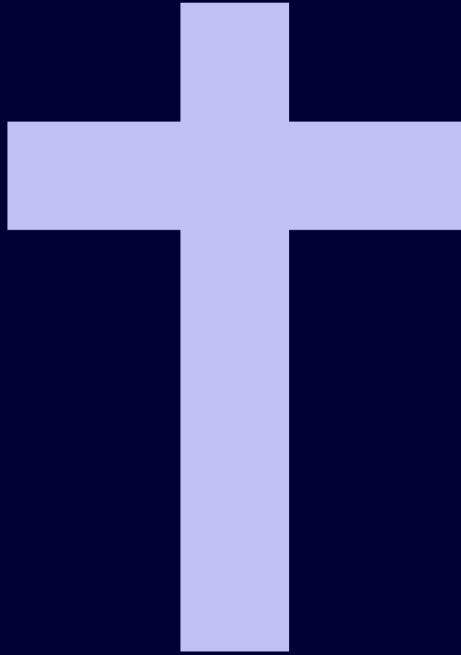

El Nuevo Testamento
en el Mixteco de
Ayutla

Mixtec, Ayutla: El Nuevo Testamento en el Mixteco de Ayutla
New Testament

El Nuevo Testamento en el Mixteco de Ayutla

Mixtec, Ayutla: El Nuevo Testamento en el Mixteco de Ayutla New Testament

copyright © 2016 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Ayutla Mixtec

Contributor: Wycliffe Bible Translators, Inc.

All rights reserved.

2020-11-16

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 21 Feb 2024 from source files dated 29 Jan 2022

7e4f3497-fb83-5234-ac91-e00e1d534904

Contents

San Mateo	1
San Marcos	53
San Lucas	87
San Juan	142
Hechos	181
Romanos	230
1 Corintios	252
2 Corintios	272
Gálatas	286
Efesios	294
Filipenses	301
Colosenses	306
1 Tesalonicenses	311
2 Tesalonicenses	315
1 Timoteo	318
2 Timoteo	324
Tito	328
Filemón	331
Hebreos	333
Santiago	349
1 Pedro	355
2 Pedro	361
1 Juan	365
2 Juan	370
3 Juan	371
Judas	372
El Apocalipsis	374

Tutu yo'o' nduu' ña ni ke'i San Mateo ña ka'an xa'a' Jesús

*Ña yo'o' nduu' kivi' ne ichi' yata' Jesu-
cristo*
(Lc. 3:23-38)

¹ Ña yo'o' nduu' kivi' ne ichi' yata' Jesucristo, ña nduu' siani' xika' David, te nduu' tu a siani' xika' Abraham.

² Abraham jaan' ni nduu' yuva' Isaac, te Isaac jaan' ni nduu' yuva' Jacob, te Jacob jaan' ni nduu' yuva' Judá, te sakan' tu ñani ra. ³ Te Judá jaan' ni nduu' yuva' Fares xiin' Zara, te Tamar ni nduu' si'i' ra. Te Fares jaan' ni nduu' yuva' Esrom, te Esrom jaan' ni nduu' yuva' Aram. ⁴ Te Aram jaan' ni nduu' yuva' Aminadab, te Aminadab jaan' ni nduu' yuva' Naasón, te Naasón jaan' ni nduu' yuva' Salmón. ⁵ Te Salmón jaan' ni nduu' yuva' Booz. Te si'i' Booz ni nduu' Rahab, te Booz jaan' ni nduu' yuva' Obed. Te si'i' Obed jaan' ni nduu' Rut, te Obed jaan' ni nduu' yuva' Isaí. ⁶ Te Isaí jaan' ni nduu' yuva' rey David, te rey David jaan' ni nduu' yuva' Salomón. Te si'i' Salomón jaan' ni nduu' ña' si'i' Urías.

⁷ Te Salomón jaan' ni nduu' yuva' Roboam, te Roboam jaan' ni nduu' yuva' Abías, te Abías jaan' ni nduu' yuva' Asa. ⁸ Te Asa jaan' ni nduu' yuva' Josafat, te Josafat jaan' ni nduu' yuva' Joram, te Joram jaan' ni nduu' yuva' Usías. ⁹ Te Usías jaan' ni nduu' yuva' Jotám, te Jotám jaan' ni nduu' yuva' Acáz, te Acáz jaan' ni nduu' yuva' Ezequías. ¹⁰ Te Ezequías jaan' ni nduu' yuva' Manasés, te Manasés jaan' ni nduu' yuva' Amón, te Amón jaan' ni nduu' yuva' Josías. ¹¹ Te Josías jaan' ni nduu' yuva' Jeconías, xiin' sakuu' ñani ra, kii' ni tijn te xiin' Babilonia ne ta'an' e', ne Israel, te kuan ndiaka ña'a' ra ñuu' jaan'.

¹² Te kii' ndi'i ni xan ndiaka ña'a' ra ñuu' Babilonia jaan' ndii, Jeconías jaan' ni nduu' yuva' Salatiel, te Salatiel jaan' ni nduu' yuva' Zorobabel. ¹³ Te Zorobabel jaan' ni nduu' yuva' Abiud, te Abiud jaan'

ni nduu' yuva' Eliaquím, te Eliaquím jaan' ni nduu' yuva' Azor. ¹⁴ Te Azor jaan' ni nduu' yuva' Sadoc, te Sadoc jaan' ni nduu' yuva' Aquim, te Aquim jaan' ni nduu' yuva' Eliud. ¹⁵ Te Eliud jaan' ni nduu' yuva' Eleazar, te Eleazar jaan' ni nduu' yuva' Matán, te Matán jaan' ni nduu' yuva' Jacob. ¹⁶ Te Jacob jaan' ni nduu' yuva' José, te ni nduu' ii' María. Te María jaan' ni nduu' si'i' Jesús, ña nduu' Cristo, ña ni tianu' Ndiosí sakakú ne yivi'.

¹⁷ Sakan' na kiii', ndee kii' ni tui Abraham te ndee kii' ni tui David ndii, uxi kumi' kuu' te ichi' yata' Jesús. Te ndee kii' ni tui David te ndee ni xan ndiaka te xiin' Babilonia ne ta'an' e' jaan' ndii, uxi kumi' kuu' te ichi' yata' a. Te ndee kii' ni xan ndiaka ra ne jaan' te ndee ni tui Cristo ndii, uxi kumi' kuu' te ichi' yata' a.

So'o ni xaa a kii' ni kaku Jesús
(Lc. 2:1-7)

¹⁸ So'o ni xaa a kii' ni kaku Jesucristo. María, si'i' a ndii, xa ni taxí a' kuento a' te tunda'a' a' xiin' José. Te kii' kuni ka kundiee inga' nja ndii, xa ni nakuiso a' sakan' ña Espiritu Santo ni xikui'nu ña'a'. ¹⁹ Te xa'a' a ña te xachuun' ndaku nduu' José jaan' ndii, ni xanini ra ña nata'vi' ta'an' si'e nja xa'a' a ña ni kuni ra sakuchani ña'a' ra nuu' ne yivi'. ²⁰ Te kii' xanini ra xa'a' ña jaan' ndii, ni xani ra ña ni tui iin ángele, ña xika' nuu' nuu' xto'o e' Ndiosí, nuu' ra. Te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—José, siani' xika' David, kuän yi'vi un' natijn un' María kundu ña' si'i' un', sakan' ña Espiritu Santo ni xikui'nu ña'a' sakan' na ni nakuiso a'. ²¹ Ña' jaan' ndii, sakaku' a' iin te kuañu'u si'e a'. Te chindu'u' un' kivi' a Jesús. Kuachí ndii ña jaan' sakakú ne ta'an' a nuu' kuachí nja —ni kachí a.

²² Te sakuu' a jaan' ni yoo, te xinu ña ni ka'an xto'o e' Ndiosí xiin' iin te ni ka'an tiakú tu'un a kii' ni ka'an ra ndii:

²³ Iin ña' ndu'u' sie ndii nakuiso a', te sakaku' a' iin tiaa si'e a'.

Te chindu'u' nja kivi' a Emanuel. Sakan' ni kachí a. Te kivi' a jaan' kuni kachí a ndii: Ndiosí yoo xiin' e'.

24 Te kij' ni ndoto José ndii, ni saxinú ra ña ni ka'an chuun' ángele jaan' xiin' ra, sakan' na ni naka ra María, te ni tunda'a' ra xiin' a'. 25 Te ni yoo ij' ra xiin' a' ndee kij' ni sakaku' a' te kuañu'u jaan'. Te ni chindu'u' ra kivi' a, Jesús.

2

So' o ni xaa a kij' ni xan koto te xini tuni Jesús

1 Kij' ni xka'ndia ña ni kaku Jesús ñuu Belén, ña kandu'u' ñu'u' Judea, mii' ni xa'ndia chuun' rey Herodes ndii, ni xaa iin ti'vi te xini tuni xa'a' tiuun' ñuu Jerusalén, te ni kiee ndee mii' keta' ñu'u'. 2 Te ni ndatu'un' ra ne ñuu jaan' ndii:

—¿Mii' ndu'u' ña nduu' rey nuu' ndo'ó, ne judío, ña ni kaku? Kuachi ndii ni xini ndu tiuun', ti' nia'á ña xa ni kaku a, ni keta ri' mii' keta' ñu'u'. Te kuaxi koto ka'nu' ña'a' ndu —ni kachi ra.

3 Kij' ni xini so' o rey Herodes ña ni ka'an te jaan' ndii, ni ndi'ni va nimá ra, te ni ndi'ni tu nimá sakuu' ne ndiee' ñuu Jerusalén. 4 Sakan' na ni nakaná ra sakuu' sutu kuu' nuu' xiin' te sania'á tu'un ndei' Ndiosí, te ni ndatu'un' ña'a' ra mii' kitu' Cristo, ña tjanu' Ndiosí sakaku' ne yivi'. 5 Te ni nakuiin te jaan' ndii:

—Ñuu Belén, ña kandu'u' nuu' ñu'u' Judea yo'o', kitu' a. Kuachi ndii sakan' yoso' a mii' ni ke'i iin te ni ka'an tiakú tu'un Ndiosí xta'an' ndii:

6 Yo'ó, ñuu Belén, ña kandu'u' nuu' ñu'u' Judea ndii,

süu' iin ñuu nda'vi so' o nduu' un' nuu' inga ñuu ña ñu'u' nuu' ñu'u' Judea jaan',

sakan' ña nuu' yo'ó kitu' iin te ka'ndia chuun',

te ki'in ichi' nuu' ne nduu' kuenta i, ne Israel.

Sakan' yoso' a —ni kachi ra.

7 Sakan' te ni kana siin' Herodes sakuu' te xini tuni jaan', te ni ndatu'un' ndi'i ña'a' ra amaá kuiti' ni tui tiuun' jaan'.

8 Sakan' te ni ti'vi' ña'a' ra ñuu Belén ka'an ra xiin' te jaan' ndii:

—Kua'an ndo' ikan', te ndatu'un' ndi'i ndo' xa'a' te lulu jaan'. Te kij' kuni ña'a' ndo' ndii, ka'an ndo' xiin' i kij' nandiko'

ndo', te ku'un koto ka'nu' tu ña'a' yu'u —ni kachi ra.

9 Kij' ndi'i ni xini so' o ra ña ni ka'an rey jaan' ndii, ni kiee ra kua'an ra. Te tiuun', ti' ni xini ra mii' keta' ñu'u' ndee mii' ni kiee ra ndii, ni'i' ichi' ri' nuu' ra kua'an ri'. Te kij' ni xaa ri' xini' vi'e mii' kandu'u' te lulu jaan' ndii, ni xikuiin ri' ikan'. 10 Te kij' ni xini ra mii' ni xikuiin ri' ndii, va'a va ni kuni ra. 11 Te kij' ni ko'ni ra vi'e jaan', te ni xini ra te kuañu'u xiin' María, si'i' te kuañu'u jaan' ndii, ni xikuita xiti' ra, te ni xaka'nu' ra te kuañu'u jaan'. Ikan' te ni nunia' ra xatun', tun' ni'i' ra ni xaa ra, te ni xamani' ña'a' ra ña nduu' oro, xiin' suxa chú'ma ya'vi va, xiin' suxa xavixin', ña nani' mirra. 12 Ndisu ni sakuni' ña'a' Ndiosí xiin' xani ña nandiko' ra nuu' Herodes, sakan' na ni nandiko' ra ñuu ra ichi' ña kua'an tuku xaan'.

So' o ni xaa a kij' ni xa'ni' Herodes kua'a' te kuali'

13 Te kij' ni kiee te xini tuni jaan' kua'an ra ndii, ni xani José ña ni tui iin ángele, ña xika' nuu' nuu' xto' o e' Ndiosí, nuu' ra, te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Ndoko' un', te na'in un' te lulu, te naka un' si'i' ra, te kuni ndo' ku'un ndo' ndee ñu'u' Egipto. Kundi'u' un' xiin' nia ikan' ndee kij' ka'an tukuu i xiin' un'. Kuachi ndii nanduku' Herodes te lulu ñaa' te ka'ni' ña'a' ra —ni kachi a.

14 Te ni ndoko' ra, te ni na'in ra te lulu, te ni naka tu ra si'i' te jaan'. Te xa ñuu sakan' ni kiee nia kua'an nia ndee ñu'u' Egipto. 15 Te ikan' ni ndiee nia ndee ni xi'i Herodes jaan', sakan' te ni xinu ña ni ka'an xto' o e' Ndiosí xiin' te ni ka'an tiakú tu'un a mii' ka'an a ndii: “Ndee ñu'u' Egipto ni kana i tiaa si'e i”, kachi a.

16 Te kij' ni xini Herodes jaan' ña ni xini xa'an' ña'a' te xini tuni xa'a' tiuun' jaan' ndii, ni nasaa' va ra, sakan' na ni ka'an chuun' ra xiin' te xiin' ra, te ku'un ka'ni' ra sakuu' tiaa kuali', te ndiee' ñuu Belén xiin' yatun ñuu jaan', ndee te sakan' ni tui te ndee te kumi' uvi kuiya, sakan' ña ni natava' ra kuenta kivi' ña ni ka'an te xini tuni jaan' xiin' ra xa'a' tiuun'. 17 Sakan' te ni xinu ña ni ka'an tiakú Jeremías, te ni ka'an tiakú tu'un Ndiosí, kij' ni ka'an ra ndii:

18 Tiakú kuaa' ne yivi' ñu'u Ramá. Xaku' suchi' iñi ña, te xaku' ndii u'vi ña. Raquel nduu' ña' xaku' xa'a' si'e a'. Ndee iin ne yivi' kuví saki'ví ña'a', sakan' ña ki'in' si'e a' ni xi'i. Sakan' kachi a.

So'o ni xaa a kii' ni xa'an ne vi'e José ñu'u Nazaret

19 Te kii' ni xi'i Herodes ndii, tuku ni ni xani José ña ni tuvi iin ángele, ña xika' nuu' nuu' xto'o e' Ndiosí, nuu' ra kii' ndu'u' ka ra ñu'u' Egipto jaan'. 20 Te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Ndoko'o un', te na'in un' te lulu, te naka un' si'i ra, te nandiko' ndo' nuu' ñu'u' Israel. Kuachi ndii xa ni xi'i te ni xika ka'ni' te lulu ñaa' —ni kachi a.

21 Te ni ndoko'o José, te ni na'in ra te lulu, te ni naka tu ra si'i te jaan', te ni kije ña kua'an nu'u ña nuu' ñu'u' Israel. 22 Ndisu kii' ni xini José kuento ña Arquelao nduu' te xa'ndia chuun' nuu' ñu'u' Judea ndii, ni yivi' ra nandiko' ra ñu'u' jaan', sakan' ña Arquelao jaan' ndii, si'e Herodes nduu' ra. Te tuku ni ni sakuni' Ndiosí José xiin' xani, te ni kije ña kua'an ña ñu'u' Galilea. 23 Te ni xa'an ña ni ndiee ña iin ñu'u' ña nani' Nazaret. Ni xaa ña sakan', te ni xinu ña ni ka'an Ndiosí xiin' iin uvi te ni ka'an tiakú tu'un a mii' yoso' ña ka'an ndii: “Kundu'u a iin te ni kije ñu'u' Nazaret”, kachi a.

3

So'o ni xaa a kii' ni sakuchi' Juan ne yivi' kuenta Ndiosí itia Jordán

(Mr. 1:1-8; Lc. 3:1-9,15-17; Jn. 1:19-28)

1 Te kii' sakan' ndii, ni ndeta Juan, te sakuchi' ne yivi' kuenta Ndiosí, mii' taxin' kaa' nuu' ñu'u' Judea, te ka'an ndoso' ra nuu' ne yivi' ndii:

2 —Nama ndo' nimá ndo' xa'a' kuachi ña xaa' ndo', sakan' ña xa kuyatin' kuí ka'ndia chuun' Ndiosí nimá ndo' —ni kachi ra.

3 Te xa'a' Juan jaan' ni saka'an Ndiosí Isaías, te ni ka'an tiakú tu'un a kii' ni ka'an ra xta'an' ndii:

Tiakú ka'an ti'e iin tachi' yu'u' mii' taxin' kaa' ndii: “Ndasava' ndo' ichi' mii' kixin xto'o e', te ndasandaku tu ndo' a.”

Ni kachi a.

4 Toto Juan ndii, xiin' ixi' camello ni kua'a a, te ki'i' iin' toko' ra, te tika xiin' ñu'u' itun' ni xaxi' ra. 5 Te ne yivi', ne ndiee' ñu'u' Jerusalén xiin' nda'a' a, ña ñu'u' nuu' ñu'u' Judea, xiin' ne ndiee' yoso' yatín itia Jordán jaan' ndii, ni xa'an ña mii' iin' Juan jaan' ka'an ndoso' ra te kuni' so'o ña'a' ña. 6 Te na'má ña kuachi ña, te ni sakuchi' ña'a' ra kuenta Ndiosí itia jaan'.

7 Te kii' ni xini Juan jaan' ña kua'a' te fariseo xiin' te saduceo ni ndekuie ikan' te kuchi' ra kuenta Ndiosí ndii, ni ka'an Juan jaan' xiin' ra ndii:

—iNdo'ó ndii, ndee naa si'e koo' nduu' ndo'! ¿Yoo ni ka'an xiin' ndo' ña kuví kaku ndo' nuu' ña sando'o' Ndiosí ndo'ó nuu' ku'un e' sakan' kuiti'? 8 Nia'a ndo' xiin' ña va'a ña xaa' ndo' ña xa ni nama xna'a ndo' nimá ndo' xa'a' kuachi, ña ni xaa ndo'. 9 Te ka'an ñu'u' ndo' ña siani' xika' Abraham nduu' ndo', te xiin' ña jaan' kuví kaku ndo'. Sakan' ña ka'an kaxi' i xiin' ndo' ña kuví sananduu' Ndiosí yuu', ña ndiee' kaa', siani' xika' Abraham jaan'. 10 Ndiosí ndii, xa yoo tu'va a te sando'o' a ne xaa' kuachi ndee naa yoo tu'va iin te yivi' xiin' yacha te ka'ndia ra itun', tun' koo' nduu' kuun' nda'a', sakan' ña sakuu' tun' koo' nduu' va'a kuun' nda'a' ndii, ka'ndia ra ndee tjo'o sakuu' tun' jaan', te ka'mi ra nu'. Sakan' tu saa Ndiosí. 11 Yu'u ndii, sakuchi' i ndo'ó xiin' tikuí, te xiin' ña jaan' nia'a ndo' ña ni nama xna'a ndo' nimá ndo' xa'a' kuachi ña ni xaa ndo'. Ndisu ña kuaxi xata' i ndii, ña koo' chukuu' ka nduu' a te sakan' yu'u. Te yu'u ndii, ni ndee va'a i kunduu te koni' i ndixan' a. Ña jaan' ndii, sakuchi' a ndo'ó kuenta a xiin' ña ndiee' Espiritu Santo, te sakuchi' tu a ndo'ó xiin' ñu'u. 12 Ña jaan' ndii, xa yoo tu'va a te nata'vi' a ne yivi' naa xaa' te yivi' kii' nativi ra trigo, te tava' ra mi'in' a xiin' ña tiin' ra te kisi' ra a. Trigo va'a ndii, taxa'a ra yaka, te mi'in' a ndii, ka'mi ra nuu' ñu'u' ña koo' kivi' nda'vá —ni kachi Juan xiin' te yivi' jaan'.

So'o ni xaa a kii' ni chichi tu Jesús itia

Jordán*(Mr. 1:9-11; Lc. 3:21-22)*

¹³ Te kij' sakan' ndii, ni ketā Jesús ñu'u' Galilea, te ni xaa a itia Jordán te sakuchi' ña'a' Juan kuenta Ndiosí. ¹⁴ Ndisu ña nuu' ndii, ni kunj Juan sakuchi' ña'a' ra, sakan' na ni ka'an ra xiin' a ndii:

—Yu'u kuni a kuchi kuenta Ndiosí saa yo'ó, tákui'e. Sakan' na kuu', ¿ndichun na kuaxi yo'ó nuu' yu'u te kuchi un' saa i? —ni kachi ra.

¹⁵ Te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Taxi un' ña saxinú e' ña yo'ó' vitin, sakan' ña kuni a saxinu e' sakuu' ña ka'an chuun' Ndiosí —ni kachi a.

Te ni nakujin yu'u' ra. ¹⁶ Te ndi'i so'o ni chichi Jesús ikan', te ni ketā a tikui. Ikan' te ni nunja' ndivi', te ni xini a nuu' Espíritu Ndiosí, naa kaa' paloma kaa' a, te ni ndoo a xiin' a. ¹⁷ Sakan' te ni ka'an jin tachi' yu'u' ndee ndivi' ndii:

—Ña ñaa' nduu' si'e manj' i, te va'a va kuni i xini ña'a' i —ni kachi Ndiosí.

4

S'o'o ni xaa a kij' ni kunj ña ndiva'a sanama' a Jesús nuu' kuachi

(Mr. 1:12-13; Lc. 4:1-13)

¹ Ndi'i jaan', te ni naka Espíritu jaan' Jesús te kua'an a mii' taxin' kaa' te koto kua'a ña'a' ña ndiva'a. ² Te ni xika nditia Jesús uvi xiko kivi' xiin' uvi xiko ñuu ikan'. Te sakan' vi' ni xi'i a soko. ³ Te ni kuyatin ña ndiva'a, ña xito' kua'a jaan', mii' iin' Jesús. Te ni ka'an a ndii:

—Naa' ndixa xna'a si'e Ndiosí nduu' un' ndii, ka'an chuun' un' xiin' yuu' ñaa' te nanduú a xita' va'a, te kuxi un' —ni kachi a.

⁴ Te ni nakujin Jesús nuu' ña jaan' ndii:

—Yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'an a ndii: “Süu' xita' va'a kuiti' kuni nuu' ne yivi' te kutiakú ña, süu' jaan' ndii kuni tu a sakuu' tu'un ña kieve' yu'u' Ndiosí te kutiakú xna'a ña”, kachi a —ni kachi Jesús.

⁵ Sakan' te ni naka ña ndiva'a jaan' Jesús, te kua'an a xiin' a ñuu' su'un Jerusalén. Te ni sakaa' a Jesús xini' yukun' ka'nu' mii' sukun ka. ⁶ Te ni ka'an a xiin' Jesús ndii:

—Naa' ndixa xna'a si'e Ndiosí nduu' un' ndii, sanama' xiin' mii' un' ndee ndieny. Kuachi ndii yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'an a ndii:

Ka'an chuun' Ndiosí xiin' ángele, ña xika' nuu' nuu' a, te koto a yo'ó.

Te tijn ña jaan' nda'a' un' te nāma un' ndee ñu'u',

te tuxu'vi xa'a' un' saa yuu'.

Sakan' kachi a —ni kachi ña ndiva'a jaan' xiin' Jesús.

⁷ Te ni nakujin Jesús nuu' a ndii:

—Yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'an a ndii: “Koto kua'a ndo' xto'o ndo' Ndiosí”, kachi a —ni kachi a.

⁸ Te so'o' ndi'i', te ni naka tukuu ña'a' ña ndiva'a, te kua'an a xiin' a jin iku' sukun va. Te ikan' ni sania'á ña'a' ña ndiva'a jaan' sakuu' ñuu kanii' jin yivi', xiin' sakuu' ña vika' ñuu jaan'. ⁹ Te ni ka'an a xiin' Jesús ndii:

—Sakuu' ña kaa' taxi i nda'a' yo'ó naa' kujin xiti' un' nuu' i te koto ka'nu' un' yu'u' —ni kachi a.

¹⁰ Te ni ka'an Jesús ndii:

—Kua'an, ña ndiva'a, sakan' ña yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'an a ndii: “Xto'o ndo' Ndiosí kuiti' saka'nu' ndo', te nuu' ña jaan' kuiti' kaka nuu' ndo'”, kachi a —ni kachi a.

¹¹ Sakan' te ni ketā ña ndiva'a jaan' kua'an a, te ni ndekuje ángele ikan', te ni xika nuu' a nuu' Jesús.

S'o'o ni xaa a kij' ni xa'a' Jesús ka'an ndoso' a nuu' ne ndiee' ñu'u' Galilea

(Mr. 1:14-20; Lc. 4:14-15; 5:1-11; 6:17-19)

¹² Te kij' ni xini Jesús kuento ña naá Juan vi'e kaa ndii, ni nandiko' a ñu'u' Galilea. ¹³ Te ni ketā a ñuu a Nazaret, te kua'an a kundu'u' a ñuu Capernaum, ña kandu'u' yu'u' miji ka'nu' yatin ñu'u' Zabulón xiin' ñu'u' Neftalí. ¹⁴ Ni xaa a sakan', te ni xinu ña ni ka'an Isaías, te ni ka'an tiakú tu'un Ndiosí xta'an', kij' ni ka'an ra ndii:

¹⁵ Ñu'u' Zabulón xiin' ñu'u' Neftalí, ña ñu'u' yatin yu'u' miji ka'nu' tuku ta'vi' itia Jordán, ñu'u' ñuu jaan' nuu' ñu'u' Galilea, mii' ndiee' ne tuku'.

16 Ne xika' iin yaví nuu' Ndiosí nduu' ne ndiee' ikan', ndisu vitin ndii, xa ni xiní nja iin ñu'u ndatun' va. Tee' ndee ni xika' iin yaví nja, te ne xa yoo kuví ni nduu nja ndii, ni yi'e ñu'u ndatun' va jaan' nuu' nja. Sakan' ni ke'i ra. 17 Te ndee kij' sakan' ni xa'a' Jesús ka'án ndoso' a nuu' ne yivi' ndii:

—Nama ndo' nimá ndo' xa'a' kuachi ña xaa' ndo', sakan' ña xa kuyatin' kuíi ka'ndia chuun' Ndiosí nimá ndo' —kachi a.

S'o'o ni xaa a kij' ni kana Jesús kumi' ta'an te yivi' te kunduu ra nda'a' xa'a' a (Mr. 1:16-20; Lc. 5:1-11)

18 Te kij' xika' Jesús yu'u' miji Galilea ndii, ni xiní a uvi ta'an te tava' tiaka'. Iin ra nani' Simón, te nani' tu ra Pedro, te inga ra nani' Andrés. Te jaan' ndii, ñani ra kuni ta'an' ra. Te skó'ni' ra ñunu' ra tixin tikui miji jaan'. 19 Te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Nia'a ndo', te kundikun ndo' ichi' i, te sania'á i ndo'ó tava' ndo' ne yivi' nuu' kuachi nja te kundikun nja yu'u —ni kachi a.

20 Xaka'án e' te ni nakoo ra ñunu' ra, te ni xikundikun ra Jesús. 21 Te kij' ni ya'a a ndoso' ka ndii, ni xiní a uvi ta'an ka te yivi'. Te jaan' ndii, ñani ra kuni ta'an' ra. Iin ra nani' Jacobo, te inga ra nani' Juan. Te uvi saa' te jaan' nduu' si'e Zebedeo. Te jaan' ndii, ndiee' ra xiin' yuva' ra jaan' tixin tundoo' ra na'ma' ra ñunu' ra. Te ni kana ña'a' a, 22 te xaka'án e' te ni nakoo ra yuva' ra xiin' tundoo', te ni xikundikun ña'a' ra.

S'o'o ni xaa a kij' ni sanda'a Jesús kua'a' ne yivi' (Lc. 6:17-19)

23 Te ni xinu'ni Jesús kanii' nuu' ñu'u' Galilea sania'á a ichi' Ndiosí tixin vi'e mii' nakaya ne ñuu jaan', te ka'án ndoso' a tu'un va'a xa'a' saa kuni Ndiosí ka'ndia chuun' a nimá e', te sanda'a tu a sakuu' nuu' kui'e xiin' ña xini u'vi ne yivi', ne ndiee' jaan'. 24 Xa'a' a jaan' na ni kiku' kuento xa'a' a kanii' nuu' ñu'u' Siria. Te ni kixin ndiaka ne yivi' sakuu' nuu' ne kuni kuví, ne ndo'o' ndee ka nuu'

kui'e, mii' iin' Jesús, naa kuu' ne kumi' kui'e ña u'vi va, xiin' ne ñu'u' ña ndiva'a nimá, xiin' ne kumi' kui'e ña xa'ni' i'i', xiin' ne kuví kaka, te ni sanda'a ña'a' a. 25 Te kua'a' koo' chukuu' ne yivi' ndikun xata' a, naa kuu' ne Galilea, xiin' ne ndiee' ñu'u' Decápolis, xiin' ne ndiee' ñuu' Jerusalén, xiin' nda'a' a ña ñu'u' nuu' ñu'u' Judea, xiin' ne ni kiee' tukú ta'vi' itia Jordán.

5

Ña yo'o' sania'á Jesús xini' iin tindu' (Lc. 6:20-23)

1 Te kij' ni xiní Jesús ne yivi' kua'a' koo' chukuu' jaan' ndii, ni kaa a iin tindu', te ni xikundu'u' a ikan'. Te ni kuyatin te nda'a' xa'a' a nuu' a. 2 Te ni xa'a' sania'á ña'a' a ka'án a ndii:

3 —Sañu'u' va Ndiosí ne nda'vi kuu' nimá nuu' a, sakan' ña xa'ndia chuun' a nimá nja.

4 'Sañu'u' va Ndiosí ne suchi' ini, sakan' ña saki'vi ña'a' a.

5 'Sañu'u' va Ndiosí ne maso, sakan' ña natin nja ñu'u' iin yivi' yo'o' kunduu ña'a' nja.

6 'Sañu'u' va Ndiosí ne kuni va ña koo ña ndaku iin yivi' ndee naa xaa' a kij' xi'i va e' soko te ichi' va tu ini e', sakan' ña sanda'ni ña'a' a xiin' ña ndaku.

7 'Sañu'u' va Ndiosí ne kuvita ini xa'a' ne yivi', sakan' ña kuvita tu ini ña jaan' xa'a' nja.

8 'Sañu'u' va Ndiosí ne yaa nimá nuu' a, sakan' ña kuni nuu' ña'a' nja.

9 'Sañu'u' va Ndiosí ne chindiee' ne yivi' te kundiee maní nja, sakan' ña kunani' nja si'e a.

10 'Sañu'u' va Ndiosí ne mii' kuu' ne yivi' xiin' xa'a' a ña xachuun' ndaku nja, sakan' ña xa'ndia chuun' a nimá nja.

11 'Sañu'u' va Ndiosí ndo'ó kij' ka'án kini ne yivi' xiin' ndo', te mii' kuu' nja xiin' ndo', te ka'án nja sakuu' nuu' ña nja'a xiin' tun vixi xa'a' ndo' xa'a' a ña ndikun ndo' ichi' yu'u. 12 Va'a na va'a kuni ndo', sakan' ña iin ña va'a koo' chukuu' natin ndo' nda'a' Ndiosí ndivi'. Kuachi ndii iin kachi ni sando'o' ne yivi' te ni ka'an tiakú tu'un a xta'an'.

Yo'o' ka'án Jesús ña ne ndikún ichi' a ndii, nduu' ña ndee naa iin' xiin' ñu'u
(Mr. 9:50; Lc. 14:34-35)

¹³ 'Ndo'ó ndii, nduu' ndo' ndee naa iin' iin yivi' yo'o', ndisu naa' t'ivi' iin' jaan' ndii, küvi ka ndasava'a e'. Sakan' na kuii' vä'a xachi' ka a kaxi' e', süu' jaan' ndii ndee kaña kuiti' e' e, te kuain ndoso' ne yivi' a.

¹⁴ 'Ndo'ó ndii, nduu' ndo' ndee naa ñu'u nuu' ne yivi' iin yivi'. Sakan' ña nduu' ndo' ndee naa iin ñuu ña kandu'u' xini' iin iku', ña küvi kandu'u' si'e. ¹⁵ Ndee iin ne yivi' näkun' kaa tuún, te kani ña a tixin iin xatun', süu' jaan' ndii nakun' ña a, te xani' ña a mii' sukun te tuvi' nuu' ne ndee' tixin vi'e. ¹⁶ Nii' sakan' tu kuní a kotuun ña vä'a ña xaa' ndo'ó nuu' ne yivi' te kuní ña a, te saka'nu' ña Ndiosí, yuva' e', ña ndu'u' ndivi'.

Yo'o' sania'á Jesús xa'a' saq ka'án tu'un ndei' Ndiosí

¹⁷ 'Kāñini ndo' naa' kuaxi i te sanundia'á i tu'un ndei' Ndiosí, ni ndee ña ni ka'an te ni ka'an tiakú tu'un a. Kuaxi i te sanundia'á i ña jaan', süu' jaan' ndii kuaxi i te saxinu i sakuu' ña ka'án a. ¹⁸ Ña ndaku ka'án i xiin' ndo' ña, ña kandu'u' ka ndivi' xiin' ñu'u' iin yivi' ndii, ndee iin yu'u' te ndee iin letra lulu tu'un ndei' jaan' ndoñu'u' ndee skachi' xinu sakuu' a. ¹⁹ Sakan' na kuii' yoo ka xka'ndiá ña ka'án tu'un ndei' jaan' ndii, tee' ndee ña sie kuiti' nduu' a, te nii' sakan' sania'á ña ne yivi' ndii, sie kuiti' kondia ya'vi' ña tein ne xa'ndia chuun' Ndiosí nimá. Ndisu yoo ka xaa' ña ka'án chuun' tu'un ndei' jaan', te nii' sakan' sania'á ña ne yivi' ndii, ne ka'nu' nduu' ña tein ne xa'ndia chuun' Ndiosí nimá. ²⁰ Sakan' na kuii' ka'án i xiin' ndo' ndii, koo' kivi' kunduu ndo' kuenta ne ka'ndia chuun' Ndiosí nimá naa' xachuun' ndaku ka ndo' nuu' a te sakan' te fariseo xiin' te sania'á tu'un ndei' jaan'.

Yo'o' sania'á Jesús ña vä'a nasaa' e' kuni' e' ñani ta'an' e'
(Lc. 12:57-59)

²¹ 'Xa ni xini so'o ndo' ña ni ka'an Ndiosí xiin' ne xii' yata' e' xta'an' ndii: "Kāñi' ta'an' ndo', te yoo ka xa'ni' ne yivi'

ndii, kuní a nacha'vi ña xa'a' ña jaan'", kachi a. ²² Ndisu yu'u ka'án xiin' ndo' ña yoo ka nduu' ne xi'é xini ñani ta'an' ña ndii, kuní a nacha'vi ña xa'a' ña jaan'. Te yoo ka ka'án: "Ne küu' kaxi' nduu' un'", xiin' ñani ta'an' ña ndii, kuní a nacha'vi ña xa'a' ña jaan' nuu' te xa'ndia chuun' nuu' ñuu. Te yoo ka ka'án: "Ne kuasa' kuní xachi' nduu' un'", xiin' ñani ta'an' ña ndii, koo ña tundo'o' vi'e ndiaya' mii' xixi' ñu'u.

²³ 'Sakan' na kuii' yoo ka nduu' ndo'ó, naa' kua'an nasoko' ndo' iin ña'a nuu' Ndiosí, te sava ni ikan' naka'an' ndo' ña yoo ndo' ña maní' xiin' ta'an' ndo' ndii, ²⁴ nako ndo' ña jaan' ikan', te ku'un nako ndo' ña maní' xiin' ta'an' ndo' jaan', te sakan' vi' nandiko' ndo' te nasoko' ndo' ña jaan' nuu' Ndiosí.

²⁵ 'Numi' ndo' te nako ndo' ña maní' xiin' iin ne chindu'u' kuachi xa'a' ndo' kii' kua'an ndo' ichi' xiin' ña, saa' iin kii' ku'un ndiaka ña ndo'ó nuu' te xa'nú kuachi, te sanakua'a te jaan' ndo'ó nda'a' te xito' vi'e kaa, te ko'ni te jaan' ndo'ó vi'e kaa jaan'. ²⁶ Ña ndaku ka'án i xiin' ndo' ndii, koo' kivi' keta ndo' ikan' ndee nacha'vi ndo' sakuu' ña kuní a cha'vi ndo'.

Yo'o' sania'á Jesús ña vä'a koo' musa e'

²⁷ 'Xa ni xini so'o tu' ndo' ña ni ka'an chuun' Ndiosí ndii: "Kümi' ndo' musa ndo'", kachi a. ²⁸ Ndisu ka'án tu' yu'u xiin' ndo' ña yoo ka xito' ndi'e' iin ña'a', te ka'án ndi'e' nimá ra kandu'u' ra xiin' a' ndii, xa ni xaa' ra kuachi xiin' a' nuu' Ndiosí xiin' nimá ra.

²⁹ 'Sakan' na kuii', naa' xiin' nduchi' nuu' kua'a ndo' xaa' ndo' kuachi ndii, xta'ni' ndo' a, te skana' ndo' a. Kuachi ndii ndee chaa' ka naa' ndoñu'u' iin nduchi' nuu' ndo' te sakan' ña sko'ni' iin kani' ndo' vi'e ndiaya'. ³⁰ Te naa' xiin' nda'a' kua'a ndo' xaa' ndo' kuachi ndii, ka'ndia ndo' a, te skana' ndo' a. Kuachi ndii ndee chaa' ka naa' ndoñu'u' iin nda'a' ndo', te sakan' ña sko'ni' iin kani' ndo' vi'e ndiaya'.

Yo'o' sania'á Jesús ña vä'a nata'vi' ta'an' te yivi' xiin' ña' si'i' ra
(Mt. 19:9; Mr. 10:11-12; Lc. 16:18)

31 'Te ni ka'an chuun' tu Ndiosí ndii: "Yoo ka kuni nata'vi' ta'an' xiin' ña' si'i' ra ndii, kuni a ña taxi ra iin tutu nda'a' a', ña ka'an ña xa ni nako ña'a' ra", kachi a. 32 Ndisu ka'an yu'u xiin' ndo' ña yoo ka nata'vi' ta'an' xiin' ña' si'i' ra naa' süu' xa'a' a' ña ni kandu'u' a' xiin' inga te yivi' nduu' a' ndii, i' a' jaan' xaa' sakan' te xaa' a' kuachj jaan' xiin' inga te yivi'. Te yoo ka tunda'á' xiin' ña' jaan' ndii, xaa' tu ra kuachj xiin' ña' jaan' nuu' Ndiosí.

Yo'o' sania'á Jesús ña vä'a tiin ndiaa e' Ndiosí kij' taxi e' kuento e'

33 'Xa ni xini so'o tu ndo' ña ni ka'an Ndiosí xiin' te xij' yata' e' ndii: "Taxi saka ndo' kuento ndo' nuu' xto'o e' Ndiosí, süu' jaan' ndii saxinú ndo' sakuu' ña ni ka'an ndo' jaan'", kachi a. 34 Ndisu ka'an yu'u xiin' ndo' ña tiin ndiaa ndo' Ndiosí kij' taxi' ndo' kuento ndo'. Ni ndee tiin ndiaa tu ndo' ndivi', sakan' ña ikan' xa'ndia chuun' Ndiosí. 35 Te sakan' tu tiin ndiaa ndo' ñu'u' iin yivi', sakan' ña mii' ita' xa'a' Ndiosí nduu' a, te tiin ndiaa tu ndo' ñuu' Jerusalén, sakan' ña ñuu' mii' xa'ndia chuun' Ndiosí, ña nduu' Rey kuu' nuu', nduu' a. 36 Te ni ndee tiin ndiaa tu ndo' xini' ndo', sakan' ña küvi ndasayaa ndo' ndee iin ixi' xini' ndo', ni ndee küvi tu ndasandiaa' ndo' a. 37 Te kij' taxi' ndo' kuento ndo' ña saa ndo' iin ña'a ndii, ka'an kujti' ndo' ndii: "Uun, saa i ña jaan'", uun "Ü'un', saa i ña jaan'." Te naa' ka'an ka ndo' inga ña'a ndii, ña ndiva'a saka'an ndo'.

Yo'o' sania'á Jesús ña sanandiko' e' ña nia'a ña xaa' ne yivi' xiin' e'

(Lc. 6:27-36)

38 'Xa ni xini so'o tu ndo' ña ni ka'an chuun' Ndiosí ndii: "Naa' ni xta'ni' yoo ka iin nduchi' nuu' ndo' ndii, xta'ni' tu ndo'ó iin nduchi' nuu' ña, te naa' ni xta'ni' yoo ka iin nu'u' ndo' ndii, xta'ni' tu ndo'ó iin nu'u' ña", kachi a. 39 Ndisu ka'an yu'u xiin' ndo' ña sanandiko' ndo' ña ña'a ña xaa' ne yivi' xiin' ndo', süu' jaan' ndii, naa' yoo ka sa'ndia' nuu' ku'a' ndo' ndii, taxi tu ndo' tuku ta'vi' nuu' ndo' sa'ndia' ña. 40 Te naa' chindu'u' iin ne yivi' kuachj xa'a' iin ndo'ó nuu' kuesí, ña kuni tu'un ña ndini' ndo' ndii, taxi tu ndo' na na'in

nia toto titi' ndo'. 41 Te naa' yoo ka tiin' u'vi' ndo'ó, te kuiso ndo' ña'a ña ku'un ndo' xiin' ña iin mií metro ndii, ku'un ndo' uvi' mií metro xiin' a. 42 Yoo ka nduu' ne xikan' ña'a nuu' ndo' ndii, taxi ndo' a nda'a' ña. Te yoo ka nduu' ne kuni tatu ña'a nuu' ndo' ndii, nandiko' ni'i' ndo' xata' ndo' nuu' ña, süu' jaan' ndii satatu ña'a' ndo'.

Yo'o' sania'á Jesús ña kuni a kundani e' ne ndasi' yoo'

(Lc. 6:27-28,32-36)

43 'Xa ni xini so'o tu ndo' ña ka'an ra ndii: "Kundani ndo' ne yivi' xiin' ndo', te kundasi' ndo' ne ndasi' ta'an' xiin' ndo'", kachi ra. 44 Ndisu ka'an yu'u xiin' ndo' ña kundani ndo' ne ndasi' ndo'ó, te ka'an vä'a ndo' xiin' ne sanacha'an' ndo'ó, te saa ndo' ña vä'a xa'a' ne xi'é xini ndo'ó, te ka'an ndo' xiin' Ndiosí xa'a' ne mii' kuu' xiin' ndo' xiin' xa'a' ne sando'o' ndo'ó. 45 Sakan' saa ndo', te nia'a ndo' ña nduu' ndo' si'e Ndiosí, yuva' e', ña ndu'u' ndivi', ña xaa' sakan' te nandii' nuu' ne nia'a xiin' nuu' ne vä'a. Te sakuun' tu a savj' nuu' ne xaa' ña ndaku xiin' nuu' ne xaa' a. 46 Kuachj ndii, naa' kundani ndo' ne yivi' ne kundani ndo'ó kujti' ndii, köo' ña vä'a natjin ndo' xa'a' ña jaan', sakan' ña ndee te kendiaa' ya'vi' xa'a' ñuu' Roma kundani ne kundani ña'a' kujti'. 47 Te naa' nakuatu' ndo' ñani ta'an' kujti' ndo' ndii, köo' ña vä'a ka xaa' ndo' te sakan' tuku ne yivi', sakan' ña ndee ne xini' yoo Ndiosí xaa' sakan'. 48 Sakan' na kuui' kuni a kaka ndaku ndo' xiin' sakuu' ña xaa' ndo' ndee naa' xaa' yuva' e' Ndiosí, ña ndu'u' ndivi'.

6

Yo'o' sania'á Jesús saa kuni a chindiee' e' ne nda'vi kuu'

1 'Saa ndo' ña vä'a nuu' ne yivi' te ka'an vä'a ña xa'a' ndo', sakan' ña naa' saa ndo' sakan' ndii, köo' ndee iin ña vä'a natjin ndo' nda'a' yuva' e' Ndiosí, ña ndu'u' ndivi'. 2 Te kij' taxi ndo' limuxtan ndii, taxi ndo' tivj' te yivi' ndachuun' tun' nichí' nuu' ndo' ndee naa' xaa' te xasuvj' xiin' mii' vi'e mii' nakayá e', xiin' ya'ya te kotó ka'nu' ña'a' ne yivi'. Ña ndaku ka'an i xiin' ndo' ña xa ni natjin te jaan' ya'vi

ra xa'a' ña jaan'. ³ Ndisu kij' taxí ndo'ó limuxtan ndii, na künj nda'a' itin ndo' ña xaa' nda'a' kua'a' ndo'. ⁴ Sakan' te ña taxí' ndo' jaan' ndii, koq si'e a, te Ndiosí, ña xiní ña xaa' si'e e', nacha'vi' tuvi' ndo'ó.

Yo'o' sania'á Jesús saq ka'an e' xiin' Ndiosí
(Lc. 11:2-4)

⁵ 'Kij' ka'an ndo' xiin' Ndiosí ndii, sāa ndo' naa xaa' te xasuvi' xiin' mii', sakan' ña te jaan' ndii, xtani ra kuṭa ndichí ra, te ka'an ra xiin' Ndiosí vi'e mii' nakayá e' xiin' xiki' ya'ya te künj ña'a' ne yivi'. Ña ndaku ka'an i xiin' ndo' ña xa ni naṭiin te jaan' ya'vi ra xa'a' ña jaan'. ⁶ Ndisu ndo'ó, kij' ka'an ndo' xiin' Ndiosí ndii, ndi'vi' ndo' vi'e ndo', te ndasi ndo' yi'e', te ka'an ndo' xiin' yuva' e', ña xiní ña yoo si'e. Te Ndiosí, ña xiní ña xaa' si'e e', nacha'vi' tuvi' ndo'ó.

⁷ 'Te kij' ka'an ndo' xiin' Ndiosí ndii, süu' xa iin ndaa' kuṭi' yu'u' ka'an te ka'an ndo' ndee naa xaa' ne xiní yoo Ndiosí. Sakan' ña xanini ne jaan' ña künj so'o a ña ka'an nja jaan' xa'a' a ña kua'a' kuento ka'an nja xiin' a. ⁸ Sakan' na kuii' sāa ndo' naa xaa' ne yivi' jaan'. Kuachi ndii, ña künj ka ka'an ndo' xiin' yuva' e' ndii, xa xiní a ndee ña künj nuu' ndo'. ⁹ Ndo'ó ndii, so'o ka'an ndo' xiin' Ndiosí: Yuva' ndu, ña ndu'u' ndivi', na tjin ka'nu' sakuu' ne yivi' kivi' un'.

¹⁰ Te na kixin un' te ka'ndia chuun' un' nimá ndu.

Te na saq un' ña ka'an nimá un' iin yivi' yo'o' saq nii' xaa' un' ña jaan' ndivi'.

¹¹ Te i'in kivi' kua'an taxí un' ña xaxi', ña künj nuu' ndu.

¹² Te na koq ka'nu' iní un' xa'a' kuachi ndu ndee naa xaa' ndu'u' yoo ka'nu' iní ndu xa'a' ne xaa' ña vä'a xiin' ndu.

¹³ Te taxí un' koto kua'a' tundo'o' ndu te koyo ndu nuu' kuachi, süu' jaan' ndii sakakú un' ndu nuu' ña ndiva'a.

Sakan' ña yo'ó nduu' ña xa'ndia chuun' kuu' nuu', te yo'ó tu nduu' ña kumi' sakuu' ña ndiee',

te yo'ó tu xata'an tjin ka'nu' ne yivi' ndee ndi'i' ni kivi'.

Sakan' na kundu a.

¹⁴ 'Sakan' ña naa' yoo ka'nu' iní ndo' xa'a' ne xaa' ña vä'a xiin' ndo' ndii, koq ka'nu' tu iní Ndiosí, yuva' e', ña ndu'u' ndivi', xa'a' ndo'. ¹⁵ Ndisu naa' yoo ka'nu' iní ndo' xa'a' ne yivi', ne xaa' ña vä'a xiin' ndo' ndii, koq ka'nu' tu iní Ndiosí, yuva' e' jaan', xa'a' ndo'.

Yo'o' sania'á Jesús saq künj a koq nditia e'

¹⁶ 'Kij' yoo nditia ndo' ndii, koto tama ndo' naa xaa' te xasuvi' xiin' mii'. Te jaan' ndii, nda'vi va xto'ni' ra kij' yoo nditia ra te nia'a ra ña xaa' ra ña jaan'. Ña ndaku ka'an i xiin' ndo' ña xa ni naṭiin te jaan' ya'vi ra xa'a' ña jaan'. ¹⁷ Ndisu ndo'ó, kij' koq nditia ndo' ndii, kakin ndo' xa'an xiní' ndo', te naṭia ndo' nuu' ndo', ¹⁸ te künj ne yivi' ña yoo nditia ndo', süu' jaan' ndii Ndiosí, yuva' e', ña künj künj e', ña xiní ña xaa' si'e e', nacha'vi' tuvi' ndo'ó.

Yo'o' sania'á Jesús ña va'a ka taxa'a e' ña vika' e' ndivi'
(Lc. 12:33-34)

¹⁹ 'Täxa'a ndo' ña vika' ndo' iin yivi' yo'o' mii' sandoñu'u' ña'a' ndiki'ndi' xiin' kuxi, mii' kuvi tu ki'vi te kui'na' te sakui'na' ra ña jaan'. ²⁰ Va'a ka taxa'a ndo' ña vika' ndo' jaan' ndivi' mii' sandoñu'u' ña'a' ndiki'ndi' xiin' kuxi, mii' künj tu ki'vi te kui'na' te sakui'na' ra a. ²¹ Kuachi ndii, mii' ndiee' ña ndioo' iní ndo' xa'a' ndii, ikan' tu koq nimá ndo'.

Yo'o' sania'á Jesús ña nduu' nduchi' nuu' e' ndee naa ñu'u'
(Lc. 11:33-36)

²² 'Nduchi' nuu' e' ndii, ndee naa kaa tuún xa'a' ñu'u' nde'i e' nduu' a. Sakan' na kuii' naa' yoo va'a nduchi' nuu' e' ndii, chitu' ñu'u' nde'i e' xiin' ñu'u', ña taxí' Ndiosí. ²³ Ndisu naa' yoo vä'a a ndii, kanii' ñu'u' nde'i e' yoo iin' yavi'. Sakan' na kuii' naa' kuasa' xachi' yi'é ñu'u' jaan' ñu'u' nde'i e' ndii, ya'a iin yavi a.

Yo'o' sania'á Jesús ña vä'a ndioo' iní e' xa'a' ña vika'
(Lc. 16:13)

²⁴ 'Ndee iin ne yivi' küvi kaka nuu nuu' uvi ta'an xto'o. Kuachi ndii kundasi' nja iin ra, te kundani nja inga ra, uun koto'ni nja yu'u' iin ra, te saa nja kuenta kuu' inga ra. Xa'a' a jaan' na küvi kaka nuu ndo' nuu' Ndiosí te kaka nuu tu ndo' nuu' ña vika' ndo'.

Yo'o' sania'á Jesús ña vä'a kundini e' xa'a' ña kuni nuu' e' te kutiaku e'

(Lc. 12:22-31)

²⁵ 'Sakan' na ka'an i xiin' ndo' ña kündi'ni ndo' xa'a' ña kaxi' ndo' uun ña ko'o ndo' te kutiaku ndo', ni ndee xa'a' toto ña kuni künu' ndo'. Kuachi ndii yoo ña ka'nu' ka xa'a' kivi' nuu e' te sakan' ña xaxi' e', te yoo ña ka'nu' ka xa'a' nu'u' nde'i e' te sakan' toto ña ni'nu' e'. ²⁶ Chuun xa'a' va ndo' saa xaa' saa ti' ta'nu' ndivi'. Ti' jaan' ndii, chi'i' ri', te nakaya ri' ña savi', te taxa'a' tu ri' a yaka. Ndisu yuva' e' Ndiosí, ña ndu'u' ndivi', xamani' ña'a'. Te ndiaa ya'vi' ya'a ka ndo'ó te sakan' ti' jaan'. ²⁷ Ndo'ó, ne ndi'ni xava'a ndii, küvi ndasasukun xiin' mji' ka ndo' ni ndee iin kondo nda'a'. ²⁸ ¿Ndichun na ndi'ni ndo' xa'a' toto ndo'? Chuun xa'a' ndo' saa xa'nu' ita lirio. Ita jaan' ndii, xachuun' a, te künu' a toto. ²⁹ Ndisu ka'an i xiin' ndo' ña ni ndee rey Salomón ni'ni'nu' toto ndatun' va ndee naa ndatun' ita jaan', tee' ndee te vika' xava'a ni nduu ra. ³⁰ Naa' sakan' xandatun' Ndiosí ita ña yoo xa'a' ku'u, ña ita' vitin, te tiaan xixi' a nuu' nu'u' ndii, saa ka vi' tu ndo'ó, taxi a ña va'a ka nda'a' ndo', tee' ndee sie va ini ndo' xini ña'a' ndo'. ³¹ Xa'a' a jaan' na kündi'ni ndo' ka'an xiin' ta'an' ndo' ndii: "¿Yoo nduu' a kaxi' e', uun yoo nduu' a ko'o e', uun ndee toto künu' e'?" ³² Kuachi ndii sakuu' ña jaan' xika' nduku' ne xini yoo Ndiosí. Ndisu ndo'ó ndii, xa xini yuva' e' Ndiosí, ña ndu'u' ndivi', ña kuni sakuu' ña jaan' nuu' ndo'. ³³ Sakan' na kuii' ndee chaa' ka xi'na nduku' ndo' ña ka'ndia chuun' Ndiosí nimá ndo' xiin' ña sachuun' ndaku ndo' nuu' a, te taxi tu a sakuu' ña jaan' nda'a' ndo'. ³⁴ Xa'a' a jaan' na kündi'ni ndo' xa'a' ña xka'ndia tiaan. Kuachi ndii xa yoo ña kündi'ni ndo' xa'a' tiaan. Sakan' ña i'in kivi' ndii, xa yoo, xa yoo ña ndi'ni e' xa'a' xiin' a.

7

Yo'o' sania'á Jesús ña vä'a natava' e' kuenta kuu' ne yivi'

(Lc. 6:37-38,41-42)

¹ 'Natava' tu Ndiosí kuenta kuu' ne yivi', te natava' tu Ndiosí kuenta kuu' ndo'ó xa'a' ña jaan'. ² Kuachi ndii, saa nii' natava' ndo' kuenta kuu' ne yivi' ndii, nii' sakan' tu natava' Ndiosí kuenta kuu' ndo'ó, te xiin' ku'va, ña natava' ndo' kuenta kuu' ne yivi' jaan', natava' tu Ndiosí kuenta kuu' ndo'ó. ³ ¿Ndichun na xito' un' xi'e itun' ña naá nduchi' nuu' ñani un', te xito' un' tikundu, tun' naá nduchi' nuu' mji' un'? ⁴ ¿Saa küvi ka'an un' xiin' ñani un' ndii: "Taxi un' na xta'ni' i xi'e itun' nduchi' nuu' un'", kij' naá iin tikundu chie ka nduchi' nuu' mji' un'? ⁵ Ndo'ó, te xasuvi' xiin' mji', xi'na ka tikundu chie, tun' naá nduchi' nuu' mji' ndo' xta'ni' ndo', sakan' te küvi koto kaxi' ndo', te xta'ni' ndo' xi'e itun' ña naá nduchi' nuu' ñani ndo' jaan'.

⁶ 'Kö'ni ndo' ña nduu' nditia Ndiosí nuu' naya', koto ka ndiko kuiin ri' te tijn ri' ndo'ó, ni ndee kö'ni tu ndo' yuu' ña ndiaa ya'vi' va ña nani' perla nuu' kinj, koto ka kue'ni ri' a.

Yo'o' ka'an Jesús ña xini so'o Ndiosí ña ka'an e' xiin' a

(Lc. 11:9-13; 6:31)

⁷ 'Kakan' ndo' ña'a' nuu' Ndiosí, te taxi ña'a' a nda'a' ndo'. Nduku' ndo' ña jaan' nuu' a, te natijn ndo' a. Sakaxan' ndo' yi'e' a, te nunia' ña'a' a nuu' ndo'. ⁸ Kuachi ndii, sakuu' ne xikan' ña'a' nuu' Ndiosí ndii, taxi a ña jaan' nda'a' nja, te sakuu' ne nduku' ña jaan' nuu' a ndii, natijn nja a, te sakuu' ne sakaxan' yi'e' ndii, nunia' ña'a' a nuu' nja.

⁹ 'Kuachi ndii kö' ndee iin ndo'ó taxi iin yuu' nda'a' tiaa si'e ndo' kij' xikan' ra iin xita' va'a kuxi ra. ¹⁰ Ni ndee taxi tu ndo' iin koo' nda'a' si'e ndo' jaan' kij' xikan' ra iin tjaka' nuu' ndo' kuxi ra. ¹¹ Naa' xini ndo'ó, ne yoo kuachi, taxi ndo' ña va'a nda'a' si'e ndo' ndii, saa ka vi' tu yuva' e' Ndiosí, ña ndu'u' ndivi' ndii, taxi a ña va'a nda'a' ne xikan' ña'a' nuu' a.

¹² Sakan' na kuii' sakuu' ña kuni ndo' saa ne yivi' xiin' ndo' ndii, nii' sakan' tu saa ndo'ó xiin' nja. Kuachi ndii ña jaan'

ka'án tu'un ndei' Ndiosí, te ña jaan' tu ni ka'an te ni ka'an tiakú tu'un a.

Yo'o' sania'á Jesús xa'a' uvi nuu' ichi' ña yoo iin yivi'
(Lc. 13:24)

¹³ 'Yi'e' tein' ko'ni' ndo', sakan' ña ndiká va yi'e', te ndiká va tu ichi' mii' ko'ni' ne kua'an mii' nduxin xachi' ña. Te kua'a' va ne yivi' ko'ni' ichi' jaan'. ¹⁴ Te yi'e' tein' jaan' nduu' mii' nda'ni' ichi' tein', ña kua'an mii' yoo kivi' ñuu, ña koo' kivi' ndi'i', te koo' kua'a' ne yivi' ko'ni' ikan'.

Yo'o' sania'á Jesús ña xiin' ña xaa' ne yivi' kuvi nakuni e' ndee nuu' ne yivi' nduu' ña

(Lc. 6:43-44)

¹⁵ 'Koto xiin' mii' ndo' nuu' te ka'án tiakú tun vixi, te jaan' ndii, kuaxi ra nuu' ndo' nduu' ra ndee naa mbee, ndisu nimá ra ndii, nduu' a ndee naa lobo ña'a. ¹⁶ Te xiin' ña xaa' ra kuvi nakuni ndo' ndee nuu' te yivi' nduu' ra. Sakan' ña küvi ka'ndia e' uva nda'a tun' iñu', te ni ndee küvi tu ka'ndia e' higo nda'a tun' tjika'a'. ¹⁷ Sakan' tu tun' va'a ndii, nduu' va'a kuun' nda'a' nu', te tun' va'a ndii, nduu' va'a kuun' nda'a' nu'. ¹⁸ Sakan' ña tun' va'a ndii, küvi kuun' nduu' ña'a nda'a' nu', ni ndee küvi tu kuun' nduu' va'a nda'a' tun' ña'a. ¹⁹ Sakuu' tun' küun' nduu' va'a nda'a' ndii, tia'ndia nu', te xixi nu' nuu' ñuu. ²⁰ Sakan' na kuu' xiin' ña xaa' tu ne yivi' nakuni ndo' ndee nuu' ne yivi' nduu' ña.

Yo'o' sania'á Jesús ña süu' sakuu' ne yivi' ndi'vi mii' xa'ndia chuun' Ndiosí

(Lc. 13:25-27)

²¹ 'Süu' sakuu' ne ka'án xiin' i ndii: "Yo'ó nduu' xto'o i, yo'ó nduu' xto'o i" ndi'vi mii' xa'ndia chuun' Ndiosí ndi'vi'. Süu' jaan' ndii ne xaa' ña kuni yuva' e', ña ndu'u' ndi'vi kuiti' ndi'vi ikan'. ²² Kua'a' va ne yivi' ka'an xiin' i kü' xaa' kivi' ña sana'má Ndiosí ne yivi' xa'a' kuachí ña ndii: "Xto'o i, Xto'o i, ni ka'an tiakú ndu xiin' ña ndiee' un' nuu' ne yivi', te xiin' ña ndiee' un' jaan' ni tava' ndu ña ndiva'a nimá ne yivi', te xiin' ña ndiee' un' jaan' ni xaa' tu ndu kua'a' chuun' ka'nu'", kachi ña. ²³ Sakan' te ka'an i xiin' ne jaan' ndii: "Koo' kivi' ni xini i nuu' ndo'ó, ne xaa' ña

ña'a. Kuxioo ndo' nuu' i", kachi i xiin' ña.

Yo'o' ka'án ndiaa Jesús xa'a' uvi ta'an nuu' te xa'a' vi'e
(Lc. 6:47-49)

²⁴ 'Xa'a' a jaan' na kuu' ka'án i xiin' ndo' ndii, yoo ka xini so'o ña ka'án i yo'o', te saxinú ña a ndii, nakata ña'a' i xiin' ndee naa iin te kuu' kaxi', te ni xa'a' vi'e xata' yuu'. ²⁵ Te ni kuun' va savi', te ni nakaya va te ñuu' itja, te ni xika va tu tachi', te ndiee' va ni kan' a vi'e jaan', ndisu ni nduva vi'e jaan', sakan' ña xata' yuu' ni kua'a' a. ²⁶ Ndisu ne xini so'o ña ka'án i yo'o', te saxinú ña a ndii, nakata ña'a' i xiin' ndee naa iin te kuu' kaxi', te ni xa'a' vi'e nuu' ñuti'. ²⁷ Ni kuun' va savi', te ni nakaya va te ñuu' itja, te ni xika va tu tachi', te ndiee' va ni kan' a vi'e jaan', te ni nduva a, te ni nduxin xachi' a —ni kachi a.

²⁸ Te kij' ndi' i ni ka'an Jesús ña jaan' ndii, ni nandan' va ne yivi' kua'a' jaan' xa'a' ña ni ka'an a. ²⁹ Sakan' ña ni ka'an a ña jaan' xiin' ña ndiee' ka te sakan' te sania'á tu'un ndei' Ndiosí.

8

So'o ni xaa a kü' ni sanda'a Jesús iin te kumi' kui'e te'i

(Mr. 1:40-45; Lc. 5:12-16)

¹ Kü' ni nakaa' Jesús xiki' jaan' ndii, kua'a' va ne yivi' ni ndikun ña'a'. ² Ikan' te ni kuyatin iin te kumi' kui'e te'i mii' iin' Jesús, te ni nakandu'u' ndiee' ra nuu' a, te ni ka'an ra xiin' a ndii:

—Taku'e, naa' kuni un' ndii, kuvi sanda'a un' yu'u —ni kachi ra.

³ Sakan' te ni chikanu' a nda'a' a xini' ra, te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Kuni sanda'a i yo'ó. Nda'a kü' un' —ni kachi a.

Te xa numi' sakan', te ni kiee ña'a' kui'e jaan'. ⁴ Sakan' te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Chuun' xa'a' un' ña ka'an i xiin' un', ka'an un' xiin' ndee iin ne yivi' xa'a' ña kaa'. Süu' jaan' ndii kua'an te nia'a xiin' mii' un' nuu' sutu ña xa ni nda'a un', te nasoko' un' ña'a nuu' Ndiosí naa ni ka'an chuun' Moisés, te kuni ne yivi' ña xa ni nda'a xna'a un' —ni kachi a.

Sọ'ọ nì xaa a kii' nì sanda'a Jesús tẹ xika' nuu' nuu' iin tẹ xa'ndia chuun' nuu' ciento tẹ xiin'

(Lc. 7:1-10)

⁵ Tẹ kii' nda'ni' Jesús ñuū Capernaum kua'an a ndii, nì kuyatìn iin tẹ xiin', tẹ xa'ndia chuun' nuu' ciento tẹ xiin', tẹ nì ka'an nda'vi ra xiin' a ndii:

⁶ —Tákuie, tẹ xika' nuu' nuu' i ndii, kuni kuvì ra kandu'u' ra vi'e i, nì kuū itun' ra, tẹ u'vi xava'a xini ra —nì kachì ra xiin' a.

⁷ Sakan' tẹ nì ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Yu'u ku'un tẹ sanda'a ña'a' i —nì kachì a.

⁸ Tẹ nì ka'an tẹ xiin' jaan' xiin' a ndii:

—Tákuie, yu'u ndii, iin tẹ nda'vi sọ'ọ kuitì' nduu' i, sakan' na kuu' vā'a yoo a ña ndi'vi un' vi'e i. Kuvì ka'an chuun' kuitì' un' tẹ nda'a tẹ xika' nuu' nuu' i jaan'.

⁹ Kuachì ndii yoo tẹ tẹ xa'ndia chuun' nuu' yu'u, tẹ yoo tẹ tẹ xa'ndia chuun' yu'u nuu'. Tẹ kii' ka'an i xiin' iin ra: “Kua'an” ndii, kua'an ra. Tẹ kii' ka'an i xiin' inga ra: “Ñia'a” ndii, kuaxi ra. Tẹ kii' ka'an i xiin' tẹ xika' nuu' nuu' i: “Saa un' ña yo'ọ” ndii, xaa' ra ña jaan' —nì kachì ra xiin' a.

¹⁰ Tẹ nì nandanì va Jesús kii' nì xini sọ'ọ a ña nì ka'an tẹ jaan', tẹ nì ka'an a xiin' nẹ ndikún ña'a' jaan' ndii:

—Ña ndaku ka'an i xiin' ndo' ndii, tia'an kunì i ndee iin nẹ ta'an' e', nẹ Israel, nẹ inì xini yu'u ndee naa inì tẹ ka'a'. ¹¹ Ka'an i xiin' ndo' ña kua'a' nẹ kije sakuu' xaan' iin yivi', mii' keta' ñu'u xiin' mii' ketá a ndii, kixin' nja, tẹ kundiee nja xiin' Abraham, xiin' Isaac, xiin' Jacob, tẹ kuxi nja mii' xa'ndia chuun' Ndiosí ndivi'. ¹² Ndisu nẹ nì kunì a kundiee mii' xa'ndia chuun' a jaan' ndii, tava' ña'a' a ki'e, tẹ ku'un nja mii' iin yavi va, tẹ kuaku u'vi va nja ikan' ndee ke'i vi' nakaxi' nu'u nja —nì kachì a.

¹³ Sakan' tẹ nì ka'an ka Jesús xiin' tẹ xiin' jaan' ndii:

—Kua'an vi'e un', tẹ na xinu ña kunì un' jaan' saa nii' inì un' xini un' yu'u —nì kachì a.

Tẹ sava nì hora jaan' nì nda'a tẹ xika' nuu' nuu' tẹ xiin' jaan'.

Sọ'ọ nì xaa a kii' nì sanda'a Jesús ña' tiso Pedro

(Mr. 1:29-31; Lc. 4:38-41)

¹⁴ Tẹ kii' nì ki'vi Jesús vi'e Pedro ndii, nì xinì a kandu'u' ña' tiso ra nuu' yivi' tiin' ña'a' ka'ni'. ¹⁵ Sakan' tẹ nì tiin Jesús nda'a' a', tẹ nì kije ña'a' ka'ni', tẹ nì ndoko a', tẹ nì xa'a' nduku' a' ña kuxi a.

Sọ'ọ nì xaa a kii' nì sanda'a Jesús kua'a' nẹ yivi'

(Mr. 1:32-34; Lc. 4:40-41)

¹⁶ Tẹ kii' nì kua'a' ndii, nì kixin ndiaka nẹ yivi' kua'a', nẹ ñu'u' ña ndiva'a nimá, nuu' Jesús. Tẹ xiin' iin ndaa' yu'u' kuitì' nì tava' a ña ndiva'a jaan' nimá nẹ yivi' jaan'. Tẹ nì sanda'a tẹ a sakuu' nẹ kuni kuvì ndiee' jaan'. ¹⁷ Nì xaa a sakan' tẹ xinu ña nì ka'an Isaías, tẹ nì ka'an tiakú tu'un Ndiosí, kii' nì ka'an ra ndii: “Mii' ra nì nakuiso kui'e ña ndo'o' yoo', tẹ nì na'in tu ra ña u'vi xini e'”, nì kachì Isaías.

Sọ'ọ nì ka'an Jesús xiin' tẹ nì kunì kundikun ña'a'

(Lc. 9:57-62)

¹⁸ Kii' nì xinì Jesús ña kua'a' ya'a nẹ yivi' yoo saa xinunduū mii' iin' a ndii, nì ka'an chuun' a xiin' tẹ nda'a' xa'a' a ña xka'ndia ra xiin' a tuku ta'vi' yu'u' miji.

¹⁹ Ikan' tẹ nì kuyatìn iin tẹ sania'á tu'un ndei' Ndiosí, tẹ nì ka'an ra xiin' a ndii:

—Tákuie, ku'un i xiin' un' mii' ka kua'an un' —nì kachì ra.

²⁰ Tẹ nì ka'an a xiin' ra ndii:

—Inguì ndii, yavi ri' yoo, tẹ saa, ti' ta'nu' ndivi' ndii, cho'ọ ri' yoo, ndisu yu'u, ña nduu' tẹ tẹ yivi' ndii, kōo' ndee iin xaan' mii' kuvì kandu'u' i —nì kachì a.

²¹ Ikan' tẹ nì ka'an tu iin tẹ ndikún ichi' a xiin' a ndii:

—Tákuie, xi'na taxì un' na ku'un nataan' i yuva' i, sakan' tẹ kixin i tẹ kundikun i yo'ó —nì kachì ra.

²² Ndisu nì ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Nako un' na nataan' nẹ xa nì xi' nuu' Ndiosí nẹ yivi' xiin' nja. Ndisu yo'ó ndii, kundikun kii' yu'u —nì kachì a.

Sọ'ọ nì xaa a kii' nì ka'an chuun' Jesús, tẹ nì xikuiin tachi' ndiee'

(Mr. 4:35-41; Lc. 8:22-25)

²³ Sakan' te ni sko'nu' Jesús tixin iin tundoo', te ni keta a kua'an a, te kua'an tu te nda'a' xa'a' a xiin' a. ²⁴ Sakan' te ndiee' va ni xa'a' xika' tachi' nuu' mini jaan', sakan' na kuii' ni nuta tikui ndee ndasi ra' tundoo' jaan'. Ndisu Jesús ndii, kixin a. ²⁵ Ikan' te ni xa'an sandoto' na'a' ra ka'an ra ndii:

—¿Tákuie, sakakú un' ndu, xa kuni ndoñu'u' e! —ni kachi ra.

²⁶ Te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—¿Ndichun na yi'vi ndo'? Sie va ini ndo' xini ndo' yu'u —ni kachi a.

Te ni ndondichi a, te ni ka'an chuun' a xiin' tachi' jaan' xiin' tikui mini jaan'. Te ni xikuiin ndoo tachi' jaan', te ni nakunaa taxin' tu tikui mini jaan'. ²⁷ Te ni nandaní va ra ka'an xiin' ta'an' ra ndii:

—¿Yoo nduu' tu te yivi' kaa', na kuii' ndee tachi' xiin' tikui mini ka'an chuun' ra xiin', te kandixa' na'a' a? —ni kachi ra.

So'q ni xaa a kii' ni tava' Jesús na ndiva'a nimá uvi ta'an te ñu'u' Gadara
(Mr. 5:1-20; Lc. 8:26-39)

²⁸ Sakan' te kii' ni xaa Jesús tuku ta'vi' yu'u' mini jaan' nuu' ñu'u' ne ndiee' ñuu Gadara ndii, ni nata'an' uvi ta'an te yivi' xiin' a. Te jaan' ndii, ñu'u' na ndiva'a nimá ra. Te ni kiee ra yavi ndii mii' ndiee' ra, te iyo va kuu' ra, sakan' na ndee iin ne yivi' ni kuví xka'ndia ichi' jaan'. ²⁹ Te ni kuaa' ra ka'an ra ndii:

—¿Ndichun kuaxi un' sataña'a' un' ndu'u, Jesús, si'e Ndiosí? ¿Náa kuaxi un' te sando'o' u'vi un' ndu'u na kuní ka xaa kivi' so'q' ndi'i'? —ni kachi ra.

³⁰ Sie ndoso' mii' iin' Jesús xiin' uvi saa' te jaan' ndii, ñu'u' iin ti'vi chie kiní xaxi' ri' ku'u. ³¹ Te ni ka'an nda'vi na ndiva'a jaan' xiin' a ndii:

—Naa' tava' un' ndu'u nimá te yo'q' ndii, taxí un' na ku'un ko'ni ndu tixin kiní kaa' —ni kachi a.

³² Sakan' te ni ka'an Jesús xiin' a ndii:

—Kua'an ndo' —ni kachi a.

Sakan' na kuii' ni kiee a nimá te yivi' jaan', te ni ko'ni a tixin kiní jaan'. Ikan' te ni taxa'an' ri' kua'an ri', te ni nakaa' ri' mii' nako' itun, te ni koyo ri' tixin tikui mini jaan', te ni ndoñu'u' ri'. ³³ Te yivi', te ndiee' xito' kiní jaan' ndii, ni xinú ra kuan

nu'u ra. Te ni ka'an ra xiin' ne ndiee' ñuu ra sakuu' na ni xka'ndia ikan', na ni ndo'o te ni ñu'u na ndiva'a nimá jaan'. ³⁴ Te sakuu' ne ndiee' ñuu jaan' ndii, ni kiee na xan koto na Jesús. Te kii' ni xini na'a' na ndii, ni ka'an nda'vi na xiin' a na keta a nuu' ñu'u' na jaan'.

9

So'q ni xaa a kii' ni sanda'a Jesús iin te kui'e xa'a'

(Mr. 2:1-12; Lc. 5:17-26)

¹ Te ni sko'nu' Jesús tixin tundoo', te ni xka'ndia a tuku ta'vi' mini, te ni xaa a ñuu mii' ndu'u' a. ² Te ni xaa ndia'vi' te yivi' xiin' iin te kui'e xa'a' kandu'u' ra nuu' tun' xto. Te kii' ni xini Jesús na ini te yivi' jaan' xini na'a' ra ndii, ni ka'an a xiin' te kuni kuví jaan' ndii:

—Kaka nimá un', pia'un, xa ni ndoyo kuachi un' —ni kachi a.

³ Sakan' te ni ka'an sava te sania'a tu'un ndei' Ndiosí, te ita' ikan' xiin' nimá ra ndii: “Kanja'a te kaa' xa'a' Ndiosí”, ni kachi ra. ⁴ Ndisu Jesús ndii, ni xini a na ka'an te jaan' xiin' nimá ra, te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Va'a ka'an ndo' xiin' nimá ndo' xa'a' i. ⁵ Sakan' na, ¿ndee na nduu' na xaku' ka vixi ka'an i xiin' te kaa', tuu ndo'ó? ¿Náa na xa ni ndoyo kuachi ra, uun naa na ndokoq ra te ku'un ra? ⁶ Sakan' na kuii' nia'a yu'u, na nduu' tu te yivi', ndo'ó na kumi' i ndiee' iin yivi' te sandoyo' i kuachi ne yivi' —ni kachi Jesús.

Sakan' te ni ka'an a xiin' te kui'e xa'a' jaan' ndii:

—Xiin' yo'ó ka'an i. Ndokoq un', te na'in un' tun' xto un', te nu'u un' vi'e un' —ni kachi a.

⁷ Sakan' te ni ndondichi ra te kuan nu'u ra vi'e ra. ⁸ Te kii' ni xini ne yivi' kua'a' jaan' na ni yoo ikan' ndii, ni nandaní va na, te ni xaka'nu' na Ndiosí xa'a' na ni taxi a ndiee' jaan' nda'a' te yivi'.

So'q ni xaa a kii' ni kana Jesús Leví Mateo

(Mr. 2:13-17; Lc. 5:27-32)

⁹ Te kii' xka'ndia Jesús kua'an a ndii, ni xini a ndu'u' iin te nani' Mateo mii'

kendiaa' ya'vi' ra xa'a' ñuu Roma. Te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Ñi'a'a, te kundikun un' yu'u —ni kachi a.

Sakan' te ni ndondichi ra, te ni xikundikun ña'a' ra.

¹⁰ Te kij' ndu'u' Jesús nuu' mesa xixi' a vi'e te jaan' ndii, ni xaa tu kua'a' te kendiaa' ya'vi' xa'a' ñuu Roma xiin' kua'a' tu ne ka'an va'a ne yivi' xa'a', te ni xikundiee inga' ña nuu' mesa xiin' Jesús, xiin' te nda'a' xa'a' a xixi' ra. ¹¹ Te kij' ni xini te fariseo ña jaan' ndii, ni ka'an ra xiin' te nda'a' xa'a' a ndii:

—Va'a xachi' xaa' te sania'a' ndo'o kaa' ña xixi' ra xiin' te kendiaa' ya'vi' kaa', xiin' inga te xaa' tu kuachi kaa' —ni kachi ra.

¹² Te ni ka'an Jesús xiin' ra kij' ni xini so'o a ña ni ka'an ra jaan' ndii:

—Ne va'a kuni ndii, kuni te tatan' nuu' ña, süu' jaan' ndii ne kuni kuvu' kuiti' kuni ra nuu'. ¹³ Ndisu kua'an ndo', te sakuaan ndo' ndee ña kuni kachi tutu Ndiosí mii' ka'an a ndii: “Kuni i ña nasoko' ndo' ña'a kuiti' nuu' i, süu' jaan' ndii kuni tu i ña kuvita ini ndo' xa'a' ne yivi'”, kachi a. Sakan' ña kuaxi i te kana i ne tuu ña xachuun' ndaku ña, süu' jaan' ndii kuaxi i te kana i ne xini ña yoo kuachi ña te nama ña nimá ña —ni kachi a xiin' ra.

Yo'o' ka'an Jesús ña nduu' a ndee naa iin te tunda'a'

(Mr. 2:18-22; Lc. 5:33-39)

¹⁴ Sakan' te ni kuyatin te nda'a' xa'a' Juan nuu' Jesús, te ni ka'an ra xiin' a ndii:

—Taku'e, ndu'u' xiin' te fariseo ndii, yoo nditia chito va ndu. Te, ¿ndichun na yoo nditia te nda'a' xa'a' yo'o? —ni kachi ra xiin' a.

¹⁵ Sakan' te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—¿Ñaa kuvu' kusuchi' ini ne yivi', ne ñu'u' mii' yoo ña tunda'a', kij' ndu'u' ka te tunda'a' xiin' ña? Kuasa' tuu yu'u, ndisu xaa iin kivi' ki' tu'un ne yivi' te tunda'a' jaan', te kij' sakan' ndii, kuni a koo nditia ne jaan' —ni kachi a.

¹⁶ Te ni ka'an ka a xiin' ña ndii:

—Ndee iin ne yivi' na'ma' iin toto yata xiin' iin tu'un' toto xaa'. Kuachi ndii, kij' ndoo toto jaan' ndii, nandii toto xaa' jaan', te kuachi ndi' ka toto yata jaan'.

¹⁷ Te ndee iin tu ne yivi' ndii, taan' ña vino xaa' tixin iin' yata'. Sakan' ña naa' saa ña sakan' ndii, tia'ndia iin' jaan' kij' kuiya' ra'. Te kuitia ndoo ra', te ndoñu'u' saka tu iin' jaan'. Sakan' na kuu' kuni a ña taan' e' vino xaa' tixin iin' xaa', sakan' te ndoñu'u' saka ndee iin' ña jaan' —ni kachi a.

So'o ni xaa a kij' ni sanatiaku Jesús ña' si'e Jairo, te ni sanda'a tu a iin ña' ndo'o kui'e nii'

(Mr. 5:21-43; Lc. 8:40-56)

¹⁸ Te kij' ka'an ka Jesús ña jaan' xiin' te yivi' jaan' iin' a ndii, ni kuyatin iin te xa'ndia chuun', te ni xikuijn xiti' ra nuu' a ka'an ra ndii:

—Ña'a' si'e i ndii, sakan' ni xi'i kuiti' a'. Ndisu naa' ku'un un' te chikanu' un' nda'a' un' xata' ñu'u' nde'i a' ndii, natiaaku a' —ni kachi ra xiin' a.

¹⁹ Sakan' te ni ndondichi a, te ni xikundikun ña'a' a xiin' te nda'a' xa'a' a. ²⁰ Sakan' te ni kuyatin iin ña'a' xata' Jesús, ña' jaan' ndii, xa kua'an uxi uvi kuiya ña ndo'o' a' kui'e nii', te ni tondia nda'a' a' yu'u' toto a. ²¹ Sakan' ña ni ka'an a' xiin' nimá a' ndii: “Naa' kuvu' tondia i tee' toto kuiti' a' ndii, nda'a' i'”, ni kachi a'. ²² Ikan' te ni nandiko' kuu' Jesús, te ni xini a ña'a' jaan', te ni ka'an a xiin' a' ndii:

—Kundi'ni ka un', pia'un, xa ni nda'a un' xa'a' ña ini un' xini un' yu'u —ni kachi a.

Te ndee kij' sakan' ndii ni nda'a a'.

²³ Te kij' ni xaa Jesús, te ni ki'vi a vi'e te xa'ndia chuun' jaan' ndii, ni xini a ndiee' te tivi yaa ndii xiin' tun' yoo'. Te ni xini tu a ndiee' ne kuaa' xaku' ti'e'. ²⁴ Sakan' te ni ka'an a xiin' ne yivi' jaan' ndii:

—Kua'an kije sakuu' ndo'. Kuachi ndii kuasa' ni xi'i ña' sie kaa', süu' jaan' ndii kixin kuiti' a' —ni kachi a.

Te ni xaku ndiaa ichi ña'a' ne yivi' jaan'. ²⁵ Ndisu kij' ndi' ni tava' Jesús ne yivi' jaan' ndii, ni ki'vi a mii' kandu'u' ña' ni xi'i jaan', te ni tijn a nda'a' a', te ni natiaaku a', te ni ndoko'o a'. ²⁶ Te ni tiaku kuento xa'a' ña ni yoo ikan' sakuu' ñuu ña ñu'u' jaan'.

So' o ni xaa a kij' ni sanda'a Jesús uvi ta'an te kui'e nduchi' nuu'

²⁷ Te kij' ni keta Jesús ikan' kua'an a ndii, ndikún uvi ta'an te kui'e nuu' xata' a kua'an ra kuaa' ti'e' ra ka'an ra ndii:

—Yo'ó, ña nduu' sjani' xika' David, kuvita ini un' xa'a' ndu —ni kachi ra.

²⁸ Te kij' ni nda'ni a tixin vi'e a ndii, ni kuyatin te kui'e nuu' jaan' nuu' a. Te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—¿Ñáa ini ndo' ña kuví sanda'a i ndo'ó? —ni kachi a.

Sakan' te ni nakujin ra nuu' a ndii:

—Uun ndo', tákui'e —ni kachi ra.

²⁹ Sakan' te ni tondia nda'a' a nduchi' nuu' uvi saa' ra. Te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Saa nii' ini ndo' xini ndo' yu'u ndii, nda'a ndo' —ni kachi a.

³⁰ Sakan' te ni natuvi nduchi' nuu' ra. Te ni ka'an ndiee' a xiin' ra ndii:

—Koto va ndo' te künj ndee iin ne yivi' ña ni yoo yo'o' —ni kachi a.

³¹ Sakan' te ni kiee ra kua'an ra, te ni sakikú ndoo ra kuento kanii' nuu' ñu'u' jaan' xa'a' ña ni xaa a xiin' ra.

So' o ni xaa a kij' ni xta'ni' Jesús ña ndiva'a nimá iin te yivi'

³² Te kij' ni kiee te jaan' kua'an ra ndii, ni kixin ndjaka ne yivi' nuu' a iin te i'in'. Te jaan' ndii, ña ndiva'a, ña xaa' i'in' ne yivi', naá nimá ra. ³³ Te kij' ni xta'ni' Jesús ña jaan' nimá te jaan' ndii, numi' te ni naka'an ra. Te ni nandanj va ne yivi' kua'a' ya'a jaan', te ni ka'an nja ndii:

—Ndee iin kivi' tia'an künj e' ña kaa' tejn ne ta'an' e', ne Israel —ni kachi nja.

³⁴ Ndisu ni ka'an te fariseo ndii:

—Xiin' ña ndiee' ña ndiva'a kuu' nuu' tava' te kaa' nda'a' xa'a' ña ndiva'a nimá ne yivi' —ni kachi ra.

Yo' o sania'á Jesús ña kakan e' nuu' Ndiosí te ti'vi' ka a ne sachuun' xa'a' tu'un a

³⁵ Te ni xa'an xinun'ni tu Jesús saa ñuu xiin' nda'a' ñuu jaan' sania'á a ne yivi' vi'e mii' nakaya' nja, te ka'an ndoso' a tu'un va'a xa'a' saa kuni' Ndiosí ka'ndia chuun' a nimá e', te sanda'a tu a sakuu' nuu' kui'e xiin' sakuu' ña xini u'vi ne yivi', ne ndiee' ñuu jaan'. ³⁶ Kij' ni xini a ne yivi' kua'a' koo' chukuu' jaan' ndii, ni

kuvita ini a xa'a' nja. Sakan' ña xavi va nimá nja, te koo' yoo ka chindiee' ña'a' ndee naa ndo'o' mbee kij' koo' te paxto xito' ña'a'. ³⁷ Sakan' te ni ka'an a xiin' te nda'a' xa'a' a ndii:

—Ña ndixa nduu' a ndii, yoo kua'a' ña savi', ndisu koo' kua'a' te tatu xachuun' xa'a' a. ³⁸ Xa'a' a jaan' na ka'an nda'vi ndo' xiin' te xiin' ña'a' ña savi' na ti'vi' kua'a' ka ra te tatu xa'a' ña savi' ra —ni kachi a.

10

So' o ni xaa a kij' ni nakaxin Jesús uxi uvi ta'an te nda'a' xa'a' a

(Mr. 3:13-19; Lc. 6:12-16)

¹ Sakan' te ni kana Jesús uxi uvi ta'an te nda'a' xa'a' a. Te ni taxi a ndiee' ra te tava' ra ña ndiva'a ña ñu'u' nimá ne yivi'. Te ni taxi tu a ndiee' ra, te sanda'a ra sakuu' nuu' kui'e ña ndo'o' ne yivi', xiin' sakuu' ña u'vi xini nja.

² Ña yo'o' nduu' kivi' i'in te uxi uvi ta'an jaan': iin te jaan' nani' Simón, te ni chindu'u' Jesús inga kivi' ra Pedro, xiin' ñani' ra, te nani' Andrés, te inga ra nani' Jacobo, xiin' ñani' ra, te nani' Juan. Te si'e Zebedeo nduu' uvi saa' te jaan'. ³ Te inga tuku ra nani' Felipe, te inga tuku ra nani' Bartolomé, te inga tuku ra nani' Tomás, te inga tuku ra nani' Mateo, te kendiaa' ya'vi' xa'a' ñuu Roma nduu' te jaan'. Te inga tuku ra nani' Jacobo, te jaan' ndii, si'e Alfeo nduu' ra, te inga tuku ra nani' Lebeo, te nani' tu ra Tadeo, ⁴ te inga tuku ra nani' Simón, te jaan' ndii, kuenta iin ti'vi' te nani' cananista nduu' ra. Te inga tuku ra nani' Judas Iscariote, te jaan' nduu' te ni sanakua'a Jesús so'o' ndi'i' nda'a' te kuu' ka'nu'.

So' o ni xaa a kij' ni tianu' Jesús te nda'a' xa'a' a te ku'un ka'an ndoso' ra tu'un a

(Mr. 6:7-13; Lc. 9:1-6)

⁵ Ni tianu' a te uxi uvi ta'an te nda'a' xa'a' a jaan', ka'an a xiin' ra ndii:

—Kü'un ndo' ñuu mii' ndiee' ne tuku', ni ndee kü'un tu ndo' ñuu mii' ndiee' ne Samaria. ⁶ Süu' jaan' ndii va'a ka ku'un ndo' ñuu mii' ndiee' ne ta'an' e', ne Israel, sakan' ña ne jaan' nduu' ndee naa mbee, ti' ni xitia i'nu. ⁷ Te kij' kua'an ndo'

ndii, ka'an ndoso' ndo' ña xa kuyatin' kuii ka'ndia chuun' Ndiosí nimá ña. ⁸ Sānda'a ndo' ne kuni kuvj, sanatiaku ndo' ne ni xi'i, sanda'a ndo' ne kumi' kui'e te'i, te tava' ndo' ña ndiva'a, ña ñu'u' nimá ne yivi'. Kĩ'in ndo' xu'un' xa'a' ña jaan' na ni xamanj' mji' Ndiosí ña ndiee' jaan' nda'a' ndo'.

⁹ Kōñi'i ndo' xu'un' oro, ni ndee xu'un' yuu' yaa, ni ndee xu'un' yuu' ya'a, ¹⁰ ni ndee kōñi'i tu ndo' tinda'a' ndo', ni ndee inga ndini ndo', ni ndee inga na'a ndixan' ndo', ni ndee itun' katuvi' ndo'. Sakan' ña te xachuun' ndii, kuni a ña taxj e' ña kuxi ra.

¹¹ 'Te ndee ka ñuu na'nu' uun ñuu kuali' xaa' ndo' ndii, ndatu'un' ndo' ndee te yivi' nduu' te ka'an va'a ne yivi' xa'a' ikan'. Te kundiee ndo' vi'e te jaan' ndee kiee ndo' ñuu jaan'. ¹² Te kij' ndekuie ndo' vi'e te jaan' ndii, ka'an ndo' ña Ndiosí na taxj ña manj' koq xiin' ña. ¹³ Naa' xata'an ndoo ña manj' jaan' xiin' ña ndii, ndoo a xiin' ña, ndisu naa' xata'an ña ndoo a xiin' ne jaan' ndii, nandiko' a xiin' ndo'ó. ¹⁴ Te naa' yoo ka natiin' ndo'ó, uun taxj so'o ña ña ka'an ndoso' ndo' ndii, kiee' ndo' vi'e ne jaan' uun ñuu jaan', te sakoyó ndo' yaka' ndixan' ndo'. ¹⁵ Ña ndaku ka'an i xiin' ndo' ndii, chie ka tundo'o' kundo'o' ne ñuu jaan' kivi' ña sana'má Ndiosí ne yivi', te sakan' ne ni ndiee ñuu Sodoma xiin' ne ni ndiee ñuu Gomorra.

Yo'o' ka'an Jesús ña sando'o' ne yivi', ne ndikún ichi' a

¹⁶ 'Koto ndo', tianu' i ndo'ó te ku'un' ndo' ndee naa mbee, ti' kua'an mii' ñu'u' kua'a' lobo. Sakan' na kuii' kuni a ña kama koq ndo' ndee naa koq', ndisu ndasun koq ini ndo' ndee naa paloma. ¹⁷ Te koto xiin' mji' ndo' nuu' te yivi', kuachi ndii sanakua'a ra ndo'ó nda'a' te xa'ndia chuun' nuu' ñuu, te kutun' tu ra ndo'ó tixin vi'e mii' nakaya' ra. ¹⁸ Te sanakua'a tu ra ndo'ó ndee nda'a' te xa'ndia chuun' ka'nu', xiin' nda'a' rey xa'a' a ña ndikún ndo' ichi' yu'u. Sakan' te kuvj ndiee' yu'u' ndo' xa'a' i nuu' te jaan' xiin' nuu' ne tuku'. ¹⁹ Te kij' sanakua'a ra ndo'ó ndii, kundj'ni ndo' ndee ña ka'an ndo', uun saa ka'an ndo', sakan' ña mji' Ndiosí taxj ña ka'an ndo'

kivi' jaan'. ²⁰ Kuachi ndii, süu' ndo'ó nduu' te ka'an kij' sakan', süu' jaan' ndii Espiritu yuva' e' nduu' ña taxj ña ka'an ndo'.

²¹ 'Te kij' sakan' ndii, xa ta'an' mji' ne yivi' kunduu ne sanakua'a ña'a' te ka'ni' ña'a' te yivi', te yuva' kunduu te sanakua'a si'e ra te ka'ni' ña'a' te yivi', te si'e ndii, ndoni'i nda'a' ña nuu' yuva' si'i' ña te ka'ni' ña'a' ña. ²² Te sakuu' ne yivi' kundasi' ndo'ó xa'a' a ña ndikún ndo' ichi' yu'u, ndisu ne kundieni nuu' ña jaan' ndee so'o' ndi'i' nduu' ne kaku saa Ndiosí. ²³ Te kij' sando'o' ne yivi' ndo'ó jin ñuu ndii, kunu ndo' ñuu jaan', te ku'un' ndo' tuku ñuu. Sakan' ña, ña ndaku ka'an i xiin' ndo' ña ndi'i' ñuu ne ta'an' e', ne Israel, ka'an ndoso' ndo' xa'a' i, te xaa' kivi' ña nandiko' tukuu' yu'u, ña nduu' tu te yivi'.

²⁴ 'Sakan' ña süu' te ka'nu' ka nduu' te nda'a' xa'a' te sakan' te sania'a' ña'a', te ni ndee süu' te ka'nu' ka tu nduu' te xika' nuu' te sakan' xto'o' ra. ²⁵ Xa va'a ndiva'a naa' nani'i' te nda'a' xa'a' jaan' te ni sania'a' ña'a', te te xika' nuu' jaan' nani'i' xto'o' ra. Naa' ka'an ne yivi' ña Beelzebú nduu' yu'u, ña nduu' xto'o' ndo' ndii, ¿saa ka vi' tu' ka'an ña xa'a' ndo'ó, ne nduu' kuenta i?

Küyi'vi e' ne yivi' xiin' e', Ndiosí kuiti' kuni a kuyi'vi e'

(Lc. 12:2-9)

²⁶ 'Sakan' na kuii' kuän yi'vi ña'a' ndo', sakan' ña koo' ndee jin ña iin' sa'vi ña natuvi, te koo' tu ndee jin ña ñu'u' si'e ña natuvi saa Ndiosí. ²⁷ Ña ka'an si'e i xiin' ndo' ndii, ka'an ndo' ña jaan' mii' kuvj kuni so'o' sakuu' ne yivi' a. Te sakan' tu ña ka'an yaa' i xiin' ndo' ndii, ka'an ndoso' ti'e' ndo' a ndee xini' vi'e. ²⁸ Te kuän yi'vi ndo' ne xa'ni' ne yivi', sakan' ña küvi sandoñu'u' ña nimá ne yivi'. Va'a ka kuyi'vi ndo' Ndiosí, ña kuvj sandoñu'u' ñu'u' nde'i ne yivi' xiin' nimá ña vi'e ndiaya'.

²⁹ 'Ña ndaku nduu' a ndii, xiin' xu'un' kuachi' kuiti' sata' ne yivi' uvi ta'an saa, ndee saa ka ni ndii, ndee jin ndaa' ti' jaan' nāma kuein' ñu'u' naa' taxj yuva' e'. ³⁰ Te ndo'ó ndii, ndee ixi' xini' ndo' xini' Ndiosí

saa ta'an kuu'. ³¹ Sakan' na kuii' kuän yì'vi ndo'ó, sakan' ña ndiaa ya'vi' ka ndo' nuu' Ndiosí te sakan' kua'a' saa.

³² 'Yoo ka ndiee' yu'u' xa'a' i nuu' ne yivi' ndii, ndiee yu'u' tu yu'u' xa'a' ña nuu' yuva' e' Ndiosí, ña ndu'u' ndivi'. ³³ Ndisu yoo ka ka'an nuu' ne yivi' ña xini ña yu'u' ndii, ka'an tu yu'u' nuu' yuva' e', ña ndu'u' ndivi', ña xini i ne jaan'.

Nata'vi' ta'an' ne yivi' xa'a' Jesús

(Lc. 12:49-53; 14:26-27)

³⁴ 'Känini ndo' ña ni xaa i te natandiee manì' i ne yivi' iin yivi'. Süu' ni xaa i te natandiee manì' i ne yivi', süu' jaan' ndii ni xaa i te sakunta'an' ña'a' i. ³⁵ Kuachi ndii ni xaa i te sakunta'an' i iin tiaa si'e xiin' yuva' ra, uun iin ña' si'e xiin' si'i' a', uun iin ña' xanu xiin' ña' tiso a'. ³⁶ Sakan' na kuii' ne ndasi' ta'an' xiin' i'in ne jaan' ndii, xa sivi kunduu ne xa ndiee' vi'e mji' ña.

³⁷ 'Yoo ka kundani ya'a ka yuva' ña uun si'i' ña te sakan' ña kundani ña yu'u' ndii, xata'an kunduu ña ne ndikún ichi' i. Te yoo ka kundani ya'a ka tiaa si'e ña uun ña'a' si'e ña te sakan' ña kundani ña yu'u' ndii, xata'an tu kunduu ne jaan' ne ndikún ichi' i. ³⁸ Te na yoo ka yoo tu'va, te kundo'o ña ndee naa kundo'o i nuu' krusin, te kundikun ña yu'u' ndii, xata'an kunduu ña kuenta i. ³⁹ Kuachi ndii, yoo ka kuni sakakú xiin' mii' mji' ndii, kivi' ña. Ndisu yoo ka taxi' kivi' ñuu ña xa'a' ichi' yu'u' ndii, natiin ña kivi' ñuu ña koo' kivi' ndi'i'.

Yo'o' ka'an Jesús xa'a' ña va'a, ña natiin ne ndikún ichi' a

(Mr. 9:41)

⁴⁰ 'Yoo ka natiin' va'a ndo'ó ndii, ndee naa yu'u' natiin' va'a ña, te yoo ka natiin' va'a yu'u' ndii, natiin' va'a tu ña ña ni tianu' yu'u'. ⁴¹ Te yoo ka natiin' va'a iin te ka'an tiakú tu'un Ndiosí xa'a' a ña nduu' ra te ka'an tiakú tu'un a ndii, ña va'a, ña taxi Ndiosí nda'a' te jaan', natiin tu ne jaan' saa a. Te yoo ka natiin' va'a iin te xachuun' ndaku xa'a' ña nduu' ra te xachuun' ndaku ndii, ña va'a, ña taxi Ndiosí nda'a' te jaan', natiin tu ne jaan' saa a. ⁴² Te yoo ka taxi' tee' tikui vixin tio' ko'o iin te kualì' kuso'o yo'o' xa'a' ña

nduu' ra te ndikún ichi' i ndii, ña ndaku ka'an i xiin' ndo' ña natiin ña ña va'a saa Ndiosí —ni kachi Jesús.

11

Ka'an Jesús xiin' ne yivi' xa'a' Juan, te ni sakuchi' ne yivi' kuenta Ndiosí

(Lc. 7:18-35)

¹ Te kij' ndi'i ni ka'an Jesús xiin' te nda'a' xa'a' a, te uxi uvi ta'an, ndee ña kuní a saa ra ndii, ni keta a kua'an a te sania'á a, te ka'an ndoso' tu a nuu' ne ndiee' ñuu ña ñu'u' ikan'.

² Kij' naá Juan vi'e kaa, te ni xini ra kuento xa'a' ña xaa' Cristo, ña ni tianu' Ndiosí ndii, ni ti'vi' ra uvi ta'an te nda'a' xa'a' ra nuu' a, ³ te ndatu'un' ña'a' ra ndii:

—¿Ñáá yo'ó nduu' ña ni ka'an Ndiosí ti'vi' a sakakú ndu'u, uun ñáá kuní a ndiatu' ndu xaa inga ra? —ni kachi ra.

⁴ Sakan' te ni ka'an Jesús xiin' te jaan' ndii:

—Kua'an te ka'an ndo' xiin' Juan ña xini so'o ndo' xiin' ña xini nduchi' nuu' ndo', ⁵ ña ne kui'e nuu' ndii, nuniá' nduchi' nuu' ña, ne kui'e xa'a' ndii, nakaka' ña, ne kumi' kui'e te'i ndii, nda'a ña, ne so'o' ndii, nuniá' so'o ña, ne ni xi'i' ndii, natiaku ña, te ne nda'vi kuu' ndii, ka'an ndoso' i tu'un va'a nuu' ña. ⁶ Te sañu'u' va Ndiosí ne nakoo ña ini ña xini ña yu'u' —ni kachi a.

⁷ Te kij' kiee' te jaan' kua'an ra ndii, ni xa'a' Jesús ndatu'un' a ne yivi' xa'a' Juan ndii:

—¿Yoo ni xa'an koto ndo' kij' ni xa'an ndo' mii' taxin' kaa'? ¿Ñáá ni xa'an koto ndo' iin te yivi', te xiko' ndee naa xiko' tun' yoo' xaa' tachi'? ⁸ Süu' sakan' nduu' a. ¿Yoo ni xan koto ndo' na sakan'? ¿Ñáá iin te yivi', te ni'nu' toto ndatun' va? Süu' sakan' nduu' a, sakan' ña te yivi', te ni'nu' toto ndatun' jaan' ndii, vi'e rey ndiee' te jaan'. ⁹ Sakan' na kuii', ¿yoo nduu' ra ni xan koto ndo'? ¿Ñáá iin te ka'an tiakú tu'un Ndiosí? Ña ndaku ka'an i xiin' ndo' ndii, sivi xna'a' ra, ndisu ya'a ka te sakan' te ka'an tiakú tu'un Ndiosí kujti' nduu' te jaan'. ¹⁰ Sakan' ña xa'a' Juan jaan' yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'an a ndii: Koto un', ti'vi' i xi'na iin te xika' nuu' nuu' i,

te te jaan' sakoo' tu'va ne yivi' xa'a' un'.
Sakan' yoso' a.

11 'Ña ndaku ka'an i xiin' ndo' ña tia'an
tuvj iin te ka'nu' ka iin yivi' te sakan' Juan
jaan', ndisu tejn ne xa xa'ndia chuun'
Ndiosí nimá ndii, ne yivi', ne nda'vi so'o
kujiti', nduu' ne ka'nu' ka te sakan' Juan
jaan'. 12 Ndee kivi' ña ni xa'a' ka'an
ndoso' Juan te sakuchi' ne yivi' kuenta
Ndiosí, te ndee vitin ndii, ndiee' va xika'
ne yivi' kuni ko'ni ña nda'a' Ndiosí te
ka'ndia chuun' a nimá ña, te ne xandieni
xiin' mii' kujiti' nduu' ne ko'ni' ikan'.
13 Kuachj ndii, ndee ña kuni ka tuvj Juan,
te ni ka'an sakuu' te ni ka'an tiakú tu'un
Ndiosí xiin' ña ka'an tu'un ndei' a xa'a'
ña xka'ndia vitin. 14 Te naa' kuni kandixa'
ndo' ña ka'an i xiin' ndo' ndii, Juan jaan'
nduu' Elías, te ni ka'an Ndiosí ti'vi' a.
15 Naa' yoo so'o ndo' ndii, chuun xa'a' va
ndo' ña ni ka'an i xiin' ndo'.

16 '¿Ndee ña nakata i xiin' ne ndiee' iin
yivi' vitin? Nakuitá ña xiin' ndee naa ne
kuachj', ne xasikj' xiin' ta'an' ma'in' ya'vi.
17 Te ka'an xiin' ta'an' ña ndii: "Ni tivj
ndu tun' yoo', te ni taxa'a' ndo'. Ni xita
ndu yaa nda'vi kua'an, te ni xaku ndo'",
kachi xiin' ta'an' ña. 18 Sakan' kuu' ña,
kuachj ndii ni kixin Juan, te ni xixi va'a
ra, te ni ndee ni xij i tu ra vino, te ni ka'an
ndo' ña ña ndiva'a naa nimá ra. 19 Ikan'
te ni xaa yu'u, ña nduu' tu te yivi', te
xixi va'a i, te xi'i i, te ka'an ndo' ña iin
te xixi ndasi' nuu' nduu' i, te nduu' tu i
iin te xini, te ka'an tu ndo' ña nduu' i te
ndiaka' ta'an' xiin' te kendiaa' ya'vi xa'a'
ñuu Roma, xiin' tuku te xaa' kuachj, kachi
ndo'. Ndisu ne kumi' ña ndichi ndii, nia'a
ña a xiin' ña xaa' ña —ni kachj Jesús.

*Yo'o' ka'an Jesús ña nda'vi va kundoo'
ne ndiee' ñuu mii' ni xiin ña ini ña kuni
ñq'a' ña*

(Lc. 10:13-16)

20 Sakan' te ni xa'a' ka'an kuachj Jesús
xa'a' ne ndiee' ñuu mii' ni xaa a kua'a'
ka chuun ka'nu' koo' chukuu', xa'a' a ña
ni nama ña nimá ña te saa ña ña kuni
Ndiosí, ka'an a ndii:

21 —Nda'vi va kuu' ndo'ó, ne ndiee'
ñuu Corazín, xiin' ndo'ó, ne ndiee' ñuu
Betsaida. Naa' ni xaa' i chuun ka'nu', ña
ni xaa i ñuu ndo'ó jaan' ñuu Tiro xiin' ñuu

Sidón ndii, xta'an' vi' ni nama ne jaan'
nimá ña ni'nu' ña toto ndei' te ndiee'
ña nuu' yaa' nu'u. 22 Sakan' na kuii'
ka'an i xiin' ndo' ndii, chie ka tundo'o'
kundoo' ndo'ó kivi' ña sana'má Ndiosí ne
yivi' te sakan' ne ndiee' ñuu Tiro xiin' ñuu
Sidón jaan'. 23 Te ndo'ó, ne ndiee' ñuu
Capernaum ndii, tuu ndo' ña kaa ndo'
ndee ndivi', ndisu ndee yavi ndii ko'ni
Ndiosí ndo'ó. Sakan' ña naa' ni xaa' i
chuun ka'nu' ña ni xaa i ñuu ndo'ó jaan'
ñuu Sodoma ndii, xa ni nama ne jaan'
nimá ña, te kandu'u' ñuu ña ndee vitin.
24 Sakan' na kuii' ka'an i xiin' ndo' ndii,
chie ka tundo'o' kundoo' ndo'ó kivi' ña
sana'má Ndiosí ne yivi' te sakan' ne ni
ndiee' ñuu Sodoma jaan' —ni kachj Jesús.

*Nakuatia' nimá Jesús xaa' Espiritu
Santo*

(Lc. 10:21-22)

25 Xa kivi' jaan' ni nakuatia' ya'a nimá
Jesús ni xaa Espiritu Santo, te ni ka'an a
xiin' Ndiosí ndii:

—Tataa, xaka'nu' yu'u yo'ó. Yo'ó nduu'
xto'o nuu' ndivi' xiin' nuu' ñu'u' iin yivi'.
Ni tisi'e un' ña ndiee' un' nuu' ne xini tuni
xiin' nuu' ne ndichi, ndisu ni nia'a un' ña
jaan' nuu' ne nda'vi kuu' nimá. 26 Uun
ndo', tataa, ni xaa un' sakan' xa'a' a ña
ña jaan' ni xtani mii' un' —ni kachj a xiin'
Ndiosí.

27 Te ni ka'an Jesús xiin' ne yivi', ne ita'
ikan' ndii:

—Ni sanakua'a yuva' i sakuu' ña yoo
nda'a' i. Te ndee iin koo' xini yoo nduu'
yu'u, ña nduu' si'e Ndiosí. Süu' jaan' ndii,
yuva' i jaan' kujiti' xini yoo nduu' i. Te
ndee iin koo' xini yoo nduu' yuva' i jaan'.
Süu' jaan' ndii yu'u, ña nduu' si'e a kujiti',
xini ña'a' xiin' ne kuni yu'u nia'a ña'a' i
nuu'. 28 Yoo ka nduu' ndo'ó, ne xa ni xavi
va xachuun', te ni xavi va tu ndo' xiin' ña
ndiso' ndo' ndii, ña'a' ndo' nuu' i te taxi
i nandiee' ndo'. 29 Natijn ndo' chuun ña
taxi' yu'u saa ndo' te kunduu' a ndee naa
yoko', tun' kanu' siki' toro nuu' ndo', te
kuni ndo' kuu' ndo' ndee naa yu'u, ña iin
te va'a nimá nduu' i, te maso tu i, te taxi i
nandiee' nimá ndo'. 30 Nia'a' ndo', sakan'
ña chuun nuu' yu'u ndii, süu' chuun vie
nduu' a, te vita tu ña ndiso' i —ni kachj
Jesús.

12

Jesús nduu' ña kumi' ndiee' nuu' ndee kivi' sábado, ña xinandiee' e'

(Mr. 2:23-28; Lc. 6:1-5)

¹ Kij' sakan' ndii, xka'ndiá Jesús kua'an a iin xaan' mii' yoo trigo kivi' sábado, ña xinandiee' ne yivi', te ni xa'a' xi'i te nda'a' xa'a' a soko, sakan' na tu'un' ra yoko' trigo jaan', te xaxi' ra a kua'an ra.

² Kij' ni xini te fariseo ña xaa' ra ña jaan' ndii, ni ka'an ra xiin' Jesús ndii:

—Koto un', indichun na xaa' te nda'a' xa'a' un' ña xata'an saa e' kivi' sábado, ña xinandiee' e'? —ni kachi ra.

³ Te ni ka'an Jesús xiin' te fariseo jaan' ndii:

—¿Ñáa' tia'an ka'vi ndo' tutu Ndiosí mii' ka'an a xa'a' ña ni xaa David xta'an kij' ni xi'i ra soko xiin' te ndiaka' ta'an xiin' ra? ⁴ Sakan' ña ni xka'ndia ra tixin vi'e Ndiosí, te ni xixi ra xita' va'a su'un, tee' ndee xata'an kuxi ra ña jaan', ni ndee te ndiaka' ta'an xiin' ra jaan', sakan' ña sutu kuiti' xata'an kuxi ña jaan'.

⁵ Uun, ¿ñáa' tia'an ka'vi ndo' tu'un ndei' Ndiosí ña xa'nú tu sutu kivi' sábado, ña xinandiee' e', xa'a' chuun ña xaa' ra tixin yukun' ka'nu'? Te süu' kuachi nduu' a nuu' ra. ⁶ Ndisu ka'an i xiin' ndo' ña yu'u, te iin' nuu' ndo' yo'o', nduu' te ka'nu' ka te sakan' yukun' jaan'. ⁷ Kündani ndo' ña ka'an tutu Ndiosí mii' ka'an a ndii: "Küní i ña nasoko' ndo' ña'a kuiti' nuu' i, süu' jaan' ndii kuni tu i ña kuvita ini ndo' xa'a' ne yivi'." Naa' ni kundani ndo' ña jaan' ndii, kätun' ndo' ne köo' kuachi kumi'. ⁸ Sakan' ña yu'u, ña nduu' tu te yivi' ndii, kumi' i ndiee' xa'a' kivi' sábado, ña xinandiee' e' —ni kachi a xiin' ra.

So'o ni xaa a kij' ni sanda'a Jesús iin te kui'e nda'a'

(Mr. 3:1-6; Lc. 6:6-11)

⁹ Kua'an Jesús ikan' xiin' te nda'a' xa'a' a, te ni kō'ni ra vi'e mii' nakayá ne ñuu jaan'. ¹⁰ Te ka'ni iin te kui'e nda'a' ikan'. Te xa'a' a ña ni kuni te fariseo jaan' tjin kuachi ra Jesús ndii, ni ndatu'un' ña'a' ra ka'an ra ndii:

—Ka'an un' xiin' ndu, ¿ñáa' taxi' tu'un ndei' Ndiosí ña sanda'a e' ne kuni kivi

kivi' sábado, ña xinandiee' e'? —ni kachi ra.

¹¹ Te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Naa' iin ndo'ó kumi' iin mbee, te nama ri' yavi iin kivi' sábado, ña xinandiee' e' ndii, ¿ñáa' tjin ndo' ri', te xta'ni' ndo' ri' ikan'? ¹² Kachi ka e' ne yivi' ndii, ndiaa ya'vi' ka ne jaan' te sakan' iin mbee. Sakan' na kuii' taxi' tu'un ndei' Ndiosí ña saa e' ña va'a xa'a' ne yivi' kivi' sábado, ña xinandiee' e' —ni kachi a.

¹³ Sakan' te ni ka'an a xiin' te kui'e nda'a' jaan' ndii:

—Sanakaá un' nda'a' un' —ni kachi a.

Sakan' te ni sanakaá ra nda'a' ra, te ni nda'a' a ndee naa kaa' inga a. ¹⁴ Ni kiee so'o te fariseo jaan' ikan', te ni xa'a' ndatu'un' tuni ra saa kuví ka'ni' ra Jesús.

So'o ka'an ña ni ke'i Isaías xa'a' Jesús

¹⁵ Te kij' ni xini Jesús ña jaan' ndii, ni ketá a ikan', te kua'a' va ne yivi' ni ndikun xata' a kua'an nja, te ni sanda'a a sakuu' ne kuni kuví. ¹⁶ Te ni ka'an ndiee' a xiin' ne jaan' ña ka'an nja xiin' ndee iin ne yivi' yoo nduu' a. ¹⁷ Ni ka'an a sakan' te xinu tu'un Ndiosí ña ni ka'an tiakú Isaías xta'an' kij' ka'an ra ndii:

¹⁸ Koto ndo', yo'o' iin' te nda'a' xa'a' i, te ni nakaxin i.

Te yo'o' nduu' te kundani i, te va'a va kuni i xini i ña'a' i.

Skō'ni' i Espíritu i nimá ra,

te ka'an ndoso' ra nuu' ne tuku' ña koo ña ndaku saa i.

¹⁹ Kāni ta'an' kuento ra xiin' ne yivi', te ndē'i loco ti'e' tu ra,

te ni ndee kuni so'o tu ndee iin ne yivi' tachi' yu'u' ra ya'ya.

²⁰ Te sando'o' ra ne kuni kuví nimá, ne nduu' ndee naa tun yoo' tun' xa kua'an ta'nú,

ni ndee tāxi tu ra ña nda'va ndi'i ndee sie ña ndiatu' ini ne yivi',

süu' jaan' ndii taxi' ra ndiee' ne köo' ndiee' ndee ketá va'a ña ndaku saa ra,

²¹ te ini sakuu' ne tuku' kuni ña'a' nja.

Sakan' kachi a.

Kani'a te fariseo xa'a' Jesús

(Mr. 3:20-30; Lc. 11:14-23; 12:10)

²² Sakan' te ni kixin ndiaka ne yivi' iin te naá ña ndiva'a nimá nuu' Jesús. Te

jaan' ndii, te i'in' nduu' ra, te kui'e tu nduchi' nuu' ra. Te ni sanda'a ña'a' a, te ni naka'an tukuu' ra, te ni natuvi' tu nduchi' nuu' ra. ²³ Te sakuu' ne yivi' kua'a' ya'a, ne yoo ikan' ndii, ni nandan' va ña ka'an xiin' ta'an' ña ndii:

—Tee' te kaa' tu nduu' ña tianu' Ndiosí sakakú yoo', ña nduu' sjani' xika' David ni —ni kachi' ña.

²⁴ Kii' ni xini so' o te fariseo ña ka'an ne yivi' jaan' ndii, ni ka'an ra ndii:

—Xiin' ndiee' Beelzebú tava' te kaa' ña ndiva'a nimá ne yivi' —ni kachi' ra.

²⁵ Ndisu Jesús ndii, ni xini a saa xanini te jaan', te ni ka'an a ndii:

—Naa' nata'vi' ne yivi', ne ndiee' iin' ñuu' ka'nu' kuu' nuu', te kunta'an' ña ndii, ndoñu'u' ñuu' jaan'. Te naa' nata'vi' ne ndiee' iin' ñuu' uun ne ndiee' tixin iin' vi'e, te kunta'an' ña ndii, nduxin tu ña jaan'. ²⁶ Te nii' sakan' nduu' tu a naa' kunta'an' ña ndiva'a kuu' nuu' xiin' nda'a' xa'a' a, te nata'vi' ta'an' a ndii, sandoñu'u' xiin' mii' mii' a. ²⁷ Naa' ndixa xna'a ña xiin' ndiee' Beelzebú tava' i ña ndiva'a ña ñu'u' nimá ne yivi' ndii, ¿yoo' taxi' ndiee' te nduu' kuenta ndo'ó te tava' ra ña ndiva'a jaan' nimá ne yivi'? Sakan' na kuu' te jaan' nia'á ña süu' ña ndaku nduu' ña ka'an ndo' xa'a' i.

²⁸ 'Ndisu naa' tava' i ña ndiva'a jaan' xiin' ña ndiee' Espiritu Ndiosí ndii, xiin' ña jaan' nia'á i ña xa ni xa'a' xna'a Ndiosí xa'ndia chuun' a tejin' ndo'. ²⁹ Sakan' ña, ¿saa kuv' ki'vi' iin' ne yivi' te sakui'na' ña vi'e iin' te ndiee' va naa' sätiiñ ña'a' ña ña nuu'? Te sakan' vi' kuv' ki'vi' ña vi'e ra te sakui'na' ña ña'a' ra jaan'. ³⁰ Yoo' ka xachuun' inga' xiin' yu'u' ndii, ne ndasi' ta'an' xiin' i nduu' ña, te yoo' ka chindiee' ta'an' xiin' i ndii, ne xikuita'nú nuu' i nduu' ña.

³¹ 'Sakan' na kuu' ka'an' i xiin' ndo' ndii, sakuu' nuu' kuachi' ña xaa' ndee ka ne yivi' xiin' sakuu' nuu' ña kani'a'a ña ndii, koo' ka'nu' in' Ndiosí xa'a' ña. Ndisu yoo' ka kani'a'a xa'a' Espiritu Santo ndii, koo' kivi' koo' ka'nu' in' Ndiosí xa'a' ne jaan'. ³² Te yoo' ka kani'a'a xa'a' yu'u, ña nduu' tu te yivi' ndii, kuv' koo' ka'nu' in' Ndiosí xa'a' ña. Ndisu yoo' ka kani'a'a xa'a' Espiritu Santo ndii, koo' kivi' koo'

ka'nu' in' Ndiosí xa'a' ne jaan', ni ndee iin' yivi' yo'o', te ni ndee inga' iin' yivi' nuu' ku'un' e'.

Yo'o' sania'á Jesús ña xiin' ña ka'an ne yivi' nakuni e' ndee nuu' ne yivi' nduu' ña (Lc. 6:43-45)

³³ 'Iin' tun' tata' va'a ndii, nduu' va'a kuun' nda'a' nuu', te iin' tun' tata' va'a ndii, nduu' va'a kuun' nda'a' nuu'. Kuachi' ndii, xiin' nduu' ña kuun' nda'a' nuu' xini e' ndee nuu' tun' tata' nduu' nuu'. ³⁴ Ndo'ó ndii, ndee naa' si'e koo' nduu' ndo'. ¿Saa kuv' kiee' ña va'a yu'u' ndo' kii' ne ña'a' nduu' ndo'? Kuachi' ndii ña ñu'u' chitu' nimá ne yivi' nduu' ña ka'an' ña. ³⁵ Ne yivi' va'a ndii, ña va'a, ña taxa'a ña nimá ña, ka'an' ña, te ne ña'a' ndii, ña ña'a, ña taxa'a ña nimá ña, ka'an' ña. ³⁶ Ndisu ka'an' i xiin' ndo' ña kivi' ña sana'má Ndiosí ne yivi' ndii, sakuu' ña nataxi' kuenta nuu' a xa'a' i'in' yu'u' ña kuäsa' kuni' ña ni ka'an' ña. ³⁷ Sakan' ña xa'a' tu'un' yu'u' mii' ndo' sandaku Ndiosí nimá ndo' nuu' a, te xa'a' tu'un' yu'u' mii' tu ndo' katun' a ndo'ó —ni kachi' Jesús.

Ña yo'o' ka'an' Jesús xa'a' te xikan' ña saa a iin' chuun' ka'nu' nuu' ña (Mr. 8:12; Lc. 11:29-32)

³⁸ Sakan' te ni ndeku'e sava' te sania'á tu'un' ndei' Ndiosí xiin' sava' te fariseo, te ni ka'an' ra xiin' Jesús ndii:

—Taku'e, kuni' kuni' ndu' iin' chuun' ka'nu' ña xaa' yo'ó —ni kachi' ra.

³⁹ Te ni ka'an' a xiin' ra ndii:

—Ndo'ó, ne ña'a, ne xa'ni' ndoso' Ndiosí ndee naa' iin' ne kumi' musa ndii, kuni' kuni' ndo' iin' chuun' ka'nu' ña xaa' Ndiosí. Ndisu tax' ka' Ndiosí kuni' ndo' inga' chuun' ka'nu', süu' jaan' ndii, ña ni xaa' a xiin' Jonás, te ni ka'an' tiakú tu'un' a, ku'iti' nia'a' i nuu' ndo'. ⁴⁰ Kuachi' ndii, naa' ni naa' Jonás tixin iin' tjaka' chie va' un' ta'an' kivi' xiin' un' ta'an' ñuu' ndii, sakan' kuna' tu' ñu'u' nde' i yu'u, ña nduu' tu' te yivi', tixin ñu'u' un' ta'an' kivi' xiin' un' ta'an' ñuu. ⁴¹ Ne ni ndiee' xta'an' ñuu' Nínive jaan' ndii, tijn' kuachi' ña ndo'ó, ne ndiee' iin' yivi' vitin, kii' sana'má Ndiosí sakuu' ne yivi', sakan' ña ni nama' ne jaan' nimá ña kii' ni xini so' o ña tu'un' va'a ña ni ka'an' ndoso' Jonás. Ndisu ña

iin' ka'án xiin' ndo' vitin ndii, ña ka'nu' ka nduu' a te sakan' Jonás jaan'. ⁴² Te sakan' tu ña' ni nduu' reina nuu' ñuu' Sabá xta'an' ndii, tijn kuachí a' ndo'ó, ne ndiee' iin yivi' vitin, kij' sana'má Ndiosí sakuu' ne yivi', sakan' ña ndee' mii' xan ndi'i iin yivi' ni kije a', te ni kixin a', te ni xini so'o a' ña xini tuni te ni nduu' rey Salomón. Ndisu ña iin' ka'án xiin' ndo' vitin ndii, ña ka'nu' ka nduu' a te sakan' Salomón jaan'.

Ka'án Jesús ña ndo'o' ka iin ne yivi' kij' nandiko' ña ndiva'a nimá ña mii' xa ni naa a

(Lc. 11:24-26)

⁴³ 'Kij' keta' iin ña ndiva'a nimá iin ne yivi' ndii, kua'an a te xika' a mii' kaa' ichi nanduku' a mii' nandiee' a. Te kij' kuasa' ni'i' ña'a' a, ⁴⁴ sakan' te ka'án a xiin' mii' mii' a ndii: "Nandiko' tukuu' i nimá te yivi' vi'e e' mii' ni keta i", kachi a. Te kij' nandiko' a ikan' ndii, ndatun' nimá te jaan' ndee' naa kaa' iin vi'e ña xa ni nati'vi' te ni ndasandoo ne yivi' tixin a, te ni ndasandatun' tu ña a. ⁴⁵ Sakan' te kua'an nakaya a inga uxá ta'an ña ndiva'a, ña kiji ka kuu' te sakan' mii' a, te ko'ni sakuu' a nimá te jaan', te kundiee' a ikan'. Sakan' na kuii' te yivi' jaan' ndii, kiji ka kuu' ra so'o' ndi'i' te sakan' ña nuu'. Te sakan' tu kundo'o' ndo'ó, ne ña'a, ne ndiee' iin yivi' vitin —ni kachi a.

So'o' ni xaa a kij' ni kixin si'i' Jesús xiin' ñani a nanduku' ña'a' ña

(Mr. 3:31-35; Lc. 8:19-21)

⁴⁶ Te kij' iin' ka Jesús ka'án a xiin' ne yivi' kua'a' jaan' ndii, ni xaa si'i' a xiin' ñani a, te ita' ña kije kuni ka'an ña xiin' a. ⁴⁷ Te ni ka'an iin ne yivi' xiin' Jesús ndii:

—Tákuie, si'i' un' xiin' ñani un' ndii, kije ita' ña te kuni ka'an ña xiin' un' —ni kachi ña.

⁴⁸ Sakan' te ni ka'an a xiin' ne ni ka'an xiin' a jaan' ndii:

—¿Ñáá xini ndo' yoo nduu' ndee' naa si'i' i uun ñani i? —ni kachi a.

⁴⁹ Sakan' te ni ña'a nda'a' a mii' ita' ne ndikun' ichi' a, te ni ka'an a ndii:

—Koto ndo', ne yo'o' nduu' ndee' naa si'i' i xiin' ñani i. ⁵⁰ Kuachi ndii, yoo ka

xaa' ña kuni yuva' i Ndiosí, ña ndu'u' ndivi' ndii, ne jaan' nduu' si'i' i xiin' ku'va i xiin' ñani i —ni kachi a.

13

So'o' kua'an ña ni sania'a Jesús xa'a' iin ñu'u' mii' kiku' iin te yivi' ndikin'

(Mr. 4:1-9; Lc. 8:4-8)

¹ Te xa kivi' jaan' ni keta Jesús vi'e mii' ndu'u' a, te ni xaa a yu'u' mini, te ni xikundu'u' a ikan'. ² Te ni nakaya kua'a' xava'a ne yivi' nuu' a ikan'. Sakan' te ni sko'nu' a tixin iin tundo'o', te ni xikundu'u' a ikan'. Te sakuu' ne yivi' ndii, ita' ña yu'u' mini te kuni so'o' ña ña ka'an a. ³ Te ni xa'a' a sania'a ña'a' a kua'a' ña'a' xiin' ña ka'án ndiaa ka'án a ndii:

—Unta' ndii, ni keta iin te yivi' kua'an kiku' ra ndikin' trigo mii' xika' ra. ⁴ Te kij' kiku' ra ndikin' jaan' ndii, sava a ni koyo nuu' ichi'. Te ni ndekuie saa, te ni xaxi' ri' a. ⁵ Te sava tuku ndikin' ni koyo mii' yaxin' va ndoso' ñu'u' xata' yuu'. Te yachi va ni ndutia a sakan' ña koo' kua'a' ñu'u' ndoso' xata' yuu' jaan'. ⁶ Ndisu kij' ni keta ñu'u' ndii, ni saxii ña'a' a, te xa'a' ña kuali' tio'o' a ndii, ni ichi' a. ⁷ Te sava tuku a ni koyo tein ku'u' iñu'. Te kij' ni ndutia iñu' jaan' ndii, ni tavi a itia trigo jaan', te ni xa'ni' ndi'i' ña'a' a. ⁸ Te sava ka tuku a ni koyo nuu' ñu'u' ña'ma. Te ni kuun ya'a ndikin' i'in a. Sava itia trigo jaan' ni taxi ciento ndikin', te sava a ni taxi un' xiko ndikin', te sava tuku a ni taxi oko uxí ndikin'. ⁹ Ndo'ó, ne xini so'o' ndii, chuun xa'a' ndo' ña ni ka'an i —ni kachi a.

Yo'o' sanakuachi' Jesús ña ka'án ndiaa
(Mr. 4:10-12; Lc. 8:9-10)

¹⁰ Te ni kuyatin te nda'a' xa'a' a nuu' a, te ni ndatu'un' ña'a' ra ndii:

—Tákuie, ¿ndichun na xiin' ña ka'án ndiaa ka'án un' nuu' ne yivi' kaa'? —ni kachi ra.

¹¹ Te ni nakujin a ka'án a xiin' ra ndii:

—Sakan' ña ndo'ó ndii, taxi' Ndiosí ña kundani ndo' ña xini mii' kuiti' a xa'a' saa xa'ndia chuun' a nimá ne yivi'. Ndisu ne jaan' ndii, süu' sakan' nduu' a. ¹² Sakan' ña ne taxi' Ndiosí ña kundani ña ña xini

mji' kuiti' a xa'a' saa xa'ndia chuun' a ndii, taxi' a te kundani kua'a' ka nja ña jaan'. Ndisu ne sie kuiti' kundani xa'a' saa xa'ndia chuun' a ndii, ndee ña sie ña kundani nja sanandosó' ndi' ña'a' a. ¹³ Sakan' na ka'an i nuu' ne jaan' xiin' ña ka'an ndiaa kuiti'. Sakan' te tee' ndee xito' nja ndii, koo' xachi' a kuvi kuni nja. Te tee' ndee xini so'o, te xini so'o nja ndii, kundani nja. ¹⁴ Sakan' te xinu ña ni ka'an tiakú Isaiás xa'a' ne jaan' xta'an' ndii:

Tee' ndee xini so'o te xini so'o nja ndii, kundani nja.

Tee' ndee xito' nja ndii, koo' xachi' a kuvi kuni nja.

¹⁵ Sakan' ña ni kuxij va nimá nja,

te ni ndasi kutu' so'o nja,

te ni ndasi tu nduchi' nuu' nja.

Sakan' te kuni xachi' nja xiin' nduchi' nuu' nja jaan',

te ni ndee kuni so'o tu nja xiin' so'o nja,

te ni ndee kundani tu nja xiin' nimá nja,

te nandiko' nja nuu' i, te sanda'a ña'a' i.

Sakan' ni kachi ra.

¹⁶ 'Ndisu ni sañu'u' va Ndiosí ndo'ó, sakan' ña xini nduchi' nuu' ndo' yu'u, te xini so'o tu ndo' tu'un i. ¹⁷ Ña ndaku ka'an i xiin' ndo' ña kua'a' te ni ka'an tiakú tu'un Ndiosí xta'an' xiin' kua'a' te ni xachuun' ndaku ndii, ni kuni ra kuni nduchi' nuu' ra ña xini nduchi' nuu' ndo'ó vitin, ndisu ni xini ra a. Te ni kuni tu ra kuni so'o ra ña xini so'o ndo'ó vitin, ndisu ni xini so'o ra a.

Ka'an Jesús ndee ña kuni kachi ña ka'an xa'a' te kiku' ndikin' jaan'

(Mr. 4:13-20; Lc. 8:11-15)

¹⁸ 'Kuni so'o ndo' ndee ña kuni kachi ña ka'an ndiaa xa'a' te kiku' ndikin' jaan'.

¹⁹ Kij' xini so'o yoo ka tu'un ña ka'an xa'a' saa xa'ndia chuun' Ndiosí nimá ne yivi', te kundani nja ña ka'an a ndii, kuaxi ña ndiva'a, te tu'un' a ña jaan' nimá nja. Te ne jaan' nduu' ndee naa ndikin' ña ni koyo nuu' ichi'. ²⁰ Te sakan' tu, ñu'u' yaxin' va ña ndoso' xata' yuu' mii' ni koyo sava ndikin' ña ni kiku' te jaan' nduu' ndee naa nimá sava tuku ne yivi', ne xini so'o tu'un Ndiosí, te va'a kuni nja natiin' nja a iin xa'a'. ²¹ Ndisu koo' tjo'o a nimá nja, xa'a' a jaan' na iin kanj' tjo' kandixa' nja a. Te kij' ndo'o' nimá nja uun kij' sando'o' ña'a' ne yivi' xa'a' ña

kandixa' nja tu'un jaan' ndii, nakoo' nja a.

²² Te ñu'u' mii' yoo ku'u iñu', mii' ni koyo sava ndikin' jaan' nduu' ndee naa nimá sava ne yivi', ne xini so'o tu'un Ndiosí. Ndisu ndi'ni va nimá nja xa'a' ña yoo iin yivi', te xini xa'an' ña'a' ña vika'. Te tavi sakuu' ña jaan' tu'un jaan', te nanduu' nja ndee naa ña koo' ndikin' kuun' nda'a'.

²³ Te ñu'u' ña'ma mii' ni koyo ndikin', ña ni kiku' te jaan', nduu' ndee naa nimá sava ne yivi', ne xini so'o tu'un Ndiosí te kundani nja a. Te kua'a' va xachuun' nja nuu' Ndiosí. Sakan' ña sava ne jaan' nduu' ndee naa itia trigo ña ni taxi ciento ndikin', te sava nja nduu' ndee naa itia trigo ña ni taxi unj xiko ndikin', te sava tuku nja nduu' ndee naa itia trigo ña ni taxi oko uxj ndikin' —ni kachi Jesús.

Yo'o' sania'a Jesús iin ña ka'an ndiaa xa'a' itia nja'a

²⁴ Te ni ka'an Jesús inga ña ka'an ndiaa nuu' ne yivi' kua'a' jaan' ndii:

—Ña xa'ndia chuun' Ndiosí nimá ne yivi' ndii, nduu' a ndee naa iin te yivi', te ni chi'i iin nuu' ndikin' va'a nuu' ñu'u' ra. ²⁵ Ndisu kij' kixin sakuu' ne yivi' ñu'u' ndii, ni kixin te ndasi' ta'an' xiin' ra, te ni kiku' ra ndikin' itia nja'a mii' xa ni chi'i te xiin' ña'a ndikin' trigo jaan', te kua'an ra. ²⁶ Te kij' ni nakun trigo, te ni xa'nu a, te ni xa'a' a kieve' yoko' a ndii, ni xini te tatu ña ni kieve' yoko' tu itia nja'a xiin' a. ²⁷ Sakan' te ni ndekuie, te xika' nuu' nuu' xto'o jaan', te ni ndatu'un' ña'a' ra ndii: "Tákuie, naa' ndikin' va'a ni kiku' un' mii' xika' un' ndii, ¿ndichun na kuii' ni nakun tu itia nja'a xiin' a na sakan'?" ni kachi ra. ²⁸ Te ni nakuiin te xiin' ña'a a ndii: "Iin te ndasi' ta'an' xiin' e' ni xaa ña jaan'", ni kachi ra. Sakan' te ni ndatu'un' ka te xika' nuu' jaan' ka'an ra ndii: "¿Ñáá kuní un' ku'un ndu, te tu'un ndu itia nja'a jaan'?", ni kachi ra. ²⁹ Te ni nakuiin te xiin' ña'a jaan' ndii: "Ü'un', koto ka naa' saa ndo' sakan' ndii, kuain' tu'un tu ndo' sava itia trigo xiin' itia nja'a jaan'". ³⁰ Taxi ndo' na ku'nu inga' uvi' saa' nuu' a ndee nakuxa ña savi'. Sakan' vi' te ka'an i xiin' te nakaya ña savi' i ndii: Xi'na ka itia nja'a ka'ndia ndo', te satiín nu'ni ndo' a, te ka'mi ndo' a. Sakan' te ka'ndia ndo'

trigo, te taxa'a ndo' a tixin yaka i, kachi i xiin' ra", kachi te xiin' na'a jaan' —ni kachi Jesús.

Yo'o' ka'an Jesús iin na ka'an ndiaa xa'a' ndikin' ma'a na nani' mostaza (Mr. 4:30-32; Lc. 13:18-19)

³¹ Te ni ka'an tu Jesús inga na ka'an ndiaa nuu' ne yivi' jaan' ndii:

—Saa xa'ndia chuun' Ndiosí nimá ne yivi' ndii, nduu' a ndee naa ndikin' mostaza, na ni ki'in iin te yivi', te ni chi'i ra a mii' xika' ra. ³² Ndiikin' jaan' ndii, na lulu ma'a ka nduu' a te sakan' sakuu' nuu' ndikin' na chi'i e', ndisu kii' xa'nu' a ndii, sukun ka itun' a te sakan' sakuu' nuu' ku'u xit'in', te nanduu' a iin itun' ko'ó xava'a nda'a', te ndee saa, ti' ta'nu' ndivi', kuvu xa'a' cho'o ri' nda'a' nu' —ni kachi Jesús.

Yo'o' ka'an Jesús iin na ka'an ndiaa xa'a' yuchi' levadura, na saki'vi pachí xita' va'a (Lc. 13:20-21)

³³ Te ni ka'an ka Jesús inga na ka'an ndiaa nuu' ne jaan' ndii:

—Saa xa'ndia chuun' Ndiosí nimá ne yivi' ndii, nduu' a ndee naa yuchi' levadura kii' ki'in iin na'a' a, te nasaka' a xiin' uní ta'an yaxin' yuchi' harina, te saki'vi pachí a sakuu' ixan' —ni kachi a.

Yo'o' ka'an Jesús xiin' ne yivi' xa mii' ndi'i' na ka'an ndiaa (Mr. 4:33-34)

³⁴ Te ni ka'an Jesús sakuu' na jaan' xiin' na ka'an ndiaa nuu' ne yivi' jaan'. Te xa xiin' na jaan' kuiti' ni ka'an a xiin' na.

³⁵ Sakan' ni xaa a te xinu na ni ka'an te ni ka'an tiakú tu'un Ndiosí xta'an' kii' ni ka'an ra ndii:

Xiin' na ka'an ndiaa ti'o' ka'an i, te satuví i na yoo si'e nda'a' Ndiosí ndee kii' ni xa'a a iin yivi'. Sakan' ni kachi ra.

Yo'o' ka'an Jesús ndee na kuni kachi na ka'an ndiaa xa'a' ndikin' itia na'a

³⁶ Sakan' te ni ndei' Jesús ne yivi' kua'a' jaan', te kua'an nu'u a vi'e a. Te ni kuyatin te nda'a' xa'a' a nuu' a, te ni ka'an ra xiin' a ndii:

—Saa un' na va'a te sanakuachi' un' na ka'an ndiaa xa'a' itia na'a jaan' nuu' ndu —ni kachi ra.

³⁷ Sakan' te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Te kiku' ndikin' va'a jaan' ndii, ndee naa yu'u, na nduu' tu te yivi', nduu' ra.

³⁸ Te nu'u' mii' kiku' ra ndikin' jaan' ndii, ndee naa iin yivi' nduu' a. Te ndikin' va'a ndii, ndee naa ne yivi' ne xa'ndia chuun' Ndiosí nimá nduu' a. Te ndikin' itia na'a ndii, ndee naa ne yivi' ne xa'ndia chuun' na ndiva'a nimá nduu' a. ³⁹ Te te ndasi' ta'an' xiin' e', te ni kiku' ndikin' na'a jaan' ndii, ndee naa na ndiva'a nduu' a. Te kivi' na nachii' na na savi' ndii, ndee naa kivi' na kun ndiko' iin yivi' nduu' a. Te te nakaya na savi' jaan' ndii, ndee naa ángele, na xika' nuu' nuu' Ndiosí, nduu' a. ⁴⁰ Iin kachi naa ni xaa te jaan' ni tu'un ra itia na'a jaan', te ni xa'mi ra a nuu' nu'u' ndii, sakan' tu xka'ndia a kii' kun ndiko' iin yivi'. ⁴¹ Yu'u, na nduu' tu te yivi' ndii, ti'vi' i ki'in' ángele, na xika' nuu' nuu' i, te tava' ndoo' a ne xaa' kuachi xiin' ne sakoyó ne yivi' nuu' kuachi tein ne nduu' kuenta i. ⁴² Te ko'ni na'a' a yavi mii' xixi nu'u, te ikan' kuaku na ndee ke'i vi' nakaxi' nu'u na. ⁴³ Sakan' te ne ndaku nimá nuu' Ndiosí ndii, yi'e ndatun' na mii' xa'ndia chuun' yuva' e' Ndiosí ndee naa yi'é nu'u. Ndo'ó, ne xini so'o ndii, chuun xa'a' ndo' na ni ka'an i.

Yo'ó sania'a Jesús iin na ka'an ndiaa xa'a' na ndiaa ya'vi'

⁴⁴ Na xa'ndia chuun' Ndiosí nimá ne yivi' ndii, nduu' a ndee naa iin na ndiaa ya'vi', na naá si'e nuu' nu'u' mii' xika' iin te yivi'. Te kii' ni xini inga te yivi' naá a ndii, ni tisi'e tukuu ra a, te va'a va kuni ra xa'a' a, sakan' na kuu' kua'an ra te ni xiko' ra sakuu' na ni kumi' ra, te ni sata' ra nu'u' jaan'.

Yo'o' sania'a Jesús xa'a' te ni na'in iin yuu' ndatun'

⁴⁵ Sakan' tu nakuitá na xa'ndia chuun' Ndiosí nimá ne yivi' xiin' na ni xaa iin te yivi', te sata' na'a te naxiko' ra a. Te jaan' ndii, xika' nduku' ra yuu' ndatun' koo' chukuu'. ⁴⁶ Te kii' ni xini ra iin ndaa' yuu', na iin ndiaa ya'vi' koo' chukuu' jaan' ndii,

kua'an ra te ni xiko' ra sakuu' ña kumi' ra, te ni sata' ra a.

Yo'o' sania'á Jesús xa'a' iin ña ka'an ndiaa xa'a' iin ñunu'

⁴⁷ Te sakan' tu nakuitá ña xa'ndia chuun' Ndiosí nimá ne yivi' xiin' iin ñunu' ña tava' te yivi' tiaka' kii' skó'ni' ra a tixin' miji, te tava' a sakuu' nuu' tiaka'. ⁴⁸ Te kii' chitu' a ndii, xtá'ni' ra a ndee yu'u' miji, te xikundieé ra nakaxin ra ti' va'a, te taan' ra ri' tixin' íka', te xatia ra ti' va'a. ⁴⁹ Sakan' tu xka'ndia a kii' kun ndiko' iin yivi' ndii, kixin' ángele te saxioo a ne ña'a tejn ne ndaku nimá nuu' Ndiosí, ⁵⁰ te ko'ni' a ne ña'a jaan' yavi' mii' xixi' ñu'u, te ikan' kuaku ña ndee ke'i vi' nakaxi' nu'u ña —ni kachi' a.

Yo'o' sania'á Jesús xa'a' ña xaa' xiin' ña yata'

⁵¹ Te ni ndatu'un' Jesús te nda'a' xa'a' a ndii:

—¿Ñáá kundani' ndo' sakuu' ña ni ka'an i kaa'? —ni kachi' a.

Te ni nakuiin' ra ndii:

—Uun' ndo', tákui'e —ni kachi' ra.

⁵² Sakan' te ni ka'an ka a xiin' ra ndii:

—I'in te sania'á tu'un' ndei' Ndiosí, kii' nanduu' ra iin te xa'ndia chuun' Ndiosí nimá ndii, nduu' ra ndee naa iin te xiin' vi'e. Te xiin' vi'e jaan' ndii, mii' taxa'a ra ña ndiaa ya'vi' ña kumi' ra, tava' ra ña xaa' xiin' ña yata' —ni kachi' a.

So'o ni xaa a kii' ni nandiko' Jesús ñuu a Nazaret

(Mr. 6:1-6; Lc. 4:16-30)

⁵³ Kii' ndi'i ni ka'an Jesús sakuu' ña ka'an ndiaa jaan', te ni keta a kua'an a, ⁵⁴ te ni naxaa a ñuu mii' ni xa'nu a. Te ni xa'a' a sania'á a ne yivi' tixin' vi'e mii' nakayá ne ñuu jaan', te ni nandani' va ña ka'an ña ndii:

—¿Mii' ka vi' tu' kuaxi' ña xini tuni' te kaa'? Te, ¿mii' ka vi' tu' kuaxi' chuun' ka'nu' koo' chukuu' ña xaa' ra? ⁵⁵ Si'e te tuxi' itun' viti' nduu' ra. Te xini' e' ña María nani' si'i' ra. Te ñani' ra nduu' Jacobo, xiin' José, xiin' Judas, xiin' Simón.

⁵⁶ Te ñuu yo'o' ndiee' tu sakuu' ña'a' ta'an' ra. Na sakan' ndii, ¿mii' ka vi' tu ni sakuaan te kaa' ña jaan'? —ni kachi' ña.

⁵⁷ Xa'a' a jaan' na ni nasaa' ña, te ni kandixa' ña'a' ña. Sakan' te ni ka'an Jesús xiin' ña ndii:

—Te ka'an tiakú tu'un' Ndiosí ndii, xito' ka'nu' ña'a' sakuu' ne yivi'. Ndisu ne ndiee' ñuu mii' ra xiin' ne ndiee' vi'e ra ndii, xito' ka'nu' ña'a' ña —ni kachi' a.

⁵⁸ Te ni xaa a kua'a' chuun' ka'nu' koo' chukuu' ñuu jaan', sakan' ña ni ini' ña xini' ña'a' ña.

14

So'o ni xaa a kii' ni xi'i Juan, te sakuchi' ne yivi' kuenta Ndiosí

(Mr. 6:14-29; Lc. 9:7-9)

¹ Kii' sakan' ndii, ni xini' so'o Herodes, te ni xa'ndia chuun' kuu' nuu', kuento ña ka'an ne yivi' xa'a' Jesús. ² Te ni ka'an ra xiin' te xika' nuu' nuu' ra ndii:

—Te jaan' nduu' Juan, te ni sakuchi' ne yivi', te ni natjaku' ra. Sakan' na kuii' kumi' ra ndiee' ña taxi' xaa' ra kua'a' chuun' ka'nu' —ni kachi' ra.

³ Ni ka'an Herodes jaan' sakan', kuachi' ndii suvi' ra ni ka'an chuun', te ni tijn te xiin' ra Juan jaan'. Te ni satiin' ña'a' ra xiin' karena, te ni chinaá ña'a' ra vi'e kaa xa'a' a ña ni kuni' ra ndoo va'a ra xiin' ña' Herodías. Kuachi' ndii ni tunda'a' Herodes xiin' a' tee' ndee ña' si'i' Felipe, ñani' ra, nduu' a'. ⁴ Sakan' na kuii' ni ka'an Juan jaan' xiin' Herodes ndii: “Vä'a yoo a ña ni tunda'a' un' xiin' ña' si'i' ñani' un'”, ni kachi' ra.

⁵ Xa'a' a jaan' na ni kuni' Herodes ka'ni' ra Juan, ndisu ni yi'vi' ra ne yivi' kua'a', sakan' ña kandixa' ne jaan' ña te ka'an tiakú tu'un' Ndiosí nduu' Juan jaan'. ⁶ Te kii' ni nakuiin' kivi' ña ni kaku Herodes ndii, ni xa'a' ra iin viko'. Te ña' si'e ña' Herodías jaan' ndii, ni taxa'a' sii' a' nuu' ra xiin' nuu' ne ni tatu' ra. Te ni xtani' va ra ña ni xaa a'. ⁷ Xa'a' jaan' na ni chikandia' ra kuento ra ña taxi' ra nda'a' a' ndee ka ña kakan' a' nuu' ra. ⁸ Te kii' ndi'i ni tianu' ña'a' si'i' a' ndii, ikan' te ni ka'an a' xiin' Herodes ndii:

—Xini' Juan, te sakuchi' ne yivi', taxi' un' nda'a' i tixin' iin ko'o' —ni kachi' a'.

⁹ Te ni kusuchi' va ini' te jaan', ndisu xa'a' ña xa ni chikandia' ra kuento ra, te ni xini' so'o tu sakuu' te ndiee' xixi' xiin'

ra jaan' ndii, ni ka'an chuun' ra ña taxi te xiin' ña jaan' nda'a' a'. ¹⁰ Te ni ka'an chuun' ra, te ni kendoso' te xiin' jaan' sukun' Juan tixin vi'e ka'a. ¹¹ Te ni sko'ni' ra a tixin iin ko'o', sakan' te ni xan ndiaka ra a nda'a' ña' sava jaan'. Te ni taxi ña' jaan' a' nda'a' si'i' a'. ¹² Te ni ndekuje te nda'a' xa'a' Juan, te ni ndani'i' ra ñu'u' nde'i' te jaan', te ni nataan' ra a. Sakan' te ni kiee ra kua'an ka'an ra xiin' Jesús ña ni xka'ndia ikan'.

Sq'o ni xaa a kij' ni sakuxi' Jesús u'un mií te yivi'

(Mr. 6:30-44; Lc. 9:10-17; Jn. 6:1-14)

¹³ Kij' ni xini Jesús ña ni yoo ikan' ndii, ni keta a ikan' xiin' iin tundo'o' te kua'an siin' a iin xaan' mií' taxin' kaa'. Kij' ni xini ne yivi' kuento ña xa kua'an a ndii, ni kiee nja ki'in' ñuu te kua'an xa'a' nja mií' kua'an a jaan'. ¹⁴ Kij' keta a tixin tundo'o' jaan' ndii, ni xini a ne yivi' kua'a' jaan', te ni kuvita ini a xa'a' nja, te ni sanda'a a ne kuni kuví ndiee' xiin' nja. ¹⁵ Te kij' ni kuaa' kua'an ndii, ni kuyatin te nda'a' xa'a' a nuu' a, te ni ka'an ra xiin' a ndii:

—Tákuie, mií' koo' yoo ndiee' e', te xa ni kuaa' va vitin. Va'a ka sandutía un' ne yivi' te kiku nja ku'un nja ñuu kuali' kaa' te sata' nja ña kuxi nja —ni kachi ra xiin' a.

¹⁶ Te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Küní a ndutia nja, sakan' ña ndo'o' taxi ña kuxi nja —ni kachi a.

¹⁷ Te ni nakuiin ra ndii:

—U'un ta'an sq'o xita' va'a xiin' uvi ta'an tiaka' kuiti' kumi' ndu —ni kachi ra.

¹⁸ Te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Taxi ndo' a nda'a' i —ni kachi a.

¹⁹ Sakan' te ni ka'an chuun a ña kundiee ne yivi' nuu' itia. Te ni ki'in a u'un saa' xita' va'a jaan' xiin' uvi saa' tiaka' jaan'. Te ni nakoto a ndivi', te ni taxi a ña chindani Ndiosí. Sakan' te ni sakuachi' a xita' va'a jaan' xiin' uvi saa' tiaka' jaan', te ni taxi ña'a' a nda'a' te nda'a' xa'a' a. Te ni xaxa' te jaan' a nda'a' sakuu' ne yivi' kua'a' jaan'. ²⁰ Sakan' te ni xixi sakuu' nja ndee ni nda'ni nja. Ndi'i jaan', te ni nakaya te nda'a' xa'a' a jaan' xita' va'a ña'in' xiin' tiaka'. Te ni chitu' uxi uvi ta'an ika' na'nu' xiin' ña ni ndoo ndoso' jaan'. ²¹ Te ne ni xixi jaan' ña mií' ndi'i'

te yivi' kuiti' ndii, u'un mií ni kuvu ra, ña kuvu kuenta ña'a' xiin' ne kuachi'.

Sq'o ni xaa a kij' ni xika Jesús nuu' tikui mini

(Mr. 6:45-52; Jn. 6:16-21)

²² Xa ka'an e', te ni ka'an Jesús xiin' te nda'a' xa'a' a, te ni ko'ni ra tixin tundo'o' te ki'in ichi' ra ku'un ra tuku ta'vi' yu'u' mini jaan'. Te kij' kua'an ra ndii, ni ndoo a sandutía a ne yivi' kua'a' jaan'.

²³ Kij' ndi'i ni sandutía ña'a' a ndii, ni kaa a iin xiki' kua'an a te ndatu'un' siin' a xiin' Ndiosí. Te kij' ni kuñuu ndii, iin ndaa' a sakan' ndu'u' xiki' jaan'. ²⁴ Te xa ma'in' mini kua'an te nda'a' xa'a' jaan' xiin' tundo'o', te ndiee' kani' tikui tun' jaan', sakan' ña kuaxi suma' tachi'. ²⁵ Te kij' xa kitú' kua'an ndii, kua'an xa'a' Jesús nuu' tikui mini jaan' ndee mií' ñu'u' te jaan'. ²⁶ Te kij' ni xini ra ña kuaxi xa'a' a nuu' tikui jaan' ndii, ni yi'vi koo' chukuu' ra ka'an ra ndii:

—i'na' kuaxi! —ni kachi ra.

Kuaa' ra yi'vi ra. ²⁷ Ndisu numi' te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—iSandieni xiin' mií' ndo' te kuän yi'vi ndo', sakan' ña yu'u' nduu' i! —ni kachi a.

²⁸ Te ni ka'an Pedro xiin' a ndii:

—Tákuie, naa' yo'ó xna'a' nduu' un' ndii, ka'an chuun' un' te xaa xa'a' i nuu' tikui ndee mií' iin' un' ñaa' —ni kachi ra.

²⁹ Te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Nia'a —ni kachi a.

Sakan' te ni keta Pedro tixin tundo'o', te ni xa'a' kua'an xa'a' ra nuu' tikui mií' iin' Jesús. ³⁰ Ndisu kij' ni xini ra ña ndiee' xika' tachi' ndii, ni yi'vi ra, te ni xa'a' ndeka'nú ra, te ni ka'an ti'e' ra ndii:

—i'Tákuie, sakakú un' yu'u! —ni kachi ra.

³¹ Numi' te ni sanakaá Jesús nda'a' a, te ni natiin ña'a' a, te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—iin te sie va ini xini yu'u' nduu' un'. ¿Ndichun na ni ini kua'a' un' xini un' yu'u'? —ni kachi a.

³² Kij' ni sko'nu' a xiin' ra tixin tundo'o' jaan' ndii, ni xikuiin tachi'. ³³ Te ni xikuita xiti' ra nuu' a ka'an ra xiin' a ndii:

—Ndixa xna'a' ndii, si'e' Ndiosí nduu' un' —ni kachi ra.

Sɔ'o nɪ xaa a kii' nɪ sanda'a Jesús ne kuni kuvɪ nuu' ñu'u' Genesaret

(Mr. 6:53-56)

³⁴ Te kii' nɪ xka'ndia Jesús xiin' te jaan' minɪ jaan' ndii, nɪ xaa a iin ñu'u' ña nani' Genesaret. ³⁵ Te kii' nɪ nakunɪ te ndiee' jaan' Jesús ndii, nɪ ti'vi' ra kuento kanii' nuu' ñu'u' jaan', te nɪ kixin ndiakā ne yivi' sakuu' ne kuni kuvɪ nuu' a. ³⁶ Te nɪ ka'an nda'vi nɪ ña taxɪ a tondia nda'a' kuɪti' ne kuni kuvɪ jaan' yu'u' toto a. Te nɪ nda'a' sakuu' ne nɪ tondia nda'a' yu'u' toto a jaan'.

15

Yo'o' sania'á Jesús ña va'a ka saa e' ña kuni Ndiosí, te saa e' ña kuni te yivi'

(Mr. 7:1-23)

¹ Sakan' te nɪ kuyatɪn sava te fariseo xiin' sava te sania'á tu'un ndei' Ndiosí, te nɪ kiee ñuu' Jerusalén, te nɪ ka'an ra xiin' Jesús ndii:

² —Te nda'a' xa'a' yo'ó ndii, sáxinú ra ña xi xaá e', ña nɪ nakoo te xii' yata' e'. Kuachɪ ndii nãtia' ra nda'a' ra ki'in' ichi' ña kuni ka kuxɪ ra naa nɪ xaa te xixa jaan' —nɪ kachɪ ra xiin' a.

³ Te nɪ ka'an a xiin' ra ndii:

—Te, ¿ndichun na xa'nú tu' ndo'ó ña ka'an chuun' Ndiosí, te ndikún ndo' ña xi xaá mii' ndo'? ⁴ Kuachɪ ndii ka'an chuun' Ndiosí ndii: “Koto ka'nu' ndo' yuva' si'i' ndo'.” Te ka'an tu' a ndii: “Yoo ka kania'a xiin' yuva' si'i' nɪ ña ndii, kuni a ña kuvɪ nɪ”, kachɪ a. ⁵ Ndisu ndo'ó ka'an ndii, kuvɪ ka'an iin ne yivi' xiin' yuva' si'i' nɪ ndii: “Kuvɪ chɪndiee' i' ndo'ó, sakan' ña sakuu' ña'a' i' ndii, xa nɪ taxɪ kuento i' ña nditɪa Ndiosí kundu a.” ⁶ Te ndo'ó ka'an ndii, naa' ka'an iin ne yivi' sakan' ndii, kuni a ña chɪndiee' ka nɪ yuva' si'i' nɪ xiin' ña'a' nɪ. Te xiin' ña jaan' xa'nú ndo' ña ka'an chuun' Ndiosí, te ndikún ndo' ña xi xaá mii' ndo'. ⁷ Ndo'ó, te xasuvi' xiin' mii' ndii, ndaku va nɪ ka'an Isaías xa'a' ndo' kii' nɪ ka'an tiakú ra tu'un Ndiosí mii' ka'an a ndii:

⁸ Ne yivi' yo'o' ndii, xiin' yu'u' kuɪti' nɪ xito' ka'nu' nɪ yu'u'.

Ndisu nimá nɪ ndii, xika' yoo a nuu' i'.

⁹ Tiin' ka'nu' saka nɪ yu'u',

kuachɪ ndii ka'an chuun' nɪ ña xini tuni ne yivi' kuɪti'.

Te ka'an nɪ ña tu'un ndei' yu'u' nduu' a, kachɪ a.

—nɪ kachɪ Jesús.

¹⁰ Sakan' te nɪ kana nɪ tukuu a ne yivi' kua'a' jaan', te nɪ kuyatɪn nɪ nuu' a, te nɪ ka'an a xiin' nɪ ndii:

—Kuni sɔ'o va sakuu' ndo' te kundani ndo' ña ka'an i' xiin' ndo'. ¹¹ Ndee iin ña xaxi' ne yivi' sãtivi' nimá nɪ nuu' Ndiosí. Süu' jaan' ndii kuento ña kiee' yu'u' nɪ nduu' ña sativi' nimá nɪ nuu' a —nɪ kachɪ a.

¹² Sakan' te nɪ kuyatɪn te nda'a' xa'a' a nuu' a, te nɪ ka'an ra xiin' a ndii:

—Tãkui'e, te fariseo ndii, nɪ xtãni ra ña nɪ ka'an un' jaan' —nɪ kachɪ ra.

¹³ Te nɪ ka'an a xiin' ra ndii:

—Sakuu' ña tata, ña nɪ chɪ'i yuva' i' Ndiosí, ña ndu'u' ndivi' ndii, tu'un a ndee tjo'o a. ¹⁴ Sãa ndo' kuenta kuu' ra. Sakan' ña ndee naa te kui'e nuu' ndiaka' ne kui'e nuu' nduu' te jaan'. Te naa' iin ne kui'e nuu' ndiaka' inga ne kui'e nuu' ndii, koyo uvi' saa' nɪ ta'vi' —nɪ kachɪ a.

¹⁵ Te nɪ ka'an Pedro xiin' a ndii:

—Saa un' ña va'a te sanakuachi' un' nuu' ndu ndee ña kuni kachɪ ña nɪ ka'an ndiaa un' jaan' —nɪ kachɪ ra.

¹⁶ Sakan' te nɪ ka'an a xiin' ra ndii:

—¿Na sakan' ndii, nɪ ndee ndo'ó nɪ kundani ña nɪ ka'an i' jaan', un? ¹⁷ ¿Ñáá xini ndo' ña sakuu' ña xaxi' e' jaan' ndii, xiti' e' ko'ni' a, te xitía a kii' kua'an e' nuu' ku'u? ¹⁸ Ndisu ña ka'an ne yivi' ndii, tixin nimá nɪ kuaxi a, te ña jaan' nduu' ña sativi' nimá nɪ nuu' Ndiosí. ¹⁹ Sakan' ña nimá nɪ kuaxi ña nɪ'a, ña xanini nɪ, naa kuu' ña xa'ni' nɪ ne yivi', xiin' ña kumi' nɪ musa nɪ, xiin' ña xiin nɪ, xiin' ña xakui'na' nɪ, xiin' ña ndiee' yu'u' siki' nɪ xa'a' ne yivi', xiin' ña kania'a nɪ xa'a' ne yivi'. ²⁰ Ña jaan' sativi' ña'a' nuu' Ndiosí. Ndisu ña nãtia' ne yivi' nda'a' nɪ ki'in' ichi' ña kuni ka kuxɪ nɪ ndii, sãtivi' ña'a' ña jaan' nuu' Ndiosí —nɪ kachɪ a xiin' ra.

Sɔ'o nɪ xaa a kii' nɪ sanda'a Jesús ña' si'e iin ña' tuku'

(Mr. 7:24-30)

21 Te ni keta Jesús ikan', te kua'an a xiin' te nda'a' xa'a' a ñu'u' yatın ñuu Tiro xiin' ñuu Sidón. 22 Ikan' te iin ña'a', ña' ndu'u' ñu'u' jaan', ña' nduu' kuenta ne Canaán ndii, ni xaa a' mii' kua'an Jesús, te ni ka'an ti'e' a' xiin' a ndii:

—Tákui'e, ña nduu' sjani' xika' David, kuvita iní un' xa'a' i! Ña' si'e' i ndii, ña ndiva'a naá nimá a', te sando'o' va ña'a' a —ni kachi a'.

23 Ndisu ni nakuijn Jesús ndee iin yu'u'. Sakan' te ni kuyatın te nda'a' xa'a' a, te ni ka'an nda'vi ra xiin' a ndii:

—Tákui'e, saa un' ña va'a te natı'vi' ña'a' un', sakan' ña ti'e' va ka'an a ndikún a' xata' e' —ni kachi ra.

24 Te ni nakuijn a ndii:

—Ni tjanu' Ndiosí yu'u' nuu' ne ta'an' e', ne Israel kuitı', ne nduu' ndee naa mbee, ti' ni xitiá i'nu —ni kachi a.

25 Sakan' te ni kuyatın ña' jaan', te ni xikuijn xiti' a' nuu' a, te ni ka'an a' xiin' a ndii:

—Saa va un' ña va'a te chındıee' un' yu'u', tákui'e —ni kachi a'.

26 Te ni ka'an Jesús xiin' a' ndii:

—Vá'a na'in e' ña xaxi' nuu' ne kualı' te ko'ni e' ña jaan' nuu' naya' —ni kachi a.

27 Te ni ka'an ña' jaan' xiin' a ndii:

—Ña ndaku ka'an un', tákui'e, ndisu ndee naya' ndii, xaxi' ri' xi'e' ña koyó tıxın mesa yu'u' xto'q ri' —ni kachi a'.

28 Sakan' te ni ka'an Jesús xiin' a' ndii:

—Nakui'e kua'a, yo'ó ndii, iní kua'a' va un' xini un' yu'u'. Na saa Ndiosí ña kunı nimá un' jaan' —ni kachi a.

Sakan' te numı' te ni nda'a' ña'a' si'e' a' jaan'.

Sq'o ni xaa a kii' ni sanda'a Jesús kua'a' ne yivi'

(Mr. 1:32-34)

29 Te ni keta Jesús ikan' te kua'an a yu'u' minı Galilea. Ikan' te ni kaa a iin xiki', te ni xikundu'u' a ikan'. 30 Te ni ndekuije kua'a' koo' chukuu' ne yivi' nuu' a ndiaka' nıa ne kuni kuvı, naa kuu' ne küvi kaka, xiin' ne kui'e nduchi' nuu', xiin' ne i'in', xiin' ne kui'e nda'a' uun xa'a', xiin' ne kumi' kua'a' nuu' tukı kui'e. Te ni tandıee nıa ne jaan' nuu' a. Te ni sanda'a ña'a' a. 31 Te kii' ni xini ne kua'a' jaan' ña ni yoo ikan' ndii, ni

nandanı va nıa, sakan' ña ni naka'an ne i'in', te ni nda'a ne kui'e nda'a' uun xa'a', te ni nakaka ne küvi kaka, te ni nakoto'ni tu ne kui'e nduchi' nuu'. Te ni xaka'nu' sakuu' ne jaan' Ndiosı, ña xaka'nu' yoo', ne Israel, kii' ni xini nıa ña jaan'.

Sq'o ni xaa a kii' ni sakuxi' Jesús kumi' miı ne yivi'

(Mr. 8:1-10)

32 Sakan' te ni kana a te nda'a' xa'a' a, te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Kuvita va inı i xa'a' ne yivi' kua'a' kaa', sakan' ña xa kua'an unı kivi' ndıee' nıa xiin' e', te köo' a kumi' nıa kuxı nıa. Küni i natı'vi' soko ña'a' i, sakan' ña iyo kunıaa' nıa ichi' —ni kachi a.

33 Sakan' te ni ka'an te nda'a' xa'a' a xiin' a ndii:

—Ndisu mii' taxın' kaa' ndıee' e', tákui'e. Saa kuvı taxı e' ña kuxı ne yivi' kua'a' kaa' te nda'ni nıa —ni kachi ra.

34 Sakan' te ni ndatu'un' ña'a' a ndii:

—¿Saa ta'an xita' va'a kumi' ndo'? —ni kachi a.

Te ni nakuijn ra ndii:

—Uxa ta'an a xiin' ndia'vi' tıaka' kualı' —ni kachi ra.

35 Sakan' te ni ka'an chuun' a nuu' ne yivi' kua'a' jaan', te kundıee nıa nuu' ñu'u' jaan'. 36 Te ni ki'in a uxa saa' xita' va'a xiin' tıaka' jaan', te ni taxı a ña chındani Ndiosı. Te ni sakuachi' ña'a' a, te ni taxı ña'a' a nda'a' te jaan', te ni xaxa' ra ña jaan' nda'a' ne kua'a' jaan'. 37 Ni xixı sakuu' ne yivi' jaan' ndee ni nda'ni nıa, te ni sakutu' ra uxa ta'an íka' na'nu' va xiin' ña xaxı', ña ni ndoo ndoso'. 38 Te ne ni xixı jaan' ña mii' ndi'i' te yivi' kuitı' ndii, kumi' miı ni kuı ra ña küı kuenta ña'a' xiin' ne kuachi'. 39 Ndi'i jaan' te ni sandutiá a ne yivi' kua'a' jaan'. Te ni sko'nu' a tıxın iin tundo'o', te kua'an a xiin' ra ndee ñu'u' ña kandu'u' yatın ñuu Magdala.

16

Xikán ne yivi' ña saa Jesús iin chuun ka'nu' koo' chukuu'

(Mr. 8:11-13; Lc. 12:54-56)

1 Sakan' te ni ndekuije te fariseo xiin' te saduceo mii' iin' Jesús te koto kua'a' ña'a' ra. Sakan' na kuii' ni ka'an ra xiin' a

ñā saā a iin chuun ka'nu' ñā taxi' Ndiosí.
 2 Ndisu ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Kii' ketá ñu'u te kua'a xa'a' ndivi' ndii, ka'an ndo'ó ndii: “Kivi' va'a kunduu a tiaan, sakan' ñā kua'a xa'a' ndivi'”, kachi ndo'. 3 Te kii' kuaxi kitú' te ka'an ndo' ndii: “Kuun kui'e savi' nunu', sakan' ñā kua'a xa'a' ndivi', te viko' tuun' va'”, kachi ndo'. Ndo'ó, te xasuvi' xiin' mii' ndii, kundani ndo' saā kuni kachi ñā yoo ndivi', ndisu küni kundani ndo' saā kuni kachi chuun ka'nu' ñā xini ndo' kivi' vjtin. 4 Ndo'ó, ne nja'a, ne xa'ní ndoso' Ndiosí ndee naa xaa' iin ne kumi' musa ndii, kuni küni ndo' iin chuun ka'nu' ñā xaa' Ndiosí. Ndisu taxí ka Ndiosí küni ndo' inga chuun ka'nu', süu' jaan' ndii ñā ni xaa a xiin' Jonás, te ni ka'an tiakú tu'un a, kuiti' nia'a i nuu' ndo' —ni kachi a.

Te kii' ndi'i ni ka'an a ñā jaan', te ni nakoo ñā'a' a, te ni keta a kua'an a.

Ka'an Jesús xa'a' ñā vā'a ñā sania'á te fariseo

(Mr. 8:14-21)

5 Te ni xaa a xiin' te nda'a' xa'a' a jaan' tukú ta'vi' yu'u' minj jaan', ndisu ni nandosó' ra koni' i ra xita' va'a. 6 Sakan' te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Koto na xito' xiin' mii' ndo' nuu' yuchi' levadura, ñā tiin' te fariseo xiin' te saduceo —ni kachi a.

7 Te ni xa'a' ndatu'un' xiin' ta'an' ra ndii:

—Ka'an a sakan' xiin' e' sakan' ñā kōo' xita' va'a ndiso' e' —kachi ra.

8 Te ni xini Jesús ñā ndatu'un' xiin' ta'an' ra, te ni ka'an a ndii:

—Sie va iní ndo' xini ndo' yu'u. ¿Ndichun ndatu'un' xiin' ta'an' ndo' xa'a' ñā kōo' xita' va'a ni'i' ndo'? 9 ¿Ñáá kusaa' küvi nakuni ndo' ñā ka'an i te kundani ndo' a? ¿Ñáá naka'an' ndo' ñā ni xaa i kii' ni sakuachi' i u'un ta'an xita' va'a, te ni xixi u'un mií ne yivi'? ¿Saa ta'an íka' na'nu' va ni sakuutu' ndo'? 10 ¿Ñáá naka'an' tu ndo' saā ta'an íka' ni sakuutu' ndo' kii' ni sakuuxi' i kumi' mií te yivi' xiin' uxā ta'an xita' va'a? 11 ¿Saa tu na kusaa' küvi kundani ndo' ñā süu' xa'a' xita' va'a ni ka'an i? Süu' jaan' ndii ñā ni ka'an i xiin' ndo' jaan' kuni kachi a ñā kuni a koto xiin' mii' ndo' nuu' yuchi' levadura

ñā tiin' te fariseo xiin' te saduceo —ni kachi a.

12 Sakan' vi' te ni kundani ra ñā ni ka'an Jesús xiin' ra ñā koto xiin' mii' ra nuu' yuchi' levadura, ñā saki'ví pachí xita' va'a. Süu' jaan' ndii kuni a ñā koto xiin' mii' ra nuu' ñā sania'á te fariseo xiin' nuu' ñā sania'á te saduceo.

Ka'an Pedro ñā Jesús nduu' Cristo, ñā ni tjanu' Ndiosí sakakú yoo'

(Mr. 8:27-30; Lc. 9:18-21)

13 Kii' ni xaa Jesús xiin' te nda'a' xa'a' a jaan' ñuu ñā nduu' nda'a' ñuu Cesarea Filipino, te ni ndatu'un' ñā'a' a ndii:

—¿Yoo nduu' yu'u, ñā nduu' tu te yivi', kachi ne yivi'? —ni kachi a.

14 Te ni ka'an ra xiin' a ndii:

—Sava ne yivi' ka'an ñā Juan, te ni sakuuchi' ne yivi' cuenta Ndiosí, nduu' un'. Te sava tukú nja ka'an ñā Elías nduu' un'. Te sava tukú nja ka'an ñā Jeremías nduu' un', uun inga te ni ka'an tiakú tu'un Ndiosí xta'an' nduu' un' —ni kachi ra.

15 Sakan' te ni ka'an ka a xiin' ra ndii:

—Te ndo'ó ndii, ¿yoo nduu' yu'u, kachi ndo'? —ni kachi a.

16 Te ni ka'an Simón Pedro xiin' a ndii:

—Yo'ó nduu' Cristo, si'e Ndiosí tiaku, ñā ni tjanu' a sakakú ne yivi' —ni kachi ra.

17 Te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Simón, si'e Jonás, sañu'u' va Ndiosí yo'ó, sakan' ñā süu' ne yivi' ni satuvi' ñā jaan' nuu' un'. Süu' jaan' ndii yuva' e' Ndiosí, ñā ndu'u' ndivi', ni satuvi' a nuu' un'. 18 Te ka'an tu yu'u xiin' un' ñā yo'ó nduu' Pedro, te ñā jaan' kuni kachi a yuu', te yuu' jaan' kunduu kuei, ne nduu' cuenta i. Te ni ndee ndiee' yavi ndii küvi sandoñu'u' ñā'a'. 19 Te nda'a' yo'ó taxí i nda'a', te ka'ndia chuun' un' nuu' ne xa xa'ndia chuun' Ndiosí nimá. Te ndee ka ñā katun' un' iin yivi' yo'o' ndii, xa ni katun' tu ñā'a' Ndiosí ndee ndivi'. Te ndee ka ñā ndaxin' un' iin yivi' yo'o' ndii, xa ni ndaxin' tu ñā'a' Ndiosí ndee ndivi' —ni kachi a.

20 Sakan' te ndiee' ni ka'an chuun' a xiin' sakuu' te nda'a' xa'a' a jaan' ñā ka'an ra xiin' ndee iin ne yivi' ñā Cristo, ñā ni tjanu' Ndiosí sakakú ne yivi', nduu' a.

Ka'án Jesús ndee ña kundo'o a te kuvi a
(Mr. 8:31—9:1; Lc. 9:22-27)

²¹ Ndee kij' sakan' te ni xa'a' Jesús ka'án a xiin' te nda'a' xa'a' a ña kuní a ku'un a ñuu Jerusalén te kundo'o u'vi a saa te xixa nuu' ñuu, xiin' sutu kuu' nuu', xiin' te sania'á tu'un ndei' Ndiosí. Te ka'ni' ña'a' ra, ndisu nañiakú a kivi' ña uní. ²² Sakan' te ni xta'ni' siin' ña'a' Pedro, te ni xa'a' kani' kuento ña'a' ra ka'án ra xiin' a ndii:

—Mji' Ndiosí na sakakú na yo'ó nuu' ña jaan', tákui'e. Te koo' kivi' kundo'o un' sakan' —ni kachi ra.

²³ Te ni nandiko' kuiín a, te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Kua'an ndia'a ñaa'. Ka'án un' ndee naa ña ndiva'a, te kuni sanama' un' yu'u nuu' kuachi, sakan' ña xanini un' saa kuní Ndiosí. Süu' jaan' ndii xanini un' naa xanini ne yivi' kuñti' —ni kachi a.

²⁴ Te ni ka'an Jesús xiin' te nda'a' xa'a' a ndii:

—Naa' yoo ka kuni kundikun ichi' yu'u ndii, kuní a ña nakoo ña ña kuní mji' ña, te na koo tu'va tu' ña te kundo'o ña ndee naa kundo'o i nuu' krusín, te kundikun ña yu'u. ²⁵ Kuachi ndii, yoo ka kuni sakakú xiin' mii' mji' ndii, kuvi ña. Ndisu yoo ka taxi' kivi' ñuu xa'a' ichi' yu'u ndii, natin ña kivi' ñuu ña koo' kivi' ndi'i. ²⁶ Te kuasa' kuní tu' kivi' ñuu jin ne yivi' naa' kanando ña sakuu' ña'a' ña yoo jin yivi', te kuvi ña nuu' Ndiosí. Sakan' ña koo' ndee jin ña'a' jin yivi' ña kuvi chikandia ña xa'a' kivi' ñuu ña koo' kivi' ndi'i. ²⁷ Kuachi ndii kixin tukuu yu'u, ña nduu' tu te yivi', xiin' ña ndiee' yuva' i Ndiosí xiin' ña ndiee' sakuu' ángele ña xika' nuu' nuu' a, te cha'vi i jin ne yivi' xa'a' saa ni xika ña jin yivi'. ²⁸ Ña ndaku ka'án i xiin' ndo' ndii, ka'ni sava ne yivi' tein ndo'ó yo'o' vitin ndii, kuvi ña ndee kuni ña kuaxi yu'u, ña nduu' tu te yivi', te ka'ndia chuun' i —ni kachi a.

17

Sq'o ni xaa a kij' ni nanduü ndatun' va nuu' Jesús, te ni yi'e tu toto a
(Mr. 9:2-13; Lc. 9:28-36)

¹ Iñu ta'an kivi' ni xka'ndia, te ni naka Jesús Pedro xiin' Jacobo xiin' Juan, ñani

ra, te kua'an siin' a xiin' ra jin tindu' sukun. ² Te ni xini te jaan' ña ni nanduü ndatun' va a. Te nuu' a ndii ni yi'e a ndee naa ñu'u, te toto a ndii, ni nanduü yaa a ndee yi'é vi' a. ³ Ikan' te ni xini ra ña ni tuvi Elías xiin' Moisés, te ndatu'un' ra xiin' a. ⁴ Ikan' te ni ka'an Pedro xiin' Jesús ndii:

—Va'a ña kuaxi ndu yo'o', tákui'e. Naa' kuní un' ndii, kasa'a ndu uní ta'an tja'va' yo'o'. Jin a kundu'u' yo'ó, te jin a kundu'u' Moisés, te jin a kundu'u' Elías —ni kachi ra.

⁵ Ka'án ka Pedro ña jaan' iin' ra, te jin ni tisa'vi tio' jin viko' yi'é va sakuu' ra. Te tein viko' jaan' ni ka'an jin tachí' yu'u' ndii:

—Ña ñaa' nduu' si'e maní' i, te va'a va kuni i xini ña'a' i. Kuní sq'o ndo' ña ka'án a xiin' ndo' —ni kachi a.

⁶ Kij' ni xini sq'o te nda'a' xa'a' a jaan' ña jaan' ndii, jin ni xikundiee ndiee' ra ndee nuu' ñu'u', te ni yi'vi xava'a ra. ⁷ Te ni kuyatin Jesús mii' ndiee' ra, te ni tondia nda'a' ña'a' a ka'án a xiin' ra ndii:

—Kuán yi'vi ndo', ndokoo ndo' —ni kachi a.

⁸ Te kij' ni ndani' i ra nuu' ra ndii, ni xini ka ra ndee jin te yivi'. Ndee jin ndaa' mji' Jesús kuñti' ni xini ra.

⁹ Te kij' ni nakaa' a xiin' ra tindu' jaan' ndii, ni ka'an chuun' a xiin' ra ndii:

—Ka'an ndo' xiin' ndee jin ne yivi' xa'a' ña ni satuvi Ndiosí nuu' ndo' kaa'. Ndee kij' nañiakú tukuu yu'u, ña nduu' tu te yivi', te sakan' vi' kuvi ka'an ndo' xa'a' a —ni kachi a.

¹⁰ Te ni ndatu'un' ra Jesús ndii:

—¿Ndichun na ka'án te sania'á tu'un ndei' Ndiosí ña xi'na ka Elías kixin, te sakan' vi' kixin ña sakakú ne yivi'? —ni kachi ra xiin' a.

¹¹ Te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Ña ndixa nduu' a ndii, xi'na ka Elías kixin te sakoo' tu'va ra sakuu' ña yoo.

¹² Ndisu ka'án yu'u xiin' ndo' ña xa ni kixin Elías jaan', te ni nakuni ña'a' ña, te ni xaa ña saa ka ni kuni ña xiin' ra. Te nii' sakan' sando'o' tu' ña yu'u, ña nduu' tu te yivi' —ni kachi a xiin' ra.

¹³ Ikan' te n̄i kundani te nda'a' xa'a' a jaan' ña xa'a' Juan, te n̄i sakuchi' ne yivi' kuenta Ndiosí, ka'an a.

So'o ni xaa a kii' ni sanda'a Jesús iin te sava, te naá ña ndiva'a nimá
(Mr. 9:14-29; Lc. 9:37-43)

¹⁴ Te kii' n̄i xaa Jesús xiin' te jaan' mii' ndiee' ne yivi' kua'a' ya'a ndii, n̄i kuyat̄in iin te yivi', te n̄i x̄ikuiin xiti' ra nuu' a ka'an ra ndii:

¹⁵ —Táku'e, saa un' ña va'a te kuv̄ita ini un' xa'a' tiaa si'e i, sakan' ña ña ndiva'a naá nimá ra, te xa'ni' i'i' ña'a' a, te sando'o xava'a ña'a' a. Te ki'in' ichi' nduva ra nuu' ñu'u, te ki'in' tu' ichi' nama' ra nuu' t̄ikui. ¹⁶ Te xa' n̄i k̄ixin ndiaka ña'a' i nuu' te nda'a' xa'a' un', ndisu n̄i kuv̄i sanda'a ña'a' ra —n̄i kachi' ra.

¹⁷ Sakan' te n̄i ka'an a xiin' ne yivi' jaan' ndii:

—iNe ini xini Ndiosí nduu' ndo'ó, ne ndiee' iin yivi' vit̄in, te ne n̄ia'a nduu' tu' ndo'! ¿Saa ka' vi' ta'an ka' kivi' koo' i xiin' ndo'? Te, ¿saa ka' vi' ta'an ka' kivi' kund̄jeni i ña xaa' ndo'? N̄ia'a ndo' yo'o xiin' te sava ñaa' —n̄i kachi' a.

¹⁸ Ikan' te n̄i ka'an ndiee' Jesús xiin' ña ndiva'a jaan' te n̄i keta a nimá te sava jaan'. Te ndee kii' sakan' ndii, n̄i nda'a xachi' ra. ¹⁹ Te n̄i kuyat̄in siin' te nda'a' xa'a' a nuu' a, te n̄i ndatu'un' ña'a' ra ndii:

—¿Ndichun na n̄i kuv̄i xta'ni' ndu ña ndiva'a jaan'? —n̄i kachi' ra.

²⁰ Te n̄i ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Xa'a' ka' sie va' ini ndo' xini ndo' Ndiosí. Sakan' na ña ndaku ka'an i xiin' ndo' ña naa' sakan' te ini ndo' xini ndo' Ndiosí tee' lulu ma'á kuj̄ti', ndee naa lulu iin nd̄ikin' mostaza ndii, kuv̄i ka'an ndo' xiin' iku' kaa' ndii: “Kuan keta mii' iin' un' ñaa', te ku'un' un' kuj̄in un' kaa'”, te nama a mii' iin' a. Te koo' ndee iin' ña kuv̄i saa ndo'. ²¹ Ndisu ña ndiva'a naa ña kaa' ndii, kuni a ña ka'an va' e' xiin' Ndiosí, te kuni tu' a ña koo' nd̄itia e', te kuv̄i xta'ni' e' ña kaa' —n̄i kachi' a.

Tuku ni ka'an Jesús xa'a' ña kundo'o a te kuv̄i a

(Mr. 9:30-32; Lc. 9:43-45)

²² Te kii' xika' Jesús xiin' te nda'a' xa'a' a nuu' ñu'u' Galilea ndii, n̄i ka'an a xiin' ra ndii:

—Yu'u, ña nduu' tu' te yivi' ndii, sanakua'a ne yivi' yu'u nda'a' te yivi', ²³ te ka'ni' ra yu'u. Ndisu kivi' ña un̄i te nat̄iak̄u i —n̄i kachi' a.

Te n̄i kusuchi' xava'a' ini sakuu' te jaan'.

Ka'an Jesús xa'a' x̄u'un' xani' xa'a' yukun' ka'nu'

²⁴ Te kii' n̄i xaa Jesús xiin' te nda'a' xa'a' a ñu'u' Capernaum ndii, n̄i kuyat̄in te kendiaa' ya'vi' x̄u'un' xani' xa'a' yukun' ka'nu' nuu' Pedro, te n̄i ndatu'un' ña'a' ra ndii:

—¿Ñáa' cha'vi' te sania'á ndo'ó x̄u'un' xani' xa'a' yukun'? —n̄i kachi' ra.

²⁵ Te n̄i nakuj̄in Pedro ndii:

—Uun, cha'vi' ra —n̄i kachi' ra.

Te kii' n̄i nda'ni Pedro vi'e' ndii, xi'na ka' Jesús n̄i ndatu'un' ña'a' ka'an a ndii:

—¿Saa tuu yo'ó, Simón? Sakuu' rey iin yivi' ndii, ¿yoo' nduu' ne cha'vi' ña'a' x̄u'un' xani'? ¿Ñáa' ne ñu'u' ra, uun ne tuku', ne ndiee' ñu'u' ra? —n̄i kachi' a.

²⁶ Te n̄i nakuj̄in Pedro ndii:

—Ne tuku', ne ndiee' ñu'u' ra —n̄i kachi' ra.

Te n̄i ka'an ka' Jesús xiin' ra ndii:

—Sakan' na kuu' ne ñu'u' ra jaan' ndii, ndee sie ch̄a'vi' ña'a' n̄ia. ²⁷ Ndisu xa'a' ña kuni sanasaá' e' te kendiaa' ya'vi' jaan' ndii, kua'an m̄ini, te sko'ni' un' tiku un', te tjaka' nuu' ti' xta'ni' un' ndii, kuni un' naá iin x̄u'un' yu'u' ri' kii' nunia' un' un. Na'in un', te ch̄a'vi' un' te kendiaa' ya'vi' x̄u'un' xani' xa'a' yukun' jaan' xa'a' yo'ó xiin' xa'a' yu'u' —n̄i kachi' a xiin' ra.

18

Ka'an Jesús yoo' nduu' ne ka'nu'

(Mr. 9:33-37; Lc. 9:46-48)

¹ Kii' sakan' ndii, n̄i ndeku'e te nda'a' xa'a' Jesús nuu' a, te n̄i ndatu'un' ña'a' ra ka'an ra ndii:

—¿Yoo' nduu' te ka'nu' ka' nuu' ne xa' ndia chuun' Ndiosí nimá? —n̄i kachi' ra xiin' a.

² Sakan' te n̄i kana a iin te lulu, te n̄i xani' ña'a' a ma'in' ra. ³ Te n̄i ka'an a xiin' te nda'a' xa'a' a jaan' ndii:

—Ña ndaku ka'an i xiin' ndo' ndii, naa' n̄ama ndo' nimá ndo' te kunduu' ndo' ndee naa ne kual' ndii, kuv̄i kunduu' ndo'

kuenta ne xa xa'ndia chuun' Ndiosí nimá. ⁴ Sakan' ña ne maso nimá ndee naa te lulu yo'o' nduu' ne ka'nu' ka tein ne xa xa'ndia chuun' Ndiosí nimá. ⁵ Te yoo ka natiin' iin te lulu ndee naa te yo'o' xa'a' a ña nduu' nja kuenta i ndii, yu'u natiin' nja.

Ka'án Jesús ña iyo va kundo'o ne kaviko' ne xa ini xini Ndiosí te saa nja kuachi

(Mr. 9:42-48; Lc. 17:1-2)

⁶ 'Te ne yivi', ne kaviko' iin ne lulu, ne ini xini yu'u ndee naa te yo'o', te saa nja kuachi ndii, ndee chaa' ka na kotiin iin yuu' molino sukun' ne kaviko' ña'a' jaan', te sko'ni' nja ndee maa' tixin mini. ⁷ Iyo va ndo'o' ne yivi' iin yivi', sakan' ña yoo va ña kaviko' ña'a' te saa nja kuachi, te kuni a ña xka'ndia ña jaan' nuu' kivi' ñuu' nja. Ndisu iyo ka kundo'o ne kaviko' ne yivi' jaan' te saa nja kuachi jaan'.

⁸ 'Sakan' na kuui', naa' nda'a' un' uun xa'a' un' xaa' sakan' te xaa' un' kuachi ndii, va'a ka kendoso' un' un te skana' un' un. Kuachi ndii ndee chaa' ka kunduun' un' te tikundu' iin ndaa' nda'a' uun iin xa'a', te natiin un' kivi' ñuu' ña koo' kivi' ndi'i, te sakan' ña ku'un un' xiin' uvi' saa' nda'a' un' uun xiin' uvi' saa' xa'a' un' vi'e ndiaya' mii' koo' kivi' nda'va' ñuu'. ⁹ Te naa' nduchi' nuu' un' xaa' sakan' te xaa' un' kuachi ndii, va'a ka xta'ni' un' un te skana' un' un. Kuachi ndii ndee chaa' ka kunduun' un' te kui'e iin ndaa' nduchi' nuu', te natiin un' kivi' ñuu' ña koo' kivi' ndi'i, te sakan' ña ku'un un' xiin' uvi' saa' nduchi' nuu' un' vi'e ndiaya' mii' xixi ñuu'.

Ka'án Jesús iin ña ka'án ndiaa xa'a' iin mbee, ti' ni xita

(Lc. 15:3-7)

¹⁰ 'Koto va ndo' te mii' kuun' ndo' xiin' ndee iin ne kualí' naa te yo'o'. Sakan' ña ka'án i xiin' ndo' ndii, yoo ángele ña xito' ña'a' nuu' Ndiosí, yuva' e', ña ndu'u' ndivi'. ¹¹ Kuachi ndii yu'u, ña nduu' tu te yivi' ndii, ni xaa' i iin yivi' te sakaku' i ne ni kuxioo nuu' Ndiosí. ¹² ¿Saa tuu ndo'ó? Naa' sakan' te kumi' iin te yivi' ciento mbee, te ni xita iin ri' ndii, ¿ñaá nakoqo ra ti' kumi' xiko xa'un kumi' jaan' xini' iin iku', te ku'un nanduku' ra ti' ni

xita jaan' ndee na'in ra ri'? ¹³ Ña ndaku ka'án i xiin' ndo' ndii, naa' na'in ra ri' ndii, nakuatia' ka nimá ra xa'a' ti' jaan' te sakan' xa'a' ti' kumi' xiko xa'un kumi' ti' ni xita jaan'. ¹⁴ Te iin kachi tu nduu' a xiin' yuva' e' Ndiosí, ña ndu'u' ndivi' ndii, kuni a ña ndoñu'u' ndee iin ne kualí' ndee naa te yo'o' nuu' a.

Yo'o' sania'á Jesús ña kuni a koo ka'nu' ini e' xa'a' ne yivi'

(Lc. 17:3)

¹⁵ 'Te naa' ni xaa' iin ñani ta'an' ndo' iin kuachi xiin' ndo' ndii, ku'un ndo' te saki'in' ña'a' ndo' kuento kundiee uvi' saa' mii' ndo'. Naa' taxi so'o ra ña ka'án ndo' ndii, xa ni nduun' tukuu' ndo' xiin' te jaan'. ¹⁶ Te naa' taxi so'o ra ña ni ka'án ndo' ndii, ku'un naka' ndo' iin ndaa' uun uvi' ta'an te ndiee yu'u' xa'a' tu'un kui'e jaan', te sakan' kuniani sakuu' tu'un kui'e nuu' uvi' ta'an uun un' ta'an te ndiee' yu'u'. ¹⁷ Te naa' taxi so'o tu ra ña ka'án te uvi' ta'an jaan' ndii, ka'án ndo' xiin' ne nduu' kuenta i xiin' ndo'. Te naa' ni ndee taxi so'o tu ra ña ka'án ne jaan' ndii, na kunduun' ra ndee naa iin te xini yoo Ndiosí nuu' ndo' uun ndee naa iin te kendiaa' ya'vi' xa'a' ñuu' Roma. ¹⁸ Ña ndaku ka'án i xiin' ndo' ndii, ndee ka ña katun' ndo' iin yivi' yo'o' ndii, xa ni katun' tu ña'a' Ndiosí ndee ndivi'. Te ndee ka ña ndaxin' ndo' iin yivi' yo'o' ndii, xa ni ndaxin' tu ña'a' Ndiosí ndee ndivi'.

¹⁹ 'Te ka'án tu i xiin' ndo' ña naa' nakata uvi' ta'an ndo'ó kuento ndo' iin yivi' yo'o' xa'a' ndee ka ña'a, te kakan' ndo' a nuu' yuva' e' Ndiosí, ña ndu'u' ndivi' ndii, taxi ña'a' a nda'a' ndo'. ²⁰ Kuachi ndii, mii' ka nakaya' uvi' ta'an uun un' ta'an ne yivi' kuenta yu'u ndii, ikan' yoo i xiin' nja —ni kachi Jesús.

²¹ Sakan' te ni kuyatin Pedro nuu' Jesús, te ni ndatu'un' ña'a' ra ndii:

—Taku'e, ¿saa vi' ta'an ichi' kuni a koo ka'nu' ini i xa'a' ñani ta'an' i, ne xaa' kuachi xiin' i? ¿Ñaa' ndee uxá ta'an ichi' vi'? —ni kachi ra.

²² Sakan' te ni nakuiin a nuu' ra ndii:

—Suu' ka'án i xiin' un' ña koo ka'nu' ini un' xa'a' nja ndee uxá ta'an ichi' kuiti', suu' jaan' ndii ka'án i ña ndee un' xiko uxí ichi', te uxá ichi' saa un' sakan'.

Yo'o' ka'án Jesús xa'a' iin te n̄i xiin koo ka'nu' in̄i xa'a' te ndiso' ika' ña'a'

23 'Xa'a' a jaan' na ña xa'ndia chuun' Ndiosí nimá ne yivi' ndii, nduu' a ndee naa iin rey, te kuni nakan kuenta nuu' te xika' nuu' nuu' ra. 24 Kii' n̄i xa'a' natava' ra kuenta ndii, n̄i kixin ndiaka nda'a' xa'a' ra iin te xika' nuu' nuu' ra, te ndiso' ika' ña'a' ux̄i mií x̄u'un' yuu' oro nuu' ra. 25 Te xa'a' a ña n̄i kuv̄i cha'vi ra ndii, n̄i ka'an chuun' xto'o ra jaan' ña ke'vi ra xiin' ña' si'i ra, xiin' sakuu' si'e ra, xiin' sakuu' ña kumi' ra, te nacha'vi ra ña ndiso' ika' ra jaan'. 26 Sakan' na kuii' n̄i xikuiin xiti' te xika' nuu' nuu' ra jaan', te n̄i ka'an nda'vi ra xiin' xto'o ra ndii: "Tákuie, saa va un' ña va'a te ndiatu' ka un' sie te nacha'vi yo'ó sakuu' a", n̄i kachi ra. 27 Te xa'a' a ña n̄i kuv̄ita in̄i xto'o ra jaan' xa'a' ra ndii, n̄i sandoyo' ra ña ndiso' ika' te jaan', te n̄i saña' ra te jaan'.

28 'Ndisu kii' n̄i keta te jaan' kua'an ra ndii, n̄i nata'an' ra xiin' iin te xika' nuu' inga' xiin' ra nuu' xto'o ra jaan'. Te ndiso' ika' ña'a' te jaan' ciento x̄u'un' yuu' plata. Te n̄i nat̄iin ña'a' ra, te n̄i xa'a' ku'ni ra sukun' te jaan' ka'an ra xiin' ra ndii: "Nachav̄i ki'i' un' ña ndiso' ika' un' yu'u", n̄i kachi ra. 29 Sakan' te n̄i xikuiin xiti' te xika' nuu' inga' xiin' ra jaan' nuu' ra ka'an nda'vi ra ndii: "Tákuie, saa va un' ña va'a te ndiatu' ka un' sie te nacha'vi yo'ó sakuu' a", n̄i kachi ra. 30 Ndisu n̄i xiin te jaan' kundiatu ra, süu' jaan' ndii n̄i xa'an chinaá ña'a' ra vi'e kaa ndee nacha'vi ña'a' te jaan' ña ndiso' ika' ña'a' ra. 31 Te kii' n̄i xin̄i inga ka te xika' nuu' inga' xiin' ra jaan' ña n̄i yoó ikan' ndii, n̄i kusuchi' va in̄i ra, te n̄i xan ka'an ra xiin' xto'o ra sakuu' ña n̄i yoó ikan'. 32 Sakan' te n̄i kana ña'a' xto'o ra jaan', te n̄i ka'an ra xiin' ra ndii: "Te xika' nuu' ña'a va nduu' yo'ó, sakuu' ña n̄i ndiso' ika' un' yu'u jaan' n̄i yoó ka'nu' in̄i i xa'a' un' xa'a' a ña n̄i ka'an nda'vi un' xiin' i. 33 Sakan' tu n̄i kun̄i a kuv̄ita in̄i yo'ó xa'a' te xika' nuu' inga' xiin' un' jaan' naa n̄i kuv̄ita in̄i yu'u xa'a' un'", n̄i kachi xto'o jaan'. 34 Te xa'a' a ña n̄i xi'e va xto'o ra jaan' ndii, n̄i sanakua'a ña'a' ra nda'a' te xiin' te sando'o' ña'a' ra ndee skachi' ndi'i cha'vi

ra sakuu' ña ndiso' ika' ra xto'o ra jaan' —n̄i kachi a.

35 Te n̄i ka'an ka a ndii:

—Iin kachi saa tu yuva' e' Ndiosí, ña ndu'u' ndivi', xiin' i'in ndo'ó naa' koo' ka'nu' in̄i ndo' xiin' iin kanii' nimá ndo' xa'a' ñan̄i ta'an' ndo' —n̄i kachi Jesús.

19

Ka'án Jesús ña v̄a'a nata'vi' ta'an' ne yivi'

(Mr. 10:1-12; Lc. 16:18)

1 Te kii' ndi'i n̄i ka'an Jesús ña jaan' ndii, n̄i keta a xiin' te nda'a' xa'a' a nuu' ñu'u' Galilea, te kua'an a tuk̄u ta'vi' itia Jordán, te n̄i xaa a nuu' ñu'u' Judea. 2 Te kua'a' koo' chukuu' ne yivi' ndikún ña'a' kua'an ña, te n̄i sanda'a a ne kuni kuv̄i ikan'. 3 Sakan' te n̄i kuyat̄in sava te fariseo nuu' a te koto kua'a' ña'a' ra ka'an ra xiin' a ndii:

—Tákuie, ¿ñáá kande'i' ña nata'vi' ta'an' iin te yivi' xiin' ña' si'i ra ndee ka xa'a'? —n̄i kachi ra.

4 Sakan' te n̄i nakuiin a nuu' ra ndii:

—Xa xiní ndo' ña ka'an tu'un' Ndiosí mii' ka'an a ndii, ndee ña nuu' kii' n̄i xa'a' Ndiosí ne yivi' ndii, iin tiaa xiin' iin ña'a' n̄i xa'a a. 5 Te n̄i ka'an a ndii: "Sakan' na kuii' nakoo tiaa yuva' si'i' ra te nduiin ra xiin' ña' si'i ra, te uvi' saa' ña ndii, iin ndaa' nandu'u' ña", kachi a. 6 Xa'a' a jaan' na süu' uvi' ta'an ka kuu' ne jaan', süu' jaan' ndii iin ndaa' nduu' ña. Sakan' na kuii' ne n̄i ndasaiin Ndiosí ndii, v̄a'a nata'vi' ña'a' ndee iin ne yivi' —n̄i kachi Jesús.

7 Sakan' te n̄i ndatu'un' ka ña'a' ra ndii:

—Naa' sakan' nduu' a ndii, ¿ndichun na n̄i tax̄i Moisés ña ke'i' iin te yivi' iin tutu mii' ka'an a ña nakoo' ra ña' si'i' ra, te xiin' ña jaan' kuv̄i nata'vi' ta'an' ña? —n̄i kachi ra xiin' a.

8 Sakan' te n̄i nakuiin a nuu' ra ndii:

—Xa'a' ña xii va nimá ndo' na n̄i tax̄i Moisés ña nata'vi' ta'an' ndo' xiin' ña' si'i' ndo', ndisu ña nuu' ndii, süu' sakan' n̄i yoó a. 9 Te yu'u ka'an xiin' ndo' ña naa' n̄i kandu'u' ña' si'i' iin te yivi' xiin' inga tiaa, te nata'vi' ta'an' ra xiin' a' te tunda'a' ra xiin' tuk̄u ña'a' ndii, xaa' ra kuachi xiin' a' nuu' Ndiosí. Te naa' tunda'a' iin te yivi'

xiin' ña' n̄i nakoō r̄a jaan' ndii, xaa' tu te jaan' kuach̄i xiin' ña' jaan' nuu' Ndiosí —n̄i kach̄i a.

¹⁰ Sakan' te n̄i ka'an te nda'a' xa'a' a xiin' a ndii:

—Naa' sakan' nduu' a xiin' te yivi' xiin' ña' si'i r̄a ndii, ndeē chaa' ka kakā iin ndaa' e' iin yivi' —n̄i kach̄i r̄a xiin' a.

¹¹ Sakan' te n̄i ka'an a xiin' r̄a ndii:

—Süu' sakuu' ne yivi' kuv̄i nat̄iin ña kaa', süu' jaan' ndii ne n̄i nakax̄in Ndiosí kūiti' kuv̄i nat̄iin a. ¹² Sakan' ña sava te yivi' ndii, t̄unda'a' m̄ii' r̄a, kuach̄i ndii xa sakan' yoo m̄ii' r̄a ndeē n̄i tuv̄i r̄a, te sava tuk̄u r̄a ndii, te yivi' n̄i xaña'ma ña'a', te sava tuk̄u r̄a ndii, xa'a' ña kuni sachuun' r̄a xa'a' ña ka'ndiā chuun' Ndiosí nimá kua'a' ka ne yivi' t̄unda'a' r̄a. Ne kuv̄i nat̄iin ña kaa' ndii, na nat̄iin n̄ia —n̄i kach̄i a.

S̄o'õ n̄i xaa a kii' n̄i sañu'u' Jesús ne kualì'

(Mr. 10:13-16; Lc. 18:15-17)

¹³ N̄i ndekuj̄e ne yivi' xiin' ne kualì' nuu' Jesús te tondiā nda'a' a x̄ini' n̄ia, te ka'an tu a xiin' Ndiosí xa'a' n̄ia. Ndisu te nda'a' xa'a' a ndii, n̄i xa'a' xi'é r̄a nuu' ne kuax̄i xiin' ne kualì' jaan'. ¹⁴ Ndisu n̄i ka'an Jesús xiin' r̄a ndii:

—Taxi ndo' na k̄ixin ne kualì' nuu' i te nakasī ña'a' ndo'. Kuach̄i ndii xa'ndiā chuun' Ndiosí nimá ne in̄i x̄ini ña'a' ndeē naa in̄i ne kualì' kaa' x̄ini n̄ia yuva' si'i' n̄ia —n̄i kach̄i a xiin' r̄a.

¹⁵ Te kii' ndi' n̄i tondiā nda'a' a x̄ini' i'in ne kualì' jaan' ndii, n̄i ket̄a a ikan' te kua'an a.

S̄o'õ n̄i ka'an Jesús xiin' iin te vika'

(Mr. 10:17-31; Lc. 18:18-30)

¹⁶ Te kii' kua'an a ndii, n̄i kuyat̄in iin te sava nuu' a, te n̄i ndatu'un' ña'a' r̄a ndii:

—Táku'e, ña va'a nimá, ¿ndee ña va'a kuni a saa i te nat̄iin i kivi' ñuu ña koo' kivi' ndi'i'? —n̄i kach̄i r̄a xiin' a.

¹⁷ Sakan' te n̄i ndatu'un' ña'a' Jesús ndii:

—Kii' ka'an un' ña ña va'a nimá nduu' yu'u ndii, ¿ndichun ka'an un' ña jaan'? Kuach̄i ndii iin ndaa' Ndiosí kūiti' nduu' ña va'a nimá. Ndisu naa' kuni nat̄iin un' kivi' ñuu ña koo' kivi' ndi'i' ndii, saxinu un' ña ka'an chuun' Ndiosí —n̄i kach̄i a.

¹⁸ Te n̄i ndatu'un' ña'a' r̄a ndii:

—¿Ndee ña kuni a saxinu i? —n̄i kach̄i r̄a.

Te n̄i ka'an a xiin' r̄a ndii:

—Kã'ni' un' ne yivi'. Kumi' un' musa un'. Sãkui'na' un'. Kã'an un' tun vixi.

¹⁹ Koto ka'nu' un' yuva' si'i' un'. Te kundani un' sakuu' ne yivi' xiin' un' ndeē naa kundani xiin' mii' mii' un' —n̄i kach̄i a. ²⁰ Sakan' te n̄i ka'an te sava jaan' ndii:

—Sakuu' ña ka'an tu'un ndei' jaan' xa saxinu i ndeē kii' lulu vi' i. ¿Ndee ña kuni ka saa i? —n̄i kach̄i r̄a xiin' a.

²¹ Te n̄i ka'an a xiin' r̄a ndii:

—Naa' kuni kunduu un' te ndoo ndi' nimá nuu' Ndiosí ndii, kua'an te x̄iko' un' sakuu' ña kumi' un', te taxi un' xu'un' a nda'a' ne nda'vi kuu'. Sakan' te k̄ixin un', te kundikun un' yu'u. Sakan' vi' te kumi' un' ña vika' ndivi' —n̄i kach̄i a xiin' r̄a.

²² Te kii' n̄i x̄ini so'õ te sava jaan' ña jaan' ndii, n̄i kusuchi' va in̄i r̄a, te n̄i ket̄a r̄a kua'an r̄a, sakan' ña te vika' xava'a nduu' r̄a. ²³ Sakan' te n̄i ka'an Jesús xiin' te nda'a' xa'a' a ndii:

—Ña ndaku ka'an i xiin' ndo' ndii, vixi xava'a nuu' ne vika' te taxi n̄ia ka'ndiā chuun' Ndiosí nimá n̄ia. ²⁴ Tuk̄u n̄i ka'an i xiin' ndo' ña vixi ka nuu' ne vika' te taxi n̄ia ka'ndiā chuun' Ndiosí nimá n̄ia, ndeē naa ña k̄uvi tu xka'ndiā ndeē iin camello yavi xa'a' iin tiku —n̄i kach̄i a.

²⁵ Te kii' n̄i x̄ini so'õ te nda'a' xa'a' a ña jaan' ndii, so'õ ndeē ka n̄i nandan̄i r̄a ka'an xiin' ta'an' r̄a ndii:

—Naa' sakan' ndii, ¿yoo tu kuv̄i kaku nuu' kuach̄i n̄ia? —kach̄i r̄a.

²⁶ Sakan' te n̄i nakoto ndiaa ña'a' Jesús, te n̄i ka'an a xiin' r̄a ndii:

—Ne yivi' ndii, k̄uvi saa n̄ia ña jaan', ndisu Ndiosí ndii, kuv̄i saa ña'a' a, sakan' ña ña jaan' ndii, sakuu' ña'a' kuv̄i xaa' a —n̄i kach̄i a xiin' r̄a.

²⁷ Sakan' te n̄i ka'an Pedro xiin' a ndii:

—Táku'e, koto un', ndu'u ndii, n̄i nakoō ndu sakuu' ña kumi' ndu, te ndikun ndu yo'õ. ¿Yoo nduu' a kanando ndu xa'a' ña jaan'? —n̄i kach̄i r̄a.

²⁸ Te n̄i ka'an Jesús xiin' te nda'a' xa'a' a jaan' ndii:

—Ña ndaku ka'an i xiin' ndo' ña kii' nduxaa' iin yivi' kii' kunduu' yu'u, ña nduu' tu te yivi', tei ka'nu' ndatun'

koo' chukuu' mii' ka'ndia chuun' i ndii, kundiee tu ndo'ó, ne ndikún yu'u, nuu' uxí uví tej ka'nu' ikan', te ka'ndia chuun' ndo' nuu' i'in tí'ví ne ta'an' e', ne Israel, ne nduu' ne uxí uví tí'ví. ²⁹ Te yoo ka nduu' ne ní nakoo ví'e nja, uun tiaa ta'an' nja, uun ña'a' ta'an' nja, uun yuva' si'i nja, uun si'e nja, uun ñu'u' nja xa'a' ña ndikún nja yu'u ndii, sañu'u' kua'a' va ña'a' Ndiosí vitin iin yivi' yo'o', te taxi tu a kivi' ñuu nja ña koo' kivi' ndi'i'. ³⁰ Ndisu kua'a' va ne nduu' ne nuu' vitin ndii, ne so'o' ndi'i' nanduú nja nuu' ku'un e'. Te kua'a' tu ne nduu' ne so'o' ndi'i' vitin ndii, ne nuu' nanduú nja nuu' ku'un e' —ní kachi a xiin' ra.

20

Sania'á Jesús iin ña ka'an ndiaa xa'a' iin te chi'i' uva

¹ Te ní ka'an ka Jesús xiin' ra ndii:

—Sakan' tu ña xa'ndia chuun' Ndiosí nimá ne yivi' ndii, nduu' a ndee naa iin te chi'i' yo'o' uva, te ní keta nja'a nduku' ra te tatú, te sachuun' xa'a' yo'o' uva jaan'.

² Te kij' ní xini ta'an' ra xiin' te tatú ndii, ní ndoo ra kuento xiin' te jaan' ña cha'vi ña'a' ra saa xiku'un ya'vi' te yivi' xa'a' iin kivi', te ní tí'ví ña'a' ra xa'a' uva ra.

³ Te kuyatin' ka iin nja'a ní keta ra kua'an ra ma'in' ya'vi, te ní xini ra ndiee' so'o inga te kuni sachuun'.

⁴ Te ní ka'an ra xiin' te jaan' ndii: “Kua'an tu ndo'ó, te sachuun' ndo' xa'a' yo'o' uva i. Te cha'vi i ndo'ó ña xata'an k'i'in ndo'”, ní kachi ra. Sakan' te ní kiee te jaan' kua'an ra.

⁵ Te iin ke'in' xiin' ka uní ndii, ní xa'an ní tukuú ra, te iin kachi ní xaa ra. ⁶ Te kij' xa kuyatin' ka u'un, te ní keta ní tukuú ra, te ní xini ní tukuú ra ndiee' so'o inga ka te kuni sachuun', te ní ndatu'un' ña'a' ra ndii: “¿Ndichun na ndiee' so'o ndo' yo'o' nduvi' te koo' a xaa' ndo'?” ní kachi ra.

⁷ Te ní nakuiin te jaan' ndii: “Sakan' ña koo' ndee iin te yivi' ní ka'an xiin' ndu te sachuun' ndu xiin' ra”, ní kachi ra. Sakan' te ní ka'an te xiin' ña'a' uva jaan' xiin' ra ndii: “Kua'an tu ndo'ó, te sachuun' ndo' xa'a' uva i”, ní kachi ra. ⁸ Te kij' xa kuu' ñuu kua'an ndii, ní ka'an te xiin' ña'a' jaan' xiin' te xito' te tatú ra jaan' ndii: “Kana un' te tatú te cha'vi un' ra. Xi'na ka

te ní ko'ni ndee so'o' ndi'i' xa'a' un' cha'vi un', te sakan' ví' cha'vi un' te ní ko'ni nuu'”, ní kachi ra. ⁹ Sakan' te ní kuyatin' te ní ko'ni ka u'un jaan', te ní cha'vi xinu ña'a' ra saa ki'in' te yivi' xa'a' iin kivi'.

¹⁰ Te kij' ní kuyatin' te ní ko'ni nuu' jaan' ndii, ní xanini ra ña kua'a' ka xu'un' k'i'in ra, ndisu iin kachi ní cha'vi ña'a' ra saa ki'in' te yivi' xa'a' iin kivi' kuiti'.

¹¹ Ikan' te ní ka'an kui'e ra xa'a' te xiin' ña'a' uva jaan' ndii: ¹² “Te ní ko'ni ndee so'o' ndi'i' kaa' ndii, iin ndaa' hora so'o' ní xachuun' ra, te iin kachi ní cha'vi un' ra xiin' ndu'u, ndu'u te ní xandi'eni xiin' mii' nuu' chuun' nduvi' ka'ni' ti'e'”, ní kachi ra. ¹³ Te ní ka'an te xiin' ña'a' jaan' xiin' iin te tatú jaan' ndii: “Chie kua'a, koo' ndee iin ña

vá'a ní xaa i xiin' yo'ó. ¿Ñáá naka'an' un' ña ní ndoo e' kuento ña cha'vi' i yo'ó saa ki'in' te yivi' xa'a' iin kivi'?

¹⁴ Sakan' na kuii', na'in un' xu'un', ña ní xiku'un ya'vi' un' te ku'un un'. Koo' a ndi'ni yo'ó naa' kuni yu'u cha'vi' i te so'o' ndi'i' kaa' ndee naa ní cha'vi' i yo'ó.

¹⁵ ¿Ñáá tuu un' ña kivi' saa i xiin' ña'a' mii' i ndee ka ña kuni'í? Uun, ¿tee' te ndasi' nuu' nduu' un' xa'a' a ña nduu' i va'a te yivi' xiin' inga ne yivi'?” ní kachi ra.

¹⁶ Sakan' na kuii' kua'a' va ne nduu' ne nuu' vitin ndii, ne so'o' ndi'i' nanduú nja nuu' ku'un e'. Te kua'a' tu ne nduu' ne so'o' ndi'i' vitin ndii, ne nuu' nanduú nja nuu' ku'un e', sakan' ña kua'a' va ne yivi' kana' Ndiosí, ndisu xaku' kuiti' nja natiin' ña kaku nja saa a —ní kachi a.

Tuku ní ka'an Jesús xa'a' ña kundo'o a te kivi' a

(Mr. 10:32-34; Lc. 18:31-34)

¹⁷ Te kij' kua'an kaa Jesús ichi' ñuu Jerusalén ndii, ní naká siin' a te uxí uví ta'an te nda'a' xa'a' a, te ní ka'an a xiin' ra ndii:

¹⁸ —Xini ndo' ña ichi' ñuu Jerusalén kaa' e' kua'an e' vitin. Te ikan' sanakua'a te yivi' yu'u, ña nduu' tu te yivi', nda'a' ki'in' sutu kuu' nuu' xiin' nda'a' te sania'á tu'un ndei' Ndiosí. Te katun' ra yu'u, te nakuita kuento ra ña kuni a kivi' i, ¹⁹ te sanakua'a ra yu'u nda'a' te tuku', te sandiee kui'e te jaan' yu'u, te suku' yo'o' u'vi tu ra yu'u, te ka'ni' ra yu'u nuu'

krusín. Ndisu kivi' ña unj te natiaaku i —ni kachi Jesús xiin' ra.

Sò'o ni ka'an Jesús xiin' Juan xiin' Jacobo, ñani ra

(Mr. 10:35-45)

²⁰ Sakan' te ni kuyatin si'i' Jacobo xiin' Juan nuu' Jesús ndiaka' a' uvi saa' te jaan'. Te ni xikuin xiti' a' nuu' a, te ni xikan a' iin ña va'a nuu' a. ²¹ Te ni ndatu'un' ña'a' Jesús ndii:

—¿Yoo nduu' a kuní un'? —ni kachi a xiin' a'.

Te ni nakuiin a' ndii:

—Saa un' ña va'a, tákui'e, te ka'an chuun' un' te kundiee uvi saa' tiaa si'e i yo'o' xiin' un' mii' ka'ndia chuun' un'. Iin ra kundu'u' nda'a' kua'a un', te inga ra kundu'u' nda'a' itin un' —ni kachi a'.

²² Sakan' te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Kündani ndo'ó ndee ña xikan ndo' nuu' i. ¿Ñáá kundieni ndo'ó koo ndo' tundo'o' chie koo' chukuu' ña kundo'o' yu'u? ¿Ñáá kundieni ndo' ña sando'o' ne yivi' ndo'ó ndee naa saa ña xiin' yu'u? —ni kachi a xiin' ra.

Te ni nakuiin te jaan' ndii:

—Uun ndo', kundieni ndu —ni kachi ra.

²³ Sakan' te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Ndixa nduu' a ndii, kundieni ndo'ó koo ndo' tundo'o' chie koo' chukuu' ña kundo'o' yu'u, te kundieni tu ndo' ña sando'o' ne yivi' ndo'ó ndee naa saa ña xiin' yu'u. Ndisu ña kundiee ndo' nda'a' kua'a i, uun nda'a' itin i ndii, süu' yu'u kuní a taxi' ña jaan', süu' jaan' ndii ne xa yoo tu'va ña jaan' xa'a' ni xaa yuva' i Ndiosí kuiti' natijn a —ni kachi a xiin' ra.

²⁴ Te kij' ni xinj so'o inga te uxj ta'an ña jaan' ndii, ni nasaa' ra ni xinj ra uvi saa' te ñani jaan'. ²⁵ Ikan' te ni kana Jesús sakuu' ra, te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Xini ndo' ña kua'a' te kuu' nuu' nuu' ne yivi' iin yivi' ndii, sananduu' ña'a' ra ndee naa ña'a' ra, te te kuu' ka'nu' ka tejn ña ndii, xiko' ni'i' ña'a' ra te ña ka'an mii' ra yoo. ²⁶ Ndisu süu' sakan' kundu a tejn ndo'ó, süu' jaan' ndii yoo ka kuni kundu te ka'nu' ka tejn ndo'ó ndii, kuní a kundu ra te kaka nuu nuu' ndo'. ²⁷ Te yoo ka kuni kundu te nuu' tejn ndo'ó ndii, kuní a ña kundu ra te kaka nuu nuu' ndo'. ²⁸ Sakan' tu yu'u, ña nduu'

tu te yivi' ndii, kuaxi i te kaka nuu ne yivi' nuu' i. Süu' jaan' ndii kuaxi i te kaka nuu i nuu' ña, te cha'vi i xiin' kivi' ñuu i xa'a' kuachi kua'a' ne yivi' —ni kachi Jesús xiin' ra.

Sò'o ni xaa a kij' ni sanda'a Jesús uvi ta'an te kui'e nduchi' nuu' yatin ñuu Jericó
(Mr. 10:46-52; Lc. 18:35-43)

²⁹ Kij' keta' Jesús xiin' te nda'a' xa'a' a ñuu Jericó kua'an a ndii, kua'a' koo' chukuu' ne yivi' ndikun xata' a kua'an ña. ³⁰ Te ndiee' uvi ta'an te kui'e nduchi' nuu' yu'u' ichi' mii' xka'ndia a kua'an a jaan'. Te kij' ni xinj so'o ra ña Jesús nduu' ña xka'ndia kua'an ndii, ni kuaa' ti'e' ra ka'an ra ndii:

—iTákui'e, yo'ó ña nduu' sjani' xika' David, kuvita ini un' xa'a' ndu! —ni kachi ra.

³¹ Te ne yivi' ndii, ni xi'e ña nuu' ra, te koo taxin' yu'u' ra, ndisu so'o ti'e' ka ka'an ra ndii:

—iTákui'e, yo'ó ña nduu' sjani' xika' David, kuvita ini un' xa'a' ndu! —ni kachi ra.

³² Sakan' te ni xikuin Jesús, te ni kana ña'a' a, te ni ndatu'un' ña'a' a ndii:

—¿Ndee ña kuní ndo' saa i xa'a' ndo'? —ni kachi a.

³³ Te ni nakuiin uvi saa' te kui'e nduchi' nuu' jaan' ndii:

—Tákui'e, kuní ndu ndii, nakoto'ni ndu saa un' —ni kachi ra xiin' a.

³⁴ Sakan' te ni kuvita ini a xa'a' ra, te ni tondia nda'a' a nduchi' nuu' uvi saa' ra. Te iin ni nunia' tio' nduchi' nuu' ra jaan'. Te ni xikundikun ña'a' ra.

21

Sò'o ni xaa a kij' nda'ni' Jesús ñuu Jerusalén

(Mr. 11:1-11; Lc. 19:28-40; Jn. 12:12-19)

¹ Kij' xa kuyatin' Jesús xiin' te nda'a' xa'a' a ñuu Jerusalén ndii, ni xaa ña ñuu Betfagé, ña naa yatin xa'a' xiki' ña nani' Olivos. Ikan' te ni ti'vi' a uvi ta'an te nda'a' xa'a' a, ² ka'an a xiin' ra ndii:

—Kua'an ndo' ñuu lulu, ña tuvi' kandu'u' tuky ta'vi' kaa'. Te kij' ko'ni ndo' kua'an ndo' ñuu kaa' ndii, kuni ndo' tiin iin mburra xiin' iin mburru sie. Ndaxin' ndo' ri' te kixin ndo' xiin' ri' yo'o'. ³ Te

naa' ka'án yoo ka xiin' ndo' ndee ka ña'a ndii, ka'an ndo' xiin' nja ndii: "Nuu' xto'o e' kuní ri' iin xa'a', ndi'i jaan' te kixin ndiaká tukuu a ri' yo'o'", kachi ndo' —ni kachi a xiin' ra.

⁴ Sakan' ni xka'ndia a, te xinu ña ni ka'an te ni ka'an tiakú tu'un Ndiosí xta'an' kij' ni ka'an ra ndii:

⁵ Ka'an ndo' xiin' ne ndiee' ñuu Sión ndii: "Koto ndo' kaa' kuaxi rey ndo'.

Ña maso va nduu' a, te ndu'u' a xata' iin mburru sie kuaxi a, te si'e iin kiti', ti' ndiso' ña'a, nduu' ri'." Ni kachi ra.

⁶ Sakan' te ni kiej te nda'a' xa'a' jaan' kua'an ra, te ni xaa ra saa nii' ni ka'an chuun' a xiin' ra. ⁷ Te ni naka ra ri' te kua'an ra xiin' ri' mii' iin' Jesús, te ni tandiee ra toto ña titi ra xata' uvi saa' ri', te ni xikundu'u' a xata' ti' sie. ⁸ Te ne yivi' kua'a' ya'a jaan' ndii, ni xakin nja toto ña ndiso' nja ichi'. Te sava tuku nja ni xa'nu nda'a' ni' itun', te ni xakin nja ichi' mii' xka'ndia Jesús kua'an a jaan'. ⁹ Te ne yivi', ne ni'i' ichi' kua'an nuu' a xiin' ne ndikún xata' a ndii, ti'e' va ni kuaa' nja ka'án nja ndii:

—iNa natjin ña nduu' siani' xika' David ña xaka'nu' ña'a' e'! iSañu'u' va xto'o e' ña kuaxi kuenta a kaa'! iNa natjin Ndiosí, ña ndu'u' ndienu, ña xaka'nu' ña'a' e'! —ni kachi nja.

¹⁰ Te kij' ndi'vi a ñuu Jerusalén kua'an a ndii, ni ndi'ni va nimá sakuu' ne ñuu jaan' ndatu'un' ta'an' nja ndii:

—iYoo nduu' tu te kaa'? —kachi nja.

¹¹ Te ne yivi' kua'a', ne kuaxi xiin' Jesús jaan', ka'án ndii:

—Te kaa' nduu' te ka'án tiakú tu'un Ndiosí, te nani' Jesús, te ñuu Nazaret, ña kandu'u' nuu' ñu'u' Galilea —kachi nja.

Sq'o ni xaa a kij' ni xa'an Jesús nuu' ki'e yukun' ka'nu', te ni taxi' a ne xiko' xiin' ne sata'

(Mr. 11:15-19; Lc. 19:45-48; Jn. 2:13-22)

¹² Te ni nda'ni Jesús nuu' ki'e yukun' ka'nu', te ni taxi' u'vi a sakuu' ne xiko' ña'a xiin' ne sata' nuu' ki'e jaan'. Te ni sandiko kavá tu a mesa te nama' xu'un' xiin' tej te xiko' paloma, ¹³ te ni ka'an a xiin' nja ndii:

—Yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'án a ndii: "Vi'e i ndii, iin xaan' mii' ndatu'un' ne yivi' xiin' i nduu' a", kachi a. Ndisu ndo'ó ndii, xa ni ndasandu'u ndo' a vi'e ne kui'na' —ni kachi Jesús.

¹⁴ Te ni ndekuje ne kui'e nduchi' nuu' xiin' ne kui'e xa'a' nuu' a nuu' ki'e jaan', te ni sanda'a ña'a' a. ¹⁵ Ndisu ni nasaa' sutu kuu' nuu' xiin' te sania'á tu'un ndei' Ndiosí kij' ni xini ra ña ka'nu' ña ni xaa Jesús ikan'. Te ni nasaa' tu ra kij' ni xini so'o ra ña kuaa' ne sava nuu' ki'e jaan' xaka'nu' nja Ndiosí ka'án nja ndii: "Na natjin ña nduu' siani' xika' David ña xaka'nu' ña'a' e'", kachi nja. ¹⁶ Te ni ka'an ra xiin' Jesús ndii:

—iÑáá xini so'o un' ña ka'án ne kaa'? —ni kachi ra.

Te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Uun, xini so'o i. iÑáá tia'an ka'vi ndo'ó ña yoso' nuu' tutu Ndiosí? Ña jaan' ka'án ndii: "Ne sava xiin' ne kuañu'u, ne chichin' ka, kata yaa nuu' un' xaka'nu' nja yo'ó", kachi a —ni kachi a.

¹⁷ Sakan' te ni nako ña'a' a, te ni keta a nuu' ñuu jaan', te kua'an a ñuu Betania, te ikan' ni kixin a.

Sq'o ni xaa a kij' ni saichí Jesús iin tun' ndoko' higuera

(Mr. 11:12-14,20-26)

¹⁸ Nja'a ya'a tuku kivi' kij' kua'an tuku Jesús xiin' te nda'a' xa'a' a ñuu Jerusalén ndii, ni xi'i a soko. ¹⁹ Ikan' te ni xini a iin' iin itun' ndoko' higuera yatín yu'u' ichi' jaan', te ni xa'an a mii' iin' nu'. Ndisu koo' ndoko' nu' iin', süu' jaan' ndii yuku kuiti' nu' yoo. Sakan' te ni ka'an Jesús xiin' nu' ndii:

—Koo' kivi' xachi' ka kün ndoko' yo'ó —ni kachi a.

Xa ka'án e' te iin ni ichi tjo' nu'. ²⁰ Te kij' ni xini te nda'a' xa'a' a ña jaan' ndii, ni nandaní va ra ka'án ra ndii:

—iSaa tu na iin ni ichi kuiti' tun' kaa'? —ni kachi ra.

²¹ Sakan' te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Ña ndaku ka'án i xiin' ndo' ndii, naa' ini ndo' xini ndo' Ndiosí, te saxii ndo' nimá ndo' ndee sie ndii, süu' naa ña kaa' kuiti' kuvi saa ndo'. Süu' jaan' ndii kuvi tu ka'an ndo' ndee xiin' iku' kaa' ndii: "Kua'an keta mii' iin' un' ñaa', te ku'un

sko'ni' xiin' mii' un' ndee miji ka'nu'", kachi ndo', te sakan' xna'a xka'ndia a. ²² Te sakuu' na kakan ndo' nuu' Ndiosi' kii' ini ndo' xini na'a' ndo' ndii, taxi na'a' a nda'a' ndo' —ni kachi a.

Ndatu'un' te ndiso' chuun' kuu' nuu' Jesús yoo taxi ndiee' a

(Mr. 11:27-33; Lc. 20:1-8)

²³ Te kii' ni ndi'vi a nuu' ki'e yukun' ka'nu', te ni sania'a a ne yivi' ndii, ni kuyatin' ki'in' sutu kuu' nuu' xiin' ki'in' te xixa nuu' nuu' jaan' nuu' a. Te ni ndatu'un' na'a' ra ndii:

—¿Yoo ni taxi ndiee' nuu' un' te xaa' un' na xaa' un'? ¿Yoo ni sakuiso' chuun' yo'o? —ni kachi ra.

²⁴ Sakan' te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Ndatu'un' tu yu'u ndo'o iin na'a. Te naa' nakuiin ndo' a ndii, nakuiin tu yu'u yoo ni taxi ndiee' i, te xaa' i na jaan'.

²⁵ ¿Yoo ni sakuiso' chuun' Juan, te ni sakuchi' ra ne yivi' kuenta Ndiosi'? ¿Naá Ndiosi' ni sakuiso' chuun' na'a' uun naa' te yivi' ni sakuiso' chuun' na'a'? —ni kachi a.

Sakan' te ni ndatu'un' xiin' ta'an' ra ndii:

—¿Ndee na kuvj ka'an e'? Naa' ka'an e' na Ndiosi' ni sakuiso' chuun' na'a' ndii, ka'an ra xiin' e' ndii: “¿Ndichun na ni kandixa' na'a' ndo'?” ²⁶ Te kuvj ka'an tu e' na te yivi' ni sakuiso' chuun' na'a', sakan' na yi'vi e' ne yivi' kua'a' kaa'. Kuachi ndii sakuu' na kandixa' na iin te ni ka'an tiaku' tu'un' Ndiosi' ni nduu Juan jaan' —ni kachi xiin' ta'an' ra.

²⁷ Sakan' na kuii' ni ka'an ra xiin' Jesús ndii:

—Xini ndu yoo —ni kachi ra.

Te ni ka'an ka Jesús xiin' ra ndii:

—Sakan' tu yu'u ndii, ka'an i xiin' ndo' yoo ni taxi ndiee' i te xaa' i na kaa'.

Sania'a Jesús iin na ka'an ndiaa xa'a' uvi ta'an tiaa si'e iin te yivi'

²⁸ ¿Saa tuu ndo' xa'a' na yo'o? Iin te yivi' ndii, ni yoo uvi ta'an si'e ra, te unta' ni ka'an ra xiin' te xkua'a' ndii: “Kua'an, yuva' i, te sachuun' un' xa'a' yo'o' uva i vitin’”, ni kachi ra. ²⁹ Te ni nakuiin te jaan' ka'an ra ndii: “Kuni ku'un i”, ni kachi ra. Ndisu iin kani' te ni nama ra nimá ra, te

kua'an sachuun' ra. ³⁰ Sakan' te iin kachi ni ka'an tu yuva' jaan' xiin' inga si'e ra. Te ni nakuiin te jaan' ndii: “Va'a, takui'e ku'un i”, ni kachi ra. Ndisu ni xa'an ra nuu' chuun' jaan'. ³¹ ¿Ndee te uvi ta'an jaan' ni saxinu' na kuni yuva' ra, tuu ndo'? —ni kachi a.

Te ni nakuiin ra ndii:

—Te nuu' —ni kachi ra.

Sakan' te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Na ndaku ka'an i xiin' ndo' ndii, kanuu' ka te kendiaa' ya'vi xa'a' nuu' Roma, xiin' na'a' ne xin' taxi ka'ndia chuun' Ndiosi' nimá te sakan' nimá ndo'o.

³² Kuachi ndii ni kixin Juan te sania'a ra ndo'o ichi' na xachuun' ndaku. Te ndii ni kandixa' na'a' ndo', ndisu te kendiaa' ya'vi xiin' na'a' ne xin' jaan' ndii, ni kandixa' na'a' na. Te ndo'o ndii, tee' ndee ni xini ndo' na ni xaa ne jaan' ndii, ni nama ndo' nimá ndo' te kandixa' ndo' na ni ka'an Juan jaan'.

Yo'o' ka'an Jesús iin na ka'an ndiaa xa'a' te tatu' na'a'

(Mr. 12:1-12; Lc. 20:9-19)

³³ Kuni so'o ndo' inga na ka'an ndiaa yo'o. Ni yoo iin te xiin' nu'u', te nduu' yuva' si'i, te ni chi'i ra kua'a' yo'o' uva, te ni ndasi i'nu ra a, te ni xatia tu ra mii' kuein ra uva jaan' te kasa'a ra vino xiin' a. Te ni xa'a ni tu ra iin vi'e sukun mii' kuvj koto ndoso' ra kani' nuu' nuu' jaan'. Sakan' te ni nduku' ra te tatu', te koto na jaan', te ni keta ra kua'an ra tuku nu'u'.

³⁴ Te kii' xa kuyatin' xaa kivi' na nakuxa nduu' uva jaan' ndii, ni ti'vi' ra ki'in' te xika' nuu' nuu' ra te kun naso te jaan' chaa' uva na ndoo nda'a' te xiin' nu'u' jaan'. ³⁵ Ndisu kii' ni ndekuie te xika' nuu' jaan' ndii, ni tijn te tatu', te xito' uva jaan', sakuu' te xika' nuu' jaan'. Sava te jaan' ndii, ni kanj u'vi na'a' ra, te sava ra ndii, ni xa'ni' na'a' ra, te sava tuku ra ndii, ni kun yuu' xava'a na'a' ra. ³⁶ Te ni ti'vi' ka te xiin' nu'u' jaan' kua'a' ka te xika' nuu' nuu' ra te sakan' na nuu', te nii' sakan' tu ni xaa te tatu' jaan' xiin' te jaan'. ³⁷ Te so'o' ndi'i' ndii, ni ti'vi' ra tiaa si'e ra mii' nu'u' te tatu' jaan', ka'an ra xiin' nimá ra ndii: “Koto ka'nu' ra tiaa si'e e'”, kachi ra.

³⁸ Ndisu ni ka'an xiin' ta'an te tatu' jaan' kii' ni xini ra kuaxi tiaa si'e te xiin' nu'u'

jaan' ndii: "Te kaa' nandu'u te xiin' ñu'u' yo'o' kii' kuv'i yuva' ra. To'o' ndo' te ka'ni' e' ra, te sakan' nandu'u yoo' te xiin' ñu'u' yo'o'", ni kachi ra. ³⁹ Sakan' te ni tijn ña'a' ra xta'ni' ra xa'a' uva jaan', te ni xa'ni' ña'a' ra. ⁴⁰ Te kii' nandiko' te xiin' ñu'u' mii' yoo yo'o' uva jaan' ndii, ¿ndee ña' tuu ndo' ó saa ra xiin' te tatú jaan'? —ni kachi Jesús.

⁴¹ Sakan' te ni nakuiin ra nuu' a ndii:

—Ka'ni' saa ni kuu' ra te ña'a' jaan', te tax'i ra yo'o' uva jaan' nda'a' tuku te yivi', te sanakua'a nduu' uva jaan' nda'a' te xiin' ña'a' a kii' nakuxa so'o a —ni kachi ra.

⁴² Ikan' te ni ka'an a xiin' te jaan' ndii:

—¿Ñáa' tia'an ka'vi' ndo' ó ña' yoso' nuu' tutu Ndiosí mii' ka'an a ndii?

Yuu', ña' ni xtan'i te xa'a' vi'e ndii, ña' jaan' ni nandu'u yuu' kuu' nuu' xa'a' xiki' vi'e.

Ña' jaan' ni xaa' xto'o' e' Ndiosí, te nandan'i xava'a' e'.

Sakan' yoso' a. ⁴³ Sakan' na kuu' ka'an i xiin' ndo' ña' tax'i ka' Ndiosí ña' ka'ndia chuun' a nimá ndo', süu' jaan' ndii ka'ndia chuun' a nimá ne saxinú ña' ka'an a. ⁴⁴ Te yoo' ka' nama' xata' yuu' jaan' ndii, ka'nu' ña'a' a. Ndisu' yoo' ka' xata' nama' yuu' jaan' ndii, sakuachi' xi'e xachi' ña'a' a —ni kachi Jesús.

⁴⁵ Te sutu' kuu' nuu' xiin' te fariseo ndii, ni kundan'i ra ña' ni tijn kuachi' ña'a' Jesús xiin' ña' ka'an ndiaa' jaan'. ⁴⁶ Te ni xika' te kuu' ka'nu' jaan' tijn ra Jesús, ndisu' ni kuv'i saa ra ña' jaan' xa'a' a ña' yi'vi' ra ne yivi', sakan' ña' kandixa' ne jaan' ña' te ka'an tiakú tu'un Ndiosí nduu' a.

22

Yo'o' ka'an Jesús xa'a' te ni tatú kua'a' ne yivi', ne ku'un viko' ña' tunda'á' vi'e ra (Lc. 14:15-24)

¹ Te tuku' ichi' ni ka'an Jesús inga' ka' ña' ka'an ndiaa' nuu' te kuu' nuu' jaan' ndii:

² —Ña' xa'ndia chuun' Ndiosí nimá ne yivi' ndii, nakuitá a xiin' ndee naa' jin' rey, te ni xa'a' viko' chie' xa'a' ña' ni tunda'a' tiaa' si'e ra. ³ Te ni ti'vi' ra te xika' nuu' nuu' ra te ku'un naka' te jaan' ne ni tatú ra jaan', ndisu' ni xiin' ña' kixin' ña'. ⁴ Te ni

ti'vi' ni tuku' ra inga' te xika' nuu' nuu' ra ka'an ra ndii: "Ka'an ndo' xiin' ne ni tatú i jaan' ndii, xa' yoo' tu'va' ña' xaxi' xa'a' viko', sakan' ña' xa' ni xa'ni' i toro, te ni xa'ni' tu' i sindiki' kuachi' xa'an koo' chukuu'. Te sakuu' a xa' yoo' tu'va'. Ña'a' ki'i' ndo' viko', kachi' ndo'", ni kachi' rey jaan'. ⁵ Ndisu' ne ni tatú ra jaan' ndii, ni xaa' ña' kuenta' vi'. Iin' ña' kua'an mii' xika' ña', te inga' tuku' ña' kua'an mii' xiko' ña' ña'a'. ⁶ Te inga' ka' ña' ndii, ni tijn ña' te xika' nuu' jaan', te ni kuun' ña'a' ña' ndee ni xa'ni' ña'a' ña'. ⁷ Sakan' te ni nasaa' va' rey jaan', te ni tianu' ra te xiin' ra, te ni xa'ni' ra ne ni xa'ni' te xika' nuu' nuu' ra jaan', te ni xa'mi' tu' ra ñuu' ña'. ⁸ Sakan' te ni ka'an rey jaan' xiin' te xika' nuu' nuu' ra ndii: "Xa' yoo' tu'va' ña' tunda'á', ndisu' ne ni tatú i jaan' ndii, süu' ne xata'an kixin' nduu' ña'. ⁹ Xa'a' a' jaan' na kua'an ndo' mii' ta'vi' ichi' te naka' ndo' saa' ka' ta'an ne yivi' kun'i ndo' te kixin' ña' viko' xa'a' ña' tunda'á'", ni kachi' ra. ¹⁰ Sakan' te ni kiee' te jaan' kua'an ra mii' ta'vi' ichi', te ni naka' ra sakuu' ne ni xini' ra, ne ña'a' xiin' ne yivi' va'a'. Te ni chitu' vi'e mii' yoo' ña' tunda'á' jaan'.

¹¹ 'Te kii' ni nda'ni' rey jaan' tein' ne ni tatú ra ndii, ni xini' ra ndu'u' jin' te koo' toto' naa' ña' ni'nu' te kua'an mii' yoo' ña' tunda'á' ni'nu' ra. ¹² Te ni ka'an ra xiin' ra ndii: "Chie' kua'a, ¿saa' ni xaa' un' te ni xka'ndia un' yo'o', ña' koo' toto' naa' ña' ni'nu' ne kua'an mii' yoo' ña' tunda'á' ni'nu' un'?", ni kachi' ra. Te te yivi' jaan' ndii, koo' a' ni kuv'i nakuiin' ra. ¹³ Sakan' te ni ka'an rey jaan' xiin' te xika' nuu' jaan' ndii: "Satiin' ndo' uvi' saa' xa'a' ra xiin' uvi' saa' nda'a' ra, te skana' ña'a' ndo' ki'e mii' jin' yavi', te ikan' kuaku' u'vi' ra ndee' ke'i' vi' nakaxi' nu'u' ra", ni kachi' ra. ¹⁴ Sakan' ña' kua'a' va' ne yivi' kana' Ndiosí kaka' ichi' a, ndisu' chaa' kuiti' ña' nakaxin' a —ni kachi' Jesús.

So'o' ni nakuiin' Jesús nuu' te fariseo xa'a' xu'un' yoo'

(Mr. 12:13-17; Lc. 20:20-26)

¹⁵ Sakan' te ni kiee' te fariseo jaan' kua'an ra, te ni ndatu'un' tuni' ra saa' saa' ra te koto' kua'a' ra Jesús xiin' tu'un' yu'u' a. ¹⁶ Te ni ti'vi' ra sava' te ndikun' ichi' ra

xiin' sava te nda'a' xa'a' Herodes. Te ni ka'an te jaan' xiin' Jesús ndii:

—Táku'e, xiní ndu ña ña ndaku kuṭi' ka'án un'. Te sania'á un' ichi' Ndiosí xiin' ña ndixa kuṭi'. Te kuän yí'vi un' ña ka'án ne yivi' xa'a' un', sakan' ña nakaxin un' ne yivi'. ¹⁷ Xa'a' a jaan' na kuu' ka'an un' xiin' ndu saa tuu un' xa'a' xu'un' yoo'. ¿Ñáá va'a yoo a ña cha'vi e' César, te xa'ndia chuun' ñuu Roma, xu'un' yoo' uun ñáá vā'a yoo a? —ni kachi ra.

¹⁸ Ndisu Jesús ndii, ni xini a ña nia'a, ña chituní te jaan', sakan' na ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Ndo'ó, te xasuvi' xiin' mii' ndii, kuni koto kua'a ndo' yu'u xiin' tu'un yu'u' i. ¹⁹ Taxi ndo' na koto i iin xu'un' yoo' jaan' —ni kachi a xiin' ra.

Te ni taxi ra iin xu'un' jaan' nda'a' a. ²⁰ Te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—¿Yoo nuu' nduu' ña ni niania xata' xu'un' yo'o', te yoo kivi' yoso' xata' a? —ni kachi a.

²¹ Te ni ka'an ra ndii:

—Nuu' César, te xa'ndia chuun' ñuu Roma xiin' kivi' ra, nduu' a —ni kachi ra.

Sakan' te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Xa'a' a jaan' na kuu' taxi e' nda'a' César ña nduu' ña'a César, te nda'a' Ndiosí na taxi e' ña nduu' ña'a Ndiosí —ni kachi a.

²² Te kij' ni xini so'o ra ña ni ka'an a jaan' ndii, ni nandaní ra, te ni nakoq ña'a' ra te kua'an ra.

S'o'o ni nakuiin Jesús nuu' te saduceo xa'a' ña natiaku ne xi'i

(Mr. 12:18-27; Lc. 20:27-40)

²³ Te kivi' jaan' ni kuyatin te saduceo nuu' Jesús, te jaan' ndii, ka'án ra ña koo' ña natiaku ne yivi' kij' xi'i nia, sakan' na kuu' ni ndatu'un' ña'a' ra ndii:

²⁴ —Táku'e, yoso' ña ni ke'i Moisés mii' ka'án ra xiin' e', ña naa' ni xi'i iin te yivi' te koo' si'e ra ni yoo xiin' ña' si'i' ra ndii, ñani ra kuni a tunda'a' xiin' ña' jaan', te koo si'e ra xiin' a'. Te si'e ra jaan' nandu ndee naa si'e ñani ra, te ni xi'i jaan'. ²⁵ Va'a, unta' ndii ni yoo uxá ta'an ñani ñuu mii' ndiee' ndu yo'o'. Te ni tunda'a' te nuu' xiin' iin ña'a', ndisu ni xi'i ra ña kuni ka' koo si'e ra xiin' ña' jaan', te ni ndoo a' nda'a' ñani ra, te uvi. ²⁶ Te

iin kachi ni ndo'o tu ñani ra te uvi, xiin' te uní. Te iin sakan' ni ndo'o sakuu' te uxá ta'an jaan' xiin' ña' jaan', koo' si'e ra ni yoo xiin' a' ndee ndi'i ra ni xi'i. ²⁷ Te so'o' ndi'i' te ni xi'i tu ña'a' jaan'. ²⁸ Sakan' na kuu' kij' natiaku nia ndii, ¿yoo ña' si'i' kundu tu ña' jaan', kuachi ndii uxá saa' te jaan' ni tunda'a' xiin' a'? —ni kachi ra xiin' Jesús.

²⁹ Sakan' te ni nakuiin Jesús nuu' ra ndii:

—Ndo'ó ndii, kundani ndo' ña yoso' nuu' tutu Ndiosí, te ni ndee xini tu ndo' saa xachuun' ña ndiee' a. ³⁰ Kuachi ndii, kij' natiaku ne ni xi'i ndii, tunda'a' ka' ndee iin ne yivi' ikan'. Süu' jaan' ndii kundu nia ndee naa ángele ña ndiee' ndivi', ña xika' nuu' nuu' Ndiosí.

³¹ Ndisu xa'a' ña naa' natiaku ne xi'i ndii, kivi' ka'vi ndo' tutu mii' yoso' ña ni ka'an Ndiosí ndii: ³² “Yu'u nduu' Ndiosí Abraham, te yu'u nduu' tu Ndiosí Isaac, te yu'u tu nduu' Ndiosí Jacob”, ni kachi a. Sakan' na kuu' Ndiosí ndii, süu' Ndiosí ne ni xi'i nduu' a, süu' jaan' ndii, Ndiosí ne tiaku nduu' a —ni kachi Jesús.

³³ Te kij' ni xini so'o ne yivi' kua'a' jaan' ña ni ka'an a xiin' te jaan' ndii, ni nandaní va nia xa'a' ña sania'á a.

Yo'o' ka'án Jesús ndee ña nduu' tu'un ndei' ka'nu' ka' ña ka'án chuun' Ndiosí

(Mr. 12:28-34)

³⁴ Te kij' ni xini so'o te fariseo jaan' ña koo' a ni kivi' ka'an te saduceo xiin' Jesús ndii, ni nakaya sakuu' ra. ³⁵ Te ni ndatu'un' ña'a' iin te fariseo jaan', te sanakuachi' tu'un ndei' Ndiosí, te koto kua'a' ña'a' ra ka'án ra ndii:

³⁶ —Táku'e, ¿ndee ña nduu' tu'un ndei' ka'nu' ka' ña ka'án chuun' Ndiosí? —ni kachi ra.

³⁷ Te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—“Kundaní un' xto'o e' Ndiosí xiin' kanii' nimá un', xiin' kanii' te nduu' un', xiin' sakuu' ña xanini un'.” ³⁸ Ña ka' nduu' ña kuu' nuu', te ña ka'nu' ka' tu ña ka'án chuun' a. ³⁹ Te ña uvi ndii, yatin' iin kachi ka'nu' a xiin' ña ka' ka'án a ndii: “Kundaní un' sakuu' ne yivi' xiin' un' ndee naa kundani xiin' mii' mii' un'”, kachi a. ⁴⁰ Te ña uvi ta'an kaa' nduu' xa'ndu sakuu' ña ka'án tu'un ndei' Ndiosí

xiin' sakuu' ña nī ka'an te nī ka'an tiakú tu'un Ndiosí —nī kachi Jesús.

Sania'á Jesús, yoo siani' xika' nduu' Cristo, ña sakakú yoo'

(Mr. 12:35-37; Lc. 20:41-44)

⁴¹ Te kij' ita' ka te fariseo jaan', te nī ndatu'un' ña'a Jesús ndii:

⁴² —¿Saa tuu ndo'ó xa'a' Cristo, ña tianu' Ndiosí sakakú ne yivi'? ¿Yoo siani' xika' nduu' a? —nī kachi a xiin' ra.

Te nī nakujin ra ndii:

—Siani' xika' David nduu' a —nī kachi ra.

⁴³ Sakan' te nī ka'an ka a xiin' ra ndii:

—¿Ndichun na ka'an David ña xto'o ra nduu' ña jaan' naa' sakan'? Sakan' ña nī saka'an ña'a Espiritu Santo ndii:

⁴⁴ Nī ka'an xto'o e' Ndiosí xiin' xto'o i ndii: “Kundu'u' nda'a' ku'a'a i

na sandoó kui'e xachi' i te ndasi' yo'ó.”

Nī kachi a, nī kachi ra. ⁴⁵ Sakan' na kuii' naa' mji' David jaan' ka'an ña xto'o ra nduu' Cristo jaan' ndii, ¿saa kuvj ka'an ña ña nduu' a siani' xika' ra? —nī kachi Jesús.

⁴⁶ Te ndee jin te jaan' nī kuvj nakujin ndee jin yu'u' sie. Te ndee kivi' jaan' ndii, ndee jin ra nī kundijen ndatu'un' ka tu ña'a' ndee jin yu'u'.

23

Ka'an Jesús xa'a' ña vä'a ña xaa' te fariseo xiin' xa'a' ña vä'a ña xaa' te sania'á tu'un ndei' Ndiosí

(Mr. 12:38-40; Lc. 11:37-54; 20:45-47)

¹ Sakan' te nī ka'an Jesús xiin' ne yivi' kua'a' jaan' xiin' te nda'a' xa'a' a ndii:

² —Te sania'á tu'un ndei' Ndiosí xiin' te fariseo ndii, ndiso' chuun' ra te sanakuachi' ra ña nī ke'i Moisés. ³ Sakan' na kuii' kuní a kandixa' ña'a' ndo' te saa tu ndo' ña ka'an ra. Ndisu saa ndo' ña xaa' ra, kuachi ndii sania'á ra jin ña'a, ndisu siin' ndoo' ña xaa' mji' ra. ⁴ Sakan' ña chituní ra ña ndei' vie xava'a nuu' ne yivi', te ka'an chuun' ra xiin' ña ña saxinú ña ña jaan', ndisu mji' ra ndii, nī ndee xiin' jin ndaa' nuu' nda'a' ra küni chindjee' ña'a' ra. ⁵ Te sakuu' ña xaa' ra ndii, xaa' kuu' tjo' ra, ndianj te kunj ña'a' ne yivi', te nandanj ña xa'a' ña jaan' kuji'. Sakan' ña chindikún ra jin xatun'

chie ka ti'e' ra mii' ñu'u' tutu, ña yoso' ña ka'an Ndiosí, te ni'nu' ra toto ña taa' yo'o' yu'va nani' va yu'u'. ⁶ Te xtanj va ra ña kundjee ra nuu' tej, tun' kuu' nuu', mii' yoo viko' xiin' tej ka'nu', tun' ita' tixin vi'e mii' nakayá e'. ⁷ Te xtanj tu ra ña nakuatu va'a ña'a' ne yivi' ma'in' ya'vi mii' chitu' kaa'. Te xtanj tu ra ña ka'an ne yivi' xiin' ra maestro.

⁸ 'Ndisu ndo'ó ndii, täxi ndo' ka'an ne yivi' xiin' ndo' maestro, sakan' ña Cristo, ña sakakú ne yivi', kuji' nduu' Maestro nuu' ndo'. Te sakuu' ndo'ó ndii, ñanj ndo' kunj ta'an' ndo'. ⁹ Nī ndee ka'an ndo' tata yuva' i xiin' ndee jin te yivi' jin yivi', sakan' ña yoo jin ndaa' kuji' Yuva' e', ña ndu'u' ndivi'. ¹⁰ Te nī ndee täxi tu ndo' ka'an ne yivi' xiin' ndo' xto'o i, sakan' ña yoo jin ndaa' kuji' Xto'o ndo', ña jaan' nduu' Cristo. ¹¹ Te nduu' te ka'nu' ka tejn ndo'ó ndii, kuní a kunduu ra te xika' nuu' ndo'. ¹² Sakan' ña yoo ka xachié xiin' mii' mji' ndii, saka'an' ña'a' Ndiosí. Te yoo ka sanuu' xiin' mii' mji' ndii, sachié ña'a' a.

¹³ 'Ndo'ó, te fariseo xiin' ndo'ó, te sania'á tu'un ndei' Ndiosí ndii, te xasuvi' xiin' mii' nduu' ndo', te chie va tundo'o' kundo'o' ndo' saa Ndiosí, sakan' ña xikuita'nú ndo' nuu' ne yivi' te täxi' ña ña ka'ndia chuun' Ndiosí nimá ña. Te ndee mji' ndo' täxi' ña ka'ndia chuun' a nimá ndo', te nī ndee täxi' tu ndo' ña täxi ne jaan' ña ka'ndia chuun' a nimá ña. ¹⁴ Ndo'ó, te fariseo xiin' ndo'ó, te sania'á tu'un ndei' Ndiosí ndii, chie va tundo'o' kundo'o' ndo' saa Ndiosí, sakan' ña xakui'na' ndo' vi'e ne kuaan'. Te na'a' va ka'an ndo' xiin' Ndiosí, ndianj te nandanj ne yivi'.

¹⁵ 'Ndo'ó, te fariseo xiin' ndo'ó, te sania'á tu'un ndei' Ndiosí ndii, te xasuvi' xiin' mii' nduu' ndo', te chie va tundo'o' kundo'o' ndo' saa Ndiosí, sakan' ña saa kanii' jin yivi' xika' nduku' ndo' jin ne kundikun ña kandixa' ndo', te kij' xikundikun ne jaan' ña jaan' ndii, uvi' ichi' ka xata'an ku'un ña vi'e ndiaya' te sakan' mji' ndo'.

¹⁶ 'Chie va tundo'o' kundo'o' ndo' saa Ndiosí, sakan' ña nduu' ndo' ndee naa te sania'á nianí. Sakan' ña ka'an ndo' ndii: “Naa' tijn ndiaa jin ne yivi' yukun'

ka'nu' e' kij' taxi' nja kuento nja ndii, koo' a xaa' a tee' ndee saxinú nja ña jaan'", kachi ndo'. Ndisu ka'an tu ndo' ña naa' yoo ka tiin' ndiaa oro, ña yoo tixin yukun' jaan' kij' taxi' nja kuento nja ndii, kuní a saxinú nja ña jaan', kachi ndo'.
 17 Ndo'ó ndii, te küu' kaxi' nduu' ndo', te te yoo nianí nduu' tu ndo' nuu' ichi' Ndiosí. ¿Ñáá xini ndo' ña ña ka'nu' ka nduu' yukun' jaan' te sakan' oro jaan'? Kuachi ndii suvi a sañu'u' oro jaan'.
 18 Te ka'an tu ndo' ndii: "Naa' tijn ndiaa iin ne yivi' mii' nasoko' ne yivi' ña'a nuu' Ndiosí kij' taxi' nja kuento nja ndii, koo' a xaa' a tee' ndee saxinú nja ña jaan'", kachi ndo'. Te ka'an tu ndo' ña naa' yoo ka tiin' ndiaa tumaní', ña ndiee' ikan' ndii, kuní a saxinú nja kuento jaan', kachi ndo'.
 19 Xa'a' a jaan' na kuii' ndo'ó ndii, te küu' kaxi' nduu' ndo', te te yoo nianí nduu' tu ndo' nuu' ichi' Ndiosí. ¿Ñáá xini ndo' ña ña ka'nu' ka nduu' mii' nasoko' ne yivi' jaan' te sakan' tumaní', ña ndiee' ikan'? Kuachi ndii suvi a sañu'u' tumaní' jaan'.
 20 Kuachi ndii, yoo ka tiin' ndiaa mii' nasoko' jaan', te taxi' nja kuento nja ndii, tiin' ndiaa nja ña jaan' xiin' sakuu' ña ndiee' nuu' a.
 21 Te yoo ka tiin' ndiaa yukun' ka'nu' e' ndii, tiin' ndiaa nja ña jaan' xiin' sakuu' ña su'un, ña yoo tixin a.
 22 Te yoo ka tiin' ndiaa ndivi' ndii, tiin' ndiaa nja tei ka'nu' mii' ndu'u' Ndiosí, te tiin' ndiaa tu nja ndee mii' Ndiosí, ña ndu'u' nuu' tun' jaan'.

23 'Ndo'ó, te fariseo xiin' ndo'ó, te sania'á tu'un ndei' Ndiosí ndii, te xasuvi' xiin' mii' nduu' ndo', te chie va tundo'o' kundo'o' ndo' saa Ndiosí, sakan' ña cha'vi ndo' uxí ta'an nu'ni xata' iin ciento nu'ni ña nduu' minu menta, xiin' minu anís, xiin' comino. Ndisu nakoo' ndo' ña ka'nu' ka, ña ka'an tu'un ndei' Ndiosí, naa kuu' ña xachuun' ndaku, xiin' ña kuvita ini, xiin' ña ini ndo' xini ndo' Ndiosí. Ña kaa' ni kuní a saxinú ndo', te saa na xaa' tu ndo' ña jaan'.
 24 Ndo'ó ndii, nduu' ndo' ndee naa te sania'á nianí, sakan' ña saxinú ndo' ña kualí' kuu' so'o' ña ka'an ña jaan', ndisu saxinú ndo' ña ka'nu' ka, te xaa' ndo' ndee naa ne saxixin tikun' te koko' nja iin camello kij' xi'i' nja tikui.

25 'Ndo'ó, te fariseo xiin' ndo'ó, te

sania'á tu'un ndei' Ndiosí ndii, te xasuvi' xiin' mii' nduu' ndo', te chie va tundo'o' kundo'o' ndo' saa Ndiosí, sakan' ña natia' ndo' xata' yaxin' xiin' xata' ko'o' kujti'. Ndisu tixin a ndii, ni sakuu' ndo' a xiin' mii' ndi'i' ña ni xaku'na' ndo' xiin' ña xachuun' ndaku ndo'.
 26 Ndo'ó, te fariseo ndii, ndee naa te yoo nianí nduu' ndo'. Kuní a ña natia' ndo' xi'na ka tixin yaxin' jaan' xiin' ko'o' jaan', te sakan' ndundo'o' tu xata' a.

27 'Ndo'ó, te fariseo xiin' ndo'ó, te sania'á tu'un ndei' Ndiosí ndii, te xasuvi' xiin' mii' nduu' ndo', te chie va tundo'o' kundo'o' ndo' saa Ndiosí, sakan' ña nduu' ndo' ndee naa ñaña', ña ni nake'i' yaa ra. Ña jaan' ndii, ndatun' xata' a, ndisu tixin a ndii, chitu' vi' ñu'u' iki' ne ndii xiin' sakuu' nuu' ña kini.
 28 Sakan' tu ndo'ó ndii, ndee naa te xachuun' ndaku nduu' ndo' nuu' ne yivi'. Ndisu chitu' vi' nimá ndo' ñu'u' ña xasuvi' xiin' mii' ndo' xiin' ña kini.

29 'Ndo'ó, te fariseo xiin' ndo'ó, te sania'á tu'un ndei' Ndiosí ndii, te xasuvi' xiin' mii' nduu' ndo', te chie va tundo'o' kundo'o' ndo' saa Ndiosí, sakan' ña xa'a ndo' ñaña' te ni ka'an tiakú tu'un Ndiosí xta'an' iin yivi', te ndasandatun' tu ndo' mii' ita' ñaña' te ni xachuun' ndaku nuu' Ndiosí.
 30 Te ka'an tu ndo' ndii: "Naa' ni xika e' iin yivi' kij' ni tiaku te ichi' yata' e' ndii, chindiee' ña'a' e' te ka'ni' ra te ni ka'an tiakú tu'un Ndiosí", kachi ndo'.
 31 Sakan' na kuii' xa mii' ndo' nduu' ndo' te ka'an ndo' ña xii' yata' ndo' nduu' te ni xa'ni' te ni ka'an tiakú tu'un Ndiosí jaan'.
 32 Sakan' na kuii' saxinú ndi'i' ndo' ña ni taxi' xa'a' te jaan'.

33 'Ndo'ó ndii, koo' nduu' ndo', sakan' ña si'e koo' nduu' ndo'. ¿Saa tu xanini ndo' ña kuví kaku ndo' nuu' ña kundo'o' ndo' vi'e ndi'aya'?

34 'Sakan' na kuii' ti'vi' i nuu' ndo' te ka'an tiakú tu'un Ndiosí, xiin' te xini tuní xa'a' ichi' a, xiin' te sania'á tu'un ndei' a. Te sava te jaan' ndii, ka'ni' ña'a' ndo' nuu' krusín. Te sava ra ndii, suku' yo'o' ña'a' ndo' tixin vi'e mii' nakayá e', te kundikun u'vi ndo' taxi' ña'a' ndo' saa ñuu.
 35 Xa'a' a jaan' na kuii' ndo'ó nduu' ne nacha'vi xa'a' ní' ne ndaku nimá nuu' Ndiosí, ne ni xa'ni' ne xii' yata' ndo'. Xa'a' ndee ní'

Abel, te ndaku nimá nuu' Ndiosí, te ndee níi' Zacarías, te ni nduu si'e Berequías. Zacarías jaan' ndii, ni xa'ni' ña'a' te xii' yata' ndo' yi'e' yukun' ka'nu' e' yaṭin mii' naṣoko' ne yivi' ña'a' nuu' Ndiosí. ³⁶ Ña ndaku ka'an i xiin' ndo' ndii, ndo'ó, ne ndiee' iin yivi' viṭin, nacha'vi' xa'a' sakuu' ña jaan'.

Xaku' Jesús xa'a' ñuu Jerusalén
(Lc. 13:34-35)

³⁷ 'Ndo'ó kua'a, ndo'ó kua'a, ne ndiee' ñuu Jerusalén, ne xa'ni' te ka'an tiakú tu'un Ndiosí, te kuun' yuu' ndo' te tianu' a nuu' ndo' ndee kuvj ra! 'Ki'in' va ichi' ni kunj i ndasaiin i ndo'ó ndee naa xaa' iin nduxi' ña ndasaiin' ri' nduxi' kualí' si'e ri' tiṭin ndixin ri', ndisu ni xiin' ndo'! ³⁸ Ña ndaku ka'an i xiin' ndo' ndii, nduxin ñuu ndo'. ³⁹ Te ka'an tu i xiin' ndo' ña kunj ka ndo' yu'u ndee xaa kivi' ña ka'an ndo' xa'a' i ndii: "Sañu'u' va xto'o e' Ndiosí ña kuaxi kuenta a", kachj ndo' —ni kachj Jesús.

24

Ka'an Jesús xa'a' ña nduxin xachi' yukun' ka'nu'

(Mr. 13:1-2; Lc. 21:5-6)

¹ Kij' keta' Jesús nuu' kij'e yukun' ka'nu' kua'an a ndii, ni kuyatin te nda'a' xa'a' a nuu' a, te ni xa'a' nia'a' ña'a' ra saa kaa' yukun' jaan'. ² Te ni nakuiin Jesús nuu' ra ka'an a ndii:

—¿Xa'a' vi'e na'nu' nia kaa' ka'an ndo' nu'? Suu' ña ndaku ka'an i xiin' ndo' ña sakuu' ña kaa' nduxin xachi', te ndee iin yuu' kütoto ta'an' ka' —ni kachj a.

Ka'an Jesús ndee ña xka'ndia kij' xa kuyatin' ndi'i iin yivi'

(Mr. 13:3-23; Lc. 21:7-24; 17:22-24)

³ Ndi'i jaan' te kua'an Jesús xiki' ña nani' Olivos xiin' te nda'a' xa'a' a, te ni xikundu'u' a xiki' jaan'. Ikan' te ni kuyatin siin' te nda'a' xa'a' a jaan' nuu' a, te ni ndatu'un' ña'a' ra ndii:

—¿Ama koo ña ni ka'an un' xa'a' jaan'? ¿Te ndee ña ka'nu' nduu' ña xka'ndia te kundani ndu' ña xa' kuyatin' nandiko' un', te xakuyatin' tu' ku'un' ndiko' iin yivi'? —ni kachj ra xiin' a.

⁴ Te ni nakuiin a nuu' ra ndii:

—Koto xiin' mii' va ndo', täxi ndo' kunj xa'an' ndee iin ne yivi' ndo'ó. ⁵ Sakan' ña kixin kua'a' te yivi', te tijn ndiaa kivi' i, te ka'an ra ña mii' ra nduu' Cristo, ña ni tianu' Ndiosí sakakú ne yivi', te kunj xa'an' ra kua'a' ne yivi'. ⁶ Te kij' kunj ndo' kuento ña yoo ñu'u' mii' ka' iin yivi', te kunj tu' ndo' ña yoo a xika' iin yivi' ndii, koto xiin' mii' ndo' te kundini' ndo'. Kuachj ndii, kunj a ña koo ña jaan', ndisu tia'an kundini' iin yivi' kij' sakan'.

⁷ 'Kuachj ndii kunta'an' ne ndiee' iin ñuu xiin' ne ndiee' tukú ñuu, te kunta'an' tu' iin te xa'ndia chuun' nuu' iin ñuu xiin' inga te xa'ndia chuun' nuu' inga ñuu. Te kanii' xaan' taan iin yivi', te koo tu' kui'e, te koo va tu' soko. ⁸ Te sakuu' ña jaan' ndii, sakan' xa'ndu' ña xito' koo kuiti' nduu' a.

⁹ 'Sakan' te sanakua'a ne yivi' ndo'ó nda'a' te yivi', te sando'o' u'vi' ra ndo'ó, te ka'ni' ra ndo'ó. Te kundasi' sakuu' ne yivi' iin yivi' ndo'ó xa'a' a ña ndikun' ndo' yu'u. ¹⁰ Kij' sakan' ndii, kua'a' ne yivi' nakoo ichi' Ndiosí, te sanakua'a ta'an' nia, te kundasi' ta'an' tu' nia. ¹¹ Te kua'a' va tu' te ka'an tiakú tun vixi' nakoo kivi' jaan'. Te kunj xa'an' ra kua'a' ne yivi'. ¹² Te xa'a' a ña xa' mii' ndi'i' ña nia'a' yoo iin yivi' ndii, kua'a' va ne yivi' nakoo ña kundani ta'an' nia. ¹³ Ndisu yoo ka' kundieni naa kundieni nuu' tundo'o' jaan' ndee so'o' ndi'i' ndii, natijn nia kivi' ñuu ña koo' kivi' ndi'i'. ¹⁴ Te ña nuu' ndii, kunj a ña ka'an ndoso' ne yivi' kanii' iin yivi' tu'un va'a xa'a' saa xa'ndia chuun' Ndiosí nimá ne yivi', te kuvj kunj so'o' sakuu' ne yivi' iin yivi' xa'a' i, sakan' vi' te kundini' iin yivi'.

¹⁵ 'Sakan' na kuu' kij' kunj ndo' iin' ña kinj kaa' mii' su'un' naa ni ka'an te ni ka'an tiakú tu'un Ndiosí xta'an', te ni nani' Daniel ndii, ndo'ó, ne ka'vi' ña yo'o' ndii, kunj a kundani ndo' a. ¹⁶ Ne ndiee' ñu'u' Judea kij' sakan' ndii, na kunu' nia ku'un' nia tein' iku'. ¹⁷ Te yoo ka' ndiee' xini' vi'e nia kij' sakan' ndii, na nda'ni nia vi'e nia nachii' nia ña'a' nia. ¹⁸ Te yoo ka' xachuun' nuu' ñu'u' nia kij' sakan' ndii, na nandiko' nia vi'e nia xa'a' toto nia. ¹⁹ Kivi' jaan' ndii, kundoo' va ne ñu'u' si'e, te kundoo' va tu' ne sachichin' si'e kuañu'u. ²⁰ Ka'an va ndo' xiin' Ndiosí te

na tāxi a ña xaa kivi' jaan' yoo' vixin uun kivi' sábadó, ña xinandíee' e'.

21 'Kuachí ndii, kivi' jaan' ndii, koó tundo'o' ña ndee jin kivi' tia'an koó ndee kij' nī xa'a Ndiosí jin yivi' te ndee vitin, te nī ndee kōo' ka tu a koó. 22 Te naa' nī xakuiti xto'o' e' Ndiosí kivi' jaan' ndii, ndee jin ne yivi' kaku. Ndisu sakuiti ña'a' a xa'a' ña kundani a ne nī nakaxin a ndikún ichi' a.

23 'Sakan' na kuii' naa' yoo' ka ka'an xiin' ndo' kivi' jaan' ndii: "Aan', koto ndo', yo'o' yoo ña nduu' Cristo, ña sakakú yoo'", uun ka'an nīa ndii: "Aan', koto ndo', kaa' yoo ña nduu' Cristo", kachi nīa ndii, kändixa' ña'a' ndo'. 24 Kuachí ndii kixin te kunj xa'an', te ka'an ña Cristo nduu' ra. Te sakan' tu kixin te ka'an tiakú tun vixi. Te yivi' jaan' ndii, saa ra chuun' ka'nu' xini xa'an' xiin' chuun' ka'nu' ña nandani ne yivi'. Te naa' nī kuvj ndii, ndee ne nī nakaxin Ndiosí ndikún ichi' a kunj xa'an' ra. 25 Te naka'an' ndo' ña nī ka'an i ña kaa' xiin' ndo' ña kuní ka koó a. 26 Sakan' na kuii', kij' ka'an nīa xiin' ndo' ndii: "Aan', koto ndo', mii' taxin' kaa' xika' Cristo" ndii, kü'un ndo'. Uun kij' ka'an nīa xiin' ndo' ndii: "Aan', koto ndo', tixin vī'e jaan' yoo sī'e a" ndii, kändixa' ña'a' ndo'. 27 Kuachí ndii, kij' nandiko' tukuu' yu'u, ña nduu' tu te yivi' ndii, kunj sakuu' ne yivi' yu'u ndee naa xaa' a kij' xini nīa yī'é ñu'u savi' kanii' ndivi'. 28 Sakan' tu sakuu' e' xini ña mii' kandu'u' ña te'i ndii, ikan' kaku kua'a' tikoxií.

So'o saa a kij' nandiko' Jesús jin yivi'

(Mr. 13:24-37; Lc. 21:25-36; 17:25-36; 12:41-48)

29 'Te xa numj' tjo' kij' ndi'i xka'ndia tundo'o' kivi' jaan' ndii, nda'va ñu'u, te sakan' tu yoo' ndii, natuun ka a, te koyo tu tiuun', te taan ndiee' sakuu' ña ndiee', ña yoo ndivi'. 30 Sakan' te tuvj jin ña nia'a' ndivi' ña xa kuaxi yu'u, ña nduu' tu te yivi'. Ikan' te kuaku suchi' ini sakuu' nuu' tī'vi ne yivi' jin yivi'. Te kunj nīa kuaxi yu'u, ña nduu' tu te yivi' jaan', nuu' viko' xiin' kua'a' ya'a ña ndiee' xiin' ña yī'é ndatun' koo' chukuu'. 31 Te kij' nde'i ti'e' jin ndachuun' tun' nichí, te tī'vi i kua'a' ángele, te nakaya a ne nī nakaxin Ndiosí.

Te ndasajin a sakuu' ne jaan', ne ndiee' kumi' saa' xaan' jin yivi' mii' kuaxi tachí', ndee mii' xa'a' jin yivi', te ndee mii' xa'a' ndivi'.

32 'Kundani ndo' ña ka'an ndiaa yo'o' xa'a' saa xaa' tun' higuera kij' nduitia' nda'a' nu', te naka'ndi yuku nu' ndii, xini ndo' ña xa kuyatin' kuii' kun saví'. 33 Te jin kachi tu saa a xiin' ndo' ó kij' kunj ndo' koó ña nī ka'an i xiin' ndo' jaan' ndii, kundani ndo' ña xa kuyatin' kuii' kixin tukuu yu'u, ña nduu' tu te yivi'.

34 'Ña ndaku ka'an i xiin' ndo' ndii, ña kuní ka kuvj sakuu' ne ndiee' jin yivi' vitin te xka'ndia sakuu' ña jaan'. 35 Ndivi' xiin' ñu'u' jin yivi' ndii, ndoñu'u' a, ndisu tu'un yu'u' yu'u' ndii, kōo' kivi' ndoñu'u' a.

36 'Ndisu ndee kivi' xiin' ndee hora xka'ndia ña jaan' ndii, ndee jin ne yivi' xini a, nī ndee ángele ña ndiee' ndivi'. Süu' jaan' ndii mii' yuva' i kuiti' xini amaa xaa' kivi' jaan'.

37 'Kuachí ndii, saa nii' nī kuvj ne yivi' kij' nī xika Noé xta'an' jin yivi' ndii, nii' sakan' kuvj tu ne ndiee' jin yivi' kij' kixin tukuu yu'u, ña nduu' tu te yivi'. 38 Kuachí ndii saa nīa naa nī xaa ne jaan' kij' tia'an ndoñu'u' jin yivi' xiin' saví'. Kivi' jaan' ndii, xaxi' ne yivi' ña'a, te xi'i' nīa, te tunda'á' nīa ndee nī xaa kivi' ña nī ndi'vi Noé tixin tundoo' chie. 39 Te kōo' a naá nimá nīa ndee kij' nī xaa ña nī kañuu ña'a' tikui saví, te nī ndoñu'u' jin yivi'. Sakan' tu saa ne yivi' kij' kixin tukuu yu'u, ña nduu' tu te yivi'.

40 'Kivi' jaan' ndii, naa' xachuun' inga' uvi ta'an te yivi' ndii, jin ndaa' ra na'in i te inga ra ndii, ndoo ra. 41 Te naa' ndiko' inga' uvi ta'an ña'a' ndii, jin ndaa' a' na'in i, te inga a' ndoo. 42 Xa'a' a jaan' na koó tu'va naa yoo tu'va ndo', sakan' ña xini ndo' ndee kivi' kixin tukuu yu'u, ña nduu' xto'o' ndo'.

43 'Ndisu kundani ndo' ña ka'an i xiin' ndo', kuachí ndii, naa' xini te xiin' vī'e ndee hora ñuu kixin te kui'na' vī'e ra ndii, koó tu'va ra te tāxi ra ki'vi te jaan' vī'e ra. 44 Sakan' na kuii' kuní a koó tu'va tu ndo'ó, kuachí ndii xini ndo' ndee kivi'

kuiti' kixin tukuu yu'u, ña nduu' tu te yivi'.

Yo'o' sania'á Jesús saq xaa' iin te xika' nuu' te yoo tu'va kii' nandiko' xto'o ra
(Lc. 12:41-48)

⁴⁵ 'Naa' yoo iin te xika' nuu', te nduu' te xachuun' ndaku, te kuu' kaxi' tu ra ndii, te jaan' sakuiso' chuun' xto'o ra te ka'ndia chuun' ra nuu' inga te xachuun' nuu' xto'o ra jaan', te taxi ra ña kuxi te jaan' sava ni hora ña kuni a. ⁴⁶ Va'a va keta te xika' nuu' jaan' naa' kii' nandiko' xto'o jaan' te kuni ra ña xaa' te jaan' chuun' jaan'. ⁴⁷ Ña ndaku ka'an i xiin' ndo' ndii, taxi xto'o jaan' ña ka'ndia chuun' te jaan' nuu' sakuu' ña kumi' ra. ⁴⁸ Ndisu naa' ka'an te xika' nuu' jaan' xiin' nimá ra ndii: "Kuu kuachi va xto'o e' te nandiko' a", kachi ra. ⁴⁹ Te xa'a' ra kutun' ra inga ne xika' nuu' nuu' xto'o jaan', te xa'a' ra kuxi saka ra, te ko'o ra xiin' te xini. ⁵⁰ Te nandiko' xto'o jaan' kivi' ña ko'o a naa' nimá ra xiin' hora ña xini ra, ⁵¹ te sando'o' u'vi xava'a ña'a' xto'o jaan', te sko'ni' ña'a' a mii' ñu'u' ne xasuvi' xiin' mii', te ikan' kuaku u'vi ra ndee ke'i vi nakaxi' nu'u ra.

25

Yo'o' ka'an Jesús iin ña ka'an ndiaa xa'a' uxi ta'an ña'a' sava

¹ 'Kii' sakan' ndii, kunduu ña xa'ndia chuun' Ndiosí nimá ne yivi' ndee naa ni ndo'o uxi ta'an ña'a' sava, ne ni ki'in kaa tuún te ni kiee ña kua'an nata'an' ña xiin' te tunda'á'. ² U'un ta'an ña ndii, ne naa' kuu' nduu' ña, te inga u'un ta'an ña ndii, ne kuu' kaxi' nduu' ña. ³ Ne naa' kuu' jaan' ndii, ni ki'in ña kaa tuún ña, ndisu ni ni'i' ka ña xa'an oliva ña taan ña tixin a. ⁴ Ndisu ne kuu' kaxi' jaan' ndii, ni'i' siin' ka ña xa'an oliva xiin' kaa tuún ña. ⁵ Te xa'a' a ña kuachi xika' te tunda'á' jaan' ndii, ni ko'ni ma'na nuu' sakuu' ña, te ni kixin ndi' ña. ⁶ Te na ñu jaan' ni tiaku ka'an ti'e' ne yivi' ndii: "Xa kuaxi te tunda'á', kuan kiee ndo' te natiin ña'a' ndo'", ni kachi ña. ⁷ Sakan' te sakuu' ne sava jaan' ndii, ni ndoko ña, te ni ndasava'a ña kaa tuún ña. ⁸ Ikan' te ni ka'an ne naa' kuu' jaan' xiin' ne kuu'

kaxi' ndii: "Saa ndo' ña va'a te taxi ndo' sie xa'an ndo' nda'a' ndu, sakan' ña xa kuni nda'va kaa tuún nuu' ndu", ni kachi ña. ⁹ Ndisu ni ka'an ne kuu' kaxi' jaan' xiin' ña ndii: "Küvi taxi ndu a, kuachi ndii ñan' a ko'o tuún nuu' sakuu' e'. Va'a ka ku'un ki'in ndo' a mii' ndiee' ne xiko' a, te sata' ndo' a xa'a' mii' ndo'", ni kachi ña. ¹⁰ Te kii' kuan sata' ña xa'an jaan' ndii, ni xaa te tunda'á' jaan'. Te ni ko'ni ne kuu' kaxi' jaan' xiin' ra vi'e mii' yoo viko' jaan', te ni ndasi ra vitu' yi'e' vi'e. ¹¹ Te ni kuna'a' te ni ndekuie ne naa' kuu' jaan', te ni ka'an ña ndii: "Tákuie, saa un' ña va'a, te nunia' un' yi'e' nuu' ndu. Tákuie, saa va un' ña va'a te nunia' un' yi'e' nuu' ndu", ni kachi ña. ¹² Ndisu ni ka'an te jaan' xiin' ña ndii: "Ña ndaku ka'an i xiin' ndo' ndii, xini i ndo'ó", ni kachi ra. ¹³ Xa'a' a jaan' na kuu' ko'o tu'va va ndo', sakan' ña xini ndo' ndee kivi' uun amaa kuiti' kixin tukuu yu'u, ña nduu' tu te yivi'.

Yo'o' ka'an Jesús iin ña ka'an ndiaa xa'a' uxi ta'an te xika' nuu'
(Lc. 19:11-27)

¹⁴ 'Sakan' ña, ña xa'ndia chuun' Ndiosí nimá ne yivi' ndii, nduu' a ndee naa iin te yivi', te ni keta kua'an xika'. Kii' kuni ka ku'un ra ndii, ni kana ra te xika' nuu' nuu' ra, te ni sakuiso' chuun' ña'a' ra nuu' ña'a' ra. ¹⁵ Te yivi' jaan' ndii, xini ra saa xito' küvi sachuun' i'in te xika' nuu' nuu' ra jaan', sakan' na kuu' ni taxi ra u'un mií xu'un' oro nda'a' iin ra, te nda'a' inga ra ni taxi ra u'vi mií xu'un' oro, te nda'a' inga ka ra ni taxi ra iin mií xu'un' oro. Sakan' te ni keta xto'o jaan' kua'an ra. ¹⁶ Te te ni ki'in u'un mií xu'un' oro jaan' ndii, numi' te ni xa'a' xachuun' ra xiin' a, te ni kanando ra inga u'un mií xu'un' oro xiin' a. ¹⁷ Te sakan' tu, te ni ki'in u'vi mií xu'un' oro jaan' ndii, iin kachi ni xaa ra, te ni kanando ra inga u'vi mií xu'un' oro xiin' a. ¹⁸ Ndisu te ni ki'in iin mií kuiti' ndii, ni keta ra kua'an ra, te ni xatia ra ñu'u', te ni tisi'e ra xu'un' xto'o ra jaan'.

¹⁹ 'Te kii' ni xka'ndia kua'a' kuiya ndii, ni nandiko' xto'o jaan', te ni xa'a nakán ra kuenta nuu' sakuu' te xika' nuu' jaan' xa'a' xu'un' jaan'. ²⁰ Te ni xaa xi'na te

nî kî'in u'un mií xü'un' oro jaan' ni'i' ra inga u'un mií ka a ka'án ra xiin' xto'o ra jaan' ndii: "Tákuie, nî taxî un' u'un mií xü'un' oro nda'a' i, ikan a ni'i' i yo'o', te nî kanando a inga u'un mií ka", nî kachî ra. ²¹ Sakan' te nî ka'an xto'o ra xiin' ra ndii: "Va'a va nî xaa un'. Yo'ó ndii, iin te xika' nuu' va'a nduu' un'. Xa'a' a ña nî xachuun' ndaku un' xiin' ña sie ndii, sakuiso' chuun' i yo'ó nuu' kua'a' ka ña'a. Nja'a, te nduiin un' xiin' ña kuation' nimá yu'u, ña nduu' xto'o un'", nî kachî ra. ²² Te nî xaa tu te nî kî'in uvi mií xü'un' oro jaan', te nî ka'an ra ndii: "Tákuie, nî taxî un' uvi mií xü'un' oro nda'a' i, te yo'o' ni'i' i inga uvi mií ka ña nî kanando a", nî kachî ra. ²³ Sakan' te nî ka'an xto'o ra xiin' ra ndii: "Va'a va nî xaa un'. Yo'ó ndii, iin te xika' nuu' va'a nduu' un'. Xa'a' a ña nî xachuun' ndaku un' xiin' ña sie ndii, sakuiso' chuun' i yo'ó nuu' kua'a' ka ña'a. Nja'a, te nduiin un' xiin' ña kuation' nimá yu'u, ña nduu' xto'o un'", nî kachî ra. ²⁴ Te nî xaa tu te nî kî'in iin mií xü'un' oro jaan', te nî ka'an ra ndii: "Tákuie, xiní yu'u ña iin te kui'e va nduu' yo'ó, te kendiaa' un' ña'a mii' kōo' a nî chî'i un', te nakaya tu un' ña'a mii' nî kiku' un' ndikin'. ²⁵ Xa'a' a jaan' na nî yî'vi i, te nî xa'an i, te nî tîsî'e i xü'un' yo'o' tîxin ñu'u'. Sakan' na kuii' yo'o' ni'i' i xü'un' ña nduu' ña'a un'", nî kachî ra xiin' xto'o jaan'. ²⁶ Ndisu nî ka'an xto'o ra jaan' xiin' ra ndii: "Yo'ó ndii, te xika' nuu' nja'a nduu' un', te suxan' tu un'. Sakan' ña naa' xiní un' ña kendiaa' i ña'a mii' nî chî'i i, te nakaya tu i ña'a mii' nî kiku' i ndikin' ndii, ²⁷ va'a ka naa' nî chinaá un' xü'un' i jaan' mii' kanando a xata' a, te na'in i a kii' nandiko' i", nî kachî ra xiin' te xika' nuu' nja'a jaan'. ²⁸ Sakan' te nî ka'an xto'o jaan' xiin' inga te ita' jaan' ndii: "Tu'un ndo' xü'un' oro jaan' nda'a' te kaa', te nataxi ndo' a nda'a' te xa kumi' uxî ta'an xü'un' oro. ²⁹ Kuachî ndii, yoo ka kumi' ña'a ndii, natîin ka nja a, te yoo ka kōo' a kumi' ndii, ndee ña sie ña kumi' nja kîee nda'a' nja. ³⁰ Te te xika' nuu' te kuasa' kuní kaa' ndii, xita' ndo' nda'a' ra skana' ndo' ndee kî'e mii' iin yaví, te ikan' kuaku ra ndee ke'i vî' nakaxî' nu'u ra", kachî xto'o jaan'.

Yo'o' ka'án Jesús saa saa a kii' sana'má a ne yivi'

³¹ 'Kii' kixin yu'u, ña nduu' tu te yivi' ndii, kixin i xiin' ndiee' ndatun' koo' chukuu', te saa xinunduü xiin' i kixin sakuu' ángele, ña xika' nuu' nuu' i. Te kundu'u' i nuu' tej ka'nu' ndatun' koo' chukuu' mii' ka'ndia chuun' i. ³² Te sakuu' nuu' ne yivi' iin yivi' nakaya nuu' i. Te nakaxin siin' ña'a' i ndee naa xaa' te paxto kii' natava' siin' ra mbee tein tîxu'u'. ³³ Te tandiee i ne nduu' ndee naa mbee jaan' nda'a' kua'a' i, te ne nduu' ndee naa tîxu'u' jaan' nda'a' itin i. ³⁴ Sakan' te ka'an yu'u, te nduu' rey, xiin' ne ndiee' nda'a' kua'a' i ndii: "Ndo'ó, ne nî sañu'u' yuva' i ndii, nja'a ndo' te ndi'vî ndo' mii' xa'ndia chuun' a, mii' nî sakoo' tu'va a xa'a' ndo' ndee kii' kuní ka kua'a' iin yivi'. ³⁵ Kuachî ndii nî taxî ndo' ña nî xixi i kii' nî xi'i i soko, te nî taxî tu ndo' tîkui nî xi'i i kii' nî ichi inî i, te nî natîin ndo' yu'u vî'e ndo' kii' nî nduu' i te kua'an ichi', ³⁶ te nî taxî ndo' toto kui'nu i kii' nî xika iin' vichi' i, te nî xa'an koto ndo' yu'u kii' nî kuní kuvî i, te nî xa'an koto tu ndo' yu'u kii' nî naa i vî'e kaa", kachî i xiin' nja. ³⁷ Sakan' te ka'an ne ndaku nimá nuu' Ndiosí ndii: "Tákuie, çama nî xinî ndu nî xi'i un' soko, te nî taxî ndu ña nî xixi un'? Uun, çama nî ichi un' tîkui, te nî taxî ndu ra' nî xi'i un'? ³⁸ Te, çama nî xinî ndu kua'an un' ichi', te nî natîin ndu yo'ó vî'e ndu? Uun, çama nî xinî ndu xika' iin' vichi' un' te nî taxî ndu toto kui'nu un'? ³⁹ Uun, çama nî xinî ndu kuni kuvî un', te nî xa'an koto ndu yo'ó? Uun, çama nî xinî ndu naá un' vî'e kaa, te nî xan koto tu ndu yo'ó?", kachî nja. ⁴⁰ Te ka'an yu'u, te nduu' rey, xiin' ne jaan' ndii: "Ña ndaku ka'án i xiin' ndo' ndii, sakuu' ña va'a ña nî xaa ndo' xa'a' ne ta'an' i, ne kualí' kuu' so'o yo'o' ndii, ndee naa xiin' mii' i nî xaa ndo' a", kachî i xiin' nja. ⁴¹ 'Sakan' te ka'an tu yu'u, te nduu' rey, xiin' ne ndiee' nda'a' itin i ndii: "Ndo'ó, ne nî nacha'an nî xaa Ndiosí ndii, kuan ndia'a ndo' nuu' i te ku'un ndo' mii' kōo' kivi' nda'vá ñu'u, ña nî xa'a Ndiosí xa'a' ña ndiva'a xiin' xa'a' sakuu' ángele, ña xika' nuu' nuu' ña jaan'. ⁴² Kuachî ndii nî taxî ndo' ña kuxi i kii' nî xi'i i soko, te

nĩ taxi tu ndo' tikui ko'o i kij' nĩ ichi ini i, ⁴³ te nĩ natĩin tu ndo' yu'u vi'e ndo' kij' nĩ nduu i te kua'an ichi', te nĩ taxi tu ndo' toto kuj'nu i kij' nĩ xika iin' vichi' i, te nĩ xa'an koto tu ndo' yu'u kij' nĩ kuni kuvĩ i, nĩ ndee kij' nĩ naa i vi'e kaa", kachi i xiin' nĩa. ⁴⁴ Sakan' te ndatu'un' tu ne jaan' yu'u ndii: "Tákui'e, ¿ama nĩ xini ndu nĩ xi'i un' soko, uun nĩ ichi un' tikui, uun amaa nĩ xini ndu kua'an un' ichi', uun nĩ xini ndu xika iin' vichi' un', uun amaa nĩ xini ndu kuni kuvĩ un', uun nĩ naa un' vi'e kaa, te nĩ xa'an koto tu ndu yo'ó?", kachi nĩa. ⁴⁵ Te ka'an yu'u, te nduu' rey, xiin' ne jaan' ndii: "Ña ndaku ka'an i xiin' ndo' ndii, sakuu' ña va'a, ña nĩ xaa ndo' xa'a' ne ta'an' i, ne kualĩ' kuu' so'o yo'o' ndii, ndee naa xiin' mii' i nĩ xaa ndo' a", kachi i xiin' nĩa. ⁴⁶ Te sakuu' ne jaan' ku'un mii' koo nĩa tundo'o' ndee ndi'i' nĩ kivi'. Te ne ndaku nimá nuu' Ndiosí jaan' natĩin kivi' ñuu ña koo' kivi' ndi'i' —nĩ kachi Jesús.

26

So'o nĩ xaa a kij' nĩ ndatu'un' tuni te kuu' ka'nu' saa kuvĩ ka'ni' ra Jesús
(Mr. 14:1-2; Lc. 22:1-2; Jn. 11:45-53)

¹ Kij' ndi'i' nĩ ka'an Jesús sakuu' ña jaan', te nĩ ka'an a xiin' te nda'a' xa'a' a ndii:

² —Xini ndo' ndii, ndee uvi' ta'an kivi' kuni te koo viko' pascua, te yu'u, ña nduu' tu te yivi' ndii, sanakua'a te yivi' yu'u nda'a' te kuu' nuu' te ka'ni' ra yu'u nuu' krusin —nĩ kachi a.

³ Te kivi' jaan' nĩ nakaya ki'in' sutu kuu' nuu' xiin', te sania'á tu'un ndei' Ndiosí, xiin' te xixa nuu' ñuu vi'e sutu ka'nu', te nĩ nani' Caifás. ⁴ Te nĩ ndatu'un' tuni ra saa saa ra te tĩn ra Jesús xiin' ña maña te ka'ni' ña'a' ra. ⁵ Te ka'an xiin' ta'an' ra ndii:

—Saa e' ña jaan' kij' yoo viko' koto ka nakuchi ne ndee' ñuu yo'o' —nĩ kachi ra.

So'o nĩ xaa a kij' nĩ saka' iin' ña'a' xa'an xavixín' xini' Jesús ñuu Betania
(Mr. 14:3-9; Jn. 12:1-8)

⁶ Te kij' ndu'u' Jesús ñuu Betania vi'e Simón, te nĩ kuni kuvĩ kui'e te'i ndii, ⁷ nĩ kuyatĩn iin' ña'a' nuu' a xiin' iin' limita yuu' ña nĩ kua'a xiin' alabastro.

Te chitu' vi' ña jaan' ñu'u' xa'an xavixín' koo' chukuu' ña ndiaa ya'vi' xava'a. Te nĩ ta'vi' a' limita jaan', te nĩ saka' a' xa'an jaan' xini' Jesús kij' ndu'u' a xixi' a nuu' mesa. ⁸ Te kij' nĩ xini te nda'a' xa'a' Jesús ña jaan' ndii, nĩ nasaa' ra te ka'an xiin' ta'an' ra ndii:

—Va'a xachi' xitiá saka xa'an xavixín' kaa'. ⁹ Sakan' ña, va'a ka naa' nĩ ke'vi' a te kondia ya'vi' a kua'a' xu'un', te xiin' ña jaan' kuvĩ chindiee' e' ne nda'vi kuu' —nĩ kachi ra.

¹⁰ Te kij' nĩ xini so'o Jesús ña nĩ ka'an ra jaan', te nĩ ka'an a xiin' ra ndii:

—Na koo a' sakan', kuachi ndii iin' chuun va'a nĩ xaa a' xa'a' i. ¿Ndichun na sataña'a' ña'a' ndo'? ¹¹ Sakan' ña ne nda'vi kuu' ndii, ndee ndi'i' nĩ kivi' koo nĩa xiin' ndo' te kuvĩ chindiee' ña'a' ndo' amaa ka kuni ndo', ndisu yu'u ndii, süu' ndee ndi'i' nĩ kivi' kaka i tein ndo'. ¹² Sakan' ña nĩ saka' a' xa'an xavixín' ñu'u' ndei' i te koo tu'va i te ndiee i kij' kuvĩ i. ¹³ Ña ndaku ka'an i xiin' ndo' ña mii' ka iin' yivi' mii' ka'an ndoso' ne yivi' tu'un va'a xa'a' i ndii, ka'an tu nĩa xa'a' ña nĩ xaa ña'a' yo'o' xiin' i, te naka'an' ña'a' ne yivi' —nĩ kachi Jesús.

So'o nĩ xaa a kij' nĩ taxi Judas kuento ra ña sanakua'a ra Jesús nda'a' te kuu' ka'nu'
(Mr. 14:10-11; Lc. 22:3-6)

¹⁴ Sakan' te, iin' te uxĩ uvi', te nĩ nani' Judas Iscariote ndii, nĩ xa'an ra nuu' sutu kuu' nuu', ¹⁵ te nĩ ka'an ra xiin' te jaan' ndii:

—¿Saa cha'vi' ndo' yu'u te sanakua'a i Jesús nda'a' ndo'? —nĩ kachi ra.

Te nĩ taxi te jaan' oko uxĩ ta'an xu'un' plata nda'a' ra. ¹⁶ Te ndee kij' sakan', te nĩ xa'a' ra nanduku' ra saa saa ra te sanakua'a ra Jesús nda'a' te jaan'.

So'o nĩ xaa a kij' nĩ xixi Jesús ña xaxi' xakuaa' xa'a' viko' pascua
(Mr. 14:12-25; Lc. 22:7-23; Jn. 13:21-30; 1 Co. 11:23-26)

¹⁷ Te kivi' nuu' ña yoo' viko', ña xixi' nĩa xita' va'a ña koo' yuchi' levadura saká xiin' ndii, nĩ kuyatĩn te nda'a' xa'a' Jesús nuu' a. Te nĩ ndatu'un' ña'a' ra ndii:

—¿Mii' kuni un' ku'un sava'a ndu ña kuxi e' xa'a' viko' pascua? —nĩ kachi ra.

18 Te nì ka'an a xiin' ra ndii:

—Kua'an ndo' ñuu' mii' ndu'u' iin te yivi' te ka'an ndo' xiin' ra ndii: “Ka'an xto'o e' ndii: Nã'a' ka te kuvì i, te kuni kuxi i ña xaxi' xa'a' viko' pascua xiin' te nda'a' xa'a' i vî'e un'”, kachi ndo' —nì kachi a.

19 Te nì saxinu te nda'a' xa'a' a jaan' saa nii' nì ka'an chuun' a xiin' ra, te nì xava'a ra ña xaxi' xa'a' viko' pascua jaan'.

20 Te kij' nì kuñuu nuu' ndii, nì xaa Jesús ikan', te nì xikundu'u' a xiin' te uxì uvi ta'an jaan' nuu' mesa. 21 Te kij' ndu'u' a xixi' a, te nì ka'an a xiin' ra ndii:

—Ñã ndaku ka'an i xiin' ndo' ñã iin ndo'ó sanakua'a yu'u nda'a' te kuu' nuu' —nì kachi a.

22 Sakan' te nì xa'a' kusuchi' ini sakuu' te jaan', te nì xa'a' ndatu'un' ñã'a' i'in ra ndii:

—¿Tee' yu'u kachi un' nì, táku'e? —nì kachi i'in ra xiin' a.

23 Sakan' te nì nakujin a ka'an a ndii:

—Iin ndo'ó, te sé'vi inga' xita' va'a xiin' i tixin ko'o' i vitin, nduu' te sanakua'a yu'u nda'a' te jaan'. 24 Ndee saa kanì ndii, yu'u, ñã nduu' tu te yivi' ndii, xa ikan' yoo i kua'an i naa yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'an xa'a' i. Ndisu chie va tundo'o' kundo'o' te sanakua'a yu'u. Ndee va'a ka nduu' a nuu' te jaan' naa' nì tuvì ra —nì kachi a.

25 Sakan' te nì ndatu'un' ñã'a' Judas, te xito' sanakua'a ñã'a' jaan' nda'a' te kuu' nuu' ndii:

—¿Tee' yu'u kachi un' nì, maestro? —nì kachi ra xiin' a.

Te nì nakujin a nuu' ra ndii:

—Uun, suvi un' —nì kachi a.

26 Te kij' ndu'u' Jesús xixi' a xiin' ra ndii, nì ki'in a xita' va'a, te nì taxi a ñã chindani Ndiosí xa'a' a, te nì sakuachi' ñã'a' a, te nì taxi ñã'a' a nda'a' te nda'a' xa'a' a ka'an a ndii:

—Ki'in ndo' a te kuxi ndo', ñã yo'o' nduu' ñu'u' nde'i i —nì kachi a.

27 Sakan' te nì ki'in a iin copa, te nì taxi a ñã chindani Ndiosí, te nì taxi ñã'a' a nda'a' te jaan' ka'an a ndii:

—Ko'o sakuu' ndo' te' yo'o'. 28 Kuachi ndii te' naá tixin ñã yo'o' nduu' ní' i ñã kuitia xa'a' kuachi kua'a' ne yivi', te xiin'

ña kaa' taxi' xa'a' Ndiosí ñã chikandu'u' a iin kuento xaa' xa'a' ñã te sandoyo' a kuachi ñã. 29 Ñã ndaku ka'an i xiin' ndo' ñã ndee vitin ndii, kö'o ka i vino, te' kua'a' xiin' uva, ndee kij' xaa' kivi' ñã ko'o tukuu i vino xaa' xiin' ndo' mii' xa'ndia chuun' Ndiosí —nì kachi Jesús.

30 Te kij' ndi' i nì xita ra yaa, nuu' Ndiosí, te nì kije ra kua'an ra xiki' ñã nani' Olivos.

Yo'o' ka'an Pedro ñã nakoo iin ndaa' ra Jesús

(Mr. 14:26-31; Lc. 22:31-34; Jn. 13:36-38)

31 Sakan' te nì ka'an Jesús xiin' te jaan' ndii:

—Sakuu' ndo'ó nakoo iin ndaa' yu'u ñuu' nunu' naa yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'an a ndii: “Taxi i ka'ni' te yivi' te paxto, te kiku mbee sana ra”, kachi a. 32 Ndisu kij' natjaku i ndii, xi'na yu'u ku'un ñu'u' Galilea te sakan' ndo'ó —nì kachi a.

33 Sakan' te nì ka'an Pedro xiin' a ndii:

—Tee' ndee nakoo sakuu' te kaa' yo'ó ndii, kö'o' kivi' saa yu'u sakan' —nì kachi ra.

34 Te nì ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Ñã ndaku ka'an i xiin' un' ñã ñuu vitin, kij' kuni ka kana nduchié ndii, xa un' ichi' nì ka'an un' ñã xini un' yu'u —nì kachi a.

35 Te nì ka'an Pedro xiin' a ndii:

—Tee' ndee xata'an kuvì i xiin' un' ndii, ka'an i ñã xini i yo'ó —nì kachi ra.

Te iin nì nda'a' nì ka'an sakuu' ra xiin' a.

Ka'an Jesús xiin' Ndiosí iin xaan' mi' nani' Getsemani

(Mr. 14:32-42; Lc. 22:39-46)

36 Sakan' te nì xaa Jesús xiin' te nda'a' xa'a' a iin xaan' mi' nani' Getsemani, te nì ka'an a xiin' ra ndii:

—Kundiee ndo' yo'o'. Na ku'un i kaa' te ka'an i xiin' Ndiosí —nì kachi a.

37 Te nì naka a Pedro xiin' uvi saa' tiaa si'e Zebedeo. Te nì xa'a' ndi'ni nimá a, te suchi' ya'a tu ini a. 38 Te nì ka'an a xiin' ra ndii:

—Suchi' xava'a ini i ndee xa yoo' i kuvì i. Ndoq ndo' yo'o', te kundito ndo' xiin' i —nì kachi a.

³⁹ Sakan' te n̄i xa'an a ndoso' jaan', te n̄i xikuijn xiti' a, te n̄i ka'an a xiin' Ndiosí ndii:

—Tata yuva' i, naa' kuní un' ndii, tãxi un' kundo'o i tundo'o' chie yo'o' ña nduu' ndee naa tikui uva. Ndisu saa un' ña kuní yu'u, süu' jaan' ndii ña kuní mii' un' —n̄i kachi a.

⁴⁰ Ikan' te n̄i nandiko' a mii' ndiee' te nda'a' xa'a' a, te n̄i xini a ndiee' ra kixin ra. Te n̄i ka'an a xiin' Pedro ndii:

—Saa ka vi' tu n̄i kuvj kundito ndo' ndee iin ndaa' hora xiin' i. ⁴¹ Koo ñu'u' ini va ndo' te ka'an ndo' xiin' Ndiosí, sakan' te koyo ndo' nuu' ña xito' kua'a ña kiji ndo'ó. Kuní nimá ndo' saa ndo' ña kuní Ndiosí, ndisu ñu'u' nde'i ndo' ndii, kundieni a —n̄i kachi a xiin' ra.

⁴² Te n̄i xa'an n̄i tukuu a, te n̄i ka'an a xiin' Ndiosí ichi' ña uvi ndii:

—Tata yuva' i, naa' kuvj katani nda'a' un' te kundo'o i tundo'o' chie yo'o' ndii, na xinu ña kuní mii' un' —n̄i kachi a.

⁴³ Te kij' n̄i nandiko' tukuu a mii' ndiee' ra jaan' ndii, n̄i xini a ndiee' ra kixin tukuu ra. Sakan' ña chitu' vi' nduchi' nuu' te jaan' ñu'u' ma'na. ⁴⁴ Te n̄i nakoo ña'a' a, te kua'an n̄i tukuu a te ka'an a xiin' Ndiosí naa ña xa n̄i ka'an a ña nuu'. ⁴⁵ Sakan' te n̄i nandiko' n̄i tukuu a mii' ndiee' te nda'a' xa'a' a jaan', te n̄i ka'an a xiin' ra ndii:

—Xa kuvj kusun ndo' vitin te nandiee' ndo'. Koto ndo', xa n̄i xaa hora ña sanakua'a ra yu'u, ña nduu' tu te yivi', nda'a' te ndiso' kuachj. ⁴⁶ Ndondichj ndo' te ku'un e', xa kuyatin' te sanakua'a yu'u nda'a' te jaan' —n̄i kachi a.

So'o n̄i xaa a kii' n̄i tiin te yivi' Jesús

(Mr. 14:43-50; Lc. 22:47-53; Jn. 18:2-11)

⁴⁷ Te kij' iin' ka Jesús ka'an a, te n̄i xaa Judas, te n̄i nduu' iin te uxi uvi ta'an te nda'a' xa'a' a, xiin' kua'a' va ne yivi' ndiso' n̄i ichi xiin' karoti. Te ne jaan' ndii, sutu kuu' nuu' xiin' te xixa nuu' ñuu n̄i tianu' ña'a'. ⁴⁸ Te te sanakua'a ña'a' ndii, xa n̄i ka'an ra saa nia'a ra yoo nduu' Jesús ka'an ra ndii:

—Te chito i nuu' kij' nakuatu ña'a' i nduu' te jaan', te jaan' tiin ndo' —n̄i kachi ra.

⁴⁹ Sakan' te n̄i kuyatin ra mii' iin' a, te n̄i ka'an ra xiin' a ndii:

—Ndee kaa' tuku' uun, maestro —n̄i kachi ra.

Te n̄i chito ra nuu' a. ⁵⁰ Te n̄i ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Chie kua'a, ¿ndichun kuaxi un'? —n̄i kachi a.

Sakan' te n̄i kuyatin te yivi' kua'a' jaan', te n̄i tiin ra Jesús. ⁵¹ Ndisu iin te iin' xiin' a ikan' ndii, n̄i xta'ni' ra ichi ra, te n̄i xa'ndia ra so'o te xika' nuu' nuu' sutu ka'nu'. ⁵² Sakan' te n̄i ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Taxa'a un' ichi un' mii' naa a. Sakan' ña yoo ka xa'ni' xiin' ichi ndii, xiin' ña jaan' tu kuvj mii' ra. ⁵³ ¿Ñaa xini un' ña kuvj ka'an nda'vi i xiin' yuva' i vitin, te ti'vi' a ya'a uxi uvi ti'vi' angele te chindiee' a yu'u? ⁵⁴ Ndisu naa' saa a sakan' ndii, kuvj xinu ña yoso' nuu' tutu Ndiosí xa'a' i mii' ka'an a ña kuní a kundo'o i —n̄i kachi a.

⁵⁵ Xaka'an e' te n̄i ndatu'un' Jesús ne jaan' ndii:

—¿Ndichun na kuaxi ndo' te tiin ndo' yu'u xiin' ichi xiin' itun' ndee naa iin te kui'na' vi'? Kua'a' kivi' n̄i iin i tein ndo' sania'a i nuu' ki'e yukun', te n̄i tiin' ndo' yu'u. ⁵⁶ Ndisu kuní a xka'ndia ña yo'o' te xinu ña yoso' nuu' tutu Ndiosí mii' ka'an ña n̄i ke'i te n̄i ka'an tiaku' tu'un a xta'an' —n̄i kachi Jesús.

Sakan' te n̄i nakoo ña'a' sakuu' te nda'a' xa'a' a, te n̄i xinu ra.

So'o n̄i xaa a kii' n̄i sana'má te kuu' ka'nu' Jesús

(Mr. 14:53-65; Lc. 22:54,63-71; Jn. 18:12-14,19-24)

⁵⁷ Te yivi', te n̄i tiin Jesús ndii, n̄i xan ndjaka ña'a' ra vi'e sutu ka'nu', te nani' Caifás. Te ikan' n̄i nakaya te sania'a tu'un ndei' Ndiosí xiin' te xixa nuu' ñuu jaan'.

⁵⁸ Ndisu Pedro ndii, xika' xika' ndikun ra kua'an ra xata' te yivi' jaan' ndee n̄i nda'ni ra nuu' ki'e sutu ka'nu' jaan'. Te n̄i xikundu'u' ra xiin' te xiin', te xito' yukun', te kunj ra saa kun ndiko' sakuu' ña jaan'.

⁵⁹ Te sutu kuu' nuu' xiin' te xixa nuu' ñuu xiin' sakuu' te kuu' ka'nu', te n̄i nakaya ikan' ndii, nanduku' ra te ka'an tun vixi xa'a' Jesús te kuvj ka'an ra ña xata'an

kuvi a xa'a' ña jaan'. ⁶⁰ Ndisu koo' ndee iin a ni na'in ra, tee' ndee kua'a' ne yivi' ni tiin kuachi ndii' ña'a'. Te ndii, ndee ndi'i' ndoso' te ni ndekuie uvi ta'an te yivi', te ni tiin' kuachi ndii' ña'a' ra ⁶¹ ka'an ra ndii:

—Ni ka'an Jesús yo'o' ndii: “Kuvi tani i yukun' Ndiosí, te unj kivi' kuiti', te xa ni nakani i inga a”, ni kachi ra —ni kachi te jaan'.

⁶² Sakan' te ni ndondichi sutu ka'nu' jaan', te ni ndatu'un' ra Jesús ndii:

—¿Ndichun na koo' a kuvi ka'an xachi un'? ¿Ndee xa'a' na tiin' kuachi ne yivi' kaa' yo'ó? —ni kachi ra.

⁶³ Ndisu Jesús ndii, ni nakuijn xachi' a. Sakan' te ni ka'an sutu jaan' xiin' a ndii:

—Xiin' ndiee' Ndiosí tiaku ka'an chuun' i xiin' un' ña ka'an un' xiin' ndu naa' yo'ó nduu' Cristo, si'e Ndiosí —ni kachi ra.

⁶⁴ Te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Mii' yo'ó ka'an ña suvi i. Te ka'an ka i xiin' ndo' ña ndee vitin kunj ndo' ña yu'u, ña nduu' tu te yivi', kii' kundu'u' i nda'a' kua'a' Ndiosí ka'nu' koo' chukuu', te kunj tu ndo' kii' kixin i nuu' viko' ndivi' —ni kachi a xiin' ra.

⁶⁵ Sakan' te ni ndata' sutu jaan' toto ra xa'a' a ña ni nasaa' ra, te ni ka'an ra ndii:

—Ni kani'a' a ra xa'a' Ndiosí, sakan' na kuii' kuni' ka ne yivi' ndiee yu'u' nuu' e' xa'a' ra. Sakuu' ndo' ni xini so'o ña kani'a' a ra xa'a' Ndiosí. ⁶⁶ ¿Saa tuu ndo'? —ni kachi sutu jaan'.

Te ni nakuijn ne jaan' ka'an nja ndii:

—Xata'an kuvi ra —ni kachi nja.

⁶⁷ Sakan' te ni kondia tiasi'i te yivi' nuu' a, te ni kuuñ iki' tu ña'a' ra. Te sava tuku ra ni sa'ndia' nuu' a ⁶⁸ te ka'an ra xiin' a ndii:

—Yo'ó, te ka'an ña nduu' un' Cristo, nakuni un' yo'o ni kani yo'ó —kachi ra.

Ka'an Pedro ña xini ra Jesús

(Mr. 14:66-72; Lc. 22:55-62; Jn. 18:15-18,25-27)

⁶⁹ Te kij' ndu'u' Pedro nuu' ki'e ndii, ni kuyatin iin ña' xika' nuu', te ni ka'an a' xiin' ra ndii:

—Ni xika tu yo'ó xiin' Jesús, te ni kiej ñu'u' Galilea, kaa' —ni kachi a'.

⁷⁰ Ndisu ni kiej yu'u' ra ka'an ra xiin' a' nuu' sakuu' ne ndiee' jaan' ndii:

—Xini i ndee xa'a' ka'an un' —ni kachi ra.

⁷¹ Te kij' kua'an keta ra yi'e jaan' ndii, ni xini ña'a' inga ka ña' xika' nuu'. Te ni ka'an a' xiin' ne ita' yatin jaan' ndii:

—Ni xika tu te yo'o' xiin' Jesús, te ni kiej ñuu Nazaret, kaa' —ni kachi a'.

⁷² Ndisu tuku ni ni ka'an ra ña xini ña'a' ra naka'an' ra ndee kivi' Ndiosí ka'an ra ndii:

—Xini yu'u te yivi' kaa' —ni kachi ra.

⁷³ Te nuu' va ni xka'ndia, te ni kuyatin ne ita' jaan', te ni ka'an nja xiin' ra ndii:

—Ña ndaku xna'a' nduu' a ndii, ni xika tu yo'ó xiin' te kaa', sakan' ña iin kachi ndatu'un' un' naa ndatu'un' ne Galilea —ni kachi nja.

⁷⁴ Sakan' te ni xa'a' ra kani'a' a xiin' mii' mii' ra, te ka'an tu ra kivi' Ndiosí ndii:

—Xini yu'u te yivi' kaa' —ni kachi ra.

Te na ni ña jaan' ka'an ra, te ni kana nduchié. ⁷⁵ Sakan' te ni naka'an' Pedro ña xa ni ka'an Jesús xiin' ra ndii: “Ña kuni ka kana nduchié ndii, xa unj ta'an ichi' ni ka'an un' ña xini un' yu'u”, ni kachi a xiin' ra. Te kij' ni keta ra ikan' ndii, ni xaku suchi' ini va ra.

27

So'o ni xaa a kii' ni sanakua'a te yivi' Jesús nda'a' Pilato

(Mr. 15:1; Lc. 23:1-2; Jn. 18:28-32)

¹ Ni kitu' so'o, te ni nakaya sakuu' sutu kuu' nuu' xiin' te xixa nuu' ñuu, te ni nakata ra kuento ra te sanakua'a ra Jesús nda'a' te romano te ka'ni' ña'a' ra. ² Ndi'i jaan', te ni satiin ña'a' ra, te ni naka ña'a' ra, te ni xa'an sanakua'a ña'a' ra nda'a' Poncio Pilato, te xa'ndia chuun' nuu' ñu'u' jaan'.

Yo'ó ka'an a saa ni xa'ni' xiin' mii' mii' Judas

³ Kii' ni xini Judas, te ni sanakua'a ña'a' nda'a' te kuu' ka'nu', ña xa ni katun' te jaan' Jesús te kuvi a ndii, ni natuvi' ini va ra. Te ni sanandiko' ra oko uxj ta'an xu'un' plata jaan' nda'a' sutu kuu' nuu' xiin' te xixa nuu' ñuu jaan'. ⁴ Te ni ka'an ra ndii:

—Ni xaa i kuachi, sakan' ña ni sanakua'a i iin te koo' kuachi —ni kachi ra.

Te ni ka'an te jaan' xiin' ra ndii:

—Koo' kuenta kumi' ndu xa'a' ña jaan', kuachi mii' un' nduu' a —ni kachi ra.

⁵ Sakan' te ni xatia ra xu'un' jaan' tixin yukun' ka'nu', te kua'an ra, te ni chu'un ra yo'o' sukun' ra, ni kataxko' xiin' mii' ra, te ni xi'i ra.

⁶ Te sutu jaan' ndii, ni nakaya ra xu'un' jaan', te ni ka'an ra ndii:

—Va'a yoo a ña taan' e' xu'un' yo'o' tixin xatun' xu'un' yukun', sakan' ña xu'un' ña ni cha'vi e' te ka'ni' e' iin te yivi' nduu' a —ni kachi ra.

⁷ Te ni nakata ra kuento ra, te xiin' xu'un' jaan' ni sata' ra ñu'u' mii' ni tava' te yivi' ñu'u' kixin', te kunduu a mii' ndiee ne kuaxi tuku xaan'. ⁸ Sakan' na kuii' ndee vitin nani' a ñu'u' nii'. ⁹ Sakan', te ni xinu ña ni ka'an Jeremias, te ni ka'an tiaku tu'un Ndiosí xta'an', kii' ni ka'an ra ndii:

Te ni nachii' ra oko uxi ta'an xu'un' plata, ña nduu' ya'vi kivi' ñuu a,

ña ni chindu'u' ne Israel,

¹⁰ te xiin' ña jaan' ni sata' ra ñu'u' te tava' ñu'u' kixin',

saa nii' ni ka'an chuun' xto'o e' xiin' i. Ni kachi ra.

So'o ni xaa a kii' ni iin Jesús nuu' Pilato
(Mr. 15:2-5; Lc. 23:3-5; Jn. 18:33-38)

¹¹ Te kii' iin' Jesús nuu' te xa'ndia chuun' jaan', te ni ndatu'un' ña'a' ra ndii:

—¿Ñáá yo'ó nduu' rey nuu' ne judío? —ni kachi ra.

Te ni nakuiin a ndii:

—Uun, mii' un' ni ka'an sakan' —ni kachi a.

¹² Te kii' tiin' kuachi ña'a' sutu kuu' nuu' jaan' xiin' te xixa nuu' ñuu jaan' ndii, ni nakuiin xachi' a. ¹³ Sakan' te ni ka'an Pilato xiin' a ndii:

—¿Ñáá xini so'o un' sakuu' ña tiin' kuachi te kaa' yo'ó? —ni kachi ra.

¹⁴ Ndisu ndee iin yu'u' ni nakuiin xachi' Jesús xa'a' ña jaan', te ni nandaní va Pilato.

So'o ni xaa a kii' ña xa yoo kuvi nduu'
Jesús

(Mr. 15:6-20; Lc. 23:13-25; Jn. 18:38—19:16)

¹⁵ Va'a, sakuu' ichi' kii' nasukú viko jaan' ndii, xi saña' te xa'ndia chuun' jaan' iin te ñu'u' vi'e kaa naa xi xaá ra, te saña' ra ndee ka te kuni ne yivi'. ¹⁶ Te naá iin te xini sakuu' ne yivi' vi'e kaa kii' sakan', te nani' Barrabás. ¹⁷ Te kii' ni nakaya kua'a' ne yivi' ikan', te ni ndatu'un' ña'a' Pilato ndii:

—¿Yoo kuni ndo' saña' i? ¿Ñáá Barrabás, uun ñáá Jesús, te ka'an ndo' nduu' Cristo? —ni kachi ra.

¹⁸ Ni ka'an ra sakan', kuachi ndii ni kundani ra ña ni sanakua'a ña'a' te jaan' xa'a' a ña ndasi' nuu' ra xini ña'a' ra kuiti'.

¹⁹ Te kii' ndu'u' Pilato mii' xa'nú ra kuachi ndii, ni ti'vi' ña' si'i ra kuento nda'a' ra, ka'an a' ndii: “Ch'i'ni xiin' mii' un' nuu' ña kuni saa ra xiin' te xachuun' ndaku ñaa'. Sakan' ña ni sando'o' va xani yu'u' ñuu ndi'e' ni xaa ra”, ni kachi a'.

²⁰ Ndisu sutu kuu' nuu' jaan' xiin' te xixa nuu' ñuu ndii, ni chu'u' ra ne yivi' kua'a' jaan' te ka'an ña ña va'a ka na saña' ra Barrabás, te na ka'ni' ra Jesús.

²¹ Te ni ka'an ni tukuu Pilato xiin' ña ndii:

—¿Ndee te uvi ta'an yo'o' kuni ndo' saña' i? —ni kachi ra.

Te ni ka'an ña ndii:

—Va'a ka Barrabás saña' un' —ni kachi ña.

²² Te ni ka'an Pilato xiin' ña ndii:

—¿Te ndee ña kuni ndo' saa i xiin' Jesús, te ka'an ndo' nduu' Cristo? —ni kachi ra.

Te iin ni nda'a' ni ka'an sakuu' ña ndii:

—Nuu' krusin kuxi un' ra —ni kachi ña.

²³ Te ni ka'an ni tukuu Pilato xiin' ña ndii:

—¿Ndichun? ¿Ndee ña ña'a' ni xaa ra? —ni kachi ra.

Ndisu ni kuaa' ti'e' ka ne jaan' ka'an ña ndii:

—Nuu' krusin kuxi un' ra —ni kachi ña.

²⁴ Te ni xini Pilato ña küvi nama ra ña kuni ne yivi' kua'a' jaan', süu' jaan' ndii so'o ndiee' ka nasaá' ña, sakan' na kuii'

n̄i xikan̄ rā t̄ikui, tē n̄i nātiā rā nda'a' rā nuu' nē jaan' ka'án rā ndii:

—Kōo' kuach̄i kumi' yu'u xa'a' ñā kuvi tē xachuun' ndaku yo'o', ndo'ó kuṭṭi' nduu' nē kumi' kuach̄i —n̄i kach̄i rā.

²⁵ Tē iin̄ n̄i nda'a' n̄i ka'an̄ sākuu' n̄iā ndii:

—Ndu'u nā kuṣō kuach̄i xa'a' ñā kuvi rā, tē nā kuṣō tū ña'a' si'ē ndu —n̄i kach̄i n̄iā.

²⁶ Sakan' tē n̄i saña' rā Barrabás, tē n̄i ka'an̄ chuun' rā ñā suku' yo'o' tē x̄iin' Jesús. Ndi'j̄ jaan' tē n̄i sanakua'a ña'a' rā tē kuxī ña'a' rā nuu' krusín.

²⁷ Sakan' tē n̄i xan̄ ndiakā tē x̄iin' nda'a' xa'a' Pilato Jesús t̄ixin̄ vi'ē ka'nu', tē n̄i nākayā sākuu' tē x̄iin' rā saā xinunduū x̄iin' Jesús mii' iin' ā jaan'. ²⁸ Sakan' tē n̄i tava' rā totō a, tē n̄i sakui'nú ña'a' rā iin̄ totō kua'a ndukun'. ²⁹ Tē n̄i xa'a' rā iin̄ corona yo'o' iñu', tē n̄i ch̄indu'u' rā ā x̄ini' a. Tē n̄i ch̄i'n̄i rā iin̄ tun' yoṓ' nda'a' kua'a a. Tē n̄i x̄ikuitā xiti' rā nuu' ā xandi'i' rā xiin' ā ka'án rā ndii:

—Yoo va'a yo'ó, tē nduu' rey nē judío —n̄i kach̄i rā.

³⁰ Tē kondiā tias̄i'i ña'a' rā, tē tu'un' rā tun' yoṓ' jaan' nda'a' a, tē kutun' rā x̄ini' ā xiin' tun' jaan'. ³¹ Tē kij' ndi'j̄ n̄i kundi'j̄ rā xiin' ā ndii, n̄i xta'ni' rā totō kua'a jaan', tē n̄i sanakui'nú ña'a' rā totō mii' a. Sakan' tē kua'an̄ rā xiin' ā tē kuxī ña'a' rā nuu' krusín.

Sṓ'ō n̄i xaā ā kij' n̄i kuxī tē x̄iin' Jesús nuu' krusín

(Mr. 15:21-32; Lc. 23:26-43; Jn. 19:17-27)

³² Kij' n̄i k̄ieē tē x̄iin' kua'an̄ rā xiin' Jesús ndii, n̄i nata'an' rā xiin' iin̄ tē n̄i k̄ieē ñuū Cirene, tē nani' Simón, tē n̄i t̄iin̄ u'vi rā tē jaan' ñā koni'j̄ rā krusín Jesús ku'un̄ rā.

³³ Tē n̄i xaā rā iin̄ xaan' mii' nani' ā Gólgota, tē kivi' jaan' kuni kach̄i ā iki' x̄ini' tē n̄i xi'j̄. ³⁴ Tē ikan' n̄i xikā rā sāko'o' ña'a' rā vino, tē saká xiin' iin̄ nuu' suxā uvā. Ndisū kij' n̄i x̄itō yu'u' ā ra' ndii, n̄i xiin̄ ā ko'ō ā ra'.

³⁵ Tē kij' ndi'j̄ n̄i kuxī ña'a' rā nuu' krusín jaan' ndii, n̄i kātin̄ rā totō ā tē kuṇi rā yoṓ nda'a' ndoō i'in̄ a. Sakan' tē xinū ñā n̄i ka'an̄ tē n̄i ka'an̄ tiakú tu'un̄ Ndiosí

kij' n̄i ka'an̄ rā ndii: “N̄i kātin̄ tē yivi' totō j̄, tē n̄i nata'vi' rā a”, n̄i kach̄i rā. ³⁶ Sakan' tē n̄i x̄ikundieē tē x̄iin' ikan' x̄ito' ña'a' rā. ³⁷ Tē n̄i ke'j̄ rā iin̄ tu'un' yu'u' nuu' iin̄ vitu', tē n̄i ch̄indu'u' rā ā x̄ini' krusín jaan' xa'a' ñā n̄i t̄iin̄ kuach̄i ña'a' rā ka'án ā ndii: “Tē yo'o' nduu' Jesús, tē nduu' rey nē judío”, kach̄i a.

³⁸ Tē kij' sakan' ndii, n̄i kuxī tū rā tata'vi' x̄iin' ā iin̄ tē kui'na' nuu' iin̄ krusín. Iin̄ rā nda'a' kua'a a, tē ingā rā nda'a' it̄in̄ a.

³⁹ Tē nē xka'ndiá ikan' ndii, n̄i xandi'j̄ n̄iā xiin' ā seko' n̄iā x̄ini' n̄iā ⁴⁰ ka'án n̄iā ndii:

—Jan', yo'ó, tē ka'án ñā t̄anī un' yukun' ka'nu' e', tē nakan̄ un' t̄ukū ā kivi' ñā un̄i ndii, sākakú xiin' mii' un'. Tē naa' si'ē Ndiosí xna'ā nduu' un' ndii, kuan̄ nuu' un' nuu' krusín ñaa' —n̄i kach̄i n̄iā.

⁴¹ Tē nii' sakan' n̄i xandi'j̄ tū sutū kuu' nuu', xiin' tē sania'á tu'un̄ ndei' Ndiosí, xiin' tē fariseo, xiin' tē x̄ixā nuu' ñuū xiin' ā ka'án rā ndii:

⁴² —Ingā nē yivi' n̄i sākakú rā, tē k̄uvi sākakú xiin' mii' mii' rā. Naa' rey yoo' e', nē Israel, xna'ā nduu' rā ndii, nā nuu' ki'i' rā nuu' krusín vītin̄, tē kāndixa' ña'a' e'. ⁴³ In̄i rā x̄ini' rā Ndiosí. Nā sākakú ña'a' ā vītin̄ naa' ndixā kundanī ña'a' a, sakan' ñā n̄i ka'an̄ rā ndii: “Si'ē Ndiosí nduu' i'”, n̄i kach̄i rā —n̄i kach̄i sākuu' tē jaan'.

⁴⁴ Tē n̄i xandi'j̄ tū uvī saa' tē kui'na', tē ndondiā nuu' krusín jaan', xiin' a.

Sṓ'ō n̄i xaā ā kij' n̄i xi'j̄ Jesús nuu' krusín

(Mr. 15:33-41; Lc. 23:44-49; Jn. 19:28-30)

⁴⁵ Tē kij' n̄i xaā iin̄ ke'in' ndii, n̄i kuū iin̄ yavī kanii' iin̄ yivi' ndeē n̄i xa'an' ndiko' ā kāā un̄i xakuaa'. ⁴⁶ Tē kuyatin' kāā un̄i jaan' n̄i ka'an̄ ti'e' Jesús ndii:

—Elí, Elí, ¿lama sabactani? —n̄i kach̄i a. Ñā jaan' kuni kach̄i ā ndii: Ndiosí mii' j̄, Ndiosí mii' j̄, ¿ndichun nā n̄i nākoṓ un' yu'u'?

⁴⁷ Tē n̄i ka'an̄ xiin' ta'an' savā nē ita' ikan' kij' n̄i x̄ini' sṓ'ō n̄iā n̄i ka'an̄ ā ñā jaan' ndii:

—Elías kana' tē kāa' —n̄i kach̄i n̄iā.

⁴⁸ Xā ka'án e', tē n̄i ndavā iin̄ tē iin' ikan', tē n̄i ki'in̄ rā iin̄ pach̄i, tē n̄i se'vi

ra a vino iya'. Te ni satiín ra a nuu' iin tun' yoo', te ni katani ra a nuu' Jesús te ko'o a ra'. ⁴⁹ Ndisu sava ne yivi' jaan' ni ka'an xiin' ra ndii:

—Ndiatu' un', te kuni e' naa' kixin Elías te sakakú ña'a' ra —ni kachi ña'.

⁵⁰ Te Jesús ndii, tukú ni ni nde'i ti'e' a, te ni keta nimá a. ⁵¹ Sakan' te, toto ña ta'nu' i'nu' tixin yukun' ka'nu' ndii, ni ndata' a. Ni xa'a' a ndee ndienu, te ni kiee nuu' a ninu. Te ni taan iin yivi', te ni ndata' tu kava'. ⁵² Te ni nunja' tu yavi ndii, te kua'a' va ñu'u' nde'i, ne nduu' kuenta Ndiosí, ne ni xi'i ndii, ni natiaqu ña'. ⁵³ Te ne ni natiaqu jaan' ndii, ni kiee ña yavi jaan' ndee kij' ni natiaqu Jesús, te ni ko'ni ña ñuu' Jerusalén, ña su'un, te ni xini ña'a' kua'a' ne yivi'.

⁵⁴ Te kij' ni xini te xiin' kuu' nuu' xiin' te ita' xiin' ra xito' ra Jesús ña ni taan' xiin' sakuu' ña ni xka'ndia' ikan' ndii, ni yi'vi xava'a' ra ka'an ra ndii:

—Ndixa xna'a' nduu' a ndii, si'e Ndiosí ni nduu' te kaa' —ni kachi ra.

⁵⁵ Te ni ita kua'a' ña'a' ndee ndoso' jaan' xito' ña ña yoo jaan'. Ne jaan' ndii, ni ndikun ña Jesús, ni kixin ña ndee ñu'u' Galilea xika' nuu' ña nuu' a. ⁵⁶ Te tein ne jaan' ni ka'ni María Magdalena, xiin' María si'i' Jacobo xiin' ñani ra José, xiin' si'i' si'e iin te nani' Zebedeo.

So'o ni xaa a kij' ni ndiee ñu'u' nde'i Jesús

(Mr. 15:42-47; Lc. 23:50-56; Jn. 19:38-42)

⁵⁷ Te xakuua' nuu' kij' sakan' ndii, ni xaa iin te vika', te ni kiee ñuu' Arimatea, te nani' José. Te ni nduu' tu te jaan' te ndikun ichi' Jesús. ⁵⁸ Sakan' na ni xa'an ra nuu' Pilato, te ni xikan ra ñu'u' nde'i Jesús. Sakan' te ni ka'an chuun' Pilato ña taxi te xiin' ñu'u' nde'i a jaan' nda'a' José. ⁵⁹ Te kij' ndi'i ni sanuu' ra a ndii, ni tisuku' ra a iin toto yaa ndiká. ⁶⁰ Te ni xa'an chinaa' ra a tixin yavi ndii, ña ni xatia ra toko' kava'. Ña jaan' ndii, yavi xaa' ña sakan' ni xa'a' ra nduu' a. Te ni satuvi' ra iin yuu' chie, te ni ndasi ra yu'u' yavi jaan'. Sakan' te ni keta ra kua'an ra. ⁶¹ Te yatín jaan' ndu'u' María Magdalena xiin' inga ka María xto'ni' ña yavi jaan'.

Xito' te xiin' yavi ndii mii' ni naa ñu'u' nde'i Jesús

⁶² Te inga kivi', kij' ni xka'ndia kivi' ña sakoo' tu'va xiin' mii' ña xa'a' kivi' sábado, ña xinandiee' ña jaan' ndii, ni nakaya sakuu' sutu kuu' nuu' xiin' te fariseo nuu' Pilato. ⁶³ Te ni ka'an ra ndii:

—Tákuie, naka'an' ndu ña ni ka'an te jaan', te ni xini xa'an' ne yivi', kij' ni tiaku ra ndii: “Kivi' ña uní, te natiaqu tukuu' i”, ni kachi ra. ⁶⁴ Xa'a' a jaan' na kuu' tianu' un' te xiin' te na koto va'a' ra yavi ndii jaan' ndee kivi' ña uní. Saa' iin kij' ku'un te ndikun ichi' ra ñuu' te sakuina' ra ñu'u' nde'i jaan', te ka'an ra xiin' ne yivi' ndii: “Ni natiaqu ra tein ne ni xi'i.” Naa' saa ra sakan' ndii, iin tun vixi ndiaa' ka kunduu' a te sakan' ña nuu' —ni kachi ra xiin' Pilato.

⁶⁵ Te ni ka'an Pilato xiin' ra ndii:

—Ñaa' naka ndo' iin ti'vi te xiin' te ku'un koto ndo' yavi jaan' saa va'a' ka tuu mii' ndo' —ni kachi ra.

⁶⁶ Te ni kiee ra kua'an ra, te ni xaa ra ikan', te ni chindu'u' ra iin tuni xata' yuu' ña ndasi yu'u' yavi jaan'. Sakan' te ni nako' ra te xiin' jaan' te koto ra a.

28

So'o ni xaa a kij' ni natiaqu Jesús

(Mr. 16:1-8; Lc. 24:1-12; Jn. 20:1-10)

¹ Kij' ni xka'ndia kivi' sábado, ña xinandiee' ne yivi' ndii, ña'a' va kivi' nuu' xa'a' ximana, te ni xa'an María Magdalena xiin' inga ka María yavi ndii mii' naa' ñu'u' nde'i Jesús. ² Te ndiee' va ni kanda, sakan' ña ni nuu' iin ángele, ña xika' nuu' nuu' xto'o e' Ndiosí, ndivi', te ni xaa a yavi ndii jaan', te ni satuvi' a yuu' ña ndasi yi'e' jaan', te ni xikundu'u' a xata' yuu' jaan'. ³ Yi'é a ndee naa ñu'u' saví, te toto a ndii, yaa kachi' vi' a. ⁴ Te xa'a' a ña ni yi'vi va te xiin' ni xaa ángele jaan' ndii, kisi' vi' ña'a' a ndee ni kunjaa' xachi' ra. ⁵ Ikan' te ni ka'an ángele xiin' ña'a' jaan' ndii:

—Kuän yi'vi ndo', xini i ña Jesús, ña ni xi'i nuu' krusín, nanduku' ndo'. ⁶ Koo' ka ñu'u' nde'i a naa' yo'o', sakan' ña xa ni natiaqu a saa nii' ni ka'an a. Ña'a' ndo' te kuni ndo' mii' ni naa a. ⁷ Te vitin

ndii, kua'an ki'i' ndo' te ka'an ndo' xiin' te nda'a' xa'a' a ña xa ni natiaku a. Te xi'na mii' a ni'i' ichi' nuu' ndo' kua'an a ñu'u' Galilea, ikan' kunj ña'a' ndo'. Ña kaa' nduu' ña ka'an i xiin' ndo' —ni kachi angele xiin' nja.

⁸ Sakan' te yachi va ni kiee ne jaan' yavi jaan' kua'an nja. Yi'vi nja, te va'a tu kuni nja. Taxta'an' nja te ka'an nja ña jaan' xiin' te nda'a' xa'a' a. ⁹ Xa sakan' ni, te ni nata'an' Jesús xiin' nja, te ni ka'an a ndii:

—Na koq na ña manj' xiin' ndo' —ni kachi a.

Te ni kuyatin nja mii' iin' a, te ni xikuita xiti' nja nuu' a, te ni numi nja xa'a' a tiin' ka'nu' ña'a' nja. ¹⁰ Sakan' te ni ka'an a xiin' nja ndii:

—Kuän yi'vi ndo'. Kua'an ndo' te ka'an ndo' xiin' ñani i na ku'un ra ñu'u' Galilea, te ikan' kunj ra yu'u —ni kachi a.

Ña yo'q' nduu' tun vixi ña ni ka'an te xün'

¹¹ Te kij' kua'an ña'a' jaan' ndii, kua'an tu sava te xiin' jaan' ñuu, te ni ka'an ra xiin' sutu kuu' nuu' sakuu' ña ni yoq jaan'. ¹² Te ni nakaya sutu jaan' xiin' te xixa nuu' ñuu jaan', te ni nakata ra kuento ra. Ndi'i jaan' te ni taxi ra kua'a' xu'un' nda'a' te xiin' jaan', ¹³ te ka'an ra ndii:

—Ka'an ndo' ndii: “Kij' kixin ndu ndiee' ndu ñuu, te ni kixin te ndikun ichi' ra, te ni xakuina' ra ñu'u' nde'i jaan'”, kachi ndo'. ¹⁴ Te naa' kunj Pilato kuento xa'a' ña kaa' ndii, ndu'u sakandixa' ña'a' te koq' a saa ra xiin' ndo' —ni kachi ra xiin' te xiin' jaan'.

¹⁵ Te ni ki'in te xiin' jaan' xu'un', te ni xaqa ra saa ni ka'an sutu jaan' xiin' ra, te ni kiku kuento jaan' tein ne ta'an' e', ne judío, ndee kivi' vitin.

Ka'an chuun' Jesús xiin' te nda'a' xa'a' a ña ka'an ndoso' ra tu'un a

(Mr. 16:14-18; Lc. 24:36-49; Jn. 20:19-23)

¹⁶ Te uxi iin te nda'a' xa'a' a jaan' ndii, ni kiee ra kua'an ra xiki' ña kandu'u' ñu'u' Galilea mii' ni ka'an chuun' Jesús xiin' ra. ¹⁷ Te kij' ni xinj ña'a' ra ndii, ni xaka'nu' ña'a' ra. Ndisu sava ra ni

kandixa' va'a. ¹⁸ Te ni kuyatin Jesús nuu' ra ka'an a xiin' ra ndii:

—Nda'a' yu'u ni taxi Ndiosí sakuu' ña ndjee', te ka'ndja chuun' i ndivi' xiin' iin yivi'. ¹⁹ Xa'a' a jaan' na kuii' kua'an ndo', te sania'a' ndo' sakuu' ne yivi' iin yivi' te kundikun nja ichi' i. Te sakuchi' ña'a' ndo' xiin' ña ndjee' yuva' e' Ndiosí, xiin' ña ndjee' si'e a, xiin' ña ndjee' Espíritu Santo. ²⁰ Te sania'a' tu ña'a' ndo' ña na saxinú nja sakuu' ña ni ka'an chuun' i xiin' ndo' kaa'. Te yu'u ndii, koq i xiin' ndo' ndee ndi'i' ni kivi' ndee ku'un ndiko' iin yivi' —ni kachi a. Sakan' na kunduu a.

Tutu yo'o' nduu' ña ni ke'i San Marcos ña ka'an xa'a' Jesús

So'o ni xaa a kii' ni sakuchi' Juan ne yivi' kuenta Ndiosí itia Jordán
(Mt. 3:1-12; Lc. 3:1-9,15-17; Jn. 1:19-28)

¹ So'o ni xa'a' tu'un va'a ña ka'an xa'a' Jesucristo, si'e Ndiosí. ² Naa yoso' a mii' ni ka'an Isaías te ni ka'an tiakú tu'un Ndiosí, kii' ni ke'i ra ña ni ka'an Ndiosí ndii: Yu'u ndii, tianu' i nda'a' xa'a' i, te xi'na ra ku'un, te ndasava'a ra ichi' nuu' un'.

³ Te te jaan' nduu' te tiakú tach'i yu'u' ka'an ti'e ra mii' taxin' kaa' ndii: "Ndasava'a ndo'ó ichi' mii' kixin' xto'o e', te ndasandaku tu' ndo' a." Kachi a.

⁴ Sakan' na kuu' ni xa'a' iin te nani' Juan sakuchi' ra ne yivi' kuenta Ndiosí mii' taxin' kaa'. Te ka'an ndoso' ra nuu' ña kuenta ña nama' ña nimá ña xa'a' kuachi' ña xaa' ña. Sakan' te ko'o ka'nu' ini Ndiosí xa'a' ña, te kuchi' ña kuenta a. ⁵ Te sakuu' ne ndiee' ñu'u' Jerusalén xiin' nda'a' a, ña ñu'u' nuu' ñu'u' Judea ndii, ni xa'an ña mii' iin' Juan jaan', te kuni so'o ña'a' ña, te na'má ña kuachi' ña, te ni sakuchi' ña'a' ra kuenta Ndiosí itia Jordán jaan'. ⁶ Toto Juan ndii, xiin' ixi' camello ni kua'a a. Te ki'i' iin' toko' ra. Te tika xiin' ñu'ñu' itun' ni xaxi' ra. ⁷ Ni ka'an ndoso' ra nuu' ña ndii:

—Ña kuaxi xata' i ndii, ña koo' chukuu' ka' nduu' a te sakan' yu'u'. Te yu'u' ndii, ni ndee' va'a i kunduu' te ndaxin' iin' ndixan' ki'i' a. ⁸ Yu'u' ndii, sakuchi' i ndo'ó xiin' tikui kuiti', ndisu' ña jaan' ndii, sakuchi' a ndo'ó kuenta a xiin' ña ndiee' Espiritu Santo —ni kachi' ra xiin' ña.

So'o ni xaa a kii' ni chichi' tu Jesús itia Jordán

(Mt. 3:13-17; Lc. 3:21-22)

⁹ Te kii' sakan' ndii, ni keta Jesús ndee' ñu'u' Nazaret, ña naá nuu' ñu'u' Galilea, te ni xaa a mii' iin' Juan jaan', te ni sakuchi' ña'a' ra itia Jordán. ¹⁰ Te ndi' so'o ni

chichi' Jesús, te ni keta a tikui. Ikan' te ni xini a ni nunia' ndivi', te nuu' Espiritu Ndiosí, naa kaa' paloma kaa' a, te ni ndoo a xiin' a. ¹¹ Sakan' te ni ka'an iin' tach'i yu'u' ndee' ndivi' ndii:

—Yo'ó nduu' si'e man'i i, te va'a va' kuni i xini i yo'ó —ni kachi' a xiin' a.

So'o ni xaa a kii' ni kuni ña ndiva'a sanama' a Jesús nuu' kuachi'

(Mt. 4:1-11; Lc. 4:1-13)

¹² Ndi'i so'o ña jaan', te ni saka'an Espiritu Santo nimá Jesús te ku'un a mii' taxin' kaa'. ¹³ Te ikan' ni xika a nii' uvi' xiko kivi', te ni xito kua'a ña'a' ña ndiva'a. Te ni xika a tein' ti' iku', te ni ndeku'e ángele ikan', te ni xika nuu' a nuu' Jesús.

So'o ni xaa a kii' ni xa'a' Jesús ka'an ndoso' a nuu' ne ndiee' ñu'u' Galilea

(Mt. 4:12-17; Lc. 4:14-15)

¹⁴ Te kii' ni xiku'un Juan naá ra vi'e kaa' ndii, ni xa'an Jesús nuu' ñu'u' Galilea ka'an ndoso' a tu'un va'a xa'a' saa kuni Ndiosí ka'ndia' chuun' a nimá e'. ¹⁵ Te ka'an a ndii:

—Xa ni xinu' kivi' ña ni chituni' Ndiosí, te xa ni kuyatin' ka'ndia' chuun' a nimá ne yivi'. Ña jaan' na kuu' nama' ndo' nimá ndo' xa'a' kuachi' ña xaa' ndo', te kandixa' ndo' tu'un va'a xa'a' ichi' a —ni kachi' a.

So'o ni xaa a kii' ni kana Jesús kumi' ta'an te tava' tiaka' te kunduu' ra nda'a' xa'a' a

(Mt. 4:18-22; Lc. 5:1-11)

¹⁶ Te kii' xika' Jesús yu'u' mini Galilea ndii, ni xini a uvi' ta'an te yivi'. Iin' ra nani' Simón, te inga' ra nani' Andrés. Te jaan' ndii, ñani' ra kuni ta'an' ra. Te skó'ni' ra ñunu' ra tixin' tikui mini jaan', sakan' ña te tava' tiaka' nduu' ra. ¹⁷ Te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Ñia'a' ndo', te kundikun' ndo' ichi' i, te sania'á i ndo'ó tava' ndo' ne yivi' nuu' kuachi' ña te kundikun' ña yu'u' —ni kachi' a.

¹⁸ Xaka'an' e' te ni nako'o ra ñunu' ra, te ni xikundikun' ra Jesús.

¹⁹ Te kii' ni ya'a a ndoso' ka' ndii, ni xini a Jacobo xiin' ñani' ra Juan, te uvi' saa' te jaan' nduu' si'e Zebedeo. Te jaan' ndii, ndiee' ra xiin' yuva' ra tixin' tundoo' ra na'ma' ra ñunu' ra. ²⁰ Sakan' te ni

kaṇa Jesús Jacobo xiin' Juan, te n̄i naḱoo te jaan' yuḅa' ra t̄ixin tundo'o' xiin' te tatú ra, te n̄i x̄ikundikun ra Jesús.

So'õ n̄i x̄aa a k̄ij' n̄i x̄ta'ni' Jesús ña nd̄iva'a nimá iin te yiv̄i'

(Lc. 4:31-37)

²¹ Te n̄i x̄aa Jesús ñuu Capernaum xiin' te nda'a' xa'a' a. Te k̄ij' n̄i x̄aa kivi' sábadõ, ña xinand̄iee' ne yiv̄i' ndii, n̄i skõ'nu' a xiin' te jaan' t̄ixin v̄i'e mii' nakayá ne ñuu jaan', te n̄i sania'á a ne yiv̄i'. ²² Te n̄i nandan̄i n̄ia saa sania'á ña'a' a, sakan' ña n̄i ka'an a ndee' naa ka'an iin te kumi' ña nd̄iee', te süu' naa sania'á te sania'á tu'un ndei' Ndiosí.

²³ Te n̄i yoo iin te naá ña nd̄iva'a nimá t̄ixin v̄i'e jaan', te n̄i nde'i' ti'e' ña jaan' ka'an a ndii:

²⁴ —Kua'an Jesús, te Nazaret. ¿Ndichun kuaxi sataña'a' un' ndu? ¿Ñáá kuaxi un' te sandõñu'u' un' ndu? Xiní yu'u yoo nduu' yo'ó. Ña su'un kuenta Ndiosí nduu' un' —n̄i kach̄i a.

²⁵ Ikan' te n̄i ka'an nd̄iee' Jesús xiin' ña jaan' ndii:

—Taxin' koõ yu'u' un' te kua'an keta nimá te ñaa' —n̄i kach̄i a.

²⁶ Te n̄i kisi nd̄iee' ña nd̄iva'a jaan' te jaan', te n̄i nde'i' ti'e' a, te n̄i keta a nimá ra kua'an a. ²⁷ Te sakuu' ne jaan' ndii, n̄i nandan̄i xava'a' n̄ia, te n̄i ka'an xiin' ta'an' n̄ia ndii:

—¿Mii' tu kuaxi ña ka'an te yiv̄i' kaa'? ¿Te'e' iin ichi' xaa' nduu' ña sania'á ra, cho'? Sakan' ña xiin' ña nd̄iee' ka'an chuun' ra nuu' ña nd̄iva'a, te x̄ini so'õ a —kachi xiin' ta'an' n̄ia.

²⁸ Te yach̄i va n̄i kiku kuento xa'a' Jesús kanii' nuu' ñu'u' Galilea jaan'.

So'õ n̄i x̄aa a k̄ij' n̄i sanda'a Jesús ña t̄iso Simón Pedro

(Mt. 8:14-15; Lc. 4:38-39)

²⁹ Sakan' te n̄i keta Jesús xiin' te nda'a' xa'a' a jaan' v̄i'e jaan' te kua'an a xiin' Simón xiin' Andrés v̄i'e uv̄i' saa' te jaan'. Te kua'an tu Jacobo xiin' Juan xiin' a. ³⁰ Te ña t̄iso Simón jaan' ndii, ka'ni' nd̄iee' tiin' ña'a' kandu'u' a v̄i'e jaan'. Te k̄ij' n̄i x̄aa Jesús xiin' ra ikan' ndii, n̄i ka'an ne yiv̄i' xiin' a xa'a' ña' jaan'. ³¹ Sakan' te

n̄i kuyat̄in a mii' kandu'u' a', te n̄i t̄ijn a nda'a' a', te n̄i ndani'i' ña'a' a. Xaka'an e' te n̄i kiee' ña'a' ka'ni', te n̄i xa'a' a' nduku' a' ña kuxi a xiin' te jaan'.

So'õ n̄i x̄aa a k̄ij' n̄i sanda'a Jesús kua'a' ne yiv̄i'

(Mt. 8:16-17; Lc. 4:40-41)

³² Te xakuaa' nuu' k̄ij' xa n̄i keta ñu'u' kivi' jaan' ndii, n̄i xan ndiakā te n̄i xan ndiakā ne nd̄iee' ñuu jaan' sakuu' ne kuni kuv̄i' nuu' Jesús. Te n̄i xan ndiakā tu n̄ia ne ñu'u' ña nd̄iva'a nimá. ³³ Te n̄i ndekuie kua'a' xava'a' ne nd̄iee' ñuu jaan' yi'e' v̄i'e jaan'. ³⁴ Te n̄i sanda'a a kua'a' va ne kuni kuv̄i' nuu' ndee ka nuu' kui'e. Te sakan' tu n̄i tava' a kua'a' ña nd̄iva'a ña ñu'u' nimá ne jaan'. Te n̄i tax̄i Jesús ka'an ña nd̄iva'a sakan' ña xiní ña jaan' yoo nduu' Jesús.

Ka'an Jesús xiin' Ndiosí iin xaan' mii' tax̄in' kaa'

(Lc. 4:42-44)

³⁵ Te n̄ia' a va kuaxi kitú', te n̄i ndokoo Jesús, te n̄i keta a v̄i'e jaan' te kua'an a iin xaan' mii' tax̄in' kaa' xa'a' ku'u, te ikan' n̄i ndatu'un' a xiin' Ndiosí. ³⁶ Te n̄i xa'an nanduku' ña'a' Simón xiin' inga te nda'a' xa'a' a. ³⁷ Te n̄i ka'an ra xiin' a k̄ij' n̄i xa'an kuni ña'a' ra ndii:

—Sakuu' ne yiv̄i' nanduku' yo'ó, tákui'e —n̄i kach̄i ra.

³⁸ Sakan' te n̄i ka'an a xiin' ra ndii:

—To'õ' ndõ' tuku' ñuu, ña ñu'u' yat̄in, te ka'an ndoso' tu i tu'un va'a nuu' ne yiv̄i' jaan'. Kuach̄i ndii xa chuun jaan' n̄i keta i nuu' Ndiosí kuaxi i —n̄i kach̄i a.

³⁹ Sakan' na kuu n̄i keta a xiin' te nda'a' xa'a' a jaan', te n̄i xa'an ka'an ndoso' a tu'un va'a nuu' ne nd̄iee' kanii' nuu' ñu'u' Galilea. Sakan' n̄i x̄aa a t̄ixin i'in v̄i'e mii' nakayá ne nd̄iee' ñuu jaan'. Te sakan' tu n̄i tava' a ña nd̄iva'a ña ñu'u' nimá ne nd̄iee' ikan'.

So'õ n̄i x̄aa a k̄ij' n̄i sanda'a Jesús iin te kumi' kui'e te'i

(Mt. 8:1-4; Lc. 5:12-16)

⁴⁰ Te n̄i kuyat̄in iin te kumi' kui'e te'i nuu' Jesús, te n̄i x̄ikuiin xiti' ra nuu' a, te n̄i ka'an nda'vi ra xiin' a ndii:

—Tákui'e, naa' kuni un' ndii, kuv̄i' sanda'a un' yu'u nuu' kui'e ña ndo'o' i —n̄i kach̄i ra.

41 Te ni kuvita ini a xa'a te jaan', te ni sanakaá a nda'a a, te ni tondia nda'a ña'a a ka'an a xiin' ra ndii:

—Kuni sanda'a i yo'ó nda'a kij' un' —ni kachi a.

42 Sakan' na, kij' ka'an a ña jaan' ndii, xaka'an e', te ni kiee ña'a' kui'e jaan', te ni nda'a ra. 43 Ndi'i jaan' te ni ka'an chuun' ndiee' a xiin' ra, te ni ndei' ña'a' a ka'an a xiin' ra ndii:

44 —Kua'an, ndisu ka'an un' xiin' ndee jin ne yivi' ña ni xaa i xa'a' un' yo'o'. Süu' jaan' ndii kua'an te nia'a xiin' mii' un' nuu' sutu ña xa ni nda'a un'. Te nasoko' un' ña'a nuu' Ndiosí xa'a' ña xa ni nda'a un' naa ni ka'an chuun' Moisés, te kuni ne yivi' ña ni nda'a xna'a un' —ni kachi a.

45 Ndisu ni keta so'q te jaan' kua'an ra, te ni xa'a' kiku ra kuento nuu' sakuu' ne yivi' xa'a' ña ni xka'ndia jaan'. Xa'a' a jaan' na ni kuvu ka ku'un tuvi' Jesús ndee jin ñuu jaan', süu' jaan' ndii ni ndoo a mii' kataxin', ndee saa ka ni ndii, ni xa'an ne ndiee' sakuu' ñuu jaan' mii' ni yoo a.

2

So'q ni xaa a kij' ni sanda'a Jesús iin te kui'e xa'a'

(Mt. 9:1-8; Lc. 5:17-26)

1 Te kij' ni xka'ndia ndia'vi' kivi' ndii, ni nandiko' tukuu' Jesús ñuu Capernaum. Te ni xa'a' xika' kuento ña ndu'u' a jin vi'e. 2 Numi' te ni nakaya kua'a' ya'a ne yivi' mii' ndu'u' a. Te chitu' ni'i vi' ndee yi'e vi'e a jaan'. Te ka'an Jesús tu'un Ndiosí nuu' ña.

3 Ikan' te ni ndekuie kumi' ta'an te yivi' ndiso' ra jin te kui'e xa'a' kandu'u' ra nuu' jin tun' xto. 4 Te kij' ni ndekuie ra xiin' te jaan' vi'e mii' iin' Jesús ndii, ni kuvu kuyatin' ra nuu' a, kuachi ndii kua'a' va ne yivi' ita'. Sakan' na ni kaa ra xini' vi'e xiin' te kuni kuvu jaan', te ni xa'a' ra jin yavi' ikan' sava ni mii' iin' Jesús. Sakan' te ni sanuu' ra tun' xto mii' kandu'u' te kuni kuvu jaan' nuu' a. 5 Te kij' ni xini' Jesús ña ini te yivi' jaan' xini' ña'a' ra ndii, ni ka'an a xiin' te kuni kuvu jaan' ndii:

—Xa ni ndoyo kuachi un', pia'un —ni kachi a.

6 Sava te sania'á tu'un ndei' Ndiosí, te yoo ikan' ndii, ni ka'an ra xiin' nimá ra ndii: 7 “Te yivi' kaa' ndii, kanja'a ra xa'a' Ndiosí, sakan' ña Ndiosí kujti' yoo ndiee' te sandoyo' a kuachi ne yivi'”, ni kachi ra xiin' nimá ra.

8 Ndisu numi' te ni xini' Jesús xiin' nimá a ña ka'an te jaan' xiin' nimá ra. Te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Vã'a ka'an ndo' xiin' nimá ndo' xa'a' i, taa. 9 ¿Ndee ña nduu' ña xaku' ka vixi ka'an i xiin' te kaa', tuu ndo'ó? ¿Ñáá ña xa ni ndoyo kuachi ra, uun ñáá ña ndokoo ra te na'in ra tun' xto ra, te ku'un ra? 10 Sakan' na kuii' nia'a yu'u, ña nduu' tu te yivi', ndo'ó ña kumi' i ndiee' jin yivi' te sandoyo' i kuachi ne yivi' —ni kachi a.

11 Sakan' te ni ka'an a xiin' te kui'e xa'a' jaan' ndii:

—Xiin' yo'ó ka'an i. Ndokoo un', te na'in un' tun' xto un', te nu'u un' vi'e un' —ni kachi a.

12 Xaka'an e' te ni ndondichi ra, te ni na'in ra tun' xto ra, te nuu' ni'nu' sakuu' ne yivi' jaan' te ni keta ra kua'an ra. Te ni nandanj va ña xaka'nu' ña Ndiosí ka'an ña ndii:

—Ndee jin kivi' tia'an kuni e' naa ña kaa' —ni kachi ña.

So'q ni xaa a kij' ni kana Jesús Leví Mateo

(Mt. 9:9-13; Lc. 5:27-32)

13 Ndi'i ña jaan' te ni keta Jesús vi'e jaan' te kua'an ni tukuu' a yu'u' mini Galilea. Te kua'a' va ne yivi' kua'an mii' iin' a, te sania'á ña'a' a tu'un Ndiosí. 14 Te kij' xka'ndia a kua'an a ndii, ni xini' a ndu'u' Leví, si'e Alfeo, mii' kenciaa' ya'vi' ra xa'a' ñuu Roma. Te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Ñia'a, te kundikun un' yu'u —ni kachi a.

Sakan' te ni ndondichi ra, te ni xikundikun ña'a' ra.

15 Te kij' ndu'u' Jesús nuu' mesa xixi' a vi'e Leví jaan' ndii, kua'a' tu te kenciaa' ya'vi' xa'a' ñuu Roma xiin' kua'a' tu ne ka'an va'a ne yivi' xa'a' ndiee' inga' ña nuu' mesa xiin' Jesús, xiin' te nda'a' xa'a' a xixi' ña, sakan' ña xa yoo kua'a' te ndikun xata' a. 16 Te kij' ni xini' te sania'á tu'un ndei' Ndiosí, te nduu' kuenta te

fariseo, ña xixi' Jesús xiin' te kendiaa' ya'vi' jaan' xiin' inga ka ne ka'an va'a ra xa'a' jaan' ndii, ni ka'an ra xiin' te nda'a' xa'a' a ndii:

—Koto ndo' saa vi' kuu' te sania'a' ndo'o kaa'. Va'a xachi' xaa' ra xixi' ra xiin' te kendiaa' ya'vi', xiin' inga te xaa' tu kuachi' kaa' —ni kachi ra.

¹⁷ Te ni ka'an Jesús xiin' ra kij' ni xini so'o a ña ni ka'an ra jaan' ndii:

—Ne va'a kuni ndii, kuni nja te tatan', süu' jaan' ndii ne kuni kuvj' kujti' kuni ra. Te yu'u ndii, kuaxi i te kana i ne tuu ña xachuun' ndaku nja. Süu' jaan' ndii kuaxi i, te kana i ne xini ña yoo kuachi' nja —ni kachi a.

Yo'o' ka'an Jesús ña nduu' a ndee naa iin te tunda'a'

(Mt. 9:14-17; Lc. 5:33-39)

¹⁸ Kij' ni xini sava ne yivi' ña yoo nditia te nda'a' xa'a' Juan xiin' te nda'a' xa'a' te fariseo ndii, ni xa'an ndatu'un' nja Jesús ndii:

—Te nda'a' xa'a' Juan ndii, yoo nditia chito va ra. Te sakan' tu xaa' te nda'a' xa'a' te fariseo. Te, ¿ndichun na yoo nditia te nda'a' xa'a' yo'ó? —ni kachi nja xiin' a.

¹⁹ Te ni ka'an Jesús xiin' nja ndii:

—¿Ñáá kuvj' koo nditia ne yivi', ne ñu'u' mii' yoo ña tunda'a', kij' ndu'u' ka te tunda'a' xiin' nja? Kuvj' saa nja ña jaan', sakan' ña ndu'u' ka te tunda'a' jaan' xiin' nja. ²⁰ Ndisu xaa' iin' kivi' kij' tu'un' ne yivi' te tunda'a' jaan', te kij' sakan' ndii, kuni a kaka nditia ne jaan' —ni kachi a xiin' nja.

²¹ Te ni ka'an ka a xiin' nja ndii:

—Ndee iin' ne yivi' na'ma' iin' toto yata' xiin' iin' tu'un' toto xaa'. Kuachi' ndii, kij' ndoo toto jaan' ndii, nandij' toto xaa' jaan' te kuachi' ndi'i ka toto yata' jaan'. ²² Te ndee iin' tu' ne yivi' ndii, taan' nja vino xaa' tixin' iin' yata'. Sakan' ña naa' saa nja sakan' ndii, kij' kuiya' ra' ndii, tia'ndia iin' jaan', te kuitja ndoo ra', te ndoñu'u' saka tu' iin' jaan'. Sakan' na kuu' kuni a ña taan' e' vino xaa' tixin' iin' xaa' —ni kachi a xiin' ne jaan'.

Jesús nduu' ña kumi' ndije' nuu' ndee kivi' sábado, ña xinandiee' e'

(Mt. 12:1-8; Lc. 6:1-5)

²³ Iin' kivi' sábado, ña xinandiee' ne yivi', kij' xka'ndia Jesús kua'an a xiin' te nda'a' xa'a' a mii' yoo trigo ndii, ni xa'a' te jaan' tu'un' ra yoko' trigo jaan'. ²⁴ Te ni ka'an sava te fariseo ndii:

—Koto un', ¿ndichun na xaa' ndo' ña xata'an saa e' kivi' sábado, ña xinandiee' e'? —ni kachi ra.

²⁵ Te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—¿Ñáá tia'an ka'vi' ndo' tutu' Ndiosí mii' ka'an a xa'a' ña ni xaa' David xta'an' kij' ni natijn' ra, te ni xi'i' ra soko xiin' te ndiaka' ta'an' xiin' ra? ²⁶ Sakan' te ni xka'ndia ra tixin' vi'e Ndiosí kij' ni nduu' Abiatar sutu' ka'nu', te ni xixi' ra xita' va'a su'un, tee' ndee sutu' kujti' xata'an' kuvj' ña jaan', te ni taxj' tu' ra a ni xixi' ndee te ndiaka' ta'an' xiin' ra —ni kachi a.

²⁷ Te ni ka'an tu' a xiin' te jaan' ndii:

—Kivi' sábado, ña xinandiee' e' ndii, ni xa'a' ña'a' Ndiosí xa'a' ña va'a ne yivi'. Te süu' ne yivi' ni xa'a' a xa'a' kivi' jaan'.

²⁸ Xa'a' a jaan' na yu'u, ña nduu' tu' te yivi' ndii, kumi' i ndije' ndee xa'a' kivi' sábado, ña xinandiee' e' —ni kachi a.

3

So'o ni xaa' a kij' ni sanda'a Jesús iin te kui'e nda'a'

(Mt. 12:9-14; Lc. 6:6-11)

¹ Tuku ni ni nda'ni Jesús vi'e mii' nakayá ne ñuu' jaan', te ni ka'ni iin' te kui'e nda'a' ikan'. ² Te ni chuun' xa'a' va' te fariseo te kuni ra naa' sanda'a a te kui'e nda'a' jaan' kivi' sábado, ña xinandiee' ne yivi', sakan' te kuvj' tijn' kuachi' ra Jesús. ³ Te ni ka'an a xiin' te kui'e nda'a' jaan' ndii:

—Ndondichi, te kujin un' ma'in' kaa' —ni kachi a.

⁴ Sakan' te ni ka'an Jesús xiin' te kuni tijn' kuachi' ña'a' jaan' ndii:

—¿Ndee ña taxi' tu'un' ndei' Ndiosí saa e' kivi' sábado, ña xinandiee' e'? ¿Ñáá ña va'a taxi' a saa e' uun' ñáá ña nja'a taxi' a saa e'? ¿Ñáá sakakú e' ne yivi', uun' ka'ni' ndi'i' e' nja, kachi a? Nakujin ndo' —ni kachi a.

Ndisu te jaan' ndii, koo' a ni ka'an xachi' ra. ⁵ Sakan' te ni nakoto'ni xi'é a nuu' te jaan', te nda'vi tu' kuni a xa'a' ña

xii va nimá ra. Sakan' te ni ka'an a xiin' te kui'e nda'a' jaan' ndii:

—Sanakaá un' nda'a' un' —ni kachi a.

Sakan' te ni sanakaá ra nda'a' ra, te ni nda'a' a.

⁶ Ni kiee so'o te fariseo jaan' ikan', te ni xa'a' ndatu'un' tuni ra xiin' te nda'a' xa'a' Herodes saa kuvj ka'ni' ra Jesús.

So'o ni xaa a kij' ni sanda'a Jesús kua'a' ne yivi' yu'u' mini

⁷ Sakan' te ni keta Jesús te kua'an a xiin' te nda'a' xa'a' a yu'u' mini Galilea, te kua'a' ya'a ne yivi' ndikún ña'a' kua'an nia. Sava ne yivi' jaan' ni kiee ñuu ña ñu'u' nuu' ñu'u' Galilea, te sava nia ni kiee ñuu ña ñu'u' nuu' ñu'u' Judea, ⁸ te sava tuku ne jaan' ni kiee ñuu Jerusalén. Te sava tuku nia ni kiee ñuu ña ñu'u' nuu' ñu'u' Idumea. Te sava tuku nia ni kiee ñuu ña ñu'u' tuku ta'vi' itja Jordán. Te ni kiee tu sava ne yivi' jaan' yatín ñuu Tiro xiin' ñuu Sidón. Kua'a' ya'a nanduu' ne yivi' jaan', te kua'an nia mii' kua'an Jesús. Sakan' xaa' nia xa'a' ña ni xini nia kuento xa'a' kua'a' ya'a chuun ka'nu' ña xaa' a. ⁹ Sakan' te ni ka'an chuun' a xiin' te nda'a' xa'a' a ña na koo tu'va ra xiin' iin tundo' mii' kuna a ka'an ndoso' a, koto ka tavi' ña'a' ne kua'a' ya'a jaan'. ¹⁰ Kuachi ndii xa ni sanda'a a kua'a' ne yivi', xa'a' a jaan' na ndekuie' te ndekuie' kua'a' va ne kuni kuvj nuu' a te tondia ña'a' nia te nda'a' nia. ¹¹ Te kij' xini ña'a' ne ñu'u' ña ndiva'a nimá ndii, xikuitá xiti nia nuu' a, te ka'an ti'e' ña ndiva'a jaan' xiin' Jesús ndii:

—Yo'ó nduu' si'e Ndiosí —kachi a.

¹² Ndisu ni ka'an chuun' ndiee' Jesús nuu' ña ndiva'a jaan' te koo taxin' yu'u' a, sakan' te ka'an a nuu' ne yivi' yoo nduu' Jesús.

So'o ni xaa a kij' ni nakaxin Jesús uxj uvi' ta'an te nda'a' xa'a' a

(Mt. 10:1-4; Lc. 6:12-16)

¹³ Ni ya'a te ni kaa Jesús xini' iin iku', te ni xaka a te kuni nakaxin a. Te kij' xa ita' ti'vi' sakuu' ra nuu' a ndii, ¹⁴ ni nakaxin a uxj uvi' ta'an te jaan' te kaka ra xiin' a te tianu' ña'a' a sania'a ra ichi' a. ¹⁵ Te kumi' ra ndiee' te sanda'a ra ne kuni kuvj, te kumi' tu ra ndiee' te tava' ra ña ndiva'a

ña ñu'u' nimá ne yivi'. ¹⁶ Iin te jaan' nani' Simón, te ni chindu'u' Jesús inga kivi' ra Pedro. ¹⁷ Te inga ra nani' Jacobo, xiin' ñani' ra, te nani' Juan. Te si'e Zebedeo nduu' uvi' saa' te jaan'. Te ni chindu'u' Jesús kivi' uvi' saa' te jaan' Boanerges. Te ña jaan' kuni kachi a ndii: Te kui'e va ndee naa nde'í savi'. ¹⁸ Te inga tuku ra nani' Andrés, te inga ra nani' Felipe, te inga ra nani' Bartolomé, te inga ra nani' Mateo, te inga ra nani' Tomás, te inga ra nani' Jacobo, te jaan' ndii, si'e Alfeo nduu' ra. Te inga ra nani' Tadeo, te inga ra nani' Simón, te jaan' ndii, kuenta iin ti'vi', te nani' cananista nduu' ra. ¹⁹ Te inga ra nani' Judas Iscariote, te ni sanakua'a Jesús so'o' ndi'i' nda'a' te kuu' ka'nu'. Ndi'i' ña jaan' te ni nandiko' sakuu' nia vi'e.

Ka'an kini te sania'a tu'un ndei' Ndiosí xa'a' Jesús

(Mt. 12:22-32; Lc. 11:14-23)

²⁰ Te tuku ni ni nakaya kua'a' xava'a ne yivi' nuu' a. Xa'a' a jaan' na ndee ni kunia'a a kuxi a ni ndee te nda'a' xa'a' a. ²¹ Kij' ni xini tu'un ne iin kuu' xiin' Jesús xa'a' ña jaan' ndii, ni kiee nia vi'e nia kua'an nia kuni naka ña'a' nia, sakan' ña ka'an ne jaan' ndii:

—Te loco nduu' ra —kachi nia.

²² Te ni ka'an tu sava te sania'a tu'un ndei' Ndiosí, te ni kiee ñuu Jerusalén ndii:

—Ña ndiva'a kuu' nuu' ña nani' Beelzebú naá nimá Jesús kaa', sakan' na chindiee' ña'a' a te kuvj tava' ra ña ndiva'a ña ñu'u' nimá ne yivi' —kachi te jaan'.

²³ Sakan' te ni kana Jesús te jaan' nuu' a, te ni ka'an a xiin' ra iin ña ka'an ndiaa a ndii:

—¿Ñáá ka'an' ndo'ó ndii, kuni ña ndiva'a kuu' nuu' tava' ta'an' a nimá ne yivi'? ²⁴ Naa' nata'vi' ne yivi', ne ndiee' iin ñuu ka'nu' kuu' nuu', te kunta'an' nia ndii, ndoñu'u' ñuu jaan', ²⁵ uun naa' nata'vi' ne ndiee' tixin iin vi'e te kunta'an' nia ndii, nduxin tu vi'e ne jaan'. ²⁶ Te nii' sakan' nduu' tu a naa' kunta'an' ña ndiva'a kuu' nuu' jaan' xiin' nda'a' xa'a' a, te nata'vi' ta'an' a ndii, sandoñu'u' xiin' mii' a, te xa' ikan' nduxin ndi'i' ña xa'ndia

chuun' a. ²⁷ Te ndee iin ne yivi' küvi ki'vi vi'e iin te ndiee' va te na'in nja ña'a ra, naa' sätíin ña'a' nja ña nuu'. Sakan' kuiti' te kuví sakui'na' nja ña kumi' ra.

²⁸ 'Ña ndaku ka'an i xiin' ndo' ndii, sakuu' nuu' kuachi ña xaa' ndee ka ne yivi' xiin' sakuu' nuu' ña kani'a' nja ndii, koq ka'nu' ini Ndiosí xa'a' nja. ²⁹ Ndisu yoo ka kani'a' xa'a' Espiritu Santo ndii, koo' kivi' koq ka'nu' ini Ndiosí xa'a' ne jaan'. Süu' jaan' ndii kuiso kuachi nja ndee ndi'i' ni kivi' —ni kachi a xiin' te jaan'.

³⁰ Ni ka'an Jesús ña jaan', kuachi ndii ka'an te jaan' ña ña ndiva'a naá nimá a.

So'o ni xaa a kii' ni kixin si'i' Jesús xiin' ñani a nanduku' ña'a' nja

(Mt. 12:46-50; Lc. 8:19-21)

³¹ Sakan' te ni xaa si'i' Jesús xiin' ñani a vi'e mii' iin' a. Te ni ndoo nja ita' nja ki'e, te ni saya'a' nja kuento te kana ña'a' ne yivi'. ³² Te ne yivi' kua'a', ne ndiee' saa xinunduü mii' iin' a jaan', ni ka'an xiin' a ndii:

—Tákuie, si'i' un' xiin' ñani un' ndii, ki'e ita' nja nanduku' nja yo'ó —ni kachi nja.

³³ Sakan' te ni ka'an a xiin' ne jaan' ndii:

—Kuní i ña kundani ndo' yoo nduu' ndee naa si'i' i xiin' ñani i —ni kachi a.

³⁴ Sakan' te ni nakoto a nuu' ne ndiee' saa xinunduü jaan' ka'an a ndii:

—Koto ndo', ne yo'ó' nduu' ndee naa si'i' i xiin' ñani i. ³⁵ Kuachi ndii, yoo ka xaa' ña kuní Ndiosí ndii, ne jaan' nduu' ndee naa ñani i, xiin' ña ku'va i, xiin' si'i' i —ni kachi Jesús xiin' ne yivi' jaan'.

4

So'o kua'an ña ni sania'á Jesús xa'a' iin ñu'u' mii' kiku' iin te yivi' ndikin'

(Mt. 13:1-9; Lc. 8:4-8)

¹ Unta' kii' kua'an tukuu Jesús yu'u' mini jaan' ndii, ni nakaya kua'a' xava'a ne yivi' nuu' a ikan'. Sakan' te ni sko'nu' a tixin iin tundoo' nuu' tikui jaan'. Te ne yivi' jaan' ndii, yu'u' mini ita' nja te kuni so'ó ña'a' nja. ² Te ni xa'a' sania'á ña'a' a kua'a' ña'a' xiin' ña ka'an ndiaa ka'an a ndii:

³ —Chuun xa'a' va ndo' ña ka'an i xiin' ndo'. Unta' ndii, ni keta iin te yivi' kua'an kiku' ra ndikin' trigo mii' xika' ra. ⁴ Te kii' kiku' ra ndikin' jaan' ndii, sava a ni koyo nuu' ichi'. Te ni ndekuie saa, te ni xaxi' ri' a. ⁵ Te sava tukú ndikin' ni koyo mii' yaxin' va ndoso' ñu'u' xata' yuu'. Te yachi va ni ndutia a sakan' ña koo' kua'a' ñu'u' ndoso' xata' yuu' jaan'. ⁶ Ndisu kii' ni keta ñu'u' ndii ni saxii ña'a' a, te xa'a' ña kualí tío'ó a ndii, ni ichi' a. ⁷ Te sava tukú a ni koyo tein ku'u' iñu'. Te kii' ni xa'nu' iñu' jaan' ndii, ni tavi a itia trigo jaan', te ni xa'ni' ndi'i' ña'a' a, sakan' na kui' koo' ndikin' a ni kuun. ⁸ Te sava ka tukú a ni koyo nuu' ñu'u' ña'ma. Te ni ndutia a, te ni xa'nu' a, te ni kuun ya'a ndikin' i'in a. Sava itia trigo jaan' ni taxi oko uxi ndikin', te sava a ni taxi uni xiko ndikin', te sava tukú a ni taxi ciento ndikin' —ni kachi Jesús.

⁹ Te ni ka'an ka a ndii:

—Ndo'ó ne xini so'ó ndii, chuun xa'a' va ndo' ña ni ka'an i —ni kachi a.

Yo'o' sanakuachi' Jesús ña ka'an ndiaa

(Mt. 13:10-17; Lc. 8:9-10)

¹⁰ Kii' ni ndoo iin ndaa' Jesús ndii, ni ndatu'un' ña'a' ne ita' yatín xiin' te uxi uvi jaan' xa'a' ndee ña kuni kachi ña ni ka'an ndiaa a jaan'.

¹¹ Te ni ka'an a xiin' nja ndii:

—Ndo'ó ndii, taxi Ndiosí ña kundani ndo' ña xini mii' kuiti' a xa'a' saa xa'ndia chuun' a nimá ne yivi'. Ndisu nuu' ne xika' ndiká ndii, xiin' ña ka'an ndiaa kuiti' ka'an i. ¹² Sakan' te tee' ndee xito' nja ndii, koo' xachi' a kuví kuni nja. Te tee' ndee xini so'ó te xini so'ó nja ndii, kundani nja a te nandiko' nja nuu' i te koq ka'nu' ini i xa'a' kuachi nja —ni kachi a.

Ka'an Jesús ndee ña kuni kachi ña ka'an ndiaa xa'a' te kiku' ndikin' jaan'

(Mt. 13:18-23; Lc. 8:11-15)

¹³ Te ni ka'an tu Jesús xiin' ne ni ndoo ita' jaan' ndii:

—Naa' kundani ndo' ña ka'an ndiaa jaan' ndii, ¿saa kuví kundani ndo' inga ña ka'an ndiaa ña ka'an ka i xiin' ndo'? ¹⁴ Te kiku' ndikin' jaan' nduu' te ka'an ndoso' tu'un Ndiosí. ¹⁵ Te ichi' mii' ni koyo sava ndikin', ña ni kiku' te jaan', nduu' ndee

naa nimá sava ne yivi', ne xini so' o tu'un Ndiosí. Te kij' ndi'i' xini so' o nja a ndii, numi' te tu'un' ña ndiva'a ña jaan' nimá nja. ¹⁶ Te sakan' tu ñu'u' yaxin' va ña ndoso' xata' yuu' mi' ni koyo sava ndikin' ña ni kiku' te jaan' ndii, nduu' a ndee naa nimá sava tuku ne yivi', ne xini so' o tu'un Ndiosí. Te kij' ndi'i' xini so' o nja a ndii, numi' te taxi' so' o nja, te va'a va kuni nja. ¹⁷ Ndisu koo' tjo' o a nimá nja, xa'a' a jaan' na küvi kuíta ni'i nja xiin' tu'un jaan'. Sakan' na kij' ndo'o' nimá nja uun kij' sando'o' ña'a' ne yivi' xa'a' ña kandixa' nja tu'un jaan' ndii, nakoo' nja a. ¹⁸ Te ñu'u' mi' yoo ku'u' iñu' mi' ni koyo sava ndikin' ña ni kiku' te jaan' nduu' ndee naa nimá sava ne yivi', ne xini so' o tu'un Ndiosí. ¹⁹ Ndisu ndi' ni va nimá nja xa'a' ña yoo iin yivi', te xini xa'an' ña'a' ña vika', te ndioo' ini nja xa'a' inga ka ña'a. Sakan' na kuii' tavi sakuu' ña jaan' tu'un jaan', te nanduu' nja ndee naa ña koo' ndikin' kuun' nda'a'. ²⁰ Te ñu'u' ña'ma mi' ni koyo ndikin' ña ni kiku' te jaan' nduu' ndee naa nimá sava tuku ne yivi', ne xini so' o tu'un Ndiosí, te natiin' va'a nja a. Sava ne jaan' nduu' ndee naa itja trigo, ña ni taxi oko uxí ndikin', te sava ne jaan' nduu' ndee naa itja trigo, ña ni taxi uní xiko ndikin', te sava tuku ne jaan' nduu' ndee naa itja trigo, ña ni taxi ciento ndikin' —ni kachi Jesús.

Sania'á Jesús iin ña ka'án ndiaa xa'a' kaq tuún

(Lc. 8:16-18)

²¹ Ni ka'an tu Jesús xiin' ne yivi' kua'a' jaan' ndii:

—Ndee iin ne yivi' ndii, nakun' nja kaq tuún, te kaní nja a tixin iin xatun', ni ndee kani tu nja a tixin iin tun' xto. Süu' jaan' ndii nakun' nja a, te xani' nja a mi' sukun te tuvi' tuún a. ²² Kuachi ndii koo' ndee iin ña yoo si'e ña natuvi, te koo' ndee iin tu ña xaa' si'e ne yivi' ña natuvi saa Ndiosí. ²³ Ndo'ó, ne xini so' o ndii, chuun xa'a' va ndo' ña ka'án i —ni kachi a.

²⁴ Te ni ka'an tu a xiin' nja ndii:

—Chuun xa'a' va ndo' saa xini so' o ndo' ña ka'án i xiin' ndo'. Kuachi ndii, saa ni' xini so' o ndo' ña ka'án i jaan' ndii, ni' sakan' taxi i ña chuun va ndo', te

kundaní ndo' a. Te taxi i ña ndee kundaní kua'a' ka ndo' a. ²⁵ Kuachi ndii, yoo ka kundaní sava ña ka'án i jaan' ndii, taxi i ña kundaní kua'a' ka nja a. Ndisu yoo ka taxi' so' o xa'a' a jaan' ndii, sanandosó' ña'a' i ña sie ña kundaní nja —ni kachi a.

Ka'án Jesús iin ña ka'án ndiaa xa'a' saa xa'nu' mi' ndikin'

²⁶ Te ni ka'an tu Jesús ndii:

—Ña xa'ndia chuun' Ndiosí nimá ne yivi' ndii, nduu' a ndee naa xka'ndiá xiin' ndikin' ña ni kiku' iin te yivi' nuu' ñu'u'. ²⁷ Te yivi' jaan' ndii, kixin ra, te ndokoó ra. Te ndikin' jaan' ndii, ndutiá a, te xa'nu' a ñuu nduu' a, uun iin ke'in' nduu' a. Te ndee xini te jaan' saa ndutiá ndikin' jaan'. ²⁸ Sakan' ña mi' ñu'u' jaan' nduu' ña sakua'nu' ña'a'. Xi'na ka itun' a xikoó, ikan' te kiese' yoko' a, ya'á sie te xikoó tu ndikin' a. ²⁹ Te kij' nakuixa' ndikin' jaan' ndii, kua'an ra te xa'ndia ra a xiin' ichi ki'i', kuachi ndii xa ni kiese savi' —ni kachi a.

Yo'o' ka'án Jesús iin ña ka'án ndiaa xa'a' ndikin' ma'á ña nani' mostaza

(Mt. 13:31-35; Lc. 13:18-19)

³⁰ Te ni ka'an tu Jesús ndii:

—¿Ndee ña nakuitá xiin' ña xa'ndia chuun' Ndiosí nimá ne yivi', uun ndee ña ka'án ndiaa va'a ka nakata e' xiin' a te küvi kundaní ndo' a? ³¹ Ña xa'ndia chuun' a jaan' ndii, nduu' a ndee naa ndikin' mostaza. Ndikin' jaan' ndii, ña lulu ma'á ka nduu' a te sakan' sakuu' nuu' ndikin' ña chi'i' e'. ³² Ndisu kij' xa'nu' a ndii, sukun ka itun' a te sakan' sakuu' nuu' ku'u' xitin', te na'nu' va nda'a' nu' nata'ví'. Sakan' na kuii' ndee saa ti' ta'nu' ndivi' küvi kundiee kati' nda'a' nu' —ni kachi Jesús.

³³ Te xiin' kua'a' ña ka'án ndiaa ndee naa ña jaan' ni ka'an Jesús xiin' ne jaan' saa küvi kundaní kuíti' nja. ³⁴ Te xa nuu' ña ka'án ndiaa jaan' kuíti' ni ka'an a xiin' ne yivi' jaan'. Ndisu nuu' te nda'a' xa'a' a ndii, ni sanakuachi' ndi' ña'a' a tuku xaan'.

So' o ni xaa a kij' ni ka'an chuun' Jesús, te ni xikuiin tachi' ndiee'

(Mt. 8:23-27; Lc. 8:22-25)

35 Kij' n̄i xaā ñuu kivi' jaan' ndii, n̄i ka'an Jesús xiin' t̄e nda'a' xa'a' a ndii:

—To'q' ndo' tuk̄u ta'vi' xioō min̄i —n̄i kachi' a.

36 Sakan' t̄e n̄i nakoō rā nē yivi' kua'a' jaan', t̄e kua'an rā xiin' ā t̄ixin tundo'o' mii' xā naá ā jaan'. T̄e kua'an tū ki'in' nē yivi' xiin' savā kā tundo'o'. 37 Sakan' t̄e n̄i xa'a' xika' ndiee' tachi' nuu' t̄ikui jaan'. T̄e n̄i xa'a' ā satuvi' ā t̄ikui nuu' min̄i jaan', t̄e ko'ni' ra' t̄ixin tundo'o' jaan', t̄e xā kua'an chitu' nu'. 38 Ndisū Jesús ndii, su'ma' tundo'o' jaan' kandu'u' ā kixin ā nuu' ñā ki'i' xini' ā. Ikan' t̄e n̄i sandoto' ña'a' rā ka'an rā ndii:

—iTákuie, ndotō nuu' un'! ¿Ñáá ndi'ni yo'ó naa' ndoñu'u' e'? —n̄i kachi' rā xiin' a.

39 Sakan' t̄e n̄i ndokoō a, t̄e n̄i ka'an chuun' ā xiin' tachi' ndiee' jaan' xiin' t̄ikui min̄i jaan' ndii:

—Taxin' kōo un', nakunaā taxin' un' —n̄i kachi' a.

Xaka'an e, t̄e n̄i xikuijn̄ ndoō tachi' jaan', t̄e n̄i nakunaā taxin' tū t̄ikui min̄i jaan'. 40 Sakan' t̄e n̄i ka'an ā xiin' t̄e jaan' ndii:

—¿Ndichun na yi'vi nia ndo'? ¿Ñáá ti'an tū in̄i ndo' xini ndo' yu'u'? —n̄i kachi' a.

41 T̄e n̄i yi'vi xava'a rā ka'an xiin' ta'an rā ndii:

—¿Yoō nduu' tū t̄e yivi' kaa', na kuu' ndeē tachi' xiin' t̄ikui min̄i ka'an chuun' rā xiin', t̄e kandixa' ña'a' a? —n̄i kachi' rā.

5

So'q n̄i xaā ā kij' n̄i tava' Jesús ñā ndiva'ā nimá iin t̄e ñu'u' Gadara (Mt. 8:28-34; Lc. 8:26-39)

1 Sakan' t̄e n̄i xaā Jesús xiin' t̄e nda'a' xa'a' ā ndeē tuk̄u ta'vi' yu'u' min̄i jaan' nuu' ñu'u' nē Gadara. 2 T̄e kij' n̄i nuu' ā tundo'o' jaan' ndii, xaka'an e', t̄e n̄i ketā iin t̄e yivi' iin yavi ndii, t̄e n̄i nata'an' rā xiin' a. T̄e jaan' ndii, ñā ndiva'ā naá nimá ra. 3 T̄e xā yavi jaan' n̄i ndu'u' ra, t̄e ndeē iin nē yivi' n̄i kuv̄i satiín ña'a' n̄i ndeē xiin' karena. 4 T̄e kua'a' vā ichi' ndii, n̄i xikotijn̄ rā xiin' karena ndu'u', uun xiin' kaā ñā yoō tiv̄i. Ndisū xa'ndia rā ñā jaan', t̄e sakuachi' rā a. T̄e ndeē iin t̄e yivi' k̄uvi

satiín ña'a'. 5 N̄i xikā rā iin ke'in' xiin' ñuū t̄ein ku'u xiin' mii' ita' yavi ndii jaan' nde'í ra, t̄e satuxu'ví xiin' mii' rā xiin' yuu' kua'an ra. 6 Kij' n̄i xini rā Jesús ndeē xika' ndii, n̄i ndavā rā kua'an rā mii' iin' a, t̄e n̄i xaā ra, t̄e n̄i xikuijn̄ xiti' rā nuu' a. 7 T̄e n̄i ka'an ti'e' rā xiin' ā ndii:

—¿Ndichun kuaxi un' sataña'a' un' yu'u, Jesús, si'e Ndiosí ndu'u' ndivi'? Ka'an nda'vi i xiin' un' ñā sando'o' u'vi un' yu'u —n̄i kachi' ra.

8 N̄i ka'an rā sakan' xiin' ā sakan' ñā xā n̄i ka'an chuun' ā xiin' ñā ndiva'ā jaan' ndii:

—Ñā ndiva'a, kuan ketā nimá t̄e yivi' ñaa' —n̄i kachi' a.

9 T̄e n̄i ndatu'un' ña'a' Jesús ndii:

—¿Saā nani' yo'ó? —n̄i kachi' a.

Sakan' t̄e n̄i ka'an rā xiin' ā ndii:

—Legión nani' i, sakan' ñā kua'a' vā ndu —n̄i kachi' ra.

10 Sakan' t̄e n̄i ka'an nda'vi vā ñā ndiva'ā jaan' nuu' Jesús ñā ti'vi' ña'a' ā tuk̄u xaan'. 11 Yat̄in̄ ikan' n̄i yoō iin̄ itun, t̄e ndoso' iin̄ ti'vi' chiē kin̄i xaxi' ri' ku'u. 12 T̄e n̄i ka'an nda'vi tuk̄uu ā xiin' Jesús ndii:

—Saā un' ñā va'a, t̄e ti'vi' un' ndu'u, t̄e kun̄ ko'ni' ndu t̄ixin̄ kin̄i kaa' —n̄i kachi' a.

13 Sakan' t̄e n̄i tax̄i Jesús ñā jaan'. T̄e n̄i kieē ñā ndiva'ā jaan' nimá t̄e yivi' jaan', t̄e n̄i ko'ni' ā t̄ixin̄ kin̄i jaan'. T̄e n̄i tax̄ta'an' ri' n̄i nakaa' ri' mii' nako' itun jaan' ndeē n̄i koyō ri' min̄i jaan', t̄e n̄i xi'i ri'. Yat̄in' uvi mii' n̄i kuu ri'.

14 T̄e yivi', t̄e ndiee' xito' kin̄i jaan' ndii, n̄i xinū rā kuan nu'u ra. T̄e n̄i ka'an rā xiin' nē ndiee' ñuū rā ndeē ñā n̄i xka'ndiā. T̄e n̄i ka'an tū rā xiin' nē ndiee' yat̄in̄ ñuū jaan'. T̄e n̄i kieē nē yivi' kuan̄ kun̄i nduchi' nuu' n̄iā ndeē ñā n̄i xka'ndiā ikan'. 15 T̄e n̄i ndekuiē n̄iā mii' iin' Jesús, t̄e n̄i xini n̄iā t̄e n̄i ñu'u' ñā ndiva'ā nimá ndu'u' rā yat̄in̄ nuu' Jesús ni'nu' rā toto, t̄e xā kuv̄i tū xanini va'a ra. Kij' n̄i xini nē yivi' ñā jaan' ndii, n̄i yi'vi vā n̄ia. 16 T̄e nē yivi', nē n̄i xini nduchi' nuu' ñā n̄i xka'ndiā jaan' ndii, n̄i ka'an n̄iā xiin' ingā nē yivi' ndeē ñā n̄i xaā Jesús xiin' t̄e n̄i ñu'u' ñā ndiva'ā nimá jaan', xiin' ñā n̄i ndo'q̄ kin̄i jaan'. 17 Sakan' t̄e n̄i xa'a' ka'an nda'vi n̄iā xiin' Jesús ñā ketā ā nuu'

ñu'u' nja jaan'. 18 Te kij' skó'nu' a tixin tundoo' kua'an a ndii, ni xikan te ni ñu'u' ña ndiva'a nimá jaan' ña saa Jesús ña va'a te taxi a ña ku'un ra xiin' a. 19 Ndisu ni taxi a ku'un ra xiin' a. Süu' jaan' ndii ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Kuan nu'u' vi'e un' mii' ndiee' ne jin kuu' xiin' un', te ka'an un' xiin' nja sakuu' ña ka'nu' ña ni xaa xto'o e' Ndiosí xa'a un'. Te ka'an tu un' xiin' nja xa'a' saa ni kuvita ini a xa'a' un' —ni kachi a.

20 Sakan' te ni keta te jaan' kua'an ra, te xa'a' ka'an ra xiin' sakuu' ne ndiee' nuu' ñu'u' Decápolis xa'a' ña ka'nu' ña ni xaa Jesús xa'a' ra. Te ni nandaní sakuu' nja kij' ni xini so'o nja ña ni ka'an ra jaan'.

So'o ni xaa a kij' ni sanatiaku Jesús ña' si'e Jairo, te ni sanda'a tu a jin ña' ndo'o' kui'e ní'

(Mt. 9:18-26; Lc. 8:40-56)

21 Kij' ni nandiko' Jesús xiin' tundoo' jaan' tuku ta'vi' yu'u' mini jaan' ndii, kua'a' ya'a ne yivi' ni nakaya saa xinunduu xiin' a ikan', sakan' na ni nuu a te ni ndoo a iin' a ikan'. 22 Sakan' te ni xaa jin te nani' Jairo. Te jaan' ndii, te xa'ndia chuun' xa'a' vi'e mii' nakaya ne nuu jaan' nduu' ra. Te kij' ni xini ra Jesús ndii, ni kuyatin ra, te ni xikuijn xiti' ra nuu' a, 23 te ni ka'an nda'vi va ra xiin' a ndii:

—Ña'a' si'e i ndii, xa kuni kivi kuii a'. Ndisu saa un' ña va'a te ku'un un', te chikanu' un' nda'a' un' xini' a' te nda'a' a' te kutiakú a' —ni kachi ra.

24 Sakan' te kua'an Jesús xiin' te jaan'. Te kua'an tu ne yivi' kua'a' jaan' xiin' a. Ndee ku'ni' vi' ña'a' ne yivi' jaan' kua'an nja. 25 Te tein ne yivi' jaan' ka'ni jin ña' ndo'o' kui'e ní', te xa uxí uví kuiya kua'an ña ndo'o' a' kui'e jaan'. 26 Te xa kua'a' va ni ndo'o' a' nda'a' kua'a' te tatan'. Te ni ndi'i ndoo xu'un' a' ni xa'ni' a' xa'a' kui'e jaan'. Ndisu süu' so'o nda'a' a', süu' jaan' ndii so'o kundiee' ka kui'e jaan' xiin' a'. 27 Te kij' ni xini a' kuento ña ka'an ne yivi' xa'a' Jesús ndii, ni kixin a' xata' a tein ne yivi' kua'a' jaan', te ni tondia nda'a' a' toto a. 28 Sakan' ña ni ka'an a' xiin' nimá a' ndii: “Naa' kivi tondia i tee' toto kuiti' a ndii, nda'a' i”, ni kachi a' xiin' nimá a'. 29 Te kij' ni tondia nda'a' a' toto a ndii, xa numi' sakan', te

ni xikuijn ña'a' ní' jaan'. Te ni xini a' ndii, ni kiee ña'a' kui'e jaan'. 30 Xa numi' sakan', te ni xini tu Jesús ña xiin' ña ndiee' a ni nda'a' jin ne yivi'. Ikan' te ni nakoto a xata' a tein ne yivi' jaan', te ni ka'an a ndii:

—¿Yoo ni tondia nda'a' toto i? —ni kachi a.

31 Sakan' te ni nakuijn te nda'a' xa'a' a ndii:

—Koto un', saa vi' kua'a' ne yivi' ku'ni' yo'ó, te kusaa' ndatu'un' un' ndii: “¿Yoo ni tondia nda'a' toto i kachi un'?” —ni kachi ra.

32 Ndisu Jesús ndii, xito' a saa xinunduu xiin' a te kuni a yoo ni tondia nda'a' toto a. 33 Te ña'a' jaan' ndii, xa xini a' ña xa ni nda'a' a' ña ni tondia nda'a' a' toto a, sakan' na kuii' tee' ndee kisi' vi' ña'a' ña yi'vi a' ndii, ni kuyatin a', te ni xikuijn xiti' a' nuu' Jesús, te ni ka'an a' ndaku a' xiin' a sakuu' ña ni xaa a' te ni nda'a' a'. 34 Sakan' te ni ka'an Jesús xiin' a' ndii:

—Xa ni nda'a' un', pia'un, xa'a' ña ini un' xini un' yu'u. Kua'an te Ndiosí na taxi ña maní' koo xiin' un', sakan' ña xa ni nda'a' un' nuu' kui'e ña ni ndo'o' un' —ni kachi a.

35 Kij' kusaa' ka'an ka Jesús xiin' ña' jaan' ndii, ni ndekuie jin uví te ni kiee vi'e Jairo, te xa'ndia chuun' jaan', te ni ka'an ra xiin' Jairo jaan' ndii:

—Tákuie, xa ni ndoñu'u' ndi'i ña' si'e un'. Sataña'a' ka un' nuu' maestro ñaa' —ni kachi ra.

36 Te Jesús ndii, ni xini so'o a ña ni ka'an te jaan', ndisu ni ka'an a xiin' Jairo ndii:

—Kaka nimá un', ini kuiti' un' kuni un' yu'u —ni kachi a.

37 Te ni taxi a ku'un ndee jin ne yivi' jaan' xiin' a. Süu' jaan' ndii, Pedro xiin' Jacobo xiin' Juan, ñani Jacobo jaan', kuiti' ni taxi a ku'un xiin' a. 38 Te kij' ni xaa a vi'e te xa'ndia chuun' jaan' xiin' te nda'a' xa'a' a jaan' ndii, ni xini a ña kuaa' ne yivi' xaku' nja, te kuaa' xi'i xachi' tu nja xa'a' ña' sie, ña' ni xi'i jaan'. 39 Sakan' te ni nda'ni a vi'e, te ni ka'an a xiin' ne ñu'u' jaan' ndii:

—¿Ndichun na kuaa' ndo' te xaku' ndo' sakan' vi'? Kuachi ndii kuasa' ni xi'i a', süu' jaan' ndii kixin kuiti' a' —ni kachi a.

40 Te ni xaku ndiaa ichi ña'a' ne yivi' jaan'. Sakan' te ni tava' Jesús sakuu' nia ki'e, te ni naka a yuva' si'i' ña' sie jaan', xiin' te kua'an xiin' a jaan'. Te ni ko'ni nia xiin' a mii' kandu'u' ña' ni xi'i' jaan'.
41 Sakan' te ni tijn a nda'a' ña' sie jaan', te ni ka'an a xiin' a' ndii:

—Talita, cumi —ni kachi a. Tu'un jaan' kuni kachi ndii: Ña' sie, xiin' yo'ó ka'an i, ndokoo un'.

42 Xaka'an e', te ni ndokoo ña' sie, ña' kumi' uxi uvi' kuiya jaan', te ni xa'a' a' xika' a'. Te kii' ni xini ne ita' xiin' Jesús ña' ni xaa a jaan' ndii, ni nandaní ya'a nia.
43 Te ni ka'an ndiee' va Jesús xiin' nia ña ka'an nia xiin' ndee jin ne yivi' ña ni xaa a ikan'. Sakan' te ni ka'an tu a xiin' yuva' si'i' ña' jaan' ña taxi nia ña kuxi a'.

6

So'o ni xaa a kii' ni nandiko' Jesús ñuu a Nazaret

(Mt. 13:53-58; Lc. 4:16-30)

1 Sakan' te ni keta Jesús ikan' xiin' te nda'a' xa'a' a, te ni nandiko' a ñuu mii' ni xa'nu a. 2 Te kii' ni xaa kivi' sábado, ña xinandiee' ne yivi' ndii, ni xa'a' a sania'a a ne yivi' tixin vi'e mii' nakaya ne ñuu jaan'. Te kua'a' ne ni nakaya ikan' kii' ni xini so'o nia ña ka'an a ndii, ni nandaní nia, ka'an nia ndii:

—¿Mii' ka vi' tu ni sakuaan te kaa'? Te, ¿mii' tu kuaxi ña xini tuni ra? Te, ¿mii' ka vi' tu kuaxi ña ndiee' ra te kuví xaa' ra chuun ka'nu' koo' chukuu' jaan'? 3 Te tuxi' itun' kuiti' nduu' ra. Te xini e' ña si'e María nduu' ra. Te xini tu e' ñani ra Jacobo, xiin' José, xiin' Judas, xiin' Simón. Te ñuu yo'o' ndiee' tu ña'a' ta'an' ra —ni kachi xiin' ta'an' nia.

Xa'a' a jaan' na ni nasaa' nia, te ni kandixa' ña'a' nia. 4 Sakan' te ni ka'an Jesús xiin' nia ndii:

—Te ka'an tiaku' tu'un Ndiosí ndii, xito' ka'nu' ña'a' sakuu' ne yivi'. Ndisu ne ndiee' ñuu mii' ra xiin' ne jin kuu' xiin' ra, xiin' ne ndiee' vi'e ra ndii, xito' ka'nu' ña'a' nia —ni kachi a xiin' ne jaan'.

5 Te ni kuví saa a ndee jin chuun ka'nu' koo' chukuu' ikan'. Ndia'vi' kuiti' ne yivi' ni sanda'a a kii' chindu'u' a nda'a' a xini'

nia. 6 Te ni nandaní va Jesús xa'a' ña' ini ne jaan' xini ña'a' nia. Te ni xinu'ni a sakuu' ñuu ña' ñu'u' yatín ikan' sania'a' tu'un Ndiosí.

So'o ni xaa a kii' ni tianu' Jesús te nda'a' xa'a' a te ku'un ka'an ndoso' ra tu'un a
(Mt. 10:5-15; Lc. 9:1-6)

7 Sakan' te ni kana siin' Jesús te uxi uvi' ta'an te nda'a' xa'a' a, te ni tianu' a uvi' ta'an uvi' ta'an ra te kun ka'an ndoso' ra tu'un a. Te ni taxi tu a ndiee' ra te tava' ra ña ndiva'a ña' ñu'u' nimá ne yivi'. 8 Te ni ka'an chuun' a xiin' ra ña kōñi' ra ndee jin ña'a' ku'un ra ichi', süu' jaan' ndii tun' katuvi' kuiti' ra kōñi' ra. Te kōñi' ra tinda'a', ni ndee ña xaxi', ni ndee xu'un'. 9 Te ni ka'an a xiin' ra ña ku'un ra xiin' ndixan' ña xa ki'i' kuiti' ra, te sakan' tu toto ña xa ni'nu' kuiti' ra ku'un ra xiin'. 10 Te ni ka'an ka a xiin' ra ndii:

—Ndee ka vi'e ne yivi' mii' xaa ndo' ndii, ikan' kuiti' kundiee ndo' ndee kiee ndo' ñuu jaan'. 11 Te naa' xaa' ndo' jin xaan' te nätiin' va'a ne yivi' ndo'ó, te ni ndee taxi' so'o tu nia ña ka'an ndoso' ndo' ndii, kiee ndo' ñuu jaan', te sakoyó ndo' yaka' ndixan' ki'i' ndo'. Te xiin' ña jaan' sakuni' ña'a' ndo' ña koo nia tundo'o'. Ña ndaku ka'an i xiin' ndo' ndii, chie ka tundo'o' kundo'o' ne ñuu jaan' kii' sana'má Ndiosí ne yivi', te sakan' ne ni ndiee ñuu Sodoma xiin' ñuu Gomorra —ni kachi Jesús.

12 Te ni kiku ra kua'an ra ka'an ndoso' ra ña nama ne yivi' nimá nia xa'a' kuachi ña xaa' nia. 13 Te ni tava' tu ra kua'a' ña ndiva'a nimá ne yivi'. Te ni xakin ra xa'an oliva xini' kua'a' ne kuni kuví, te ni nda'a nia.

So'o ni xaa a kii' ni xi'i' Juan, te sakuchi' ne yivi' kuenta Ndiosí

(Mt. 14:1-12; Lc. 9:7-9)

14 Kanii' ikan' ni kiku kuento xa'a' Jesús. Te ni xini so'o tu Herodes, te xa'ndia chuun' kuu' nuu', kuento ña ka'an ne yivi' xa'a' Jesús. Sakan' ña sava nia ka'an ndii: “Juan, te ni sakuchi' ne yivi' kuenta Ndiosí ndii, ni natia'ku ra, te suvi' nduu' Jesús. Ña jaan' na kuu' kumi' ra ña ndiee' te xaa' ra kua'a' chuun ka'nu' koo' chukuu'”, kachi nia. 15 Te sava tuku

n̄īa ka'án ndii: “Elías te n̄i ka'an tiakú tu'un Ndiosí xta'an' nduu' Jesús”, kachi n̄īa. Te sava n̄i tukú n̄īa ka'án ndii: “Iin te ka'án tiakú tu'un Ndiosí kuṭi' nduu' a ndee naa te n̄i xika xta'an'”, kachi n̄īa.

16 Te n̄i ka'an Herodes kij' n̄i xini ra kuento jaan' ndii:

—Te jaan' nduu' Juan, te n̄i ka'an chuun' yu'u te n̄i kendoso' te xiin' sukun', te n̄i natjaku ra —n̄i kachi ra.

17 N̄i ka'an Herodes jaan' sakan', kuachi ndii sivi ra n̄i ka'an chuun', te n̄i tjin te xiin' ra Juan jaan', te n̄i satiin ña'a' ra, te n̄i chinaá ña'a' ra vi'e kaa, ña kuu' ña' Herodías. Kuachi ndii n̄i tunda'a' Herodes xiin' a tee' ndee ña' si'i' Felipe, ñan̄i ra, nduu' a'. 18 Sakan' na kuii' n̄i ka'an Juan jaan' xiin' ra ndii: “Vã'a yoo a ña n̄i tunda'a' un' xiin' ña' si'i' ñan̄i un'”, n̄i kachi ra. 19 Xa'a' a jaan' na ña' Herodías jaan' ndii, ndasi' va' a' Juan. Te kuni ka'ni' a' ra, ndisu kuv̄i saa a' ña jaan', 20 kuachi ndii xito' ka'nu' va' Herodes Juan jaan', sakan' ña' xini ra ndii, te xachuun' ndaku nduu' te jaan', te ndoo tu' nimá ra. Ña jaan' na n̄i tax̄i ra ka'ni' ña'a' ña' jaan'. Te ki'in' ichi' n̄i xini so'o Herodes ña' ka'án Juan jaan', tee' ndee n̄i ndi'ni nimá ra xa'a' ña' jaan' ndii, n̄i xtan̄i va' ra kuni so'o ra ña' ka'án te jaan'.

21 Te kij' n̄i nakuijn kivi' ña' n̄i kaku Herodes jaan' ndii, n̄i xini ña' Herodías ña' kivi' jaan' kuv̄i ka'ni' a' Juan jaan'. Kuachi ndii n̄i xa'a' ra iin viko' sij', te n̄i xa'a' tu' ra ña' xaxi' xakuaa'. Te ki'in' te kuu' ka'nu' n̄i tat̄u ra ndiee' ikan', te ndiee' tu' ki'in' te xa'ndia chuun' nuu' te xiin', te ndiee' tu' te kuu' ka'nu' nuu' ñu'u' Galilea. 22 Ikan' te n̄i nda'ni iin ña' sava, ña' si'e Herodías jaan', mii' ndu'u' Herodes jaan' xixi' ra xiin' sakuu' te n̄i tat̄u ra, te n̄i taxa'a' sij' a' nuu' ra. Sakan' te n̄i ka'an Herodes xiin' a' ndii:

—Kakan un' nuu' i' ndee ka' ña' kuni un', pia'un, te tax̄i i' e' nda'a' un' —n̄i kachi ra.

23 Te n̄i chikandja ra kuento ra ka'án ra ndii:

—Tax̄i i' nda'a' un' ndee ka' ña' kakan un' nuu' i', pia'un. Koo' a' xaa' a' naa' kakan un' ndee ta'vi' sava ñu'u' mii' xa'ndia chuun' i' —n̄i kachi ra xiin' a'.

24 Sakan' te n̄i keta ña' sava jaan' mii' ndiee' te jaan', te n̄i ndatu'un' a' ña' Herodías, si'i' a' jaan' ndii:

—¿Ndee ña' kakan i, naa'? —n̄i kachi a'.

Sakan' te n̄i ka'an si'i' a' jaan' xiin' a' ndii:

—Xini Juan, te sakuchi' ne yivi', kakan un' —n̄i kachi a'.

25 Sakan' te achi va' n̄i nandiko' ña' sava jaan' nuu' Herodes jaan' te n̄i ka'an a' xiin' ra ndii:

—Va'a, kuni i' ña' naka'án e' kuṭi' te tax̄i un' nda'a' i' tix̄in iin ko'o' xini Juan, te sakuchi' ne yivi' —n̄i kachi a'.

26 Sakan' te n̄i kusuchi' va' in̄i te jaan'. Ndisu n̄i kuni ra nandiko' xata' ra xiin' kuento ra ña' n̄i tax̄i ra nuu' a' nuu' sakuu' te ndiee' xixi' xiin' ra jaan'. 27 Sakan' na xaka'án e', te n̄i ka'an chuun' ra xiin' iin te xiin' ra ña' ku'un na'in ra xini Juan jaan'. Sakan' te n̄i xa'an te xiin' vi'e kaa, te n̄i kendoso' ra sukun' te jaan'. 28 Te n̄i na'in ra a, te n̄i chinaá ra a tix̄in iin ko'o', te n̄i tax̄i ra a nda'a' ña' sava jaan'. Te ña' jaan' n̄i tax̄i a' a nda'a' si'i' a'.

29 Kij' n̄i xini te nda'a' xa'a' Juan jaan' kuento ña' n̄i ndo'o ra ndii, n̄i ndekuie te jaan', te n̄i na'in ra ñu'u' nde'i jaan', te n̄i nataan' ra a.

So'o n̄i xaa a' kij' n̄i sakuxi' Jesús u'un mi' te yivi'

(Mt. 14:13-21; Lc. 9:10-17; Jn. 6:1-14)

30 N̄i ya'a ndia'vi' kivi', te n̄i nakaya te n̄i tjanu' Jesús ka'an ndoso' tu'un a' jaan'. Te n̄i ka'an ra xiin' a' sakuu' ña' n̄i xaa ra xiin' ña' n̄i sania'á ra. 31 Sakan' te n̄i ka'an a' xiin' te jaan' ndii:

—To'o' mii' e' sakan' mii' tax̄in' kaa', te kuv̄i nandiee' e' iin xa'a' —n̄i kachi a'.

Sakan' ña' kua'a' xava'a' ne yivi' yoo nuu' a, ne kua'an n̄i ne xaa' n̄i. Te n̄i ndee kuni'a'a' a' kuxi' a' te sakan' tu' te jaan'. 32 Sakan' te n̄i ko'ni ra iin tundo'o' te kua'an ra xiin' Jesús iin xaan' mii' tax̄in' kaa'. 33 Ndisu kua'a' ne yivi' ndii, n̄i xini n̄i kua'an tundo'o' jaan', te n̄i nakuni n̄i yoo ñu'u' tix̄in nu'. Sakan' na n̄i tax̄ta'an' n̄i kua'an xa'a' n̄i yu'u' mini mii' kua'an tundo'o' jaan'. Te n̄i k̄iee ne yivi' jaan' sakuu' ñu'u' te kua'an n̄i mii'

kua'an Jesús. Te xī'na ka nja ni ndekuie ikan', te sakan' te ni xaa Jesús xiin' te kua'an xiin' a. ³⁴ Te kij' keta' a tixin tundoo' jaan' ndii, ni xini a ndiee' ne yivi' kua'a' ya'a jaan'. Te ni kuvita ini a xa'a' nja, sakan' ña ndee naa mbee, ti' koo' te paxto, nduu' nja. Te ni xa'a' sania'a ña'a' a kua'a' nuu' ña'a'. ³⁵ Te kij' ni kuaa' kua'an ndii, ni kuyatin te nda'a' xa'a' a nuu' a, te ni ka'an ra xiin' a ndii:

—Tákuie, xa ni kuaa' va vitin, te mii' koo' yoo ndiee' e'. ³⁶ Va'a ka sandutía un' ne yivi', te kiku nja ku'un nja xa'a' ku'u, uun ñuu' kualii' ña ñu'u' yatin te sata' nja ña kuxi nja, sakan' ña yo'o' ndii, koo' a yoo kuxi nja saa e' —ni kachi ra.

³⁷ Ndisu ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Ndo'ó taxi ña kuxi nja —ni kachi a.

Te ni nakujin ra ndii:

—¿Ñáá kuni un' ña ku'un sata' ndu ña kuxi ne kaa' xiin' xu'un' ña ki'in' iin te yivi' naa' sachuun' ra uvi ciento kivi', te kivi taxi e' ña kuxi nja? —ni kachi ra.

³⁸ Sakan' te ni ka'an ka Jesús xiin' ra ndii:

—¿Saa ta'an xita' va'a kumi' ndo'? Kua'an koto ndo' —ni kachi a.

Te ni ka'an ra xiin' a kij' ni kundani ra saa ta'an kuu' a ndii:

—U'un ta'an xita' va'a te uvi ta'an tjaka' kuiti' —ni kachi ra.

³⁹ Sakan' te ni ka'an chuun' Jesús xiin' ra ña ka'an ra xiin' ne yivi' te kundiee ti'vi nja nuu' itia kuiti'. ⁴⁰ Te ni xikundiee ti'vi ne yivi' jaan'. Sava ti'vi ni ndiee ciento nja, te sava ti'vi ni ndiee uvi xiko uxi nja.

⁴¹ Sakan' te ni ki'in Jesús u'un saa' xita' va'a jaan' xiin' uvi saa' tjaka' jaan'. Te ni nakoto a ndivi', te ni taxi a ña chindani Ndiosí. Sakan' te ni sakuachi' a xita' va'a jaan' xiin' uvi saa' tjaka' jaan', te ni taxi ña'a' a nda'a' te nda'a' xa'a' a. Te ni xaxa' te jaan' a nda'a' sakuu' ne yivi' kua'a' jaan'. ⁴² Sakan' te ni xixi sakuu' nja ndee ni nda'ni nja. ⁴³ Ndi'i jaan' te ni nakaya te nda'a' xa'a' a jaan' xita' va'a ña'in' xiin' tjaka'. Te ni sakutu' nja uxi uvi ta'an íka' na'nu' xiin' ña ni ndoo ndoso' jaan'. ⁴⁴ Te ne ni xixi jaan' ña mji' ndi'i' te yivi' kuiti' ndii, u'un mii' ni kuu' ra.

So'o ni xaa a kij' ni xika Jesús nuu' tikui mini

(Mt. 14:22-27; Jn. 6:16-21)

⁴⁵ Xaka'an e', te ni ka'an Jesús xiin' te nda'a' xa'a' a, te ni ko'ni ra tixin tundoo' te ki'in ichi' ra ku'un ra tuku ta'vi' yu'u' mini jaan' te xaa ra ñuu' ña nani' Betsaida. Te kij' kua'an ra ndii, ni ndoo a sandutía a ne yivi' kua'a' jaan'. ⁴⁶ Te kij' ndi'i ni sandutía ña'a' a ndii, ni kaa a iin xiki' kua'an a, te ndatu'un' a xiin' Ndiosí. ⁴⁷ Te kij' ni kuu' ñuu' ndii, xa ni kuxika' te nda'a' xa'a' a jaan' kua'an ra xiin' tundoo' nuu' mini, te ni ndoo iin ndaa' Jesús ñu'u' jaan'. ⁴⁸ Te kij' xa kitú' kua'an ndii, ni xini Jesús ña ndo'o' te jaan' te satuvi' ra tundoo' jaan' te kua'an nu', sakan' ña kuaxi suma' tachi'. Ikan' te xa'a' Jesús kua'an xa'a' a nuu' mini mii' ñu'u' ra. Te kij' ni nani'i' ña'a' a ndii, ni xaa a ndee naa ña kuni xka'ndia kua'an a. ⁴⁹ Te kij' ni xini te jaan' kuaxi xa'a' a nuu' tikui mini jaan' ndii, ni ka'an' ra ndii, i'na' nduu' a, te ni kuaa' ni'vi va ra. ⁵⁰ Kuachi ndii sakuu' ra ni xini ña'a', te ni yi'vi va ra. Ndisu numi' te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Sandieni xiin' mii' ndo' te kuän yi'vi ndo', sakan' ña yu'u' nduu' i —ni kachi a.

⁵¹ Sakan' te ni sko'nu' a tixin tundoo' mii' ñu'u' te jaan', te ni xikujin tachi' jaan'. Ña jaan' na ni nandan koo' chukuu' ra. ⁵² Sakan' ña tia'an kundani ra ndee ña kuni kachi a ña ni ndasakua'a' Jesús xita' va'a kij' ni sakuxi' a ne yivi' kua'a' jaan', sakan' ña xii ka nimá ra.

So'o ni xaa a kij' ni sanda'a Jesús ne kuni kivi nuu' ñu'u' Genesaret

(Mt. 14:34-36)

⁵³ Te kij' ni xka'ndia Jesús xiin' te jaan' mini jaan' ndii, ni xaa a iin ñu'u' ña nani' Genesaret. Te ni satiin ra tundoo' jaan' yu'u' mini jaan'. ⁵⁴ Te kij' ni kiee ra xiin' a tixin tun' jaan' ndii, xaka'an e', te ni nakuni ne yivi' Jesús, ⁵⁵ te ni xa'a' xaxa' nja kuento xa'a' a kanii' nuu' ñu'u' jaan' xiin' nda'a' a. Sakan' te ni xa'a' ne ndiee' saa kua'an ikan', kuan ndiaka nja ne kuni kivi nuu' Jesús, mii' xini' nja kuento yoo a, ndiso' ña'a' nja nuu' tun' xto. ⁵⁶ Te ndee ka xaan' xka'ndia a kua'an a ñuu' kualii' nduu' a, uun ñuu' na'nu' nduu' a, uun

xa'a' ku'u nduu' a ndii, ni tandiee ne yivi' ne kuni kuvj jaan' ichi' mii' xito' xka'ndia a. Te ni ka'an nda'vi nja xiin' a na taxj a tondia nda'a' ne kuni kuvj jaan' tee' yu'u' toto kujti' a. Te sakuu' ne ni tondia nda'a' yu'u' toto a jaan' ndii, ni nda'a nja.

7

Yo'o' sania'a Jesús na va'a ka saq e' na kuni Ndiosí, te saq e' na kuni te yivi' (Mt. 15:1-20)

¹ Unta' ndii, ni nakaya te fariseo nuu' Jesús xiin' sava te sania'a tu'un ndei' Ndiosí. Te jaan' ndii, nuu' Jerusalén ni kieve ra. ² Kij' ni xini te jaan' na sava te nda'a' xa'a' a ndii, ndikún ra xata' na ka'an tu'un ndei' te yata', sakan' na ni natia ra nda'a' ra ki'in' ichi' te kuxi ra, sakan' na ni xixi ra xiin' nda'a' kinj xtuu te jaan'. Te xa'a' a jaan' na ni ka'an kinj ra xa'a' te nda'a' xa'a' a jaan'. ³ Sakan' na te fariseo xiin' sakuu' ne ta'an' ndu, ne judío ndii, xixi' nja naa' tia'an natia nja nda'a' nja ki'in' ichi'. Sakan' xaa' nja xa'a' na ndikún ni' nja xata' na xi xaá te xij' yata' ndu. ⁴ Te kij' kua'an nja ya'vi, te nandiko' nja vi'e nja ndii, xixi' nja naa' tia'an natia nja nda'a' nja ki'in' ichi'. Ndisu yoo kua'a' ka na ni xaa ne xij' yata' ndu xaa' nja naa kuu' na natia' nja yaxin', xiin' kisi, xiin' sakuu' ndachuun', na ni kua'a xiin' kaa, xiin' tun' xto nja. ⁵ Sakan' na ni ndatu'un' na'a' te fariseo xiin' te sania'a tu'un ndei' Ndiosí ndii:

—¿Ndichun na saxinú te nda'a' xa'a' yo'ó na xi xaá e', na ni nakoo te xij' yata' e'? Sakan' na xixi' ra xiin' nda'a' kinj nuu' Ndiosí —ni kachj ra.

⁶ Sakan' te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Ndo'ó, te xasuvi' xiin' mii' ndii, ndaku va ni ka'an Isaías xa'a' ndo' kij' ni ka'an tiakú ra tu'un Ndiosí mii' ka'an a ndii:

Ne yivi' yo'o' ndii, xiin' yu'u' kujti' nja xito' ka'nu' nja yu'u.

Ndisu nimá nja ndii, xika' yoo a nuu' i.

⁷ Tiin' ka'nu' saka nja yu'u,

kuachj ndii ka'an chuun' nja na xini tuni ne yivi' kujti'.

Te ka'an nja na tu'un ndei' yu'u nduu' a. Ni kachj a. ⁸ Sakan' na xata' ndo' nakoo' ndo' na ka'an chuun' Ndiosí, te ndikún

kixin' ndo' xata' na xi xaá e', na ni nakoo ne xij' yata' e', naa kuu' na natia' ndo' yoo, xiin' na natia' ndo' yaxin' ki'in' va ichi', xiin' kua'a' ka inga nuu' na xaa' ndo' —ni kachj a.

⁹ Te ni ka'an tu Jesús xiin' te jaan' ndii:

—Chuun va ndo' xiin' na xanu' ndo' na ka'an chuun' Ndiosí, te ndikún ndo' na xi xaá mii' ndo'. ¹⁰ Kuachj ndii ni ke'j Moisés tu'un Ndiosí nuu' tutu mii' ka'an a ndii: “Koto ka'nu' ndo' yuva' si'i' ndo'”, kachj a. Te ka'an tu a ndii: “Yoo ka kanja'a xiin' yuva' si'i' nja ndii, kuni a na kuvj nja”, kachj a. ¹¹ Ndisu ndo'ó ka'an ndii, kuvj ka'an iin ne yivi' xiin' yuva' si'i' nja ndii: “Na'a i ndii, Corbán nduu' a. Xa'a' a jaan' na kuvj chindiee' i ndo'ó, sakan' na sakuu' na'a' i ndii, xa ni taxj kuento i na nditia Ndiosí kundu'u a.” ¹² Te ndo'ó ka'an ndii, naa' ka'an iin ne yivi' sakan' ndii, kuni a na chindiee' ka nja yuva' si'i' nja xiin' na'a' nja. ¹³ Te xiin' na jaan' xanu' ndo' na ka'an chuun' Ndiosí, te ndikún ndo' na xi xaá mii' ndo', na saya'a nuu' ta'an' ndo', xiin' kua'a' ka inga nuu' na xaa' ndo' —ni kachj a xiin' te jaan'.

¹⁴ Sakan' te ni kana ni tukuu a ne yivi' kua'a' jaan', te ni kuyatin nja nuu' a, te ni ka'an a xiin' nja ndii:

—Kuni so'o va sakuu' ndo' te kundani ndo' na ka'an i xiin' ndo'. ¹⁵ Ndee iin na xaxi' ne yivi' sativi' nimá nja nuu' Ndiosí. Süu' jaan' ndii tu'un na kieve' yu'u' nja nduu' na sativi' nimá nja nuu' a. ¹⁶ Ndo'ó, ne xini so'o ndii, chuun xa'a' va ndo' na ni ka'an i —ni kachj Jesús.

¹⁷ Sakan' te ni nakoo Jesús ne yivi' jaan', te ni nda'ni a iin vi'e, te ni ndatu'un' na'a' te nda'a' xa'a' a ndee na kuni kachj na ni ka'an ndiaa a jaan'. ¹⁸ Sakan' te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—¿Na sakan' ndii, ni ndee ndo'ó ni kundani na ni ka'an i jaan'? Ndee iin na xaxi' e' kuvj sativi' nimá e' nuu' Ndiosí.

¹⁹ Sakan' na, na xaxi' e' jaan' ndii, süu' nimá e' ko'ni' a, süu' jaan' ndii xiti e' ko'ni' a, te xitia a kij' kua'an e' nuu' ku'u —ni kachj a xiin' ra.

Te xiin' na jaan' ni ka'an Jesús na ndee iin na xaxi' e' sativi' nimá e' nuu' Ndiosí.

²⁰ Te ni ka'an ka Jesús ndii:

—Ndisu ña ka'án ne yivi' ndii, tixin nimá ña kuaxi a, te ña jaan' nduu' ña sativi' nimá ña nuu' Ndiosí. ²¹ Sakan' ña nimá ña kuaxi ña ña'a ña xanini ña. Naa kuu' ña kumi' ña musa ña, xiin' ña xiin' ña, xiin' ña xa'ni' ña ne yivi', ²² xiin' ña xakuina' ña, xiin' ña ndioo' iní va ña xa'a' ña'inga ne yivi', xiin' ña xaa' va ña ndee ka ña ña'a, xiin' ña xini xa'an' ña ne yivi', xiin' ña kiní va kuu' ña xiin' iin' ña, xiin' ña ndasi' nuu' ña xini ña ne yivi', xiin' ña kaní'a ña xa'a' ne yivi', xiin' ña ñuñu' ña, xiin' ña küu' kaxi' ña. ²³ Te sakuu' ña ña'a jaan' kieve' nimá ña, te sativi' ña'a' a nuu' Ndiosí —ni kachi Jesús.

So' o ni xaa a kii' ni sanda'a Jesús ña' si'e iin' ña' tuku'
(Mt. 15:21-28)

²⁴ Te ni keta Jesús ikan', te kua'an a xiin' te nda'a' xa'a' a ñu'u' yatín ñuu' Tiro xiin' ñuu' Sidón. Te ni nda'ni a iin' vi'e, te ni kuní a ña kuní ne yivi' ña ikan' yoo a. Ndisu ni kuví tisi'e a, ²⁵ sakan' ña ni xini iin' ña'a' kuento xa'a' a. Xaka'án e', te ni xaa a', te ni xikuiin' xiti' a' nuu' a, sakan' ña yoo iin' ña' si'e a' ña' naá ña ndiva'a nimá. ²⁶ Te ña' griega, ña' ni kiee nuu' ñu'u' Sirofenicia nduu' a'. Te ni ka'an nda'vi a' xiin' Jesús ña xta'ni' a ña ndiva'a jaan' nimá ña' si'e a' jaan'. ²⁷ Sakan' te ni ka'an a xiin' a' ndii:

—Va'a ka xi'na taxí e' kuxi si'e e' ndee nda'ni ña, sakan' ña va'a na'in e' ña xaxi' nuu' ña, te ko'ni e' ña jaan' nuu' naya' —ni kachi a.

²⁸ Te ni nakuiin' ña' jaan' ndii:

—Ña ndaku ka'án un', tákui'e. Ndisu ndee naya' ndii, xaxi' ri' xi'e ña koyó tixin mesa yu'u' ne kuachi' kii' xixi' ña —ni kachi a' xiin' a.

²⁹ Sakan' te ni ka'an Jesús xiin' a' ndii:

—Va'a, naa, nandiko' un' vi'e un' vitin. Xa'a' a ña ni ka'an un' kaa' ndii, xa ni keta ña ndiva'a jaan' nimá ña' si'e un' —ni kachi Jesús xiin' a'.

³⁰ Te kii' ni naxaa ña'a' jaan' vi'e a' ndii, ni xini a' kandu'u' ña' lulu si'e a' jaan' nuu' tun' xto, te xa ni keta tu ña ndiva'a jaan' nimá a'.

So' o ni xaa a kii' ni sanda'a Jesús iin' te so'o' i'in'

³¹ Tuku ni ni keta Jesús xiin' te nda'a' xa'a' a, te ni xka'ndia a yatín ñuu' Tiro jaan' kua'an a xiin' ra. Te ni xka'ndia tu a ñuu' Sidón xiin' ñu'u' Decápolis, te ni xaa a yu'u' miji Galilea. ³² Te ikan' ni ndekuie ne yivi' nuu' a xiin' iin' te so'o' i'in'. Te ni ka'an nda'vi ña xiin' a te tondia nda'a' ña'a' a te nda'a' ra. ³³ Sakan' te ni naka siin' a te jaan' ndee ndoso'. Te ni se'vi a nuu' nda'a' a uvi saa' so'o' ra. Te ni kondia tiasi'i a nuu' nuu' nda'a' a jaan', te ni tondia a yaa' ra xiin' tiasi'i a jaan'. ³⁴ Te ni nakoto a ndivi', te ni xaka iní a, ka'án a ndii:

—Efata —ni kachi a. Te ña jaan' kuni kachi a ndii: Nunia' vitin.

³⁵ Xaka'án e' sakan' te ni nunia' so'o' ra, te ni nandu'u' va'a tu yaa' ra, te ni xa'a' ka'án kaxi' ra. ³⁶ Te ni ka'an chuun' a xiin' ne yivi' jaan' ña ka'an ña xiin' ndee iin' ne yivi' xa'a' ña jaan'. Ndisu so'o' kiku' ka ña kuento xa'a' a tee' ndee taxí xachi' a saa ña ña jaan'. ³⁷ Te ni nandaní ya'a ne yivi' jaan' ka'án ña ndii:

—Sakuu' ña xaa' ra ndii, ña va'a nduu' a. Te ndee ne so'o' nuniá' so'o' xaa' ra, te sanaka'án tu ra ne i'in' —ni kachi ña.

8

So' o ni xaa a kii' ni sakuxi' Jesús kumi' mií ne yivi'

(Mt. 15:32-39)

¹ Kivi' jaan' ndii, kua'a' ya'a tukuu ne yivi' ni nakaya nuu' Jesús, te koo' a kumi' ña kuxi ña. Sakan' te ni kana a te nda'a' xa'a' a, te ni ka'an a xiin' ra ndii:

² —Kuvita va iní i xa'a' ne yivi' kua'a' kaa', sakan' ña xa kua'an uní kivi' ndiee' ña xiin' e', te koo' a kumi' ña kuxi ña. ³ Te naa' nativi' soko ña'a' i vi'e ña ndii, iyo kuniaa' ña ichi', sakan' ña xika' ni kiee sava ña —ni kachi a.

⁴ Sakan' te ni ka'an te nda'a' xa'a' a xiin' a ndii:

—Ndisu mii' taxin' kaa' ndiee' e', tákui'e. ¿Saa kuví taxí e' ña kuxi ne yivi' kua'a' kaa' te nda'ni ña? —ni kachi ra.

⁵ Sakan' te ni ndatu'un' ña'a' a ndii:

—¿Saa ta'an xita' va'a kumi' ndo'? —ni kachi a.

Te ni nakujin ra ndii:

—Uxa ta'an a —ni kachi ra.

⁶ Sakan' te ni ka'an chuun' a nuu' ne yivi' te kundiee nja nuu' nu'u' jaan'. Te ni ki'in a uxā saa' xita' va'a jaan', te ni taxi a ña chindani Ndiosí. Te ni sakuachi' ña'a' a, te ni taxi ña'a' a nda'a' te nda'a' xa'a' a jaan'. Te ni xaxa' ra ña jaan' nda'a' ne kua'a' jaan'. ⁷ Te ni kumi' tu te nda'a' xa'a' a jaan' ndia'vi' tiaka' kualí, te ni ki'in a ri', te ni taxi tu a ña chindani Ndiosí. Te ni ka'an chuun' a xiin' ra ña xaxa' tu ra ti' jaan' nda'a' ne yivi' jaan'. ⁸ Ni xixi' ne yivi' jaan' ndee ni nda'ni nja, te ni nakaya ra uxā ta'an íka' na'nu' va, ña xaxi' ña ni ndoo ndoso'. ⁹ Te ne ni xixi' jaan' ndii, ni kuu' nja yatin' kumi' mií. Sakan' te ni sandutiá ña'a' Jesús. ¹⁰ Ndi'i jaan' te ni sko'nu' a tixin iin tundo' xiin' te nda'a' xa'a' a, te kua'an a nuu' nu'u' Dalmanuta.

Xikán ne yivi' iin chuun ka'nu' koo' chukuu' nuu' Jesús

(Mt. 16:1-4; Lc. 12:54-56)

¹¹ Sakan' te ni ndekuie te fariseo nuu' Jesús, te ni xa'a' iin' taan ra xiin' a ndee ni te koto kua'a' ña'a' ra. Sakan' na kuii' ni ka'an ra xiin' a ña saa a iin chuun ka'nu' ña taxi' Ndiosí. ¹² Ni xaka' ini a ka'an a ndii:

—Ndo'ó, ne ndiee' iin yivi' vitin ndii, xikán ndo' chuun ka'nu' nuu' i, ndisu ka'an ndaku i xiin' ndo' ndii, ndee iin chuun ka'nu' saa i nuu' ndo' —ni kachi a.

¹³ Te ni ndoo ra ita' ra ikan', te ni sko'nu' a tundo' jaan', te kua'an a tuku' ta'vi' minj Galilea jaan'.

Ka'an Jesús xa'a' ña va'a ña sania'á te fariseo

(Mt. 16:5-12)

¹⁴ Te nda'a' xa'a' Jesús ndii, ni nandosó' ra koni' i ra xita' va'a, te iin ndaa' kuiti' a ni'i' ra nu'u' ra tixin tundo' jaan' kua'an ra. ¹⁵ Te ni ka'an chuun' Jesús xiin' ra ndii:

—Koto na xito' xiin' mii' ndo' nuu' yuchi' levadura, ña tiin' te fariseo xiin' te nduu' kuenta Herodes —ni kachi a.

¹⁶ Te ni xa'a' ka'an xiin' ta'an' ra ndii:

—Ka'an a sakan' xiin' e', sakan' ña koo' xita' va'a ndiso' e' —kachi ra.

¹⁷ Te ni xini Jesús ña ndatu'un' xiin' ta'an' ra, te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—¿Ndichun ndatu'un' xiin' ta'an' ndo' xa'a' xita' va'a? ¿Ñáá kusaa' kuvj nakuni ndo' ña ka'an i te kundani ndo' a? ¿Ñáá xij ka nimá ndo' ndee vitin? ¹⁸ Yoo nduchi' nuu' ndo', ndisu xito' ndo' xiin' a, te yoo tu so'o ndo', ndisu xini so'o ndo'. ¿Ñáá naka'an' ndo' ña ni xaa i? ¹⁹ Kij' ni sakuachi' i u'un ta'an xita' va'a, te ni xixi' u'un mií ne yivi' ndii, ¿saa ta'an íka' na'nu' va chitu' ña xaxi' ni ndoo ndoso' ni nachii' ndo'? —ni kachi a xiin' ra.

Te ni ka'an ra ndii:

—Uxi uvj ta'an nu' —ni kachi ra.

²⁰ Sakan' te ni ka'an tukuu a xiin' ra ndii:

—Te kij' ni sakuachi' i uxā ta'an xita' va'a, te ni xixi' kumi' mií ne yivi' ndii, ¿saa ta'an íka' na'nu' va chitu' ña xaxi' ña ni ndoo ndoso' ni nachii' ndo'? —ni kachi a xiin' ra.

Te ni ka'an ra ndii:

—Uxa ta'an nu' —ni kachi ra.

²¹ Sakan' te ni ka'an ka a xiin' ra ndii:

—¿Ñáá ni ndee sakan' kundani ndo'? —ni kachi a.

So'o ni xaa a kij' ni sanda'a Jesús iin te kui'e nuu' nuu' Betsaida

²² Sakan' te ni xaa Jesús xiin' te nda'a' xa'a' a nuu' Betsaida, te ni ndekuie ne yivi' nuu' a xiin' iin te kui'e nuu'. Te ni ka'an nda'vi nja xiin' a ña tondia nda'a' ña'a' a te nda'a' ra. ²³ Ikan' te ni tiin a nda'a' te kui'e nuu' jaan'. Te ni naka' ña'a' a, te kua'an a nuu' nuu' jaan' xiin' ra. Te ni kondia tiasí' i a nduchi' nuu' ra, te ni tondia nda'a' ña'a' a, te ni ndatu'un' ña'a' a naa' xa kuvj xito' ra sie. ²⁴ Sakan' te ni xito te jaan', te ni ka'an ra ndii:

—Kuvj xini i ne yivi', ndisu naa iin' itun' kujti' iin' nja nuu' i, te kuan kuaxi nja xika' nja —ni kachi ra.

²⁵ Sakan' te ni tondia nda'a' ni tukuu a nduchi' nuu' ra jaan', te ni xa'a' ra xito' tukuu' ra. Te xa ni nda'a' ra, te kuvj xito' kaxi' ra sakuu' ña yoo. ²⁶ Ndi'i jaan', te ni ti'vi' ña'a' a vi'e ra, te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Ndä'ni ka un' nuu' yo'o', ni ndee ka'an tu un' xiin' ne ndiee' nuu' yo'o' ña ni nda'a' un' —ni kachi a.

Ka'án Pedro ña Jesús nduu' Cristo, ña ni tjanu' Ndiosí sakakú yoo'

(Mt. 16:13-20; Lc. 9:18-21)

²⁷ Te ni keta Jesús ikan', te kua'an a xiin' te nda'a' xa'a' a ñuu ña nduu' nda'a' ñuu Cesarea Filipino, te ni ndatu'un' a te jaan' kij' kua'an ra ichi' jaan' ndii:

—¿Yoo nduu' yu'u, kachi ne yivi'? —ni kachi a.

²⁸ Te ni ka'an ra xiin' a ndii:

—Sava ne yivi' ka'an ña Juan, te ni sakuchi' ne yivi' kuenta Ndiosí, nduu' un', te sava tuku ña ka'an ña Elías nduu' un', te sava tuku ña ka'an ña inga te ni ka'an tiaku tu'un Ndiosí xta'an' nduu' un' —ni kachi ra.

²⁹ Sakan' te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Te ndo'ó ndii, ¿yoo nduu' yu'u, kachi ndo'? —ni kachi a.

Te ni nakujin Pedro ka'an ra xiin' a ndii:

—Yo'ó nduu' Cristo, ña ni tjanu' Ndiosí sakakú ne yivi' —ni kachi ra.

³⁰ Ndisu ni ka'an chuun' ndiee' a xiin' ra ña ka'an ra xiin' ndee jin ne yivi' yoo nduu' a.

Ka'án Jesús ndee ña kundo'o a te kivi a

(Mt. 16:21-23; Lc. 9:22-27)

³¹ Sakan' te ni xa'a' Jesús sania'á ña'a' a ña kuni a ña kundo'o u'vi va ña nduu' tu te yivi', te sandiee kui'e ña'a' te xixa nuu' ñuu, xiin' sutu kuu' nuu', xiin' te sania'á tu'un ndei' Ndiosí, te ka'ni' ña'a' ra, ndisu natjaku a kivi' ña unj. ³² Te ni ka'an kaxi' a ña jaan' xiin' ra. Sakan' te ni xta'ni' siin' ña'a' Pedro, te ni xa'a' kani' kuento ña'a' ra. ³³ Ikan' te ni ndiko kuiin Jesús, te ni nakoto a nuu' inga ka te nda'a' xa'a' a jaan', te ni kanj kuento a Pedro ka'an a ndii:

—Kua'an ndia'a ñaa'. Ka'an un' ndee naa ña ndiva'a. Te xanini un' saa kuni Ndiosí, süu' jaan' ndii xanini un' naa xanini ne yivi' kujiti' —ni kachi a.

Ka'án Jesús saq kuni a saq e' te kundikun e' ichi' a

(Mt. 16:24-28; Lc. 9:23-27)

³⁴ Sakan' te ni kana Jesús te nda'a' xa'a' a xiin' ne yivi' kua'a', te ni ka'an a ndii:

—Naa' yoo ka kuni kundikun ichi' yu'u ndii, kuni a ña nakoo ña ña kuni mji' ña, te na ko'o tu'va tu ña te kundo'o

ña ndee naa kundo'o i nuu' krusin, te kundikun ña yu'u. ³⁵ Kuachi ndii, yoo ka kuni sakakú xiin' mii' mji' ndii, kuvj ña. Ndisu yoo ka taxi' kivi' ñuu ña xa'a' ichi' yu'u xiin' xa'a' tu'un va'a ndii, natjin ña kivi' ñuu ña koo' kivi' ndi'i'. ³⁶ Te kuasa' kuni tu kivi' ñuu jin ne yivi' naa' kanando ña sakuu' ña'a ña yoo jin yivi', te kuvj ña nuu' Ndiosí. ³⁷ Sakan' ña koo' ndee jin ña'a jin yivi' ña kuvj chikandia ña xa'a' kivi' ñuu, ña koo' kivi' ndi'i'. ³⁸ Te yoo ka kuchani xa'a' yu'u xiin' xa'a' tu'un i nuu' ne ndiso' kuachi ndiee' vitin, ne xani' ndoso' Ndiosí ndee naa xaa' jin ne kumi' musa ndii, jin kachi kuchani tu yu'u, ña nduu' tu te yivi', xa'a' ne jaan' nuu' Ndiosí kij' kixin tukuu i jin yivi' xiin' ña ndiee' yuva' i Ndiosí, xiin' ña ndiee' sakuu' ángele, ña xika' nuu' nuu' a.

9

¹ Te ni ka'an ka tu a xiin' ña ndii:

—Ña ndaku ka'an i xiin' ndo' ndii, ka'ni sava ne yivi' tein ndo'ó yo'o' vitin ndii, kuvj ña ndee kuni ña ña xaa ña xa'ndia chuun' Ndiosí xiin' ña ndiee' a —ni kachi a.

So'o ni xaa a kij' ni nanduú ndatun' va nuu' Jesús, te ni yi'e tu toto a

(Mt. 17:1-13; Lc. 9:28-36)

² Inu ta'an kivi' ni xka'ndia, te ni naka Jesús Pedro xiin' Jacobo xiin' Juan, te kua'an siin' a xiin' ra jin tindu' sukun. Te ni xini te jaan' ña ni nanduú ndatun' va a. ³ Te toto a ndii, ni nanduú yi'é koo' chukuu' a, te yaa kachi' vi' a. Ndee jin ne yivi' jin yivi' ndee mii' ka kij' natia' ña ndii, kuvj ndasayaa ña toto naa toto a jaan'. ⁴ Ikan' te ni xini ra ña ni tuvj Elías xiin' Moisés, te ndatu'un' ra xiin' Jesús.

⁵ Ikan' te ni ka'an Pedro xiin' a ndii:

—Va'a ña kuaxi ndu yo'o', takui'e. Na kasa'a ndu unj ta'an tia'va'. Jin a kundu'u' yo'ó, te jin a kundu'u' Moisés, te jin a kundu'u' Elías —ni kachi ra.

⁶ Ni ka'an ra sakan' xiin' Jesús sakan' ña xini ka ra ndee ña ka'an ra, sakan' ña ni yi'vi va unj saa' te jaan'. ⁷ Sakan' te ni nuu jin viko', te ni tisa'vi a sakuu' te ita' ikan'. Te tein viko' jaan' ni ka'an jin tachj' yu'u' ndii:

—Ñā ñāa' nduu' si'e manij' i. Kunij' so'o ndo' ñā ka'an a xiin' ndo' —nij' kachij' a.

⁸ Te xaka'an e', te nij' nakoto te jaan' saa xinundu'u mii' ita' ra jaan', ndisu ndee jin koo' nij' xini ka ra. Ndee jin ndaa' Jesús kuitij' nij' xini ra ikan'.

⁹ Te kij' naka'a a xiin' ra tindu' jaan' ndii, nij' ka'an chuun' a xiin' ra ñā kā'an ra xiin' ndee jin ne yivij' ñā nij' xini ra ikan'. Süu' jaan' ndii ndee kij' natiaaku ñā nduu' tu te yivij', te kuvij' ka'an ra xa'a' ñā jaan'.

¹⁰ Te nij' saxinu ra ñā nij' ka'an chuun' a xiin' ra jaan'. Ndisu nij' xa'a' ndatu'un' ta'an' ra ndee ñā kuni kachij' a ñā natiaaku tukuu' a jaan'. ¹¹ Te nij' ndatu'un' ra Jesús ndii:

—Naa' sakan' ndii, ¿ndichun na ka'an te sania'á tu'un ndei' Ndiosí ñā xina'na ka Elías nandiko', sakan' vij' te kixin ñā sakakú ne yivij'? —nij' kachij' ra.

¹² Te nij' ka'an a xiin' ra ndii:

—Ñā ndixa nduu' a ndii, xina'na ka Elías kixin, te sakoo' tu'va ra sakuu' ñā yoo. Te ndii yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'an a xa'a' yu'u, ñā nduu' tu te yivij', ñā sando'o' kua'a' te yivij' yu'u, te sandiee kui'e tu ra yu'u. ¹³ Ndisu ka'an yu'u xiin' ndo' ñā xa nij' kixin Elías jaan', te nij' xaa ne yivij' saa ka nij' kunij' nia xiin' ra naa ka'an tutu Ndiosí xa'a' ra —nij' kachij' a.

So'o nij' xaa a kij' nij' sanda'a Jesús jin te sava, te naa' ñā ndiva'a nimá (Mt. 17:14-21; Lc. 9:37-43)

¹⁴ Kij' nij' xaa Jesús xiin' te unij' ta'an jaan' ndienu' mii' ndiee' inga te nda'a' xa'a' a ndii, nij' xini a kua'a' ya'a ne yivij' saa xinundu'u xiin' ra. Te ita' tu sava te sania'á tu'un ndei' Ndiosí kani' ta'an' kuento ra xiin' te jaan'. ¹⁵ Kij' nij' xini sakuu' ne yivij' kua'a' jaan' kuaxi Jesús ndii, nij' nandanij' nia, te nij' taxta'an' nia kua'an nakuatu ñā'a' nia. ¹⁶ Te nij' ka'an a xiin' te jaan' ndii:

—¿Ndee xa'a' kani' ta'an' ndo' kuento xiin' te kaa'? —nij' kachij' a xiin' ra.

¹⁷ Sakan' te nij' ka'an jin te ka'nij' tein ne yivij' jaan' xiin' a ndii:

—Tákuie, si'e i kuaxi ndiaka i nuu' un', sakan' ñā ñā ndiva'a naa' nimá ra, te xaa' i'in' ñā'a' a. ¹⁸ Mii' ka xika' ra te kani' ñā'a' a, te suku' ñā'a' a ñu'u', te tava' a pele yu'u' ra, te sake'ij' a nu'u' ra, te xaitun'

ñā'a' a. Xa nij' ka'an i xiin' te nda'a' xa'a' un' te xta'ni' ra a nimá si'e i kaa', ndisu nij' kuvij' xta'ni' ra a —nij' kachij' ra xiin' Jesús.

¹⁹ Sakan' te nij' ka'an a xiin' ne yivij' jaan' ndii:

—Ne jinij' xini Ndiosí nduu' ndo'ó, ne ndiee' jin yivij' vitin. ¿Saa ka vij' ta'an ka kivi' koo' i xiin' ndo'? Te, ¿saa ka vij' ta'an ka kivi' kundieni i ñā xaa' ndo'? Nija' a ndo' yo'o' xiin' te sava ñāa' —nij' kachij' a.

²⁰ Sakan' te nij' kixin ndiaka ñā'a' nia nuu' a. Te kij' nij' xini ñā ndiva'a jaan' Jesús ndii, nij' kisi ndiee' va a te sava jaan', te nij' nduva' ra ñu'u' xiko' kava' ra xika' ra ikan'. Te nij' kiee' pele yu'u' ra. ²¹ Sakan' te nij' ndatu'un' Jesús yuva' te jaan' ndii:

—¿Ama vij' ndo'o' ra sakan'? —nij' kachij' a.

Te nij' ka'an te jaan' xiin' a ndii:

—Ndee kij' lulu vij' ra. ²² Kua'a' va ichi' skó'ni' ñā'a' ñā ndiva'a jaan' nuu' ñu'u' xiin' nuu' tikui te ka'nij' ñā'a' a. Sakan' na kuu' naa' yoo ñā kuvij' saa un' xa'a' ra ndii, kuvita inji un' xa'a' ra, te chindiee' un' ndu'u' —nij' kachij' ra.

²³ Ikan' te nij' ka'an nij' tukuu' Jesús xiin' ra ndii:

—Kā'an un' "naa' kuvij'", kuachij' ndii sakuu' a kuvij' saa i xa'a' ne inji xini yu'u' —nij' kachij' a.

²⁴ Xaka'an e', te nij' ka'an ti'e' yuva' te sava jaan' ndii:

—Inij' i xini i yo'ó, tákuie. Ndisu taxij' un' ñā kunij' va'a ka i kunij' i yo'ó —nij' kachij' ra.

²⁵ Te kij' nij' xini Jesús ñā nij' xa'a' nakutu' ne yivij' kua'a' ya'a jaan' mii' iin' a ndii, nij' ka'an ndiee' a xiin' ñā ndiva'a jaan' ndii:

—Yo'ó, espíritu ñā ndiva'a, ñā xaso'o' te xaa' i'in' tu un' ndii. Ka'an chuun' i xiin' un', kua'an keta nimá te sava ñāa', te koo' kivi' ka nandiko' un' —nij' kachij' a.

²⁶ Sakan' te nij' nde'ij' ra, te nij' kisi ndiee' va ñā'a' a. Te nij' keta ñā ndiva'a jaan' nimá ra, te kua'an a. Te nij' ndoo' ra kandu'u' ra ñu'u' ndee naa te xa' nij' xij'. Te kua'a' ne yivij' jaan' nij' ka'an ñā xa' nij' xij' ra. ²⁷ Ndisu nij' tijn Jesús nda'a' ra, te nij' ndanij' ñā'a' a. Te nij' xikuujin ndichij' ra.

²⁸ Te kij' nij' nda'nij' a jin vij' e' ndii, nij' ndatu'un' siin' ñā'a' te nda'a' xa'a' a ka'an ra ndii:

—¿Ndichun na nij' kuvij' xta'ni' ndu' ñā ndiva'a jaan'? —nij' kachij' ra.

29 Te n̄i ka'an a xiin' ra ndii:

—Ñā ndiva'a naa ñā jaan' ndii, kuní a ñā ka'an va e' xiin' Ndiosí, te kuní tu a ñā koo nditja e', te kuvj xta'ni' e' ñā jaan' —n̄i kachj a.

Tuku n̄i ka'an Jesús xa'a' ñā kundo'o a te kuvj a

(Mt. 17:22-23; Lc. 9:43-45)

30 Kij' n̄i ketā a ikan' kua'an a xiin' te nda'a' xa'a' a ndii, n̄i xka'ndia a ñu'u' Galilea, ndisu n̄i kuní a ñā kunj ñā'a' ndee iin ne yivi', 31 kuachj ndii te nda'a' xa'a' a sania'á a kua'an a, te n̄i ka'an a xiin' ra ndii:

—Ñā nduu' tu te yivi' ndii, sanakua'a ñā'a' ne yivi' nda'a' te ka'nu', te ka'ni' ñā'a' ra. Ndisu kivi' ñā unj te natjaku a —n̄i kachj a xiin' ra.

32 Ndisu n̄i kundani te jaan' ñā ka'an a xiin' ra, te n̄i yivi' ra ndatu'un' ñā'a' ra xa'a' ñā jaan'.

Ka'an Jesús yoo nduu' ne ka'nu'

(Mt. 18:1-5; Lc. 9:46-48)

33 Te kij' n̄i xaā a ñuu Capernaum ndii, n̄i nda'ni a iin vi'e xiin' te nda'a' xa'a' a, te n̄i ndatu'un' ñā'a' a ndii:

—¿Ndee xa'a' kani' ta'an' ndo' kuento kij' kuaxi e' ichi'? —n̄i kachj a.

34 Ndisu n̄i nakujin ra, sakan' ñā n̄i kanj ta'an' kuento ra ichi' xa'a' yoo nduu' te jaan' kunduu te ka'nu' ka nuu' ra.

35 Sakan' te n̄i xikundu'u' a, te n̄i kana a te uxj uvj jaan', te n̄i ka'an a xiin' ra ndii:

—Yoo ka kuni kunduu ne ka'nu' ka ndii, kuní a kunduu nja ne so'o' ndi'i' nuu' sakuu' ndo', te kunduu tu nja ne kaka nuu' sakuu' ndo' —n̄i kachj a xiin' ra.

36 Sakan' te n̄i ki'in a iin te lulu xani a ma'in' te jaan'. Ndi'i' jaan', te n̄i na'in ñā'a' a naá nda'a' a, te n̄i ka'an a xiin' te nda'a' xa'a' a jaan' ndii:

37 —Yoo ka natiin' iin te lulu ndee naa te yo'o' xa'a' a ñā nduu' nja kuenta i' ndii, yu'u natiin' nja. Te yoo ka natiin' yu'u ndii, süu' yu'u kuitj' natiin' nja. Süu' jaan' ndii natiin' tu nja ñā n̄i tjanu' yu'u —n̄i kachj a.

Ka'an Jesús ñā ne nakasi yoo ndii, ne chindiee' yoo nduu' nja

(Lc. 9:49-50; Mt. 10:42)

38 Sakan' te n̄i ka'an Juan xiin' Jesús ndii:

—Tákui'e, n̄i xinj ndu iin te tava' ñā ndiva'a nimá ne yivi' xiin' ñā ndiee' un'. Te n̄i xika ndu sain kuiin ñā'a' ndu, kuachj ndii süu' te xika' xiin' e' nduu' ra —n̄i kachj ra.

39 Ndisu n̄i ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Sain kuiin ñā'a' ndo', sakan' ñā ndee iin ne yivi' kuvj kanja'a xa'a' i kij' ndi'i' xaa' nja chuun ka'nu' koo' chukuu' jaan' xiin' ñā ndiee' i. 40 Kuachj ndii, yoo ka nakasi yoo ndii, ne chindiee' yoo nduu' nja. 41 Ñā ndaku ka'an i xiin' ndo' ñā yoo ka taxi' tee' tikui nda'vi so'o' ko'o' ndo'ó xa'a' a ñā nduu' ndo' kuenta ñā n̄i tjanu' Ndiosí sakakú ne yivi' ndii, sañu'u' ñā'a' Ndiosí —n̄i kachj Jesús xiin' ra.

Ka'an Jesús ñā iyo va kundo'o ne kaviko' ne xa inji xini ñā'a' te saa nja kuachj

(Mt. 18:6-9; Lc. 17:1-2)

42 Sakan' te n̄i ka'an ka Jesús xiin' ra ndii:

—Te ne yivi' ne kaviko' iin ne lulu, ne inji xini yu'u ndee naa te yo'o', te saa nja kuachj ndii, ndee chaa' ka na kotijn iin yuu' molino sukun' ne kaviko' ñā'a' jaan', te sko'ni' nja ndee maa' tixin mini. 43 Naa' nda'a' un' xaa' sakan' te xaa' un' kuachj ndii, va'a ka kendoso' un' un. Kuachj ndii ndee chaa' ka kunduu un' te tikundu' iin ndaa' nda'a', te natijn un' kivi' ñuu ñā koo' kivi' ndi'i', te sakan' ñā ku'un un' xiin' uvj saa' nda'a' un' vi'e ndiaya' mii' koo' kivi' nda'vá ñu'u. 44 Te ikan' ndii, koo' kivi' xi'í tikuxi', te n̄i ndee koo' kivi' nda'va tu ñu'u. 45 Te naa' xa'a' un' xaa' sakan' te xaa' un' kuachj ndii, va'a ka kendoso' un' un. Kuachj ndii ndee chaa' ka kunduu un' te tikundu' iin ndaa' xa'a', te natijn un' kivi' ñuu ñā koo' kivi' ndi'i', te sakan' ñā ku'un un' xiin' uvj saa' xa'a' un' vi'e ndiaya' mii' koo' kivi' nda'vá ñu'u. 46 Te ikan' ndii, koo' kivi' xi'í tikuxi', te n̄i ndee koo' kivi' nda'va tu ñu'u. 47 Te naa' nduchi' nuu' un' xaa' sakan' te xaa' un' kuachj ndii, va'a ka xta'ni' un' un. Kuachj ndii ndee chaa' ka kunduu un' te kui'e iin ndaa' nduchi' nuu', te ki'vi un' mii' xa'ndia chuun' Ndiosí, te sakan' ñā ku'un un' xiin' uvj saa' nduchi' nuu' un' vi'e ndiaya' mii' koo' kivi' nda'va ñu'u.

48 Te ikan' ndii, kōo' kivi' xi'í t̄ikuxi', te n̄i ndeē kōo' kivi' nda'vá t̄u ñu'u.

49 'Ñu'u nduu' ndeē naa iin' ña xaa' u'va sakuu' ndo'ó, ndeē naa xaa' u'va ne yivi' ña nasoko' n̄i nuu' Ndiosí. 50 Iin' ndii, ña va'a nduu' a, ndisu naa' t̄ivi' a ndii, k̄uvi ka ndasava'a e'. Sakan' na kuii' kund̄iee man̄i' xiin' ta'an' i'in' ndo'ó, te kund̄uu' ndo' ndeē naa iin' va'a —n̄i kachi Jesús.

10

Ka'an Jesús ña v̄a nata'vi' ta'an' ne yivi'

(Mt. 19:1-12; Lc. 16:18)

1 Ndi'i jaan', te n̄i keta Jesús ikan' te kua'an a xiin' te nda'a' xa'a' a t̄uku ta'vi' it̄ia Jordán, te n̄i xaa a nuu' ñu'u' Judea. Te t̄uku sakan' n̄i nakaya kua'a' ya'a ne yivi' nuu' a mii' iin' a, te n̄i sania'á ña'a' a naa xi xaa a. 2 Sakan' te n̄i kuyat̄in sava te fariseo nuu' a te koto kua'a' ña'a' ra ka'an ra ndii:

—Tákuie, ¿ñáá kande'i' ña nata'vi' ta'an' iin' te yivi' xiin' ña' si'i ra? —kachi ra.

3 Sakan' te n̄i nakuiin a nuu' ra ndii:

—¿Ndee ña n̄i ke'i' Moisés xta'an' xa'a' ña jaan'? —n̄i kachi a.

4 Te n̄i nakuiin te jaan' ndii:

—Moisés ndii, n̄i taxi ra ña ke'i' iin' te yivi' iin' t̄utu mii' ka'an a ña nakoo' ra ña' si'i' ra, te xiin' ña jaan' k̄uvi nata'vi' ta'an' n̄i —n̄i kachi ra.

5 Sakan' te n̄i ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Tu'un' ndei' jaan' ndii, n̄i nakoo ña'a' Moisés xa'a' ña x̄ii va nimá ndo'. 6 Ndisu ndeē ña nuu' k̄ii' n̄i xa'a' Ndiosí iin' yivi' ndii, n̄i xa'a a tiaa, te n̄i xa'a t̄u a ña'a'. 7 Sakan' na kuii' nakoo tiaa yuva' si'i' ra te nduiin ra xiin' ña' si'i' ra, 8 te uvi saa' n̄i ndii, iin' ndaa' n̄andu'u n̄i. Xa'a' a jaan' na süu' uvi ta'an' ka kuu' ne jaan', süu' jaan' ndii iin' ndaa' nduu' n̄i. 9 Sakan' na kuii' ne n̄i ndasaiin Ndiosí ndii, v̄a'a nata'vi' ña'a' ndeē iin' ne yivi' —n̄i kachi Jesús.

10 Te k̄ii' n̄i xaa Jesús xiin' te nda'a' xa'a' a v̄i'e ndii, n̄i ndatu'un' n̄i tukuu' ña'a' ra xa'a' ña nata'vi' ta'an' ne yivi' jaan'. 11 N̄i ka'an ka Jesús xiin' ra ndii:

—Yoo ka nata'vi' ta'an' xiin' ña' si'i' ra te tunda'á' ra xiin' t̄uku ña'a' ndii, xaa'

ra kuachi xiin' t̄uku ña'a' jaan' nuu' ña' si'i' nuu' ra. 12 Te naa' ña'a' nata'vi' ta'an' xiin' i'i' a', te tunda'a' a' xiin' t̄uku te yivi' ndii, xaa' t̄u ña' jaan' kuachi xiin' inga te yivi' jaan' —n̄i kachi a.

S̄o' o n̄i xaa a k̄ii' n̄i sañu'u' Jesús ne kualii'

(Mt. 19:13-15; Lc. 18:15-17)

13 Unta' ndii, n̄i ndekuie ne yivi' xiin' ne kualii' nuu' Jesús te tondia nda'a' ña'a' a, te sañu'u' ña'a' a. Ndisu te nda'a' xa'a' a ndii, n̄i xa'a' xi'é ra nuu' ne kuaxi xiin' ne kualii' jaan'. 14 Te k̄ii' n̄i x̄ini Jesús ña xaa' te jaan' ndii, n̄i xi'e a nuu' ra ka'an a xiin' ra ndii:

—Taxi ndo' na k̄ixin ne kualii' nuu' i, te nakasi ña'a' ndo', kuachi ndii xa'ndia chuun' Ndiosí nimá ne in̄i xini ña'a' ndeē naa in̄i ne kualii' kaa' xini n̄i yuva' si'i' n̄i. 15 Ña ndaku ka'an i xiin' ndo' ndii, yoo ka taxi' ka'ndia chuun' Ndiosí nimá n̄i ndeē naa taxi' ne kualii' kaa' xa'ndia chuun' yuva' si'i' n̄i nuu' n̄i ndii, k̄uvi kund̄uu' ne jaan' kuenta a ne xa xa'ndia chuun' a nimá —n̄i kachi a.

16 Sakan' te n̄i num̄i a ne kualii' jaan', te n̄i ch̄ind̄iee a nda'a' a x̄ini' n̄i, te n̄i sañu'u' ña'a' a.

S̄o' o n̄i ka'an Jesús xiin' iin' te vika'

(Mt. 19:16-30; Lc. 18:18-30)

17 Te k̄ii' ki'in' Jesús ichi' kua'an a xiin' te nda'a' xa'a' a ndii, ndava' iin' te yivi' n̄i xaa ra, te n̄i x̄ikuiin xiti' ra nuu' a ndatu'un' ña'a' ra ndii:

—Tákuie, ña va'a nimá, ¿ndee ña kun̄i a saa i, te nat̄iin i kivi' ñu'u' ña kōo' kivi' ndi'i'? —n̄i kachi ra.

18 Sakan' te n̄i ndatu'un' ña'a' Jesús ndii:

—K̄ii' ka'an un' ña ña va'a nimá nduu' yu'u' ndii, ¿ndichun ka'an un' ña jaan'? Kuachi ndii iin' ndaa' Ndiosí kūiti' nduu' ña va'a nimá. 19 Xa x̄ini un' tu'un' ndei' Ndiosí, ña ka'an ndii: “K̄umi' un' musa un'. K̄a'ni' un' ne yivi'. S̄akuina' un'. K̄a'an un' tun vixi. Kund̄uu' un' te uvi nimá. Koto ka'nu' un' yuva' si'i' un'” —n̄i kachi a xiin' ra.

20 Sakan' te n̄i ka'an te jaan' xiin' Jesús ndii:

—Tákuie, xa saxinú i sakuu' ña jaan' ndeē k̄ii' nduu' i te sava —n̄i kachi ra.

21 Sakan' te ni nakoto'ni Jesús nuu' ra, te ni kundani ña'a' a, te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Ndee iin ndaa' tio' ña'a kuni ka saa un'. Kua'an te xiko' un' sakuu' ña kumi' un', te taxi un' xu'un' a nda'a' ne nda'vi kuu', sakan' te kumi' un' ña vika' ndivi'. Te kixin un', te kundikun un' yu'u —ni kachi a.

22 Te kii' ni xini so'o ra ña jaan' ndii, ni kunda'vi va kuni ra, te ni kusuchi' ini ra ni ketā ra kua'an ra, sakan' ña te vika' va nduu' ra.

23 Sakan' te ni nakoto Jesús nuu' te nda'a' xa'a' a saa xinundu xiin' a, te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Vixi xava'a nuu' ne vika', te taxi ña ka'ndia chuun' Ndiosí nimá ña —ni kachi a.

24 Te kii' ni xini so'o te nda'a' xa'a' a ña jaan' ndii, ni nandaní va ra. Te ni ka'an ni tukuu Jesús xiin' ra ndii:

—Pia'un, xa vixi nduu' a nuu' iin ne ndani ña vika', te taxi ña ka'ndia chuun' Ndiosí nimá ña. 25 Vixi ka nuu' ne vika' te taxi ña ka'ndia chuun' Ndiosí nimá ña, ndee naa ña küvi tu xka'ndia ndee iin camello yavi xa'a' iin tiku —ni kachi a.

26 Te nda'a' xa'a' a jaan' ndii, so'o ndiee' ka ni nandaní ra ka'an xiin' ta'an' ra ndii:

—Naa' sakan' ndii, ¿yoo tu küvi kaku nuu' kuachi ña? —kachi xiin' ta'an' ra.

27 Sakan' te ni nakoto ndiaa ña'a' Jesús, te ni ka'an a ndii:

—Ne yivi' ndii, küvi saa ña ña jaan', ndisu Ndiosí ndii, küvi saa ña'a' a, sakan' ña sakuu' ña'a' küvi xaa' ña jaan' —ni kachi a xiin' ra.

28 Sakan' te ni ka'an Pedro xiin' a ndii:

—Táku'e, koto un', ndu'u ndii, ni nakoo ndu sakuu' ña kumi' ndu, te ndikún ndu yo'ó —ni kachi ra.

29 Te ni ka'an Jesús xiin' te nda'a' xa'a' a jaan' ndii:

—Ña ndaku ka'an i xiin' ndo' ndii, sakuu' ne yivi', ne ni nakoo vi'e ña, uun tiaa ta'an' ña, uun ña'a' ta'an' ña, uun yuva' si'i' ña, uun si'e ña, uun ñu'u' ña xa'a' ña ndikún ña yu'u xiin' xa'a' tu'un va'a ndii, 30 sañu'u' kua'a' va ña'a' Ndiosí vitin iin yivi' yo'o'. Taxi a nda'a' ña kua'a' va vi'e ña, te taxi tu a kua'a' va ne kunduu ta'an' ña, xiin' kua'a' va

ne kunduu si'i' ña, xiin' kua'a' va ne kunduu si'e ña. Te taxi a kua'a' va ñu'u' nda'a' ña. Tee' ndee sando'o' ña'a' ne yivi', ndisu nuu' ku'un e' ndii, taxi a kivi' ñuu ña ña köo' kivi' ndi'i' tuku iin yivi'.

31 Ndisu kua'a' va ne nduu' ne nuu' vitin ndii, ne so'o' ndi'i' nanduú ña nuu' ku'un e'. Te kua'a' tu ne nduu' ne so'o' ndi'i' vitin ndii, ne nuu' nanduú ña nuu' ku'un e' —ni kachi a.

Tuku ni ka'an Jesús xa'a' ña kundo'o a te kivi a

(Mt. 20:17-19; Lc. 18:31-34)

32 Te kii' kua'an kaa' Jesús ichi' ñuu Jerusalén ndii, ni'i' ichi' a nuu' te nda'a' xa'a' a jaan' kua'an a. Te nandaní te jaan', te yi'vi tu ra ndikún ña'a' ra kua'an ra. Sakan' te tuku ni ni naka siin' a te uxi uvi jaan', te ni xa'a' a ka'an a xiin' ra ña kundo'o a ndii:

33 —Xini ndo' ña ichi' ñuu Jerusalén kaa' e' kua'an e' vitin. Te ikan' sanakua'a te yivi' yu'u, ña nduu' tu te yivi', nda'a' ki'in' sutu kuu' nuu' xiin' nda'a' te sania'á tu'un ndei' Ndiosí, te katun' te jaan' yu'u, te nakuitā kuento ra ña kuni a küvi i, te sanakua'a tu ra yu'u nda'a' te tuku'.

34 Te te jaan' ndii, sandiee' kui'e ra yu'u, te kondia tias'i' tu ra yu'u, te suku' yo'o' u'vi tu ra yu'u, te ka'ni' ra yu'u. Ndisu kivi' ña uní te natia'ku i —ni kachi Jesús.

So'o ni ka'an Jesús xiin' Juan xiin' Jacobo ñani ra

(Mt. 20:20-28)

35 Sakan' te ni kuyatin Jacobo xiin' Juan nuu' Jesús. Te jaan' ndii, si'e Zebedeo nduu' uvi saa' ra. Te ni ka'an ra xiin' a ndii:

—Táku'e, kuni ndu ña saa un' iin ña va'a ña kakan ndu nuu' un' vitin —ni kachi ra.

36 Te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—¿Ndee ña kuni ndo' saa i xa'a' ndo'? —ni kachi a.

37 Te ni ka'an ra ndii:

—Saa un' ña va'a te taxi un' kundiee ndu xiin' un' mii' ka'ndia chuun' un' mii' ndatun' koo' chukuu' kaa'. Iin ndu kundu'u' nda'a' kua'a' un', te iin tuku ndu kundu'u' nda'a' itin un' —ni kachi ra.

38 Sakan' te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Kündani ndo'ó ndee ña xikán ndo' nuu' i. ¿Ñáá kundieni ndo'ó koó ndo' tundo'o' chie koo' chukuu' ña kundo'o' yu'u? ¿Ñáá kundieni ndo' ña sando'o' ne yivi' ndo'ó ndee naa saa ña xiin' yu'u? —ñi kachi a.

³⁹ Te ni nakuijn te jaan' ndii:

—Uun ndo', kundieni ndu —ñi kachi ra.

Sakan' te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Ndixa nduu' a ndii, kundieni ndo'ó koó ndo' tundo'o' chie koo' chukuu' ña kundo'o' yu'u, te kundieni tu ndo' ña sando'o' ne yivi' ndo'ó ndee naa saa ña xiin' yu'u. ⁴⁰ Ndisu ña kundiee ndo' nda'a' kua'a' i, uun nda'a' itin i ndii, süu' yu'u kuni a taxi' ña jaan'. Süu' jaan' ndii ne xa yoo tu'va ña jaan' xa'a' kuiti' natijn a —ñi kachi a.

⁴¹ Te kij' ni xini so'o inga te uxi ta'an ña jaan' ndii, ni nasaa' ra ni xini ra Jacobo xiin' Juan jaan'. ⁴² Ikan' te ni kana Jesús sakuu' ra, te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Xini ndo' ña kua'a' te kuu' nuu' nuu' ne tuku' ndii, sananduu' ña'a' ra ndee naa ña'a' ra, te te kuu' ka'nu' ka tein ña ndii, xiko' ni'i' ña'a' ra te ña ka'an mii' ra yoo. ⁴³ Ndisu süu' sakan' kunduü a tein ndo'ó. Süu' jaan' ndii yoo ka kuni kunduü te ka'nu' ka tein ndo'ó ndii, kuni a kunduü ra te kaka nuu nuu' ndo'. ⁴⁴ Te yoo ka kuni kunduü te nuu' tein ndo'ó ndii, kuni a ña kunduü ra te kaka nuu nuu' sakuu' ndo'. ⁴⁵ Kuachi ndii, ni ndee yu'u, ña nduu' tu te yivi' ndii, kuaxi i te kaka nuu ne yivi' nuu' i. Süu' jaan' ndii kuaxi i te kaka nuu i nuu' ña, te cha'vi i xiin' kivi' ñuu i xa'a' kuachi kua'a' ne yivi' —ñi kachi Jesús.

So'o ni xaa a kij' ni sanda'a Jesús iin te kui'e nduchi' nuu', te nani' Bartimeo (Mt. 20:29-34; Lc. 18:35-43)

⁴⁶ Sakan' te ni xaa Jesús xiin' te nda'a' xa'a' a ñuu Jericó. Te kij' keta' a ñuu jaan' kua'an a xiin' te jaan' xiin' kua'a' ya'a ka ne yivi' ndii, ndu'u' iin te kui'e nduchi' nuu', te nani' Bartimeo, yu'u' ichi' mii' xka'ndiá a kua'an a jaan' xikán ra limuxtan. Te jaan' ndii, si'e Timeo nduu' ra. ⁴⁷ Kij' ni xini so'o ra ña Jesús, ña ni kiee ñuu Nazaret, nduu' ña xka'ndiá

kua'an ikan' ndii, ni xa'a' nde'í ti'e' ra ka'an ra ndii:

—Jesús, yo'ó ña nduu' siani' xika' David, kuvita ini un' xa'a' i —ñi kachi ra.

⁴⁸ Te kua'a' ne yivi' ni xi'e nuu' ra, te koó taxin' yu'u' ra, ndisu so'o ti'e' ka ka'an ra ndii:

—Yo'ó ña nduu' siani' xika' David, kuvita ini un' xa'a' i —ñi kachi ra.

⁴⁹ Sakan' te ni xikuijn Jesús, te ni ka'an chuun' a ña kana ña'a' ra, te kixin ra mii' iin' a. Sakan' te ni kana ña'a' ña ka'an ña xiin' ra ndii:

—Kaka nimá un', ndondichi un'. Kana ra yo'ó —ñi kachi ña.

⁵⁰ Sakan' te ni xta'ni' ra toto titi' ra skana' ra a ikan', te yachi va ni ndondichi ra, te ni xaa ra ndee mii' iin' Jesús. ⁵¹ Te ni ndatu'un' ña'a' a ndii:

—¿Ndee ña kuni un' saa i xa'a' un'? —ñi kachi a.

Te ni nakuijn te kui'e nduchi' nuu' jaan' ndii:

—Taku'e, kuni i ndii, nakoto'ni i saa un' —ñi kachi ra.

⁵² Sakan' te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Kua'an nu'u, xa ni nda'a un' xa'a' a ña ini un' xini un' yu'u —ñi kachi a.

Ni ka'an so'o a ña jaan' xiin' ra, te xaka'an e', te ni nunja' nduchi' nuu' ra, te ni xikundikun ña'a' ra kua'an ra ichi'.

11

So'o ni xaa a kij' nda'ni' Jesús ñuu Jerusalén

(Mt. 21:1-11; Lc. 19:28-40; Jn. 12:12-19)

¹ Kij' xa kuyatin' Jesús xiin' te nda'a' xa'a' a ñuu Jerusalén ndii, ni xaa ña ñuu Betfagé xiin' ñuu Betania, ña ñu'u' yatín xa'a' xiki' ña nani' Olivos, ikan' te ni ti'vi' a uvi' ta'an te nda'a' xa'a' a ² ka'an a xiin' ra ndii:

—Kua'an ndo' ñuu lulu, ña tuvi' kandu'u' tuku' ta'vi' kaa'. Te kij' ko'ni ndo' kua'an ndo' ñuu kaa' ndii, kuni ndo' tiin iin mburru, ti' sakan' xinú. Ti' jaan' ndii, ndee iin ne yivi' tia'an kundu'u' xata' ri'. Ndaxin' ndo' ri', te kixin ndo' xiin' ri' yo'o'. ³ Te naa' ndatu'un' yoo ka ndo'ó ndii: “¿Ndichun na ndaxin' ndo' mburru ñaa?”, ka'an ndo' xiin' ña ndii: “Nuu' xto'o e' kuni ri' iin xa'a', ndi'i jaan' te

kixin ndiaka tukuu a ri' yo'o", kachj ndo' —nj kachj a.

⁴ Sakan' te nj kiee te jaan' kua'an ra te nduku' ra ri'. Te kij' nj xaa ra ñuu jaan' ndii, nj xini ra tiin mburru jaan' yi'e' vi'e ne yivi' yatın yu'u' ichi', te nj ndaxin' ra ri'. ⁵ Te nj ka'an sava ne yivi', ne ita' yatın jaan', xiin' ra ndii:

—¿Ndichun na ndaxin' ndo' mburru ñaa'? —nj kachj nja.

⁶ Sakan' te nj ka'an ra xiin' ne jaan' saa nii' nj ka'an Jesús xiin' ra. Sakan' te nj taxj nja ndaxin' ra ri'. ⁷ Te nj naka ra ri' te kua'an ra xiin' ri' mii' iin' Jesús. Te nj tandiee ra toto, ña titi ra xata' ri', te nj xikundu'u' a xata' ri'. ⁸ Te kua'a' ya'a tu ne yivi' ndii, nj xakin nja toto ña ndiso' nja ichi'. Te sava tuku nja nj xa'nu nda'a' nii' itun', te nj xakin nja ichi' mii' xka'ndia Jesús kua'an a jaan'. ⁹ Te ne yivi', ne ni'i' ichi' kua'an nuu' a, xiin' ne ndikun xata' a ndii, ti'e' va nj kuaa' nja ka'an nja ndii:

—¡Na natijn xto'o e' Ndiosí ña xaka'nu' ña'a' e'! ¡Sañu'u' va a ña kuaxi kuenta a ka'a! ¹⁰ ¡Sañu'u' va tu a ña kuaxi ka'ndia chuun' ka'a' ndee naa nj xaa te xij' yata' e' David! ¡Na natijn Ndiosí, ña ndu'u' ndienu, ña xaka'nu' ña'a' e'! —nj kachj nja.

¹¹ Te kij' nj xaa a ñuu Jerusalén ndii, nj nda'ni a nuu' ki'e yukun' ka'nu'. Te nj xito a saa xinundu' ikan'. Sakan' te nj keta a kua'an a ñuu Betania xiin' te uxj uvi' ta'an te nda'a' xa'a' a, sakan' ña xakuaa' nduu' a.

S'o'o nj xaa a kij' nj xa'an koto Jesús iin tun' ndoko' higuera
(Mt. 21:18-19)

¹² Te tuku kivi' kij' keta' Jesús ñuu Betania kua'an a xiin' te nda'a' xa'a' a ndii, nj xi'i a soko. ¹³ Ikan' te nj xini a iin' iin tun' ndoko' higuera ndee xika', te yoo yuku nu'. Sakan' na nj xa'an koto a naa' yoo ndoko' nu'. Te kij' nj kuyatın a mii' iin' nu' ndii, nj xini a ña kōo' ndoko' nu', süu' jaan' ndii yuku kujti' nu' yoo. Sakan' ña süu' kivi' ña yoo ndoko' nu' nduu' a jaan'. ¹⁴ Sakan' te nj ka'an Jesús xiin' nu' ndii:

—Kōo' kivi' kaxi' ka' ndee iin ne yivi' ndoko' yo'ó —nj kachj a.

Te nj xini so'o te nda'a' xa'a' a ña nj ka'an a xiin' tun' jaan'.

S'o'o nj xaa a kij' nj xa'an Jesús nuu' ki'e yukun', te nj taxj' a ne xiko' xiin' ne satq'
(Mt. 21:12-17; Lc. 19:45-48; Jn. 2:13-22)

¹⁵ Nj xaa Jesús ñuu Jerusalén xiin' te nda'a' xa'a' a, te nj nda'ni a nuu' ki'e yukun'. Te nj xa'a' a taxi' u'vi' a ne xiko' ña'a' xiin' ne satq' nuu' ki'e jaan'. Te nj sandiko kava tu a mesa te nama' xu'un' xiin' tei te xiko' paloma, ¹⁶ te nj taxj a xka'ndia ndee iin ne yivi' nuu' ki'e yukun' jaan' xiin' ña'a' nja. ¹⁷ Te nj xa'a' Jesús sania'á a ne yivi' jaan' tu'un Ndiosí ka'an a xiin' nja ndii:

—Yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'an a ndii: “Vi'e i ndii, iin xaan' mii' ndatu'un' sakuu' nuu' ne yivi' iin yivi' xiin' i nduu' a”, kachi a. Ndisu ndo'ó ndii, xa nj ndasandu' ndo' a vi'e ne kui'na' —nj kachj a.

¹⁸ Te kij' nj xini sutu kuu' nuu' xiin' te sania'á tu'un ndei' Ndiosí ña nj xaa Jesús ikan' ndii, nj xa'a' nduku' ra saa kuvj ka'ni' ña'a' ra. Sakan' ña yi'vi ña'a' ra, kuachj ndii sakuu' ne yivi' nandanj va xa'a' ña sania'á a. ¹⁹ Ndisu kij' nj xa'a' kuu' ñuu ndii, nj keta Jesús ñuu Jerusalén jaan' te kua'an a xiin' te nda'a' xa'a' a.

S'o'o nj ka'an Jesús xa'a' tun' ndoko' higuera, tun' nj saichí a
(Mt. 21:19-22)

²⁰ Te nja'a tuku kivi' kij' xka'ndia Jesús xiin' te nda'a' xa'a' a kua'an a mii' iin' tun' higuera jaan' ndii, nj xini ra ña xa nj ichi' ndee tjo'o nu'. ²¹ Ikan' te nj naka'an' Pedro, te nj ka'an ra xiin' a ndii:

—Maestro, koto un', tun' ndoko' higuera, tun' nj sanacha'an' un' ka'a' ndii, nj ichi nu' —nj kachj ra.

²² Sakan' te nj ka'an a xiin' sakuu' ra ndii:

—Inj va ndo' kuni ndo' Ndiosí. ²³ Sakan' ña ña ndaku ka'an i xiin' ndo' ndii, yoo ka' ka'an xiin' iku' ka'a' ndii: “Kua'an keta mii' iin' un' ñaa' te ku'un skoni' xiin' mii' un' ndee mini ka'nu'”, kachj nja, te saxji nja nimá nja ndee sie, te inj xna'a nja xini nja Ndiosí ña xinu ña ka'an nja jaan' ndii, xinu xna'a a. ²⁴ Ña jaan' na ka'an i xiin' ndo' ña sakuu' ña kakan ndo' nuu'

Ndiosí kij' inji ndo' xini ña'a' ndo' ndii, taxi ña'a' a nda'a' ndo'. ²⁵ Te kij' ka'an ndo' xiin' Ndiosí ndii, koq ka'nu' inji ndo' xa'a' yoo ka' nduu' ne yivi' naa' ni xaa nja ña nja'a xiin' ndo'. Sakan' te koq ka'nu' tu inji yuva' e', ña ndu'u' ndivi', xa'a' kuachí ndo'. ²⁶ Kuachí ndii, naa' koo' ka'nu' inji ndo' xa'a' ne jaan' ndii, koo' ka'nu' tu inji yuva' e', ña ndu'u' ndivi', xa'a' kuachí ndo' —ni kachí a.

Ndatu'un' te ndiso' chuun' kuu' nuu' Jesús yoo taxi' ndiee' a

(Mt. 21:23-27; Lc. 20:1-8)

²⁷ Te ni xaa tukuu Jesús xiin' te nda'a' xa'a' a ñuu Jerusalén. Te kij' xika' a nuu' ki'e yukun' ka'nu' ndii, ni ndekuie sutu kuu' nuu' nuu' a xiin' te sania'á tu'un ndei' Ndiosí xiin' te xixa nuu' ñuu jaan'. ²⁸ Te ni ndatu'un' ña'a' ra ndii:

—¿Yoo ni taxi ndiee' nuu' un' te xaa un' ña xaa un'? ¿Yoo ni sakuiso' chuun' yo'ó? —ni kachí ra.

²⁹ Sakan' te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Ndatu'un' tu yu'u ndo'ó jin ña'a. Te naa' nakujin ndo' a ndii, nakujin tu yu'u yoo ni taxi ndiee' i, te xaa i ña kaa'. ³⁰ ¿Yoo ni sakuiso' chuun' Juan, te ni sakuchi' ra ne yivi' kuenta Ndiosí? ¿Ñáá Ndiosí ni sakuiso' chuun' ña'a', uun ñáá te yivi' ni sakuiso' chuun' ña'a'? —ni kachí a.

³¹ Te ni ndatu'un' xiin' ta'an' ra ndii:

—¿Ndee ña kuví ka'an e'? Naa' ka'an e' ña Ndiosí ni sakuiso' chuun' ña'a' ndii, ka'an ra xiin' e' ndii: “¿Ndichun na ni kandixa' ña'a' ndo'?” ³² Te kuví ka'an e' ña te yivi' ni sakuiso' chuun' ña'a' —ni kachí ra.

Sakan' ña yi'vi ra ne yivi' kua'a' jaan', kuachí ndii sakuu' nja kandixa' ña jin te ni ka'an tiakú tu'un Ndiosí ni nduu Juan jaan'. ³³ Sakan' na kuii' ni ka'an ra xiin' Jesús ndii:

—Xini ndu yoo —ni kachí ra.

Te ni ka'an ka Jesús xiin' ra ndii:

—Sakan' tu yu'u ndii, ka'an i xiin' ndo' yoo ni taxi ndiee' i te xaa i ña kaa' —ni kachí a.

12

Yo'o' ka'an Jesús jin ña ka'an ndiaa xa'a' te tatú nja'a

(Mt. 21:33-46; Lc. 20:9-19)

¹ Sakan' te ni xa'a' ka'an Jesús jin ña ka'an ndiaa nuu' te ka'nu' jaan' ndii:

—Jin te xiin' ñu'u' ndii, ni chí'i ra kua'a' yo'o' uva, te ni ndasi i'nu ra a, te ni xatia tu ra mii' kuein ra uva jaan', te kasa'a ra vino xiin' a. Te ni xa'a ni tu ra jin ví'e sukun mii' kuví koto ndoso' ra kanii' nuu' ñu'u' jaan'. Sakan' te ni nduku' ra te tatú te koto ña jaan', te ni keta ra kua'an ra tukú ñu'u'. ² Te kij' ni xaa kivi' ña ni nakujxa nduu' uva jaan' ndii, ni ti'vi' ra jin te xika' nuu' nuu' ra, te kun naso te jaan' chaa' uva ña ndoo nda'a' te xiin' ñu'u' jaan'. ³ Ndisu kij' ni ndekuie te xika' nuu' jaan' ndii, ni tjin ña'a' te tatú jaan', te ni kaní u'vi ña'a' ra, te ni sanandiko' nda'a' xiko' ña'a' ra. ⁴ Te ni ti'vi' tukuu' ra inga te xika' nuu' nuu' ra mii' ñu'u' te tatú jaan', ndisu te tatú jaan' ndii, ni kuuñ yuu' ña'a' ra, te ni satuxu'ví ra xini' te jaan'. Te mii' va ni kuu ra xiin' te jaan' sanandiko' ña'a' ra. ⁵ Te ni ti'vi' tukuu' ra inga te xika' nuu' nuu' ra, mii' ñu'u' te tatú jaan', ndisu te tatú jaan' ndii, ni xa'ni' ra te jaan'. Te jin sakan' ni ti'vi' xiin' ñu'u' jaan' kua'a' va te xika' nuu' nuu' ra, te sava te jaan' ni satuxu'ví ra, te sava tukú ra ndii, ni xa'ni' ña'a' ra.

⁶ Te ndee jin ndaa' kuí'ti' si'e mii' ra ndoó. Te kundani ya'a ra te jaan'. Sakan' te so'o' ndi'i' ndii, ni ti'vi' tu ra te jaan' ka'an ra xiin' nimá ra ndii: “Koto ka'nu' ra tiaa si'e e'”, ni kachí ra. ⁷ Ndisu ni ka'an xiin' ta'an' te tatú jaan' kij' ni xaa si'e, te xiin' ñu'u' jaan' ndii: “Te kaa' nanduú te xiin' ñu'u' yo'o' kij' kuví yuva' ra. To'o' ndo' te ka'ni' e' ra, sakan' te yoo' nanduú te xiin' ñu'u' yo'o'”, ni kachí ra. ⁸ Sakan' te ni tjin ña'a' ra xa'ni' ra, te ni xta'ni' ra ñu'u' nde'i' te jaan' i'kan', te ni skana' ra a tukú xaan'.

⁹ ¿Ndee ña tuu ndo'ó saa te xiin' ña'a' yo'o' uva jaan' xiin' te tatú jaan'? Kixin ra te ka'ni' ra sakuu' te tatú jaan', te taxi ra yo'o' uva jaan' nda'a' tukú te yivi' —ni kachí a.

¹⁰ Ikan' te ni ka'an a xiin' te jaan' ndii:

—¿Ñáá tĩa'an ka'vi ndo'ó ña yoso' nuu' tutu Ndiosí mi' ka'an a ndii? Yuu', ña ni xtaní te xa'a vi'e ndii, ña jaan' ni nanduú yuu' kuu' nuu' xa'a xiki' vi'e?

11 Ña jaan' ni xaa xto'o e' Ndiosí, te nandaní xava'a e'.

Sakan' yoso' a —ni kachi Jesús.

12 Te ni xika te kuu' ka'nu' jaan' tiin ra Jesús, sakan' ña ni kundani ra ña ni tiin kuachi ña'a' a xiin' ña ka'an ndiaa jaan'. Ndisu ni kuví saa ra ña jaan' xa'a' a ña yi'vi ra ne yivi'. Sakan' na ni nakoo ña'a' ra, te ni kiee ra kua'an ra.

So'q ni nakuiin Jesús nuu' te fariseo xa'a' xu'un' yoo'

(Mt. 22:15-22; Lc. 20:20-26)

13 Ikan' te ni ti'vi' te kuu' ka'nu' jaan' sava te fariseo xiin' sava te nda'a' xa'a' Herodes te koto kua'a ra Jesús xiin' tu'un yu'u' a. 14 Kij' ni ndekuje ra mi' iin' a, te ni ka'an ra xiin' a ndii:

—Táku'e, xiní ndu ña ña ndaku kuiti' ka'an un'. Te kuán yi'vi un' ña ka'an ne yivi' xa'a' un', sakan' ña nakaxin un' ne yivi'. Süu' jaan' ndii sania'á un' ichi' Ndiosí xiin' ña ndixa kuiti'. Xa'a' a jaan' na kuii' ka'an xiin' ndu, ¿ñáá va'a yoo a ña cha'vi e' César, te xa'ndia chuun' ñuu Roma, xu'un' yoo', uun ñáá vä'a yoo a? —ni kachi ra.

15 Ndisu Jesús ndii, ni xini a ña te xasuvi' xiin' mi' kuiti' nduu' te jaan', sakan' na ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Ndo'ó ndii, kuni koto kua'a ndo' yu'u xiin' tu'un yu'u' i. Taxí ndo' na koto i jin xu'un' —ni kachi a.

16 Sakan' te ni taxí ra jin xu'un' nda'a' a. Te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—¿Yoo nuu' nduu' ña ni njanja xata' xu'un' yo'o', te yoo kivi' yoso' xata' a? —ni kachi a.

Te ni ka'an ra ndii:

—Nuu' César, te xa'ndia chuun' ñuu Roma, xiin' kivi' ra nduu' a —ni kachi ra.

17 Sakan' te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Xa'a' a jaan' na kuii' taxí e' nda'a' César ña nduu' ña'a César, te nda'a' Ndiosí na taxí e' ña nduu' ña'a Ndiosí —ni kachi a.

Te ni nandaní va ra xa'a' ña ni ka'an a ña jaan'.

So'q ni nakuiin Jesús nuu' te saduceo xa'a' ña natiaku ne xi'i

(Mt. 22:23-33; Lc. 20:27-40)

18 Sakan' te ni kixin te saduceo nuu' Jesús. Te jaan' ndii, ka'an ra ña köo' ña natiaku ne yivi' kij' xi'í nja, sakan' na kuii' ni ndatu'un' ña'a' ra ndii:

19 —Táku'e, yoso' ña ni ke'i Moisés mi' ka'an ra xiin' e' ña naa' ni xi'i ñani jin te yivi', te köo' si'e ra ni yoo xiin' ña' si'i' ra ndii, ñani ra jaan' kuni a tunda'a' xiin' ña' jaan', te koo si'e ra xiin' a'. Te si'e te jaan' nanduú ndee naa si'e ñani ra, te ni xi'i jaan'. 20 Va'a, unta' ndii ni yoo uxa ta'an ñani. Te ni tunda'a' te nuu', ndisu ni xi'i ra ña kuni ka koo si'e ra xiin' ña' si'i' ra. 21 Sakan' te ni tunda'a' ñani ra, te uvi, xiin' ña' jaan'. Ndisu ni xi'i tu te jaan' ña kuni ka koo si'e ra xiin' a'. Te jin kachi ni ndo'o tu ñani ra, te uní. 22 Te jin kachi ni ndo'o sakuu' te uxa ta'an jaan' xiin' ña' jaan', köo' si'e ra ni yoo xiin' a' ndee ndi'i ra ni xi'i. Te so'q' ndi'i', te ni xi'i tu ña'a' jaan'. 23 Sakan' na kuii' kij' natiaku nja ndii, ¿yoo ña' si'i' kunduú tu ña' jaan', kuachi ndii uxa saa' te jaan' ni tunda'a' xiin' a'? —ni kachi ra xiin' Jesús.

24 Sakan' te ni nakuiin Jesús nuu' ra ndii:

—Ndo'ó ndii, vä'a ka'an ndo', sakan' ña kundani ndo' ña yoso' nuu' tutu Ndiosí, te ni ndee xiní tu ndo' saa xachuun' ña ndiee' a. 25 Kuachi ndii, kij' natiaku ne ni xi'i ndii, tunda'a' ka ndee jin ne yivi' ikan'. Süu' jaan' ndii kunduú nja ndee naa ángele ña ndiee' ndivi'. 26 Ndisu xa'a' ña naa' natiaku ne xi'i ndii, kuví ka'vi ndo' tutu ña ni ke'i Moisés, saa ni ka'an Ndiosí xiin' ra tein inu' ña xixí, kij' ni ka'an a ndii: “Yu'u nduu' Ndiosí Abraham, te yu'u nduu' tu Ndiosí Isaac, te yu'u tu nduu' Ndiosí Jacob”, ni kachi a. 27 Sakan' na kuii' Ndiosí ndii, süu' Ndiosí ne ni xi'i nduu' a, süu' jaan' ndii Ndiosí ne tiaku nduu' a, sakan' ña tiaku sakuu' ne yivi' nuu' Ndiosí. Sakan' na kuii' ndo'ó ndii, kundani xachi' ndo' ña ka'an tu'un Ndiosí —ni kachi Jesús.

Yo'o' ka'an Jesús ndee ña nduu' tu'un ndei' ka'nu' ka ña ka'an chuun' Ndiosí
(Mt. 22:34-40)

28 Te kij' n̄i x̄in̄i so' ō īin te sania' á tu' un̄ ndei' Ndiosí, ña n̄i kūu kuento te saduceo jaan' xiin' Jesús, te va' a n̄i nakuīin a ndii, n̄i kuyat̄in ra nuu' a, te n̄i ndatu' un' ña' a' ra ndii:

—¿Ndee ña nduu' tu' un̄ ndei' ka' nu' ka ña ka' án chuun' Ndiosí? —n̄i kachi' ra.

29 Te n̄i ka' an̄ Jesús xiin' ra ndii:

—Tu' un̄ ndei' ka' nu' ka ndii, ña yo' o' nduu' a: “Ne vi' e Israel, kūn̄i so' o' ndo', xa īin ndaa' xto' o' e' Ndiosí kūit̄i' nduu' xto' o' e'.” 30 Sakan' na kūi' kundani' ndo' xto' o' e' Ndiosí xiin' kan̄ii' nimá ndo', xiin' kan̄ii' ña nduu' ndo', xiin' sakuu' ña xanini ndo', xiin' sakuu' ña ndiee' ndo'”, ña kaa' nduu' ña ka' nu' ka. 31 Te ña uvi' ndii, yatin' īin kachi' ka' nu' a xiin' ña kaa', ka' án a ndii: “Kundani' ndo' sakuu' ne yivi' xiin' ndo' ndee naa kundani' xiin' mii' m̄ii' ndo'”, sakan' kachi' a. Te k̄o' o' ka inga' tu' un̄ ndei' ña ka' nu' ka te sakan' ña uvi' ta' an̄ jaan' —n̄i kachi' Jesús.

32 Sakan' te n̄i ka' an̄ te jaan' xiin' a ndii:

—Va' a va n̄i ka' an̄ un', táku' i' e. Kumi' un' ña ndaku' kij' ka' án un' ña īin ndaa' ña jaan' kūit̄i' nduu' Ndiosí, xto' o' e', te k̄o' o' ka inga' a, süu' jaan' ndii xa ña jaan' kūit̄i'. 33 Te ña kundani' e' Ndiosí xiin' kan̄ii' nimá e', xiin' sakuu' ña xanini e', xiin' sakuu' ña ndiee' e', te kundani' e' sakuu' ne yivi' xiin' e' ndee naa kundani' xiin' mii' m̄ii' e' ndii, ña ka' nu' ka nduu' a te sakan' sakuu' ña nasoko' e' nuu' Ndiosí xiin' ña xa' mi' e' k̄iti' nuu' a —n̄i kachi' ra.

34 Kij' n̄i x̄in̄i so' o' Jesús ña va' a n̄i ka' an̄ te jaan' te n̄i ka' an̄ a xiin' ra ndii:

—Xa kuyatin' ka' ndia' chuun' Ndiosí nimá un' —n̄i kachi' a.

Te ndee īin ne yivi' n̄i kundieni' ka ndatu' un' ña' a'.

Sania' á Jesús yoq̄ s̄iani' xika' nduu' Cristo, ña sakakú yoo'

(Mt. 22:41-46; Lc. 20:41-44)

35 Kij' sania' á Jesús nuu' k̄i' e yukun' ka' nu' te n̄i ndatu' un' a ndii:

—¿Ndichun na ka' án te sania' á tu' un̄ ndei' Ndiosí ña s̄iani' xika' David nduu' Cristo, ña t̄ianu' Ndiosí sakakú ne yivi'?

36 Kuachi' ndii ndee m̄ii' David n̄i ka' an̄ kij' n̄i saka' án ña' a' Espiritu Santo ndii: N̄i ka' an̄ xto' o' e' Ndiosí xiin' xto' o' i' ndii: “Kundu' u' nda' a' kua' a' i

na sandoó kui' e xachi' i te ndasi' yo' ó.” N̄i kachi' a, n̄i kachi' ra. 37 Sakan' na kūi' naa' m̄ii' David jaan' ka' án ña xto' o' ra nduu' Cristo jaan' ndii, ¿saa kuvi' ka' án te sania' á tu' un̄ ndei' jaan' ña nduu' a s̄iani' xika' David jaan'? —n̄i kachi' Jesús.

Te ne yivi' kua' a' jaan' ndii, va' a va kuni' n̄ia xini so' o' ña' a' n̄ia.

Ka' án Jesús xa' a' ña v̄a' a' ña xaa' te sania' á tu' un̄ ndei' Ndiosí

(Mt. 23:1-36; Lc. 11:37-54; 20:45-47)

38 Te n̄i ka' an̄ tu' Jesús kij' sania' á a ndii:

—Koto xiin' m̄ii' va' ndo' nuu' ña kuu' te sania' á tu' un̄ ndei' Ndiosí, sakan' ña te xasuvi' xiin' mii' kūit̄i' nduu' te jaan'. Xtani' va' ra kūi' nu' ra toto nani', ña ndiaa ya' vi' ka, te xtani' tu' ra ña nakuatu' va' a' ña' a' ne yivi' ma' in' ya' vi' mii' chitu' kaa'.

39 Te xtani' va' tu' ra ña kundiee' ra nuu' tei' ka' nu', tun' ita' t̄ix̄in vi' e mii' nakaya' ne yivi' xaka' nu' n̄ia Ndiosí, te xtani' tu' ra kundiee' ra nuu' tei, tun' kuu' nuu', mii' yoo' v̄iko'. 40 Te tu' un' u' vi' tu' ra ña vika' nda' a' ne kuaan' vi' e n̄ia. Te xini xa' an' ra ña na' a' va' ka' án ra xiin' Ndiosí, ndiani' te nandan̄i ne yivi'. Te jaan' ndii, chie' ka tundo' o' koo' ra —n̄i kachi' Jesús.

Taxi' īin ña' kuaan' nda' vi kuu' l̄imuxtan

(Lc. 21:1-4)

41 Unta' kij' ndu' u' Jesús yat̄in nuu' a mii' iin' xatun' mii' kayá xu' un' l̄imuxtan ndii, n̄i x̄in̄i a taan' ne yivi' l̄imuxtan t̄ix̄in nu'. Te kua' a' ne vika' ndii, kua' a' va xu' un' taan' n̄ia t̄ix̄in nu'. 42 Ikan' te n̄i xaa' tu' īin ña' kuaan' nda' vi kuu', te n̄i taan' a' uvi' ta' an̄ xu' un' ya' a kual̄i' t̄ix̄in xatun' jaan'. Te xu' un' jaan' ndii, sie va ndiaa ya' vi' a.

43 Sakan' te n̄i kana' a te nda' a' xa' a' a, te n̄i ka' an̄ a xiin' ra ndii:

—Ña ndaku' ka' án i xiin' ndo' ndii, ña' kuaan' nda' vi kuu' kaa' n̄i taan' kua' a' ka xu' un' t̄ix̄in xatun' kaa' te sakan' sakuu' inga' ne n̄i taan' tu' xu' un' t̄ix̄in nu'.

44 Sakan' ña sakuu' tuku' n̄ia ndii, n̄i taan' n̄ia xu' un' ña n̄i ndoo' ndoso' nda' a' n̄ia. Ndisu' ña' kaa' ndii, tee' ndee nda' vi kuu' a' ndii, n̄i taan' ndi' i' a' xu' un' ña xito' kutiaku' a' xiin' —n̄i kachi' a.

13

Ka'án Jesús xa'a' ña nduxin xachi' yukun' ka'nu'

(Mt. 24:1-2; Lc. 21:5-6)

¹ Kij' keta' Jesús nuu' kij'e yukun' ka'nu' te kua'an a ndii, ni ka'an iin te nda'a' xa'a' a xiin' a ndii:

—Tákuie, koto un', xa na'nu' yuu' ni tiin ra ni xa'a ra yukun' kaa', te ndatun' va ni xa'a ra a —ni kachi ra.

² Te ni nakuiin Jesús nuu' ra ndii:

—¿Xa'a' vij'e na'nu' nia kaa' ka'an un' nu'? Ña kaa' ndii, sakuu' a nduxin ndoo, te kutoto ta'an' ka ndee iin yuu' —ni kachi a.

Ka'án Jesús ndee ña xka'ndia kij' xa kuyatin' ndi'i iin yivi'

(Mt. 24:3-28; Lc. 21:7-24; 17:22-24)

³ Ikan' te kua'an Jesús xiin' te nda'a' xa'a' a xiki' ña nani' Olivos, ña kandu'u' xto'ni' mii' iin' yukun' jaan'. Te ni xikundu'u' a xini' iku' jaan', ikan' te ni ndatu'un' siin' ña'a' Pedro, xiin' Jacobo, xiin' Juan, xiin' Andrés, ka'an ra ndii:

⁴ —Ka'an xiin' ndu, ¿ama koo ña ni ka'an un' xa'a' jaan'? ¿Te ndee ña ka'nu' nduu' ña xka'ndia, te kundani ndu ña xa kuyatin' koo a? —ni kachi ra.

⁵ Sakan' te ni xa'a' Jesús ka'an a xiin' ra ndii:

—Koto xiin' mii' va ndo', taxí ndo' kuni xa'an' ndee iin ne yivi' ndo'ó. ⁶ Sakan' ña kixin kua'a' te yivi', te tiin ndiaa kivi' i, te ka'an ra ña mii' ra nduu' Cristo, ña ni tianu' Ndiosí sakakú ne yivi', te kuni xa'an' ra kua'a' ne yivi'. ⁷ Te kij' kuni ndo' kuento ña yoo ñu'u' mii' ka iin yivi', te kuni tu ndo' ña yoo a xika' iin yivi' ndii, kundi'ni ndo', kuachi ndii kuni a ña koo ña jaan'. Ndisu tia'an kundi'i iin yivi' kij' sakan'. ⁸ Kuachi ndii kunta'an' iin tiví ne ñu'u' iin yivi' xiin' tukú tiví ne yivi'. Te kunta'an' tu ne ndiee' iin ñuu xiin' ne ndiee' tukú ñuu. Te kanii' xaan' taan ndiee' iin yivi', te koo tu soko, te sanasaá' ta'an' ne yivi' mii' ka iin yivi'. Te sakuu' ña jaan' ndii, sakan' xa'ndu ña xito' koo kuiti' nduu' a.

⁹ 'Ndisu ndo'ó ndii, koto xiin' mii' ndo'. Sakan' ña sanakua'a te yivi' ndo'ó nda'a' te xixa, te kutun' ra ndo'ó tixin vij'e mii'

nakayá ne ta'an' e'. Te sanakua'a ra ndo'ó nda'a' te ndiso' chuun'. Te iin kachi saa tu ra xiin' ndo' nuu' te xa'ndia chuun' kuu' nuu' xa'a' ña ndikún ndo' yu'u, te ndiee yu'u' ndo' nuu' te jaan' xa'a' i. ¹⁰ Ndisu ña nuu' ndii, kuni a ña ka'an ndoso' ne yivi' kanii' iin yivi' tu'un va'a xa'a' i, sakan' vij' te kundi'i iin yivi'. ¹¹ Kij' naka ra ndo'ó, te sanakua'a ra ndo'ó nda'a' te jaan' ndii, kundi'ni ndo' ndee ña ka'an ndo'. Kuachi ndii, süu' ndo'ó nduu' ne ka'an kivi' jaan', süu' jaan' ndii Espiritu Santo nduu' ña saka'an ndo'ó.

¹² 'Te te nduu' ñani ndii, sanakua'a ra inga ñani ra, te ka'ni' ña'a' te yivi'. Te sakan' tu saa yuva' xiin' si'e ra. Te ne nduu' si'e ndii, kunta'an' nia xiin' yuva' si'i' nia te ka'ni' ña'a' nia. ¹³ Te sakuu' ne yivi' kundasi' ndo'ó xa'a' ña ndikún ndo' ichi' yu'u. Ndisu yoo ka kundieni naa kundieni nuu' tundo'o' jaan' ndee so'o' ndi'i' ndii, natiin nia kivi' ñuu ña koo' kivi' ndi'i'.

¹⁴ 'Ndisu kij' kuni ndo' ña kiji kaa' iin' a mii' xata'an kuin a naa ni ka'an te ni ka'an tiakú tu'un Ndiosí xta'an', te ni nani' Daniel ndii, ne ndiee' ñuu Judea kij' sakan' ndii, na kuni nia ku'un nia tein iku'. (Ndo'ó ne ka'vi' ña yo'o' ndii, kuni a saa ndo' ña nduxa' te kundani ndo' a.) ¹⁵ Te yoo ka ndiee' xini' vij'e nia kij' sakan' ndii, na nda'ni nia vij'e nia nachii' nia ña'a nia. ¹⁶ Te yoo ka naa xa'a' ku'u' kij' sakan' ndii, na nandiko' nia vij'e nia xa'a' toto nia. ¹⁷ U'vij' va kundo'o' ña' ñu'u' si'e xiin' ña' sachichin' si'e kivi' jaan'. ¹⁸ Ka'an va ndo' xiin' Ndiosí, te na taxí a ña xa'a kivi' jaan' yoo vixin. ¹⁹ Kuachi ndii, kivi' jaan' ndii, koo tundo'o' ña ndee iin kivi' tia'an koo ndee kij' ni xa'a Ndiosí iin yivi' te ndee vitin, te ni ndee koo' ka tu a koo. ²⁰ Te naa' sakuuti xto'o' e' Ndiosí kivi' jaan' ndii, ndee iin ne yivi' kaku. Ndisu sakuuti ña'a' a xa'a' ña kundani a ne ni nakaxin a ndikún ichi' a.

²¹ 'Te naa' ka'an yoo ka xiin' ndo' kivi' jaan' ndii: "Aan', koto ndo', yo'o' yoo Cristo, ña sakakú yoo'", uun ka'an nia ndii: "Aan', koto ndo' kaa' yoo Cristo, ña sakakú yoo'", kachi nia ndii, kändixa' ña'a' ndo'. ²² Kuachi ndii kixin te xini xa'an', te ka'an ña Cristo nduu' ra. Te

sakan' tu kixin te ka'an tiakú tun vixi. Te yivi' jaan' ndii, saa ra chuun' ka'nu' xini xa'an' xiin' chuun' ka'nu' ña nandaní ne yivi'. Te naa' ni kuví ndii, ndee ne ni nakaxin Ndiosí ndikún ichi' a kuní xa'an' ra. ²³ Ndisu ndo'ó ndii, koo tu'va ndo'. Te naka'an' ndo' ña ni ka'an' i ña kaa' xiin' ndo' ña kuní ka koo a.

So'o saa a kij' nandiko' Jesús iin yivi'
(Mt. 24:29-35,42-44; Lc. 21:25-36)

²⁴ 'Ndisu kij' ndi' xka'ndia tundo'o' kivi' jaan' ndii, nda'va ñu'u, te sakan' tu yoo' ndii, nātuun ka a. ²⁵ Te koyo tu tiuun', te taan ndiee' sakuu' ña ndiee', ña yoo ndivi'. ²⁶ Sakan' te kixin yu'u, ña nduu' tu te yivi', nuu' viko' xiin' kua'a' ya'a ña ndiee' xiin' ña yi'é ndatun' koo' chukuu'. ²⁷ Sakan' te ti'vi' i kua'a' ángele, te nakaya a ne ni nakaxin Ndiosí, ne ndiee' kumi' saa' xaan' iin yivi' mii' kuaxi tachi', ndee mii' xa'a' iin yivi' te ndee mii' xa'a' ndivi'.

²⁸ 'Kundaní ndo' ña ka'án ndiaa yo'o' xa'a' saa xaa' tun' higuera, kij' nduu' itia' nda'a' nu', te naka'ndi yuku nu' ndii, xini ndo' ña xa kuyatin' kuii kuun savi'. ²⁹ Te sakan' tu kij' kuní ndo' koo ña ni ka'an' i xiin' ndo' jaan' ndii, kundaní ndo' ña xa kuyatin' kuii kixin tukuu' yu'u, ña nduu' tu te yivi'. ³⁰ Ña ndaku ka'án i xiin' ndo' ndii, ña kuní ka kuví sakuu' ne ndiee' iin yivi' vitin te xka'ndia sakuu' ña jaan'. ³¹ Ndivi' xiin' ñu'u' iin yivi' ndii, ndoñu'u' a, ndisu tu'un yu'u' yu'u' ndii, koo' kivi' ndoñu'u' a.

³² 'Ndisu ndee kivi' xiin' ndee hora xka'ndia ña jaan' ndii, ndee iin ne yivi' xini a, ni ndee ángele, ña ndiee' ndivi' ni ndee yu'u, ña nduu' si'e Ndiosí, xini ña jaan'. Süu' jaan' ndii mii' yuva' e' Ndiosí kuiti' xini amaa xaa kivi' jaan'. ³³ Xa'a' a jaan' na koo tu'va va ndo', te ka'an va ndo' xiin' Ndiosí, kuachí ndii xini ndo' amaa kuiti' xaa kivi' jaan'.

³⁴ 'Naa' xaa' iin te yivi' kij' kua'an xika' ra ndii, nakoo' ra vi'e ra nda'a' te xika' nuu' nuu' ra. Te nakoo' tu ra chuun' nuu' i'in te jaan'. Te ni ka'an chuun' tu ra xiin' te xito' yi'e' ra ña na koto va'a va ra a. ³⁵ Ña jaan' na kuii' koto naa xito' xiin' mii' ndo', kuachí ndii xini ndo' amaa nandiko'

te xiin' vi'e. Kuain' nandiko' ra ñuu nuu', uun na ñuu, uun kij' kana' nduchié, uun kij' xa kitú'. ³⁶ Saa' iin kij' iin kixin kuiti' ra, te kuní ra ndiee' ndo' kixin ndo'. ³⁷ Te ña ka'án i xiin' ndo' kaa' ka'án i xiin' sakuu' ne yivi' ña koo tu'va ña —ni kachi Jesús.

14

So'o ni xaa a kij' ni ndatu'un' tuni te kuu' ka'nu' saa kuví ka'ni' ra Jesús

(Mt. 26:1-5; Lc. 22:1-2; Jn. 11:45-53)

¹ Te kij' kuní ka uvi' ta'an kivi' te koo viko' pascua, ña xi xixi' ña xita' va'a, ña koo' yuchi' levadura saká xiin', te sutu kuu' nuu' xiin' te sania'á tu'un ndei' Ndiosí ndii, ni nanduku' ra saa saa ra te iin ra Jesús xiin' ña maña, te ka'ni' ña'a' ra. ² Te ka'án xiin' ta'an' ra ndii:

—Saa e' ña jaan' kij' yoo viko' koto ka nakuchi ne ndiee' ñuu yo'o' —ni kachi ra.

So'o ni xaa a kij' ni sakaa' iin ña'a' xa'an xavixín' xini' Jesús ñuu Betania

(Mt. 26:6-13; Jn. 12:1-8)

³ Kij' ndu'u' Jesús ñuu Betania vi'e Simón, te ni kuní kuví kui'e te'i ndii, ndu'u' a xixi' a nuu' mesa. Te ni xaa iin ña'a' xiin' iin limita yuu', ña ni kua'a' xiin' alabastro. Te chitu' vi' ña jaan' ñu'u' xa'an xavixín' koo' chukuu', ña nduu' mii' ndi'i' nardo, ña ndiaa ya'vi' xava'a. Te ni ta'vi' a' limita jaan', te ni sakaa' a' xa'an jaan' xini' Jesús. ⁴ Te sava te ndiee' ikan', kij' ni xini' ra ña ni xaa ña'a' jaan' ndii, ni nasaa' ra ka'án xiin' ta'an' ra ndii:

—Va'a xachi' xitía saka xa'an xavixín' kaa'. ⁵ Sakan' ña va'a ka naa' ni ke'vi' a te kondia ya'vi' a xu'un' ña ki'in iin te yivi' naa' sachuun' ra uní ciento kivi', te xiin' xu'un' jaan' kuví chindiee' e' ne nda'vi kuu' —ni kachi ra.

Te ni kuchitun ndiee' ra ña'a' jaan'. ⁶ Ndisu ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Na koo a' sakan', kuachí ndii iin chuun va'a ni xaa a' xa'a' i. ¿Ndichun na sataña'a' ña'a' ndo'? ⁷ Sakan' ña ne nda'vi kuu' ndii, ndee ndi'i' ni kivi' koo ña xiin' ndo', te kuví chindiee' ña'a' ndo' amaa ka kuní ndo'. Ndisu yu'u' ndii, süu' ndee ndi'i' ni kivi' kaka i tein ndo'. ⁸ Ña'a' yo'o' ndii, ni xaa a' ña ni kuví saa a' xa'a'

i vitin, ni saka'a' a' xa'an xavixin' ñu'u' nde'i i te koo' tu'va a, te ndiee a kii' kuvi i. ⁹ Ña ndaku ka'an i xiin' ndo' ña mii' ka iin yivi' mii' ka'an ndoso' ne yivi' tu'un va'a xa'a' i ndii, ka'an tu'ña xa'a' ña ni xaa ña'a' yo'o' xiin' i, te naka'an' ña'a' ne yivi' —ni kachi Jesús.

So'o ni xaa a kii' ni taxi Judas kuento ra ña sanakua'a ra Jesús nda'a' te kuu' ka'nu' (Mt. 26:14-16; Lc. 22:3-6)

¹⁰ Sakan' te, Judas Iscariote, iin te uxi uvi ndii, ni xa'an ndatu'un' ra xiin' sutu kuu' nuu' te sanakua'a ra Jesús nda'a' te jaan'. ¹¹ Kii' ni xini so'o sutu jaan' ña ni ka'an te jaan' ndii, va'a ni kuní ra, te ni taxi ra kuento ra ña taxi ra xu'un' nda'a' Judas xa'a' ña jaan'. Sakan' te ni xa'a' Judas nanduku' ra saa saa ra te sanakua'a ra Jesús nda'a' te jaan'.

So'o ni xaa a kii' ni xixi Jesús ña xaxi' xakuaa' xa'a' viko' pascua

(Mt. 26:17-29; Lc. 22:7-23; Jn. 13:21-30; 1 Co. 11:23-26)

¹² Kivi' nuu' ña xixi' ña xita' va'a, ña koo' yuchi' levadura saká xiin', kii' xa'ni' ña mbee' kualí' xa'a' viko' pascua ndii, ni ka'an te nda'a' xa'a' Jesús xiin' a ndii:

—¿Mii' kuní un' ku'un sava'a ndu ña kuxi e' xakuaa' xa'a' viko' pascua? —ni kachi ra.

¹³ Sakan' te ni ti'vi' a uvi ta'an te nda'a' xa'a' a ka'an a xiin' ra ndii:

—Kua'an ndo' ñuu' ka'nu' kaa', te ikan' kuní ndo' iin te yivi', te ni'i' iin yoo' tikui kua'an ra. Kundikun ña'a' ndo'. ¹⁴ Te ka'an ndo' xiin' te xiin' vi'e mii' nda'ni te jaan' ndii: “Ka'an xto'o e' ndii: ¿Mii' yoo cuarto mii' kuxi i ña xaxi' xakuaa' xa'a' viko' pascua xiin' te nda'a' xa'a' i?, kachi a”, kachi ndo'. ¹⁵ Te sania'a' te jaan' ndo'ó iin cuarto chie ña iin' xata' vi'e ninu, te xa' yoo tu'va cuarto jaan'. Te ikan' sava'a ndo' ña kuní a kuxi e' —ni kachi Jesús.

¹⁶ Ni kiee te nda'a' xa'a' a jaan' kua'an ra ñuu' jaan' te ni xka'ndia xna'a' a saa nii' ni ka'an Jesús xiin' ra jaan'. Te ni xava'a ra ña xaxi' xa'a' viko' pascua ikan'.

¹⁷ Te kii' ni kuñuu nuu' ndii, ni xaa Jesús ikan' xiin' uxi uvi ta'an te nda'a' xa'a' a jaan'. ¹⁸ Te ni xikundiee ra xixi'

ra nuu' mesa xiin' Jesús, ikan' te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Ña ndaku ka'an i xiin' ndo' ña iin ndo'ó, te xixi' xiin' i, sanakua'a yu'u nda'a' te kuu' ka'nu' —ni kachi a.

¹⁹ Sakan' te ni xa'a' kusuchi' ini sakuu' te jaan', te ni xa'a' ndatu'un' ña'a' i'in ra ndii:

—¿Tee' yu'u kachi un' ni? —ni kachi i'in ra.

²⁰ Te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Iin ndo'ó te uxi uvi, te sé'vi inga' xita' va'a xiin' i tixin ko'o' i vitin, nduu' te sanakua'a yu'u nda'a' te jaan'. ²¹ Ndee saa kaní ndii yu'u, ña nduu' tu' te yivi' ndii, xa ikan' yoo i kua'an i naa yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'an a xa'a' i. Ndisu chie va tundo'o' kundo'o' te sanakua'a yu'u, ndee va'a ka' nduu' a nuu' te jaan' naa' ni tui ra —ni kachi a.

²² Te kii' ndu'u' Jesús xixi' a xiin' ra ndii, ni ki'in a xita' va'a, te ni taxi a ña chindani Ndiosí xa'a' a, te ni sakuachi' ña'a' a, te ni taxi ña'a' a nda'a' te nda'a' xa'a' a ka'an a ndii:

—Ki'in ndo' a te kuxi ndo', ña yo'o' nduu' ñu'u' nde'i i —ni kachi a.

²³ Sakan' te ni ki'in a iin copa, te ni taxi a ña chindani Ndiosí. Te ni taxi ña'a' a nda'a' te jaan'. Te ni xi'i sakuu' ra sie sie.

²⁴ Te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Te' naá tixin ña yo'o' nduu' ní' i, ña kuitia xa'a' kuachi kua'a' ne yivi', te xiin' ña kaa' taxi' xa'a' Ndiosí ña chikandu'u' a iin kuento xaa' xa'a' ña. ²⁵ Ña ndaku ka'an i xiin' ndo' ndii, koo' ka' i vino te' kuva'a xiin' uva ndee kii' xaa' kivi' ña ko'o' tukuu' i vino xaa' mii' xa'ndia chuun' Ndiosí —ni kachi a.

Yo'o' ka'an Pedro ña nako' iin ndaa' ra Jesús

(Mt. 26:30-35; Lc. 22:31-34; Jn. 13:36-38)

²⁶ Te kii' ndi'i ni xita' ra yaa nuu' Ndiosí ndii, ni kiee ra kua'an ra xiki' ña nani' Olivos. ²⁷ Sakan' te ni ka'an Jesús xiin' te jaan' ndii:

—Sakuu' ndo'ó nako' iin ndaa' yu'u ñuu' nunu' naa yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'an a ndii: “Taxi i ka'ni' te yivi' te paxto, te kiku' mbee' sana ra”, kachi a. ²⁸ Ndisu kii' natiaku i ndii, xi'na yu'u

ku'un ñu'u' Galilea, te sakan' ndo'ó —ni kachi a.

²⁹ Sakan' te ni ka'an Pedro xiin' a ndii: —Tee' ndee nakoo sakuu' te kaa' yo'ó ndii, kuasa' yu'u —ni kachi ra.

³⁰ Te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii: —Ña ndaku ka'an i xiin' un' ña ñuu vitin, kij' kuní ka kana nduchié ichi' ña uvi ndii, xa uní ichi' ni ka'an un' ña xini un' yu'u —ni kachi a.

³¹ Ndisu Pedro ndii, ni xa ndiee' ka ra ka'an ra ndii:

—Tee' ndee xata'an kuví i xiin' un' ndii, ka'an i ña xini i yo'ó —ni kachi ra.

Te iin ni nda'a' ni ka'an sakuu' ra xiin' a.

Ka'an Jesús xiin' Ndiosí iin xaan' mii' nani' Getsemani
(Mt. 26:36-46; Lc. 22:39-46)

³² Te kij' ni xaa Jesús xiin' te nda'a' xa'a' a iin xaan' mii' nani' Getsemani, te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Kundiee ndo' yo'o', na ku'un ka'an i xiin' Ndiosí —ni kachi a.

³³ Te ni naká a Pedro xiin' Jacobo xiin' Juan ndoso' ikan', te ni xa'a' ndi'ni nimá a, te suchi' tu ini a. ³⁴ Te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Suchi' xava'a ini nimá i ndee xa yoo' i kuví i. Ndoó ndo' yo'o', te kundito ndo' —ni kachi a.

³⁵ Sakan' te ni xa'an a ndoso' jaan', te ni xikuijn xiti' a nuu' ñu'u', te ni ka'an a xiin' Ndiosí ña naa' kuví te koo' a tundo'o' jaan' ³⁶ ka'an a ndii:

—Tata yuva' i, sakuu' a kuví nuu' yo'ó. Tāxi un' kundo'o' i tundo'o' chie yo'o', ña nduu' ndee naa tikui uva. Ndisu saa un' ña kuní yu'u, süu' jaan' ndii ña kuní mii' un' —ni kachi a.

³⁷ Ikan' te ni nandiko' a mii' ndiee' te jaan', te ndiee' ra kixin ra. Te ni ka'an a xiin' Pedro ndii:

—Simón, ¿ndichun na kixin un'? Saa ka vi' tu ni kuví kundito un' ndee iin ndaa' hora. ³⁸ Koo ñu'u' ini va ndo' te ka'an ndo' xiin' Ndiosí, sakan' te köyo ndo' nuu' ña xito' kua'a ña kiji ndo'ó. Kuní nimá ndo' saa ndo' ña kuní Ndiosí, ndisu ñu'u' nde'i ndo' ndii, kundieni a —ni kachi a xiin' ra.

³⁹ Te ni xa'an ni tukuu a, te ni ka'an a xiin' Ndiosí naa ña xa ni ka'an a ña nuu'.

⁴⁰ Te kij' ni nandiko' tukuu a mii' ndiee' ra jaan' ndii, ni xini a ndiee' ra kixin ra, sakan' ña chitu' vi' nduchi' nuu' te jaan' ñu'u' ma'na. Te xini ra ndee ña nakuijn ra nuu' a. ⁴¹ Te kij' ni nandiko' ni tukuu a ichi' ña uní, te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—¿Kixin ka ndo'ó, te ndiee' ndo' ndee vitin uun? Xava'a ndokoo ndo' vitin. Xa ni xaa hora ña sanakua'a ra yu'u, ña nduu' tu te yivi', nda'a' te ndiso' kuachi.

⁴² Ndondichi ndo' te ku'un e'. Koto ndo', xa kuyatin' te sanakua'a yu'u nda'a' te jaan' —ni kachi a.

So'o ni xaa a kij' ni tiin te yivi' Jesús
(Mt. 26:47-56; Lc. 22:47-53; Jn. 18:2-11)

⁴³ Te kij' kusaa' iin' ka Jesús ka'an a, te ni xaa Judas, te ni nduu' iin te uxi uvi ta'an te nda'a' xa'a' a, xiin' kua'a' va te yivi' ndiso' ra ichi xiin' itun'. Te te jaan' ndii, sutu kuu' nuu' xiin' te sania'á tu'un ndei' Ndiosí xiin' te xixa nuu' ñuu ni tianu' ña'a'. ⁴⁴ Te te sanakua'a ña'a' ndii, xa ni ka'an ra saa nia'a ra yoo nduu' Jesús ka'an ra ndii:

—Te chito i nuu' kij' nakuatú ña'a' i nduu' te jaan', te jaan' tiin ndo', te satiín kutu' va ña'a' ndo', te kundia'ka ña'a' ndo' ku'un ndo' —ni kachi ra.

⁴⁵ Sakan' na ni kuyatin Judas mii' iin' a, te ni ka'an ra xiin' a ndii:

—Maestro —ni kachi ra.

Te ni chito ra nuu' a. ⁴⁶ Sakan' te ni tiin te yivi' jaan' Jesús. ⁴⁷ Ndisu iin te iin' xiin' a ikan' ndii, ni xta'ni' ra ichi ra, te ni xa'ndia ra so'o te xika' nuu' nuu' sutu ka'nu'. ⁴⁸ Sakan' te ni ndatu'un' Jesús te kuaxi tiin ña'a' jaan' ndii:

—¿Ndichun na kuaxi ndo', te tiin ndo' yu'u xiin' ichi xiin' itun' ndee naa iin te kui'na' vi'? ⁴⁹ Kua'a' kivi' ni iin i tein ndo' sania'á i nuu' ki'e yukun' ka'nu', te ni tiin' ndo' yu'u. Ndisu kuní a xka'ndia ña yo'o' te xinu ña yoso' nuu' tutu Ndiosí —ni kachi Jesús.

⁵⁰ Sakan' te ni nakoo ña'a' sakuu' te nda'a' xa'a' a, te ni xinu ra.

So'o ni ndo'o iin te sava

⁵¹ Ndisu iin te sava ndikun xata' Jesús kua'an a ndisuku' ra iin toto kuiti', te ni tiin ña'a' te xiin'. ⁵² Te ndii te sava jaan'

ndii, ni nakoo ra toto jaan', te ni xinu iin' vichi' ra.

So'q ni xaa a kij' ni sana'ma te kuu' ka'nu' Jesus

(Mt. 26:57-68; Lc. 22:54-55,63-71; Jn. 18:12-14,19-24)

⁵³ Sakan' te ni xan ndiaka te yivi' jaan' Jesus nuu' sutu ka'nu'. Te ni nakaya sakuu' sutu kuu' nuu' xiin' te xixa nuu' nuu' xiin' te sania'a tu'un ndei' Ndiosi ikan'. ⁵⁴ Te Pedro ndii, ni xikundikun na ra xika' xika' kua'an ra xiin' te yivi' jaan' ndee ni nda'ni ra nuu' ki'e sutu ka'nu' jaan'. Te ni xikundu'u' ra ikan' xituni' ra nuu' nu'u xiin' te xiin', te xito' yukun'.

⁵⁵ Te sutu kuu' nuu' jaan' xiin' sakuu' te kuu' ka'nu', te ni nakaya ikan' ndii, nanduku' ra kuachi Jesus te kuvi ka'an ra na xata'an kuvi a xa'a' na jaan'. Ndisu koo' ndee iin a ni na'in ra. ⁵⁶ Sakan' na, tee' ndee kua'a' ne yivi' ni tiin kuachi ndii' na'a', ndisu ni nakuita na ka'an i'in na. ⁵⁷ Sakan' te ni ndondichi sava ra, te ni xa'a' tiin' kuachi ndii' na'a' ra ka'an ra ndii:

⁵⁸ —Ni xini so'q ndu'u ka'an ra ndii: "Tani i yukun' ka'nu' yo'o', na ni kua'a xiin' nda'a' te yivi', te kivi' na un' nakani i inga a. Te na jaan' ndii, suu' xiin' nda'a' te yivi' kua'a a", ni kachi ra —ni kachi te jaan'.

⁵⁹ Ndisu ni ndee sakan' ndii, ni nakuita na ndiee' yu'u' ne yivi' jaan' xa'a' a. ⁶⁰ Sakan' te ni ndondichi sutu ka'nu' jaan', te ni xikuiin ndichi ra ma'in' ne yivi' jaan', te ni ndatu'un' ra Jesus ndii:

—¿Ndichun na koo' a kuvi ka'an xachi un' xa'a' un'? ¿Na'aa na ndixa nduu' na tiin' kuachi te yivi' kaa' yo'o'? —ni kachi ra.

⁶¹ Ndisu Jesus ndii, ni yoo taxin' yu'u' a, te ni nakuiin xachi' a. Sakan' te ni ndatu'un' tukuu' na'a' sutu jaan' ka'an ra ndii:

—¿Na'aa yo'o' nduu' Cristo, si'e na nduu' Ndiosi, na xata'an tiin' ka'nu' e'? —ni kachi ra.

⁶² Te ni ka'an Jesus ndii:

—Uun, suvi nduu' i. Te kuni ndo' yu'u, na nduu' tu te yivi', kij' kundu'u' i xiin' kua'a Ndiosi ka'nu' koo' chukuu', te kuni

tu ndo' kij' kixin i nuu' viko' ndivi' —ni kachi a.

⁶³ Sakan' te ni ndata' sutu jaan' toto ra xa'a' a na ni nasaa' ra, te ni ka'an ra ndii:

—Kuni ka ne yivi' ndiee yu'u' nuu' e', ⁶⁴ sakan' na sakuu' ndo' ni xini so'q na kanja'a ra xa'a' Ndiosi. ¿Saa tuu ndo'? —ni kachi ra.

Te sakuu' te yivi' jaan' ni ka'an na xata'an kuvi a.

⁶⁵ Te ni xa'a' sava ra kondia tiasi'i na'a' ra, te ndasi tu ra nuu' a, te sa'ndia' ra nuu' a, te ndatu'un' na'a' ra ndii:

—Nakuni un' yoo ni kani yo'o' —kachi ra.

Te ni sa'ndia' tu te xiin', te xito' yukun', nuu' a.

Ka'an Pedro na xini ra Jesus

(Mt. 26:69-75; Lc. 22:55-62; Jn. 18:15-18,25-27)

⁶⁶ Te kij' ndu'u' Pedro nuu' ki'e ninu ndii, ni kuyatin iin na' xika' nuu' nuu' sutu ka'nu' jaan'. ⁶⁷ Te kij' ni xini a' ndu'u' ra ikan' xituni' ra, te ni nakoto ndi'e' na'a' a', te ni ka'an a' xiin' ra ndii:

—Ni xika tu yo'o' xiin' Jesus, te ni kiee nuu' Nazaret, kaa' —ni kachi a'.

⁶⁸ Ndisu ni kiee yu'u' ra ka'an ra xiin' a' ndii:

—Xini na'a' i, ni ndee xini tu i ndee xa'a' ka'an un' —ni kachi ra.

Sakan' te ni keta ra yi'e' mii' xa'a' un' ne yivi', te ni kana iin nduchié. ⁶⁹ Sakan' te ni xini ni tukuu na'a' na' xika' nuu' jaan', te ni xa'a' a' ka'an a' xiin' ne ita' yatin jaan' ndii:

—Te kaa' ndii, iin te ndiaka' ta'an' xiin' Jesus kaa' nduu' ra —ni kachi a'.

⁷⁰ Ndisu tukuu ni ni ka'an ra na xini na'a' ra.

Te iin kani' ni xka'ndia te tukuu ni ni ka'an ne ndiee' yatin jaan' xiin' ra ndii:

—Na ndaku xna'a' nduu' a ndii, iin te ndiaka' ta'an' xiin' te kaa' nduu' yo'o'. Kuachi ndii te Galilea nduu' un', te nakuita tu ndatu'un' ndo' —ni kachi na.

⁷¹ Sakan' te ni xa'a' ra kanja'a xiin' mii' mii' ra, te ka'an tu ra kivi' Ndiosi ndii:

—Xini Ndiosi na xini yu'u te yivi', te ka'an ndo' xa'a' kaa'. Na kani a yu'u naa' xini xa'an' i —ni kachi ra.

⁷² Te ni kana nduchié ichi' ña uvi. Sakan' te ni naka'an' Pedro ña xa ni ka'an Jesús xiin' ra ndii: "Kij' kuní ká kana nduchié uvi ichi' ndii, xa uní ichi' ni ka'an un' ña xini un' yu'u", ni kachi a.

Te kij' ni naka'an' ra ña jaan' te ni xa'a' xaku' ra.

15

So'o ni xaa a kij' ni iin Jesús nuu' Pilato
(Mt. 27:1-2,11-14; Lc. 23:1-5; Jn. 18:28-38)

¹ Ni kitu' so'o, te ni nakaya sakuu' sutu kuu' nuu', xiin' te xixa nuu' ñuu, xiin' te sania'á tu'un ndei' Ndiosí, xiin' sakuu' te ka'nu'. Ndi'i jaan', te ni satiín ra Jesús, te ni xan ndiaka ña'a' ra nda'a' Pilato.

² Sakan' te ni ndatu'un' Pilato Jesús ndii:

—¿Ñáá yo'ó nduu' rey nuu' ne judío? —ni kachi ra.

Te ni nakuijn a ndii:

—Xa mji' un' ni ka'an sakan' —ni kachi a.

³ Te xa'a' a ña kua'a' va nuu' ña'a' tiin' kuachi ña'a' sutu kuu' nuu' jaan', ⁴ sakan' na tuku ni ni ndatu'un' ña'a' Pilato ndii:

—¿Ndichun na koo' a kuví ka'an xachi un'? Koto un' saa ví' kua'a' ña'a' tiin' kuachi ra yo'ó —ni kachi ra.

⁵ Ndisu ni ndee sakan' ndii, ni nakuijn xachi' Jesús, te ni nandaní va Pilato.

So'o ni xaa a kij' ña xa yoo kuví nduu' Jesús

(Mt. 27:15-31; Lc. 23:13-25; Jn. 18:38—19:16)

⁶ Va'a, sakuu' ichi' kij' nasukú viko' jaan' ndii, xi saña' ra iin te ñu'u' ví'e kaa, te saña' ra ndee ka te kuní mji' ne yivi'.

⁷ Te naá iin te nani' Barrabás ví'e kaa xiin' inga te ña'a' xa'a' ña ni xa'ni' ra te yivi' kij' ni kunta'an' ra xiin' te xiin' romano.

⁸ Sakan' te ni kuyatin ne kua'a' jaan' nuu' Pilato, te ni ka'an ña xiin' ra ña saxinu ra ña saña' ra iin te naá ví'e kaa naa xi xaá ra saa kuiya. ⁹ Sakan' te ni ka'an Pilato xiin' ña ndii:

—¿Ñáá kuní ndo' ña saña' i te yo'ó, te nduu' rey ndo'ó, ne judío? —ni kachi ra.

¹⁰ Ni ka'an ra sakan', kuachi ndii ni kundani ra ña ni sanakua'a sutu kuu' nuu' jaan' Jesús xa'a' a ña ndasi' nuu'

ra xini ña'a' ra kuiti'. ¹¹ Ndisu sutu kuu' nuu' jaan' ndii, ni chu'u' ra ne yivi' kua'a' jaan' te ka'an ña ña va'a ka na saña' ra Barrabás. ¹² Te ni ka'an ni tuku Pilato xiin' ña ndii:

—¿Te ndee ña kuní ndo' saa i xiin' te yo'ó, te ka'an ndo' nduu' rey ndo'ó, ne judío? —ni kachi ra.

¹³ Te tuku ni ni ka'an ti'e' ne jaan' ndii:

—Nuu' krusín kuxi un' te ñaa' —ni kachi ña.

¹⁴ Te ni ka'an ni tuku Pilato xiin' ña ndii:

—¿Ndichun? ¿Ndee ña ña'a' ni xaa ra? —ni kachi ra.

Ndisu ni kuaa' ti'e' ka ne jaan' ka'an ña ndii:

—Nuu' krusín kuxi un' te ñaa' —ni kachi ña.

¹⁵ Te xa'a' a ña ni kuní Pilato ndoo va'a ra xiin' ne yivi' jaan' ndii, ni saña' ra Barrabás. Sakan' te ni ka'an chuun' ra, te saku' yo'ó te xiin' ra Jesús. Ndi'i jaan', te ni sanakua'a ña'a' ra te kuxi ña'a' te jaan' nuu' krusín.

¹⁶ Sakan' te ni xan ndiaka te xiin' Jesús tixin ví'e ka'nu'. Te ikan' ni nakaya sakuu' te xiin', te xachuun' ikan'.

¹⁷ Sakan' te ni sakui'nú ra Jesús toto ndixin' kua'a ndukun'. Te ni xa'a' ra iin corona yo'ó iñu', te ni chindu'u' ra a xini' a. ¹⁸ Sakan' te ni xa'a' xandi'i' ra xiin' a nakuatu' ña'a' ra xtun ka'an ra ndii:

—Yoo va'a yo'ó, te nduu' rey ne judío —ni kachi ra.

¹⁹ Ikan' te ni kutun' ra xini' a xiin' iin tun' yoo, te ni kondia tiasi'i tu ña'a' ra, te ni kundí'i ra xiin' a xikuitá xiti' ra nuu' a ki'in' ka'nu' ña'a' ra xtun. ²⁰ Te kij' ndi'i ni kundí'i ra xiin' a ndii, ni xta'ni' ra toto ndixin' kua'a ndukun' jaan', te ni sanakui'nú ña'a' ra toto mji' a. Sakan' te kua'an ra xiin' a te kuxi ña'a' ra nuu' krusín.

So'o ni xaa a kij' ni kuxi te xiin' Jesús nuu' krusín

(Mt. 27:32-44; Lc. 23:26-43; Jn. 19:17-27)

²¹ Kij' ni kiee te xiin' kua'an ra xiin' Jesús ndii, ni nata'an' ra xiin' iin te ni kiee ñuu Cirene, te nani' Simón, te nduu' yuva' Alejandro xiin' Rufo. Te jaan' ndii, xa'a'

ku'u ni xa'an ra, te ni nandiko' ra. Te ni tjin u'vi ña'a' te xiin' jaan' ña koni' ra krusin Jesús ku'un ra. ²² Te ni xan ndiaka ra Jesús jin xaan' mii' nani' a Gólgota. Te kivi' jaan' kuni kachi a iki' xini' ndii. ²³ Te ni xika ra sako'o' ña'a' ra vino te saká xiin' suxa ña nani' mirra, ndisu ni xiin a ko'o a ra'. ²⁴ Sakan' te ni kuxi ña'a' te xiin' nuu' krusin. Ndi'i jaan', te ni katin ra toto a, te kuni ra yoo nda'a' ndoo i'in a.

²⁵ Ka iin nia'a ni kuxi ra Jesús nuu' krusin jaan'. ²⁶ Te ni ke'i ra jin tu'un' yu'u' nuu' jin vitu', te ni chindu'u' ra a xini' krusin jaan' xa'a' ña ni tjin kuachi ña'a' ra ka'an a ndii: "Te yo'o' nduu' rey ne judío", kachi ña ni ke'i ra jaan'.

²⁷ Te tata'vi' xiin' a ni kuxi ra jin te kui'na' nuu' inga krusin, jin ra nda'a' kua'a a, te inga ra nda'a' itin a. ²⁸ Sakan' te ni xinu tu'un' Ndiosí, ña yoso' nuu' tutu a, mii' ka'an a ndii: "Ni chika'ni ña'a' te yivi' tein te nia'a", kachi a.

²⁹ Te ne xka'ndiá ikan' ndii, ni xandi'i nia xiin' a seko' nia xini' nia te ka'an nia ndii:

—Jan', yo'ó, te ka'an ña tani un' yukun' ka'nu' e', te nakani un' tuku a kivi' ña uni ndii, ³⁰ sakakú xiin' mii' ki'i', kuan nuu un' nuu' krusin ñaa' —ni kachi nia.

³¹ Sutú kuu' nuu' xiin' te sania'á tu'un' ndei' Ndiosí ndii, nii' sakan' ni xandi'i tu te jaan' xiin' a ka'an xiin' ta'an' ra ndii:

—Inga ne yivi' ni sakakú ra, ndisu küvi sakakú xiin' mii' mii' ra. ³² Saa ni Cristo, te ni tianu' Ndiosí sakakú yoo' nduu' te kaa', te nduu' tu ra rey nuu' yoo', ne Israel chi, na nuu ki'i' ra nuu' krusin vitin naa' ndixa, te kandixa' ña'a' e' —ni kachi ra.

Te ni xandi'i tu uvi' saa' te ndondia nuu' inga krusin jaan' xiin' a.

So'o ni xaa a kij' ni xi'i Jesús nuu' krusin

(Mt. 27:45-56; Lc. 23:44-49; Jn. 19:28-30)

³³ Te kij' ni xaa jin ke'in' ndii, ni kuu jin yavi kanii' jin yivi' ndee ni xa'an' ndiko' a kaa uni xakuaa'. ³⁴ Te kaa uni jaan' ni nde'i ti'e' Jesús ka'an a ndii:

—Eloi, Eloi, ¿lama sabactani? —ni kachi a. Ña jaan' kuni kachi a kij' ndiko

kuiin a ndii: Ndiosí mii' i, Ndiosí mii' i, ¿ndiochun na ni nakoo un' yu'u'?

³⁵ Te ni ka'an xiin' ta'an' sava ne ita' ikan' kij' ni xini' so'o nia ni ka'an ña jaan' ndii:

—Kuni so'o ndo', Elías kana' ra —ni kachi nia.

³⁶ Ikan' te ni ndava jin te iin' ikan', te ni ki'in ra jin pachi, te ni se'vi ra a vino iya'. Te ni satiin ra a nuu' jin tun' yoo', te ni katani ra a nuu' Jesús te ko'o a ra' ka'an ra xiin' ne yivi' jaan' ndii:

—Ndiatu' e' te kuni e' naa' kixin Elías te sanuu' ña'a' ra nuu' krusin kaa' —ni kachi ra.

³⁷ Sakan' te ni nde'i ti'e' ka Jesús, te ni xi'i a. ³⁸ Sakan' te toto, ña ta'nu' i'nu tixin yukun' ka'nu' ndii, ni ndata' a. Ni xa'a' a ndee ndienu, te ni kiee nuu a ndienu.

³⁹ Te ni ka'an te xiin' kuu' nuu', te iin' yatín nuu' Jesús, kij' ni xini' ra saa ni xaa te ni xi'i a ndii:

—Ndixa xna'a nduu' a ndii, si'e Ndiosí ni nduu' te kaa' —ni kachi ra.

⁴⁰ Te ni ita tu ndia'vi' ña'a' ndee ndoso' jaan' xito' ndi'e' nia ña ni yoo ikan'. Te tein ne jaan' ni ka'ni María Magdalena, xiin' Salomé, xiin' María, si'i' José xiin' ñani ra Jacobo, te sava. ⁴¹ Ña'a' jaan' ndii, ni ndikun nia Jesús, te ni xika nuu tu nia nuu' a kij' ni xika a ñu'u' Galilea. Te ni ita tu kua'a' ka inga ña'a', ne ni kiee ñu'u' jaan', te ni kaa tu nia ñuu Jerusalén xiin' a.

So'o ni xaa a kij' ni ndiee ñu'u' nde'i Jesús

(Mt. 27:57-61; Lc. 23:50-56; Jn. 19:38-42)

⁴² Te xakuaa' kij' sakoo' tu'va xiin' mii' ne yivi' xa'a' kivi' sábado, ña xinandiee' nia ndii, ⁴³ ni xaa José, te ñuu Arimatea. Te jaan' ndii, jin te ka'nu' tein te xa'ndia chuun' nduu' ra. Te ni ndiatu ini tu te jaan' ña xa'a' ka'ndia chuun' Ndiosí jin yivi' yo'o'. Te ni xandieni xiin' mii' ra, te ni nda'ni ra mii' ndu'u' Pilato, te ni xikan ra ñu'u' nde'i Jesús nuu' te jaan'.

⁴⁴ Te ni nandaní va Pilato jaan' kij' ni xini' ra kuento ña xa ni xi'i Jesús. Sakan' na ni kana ra te xiin' kuu' nuu' jaan', te ni ndatu'un' ña'a' ra naa' xa ni xi'i xna'a a.

⁴⁵ Te kij' ni taxi te xiin' kuu' nuu' jaan' ña

nda'ku nuu' ra ndii, ni taxí ra ñu'u' nde'i Jesús nda'a' José. ⁴⁶ Sakan' te ni sata' José jaan' iin toto yaa ndiká, te ni sanuu' ra ñu'u' nde'i Jesús. Ikan' te ni tisuku' ra a toto jaan'. Te ni xa'an chinaá ra a tixín yavi ndii, ña ni xatja ra toko' kava'. Te ni satuvi' ra iin yuu' ña ndasi ra yu'u' yavi jaan'. ⁴⁷ Te María Magdalena xiin' María si'i' José ndii, ni xini ña mii' ni chinaá ra ñu'u' nde'i a jaan'.

16

So'q ni xaa a kii' ni natiaku Jesús
(Mt. 28:1-10; Lc. 24:1-12; Jn. 20:1-10)

¹ Kii' ni xka'ndia kivi' sábado, ña xinandiee' ña ndii, María Magdalena, xiin' Salomé, xiin' María si'i' Jacobo ndii, ni sata' ña xa'an xavixín' te ku'un kakín ña a ñu'u' nde'i Jesús. ² Te ña'a va, kii' sakan' kuaxi keta kujti' ñu'u' kivi' nuu' xa'a' ximana ndii, ni xa'an tukuu' ña yavi ndii mii' naá ñu'u' nde'i Jesús. ³ Te ni ka'an xiin' ta'an ña ndii:

—¿Yoo tu satuvi' yuu' ña ndasi' yu'u' yavi ndii jaan'? —ni kachi ña.

⁴ Ndisu kii' ni nakoto ña ikan' ndii, ni xini ña ña xa ni nundia'a yuu' jaan', saa ni iin yuu' chie va nduu' a. ⁵ Te kii' ni ko'ni ña yavi ndii mii' ni kandu'u' ñu'u' nde'i Jesús jaan' ndii, ni xini ña ndu'u' iin te sava nda'a' kua'a ni'nu' ra toto yaa nani', te ni yi'vi xava'a ña. ⁶ Ndisu ni ka'an te jaan' xiin' ña ndii:

—Kuán yi'vi ndo'. Ndo'ó ndii, Jesús, ña ni kiee ñuu Nazaret, ña ni xi'i nuu' krusín, nanduku' ndo'. Koo' ka ñu'u' nde'i a kandu'u' yo'o', xa ni natiaku a. Koto ndo' mii' ni chinaá ña'a' ra. ⁷ Ndisu kua'an ndo' te ka'an ndo' xiin' Pedro xiin' inga te nda'a' xa'a' a ña xi'na mii' a ni'i' ichi' nuu' ra kua'an a ñu'u' Galilea, te ikan' kuni ña'a' ra saa nii' ni ka'an a xiin' ra saa' —ni kachi ángele jaan'.

⁸ Sakan' te ni kiee ne jaan' yavi jaan' taxa'an' ña kua'an ña, sakan' ña kisi' vi' ña'a' ña yi'vi ña. Te ndee iin ña'a' ni ka'an ña xiin' ndee iin ne yivi' ichi' xa'a' ña jaan' xa'a' ña yi'vi ña.

So'q ni xaa a kii' ni tuvi Jesús nuu' María Magdalena
(Jn. 20:11-18)

⁹ [Te kii' ni natiaku Jesús ña'a' kivi' nuu' xa'a' ximana jaan' ndii, xi'na ka nuu' María Magdalena, ña' ni tava' a uxa ta'an ña ndiva'a nimá, ni satuvi' xiin' mii' a. ¹⁰ Sakan' te ni xa'an sakuni' tu'un a' te nda'a' xa'a' a. Te xa ndiee' suchi' ini va, te xaku' tu ra. ¹¹ Te kii' ni xini te jaan' kuento ña xa ni natiaku Jesús, te ni xini ña'a' ña' jaan' ndii, ni kandixa' ra.

So'q ni xaa a kii' ni tuvi Jesús nuu' uvi ta'an te nda'a' xa'a' a
(Lc. 24:13-35)

¹² Ni ya'a, te siin' kaa' Jesús ni tuvi a nuu' uvi ta'an te nda'a' xa'a' a kii' ñu'u' ra ichi' kua'an ra xa'a' ku'u. ¹³ Sakan' te ni nandiko' te jaan', te ni ka'an ra xiin' inga te nda'a' xa'a' a ña ni xini ña'a' ra. Ndisu tuku ni ni kandixa' te jaan'.

Ka'an chuun' Jesús xiin' te nda'a' xa'a' a ña ka'an ndoso' ra tu'un a
(Mt. 28:16-20; Lc. 24:36-49; Jn. 20:19-23)

¹⁴ Ndi'i' ndoso', te ni tuvi a nuu' te uxi iin ta'an jaan' kii' ndiee' ra nuu' mesa. Te ni kani kuento ña'a' a xa'a' a ña ni kandixa' ña'a' ra xiin' xa'a' ña xii nimá ra. Kuachi ndii ni kandixa' ra ña ni ka'an ne yivi' xiin' ra ña ni natiaku a. ¹⁵ Te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Kua'an ndo' kani' iin yivi' te ka'an ndoso' ndo' tu'un va'a nuu' sakuu' nuu' ne yivi'. ¹⁶ Ne kuni kuni ña jaan' te kuchi ña kuenta i ndii, kaku ña nuu' kuachi ña. Ndisu ne kuni kuni ña jaan' ndii, ne katun' kunduu ña nuu' Ndiosí xa'a' kuachi ña. ¹⁷ Te ña yo'o' nduu' chuun ka'nu' ña saa ne ini xini yu'u' kii' ka'an ndoso' ña: Xiin' ndiee' i tava' ña ña ndiva'a nimá ne yivi', te ka'an tu ni tuku tu'un, ¹⁸ te naa' tiiin nda'a' kuein' ña ko', te kaxi' ña'a' ri' ndii, koo' a kundo'o ña. Te naa' ko'o kuein' ña tatan' xatu ndii, koo' a kundo'o ña. Te naa' chindiee ña nda'a' ña xini' ne kuni kuví ndii, nda'a' ne jaan' —ni kachi Jesús.

So'q ni xaa a kii' ni ndaa Jesús ndivi'
(Lc. 24:50-53)

¹⁹ Sakan' tē kij' ndi'i ni ka'an xto'o e' Jesús xiin' rā ndii, ni ndaa a ndivi', tē ni xikundu'u' a nda'a' kua'a Ndiosí. ²⁰ Tē nda'a' xa'a' a jaan' ndii, ni kīēē rā, tē ni xa'a' ka'án ndoso' rā tu'un va'a kanii' mii' kua'an rā. Tē chindiee' ña'a' xto'o e', tē nia'á a ña ña ndaku nduu' ña ka'án rā jaan' xiin' chuun ka'nu' ña xaa' rā. Sakan' na kunduū a.]

Tutu yo'o' nduu' ña ni ke'i San Lucas ña ka'án xa'a' Jesús

Ni ke'i Lucas tutu yo'o' te kua'an a nda'a' iin te nani' Teófilo

¹ Kua'a' va te yivi' ndii, ni xika ra ke'i yukun ra sakuu' ña ni xka'ndia tein e'. ² Te ni ke'i ra saa nii' ni sania'a' ña'a' ne ni xini nduchi' nuu' ña jaan' ndee ña nuu', te ne jaan' nduu' ne ni na'in chuun' te ka'an ndoso' tu nia tu'un jaan'. ³ Xa'a' a jaan' na sakan' tu yu'u ndii, ni sakuaan kuie i ndee mii' ni xa'a' ña jaan', te ni tuu i ña va'a ña ke'i yukun i sakuu' a nuu' yo'ó, tákui'e, Teófilo, ⁴ te kundani va'a un' ña ndixa, ña ni sania'a' ne yivi' yo'ó.

So'o ni xaa a kij' ni ka'an ángele xiin' Zacarías

⁵ Kij' ni nduu Herodes, te xa'ndia chuun' kuu' nuu' nuu' ñu'u' Judea ndii, ni yoo iin sutu, te ni nani' Zacarías. Te ni nduu ra iin te ni ta'an' xiin' iin ti'vi sutu, te nduu' kuenta Abías. Te ña si'i Zacarías jaan' ndii, kuenta ne vi'e Aarón ni nduu a', te ni nani' a' Elisabet. ⁶ Te uvi saa' ne jaan' ndii, ni xachuun' ndaku nia nuu' xto'o e' Ndiosí, sakan' ña ni saxinu nia sakuu' ña ka'án chuun' tu'un ndei' a. ⁷ Ndisu ni yoo si'e nia, sakan' ña Elisabet ndii, ña' ni kuví koo si'e nduu' a'. Te uvi saa' nia ndii, ne xixa va ni nduu nia. ⁸ Unta' ndii, ni xaa Zacarías te saxinú ra chuun' sutu, sakan' ña ni tondia kivi' ña saa sutu, te ni ta'an' xiin' ra, chuun' nuu' Ndiosí. ⁹ Te naa xi xaá sutu ndii, ni katín ra te kuní ra yoo kuní a ndi'vi yukun' ka'nu' xto'o e', te chu'ma ra tixin a. Te nda'a' Zacarías ni nama a te ndi'vi ra jaan'. ¹⁰ Kij' chu'ma ra ndii, kua'a' va ne yivi' ndiee' ki'e ka'án xiin' Ndiosí. ¹¹ Te iin ni tuvi tjo' iin ángele, ña xika' nuu' nuu' xto'o e' Ndiosí, nuu' ra iin' a xiin' kua'a' mii' xixí suxa chu'ma jaan'. ¹² Te kij' ni xini ra ángele jaan' ndii, ni nandaní va ra, te ni yi'vi xava'a ra. ¹³ Ndisu ni ka'án a xiin' ra ndii:

—Zacarías, kuän yi'vi un', xa ni xini so'o Ndiosí ña ni xikan un' nuu' a. Te Elisabet, ña' si'i un' ndii, koo iin tiaa si'e a', te chindu'u' un' kivi' ra Juan. ¹⁴ Te nakuatia' va nimá un' xa'a' ña tuvi ra, te nakuatia' tu kua'a' ne yivi' xa'a' ña jaan', ¹⁵ sakan' ña te ka'nu' kunduu ra nuu' xto'o e' Ndiosí. Te kö'o ra vino, te kuva'a xiin' uva, ni ndee kö'o tu ra ndixi. Te kutu' nimá ra xiin' Espíritu Santo ndee ña kuní ka tuvi ra. ¹⁶ Te kua'a' ne vi'e un' Israel sanandiko' tukuu ra nuu' ichi' xto'o e' Ndiosí. ¹⁷ Te xi'na Juan jaan' ki'in ichi' nuu' xto'o e', te kixin ra xiin' ña ndiee' Ndiosí naa ña ni taxi a nda'a' Elías, te sanandiko' ra nimá yuva' si'i nuu' si'e nia, te kuní tu ne so'o saa kuu' ne xachuun' ndaku. Te xiin' ña jaan' sakoo' tu'va ña'a' ra te natin nia xto'o e' —ni kachi a.

¹⁸ Sakan' te ni ka'án ra ndii:

—¿Saa kuví tu xka'ndia ña ka'án un' jaan'? Sakan' ña yu'u ndii, iin te xixa nduu' i, te xixa va tu ña' si'i i —ni kachi ra.

¹⁹ Sakan' te ni ka'án ángele jaan' xiin' ra ndii:

—Yu'u nduu' Gabriel, te xika' nuu' nuu' Ndiosí. Ña jaan' ni ti'vi' yu'u te taxi i tu'un va'a yo'o' nuu' un'. ²⁰ Ndisu vitin ndii, xa'a' a ña ni kandixa un' ña ni ka'án i xiin' un' kaa' ndii, kuví i'in' un', te kuví ka'án ka un' ndee tondia kivi' ña xinu, ña ni ka'án i xiin' un' kaa' —ni kachi a.

²¹ Te ndiee' sakuu' ne yivi' kua'a' jaan' nuu' ki'e yukun' ka'nu' jaan' ndiatu' nia Zacarías, te xa ni xa'a' ndi'ni nia xa'a' a ña ni kuví kuachí va ra tixin yukun' jaan'.

²² Te so'o' ndi'i, kij' ni keta ra tixin yukun' ndii, kuví ka'án ka ra xiin' nia. Sakan' te ni kundani nia ña ni tuvi iin ña'a nuu' ra tixin yukun' jaan'. Te ndee xiin' nda'a' ra ni sakuni' ra ne yivi' jaan', sakan' ña ni kuví i'in' ra. ²³ Te kij' ni xinú kivi' ña ni xaa ra chuun' sutu ndii, kuan nu'u ra vi'e ra.

²⁴ Te kij' ni xka'ndia ña jaan' ndii, ni nakuiso ña' si'i ra Elisabet. Te ni ndoo a' vi'e a' u'un yoo' ka'án a' xiin' nimá a' ndii: ²⁵ “Xto'o e' Ndiosí ni sañu'u' yoo' te koo iin si'e e' vitin, sakan' te ka'án kui'e ka ne yivi' xiin' e'”, kachi a' xiin' nimá a'.

So' o ni xaa a kij' ni ka'an ángele xiin' María

²⁶ Te kij' ni tondia iñu yoo' ña ndiso' Elisabet ndii, ni tiv'vi' Ndiosí ángele Gabriel jaan' te kua'an a iin ñuu ña nani' Nazaret, ña naá tein' iku' nuu' ñu'u' Galilea, ²⁷ te koto a iin ña' ndu'u' sie, ña' nani' María. Te xa ni taxí ña' jaan' kuento a' ña tunda'a' a' xiin' iin te nani' José. Te jaan' ndii, sjani' xika' táku'e David ni nduu' ra. ²⁸ Te kij' ni xaa ángele jaan' mii' ndu'u' María, te ni ka'an a xiin' a' ndii:

—Nakuatu' i yo'ó, te va'a va kuni xto'o e' Ndiosí xini a yo'ó, te yoo a xiin' un'. Te sañu'u' ka yo'ó te sakan' sakuu' inga ña'a' —ni kachi a.

²⁹ Ndisu kij' ni xini a' ángele jaan' ndii, ni nandaní xava'a a' xa'a' ña ni ka'an a xiin' a', te ni ndatu'un' xiin' mii' mii' a' ndee ña kuni kachi tu ña ni ka'an ángele jaan'. ³⁰ Te ni ka'an ka ángele xiin' a' ndii:

—Kuän yi'vi un', María, sakan' ña va'a va kuni Ndiosí xini a yo'ó. ³¹ Kuachi ndii nakuiso un', te sakaku' un' iin te kuañu'u, te chindu'u' un' kivi' ra Jesús. ³² Te jaan' ndii, te ka'nu' kundu'u' ra, te kuanani' ra si'e Ndiosí, ña ka'nu' koo' chukuu'. Te taxí xto'o e' Ndiosí ka'ndia chuun' ra ndee naa ni xaa David, te xii' yata' ra, xta'an'. ³³ Te ka'ndia chuun' ra nuu' ne ta'an' un', ne sjani' xika' Jacob, ndee ndi'i' ni kivi', te koo' kivi' kun ndiko' ña ka'ndia chuun' ra —ni kachi a.

³⁴ Sakan' te ni ka'an María xiin' a' ndii:

—¿Saa kuví koo si'e yu'u? Sakan' ña ña' ndu'u' sie nduu' i —ni kachi a'.

³⁵ Sakan' te ni ka'an ángele jaan' xiin' a' ndii:

—Espíritu Santo kixin koto yo'ó, sakan' ña ña ndiee' Ndiosí ka'nu' koo' chukuu' tisa'ví yo'ó xiin' kati' a. Sakan' na kuii' si'e un', ña su'un, ña tuví jaan' ndii, si'e Ndiosí kuanani' a. ³⁶ Te sakan' tu Elisabet, ña iin' kuu' xiin' un', ña' ka'an ne yivi' kuví koo si'e ndii, xa kua'an kuyatin' iñu yoo' ndiso' a' tee' ndee iin ña' xixa va nduu' a', ³⁷ sakan' ña nuu' Ndiosí ndii, sakuu' a kuví —ni kachi a.

³⁸ Sakan' te ni ka'an María xiin' ángele jaan' ndii:

—Yu'u ndii, ña' xika' nuu' nuu' xto'o e' Ndiosí nduu' i. Na saa a xiin' i saa nii' ni ka'an un' jaan' —ni kachi a'.

Sakan' te ni keta ángele jaan' kua'an a.

So' o ni xaa a kij' ni xa'an ndi'e' María mii' ndu'u' Elisabet

³⁹ Ndia'vi' kivi' te ni xa'an ki'i' va María iin ñuu ña naá tein' iku' nuu' ñu'u' Judea, ⁴⁰ te ni xaa a' vi'e Zacarías, te ni nakuatu' a' Elisabet. ⁴¹ Te kij' ni xini so'o ña jaan' ña nakuatu' ña'a' María ndii, ni kandeta si'e a' tixin a'. Sakan' te ni chitu' nimá a' xiin' Espiritu Santo, ⁴² te ni ka'an ti'e' a' ndii:

—Sañu'u' ka Ndiosí yo'ó te sakan' sakuu' ña'a' iin yivi', te sañu'u' tu a si'e un', ña sakaku' un'. ⁴³ ¿Yoo vi' nduu' yu'u' naa kuaxi koto si'i' xto'o i yu'u? ⁴⁴ Sakan' ña saa ni xini so'o i ña ni nakuatu' un' yu'u, te ni kandeta si'e i tixin i ña va'a kuni ra. ⁴⁵ Te sañu'u' va xto'o e' Ndiosí yo'ó xa'a' a ña ni kandixa' un' ña saxinú a ña ni ka'an ángele xiin' un' —ni kachi a'.

Xaka'nu' María Ndiosí

⁴⁶ Sakan' te ni ka'an María ndii:

Xaka'nu' nimá i xto'o e' Ndiosí.

⁴⁷ Te nakuatia' nimá i nuu' Ndiosí, ña sakakú yu'u.

⁴⁸ Sakan' ña ni naka'an' a xa'a' yu'u, ña' nda'vi so'o xika' nuu' nuu' a.

Ndee vitin, te ndee nuu' ku'un e' ndii, ka'an ne yivi' ña ni sañu'u' va Ndiosí yu'u.

⁴⁹ Kuachi ndii Ndiosí ka'nu' koo' chukuu' ni xaa kua'a' chuun ka'nu' xiin' i.

Te ña su'un ndi'i' nduu' a.

⁵⁰ Te koo' kivi' ndi'i' ña kuvita ini a xa'a' ne xaka'nu' ña'a'.

⁵¹ Ni xaa a chuun ka'nu' xiin' nda'a' a, te ni sanduxin tu a ña chituní te ñuñu' xiin' nimá ra.

⁵² Ni tava' a ndiee' te kuu' ka'nu', te ni xaka'nu' a ne nda'vi so'o.

⁵³ Ni sanda'ni a ne xi'í soko xiin' ña'a, te ne vika' ndii, ni nativi' nda'a' xiko' ña'a' a.

⁵⁴ Ni chindiee' a yoo', ne Israel, ne xika' nuu' nuu' a,

sakan' ña ni naka'an' a ña kuvita ini a xa'a' e'.

55 Sakan' ña xa sakan' ni taxi a kuento a nuu' te xii' yata' e' naa kuu' Abraham,
xiin' sakuu' tu ne siani' xika' ra ndee ndi'i ni kivi'.
Ni kachi María.

56 Te ni ndoo a' xiin' Elisabet yatin' uni yoo'. Ndi'i jaan', te ni nandiko' a' vi'e a'.

S'o'o ni xaa a kii' ni kaku si'e Elisabet

57 Te kii' ni xaa kivi' ña tuvi si'e Elisabet ndii, ni tuvi iin tiaa. 58 Te kii' ni xini ne ndee' yatin xiin' ne iin kuu' xiin' a' kuento ña ni kuvita ini xto'o e' Ndiosi xa'a' a' ndii, va'a va ni kuni ña xini ña'a' ña. 59 Va'a, kii' ni xinu unja kivi' ña ni tuvi te kuañu'u jaan' ndii, ni xa'an ña xiin' ra te kua'a tuni iin' ra. Te ni kuni ne yivi' ña kunani' ra Zacarías naa nani' yuva' ra. 60 Ikan' te ni ka'an si'i' te kuañu'u jaan' xiin' ña ndii:

—Ü'un', Juan kunani' ra —ni kachi a'.

61 Sakan' te ni ka'an ña xiin' a' ndii:

—¿Ndichun kuni un' kunani' ra sakan'? Koo' ndee iin ne iin kuu' xiin' ndo' nani' sakan' —ni kachi ña.

62 Te ni xa'a' ña seko' ña nda'a' ña nuu' yuva' ra ndatu'un' ña'a' ña saa kuni ra kunani' si'e ra. 63 Sakan' te ni xikan ra iin vitu' sie, te ni ke'i ra nuu' nu' ndii: “Juan nduu' kivi' ra”, kachi a. Te ni nandanj va sakuu' ne yivi' jaan'. 64 Xa ka'an e', te ni ndixaa tu'un ra, te ni xa'a' xaka'nu' ra Ndiosi. 65 Te sakuu' ne ndee' yatin jaan' ndii, ni yi'vi xava'a ña, te iin kani' tejn iku' nuu' ñu'u' Judea ni kiku kuento xa'a' ña jaan'. 66 Te sakuu' ne ni xini so'o ña jaan' ndii, ni taxa'a ña a nimá ña ka'an xiin' ta'an' ña ndii:

—¿Ndee nuu' te yivi' kunduu tu te kuañu'u jaan' kii' kua'nu ra? —ni kachi ña.

Sakan' ña xto'o e' Ndiosi yoo xiin' ra.

S'o'o ni xaa a kii' ni saka'an Espiritu Santo Zacarías, te ni xaka'nu' ra Ndiosi

67 Te ni chitu' nimá Zacarías, yuva' te kuañu'u jaan', xiin' Espiritu Santo, te ni ka'an tiakú ra tu'un Ndiosi ndii:

68 Ka'nu' va Ndiosi, ña nduu' xto'o yoo', ne Israel,
sakan' ña xa ni kixin a, te ni sandoó ndiká a yoo'.

69 Te ni ti'vi' a iin ña ndiee' koo' chukuu' sakakú yoo'.

Te ña jaan' ndii, siani' xika' David, te ni xika nuu' nuu' Ndiosi, nduu' a

70 saa nii' ni taxi Ndiosi kuento a xa'a' ña jaan' ndee ña nuu'

kii' ni ka'an a xiin' yu'u' te ni ka'an tiakú tu'un a, te nduu' nditia a,

71 ña sakakú a yoo' nuu' ne ndasi' ta'an' xiin' e' xiin' sakuu' ne xi'é xini yoo'.

72 Te sakan' tu kuvita ini a xa'a' ne xii' yata' e'.

Te sakan' tu naka'an' a xa'a' kuento su'un, ña ni ndoo a xiin' ña.

73 Te kuento jaan' nduu' ña ni taxi a nuu' Abraham,

te ni nduu' xii' yata' e', ña taxi a 74 kaka ndituni e' iin yivi'.

Te sakakú tu a yoo' nuu' ne ndasi' ta'an' xiin' e', te kuvj kaka nuu' e' nuu' a,

75 te kaka ndoo e' nuu' a, te sachuun' ndaku tu e' ndee ndi'i' ni kivi'.

76 Te yo'ó, si'e mii' i, te ka'an tiakú tu'un Ndiosi ka'nu' koo' chukuu' kunduu un',

sakan' ña xi'na un' ku'un nuu' xto'o e', te sakoo' tu'va un' ne yivi' te natijn ña'a' ña.

77 Te sakuni' un' ne yivi' ña sakakú ña'a' a xa'a' a ña koo ka'nu' ini a xa'a' kuachi ña.

78 Te xa'a' a ña kuvita ini Ndiosi xa'a' e' ndii, ni ti'vi' a ndee ndivi' iin ña nduu' ndee naa iin ñu'u, ña nayi'é iin kivi' xaa'.

79 Te taxi a ñu'u nuu' yoo', ne xika' ichi' iin yavi, ne ñu'u' nda'a' te kui'e, te sakaka' a yoo' nuu' ichi' mii' koo ña manj' nimá e'.

Ni kachi ra.

80 Te te kuañu'u jaan' ndii, so'o kuaxi kua'nu ka ra i'in kivi' kua'an, te so'o nakunaá ka tu ndiee' ra xaa' Espiritu Ndiosi. Te ni xika ra mii' taxin' kaa' ndee ni xaa kivi' ña satuvi xiin' mii' ra nuu' ne Israel.

2

S'o'o ni xaa a kii' ni kaku Jesús

(Mt. 1:18-25)

1 Kivi' jaan' ni ka'an chuun' tu Augusto, te ni xa'ndia chuun' kuu' nuu', ña nakoso'

sakuu' ne ndiee' nuu' ñu'u' mii' xa'ndia chuun' ra. ² Ña yo'o' ni nduu' ichi' nuu' ña ni nakoso' ne yivi' kii' nduu' Cirenio, te xa'ndia chuun' nuu' ñu'u' Siria. ³ Sakan' na kiii' i'in ne yivi' ni xa'an nakoso' ñuu' mji' nja. ⁴ Sakan' na ni keta José ñuu' Nazaret, ña kandu'u' nuu' ñu'u' Galilea, te kua'an ra ñuu' Belén, ña kandu'u' nuu' ñu'u' Judea. Sakan' ña ñuu' Belén jaan' ni kaku David, te kuenta ne vi'e David jaan' nduu' ra. ⁵ Te nakoso' ra xiin' María, ña xa ni taxi kuento ña tunda'a' a' xiin' ra, te xa ñu'u' si'e a'. ⁶ Te kii' ndiee' nja ñuu' Belén jaan' ndii, ni xaa kivi' ña tui si'e a'. ⁷ Te ni tui tiaa si'e a', te nuu'. Te ni tisuku' a' iin tia'ndia, te ni chikandu'u' ña'a' a' tixin tundo'o' mii' xaxi' kiti' ña'a, sakan' ña ni ni'i' nja iin vi'e mii' kundiee' nuu' nja.

So'o ni xaa a kii' ni tui ángele nuu' sava te paxto

⁸ Te yatın ñuu' Belén jaan' ndiee' te paxto xa'a' ku'u' ñuu' xito' ra mbee sana ra. ⁹ Te iin ni tui tjo' iin ángele, ña xika' nuu' nuu' xto'o' e', nuu' ra, te ni yi'e ñu'u' xto'o' e' jaan' saa xinundu'u' xiin' ra ndatun' koo' chukuu' yi'e a, te ni yi'vi xava'a ra. ¹⁰ Ndisu ni ka'an ángele jaan' xiin' ra ndii:

—Kuän yi'vi ndo', sakan' ña ni'i' i iin tu'un va'a ña sakuatia' nimá sakuu' ne yivi' kuaxi i. ¹¹ Kuachí ndii vitin ni kaku iin ña sakakú ne yivi', te ni kaku a ñuu' Belén, mii' ni kaku David, te ña jaan' nduu' Cristo xto'o' e', ña ni tianu' Ndiosí. ¹² Te kuví nakuni ña'a' ndo', sakan' ña kuni ndo' iin ña kuañu'u' ndisuku' a tia'ndia, te kandu'u' a tixin iin tundo'o' mii' xaxi' kiti' ña'a —ni kachi a.

¹³ Te iin ni tui tjo' iin ti'vi chie ya'a ángele, ña ndiee' ndivi', xiin' ángele jaan' xaka'nu' a Ndiosí ka'an a ndii:

¹⁴ Na natjin Ndiosí ña xaka'nu' ña'a' e' ndee mii' ndu'u' a ndienu, te iin yivi' yo'o' taxi' a ña maní' ko'o xiin' ne va'a kuni a xini a. Ni kachi a.

¹⁵ Te kii' kuan nu'u' sakuu' ángele jaan' ndivi', te ni ka'an xiin' ta'an' te paxto jaan' ndii:

—To'o' ki'i' ndo' ñuu' Belén te kuni e' ña ni xka'ndia ikan', ña ni sakuni' xto'o' e' Ndiosí nuu' e' —ni kachi xiin' ta'an' ra.

¹⁶ Te numi' va ni kiee ra kua'an ra, te kii' ni xaa ra ikan' ndii, ni xini ra María xiin' José xiin' ña kuañu'u' jaan' kandu'u' a tixin iin tundo'o' mii' xaxi' kiti' ña'a. ¹⁷ Te kii' ni xini ña'a' ra ndii, ni kiku' ra kuento ña ni ka'an ángele jaan' xa'a' ña kuañu'u' jaan' xiin' ra. ¹⁸ Te sakuu' ne ni xini so'o kuento jaan' ndii, ni nandaní va nja xa'a' ña ni ka'an ra jaan'. ¹⁹ Te María ndii, ni taxa'a a' kuento jaan' nimá a' xanini a' xa'a' a. ²⁰ Te ni nandiko' te paxto jaan' kua'an ra xaka'nu' ra Ndiosí, te taxi' tu ra ña chindani a xa'a' sakuu' ña ni xini so'o ra, xiin' ña ni xini nduchi' nuu' ra. Kuachí ndii ni xka'ndia ña jaan' saa nii' ni ka'an ángele jaan' xiin' ra.

So'o ni xaa a kii' ni xa'an yuva' si'i' Jesús xiin' a yukun' ka'nu'

²¹ Te kii' ni xinu unia kivi' ña ni tui a ndii, ni xa'a te yivi' tuni iin' a, te ni chindu'u' yuva' si'i' a kivi' a Jesús, naa ni ka'an ángele, ña xika' nuu' nuu' Ndiosí, jaan' xiin' nja kii' tia'an nakuiso ña'a' si'i' a.

²² Te kii' ni xinu kivi' ña kuni a sandoo xiin' mii' nja, naa ka'an tu'un ndei' Ndiosí ña ni ke'i Moisés ndii, ni xa'an nja xiin' Jesús ñuu' Jerusalén te sanakua'a ña'a' nja nuu' xto'o' e' Ndiosí, ²³ naa yoso' tu'un ndei' a jaan' ndii: “Sakuu' tiaa si'e ne yivi', te tui nuu' ndii, nditia xto'o' e' kunduu' ra”, kachi a. ²⁴ Sakan' na ni xa'an nja, te ni nasoko' nja nuu' xto'o' e', naa ka'an tu'un ndei' a jaan': “iin na'a paloma uun iin na'a ndikukú”, sakan' kachi a.

²⁵ Te ni ndu'u' iin te ni nani' Simeón ñuu' Jerusalén. Te jaan' ndii, ni yoo ndaku nimá ra nuu' Ndiosí, te ni xaa ra sakuu' ña kuni a. Te ni ndiatu va ra ña kixin ña ti'vi' Ndiosí te saki'vi' a nimá ne ñuu' ra Israel. Te ni yoo Espíritu Santo xiin' te jaan'. ²⁶ Te ni sakuni' ña'a' Espíritu Santo ña kivi' ra ndee kuni nduchi' nuu' ra Cristo, ña tianu' xto'o' e' Ndiosí sakakú ne ñuu' ra. ²⁷ Te ni saka'an Espíritu Santo nimá ra, te ni xa'an ra nuu' ki'e yukun' ka'nu' jaan'. Te ikan' ndu'u' ra kii' ni xaa María xiin' José xiin' te kuañu'u' si'e nja, te saxinú nja ña ka'an chuun' tu'un ndei'

Ndiosí. ²⁸ Te n̄i na'in ra te kuañu'u jaan' ni'i' ra, te n̄i tax̄i ra ña ch̄indani Ndiosí ka'án ra ndii:

²⁹ —Tákuie, xa n̄i xin̄u kuento ña n̄i tax̄i un' nuu' i, vit̄in ndii xa kuv̄i tax̄i un' ña kuv̄i man̄i' yu'u, te xika' nuu' nuu' un'.

³⁰ Sakan' ña xa n̄i xin̄i nduchi' nuu' i ña n̄i t̄ianu' un' te sakakú a ndu'u,

³¹ te xa n̄i xa'a' un' n̄ia'a' ña'a' un' nuu' sakuu' ne yiv̄i'.

³² Te yo'o' kunduu' ndee naa ñu'u nuu' ne tuku', te nat̄iin ndu, ne Israel, ña xito' ka'nu' ne yiv̄i' xa'a' a.

Ni kach̄i ra xiin' Ndiosí.

³³ Te yuva' si'i' a ndii, n̄i n̄andan̄i va n̄ia xa'a' ña n̄i ka'an Simeón jaan' xa'a' a. ³⁴ Sakan' te n̄i sañu'u' Simeón un̄i saa' n̄ia. Te n̄i ka'an ra xiin' si'i' a María ndii:

—Koto un', p̄ia'un, te kuañu'u yo'o' kunduu' te saa sakan' te kua'a' ne ta'an' e', ne Israel, kux̄ioo nuu' Ndiosí, te kua'a' tu n̄ia kuyat̄in nuu' a, te ña jaan' kunduu' tu ña n̄ia'a' Ndiosí, te kua'a' ne yiv̄i' sax̄ioo ña'a'. ³⁵ Sakan' te nat̄uvi ña xanini si'e nimá kua'a' ne yiv̄i'. Ndisu yo'ó ndii, kua'a' va tuxu'ví nimá un' ndee naa ña n̄i tuxu'ví xiin' iin̄ ich̄i —n̄i kach̄i ra.

³⁶ Te ikan' tu n̄i yoo iin̄ ña'a' ña' n̄i n̄ani' Ana, te ña' ka'án tiakú tu'un Ndiosí nduu' a'. Te si'e iin̄ te n̄i n̄ani' Fanuel nduu' a', te jaan' ndii, kuenta ne v̄i'e Aser n̄i nduu' ra. Ña' jaan' ndii, iin̄ ña' xixa' va n̄i nduu' a', te ux̄a kuiya kuit̄i' n̄i ndu'u' a' xiin' iin̄ a', te n̄i xi'i' ra. ³⁷ Te xa kua'an kumi' x̄iko kumi' kuiya ña n̄i kuu' kuaan' a'. Te k̄oo' kivi' n̄i ket̄a a' nuu' k̄i'e yukun' ka'nu' jaan'. Süu' jaan' ndii iin̄ ke'in' nduu' a' uun' ñuu' nduu' a' ndii, ikan' ndu'u' a' xika' nuu' a' nuu' Ndiosí ka'án xiin' a, te yoo ndit̄ia a'. ³⁸ Te kij' ndi'i' n̄i ka'an Simeón xiin' Ndiosí ndii, n̄i xaa tu Ana jaan', te n̄i tax̄i a' ña ch̄indani Ndiosí. Te n̄i ka'an a' xa'a' te kuañu'u jaan' xiin' sakuu' ne ndiatu' iin̄ ña sandoó ndiká ne ndiee' ñuu' Jerusalén nuu' ña ndo'o' n̄ia.

So'o n̄i xaa a kij' n̄i n̄andiko' yuva' si'i' Jesús ñuu' Nazaret

³⁹ Kij' ndi'i' n̄i saxinú n̄ia sakuu' ña ka'án chuun' tu'un ndei' xto'o' e' ndii, n̄i n̄andiko' n̄ia ñuu' n̄ia Nazaret, ña naá

nuu' ñu'u' Galilea. ⁴⁰ Te i'in kivi' kua'an kuax̄i kua'nu' ka Jesús, te nakunaá ka tu ndiee' a, te so'o kundichi ka a xiin' ña xini tuní, te ch̄indiee' va ña'a' Ndiosí.

So'o n̄i xaa a kij' n̄i nduu' Jesús te lulu te n̄i ndoo a nuu' k̄i'e yukun' ka'nu'

⁴¹ Te saa kuiya kua'an yuva' si'i' Jesús ñuu' Jerusalén v̄iko' pascua. ⁴² Te kij' n̄i kumi' Jesús ux̄i uv̄i kuiya ndii, n̄i kaa n̄ia xiin' a ñuu' Jerusalén xa'a' v̄iko' jaan' naa xi xaá ne yiv̄i' kij' yoo v̄iko' jaan'. ⁴³ Te kij' n̄i xka'ndia v̄iko' jaan', te n̄i n̄andiko' n̄ia kua'an nu'u n̄ia ndii, n̄i ndoo Jesús ñuu' Jerusalén jaan'. Ndisu n̄i xin̄i yuva' si'i' a naa' n̄i ndoo a ikan'. ⁴⁴ Te n̄i xan̄ini n̄ia ña kua'an a xiin' ne yiv̄i', ne kua'an xiin' n̄ia. Te ndee xakuaa' vi' n̄i xa'a' nanduku' ña'a' n̄ia tein̄ ne iin̄ kuu' xiin' n̄ia xiin' tein̄ sakuu' ne kua'an xiin' n̄ia jaan'. ⁴⁵ Te xa'a' a ña n̄i na'in ña'a' n̄ia ndii, n̄i n̄andiko' tukuu' n̄ia ñuu' Jerusalén jaan', te n̄anduku' ña'a' n̄ia. ⁴⁶ Ni ya'a un̄i kivi', te n̄i xan kuni n̄ia ndu'u' a nuu' k̄i'e yukun' ka'nu' tein̄ te sania'á tu'un ndei' Ndiosí xini so'o a ña ka'án te jaan', te ndatu'un' ña'a' a. ⁴⁷ Te sakuu' ne n̄i xin̄i so'o ña ka'án a ndii, n̄i n̄andan̄i va n̄ia xa'a' a ña va'a kundani a xiin' ña va'a nakuiin' a nuu' te sania'á tu'un ndei' Ndiosí jaan'. ⁴⁸ Te kij' n̄i xin̄i ña'a' yuva' si'i' a ndii, n̄i n̄andan̄i n̄ia. Sakan' te n̄i ka'an si'i' a xiin' a ndii:

—Yuva' i, ¿ndiochun naa n̄i xaa un' sakan' xiin' ndu? Yuva' un' xiin' yu'u ndii, n̄i ndi'ni va ndu n̄i xaa un' xika' ndu n̄anduku' ndu yo'ó —n̄i kach̄i a'.

⁴⁹ Te n̄i ka'an a xiin' n̄ia ndii:

—¿Ndichun nanduku' ndo' yu'u? ¿Ñáá xini ndo' ña chuun' nuu' yuva' i kuni a saa i? —n̄i kach̄i a.

⁵⁰ Ndisu n̄i kundani ne jaan' ndee xa'a' n̄i ka'an a ña jaan' xiin' n̄ia. ⁵¹ Sakan' te n̄i n̄akaa' Jesús xiin' ne jaan', te n̄i n̄andiko' n̄ia ñuu' Nazaret. Te n̄i saxinú a sakuu' ña ka'án yuva' si'i' a. Te si'i' a ndii, n̄i taxa'a' a' sakuu' ña jaan' nimá a'. ⁵² Te i'in kivi' kua'an kuax̄i kua'nu' ka Jesús xiin' ña xini tuní, te so'o kuxati'é' ka a, te va'a va kuni Ndiosí xini ña'a' a, te sakan' tu ne yiv̄i'.

3

So'ŋ n̄i xaa a kii' n̄i sakuchi' Juan ne yivi' kuenta Ndiosí it̄ia Jordán

(Mt. 3:1-12; Mr. 1:1-8; Jn. 1:19-28)

¹ Xa xa'un kuiya kua'an ña xa'ndia chuun' rey Tiberio ñuu Roma xiin' nda'a a, te kii' sakan' n̄i nduu Poncio Pilato, te xa'ndia chuun' nuu' ñu'u' Judea, ña nduu' nda'a' ñuu Roma jaan', te rey Herodes xa'ndia chuun' nuu' ñu'u' Galilea, te rey Felipe ñani Herodes jaan' ndii, xa'ndia chuun' ra nuu' ñu'u' ña nani' Iturea xiin' Traconite, te rey Lisaniás xa'ndia chuun' nuu' ñu'u' Abilinia. ² Te kij' sakan' ndii, Anás xiin' Caifás nduu' sutu ka'nu'. Te n̄i ka'an Ndiosí xiin' Juan, si'e Zacarías, mii' taxin' kaa'. ³ Te n̄i xa'an ndoo Juan yoso' mii' kandu'u' it̄ia Jordán ka'an ndoso' ra nuu' ne yivi' kuenta ña nama n̄ia nimá n̄ia xa'a' kuach̄i ña xaa' n̄ia, te koo ka'nu' in̄i Ndiosí xa'a' n̄ia, te kuch̄i n̄ia kuenta a. ⁴ Te xa'a' Juan jaan' n̄i ke'i Isaiás, in̄i te n̄i ka'an tiakú tu'un Ndiosí xta'an', nuu' tutu mii' n̄i ka'an ra ndii:

Tiakú ka'an ti'e' in̄i tach̄i yu'u' mii' taxin' kaa' ndii:

“Ndasava'a ndo' ichi' mii' kixin xto'o e', te ndasandaku tu ndo' a.

⁵ Kanii' yoso' ndii, ndundaa a, te ndundaa tu mii' tetuvi', te ndundaku tu ichi' mii' yakua' a, te mii' kin̄i kaa' a ndii, nduva'a a,

⁶ te kun̄i sakuu' ne yivi' in̄i yivi' ña tianu' Ndiosí sakakú yoo'.”

Kachi a.

⁷ Te n̄i ka'an Juan jaan' xiin' ne kua'a', ne n̄i ndekuie ikan' te kuch̄i n̄ia kuenta Ndiosí ndii:

—Ndo'ó ndii, ndee naa si'e koo' nduu' ndo'. ¿Yoo n̄i ka'an xiin' ndo' ña kuv̄i kakú ndo' nuu' ña sando'o' Ndiosí ndo'ó nuu' ku'un e', sakan' kuiti'? ⁸ Nia'a ndo' xiin' ña va'a ña xaa' ndo' ña xa n̄i nama xna'a ndo' nimá ndo' xa'a' kuach̄i, ña n̄i xaa' ndo'. Te ka'an ñuñu' ndo' ña sjani' xika' Abraham nduu' ndo', te xiin' ña jaan' kuv̄i kakú ndo'. Sakan' ña ka'an kaxi' i xiin' ndo' ña kuv̄i sananduu' Ndiosí yuu' kaa' sjani' xika' Abraham jaan'. ⁹ Ndiosí ndii, xa yoo tu'va a, te sando'o' a ne xaa' kuach̄i ndee naa yoo tu'va in̄i te yivi' xiin' yacha te ka'ndia ra

itun' tata. Te jaan' ndii, ka'ndia ra ndee t̄io'ŋ sakuu' tun' tata jaan', tun' táxi' nduu' va'a, te ka'mi ra nu'. Sakan' tu saa Ndiosí —n̄i kachi ra.

¹⁰ Sakan' te kua'a' ne yivi' n̄i ndatu'un' ña'a' ndii:

—¿Ndee ña kuní a saa ndu, tákui'e? —n̄i kachi n̄ia.

¹¹ Te n̄i ka'an ra xiin' n̄ia ndii:

—Ne kumi' uvi ta'an ndini ndii, na saman̄i' n̄ia in̄i ndaa' a ne koo' a kumi'. Te ne kumi' ña xaxi' ndii, na saman̄i' n̄ia a ne koo' a kumi' —n̄i kachi ra.

¹² Te n̄i ndekuie tu te kendiaa' ya'vi' xa'a' ñuu Roma te kuch̄i ra kuenta Ndiosí. Te n̄i ka'an tu ra xiin' Juan ndii:

—¿Ndee ña kuní a saa ndu, tákui'e? —n̄i kachi ra.

¹³ Te n̄i ka'an ra xiin' te jaan' ndii:

—Sakaa' ka ndo' xu'un' ña kendiaa' ya'vi' ndo'. Süu' jaan' ndii, kendiaa' ya'vi' kuiti' ndo' saa kuní a —n̄i kachi Juan.

¹⁴ Te n̄i ndekuie tu te xín', te n̄i ka'an ra xiin' Juan ndii:

—Te ndu'u' tukú, ¿ndee ña kuní a saa ndu? —n̄i kachi ra.

Sakan' te n̄i ka'an ra xiin' te jaan' ndii:

—Tü'un u'vi ndo' ña'a nda'a' ndee in̄i ne yivi', te t̄iin kuach̄i nianí tu ndo' ne yivi'. Te na ndoo va'a nimá ndo' xiin' xu'un' ña xiku'un ya'vi' ndo' —n̄i kachi ra.

¹⁵ Te ne yivi' ndii, sakuu' n̄ia n̄i ndiatu in̄i, te ka'an n̄ia xiin' nimá n̄ia ña tee' kuain' Juan jaan' nduu' Cristo, ña n̄i t̄ianu' Ndiosí sakakú yoo. ¹⁶ Ndisu Juan ndii, n̄i ka'an ra nuu' sakuu' n̄ia ndii:

—Yu'u ndii, xiin' tikui kuiti' sakuchi' i ndo'ó, ndisu ña kuaxi xata' i ndii, ña koo' chukuu' ka nduu' a te sakan' yu'u. Te yu'u ndii, n̄i ndee va'a i kunduu te ndaxin' in̄i ndixan' ki'i a. Ña jaan' ndii, sakuchi' a ndo'ó kuenta a xiin' ña ndiee' Espíritu Santo, te sakuchi' tu a ndo'ó xiin' ñu'u.

¹⁷ Ña jaan' ndii, xa yoo tu'va a te nata'vi' a ne yivi' naa xaa' te yivi' kii' nativi ra trigo, te tava' ra m̄i'in' a xiin' ña tiin' ra te kisi' ra a. Trigo va'a ndii, taxa'a' ra yaka, te m̄i'in' a ndii, ka'mi ra a nuu' ñu'u ña koo' kivi' nda'vá —n̄i kachi ra.

¹⁸ Xiin' ña kaa' n̄i, te xiin' kua'a' ka nuu' ña'a n̄i ndiaa yu'u' Juan ne jaan' ka'an

ndoso' ra tu'un va'a nuu' nja. ¹⁹ Te saki'in' kuento Juan jaan' rey Herodes, te xa'ndia chuun' nuu' ñu'u' Galilea, kuachi ndii ni ndu'u' ra xiin' Herodías, ña' si'i ñani ra, Felipe. Te ni saki'in' kuento tu ra te jaan' xa'a' kua'a' inga ña nja'a ña ni xaa ra. ²⁰ Ndisu nuu' sakuu' ña nja'a, ña ni xaa Herodes jaan' ndii, ni xaa ka ra inga a, ndee ni ka'an chuun' ra xiin' nda'a' xa'a' ra, te ni sko'ni' ra Juan vi'e kaa.

So'o ni xaa a kii' ni chichi tu Jesús itia Jordán

(Mt. 3:13-17; Mr. 1:9-11)

²¹ Te kii' sakuchi' Juan ne yivi' kuenta Ndiosí ndii, ni xaa tu Jesús, te ni sakuchi' ña'a' ra. Te kii' ka'an a xiin' Ndiosí ndii, ni nunja' ndivi'. ²² Te ni nuu' Espíritu Santo ndivi', naa kaa' paloma kaa' a, te ni ndoo a xiin' Jesús. Sakan' te ni ka'an iin tachí' yu'u' ndee ndivi' ndii:

—Yo'ó nduu' si'e maní' i, te va'a va kuni i xini i yo'ó —ni kachi a.

Ña yo'o' nduu' kivi' ne ni nduu ne ichi' yata' Jesús

(Mt. 1:1-17)

²³ Jesús, kii' ni xa'a' a ka'an ndoso' a ichi' Ndiosí ndii, ni kumi' a yatin' oko uxi kuiya. Te ni tuu ne yivi' ña si'e José ni nduu a, te José jaan' ni nduu si'e Elí, ²⁴ te Elí jaan' ni nduu si'e Matat, te Matat jaan' ni nduu si'e Leví, te Leví jaan' ni nduu si'e Melqui, te Melqui jaan' ni nduu si'e Jana, te Jana jaan' ni nduu si'e José, ²⁵ te José jaan' ni nduu si'e Matatías, te Matatías jaan' ni nduu si'e Amós, te Amós jaan' ni nduu si'e Nahúm, te Nahúm jaan' ni nduu si'e Esli, te Esli jaan' ni nduu si'e Nagai, ²⁶ te Nagai jaan' ni nduu si'e Maat, te Maat jaan' ni nduu si'e Matatías, te Matatías jaan' ni nduu si'e Semei, te Semei jaan' ni nduu si'e José, te José jaan' ni nduu si'e Judá, ²⁷ te Judá jaan' ni nduu si'e Joana, te Joana jaan' ni nduu si'e Resa, te Resa jaan' ni nduu si'e Zorobabel, te Zorobabel jaan' ni nduu si'e Salatiel, te Salatiel jaan' ni nduu si'e Neri, ²⁸ te Neri jaan' ni nduu si'e Melqui, te Melqui jaan' ni nduu si'e Adi, te Adi jaan' ni nduu si'e Cosam, te Cosam jaan' ni nduu si'e Elmodam, te Elmodam jaan' ni nduu si'e Er, ²⁹ te Er jaan' ni

nduu si'e Josué, te Josué jaan' ni nduu si'e Eliezer, te Eliezer jaan' ni nduu si'e Jorím, te Jorím jaan' ni nduu si'e Matat, ³⁰ te Matat jaan' ni nduu si'e Leví, te Leví jaan' ni nduu si'e Simeón, te Simeón jaan' ni nduu si'e Judá, te Judá jaan' ni nduu si'e José, te José jaan' ni nduu si'e Jonán, te Jonán jaan' ni nduu si'e Eliaquím, ³¹ te Eliaquím jaan' ni nduu si'e Melea, te Melea jaan' ni nduu si'e Mainán, te Mainán jaan' ni nduu si'e Matata, te Matata jaan' ni nduu si'e Natán, ³² te Natán jaan' ni nduu si'e David, te David jaan' ni nduu si'e Isaí, te Isaí jaan' ni nduu si'e Obed, te Obed jaan' ni nduu si'e Booz, te Booz jaan' ni nduu si'e Salmón, te Salmón jaan' ni nduu si'e Naasón, ³³ te Naasón jaan' ni nduu si'e Aminadab, te Aminadab jaan' ni nduu si'e Aram, te Aram jaan' ni nduu si'e Esrom, te Esrom jaan' ni nduu si'e Fares, te Fares jaan' ni nduu si'e Judá, ³⁴ te Judá jaan' ni nduu si'e Jacob, te Jacob jaan' ni nduu si'e Isaac, te Isaac jaan' ni nduu si'e Abraham, te Abraham jaan' ni nduu si'e Taré, te Taré jaan' ni nduu si'e Nacor, ³⁵ te Nacor jaan' ni nduu si'e Serug, te Serug jaan' ni nduu si'e Ragau, te Ragau jaan' ni nduu si'e Peleg, te Peleg jaan' ni nduu si'e Heber, te Heber jaan' ni nduu si'e Sala, ³⁶ te Sala jaan' ni nduu si'e Cainán, te Cainán jaan' ni nduu si'e Arfaxad, te Arfaxad jaan' ni nduu si'e Sem, te Sem jaan' ni nduu si'e Noé, te Noé jaan' ni nduu si'e Lamec, ³⁷ te Lamec jaan' ni nduu si'e Matusalén, te Matusalén jaan' ni nduu si'e Enoc, te Enoc jaan' ni nduu si'e Jared, te Jared jaan' ni nduu si'e Mahalaleel, te Mahalaleel jaan' ni nduu si'e Cainán, ³⁸ te Cainán jaan' ni nduu si'e Enós, te Enós jaan' ni nduu si'e Set, te Set jaan' ni nduu si'e Adán, te Adán jaan' ni nduu si'e Ndiosí.

4

So'o ni xaa a kii' ni kuni ña ndiva'a sanama' a Jesús nuu' kuachi

(Mt. 4:1-11; Mr. 1:12-13)

¹ Te chitu' vi' nimá Jesús xiin' Espíritu Santo, te ni keta a itia Jordán, te ni naka ña'a' Espíritu jaan' te kua'an a mi' taxin'

kaa', ² te ikan' ni xika a nii' uvi xiko kivi', te ni xito kua'a ña'a ña ndiva'a. Te ni xixi a sakuu' kivi' jaan', sakan' na ndee ndi'i' ndoso' ndii, ni xi'i va a soko. ³ Te ni ka'an ña ndiva'a jaan' xiin' a ndii:

—Naa' ndixa xna'a si'e Ndiosí nduu' un' ndii, ka'an chuun' un' xiin' yuu' ñaa' te nandu'u a xita' va'a, te kuxi un' —ni kachi a.

⁴ Te ni nakuijn Jesús nuu' ña jaan' ndii:

—Yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'an a ndii: “Süu' xita' va'a kuñti' kuní nuu' ne yivi' te kutiakü ña. Süu' jaan' ndii, kuní tu sakuu' tu'un ña kieve' yu'u' Ndiosí te kutiakü ña”, kachi a —ni kachi Jesús.

⁵ Te ni naka ña ndiva'a Jesús te kua'an a xiin' a xini' jin iku' sukun va, te jin ni nia'a kuñti' ña'a' a sakuu' ñuu' kuu' nuu' jin yivi'. ⁶ Te ni ka'an ña ndiva'a jaan' xiin' a ndii:

—Nda'a' yo'ó taxi i sakuu' a kaa' xiin' ña vika' a te ka'ndia chuun' un' nuu' a, sakan' ña xa ni natijn i sakuu' ñuu' kaa', te kuví taxi e nda'a' yoo ka kuní mii' i. ⁷ Sakan' na kuu' naa' kuñti' xiti' un' te koto ka'nu' un' yu'u' ndii, sakuu' ña kaa' kunduu' ña'a un' —ni kachi a xiin' Jesús.

⁸ Te ni ka'an Jesús xiin' ña ndiva'a jaan' ndii:

—Kua'an ketá nuu' i yo'o', ña ndiva'a, sakan' ña yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'an a ndii: “Xto'ó ndo' Ndiosí kuñti' saka'nu' ndo', te nuu' ña jaan' kuñti' kaka nuu' ndo'”, kachi a —ni kachi Jesús xiin' ña ndiva'a.

⁹ Sakan' te ni naka ña ndiva'a Jesús, te kua'an a xiin' a ñuu' Jerusalén. Te ni sakaan' a Jesús xini' yukun' ka'nu' mii' sukun ka. Te ni ka'an a xiin' Jesús ndii:

—Naa' ndixa xna'a si'e Ndiosí nduu' un' ndii, sanama' xiin' mii' un' ndee ndienü, ¹⁰ kuachi ndii yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'an a ndii:

Ka'an chuun' Ndiosí xiin' ángele,
ña xika' nuu' nuu' a te koto a yo'ó.

¹¹ Te tijn ña jaan' nda'a' un' te nāma xachi' un' ndee ñu'u'

te tüxu'ví xa'a' un' saa yuu'.

Sakan' kachi a —ni kachi ña ndiva'a jaan' xiin' Jesús.

¹² Te ni nakuijn Jesús nuu' a ndii:

—Yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'an a ndii: “Koto kua'a ndo' xto'ó ndo' Ndiosí”, kachi a —ni kachi Jesús xiin' ña jaan'.

¹³ Te kii' ndi'i ni xito kua'a ña ndiva'a jaan' Jesús xiin' sakuu' ña jaan' ndii, ni nakoo ña'a' a jin xa'a'.

So'ó ni xaa a kii' ni xa'a' Jesús ka'an ndoso' a nuu' ne ndiee' ñu'u' Galilea
(Mt. 4:12-17; Mr. 1:14-15)

¹⁴ Te ni nandiko' Jesús ñu'u' Galilea chitu' vi' nimá a xiin' ña ndiee' ña taxi' Espíritu Santo. Te ni kiku' kuento xa'a' a sakuu' ñuu' ña ñu'u' nuu' ñu'u' jaan' xiin' ñuu' ña ñu'u' yatín. ¹⁵ Te kua'an a tixin i'in vi'e mii' nakayá ne ñuu' jaan' te sania'a ña'a' a xa'a' tu'un Ndiosí. Te sakuu' ne yivi' jaan' ka'an va'a xa'a' a.

So'ó ni xaa a kii' ni nandiko' Jesús ñuu' a Nazaret
(Mt. 13:53-58; Mr. 6:1-6)

¹⁶ Ni nandiko' Jesús ñuu' Nazaret mii' ni xa'nu' a. Te ni xka'ndia a tixin vi'e mii' nakayá ne ñuu' jaan' naa xi xaá a saa kivi' sábado, ña xinandiee' ne yivi'. Te ni xikuñi ndichí a te ka'vi a ña yoso' nuu' tutu Ndiosí. ¹⁷ Ikan' te ni taxi te xito' vi'e jaan' tutu ña ni ke'i Isaiás, te ni ka'an tiakú tu'un Ndiosí xta'an'. Ni nunia' Jesús tutu jaan', te ni xini' a mii' yoso' ña ka'an ndii:

¹⁸ Espíritu xto'ó e' Ndiosí yoo xiin' i,
sakan' ña ña jaan' ni taxi ndiee' i te ka'an ndoso' i tu'un va'a nuu' ne nda'vi kuu'.

Te ni tianu' a yu'u te nachinaá va'a i nimá ne suchi' va ini.

Te ni tianu' tu a yu'u te ka'an ndoso' i ña xa kuví ndoo ndiká ne ni xiku'un nda'a' ña ndiva'a.

Te ni tianu' tu a yu'u te nunia' i nduchi' nuu' ne kui'e nuu'.

Te ni tianu' tu a yu'u te sandoó ndiká i ne ndo'o' nuu' ne kataví ndoso' ña'a'.

¹⁹ Te ni tianu' tu a yu'u te ka'an ndoso' i ña xa ni tondia kivi' ña chindiee' xto'ó e' Ndiosí yoo'.

Ña jaan' ni ka'vi Jesús.

²⁰ Sakan' te ni natuvi' Jesús tutu jaan', te ni nataxi ña'a' a nda'a' te xito' vi'e jaan'. Te ni xikundu'u' a. Te sakuu' ne ndiee'

vì'e jaan' ndii, nì xto'nì nìà nuu' a. ²¹ Te nì xa'a' ka'án Jesús xiin' nìà ndii:

—Kivi' vitin nì xinu' ña yoso' nuu' tutu' yo'o' nuu' sakuu' ndo'ó —nì kachì a.

²² Te sakuu' ne yivi' jaan' ka'án va'a xa'a' Jesús, te nandanì va nìà xa'a' ña ndatun' va ka'án a. Te nì ka'an xiin' ta'an' nìà ndii:

—¿Saa tu kuvì ndatun' niatu' ka'án te kaa', sakan' ña si'e José kujtì' nduu' ra? —nì kachì nìà.

²³ Te nì ka'an Jesús xiin' nìà ndii:

—Xinì yu'u' ña kuni ka'an ndo' xiin' i naa ka'án ne yivi' ndii: “Yo'ó, te tatan' ndii, satatan' xiin' mii' mji' un' te kuvì kuni ndu' a. Ñuu' Capernaum ndii, kua'a' chuun' ka'nu' nì xaa' un' xa'a' ne yivi' jaan', sakan' na kuu' sakan' tu saa un' ña jaan' ñuu' mji' un' yo'o'”, ña jaan' kuni ka'an ndo' xiin' i —nì kachì a.

²⁴ Te nì ka'an ka a ndii:

—Ña ndaku ka'án i xiin' ndo' ña ndee jin te ka'án tiakú tu'un' Ndiosí ndii, natiin' va'a ña'a' ne ñuu' mji' ra. ²⁵ Ña ndaku ka'án i xiin' ndo' ndii, nì yoo va ne kuaan' kanii' nuu' ñu'u' Israel yo'o' kii' nì xika Elías xta'an'. Kivi' jaan' ndii, unì kuiya yoso' sava nì kuun' savi', te nì yoo va soko kanii' nuu' ñu'u' yo'o'. ²⁶ Ndisu nì tì'vi' Ndiosí Elías jaan' te chindiee' ra ndee jin ne kuaan' jaan'. Süu' jaan' ndii nì tì'vi' ña'a' a te chindiee' ra jin ña' kuaan', ña' nì ndu'u' ñuu' Sarepta, ña' nduu' nda'a' ñuu' Sidón. ²⁷ Te nì yoo va tu ne kumi' kui'e te'i kanii' nuu' ñu'u' Israel yo'o' kii' nì xika Eliseo, te nì ka'an tiakú tu'un' Ndiosí xta'an'. Ndisu nì sanda'a ra ndee jin ne jaan'. Süu' jaan' ndii te nì nanì Naamán, te Siria, kujtì' nì sanda'a ra —nì kachì a.

²⁸ Te kii' nì xinì so'ó ne ndiee' tixin' vi'e jaan' ña nì ka'an a ndii, nì nasaa' xava'a sakuu' nìà. ²⁹ Sakan' na nì ndondichi nìà, te nì xta'ni' xa'a' nìà Jesús vi'e jaan' chinda'a' ña'a' nìà, te kua'an nìà xiin' a ndee nuu' ñuu' Nazaret jaan'. Te nì ndekuie nìà ndee yu'u' ta'vi' yatìn mii' nduu' xa'a' ñuu' jaan' te sanama' ña'a' nìà ndee ndienü. ³⁰ Ndisu Jesús ndii, nì xka'ndia a tein ne jaan', te nì keta a kua'an a.

So'ó nì xaa a kii' nì xta'ni' Jesús ña ndiva'a nimá jin te yivi'

(Mr. 1:21-28)

³¹ Te nì naka'a' Jesús ndee ñuu' Capernaum, ña kandu'u' nuu' ñu'u' Galilea. Ikan' te nì sania'a' a ne yivi' tixin' vi'e mii' nakayá ne ñuu' jaan' kivi' sábado, ña xinandiee' nìà. ³² Te nì nandanì nìà saa sania'a' ña'a' a, sakan' ña nì ka'an a xiin' ña ndiee'. ³³ Te nì yoo jin te naá ña ndiva'a nimá tixin' vi'e jaan', te nì nde'i ti'e' ña ndiva'a jaan' ka'án a ndii:

³⁴ —Kua'an Jesús, te Nazaret, nako'o un' ndu. ¿Ndichun kuaxi sataña'a' un' ndu? ¿Ñáá kuaxi un' te sandoñu'u' un' ndu? Xinì yu'u' yoo nduu' yo'ó. Ña su'un' kuenta Ndiosí nduu' un' —nì kachì a.

³⁵ Ikan' te nì ka'an ndiee' Jesús xiin' ña jaan' ndii:

—Taxin' koo yu'u' un', te kua'an keta nimá te ñaa' —nì kachì a.

Te nì sanduva ña ndiva'a jaan' te yivi' jaan' tein ne yivi' jaan', te nì keta a kua'an a. Ndisu nì satuxu'vi' ña'a' a. ³⁶ Te sakuu' ne jaan' ndii, nì nandanì xava'a nìà, te nì ka'an xiin' ta'an' nìà ndii:

—¿Mii' tu kuaxi tu'un' ña kumi' ña ndiee' ña ka'án te yivi' kaa'? Sakan' ña xiin' ña ndiee', te xiin' tu'un' ndiee' ka'án chuun' ra nuu' ña ndiva'a, te xini so'ó a, te kiee a nimá ne yivi' —nì kachì xiin' ta'an' nìà.

³⁷ Te nì kiku kuento xa'a' Jesús kanii' nuu' ñu'u' jaan'.

So'ó nì xaa a kii' nì sanda'a Jesús ña' tiso Simón Pedro

(Mt. 8:14-15; Mr. 1:29-31)

³⁸ Te nì keta Jesús vi'e jaan', te kua'an a vi'e Simón. Te ña' tiso Simón jaan' ndii, ka'ni' ndiee' tiin' ña'a' kandu'u' a' vi'e jaan'. Te kii' nì xaa Jesús ikan' ndii, nì ka'an nda'vi ne yivi' xiin' a xa'a' ña' jaan'. ³⁹ Sakan' te nì xito ndoso' Jesús ña' jaan', te nì ka'an ndiee' a xiin' ka'ni' jaan', te nì kiee ña'a' a. Xa ka'án e', te nì ndokoo a', te nì xa'a' a' nduku' a' ña kuxi a xiin' te jaan'.

So'ó nì xaa a kii' nì sanda'a Jesús kua'a' ne yivi'

(Mt. 8:16-17; Mr. 1:32-34)

40 Te xakuaa' ña xa ketá ñu'u ndii, sakuu' ne kumi' ne kuni kuvj xiin' ki'in' nuu' kui'e ndii, ni xan ndiaka ña'a' nja nuu' Jesús. Te ni tondia nda'a' a i'in ne jaan', te ni sanda'a ña'a' a. 41 Te ni kiej tu kua'a' ña ndiva'a ña ñu'u' nimá ne yivi' jaan', te ka'an ti'e' a xiin' Jesús ndii:

—Yo'ó nduu' si'e Ndiosí —kachi a.

Ndisu Jesús ndii, ni ka'an ndiej' a xiin' ña ndiva'a jaan', te ni taxi a ka'an ña jaan', sakan' ña xini ña jaan' ña Cristo, ña ni tjanu' Ndiosí sakakú yoo', nduu' Jesús jaan'.

Ka'an Jesús xiin' Ndiosí iin xaan' mii taxin' kaa'

(Mr. 1:35-39)

42 Te nja'a va kuaxi kitú', te ni ndokoo Jesús, te ni ketá a vi'e jaan', te kua'an a iin xaan' mii' taxin' kaa' xa'a' ku'u. Te ni xa'an nanduku' ña'a' ne yivi' kua'a' jaan', te ni ndekuije nja mii' iin' a jaan', te ni xika nja nakasi ña'a' nja, te ndoo a ñuu nja. 43 Ndisu ni ka'an Jesús xiin' nja ndii:

—Kuní a ku'un i inga ñuu te ka'an ndoso' tu i tu'un va'a xa'a' saa kuní Ndiosí ka'ndia chuun' a nimá ne yivi', kuachi ndii xa chuun jaan' ni ketá i nuu' Ndiosí kuaxi i —ni kachi a.

44 Sakan' te ni xa'an a ka'an ndoso' a tu'un va'a jaan' tixin i'in vi'e mii' nakaya ne ndiee' ñuu ña ñu'u' nuu' ñu'u' Galilea jaan'.

5

So'o ni xaa a kij' ni kana Jesús Simón Pedro te kunduu ra nda'a' xa'a' a

(Mt. 4:18-22; Mr. 1:16-20)

1 Unta' kij' iin' Jesús yu'u' mini ña nani' Genesaret ndii, kua'a' xava'a ne yivi' ni yoo ikan' ndee ni ku'ni' ña'a' nja xa'a' a ña kuni kuni so'o nja tu'un Ndiosí. 2 Te ni xini Jesús ita' uvi ta'an tundo' yatín yu'u' mini jaan'. Te ita' so'o nu', sakan' ña xa ni kiej te tava' tiaka' te natia ra ñunu' ra. 3 Sakan' te ni sko'nu' a tixin tundo' Simón, te ni xikan a ña kuxika' ra sie xiin' nu' yu'u' mini jaan'. Sakan' te ni xikundu'u' a, te ndee tixin tun' jaan' ni xa'a' a sania'á a ne yivi' kua'a' jaan'. 4 Te kij' ndi'i ni ka'an a xiin' ne jaan', te ni ka'an a xiin' Simón jaan' ndii:

—To'o' ndo' xiin' tundo' yo'o' ndee mii' kunu kaa', te sko'ni' ndo' ñunu' te tijn ndo' tiaka' —ni kachi a.

5 Te ni nakuiin Simón nuu' a ndii:

—Maestro, nii' ñuu ndi'e' ni xika ndiej' va ndu tava' ndu tiaka', te koo' xachi' ri' ni tijn ndu. Ndisu xa'a' a ña yo'ó ka'an ndii, va'a ku'un e' te sko'ni' ndu ñunu' tixin tikui —ni kachi ra.

6 Te kij' ni sko'ni' ra ñunu' jaan' ndii, kua'a' xava'a tiaka' ni tijn ra, te ñunu' ra ndii, xa yoo a tia'ndia a. 7 Sakan' te ni kana nda'a' ra te ndiaka' ta'an' xiin' ra, te ñu'u' inga tundo', te chindiej' ña'a' ra. Te ni xaa te jaan', te ni saku' xava'a ra uvi saa' tundo' jaan' ndee xaku' va, te ndeka'nu nu'. 8 Te kij' ni xini Simón Pedro ña ni yoo ikan' ndii, ni xikuiin xiti' ra nuu' Jesús, te ni ka'an ra ndii:

—Táku'e, kuxioo un' nuu' i, sakan' ña te ndiso' kuachi nduu' i —ni kachi ra.

9 Ni ka'an Simón jaan' sakan' xa'a' ña ni nandaní yi'vi va ra xiin' te ndiaka' ta'an' xiin' ra xa'a' a ka ni tijn ra kua'a' ya'a tiaka'. 10 Te sakan' tu inga te ndiaka' ta'an' xiin' ra, te nduu' Jacobo, xiin' Juan, te nduu' si'e Zebedeo ndii, ni nandaní yi'vi ra. Te ni ka'an Jesús xiin' Simón ndii:

—Kuán yi'vi un', taa. Sakan' ña ndee vitin te ndee nuu' ku'un e' ndii, tava' ndo' ne yivi' nuu' kuachi nja te kundikun nja yu'u —ni kachi a.

11 Te kij' ndi'i ni xta'ni' Simón tundo' xiin' te ndiaka' ta'an' xiin' ra jaan' ndee yu'u' mini ndii, ni nakoo ra nu' xiin' sakuu' a, te kua'an ra xiin' Jesús.

So'o ni xaa a kij' ni sanda'a Jesús iin te kumi' kui'e te'i

(Mt. 8:1-4; Mr. 1:40-45)

12 Iin kivi' kij' xika' Jesús iin ñuu ndii, ni xaa iin te kumi' kui'e te'i kanii' ñu'u' nde'i ra. Te kij' ni xini ña'a' ra ndii, ni xikuiin xiti' ra, te ni katandiej' ra nuu' ra ndee nuu' ñu'u' nuu' Jesús, te ni ka'an nda'vi ra xiin' a ndii:

—Táku'e, naa' kuní un' ndii, kuvj sanda'a un' yu'u nuu' kui'e ña ndo'o' i —ni kachi ra.

13 Te ni sanaka'a a nda'a' a, te ni tondia nda'a' ña'a' a ka'an a xiin' ra ndii:

—Kuni sanda'a i yo'ó. Nda'a kij' un' —ni kachi a.

Te xa numi' sakan', te ni kijeē ña'a' kui'e jaan'. ¹⁴ Sakan' te ni ka'an chuun' a xiin' ra ña ka'an ra xiin' ndee iin ne yivi' saa ni xaa a, te ni nda'a ra. Te ni ka'an ka a xiin' ra ndii:

—Kua'an, te nia'a xiin' mji' un' nuu' sutu ña xa ni nda'a un'. Te nasoko' un' ña'a nuu' Ndiosí xa'a' ña xa ni nda'a un', naa ni ka'an chuun' Moisés, te kuni ne yivi' ña ni nda'a xna'a un' —ni kachi a.

¹⁵ Te ndii, so'o kiku' te kiku' ka kuento xa'a' Jesús. Te kua'a' xava'a ne yivi' nakaya nuu' a te kuni so'o nja ña ka'an a, te sanda'a tu ña'a' a nuu' kui'e ña ndo'o nja. ¹⁶ Ndisu Jesús ndii, kua'an chito a mii' kataxin' te ndatu'un' a xiin' Ndiosí.

So'o ni xaa a kij' ni sanda'a Jesús iin te kui'e xa'a'

(Mt. 9:1-8; Mr. 2:1-12)

¹⁷ Te unta' tu, kij' sania'á Jesús ne yivi' ndii, ni xikundiee kua'a' te fariseo xiin' kua'a' te sania'á tu'un ndei' Ndiosí. Ni kijeē te jaan' sakuu' ñuu ña ñu'u' nuu' ñu'u' Galilea, xiin' ñuu Jerusalén, xiin' sakuu' inga nda'a' a ña ñu'u' nuu' ñu'u' Judea. Te yoo ña ndiee' xto'o e' Ndiosí xiin' Jesús te sanda'a a ne yivi'. ¹⁸ Ikan' te ni ndekuie kumi' ta'an te yivi' ndiso' ra iin te kui'e xa'a', kanu' ra nuu' iin tun' xto. Te jaan' ndii, ni xika ra ko'ni ra vi'e xiin' te kui'e xa'a' jaan' te chikandu'u' ña'a' ra nuu' Jesús. ¹⁹ Ndisu ni kuvj kuyatin ra nuu' a xa'a' ña kua'a' va ne yivi' ñu'u' vi'e a jaan', sakan' na ni kaa ra xini' vi'e xiin' te kuni kuvj jaan', te ni sanundia'á ra ndia'vi' chio. Sakan' te ni sanuu' ra tun' xto mii' kandu'u' te kuni kuvj jaan' ma'in' vi'e jaan' nuu' a. ²⁰ Te kij' ni xini' Jesús ña in' te yivi' jaan' xini ña'a' ra ndii, ni ka'an a xiin' te kuni kuvj jaan' ndii:

—Te yivi' kua'a, ka'an i xiin' un' ña xa ni ndoyo kuachi un' —ni kachi a.

²¹ Sakan' te, te sania'á tu'un ndei' Ndiosí xiin' te fariseo ndii, ni xa'a' ka'an ra xiin' nimá ra ndii: “¿Yoo nduu' te yivi' kaa', tuu ra, na kania'a ra xa'a' Ndiosí? Sakan' ña Ndiosí kuiti' yoo ndiee' te sandoyo' a kuachi ne yivi'.” ²² Ndisu Jesús ndii, ni xini' a ña ka'an te jaan' xiin' nimá ra, te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Vä'a ka'an ndo' xiin' nimá ndo' xa'a' i. ²³ ¿Ndee ña nduu' ña xaku' ka vixi ka'an i xiin' te kaa', tuu ndo'ó? ¿Ñáá ña xa ni ndoyo kuachi ra uun ñáá ña ndokoo ra te ku'un ra? ²⁴ Sakan' na kuii' nia'a yu'u, ña nduu' tu te yivi', ndo'ó ña kumi' i ndiee' iin yivi' te sandoyo' i kuachi ne yivi' —ni kachi a.

Sakan' te ni ka'an a xiin' te kui'e xa'a' jaan' ndii:

—Xiin' yo'ó ka'an i. Ndokoo un', te na'in un' tun' xto un', te nu'u un' vi'e un' —ni kachi a.

²⁵ Xaka'an e', te ni ndondichi ra, te ni na'in ra tun' xto ra mii' ni kandu'u' ra, te nuu' ni'nu' sakuu' ne yivi' jaan', te ni keta ra xaka'nu' ra Ndiosí kua'an ra. ²⁶ Te ni nandan' va sakuu' ne yivi' jaan', te ni xaka'nu' nja Ndiosí, te yi'vi xava'a nja ka'an nja ndii:

—Vitin ndii, ni xini' e' iin chuun ka'nu' koo' chukuu' —kachi nja.

So'o ni xaa a kij' ni kana Jesús Leví Mateo

(Mt. 9:9-13; Mr. 2:13-17)

²⁷ Ndi'i jaan' te ni keta Jesús kua'an a, te ni xini' a iin te kendiaa' ya'vi' xa'a' ñuu Roma, te nani' Leví. Te jaan' ndii, ndu'u' ra mii' kendiaa' ya'vi' ra. Te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Nia'a, te kundikun un' yu'u —ni kachi a.

²⁸ Sakan' te ni ndondichi ra, te ni nakoo ra sakuu' chuun nuu' ra, te ni xikundikun ña'a' ra. ²⁹ Te ni xa'a' Leví jaan' iin viko' chie vi'e ra xa'a' Jesús. Te kua'a' te kendiaa' ya'vi' xa'a' ñuu Roma ni kixin xiin' tuku ne yivi', te ni xixi nja xiin' ra xiin' Jesús nuu' mesa. ³⁰ Te te fariseo xiin' te sania'á tu'un ndei' Ndiosí ndii, ni ka'an kui'e ra xiin' te nda'a' xa'a' a ndii:

—Vä'a xachi xixi' ndo', te xi'i' ndo' xiin' te kendiaa' ya'vi' ñaa' xiin' inga ka te xaa' tu kuachi —ni kachi ra.

³¹ Sakan' te ni ka'an Jesús ndii:

—Ne va'a kuni ndii, kuni nja te tatan', süu' jaan' ndii ne kuni kuvj kuiti' kuni ra.

³² Te yu'u ndii, kuaxi i te kana i ne tuu ña xachuun' ndaku nja. Süu' jaan' ndii kuaxi i, te kana i ne xini' ña yoo kuachi nja te nama nja nimá nja —ni kachi a.

Yo'o' ka'án Jesús ña nduu' a ndee naa iin te tunda'á'

(Mt. 9:14-17; Mr. 2:18-22)

³³ Sakan' te ni ka'an ka te jaan' xiin' a ndii:

—Te nda'a' xa'a' Juan ndii, yoo nditia chito va ra. Te ka'án chito va tu ra xiin' Ndiosí. Te sakan' tu xaa' te nda'a' xa'a' te fariseo. Ndisu te nda'a' xa'a' yo'ó ndii, xixi' ra, te xi'i' ra tiaan tiaan —ni kachi ra.

³⁴ Te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—¿Ñáa kuví tijn ndiee' e' ne yivi', ne ñu'u' mii' yoo ña tunda'á', te koq nditia nia kii' ndu'u' ka te tunda'á' xiin' nia? ³⁵ Ndisu xaa iin kivi' kii' tu'un ne yivi' te tunda'á' jaan', te kii' sakan' ndii, kunj a kaka nditia ne jaan' —ni kachi a.

³⁶ Te ni ka'an tu a iin ña ka'án ndiaa xiin' te fariseo xiin' te sania'á tu'un ndei' Ndiosí ndii:

—Ndee iin ne yivi' xá'ndia iin tu'un' toto xaa', te na'ma' ndiaa nia toto yata'. Naa' saa nia sakan' ndii, ka'ndia saka nia ña xaa' jaan', te nakuitá a xiin' toto yata' jaan'. ³⁷ Te ndee iin tu ne yivi' ndii, taan' nia vino xaa' tixin iin' yata'. Sakan' ña naa' saa nia sakan' ndii, kii' kuiya' ra' ndii, tia'ndia iin' jaan', te kuitia ndoo ra', te ndoñu'u' saka tu iin' jaan'. ³⁸ Sakan' na kiii' kuni a ña taan' e' vino xaa' tixin iin' xaa'. ³⁹ Te ndee iin ne yivi' kii' xi'i' nia vino yata' va ndii, kuni ko'o ka nia te' xaa', sakan' ña ka'án nia ndii, xavixín' ka te' yata' jaan' —ni kachi Jesús.

6

Jesús nduu' ña kumi' ndiee' nuu' ndee kivi' sábado, ña xinandiee' ne Israel

(Mt. 12:1-8; Mr. 2:23-28)

¹ Iin kivi' sábado, ña xinandiee' ne yivi', kii' xka'ndiá Jesús kua'an a xiin' te nda'a' xa'a' a mii' yoo trigo ndii, ni xa'a' te jaan' tu'un' ra yoko' trigo jaan', te kuun' nda'a' ra a, te xaxi' ra ndikin' a kua'an ra. ² Te ni ka'an sava te fariseo ndii:

—¿Ndichun na xaa' ndo' ña xata'an saa e' kivi' sábado, ña xinandiee' e'? —ni kachi ra.

³ Te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—¿Ñáa tia'an ka'vi ndo' tutu Ndiosí mii' ka'án a xa'a' ña ni xaa David xta'an' kii'

ni xi'i' ra soko xiin' te ndiaka' ta'an' xiin' ra? ⁴ Te jaan' ndii, ni xka'ndia ra tixin vi'e Ndiosí, te ni nachii' ra xita' va'a su'un, te ni xixi' ra a, te ni taxí tu ra a xixi' te ndiaka' ta'an' xiin' ra jaan', tee' ndee sutu kuiti' xata'an kuxi ña jaan' —ni kachi a xiin' ra.

⁵ Te ni ka'an tu a ndii:

—Yu'u, ña nduu' tu te yivi' ndii, kumi' i ndiee' ndee xa'a' kivi' sábado, ña xinandiee' e' —ni kachi a.

So'o ni xaa a kii' ni sanda'a Jesús iin te kui'e nda'a'

(Mt. 12:9-14; Mr. 3:1-6)

⁶ Te inga kivi' sábado, ña xinandiee' ne yivi' ndii, ni xka'ndia Jesús tixin vi'e mii' nakayá ne ñuu jaan', te sania'á ña'a' a. Te ni ka'ni iin te kui'e nda'a' kua'a' ikan'. ⁷ Te sania'á tu'un ndei' Ndiosí xiin' te fariseo ndii, ni chun xa'a' va ra te kunj ra naa' sanda'a a te kui'e nda'a' jaan' kivi' jaan', sakan' te kuví koq iin xa'a' ña tijn kuachi ra Jesús. ⁸ Ndisu Jesús ndii, xa xini a saa xanini nimá te yivi' jaan'. Te ni ka'an a xiin' te kui'e nda'a' jaan' ndii:

—Ndondichi, te kuin un' ma'in' kaa' —ni kachi a.

Te ni ndondichi te jaan', te ni xikuin ndichi ra ikan'. ⁹ Sakan' te ni ka'an Jesús xiin' te kuni tijn kuachi ña'a' jaan' ndii:

—¿Ndee ña taxi' tu'un ndei' Ndiosí saa e' kivi' sábado, ña xinandiee' e'? ¿Ñáa ña va'a taxi' a saa e', uun ña ña nia'a taxi' a saa e'? ¿Ñáa sakakú e' ne yivi', uun ka'ni' ndi'i' e' nia, kachi a? Nakuin ndo' —ni kachi Jesús.

¹⁰ Te kii' ndi'i ni xito ndiaa a nuu' i'in te ita' saa xinundu'u' ikan' ndii, ni ka'an a xiin' te kui'e nda'a' jaan' ndii:

—Sanakaá un' nda'a' un' —ni kachi a.

Sakan' te ni sanakaá ra nda'a' ra, te ni nda'a' a. ¹¹ Te ni naka'mi va xini' te sania'á tu'un ndei' Ndiosí xiin' te fariseo, te ni ndatu'un' xiin' ta'an' ra saa kuví nakasi ra Jesús.

So'o ni xaa a kii' ni nakaxin Jesús uxi uvi ta'an te nda'a' xa'a' a

(Mt. 10:1-4; Mr. 3:13-19)

¹² Kii' sakan' ndii, ni kaa Jesús iin iku', te ndatu'un' a xiin' Ndiosí. Te ni ndoo a ikan' nii' ñuu ndatu'un' a xiin' a. ¹³ Te kii' ni kitu' ndii, ni kana a sakuu' te

ndikún ichi' a, te n̄i nakaxin a uxi uvi ta'an te jaan'. Te n̄i ch̄indu'u' a kivi' ra apóstoles, te t̄ianu a sania'á ichi' a. ¹⁴ Iin te jaan' nani' Simón, te n̄i ch̄indu'u' Jesús inga kivi' ra Pedro, xiin' ñani ra, te nani' Andrés, te inga ra nani' Jacobo, xiin' Juan, ñani ra, te inga tuku ra nani' Felipe, te inga tuku ra nani' Bartolomé, ¹⁵ te inga tuku ra nani' Mateo, te inga tuku ra nani' Tomás, te inga tuku ra nani' Jacobo, te jaan' ndii, si'e Alfeo nduu' ra, te inga tuku ra nani' Simón, te jaan' ndii, kuenta iin t̄i'vi te nani' Zelote nduu' ra. ¹⁶ Te inga tuku ra nani' Judas, te nduu' ñani Jacobo, te inga tuku ra nani' Judas Iscariote, te jaan' nduu' te n̄i sanakua'a Jesús so'o' ndi'i' nda'a' te kuu' ka'nu'.

S̄o'o n̄i xaa a kii' n̄i nakaya kua'a' ne yivi', te n̄i sanda'a ña'a' Jesús

(Mt. 4:23-25)

¹⁷ Nd̄i' i jaan', te n̄i nakaa' Jesús iku' jaan' xiin' te nda'a' xa'a' a jaan', te n̄i xikuijn a iin xaan' mii' kandaá. Te ikan' n̄i nakaya kua'a' xava'a ne ndikún ichi' a xiin' kua'a' xava'a ne yivi', ne n̄i kiee ñuu' Jerusalén, xiin' inga ñuu' ña ñu'u' nuu' ñu'u' Judea, xiin' ne n̄i kiee yoso' ñuu' Tiro xiin' ñuu' Sidón. N̄i xaa ne jaan' te kuni so'o' n̄ia ña ka'an a. Te n̄i xaa tu n̄ia te sanda'a ña'a' a nuu' kui'e ña ndo'o' n̄ia. ¹⁸ Te n̄i sanda'a tu a ne ndo'o' xaa' ña ndiva'a ña ñu'u' nimá n̄ia. ¹⁹ Te sakuu' ne yivi' n̄i xika tondia ña'a', sakan' ña xiin' ndiee' ña kumi' a n̄i sanda'a a sakuu' ne kuni kuv̄i jaan'.

S̄o'o n̄i xaa a kii' n̄i sania'á Jesús xa'a' ne sañu'u' va Ndiosí

(Mt. 5:1-12)

²⁰ Sakan' te n̄i ndon̄i' i Jesús nuu' a mii' ita' te nda'a' xa'a' a, te n̄i ka'an a ndii:

—Sañu'u' va Ndiosí ndo'ó, ne nda'vi kuu', sakan' ña xa'ndia chuun' a nimá ndo'.

²¹ 'Sañu'u' va Ndiosí ndo'ó, ne xi'í soko vit̄in, sakan' ña sanda'ni a ndo'.

'Sañu'u' va Ndiosí ndo'ó, ne xaku' vit̄in, sakan' ña kuaku' ndo'.

²² 'Sañu'u' va Ndiosí ndo'ó kii' kundasi' ne yivi' ndo'ó, te saxio' n̄ia ndo'ó, te ka'an kin̄i n̄ia xiin' ndo', te kan̄ia'a n̄ia xiin' ndo' xa'a' a ña ndikún ndo' yu'u, ña nduu' tu

te yivi'. ²³ Kii' sakan' ndii, va'a va kuni i'in ndo'ó, te s̄ij' tu kuni ndo', sakan' ña iin ña va'a koo' chukuu' ni' i' ndo' ndivi'. Kuach̄i ndii sakan' tu n̄i sando'o' ne xii' yata' e', te n̄i ka'an tiakú tu'un Ndiosí xta'an'.

²⁴ 'Ndisu ndo'ó, ne vika' ndii, nda'vi va kuu' ndo', sakan' ña xa kumi' ndo' ña xakuatia' nimá ndo' iin yivi' yo'o' kuj̄ti'.

²⁵ 'Ndo'ó, ne xika' chitu' vit̄in ndii, nda'vi va kuu' ndo', sakan' ña kuxi' i va ndo' soko.

'Ndo'ó, ne xakú vit̄in ndii, nda'vi va kuu' ndo', sakan' ña kuaku' suchi' in̄i va ndo'.

²⁶ 'Ndo'ó, ne ka'an va'a sakuu' ne yivi' xa'a' vit̄in ndii, nda'vi va kuu' ndo', sakan' ña iin kachi n̄i xaa tu ne xii' yata' e' xta'an' xa'a' te n̄i ka'an tiakú tun vixi'.

Sania'á Jesús yoo' ña kundani e' ne ndasi' yoo'

(Mt. 5:38-48; 7:12)

²⁷ 'Ndisu ka'an i xiin' ndo'ó, ne xini so'o' ña ka'an i vit̄in ndii: Kundani ndo' ne ndasi' ndo'ó. Te saa ndo' ña va'a xa'a' ne xi'é xini ndo'ó. ²⁸ Te ka'an va'a ndo' xiin' ne sanacha'an' ndo'ó. Te ka'an ndo' xiin' Ndiosí xa'a' ne kan̄ia'a xiin' ndo'. ²⁹ Te naa' n̄i sa'ndia' yoo' ka iin ta'vi' nuu' ndo' ndii, tax̄i tu ndo' tuku ta'vi' nuu' ndo' sa'ndia' n̄ia. Te naa' yoo' ka tu'un toto titi' ndo' ndii, tax̄i tu ndo' ndini' ndo' nda'a' n̄ia. ³⁰ Te yoo' ka xikán ña'a' ndo' ndii, tax̄i tu ndo' a. Te yoo' ka xakui'na' ña'a' ndo' ndii, nakan' ka ndo' a nuu' n̄ia. ³¹ Te saa kuni' ndo' saa ne yivi' xiin' ndo' ndii, sakan' tu saa ndo'ó xiin' n̄ia.

³² 'Te naa' kundani' ndo' ne ndani' ndo'ó kuj̄ti' ndii, koo' ndee iin ña va'a xaa' ndo' na sakan', kuach̄i ndii ndee ne koo' Ndiosí nuu' xaa' ña jaan'. ³³ Te naa' saa ndo' ña va'a xa'a' ne xaa' ña va'a xa'a' ndo' kuj̄ti' ndii, koo' ndee iin ña va'a xaa' ndo' na sakan', kuach̄i ndii ndee ne koo' Ndiosí nuu' xaa' ña jaan'. ³⁴ Te naa' satatu ndo' ña'a' ndo' nuu' ne ndiatu' in̄i ndo' nataxi' a te koo' ya'vi' a ndii, koo' ndee iin ña va'a xaa' ndo' na sakan', kuach̄i ndii ndee ne koo' Ndiosí nuu' satatu ta'an' ña'a' n̄ia, te natiin' kua'a' ka n̄ia xata' a. ³⁵ Ndisu ndo'ó ndii, kundani' ndo' ne ndasi' ndo'ó, te saa ndo' ña va'a xa'a' ne jaan', te satatu ndo' ña'a' ndo' te kundiatu' in̄i ndo' nataxi' n̄ia a, te nat̄iin' ndo' iin ña va'a va, kunduu'

ndo' si'e Ndiosí ña ka'nu' koo' chukuu'. Sakan' ña ña jaan' ndii, va'a iní a xini a ne táxi' ña chindani a, te va'a tu iní a xini a ne ña'a. ³⁶ Na kunduu' ndo' ne kuvita iní xa'a' ne yivi' ndee naa xaa' yuva' e' Ndiosí kuvita iní a xa'a' ña.

Yo'o' sania'á Jesús ña vā'a saq e' kuenta kuu' ne yivi'

(Mt. 7:1-5)

³⁷ 'Nātava' ndo' kuenta kuu' ne yivi', te nātava' tu Ndiosí kuenta kuu' ndo'ó. Kātun' ndo' ne yivi', te kātun' Ndiosí ndo'ó. Koo ka'nu' iní ndo'ó xa'a' ne yivi', te koo ka'nu' tu iní a xa'a' ndo'. ³⁸ Taxi' ndo'ó ña'a ndo' nda'a' ne yivi', te taxi' tu Ndiosí ña jaan' nda'a' ndo'. Ña jaan', kii' taxi' ña'a' a ndii, chunku'va va'a ña'a' a, te chunkutu' ña'a' a, te kisi' a ku'va jaan' te naku'un va'a ka a, te sakutu' kati'i' a nuu' toto ndo' ndee kuitia vi' ña'a' jaan'. Kuachí ndii, xiin' ku'va ña chu'un' ndo' ña jaan', chu'un' tu Ndiosí ña taxi' a nda'a' ndo' —ñi kachí Jesús.

³⁹ Te ñi ka'an Jesús xiin' ña iní ña ka'an ndiaa ndii:

—Xini' e' ña küvi kundiaqa iní te kui'e nuu' tuku te kui'e nuu' ku'un' ra ichi', kuachí ndii koyo uvi' saa' ra ta'vi'. ⁴⁰ Iní te sakuaan ndii, süu' te xini' ka nduu' te jaan' te sakan' te sania'á ña'a'. Ndisu kii' ndi'i sakuaan ra ña xini tuni jaan' ndii, kunduu' ra ndee naa te sania'á ña'a' jaan'. ⁴¹ Vā'a xaa' un' xito' un' naá xi'e itun' nduchi' nuu' ta'an' un', te xaa' un' kuenta kuu' tikundu tun' naá nduchi' nuu' mii' un'. ⁴² Vā'a xaa' un' ña ka'an un' xiin' ta'an' un' ndii: "Taxi' na xta'ni' i xi'e itun' ña naá nduchi' nuu' un', ñani' i", kii' xaa' un' kuenta kuu' tikundu tun' naá nduchi' nuu' mii' un'. Te xasuvi' xiin' mii', va'a ka xi'na xta'ni' un' tikundu tun' naá nduchi' nuu' mii' un'. Te sakan' kuví koto'ni' kaxi' un' te xta'ni' un' xi'e itun' ña naá nduchi' nuu' ta'an' un' jaan'.

Yo'o' sania'á Jesús ña xiin' ña ka'an ne yivi' kuví nakuni e' ndee nuu' ne yivi' nduu' ña

(Mt. 7:15-20; 12:33-35)

⁴³ 'Ndee iní itun' va'a küvi kuun' nduu' ña'a nda'a', te ndee iní tun' ña'a küvi kuun' nduu' va'a nda'a'. ⁴⁴ Kuachí ndii, i'in itun' tata ndii, kuví nakuni e' nu' xiin'

nduu' ña kuun' nda'a' nu'. Sakan' ña küvi ka'ndia e' higo nda'a' tun' iní, ñi ndee küvi tu ka'ndia e' uva nda'a' iní' kuii'. ⁴⁵ Te sakan' tu iní ne yivi' va'a ndii, xaa' ña ña va'a ña ñu'u' nimá ña, te ne ña'a ndii, xaa' ña ña ña'a ña ñu'u' nimá ña. Sakan' ña ña taxa'a chitu' ña nimá ña jaan' nduu' ña ka'an ña.

Yo'o' ka'an ndiaa Jesús xa'a' uvi' ta'an te xa'a' vi'e

(Mt. 7:24-27)

⁴⁶ '¿Ndichun na ka'an ndo' xiin' i ndii: "Yo'ó nduu' xto'q i, yo'ó nduu' xto'q i", te xaa' ndo' ña ka'an i? ⁴⁷ Yoo ka kuaxi nuu' i, te xini so'q ña ña ka'an i, te xaa' ña a ndii, sania'á i ndo'ó yoo xiin' nakuitá ña. ⁴⁸ Nakuitá ne jaan' xiin' iní te ñi xava'a vi'e ra. Te jaan' ndii, kunu va' ñi xatia ra chichi' xa'a' vi'e ndee ñi tondia ra yuu' chie mii' ñi sakan' ra xa'a' vi'e jaan'. Te kii' ñi kije kua'a' teñu'u' itia ndee ñi ndaa ra', te ñi kondia ndee' ra' xa'a' vi'e jaan' ndii, ñi nduva a, sakan' ña ñi xa'a' ra a xata' yuu'. ⁴⁹ Ndisu yoo ka xini so'q ña ka'an i, te xaa' ña a ndii, nakuitá ña xiin' iní te ñi xava'a vi'e ra. Te jaan' ndii, ñi xa'a' ra vi'e jaan' nuu' ñu'u' kuiti', te ñi sakan' ra xa'a' a. Te kii' ñi kije kua'a' teñu'u' itia, te ñi ndaa ra', te ñi kondia ndee' ra' xa'a' vi'e jaan' ndii, ñi nduva a, te ñi nduxin xachi' a —ñi kachí Jesús.

7

So'q ñi xaa a kii' ñi sanda'a Jesús te xika' nuu' nuu' iní te xiin'

(Mt. 8:5-13)

¹ Te kii' ndi'i ñi ka'an Jesús sakuu' ña jaan' nuu' ne jaan' ndii, ñi keta a kua'an, te ñi xaa a ñuu' Capernaum. ² Te ikan' ñi ndu'u' iní te xa'ndia chuun' nuu' ciento te xiin'. Te xa' kuni kuví kuii' iní te xika' nuu' nuu' ra, te kundani ya'a ra. ³ Te kii' ñi xini te jaan' kuento xa'a' Jesús ndii, ñi ti'vi' ra iní uvi' te xixa nuu' ne judío te ka'an nda'vi ra xiin' Jesús, te kixin' sanda'a a te xika' nuu' nuu' ra jaan'. ⁴ Te ñi ndekuie te jaan' mii' iní Jesús, te ñi ka'an nda'vi ra xiin' a ndii:

—Iní te xata'an ña chindiee' ña'a' un' nduu' ra, ⁵ sakan' ña ndani ra ne ñuu' e',

te ni xa'a mii' tu ra iin vi'e mii' nakayá ndu —ni kachi ra.

⁶ Te ni keta Jesús kua'an a xiin' ra. Te kij' xa kuyatin' a vi'e te xa'ndia chuun' jaan' ndii, ni ti'vi' ra iin uvi te xiní ta'an' xiin' ra, te kua'an ka'an te jaan' xiin' Jesús. Te ni ka'an ra xiin' a ndii:

—Ka'an te xa'ndia chuun' ndii: “Táku'e, sändi'ni xiin' mii' un' köo' nduu' xachi' yu'u na ndi'vi' un' vi'e i, ⁷ xa'a a jaan' na ni ndee ni kundieni i ña ku'un nata'an' i xiin' un'. Sakan' na kuii' ka'an chuun' kuiti' un', te nda'a te xika' nuu' nuu' i. ⁸ Kuachi' ndii yoo tu te xa'ndia chuun' nuu' yu'u, te yoo' tu te xiin' te xa'ndia chuun' yu'u nuu'. Te kij' ka'an i xiin' iin ra: Kua'an' ndii, kua'an ra. Te kij' ka'an i xiin' inga ra: Nja'a ndii, kuaxi ra. Te kij' ka'an i xiin' te xika' nuu' nuu' i: Saa un' ña yo'o' ndii, xaa' ra ña jaan'”, kachi ra —ni kachi te xiní ta'an' xiin' ra jaan' xiin' a.

⁹ Te kij' ni xini so'o Jesús ña jaan' ndii, ni nandaní a ni xini a te xa'ndia chuun' jaan'. Te ni ndiko kuiin' a, te ni ka'an a xiin' ne ndikún ña'a' jaan' ndii:

—Ña ndaku ka'an i xiin' ndo' ndii, tia'an kuni i ndee iin ne ta'an' e', ne Israel, ne ini xini yu'u ndee naa ini te jaan' —ni kachi a.

¹⁰ Te kij' ni nandiko' te ni ti'vi' te xiin' jaan' vi'e ndii, xa ni nda'a te xika' nuu' jaan'.

So'o ni xaa a kij' ni sanatiaku Jesús si'e iin ña' kuaan' ñuu Naín

¹¹ Te kij' ni xka'ndia ndia'vi' kivi' ndii, ni keta Jesús, te kua'an a ñuu ña nani' Naín. Te kua'an tu kua'a' ne ndikún ichi' a xiin' kua'a' xava'a ka ne yivi' xiin' a.

¹² Te kij' ni kuyatin' a yi'e' ñuu jaan' ndii, ni xini a ña kua'an nataan' ne yivi' iin te ni xi'i. Te ni xi'i jaan' ndii, iin ndaa' ra sakan' nduu' si'e iin ña' kuaan', te kua'a' va ne ñuu jaan' kua'an xiin' a'. ¹³ Te kij' ni xini xto'o e' ña' jaan' ndii, ni kuvita ini a xa'a' a', te ni ka'an a xiin' a' ndii:

—Kuaku un' —ni kachi a.

¹⁴ Te ni kuyatin' a mii' kanu' te ni xi'i jaan', te ni tondia nda'a' a ña'a' a, te ni xikuita te ndiso' ña'a', te ni ka'an Jesús ndii:

—Te luj, xiin' yo'ó ka'an i, ndokoo un' —ni kachi a.

¹⁵ Sakan' te ni ndokoo te ni xi'i jaan', te ni xa'a' ka'an ra. Te ni sanakua'a ña'a' Jesús nda'a' si'i' ra. ¹⁶ Te ni yi'vi xava'a sakuu' ne yivi' jaan' kii' ni xini nja ña jaan', te ni xaka'nu' nja Ndiosí ka'an nja ndii:

—Iin te ka'nu' ka'an tiaku tu'un Ndiosí ni tuví tein e' —ni kachi nja.

Te ni ka'an tu nja ndii:

—Ndiosí ndii, kuaxi chindiee' a yoo', ne nduu' kuenta a —ni kachi nja.

¹⁷ Te ni kiku kuento xa'a' Jesús kanii' nuu' ñu'u' Judea xiin' sakuu' ñuu ña ñu'u' yatín jaan'.

Ka'an Jesús xiin' ne yivi' xa'a' Juan, te ni sakuchi' ne yivi' kuenta Ndiosí

(Mt. 11:2-19)

¹⁸ Te nda'a' xa'a' Juan ndii, ni ndatu'un' ndi'i ra nuu' te jaan' xa'a' sakuu' ña xaa' Jesús. Te ni kana Juan jaan' uvi ta'an ra, ¹⁹ te ni ti'vi' ña'a' ra nuu' Jesús, te ndatu'un' ña'a' ra ndii: “¿Ñáá yo'ó nduu' ña ni tjanu' Ndiosí sakakú ndu'u, uun va'a ka ndiatu' ndu xaa inga ra?, kachi ndo'”, ni kachi Juan xiin' te jaan'.

²⁰ Sakan' na kij' ni ndekuie te jaan' mii' iin' Jesús, te ni ka'an ra xiin' a ndii:

—Juan, te sakuchi' ne yivi' kuenta Ndiosí, ni ti'vi' ndu'u te ndatu'un' ndu yo'ó ndii: ¿Ñáá yo'ó nduu' ña ni ka'an Ndiosí ti'vi' a sakakú ndu'u, uun ñáá kuni a ndiatu' ndu xaa inga ra? —ni kachi ra.

²¹ Xa sava ni hora jaan' ni sanda'a Jesús kua'a' ne kuni kivi' xiin' ki'in' nuu' kui'e xiin' kui'e xii, te ni tava' tu a kua'a' ña ndiva'a nimá ne yivi', te ni sanda'a tu a kua'a' ne kui'e nduchi' nuu'. ²² Te ni ka'an Jesús xiin' te jaan' ndii:

—Kua'an ndo' te ka'an ndo' xiin' Juan ña ni xini nduchi' nuu' ndo' xiin' ña ni xini so'o ndo'. Ne kui'e nduchi' nuu' ndii, nuniá' nduchi' nuu' nja, ne kui'e xa'a' ndii, nakaka' nja, ne kumi' kui'e te'i ndii, nda'a nja, ne so'o' ndii, nuniá' so'o nja, ne ni xi'i ndii, natiaku nja, te ne nda'vi kuu' ndii, ka'an ndoso' i tu'un va'a nuu' nja. ²³ Te sañu'u' va Ndiosí ne ñakoo ña ini nja xini nja yu'u —ni kachi a.

²⁴ Te kij' n̄i kiee te jaan' kua'an ra ndii, n̄i xa'a' Jesús ndatu'un' a ne yivi' xa'a' Juan ndii:

—¿Yoo n̄i xa'an koto ndo' kij' n̄i xa'an ndo' mii' taxin' kaa'? ¿Ñáá n̄i xan koto ndo' iin te yivi', te xiko' ndee naa xiko' tun' yoo' xaa' tachi'? ²⁵ Süu' sakan' nduu' a. ¿Yoo n̄i xan koto ndo' na sakan'? ¿Ñáá iin te yivi' te ni'nu' toto ndatun' va? Süu' sakan' nduu' a, sakan' ña te yivi', te ni'nu' toto ndatun' jaan' te ndiee' sii' ra ndii, vi'e rey ndiee' te jaan'. ²⁶ Sakan' na kuii', ¿yoo nduu' ra n̄i xa'an koto ndo'? ¿Ñáá iin te ka'an tiakú tu'un' Ndiosí? Ña ndaku ka'an i xiin' ndo' ndii, suvi xna'a ra, ndisu ya'a ka te sakan' te ka'an tiakú tu'un' Ndiosí kuiti' nduu' te jaan'. ²⁷ Sakan' ña xa'a' Juan jaan' yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'an a ndii:

Koto un', ti'vi' i xi'na iin te xika' nuu' nuu' i, te te jaan' sakoo' tu'va ne yivi' xa'a' un'. Sakan' kachi a.

²⁸ Te ka'an i xiin' ndo' ña tia'an tuvi iin te ka'nu' ka iin yivi' te sakan' Juan jaan', ndisu tein ne xa xa'ndia chuun' Ndiosí nimá ndii, ne yivi' ne nda'vi so'o kuiti' nduu' ne ka'nu' ka ikan' te sakan' Juan jaan'. ²⁹ Te sakuu' ne n̄i xini so'o ña n̄i ka'an te jaan', ndee te kendiaa' ya'vi xa'a' ñuu Roma ndii, n̄i nia'a ña ña ña ndaku xaa' Ndiosí, sakan' na n̄i chichi ña kuenta a n̄i xaa Juan jaan'. ³⁰ Ndisu te fariseo xiin' te sanakuachi' tu'un' ndei' Ndiosí ndii, n̄i xasiin' ra ña kuni Ndiosí xa'a' ra, sakan' ña n̄i nama ra nimá ra, ña jaan' na n̄i sakuchi' ña'a' Juan kuenta a.

³¹ ¿Ndee ña nakata i xiin' ne ndiee' iin yivi' vitin? Te, ¿yoo xiin' nakuita ña?

³² Nakuita ña xiin' ndee naa ne kuachi', ne xasiki' xiin' ta'an' ma'in' ya'vi, te ka'an xiin' ta'an' ña ndii: “N̄i t̄ivi ndu tun' yoo', te n̄i taxa'a' ndo'. N̄i xita ndu yaa nda'vi kua'an, te n̄i xaku ndo'”, kachi xiin' ta'an' ña. ³³ Sakan' kuu' ña, kuachi ndii n̄i kixin Juan te sakuchi' ne yivi' kuenta Ndiosí, te n̄i xixi va'a ra, te n̄i ndee n̄i xi'i tu ra vino. Te n̄i ka'an ndo' ña ña ndiva'a naá nimá ra. ³⁴ Ikan' te n̄i xaa yu'u, ña nduu' tu te yivi', te xixi' va'a i, te xi'i' i, te ka'an ndo' ña iin te xixi' ndasi' nuu'

nduu' i, te nduu' tu i iin te xini. Te ka'an tu ndo' ña nduu' i te ndiaka' ta'an' xiin' te kendiaa' ya'vi xa'a' ñuu Roma xiin' tuku te xaa' kuachi, kachi ndo'. ³⁵ Ndisu ne kumi' ña ndichi ndii, nia'a ña a xiin' ña xaa' ña —n̄i kachi Jesús.

So'o n̄i xaa a kij' n̄i xa'an Jesús vi'e iin te fariseo, te nani' Simón

³⁶ Iin te fariseo n̄i ka'an nda'vi xiin' Jesús te kun kuxi a vi'e ra. Te n̄i ndi'vi a, te n̄i xikundu'u' a te kuxi a nuu' mesa. ³⁷ Ikan' te n̄i xaa iin ña'a', ña' xaa' kuachi, sakan' ña n̄i xini a' kuento ña ndu'u' Jesús vi'e te fariseo jaan' xixi' a, te ni'i' a' iin limita yuu' ña n̄i kua'a xiin' alabastro mii' naá xa'an xavixin' xava'a. ³⁸ Te n̄i kuyatin a' xata' Jesús xaku' a iin' xiti' a' xa'a' a, te n̄i xa'a' xitiá tikui nduchi' nuu' a', te n̄i chii xa'a' Jesús, sakan' te n̄i sanayaa' a a' xiin' ixi' xini' a', te n̄i chito tu a a', te n̄i sakaa' a' xa'an xavixin' jaan' xa'a' a. ³⁹ Kij' n̄i xini te fariseo, te n̄i kana Jesús, te kuxi a vi'e ra jaan', ña xaa' ña'a' jaan' xiin' a ndii, n̄i ka'an ra xiin' nimá ra ndii: “Te yivi' kaa' ndii, naa' te ka'an tiakú tu'un' Ndiosí xna'a nduu' ra ndii, nakuni ra ndee nuu' ña'a' nduu' ña' tondía ña'a' kaa', sakan' ña ña' xaa' kuachi nduu' a’”, n̄i xanini ra xiin' nimá ra. ⁴⁰ Ikan' te n̄i ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Simón, yoo iin ña kuni ka'an i xiin' un' —n̄i kachi a.

Sakan' te n̄i ka'an te jaan' ndii:

—Maestro, ka'an xiin' i —n̄i kachi ra.

⁴¹ Sakan' te n̄i ka'an a xiin' ra ndii:

—Yoo uvi ta'an te yivi', te n̄i tatu xu'un' nuu' iin te satatu xu'un'. Iin ra ndii u'un ciento ndiso' ika' ña'a' ra. Te inga ra ndii, uvi xiko uxi ndiso' ika' ña'a' ra. ⁴² Te kij' n̄i kuvi sanandiko' uvi saa' ra xu'un' ña n̄i tatu ra jaan' ndii, n̄i yoo ka'nu' ini te satatu xu'un' jaan' xa'a' uvi saa' ra. Te ka'an xiin' i vitin, ¿ndee te yivi' jaan' nduu' te nia'a ña kundani ka ra te satatu xu'un' jaan'? —n̄i kachi Jesús.

⁴³ Te n̄i nakuiin Simón ndii:

—Tuu i ndii, te n̄i ndiso ika' kua'a' ka ña'a' jaan' nduu' te kundani ka ña'a' —n̄i kachi ra.

Te n̄i ka'an a xiin' ra ndii:

—Ña ndaku ka'an un' —n̄i kachi a.

⁴⁴ Sakan' te ni nakoto a nuu' ña'a' jaan', te ni ka'an a xiin' Simón ndii:

—¿Xa ni xini un' ña xaa' ña'a' kaa' xiin' i? Kii' ni xaa i vi'e un' ndii, ni taxi un' tikui natia i xa'a' i. Ndisu ña'a' yo'o' ndii, xiin' tikui nuu' a' ni sachii' a' xa'a' i, te xiin' xixi' xini' a' ni sanayaa' a' a. ⁴⁵ Te ni ndee nuu' i ni chito un'. Ndisu ña'a' yo'o' ndii, tia'an vikuiin a' chito a' xa'a' i ndee kii' ni xaa i vi'e un'. ⁴⁶ Te ni ndee xa'an oliva ni sakaa' un' xini' i. Ndisu ña'a' yo'o' ndii, ni sakaa' a' xa'an xavixin' xava'a xa'a' i. ⁴⁷ Xa'a' a jaan' na ka'an i xiin' un' ndii, tee' ndee kua'a' ya'a kuachi ndiso' ña' kaa' ndii, xa ni ndoyo a, sakan' ña kua'a' va kundani a' yu'u. Ndisu yoq ka tuu ña sie kuiti' kuachi nia ni ndoyo ndii, sie kuiti' kundani nia yu'u —ni kachi a.

⁴⁸ Te ni ka'an a xiin' ña' jaan' ndii:

—Xa ni ndoyo kuachi un' —ni kachi a.

⁴⁹ Te, te yivi' te ndiee' xixi' xiin' Jesús ndii, ni xa'a' ka'an xiin' ta'an' ra ndii:

—¿Yoo nduu' te kaa', tuu ra, na ka'an ra ña xa ni ndoyo kuachi ña' kaa'? —ni kachi ra.

⁵⁰ Te ni ka'an ka Jesús xiin' ña' jaan' ndii:

—Xa'a' a ña ini un' xini un' yu'u ndii, xa ni kaku un' nuu' kuachi un'. Kua'an te Ndiosí na taxi ña mani' koq xiin' un' —ni kachi a.

8

Yo'o' ka'an a xa'a' ña'a', ne ni chindiee' ta'an' xiin' Jesús

¹ Te kii' ni xka'ndia ña jaan' ndii, ni xa'an Jesús xiin' te uxí uví nda'a' xa'a' a jaan' saa ñuu xiin' nda'a' a ka'an ndoso' a tu'un va'a xa'a' saa xa'ndia chuun' Ndiosí nimá ne yivi'. ² Te kua'an tu ndia'vi' ña'a', ne ni ndiaká ta'an' xiin' a. Sava ne jaan' ni sanda'a a nuu' kui'e, te sava tuku nia ni tava' a ña ndiva'a nimá. Iin ña'a' jaan' nani' María Magdalena, ña' ni tava' Jesús uxá ta'an ña ndiva'a nimá. ³ Te inga ña'a' jaan' nani' Juana, ña' si'i Chuza, te ndiso' chuun' xa'a' ña'a' Herodes. Te inga ka ña'a' jaan' nani' Susana, xiin' ki'in' tuku ña'a', ne ni chindiee' ña'a' xiin' ña'a' nia.

So'o kua'an ña ni sania'a Jesús xa'a' iin ñu'u' mii' kiku' iin te yivi' ndikin'

(Mt. 13:1-15; Mr. 4:1-20)

⁴ Te kii' ni nakaya kua'a' koo' chukuu' ne yivi', ne ni kiee ki'in' ñuu, te kuni nia Jesús ndii, ni ka'an a iin ña ka'an ndiaa nuu' nia:

⁵ —Unta' ndii, ni keta iin te yivi' kua'an kiku' ra ndikin' trigo mii' xika' ra. Te kii' kiku' ra ndikin' jaan' ndii, sava a ni koyo nuu' ichi', te ni xain ne yivi' a. Te ni ndekuje tu saa, ti' ta'nu' ndivi', te ni xaxi' ri' a. ⁶ Te sava tuku ndikin' ni koyo mii' yaxin' va ndoso' ñu'u' xata' yuu'. Te kii' ni ndutia a ndii, ni ichi xachi' a, sakan' ña ni nayaa ñu'u' mii' ita' a. ⁷ Te sava tu tuku a ni koyo tein ku'u iñu'. Te kii' ni xa'nu iñu' jaan' ndii, ni tavi a itia trigo jaan', te ni xa'ni' ndi'i' ña'a' a. ⁸ Te sava ka tuku a ni koyo nuu' ñu'u' ña'ma. Te ni ndutia a, te ni xa'nu a, te ni kuun ya'a ndikin' a. Te i'in itia trigo jaan' ni taxi ndee ciento vi' ndikin' —ni kachi a.

Kii' ndi'i' ni ka'an Jesús ña jaan', ikan' te ni ka'an ti'e' ka a ndii:

—Ndo'ó, ne xini so'o ndii, chuun xa'a' va ndo' ña ni ka'an i —ni kachi a.

Yo'o' sanakuachi' Jesús ña ka'an ndiaa jaan'

(Mt. 13:10-17; Mr. 4:10-12)

⁹ Te nda'a' xa'a' Jesús ndii, ni ndatu'un' ña'a' ra saa kuni kachi ña ni ka'an ndiaa a jaan'. ¹⁰ Te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Ndo'ó ndii, taxi' Ndiosí ña kundani ndo' ña xini mii' kuiti' a xa'a' saa xa'ndia chuun' a nimá ne yivi'. Ndisu nuu' inga ne yivi' ndii, xiin' ña ka'an ndiaa kuiti' ka'an i. Sakan' te tee' ndee xito' nia ndii, koo' xachi' a kuví kuni nia. Te tee' ndee xini so'o te xini so'o nia ndii, kundani nia a.

Ka'an Jesús ndee ña kuni kachi ña ka'an ndiaa xa'a' te kiku' ndikin' jaan'

(Mt. 13:18-23; Mr. 4:13-20)

¹¹ 'Ña yo'o' kuni kachi ña ka'an ndiaa i jaan'. Ndikin' jaan' nduu' ndee naa tu'un Ndiosí. ¹² Te ichi' mii' ni koyo sava ndikin' jaan' nduu' ndee naa nimá sava ne yivi', ne xini so'o tu'un Ndiosí. Te kii' ndi'i' xini so'o nia a ndii, kuaxi ña ndiva'a, te tu'un' a ña jaan' nimá nia te kuini nia

kunĭ nĭa Ndiosí te kaku nĭa nuu' kuachi nĭa. ¹³ Te ñu'u' yaxin' va ña ndoso' xata' yuu' mii' nĭ koyo sava ndikin' jaan' nduu' ndee naa nimá sava tuku ne yivi', ne xini so' o tu'un Ndiosí, te va'a kuni nĭa natiin' nĭa a. Ndisu koo' tjo' o a nimá nĭa, xa'a' a jaan' na ĩin kanĭ' tjo' kandixa' nĭa, te kĭi' ndo' o' nimá nĭa ndii, nakoo' nĭa tu'un jaan'. ¹⁴ Te ñu'u' mii' yoo ku'u' ĩnu', mii' nĭ koyo sava ndikin' jaan' nduu' ndee naa nimá sava ne yivi', ne xini so' o tu'un Ndiosí. Ndisu kiee' so' o nĭa kua'an nĭa, te xa'a' ndi' nĭ va nimá nĭa xa'a' ña yoo ĩin yivi', xiin' xa'a' ña vika', xiin' ña sĭi' ña yoo ĩin yivi'. Te tavi sakuu' ña jaan' tu'un jaan', te nanduu' a ndee naa ña koo' ndikin' kuun' nda'a'. ¹⁵ Te ñu'u' ña' ma mii' nĭ koyo sava ndikin' jaan' nduu' ndee naa ne xini so' o tu'un jaan', te xika' ndaku nĭa xiin' a, te ĩni nĭa xini nĭa a xiin' nimá va'a. Te kundieni nĭa xaa' nĭa ña ka'an tu'un jaan'.

Sania'á Jesús ĩin ña ka'an ndiaa xa'a' kaq tuún
(Mr. 4:21-25)

¹⁶ Ndee ĩin ne yivi' nakun' kaq tuún, te kanĭ nĭa tixĭn ĩin kĭsi, nĭ ndee kani tu nĭa a tixĭn ĩin tun' xto. Süu' jaan' ndii nakun' nĭa a, te xani' nĭa a mii' sukun te kuvĭ tui' nuu' ne xka'ndía tixĭn vĭ'e. ¹⁷ Kuachi ndii koo' ndee ĩin ña ĩin' sa'vĭ ña nĭatuvĭ, te koo' tu ndee ĩin ña ĩnu' u' sĭ'e ña nĭatuvĭ saa Ndiosí, te kunĭ ne yivi' a naá kivi'. ¹⁸ Chuun xa'a' va ndo' saa xini so' o ndo' ña ka'an ĩ xiin' ndo'. Kuachi ndii, yoo ka kundani sava ña ka'an ĩ jaan' ndii, taxĭ ĩ ña kundani kua'a' ka nĭa a. Ndisu yoo ka taxĭ so' o xa'a' a jaan' ndii, ndee ña sie, ña tuu nĭa kundani nĭa, nandosó' nĭa saa ĩ —nĭ kachi a.

So' o nĭ xaa a kĭi' nĭ kixĭn sĭ'i' Jesús xiin' ñani a nanduku' ña'a' nĭa
(Mt. 12:46-50; Mr. 3:31-35)

¹⁹ Sakan' te nĭ xaa si'i' Jesús xiin' ñani a vĭ'e mii' ĩin' a. Ndisu nĭ kuvĭ kuyatĭn nĭa nuu' a sakan' ña chitu' nĭ'i va ne yivi'. ²⁰ Nĭ ka'an ĩin ne yivi' xiin' a ndii:

—Tákuie, sĭ'i' un' xiin' ñani un' ndii, kĭ'e ita' nĭa, te kuni kunĭ nĭa yo'ó —nĭ kachi nĭa.

²¹ Sakan' te nĭ ka'an Jesús xiin' ne jaan' ndii:

—Ndee naa sĭ'i' xiin' ñani ĩ nduu' sakuu' ne xini so' o tu'un Ndiosí, te xaa' nĭa ña ka'an a —nĭ kachi a.

So' o nĭ xaa a kĭi' nĭ ka'an chuun' Jesús, te nĭ xikuiĭn tachi' ndiee'
(Mt. 8:23-27; Mr. 4:35-41)

²² Unta' ndii, nĭ sko' nu' Jesús tixĭn ĩin tundoo' xiin' te nda'a' xa'a' a, te nĭ ka'an a xiin' ra ndii:

—To' o' ndo', te xka'ndia e' tuku ta'vi' xĭoo mĭni —nĭ kachi a.

Sakan' te nĭ keta a kua'an a xiin' ra. ²³ Te kĭi' kua'an ra nuu' mĭni jaan' ndii, nĭ kixĭn Jesús. Te nĭ xa'a' xika' ndiee' tachi', te nĭ xa'a' ko'ni' tĭkui tixĭn tundoo' jaan', te xa' ndeka' nu' xa' ndeka' nu' nu'. ²⁴ Te nĭ sandoto' ra Jesús ka'an ra xiin' a ndii:

—Tákuie, tákuie, xa' kuni ndo' nu' u' e'! —nĭ kachi ra.

Te nĭ ndokoo a, te nĭ ka'an chuun' a xiin' tachi' xiin' tĭkui mĭni, te nĭ xikuiĭn ndoo tachi' jaan', te nĭ nakunaa taxĭn tu tĭkui mĭni jaan'. ²⁵ Te nĭ ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—¿Ñáa' tĭa'an tu ĩni ndo' xini ndo' yu' u' u' —nĭ kachi a.

Te nĭ nandanĭ yi'vi ra ka'an xiin' ta'an' ra ndii:

—¿Yoo nduu' tu te yivi' kaa', na kuii' ndee tachi' xiin' tĭkui mĭni ka'an chuun' ra xiin', te kandixa' ña'a' a? —nĭ kachi ra.

So' o nĭ xaa a kĭi' nĭ tava' Jesús ña ndiva'a nimá ĩin te ñu'u' Gadara
(Mt. 8:28-34; Mr. 5:1-20)

²⁶ Sakan' te nĭ xaa Jesús xiin' te nda'a' xa'a' a ndee tuku ta'vi' yu' u' mĭni Galilea jaan', nuu' ñu' u' ne Gadara. ²⁷ Te kĭi' nĭ nuu' Jesús tundoo' jaan' ndii, nĭ kixĭn nata'an' ĩin te Gadara xiin' a, te jaan' ndii, ña ndiva'a naá nimá ra. Te xa' na'a' va sando' o' ña'a' a te koo' toto' ni' nu' ra, te nĭ ndee ndu' u' tu ra vĭ'e. Süu' jaan' ndii yavi ndii ndu' u' ra. ²⁸ Te kĭi' nĭ xini ra Jesús ndii, ti'e' va nĭ nde' i ra te nĭ xikuiĭn xiti' ra nuu' a ka'an ra ndii:

—¿Ndichun kuaxĭ un' sataña'a' un' yu' u', Jesús si'e Ndiosí ndu' u' ndivi'? Ka'an nda'vi ĩ xiin' un' ña sando' o' u' vi un' yu' u' —nĭ kachi ra.

29 Ni ka'an ra sakan' xiin' a sakan' ña xa ni ka'an chuun' a xiin' ña ndiva'a jaan' ña keta a nimá ra. Kuachí ndii xa na'a' va xiko' ni'i' ña'a' ña ndiva'a jaan'. Tee' ndee satiín ña'a' ne yivi' xiin' karena ndu'u', uun xiin' kaa ña yoo tivi, ndii xa'ndia ra ña jaan', te taxi' ña'a' ña ndiva'a jaan' te kua'an ra mii' taxin' kaa'. 30 Te ni ndatu'un' ña'a' Jesús ndii:

—¿Saa nani' yo'ó? —ni kachi a.

Te ni ka'an ra ndii:

—Legión nani' i —ni kachi ra.

Ni ka'an ra ña jaan', kuachí ndii kua'a' va ña ndiva'a ni ko'ni nimá ra. 31 Sakan' te ni ka'an nda'vi va ña ndiva'a jaan' nuu' Jesús, ña ti'vi' ña'a' a yavi kunu va. 32 Yatín ikan' ni yoo iin itun te ndoso' iin ti'vi' chie kiní xaxi' ri' ku'u. Te ni ka'an nda'vi tukuu a xiin' Jesús ña taxi a ña kun ko'ni a tixin kiní jaan'. Sakan' te ni taxi Jesús ña ko'ni a tixin ri'. 33 Te ni kjee ña ndiva'a jaan' nimá te yivi' jaan', te ni ko'ni a tixin kiní jaan'. Te ni taxta'an' ri' ni naka'a' ri' mii' nako' itun jaan' ndee ni koyo ri' miní te ni ka'a ndoo ri' te ni xi'i ri'.

34 Te yivi' te ndiee' xito' kiní jaan' ndii, ni xinu ra kuan nu'u ra kii' ni xini ra ña ni ndo'o ti' jaan'. Te ni ka'an ra xiin' ne ndiee' ñuu ra ndee ña ni xka'ndia. Te ni ka'an tu ra xiin' ne ndiee' yatín ñuu jaan'. 35 Te ni kjee ne yivi' kuan kuní nduchi' nuu' nia ndee ña ni xka'ndia ikan'. Te ni ndekuie nia mii' iin' Jesús, te ni xini nia, te ni ñu'u ña ndiva'a nimá ndu'u' ra nuu' Jesús, ni'nu' ra toto, te xa kuví tu xanini va'a ra. Kii' ni xini ne yivi' ña jaan' ndii, ni yi'vi va nia. 36 Te ne yivi' ne ni xini nduchi' nuu' ña ni xka'ndia jaan' ndii, ni ka'an nia xiin' inga ne yivi' ña ni sanda'a Jesús te ni ñu'u ña ndiva'a nimá jaan'. 37 Te sakuu' ne ndiee' nuu' ñu'u' Gadara jaan' xiin' nda'a' a ndii, ni ka'an nda'vi nia nuu' Jesús, ña na ku'un a, sakan' ña ni yi'vi xava'a nia. Te kii' skó'nu' a tixin tundoo' kua'an a ndii, 38 ni xikan te ni ñu'u ña ndiva'a nimá jaan' ña saa Jesús ña va'a te taxi a ña ku'un na ra xiin' a. Ndisu ni ndei' ña'a' Jesús ka'an a xiin' ra ndii:

39 —Kuan nu'u vi'e un', te ka'an un' xiin' ne yivi' sakuu' ña ka'nu' ña ni xaa Ndiosí xa'a' un' —ni kachi a.

Sakan' te ni nandiko' ra ñuu ra, te ni ka'an ra xiin' sakuu' ne yivi' jaan' sakuu' ña ka'nu' ña ni xaa Jesús xiin' ra.

Sq'o ni xaa a kii' ni sanatiaku Jesús ña' si'e Jairo, te ni sanda'a tu a iin ña' ndo'o' kui'e nii'

(Mt. 9:18-26; Mr. 5:21-43)

40 Te kii' ni nandiko' Jesús ndii, ni natijn maní va ña'a' ne yivi' kua'a' jaan', sakan' ña xa ndiee' nia ndiatu' ña'a' nia. 41 Sakan' te ni kuyatín iin te nani' Jairo nuu' Jesús. Te jaan' ndii, te xa'ndia chuun' xa'a' vi'e mii' nakayá ne ñuu jaan' nduu' ra. Te ni xikuijn xiti' ra nuu' a, te ni ka'an nda'vi va ra xiin' a ña ku'un a vi'e ra. 42 Sakan' ña yoo iin ndaa' kulú' ña' sie si'e ra ña' kumi' uxí uvi' kuiya ti'o', te xa yoo a' kuví a'.

Te kii' kua'an Jesús xiin' ra ndii, ndee ku'ni' vi' ña'a' ne yivi' jaan' kua'an nia. 43 Te tein ne yivi' jaan' ka'ni iin ña' ndo'o' kui'e nii', te xa uxí uvi' kuiya kua'an ña ndo'o' a' kui'e jaan'. Te xa ni ndi'i ndoo xu'un' a' ni xa'ni' a' nda'a' ki'in' te tatan', ndisu ndee iin ra ni kuví sanda'a ña'a'. 44 Te ni kuyatín a' xata' Jesús, te ni tondia nda'a' a' yu'u' toto a. Te xaka'an e' te ni xikuijn ní' a' jaan'. 45 Ikan' te ni ka'an Jesús ndii:

—¿Yoo ni tondia nda'a' yu'u? —ni kachi a.

Te xa'a' a ña sakuu' nia ni ka'an ña ni tondia nda'a' ña'a' nia ndii, ni ka'an Pedro xiin' a ndii:

—Koto un', tákui'e, saa vi' kua'a' ne yivi' ku'ni' yo'ó, te chinda'a' nia yo'ó, te kusaa' ndatu'un' un' ndii, yoo ni tondia nda'a' toto i, kachi un' —ni kachi ra.

46 Ndisu ni ka'an Jesús ndii:

—Xini i ña ni tondia iin ne yivi' yu'u, sakan' ña ni xini i ña ni kjee ña ndiee' i, te ni nda'a' iin ne yivi' —ni kachi a.

47 Te kii' ni xini ña'a' jaan' ña kuví tisi'e xiin' mii' a' ndii, kisi' yi'vi ña'a' a. Te ni kuyatín a', te ni xikuijn xiti' a' nuu' Jesús. Te ni ka'an a' xiin' a' nuu' sakuu' ne yivi' jaan' ndee xa'a' ni tondia a' yu'u' toto a,

xiin' saa vi' numi' ni nda'a a'. ⁴⁸ Sakan' te ni ka'an Jesús xiin' a' ndii:

—Xa ni nda'a un', pia'un, xa'a' a' ña iní un' xini un' yu'u. Kua'an te Ndiosí na taxi ña maní' koq xiin' un' —ni kachi a.

⁴⁹ Kij' kusaa' ka'an ka Jesús xiin' ña' jaan' ndii, ni xaa iin te ni kiee vi'e Jairo, te xa'ndia chuun' jaan', te ni ka'an ra xiin' Jairo jaan' ndii:

—Tákuie, xa ni ndoñu'u' ndi'i ña' si'e un'. Sataña'a' ka un' nuu' maestro ñaa' —ni kachi ra.

⁵⁰ Te Jesús ndii, ni xini so'o a' ña ni ka'an te jaan', te ni ka'an a' xiin' Jairo ndii:

—Kaka nimá un', iní kuiti' un' kuni un' yu'u, te ña' si'e un' ndii, natia'ku a' —ni kachi a.

⁵¹ Te kij' xka'ndiá Jesús vi'e Jairo jaan' ndii, ni taxi a' xka'ndia ndee ka ne yivi' mii' kandu'u' ña' ni ndoñu'u' jaan', süu' jaan' ndii Pedro xiin' Jacobo xiin' Juan, xiin' yuva' si'i' ña' sie jaan' kuiti' ni taxi a' xka'ndia xiin' a'. ⁵² Te kij' sakan' ndii, kuaa' sakuu' ne yivi' xaku' suchi' iní nia xa'a' ña' ni xi'i' jaan'. Te ni ka'an Jesús xiin' ne jaan' ndii:

—Kuaku ka ndo' xa'a' ña' sie ka'a'. Kuachi ndii kuasa' ni xi'i' a', süu' jaan' ndii kixin' kuiti' a' —ni kachi a' xiin' nia.

⁵³ Te ni xaku ndiaa' ichi' ña'a' ne yivi' jaan', sakan' ña' xini nia ña' xa ni xi'i' a'.

⁵⁴ Te ni tijn a' nda'a' ña' sie jaan', te ti'e' ni ka'an a' ndii:

—Ña' sie, ndokoq un' —ni kachi a.

⁵⁵ Sakan' te ni natia'ku a'. Te iin ni ndokoq tiq' a'. Te ni ka'an chuun' Jesús xiin' yuva' si'i' ña' jaan', ña' taxi nia ña' kuxi a'. ⁵⁶ Te ni nandaní va yuva' si'i' ña' sie jaan'. Te ni ka'an ndiee' va Jesús xiin' nia ña' ka'an nia xiin' ndee iin ne yivi' ña' ni xaa a' sakan'.

9

So'o ni xaa a' kij' ni ti'vi' Jesús te nda'a' xa'a' a' te ku'un' ka'an ndoso' ra tu'un' a' (Mt. 10:5-15; Mr. 6:7-13)

¹ Te ni nakaya Jesús te uxi uvi' ta'an te nda'a' xa'a' a', te ni taxi a' ndiee' ra te kuvi' tava' ra sakuu' nuu' ña' ndiva'a' ña' nu'u' nimá ne yivi'. Te ni taxi tu a' ndiee' ra te kuvi' sanda'a' ra ne kuni kuvi'. ² Te sakan'

tu ni tjanu' ña'a' a' te ka'an ndoso' ra xa'a' saa xa'ndia chuun' Ndiosí nimá ne yivi' te sanda'a' tu ra ne yivi'. ³ Te ni ka'an a' xiin' ra ndii:

—Köni'i' ndo' ndee iin ña'a' ku'un' ndo' ichi'. Köni'i' ndo' tun' katuvi' ndo', ni ndee tindaa' ndo', ni ndee ña' xaxi', ni ndee xu'un', ni ndee inga ndini. ⁴ Ndee ka vi'e ne yivi' mii' xaa ndo' ndii, ikan' kuiti' kundiee ndo' ndee kiee ndo' ñuu' jaan'.

⁵ Te naa' xaa' ndo' iin xaan', te natiin' va'a' ne yivi' ndo'ó ndii, kiee ndo' ñuu' jaan', te sakoyó ndo' yaka' ndixan' ki'i' ndo'. Te xiin' ña' jaan' sakuni' ña'a' ndo' ña' koq nia tundo'o' —ni kachi Jesús.

⁶ Sakan' te ni kiee ra kua'an ra saa ñuu' ka'an ndoso' ra tu'un' va'a', te sanda'a' ra ne kuni kuvi' mii' ka' kua'an ra.

So'o ni xaa a' kij' ni xi'i' Juan, te sakuchi' ne yivi' kuenta Ndiosí

(Mt. 14:1-12; Mr. 6:14-29)

⁷ Kij' ni xini so'o Herodes, te ni xa'ndia chuun' kuu' nuu', sakuu' ña' ni xaa Jesús ndii, ni ndi'ni va' ra xa'a' a'. Sakan' ña' sava ne yivi' ka'an ndii: “Ni natia'ku Juan, te te jaan' nduu' Jesús”, kachi nia. ⁸ Te sava tukü nia ka'an ndii: “Elías, te ni ka'an tiakú tu'un' Ndiosí xta'an' nduu' ra”, kachi nia. Te sava tukü nia ka'an ndii: “Iin te ni ka'an tiakú tu'un' Ndiosí xta'an' nduu' ra, te ni natia'ku ra”, kachi nia. ⁹ Ndisu ni ka'an Herodes xiin' nimá ra ndii: “Yoo' ni ka'an chuun', te ni kendoso' ra sukun' Juan jaan'. Sakan' na kuii', zyoo' nduu' tu' Jesús, te xini so'o e' ndatu'un' ne yivi' xa'a' jaan'?” ni kachi ra xiin' nimá ra. Te ni kuni ra nata'an' ra xiin' Jesús.

So'o ni xaa a' kij' ni sakuxi' Jesús u'un' mií te yivi'

(Mt. 14:13-21; Mr. 6:30-44; Jn. 6:1-14)

¹⁰ Kij' ni nandiko' te ni tjanu' Jesús ka'an ndoso' jaan' ndii, ni ka'an ra xiin' a' sakuu' ña' ni xaa ra mii' ni xa'an ra. Sakan' te ni naka siin' ña'a' a', te kua'an a' iin xaan' mii' taxin' kaa' xiin' ra yatín iin ñuu' ña' nani' Betsaida. ¹¹ Ndisu kij' ni xini ne yivi' kua'a' xava'a' jaan' mií' kua'an Jesús ndii, ni xikundikun' ña'a' nia. Te kij' ni ndekuie nia nuu' a' ndii, ni natijn maní' ña'a' a', te ni sania'á ña'a' a' xa'a' saa xa'ndia chuun' Ndiosí nimá ne yivi',

te ni sanda'a tu ña'a' a. ¹² Te kij' ni kuaa' kua'an ndii, ni kuyatin te nda'a' xa'a' a nuu' a, te ni ka'an ra xiin' a ndii:

—Táku'e, sandutiá un' ne yivi' kua'a' kaa' te kiku nja ku'un nja xa'a' ku'u, uun ñuu kuali' ña ñu'u' yatin, te ni'i' nja mii' kusun nja, te sata' tu nja ña kuxi nja, sakan' ña yo'o' ndii, koo' a yoo kuxi nja saa e' —ni kachi ra.

¹³ Ndisu ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Ndo'ó taxi ña kuxi nja —ni kachi a.

Sakan' te ni ka'an ra xiin' a ndii:

—U'un ta'an so' o xita' va'a xiin' uvi ta'an tiaka' kuiti' kumi' ndu. Kuví sata' ndu ña xaxi' xa'a' sakuu' ne yivi' kaa', ran' —ni kachi ra.

¹⁴ Sakan' ña kuyatin' u'un mií kuu' mii' ndi'i' te yivi' kuiti'. Te ni ka'an a xiin' te nda'a' xa'a' a jaan' ndii:

—Natandjee ti'vi ndo' ne yivi' kaa', uvi xiko uxi nja kundjee i'in ti'vi saa ndo' —ni kachi a.

¹⁵ Te sakan' ni xaa' ra, te ni xikundjee sakuu' ne yivi' jaan'. ¹⁶ Sakan' te ni ki'in Jesús u'un saa' xita' va'a jaan' xiin' uvi saa' tiaka' jaan'. Te ni nakoto a ndivi', te ni taxi a ña chindani Ndiosí. Sakan' te ni sakuachi' a xita' va'a jaan' xiin' uvi saa' tiaka' jaan', te ni taxi ña'a' a nda'a' te nda'a' xa'a' a. Te ni xaxa' te jaan' a nda'a' sakuu' ne yivi' kua'a' jaan'. ¹⁷ Sakan' te ni xixi sakuu' nja ndee ni nda'ni nja. Ndi'i' jaan', te ni nakaya te nda'a' xa'a' a jaan' xita' va'a ña'in' xiin' tiaka'. Te ni sakutu' ra uxi uvi ta'an íka' na'nu' xiin' ña ni ndoo ndoso' jaan'.

Ka'an Pedro ña Jesús nduu' Cristo, ña ni tianu' Ndiosí sakakú yoo'

(Mt. 16:13-20; Mr. 8:27-30)

¹⁸ Unta' kij' ni kuxioo Jesús te ka'an a xiin' Ndiosí ndii, ni yoo yatin te nda'a' xa'a' a, te ni ndatu'un' ña'a' a ndii:

—¿Yoo nduu' yu'u, kachi ne yivi'? —ni kachi a.

¹⁹ Sakan' te ni ka'an ra xiin' a ndii:

—Sava ne yivi' ka'an ña Juan, te ni sakuchi' ne yivi' kuenta Ndiosí, nduu' un', te sava tukú nja ka'an ña Elías nduu' un', te sava tukú nja ka'an ña inga te ni ka'an tiakú tu'un Ndiosí xta'an', te ni natiaaku ra, nduu' un', kachi nja —ni kachi ra.

²⁰ Sakan' te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Te ndo'ó tukú, ¿yoo nduu' yu'u, kachi ndo'? —ni kachi a.

Te ni nakujin Pedro ka'an ra xiin' a ndii:

—Yo'ó nduu' Cristo, ña ni tianu' Ndiosí sakakú ne yivi' —ni kachi ra.

²¹ Ndisu ni ka'an chuun' ndjee' a xiin' ra ña ka'an ra xiin' ndee jin ne yivi' yoo nduu' a.

Ka'an Jesús ndee ña kundo'o a te kuví a

(Mt. 16:21-28; Mr. 8:31)

²² Te ni ka'an tu Jesús xiin' ra ndii:

—Kuní a ña kundo'o u'vi va yu'u, ña nduu' tu te yivi'. Te sandjee kui'e te xixa nuu' ñuu yu'u, xiin' sutu kuu' nuu', xiin' te sania'á tu'un ndei' Ndiosí. Te ka'ni' ra yu'u, ndisu natiaaku i kivi' ña uní —ni kachi a.

Ka'an Jesús saa kuní a saa e' te kundikun e' ichi' a

(Mt. 10:38-39; Mr. 8:34—9:1)

²³ Te ni ka'an tu Jesús xiin' sakuu' ne ndjee' jaan' ndii:

—Naa' yoo ka kuni kundikun ichi' yu'u ndii, kuní a ña nakoo nja ña kuní mii' nja, te na koo tu'va tu nja te kundo'o nja i'in kivi' kua'an ndee naa kundo'o i nuu' krusin, te kundikun nja yu'u. ²⁴ Kuachi ndii, yoo ka kuni sakakú xiin' mii' mii' ndii, kuví nja. Ndisu yoo ka taxi' kivi' ñuu nja xa'a' ichi' yu'u ndii, natijn nja kivi' ñuu ña koo' kivi' ndi'i'. ²⁵ Te kuasa' kuní tu kivi' ñuu jin ne yivi' naa' kanando nja sakuu' ña'a' ña yoo jin yivi', te kuví nja nuu' Ndiosí. ²⁶ Te yoo ka kuchani xa'a' yu'u xiin' xa'a' tu'un i ndii, jin kachi kuchani tu yu'u, ña nduu' tu te yivi', xa'a' ne jaan' nuu' Ndiosí kij' kixin tukuu i jin yivi' xiin' ña ndjee' yuva' i Ndiosí, xiin' ña ndjee' sakuu' ángele ña xika' nuu' nuu' a. ²⁷ Ña ndaku ka'an i xiin' ndo' ndii, ka'ni' sava ne yivi' tein ndo'ó yo'o' vitin ndii, kuví nja ndee kuní nja saa xa'ndia chuun' Ndiosí —ni kachi a.

So' o ni xaa a kij' ni nanduú ndatun' va nuu' Jesús, te ni yi'e tu toto a

(Mt. 17:1-8; Mr. 9:2-8)

²⁸ Kij' ndi'i' ni ka'an Jesús ña jaan' ndii, ni xka'ndia yatin' unia kivi', te ni naka a Pedro xiin' Jacobo xiin' Juan, te kua'an siin' a xiin' ra jin tindu' sukun te ka'an

a xiin' Ndiosí. ²⁹ Te kij' ka'án Jesús xiin' a ndii, ni nanduu ndatun' va nuu' a, te toto a ndii, ni nanduu yaa ndee yi'é vi' a. ³⁰ Ikan' te ni tuvı uvı ta'an te yivi', te ndatu'un' ra xiin' a, te jaan' nduu' Moisés xiin' Elías. ³¹ Te ni tuvı ra xiin' ña yi'é ndatun' koo' chukuu'. Te ndatu'un' ra xiin' Jesús xa'a' ña kundō'o a te kuvı a te saxinú a ña saa a ñuu Jerusalén. ³² Te Pedro xiin' te ndiee' xiin' ra jaan' ndii, kuni kusun xava'a ra, ndisu ni yoo ñu'u' inı ra ni xaa ña ni xini ra, ña yi'é ndatun' koo' chukuu' Jesús xiin' uvı saa' te ita' xiin' a jaan'. ³³ Kij' kua'an Moisés xiin' Elías, te ni ka'an Pedro xiin' Jesús ndii:

—Va'a ña kuaxı ndu yo'o', tákuie. Na kasa'a ndu unı ta'an tia'va'. İin a kunduu' yo'ó, te ĩin a kunduu' Moisés, te ĩin a kunduu' Elías —ni kachi ra xiin' a.

Ndisu xini ra ndee ña nduu' ña ka'an ra. ³⁴ Kij' ka'an ka Pedro ña jaan' iin' ra, te ni nuu ĩin viko', te ni tisa'vi ña'a' a, te kij' tisa'vi ña'a' a ndii, ni yi'vi va unı saa' ra. ³⁵ Te teın viko' jaan' ni ka'an ĩin tachi' yu'u' ndii:

—Ña ñaa' nduu' si'e manı' i. Kuni so'o ndo' ña ka'an a xiin' ndo' —ni kachi a.

³⁶ Te kij' ndi'ı ni ka'an tachi' yu'u' jaan' ndii, ni xini ra ña ĩin ndaa' kuıti' Jesús iin' ikan'. Te ni ka'an ra xiin' ndee ĩin ne yivi' xa'a' ña ni xini ra jaan' ndee ni ya'a kua'a' kivi'.

So'o ni xaa a kij' ni sanda'a Jesús ĩin te sava, te naá ña ndıva'a nimá
(Mt. 17:14-21; Mr. 9:14-29)

³⁷ Te tukı kivi' kij' ni nakaa' Jesús xiin' te jaan' xini' iku' jaan' ndii, kua'a' koo' chukuu' ne yivi' ni xa'an nata'an' xiin' a. ³⁸ Sakan' te ni ka'an ti'e' ĩin te ka'ni teın ne yivi' jaan' xiin' a ndii:

—Tákuie, ka'an nda'vi i xiin' un' ña saa va un' ña va'a, te chındıee' un' si'e i. Sakan' ña ĩin ndaa' kulı' ra sakan' kumi' i. ³⁹ Te ĩin ña ndıva'a tiin' ña'a', te ĩin sande'ı tıo' ña'a' a, te xa'ni' i'i' ña'a' a, te tava' a pele yu'u' ra, te satuxu'vi ña'a' a. Te kij' ndi'ı mji' kuu' a xiin' ra ndii, xij va sandie'ni' ña'a' a. ⁴⁰ Te xa ni ka'an nda'vi i xiin' te nda'a' xa'a' un' te xta'ni' ra a

ña ndıva'a jaan' nimá si'e i kaa', ndisu ni kuvı xta'ni' ra a —ni kachi ra.

⁴¹ Sakan' te ni ka'an a xiin' ne yivi' jaan' ndii:

—Ne ĩinı xini Ndiosí nduu' ndo'ó, ne ndiee' ĩin yivi' vitin, te ne nıa'a nduu' tu ndo'. ¿Saa ka vi' ta'an' kivi' ka koo i xiin' ndo' te kundıeni i ña xaa' ndo'? Nıa'a yo'o' xiin' te lıı si'e un' ñaa' —ni kachi a.

⁴² Kij' kuyatin' te lıı jaan' kua'an ra mii' iin' Jesús ndii, ni sanduva ña'a' ña ndıva'a jaan' ndee ñu'u', te ni xa'ni' i'i' ña'a' a. Ikan' te ni ka'an ndıee' Jesús xiin' ña ndıva'a jaan', te ni keta a nimá ra. Te ni sanda'a ña'a' Jesús, te ni sanakua'a ña'a' a nda'a' yuva' ra. ⁴³ Te sakuu' ne yivi' jaan' ndii, ni nandanı nıa xa'a' ña ka'nu' ña ni xaa Ndiosı'ı ikan'.

Tukı ni ka'an Jesús xa'a' ña kundō'o a te kuvı a

(Mt. 17:22-23; Mr. 9:30-32)

Te kij' ita' ka ne yivi' nandanı nıa xa'a' sakuu' ña xaa' Jesús ndii, ni ka'an a xiin' te nda'a' xa'a' a ndii:

⁴⁴ —Taxı so'o va ndo', te nandosı' ndo' ña ka'an i xiin' ndo' vitin. Yu'u, ña nduu' tu te yivi' ndii, sanakua'a te yivi' yu'u nda'a' te kuu' ka'nu' —ni kachi a.

⁴⁵ Ndisu ni kundanı te jaan' ña ka'an a xiin' ra. Sakan' ña tia'an nunıa' xini' ra te kundanı ra tu'un jaan'. Te ni yi'vi ra ndatu'un' ña'a' ra xa'a' ña jaan'.

Ka'an Jesús yoo nduu' ne ka'nu'

(Mt. 18:1-5; Mr. 9:33-37)

⁴⁶ Sakan' te ndee ndıee' ni xa'a' kani' ta'an' kuento te nda'a' xa'a' a jaan' xa'a' ndee te jaan' nduu' te ka'nu' ka teın ra.

⁴⁷ Ndisu kij' ni xini Jesús saa xanini nimá ra ndii, ni kı'in a ĩin te lulu, te ni xanı ña'a' a xıin' a. ⁴⁸ Te ni ka'an a xiin' te nda'a' xa'a' a jaan' ndii:

—Yoo ka natiin' ĩin te lulu yo'o' xa'a' a ña nduu' ra kuenta i ndii, yu'u natiin' nıa. Te yoo ka natiin' yu'u ndii, natiin' tu nıa ña ni tıanu' yu'u. Sakan' ña ne koo' nduu' xachi' teın ndo' ndii, ne jaan' nduu' ne ka'nu' ka —ni kachi a.

Ka'an Jesús ña ne nıkasi yoo ndii, ne chındıee' yoo nduu' nıa

(Mr. 9:38-40)

49 Sakan' te ni ka'an Juan xiin' Jesús ndii:

—Tákui'e, ni xini ndu jin te tava' ña ndiva'a nimá ne yivi' xiin' ña ndiee' un'. Te ni xika ndu sain kuiin' ña'a' ndu, kuach'i ndii süu' te xika' xiin' e' nduu' ra —ni kach'i ra.

50 Ndisu ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Sáin kuiin' ña'a' ndo', kuach'i ndii, yoo ka nákasi yoo ndii, ne chindiee' yoo nduu' nja —ni kach'i a.

Xi'é Jesús nuu' Santiago xiin' nuu' Juan

51 Te kij' xa kuyatin' nandiko' Jesús ndivi' ndii, jin ndaa' ni tax'i ini a ña ku'un a ñuu' Jerusalén. 52 Te ni ti'vi' a jin uvi te nda'a' xa'a' a jin ñuu' ne Samaria, te ku'un kuie ra nanduku' ra mii' kuv'i nandiee' nja jin xa'a'. 53 Ndisu ne ndiee' ñuu' jaan' ndii, ni xiin' nja natiin' ña'a' nja, sakan' ña ni xini nja ña ñuu' Jerusalén kua'an a. 54 Kij' ni xini te nda'a' xa'a' a, Juan xiin' Jacobo, ña ni xka'ndia ikan', te ni ka'an ra xiin' a ndii:

—Tákui'e, ¿ñáá kuní un' ña ka'an chuun' e' naa ni xaa Elías, te koyo ñu'u ndivi', te koko xachi' nja? —ni kach'i ra.

55 Sakan' te ni ndiko' kuiin' Jesús, te ni saki'in' ña'a' a kuento ka'an a xiin' ra ndii:

—Ndo'ó ndii, ni ndee xini ndo' ndee espíritu tiin' ndiaa ndo'. 56 Kuach'i ndii, yu'u, ña nduu' tu te yivi' ndii, ni xaa i jin yivi' te sandoñu'u' i ne yivi'. Süu' jaan' ndii ni xaa i te sakakú ña'a' i —ni kach'i a.

Sakan' te kua'an ra xiin' a inga ñuu.

Sq'o ni ka'an Jesús xiin' te ni kuni kundikun ña'a'

(Mt. 8:18-22)

57 Kij' naa Jesús ichi' xiin' te nda'a' xa'a' a kua'an a, te ni ka'an jin te yivi' xiin' a ndii:

—Tákui'e, ku'un i xiin' un' mii' ka kua'an un' —ni kach'i ra.

58 Te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Inguj' ndii, yavi ri' yoo, te saa, ti' ta'nu' ndivi' ndii, cho'o ri' yoo. Ndisu yu'u, ña nduu' tu te yivi' ndii, ndee mii' nandiee' i koo' vi' —ni kach'i a.

59 Sakan' te ni ka'an Jesús xiin' inga ra ndii:

—Kundikun un' yu'u —ni kach'i a.

Ikan' te ni ka'an ra xiin' a ndii:

—Tákui'e, xi'na tax'i un' na ku'un nataan' i yuva' i —ni kach'i ra.

60 Ikan' te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Nakoo un' na nataan' ne xa ni xi'i nuu' Ndiosí ne yivi' xiin' nja. Ndisu yo'ó ndii, kua'an te ka'an ndoso' un' tu'un va'a xa'a' saa xa'ndia chuun' Ndiosí nimá ne yivi' —ni kach'i a.

61 Te ni ka'an inga ra xiin' a ndii:

—Tákui'e, kundikun yu'u yo'ó, ndisu xi'na tax'i un' na ku'un ndei' i ne ndiee' vi'e i —ni kach'i ra.

62 Sakan' te ni ka'an a xiin' te jaan' ndii:

—Ndee jin te natiin' xa'a' tun' yata' ta'vi' ñu'u', naa' xito' xata' ra kua'an ra ndii, va'a ra ta'vi' ñu'u'. Sakan' tu nduu' a xiin' ne xikundikun' ichi' yu'u naa' xito' xata' nja nuu' ña yoo' jin yivi' ndii, va'a nja ko'ni ne yivi', te ka'ndia chuun' Ndiosí nimá nja —ni kach'i a.

10

Ti'vi' Jesús uni xiko uxi te yivi' te ku'un ka'an ndoso' ra tu'un va'a xa'a' ichi' a

1 Kij' ndi' i ña jaan' ndii, ni nakaxin xto'o e' inga uni xiko uxi ta'an te ndikun' ichi' a, te ni ti'vi' a uvi ta'an uvi ta'an ra, te ku'un ra sakuu' ñuu' xiin' nda'a' a mii' kuní a ku'un a. 2 Sakan' te ni ka'an a xiin' te jaan' ndii:

—Ña ndaku ndii, yoo kua'a' ne yivi', te nduu' nja ndee naa ña savi', ndisu koo' kua'a' te yivi' xachuun' xa'a' nja te sania'á ña'a' ra. Sakan' na kuii' ka'an nda'vi ndo' xiin' Ndiosí, ña nduu' xto'o ña savi' kaa', te ti'vi' a te sachuun' xa'a' a. 3 Kua'an ndo' te saa ndo' chuun' jaan'. Ndisu kuní a kundani ndo' ña ti'vi' i ndo'ó ndee naa mbee tein' kua'a' lobo. 4 Kij' ku'un ndo' ndii, kōni' i ndo' xu'un', te kōni' i tu ndo' tinda' ndo', te ni ndee kōni' i tu ndo' inga na'a ndixan' ndo', te nakuatu ta'an' ndi' i tu ndo' xiin' ne yivi' ichi'. 5 Te ndee ka vi'e mii' xaa nuu' ndo' ndii, xi'na ka ña yo'o' ka'an ndo': "Na koo na ña maní' nimá ne ndiee' vi'e yo'o", kach'i ndo'. 6 Te naa' yoo' sava ne xata'an natiin' ña maní' jaan' ndii, ndoo a xiin' nja, te naa' koo' nja ndii, nandiko' tukuu' a xiin' ndo'. 7 Te xa jin ndaa' vi'e jaan' ndoo ndo', te kuxi ndo', te ko'o tu ndo' ndee ka ña tax'i ne xiin'

vi'e jaan'. Kuachi ndii, te xachuun' ndii, xata'an ña ki'in ra ña tiaku ra. Te ndüku' ka ndo' inga xaan' mii' kundiee ndo'.
 8 Kii' ko'ni ndo' ndee ka ñuu, te natjin manj' nja ndo'ó ndii, kuxi ndo' ndee ka ña taxi nja nda'a' ndo',⁹ te sanda'a ndo' ne kuni kuvj' ñuu jaan', te ka'an ndo' xiin' nja ndii: "Xa kuyatin' kuii ka'ndia chuun' Ndiosí nimá ne yivi'." 10 Ndisu kii' ko'ni ndo' ndee ka ñuu, te natjin manj' nja ndo'ó ndii, kiee ndo' ya'ya ñuu nja jaan' ka'an ndo' ndii: 11 "Ndee yaka' ñuu ndo', ña ni tiso ndixan' ndu ndii, sakoyó ndu a te kundani ndo' ña vä'a kuni Ndiosí xini a ndo'ó. Ndisu kuni a ña kundani ndo' ña xa kuyatin' kuii ka'ndia chuun' Ndiosí nimá ne yivi'", kachi ndo'. 12 Ka'an i xiin' ndo' ña kivi', ña sana'má Ndiosí ne yivi' ndii, sando'o' kua'a' ka a ne jaan' te sakan' ne nja'a ne ni ndiee ñuu Sodoma.

Yo'o' ka'an Jesús ña nda'vi va kundo'o ne ndiee' ñuu mii' ni xiin nja ini nja kuni ña'a' nja
 (Mt. 11:20-24)

13 'Nda'vi va kuu' ndo'ó, ne ndiee' ñuu Corazín, xiin' ndo'ó, ne ndiee' ñuu Betsaida. Naa' ni xaa' i chuun ka'nu', ña ni xaa' i ñuu ndo'ó jaan', ñuu Tiro xiin' ñuu Sidón ndii, xta'an' vi' ni nama ne jaan' nimá nja ni'nu' nja toto ndei', te ndiee' nja nuu' yaa' nu'u. 14 Sakan' na kuii' chie ka tundo'o' kundo'o' ndo'ó kivi' ña sana'má Ndiosí ne yivi' te sakan' ne ndiee' ñuu Tiro xiin' ñuu Sidón jaan'. 15 Te ndo'ó, ne ndiee' ñuu Capernaum ndii, tuu ndo' ña kaa ndo' ndee ndivi', ndisu ndee yavi ndii ko'ni Ndiosí ndo'ó —ni kachi a.

16 Te ni ka'an Jesús xiin' te uni xiko uxi jaan' ndii:

—Ne xini so'o ña ka'an ndo'ó ndii, ña ka'an yu'u xini so'o tu nja, te ne saxio' ndo'ó ndii, yu'u saxio' tu nja, te yoo ka saxio' yu'u ndii, saxio' tu nja Ndiosí ña ni ti'vi' yu'u iin yivi' yo'o' —ni kachi a.

So'o ni xaa a kii' ni nandiko' te uni xiko uxi jaan'

17 Kii' ni nandiko' te uni xiko uxi jaan' mii' ni xa'an ra ndii, va'a va kuni ra, te ka'an ra xiin' Jesús ndii:

—Tákui'e, ndee ña ndiva'a kandixa' ña ka'an chuun' ndu xiin' a xiin' ña ndiee' un' —ni kachi ra.

18 Ikan' te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Ni xini yu'u ni nama ña ndiva'a kuu' nuu' ndivi' ndee naa ñu'u savi'. 19 Koto ndo', xa ni taxi i ndiee' ndo', te kanando ndo' koo' xiin' tisu'ma. Te ni taxi tu i ndiee' ndo' nuu' ña ndiva'a, ña ndasi' ta'an xiin' e', te ndee iin ña jaan' sätuxu'vi' ndo'ó. 20 Ndisu nakuatia' nimá ndo' xa'a' a ña kumi' ndo' ndiee' nuu' ña ndiva'a jaan'. Süu' jaan' ndii nakuatia' nimá ndo' xa'a' a ña xa yoso' kivi' ndo' nuu' tutu Ndiosí ndivi' —ni kachi a.

Nakuatia' nimá Jesús xaa' Espiritu Santo

(Mt. 11:25-27; 13:16-17)

21 Xa hora sakan' te ni nakuatia' ya'a nimá Jesús ni xaa' Espiritu Santo, te ni ka'an a xiin' Ndiosí ndii:

—Tataa, xaka'nu' yu'u yo'ó, yuva' i. Yo'ó nduu' xto'o nuu' ndivi' xiin' nuu' iin yivi'. Ni tisi'e un' ña ndiee' un' nuu' ne xini tuni xiin' nuu' ne ndichi, ndisu ni nia'a un' ña jaan' nuu' ne nda'vi kuu' nimá. Uun ndo', tataa, ni xaa un' sakan' xa'a' ña ña jaan' ni xtani mii' un' —ni kachi a.

22 Te ni ka'an Jesús xiin' ne yivi' ne ita' ikan' ndii:

—Ni sanakua'a yuva' i sakuu' ña yoo nda'a' i. Te ndee iin koo' xini yoo nduu' yu'u, ña nduu' si'e Ndiosí. Süu' jaan' ndii yuva' i jaan' kuiti' xini yoo nduu' i. Te ndee iin koo' xini yoo nduu' yuva' i jaan'. Süu' jaan' ndii yu'u, ña nduu' si'e a, kuiti' xini ña'a' xiin' ne kuni yu'u nia'a ña'a' i nuu' —ni kachi a.

23 Sakan' te ni ndiko' kuiin Jesús nuu' te nda'a' xa'a' a, te ni ka'an siin' a xiin' ra ndii:

—Sañu'u' va Ndiosí ndo'ó, ña xini nduchi' nuu' ndo' ña yoo vitin. 24 Kuachi ndii ka'an i xiin' ndo' ña kua'a' te ni ka'an tiakú tu'un Ndiosí xiin' te ni xa'ndia chuun' kuu' nuu' ndii, ni kuni ra kuni nduchi' nuu' ra ña xini nduchi' nuu' ndo', ndisu ni xini ra a. Te ni kuni tu ra kuni so'o ra ña xini so'o ndo', ndisu ni xini so'o ra a —ni kachi a xiin' ra.

Sania'á Jesús xa'a' ña va'a ña ni xaa iin te ni kije ñu'u' Samaria

²⁵ Sakan' te ni nuṭa iin te sanakuachi' tu'un ndei' Ndiosí, te xa'a' a ña ni kuni ra koto kua'a ra Jesús na ni ndatu'un' ña'a' ra ndii:

—Maestro, ¿ndee ña kuni a saa i te ni'i' i kivi' ñuu ña kōo' kivi' ndi'i'? —ni kachi ra.

²⁶ Sakan' te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—¿Ndee ña ka'an tu'un ndei' Ndiosí? ¿Saa kundani un' ña ka'an a? —ni kachi a.

²⁷ Sakan' te ni ka'an ra ndii:

—Ka'an a ndii: “Kundani ndo' xto'o e' Ndiosí xiin' kanii' nimá ndo', xiin' kanii' ña nduu' ndo', xiin' sakuu' ña ndjee' ndo', xiin' sakuu' ña xini tuni ndo'. Te kundani tu ndo' sakuu' ne yivi' xiin' ndo' ndee naa kundani xiin' mii' mii' ndo'” —ni kachi ra.

²⁸ Sakan' te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Va'a ni nakuiin un', ña jaan' saa un' te natiiin un' kivi' ñuu ña kōo' kivi' ndi'i' —ni kachi a.

²⁹ Ndisu xa'a' a ña ni kuni te yivi' jaan' natiaa ra, na ni ndatu'un' ka ra Jesús ndii:

—Te, ¿yoo nduu' ne yivi' xiin' i? —ni kachi ra.

³⁰ Sakan' te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Unta' ndii, ni keta iin te yivi' ñuu Jerusalén, te kua'an nakaa' ra ñuu Jericó. Te kij' kua'an ra ichi' ndii, ni kandekuie te kui'na', te ni na'in ndoo ra ña'a te jaan' ndee toto ra, te ni satuxu'ví va ña'a' ra, ndee chaa' va te ka'ni' ña'a' ra. Te ni nakoo ña'a' ra te kua'an ra. ³¹ Te va'a ña ichi' jaan' tu ni nakaa' iin sutu kua'an ra. Ndisu kij' ni xini ra kandu'u' te jaan' ichi' ndii, ni xka'ndia xioo ra xiin' ichi' jaan' kua'an ra. ³² Te sakan' tu ni xaa iin te levita, te xachuun' tixin yukun' ka'nu'. Kij' ni xini ra kandu'u' te jaan' ichi' ndii, ni xka'ndia xioo ra xiin' ichi' jaan' kua'an ra. ³³ Ndisu kua'an tu iin te Samaria ichi' jaan', te kij' ni xini ra kandu'u' te jaan' ndii, ni kuvita va ini ra xa'a' te jaan'.

³⁴ Sakan' te ni xaa ra mii' kandu'u' te jaan', te ni natia ra xiin' vino, te ni saka' tu ra xa'an oliva mii' ni tuxu'ví te jaan', te ni tisuku' ra a toto. Ndi'i jaan', te ni saka' ña'a' ra xata' mburru sana ra, te ni xan ndiaka ña'a' ra iin vi'e tatu', te ni xito ña'a' ra. ³⁵ Te tuku kivi', kij' ni keta ra

kua'an ra ndii, ni tava' ra uvi ta'an xu'un' yuu' plata, te ni taxí ra a nda'a' te xiin' vi'e jaan' ka'an ra xiin' ra ndii: “Saa un' ña va'a, te koto va'a un' te kaa', te naa' ka'ni' un' kua'a' ka xu'un' te sakan' ña ni taxí i nda'a' un' ñaa' ndii, kij' nandiko' i te nacha'vi i yo'ó”, ni kachi ra —ni kachi Jesús xiin' te jaan'.

³⁶ Sakan' te ni ka'an ka a xiin' te jaan' ndii:

—Te uni saa', te ni xini te ni tuxu'ví ni xaa te kui'na' jaan' ndii, ¿ndee te jaan', tuu yo'ó ndii, ni nia'a xna'a ra ña nduu' ra te yivi' xiin' te ni tuxu'ví jaan'? —ni kachi Jesús.

³⁷ Sakan' te ni ka'an ra xiin' a ndii:

—Te ni kuvita ini xa'a' te jaan' —ni kachi ra.

Te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Va'a, kua'an, te iin kachi saa un' xiin' ne yivi' —ni kachi a.

Sq'o ni xaa a kij' ni xa'an Jesús vi'e Marta xiin' María

³⁸ Kij' naá Jesús ichi' kua'an a xiin' te nda'a' xa'a' a ndii, ni xaa a iin ñuu lulu, te ñuu jaan' ndu'u' iin ña' nani' Marta, te ni natiiin ña'a' ña' jaan' vi'e a'. ³⁹ Te ni yoo iin ña'a' ta'an' a' nani' María, ña' ni xikundu'u' yatín xa'a' Jesús xini sq'o a' ña sania'á a. ⁴⁰ Ndisu Marta jaan' ndii, ndi'ni ka a' xa'a' kua'a' chuun ña yoo nuu' a', sakan' na ni kuyatín a' nuu' Jesús, te ni ka'an a' xiin' a' ndii:

—Tákuie, ¿ñáá tüvi' nuu' un' ña ñaa' taxin' ndu'u' ña' ta'an' i, te yu'u ndii, yoo kua'a' chuun nuu' i? Ka'an kij' xiin' a' na ndondichi a' te chindiee' a' yu'u —ni kachi a'.

⁴¹ Ikan' te ni ka'an Jesús xiin' a' ndii:

—Marta kua'a, xa ndi'ni yo'ó, ndee ximi' koq nimá un' xa'a' kua'a' chuun. ⁴² Ndisu iin ndaa' kujiti' ña'a' nduu' ña kuni a, te ña ni nakaxin María nduu' ña va'a ka. Te kōo' kivi' tu'un a nda'a' a' —ni kachi a.

11

Yo'o' sania'á Jesús saa ka'an e' xiin' Ndiosí
(Mt. 6:9-15; 7:7-11)

1 So'ŋ n̄i xka'ndiã a unta' kiji' ndi'i n̄i ka'an Jesús xiin' Ndiosí, n̄i ka'an iin te nda'a' xa'a' a xiin' a ndii:

—Tákui'e, saa un' ña va'a, te sania'á un' ndu'u saa ka'an ndu xiin' Ndiosí naa n̄i xaa Juan n̄i sania'á ra te nda'a' xa'a' ra saa ka'an te jaan' xiin' Ndiosí —n̄i kachi ra.

2 Sakan' te n̄i ka'an a xiin' sakuu' ra ndii:

—Kij' ka'an ndo' xiin' Ndiosí ndii, so'ŋ kachi ndo':

Yuva' ndu, ña ndu'u' ndivi',
na t̄iin ka'nu' sakuu' ne yivi' kivi' un'.

Te na kixin un' te ka'ndiã chuun' un' nimá ndu,

te na saa un' ña ka'an nimá un' iin yivi' yo'o', saa nii' xaa' un' ña jaan' ndivi'.

3 Te i'in kivi' kua'an tax̄i un' ña xaxi', ña kuní nuu' ndu.

4 Te na koo ka'nu' inji un' xa'a' kuachi ndu ndee naa xaa' ndu'u' yoo ka'nu' inji ndu xa'a' sakuu' ne xaa' ña v̄a'ã xiin' ndu.

Te tax̄i un' koto kua'a tundo'o' ndu te koyo ndu nuu' kuachi, süu' jaan' ndii sakakú un' ndu nuu' ña ndiva'a.

Kachi ndo' xiin' a —n̄i kachi a xiin' ra.

5 Te n̄i ka'an tu a ndii:

—Saa e' kuenta ndii, yoo iin te xiní ta'an' xiin' iin ndo'ó, te ku'un ndo' vi'e ra na ñuu, te ka'an ndo' xiin' ra ndii: “Ñani roj, ñani roj, saa va un' ña va'a, te satatu un' yu'u unj ta'an xita' va'a, 6 sakan' ña n̄i xaa iin te xiní ta'an' xiin' i, te kuaxi xika' va, te koo' a tax̄i i kuxi ra”, kachi ndo'. 7 Te nakuiin te jaan' ndee t̄ixin vi'e ra ka'an ra ndii: “Sãtaña'a' un' yu'u, xa n̄i ndasi i yi'e', te ne kuachi' si'e i ndii, xa kixin ña ndiee' ña xiin' i nuu' tun' xto, sakan' na kuii' küvi ndokoo i te tax̄i e' nda'a' un'”, kachi ra xiin' ndo'. 8 Ka'an i xiin' ndo' ña tee' ndee küni ndokoo ra, te tax̄i ra xita' va'a nda'a' ndo' xa'a' a ña iin te xiní ta'an' xiin' ndo' nduu' ra ndii, ndokoo ra, te tax̄i ra ndee ka ña kuní nuu' ndo' xa'a' ña kayu'u' te kayu'u' ndo' nuu' ra. 9 Te ka'an i xiin' ndo' ña kakan ndo' ña'a nuu' Ndiosí, te tax̄i ña'a' a nda'a' ndo'. Nduku' ndo' ña jaan' nuu' a, te nat̄iin ndo' a. Sakaxan' ndo' yi'e', te nunia' ña'a' a nuu' ndo'. 10 Kuachi ndii, sakuu' ne xikán ña'a

nuu' Ndiosí ndii, tax̄i a ña jaan' nda'a' ña, te sakuu' ne nduku' ña jaan' nuu' a ndii, nat̄iin ña a, te sakuu' ne sakaxan' yi'e' ndii, nunia' ña'a' a nuu' ña.

11 'Kuachi ndii koo' ndee iin ndo'ó, te nduu' yuva', tax̄i iin yuu' nda'a' tiaa si'e ndo' kij' xikán ra iin xita' va'a kuxi ra. N̄i ndee tax̄i tu ndo' iin koo' nda'a' si'e ndo' jaan' kij' xikán ra iin t̄iaka' nuu' ndo' kuxi ra. 12 Te koo' tu ndee iin ndo'ó tax̄i iin t̄isu'ma nda'a' tiaa si'e ndo' kij' xikán ra iin ndivi' kuxi ra. 13 Naa' xiní ndo'ó, ne yoo kuachi, tax̄i ndo' ña va'a nda'a' si'e ndo' ndii, saa ka vi' tu yuva' e' Ndiosí, ña ndu'u' ndivi' ndii, tax̄i a Espiritu Santo kunaa nimá ne xikán ña'a' nuu' a —n̄i kachi a.

Ka'an k̄ini te yivi' xa'a' Jesús

(Mt. 12:22-30; Mr. 3:20-27)

14 Unta' ndii, iin' Jesús xtá'ni' a iin ña ndiva'a ña n̄i xaa i'in' iin te yivi'. Te kij' n̄i keta ña jaan' nimá te jaan' ndii, n̄i naka'an tukuu ra, te n̄i nandan̄i va ne yivi'. 15 Ndisu sava ña n̄i ka'an xiin' ta'an' ndii:

—Ña ndiva'a kuu' nuu', ña nani' Beelzebú, tax̄i ndiee' te kaa', te kuv̄i tava' ra ña ndiva'a nimá ne yivi' —n̄i kachi ne jaan'.

16 Te sava tuku ña n̄i xito kua'a ña'a', sakan' na n̄i xikan ña nuu' Jesús ña saa a iin chuun ka'nu', ña tax̄i' Ndiosí, te kunj ña a. 17 Ndisu Jesús ndii, n̄i xinj a saa xanini ña, te n̄i ka'an a ndii:

—Naa' nata'vi' ne yivi', ne ndiee' iin ñuu ka'nu' kuu' nuu', te k̄unta'an' ña ndii, ndoñu'u' ñuu jaan', uun naa' nata'vi' ne ndiee' t̄ixin iin vi'e te k̄unta'an' ña ndii, nduxin tu ña jaan'. 18 Te nii' sakan' nduu' tu a naa' k̄unta'an' ña ndiva'a kuu' nuu' xiin' nda'a' xa'a' a ndii, sandoñu'u' xiin' mii' m̄i' a. Ka'an i ña jaan' xiin' ndo', sakan' ña ka'an ndo' ña xiin' ndiee' Beelzebú tava' i ña ndiva'a, ña ñu'u' nimá ne yivi'. 19 Naa' ndixa xna'a ña xiin' ndiee' Beelzebú tava' i ña ndiva'a, ña ñu'u' nimá ne yivi' ndii, ¿yoo tax̄i' ndiee' te nduu' kuenta ndo'ó, te tava' ra ña ndiva'a jaan' nimá ne yivi'? Sakan' na kuii' te jaan' nia'á ña süu' ña ndaku nduu' ña ka'an ndo' xa'a' i. 20 Ndisu naa' tava' i ña ndiva'a jaan' xiin' ña ndiee' Ndiosí

ndii, xiin' ña jaan' nia'a i ña xa ni xa'a' Ndiosí xa'ndia chuun' a tejin ndo'.

²¹ 'Naa' yoo iin te ndiee', te kumi' kua'a' ña xín' ndii, yoo tu'va ra te koto ra vi'e ra. Sakan' na kuii' kōo' a ndo'o' ña yoo tixin vi'e ra. ²² Ndisu kij' xaa iin te ndiee' ka te sakan' te jaan' ndii, kanando ña'a' ra, te tu'un ra sakuu' ña xín', ña ini te jaan' xini ra, te xaxa' ra sakuu' ña va'a ña ni kumi' te jaan'. ²³ Yoo ka xachuun' inga' xiin' yu'u ndii, ne ndasi' ta'an' xiin' i nduu' nia, te yoo ka chindiee' ta'an' xiin' i ndii, ne xikuita'nú nuu' i nduu' nia.

Ka'an Jesús ña ndo'o' ka iin ne yivi' kij' nandiko' ña ndiva'a nimá nia mii' ni naa a (Mt. 12:43-45)

²⁴ 'Kij' keta' iin ña ndiva'a nimá iin ne yivi' ndii, kua'an a te xika' a mii' kaa' ichi nanduku' a mii' nandiee' a. Te kij' kuasa' ni'i' ña'a' a, te ka'an xiin' mii' mii' a ndii: "Nandiko' tukuu' e' nimá te yivi' vi'e e' mii' ni keta' e'", kachi a. ²⁵ Te kij' nandiko' a ikan' ndii, ndatun' nimá te jaan', ndee naa kaa' iin vi'e ña xa ni nativi', te ni ndasandoo ne yivi' tixin a. ²⁶ Sakan' te kua'an nakaya a inga uxá ta'an ña ndiva'a, ña kinj ka kuu' te sakan' mii' a, te kō'ni sakuu' a nimá te jaan', te kundiee a ikan'. Sakan' na kuii' te yivi' jaan' ndii, kinj ka kuu ra so'o' ndi'i' te sakan' ña nuu' —ni kachi a.

Sañu'u' va Ndiosí ne xini so'o tu'un a, te saxinú nia ña ka'an a

²⁷ Kij' iin' Jesús ka'an a ña jaan' ndii, iin ña'a', ña' ka'ni tejin ne yivi' kua'a' jaan', ni ka'an ti'e' xiin' a ndii:

—Sañu'u' va Ndiosí ña'a', ña' ni sakaku' yo'ó, te ni sachichin' a' yo'ó —ni kachi a'.

²⁸ Te ni ka'an Jesús ndii:

—Sañu'u' ka a ne xini so'o tu'un a, te saxinú nia ña ka'an a —ni kachi a.

Ña yo'o' ka'an Jesús xa'a' ne xikán ña saa a iin chuun ka'nu' nuu' nia (Mt. 12:38-42)

²⁹ Te kij' so'o nakaya kua'a' ka ne yivi' mii' iin' Jesús ndii, ni xa'a' ka'an a xiin' nia ndii:

—Ndo'ó, ne nia'a ndiee' iin yivi' vitin ndii, kuni kunj ndo' iin chuun ka'nu' ña xaa' Ndiosí. Ndisu taxj ka Ndiosí kunj ndo' inga chuun ka'nu', süu' jaan' ndii

ñá ni xaa a xiin' Jonás kujti' nia'a i nuu' ndo'. ³⁰ Kuachj ndii, naa ni xaa Ndiosí iin chuun ka'nu' xiin' Jonás xta'an' nuu' ne ni ndiee ñuu ña ni nani' Nínive ndii, iin kachi tu saa a xiin' yu'u, ña nduu' tu te yivi', nuu' ndo'ó, ne ndiee' iin yivi' vitin.

³¹ Ña' ni nduu' reina nuu' ñuu Sabá xta'an' ndii, tijn kuachj a' ndo'ó, ne ndiee' iin yivi' vitin, kij' sana'má Ndiosí sakuu' ne yivi', sakan' ña ndee mii' xan ndi'i' iin yivi' ni kiee a', te ni kixin a', te ni xini so'o a' ña xini tuni te ni nduu' rey Salomón. Ndisu te iin' ka'an xiin' ndo' vitin ndii, te ka'nu' ka nduu' ra te sakan' Salomón jaan'. ³² Sakan' tu ne ni ndiee xta'an' ñuu Nínive jaan' ndii, tijn kuachj nia ndo'ó, ne ndiee' iin yivi' vitin kij' sana'má Ndiosí sakuu' ne yivi', sakan' ña ni nama nia nimá nia kij' ni xini so'o nia tu'un va'a ña ni ka'an ndoso' Jonás. Ndisu ña iin' ka'an xiin' ndo' vitin ndii, ña ka'nu' ka nduu' a te sakan' Jonás jaan'.

Ka'an Jesús ña xachuun' nduchi' nuu' e' ndee naa kaa tuún (Mt. 5:15; Mt. 6:22-23)

³³ 'Ndee iin ne yivi' nakun' kaa tuún, te kanj nia a mii' kasj'e, te ni ndee nakun' tu nia a, te kanj nia a tixin iin xatun'. Süu' jaan' ndii nakun' nia a, te kataxko' nia a, te kuvj tuvi' nuu' ne xka'ndiá tixin vi'e. ³⁴ Nduchi' nuu' e' ndii, ndee naa kaa tuún xa'a' nimá e' nduu' a. Sakan' na kuii' naa' yoo va'a nduchi' nuu' e' ndii, chitu' nimá e' xiin' ñu'u' ña taxi' Ndiosí. Ndisu naa' yoo va'a a ndii, kanii' nimá e' yoo iin' yavi'. ³⁵ Sakan' na kuii' koto va ndo' saa' iin kij' nda'va ñu'u' ña yoo nimá ndo', te kuu iin' yavi' a. ³⁶ Te naa' chitu' nimá ndo' xiin' ñu'u' ña taxi' Ndiosí, te ndee iin sie kōo' iin' yavi' a ndii, ndatun' xava'a yi'é nimá ndo' ndee naa ndatun' yi'é iin kaa tuún —ni kachi Jesús.

Ka'an Jesús xa'a' ña vä'a ña xaa' te fariseo xiin' xa'a' ña vä'a ña xaa' te sanakuachi' tu'un ndei' Ndiosí

(Mt. 23:1-36; Mr. 12:38-40; Lc. 20:45-47)

³⁷ Te kij' ndi'i' ni ka'an Jesús nuu' ne yivi' ndii, ni xaka ña'a' iin te fariseo ña ku'un kuxi a vi'e ra. Sakan' te kua'an a, te ni xka'ndia a tixin vi'e ra, te ni xikundu'u'

a, te kuxi a nuu' mesa xiin' ra. ³⁸ Te fariseo jaan' ndii, ni nandanj ra kij' ni xini ra na ni saxinu a saa kuni a natia a nda'a' a ki'in' ichi na kuni ka kuxi a. ³⁹ Ndisu ni ka'an xto'o e' xiin' te jaan' ndii:

—Ndo'ó, te fariseo ndii, natia' ndo' xata' yaxin' xiin' xata' ko'o' kuiti'. Ndee naa yoo mii' ndo', sakan' na tixin nimá ndo' ndii, chitu' vi' a xiin' mii' ndi'i' na ni xakui'na' ndo' xiin' na nia'a na xaa' ndo'. ⁴⁰ Ndo'ó ndii, te kuu' kaxi' nduu' ndo'. ¿Naá xini ndo' na Ndiosí ni xa'a nu'u' nde'i ndo', te suvi tu a ni xa'a nimá ndo'? ⁴¹ Va'a ka chindiee' ndo' ne nda'vi kuu' xiin' iin kani' nimá ndo', te kij' saa ndo' sakan' ndii, ndundoq kani' ndo'.

⁴² 'Ndisu ndo'ó, te fariseo ndii, chie va tundo'o' kundo'o' ndo' nda'a' Ndiosí, sakan' na cha'vi ndo' uxí nu'ni xata' i'in ciento nu'ni na nduu' minu menta, xiin' minu ruda. Te sakan' tu xaa' ndo' xiin' ndee ka yuva na chi'i' ndo'. Ndisu nakoo' ndo' na ka'nu' ka, na xachuun' ndaku xiin' na ndani ndo' Ndiosí. Na kaa' ni kuni a saxinu ndo', te saa na xaa' tu ndo' na jaan'.

⁴³ 'Ndo'ó, te fariseo ndii, chie va tundo'o' kundo'o' ndo' nda'a' Ndiosí, sakan' na xtani va ndo' kundiee' ndo' nuu' tei, tun' kuu' nuu', tun' ita' tixin vi'e mii' nakaya ne yivi', te xtani tu ndo' na nakuatu va'a ne yivi' ndo'ó ma'in' ya'vi mii' chitu' kaa'.

⁴⁴ 'Ndo'ó, te fariseo, xiin' ndo'ó, te sania'a tu'un ndei' Ndiosí ndii, te xasuvi xiin' mii' nduu' ndo', te chie va tundo'o' kundo'o' ndo' nda'a' Ndiosí, sakan' na nduu' ndo' ndee naa naña, na kuví kuni ne yivi' tee' ndee xika' nia xata' a —ni kachi a.

⁴⁵ Ikan' te ni ka'an iin te sanakuachi' tu'un ndei' Ndiosí xiin' a ndii:

—Taku'e, kij' ka'an un' sakan' xiin' te kaa' ndii, ka'an kiji tu un' xiin' ndu —ni kachi ra.

⁴⁶ Ikan' te ni ka'an ka Jesús xiin' ra ndii:

—Ndo'ó, te sanakuachi' tu'un ndei' Ndiosí ndii, chie va tundo'o' kundo'o' ndo' nda'a' Ndiosí, sakan' na chituni ndo' na ndei' vie xava'a nuu' ne yivi', te ka'an chuun' ndo' xiin' nia na saxinu nia na jaan', ndisu mii' ndo' ndii, ni ndee xiin' iin

nda'a' nuu' nda'a' ndo' kuni tondia ndo' na jaan'.

⁴⁷ 'Ndo'ó, te fariseo ndii, chie va tundo'o' kundo'o' ndo' nda'a' Ndiosí. Sakan' na xa'a ndo' naña' mii' nu'u' nu'u' nde'i te ni ka'an tiaku tu'un Ndiosí, te ni xa'ni' te xii' yata' ndo'. ⁴⁸ Sakan' na kuii' xiin' na jaan' nia'a ndo' na xini ndo' xa'a' na jaan', te nakuita ndo' kuento xiin' na ni xaa te xii' yata' ndo' jaan'. Sakan' na te jaan' ni xa'ni' na'a', te ndo'ó xa'a naña' ra.

⁴⁹ 'Sakan' na kuii' ni ka'an Ndiosí xiin' na xini tuni mii' a ndii: "Ti'vi' i nuu' ndo' te ka'an tiaku tu'un i xiin' te nda'a' xa'a' i. Te sava te jaan' ndii, ka'ni' na'a' ndo', te sava tuku ra kundikun u'vi ndo' taxi' na'a' ndo'", ni kachi a. ⁵⁰ Sakan' na kuii' ndo'ó nduu' ne nacha'vi nuu' Ndiosí xa'a' nii' sakuu' te ni ka'an tiaku tu'un a, ndee te ni xi'i ndee kij' ni xikandu'u' iin yivi'. ⁵¹ Nacha'vi ndo' ndee xa'a' nii' Abel, te ndee nii' Zacarías, te ni xi'i tixin yukun' mii' nasoko' ne yivi' na'a' nuu' Ndiosí. Na ndaku ka'an i xiin' ndo' ndii, ndo'ó ne ndiee' iin yivi' vitin, nacha'vi xa'a' sakuu' na jaan' saa Ndiosí.

⁵² 'Ndo'ó, te sanakuachi' tu'un ndei' Ndiosí ndii, chie va tundo'o' kundo'o' ndo' nda'a' Ndiosí, sakan' na xikuita'nu' ndo' nuu' ne yivi' te kundani nia xa'a' Ndiosí, sakan' na ni ndee mii' ndo' kundani xa'a' Ndiosí, te ni ndee taxi' tu ndo' na kundani inga ne yivi' xa'a' a —ni kachi a.

⁵³ Kij' ndi'i ni ka'an Jesús na jaan' ndii, ni xa'a' nasa'a xava'a te sania'a tu'un ndei' Ndiosí xiin' te fariseo, te ni xa'a' ndatu'un' na'a' ra xa'a' ki'in' na'a' vixi. ⁵⁴ Ni xaa ra sakan' ndee ni te ka'an a iin na kuví iin kuachi na'a' ra.

12

Ka'an Jesús na kunduu e' ndee naa te fariseo

(Mt. 10:26-27)

¹ Ikan' te ni nakaya ki'in' mií ne yivi' mii' iin' Jesús ndee xe'ni xa'a' ta'an' nia. Sakan' te ni xa'a' a ka'an a xiin' te nda'a' xa'a' a ndii:

—Koto xiin' mii' ndo' nuu' na xasuvi' xiin' mii' te fariseo, na nduu' ndee naa yuchi' levadura. ² Kuachi ndii, sakuu' na

xaa' si'e yoo ka ndii, nakoo tuvi' a, te sakuu' ña yoo si'e ndii, sakuu' ne yivi' kuni a. ³ Te ndee ka ña ni ka'an ndo' ñuu ndii, iin ke'in' xachi' natuvi' a nuu' ne yivi', te sakuu' ña ni ka'an yaa' ndo' tixin iin vi'e ndasi ndii, ka'an ndoso' ti'e' ne yivi' a ndee xini' vi'e —ni kachi a.

Küyivi' e' ne yivi' xiin' e', Ndiosí kuñti' kuni a kuyivi' e'
(Mt. 10:26-31)

⁴ Te ni ka'an ka Jesús ndii:

—Ndo'ó, te xini' ta'an' xiin' i ndii, ka'an i xiin' ndo' ña küyivi' ndo' te kuví ka'ni' ñu'u' nde'i ndo', sakan' ña köo' a kuví saa ka ra xiin' ndo' so'o' ndi'i'. ⁵ Ndisu ka'an i xiin' ndo' yoo kuni a kuyivi' ndo'. Kuni a kuyivi' ndo' ña kumi' ndiee' te ti'vi' a ndo'ó vi'e ndiaya' kii' xa ni xi'i ndo'. Uun ndo', ña jaan' kuni a kuyivi' ndo'. ⁶ Xini' sakuu' e' ña kuví sata' e' u'un ta'an saa xiin' sie kuñti' xu'un' kuachi', ndisu Ndiosí ndii, xini' a xa'a' i'in ti' jaan'. ⁷ Te saa ka vi' tu ndo'ó ndii, ndee xini' xini' ndo' xini' a saa ta'an kuu'. Sakan' na kuii' küyivi' ndo', sakan' ña ndiaa ya'vi' ya'a ka ndo'ó nuu' Ndiosí te sakan' kua'a' saa.

Na ndiee yu'u' e' nuu' ne yivi' ña nduu' e' kuenta Jesús
(Mt. 10:32-33; 12:32; 10:19-20)

⁸ Te ka'an tu i xiin' ndo' ña yoo ka ndiee' yu'u' xa'a' i nuu' ne yivi' ndii, ndiee yu'u' tu yu'u, ña nduu' tu te yivi', nuu' ángele, ña xika' nuu' nuu' Ndiosí, xa'a' ne jaan'. ⁹ Ndisu yoo ka ka'an ña xini' ña yu'u' ndii, ka'an tu yu'u nuu' ángele, ña xika' nuu' nuu' Ndiosí, ña xini' i ne jaan'. ¹⁰ Te yoo ka kanja'a xa'a' yu'u, ña nduu' tu te yivi' ndii, koo ka'nu' ini Ndiosí xa'a' ña. Ndisu yoo ka kanja'a xa'a' Espiritu Santo ndii, köo' ka'nu' ini a xa'a' ña. ¹¹ Te kii' kundjaka ra ndo'ó vi'e mii' nakayá e', uun kii' kundjaka ra ndo'ó vi'e mii' xa'nú te yivi' kuachi, uun kii' kundjaka ra ndo'ó nuu' te xa'ndia chuun' nuu' ñuu ndii, kündi'ni ndo' ndee ña nakuiin' ndo' nuu' te jaan'. Ni ndee kündi'ni tu ndo' saa ka'an ndo' nuu' ra, ¹² sakan' ña kii' xaa hora ña nakuiin' ndo' ndii, mii' Espiritu Santo sania'á ndo'ó ndee ña kuni a ka'an ndo' —ni kachi a.

Ka'an Jesús iin ña ka'an ndiaa xa'a' iin te vika', te küu' kaxi'

¹³ Ikan' te ni ka'an iin te iin' tein ne kua'a' xava'a jaan' ndii:

—Tákui'e, ka'an un' xiin' ñani i na nata'vi' ra ña'a ndu ña ni ndoo nda'a' i ni xaa yuva' ndu —ni kachi ra.

¹⁴ Ndisu ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Te yivi', süu' te xa'nú kuachi nduu' yu'u nuu' ndo', ni ndee süu' te nata'vi' ña'a tu nduu' i nuu' ndo' —ni kachi a.

¹⁵ Sakan' te ni ka'an ka a xiin' ne yivi' kua'a' jaan' ndii:

—Koto xiin' mii' va ndo' nuu' sakuu' ña ndioo' ini va ne yivi' xa'a', te kuxioo ndo' nuu' a, sakan' ña süu' xa'a' ña kumi' ne yivi' kua'a' ña'a te ndiaa ya'vi' kivi' ñuu ña —ni kachi a.

¹⁶ Sakan' te ni ka'an Jesús iin ña ka'an ndiaa xiin' ne yivi' kua'a' jaan' ndii:

—Ni yoo iin te vika' ndii, kua'a' va ña savi' ni nakaya ra nuu' ñu'u' ra. ¹⁷ Te ni xa'a' ka'an ra xiin' nimá ra ndii: “¿Ndee ña saa tu e' xiin' sakuu' ña savi' kaa', sakan' ña ñani mii' taxa'a e' e?”, ni kachi ra. ¹⁸ Sakan' te ni ka'an ka ra xiin' nimá ra ndii: “Xa xini' i ndee ña saa e'. Sanduva e' yaka e', te kasa'a e' ña na'nu' ka, te ikan' taxa'a e' sakuu' ña savi' kaa' xiin' sakuu' ña'a ña kumi' e'. ¹⁹ Sakan' te ka'an i xiin' nimá i ndii: Nimá mii' i, kua'a' va ña'a ni taxa'a e' xa'a' kua'a' va kuiya. Ña jaan' na kuii' nandiee' e', te kuxi e', te ko'o e', te sasana' xiin' mii' e'”, ni kachi ra. ²⁰ Ndisu ni ka'an Ndiosí xiin' te jaan' ndii: “Yo'ó, te küu' kaxi', ñuu vitin kuví un', te sakuu' ña'a ña ni taxa'a un' ndii, ¿yoo ña'a kunduu' a?”, ni kachi Ndiosí xiin' ra. ²¹ Sakan' kundo'o tu ne taxa'a ña vika' xa'a' mii' ña, ndisu nda'vi kuu' nimá ña nuu' Ndiosí —ni kachi a.

Xito' Ndiosí yoo', ne nduu' si'e a
(Mt. 6:25-34)

²² Sakan' te ni ka'an ka Jesús xiin' te nda'a' xa'a' a jaan' ndii:

—Sakan' na kuii' ka'an i xiin' ndo' ndii, kündi'ni ndo' xa'a' ña kaxi' ndo' te kuñaku ndo', ni ndee xa'a' toto ña kuñu' ndo'. ²³ Kuachi ndii yoo ña ka'nu' ka xa'a' kivi' ñuu e' te sakan' ña xaxi' e', te yoo ña ka'nu' ka xa'a' ñu'u' nde'i e' te sakan' toto ña ni'nu' e'. ²⁴ Chuun xa'a' va ndo'

saa xaa' tikaka'. Ti jaan' ndii, chi'i' ri', te nakaya tu ri' ña savi', te taxa'a' tu ri' a yaka, ndisu Ndiosí xamaní' ña'a'. Te ndiaa ya'vi' ya'a ka ndo'ó nuu' Ndiosí te sakan' tikaka' jaan'. ²⁵ Ndo'ó, ne ndi'ni xava'a ndii, küvi ndasasukun xiin' mji' ka ndo' ni ndee jin kondó nda'a'. ²⁶ Te naa' küvi saa ndo' ña kualí' kuso'o jaan' ndii, ¿ndichun ndi'ni ndo' xa'a' inga ña'a'?

²⁷ 'Chuun xa'a' ndo' saa xa'nu' ita lirio. Ita jaan' ndii, xachuun' a, te künu' a toto. Ndisu ka'an i xiin' ndo' ña ni ndee rey Salomón ni ni'nu' toto ndatun' va ndee naa ndatun' ita jaan', tee' ndee te vika' xava'a ni nduu' ra. ²⁸ Naa' sakan' xandatun' Ndiosí ita, ña yoo xa'a' ku'u, ña ita' vitin, te tiaa xixi' a nuu' ñu'u ndii, saa ka vi' tu ndo'ó taxí a ña va'a ka nda'a' ndo', tee' ndee sie va ini ndo' xini ña'a' ndo'. ²⁹ Xa'a' a jaan' na kündi'ni ndo' xa'a' ña kuxi ndo' ni ndee xa'a' ña ko'o ndo', sandi'ni xiin' mii' ndo' xa'a' ña jaan'. ³⁰ Kuachí ndii sakuu' ña jaan' xika' nduku' ne nduu' kuenta jin yivi', ndisu ndo'ó ndii, xa xini yuva' e' Ndiosí ña kuni ña jaan' nuu' ndo'. ³¹ Ndee chaa' ka nduku' ndo' ña ka'ndia chuun' Ndiosí nimá ndo', te taxí tu a sakuu' ña jaan' nda'a' ndo'.

Ka'an Jesús xa'a' ña kaya e' ña vika' e' ndivi'

(Mt. 6:19-21)

³² 'Kuän yi'vi ndo' tee' ndee köo' kua'a' ndo', mbee mji' i, sakan' ña yuva' e' Ndiosí ndii, va'a kuni a, te taxí a ña ka'ndia chuun' ndo' xiin' a. ³³ Xiko' ndo' ña kumi' ndo', te taxí ndo' xu'un' a nda'a' ne kuni a nuu', taxa'a' ndo' ña vika' ndo' ndivi' mii' köo' kivi' kuyata' a, ni ndee köo' kivi' tu ndi'i a, ni ndee küvi ki'vi' tu te kui'na' te na'in ra a, ni ndee kuxi küvi sativi' ña'a'. ³⁴ Kuachí ndii mii' yoo ña vika' ndo' jaan' yoo tu nimá ndo' —ni kachi a.

Ka'an Jesús ña kuni a kunduu' e' ndee naa ne xika' nuu' ne yoo tu'va

³⁵ Te ni ka'an tu Jesús ndii:

—Koo tu'va va ndo' sakuu' ichi', kotijn kutu' toko' ndo', kotuun na tuún tu kaa tuún nuu' ndo'. ³⁶ Kunduu' ndo' ndee naa ne xika' nuu', ne ndiatu' xto'o ña kij'

ñandiko' ra kij' ndi'i ña tunda'a', sakan' te kij' xaa te jaan', te sakaxan' ra yi'e' ndii, achi va nunia' ña yi'e' jaan' nuu' ra. ³⁷ Va'a va kije ne xika' nuu' jaan' kij' kuni xto'o ña ña ndiatu' tu'va ña'a' ña kij' ñandiko' ra. Ña ndaku ka'an i xiin' ndo' ndii, satiín kutu' ra toko' ra, te tandiee ra ne jaan' nuu' mesa, te taxí ra ña kuxi ña. ³⁸ Tee' ndee ñandiko' ra xakuyatin' tondia na ñuu, uun kuaxi kitú', te kuni ra ndiee' tu'va ne xika' nuu' jaan' ndiatu' ña'a' ña ndii, va'a va kije ña. ³⁹ Ndisu kuni a kundani ndo' ña yo'o', naa' xini jin te xiin' vi'e ndee hora ki'vi jin te kui'na' vi'e ra ndii, koo tu'va ra te taxí ra sakui'na' te jaan' ña kumi' ra. ⁴⁰ Sakan' tu ndo'ó ndii, koo tu'va ndo', sakan' ña xini ndo' amaa ñandiko' yu'u, ña nduu' tu te yivi' —ni kachi a.

Yo'o' sania'á Jesús saa xaa' uvi ta'an te xika' nuu'

(Mt. 24:45-51)

⁴¹ Sakan' te ni ka'an Pedro xiin' Jesús ndii:

—Tákui'e, ¿ñáa ka'an un' ña ka'an ndiaa jaan' nuu' ndu'u kuiti', uun ñáa ka'an tu un' ña jaan' nuu' sakuu' ne yivi'? —ni kachi ra.

⁴² Sakan' te ni ka'an xto'o e' xiin' ra ndii:

—Naa' yoo jin te xika' nuu', te xachuun' ndaku, te kuu' kaxi' tu ra ndii, te jaan' sakuiso' chuun' xto'o ra, te ka'ndia chuun' ra nuu' inga te xachuun' nuu' xto'o ra jaan', te taxí ra ña kuxi te jaan' sava ni hora ña kuni a. ⁴³ Va'a va keta te ndiso' chuun' jaan' naa' kij' ñandiko' xto'o ra jaan', te kuni ra ña xaa' te jaan' chuun' jaan'. ⁴⁴ Ña ndaku ka'an i xiin' ndo' ndii, taxí xto'o jaan' ña ka'ndia chuun' te jaan' nuu' sakuu' ña kumi' ra. ⁴⁵ Ndisu naa' ka'an te ndiso' chuun' jaan' xiin' nimá ra ndii: “Kuu kuachí va xto'o e' te ñandiko' a”, kachi ra, sakan' te xa'a' ra kutun' ra inga ne xika' nuu' nuu' xto'o jaan', ña'a' xiin' tiaa, te xa'a' ra kuxi saka ra, te ko'o ndii' ra ndee xini ra, ⁴⁶ te ñandiko' xto'o jaan' kivi' ña köo' a naá nimá ra xiin' hora ña xini ra, te sando'o' u'vi xava'a ña'a' xto'o jaan', te skoni' ña'a' a mii' ñu'u' inga ne xachuun' ndaku. ⁴⁷ Te ne xika' nuu', ne xini ndee ña kuni xto'o ña, ndisu sätu'va xiin' mii' ña, te xaa' tu ña ña

kuní xto' o nja ndii, kaxi' kua'a' xava'a nja.
⁴⁸ Ndisu ne xika' nuu', ne xiní ndee ña
 kuní xto' o nja, te ni xaa nja ña vā'a ndii,
 sie kaxi' nja. Kuachi ndii, yoo ka ni natjin
 kua'a' chuun ka'nu' nda'a' Ndiosí ndii,
 xa'a' kua'a' ña'a nakan a kuenta nuu' nja.
 Te yoo ka ni kujini kua'a' a ni xini a ndii,
 xa'a' kua'a' ka ña'a nakan a kuenta nuu'
 nja.

Nata'vi' ta'an' ne yivi' xa'a' Jesús

(Mt. 10:34-36; Mt. 16:1-4; Mr. 8:11-13)

⁴⁹ 'Ni xaa i te sandatin i ñu'u jin yivi',
 te saa ka vi' kuní nimá i ña xa xixí a.
⁵⁰ Ndisu kuní a ña kundo'o i jin tundo'o'
 chie va, te kuví i, te ndo'o' va nimá i ndee
 xinu tundo'o' jaan'. ⁵¹ ¿Ñáá xanini ndo'ó
 ña ni xaa i te natandiee maní' i ne yivi'
 jin yivi'? Ka'an i xiin' ndo' ña süu' sakan'
 nduu' a. Süu' jaan' ndii ni xaa i te nata'vi'
 ta'an' ne yivi' xa'a' i. ⁵² Kuachi ndii, ndee
 vitin, te ndee nuu' ku'un e' ndii, jin xaan'
 mii' ndiee' u'un ta'an ne yivi' ndii, nata'vi'
 ta'an' nja, sakan' ña uní ta'an nja kunduu
 kuenta i, te uvi ta'an nja kasi'e kuni ne
 jaan'. Uun kunduu uvi ta'an nja kuenta
 i, te uní ta'an nja kasi'e kuni ne jaan'.
⁵³ Sakan' ña yuva' ndii, nata'vi' ta'an' ra
 xiin' tiaa si'e ra, te tiaa si'e ndii, nata'vi'
 ta'an' ra xiin' yuva' ra. Te ña' nduu' si'i'
 ndii, nata'vi' ta'an' a' xiin' ña'a' si'e a', te
 ña'a' si'e ndii, nata'vi' ta'an' a' xiin' si'i'
 a'. Te ña' tiso ndii, nata'vi' ta'an' a' xiin'
 xanu a', te ña xanu ndii, nata'vi' ta'an' a'
 xiin' tiso a' —ni kachi a.

⁵⁴ Te ni ka'an ka Jesús xiin' ne yivi'
 kua'a' va jaan' ndii:

—Kij' xito' ndo' nuta' viko' mii' ketá
 ñu'u ndii, ka'an ndo' ña kuun savi', te
 kuun' xna'a ra'. ⁵⁵ Te kij' xika' tachi' ña
 kuaxi su'ma' jin yivi' ndii, ka'an ndo' ña
 kuu' i'ni' va, te kuu' i'ni' xna'a. ⁵⁶ Ndo'ó,
 ne xasuvi' xiin' mii' ndii, kundani ndo'
 saa xachuun ndivi' xiin' ña xka'ndiá nuu'
 ñu'u' jin yivi'. Ndisu ndichun na chuun
 xa'a' ndo' ndee ña xka'ndiá yo'o' kivi'
 vitin xaa' yu'u.

*Ka'an Jesús ña nakoo e' ña maní' xiin'
 ne xika' kuachi xiin' e'*

(Mt. 5:25-26)

⁵⁷ '¿Saa tu kuví saa kuenta mii' ndo',
 te nakuni ndo' ndee ña nduu' ña ndaku?
⁵⁸ Kij' chindu'u' jin ne yivi' kuachi xa'a'

ndo', te kua'an ndo' xiin' nja vi'e kuachi
 ndii, saa ndo' ña nduxa' te nakoo ndo'
 ña maní' xiin' ne jaan' kij' kua'an ndo'
 ichi', saa' jin kij' kañuu nja ndo'ó, te
 ku'un ndiaka nja ndo'ó ndee nuu' te xa'nú
 kuachi, te te jaan' ku'un ndiaka ndo'ó
 nda'a' te xiin', te te xiin' jaan' taan' ndo'ó
 ndee vi'e kaa. ⁵⁹ Te ka'an i xiin' ndo' ña
 köo' kivi' keta ndo' ikan' ndee nacha'vi'
 ndo' sakuu' ña kuní a cha'vi' ndo' —ni
 kachi a.

13

Kuní a nama e' nimá e' nuu' Ndiosí

¹ Te kij' sakan' ndii, ni xaa ndia'vi' ne
 yivi' ndatu'un' nja nuu' Jesús xa'a' ña ni
 nasaka' Pilato nii' ndia'vi' te Galilea, xiin'
 nii' kiti' ña ni nasoko' ra nuu' Ndiosí.
² Sakan' te ni ka'an a xiin' nja ndii:
 —¿Ñáá xanini ndo'ó ña kua'a' ka
 kuachi ndiso' te Galilea jaan' te sakan'
 inga te ñuu ra na ni ndo'o' ra sakan'?
³ Ka'an i xiin' ndo' ña süu' sakan' nduu'
 a. Nii' sakan' kundo'o' tu ndo'ó naa' nāma
 ndo' nimá ndo' xa'a' kuachi ña xaa' ndo'.
⁴ Naka'an' ndo' xa'a' ne xa'un uní ta'an,
 ne ni xi'i' kij' ni nduva vi'e sukun ña nani'
 Siloé. ¿Ñáá xanini ndo'ó ña kua'a' ka
 kuachi ndiso' ne jaan' te sakan' inga ne
 ñuu Jerusalén? ⁵ Ka'an i xiin' ndo' ña
 süu' sakan' nduu' a. Nii' sakan' kundo'o'
 tu ndo'ó naa' nāma ndo' nimá ndo' xa'a'
 kuachi ña xaa' ndo' —ni kachi a.

*Sania'á Jesús xa'a' jin tun' higo, tun'
 köo' nduu' kuun' nda'a'*

⁶ Sakan' te ni ka'an Jesús jin ña ka'an
 ndiāa ndii:

—Jin te yivi' ndii, kumi' ra jin tun'
 higuera jin xaan' mii' ni nach'i' ra yo'o'
 uva. Te ni xa'an ra xito' ra naa' yoo nduu'
 nda'a' nu'. Ndisu köo' a iin'. ⁷ Sakan' te
 ni ka'an ra xiin' te xito' yo'o' uva jaan'
 ndii: “Koto un', xa uní kuiya kuaxi i koto i
 naa' iin' ndoko' nda'a' tun' higuera yo'o',
 ndisu köo' a iin' nda'a' nu'. Ndee chaa'
 ka ka'ndiā un' nu', te kasi saka nu' nuu'
 ñu'u' i”, ni kachi ra. ⁸ Sakan' te ni ka'an
 te xito' yo'o' uva jaan' ndii: “Taku'e, taxi
 un' na ndoo ka nu' ndee kuiya vitin, te
 katia i saa xinunduu xa'a' nu', te taan' i
 mi'in' te'i. ⁹ Te naa' kuun ndoko' nda'a'
 nu' kuiya ki'in ndii, va'a. Ndisu naa' köo'

a kuun ndii, ka'ndia i nu'", ni kachi te jaan' —ni kachi Jesus.

Sog'o ni xaa a kii' ni sanda'a Jesus iin na'a' na' ni kutoso

¹⁰ Unta' iin kivi' sabado, na xinandiee' ne yivi' ndii, sania'á Jesus ne yivi' tixin iin vi'e mii' nakaya na. ¹¹ Te ikan' ka'ni iin na'a', na' xa kua'an xa'un un' ta'an kuiya na kuni kuv' a' xaa' iin na ndiva'a. Na' jaan' ndii, ni kutoso va' a', te ndee sie kuv' ndunda'ku a'. ¹² Kii' ni xini na'a' Jesus ndii, ni kana na'a' a, te ni ka'an a xiin' a' ndii:

—Nakui'e, xa ni sein' un' nuu' kui'e na ndo'o' un' —ni kachi a.

¹³ Sakan' te ni tandiee' a nda'a' a xata' a', te xaka'an e', te ni ndunda'ku a', te ni xaka'nu' a' Ndiosi'. ¹⁴ Ndisu' te xa'ndia chuun' xa'a' vi'e jaan' ndii, xi'e va' ra xa'a' a na ni sanda'a Jesus na'a' jaan' kivi' sabado, na xinandiee' ne yivi' jaan'. Te ni ka'an ra xiin' ne yivi' ndii:

—Yoo iñu' ta'an kivi' na xachuun' e'. Kivi' jaan' kixin ndo' te sanda'a te kaa' ndo'ó, te kixin ndo' kivi' sabado, na xinandiee' e' —ni kachi ra.

¹⁵ Sakan' te ni ka'an xto'o' e' xiin' ra ndii:

—Ndo'ó, te xasuvi' xiin' mii', i'in ndo' ndaxin' sindiki' sana ndo' uun mburru sana ndo' kivi' sabado, na xinandiee' e', mii' ita' ri' xaxi' ri' na'a', te kua'an ndo' xiin' ri' te ko'o' ri' tikui. ¹⁶ Te na'a' yo'o' ndii, siani' xika' Abraham nduu' a', te xa kua'an xa'un un' kuiya tiin' na'a' kui'e yo'o' xaa' na ndiva'a. Sakan' na kui' va'a nduu' a' na ndaxin' a' nuu' kui'e na ndo'o' a' kivi' sabado, na xinandiee' e', te nda'a' a' —ni kachi a.

¹⁷ Kii' ni ka'an Jesus na jaan' ndii, ni saka'an' a sakuu' ne xtani na xaa' a. Te sakuu' ne yivi' kua'a' ya'a jaan' ndii, va'a ya'a kuni nimá na xa'a' sakuu' chuun' ka'nu' ndatun' koo' chukuu' na ni xaa a.

Yo'o' ka'an Jesus iin na ka'an ndiaa xa'a' ndikin' ma'a na nani' mostaza

(Mt. 13:31-32; Mr. 4:30-32)

¹⁸ Te ni ka'an tu Jesus ndii:

—¿Ndee na nakuita xiin' na xa'ndia chuun' Ndiosi' nimá ne yivi', uun ndee na xiin' va'a ka nakata e', te kuv' kundani ndo' a? ¹⁹ Na xa'ndia chuun' a jaan' ndii,

nduu' a ndee naa ndikin' mostaza, na ni ki'in iin te yivi', te ni chi'i ra a mii' xika' ra. Te kii' ni xa'nu' a jaan' ndii, ni kuu chie ka itun' a. Te ndee saa, ti' ta'nu' ndivi', kuv' kundiee' kati' nda'a' nu' —ni kachi a.

Ka'an Jesus iin na ka'an ndiaa xa'a' yuchi' levadura

(Mt. 13:33)

²⁰ Ni ka'an tu a ndii:

—¿Ndee na nakata i xiin' na xa'ndia chuun' Ndiosi' nimá ne yivi' te kundani ndo' a? ²¹ Nduu' a ndee naa yuchi' levadura kii' ki'in' iin na'a' a, te nasaka' a xiin' un' ta'an yaxin' yuchi' harina, te saki'vi pach' a sakuu' ixan' —ni kachi a.

Sania'á Jesus na kuni a sandiee' e' te ndi'vi' e' yi'e' tein' cuenta ndivi'

(Mt. 7:13-14,21-23)

²² Kii' kua'an Jesus ichi' ñuu' Jerusalén ndii, sania'á a tu'un Ndiosi' i'in ñuu' xiin' nda'a' a na ñu'u' yu'u' ichi' jaan' mii' xka'ndia a kua'an a. ²³ Te iin ne yivi' ni ndatu'un' na'a' ndii:

—Taku'e, ¿na'á ndia'vi' kuji' ne yivi' kakú nuu' kuachi na? —ni kachi na xiin' Jesus.

Sakan' te ni ka'an a xiin' ne yivi' ndii:

²⁴ —Sandiee' va' ndo'ó, te ko'ni ndo' yi'e' tein', sakan' na ka'an i xiin' ndo' na kua'a' va' ne yivi' nanduku' saa saa na, te ndi'vi' na yi'e' tein' jaan', ndisu' kuv' xka'ndia na. ²⁵ Kii' sakan' ndii, ndondichi' te xiin' vi'e, te ndasi' kutu' ra yi'e' jaan' nuu' ndo'. Sakan' te ndo'ó, ne ita' ki'e ndii, sakaxan' ndo' vitu' yi'e' te ka'an ndo' xiin' ra ndii: “Taku'e, takui'e, saa va' un' na va'a te nunia' un' yi'e' nuu' ndu”, kachi ndo'. Te ka'an te jaan' xiin' ndo' ndii: “Xini i yoo nduu' ndo'”, kachi ra. ²⁶ Sakan' te xa'a' ka'an ndo' ndii: “Ni xixi ndu, te ni xi'i ndu xiin' un', te ni sania'á un' ndu'u ya'ya mii' ndiee' ndu”, kachi ndo'. ²⁷ Ndisu' ka'an ni tukuu' te xiin' vi'e jaan' xiin' ndo' ndii: “Xa ka'an i xiin' ndo' na xini i yoo nduu' ndo'. Kuan sakuu' ndo'ó, ne xaa' na na'a”, kachi ra. ²⁸ Te ikan' kuaku u'vi' ndo', te ke'i vi' nakaxi' nu'u ndo' kii' kuni ndo' Abraham xiin' Isaac xiin' Jacob xiin' sakuu' te ni ka'an tiaku' tu'un Ndiosi' ndiee' ra mii' xa'ndia chuun' a, te kii' kuni tu ndo' na ndo'ó ndii, ki'e ni ndoo ndo'.

29 Sakan' ña kixin kua'a' ne kije mii' keta' ñu'u, xiin' mii' ketá ñu'u, xiin' su'ma' iin yivi', xiin' xini' iin yivi', te kundiee nia nuu' mesa, te kuxi nia mii' xa'ndia chuun' Ndiosí. 30 Sava ne nduu' ne nuu' vitin ndii, ne so'o' ndi'i' kunduu nia kii' sakan'. Te sava ne nduu' ne so'o' ndi'i' vitin ndii, ne nuu' kunduu nia kii' sakan' —ni kachi a.

*Xaku' Jesús xa'a' ñuu Jerusalén
(Mt. 23:37-39)*

31 Xa kivi' sakan' ni ndekuie ndia'vi' te fariseo, te ni ka'an ra xiin' Jesús ndii:

—Kua'an keta yo'o' te ku'un un', sakan' ña kuni ka'ni' Herodes yo'ó —ni kachi ra.

32 Sakan' te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Kua'an ndo' te ka'an ndo' xiin' ingui jaan' ña vitin xiin' tiaan ndii, tava' i ña ndiva'a nimá ne yivi', te sanda'a i ne kuni kuví, te kivi' ña uní saxinu i chuun nuu' i. 33 Ndisu vitin, tiaan, xiin' isa ndii, kuni a ña kua'an na kua'an i ichi' ña kua'an ñuu Jerusalén, sakan' ña xata'an ña kuví iin te ka'an tiakú tu'un Ndiosí inga ñuu, ña nduu' ñuu Jerusalén. 34 Ndo'ó kua'a, ndo'ó kua'a, ne ndiee' ñuu Jerusalén, ne xa'ni' te ka'an tiakú tu'un Ndiosí, te kuun' yuu' ndo' te tianu' a nuu' ndo' ndee kuví ra. Ki'in' va ichi' ni kuni i ndasajin i ndo'ó ndee naa xaa' iin nduxi' ña ndasaiin' ri nduxi' kualí si'e ri' tixin ndixin ri', ndisu ni xijn ndo'. 35 Ña ndaku ka'an i xiin' ndo' ndii, nduxin ñuu ndo', te ka'an tu i xiin' ndo' ña künj ka ndo' yu'u ndee xaa kivi' ña ka'an ndo' xa'a' i ndii: “Sañu'u' va xto'o' e' Ndiosí ña kuaxi kuenta a”, kachi ndo' —ni kachi Jesús.

14

So'o ni xaa a kii' ni sanda'a Jesús iin te kumi' kuiñu kui'e

1 Unta' iin kivi' sábado, ña xinandiee' ne yivi' ndii, iin te fariseo, te xa'ndia chuun' ndii, ni xaka ra Jesús te kun kuxi a vi'e ra. Te sava tukú ra ndiee' ikan' xito maña ra Jesús. 2 Te nuu' a jaan' ni yoo iin te yivi', te kumi' kuiñu kui'e. 3 Sakan' te ni ka'an Jesús xiin' te sanakuachi' tu'un ndei' Ndiosí xiin' te fariseo ndii:

—¿Ñáá va'a nduu' a nuu' tu'un ndei' Ndiosí ña sanda'a e' ne kuni kuví kivi' sábado, ña xinandiee' e'? —ni kachi a.

4 Ndisu ni nakuiin ra, sakan' te ni tondia nda'a' a te kuni kuví jaan', te ni sanda'a ña'a' a, te ni ndei' ña'a' a. 5 Te ni ka'an a xiin' te yivi' jaan' ndii:

—Naa' sakan' te iin ndo'ó ni nama iin mburru uun iin sindiki' sana ndo' iin pozo kivi' sábado, ña xinandiee' e' ndii, ¿ñáá xtá'ni' ki'i' ndo' ri'? —ni kachi a.

6 Te koo' a ni kuví nakuiin ra nuu' a.

So'o ni ka'an Jesús saa e' kii' kua'an e' mii' yoo iin viko'

7 Te kii' xito' Jesús saa nakaxin ne yivi', ne ni xaa viko' jaan', tei tun' kuu' nuu' mii' kundiee nia, te ni ka'an xiin' nia iin ña ka'an ndiaa ndii:

8 —Kii' tatu iin ne yivi' ndo'ó iin viko' ña tunda'á' ndii, kundiee ndo' nuu' tei tun' kuu' nuu', saa' iin kii' ni tatu nia iin te ka'nu' ka te sakan' ndo'ó, 9 te kii' xaa' te jaan' ndii, kixin te ni tatu ndo'ó jaan', te ka'an ra xiin' ndo' ndii: “Taxi tei ñaa' kundu'u' te yo'o”, kachi ra. Te sakan' kuchani ndo', te kun kundu'u' ndo' nuu' tei nda'vi so'o. 10 Ndisu kii' tatu ne yivi' ndo'ó viko' jaan' ndii, va'a ka kundu'u' ndo' nuu' iin tei nda'vi so'o, sakan' te kii' kixin te ni tatu ndo'ó ndii, ka'an ra xiin' ndo' ndii: “Chee kua'a, xka'ndia un', te kundu'u' un' tei kuu' nuu' kaa’”, kachi ra. Te sakan' natjin ndo' ña tiin' ka'nu' nuu' sakuu' ne yivi', ne ndiee' jaan'. 11 Sakan' ña yoo ka xachié xiin' mii' ndii, sanuu' ña'a' Ndiosí. Te yoo ka sanuu' xiin' mii' ndii, sachié ña'a' a —ni kachi a.

12 Sakan' te ni ka'an tu Jesús xiin' te fariseo, te ni tatu ña'a' jaan' ndii:

—Kii' kasa'a un' viko', te taxi un' ña xaxi' iin ke'in' uun xakuua' ndii, tatu un' ne xini' ta'an' xiin' un', ni ndee ñani un', ni ndee ne iin kuu' xiin' un', ni ndee ne vika', ne ndiee' yatín vi'e un', saa' iin kii' tatu tu ne jaan' yo'ó te kuxi un', te xa ña jaan' kuñti' kunduu ya'vi un'. 13 Ndisu kii' kasa'a un' iin viko' vi'e un' ndii, kana un' ne nda'vi kuu', xiin' ne kui'e nda'a' uun xa'a', xiin' ne küvi kaka, xiin' ne kui'e nduchi' nuu' kuñti', 14 te xiin' ña jaan' sañu'u' Ndiosí yo'ó, sakan' ña ne jaan' ndii, küvi tatu nia yo'ó te kuxi un' vi'e

nja, ndisu yo'ó ndii, natijn un' ijin ña va'a nda'a' Ndiosí kii' natjaku ne yoo ndaku nimá nuu' a —ni kachj a.

Yo'o' ka'an Jesús xa'a' te ni tatuj kua'a' ne yivi', ne ku'un viko' vi'e ra
(Mt. 22:1-10)

¹⁵ Kii' ni xini so'ó ijin te ndu'u' ijan' ña jaan' te ni ka'an ra ndii:

—Sañu'u' va Ndiosí yoo ka kuxi viko' ndivi' mii' xa'ndia chuun' a —ni kachj ra.

¹⁶ Sakan' te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Ijin te yivi' ndii, ni ka'an tuni ra ña sava'a ra kua'a' va ña xaxi' xa'a' xakuaa', te kua'a' va ne yivi' ni tatuj ra. ¹⁷ Te kii' xa yoo' tu'va ña xaxi' xakuaa' ndii, ni ti'vi' ra te xika' nuu' nuu' ra, te ka'an ra xiin' ne jaan' ndii: “To'ó' ndo', sakan' ña xa yoo tu'va sakuu' a”, ni kachj ra. ¹⁸ Ndisu sakuu' njā ni xa'a' xikán ña ka'nu' inji nuu' te jaan'. Ne nuu' ni ka'an ndii: “Sakan' ni sata' i ijin ñu'u', te ña jaan' kuni kun koto i. Saa un' ña va'a, te koo ka'nu' inji un' xa'a' i”, ni kachj njā. ¹⁹ Te inga njā ni ka'an ndii: “Ni sata' i u'un na'a toro, te ti' jaan' kun koto i saa xachuun' ri'. Saa un' ña va'a, te koo ka'nu' inji un' xa'a' i”, ni kachj njā. ²⁰ Te inga njā ni ka'an ndii: “Sakan' ni tunda'a' i, sakan' na kivi' ku'un i”, ni kachj njā. ²¹ Ni nandiko' te xika' nuu' jaan', te ni ka'an ra sakuu' ña jaan' xiin' xto'o' ra. Te ni nasaa' te xiin' vi'e jaan', te ni ka'an ra xiin' te xika' nuu' nuu' ra jaan' ndii: “Kua'an kii' sakuu' ya'ya ka'nu' xiin' ya'ya tein', te naka un' ne nda'vi kuu', xiin' ne kui'e nda'a', xiin' ne kui'e xa'a', xiin' ne kui'e nduchi' nuu'.”

²² Kii' ndi'i ni saxinu ra ña ni ka'an xto'o' ra jaan', te ni ka'an ra ndii: “Taku'e, xa ni saxinu i saa ni ka'an un' xiin' i, ndisu ndoo ndoso' ka mii' kundjee ne yivi'”, ni kachj ra. ²³ Sakan' te ni ka'an xto'o' jaan' xiin' ra ndii: “Kua'an ichi' ka'nu' xiin' ichi' ku'u, te ka'an ndjee' un' xiin' ne yivi' na kixin njā, te kutu' vi'e i. ²⁴ Kuachj ndii ka'an i xiin' ndo' ña ndee ijin ne yivi', ne ni tatuj nuu' i jaan' ndii, taxj i kuxi njā viko' vi'e i, ndo'”, ni kachj xto'o' jaan' —ni kachj Jesús.

Ka'an Jesús ndee ña kuni a saa e', te kundikun e' ichi' a
(Mt. 10:37-38)

²⁵ Kua'a' va ne yivi' kua'an xiin' Jesús, te ni nandiko' kuin a, te ni ka'an a xiin' njā ndii:

²⁶ —Naa' kuni kundikun yoo ka ichi' yu'u, te kundani ya'a ka njā yuva' njā, xiin' si'i' njā, xiin' ña' si'i' ra, xiin' si'e njā, xiin' ñani ra, xiin' tiaa ta'an' njā, xiin' ña'a ta'an' njā, xiin' ndee kivi' ñuu' mii' njā te sakan' yu'u ndii, kivi' kunduu njā ne ndikun ichi' i. ²⁷ Yoo ka kuni kundo'o ndee naa kundo'o yu'u nuu' krusin, te kundikun njā yu'u ndii, kivi' kunduu njā ne ndikun ichi' i. ²⁸ Saa e' kuenta ña kuni kasa'a ijin ndo'ó ijin vi'e sukun. ¿Ñáá süu' xi'na kundu'u' ndo', te natava' ndo' kuenta saa kuu' xu'un' kuni a ka'ni' ndo' te xinu vi'e jaan'? ²⁹ Naa' saa ndo' sakan', te xa'a' ndo' sakania' ndo' xa'a' vi'e jaan', te kivi' saxinu ndo' a ndii, xa'a' ne yivi' sandi' njā xiin' ndo' ³⁰ ka'an njā ndii: “iJan! Te kaa' ndii, sie ni xanini ra, sakan' ña ni xa'a' ra xa'a' ra vi'e, te ni kivi' saxinu ra a”, kachj njā.

³¹ 'Uun saa e' kuenta ndii, yoo ijin rey, te kumi' ra uxj mi' kujti' te xiin'. Te kuni a ña kunta'an' ra xiin' tukuj rey. Ndisu inga rey ndii, kumi' ra oko mi' te xiin'. Naa' sakan' nduu' a ndii, ña nuu' ndii, kuni a kundu'u' te kumi' uxj mi' te xiin' jaan', te natava' ra kuenta naa' kivi' kanando ra te kumi' oko mi' te xiin' jaan'. ³² Te naa' natava' ra kuenta ña kivi' kanando ña'a' ra ndii, sakan' te tianu' ra ijin ti'vi' te yivi' te nakan ra ña manj' nuu' tukuj rey jaan' kii' ndee xika' kuaxi te jaan'. ³³ Sakan' na kiii' yoo ka kuni nako' sakuu' ña kumi' njā ndii, kivi' kunduu njā ne ndikun ichi' i.

Sania'á Jesús ña vā'a ka ijin' kii' tivi' a
(Mt. 5:13; Mr. 9:50)

³⁴ 'Ijin' ndii, ña va'a nduu' a, ndisu naa' ndi'i' ña u'va a ndii, koo' a kivi' saa e' te nandu u'va a. ³⁵ Ni ndee vā'a ka a kunduu tatan' ña nasaka xiin' ñu'u', ni ndee vā'a tu a ko'ni e' nuu' si'vi' te ka'ni' a xiko xa'an, ndee ña kuitja kujti' nduu' a. Ndo'ó, ne xini so'ó ndii, chuun xa'a' va ndo' ña ni ka'an i —ni kachj Jesús.

15

Ka'án Jesús iin ña ka'án ndiaa xa'a' iin mbee ti' ni xita i'nu
(Mt. 18:10-14)

¹ Kij' sania'á Jesús iin' a ndii, kua'a' va te kendiaa' ya'vi xa'a' ñuu Roma xiin' kua'a' tu ne ka'án va'a ne yivi' xa'a' ni ndekuje nuu' a te kunj so'o tu ña'a' nja. ² Sakan' te ni xa'a' ka'án kui'e te fariseo xiin' te sania'á tu'un ndei' Ndiosí xa'a' Jesús ndii:

—Te xiní ta'an' xiin' ne xaa' kuachj nduu' te kaa', te ndee xixi' ra xiin' nja —ni kachj ra.

³ Sakan' te ni ka'an Jesús ña ka'án ndiaa yo'o' nuu' ra ndii:

⁴ —Naa' sakan' te kumi' iin ndo'ó ciento mbee, te ni xita iin ri' ndii, ¿ñaá nako ndo' ti' kumi' xiko xa'un kumi' jaan', te ku'un nanduku' ndo' ti' ni xita jaan' ndee na'in ndo' ri'? ⁵ Te kij' na'in ndo' ri' ndii, nakuatia' va nimá ndo', te chindu'u' ndo' ri' soko ndo'. ⁶ Te kij' xaa ndo' vi'e ndo' ndii, nakaya ndo' ne xiní ta'an' xiin' ndo', xiin' ne ndiee' yatj, te ka'an ndo' xiin' nja ndii: “Ña'a ndo' vi'e i te kundje sji' sakuu' e', sakan' ña xa ni na'in i mbee sana i, ti' ni xita”, kachj ndo'. ⁷ Ka'án i xiin' ndo' ña nii' sakan' tu va'a ka kuni sakuu' ña ndiee' ndivi' xa'a' iin ne xaa' kuachj kij' nama' nja nimá nja xa'a' kuachj ña xaa' nja, te sakan' xa'a' kumi' xiko xa'un kumi' ne tuu ña ne ndaku nimá nduu' nja nuu' Ndiosí, te kuni a nama nja nimá nja.

Ka'án Jesús iin ña ka'án ndiaa xa'a' iin xu'un' yuu' ña ni xita

⁸ 'Uun saa e' kuenta ndii, iin ña'a' kumi' uxj ta'an xu'un' yuu' plata, te ni xita iin ndaa' a ndii, ¿ñaá nakun' a' iin kaa tuún, te nativi' a' te kaka ndi'j a' nanduku' a' a kani' tixj vi'e ndee na'in a' a? ⁹ Te kij' na'in a' xu'un' jaan' ndii, nakaya a' ne xiní ta'an' xiin' a', xiin' ne ndiee' yatj vi'e a', te ka'an a' xiin' nja ndii: “Ña'a ndo' vi'e i, te kundje sji' sakuu' e', sakan' ña xa ni na'in i xu'un' i ña ni xita”, kachj a'. ¹⁰ Ka'án i xiin' ndo' ña iin sakan' tu va'a kuni ángele, ña xika' nuu' nuu' Ndiosí, xa'a' iin ne xaa' kuachj kij' nama' nja nimá nja —ni kachj a.

Ka'án Jesús iin ña ka'án ndiaa xa'a' iin yuva', te ni xita iin tiaa si'e, te ni nandiko' ra

¹¹ Te ni ka'an tu a ndii:

—Iin te yivi' ndii, ni yoo uvi ta'an tiaa si'e ra. ¹² Te ni ka'an te xanuu' xiin' yuva' ra ndii: “Tataa, taxj un' nda'a' i ña xata'an ndoo nda'a' i xa'a' a ña nduu' i si'e un'”, ni kachj ra. Sakan' te ni taxj yuva' ra ña xata'an natj in ra.

¹³ 'Ndia'vi' kivi' ni xka'ndia, te ni xiko' ra sakuu' ña'a ña ni taxj yuva' ra nda'a' ra, te ni keta ra kua'an ra iin ñuu xika' va. Te ikan' ni xa'ni' saka ndoo ra xu'un' ra xika' sij' ra. ¹⁴ Te kij' ni sandi'i' ndoo ra xu'un' jaan' ndii, sakan' te ni xaa iin soko chie va ñuu jaan', te ni xa'a' kuni ña kutjaku ra. ¹⁵ Sakan' te ni xan nduku' ra chuun nuu' iin te ñuu jaan'. Te ni ti'vi' ña'a' te jaan' ña koto ra kinj sana ra mii' ñu'u' ri' xa'a' ku'u. ¹⁶ Te yoo vi' kaa' nimá ra kuni kaxi' ra soo' na'nu' ña xaxi' kinj jaan', ndisu ndee iin ne yivi' ni taxj ña kaxi' ra a.

¹⁷ 'Ndisu kij' ni nakuna kaxi' nimá ra, te ni ka'an ra xiin' nimá ra ndii: “Xa kua'a' te tatú xachuun' mii' xika' yuva' e', te sakuu' te jaan' ndii, yoo kua'a' ña xaxi' ra ndee ndoo ndoso' vi' a, te yoo' vitj in ndii, xa yoo e' kuvj e' soko. ¹⁸ Nandiko' e' nuu' yuva' e', te ka'an e' xiin' a ndii: Tataa, ni xaa i kuachj nuu' Ndiosí xiin' nuu' yo'ó. ¹⁹ Sakan' na kiii' xata'an ka ka'an un' ña si'e un' nduu' i. Saa un' xiin' i ndee naa iin te tatú kutj i un'. Ña jaan' ka'an e' xiin' yuva' e' kij' nandiko' e' nuu' a”, ni kachj ra xiin' nimá ra.

²⁰ 'Sakan' te ni kij' in ra ichi', te kuan nu'u' ra nuu' yuva' ra. Te kij' xika' ka kuaxi' ra, te ni xini ña'a' yuva' ra, ikan' te ni kuvita inj yuva' ra jaan' ni xini ña'a' ra. Te ni ndava ra xan nani'i' ña'a' ra, te ni numj ña'a' ra te ni chito ña'a' ra. ²¹ Ikan' te ni ka'an tiaa si'e ra jaan' xiin' ra ndii: “Tataa, ni xaa i kuachj nuu' Ndiosí xiin' nuu' yo'ó. Sakan' na kiii' xata'an ka ka'an un' ña si'e un' nduu' i”, ni kachj ra.

²² 'Ndisu ni ka'an yuva' ra jaan' xiin' te xika' nuu' nuu' ra ndii: “Xta'ni' ki'j' ndo' iin toto ña va'a ka, te taxj ndo' a kuj'nu si'e i yo'o', taxj tu ndo' iin kaa xu'un' nda'a' ku'un nda'a' ra, te taxj tu

ndo' ndixan' ki'i ra. ²³ Te kua'an naka ndo' iin sindiki' xa'an ka, te ka'ni' ndo' ri' kuxi e', te saka'nu' e'. ²⁴ Sakan' ña ndee naa ni xi'i tiaa si'e i kaa' nuu' i, ndisu ni natjaku ra, ni ndoñu'u' ra nuu' i, ndisu xa ni na'in tukuu ña'a' i vitin", ni kachi ra. Sakan' te ni xa'a' sakuu' ña xaka'nu' ña.

²⁵ 'Ndisu si'e ra, te xkua'a' ndii, xa'a' ku'u naa ra xachuun' ra. Te kij' ni nandiko' ra, te ni kuyatin ra vi'e mii' ndu'u' ra ndii, ni xini so'o ra yaa, te ni xini so'o tu ra ña taxa'a' ne yivi'. ²⁶ Te ni kana ra iin te xika' nuu', te ni ndatu'un' ña'a' ra ndee ña yoo ikan'. ²⁷ Te ni ka'an te jaan' xiin' ra ndii: "Ñani un' ni nandiko', te ni ka'an chuun' yuva' un' te koo iin viko' sii', te ni xa'ni' ndu sindiki' xa'an ka. Sakan' ña ni nandiko' va'a ñani un' jaan' nuu' yuva' un'", ni kachi te jaan'.

²⁸ 'Ndisu te xkua'a' jaan' ndii, ni nasaa' va ra, sakan' na ni xiin ra xka'ndia ra vi'e. Sakan' te ni keta yuva' ra, te ni ka'an nda'vi ra xiin' ra ña xka'ndia ra vi'e. ²⁹ Ndisu ni ka'an ra xiin' yuva' ra ndii: "Xini kaxi' un' saa ta'an kuiya kua'an ña xika' nuu' i nuu' un', te koo' kivi' ka'an yu'u' i te saxinu' i ña ka'an un'. Te ndee iin tixu'u' lulu tia'an taxu' un' te kasa'a' i viko' sii' xiin' te xini ta'an xiin' i. ³⁰ Ndisu vitin ña ni xaa si'e un', te ni xa'ni' saka xu'un' un' xiin' ña'a' ña' xiko' xiin' mii' ndii, ni xa'ni' un' sindiki' xa'an ka xa'a' te kaa'", ni kachi ra.

³¹ 'Ikan' te ni ka'an yuva' ra xiin' ra ndii: "Yuva' i, sakuu' kivi' ndu'u' yo'ó xiin' i, te sakuu' ña kumi' i ndii, ña'a yo'ó nduu' a. ³² Ndisu ni kuni a ña saka'nu' e' vitin xiin' viko' kaa', te va'a kuni e'. Sakan' ña ndee naa ni xi'i tiaa ñani un' kaa' nuu' i, ndisu ni natjaku ra, ni ndoñu'u' ra nuu' i, ndisu xa ni na'in tukuu ña'a' i vitin", ni kachi ra —ni kachi Jesús.

16

Ka'an Jesús iin ña ka'an ndiaa xa'a' iin te ndiso' chuun', te xachuun' ndaku

¹ Te ni ka'an tu Jesús xiin' te nda'a' xa'a' a ndii:

—Ni yoo iin te vika'. Te jaan' ndii, ni kumi' ra iin te ndiso' chuun' nuu' ña vika' ra. Unta' ndii, ni ndekuie ne yivi' nuu' te

vika' jaan', te ni tijn kuachi ña te jaan' ña ni xa'ni' saka ndoo ra xu'un' te vika' jaan'.

² Sakan' te ni kana ña'a' te vika' jaan', te ni ka'an ra xiin' ra ndii: "¿Ndichun ka'an kini ne yivi' xa'a' un' xiin' i? Vitin ndii, kuni i ña nataxi un' kuenta xa'a' sakuu' xu'un' i xiin' ña'a' i, sakan' ña kunduu ka un' te kuiso chuun' nuu' ña'a' i", ni kachi ra. ³ Sakan' te ni ka'an te jaan' xiin' nimá ra ndii: "Xto'o e' ndii, xta'ni' ra yoo' nuu' chuun yo'o'. ¿Ndee ña saa e' vitin? Koo' ndiee' e', te saa e' chuun vie, te kuchani e' kakan e' limuxtan. ⁴ Aan, xa xini e' ndee ña saa e', te koo ne natijn yoo' vi'e ña kij' xta'ni' xto'o e' yoo' nuu' chuun yo'o'", ni kachi ra xiin' nimá ra.

⁵ 'Sakan' te ni kana ra iin ndaa' iin ndaa' te ndiso' ika' nuu' xto'o ra. Te ni ka'an ra xiin' te nuu' ndii: "¿Saa ndiso' ika' un' xto'o i?", ni kachi ra. ⁶ Sakan' te ni ka'an te jaan' ndii: "Ciento ta'an yoo na'nu' xa'an oliva ndiso' ika' i", ni kachi ra. Sakan' te ni ka'an te ndiso' chuun' jaan' xiin' ra ndii: "Ña yo'o' nduu' tutu mii' yoso' ña ndiso' ika' un', kunduu' iij' ni kachi ra. Te nama un' un te ka'an a ña ndiso' ika' un' uvi xiko uxi kujiti' a", ni kachi ra.

⁷ Sakan' te ni ka'an ra xiin' inga te ndiso' ika' ndii: "¿Saa ndiso' ika' un' xto'o i?", ni kachi ra. Sakan' te ni ka'an te jaan' ndii: "Ciento kotensio ndikin' trigo ndiso' ika' i", ni kachi ra. Sakan' te ni ka'an ra xiin' te jaan' ndii: "Ña yo'o' nduu' tutu mii' yoso' ña ndiso' ika' un', na'in a, te ke'i un' nuu' a kumi' xiko kotensio kujiti'", ni kachi ra. ⁸ Te ni tijn ka'nu' xto'o jaan' te ndiso' chuun', te xachuun' ndaku jaan', xa'a' a ña ki'i' va kuu' ra xiin' ña ni xaa ra jaan'. Kuachi ndii ki'i' ka kuu' ne nduu' kuenta iin yivi' vitin xiin' ta'an mii' ña te sakan' ne nduu' kuenta Ndiosí. ⁹ Te ka'an i xiin' ndo' ña xiin' ña vika' kuenta iin yivi' yo'o' ndii, kaya ndo' ne kuni ta'an xiin' ndo', sakan' te kij' koo' ka ña jaan' kumi' ndo' ndii, natijn Ndiosí ndo'ó, te kundiee ndo' vi'e a ndee ndi'i' ni kivi'.

¹⁰ 'Yoo ka xachuun' ndaku nuu' chaa' kujiti' ña'a' ndii, sachuun' ndaku tu ña nuu' kua'a' ña'a'. Te yoo ka xachuun' ndaku nuu' chaa' kujiti' ña'a' ndii, sachuun' ndaku tu ña nuu' kua'a' ña'a'. ¹¹ Sakan' ña naa' ni xachuun' ndaku

ndo' nuu' ña vika', ña nduu' kuenta iin yivi' ndii, ini tu Ndiosí kuni a ndo'ó xiin' ña vika' xna'a ña nduu' kuenta mii' a. ¹² Naa' ni xachuun' ndaku ndo' nuu' ña vika' ña nduu' kuenta inga ne yivi' ndii, taxí a natiiin tu ndo' ña xata'an natiiin ndo'. ¹³ Te ndee iin ne xika' nuu' ndii, küvi kaka nuu' ña nuu' uvi ta'an xto'o. Kuachí ndii kundasi' ña iin te jaan', te kundani ña inga ra, uun koto'ni ña yu'u' iin te jaan', te koto'ni ña yu'u' inga ra. Ña jaan' na iin kachi küvi kaka nuu' ndo' nuu' Ndiosí, te kaka nuu' tu ndo' nuu' ña vika' —ni kachi a.

¹⁴ Te fariseo ndii, ni xa'a' kundi'i' ra xiin' Jesús kii' ni xini so'o ra sakuu' ña ni ka'an a jaan', sakan' ña ndioo' ini va ra xu'un'. ¹⁵ Sakan' te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Mii' ndo'ó xakuu' nuu' ne yivi' ña nduu' ndo' te xachuun' ndaku, ndisu Ndiosí ndii, xini a saa iin' nimá ndo'. Sakan' ña ña chindiaa ya'vi' ya'a ne yivi' ndii, ña kini iin' nduu' a nuu' Ndiosí.

Yo'o' ka'an Jesús xa'a' tu'un ndei' Ndiosí

¹⁶ Tu'un ndei' Ndiosí xiin' ña ni ka'an te ni ka'an tiakú tu'un a jaan' ndii, ni xa'ndia chuun' a nuu' ne yivi' ndee kii' ni tuvi Juan, te sakuchi' ne yivi' kuenta Ndiosí. Te ndee kii' sakan' ni xa'a' ka'an ndoso' i xa'a' ña kuni a ko'ni ne yivi' nda'a' Ndiosí te ka'ndia chuun' a nimá ña. Te sakuu' ña xanduxa' ndiee' te ko'ni ña ikan'. ¹⁷ Ndisu vixi ka nduu' a ña ndoñu'u' iin chiin' tu'un ndei' Ndiosí te sakan' ña ndoñu'u' ndivi' xiin' ñu'u' iin yivi'.

Ka'an Jesús ña vä'a nata'vi' ta'an' ne tunda'á'

(Mt. 19:1-12; Mr. 10:1-12)

¹⁸ Yoo ka nata'vi' ta'an' xiin' ña' si'i ra, te tunda'á' ra xiin' tuku ña'a' ndii, xaa' ra kuachí xiin' ña' jaan' nuu' Ndiosí, te yoo ka nduu' te tunda'á' xiin' ña'a' jaan' ndii, xaa' tu ra kuachí xiin' ña' jaan' nuu' Ndiosí.

Sania'á Jesús xa'a' iin te vika' xiin' iin te nda'vi kuu' nani' Lázaro

¹⁹ Ni yoo iin te vika', te ni ni'nu ra mii' ndi'i' toto kua'a ndukun' va'a koo'

chukuu', xiin' toto ya'vi va, te saa kivi' xaka'nu' ra xaxi' ra mii' ndi'i' ña xaxi' ña ya'vi koo' chukuu'. ²⁰ Te ni yoo tu iin te nda'vi kuu' nani' Lázaro. Te jaan' ndii, kanii' iin' ra te'í, te ndu'u' ndiaa ra yi'e' te vika' jaan'. ²¹ Te ni xikan va nimá ra kaxi' ra xi'e' ña koyó tixin mesa te vika' jaan'. Te ndee naya' kuaxi, te ñundiaa' ri' iin ra mii' te'í.

²² Ni xaa iin kivi' ña ni xi'i te nda'vi kuu' jaan', te ni kixin ángele, te ni na'in ña'a' a, te ni chindu'u' ña'a' a xiin' Abraham. Te ni xi'i tu te vika' jaan', te ni nataan' ña'a' ne yivi'. ²³ Te ndee ñuu ndii mii' naá ra tundo'o' ni ndon'i' ra nuu' ra, te ni xini ra ndee xika' ndu'u' Abraham, te ndu'u' tu Lázaro xiin' ra. ²⁴ Sakan' te ni ka'an ti'e' te vika' jaan' ndii:

“Tákui'e Abraham, kuvita ini un' xa'a' i, te ka'an chuun' un' xiin' Lázaro, te sachii' ra tee' nuu' nda'a' ra xiin' tikui, te kixin satoó ra ra' nuu' yaa' i, sakan' ña ndo'o' u'vi xava'a i nuu' ñu'u' yo'o'”, ni kachi ra. ²⁵ Ndisu ni ka'an Abraham xiin' ra ndii: “Yuva' i, naka'an' un' ña kii' ni xika un' iin yivi' ndii, ni na'in un' ña va'a, te Lázaro yo'o' ndii, vä'a ni ndo'o' ra. Ndisu vitin ndii, ndu'u' va'a ra yo'o', te yo'ó yoo tundo'o' ñaa'. ²⁶ Te siin' tuku ndii, yoo iin ta'vi kunu koo' chukuu' tein e', sakan' na kiii' tee' ndee kuni xka'ndia yoo ka ndiee' yo'o' ñaa' ndii, küvi xka'ndia ña, te ni ndee küvi xka'ndia tu ndo'ó mii' ndiee' ndu'u' yo'o'”, ni kachi Abraham. ²⁷ Sakan' te ni ka'an te vika' ndii: “Tákui'e, naa' sakan' ndii, ka'an nda'vi i xiin' un' ña ti'vi un' Lázaro te ku'un ra vi'e' yuva' i. ²⁸ Sakan' ña yoo u'un ta'an ka ñani i, te sakuni' tu'un ra te jaan', te kixin ra mii' yoo tundo'o' yo'o'”, ni kachi ra. ²⁹ Ndisu ni ka'an Abraham ndii: “Te jaan' ndii, kumi' ra tu'un ndei' Ndiosí, ña ni ke'i Moisés, xiin' ña ni ke'i te ni ka'an tiakú tu'un a. Na chuun xa'a' ra ña ka'an ña jaan'”, ni kachi ra. ³⁰ Ikan' te ni ka'an te vika' jaan' ndii: “Tákui'e Abraham, kändixa' ra xiin' ña jaan' kuiti', ndisu naa' natiaaku iin ne xa ni xi'i, te ku'un ña nuu' ra ndii, nama ra nimá ra xa'a' kuachí ra”, ni kachi ra. ³¹ Sakan' te ni ka'an Abraham xiin' ra ndii: “Naa' kuni kuni so'o' ra tu'un ndei' Ndiosí, ña ni ke'i Moisés, xiin' ña ni

ke'i te n̄i ka'an tiakú tu'un a ndii, kändixa' tu ra tee' ndee natjaku iin ne xa n̄i xi'i, te ku'un n̄ia nuu' ra", n̄i kachi ra —n̄i kachi Jesús.

17

Ka'an Jesús ña iyo va kundo'o ne kaviko' ne xa ini xini ña'a' te saa n̄ia kuachi

(Mt. 18:6-7,21-22; Mr. 9:42)

¹ Ikan' te n̄i ka'an Jesús xiin' te nda'a' xa'a' a ndii:

—Yoo' kua'a' ña kaviko' yoo' te saa e' kuachi, ndisu iyo va kundo'o ne kaviko' ne yivi' te saa n̄ia kuachi jaan'. ² Ndee chaa' ka na satiin ne yivi' iin yuu' molino sukun' ne jaan', te sko'ni' ña'a' n̄ia tixin minj te sakan' ña kundu n̄ia ne kaviko' ne kuali', ne ini xini yu'u yo'o', te saa n̄ia kuachi. ³ Sakan' na kuui' koto xiin' mji' va ndo'.

'Naa' xaa' iin ñani ta'an ndo' kuachi xiin' ndo' ndii, ku'un ndo', te saki'in' ña'a' ndo' kuento. Te naa' n̄i nama ra nimá ra ndii, ko'o ka'nu' ini ndo' xa'a' ra. ⁴ Te naa' uxa ta'an ichi' iin ndaa' kivi' saa te jaan' kuachi xiin' ndo'o, te nandiko' ra uxa ta'an ichi' nuu' ndo' xikan' ra ña manj' nuu' ndo' ka'an ra ndii: "Ko'o ka'nu' ini un' xa'a' i" ndii, ko'o ka'nu' ini ndo' xa'a' ra —n̄i kachi a.

Xikan' te nda'a' xa'a' Jesús ña chindiee' ña'a' a te ini kua'a' ka ra kuni ña'a' ra

⁵ N̄i ka'an ra xiin' xto'o e' ndii:

—Tákuie, chindiee' un' ndu'u te ini kua'a' ka ndu kuni ndu yo'o' —n̄i kachi ra.

⁶ Sakan' te n̄i ka'an xto'o e' xiin' ra ndii:

—Naa' ini ndo' xini ndo' yu'u, tee' sie ndee naa lulu ma'á ndikin' mostaza kujti' ndii, kuvi ka'an chuun' ndo' xiin' tun' tju'un yo'o' ndii: "Kua'an keta un' xiin' sakuu' tjo'o un', te nachi'i xiin' mji' un' tixin tikui minj ka'nu'", kachi ndo', te kändixa' nu' ña ka'an ndo'.

Sanía' Jesús saa kuni a kuu ne xika' nuu' nuu' Ndiosí

⁷ 'Naa' iin ndo'o yoo iin te xika' nuu' nuu', te n̄i nandiko' ra n̄i xa'an ta'vi' ra ñu'u', uun n̄i xito ra mbee ndii, ¿ñaá ka'an ndo' xiin' ra ndii: "Xka'ndia te kuxi un' nuu' mesa"? ⁸ Süu' ña jaan' ka'an ndo',

süu' jaan' ndii ka'an ndo' ndii: "Sava'a un' ña kuxi i, te ko'o tu'va un' te kaka nuu' un' nuu' i ndee ndi'i kuxi i te ko'o i, sakan' vi' te kuvi kuxi yo'o', te ko'o un'", kachi ndo'. ⁹ Te taxj tu ndo' ña chindani te xika' nuu' nuu' ndo' jaan' xa'a' ña n̄i saxinu ra ña n̄i ka'an chuun' ndo' xiin' ra saa ra. ¹⁰ Te sakan' tu ndo'o, kij' ndi'i saxinu ndo' ña ka'an chuun' Ndiosí xiin' ndo' saa ndo' ndii, ka'an ndo' xiin' a ndii: "Tákuie, te xika' nuu' nuu' kujti' un' nduu' ndu, sakan' ña ña n̄i ka'an chuun' xiin' kujti' ndu n̄i xaa ndu", kachi ndo' —n̄i kachi a.

So'o ni xaa a kij' ni sanda'a Jesús uxi ta'an te kumi' kui'e te'i

¹¹ Kij' naá ka Jesús ichi' kua'an a ñuu Jerusalén, te xka'ndiá a nuu' ñu'u' Samaria yatj in' ñu'u' Galilea ndii, ¹² ni xaa a nuu' iin ñuu lulu, te n̄i kändekuje uxi ta'an te kumi' kui'e te'i, te n̄i xikuita ra ndee ndoso' nuu' a. ¹³ Te ti'e' n̄i kuaa' te kuni kuvi jaan' ka'an ra ndii:

—Tákuie Jesús, kuvita ini un' xa'a' ndu —n̄i kachi ra.

¹⁴ Te kij' ni xini ña'a' Jesús ndii, n̄i ka'an a xiin' ra ndii:

—Kua'an ndo' nuu' sutu, te koto ndiaa ra ndo'o —n̄i kachi a.

Te kij' kua'an ra ndii, n̄i nda'a ra. ¹⁵ Sakan' te iin te jaan', kij' n̄i xini ra ña n̄i nda'a ra ndii, n̄i nandiko' ra ichi', te xaka'nu' ti'e' ra Ndiosí. ¹⁶ Te n̄i xaa ra, te n̄i xikuijn xiti' ra ndee n̄i katandiee ra nuu' ra ndee nuu' ñu'u' nuu' Jesús taxi' ra ña chindani a. Te jaan' ndii, te Samaria nduu' ra. ¹⁷ Sakan' te n̄i ka'an Jesús ndii:

—¿Ñáá süu' uxi ta'an kuu' te n̄i sanda'a i? ¿Mii' kua'an iin ta'an ka ra? ¹⁸ ¿Ñáá iin ndaa' te tuku' yo'o' kujti' n̄i nandiko' te saka'nu' ra Ndiosí? —n̄i kachi a.

¹⁹ Sakan' te n̄i ka'an a xiin' te jaan' ndii:

—Ndondichj un', te ku'un un', xa n̄i nda'a un' xa'a' a ña ini un' xini un' yu'u —n̄i kachi a.

Ndee ña ko'o kij' nandiko' Jesús (Mt. 24:23-28,36-41)

²⁰ Unta' ndii, n̄i ndatu'un' te fariseo Jesús amaá xa'a' ka'ndia chuun' Ndiosí. Te n̄i ka'an a xiin' ra ndii:

—Kij' kixin' ña xa'ndia chuun' Ndiosí ndii, kuvi kuni ña'a' e' xiin' nduchi' nuu'

e'. ²¹ Te ndee iin ne yivi' kä'an ndii: "Koto ndo', yo'o' yoo ña xa'ndia chuun' Ndiosí", uun "Kaa' yoo a." Kuach'i ndii xa' yoo ña xa'ndia chuun' a tein' ndo' —ni kachi a.

²² Sakan' te ni ka'an a xiin' te nda'a' xa'a' a ndii:

—Naá kivi' ndii, kuni nimá ndo' kuni nuu' ndo' iin kivi' kii' nandiko' yu'u, ña nduu' tu te yivi', ndisu kuni xachi' ndo' xa'a kivi' jaan'. ²³ Te ka'an ne yivi' xiin' ndo' ndii: "Koto ndo', kaa' ni xa'a a", uun "Yo'o' naá a", kachi nja xiin' ndo'. Ndisu kü'un ndo', te ni ndee kündikun tu ndo' xata' nja. ²⁴ Kuach'i ndii, kii' nandiko' yu'u, ña nduu' tu te yivi' ndii, kuni sakuu' ne yivi' yu'u ndee naa yi'é ñu'u savi' kanii' ndivi'. ²⁵ Ndisu ña nuu' ndii, kuni a ña kund'o' kua'a' i, te natiin ne ndiee' iin yivi' yo'o' yu'u.

²⁶ 'Ndee naa ni xa'a ne yivi' xta'an' kii' ni tiaku Noé ndii, sakan' tu saa ne ndiee' iin yivi' kii' nandiko' yu'u, ña nduu' tu te yivi'. ²⁷ Ne yivi' jaan' ndii, ni xixi nja, ni xi'i nja, te ni tunda'a' nja ndee kivi' ni ndi'vi Noé tixin tundo' chie, te ni ndoñu'u' sakuu' ne yivi' jaan' xiin' tikui kua'a'. ²⁸ Te iin kachi ni xa'a tu ne ni ndiee' ñuu Sodoma kii' ni xika Lot ndii, ni xixi nja, te ni xi'i nja, te ni sata' nja, te ni xiko' nja, te ni chi'i nja ña'a, te ni xa'a nja vi'e nja. ²⁹ Te kii' ni ketä Lot ñuu jaan' ndii, ni kje ñu'u xiin' yuu' ndatin ndivi', te ni koyo a nuu' ñuu Sodoma jaan', te ni ndoñu'u' sakuu' ne yivi' jaan'. ³⁰ Te iin kachi tu saa ne yivi' kii' nandiko' yu'u, ña nduu' tu te yivi'.

³¹ 'Kivi' jaan' ndii, naa yoo ndiee' xini' vi'e nja ndii, na xkä'ndia ka nja tixin vi'e nja te na'in nja ña'a nja. Te yoo ka naá xachuun' nuu' ñu'u' nja ndii, na nandiko' ka nja vi'e nja te na'in nja ña'a nja. ³² Naka'an' ndo' saa ni ndo'o' ña' si'i Lot, te ni xi'i a'. ³³ Te yoo ka kuni sakakú xiin' mii' mii' ndii, kuvi nja, ndisu yoo ka taxi' kivi' ñuu xa'a' ichi' yu'u ndii, natiin nja kivi' ñuu ña koo' kivi' ndi'i'. ³⁴ Ka'an i xiin' ndo' ña ñuu kivi' jaan' ndii, naa' ndiee' uvi ta'an ne yivi' kixin' inga' nja nuu' tun' xto ndii, iin nja ku'un nda'a' Ndiosí, te iin nja ndoo. ³⁵ Te naa' ndiko' inga' uvi ta'an ña'a' ndii, iin a' ku'un nda'a' Ndiosí, te iin a' ndoo. ³⁶ Te

naa' ñu'u' inga' uvi ta'an te yivi' xa'a' ku'u ndii, iin ra ku'un nda'a' Ndiosí, te iin ra ndoo —ni kachi a.

³⁷ Sakan' te ni ka'an ra xiin' Jesús ndii: —¿Tákuie, mii' koo ña ka'an un' jaan'? —ni kachi ra.

Te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Sakuu' e' xini' ndii, mii' kandu'u' ña te'i nakayá tikoxií —ni kachi a.

18

Yo'o' sania'á Jesús xa'a' iin te xa'nú kuach'i xiin' xa'a' iin ña'a' kuaan'

¹ Te ni ka'an tu Jesús xiin' te nda'a' xa'a' a iin ña ka'an ndiaa te sania'á ña'a' a ña ka'an te ka'an ra xiin' Ndiosí, te iin kuiin ra ² ka'an a ndii:

—Ni yoo iin te xa'nú kuach'i iin ñuu, te jaan' ndii, ni xito ka'nu' ra Ndiosí, te ni tiin' ka'nu' tu ra ne yivi'. ³ Te ñuu jaan' ni ndu'u' tu iin ña' kuaan'. Te ña' jaan' ndii, kua'an te kua'an a' mii' ndu'u' te jaan', te ka'an a' xiin' ra ndii: "Tákuie, saa un' ña va'a, te ka'nu ndaku un' kuach'i xa'a' i nuu' te ndasi' yu'u", ni kachi a'. ⁴ Kua'a' va' ichi' ndii, ni xiin' ra saa ra ña ndaku xiin' ña' jaan', ndisu ni ya'a kivi', te ni xanini ra xiin' nimá ra ndii: "Te'e ndee xito' ka'nu' e' Ndiosí, te ni ndee tiin' ka'nu' tu e ne yivi', ⁵ ndisu xa'a' a ña kayu'u' a' nuu' e' ndii, ka'nu ndaku e' kuach'i xa'a' a', koto ka kayu'u' te kayu'u' ka a' nuu' e', te sakusuxan' a' xini' e'", ni kachi ra xiin' nimá ra —ni kachi a.

⁶ Te ni ka'an tu xto'o' e' Jesús ndii:

—Saa kuenta ndo' ña ni ka'an te xa'nú kuach'i, te xachuun' ndaku jaan'. ⁷ Naa' ndee te jaan' ni xa'a ña ndaku xiin' ña' kuaan' jaan' ndii, saa ka vi' tu yoo tu'va ya'a ka Ndiosí, te saa a ña ndaku xiin' ne ni nakaxin a xika' ichi' a, ne ka'an te ka'an xiin' a nduvi' xiin' ñuu. ¿Náá tuu ndo' ña chindjee' yachi a ne nduu' kuenta a jaan'? ⁸ Ka'an i xiin' ndo' ña yachi va' saa Ndiosí ña ndaku xiin' ne nduu' kuenta a jaan', ndisu kii' nandiko' yu'u, ña nduu' tu te yivi' ndii, ¿ñáá tuu ndo' ndii, koo kua'a' ka ne ini kuni yu'u nuu' ñu'u' iin yivi' yo'o'? —ni kachi a.

Sq'o ni sania'á Jesús xa'a' uvi ta'an te ka'an xiin' Ndiosí

⁹ Te ni ka'an Jesús iin ña ka'an ndiaa xiin' sava te yivi', te tuu ña mii' kuiti' ra nduu' te xachuun' ndaku nuu' Ndiosí, te sandiee' kui'e ra sakuu' tuku ne yivi', ka'an a ndii:

¹⁰ —Unta' ndii, ni xaa uvi ta'an te yivi' nuu' ki'e yukun' ka'nu' te ka'an ra xiin' Ndiosí. Iin ra ndii, te fariseo nduu' ra. Te inga ra nduu' te kendiaa' ya'vi xa'a' ñuu Roma. ¹¹ Te fariseo jaan' ndii, ni xikuiin ndichi ra, te so'o ni ka'an ra xiin' Ndiosí xa'a' mii' ra: “Ndiosí, yu'u ndii, taxi' i ña chindani un', sakan' ña xika' i naa xika' tuku te yivi' naa kuu' te xakui'na', xiin' te xachuun' ndaku, xiin' te kumi' musa, xiin' naa kuu' te kaa', ña nduu' ra te kendiaa' ya'vi xa'a' ñuu Roma. ¹² Yu'u ndii, xika' nditia i uvi ichi' i'in ximana kua'an, te taxi' i iin ña'a xa'a' i'in uxi ña'a sakuu' ña kanando i kii' xachuun' i”, ni kachi ra. ¹³ Ndisu te kendiaa' ya'vi jaan' ndii, iin' mii' ra ndee ndoso' ka'an ra xiin' Ndiosí, te ni ndee ni ndani' i ra nuu' ra ndivi'. Süu' jaan' ndii kuun' iki' ra tia'ni ra ka'an ra ndii: “Ndiosí, koq ka'nu' ini un' xa'a' yu'u, sakan' ña te ndiso' kuachi nduu' i”, ni kachi ra. ¹⁴ Te ka'an i xiin' ndo' ña kii' kuan nu'u te kendiaa' ya'vi jaan' ndii, xa ni sandoyo' Ndiosí kuachi ra nuu' a. Ndisu te fariseo jaan' ndii, ni sandoyo' a kuachi ra, sakan' ña yoo ka xachie xiin' mii' ndii, sanuu' ña'a' Ndiosí. Te yoo ka sanuu' xiin' mii' ndii, sachie ña'a' a —ni kachi a.

So'o ni xaa a kii' ni sañu'u' Jesús ne kualii'

(Mt. 19:13-15; Mr. 10:13-16)

¹⁵ Ni ndekuie tu ne yivi' xiin' ne kualii', te tondia nda'a' ña'a' Jesús, te sañu'u' ña'a' a. Te kii' ni xini te nda'a' xa'a' a ña jaan' ndii, ni xi'e ra nuu' ne kuaxi xiin' ne kualii' jaan'. ¹⁶ Ndisu ni kana Jesús ne kualii' jaan' nuu' a. Te ni ka'an a xiin' te nda'a' xa'a' a ndii:

—Taxi ndo' na kixin ne kualii' nuu' i, te nakasi ña'a' ndo'. Kuachi ndii xa'ndia chuun' Ndiosí nimá ne ini xini ña'a' ndee naa ini ne kualii' kaa' xini nia yuva' si'i' nia. ¹⁷ Ña ndaku ka'an i xiin' ndo' ndii, yoo ka taxi' ka'ndia chuun' Ndiosí nimá nia ndee naa taxi' ne kualii' kaa' xa'ndia chuun' yuva' si'i' nia nuu' nia ndii, küvi

kunduu ne jaan' kuenta a ne xa xa'ndia chuun' a nimá —ni kachi a.

So'o ni ka'an Jesús xiin' iin te vika'
(Mt. 19:16-30; Mr. 10:17-31)

¹⁸ Te ni ndatu'un' iin te kuu' ka'nu' Jesús ndii:

—Takuie, ña va'a nimá, ¿ndee ña kuni a saa i te natijn i kivi' ñuu ña koq kivi' ndi'i'? —ni kachi ra.

¹⁹ Sakan' te ni ndatu'un' ña'a' Jesús ndii:

—Kii' ka'an un' ña ña va'a nimá nduu' yu'u ndii, ¿ndichun ka'an un' ña jaan'? Kuachi ndii iin ndaa' Ndiosí kuiti' nduu' ña va'a nimá. ²⁰ Xa xini un' tu'un ndei' Ndiosí, ña ka'an ndii: “Kumi' un' musa un'. Ka'ni' un' ne yivi'. Saku'na' un'. Ka'an un' tun vixi. Koto ka'nu' un' yuva' si'i' un'” —ni kachi Jesús.

²¹ Sakan' te ni ka'an te jaan' xiin' Jesús ndii:

—Xa saxinu' i sakuu' ña jaan' ndee kii' nduu' i te sava —ni kachi ra.

²² Te kii' ni xini so'o Jesús ña ni ka'an ra jaan', te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Ndee iin ndaa' tjo' ña'a kuni ka saa un'. Xiko' un' sakuu' ña kumi' un', te taxi un' xu'un' a nda'a' ne nda'vi kuu', sakan' te kumi' un' ña vika' ndivi', te kixin un', te kundikun un' yu'u —ni kachi a.

²³ Ndisu kii' ni xini so'o ra ña jaan' ndii, ni kusuchi' va ini ra, sakan' ña te vika' va nduu' ra. ²⁴ Te kii' ni xini Jesús ña ni kunda'vi va kuni te jaan', sakan' te ni ka'an a ndii:

—Vixi xava'a nuu' ne vika', te taxi nia ka'ndia chuun' Ndiosí nimá nia. ²⁵ Sakan' ña vixi ka nuu' ne vika', te taxi nia ka'ndia chuun' Ndiosí nimá nia, ndee naa ña küvi tu xka'ndia ndee iin camello yavi xa'a' iin tiku —ni kachi a.

²⁶ Te ni ka'an ne ni xini so'o ña jaan' xiin' a ndii:

—Naa' sakan' ndii, ¿yoo tu küvi kaku nuu' kuachi nia? —ni kachi nia.

²⁷ Sakan' te ni ka'an a xiin' nia ndii:

—Ne yivi' ndii, küvi saa nia ña jaan', ndisu Ndiosí ndii, küvi saa ña'a' a —ni kachi a.

²⁸ Sakan' te ni ka'an Pedro xiin' a ndii:

—Tákui'e, koto un', ndu'u ndii, ni nakoo ndu sakuu' ña kumi' ndu, te ndikún ndu yo'ó —ni kachi ra.

²⁹ Sakan' te ni ka'an a xiin' te nda'a' xa'a' a ndii:

—Ña ndaku ka'an i xiin' ndo' ndii, sakuu' ne yivi', ne ni nakoo vi'e ña, uun yuva' si'i' ña, uun tiaa ta'an' ña, uun ña' si'i' ra, uun si'e ña xa'a' ña kuní ña ka'ndia chuun' Ndiosí nimá kua'a' ka ne yivi' ndii, ³⁰ sañu'u' kua'a' va ña'a' Ndiosí vitin iin yivi' yo'o'. Te nuu' ku'un e' ndii, taxi a kivi' ñuu ña ña koo' kivi' ndi'i' tuku iin yivi' —ni kachi Jesús xiin' ra.

Tuku ni ka'an Jesús xa'a' ña kundo'o a te kuyi a

(Mt. 20:17-19; Mr. 10:32-34)

³¹ Te ni kana siin' Jesús te uxí uvi ta'an te nda'a' xa'a' a, te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Xini ndo' ña ichi' ñuu Jerusalén kaa' e' kua'an e' vitin, te ikan' xinu sakuu' ña ni ke'i te ni ka'an tiakú tu'un Ndiosí xta'an' xa'a' yu'u, ña nduu' tu te yivi'.

³² Kuachi ndii sanakua'a te yivi' yu'u nda'a' te tuku', te sandiee kui'e ra yu'u, te kani'a' tu ra xiin' i, te kondia tiasi' tu ra yu'u, ³³ te suku' yo'o' u'vi tu ra yu'u, te ka'ni' ra yu'u. Ndisu kivi' ña uni te natjaku i —ni kachi Jesús.

³⁴ Ndisu ndee sie ni kundani te jaan' ña ni ka'an a xiin' ra jaan', sakan' ña ni yoo si'e ña jaan' nuu' ra, sakan' na ni kundani xachi' ra ña jaan'.

So'o ni xaa a kii' ni sanda'a Jesús iin te kui'e nduchi' nuu' yatin ñuu Jericó

(Mt. 20:29-34; Mr. 10:46-52)

³⁵ Te kii' xa kuyatin' Jesús kua'an a ñuu Jericó ndii, ndu'u' iin te kui'e nduchi' nuu' yu'u' ichi' ikan' xikan' ra limuxtan.

³⁶ Te kii' ni xini so'o ra ña kua'a' ne yivi' xka'ndia kua'an ndii, ni ndatu'un' ra yoo nduu' a yoo. ³⁷ Te ni ka'an ne yivi' jaan' xiin' ra ña Jesús, te ni kiee ñuu Nazaret, nduu' te xka'ndia kua'an. ³⁸ Ikan' te ni xa'a' nde'í ti'e' ra ka'an ra ndii:

—Jesús, yo'ó ña nduu' sjani' xika' David, kuvita ini un' xa'a' i —ni kachi ra.

³⁹ Te ne yivi', ne ni'i' ichi' nuu' Jesús kua'an ña ndii, ni xi'e ña nuu' ra te koo taxin' yu'u' ra, ndisu so'o ti'e' ka ka'an ra ndii:

—Yo'ó, ña nduu' sjani' xika' David, kuvita ini un' xa'a' i —ni kachi ra.

⁴⁰ Sakan' te ni xikuiin Jesús, te ni ka'an chuun' a ña kixin ndiaka ña'a' ne yivi' nuu' a. Te kii' ni xaa ra nuu' a jaan', te ni ndatu'un' ña'a' a ka'an a ndii:

⁴¹ —¿Ndee ña kuní un' saa i xa'a' un'? —ni kachi a.

Te ni nakuiin te kui'e nduchi' nuu' jaan' ndii:

—Tákui'e, kuní i ndii, nakoto'ni i saa un' —ni kachi ra.

⁴² Sakan' te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Nakoto'ni un'. Xa'a' a ña ini un' xini un' yu'u na xa ni nda'a un' —ni kachi a.

⁴³ Xaka'an e', te ni nda'a ra, te ni xa'a' ra ndikún ra Jesús xaka'nu' ra Ndiosí. Te sakuu' ne ni xini ña ni nda'a te jaan' ndii, ni xaka'nu' tu ne jaan' Ndiosí.

19

So'o ni xaa a kii' ni xa'an Jesús vi'e Zaqueo

¹ Ni nda'ni Jesús ñuu Jericó kii' xka'ndia a kua'an a. ² Te ñuu jaan' ndu'u' iin te yivi' nani' Zaqueo. Te jaan' nduu' te xa'ndia chuun' nuu' te kendiaa' ya'vi xa'a' ñuu Roma, te te vika' va nduu' ra. ³ Te ni kuní va ra kuní ra Jesús, ndisu kivi' kuní ña'a' ra, sakan' ña kua'a' va ne yivi' ita' nuu' ra, te te chiki nduu' ra. ⁴ Sakan' na ni ndava ra ni ki'in ichi' ra, te ni kaa ra iin itun' yatin ikan' te kuní ra Jesús, sakan' ña ikan' xto' xka'ndia a. ⁵ Te kii' ni xaa Jesús mii' iin' itun' jaan' ndii, ni nakoto a ninu, te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Zaqueo, kuan nuu kii', sakan' ña kivi' vitin kuní a nandiee' i vi'e un' —ni kachi a.

⁶ Sakan' te ni nuu ki'i' ra, te kuation' ini ra kii' naka' ña'a' ra kua'an a vi'e ra. ⁷ Te kii' ni xini ne yivi' jaan' ña ni ki'vi Jesús vi'e Zaqueo jaan' ndii, ni xa'a' ka'an kini ña xa'a' a, ka'an ña ña ni ndi'vi a, te nandiee' a vi'e iin te ndiso' kuachi. ⁸ Ni xikuiin ndichi' Zaqueo, te ni ka'an ra xiin' xto'o e' ndii:

—Tákui'e, ta'vi' sava sakuu' ña kumi' i samani' i ne nda'vi kuu', te naa' ni xakui'na' siki' i ña'a' yoo ka ndii, sanandiko' i ña jaan' kumi' ichi' kua'a' ka a nda'a' ña —ni kachi ra.

⁹ Sakan' te ni ka'an a ndii:

—Vitin ni sakakú Ndiosí te yo'ó' xiin' ne ndiee' vi'e ra, sakan' ña iin siani' xika' Abraham nduu' tu ra xa'a' a ña ini ra xini ra Ndiosí ndee naa te jaan'. ¹⁰ Sakan' ña yu'u, ña nduu' tu te yivi' ndii, ni xaa i iin yivi', te nanduku' i ne ni kuxika' nuu' Ndiosí te sakakú ña'a' i —ni kachi a.

Sania'á Jesús xa'a' iin te ni nanduu rey (Mt. 25:14-30)

¹¹ Kij' ndi'i ni xini so'ó ne yivi' ña jaan', te ni ka'an a iin ña ka'an ndiaa nuu' ña, sakan' ña tuu ña ndii, xa'a' a ña xa kuyatin' a kua'an ñuu Jerusalén ndii, numi' te xa'a' ña ka'ndia chuun' Ndiosí nuu' ña. ¹² Sakan' na kuii' ni ka'an a xiin' ña ndii:

—Yoo iin tiaa si'e iin rey, te jaan' ndii, ni keta ra kua'an ra inga ñuu te nakuiso chuun' ra te kunduu ra rey, ndi'i jaan', te nandiko' ra te ka'ndia chuun' ra nuu' ñuu ra. ¹³ Ndisu ña kuni ka ku'un ra, te ni kana ra uxi ta'an te xika' nuu' nuu' ra. Te ni taxí ra kua'a' xu'un' nda'a' i'in te jaan'. Te ni ka'an ra xiin' te jaan' ndii: “Sachuun' ndo' xiin' xu'un' i yo'ó' ndee nandiko' i”, ni kachi ra. ¹⁴ Ndisu ne ñuu ra ndii, ndasi' ña'a' ña, sakan' na ni tjanu' ña iin ti'vi te kun ka'an xiin' te sanakuiso' chuun' ña'a', te ka'an ra xiin' te jaan' ndii: “Kuni ndu'u ña kunduu te jaan' rey nuu' ndu”, ni kachi ra. ¹⁵ Te ni nandiko' te jaan' kij' ndi'i ni na'in chuun' ra ña nduu' ra rey, te ni ka'an chuun' ra ña kixin te xika' nuu' nuu' ra jaan', te ni taxí ra xu'un' nda'a', te kundani ra saa kuu' xu'un' ni kanando i'in ra. ¹⁶ Sakan' te ni xaa te nuu' nuu' ra ka'an ra ndii: “Tákuie, xu'un' ña ni taxí un' nda'a' i ndii, uxi ichi' ka kuu' xu'un' ni kanando a ni xaa i”, ni kachi ra. ¹⁷ Sakan' te ni ka'an rey jaan' xiin' ra ndii: “Va'a va ni xaa un', iin te xika' nuu' va'a nduu' un'. Xa'a' a ña ni xachuun' ndaku un' xiin' ña sie ndii, sakuiso' chuun' i yo'ó te ka'ndia chuun' un' nuu' uxi ta'an ñuu”, ni kachi ra. ¹⁸ Sakan' te ni xaa tuku ra nuu' rey jaan' ka'an ra ndii: “Tákuie, xu'un' ña ni taxí un' nda'a' i ndii, u'un ichi' ka kuu' xu'un' ni kanando a ni xaa i”, ni kachi ra. ¹⁹ Sakan' te ni ka'an rey jaan' xiin' ra ndii: “Sakuiso' chuun' tu

i yo'ó te ka'ndia chuun' un' nuu' u'un ta'an ñuu”, ni kachi ra. ²⁰ Sakan' te ni xaa tu inga ra nuu' rey jaan', te ni ka'an ra ndii: “Tákuie, yo'ó' ni'i i xu'un' un', ña ni taxí un' nda'a' i, ña ni ndu'u va'a tixin iin pein ni xaa i. ²¹ Kuachí ndii ni yi'vi i xini yo'ó, sakan' ña iin te kui'e va nduu' un'. Te nakaya un' ña'a mii' köo' a ni chindu'u' un', te kendiaa' un' ña'a mii' ni chi'i un'”, ni kachi ra. ²² Sakan' te ni ka'an rey jaan' ndii: “Iin te xika' nuu' ña'a nduu' un'. Xiin' tu'un yu'u' mii' un' katun' i yo'ó. Sakan' ña xini un' ña iin te kui'e va nduu' i, te nakaya i ña'a mii' köo' a ni chindu'u' i, te kendiaa' tu i ña'a mii' ni chi'i i. ²³ Na sakan' ndii, ¿ndichun na ni chinaa' un' xu'un' i ña'a mii' taxa'a ne yivi' xu'un' te na'in i e xiin' xata' a kij' nandiko' i?”, ni kachi ra. ²⁴ Sakan' te ni ka'an rey jaan' xiin' te ita' nuu' ra ndii: “Na'in ndo' xu'un' kaa' nda'a' te kaa', te taxí ndo' a nda'a' te kumi' uxi ta'an a”, ni kachi ra. ²⁵ Sakan' te ni ka'an ra xiin' rey jaan' ndii: “Tákuie, xa kumi' te kaa' uxi ta'an xu'un'”, ni kachi ra. ²⁶ Sakan' te ni ka'an rey jaan' ndii: “Ka'an i xiin' ndo' ña yoo ka kumi' ña'a ndii, natijn ka ña a, te yoo ka köo' a kumi' ndii, ndee ña sie ña kumi' ña kiee nda'a' ña. ²⁷ Te ne yivi', ne kundasi' yu'u, ne ni kuni ña kunduu i rey nuu' ña ndii, kua'an ndo', te naka ña'a' ndo', te xaa ña yo'ó, te ka'ni' ña'a' ndo' nuu' i”, ni kachi ra —ni kachi Jesús.

Sq'ó ni xaa a kij' nda'ni' Jesús ñuu Jerusalén

(Mt. 21:1-11; Mr. 11:1-11; Jn. 12:12-19)

²⁸ Te ndi'i so'ó ni ka'an Jesús ña jaan', te ni keta a kua'an kaa a ñuu Jerusalén xiin' te nda'a' xa'a' a. ²⁹ Te kij' xa kuyatin' Jesús xiin' te nda'a' xa'a' a jaan' ñuu Betfagé, xiin' ñuu Betania, ña ñu'u yatín xa'a' xiki' ña nani' Olivos ndii, ikan' te ni ti'vi' a uvi' ta'an te jaan' ³⁰ ka'an a xiin' ra ndii:

—Kua'an ndo' ñuu lulu, ña tuvi' kandu'u' tuku ta'vi' kaa'. Te kij' ko'ni ndo' kua'an ndo' ñuu kaa' ndii, kuni ndo' tiin iin mburru, ti' sakan' xinú. Ti' jaan' ndii, ndee iin ne yivi' tia'an kunduu' xata' ri'. Ndaxin' ndo' ri', te kixin ndo' xiin' ri' yo'ó. ³¹ Te naa' ndatu'un' yoo ka ndo'ó

ndii: “¿Ndichun na ndaxin' ndo' mburru ñaa'?", ka'an ndo' xiin' nja ndii: “Nuu' xto'o e' kuní ri' iin xa'a'”, kachi ndo' —ni kachi a.

³² Sakan' te ni kiee te jaan' kua'an ra te nduku' ra ri', te ni xini ra ri' saa nii' ni ka'an Jesús xiin' ra. ³³ Te kij' ita' ra ndaxin' ra ri' ndii, ni ka'an ne xiin' sana ri' xiin' ra ndii:

—¿Ndichun ndaxin' ndo' mburru sie ñaa'? —ni kachi nja.

³⁴ Sakan' te ni ka'an ra xiin' ne jaan' ndii:

—Ndaxin' ndu ri' sakan' ña nuu' xto'o e' kuní ri' iin xa'a' —ni kachi ra.

³⁵ Sakan' te kua'an ra xiin' ri' mii' iin' Jesús, te ni tandiee ra toto ña tití ra xata' ri'. Te ni saka' ña'a' ra xata' ri'. ³⁶ Te kij' kua'an Jesús yoso' a mburru jaan' ndii, xakin ne yivi' toto ña ndiso' nja ichi' mii' xka'ndiá a kua'an a jaan'. ³⁷ Te kij' xa kuyatin' nja mii' nakuitaá ichi' ña kua'an xiki' ña nani' Olivos jaan' ndii, sakuu' ne yivi' kua'a' ne ndikún ichi' a jaan' ndii, ni xa'a' kuaa' ti'e' si' nja, te xaka'nu' tu nja Ndiosí xa'a' sakuu' chuun ka'nu' koo' chukuu' ña ni xini nja xaa' Jesús ³⁸ ka'an nja ndii:

—¡Sañu'u' va xto'o e' ña kuaxi kuenta a kaa', ña nduu' ña xa'ndia chuun' nuu' e', te taxi' a ndee ndivi' ña yoo e' ña maní' xiin' a! ¡Na natijn Ndiosí, ña ndu'u' ndienu, ña xaka'nu' ña'a' e'! —ni kachi nja.

³⁹ Sakan' te ni ka'an sava te fariseo, te ka'ni tein ne yivi' jaan', xiin' Jesús ndii:

—Tákuie, kasi'e un' nuu' ne ndikún ichi' un' kaa' te ka'an nja ña jaan' —ni kachi ra.

⁴⁰ Sakan' te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Ka'an i xiin' ndo' ña naa' koo taxin' yu'u' ne kaa' ndii, xa'a' yuu' kuaa' ti'e' a ña ka'an ne kaa' —ni kachi a.

S'o'o ni xaa a kij' ni xaku Jesús xa'a' ñuu Jerusalén

⁴¹ Te kij' ni kuyatin kuu ka Jesús ñuu Jerusalén, te ni xini a naá ñuu jaan' ndii, ni xaku a xa'a' a ⁴² ka'an a ndii:

—Ndo'ó, ne ndiee' ñuu Jerusalén, saa ka vi' kuni yu'u' ña kundani ndo' kivi' vitin saa saa ndo', te koo ña maní' nimá ndo'. Ndisu yoo si'e ña jaan' nuu' ndo'

vitin. ⁴³ Sakan' ña xaa kivi' ña kixin te ndasi' ta'an' xiin' ndo', te kasa'a ra nama saa xinundu ñuu ndo', te kunduu ra ndo'ó, te nakasi ra ndo'ó kanii' xaan', ⁴⁴ te sanduxin ra ñuu ndo', te ka'ni' ra ndo'ó xiin' si'e ndo', te ndee iin yuu' ñuu ndo' kütoto ta'an' ka, sakan' ña ni kuni ndo' nakuni ndo' kivi' ña ni kixin Ndiosí te sakakú a ndo'ó —ni kachi Jesús.

S'o'o ni xaa a kij' ni xa'an Jesús nuu' ki'e yukun' ka'nu', te ni taxi' a ne xiko' xiin' ne sata'

(Mt. 21:12-17; Mr. 11:15-19; Jn. 2:13-22)

⁴⁵ Te ni nda'ni Jesús nuu' ki'e yukun' ka'nu', te ni xa'a' a taxi' u'vi' a ne xiko' ña'a xiin' ne sata' nuu' ki'e jaan'. ⁴⁶ Te ni ka'an a xiin' nja ndii:

—Yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'an a ndii: “Vi'e i ndii, iin xaan' mii' ndatu'un' ne yivi' xiin' i nduu' a”, kachi a. Ndisu ndo'ó ndii, xa ni ndasandu ndo' a vi'e ne kuina' —ni kachi a.

⁴⁷ Te i'in kivi' kua'an sania'á Jesús ne yivi' nuu' ki'e yukun' jaan'. Te sutu kuu' nuu', xiin' te sania'á tu'un ndei' Ndiosí, xiin' te xixa nuu' ñuu jaan' ndii, xika' ra kuni ka'ni' ña'a' ra. ⁴⁸ Ndisu koo' a ni kuví' saa ra xiin' a, sakan' ña sakuu' ne yivi' ndiee' xini so'o ña sania'á ña'a' a.

20

Ndatu'un' te ndiso' chuun' kuu' nuu' Jesús yoo taxi' ndiee' a

(Mt. 21:23-27; Mr. 11:27-33)

¹ Unta' kij' iin' Jesús sania'á a ne yivi' nuu' ki'e yukun' ka'nu' ka'an ndoso' a tu'un va'a ndii, ni ndekuie sutu kuu' nuu', xiin' te sania'á tu'un ndei' Ndiosí, xiin' te xixa nuu' ñuu jaan', ² te ni ndatu'un' ña'a' ra ndii:

—Ka'an un' xiin' ndu. ¿Yoo ni taxi' ndiee' nuu' un' te xaa' un' ña xaa' un'? ¿Yoo ni sakuiso' chuun' yo'ó? —ni kachi ra.

³ Sakan' te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Ndatu'un' tu yu'u' ndo'ó iin ña'a, te kuni i ña nakujin ndo' a. ⁴ ¿Yoo ni sakuiso' chuun' Juan, te ni sakuchi' ra ne yivi' kuenta Ndiosí? ¿Ñáá Ndiosí ni sakuiso' chuun' ña'a', uun ñáá te yivi' ni sakuiso' chuun' ña'a'? —ni kachi a.

5 Te n̄i ndatu'un' xiin' ta'an' r̄a ndii:

—¿Ndee ña kuv̄i ka'an' e'? Naa' ka'an' e' ña Ndiosí n̄i s̄akuiso' chuun' ña'a' ndii, ka'an' r̄a xiin' e' ndii: “¿Ndichun na n̄i k̄andixa' ña'a' ndo'?” 6 Te naa' ka'an' e' ña te yiv̄i' n̄i s̄akuiso' chuun' ña'a' ndii, iȳo k̄a'n̄i' s̄akuu' ne yiv̄i' k̄aa' yoo' xiin' yuu'. Kuach̄i ndii xiní kaxi' n̄ia ña te n̄i ka'an' tiakú tu'un' Ndiosí n̄i nduu' r̄a —kachi r̄a.

7 Te n̄i ka'an' r̄a xiin' Jesús ndii:

—Xiní ndu' yoo —n̄i kachi r̄a.

8 Te n̄i ka'an' k̄a Jesús xiin' r̄a ndii:

—Sakan' tu' yu'u' ndii, k̄a'an' i xiin' ndo' yoo n̄i tax̄i ndiee' i te xaa' i ña kaa' —n̄i kachi a.

Yo'o' ka'an' Jesús iin' ña ka'an' ndiaa xa'a' te tatú n̄ia'a

(Mt. 21:33-44; Mr. 12:1-11)

9 Te n̄i xa'a' Jesús ka'an' a nuu' ne yiv̄i' jaan' iin' ña ka'an' ndiaa ndii:

—Iin' te xiin' ñu'u' ndii, n̄i ch̄i' i r̄a kua'a' yo'o' uva, te n̄i nduku' r̄a te tatú, te koto ña jaan', te n̄i ket̄a r̄a kua'an' r̄a tuk̄u ñu'u' ki'in' kuiya. 10 Te kii' n̄i xaa' kivi' ña n̄i nakuixa' nduu' uva jaan' ndii, n̄i t̄i'vi' r̄a iin' te xika' nuu' nuu' r̄a, te kun' nas̄o te jaan' chaa' uva ña ndoo' nda'a' te xiin' ñu'u' jaan'. Ndisu' kii' n̄i xaa' te xika' nuu' jaan' ndii, n̄i t̄iin' ña'a' te tatú jaan', te n̄i kan̄i u'vi' ña'a' r̄a, te n̄i sanandiko' nda'a' xiko' ña'a' r̄a. 11 Te n̄i t̄i'vi' tukuu' r̄a inḡa te xika' nuu' nuu' r̄a mii' ñu'u' te tatú jaan', ndisu' te tatú jaan' ndii, n̄i kan̄i tu' r̄a te jaan', te m̄ii' va' n̄i kuu' r̄a xiin' r̄a, te n̄i sanandiko' nda'a' xiko' ña'a' r̄a. 12 Te n̄i t̄i'vi' tukuu' r̄a inḡa te xika' nuu' nuu' r̄a mii' ñu'u' te tatú jaan', ndisu' n̄i kan̄i tu' r̄a te jaan', te n̄i xta'ni' tu' ña'a' r̄a nuu' ñu'u' jaan'.

13 'Sakan' te n̄i ka'an' te xiin' ñu'u' jaan' xiin' nimá r̄a ndii: “¿Ndee ña s̄aa' e' vit̄in? Aan, xa' xiní i ndee ña s̄aa' e'. T̄i'vi' e' si'e' e', te ndan̄i va'a' e'. Kuain' te koto ka'nu' ña'a' r̄a kii' kun̄i ña'a' r̄a”, n̄i kachi r̄a xiin' nimá r̄a. 14 Ndisu' n̄i ka'an' xiin' ta'an' te tatú jaan' kii' n̄i xini' r̄a kuax̄i te jaan' ndii: “Te kaa' n̄andu' te xiin' ñu'u' yo'o' kii' kuv̄i yuva' r̄a. To'o' ndo', te k̄a'n̄i' e' r̄a, te sakan' n̄andu' yoo' te xiin' ñu'u' yo'o'", n̄i kachi r̄a. 15 Sakan' te n̄i t̄iin' ña'a' r̄a xta'ni' r̄a xa'a' uva jaan', te n̄i xa'ni' ña'a'

r̄a. ¿Ndee ña tuu' ndo'ó s̄aa' te xiin' ña'a' yo'o' uva jaan' xiin' te tatú jaan'? 16 Kix̄in' r̄a, te k̄a'n̄i' r̄a s̄akuu' te tatú jaan', te tax̄i r̄a yo'o' uva jaan' nda'a' tuk̄u te yiv̄i' —n̄i kachi a.

Te n̄i ka'an' s̄akuu' ne yiv̄i' kii' n̄i xini' so'o' n̄ia' ña jaan' ndii:

—Ndee iin' kivi' s̄aa' Ndiosí sakan' —n̄i kachi n̄ia.

17 Te n̄i nakoto'ni' Jesús nuu' n̄ia, te n̄i ka'an' a ndii:

—Na sakan' ndii, ¿ñáá' t̄ia'an' kundani' ndo' ndee ña kuni kachi ña yoso' nuu' tutu' Ndiosí mii' ka'an' a ndii?

Yuu', ña n̄i xtan̄i te xa'a' vi'e' ndii, ña jaan' n̄i n̄andu' yuu' kuu' nuu' xa'a' xiki' vi'e'.

18 Te yoo' k̄a' n̄ama' xata' yuu' jaan' ndii, ka'nu' ña'a' a. Ndisu' yoo' k̄a' xata' n̄ama' yuu' jaan' ndii, s̄akuachi' xi'e' xachi' ña'a' a —n̄i kachi a.

19 Te sutu' kuu' nuu' xiin' te sania'á tu'un' ndei' Ndiosí ndii, xa' hora sakan' n̄i xika' r̄a t̄iin' r̄a Jesús, sakan' ña n̄i kundani' r̄a ña n̄i t̄iin' kuach̄i ña'a' a xiin' ña ka'an' ndiaa jaan'. Ndisu' n̄i kuv̄i s̄aa' r̄a ña jaan' xa'a' a ña yi'vi' r̄a ne yiv̄i'.

So'o' n̄i nakuiin' Jesús nuu' te fariseo xa'a' xu'un' yoo'

(Mt. 21:45-46; 22:15-22; Mr. 12:12-17)

20 Sakan' te n̄i t̄i'vi' r̄a sava' te xito' maña, te xakuu' ña nduu' r̄a te xachuun' ndaku, te kuv̄i koto kua'a' r̄a Jesús xiin' tu'un' yu'u' a, te xiin' ña jaan' kuv̄i sanakua'a' ña'a' r̄a nda'a' te xa'ndia chuun' ñuu' Roma. 21 Te n̄i ka'an' te xito' maña jaan' xiin' a ndii:

—Táku'e, xiní ndu' ña ña ndaku kuiti' ka'an' un', te kuän' yi'vi' un' ña ka'an' ne yiv̄i' xa'a' un', sakan' ña nakaxin' un' ne yiv̄i'. Süu' jaan' ndii sania'á un' ichi' Ndiosí xiin' ña ndixa' kuiti'. 22 Xa'a' a jaan' na kiii' ka'an' xiin' ndu': ¿ñáá' va'a' yoo' a ña cha'vi' e' César, te xa'ndia chuun' ñuu' Roma, xu'un' yoo' uun' ñáá' va'a' yoo' a? —n̄i kachi r̄a.

23 Ndisu' Jesús ndii, n̄i xini' a ña n̄ia'a, ña chituní te jaan', sakan' na n̄i ka'an' a xiin' r̄a ndii:

24 —Tax̄i ndo' na koto i iin' xu'un' yoo' jaan' —n̄i kachi a.

Te nī taxī rā iin xu'un' nda'a' a, te nī ka'an a xiin' rā ndii:

—¿Yoo nuu' nduu' ña nī nīania xata' xu'un' yo'o', te yoo kivi' yoso' xata' a? —nī kachi a.

Te nī ka'an rā ndii:

—Nuu' César, te xa'ndia chuun' ñuu Roma xiin' kivi' rā nduu' a —nī kachi rā.

²⁵ Sakan' te nī ka'an a xiin' rā ndii:

—Xa'a' a jaan' na kuii' taxī e' nda'a' César ña nduu' ña'a César, te nda'a' Ndiosí na taxī e' ña nduu' ña'a Ndiosí —nī kachi a.

²⁶ Te nī kuvī sanama' ña'a' rā xiin' ndee iin tu'un yu'u' a nuu' ne yivi' jaan', te nī nandanī va rā xa'a' ña nī ka'an a ña jaan', te nī xkoq taxin' yu'u' rā.

Sq'o nī nakuiin Jesús nuu' te saduceo xa'a' ña natiaku ne xi'i

(Mt. 22:23-33; Mr. 12:18-27)

²⁷ Sakan' te nī kixin sava te saduceo nuu' Jesús. Te jaan' ndii, kändixa' rā ña natiaku ne yivi' kij' xi'i nīa. Sakan' na kuii' nī ndatu'un' ña'a' rā ndii:

²⁸ —Táku'e, yoso' ña nī ke'i Moisés mii' ka'an rā xiin' e' ña naa' nī xi'i ñani iin te yivi', te kōo' si'e rā nī yoo xiin' ña' si'i' rā ndii, ñani rā kuní a tunda'a' xiin' ña' jaan' te koo si'e rā xiin' a'. Te si'e rā jaan' nanduū ndee naa si'e ñani rā, te nī xi'i jaan'. ²⁹ Va'a, unta' ndii, nī yoo uxā ta'an ñani. Te nī tunda'a' te nuu', ndisu nī xi'i rā ña kuní ká koo si'e rā xiin' ña' si'i' rā.

³⁰ Sakan' te nī tunda'a' ñani rā, te uvi, xiin' ña' jaan'. Ndisu nī xi'i tu te jaan' ña kuní ká koo si'e rā xiin' a'. ³¹ Te iin kachi nī ndo'o tu ñani rā, te unī. Te iin sakan' nī ndo'o sakuu' te uxā ta'an jaan', kōo' si'e rā nī yoo xiin' a' ndee ndi'i rā nī xi'i. ³² Te so'o' ndi'i', te nī xi'i tu ña'a' jaan'. ³³ Sakan' na kuii' kij' natīaku nīa ndii, ¿yoo ña' si'i' kunduū tu ña' jaan', kuachī ndii uxā saa' te jaan' nī tunda'a' xiin' a'? —nī kachi rā.

³⁴ Sakan' te nī nakuiin Jesús nuu' rā ndii:

—Iin yivi' yo'o' ndii, tunda'a' te yivi' xiin' ña'a'. ³⁵ Ndisu ne ka'an Ndiosí ña natīaku ingā iin yivi' ndii, tunda'a' ká ne jaan' ikan'. ³⁶ Kuachī ndii kivi' ká kuvī nīa, sakan' ña kunduū nīa ndee naa ángele, ña ndiee' ndivi'. Te nduu' nīa

si'e Ndiosí xa'a' a ña nī sanatiaku ña'a' a. ³⁷ Ndisu xa'a' ña naa' natiaku ne xi'i ndii, ndee Moisés nī sania'á xa'a' ña jaan' kij' nī ka'an rā xa'a' xto'o e' Ndiosí, ña nī ka'an a xiin' rā tein iñu', ña xixí, ña nduu' a Ndiosí Abraham, te nduu' tu a Ndiosí Isaac, te nduu' tu a Ndiosí Jacob. ³⁸ Sakan' na kuii' Ndiosí ndii, süu' Ndiosí ne nī xi'i nduu' a, süu' jaan' ndii Ndiosí ne tiaku nduu' a, sakan' ña tiaku sakuu' ne yivi' nuu' Ndiosí —nī kachi a.

³⁹ Te nī nakuiin sava te sania'á tu'un' ndei' Ndiosí ka'an rā xiin' a ndii:

—Sava xava'a nī ka'an un', táku'e —nī kachi rā.

⁴⁰ Te nī kundieni ká rā ndatu'un' ña'a' rā xa'a' ingā ña'a'.

Sania'á Jesús yoo siani' xika' nduu' Cristo, ña sakakú yoo'

(Mt. 22:41-46; Mr. 12:35-37)

⁴¹ Te nī ka'an Jesús xiin' rā ndii:

—¿Ndichun na ka'an ne yivi' ña siani' xika' David nduu' Cristo, ña tianu' Ndiosí sakakú ne yivi'? ⁴² Kuachī ndii ndee mii' David nī ka'an nuu' tutu Salmos ndii:

Nī ka'an xto'o e' Ndiosí xiin' xto'o i ndii:

“Kundu'u' nda'a' ku'a' i

⁴³ na sandoó kui'e xachi' i te ndasi' yo'ó.”

Nī kachi a, nī kachi rā. ⁴⁴ Sakan' na kuii' naa' mii' David jaan' ka'an ña xto'o rā nduu' Cristo jaan' ndii, ¿saa kuvī ka'an nīa ña nduu' a siani' xika' rā? —nī kachi Jesús.

Ka'an Jesús xa'a' ña vä'a ña xaa' te sania'á tu'un' ndei' Ndiosí

(Mt. 23:1-36; Mr. 12:38-40; Lc. 11:37-54)

⁴⁵ Te kij' xini so'o' sakuu' ne yivi', te nī ka'an Jesús xiin' te nda'a' xa'a' a ndii:

⁴⁶ —Koto xiin' mii' va ndo' nuu' ña kuu' te sania'á tu'un' ndei' Ndiosí, sakan' ña te xasuvi' xiin' mii' kuiti' nduu' te jaan'. Xtanī va rā kui'nu rā toto nani', ña ndiaa ya'vi' ká, te xtanī tu rā ña nakuatu va'a ña'a' ne yivi' ma'in' ya'vi' mii' chitu' kaa'. Te xtanī va tu rā ña kundiee rā nuu' tei ka'nu', tun' ita' tixin vi'e mii' nakayá e', te xtanī tu rā kundiee rā nuu' tei, tun' kuu' nuu', kij' yoo viko'. ⁴⁷ Te tu'un' u'vi' tu rā ña vika' nda'a' ne kuaan' vi'e nīa. Te xini xa'an' rā ña na'a' va ka'an rā xiin' Ndiosí,

ndiani te nandanj ne yivi'. Te jaan' ndii chie ka tundo'o' koq ra —ni kachi Jesus.

21

Taxi' iin na' kuaqn' nda'vi kuu' limuxtan

(Mr. 12:41-44)

¹ Ni ndani'i Jesus nuu' a, te ni xini a taan' ne yivi' limuxtan tixin xatun' mii' kayá xu'un' limuxtan. ² Te ni xini tu a na ni taan' iin na' kuaqn' nda'vi kuu' uvi ta'an xu'un' ya'a kualii' tixin xatun' jaan'. ³ Sakan' te ni ka'an Jesus ndii:

—Na ndaku ka'an i xiin' ndo' ndii, na' kuaqn' nda'vi kuu' kaa' ni taan' kua'a' ka xu'un' tixin xatun' kaa' te sakan' sakuu' inga ne ni taan' tu xu'un' tixin nu'. ⁴ Sakan' na sakuu' tuku nja ndii, ni taan' nja xu'un' na ni ndoo ndoso' nda'a' nja. Ndisu na' kaa' ndii, tee' ndee nda'vi kuu' a' ndii, ni taan' ndi'i a' xu'un' na xito kutiakú a' xiin' —ni kachi a.

Ka'an Jesus xa'a' na nduxin xachi' yukun' ka'nu'

(Mt. 24:1-2; Mr. 13:1-2)

⁵ Te kii' ndatu'un' sava ne yivi' xa'a' na ndatun' va yuu' yukun' ka'nu' jaan', xiin' xa'a' tumanj' ndatun' va na ni taxi ne yivi', na ni satiti ra toko' nama yukun' jaan' ndii, ni ka'an Jesus ndii:

⁶ —Xaa kivi' na sakuu' na xito' ndiaa ndo' kaa' ndii, nduxin ndoo a, te kutoto ta'an' ka ndee iin yuu' —ni kachi a.

Ka'an Jesus ndee na xka'ndia kii' xa kuyatin' ndi'i iin yivi'

(Mt. 24:3-28; Mr. 13:3-23)

⁷ Te ni ndatu'un' na'a' te nda'a' xa'a' a ndii:

—Taku'e, zama koq na ni ka'an un' xa'a' jaan'? ¿Te ndee na ka'nu' nduu' na xka'ndia te kundani ndu na xa kuyatin' koq a? —ni kachi ra.

⁸ Te ni ka'an Jesus xiin' ra ndii:

—Koto xiin' mii' va ndo', taxi ndo' kuni xa'an' ndee iin ne yivi' ndo'o'. Sakan' na kixin kua'a' te yivi', te tijn ndiaa kivi' i, te ka'an ra na mii' ra nduu' Cristo, na ni tianu' Ndiosi sakaku ne yivi', te xa kuyatin' kuii ndi'i iin yivi', kachi ra. Ndisu ndo'o' ndii, kundikun ndo' xata' ra.

⁹ Te kii' kuni ndo' kuento na yoo nu'u

tuku iin yivi', te nakuita tei' tu ne yivi' nuu' te xa'ndia chuun' ndii, kundi'ni ndo'. Kuachi ndii kuni a na xi'na ka na jaan' koq, ndisu suu' xa ndikun te kixin na kundi'i iin yivi' kii' sakan' —ni kachi a.

¹⁰ Sakan' te ni ka'an ka Jesus xiin' ra ndii:

—Kunta'an' iin ti'vi ne nu'u' iin yivi' xiin' tukú ti'vi ne yivi'. Te kunta'an' tu ne ndiee' iin nuu' xiin' ne ndiee' tukú nuu'. ¹¹ Te kanii' xaan' taan' ndiee' iin yivi', te koq tu soko, te koq va tu kui'e, te kuyi'vi xava'a ne yivi' xa'a' na iyo va jaan', te koq tu na iyo va ndivi' kii' sakan'.

¹² Ndisu na kuni ka koq sakuu' na jaan' ndii, natijn te yivi' ndo'o', te sando'o' u'vi ra ndo'o', te sanakua'a ra ndo'o' nda'a' te kuu' nuu', te xa'ndia chuun' xa'a' vi'e mii' nakaya e', te ko'ni te jaan' ndo'o' vi'e kaa. Te sanakua'a tu ra ndo'o' nda'a' rey xiin' nda'a' te xa'ndia chuun' ka'nu' xa'a' a na ndikun ndo' yu'u, ¹³ te ndiee yu'u' ndo' xa'a' i nuu' te ka'nu' jaan'.

¹⁴ Sakan' na kuii' chituni ndo' xiin' nima ndo' na ka'an ndo' xa'a' ndo' nuu' te jaan', ¹⁵ kuachi ndii mii' yu'u taxi na xini tuni ndo', te taxi tu i kuento na ndichi va ka'an ndo' nuu' te jaan'. Te ndee iin te ndasi' ta'an' xiin' ndo' jaan' koq' chukuu' nakuiin ra nuu' na ka'an ndo' jaan'.

¹⁶ Te ndo'o' ndii, ndee yuva' si'i' ndo', xiin' ta'an' mii' ndo', xiin' ne iin kuu' xiin' ndo', xiin' ne xini ta'an' xiin' ndo' ndii, sanakua'a nja ndo'o' nda'a' te ka'nu' jaan'. Te sava ndo' ndii, ka'ni' te jaan' ndo'o'. ¹⁷ Te sakuu' ne yivi' kundasi' ndo'o' xa'a' na ndikun ndo' yu'u.

¹⁸ Ndisu ndo'o' ndii, ndee iin ixi' xini' ndo' ndo'nu'u' saka. ¹⁹ Te naa' kundieni naa kundieni ndo' nuu' tundo'o' jaan' ndii, natijn ndo' kivi' nuu' na koq' kivi' ndi'i'.

²⁰ Va'a, te kii' kuni ndo' na saa xin-undu nuu' Jerusalen yo'o' yoo te xiiin' ndii, kuni ndo' na xa kuyatin' kuii ndo'nu'u' xachi' a. ²¹ Te ne ndiee' nu'u' Judea kii' sakan' ndii, na kunu nja ku'un nja tein iku', te yoo ka ndiee' tixin nuu' yo'o' kii' sakan' ndii, na kunu ki'i' nja, te yoo ka naa xa'a' ku'u kii' sakan' ndii, na nandiko' ka nja nuu' yo'o'.

²² Sakan' na kivi' jaan' nduu' na sando'o' Ndiosi ne ndiee' nuu' yo'o', te xinu sakuu' na ka'an tu'un a xa'a' nuu' yo'o'. ²³ U'vi va

kundo'o ña' ñu'u' si'e xiin' ña' sachichin' si'e kivi' jaan'. Kuachì ndii kundo'o va sakuu' ne ndiee' nuu' ñu'u' yo'o', te kua'a' va sando'o' Ndiosí ne ndiee' ñuu' yo'o'.²⁴ Sava ña ka'ni' ra xiin' ichi, te sava ña tjin ra, te ku'un ña xiin' ra ki'in' va ñuu' iin yivi' mii' ndiee' ne tuku'. Te ne tuku' jaan' ndii, viko ni'i' ña ñuu' Jerusalén ndee skachi' xinu kivi' ña tava' Ndiosí ne jaan'.

Sò'o saa a kij' nandiko' Jesús iin yivi'
(Mt. 24:29-35,42-44; Mr. 13:24-37)

²⁵ 'Kij' sakan' ndii, koo ña iyò va nuu' ñu'u' xiin' nuu' yoo', xiin' nuu' tiuun'. Te ne yivi' nuu' ñu'u' iin yivi' ndii, sana xini' ña, te kuyi'vi va ña xa'a' ña iyò va ni'i' miji ka'nu', xiin' ña ndiee' va nuta tikui nuu' miji jaan'.²⁶ Te ne yivi' jaan' ndii, kuni'aa' xachi' ña ña yi'vi ña xanini ña xa'a' ña xito' xka'ndia nuu' ñu'u' iin yivi', sakan' ña ndee ña ndiee' ña yoo ndivi' ndii, taan ndiee' a.²⁷ Sakan' te kuni' ña yu'u, ña nduu' tu te yivi', ña kuaxi i nuu' iin viko' xiin' kua'a' ya'a ña ndiee' xiin' ña yi'é ndatun' koo' chukuu'.²⁸ Kij' xa'a' xka'ndia ña jaan' ndii, sandieni xiin' miji ndo', te ndani'i ndo' nuu' ndo', sakan' ña xa kuyatin' kuii kaku ndo' saa Ndiosí —ni kachi a.

²⁹ Te ni ka'an tu Jesús xiin' ra iin ña ka'an ndiaa ndii:

—Koto ndo' naa xaa' tun' higuera, uun ndee ka inga nuu' itun'.³⁰ Kij' xini ndo' xa'a' naka'ndi yuku tun' jaan' ndii, kundani ndo' ña xa kuyatin' kuii kuun savi'.³¹ Te sakan' tu kij' kuni' ndo' koo ña ni ka'an i xiin' ndo' jaan' ndii, kundani ndo' ña xa kuyatin' kuii ka'ndia chuun' Ndiosí iin yivi'.³² Ña ndaku ka'an i xiin' ndo' ndii, ña kuni' ka kuyi' sakuu' ne ndiee' iin yivi' vitin, te xka'ndia sakuu' ña jaan'.³³ Ndivi' xiin' ñu'u' iin yivi' ndii, ndoñu'u' a, ndisu tu'un yu'u' yu'u' ndii, koo' kivi' ndoñu'u' a.

³⁴ 'Koto xiin' mii' ndo', te ndioo' inji nimá ndo' xa'a' ña siji', ña yoo iin yivi', xiin' xa'a' ña koo' xka'ndia ndo' vino, xiin' xa'a' ña ndi'ni nimá ndo' xa'a', ña yoo iin yivi' yo'o'. Sakan' ña iyò xaa' kivi' jaan' kij' koo' a naa nimá ndo'.³⁵ Kuachì ndii xaa' ña jaan' nuu' sakuu' ne yivi', ne

ndiee' kanii' nuu' ñu'u' iin yivi', ndee naa iin yo'o' ña sékun te yivi'.³⁶ Xa'a' a jaan' na koo tu'va va ndo', te ka'an va ndo' xiin' Ndiosí, te kuyi' sakakú a ndo'ó nuu' sakuu' ña koo jaan', te ka'an nuu' ndo' kujta ndo' kivi' jaan' nuu' yu'u, ña nduu' tu te yivi' —ni kachi Jesús.

³⁷ Te sania'á Jesús tu'un Ndiosí nuu' ki'e yukun' ka'nu' jaan' iin ke'in', te ñuu' kua'an a xiki' ña nani' Olivos, te ikan' ndoó a.³⁸ Te sakuu' ne yivi' kua'an ña'a nuu' ki'e yukun' jaan', te kuni' sò'o ña'a ña.

22

Sò'o ni xaa a kij' ni ndatu'un' tuni te kuu' ka'nu' saa kuyi' ka'ni' ra Jesús

(Mt. 26:1-5,14-16; Mr. 14:1-2,10-11; Jn. 11:45-53)

¹ Xa kuyatin' koo viko' ña nani' pascua, ña xi xixi' ne yivi' xita' va'a ña koo' yuchi' levadura saká xiin'.² Te sutu kuu' nuu' xiin' te sania'á tu'un ndei' Ndiosí ndii, xa'a' ña yi'vi ra ne yivi' na ni nanduku' ra saa saa ra te ka'ni' si'e ra Jesús.

³ Te ni skò'nu' ña ndiva'a nimá Judas, te nani' tu Iscariote, te nduu' iin te uxi' uvi' ta'an te nda'a' xa'a' Jesús.⁴ Te ni xa'an ka'an ra xiin' sutu kuu' nuu' xiin' te xa'ndia chuun' nuu' te xito' yukun' saa saa ra te sanakua'a ra Jesús nda'a' te jaan'.⁵ Kij' ni xini' sò'o sutu jaan' ña ni ka'an te jaan' ndii, va'a ni kuni' ra, te ni taxi' ra kuento ra ña taxi' ra xu'un' nda'a' Judas xa'a' ña jaan'.⁶ Te ni taxi' Judas jaan' kuento ra ña sanakua'a ra Jesús kij' koo' ne yivi' kua'a' jaan' xiin' a. Sakan' te ni xa'a' nanduku' ra saa saa ra te sanakua'a ña'a' ra nda'a' te jaan'.

Sò'o ni xaa a kij' ni xixi' Jesús ña xaxi' xakuaa' xa'a' viko' pascua

(Mt. 26:17-29; Mr. 14:12-25; Jn. 13:21-30; 1 Co. 11:23-26)

⁷ Te ni tondia kivi' ña xixi' ne yivi' xita' va'a, ña koo' yuchi' levadura saká xiin', kij' xa'ni' ña mbee' kualii' xa'a' viko' pascua.⁸ Sakan' na kuii' ni ti'vi' Jesús Pedro xiin' Juan ka'an a xiin' ra ndii:

—Kua'an ndo', te sava'a ndo' ña kuxi' e' xakuaa' xa'a' viko' pascua —ni kachi a.

⁹ Sakan' te ni ndatu'un' ña'a' ra ndii:

—¿Mii' kuní un' sava'a ndu ña xaxi' jaan'? —ni kachi ra.

¹⁰ Te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Kij' ko'ni' ndo' ñuu' kua'an ndo' ndii, kunj' ndo' iin te yivi', te ni'i' iin yoo tikui, kua'an ra. Kundikun ña'a' ndo' ndee vi'e mii' sko'nu' ra, ¹¹ te ka'an ndo' xiin' te xiin' vi'e jaan' ndii: “Ka'an xto'o e' ndii: ¿Mii' yoo cuarto mii' kuxi' i ña xaxi' xakuaa' xa'a' viko' pascua xiin' te nda'a' xa'a' i?, kachi a”, kachi ndo'. ¹² Te sania'a' te jaan' ndo'ó iin cuarto chie, ña iin' xata' vi'e ninu, te xa yoo tu'va cuarto jaan'. Te ijan' sava'a' ndo' ña kuní a kuxi' e' —ni kachi Jesús.

¹³ Te ni xa'an te jaan', te ni xka'ndia xna'a' a saa nii' ni ka'an Jesús xiin' ra jaan'. Te ni xava'a' ra ña xaxi' xa'a' viko' pascua ijan'.

¹⁴ Kij' ni xaa' hora ndii, ni xikundu'u' Jesús xiin' te nda'a' xa'a' a te kuxi' nja nuu' mesa. ¹⁵ Te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Xa ndjee' xikan' nimá i ña kuxi' inga' i xiin' ndo' ña xaka'nu' e' xa'a' viko' pascua yo'o' ña kuní ka' kundo'o u'vi' i. ¹⁶ Sakan' ña ka'an i xiin' ndo' ña saka'nu' ka' i ña kaa' ndee skachi' xaa' kivi' ña kuxi' inga' i xiin' ndo' mii' xa'ndia chuun' Ndiosí —ni kachi a.

¹⁷ Sakan' te ni ki'in a iin' copa, te ni taxi' a ña chindani Ndiosí. Te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Ki'in ndo' ña yo'o', te ko'o sakuu' ndo' sie sie. ¹⁸ Sakan' ña ña ndaku ka'an i xiin' ndo' ndii, ko'o ka' i vino, te' kuva'a' xiin' uva, ndee kij' xaa' ña ka'ndia chuun' Ndiosí nimá ne yivi' —ni kachi a.

¹⁹ Ndi'i jaan', te ni ki'in a xita' va'a, te ni taxi' a ña chindani Ndiosí xa'a' a, te ni sakuachi' ña'a' a, te ni taxi' ña'a' a nda'a' ra ka'an a xiin' ra ndii:

—Ña yo'o' nduu' ñu'u' nde'i i, ña xito' kuvj' xa'a' ña va'a ndo'ó. Sakan' na ndee vitin, te ndee nuu' ku'un e' ndii, na saa ndo' ña kaa' naka'an' ndo' ña ni xi'i i xa'a' ndo' —ni kachi a.

²⁰ Iin kachi ni xaa' tu' a kij' ndi'i ni xixi' a xakuaa' jaan' xiin' te jaan' ndii, ni ki'in a iin' copa, te ni ka'an a ndii:

—Te' naá tixin ña yo'o' nduu' ní' i, ña kuitja xa'a' kuachi ndo'ó, te xiin' ña kaa' taxi' xa'a' Ndiosí ña chikandu'u' a

iin kuento xaa' xa'a' ndo'. ²¹ Ndisu te sanakua'a' yu'u' nda'a' te ndasi' yu'u' ndii, nuu' mesa yo'o' ndu'u' ra xiin' i vitin xixi' ra xiin' e'. ²² Sakan' ña yu'u, ña nduu' tu' te yivi' ndii, xa ijan' yoo i kua'an i saa nii' ni chituni Ndiosí ña kundo'o i. Ndisu chie va' tundo'o' kundo'o' te sanakua'a' yu'u' —ni kachi a.

²³ Ijan' te ni xa'a' ndatu'un' ta'an' mii' te jaan' ña yoo tu' nduu' te sanakua'a' ña jaan'.

Sania'a' Jesús ndee ne yivi' nduu' ne ka'nu' ka'

²⁴ Te ni xa'a' kani' ta'an' kuento te nda'a' xa'a' Jesús xa'a' yoo nduu' te ka'nu' ka' tein mii' ra. ²⁵ Te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Te xa'ndia chuun' kuu' nuu' nuu' ne yivi' iin yivi' ndii, sakuiso' chuun' ra ne nduu' ne ta'an' ra. Te kuu' nuu' jaan' ndii, xtani va' ra ña ka'an ne yivi' ña te xito' ñuu' nduu' ra, kachi nja. ²⁶ Ndisu ndo'ó ndii, saa ndo' sakan'. Süu' jaan' ndii te nduu' te ka'nu' ka' tein ndo'ó ndii, na kuu' ra ndee naa te kuasa' ka'nu', te te ni'i' ichi' nuu' ndo' ndii, na kuu' ra ndee naa te xika' nuu' nuu' ndo'. ²⁷ Sakuu' e' xini' ndii, te xixi' nuu' mesa ndii, te ka'nu' ka' nduu' ra te sakan' te xaxa' ña xaxi'. Ndisu yu'u' ndii, yo'o' iin' i tein ndo' ndee naa iin' te xika' nuu' nuu' ndo'. ²⁸ Ndisu ndo'ó ndii, xi yo'o' te xi yo'o' ndo' xiin' i kij' yoo tundo'o' nuu' i. ²⁹ Xa'a' a jaan' na kuii' sakuiso' chuun' i ndo'ó ña ka'ndia chuun' ndo' saa nii' ni sakuiso' chuun' yuva' e' yu'u' ña xa'ndia chuun' i. ³⁰ Sakan' te kuxi' ndo' te ko'o' ndo' xiin' i mii' ka'ndia chuun' i, te kundjee' ndo' nuu' tei ka'nu', te ka'ndia chuun' tu' i'in ndo'ó nuu' uxj' uvi' ti'vi' ne ta'an' e', ne Israel —ni kachi a.

Yo'o' ka'an Pedro ña nako'o iin ndaa' ra Jesús

(Mt. 26:31-35; Mr. 14:27-31; Jn. 13:36-38)

³¹ Te ni ka'an tu' xto'o' e' ndii:

—Koto un', Simón, ña ndiva'a' kuu' nuu' ndii, xa' ni xikan' ndei' a nuu' Ndiosí te kisi' a ndo'ó ndee naa xaa' te yivi' kij' kuun' ra trigo. ³² Ndisu yu'u' ndii, xa' ni ka'an nda'vi i xiin' Ndiosí xa'a' un' te nako'o un' ña iní un' xini un' yu'u'. Te kij' nandiko'

tukuu' un' nuu' ichi' i ndii, sandjēni un' ñāni un', ne xika' ichi' i xiin' un' —ni kachi a.

³³ Sakan' te ni ka'an Pedro xiin' a ndii:

—Tákuie, süu' vi'e kaa kuiti' xa yoo tu'va i te ku'un i xiin' un'. Süu' jaan' ndii, xa yoo tu'va tu i ndee kuvj i xiin' un' —ni kachi ra.

³⁴ Te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Pedro, ka'an i xiin' un' ña kij' kuní ka kana nduchié ndii, xa unj ichi' ni ka'an un' ña xini un' yu'u —ni kachi a.

Xa ni xaa tundo'o' kundo'o' Jesús

³⁵ Te ni ka'an Jesús xiin' te nda'a' xa'a' a ndii:

—Kij' ni ti'vi' i ndo'ó, te ni ka'an i xiin' ndo' ña koni'i ndo' xu'un' ndo', ni ndee tindaa' ndo', ni ndee ndixan' ndo' ndii, ¿ñáá ni kunj ña'a nuu' ndo'? —ni kachi a.

Te ni nakuijn ra ndii:

—Ü'un', köo' a —ni kachi ra.

³⁶ Te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Ndisu vitjn ndii, yoo ka kumi' xu'un' ndii, na koni'i ra a, te yoo ka kumi' tindaa' ndii, na koni'i ra a, te yoo ka köo' ichi kumi' ndii, na xiko' ra toto titi ra, te sata' ra ijn a. ³⁷ Kuachj ndii ka'an i xiin' ndo' ña kuní a xinu ña yoso' nuu' tutu Ndiosí mii' ka'an a ndii: “Ni ndasanduü ña'a' ne yivi' ndee naa te nia'a”, kachi a. Sakan' ña sakuu' ña yoso' nuu' tutu Ndiosí xa'a' yu'u ndii, kuní a xinu a —ni kachi Jesús.

³⁸ Sakan' te ni ka'an ra xiin' a ndii:

—Koto un', tákuie. Yo'o' yoo uvi ta'an ichi —ni kachi ra.

Ikan' te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Xa sakan' kuiti' —ni kachi a.

Ka'an Jesús xiin' Ndiosí ijn xaan' mii' nani' Getsemani

(Mt. 26:36-46; Mr. 14:32-42)

³⁹ Te ni keta Jesús kua'an a xiki' ña nani' Olivos naa xi xaá a. Te ni xikundikun ña'a' te nda'a' xa'a' a kua'an ra xiin' a.

⁴⁰ Te kij' ni xaa a ikan', te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Ka'an ndo' xiin' Ndiosí, sakan' te köyo ndo' nuu' ña xito' kua'a ña kiji ndo'ó —ni kachi a.

⁴¹ Te ni kuxioo a nuu' ra ndee naa xika' skana' e' ijn yuu', te ni xikuijn xiti' a, te ni ka'an a xiin' Ndiosí ndii:

⁴² —Tata yuva' i, naa' kuní un' ndii, täxi un' kundo'o' i tundo'o' chie yo'o', ña nduu' ndee naa tikui uva. Ndisu saa un' ña kuní yu'u, süu' jaan' ndii, ña kuní mii' un' saa un' —ni kachi a.

⁴³ Sakan' te ni tuvj ijn ángele, ña ni kiejē ndivi', te taxj a ndjee' Jesús. ⁴⁴ Te ndjee' ka ka'an a xiin' Ndiosí, sakan' ña ni ndi'ni xava'a a. Te koyó teti'in' a nuu' ñu'u' ndee naa koyó ní' mbo'lo na'nu'.

⁴⁵ Ndi'i ni ka'an a xiin' Ndiosí, sakan' te ni ndondichj a, te ni xaa a mii' ndee' te nda'a' xa'a' a, te ni xini a ndee' ra kixin ra xa'a' a ña suchi' va inj ra. ⁴⁶ Te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—¿Ndichun na kixin ndo'? Ndokoo ndo', te ka'an ndo' xiin' Ndiosí, sakan' te köyo ndo' nuu' ña xito' kua'a ña kiji ndo'ó —ni kachi a.

So'o ni xaa a kij' ni tijn te yivi' Jesús

(Mt. 26:47-56; Mr. 14:43-50; Jn. 18:2-11)

⁴⁷ Te kij' kusaa' iin' ka Jesús ka'an a, te ni tuvj ijn ti'vi' ne yivi' kuaxi nja. Te ijn te uxj uvi, te nani' Judas, ni'i' ichi' nuu' nja kuaxi nja. Te ni kuyatin ra ndee nuu' Jesús, te ni chito va ña'a' ra. ⁴⁸ Sakan' te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—¿Ñáá xiin' ña ni chito un' kaa' sanakua'a un' yu'u, ña nduu' tu te yivi', nda'a' te kaa'? —ni kachi a.

⁴⁹ Te kij' ni xini te nda'a' xa'a' Jesús ña xka'ndiá ikan', te ni ka'an ra xiin' a ndii:

—Tákuie, ¿ñáá va'a kuyun ichi ña'a' ndu? —ni kachi ra.

⁵⁰ Te ni satuxu'vi ijn te nda'a' xa'a' Jesús jaan' ijn te xika' nuu' nuu' sutu ka'nu', ni xa'ndia ra so'o kua'a te jaan'. ⁵¹ Te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Xava'a, vjkuijn un' —ni kachi a.

Te ni tondia nda'a' a so'o te ni tuxu'vi jaan', te ni sanda'a ña'a' a. ⁵² Ikan' te ni ka'an a xiin' sutu kuu' nuu', xiin' te xa'ndia chuun' nuu' te xito' yukun' jaan', xiin' te xixa nuu' ñuu, te ni ndekuie tijn ña'a' jaan' ndii:

—¿Ndichun na kuaxi ndo' te tijn ndo' yu'u xiin' ichi xiin' itun' ndee naa ijn te kui'na'? ⁵³ Kua'a' kivi' ni ijn i tein ndo' sania'á i nuu' ki'e yukun' ka'nu', te ni tijn ndo' yu'u. Ndisu xa ni xaa hora ña saa

ndo' sakan', hora ña xa'ndia chuun' ña ndi'va'a iin yivi' —ni kachi a.

Ka'an Pedro ña xini ra Jesús

(Mt. 26:57-58,69-75; Mr. 14:53-54,66-72; Jn. 18:12-18,25-27)

⁵⁴ Sakan' te ni tjin te jaan' Jesús, te ni xan ndiaka ña'a' ra vi'e sutu ka'nu'. Te Pedro ndii, ni xikundikun na ra xika' xika' kua'an ra. ⁵⁵ Te kij' ni nam'i te yivi' ñu'u nuu' ki'e sutu jaan' ndii, ni xikundiee ra xituni' ra saa xinundu'u xiin' a, te ni xikundu'u' tu Pedro tein te jaan'. ⁵⁶ Ndisu kij' ni xini iin ña' xika' nuu' ndu'u' ra xituni' ra ndii, ni nakoto ndi'e' ña'a' a', te ni ka'an a' ndii:

—Ni xika tu te kaa' xiin' te jaan' —ni kachi a'.

⁵⁷ Ndisu ni kiee yu'u' Pedro ka'an ra ndii:

—Xini ña'a' i, naa —ni kachi ra.

⁵⁸ Iin kani' va xka'ndia, te ni xini ña'a' inga te yivi', te ni ka'an ra ndii:

—Iin te ndiaka' ta'an' xiin' te kaa' nduu' tu yo'ó —ni kachi ra.

Ndisu tuku ni ni ka'an Pedro ndii:

—Süvi yu'u, taa —ni kachi ra.

⁵⁹ Ni xka'ndia kuyatin' iin hora, te ni ka'an inga te yivi' xa'a' Pedro ndii:

—Ña ndaku xna'a' nduu' a ndii, xika' tu te yo'ó' xiin' te kaa', sakan' ña iin te Galilea nduu' ra —ni kachi ra.

⁶⁰ Ni ka'an ni tukuu Pedro ndii:

—Xini i ndee xa'a' ka'an un', taa —ni kachi ra.

Te na ni ña jaan' ka'an ra, te ni kana nduchié. ⁶¹ Sakan' te ni ndiko kuiin xto'o e', te ni nakoto a nuu' Pedro. Te ni naka'an' Pedro ña xa ni ka'an a xiin' ra ndii: “Kij' kuni ka kana nduchié ndii, xa uni ichi' ni ka'an un' ña xini un' yu'u”, ni kachi a.

⁶² Te kij' ni keta ra ikan' ndii, ni xaku suchi' ini va ra.

So'o ni xaa a kii' ni kani te xini Jesús
(Mt. 26:67-68; Mr. 14:65)

⁶³ Te yivi', te ndiaa Jesús ndii, ni xa'a' kundi'i' ra xiin' a, te ni kani ña'a' ra, ⁶⁴ te ni satiin ra pein nuu' a, te ni kani ka ña'a' ra ka'an ra xiin' a ndii:

—Nakuni un' yoo ni kani yo'ó —ni kachi ra.

⁶⁵ Te kua'a' ka ni kani'a' ra xiin' a.

So'o ni xaa a kii' ni sana'má te kuu' ka'nu' Jesús

(Mt. 26:59-66; Mr. 14:55-64; Jn. 18:19-24)

⁶⁶ Kij' ni kitu' ndii, ni nakaya te xixa nuu' ñuu, xiin' sutu kuu' nuu', xiin' te sania'a' tu'un ndei' Ndiosí. Te ni kixin ndiaka te yivi' Jesús mii' ni nakaya te ka'nu' jaan', te ni ndatu'un' ña'a' ra ndii:

⁶⁷ —¿Ñáá yo'ó nduu' Cristo, ña kuaxi sakaku ne yivi'? Ka'an un' xiin' ndu —ni kachi ra.

Te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Naa' ka'an i xiin' ndo' ña suvi i ndii, kändixa' ndo'. ⁶⁸ Te sakan' tu naa' ndatu'un' i ndo'ó ndii, küvi nakujin ndo', te ni ndee sändie'ni' tu ndo' yu'u. ⁶⁹ Ndisu ndee vitin te ndee nuu' ku'un e' ndii, kuni ndo' yu'u, ña nduu' tu te yivi', kundu'u' i xiin' kua'a' Ndiosí ka'nu' koo' chukuu' —ni kachi a.

⁷⁰ Sakan' te ni ndatu'un' ña'a' sakuu' ra ndii:

—Naa' sakan' ndii, ¿yo'ó nduu' Si'e Ndiosí, uun? —ni kachi ra.

Te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Naa ka'an ndo', ñaa' nduu' a —ni kachi a.

⁷¹ Sakan' te ni ka'an xiin' ta'an' ra ndii: —Kuni ka ne ndiee yu'u' xa'a' ra nuu' e', sakan' ña xa yu'u' mii' ra ni ka'an ra ña ni xini so'o e' kaa' —ni kachi te ka'nu' jaan'.

23

So'o ni xaa a kii' ni iin Jesús nuu' Pilato
(Mt. 27:1-2,11-14; Mr. 15:1-5; Jn. 18:28-38)

¹ Sakan' te ni nuta sakuu' te ñu'u' jaan', te ni xan ndiaka ra Jesús nda'a' Pilato. ² Sakan' te ni xa'a' ra tiin' kuachi ra Jesús ka'an ra ndii:

—Te yivi' yo'o' ndii, ni xini ndu kuni nata'vi' ra ne ñuu ndu. Te taxi' tu ra ña cha'vi ndu xu'un' yoo' nda'a' César. Te ka'an tu ra ña suvi ra nduu' Cristo, ña sakaku ne yivi', sakan' na kuii' rey nduu' ra, kachi ra —ni kachi te jaan'.

³ Sakan' te ni ndatu'un' Pilato Jesús ndii:

—¿Ñáá yo'ó nduu' rey nuu' ne judío? —ni kachi ra.

Te nî nakujin a ndii:

—Xa mîi' un' nî ka'an sakan' —nî kachî a.

⁴ Sakan' te nî ka'an Pilato xiin' sutu kuu' nuu' jaan' xiin' ne yivi' kua'a' jaan' ndii:

—Kôo' ndee jin kuachî ndiso' te yivi' kaa' —nî kachî ra.

⁵ Ndisu ndiee' ka ka'an te jaan' ndii:

—Te kaa' ndii, natandiee' kinî ra ne ñuu ndu xiin' ña sania'á ra, nî xa'a' xaa' ra ña jaan' ndee ñu'u' Galilea, te nî xaa ra ndee ñu'u' Judea yo'o' —nî kachî ra.

So' o nî xaa a kii' iin' Jesús nuu' Herodes

⁶ Kii' nî xini so' o Pilato ña jaan' ndii, nî ndatu'un' ra naa' te nî kiee ñu'u' Galilea nduu' Jesús. ⁷ Te kii' nî xini ra ña nî kiee a ñu'u' Galilea mii' xa'ndia chuun' Herodes ndii, nî ka'an chuun' ra ña kundia'aka sakuu' te xixa jaan' Jesús nda'a' Herodes jaan', sakan' ña kivi' jaan' ndii, ndu'u' tu te jaan' ñuu Jerusalem jaan'. ⁸ Kii' nî xini Herodes Jesús ndii, va'a va nî kunî ra, kuachî ndii kua'a' va kivi' nî xka'ndia ña kunî ra nata'an' ra xiin' a, sakan' ña nî xini so' o ra ndatu'un' kua'a' ne yivi' xa'a' Jesús, te kunî ra kunî nduchi' nuu' ra jin chuun' ka'nu' ña saa a. ⁹ Te nî ndatu'un' ra Jesús ki'in' nuu' ña'a, ndisu nî nakujin a nuu' ra. ¹⁰ Te ikan' ndiee' tu sutu kuu' nuu' xiin' te sania'á tu'un' ndei' Ndiosí tiin' kuachî u'vi' ña'a' ra. ¹¹ Sakan' te nî sandiee' kui'e ña'a' Herodes xiin' te xiin' ra, te nî kundî'i ra xiin' a chindu'u' ra toto xiñu va'a xata' a, te nî sanandiko' ña'a' ra nda'a' Pilato. ¹² Te kivi' jaan' nî nandu'u' Pilato xiin' Herodes te xini ta'an', sakan' ña ña nuu' ndii, nî ndasi' ta'an' ra.

So' o nî xaa a kii' ña xa yoo kuvî nduu' Jesús

(Mt. 27:15-26; Mr. 15:6-15; Jn. 18:38—19:16)

¹³ Sakan' te nî ka'an chuun' Pilato, te nî nakaya sutu kuu' nuu', xiin' te xa'ndia chuun' nuu' ñuu, xiin' sakuu' ne ñuu jaan', ¹⁴ te nî ka'an ra xiin' nî ndii:

—Nî kixin' ndia'aka ndo'ó te yivi' yo'o' nda'a' i, te ka'an ndo' ña kuni nata'vi' ra ne ñuu ndo'. Ndisu yu'u' ndii, nî sana'má ña'a' i nuu' ndo' ita' ndo' kaa', te nî xini i ña kôo' ndee jin kuachî ña satavi ña'a' ndo' jaan' nî xaa ra. ¹⁵ Te nî ndee

Herodes nî na'in kuachî te kaa', sakan' na nî sanandiko' tukû ña'a' ra nuu' i. Sakan' ña kôo' ña xata'an kuvî ra xa'a' nî xaa ra. ¹⁶ Xa'a' a jaan' na kuii' ka'an chuun' i, te kaxi' va ra, ndi'i jaan', te sandoó ndiká ña'a' i —nî kachî ra.

¹⁷ Te sakuu' ichi' kii' nasukú viko' jaan' ndii, kunî a ña saña' Pilato jin te naá vi'e kaa. ¹⁸ Ndisu jin nî nda'a' nî kuaa' sakuu' ne yivi' kua'a' jaan' ka'an nî ndii:

—Te ñaa' ka'ni' un', te saña' un' Barrabás —nî kachî nî.

¹⁹ Te Barrabás jaan' ndii, naá ra vi'e kaa xa'a' ña nî kunta'an' ra xiin' te xiin' romano, xiin' xa'a' a ña nî xa'ni' ra jin te yivi'.

²⁰ Te nî ka'an tukuu' Pilato xiin' ne yivi' jaan' xa'a' ña nî kunî ra saña' ra Jesús.

²¹ Ndisu ne jaan' ndii, so' o ti'e' ka ka'an nî ndii:

—Nuu' krusín kuvî un' te ñaa', nuu' krusín kuvî un' te ñaa' —nî kachî nî.

²² Te nî ka'an nî tukuu' Pilato xiin' nî ichi' ña unî ndii:

—¿Ndichun? ¿Ndee ña nî xa'a' nî xaa ra? Kôo' ndee jin kuachî ña xata'an kuvî ra xa'a' nî na'in yu'u'. Xa'a' a jaan' na kuii' ka'an chuun' i, te kaxi' ra, ndi'i jaan', te sandoó ndiká ña'a' i —nî kachî ra.

²³ Ndisu ne jaan' ndii, so' o ti'e' ka ka'an nî ña nuu' krusín na kuvî ña'a' ra. Te xa'a' a ña ti'e' va nî kuaa' nî xiin' sutu kuu' nuu' nuu' Pilato ndii, nî xinu xna'a' ña ndioo' ini nî jaan'. ²⁴ Sakan' na nî nakujin yu'u' Pilato saxinu ra ña kunî ne jaan'. ²⁵ Te nî ka'an chuun' ra, te nî saña' te kunî ne jaan', te naá vi'e kaa xa'a' ña nî kunta'an' ra xiin' te xiin' romano, xiin' xa'a' a ña nî xa'ni' ra jin te yivi'. Ndisu nî sanakua'a ra Jesús te kuvî a saa ka'an nimá ne jaan'.

So' o nî xaa a kii' nî kuvî te xiin' Jesús nuu' krusín

(Mt. 27:32-56; Mr. 15:21-41; Jn. 19:17-30)

²⁶ Kii' nî kiee te xiin' kua'an ra xiin' Jesús ndii, nî nata'an' ra xiin' jin te nî kiee ñuu Cirene, te nani' Simón. Te jaan' ndii, mii' xika' ra nî xa'an' ra, te nî nandiko' ra. Te nî tijn u'vi' ña'a' te xiin' jaan' ña konî'i ra krusín kundikun ra xata' Jesús ku'un' ra. ²⁷ Te kua'a' va ne yivi', te kua'a' va tu

ñā'a' xaku' suchi' inji ndee tana' ndii nja ndikun nja xata' Jesús kua'an nja. ²⁸ Te ni nakoto xata' Jesús nuu' ne jaan', te ni ka'an a xiin' nja ndii:

—Ndo'ó, ñā'a', ne ndiee' ñuu' Jerusalén, kuaku ndo' xa'a' yu'u. Süu' jaan' ndii kuaku ndo' xa'a' mii' ndo' xiin' xa'a' si'e ndo', ²⁹ sakan' ñā xaa kivi' ñā ka'an ndo' ndii: “Va'a va kuni ñā'a' ñā' kivi' koo si'e, xiin' ñā' koo' kivi' ni sakitú' si'e, xiin' ñā' koo' kivi' ni sachichin' si'e”, kachi ndo'. ³⁰ Te kij' sakan' ndii, xa'a' ne yivi' ka'an nja xiin' iku' ndii: “Tavi ndo' ndu, te ndo'ó, xiki' ndii, tisi'e ndo' ndu”, kachi nja. ³¹ Kuachi ndii, naa' xaa' ra sakuu' ñā kaa' xiin' yu'u, te nduu' ndee naa itun' i'i ndii, saa ka vi' tu saa ra xiin' ndo'ó, ne nduu' ndee naa itun' ichi —ni kachi a.

³² Te ndiaka' tu te xiin' jaan' uvi' ta'an te nja'a, te ka'ni' tu ñā'a' ra. ³³ Te kij' ni xaa ra jin xaan' mii' nani' iki' xini' te ni xi'i ndii, ni kuxi ra Jesús nuu' krusin' ikan'. Te te nja'a jaan' ndii, tata'vi' xiin' a ni kuxi ñā'a' ra nuu' inga krusin, jin ra nda'a' kuā'a a, te inga ra nda'a' itin a. ³⁴ Te ni ka'an a kij' ndiandu'u' a nuu' krusin ndii:

—Tataa, koo ka'nu' inji un' xa'a' te kaa', sakan' ñā xini' ra ndee ñā xaa' ra —ni kachi a.

Ndi'i jaan', te ni katin te xiin' toto a, te kunj ra yoo nda'a' ndoo i'in a.

³⁵ Te ita' ne yivi' kua'a' jaan' xito' ndi'e' nja Jesús ikan', te ndee te ka'nu' jaan' ndii, kundi'i' ra xiin' a ka'an xiin' ta'an' ra ndii:

—Inga ne yivi' ni sakakú ra, na sakakú xiin' mii' mii' ra viti' naa' ndixa xna'a' ndii, Cristo, te ni nakaxin Ndiosi sakakú ne yivi', nduu' ra —ni kachi ra.

³⁶ Te nii' sakan' xandi'i' tu te xiin' xiin' a taxi' ra vino iya' ko'o a, ³⁷ te ka'an ra xiin' a ndii:

—Naa' ndixa xna'a' yo'ó nduu' rey ne judío ndii, sakakú xiin' mii' ki'i' un' —kachi ra.

³⁸ Te ni ke'i ra jin tu'un' yu'u' nuu' krusin jaan' xa'a' ñā ni tijn kuachi ñā'a' ra ka'an a ndii: “Te yo'o' nduu' rey ne judío”, kachi a. Te yu'u' jaan' ndii, yoso' a xiin' tu'un' griego, xiin' tu'un' latin, xiin' tu'un' hebreo.

³⁹ Te jin te nja'a, te ndiaa' ndu'u' nuu' inga krusin xiin' Jesús ndii, ni xandi'i' ra xiin' a ka'an ra ndii:

—Naa' ndixa xna'a' yo'ó nduu' Cristo, ñā sakakú ne yivi' ndii, sakakú xiin' mii' mii' un', te sakakú tu un' ndu'u' —ni kachi ra.

⁴⁰ Ndisu ni xi'e inga te nja'a jaan' nuu' te jaan' ka'an ra ndii:

—¿Ñáá ni ndee Ndiosi yi'vi yo'ó, tee' ndee xa yoo un' nuu' tundo'o' yo'o'?

⁴¹ Yoo' ndii, xata'an yoo e' tundo'o' yo'o', sakan' ñā xa'a' ñā nja'a, ñā ni xaa e', nacha'vi' e', ndisu te kaa' ndii, koo' xachi' ñā nja'a ni xaa ra —ni kachi ra.

⁴² Sakan' te ni ka'an ka ra ndii:

—Jesús, naka'an' na un' xa'a' i kij' xa'a' un' ka'ndia' chuun' un' —ni kachi ra.

⁴³ Sakan' te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Ñā ndaku ka'an i xiin' un' vitin ndii, kundu'u' un' xiin' i ndivi' mii' ndatun' va kaa' —ni kachi a.

Sq'o ni xaa a kij' ni xi'i Jesús nuu' krusin

(Mt. 27:45-56; Mr. 15:33-41; Jn. 19:28-30)

⁴⁴ Te kij' ni xaa jin ke'in' ndii, ni kuu jin yavi kani' jin yivi' ndee ni xa'an' ndiko' a kaa unj xakuua'. ⁴⁵ Te ni xi'i ñu'u, te ni ndata' ma'in' toto ñā ta'nu' i'nu' tixin yukun' ka'nu'. ⁴⁶ Sakan' te ni ka'an ti'e' Jesús ndii:

—Tataa, nda'a' yo'ó nataxi' i nimá i —ni kachi a.

Te ndi'i so'o ni ka'an a ñā jaan', te ni xi'i a. ⁴⁷ Kij' ni xini' te xini' kuu' nuu' jaan' ñā ni yoo jaan' ndii, ni saka'nu' ra Ndiosi ka'an ra ndii:

—Ndxixa xna'a' nduu' a ndii, te ni xachuun' ndaku ni nduu' te kaa' —ni kachi ra.

⁴⁸ Te sakuu' ne yivi' kua'a', ne ni xito ndi'e' ñā ni yoo ikan' ndii, kuun' iki' nja tja'ni nja ni nandiko' nja xa'a' ñā suchi' va inji nja. ⁴⁹ Ndisu sakuu' ne xini' ta'an' xiin' Jesús, xiin' ñā'a', ne ni ndikun ñā'a' ni kixin nja ndee Galilea ndii, ni ita tu ne jaan' ndee ndoso' jaan' xito' ndi'e' nja ñā ni yoo ikan'.

Sọ'ọ nì xaa a kii' nì ndiee ñu'u' nde'i Jesús

(Mt. 27:57-61; Mr. 15:42-47; Jn. 19:38-42)

⁵⁰ Nì yoo ìin tẹ yivi', tẹ nì nani' José, tẹ nì kịee ñuu Arimatea, ña kandu'u' nuu' ñu'u' Judea. Tẹ jaan' ndii, ìin tẹ ka'nu' tẹin tẹ xa'ndia chuun' nduu' ra. Tẹ nduu' tu ra tẹ yivi' va'a, tẹ xachuun' ndaku tu ra. ⁵¹ Tẹ nì ndiatu ìni ra xa'a' ña ka'ndia chuun' Ndiosí ìin yivi' yo'o'. Sakan' na nì nakuita kuento ra xiin' kuento ña nì ndoo tẹ kuu' ka'nu' jaan', nì ndee xiin' ña nì xaa tẹ jaan' xiin' Jesús. ⁵² Sakan' na nì xa'an ra nuu' Pilato, tẹ nì xikan ra ñu'u' nde'i Jesús. ⁵³ Tẹ kii' ndi'i nì sanuu' ra ñu'u' nde'i a jaan' ndii, nì tịsuku' ra a ìin toto ndiká. Tẹ nì xa'an chinaá ra a tixin yavi ndii mii' tia'an kunaá ñu'u' nde'i ndee ìin nẹ yivi', ña nì xatia ra toko' kava'. ⁵⁴ Tẹ kivi' jaan' ndii, kivi' ña sakoo' tu'va xiin' mii' nẹ yivi' xa'a' kivi' sábadó, ña xinandiee' nia, nduu' a. Tẹ nā'a' ka tẹ xa'a' kivi' jaan'. ⁵⁵ Tẹ ña'a', nẹ ndikún nì kixin xiin' Jesús ndee ñu'u' Galilea ndii, nì xa'an nia, tẹ nì xini nia yavi ndii jaan', tẹ nì xini tu nia saa nì chinaá ra ñu'u' nde'i a. ⁵⁶ Tẹ kii' nì nandiko' nia mii' ndiee' nia ndii, nì xava'a nia suxa xavixin' xiin' xa'an xavixin', tẹ nì nandiee' nia kivi' sábadó, ña xinandiee' nẹ yivi' saa ka'an chuun' tu'un nde'i Ndiosí.

24

Sọ'ọ nì xaa a kii' nì natiaku Jesús

(Mt. 28:1-10; Mr. 16:1-8; Jn. 20:1-10)

¹ Tẹ nia'a va kivi' nuu' xa'a' ximana ndii, nì xa'an tukuu ña'a' jaan' yavi ndii mii' naá ñu'u' nde'i Jesús ni'i' nia xa'an xavixin' ña nì xava'a nia jaan', tẹ nì xa'an tu inga ka ña'a' xiin' nia. ² Tẹ nì xini nia ña xa nì nundia'a yuu' ña ndasi yu'u' yavi jaan'. ³ Tẹ kii' nì ko'ni nia yavi ndii jaan' ndii, koo' ka ñu'u' nde'i xto'o e' Jesús kandu'u' ikan'. ⁴ Kii' ndi'ni nẹ jaan' ita' nia ikan' ndii, numi' va tẹ nì tuvi uvi ta'an tẹ yivi' ni'nu' ra toto yi'é ndatun' va, tẹ nì xikuita ra xiin' nia jaan'. ⁵ Tẹ xa'a' a ña nì yi'vi va nẹ jaan', tẹ nì katandiee nia nuu' nia ndee ñu'u' ndii, nì ka'an tẹ yivi' jaan' xiin' nia ndii:

—¿Ndichun nanduku' ndo' tẹin nẹ nì xi'i ña xa tiaku? ⁶ Koo' ka a naá yo'o', süu' jaan' ndii xa nì natiaku a. Naka'an' ndo' ña nì ka'an a xiin' ndo' kii' xika' ka a nuu' ñu'u' Galilea ndii: ⁷ “Yu'u, ña nduu' tu tẹ yivi' ndii, kuni' a ña sanakua'a tẹ yivi' yu'u nda'a' nẹ ndiso' kuachi, tẹ kuvì i nuu' krusin, tẹ natiaku i kivi' ña unì”, nì kachi a xiin' ndo' —nì kachi tẹ jaan' xiin' nia.

⁸ Sakan' tẹ nì naka'an' nia ña nì ka'an Jesús xiin' nia. ⁹ Tẹ kii' nì nandiko' nia mii' ndiee' tẹ uxi ìin jaan' ndii, nì ka'an nia sakuu' ña jaan' xiin' ra, tẹ sakan' tu xiin' inga nẹ ndikún Jesús. ¹⁰ Ña'a', nẹ nì xini ña nì yoo jaan' ndii, María Magdalena nduu' ìin a', xiin' Juana, xiin' María, si'i' Jacobo, xiin' sava inga ña'a', nẹ nì xa'an xiin' nia. ¹¹ Ndisu nẹ ndikún ichi' Jesús ndii, nì xanini nia ña ña kuasa' kuni' nduu' ña ka'an ña'a' jaan', tẹ nì kuni nia kandixa' ña'a' nia. ¹² Saa nì ndii, nì ndava Pedro, tẹ kua'an ra yavi ndii jaan', tẹ kii' nì xto'ni ra tixin a ndii, nì xini ra ña koo' ka xna'a ñu'u' nde'i Jesús naá ikan', ndee toto, ña nì ndisuku' kuiti' a, ndiee' tixin yavi jaan'. Sakan' tẹ nì nandiko' ra vi'e nandanì va ra xa'a' ña nì yoo ikan'.

Sọ'ọ nì xaa a kii' nì tuvi Jesús nuu' uvi ta'an tẹ nda'a' xa'a' a ichi' ña kua'an ñuu Emaús

(Mr. 16:12-13)

¹³ Sava nì kivi' ña nì natiaku Jesús jaan', tẹ ñu'u' uvi ta'an tẹ ndikún ichi' a ichi' ña kua'an ñuu Emaús kua'an ra. Tẹ ñuu jaan' ndii, kuyatin' uxi ìin kilómetro xika' naá a tẹ kandu'u' ñuu Jerusalén. ¹⁴ Tẹ ndatu'un' xiin' ta'an' ra kua'an ra xa'a' sakuu' ña nì yoo. ¹⁵ Tẹ kii' ndatu'un' ra kua'an ra ndii, nì kuyatin' Jesús xata' ra, tẹ kua'an a inga' a xiin' ra. ¹⁶ Ndisu nì nakuni ña'a' ra nì xaa Ndiosí. ¹⁷ Sakan' tẹ nì ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—¿Ndee xa'a' ndatu'un' ndo'ó kua'an ndo'? —nì kachi a.

Sakan' tẹ nì xikuita tẹ jaan', nda'vi kuni ra. ¹⁸ Sakan' tẹ nì ka'an ìin tẹ nani' Cleofas xiin' a ndii:

—Ìin ndaa' yo'ó kuiti' nduu' tẹ xka'ndia kua'an ñuu Jerusalén, tẹ xini ndee ña nì yoo ikan' iku kañuu kuiti' —nì kachi ra.

¹⁹ Tẹ nì ka'an a xiin' ra ndii:

—¿Yoo nduu' a ni yoo? —ni kachi a.

Sakan' te ni ka'an ra xiin' a ndii:

—Ñā ni ndo' o Jesús, te ni kijeē ñuu Nazaret. Te jaan' ndii, ni ka'an tiakú ra tu'un Ndiosí, te ni ka'an tu ra a xiin' ñā ndiee', te ni xaa tu ra kua'a' chuun ka'nu' koo' chukuu' nuu' Ndiosí xiin' nuu' kua'a' va ne yivi'. ²⁰ Te sutu kuu' nuu' xiin' te xa'ndia chuun' nuu' ñuu ni sanakua'a ñā'a' nda'a' te romano te ka'ni' ñā'a' ra, te ni xa'ni' ñā'a' te jaan' nuu' krusín. ²¹ Ndisu ndu'u ndii, ni ndiatu ini ndu ñā te jaan' nduu' te sandoó ndiká yoo', ne vi'e Israel, nda'a' te ndasi' yoo'. Te xa uní kivi' kua'an vitin ñā ni yoo sakuu' ñā jaan'. ²² Te sakan' tu sava ñā'a', ne nduu' ti'vi xiin' ndu ndii, ni sandi'ni nja ndu. Sakan' ñā nja'a ndi'e' ni xa'an nja yavi mii' naá ñu'u' nde'i Jesús, ²³ ndisu kōo' ka a ni xini nja naá. Te ni nandiko' nja, te ni ka'an tu nja ñā ni tuví ndia'vi' ángele nuu' nja, te ni ka'an a xiin' nja ñā xa ni natia'ku Jesús. ²⁴ Ndi'i jaan', te ni xa'an iin uvi te nduu' ti'vi xiin' ndu yavi jaan', te ni xini ra ñā naa ni ka'an ñā'a' jaan', xna'a nduu' a. Ndisu ni xini ra Jesús —ni kachi ra.

²⁵ Sakan' te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Xa küu' kaxi' tu ndo'ó, ran'. Xa kuachi tu kandixa' ndo' ñā ni ka'an te ni ka'an tiakú tu'un Ndiosí xta'an'. ²⁶ ¿Ñáá xini ndo' ñā ni kuni a kundo' o Cristo, ñā ni tianu' Ndiosí sakakú ne yivi', sakuu' ñā jaan' ñā kuni ka nu'u a ndivi' mii' natiin a ñā ki'in' ka'nu'? —ni kachi a.

²⁷ Sakan' te ni xa'a' sanakuachi' a sakuu' ñā yoso' nuu' tutu Ndiosí, ñā ka'an xa'a' a, ni xa'a' a ndee ñā ni ke'i Moisés xiin' ñā ni ke'i sakuu' te ni ka'an tiakú tu'un Ndiosí xta'an'.

²⁸ Te kii' xa kuyatin' ra ñuu mii' kua'an ra ndii, ni xaa Jesús ndee naa ñā ya'a kua'an. ²⁹ Ndisu ni ka'an ndiee' ra xiin' a ndii:

—Ndoq un' xiin' ndu yo'o', xa ni kuaa' va, sakan' te tüvi' ka —ni kachi ra.

Sakan' te ni ko'ni ra iin vi'e, te ni ndoq a ikan' xiin' ra. ³⁰ Kii' ndu'u' Jesús te kuxi a nuu' mesa xiin' ra ndii, ni ki'in a xita' va'a, te ni taxi a ñā chindani Ndiosí, te ni sakuachi' ñā'a' a, te ni taxi ñā'a' a nda'a' ra. ³¹ Sakan' te ni nunia' nduchi' nuu' ra, te ni nakuni ra ñā Jesús nduu' a. Ndisu

xaka'an e', te ni ndi'i a so' o nuu' ra. ³² Te ni xa'a' ka'an xiin' ta'an' ra ndii:

—¿Süu' ni tuu e' ñā ndee naa xixi vi' nimá e' kii' ñu'u' e' ichi' kuaxi e', te sanakuachi' a ñā yoso' nuu' tutu Ndiosí nuu' e' kuaxi a xiin' e'? —ni kachi xiin' ta'an' ra.

³³ Xa hora sakan' te ni nandiko' ra ñuu Jerusalén, te ni ndekuie ra mii' nakayá te uxi iin nda'a' xa'a' a xiin' inga ne ndikún ichi' a. ³⁴ Te ni ka'an ne jaan' xiin' ra ndii:

—Ñā ndaku xna'a nduu' a ndii, ni natia'ku xto' o e', xa ni tuví tu a nuu' Simón Pedro —ni kachi nja.

³⁵ Sakan' te ni ka'an tu te jaan' xiin' ne jaan' sakuu' ñā ni xka'ndia xiin' ra ichi', xiin' saq ni nakuni ra Jesús kii' ni sakuachi' a xita' va'a.

So' o ni xaa a kii' ni tuví Jesús nuu' te ndikún ichi' a

(Mt. 28:16-20; Mr. 16:14-18; Jn. 20:19-23)

³⁶ Kii' ka'an ka te jaan' xa'a' ñā jaan' ita' ra, te iin ni tuví tjo' Jesús iin' ndichi' a ma'in' mii' ndiee' nja jaan', te ni ka'an a xiin' nja ndii:

—Na koo na ñā maní' xiin' nimá ndo' —ni kachi a.

³⁷ Ndisu ni yi'vi xava'a nja, sakan' ñā ni xanini nja ñā iin i'na' nduu' a. ³⁸ Te ni ndatu'un' ñā'a' Jesús ndii:

—¿Ndichun na yi'vi ndo'? Te, ¿ndichun na kuachi kandixa' ndo' xiin' nimá ndo'?

³⁹ Koto ndo' nda'a' i xiin' xata' xa'a' i. Yu'u nduu' i. Tondia nda'a' ndo' yu'u te kuni ndo' ñā suvi i. Sakan' ñā i'na' ndii, kōo' ñu'u' nde'i a, te ni ndee kōo' tu iki' a ndee naa ñā xito' ndo' kumi' yu'u vitin —ni kachi a.

⁴⁰ Te kii' ndi'i ni ka'an a ñā jaan', te ni nia'a a nda'a' a xiin' xa'a' a nuu' nja. ⁴¹ Te xa'a' a ñā va'a va kuni nja, te nandaní xava'a tu nja ndii, kusaa' kuni ka kandixa' xna'a nja ñā suvi nduu' a. Sakan' te ni ndatu'un' ñā'a' a ndii:

—¿Ñáá yoo ñā xaxi' xaa' ndo'? —ni kachi a.

⁴² Sakan' te ni taxi nja iin ta'vi' tiaka' yatan' xiin' tutu yoko nda'a' a, ⁴³ te ni natiin ñā'a' a, te ni xixi ñā'a' a nuu' nja.

⁴⁴ Sakan' te ni ka'an a xiin' nja ndii:

—Ñā nī ndo'ō i jaan' ndii, xa nī ka'an i xiin' ndo' xa'a' a kii' nī xika i xiin' ndo', ñā kuní a xinū sakuu' ñā yoso' xa'a' yu'u nuu' tu'un ndei' Ndiosí, ñā nī ke'i Moisés, xiin' ñā nī ke'i te nī ka'an tiakú tu'un a, xiin' ñā yoso' nuu' tutu Salmos —nī kachi a.

⁴⁵ Sakan' te nī nunia' a nimá nīa, te nī taxi a kundani kaxi' nīa xa'a' ñā yoso' nuu' tutu Ndiosí. ⁴⁶ Te nī ka'an a xiin' nīa ndii:

—Ñā yo'ō' nduu' ñā yoso' nuu' tutu Ndiosí xa'a' Cristo, ñā tianu' a sakakú ne yivi', ñā kuní a kuví a, te natiaqu a kivi' ñā uní. ⁴⁷ Te xiin' ndiee' a ka'an ndoso' ne yivi' nuu' sakuu' inga ne yivi' iin yivi' xa'a' ñā nama nīa nimá nīa xa'a' kuachi ñā xaa' nīa, te koo ka'nu' iní Ndiosí xa'a' nīa. Te ñuu Jerusalem xa'a' ka'an ndoso' nīa a. ⁴⁸ Ndo'ó nduu' ne nī xini nduchi' nuu' ñā nī ndo'ō i jaan'. ⁴⁹ Va'a, yu'u ndii, ti'vi' i ñā xa nī ka'an yuva' e' Ndiosí xiin' i taxi a koo xiin' ndo'. Ndisu ndo'ó ndii, ndo' ndo' kundiee ndo' ñuu Jerusalem yo'ō' ndiatu' ndo' ndee skachi' natijn ndo' ndiee' ñā kuaxi ndivi' —nī kachi a.

*Sō'ō nī xaa a kii' nī ndaa Jesús ndivi'
(Mr. 16:19-20)*

⁵⁰ Nī ya'a, te nī xaka Jesús te nda'a' xa'a' a, te kua'an a xiin' ra ndee ñuu Betania. Te ikan' nī ndani'i a nda'a' a, te nī xañu'u' ñā'a' a. ⁵¹ Te kii' iin' a xañu'u' ñā'a' a ndii, nī kuxika' a nuu' te jaan', te nī ndaa' a ndivi'. ⁵² Te kii' ndi'i nī xito ka'nu' ñā'a' ra ndii, va'a va kuni ra nī nandiko' ra kua'an ra ñuu Jerusalem. ⁵³ Te saa kivi' ñu'u' ra nuu' ki'e yukun' ka'nu' xaka'nu' ra Ndiosí. Sakan' na kunduu a.

Tutu yo'o' nduu' ña ni ke'i San Juan ña ka'an xa'a' Jesús

Jesús nduu' Tu'un Ndiosí, te ni kixin a iin yivi'

¹ Ña nuu' kij' tia'an koq iin yivi' ndii, xa yoo ña nduu' Tu'un, te Tu'un jaan' kandu'u' mii' yoo Ndiosí, te ña jaan' nduu' Ndiosí. ² Te ndee ña nuu' ni kandu'u' ña jaan' mii' yoo Ndiosí. ³ Xiin' nda'a' ña jaan' ni xa'a' Ndiosí sakuu' ña'a, te ndee iin ña yoo kōq' naa' ni xa'a' ña'a' ña jaan'. ⁴ Ña jaan' nduu' xa'ndu kivi' ñuu, te ña taxi' kivi' ñuu jaan' nduu' ñu'u ña nia'á ichi' Ndiosí nuu' ne yivi'. ⁵ Te ñu'u jaan' yi'é mii' iin yavi, te ña iin yavi jaan' ndii, kōq' chukuu' a nda'va ña'a' a.

⁶ Ni ti'vi' Ndiosí iin te yivi', te ni nani' Juan, ⁷ te ndiee yu'u' ra xa'a' ñu'u jaan', te ini sakuu' ne yivi' kuni ña'a' nia. ⁸ Ni nduu' Juan jaan' ñu'u jaan', süu' jaan' ndii ni kixin ra te ndiee yu'u' ra xa'a' ñu'u jaan' kuiti'. ⁹ Te ña nduu' ñu'u ndixa, ña yi'é nuu' sakuu' ne yivi' ndii, xa kuaxi a iin yivi'. ¹⁰ Ña jaan' ndii, ni xika a iin yivi', te ne yivi', ne nduu' kuenta iin yivi' ndii, ni nakuni ña'a' nia, tee' ndee xiin' nda'a' a ni xa'a' Ndiosí iin yivi'. ¹¹ Ni kixin a mii' ndiee' ne iin kuu' xiin' a, ndisu ni natjin ña'a' nia. ¹² Ndisu sakuu' ne ni natjin ña'a', te ini tu nia xini ña'a' nia ndii, ni taxi a ndiee' nia te nduu' nia si'e Ndiosí. ¹³ Ne jaan' ndii, nduu' nia si'e Ndiosí xa'a' a ña nduu' nia si'e ne ichi' yata' nia, ni ndee süu' xa'a' a ña ni nakasi' iin' ne yivi', ni ndee süu' xa'a' a ña sakan' ni ka'an nimá te yivi'. Süu' jaan' ndii nduu' nia si'e a xa'a' a ña sakan' ni kuni mii' Ndiosí. ¹⁴ Te ña nduu' Tu'un jaan' ndii, ni nandu a iin te yivi', te ni ndu'u' a tein e'. Te ni xini ndu ña ka'nu' va ña nduu' a, te xiin' a jaan' ni nia'a a ña süvi xna'a a nduu' ña iin ndaa' tilu' si'e Ndiosí. Te ni kumi' tu a kua'a' va ña kundani a ne yivi', te sakan' tu ni nia'a a ña ndixa xa'a' Ndiosí.

¹⁵ Juan ndii, ni ndiee yu'u' tu te jaan' xa'a' ña jaan' ka'an ti'e' ra ndii:

—Xa'a' ña kaa' ni ka'an i kij' ni ka'an i xiin' ndo' ndii: “Ña kuaxi xata' i nduu' ña ka'nu' ka te sakan' yu'u, sakan' ña xa yoo a ndee kij' tia'an tuvi yu'u” —ni kachi ra.

¹⁶ Te xa'a' a ña kumi' a sakuu' ña ndiee' jaan' ndii, nda'a' a natiin' sakuu' yoo' ña xamaní' va'a ka vi' vitin. ¹⁷ Kuachi ndii nda'a' Moisés ni saya'á Ndiosí tu'un ndei' a nuu' e', ndisu nda'a' Jesús ni natjin e' ña xamaní' va'a ka, te ni natjin tu e' ña kundani e' ña ndixa xa'a' mii' a. ¹⁸ Ndee iin kivi' tia'an kuni nuu' ndee iin ne yivi' Ndiosí, ndisu ña iin ndaa' tilu' si'e a, ña iin ndaa' ña yoo' xiin' a jaan', nduu' ña ni nia'a nuu' e' saa kuu' yuva' e' Ndiosí.

So'o ni xaa a kij' ni ndiee yu'u' Juan, te ni sakuchi' ne yivi' kuenta Ndiosí, xa'a' Jesús

(Mt. 3:11-12; Mr. 1:7-8; Lc. 3:15-17)

¹⁹ Ña yo'q' nduu' ña ni ndiee yu'u' Juan jaan' kij' ni ti'vi' te judío kuu' nuu' ndee ñuu' Jerusalén sava sutu xiin' sava te Levita, te xachuun' tu tixin yukun' ka'nu', te ndatu'un' ra Juan jaan' ndii:

—¿Ndee nuu' chuun ndiso' yo'ó? —ni kachi ra.

²⁰ Te Juan jaan' ndii, ni tiasi yu'u' ra, süu' jaan' ndii ni ndiee yu'u' ndaku ra ka'an ra ndii:

—Süu' yu'u' nduu' Cristo tianu' Ndiosí sakakú yoo' —ni kachi ra.

²¹ Te ni ndatu'un' tukuu ña'a' ra ndii:

—¿Ndee nuu' chuun ndiso' un' na sakan'? ¿Ñáá Elías nduu' un'? —ni kachi ra.

Te ni nakuijn Juan ndii:

—Ü'un', süvi i —ni kachi ra.

Te ni ndatu'un' tukuu' ña'a' ra ndii:

—¿Ñáá te ka'an tiakú tu'un Ndiosí, te ndiatu' e', nduu' un'? —ni kachi ra.

Te ni nakuijn ra ndii:

—Süvi i —ni kachi ra.

²² Te ni ndatu'un' ka ña'a' ra ndii:

—¿Ndee nuu' chuun ndiso' un' na sakan'? Ka'an un' xiin' ndu, te kuvi nataxi ndu kuento nuu' te ni ti'vi' ndu'u. ¿Ndee ña ka'an un' xa'a' mii' un'? —ni kachi ra.

²³ Te ni nakuijn Juan jaan' nuu' ra ndii:

—Yu'u nduu' te ka'an ti'e' mii' ichi' kaa' ndii: “Ndasandaku ndo' ichi' mii' kixin xto'o e'”, saa nii' ni ka'an Isaías, te ni ka'an tiakú tu'un a —ni kachi Juan.

²⁴ Te yivi', te ni xa'an ikan' ndii, te fariseo ni ti'vi' ña'a'. ²⁵ Te tuku ni ni ka'an te jaan' xiin' Juan ndii:

—¿Ndichun na sakuchi' un' ne yivi' kuenta Ndiosí naa' süu' Cristo, ña ni tjanu' Ndiosí sakakú yoo', nduu' un', te ni ndee süu' Elías nduu' tu un', te ni ndee süu' te ka'an tiakú tu'un Ndiosí ndiatu' e' kixin nduu' un'? —ni kachi ra.

²⁶ Te ni nakujin Juan nuu' te jaan' ndii:

—Xiin' tikui kuiti' sakuchi' yu'u ne yivi' kuenta Ndiosí. Ndisu tejin e' xika' jin ña xini ndo'. ²⁷ Te ña jaan' na'in chuun' nuu' yu'u, sakan' ña ña ka'nu' ka nduu' a te sakan' yu'u, te ni ndee vä'a i kunduu te ndaxin' jin' ndixan' ki'i' a —ni kachi ra.

²⁸ Te sakuu' ña jaan' ni xka'ndia ñuu Betábara, ña kandu'u' tuku ta'vi' itia Jordán, mii' ni sakuchi' Juan ne yivi' kuenta Ndiosí.

Jesús nduu' mbee lulu, ña kuaxi nda'a' Ndiosí

²⁹ Te tuku kivi' ndii, ni xini Juan jaan' kuaxi Jesús. Te ni ka'an ra ndii:

—Koto ndo', kaa' kuaxi ña nduu' mbee lulu, ña nduu' kuenta Ndiosí, te ña kaa' sandoyo' kuachi ne yivi' jin yivi'. ³⁰ Xa'a' ña kaa' ni ka'an i kii' ni ka'an i ndii: “Ña na'in chuun' nuu' yu'u ndii, ña ka'nu' ka nduu' a te sakan' yu'u, sakan' ña xa yoo a ndee kii' tia'an tui i.” ³¹ Te ndii, ni nakuni yu'u yoo nduu' a, ndisu ni xaa i sakuchi' i ne yivi' kuenta Ndiosí te nakuni ña'a' yoo', ne Israel —ni kachi ra.

³² Te sakan' tu Juan ndii, ni ndiee yu'u' ra ka'an ra ndii:

—Ni xini i nuu' Espíritu Ndiosí ndee ndivi' ndee naa nuu' paloma, te ni xikui'nu ña'a' a. ³³ Te ndii, ni nakuni yu'u yoo nduu' ña kaa', ndisu ña ni sakuiso' chuun' yu'u te sakuchi' i ne yivi' kuenta a xiin' tikui kuiti' ni ka'an xiin' i ndii: “Kuni un' nuu' Espíritu Santo ndee ndivi', te jin kui'nu a jin te yivi', te jaan' nduu' te sakuchi' ne yivi' kuenta i xiin' ña ndiee' Espíritu Santo jaan'”, ni kachi a xiin' i.

³⁴ Te ni xini yu'u ña sakan' ni xaa a xiin'

ña kaa', te ndiee' yu'u' i ña ña kaa' nduu' si'e Ndiosí —ni kachi Juan.

So'o ni xaa a kii' ni xa'a' ndikun ne yivi' Jesús

³⁵ Ni kitu' tuku kivi' ndii, iin' ni tuku Juan jaan' xiin' uvi' ta'an te ndikun ichi' ra. ³⁶ Te kii' ni xini ra ña xka'ndia Jesús kua'an a ikan', te ni ka'an ra ndii:

—Koto ndo', kaa' kua'an ña nduu' mbee lulu, ña nduu' kuenta Ndiosí —ni kachi ra.

³⁷ Te kii' ni xini so'o te uvi' ta'an jaan' ña ni ka'an ra ndii, ni xikundikun ra Jesús jaan'. ³⁸ Te ni nandiko' kulin Jesús, te ni xini a ña ndikun te jaan' xata' a, te ni ndatu'un' ña'a' a ndii:

—¿Yoo nduu' a nduku' ndo', taa? —ni kachi a.

Te ni ka'an ra xiin' a ndii:

—Rabí, ¿mii' ndu'u' un'? —ni kachi ra xiin' a. (Te Rabí jaan' kuni kachi a Maestro.)

³⁹ Te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—To'o' ndo' xiin' i, te kuni ndo' —ni kachi a.

Te ni xa'an ra, te ni xini ra mii' ndu'u' a, te ni ndoo ra ikan' xiin' a kivi' jaan', sakan' ña xa ka kumi' xakuua' ni nduu' a. ⁴⁰ Jin te jaan' ndii, ñani Simón Pedro nduu' ra, te Andrés nani' ra. Te jaan' nduu' jin te uvi' ta'an te ni xini so'o ña ni ka'an Juan jaan', te ni xikundikun ra Jesús. ⁴¹ Te ña nuu' ña ni xaa Andrés jaan' ndii, Simón ñani ra ni xa'an' koto ra, te ni ka'an ra xiin' te jaan' ndii:

—Ni xa'an kuni ndu ña nduu' Mesías —ni kachi ra. (Te Mesías jaan' kuni kachi a Cristo, ña tjanu' Ndiosí sakakú yoo'.)

⁴² Te ni naka ña'a' ra te kua'an ra nuu' Jesús. Te kii' ni xini Jesús te jaan', te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Yo'ó nduu' Simón, si'e Jonás. Te vitin ndii, Cefas kunani' un' saa i —ni kachi a xiin' ra. (Te Cefas jaan' kuni kachi a Pedro uun Kava'.)

So'o ni xaa a kii' ni ini Natanael ni xini ra Jesús

⁴³ Te tuku kivi' ndii, ni kuni Jesús ku'un a ñu'u' Galilea, te ni nata'an' a xiin' jin te nani' Felipe, te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Kundikun un' yu'u, taa —ni kachi a xiin' ra.

⁴⁴ Te Felipe jaan' ndii, ñuu Betsaida ni kije ra mii' nduu' tu ñuu Andrés xiin' Pedro. ⁴⁵ Te Felipe jaan' ndii, ni xa'an nanduku' ra Natanael, te kij' ni xini ña'a' ra ndii, ni ka'an ra xiin' ra ndii:

—Ni xini ta'an' ndu xiin' te ni ka'an Moisés xa'a' nuu' tu'un ndei' Ndiosí, te ni ka'an tu te ni ka'an tiakú tu'un a xa'a' te jaan', Jesús, si'e José, te ni kije ñuu Nazaret, nduu' ra —ni kachi ra.

⁴⁶ Te ni ka'an Natanael xiin' ra ndii:

—Jan', ndee iin ña va'a xa'a' yoo' kuví keta ñuu Nazaret jaan' —ni kachi ra.

Sakan' te ni ka'an Felipe xiin' ra ndii:

—Va'a, to'o' te kuní nduchi' nuu' ña'a' un' —ni kachi ra.

⁴⁷ Kij' ni xini Jesús ña kuaxi Natanael jaan' nuu' a, te ni ka'an a xa'a' ra ndii:

—Aan', kaa' kuaxi te ta'an' e', iin te xata'an nduu' te Israel. Te nasaká nimá nduu' ra —ni kachi a.

⁴⁸ Te ni ka'an Natanael xiin' a ndii:

—¿Saa kuví xini un' yoo' nduu' yu'u? —ni kachi ra.

Te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Kij' tia'an ka'an Felipe xiin' un', kij' iin' un' xa'a' tun' higuera ndii, ni xini i yo'ó —ni kachi a.

⁴⁹ Te ni ka'an ra xiin' a ndii:

—Rabí, yo'ó nduu' si'e Ndiosí. Yo'ó nduu' ña xa'ndia chuun' kuu' nuu' nuu' yoo', ne Israel —ni kachi ra.

⁵⁰ Te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Koto ka ni ka'an i ña ni xini i yo'ó xa'a' tun' higuera jaan' kuiti' na kandixa' un' ña ña jaan' nduu' i. Ndisu ña ka'nu' ka kuní un' te sakan' ña jaan' —ni kachi a.

⁵¹ Te ni ka'an ka a xiin' te jaan' ndii:

—Ña ndaku ka'an i xiin' ndo' ña kuní ndo' ña xa ni nunia' yi'e ndivi', te kuní ndo' kua'a' ángele, ña xika' nuu' nuu' Ndiosí, ndaa' a ndivi', te nuu' a nuu' yu'u, ña nduu' tu te yivi' —ni kachi a.

2

So'q ni xaa a kij' ni yoo' iin ña tunda'á ñuu Caná

¹ Ni ya'a uní ta'an kivi', te ni yoo iin ña tunda'á ñuu Caná, ña naá nuu' ñu'u'

Galilea, te naá tu si'i' Jesús viko' jaan'. ² Te ni xa'an tu Jesús xiin' te nda'a' xa'a' a ikan', sakan' ña ni tatú ña'a' ne yivi'. ³ Te kij' yoo ka viko' jaan' ndii, ni ndi' vino, ikan' te ni ka'an si'i' Jesús xiin' a ndii:

—Köo' ka vino xaa' ña —ni kachi a'.

⁴ Te ni ka'an Jesús xiin' si'i' a ndii:

—Nanaa, ¿ndichun na ka'an un' xiin' yu'u xa'a' ña jaan'? Kuní ka xaa hora ña nia'a i nuu' ne yivi' chuun ña yoo nuu' i —ni kachi a.

⁵ Sakan' te ni ka'an si'i' a jaan' xiin' te xaxa' vino jaan' ndii:

—Saa ndo' ndee ka ña ka'an ra xiin' ndo', taa —ni kachi a'.

⁶ Ni yoo iñu ta'an tinaja na'nu', ña ni kua'a xiin' yuu' ikan', te kuyatin' uní ta'an yoo na'nu' tikui kuví ku'un tixin i'in a. Tinaja jaan' ndii, tikui te' sandoo' xiin' mii' ndu'u, ne judío, nuu' Ndiosí xiñu'ú tixin a. ⁷ Te ni ka'an Jesús xiin' te xaxa' vino jaan' ndii:

—Sakutu' ndo' sakuu' tinaja kaa' tikui —ni kachi a.

Te ni sakutu' kati'i' ra a. ⁸ Sakan' te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Tava' ndo' sie ra' vitin, te kundiaqa ndo' ra' nda'a' te ndiso' chuun' xa'a' viko' —ni kachi a.

Te ni xan ndiaqa ra ra' nda'a' te jaan'.

⁹ Te kij' ni xi'i te jaan' sie tikui, te ni nanduu' vino ndii, xini ra naa' tikui ni nduu' ra'. Ndisu xini te xaxa', te ni tava' ra' jaan', ña tikui ni nduu' ra'. Te ni kana te ndiso' chuun' jaan' te tunda'á'. ¹⁰ Te ni ka'an ra xiin' ra ndii:

—Xini e' ña sakuu' ne yivi' ndii, xi'na ka vino va'a xaxa' ña, te kij' xa kuni tuxi' ra' ne ni tatú ña, te xa'a' ña xaxa' ña vino nda'vi. Te ndii yo'ó ndii, ni taxaa' un' te' va'a ka ndee vitin te xaxa' ra' —ni kachi ra.

¹¹ Ña jaan' nduu' chuun ka'nu' ña nuu', ña ni xaa Jesús. Te ñuu Caná, ña kandu'u' nuu' ñu'u' Galilea jaan', ni xaa a ña jaan', te xiin' ña jaan' ni nia'a a ña ndiee' ña kumi' a. Te ni ini ka te nda'a' xa'a' a xini ña'a' ra.

¹² Ni ya'a ña jaan', te ni naka'a' Jesús ñuu Capernaum, ni naka'a' si'i' a, te ni naka'a' tu ñani a, te ni naka'a' tu te nda'a'

xa'a' a. Te ni ndoo nja ndia'vi' kivi' ñuu jaan'.

So'o ni xaa a kii' ni taxi' Jesús te ndasanduu' yukun' ka'nu' ndee naa ya'vi' (Mt. 21:12-13; Mr. 11:15-18; Lc. 19:45-46)

¹³ Xa kuyatin' viko' pascua, ña xaka'nu' ndu, ne judío, sakan' na kuii' ni kaa Jesús ñuu Jerusalén. ¹⁴ Te ni xini a ndiee' te yivi' xiko' ra toro, xiin' mbee, xiin' paloma, nuu' ki'e yukun' ka'nu' jaan'. Te ni xini tu a ndiee' te nama' xu'un'. ¹⁵ Te ni chunta'an' a iin uvi yo'o', te ni taxi' u'vi a sakuu' te ndiee' nuu' ki'e jaan', xiin' mbee, xiin' toro. Te ni kiku' a xu'un' te nama' xu'un' jaan', te ni sanduva a mesa ra. ¹⁶ Te ni ka'an a xiin' te xiko' paloma jaan' ndii:

—Tava' ndo' sakuu' ña'a ndo' kaa' nuu' ki'e yukun' yo'o', te ndasanduu' ndo' vi'e yuva' i ndee naa ya'vi' —ni kachi a.

¹⁷ Sakan' te ni naka'an' te nda'a' xa'a' a ña yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'an a ndii: “Xa yoo i kuvu' i xa'a' a ña ndo'o' i xa'a' vi'e un'”, kachi a.

¹⁸ Xa'a' a jaan' na ni ndatu'un' iin uvi te judío kuu' nuu' Jesús ndii:

—¿Ndee chuun ka'nu' saa un', te nia'a un' ña ndiso' chuun un', te xaa' un' ña ni xaa un' kaa'? —ni kachi ra.

¹⁹ Te ni nakuijn a nuu' ra ndii:

—Naa' tani ndo' yukun' ka'nu' yo'o' ndii, kivi' ña uni, te xa ni nakan' i tuku a —ni kachi a.

²⁰ Sakan' te ni ka'an te judío jaan' xiin' a ndii:

—¡Jan'! Uvi xiko' iñu ta'an kuiya, te ni xinu yukun' ka'nu' yo'o'. Te yo'ó ka'an ña uni ta'an kivi' kuiti', te ndani' i un' tuku a —ni kachi ra.

²¹ Ndisu yukun' ña ni ka'an Jesús jaan' xa'a' ndii, ñu'u' nde'i a nduu' a. ²² Sakan' na kuii' kii' ni xi'i a, te ni natiaaku a ndii, ni naka'an' te nda'a' xa'a' a ña ni ka'an a jaan'. Te ni kandixa' ra ña yoso' nuu' tutu Ndiosí xa'a' a xiin' ña ni ka'an mii' Jesús.

Xini Jesús saa iin' nimá sakuu' ne yivi'

²³ Kii' yoo Jesús ñuu' Jerusalén xa'a' viko' pascua jaan' ndii, kua'a' va ne yivi' ni kandixa' ña'a' xa'a' ña ni xini nja ña ka'nu' ña ni xaa a. ²⁴ Ndisu Jesús ndii,

ni ini a xini a ne jaan', sakan' ña xini a saa iin' nimá sakuu' ne yivi'. ²⁵ Te ni kuni ndee iin ne yivi' ka'an xiin' a xa'a' inga ne yivi', sakan' ña xa xini mii' a saa iin' nimá sakuu' e'.

3

So'o ni xaa a kii' ni ka'an Jesús xiin' Nicodemo ña tuku ni kuni a nakaku ne yivi'

¹ Yoo iin te fariseo nani' Nicodemo. Iin te ni'i' chuun' nuu' ne judío, ne ta'an' e', nduu' ra. ² Te jaan' ndii, ni xa'an ra nuu' Jesús iin ñuu, te ni ka'an ra xiin' a ndii:

—Rabí, xini ndu ña Ndiosí ni taxi chuun nda'a' yo'ó, te nduu' un' maestro nuu' ndu'u. Kuachi ndii ndee iin ne yivi' kuvu' saa chuun ka'nu', ña xaa' yo'ó, naa' koo' Ndiosí yoo xiin' nja, te chindiee' ña'a' a —ni kachi ra.

³ Te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Ña ndaku ka'an i xiin' un' ña naa' kaku iin ne yivi' tuku ichi' saa Ndiosí ndii, kuvu' kuni nja ña ka'ndia chuun' a nimá nja —ni kachi a.

⁴ Te ni ka'an Nicodemo xiin' a ndii:

—¿Saa tu kuvu' kaku iin ne xa xixa tuku ichi', taq? ¿Ñaa kuvu' ki'vi' tuku nja tixin si'i' nja te kaku tuku nja? —ni kachi ra.

⁵ Te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Ña ndaku ka'an i xiin' un' ña naa' kaku iin ne yivi' xiin' tiku' kuiti', te kaku nja xiin' Espiritu ndii, kuvu' natijn nja ña ka'ndia chuun' Ndiosí nimá nja. ⁶ Yoo ka kaku' xaa' yuva' si'i' ndii, kuenta ne yivi' kuiti' nduu' nja. Te yoo ka kaku' xaa' Espiritu ndii, kuenta Ndiosí nduu' nja. ⁷ Nandan' un' ña ni ka'an i xiin' un' ña kuni a nakaku un' tuku ichi'. ⁸ Naa kuu' tachi' ndii, xika' a mii' ka kuni a, te xini so'o un' ni'i' xika' a. Ndisu xini un' mii' ni kixin a, te xini tu un' mii' kua'an a. Iin kachi xaa' tu Espiritu xiin' sakuu' ne ni sakaku' a tuku ichi' —ni kachi a.

⁹ Te ni ka'an Nicodemo xiin' a ndii:

—¿Saa tu kuvu' xka'ndia ña ka'an un' jaan'? —ni kachi ra.

¹⁰ Te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Te sania'a nduu' yo'ó nuu' ne ñuu e', ne Israel, te, ¿saa tu na kundani un' ña ka'an i xiin' un' jaan'? ¹¹ Ña ndaku ka'an i xiin' un' ndii, ka'an ndu ña xini ndu, te

ndiee' yu'u' ndu xa'a' ña xini nduchi' nuu' ndu. Ndisu ndo'ó ndii, nī naṭiin ndo' ña ndiee' yu'u' ndu. ¹² Naa' kuni kandra' ndo' ña ka'an i xiin' ndo' xa'a' ña yoo iin yivi' yo'o' ndii, ¿saa tu kandra' ndo' naa' ka'an i xiin' ndo' xa'a' ña yoo ndivi'? ¹³ Sakan' ña ndee iin ne yivi' nī ndaa ndivi' mi' ndu'u' Ndiosí. Ndisu yu'u, ña nduu' tu te yivi' ndii, ikan' nī kīee i, te nī tuvī i nuu' ñu'u' iin yivi' yo'o'. ¹⁴ Naa nī chindu'u' Moisés ko'o' nuu' iin itun' mi' ichi kaa' xta'an' ndii, sakan' tu tiandu'u' te yivi' yu'u, ña nduu' tu te yivi', nuu' itun', ¹⁵ te sakuu' ne inī xini yu'u' ndii, kōo' kivi' kuvī nīa nuu' Ndiosí, süu' jaan' ndii naṭiin nīa kivi' ñuu ña kōo' kivi' ndi'i.

So'q nia'á Ndiosí ña kundani a ne yivi' iin yivi'

¹⁶ 'Kuachi ndii kundani ya'a Ndiosí ne yivi' iin yivi', sakan' na nī ti'vi' a yu'u, ña nduu' si'e a ña iin ndaa' tilu', iin yivi' yo'o'. Te yoo ka inī xini yu'u' ndii, kōo' kivi' kuvī nīa nuu' Ndiosí, süu' jaan' ndii naṭiin nīa kivi' ñuu ña kōo' kivi' ndi'i. ¹⁷ Kuachi ndii nī ti'vi' a yu'u, ña nduu' si'e a, xaa i iin yivi' te katun' i ne yivi' jaan' xa'a' kuachi nīa. Süu' jaan' ndii nī ti'vi' a yu'u xaa i te sakakú ña'a' a xiin' nda'a' i nuu' kuachi nīa. ¹⁸ Sakan' na yoo ka inī xini yu'u' ndii, katun' ña'a' Ndiosí xa'a' kuachi nīa, ndisu yoo ka inī xini yu'u' ndii, xa nī katun' nīa nuu' a, sakan' ña nī inī nīa kuni nīa yu'u, ña iin ndaa' tilu' si'e Ndiosí. ¹⁹ Te xa'a' ña yo'o' nduu' ña katun' Ndiosí ne jaan', ña nī xaa yu'u iin yivi' yo'o', te nduu' i ndee naa ñu'u nuu' nīa, ndisu nī kundani ka nīa ña kaka nīaa' nīa te sakan' ñu'u' jaan', sakan' ña xachuun' nīa'a nīa. ²⁰ Kuachi ndii, sakuu' ne xachuun' nīa'a ndii, ndasi' nīa ñu'u' jaan', te küyatin' nīa nuu' a koto ka natuvi' ña nīa'a ña xaa' nīa. ²¹ Ndisu ne xaa' ña ndixa' ndii, kuyatin' nīa nuu' ñu'u' jaan', te natuvi' ña xaa' nīa ña kuni Ndiosí —nī kachi a.

Ndiee' yu'u' ka Juan xa'a' Jesús

²² Nī ya'a ña jaan', te nī xa'an Jesús xiin' te nda'a' xa'a' a nuu' ñu'u' Judea, te nī ndoo nuu' a ikan' xiin' ra. Te nī sakuchi' a ne yivi' kuenta Ndiosí. ²³ Te naá tu

Juan sakuchi' ra ne yivi' kuenta Ndiosí yaṭin ñuu Enón, ña kandu'u' yaṭin ñuu Salim, sakan' ña yoo kua'a' tikui ikan'. Te nī kixin ne yivi', te nī chichī nīa kuenta Ndiosí nī xaa ra. ²⁴ Sakan' ña kuni sko'ni' te ndiso' chuun' Juan jaan' vi'e kaa kivi' jaan'.

²⁵ Te kivi' jaan' ndii, nī kanī ta'an kuento te ndikún ichi' Juan jaan' xiin' inga te judío xa'a' saa kuni a saa ne yivi', te sandoo xiin' mi' nīa nuu' Ndiosí. ²⁶ Te nī kixin ka'an te ndikún ichi' Juan jaan' xiin' ra ndii:

—Rabí, te nī iin xiin' un' tukū ta'vi' yu'u' itia Jordán, te nduu' te nī ndiee yu'u' un' xa'a' ndii, sakuchi' ra ne yivi' kuenta Ndiosí. Te sakuu' ne yivi' kua'an mi' iin' ra —nī kachi ra.

²⁷ Te nī ka'an Juan xiin' te jaan' ndii:

—Ndee iin ne yivi' küvi na'in chuun' naa' taxī Ndiosí a nda'a' nīa ndee ndivi'. ²⁸ Xa mji' ndo'ó nduu' te nī xini so'q ña nī ka'an i ndii: “Süu' yu'u' nduu' Cristo, ña sakakú ne yivi'. Süu' jaan' ndii nī taxī Ndiosí chuun' nda'a' i te ki'in ichi' i nuu' ña jaan'.” Sakan' nī kachi i. ²⁹ Sakuu' e' xini ña nda'a' te tunda'á' yoo ña' tunda'á'. Ndisu te xini ta'an' xiin' ra ndii, xa ikan' iin' ra, te xika' nuu' ra nuu' te jaan'. Te kii' xini so'q ra ndatu'un' te jaan' xa'a' ña' tunda'á' xiin' ra ndii, va'a va' kuni ra. Xa'a' a jaan' na sakan' tu yu'u' ndii, xa nī xinu ña kuatia' nimá i jaan' vitin. ³⁰ Ña jaan' ndii, kuni a ña so'q kuū ka'nu' ka a, te yu'u' ndii, so'q nuu' ka ña kuu' ka'nu' i.

Ña nī kīee ndivi' nduu' Jesús

³¹ 'Ña nī kīee ndivi' ndii, ka'nu' ka ña nduu' a nuu' sakuu' ne yivi'. Te ne nī kaku iin yivi' yo'o' ndii, kuenta iin yivi' yo'o' kuṭi' nduu' nīa, te xa'a' ña yoo iin yivi' yo'o' kuṭi' ndatu'un' nīa. Ndisu ña nī kīee ndivi' jaan' ndii, ka'nu' ka ña nduu' a nuu' sakuu' ne yivi'. ³² Ña nī xini ña jaan', xiin' ña nī xini so'q a ndiee' yu'u' a xa'a', te ña ndiee' yu'u' a jaan' ndii, ndee iin ne yivi' nātiin' a. ³³ Ndisu yoo ka natiin' ña ndiee' yu'u' a jaan' ndii, nakuni nīa ña Ndiosí ndii, ña ndixa' xna'a' nduu' a. ³⁴ Kuachi ndii, ña nī ti'vi' Ndiosí jaan' ndii, tu'un' yu'u' mji' Ndiosí ka'an a,

sakan' ña ni taxí ndoo a ndiee' Espíritu a nda'a' ña jaan'. ³⁵ Ndiosí, yuva' a ndii, kundani a si'e a, sakan' na ni sakuiso' chuun' ña'a' a nuu' sakuu' ña yoo. ³⁶ Yoo ka iní xini si'e a jaan' ndii, natíin nja kivi' ñuu ña koo' kivi' ndi'i'. Ndisu yoo ka kuni iní kuni ña'a' ndii, natíin nja kivi' ñuu ña koo' kivi' ndi'i' jaan'. Süu' jaan' ndii ne xa yoo koo tundo'o' nduu' nja saa Ndiosí —ni kachi Juan xiin' te ndikún ichi' ra jaan'.

4

Soo ni xaa a kii' ni ndatu'un' Jesús xiin' iin ña'a' ña' Samaria

¹ Te ni xini te fariseo kuento ña kua'a' ka ne yivi' ndikún ichi' Jesús ni xaa a te sakan' Juan. Te ni xini tu ra kuento ña kua'a' ka ne yivi' chichi' kuenta Ndiosí mii' iin' a te sakan' mii' naá Juan jaan'. ² (Ndisu mii' Jesús ndii, koo' ne yivi' sakuchi' vi' a. Te nda'a' xa'a' a nduu' te sakuchi' ne yivi' kuenta Ndiosí.) ³ Te kii' ni xini xto'o' e' kuento ña ni xini te fariseo jaan' kuento jaan' ndii, ni keta a ñu'u' Judea jaan', te ni nandiko' a kua'an a ñu'u' Galilea. Te kua'an tu te nda'a' xa'a' a xiin' a.

⁴ Te ni kuni a ña xka'ndia a ñu'u' Samaria te xaa a mii' kua'an a. ⁵ Te ni xaa a nuu' iin ñuu ña nani' Sicar, ña kandu'u' nuu' ñu'u' Samaria jaan'. Kanduu' ñuu jaan' yatín xiin' ñu'u' ña ni taxí Jacob nda'a' si'e ra José xta'an' iin yivi'. ⁶ Te ikan' iin' pozo ña ni xa'a' Jacob jaan'. Te xa'a' a ña ni xavi Jesús ni kixin a ichi' jaan' ndii, ni xikundu'u' a yatín yu'u' pozo jaan'. Yatín sava kivi' nduu' a kii' sakan'. ⁷ Sakan' te ni xaa iin ña'a', ña' Samaria, te ki'in a' tikui, te ni ka'an Jesús xiin' a' ndii:

—Saa un' ña va'a, te sakakán un' sie tikui koo' i, naa —ni kachi a.

⁸ Te te nda'a' xa'a' a ndii, koo' ra ndiee' xiin' a, sakan' ña ña xaxi' kua'an sata' ra ñuu jaan'. ⁹ Ndisu xa'a' a ña nita'an' va'a ne judío xiin' ne Samaria jaan' ndii, ni ka'an ña'a' jaan' xiin' Jesús ndii:

—Jan'! ¿Ndichun na xikán un' tikui nuu' yu'u? Yo'ó ndii, te judío nduu' un', te yu'u ndii, ña' Samaria nduu' i —ni kachi a'.

¹⁰ Te ni ka'an Jesús xiin' a' ndii:

—Naa' xini un' ndee ña nduu' ña va'a, ña xamaní' Ndiosí ne yivi', te naa' xini tu un' yoo nduu' ña xikán tikui nuu' un' ndii, mii' un' kakan' tikui nuu' i, te taxí i tikui, te' taxi' kivi' ñuu nda'a' un' —ni kachi a.

¹¹ Te ni ka'an ña' jaan' xiin' a' ndii:

—Tákui'e, koo' ndee iin ña'a' ni'i' un' te tava' un' tikui, te pozo yo'o' ndii, kunu xava'a a. Sakan' na kuii', ¿mii' yoo tikui, te' taxi' kivi' ñuu jaan' xaa' un'? ¹² ¿Ñáá xanini yo'ó ña te ka'nu' ka nduu' un' te sakan' xii' yata' ndu Jacob? Ña jaan' ni xa'a' pozo yo'o', te ni ndoo a nda'a' ndu, te yo'o' ni xi'i a tikui xiin' si'e a, xiin' kiti' sana nja —ni kachi a'.

¹³ Te ni ka'an Jesús xiin' a' ndii:

—Sakuu' ne xi'i' tikui pozo yo'o' ndii, nana'a' te ichi' ni tukuu iní nja. ¹⁴ Ndisu yoo ka xi'i' tikui, te' taxi' yu'u jaan' ndii, koo' kivi' ka ichi' tukuu iní nja, sakan' ña tikui, te' taxi' yu'u koo' nja jaan' ndii, kandeta vi' ra' tixin iní nja, te' taxi' ra' kivi' ñuu ña koo' kivi' ndi'i' nda'a' nja —ni kachi a.

¹⁵ Te ni ka'an a' xiin' a' ndii:

—Tákui'e, taxi' tikui, te' ka'an un' xa'a' jaan', koo' i, te' ichi' ka iní i, te' sakan' kixin ka i tava' i ra' yo'o' —ni kachi a'.

¹⁶ Te ni ka'an Jesús xiin' a' ndii:

—Va'a, naa. Kua'an te naka un' ii' un' te kixin ndo' yo'o' —ni kachi a.

¹⁷ Te ni ka'an ña' jaan' xiin' a' ndii:

—Koo' ii' i —ni kachi a'.

Te ni ka'an Jesús xiin' a' ndii:

—Ña ndaku ka'an un' ña ka'an un' ndii, koo' ii' un', ¹⁸ kuachi ndii xa u'un ta'an ii' un' ni yoo, te te ndu'u' xiin' un' vitin ndii, süu' ii' un' nduu' ra. Te xiin' ña jaan' ni ka'an un' ña ndixa ndo' —ni kachi a xiin' a'.

¹⁹ Te ni ka'an ña' jaan' xiin' a' ndii:

—Tákui'e, tuu i ndii, iin te ka'an tiaku' tu'un Ndiosí nduu' un'. ²⁰ Te xii' yata' ndu ndii, xini' iku' kaa' ni xaka'nu' ra Ndiosí, ndisu ndo'ó, ne judío, ka'an ndii, ñuu Jerusalén nduu' mii' kuni a saka'nu' e' Ndiosí, kachi ndo' —ni kachi a'.

²¹ Te ni ka'an Jesús xiin' a' ndii:

—Kandixa' un' ña ka'an i xiin' un', naa, ña xa kuyatin' kivi' ña kuni a ña ku'un ndo' xini' iku' kaa', uun ñuu Jerusalén te saka'nu' ndo' yuva' e' Ndiosí. ²² Ndo'ó

ndii, xini ndo' yoo nduu' ña xaka'nu' ndo', ndisu ne judío ndii, xini ndu yoo xaka'nu' ndu, sakan' ña nda'a' ndu kije ña sakakú Ndiosí ne yivi'. ²³ Ndisu xa tondía kivi' ña saka'nu' xna'a' ña'a' ne yivi', te xa ni xaa a vitin. Ne jaan' ndii, saka'nu' nja yuva' Ndiosí xiin' ña ndiee' Espiritu a, te saka'nu' ndaku ña'a' nja saa kuní mii' a. Kuachí ndii sakan' kuní yuva' e' Ndiosí ña saka'nu' ña'a' ne yivi'. ²⁴ Ndiosí ndii, Espiritu nduu' a, te ne xaka'nu' ña'a' ndii, kuní a ña saka'nu' ña'a' nja xiin' ña ndiee' Espiritu a, te xaka'nu' ndaku ña'a' nja saa kuní mii' a —ni kachí a'.

²⁵ Te ni ka'an ña'a' jaan' xiin' a ndii:

—Xini i ña kixin Mesías, ña tjanu' Ndiosí sakakú yoo', ña ka'an tu ne yivi' nduu' Cristo. Te kii' kixin ña jaan' ndii, sanakuachi' ndi' i a sakuu' ña yoo nuu' e' —ni kachí a'.

²⁶ Te ni ka'an Jesús xiin' a' ndii:

—Ña jaan' nduu' yu'u, ña ndatu'un' xiin' un' —ni kachí a'.

²⁷ Ikan' te ni xaa te nda'a' xa'a' a, te ni nandaní ra ña ndatu'un' a xiin' iin' ña'a'. Ndisu ndee iin' ra ni ndatu'un' ña'a' ndii: “¿Yoo nduu' a ni ndatu'un' ña'a' un', uun ndee xa'a' ndatu'un' un' xiin' a'?” ²⁸ Te ña jaan' ndii, ni nako'o a' yoo a' te kua'an a' ñuu a' jaan', te ni ka'an a' xiin' ne yivi' ndii:

²⁹ —To'o' ndo' te kuni ndo' iin' te yivi', te ni ka'an xiin' i sakuu' ña ni xaa i. Tee' te jaan' nduu' Cristo, ña sakakú yoo', cho' —ni kachí a'.

³⁰ Sakan' te ni kije ne yivi' ñuu jaan' te kuan koto ña'a' nja.

³¹ Te kii' kua'an ña' jaan' ndii, ni ka'an nda'vi te nda'a' xa'a' a xiin' a ndii:

—Kundu'u' te kuxi un', Rabí —ni kachí ra.

³² Ndisu ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Kumi' yu'u iin' ña xaxi', ña xini ndo' o' —ni kachí a'.

³³ Sakan' na kuii' ni ka'an xiin' ta'an' ra ndii:

—¿Ñáa ni kixin ndiaka tu ne yivi' ña ni xixi a? —ni kachí ra.

³⁴ Te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Ña xaa i ña kuní ña ni ti'vi' yu'u te saxinú e ndii, ña jaan' nduu' ndee naa ña

xaxi' nuu' i. ³⁵ Ndo' o' ka'an ndii: “Kumi' ta'an yoo' ka kuní, te nakaya e' ña savi’”, kachi ndo'. Ndisu yu'u ka'an xiin' ndo' ndii, ndani' i ndo' nuu' ndo', te koto ndo' ña savi' ña ita' ndiakan', xa ni chichi ndoo a. ³⁶ Te te nakaya a ndii, ña va'a kanando ra, te ña nakaya ra jaan' nduu' ne natiin kivi' ñuu ña koo' kivi' ndi'i. Sakan' te va'a inga' kuni naa kuu' te ni chi' i a xiin' te nakaya a jaan'. ³⁷ Sakan' na kuii' ña ndaku ka'an ne yivi' kii' ka'an nja ndii: “Iin ndaa' ra nduu' te chi' i', te inga ra nduu' te nakaya ña savi’”, kachi nja. ³⁸ Yu'u ndii, ni ti'vi' i ndo' o' te nakaya ndo' ña savi' mii' ni chi' i ndo', süu' jaan' ndii tuku te yivi' ni sando'o' xiin' mii', ndisu ndo' o' nduu' te ni kije va'a nuu' chuun ña ni xaa te jaan' —ni kachí a'.

³⁹ Te kua'a' va ne Samaria, ne ndiee' ñuu jaan' ndii, ni ini nja ni xini nja Jesús xa'a' ña ni ndiee yu'u' ña'a' jaan' kii' ni ka'an a' ndii: “Ni ka'an te jaan' xiin' i sakuu' ña ni xaa i.” ⁴⁰ Xa'a' a jaan' na kuii' ni ndekuie ne ñuu jaan' nuu' a, te ni ka'an nja xiin' a ña ndoo a ñuu nja jaan'. Te ni ndoo a ikan' uvi' ta'an kivi'. ⁴¹ Te kua'a' ka ne yivi' jaan' ni ini xini ña'a' xa'a' ña ni ka'an a xiin' nja. ⁴² Te ni ka'an nja xiin' ña'a' jaan' ndii:

—Süu' ini kuiti' ndu xini ña'a' ndu xa'a' ña ni ka'an un' jaan'. Kuachí ndii ni xini so'o tu ndu'u ña ka'an a. Te xini tu ndu ña ña kaa' xna'a' nduu' Cristo, ña sakakú ne yivi' iin' yivi' nuu' kuachí nja —ni kachí nja.

Sq'o ni xaa a kii' ni sanda'a Jesús tiaq si'e iin te xachuun' nuu' rey

⁴³ Te kii' ni xka'ndia uvi' ta'an kivi' jaan' ndii, ni na'in tukuu a ichi' te kua'an a ñu'u' Galilea. ⁴⁴ Sakan' ña mii' Jesús ni ka'an ña ndee iin' te ka'an tiakú tu'un' Ndiosí ndii, koo' xito' ka'nu' ña'a' ñuu mii' ra. ⁴⁵ Te kii' ni naxaa a ñu'u' Galilea ndii, ni natiin va'a ña'a' ne yivi', sakan' ña kua'a' nja ni xini chuun ka'nu' ña ni xaa a ñuu Jerusalén kii' ni yoo viko' pascua. Kuachí ndii ni xa'an tu ne jaan' kii' ni yoo viko' jaan'.

⁴⁶ Sakan' te ni xaa tukuu a ñuu Caná, ña kandu'u' nuu' ñu'u' Galilea jaan', mii'

n̄i sananduu' a t̄ikui vino. Te ñuu Capernaum n̄i yoo iin te xachuun' nuu' iin rey, te jaan' ndii, n̄i kuni kuv̄i si'e ra. ⁴⁷ Kij' n̄i x̄inj̄i te jaan' kuento ña n̄i kiee Jesús ñu'u' Judea, te n̄i naxaa a ñu'u' Galilea ndii, n̄i xa'an ra mii' iin' a, te n̄i ka'an nda'vi ra xiin' a ña saa a ña va'a, te naka'a a ñuu ra, te sanda'a a tiaa si'e ra, te xa kuni kuv̄i kuii. ⁴⁸ Te n̄i ka'an a xiin' ra ndii:

—Naa' k̄un̄i ndo' xaa' i chuun ka'nu', uun ña nandan̄i ne yivi' ndii, k̄oo' kivi' in̄i ndo' kuni ndo' yu'u, ran' —n̄i kachi a.

⁴⁹ Te n̄i ka'an te ndiso' chuun' vie jaan' xiin' a ndii:

—Takuie, to'o' ki'ij' xiin' i ña kuni ka kuv̄i si'e i —n̄i kachi ra.

⁵⁰ Te n̄i ka'an a xiin' ra ndii:

—Kuan nu'u vi'e un'. Xa n̄i nda'a si'e un' jaan' —n̄i kachi a.

Te n̄i kandixa' te jaan' ña n̄i ka'an Jesús xiin' ra, te n̄i keta ra kuan nu'u ra. ⁵¹ Te kij' naka'a ra kua'an nu'u ra ndii, n̄i kixin nata'an' te xika' nuu' nuu' ra xiin' ra, te n̄i ka'an te jaan' xiin' ra ña xa n̄i nda'a si'e ra. ⁵² Sakan' te n̄i ndatu'un' ña'a' te xiin' si'e ndee hora n̄i xa'a' va'a kuni si'e ra jaan'. Te n̄i nakuiin te jaan' ndii:

—Ka iin̄i iku n̄i kiee ña'a' ka'ni' —n̄i kachi ra.

⁵³ Sakan' te n̄i x̄inj̄i te nduu' yuva' jaan' ña sava n̄i hora jaan' n̄i ka'an Jesús xiin' ra ndii: “Xa n̄i nda'a si'e un'”, n̄i kachi a. Xa'a' a jaan' na in̄i ra xini ra Jesús xiin' sakuu' ne ndiee' vi'e ra. ⁵⁴ Te ña jaan' nduu' chuun ka'nu', ña uvi, ña n̄i xaa Jesús ki'ij' n̄i kiee a ñu'u' Judea, te n̄i naxaa a ñu'u' Galilea jaan'.

5

S̄o'o n̄i xaa a kij' n̄i sanda'a Jesús iin te k̄uvi kaka

¹ Te n̄i ya'a ña jaan', te n̄i yoo iin v̄iko' ne judío, ne ta'an' e', ñuu Jerusalén. Te n̄i kaa Jesús ñuu jaan'. ² Te yat̄in yi'e ña nani' Mbee naá iin pila ña nani' Betesda xiin' tu'un hebreo. Te yu'u' min̄i jaan' ita' tu' u'un ta'an t̄ia'va'. ³ Te ndiee' kua'a' xava'a ne kuni kuv̄i t̄ix̄inj̄i t̄ia'va' jaan'. Sava n̄i nduu' ne kui'e nuu', te sava n̄i nduu' ne k̄uvi kaka, te sava tuku n̄i nduu' ne n̄i xi'ij' xa'a', uun ne n̄i xi'ij' nda'a'. [Te ndiatu' n̄i ña kanda t̄ikui

pila jaan'. ⁴ Sakan' ña xaá ndii, nuu' iin ángele, ña xika' nuu' nuu' xto'o' e' Ndiosí, te sakanda a ra'. Te yoo ka nda'n̄i nuu' kij' ndi'ij' sakanda a ra' ndii, nda'a n̄i ndee ka nuu' kui'e ndo'o' n̄i.] ⁵ Te tein ne jaan' kandu'u' iin te yivi', te xa kua'an oko xa'un un̄i kuiya kuni kuv̄i. ⁶ Te kij' n̄i x̄inj̄i ña'a' Jesús ikan', te n̄i x̄inj̄i a ña xa na'a' va' kuni kuv̄i ra ndii, n̄i ka'an a xiin' ra ndii:

—¿Ñáá kuni nda'a un', taa? —n̄i kachi a.

⁷ Te n̄i ka'an te jaan' xiin' a ndii:

—Takuie, k̄oo' ndee iin ne yivi' ni'ij' i ch̄indiee' yu'u, te sko'ni' n̄i yu'u pila kaa' kij' kanda t̄ikui. Te kij' kuan sko'nu' i t̄ix̄inj̄i ra' ndii, xi'na inga ne yivi' sko'ni' —n̄i kachi ra.

⁸ Te n̄i ka'an a xiin' ra ndii:

—Ndond̄ichi un', te na'in un' tun' xto un', te kaka un' —n̄i kachi a.

⁹ Xaka'an e', te n̄i nda'a ra, te n̄i na'in ra tun' xto ra, te n̄i xa'a' xika' ra. Te kivi' sábad̄o, ña xin̄andiee' ne yivi', nduu' a kij' sakan'. ¹⁰ Xa'a' a jaan' na kuii' n̄i ka'an te judío kuu' nuu' xiin' te n̄i kuni kuv̄i jaan' ndii:

—Kivi' sábad̄o, ña xin̄andiee' e', nduu' a vit̄in, sakan' na su'un ni'i' un' tun' xto ñaa' —n̄i kachi ra.

¹¹ Te n̄i nakuiin te jaan' nuu' ra ndii:

—Te n̄i sanda'a yu'u n̄i ka'an xiin' i ndii: “Na'in un' tun' xto un', te kaka un'”, n̄i kachi ra xiin' i —n̄i kachi ra.

¹² Te n̄i ndatu'un' ña'a' ra ndii:

—¿Yoo nduu' tiaa, te n̄i ka'an xiin' un' na'in un' tun' xto un', te kaka un'? —n̄i kachi ra.

¹³ Te n̄i kuni kuv̄i jaan' ndii, x̄in̄i ra yoo nduu' ña n̄i sanda'a ña'a', kuachi ndii kua'a' ne yivi' yoo ikan', te ikan' n̄i naka'n̄i Jesús. ¹⁴ N̄i ya'a, te n̄i x̄inj̄i ña'a' Jesús nuu' ki'e yukun' ka'nu', te n̄i ka'an a xiin' ra ndii:

—Koto un', vit̄in ña xa n̄i nda'a un' ndii, saa ka un' kuachi, koto ka kundo'o' u'vi ka un' —n̄i kachi a.

¹⁵ Sakan' te kua'an te jaan', te n̄i ka'an ra xiin' te judío kuu' nuu' jaan' ña Jesús nduu' ña n̄i sanda'a ña'a'. ¹⁶ Xa'a' a jaan' na n̄i sando'o' te judío jaan' Jesús, te n̄i ch̄itun̄i ra ka'ni' ña'a' ra xa'a' a ña xaa'

a chuun jaan' kivi' sábadó, ña xinandíee' ne yivi'. ¹⁷ Te ñi ka'an a xiin' te jaan' ndii:

—Yuva' i Ndiosí ndii, xachuun' na xachuun' a, te sakan' tu xaa' yu'u —ñi kachi a.

¹⁸ Xa'a' a jaan' na ndíee' ka nduku' te jaan' saa kuví ka'ni' ña'a' ra. Süu' xa'a' a ña xaa' a ña xáta'an saa e' kivi' sábadó, ña xinandíee' ne yivi', kuítí' kuni ka'ni' ña'a' ra. Süu' jaan' ndii sakan' tu xa'a' a ña ka'an a ña Ndiosí nduu' yuva' a, te xiin' ña jaan' ndasaiin' kachi xiin' mji' a xiin' Ndiosí.

Yo'o' ka'an Jesús ña kumi' a ndíee' xa'a' a ña si'e mji' Ndiosí nduu' a

¹⁹ Sakan' te ñi ka'an Jesús xiin' te jaan' ndii:

—Ña ndaku ka'an i xiin' ndo' ña ña nduu' si'e mji' Ndiosí ndii, xaa' a ndee iin ña'a' xiin' ña ka'an' mji' a. Süu' jaan' ndii ña xini a xaa' yuva' a kuítí' xaa' a. Sakan' ña sakuu' ña xaa' yuva' a ndii, iin kachi tu xaa' ña'a' si'e a jaan'. ²⁰ Kuachi ndii, yuva' ndii, ndani a si'e a, te nia'a' ña'a' a sakuu' ña xaa' a. Te nia'a' ña'a' a chuun ka'nu' ka te sakan' ña xini nduchi' nuu' ndo' vitin, te nandaní ka ndo'. ²¹ Sakan' ña naa xaa' yuva' sanatiaku a ne ñi xi'i, te taxi' a kivi' ñuu ña ndii, iin kachi xaa' tu si'e a taxi' a kivi' ñuu yoó ka kuni' mji' a. ²² Kuachi ndii, yuva' a ndii, sana'má a ndee iin ne yivi', süu' jaan' ndii sakuu' chuun jaan' ñi taxi' a nda'a' si'e a jaan', te sana'má ña jaan' ne yivi' xa'a' kuachi ña. ²³ Sakan' te sakuu' ne yivi' koto ka'nu' ña'a' naa xito' ka'nu' ña yuva' a Ndiosí. Te yoó ka xito' ka'nu' si'e a jaan' ndii, xito' ka'nu' tu ña yuva' a, ña ñi tianu' ña'a'.

²⁴ Ña ndaku ka'an i xiin' ndo' ndii, ne taxi' so'ó tu'un ña ka'an i, te ñi ña xini ña ña ñi tianu' yu'u ndii, kumi' ña kivi' ñuu ña köo' kivi' ndi'i'. Te kätun' ka ña xa'a' kuachi ña, sakan' ña tee' ndee ñi xika ña ichi', ña kua'an mii' kuví ña ndii, xa kumi' ña kivi' ñuu ña köo' kivi' ndi'i' vitin. ²⁵ Ña ndaku ka'an i xiin' ndo' ndii, xa kuyatin' kivi', te vitin nduu' kivi' jaan', ña kuni so'ó ne nduu' ndee naa ne ñi xi'i nuu' Ndiosí tachi' yu'u', si'e a. Te ne taxi' so'ó nuu' ña jaan' ndii, natijn ña kivi' ñuu ña köo' kivi' ndi'i'. ²⁶ Kuachi ndii,

naa xaa' yuva' taxi' a kivi' ñuu ne yivi' ndii, ñi sakan' tu ñi taxi' a ndíee' si'e a jaan', te taxi' ña jaan' kivi' ñuu ne yivi'.

²⁷ Te sakan' tu ñi taxi' a ndíee' ña jaan', te sana'má a ne yivi' xa'a' ña nduu' a ña nduu' tu te yivi'. ²⁸ Nandaní ndo' xa'a' ña kaa', sakan' ña xa kuyatin' kivi' ña kuni so'ó sakuu' ne ñu'u' tixin yavi ndii tachi' yu'u' a, ²⁹ te ne ñi xaa' ña va'a ndii, natiaaku ña, te natijn ña kivi' ñuu ña köo' kivi' ndi'i'. Ndisu ne ñi xaa' ña ña'a' ndii, natiaaku ña, te koo ña tundo' o'.

Ndiosí nduu' ña ndíee' yu'u' xa'a' Jesús

³⁰ 'Küvi xachi' saa yu'u' ndee iin ña'a' xiin' ña ka'an' mji' i. Saa ñi xini so'ó i ka'an yuva' i sana'má i, te sana'má ndaku i. Sakan' ña xaa' i ña kuni' mji' i, süu' jaan' ndii ña kuni yuva' i, ña ñi tianu' yu'u' kuítí', xaa' i. ³¹ Naa' mji' yu'u' kuítí' ndíee' yu'u' xa'a' i ndii, süu' ña ndixa nduu' ña ndíee' yu'u' i jaan', kachi ndo'ó. ³² Yoo inga ña ndíee' yu'u' xa'a' i, te xini i ndii ña ndixa nduu' ña ndíee' yu'u' ña jaan' xa'a' i. ³³ Ñi tianu' ndo'ó te yivi' te ndatu'un' ra Juan, te ñi ndíee' yu'u' te jaan' ña ndixa xa'a' i. ³⁴ Ndisu tiin' ndiaa yu'u' ña ndíee' yu'u' ne yivi' xa'a' i. Ka'an kuítí' i ña jaan' xiin' ndo' te kuví kaku ndo' nuu' kuachi ndo'. ³⁵ Juan jaan' ñi nduu' ndee naa kaa tuún, te ñi tuun a, te ñi yi'e a mii' iin yavi. Te ndo'ó ndii, va'a ñi kuni ndo' iin xa'a' ñi xini so'ó ndo' ña ñi ka'an ra.

³⁶ 'Ndisu kumi' yu'u' iin ña ndíee' yu'u' ña ndiaa ya'vi' ka te sakan' ña ñi ndíee' yu'u' Juan jaan'. Sakan' ña chuun ña ñi taxi' yuva' i nda'a' i te saxinu e' ndii, xa mji' chuun jaan' nduu' ña nia'a' ña yuva' i nduu' ña ñi tianu' yu'u' iin yivi' yo'o'.

³⁷ Te sakan' tu yuva' i, ña ñi tianu' yu'u' ndii, ña jaan' ndíee' yu'u' xa'a' i. Ndee iin kivi' xini so'ó ndo' tachi' yu'u' a, te ñi ndee tia'an kuni tu ndo' saa kaa' a. ³⁸ Te ñi ndee ndoo tu tu'un a nimá ndo', sakan' ña ñi ndo' xini ndo' yu'u', ña ñi tianu' a.

³⁹ Sakuaan ndo' ña yoso' nuu' tutu Ndiosí, sakan' ña xanini ndo' ña kuví natijn ndo' kivi' ñuu ña köo' kivi' ndi'i' xa'a' a ña xaa' ndo' ña ka'an a. Ndisu ña yoso' jaan' ka'an xa'a' yu'u'. ⁴⁰ Te ndo'ó ndii, kuni kujni ndo' kuni ndo' yu'u' te kumi' ndo' kivi' ñuu jaan'.

41 'Ña tiin' ka'nu' ne yivi' yu'u ndii, nãtiin' yu'u a. 42 Sakan' ña xiní i saa iin' nimá ndo', ña ndãni ndo' Ndiosí. 43 Yu'u ndii, kuaxi i kuenta yuva' i, te nãtiin' ndo' yu'u. Naa' inga te yivi' kixin kuenta mji' ra ndii, nãtiin' ña'a' ndo'. 44 Kúvi ini ndo' kunj ndo' yu'u, sakan' ña ña tiin' ka'nu' ta'an' mji' i'in ndo' nãtiin' ndo', te nduku' ndo' ña tiin' ka'nu' iin ndaa' Ndiosí kuiti'. 45 Víkuiin ndo' ña xanini ndo' ña yu'u tiin kuachí ndo'ó nuu' yuva' i, sakan' ña xa yoo iin te yivi', te tiin' kuachí ndo'ó. Moisés, te ndiatu' ini ndo', nduu' ra. 46 Sakan' ña naa' kandixa' ndo' ña ni ka'an te jaan' ndii, kandixa' tu ndo' ña ka'an yu'u, sakan' ña xa'a' yu'u ka'an ña ni ke'i te jaan' nuu' tutu. 47 Ndisu naa' kãndixa' ndo' ña ni ke'i te jaan' ndii, kúvi tu kãndixa' ndo' ña ka'an yu'u xiin' ndo' —ni kachí Jesús.

6

Sọ'ọ ni xaa a kii' ni sakuxi' Jesús u'un mií te yivi'

(Mt. 14:13-21; Mr. 6:30-44; Lc. 9:10-17)

1 Ni ya'a ña jaan', te ni keta Jesús kua'an a tuku ta'vi' miní Galilea, ña nani' tu Tiberias. 2 Te kua'a' va ne yivi' ni ndikun ña'a' xa'a' a ña ni xini nia chuun ka'nu' ña xaa' a kii' ni sanda'a a ne kuni kuví. 3 Sakan' te ni kaa Jesús iin xiki', te ni xikundu'u' a ikan' xiin' te nda'a' xa'a' a. 4 Te xa kuyatin' viko' pascua, ña xito' ka'nu' ne judío. 5 Kii' ni ndani'i Jesús nuu' a, te ni xini a kuaxi kua'a' koo' chukuu' ne yivi' jaan' ndii, ni ka'an a xiin' Felipe ndii:

—¿Mii' tu kuví sata' e' ña xaxi', te samaní' e' sakuu' ne yivi' kaa'? —ni kachí a.

6 Ni ka'an a ña jaan' xiin' ra te kunj a ndee ña ka'an ra, sakan' ña xa xiní a ndee ña saa a. 7 Te ni nakuiin Felipe nuu' a ndii:

—Te'e' ndee sachuun' e' uvi ciento kivi' ndii, nãni xu'un' te ki'in e' ña kuxi i'in ne yivi' kaa' tee' sie sie —ni kachí ra.

8 Te ni ka'an inga te nda'a' xa'a' a, te nani' Andrés, te nduu' ñani Simón Pedro, xiin' a ndii:

9 —Yoo iin te sie yo'o', te kumi' ra u'un ta'an xita' va'a yuchi' cebada xiin' uvi

ta'an tiaka'. Ndisu, ¿mii' kuní ña kaa' nuu' ne yivi' kua'a' kaa'? —ni kachí ra.

10 Te ni ka'an Jesús ndii:

—Ka'an chuun' ndo' xiin' ne yivi' te kundiee nia —ni kachí a.

Te yoo kua'a' itia ikan', te ni xikundiee ne jaan'. Ña mji' ndi'i te yivi' kuiti' ndii, kuyatin' u'un mií ni kuu ra. 11 Te ni ki'in Jesús xita' va'a jaan', te ni taxi a ña chindani Ndiosí xa'a' a, te ni taxi ña'a' a nda'a' te nda'a' xa'a' a. Te ni xaxa' te jaan' a nda'a' sakuu' ne yivi' kua'a', ne ndiee' jaan', te iin kachí ni xaa tu a xiin' tiaka' jaan'. Te i'in ne yivi' jaan' ni ki'in saa ka kuu' ña kuní mji' nia. 12 Te kii' ni nda'ni nia ndii, ni ka'an a xiin' te nda'a' xa'a' a ndii:

—Nakaya ndo' ña xaxi' ña'in', ña ni ndoo ndoso', te ndo'nu'u' saka a —ni kachí a.

13 Sakan' te ni nakaya ra ña ni ndoo ndoso' jaan', te ni sakutu' ra uxi uvi ta'an íka' na'nu' xiin' xita' va'a ña'in', ña ni ndoo ndoso', ña ni kuu u'un ta'an jaan'.

14 Sakan' na kiii' ni ka'an ne yivi' jaan' kii' ni xini nia chuun ka'nu' ña ni xaa jaan' ndii:

—Te kaa' xna'a' nduu' te ka'an tiakú tu'un Ndiosí, te ni tianu' a kixin iin yivi' —ni kachí nia.

15 Ndisu kii' ni kundani Jesús ña xa xito' tiin u'vi ña'a' nia, te ndasandu ña'a' nia rey nia ndii, ni kaa a mii' sukun ka xini' iku' jaan' kua'an iin ndaa' mji' a.

Sọ'ọ ni xaa a kii' ni xika Jesús nuu' tikui miní

(Mt. 14:22-27; Mr. 6:45-52)

16 Kii' ni kuaa' ndii, ni nakaa' te nda'a' xa'a' a yu'u' miní jaan', 17 te ni ko'ni ra iin tundoo', te ni xa'a' xka'ndiá ra miní jaan' nandiko' ra ñuu' Capernaum, te xa ni kuñuu. Te tia'an kixin Jesús mii' ñu'u' ra jaan'. 18 Te ni xa'a' nuta' tikui miní jaan', sakan' ña ndiee' va xika' tachí'. 19 Kii' xa kua'an tundoo' jaan' xiin' ra yatin' iñu ta'an kilómetro nuu' tikui jaan' ndii, ni xini ra kuaxi xa'a' Jesús nuu' tikui miní jaan', te kuyatin' a tundoo' jaan', te ni yi'vi va ra. 20 Ndisu ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Kuän yi'vi ndo', yu'u nduu' i —ni kachi a.

²¹ Sakan' na ni natiin va'a ña'a' ra tixin tundoo' jaan', te ndee iin kani' va te ni xaa nu' yu'u' mini mii' kua'an ra jaan'.

Nanduku' ne yivi' Jesús

²² Kii' ni kitu' tuku kivi' ndii, ne yivi' kua'a' koo' chukuu', ne ni ndoo tuku ta'vi' mini jaan' ndii, ni xini ña ña iin ndaa' tundoo' ni iin ikan'. Te ni xini tu ña ña ni sko'nu' Jesús tixin tun' jaan' xiin' te nda'a' xa'a' a, süu' jaan' ndii mii' te jaan' kuiti' kua'an. ²³ Te ni ndekuie te ñuu Tiberias xiin' inga tundoo' yatın yu'u' mini mii' ni yoo mani' ne kua'a' jaan' ni xaa xto'o e' kii' ndi'i ni taxi a ña chindani Ndiosí. ²⁴ Sakan' na kuii' kii' ni xini ne jaan' ña köo' Jesús xika' ikan', te ni ndee köo' tu te nda'a' xa'a' a ndii, sakan' te ni ko'ni ña tixin tundoo' jaan', te ni nandiko' ña ñuu Capernaum te nanduku' ña Jesús ikan'.

Yo'o' ka'an Jesús ña suvi a nduu' ña xaxi' xna'a ña taxi' Ndiosí

²⁵ Va'a, kii' ni xini ña'a' ne jaan' tuku ta'vi' mini jaan', te ni ka'an ña xiin' a ndii:

—Rabí, ¿ama ni xaa un' yo'o'? —ni kachi ña.

²⁶ Te ni ka'an Jesús xiin' ña ndii:

—Ña ndaku ka'an i xiin' ndo' ña ndo'o ndii, süu' nanduku' ndo' yu'u' xa'a' a ña ni xini ndo' chuun ka'nu' ña ña'á Ndiosí jaan'. Süu' jaan' ndii nanduku' ndo' yu'u' xa'a' a ña ni taxi' i ña ni xixi ndo' ndee ni nda'ni ndo'. ²⁷ Sachuun' ka ndo' xa'a' ña xaxi' ña xka'ndiá, süu' jaan' ndii va'a ka sachuun' ndo' xa'a' ña xaxi' ña köo' kivi' xka'ndiá, te natiin ndo' kivi' ñuu ña köo' kivi' ndi'i'. Yu'u, ña nduu' tu te yivi', nduu' ña taxi' ña jaan'. Kuachi ndii yu'u' nduu' ña ni ka'an tuni Ndiosí, yuva' e', taxi ña jaan' —ni kachi Jesús.

²⁸ Sakan' te ni ka'an ña xiin' a ndii:

—¿Ndee ña kuni a saa ndu, tákui'e, te saa ndu chuun ña kuni Ndiosí? —ni kachi ña.

²⁹ Te ni ka'an a xiin' ña ndii:

—Chuun ña kuni kuiti' Ndiosí saa ndo' ndii, ini ndo' kuni ndo' yu'u, ña ni tianu' a —ni kachi a.

³⁰ Sakan' na ni ka'an ña xiin' a ndii:

—¿Ndee chuun ka'nu' xaa un' te kuni ndu a, te kandixa' ndu yo'ó? ¿Ndee ña kivi' saa un', uún? ³¹ Xini e' ña ne xii' yata' e' ndii, ni xaxi' ña ña xaxi' ña ni nani' maná kii' xka'ndiá ña mii' ichi va kaa'. Saa nii' yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'an a ndii: “Ña xaxi', ña ni kiee ndivi', ni taxi ra ni xaxi' ne yivi'”, kachi a —ni kachi ña.

³² Sakan' na ni ka'an Jesús xiin' ña ndii:

—Ña ndaku ka'an i xiin' ndo' ndii, süu' Moisés nduu' te ni taxi xna'a ña xaxi', ña ni kiee ndivi', ni xaxi' ne jaan'. Süu' jaan' ndii yuva' i Ndiosí nduu' ña ni taxi ña xaxi' jaan'. Te vitin ndii, taxi' yuva' i ña xaxi' xna'a ña ni kixin ndivi'. ³³ Kuachi ndii, ña xaxi' ña taxi' Ndiosí ndii, ña jaan' nduu' ña ni kiee ndivi', te ni xaa a iin yivi', te taxi' a kivi' ñuu ña köo' kivi' ndi'i' nuu' ne yivi' iin yivi' —ni kachi a.

³⁴ Sakan' na ni ka'an ña xiin' a ndii:

—Tákui'e, taxi un' ña xaxi' jaan' ndi'i' ni kivi' nda'a' ndu —ni kachi ña.

³⁵ Te ni ka'an Jesús xiin' ña ndii:

—Yu'u nduu' xita' va'a ña taxi' kivi' ñuu ña köo' kivi' ndi'i'. Te yoo ka kuaxi nuu' i, te xikundikun ña yu'u ndii, köo' kivi' ka kuxi'i ña soko. Te ne ini xini yu'u ndii, köo' kivi' ka ichi ini ña. ³⁶ Ndisu naa ni ka'an i xiin' ndo' ndii, tee' ndee xa ni xini ndo' yu'u ndii, ini ndo' xini ndo' yu'u. ³⁷ Sakuu' ne taxi' yuva' nda'a' i ndii, kixin ña nuu' i, te ne kuaxi nuu' i ndii, sanandiko' ña'a' i, ³⁸ sakan' ña ni nuu' i ndivi' te saa i ña kuni ña ni tianu' yu'u, te süu' ña kuni mii' i. ³⁹ Te ña yo'o' nduu' ña kuni ña ni tianu' yu'u ndii, ña sakuu' ne ni taxi a nda'a' i ndii, ndee iin ña kuita saa i, süu' jaan' ndii sanatiaku ña'a' i kivi' so'o' ndi'i'. ⁴⁰ Kuachi ndii, kuni yuva' i ña yoo ka nakuni yu'u, ña nduu' si'e a, te ini ña xini ña yu'u ndii, natiin ña kivi' ñuu ña köo' kivi' ndi'i', te sanatiaku ña'a' i kivi' so'o' ndi'i' —ni kachi a.

⁴¹ Sakan' na kuii' sava te judío ndii, ni xa'a' ka'an i'ni ra xa'a' Jesús koto ka ni ka'an a ña suvi a nduu' ña xaxi' ña ni kiee ndivi'. ⁴² Te ni ka'an ra ndii:

—Xini e' ña si'e José nduu' ra, sakan' ña xini e' yuva' si'i' ra. ¿Saa kivi' ka'an ra ña ndivi' ni kiee ra, te ni xaa ra? —ni kachi te jaan'.

⁴³ Ikan' te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Vikuijn ndo' ña ndatu'un' yaa' ndo' xa'a' i tejn ta'an' ndo'. ⁴⁴ Ndee jin ne yivi' küvi kixin nuu' i naa' ti'vi' ña'a' yuva' i, ña ni tjanu' yu'u, te sanatiaku i ña kivi' so'o' ndi'i'. ⁴⁵ Yosó a nuu' tutu Ndiosí mii' ni ke'i te ni ka'an tiakú tu'un a ndii: "Mji' Ndiosí sania' á sakuu' ne yivi'", kachi a. Sakan' na kuii' sakuu' ne xini so'o' ña ka'an Ndiosí xiin' ña, te ni natijn ña ña ka'an a ndii, kixin ña nuu' i. ⁴⁶ Yuva' i Ndiosí ndii, ndee jin ne yivi' tia'an kunj nduchi' nuu' ña'a', süu' jaan' ndii ña ni kiee mii' ndu'u' a kuiti' xa ni xini ña'a'. ⁴⁷ Ña ndaku ka'an i xiin' ndo' ña yoo ka ini xini yu'u ndii, kumi' ña kivi' ñuu ña koo' kivi' ndi'i'. ⁴⁸ Yu'u nduu' ña xaxi', ña taxi' kivi' ñuu ña koo' kivi' ndi'i'. ⁴⁹ Maná ni xaxi' ne xii' yata' ndo' kii' ni xka'ndia ña mii' ichi kaa', ndisu ni xi'i ña ndee saa ka ni. ⁵⁰ Ndisu ña xaxi', ña ka'an yu'u xa'a' jaan', nduu' ña ni kiee ndivi', te yoo ka xaxi' ña jaan' ndii, küvi ña. ⁵¹ Yu'u nduu' ña xaxi', ña ni kiee ndivi', te taxi' i kivi' ñuu, te yoo ka xaxi' ña yo'o' ndii, kutiaku ña ndee ndi'i' ni kivi'. Te ña xaxi' yo'o' nduu' ñu'u' nde'i i, ña taxi' i te natijn ne yivi' jin yivi' kivi' ñuu ña koo' kivi' ndi'i' —ni kachi a.

⁵² Sakan' te ni xa'a' te judío jaan' kani' ta'an' mji' ra kuento ka'an ra ndii:

—Jan', ¿saa tu küvi taxi' te kaa' ñu'u' nde'i ra kaxi' e'? —ni kachi ra.

⁵³ Te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Ña ndaku ka'an i xiin' ndo' ña naa' kaxi' ndo' ñu'u' nde'i yu'u, ña nduu' tu te yivi', te koo' tu ndo' níi' i ndii, koo' kivi' natijn ndo' kivi' ñuu jaan'. ⁵⁴ Yoo ka xaxi' ñu'u' nde'i i, te xi'i' tu ña níi' i ndii, natijn ña kivi' ñuu ña koo' kivi' ndi'i', te sanatiaku ña'a' i kivi' so'o' ndi'i'. ⁵⁵ Sakan' ña ndixa xna'a ndii, ña xaxi' nduu' ñu'u' nde'i i, te ña va'a ko'o' e' nduu' tu níi' i. ⁵⁶ Te yoo ka xaxi' ñu'u' nde'i i, te xi'i' ña níi' i ndii, jin ndaa' nduu' ña xiin' i, te jin ndaa' nduu' tu yu'u xiin' ña. ⁵⁷ Yuva' e' Ndiosí, ña ni ti'vi' yu'u ndii, tiaku a, te ña jaan' xaa' sakan' te tiaku tu yu'u, te sakan' tu ne xaxi' ñu'u' nde'i yu'u ndii, kutiaku ña saa i. ⁵⁸ Yu'u nduu' ña xaxi', ña ni kiee ndivi', te nakuitá a xiin' ña ni xaxi' ne xii' yata'

e', ña nani' maná, sakan' ña ni xi'i ña. Ndisu yoo ka xaxi' ñu'u' nde'i i yo'o' ndii, kutiaku ña ndee ndi'i' ni kivi' —ni kachi a.

⁵⁹ Ña yo'o' ni ka'an a kii' sania' á a vi'e mii' nakayá ne yivi' ñuu Capernaum.

Yo'o' ka'an Pedro ña Jesús nduu' ña ka'an tu'un va'a, ña taxi' kivi' ñuu ña koo' kivi' ndi'i'

⁶⁰ Te kua'a' te ndikún ichi' a ni ka'an kii' ndi'i' ni xini so'o' ra ña ni ka'an a jaan' ndii:

—Xa vixi ña ka'an ra. ¿Yoo tu küvi saxinu a? —ni kachi ra.

⁶¹ Te kii' ni xini Jesús xiin' nimá a ña ka'an i ni te jaan' xa'a' ña ni ka'an a jaan', te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—¿Ñáá xa kusoo' ini ndo' xa'a' a ña ni ka'an i jaan' kuiti'? ⁶² ¿Ñáá kuu' saa' kanini ka ndo' sakan' naa' kunj ndo' yu'u, ña nduu' tu te yivi', kua'an kaa i ndivi' mii' ni ndu'u' i ña nuu'? ⁶³ Espiritu Ndiosí nduu' ña taxi' kivi' ñuu ña koo' kivi' ndi'i', te ñu'u' nde'i ndo' ndii, ndee sie chindiee' a. Te tu'un ña ni ka'an i xiin' ndo' jaan' ndii, nda'a' Espiritu jaan' kuaxi a, te taxi' tu a kivi' ñuu jaan'. ⁶⁴ Ndisu yoo sava ndo'ó, ne ini xini yu'u —ni kachi a.

Ni ka'an a ña jaan', sakan' ña ndee ña nuu' xini a yoo ini xini ña'a', te xini tu a yoo sanakua'a ña'a' nda'a' te kuu' nuu'.

⁶⁵ Te ni ka'an ka a ndii:

—Xa'a' a jaan' na ni ka'an i xiin' ndo' ña ndee jin ne yivi' küvi kixin nuu' i naa' ti'vi' ña'a' yuva' e' Ndiosí —ni kachi a.

⁶⁶ Xa'a' a jaan' na kuii' ndee kii' sakan' ndii, kua'a' va te ndikún ichi' a jaan' ni nakoo ña'a', te ni ndikun ka ña'a' ra.

⁶⁷ Sakan' na ni ka'an Jesús xiin' te uxí uvi' ta'an, te nda'a' xa'a' a ndii:

—¿Tee' kuni nakoo tu ndo'ó yu'u ni? —ni kachi a.

⁶⁸ Sakan' te ni ka'an Pedro xiin' a ndii:

—Tákuie, ¿yoo nuu' ku'un ndu? Yo'ó kuiti' nduu' ña ka'an tu'un va'a, ña taxi' kivi' ñuu ña koo' kivi' ndi'i'. ⁶⁹ Te ndu'u' ndii, xa ini ndu xini ndu yo'ó, te xa xini tu ndu ña yo'ó nduu' Cristo, si'e Ndiosí tiaku, ña ni tjanu' a sakakú ne yivi' —ni kachi ra.

⁷⁰ Te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Mji' yu'u ni nakaxin i'in ndo'ó, te uxi uvi ta'an. Ndisu jin ndo' nduu' ña ndiva'a —ni kachi a.

⁷¹ Xa'a' Judas, si'e Simón Iscariote, ni ka'an a ña jaan', sakan' ña te jaan' nduu' te sanakua'a ña'a' nda'a' te kuu' nuu', tee' ndee jin te uxi uvi nduu' ra.

7

Ndee ñani mii' Jesús ni ini kuni ña'a' ña nuu'

¹ Kij' ni xka'ndia ña jaan', te ni xika Jesús nuu' ñu'u' Galilea, sakan' ña ni kuni a kaka a ñu'u' Judea, kuachi ndii ni xika te judío, te kuu' nuu', ka'ni' ña'a' ra. ² Te xa kuyatin' viko' ne judío, ña ndiee' ña tixin tia'va'. ³ Sakan' na kuu' ni ka'an ñani a xiin' a ndii:

—Kua'an keta yo'o', te ku'un un' nuu' ñu'u' Judea, te kuni tu te ndikun ichi' un' चुुन ña xaa' un' ikan'. ⁴ Kuachi ndii ndee jin ne yivi' xachuun' si'e naa' kuni satuvi xiin' mii' ña nuu' ne yivi' jin yivi'. Naa' ndixa xna'a kumi' un' ndiee', te xaa' un' ña jaan' ndii, nia'a xiin' mii' un' nuu' ne yivi' —ni kachi ra.

⁵ Sakan' ña ndee ñani mii' a jaan' ni ini kuni ña'a'. ⁶ Sakan' te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Tia'an xaa hora ña va'a ku'un yu'u ikan', ndisu ndo'ó ndii, kuvi ku'un ndo' ndee ka hora kuni mii' ndo'. ⁷ Ne yivi' jin yivi' ndii, koo' ndee jin xa'a' ña kundasi' ña ndo'ó, ndisu ndasi' ña yu'u, sakan' ña satuvi i ña ña'a ña xaa' ña. ⁸ Kua'an kaa ndo'ó viko' jaan', yu'u ndii, kü'un ña'a i, sakan' ña tia'an xaa hora ña va'a ku'un i ikan' —ni kachi a.

⁹ Ndi'i ni ka'an a ña jaan' xiin' ra, te ni ndoo a ñu'u' Galilea jaan'.

So'q ni xaa a kij' ni kaa tu Jesús viko' tia'va'

¹⁰ Ndisu kij' ni ya'a ña ni kaa ñani Jesús viko' jaan', te ni keta tu a jaan' kua'an kaa viko' jaan', tee' ndee ni kaa tuvi' a, süu' jaan' ndii, ndee naa ni kaa si'e a. ¹¹ Te judío, te kuu' nuu' ndii, xika' ra nanduku' ra Jesús viko' jaan' ka'an xiin' ta'an' ra ndii:

—¿Mii' tu' xika' te jaan'? —kachi ra.

¹² Te sakuu' ne yivi' kua'a' ndatu'un' xa'a' Jesús. Sava ña ka'an ña jin te yivi' va'a nduu' a, te sava ña ka'an ña süvi a, sakan' ña jin te xini xa'an' ne yivi' nduu' a, kachi ña. ¹³ Ndisu ni ndatu'un' si'e kuiti' ña xa'a' a, sakan' ña yi'vi ña te judío jaan'.

¹⁴ Te kij' xa kuma'in' viko' jaan' ndii, ni ki'vi Jesús nuu' ki'e yukun' ka'nu', te ni xa'a' a sania'a a ne yivi'. ¹⁵ Sakan' na ni nandanj va te judío jaan' ka'an ra ndii:

—Jan', ¿saa kei' tu xini tuni ya'a te kaa', sakan' ña ni sakuaan ra nuu' e'? —ni kachi ra.

¹⁶ Te ni nakuijn Jesús ndii:

—Ña sania'a i ndii, süu' ña xini tuni mii' i nduu' a, süu' jaan' ndii ña xini tuni ña ni tianu' yu'u nduu' a. ¹⁷ Yoo ka kuni saa ña kuni Ndiosí ndii, kundani ña naa' ña xini tuni, ña taxi' Ndiosí, nduu' ña sania'a i, uun naa' ña xini tuni, ña ka'an' mii' i, nduu' a. ¹⁸ Jin te ka'an ña ka'an' mii' ndii, ña tiin' ka'nu' ña'a' ne yivi' kuiti' nduku' ra, ndisu te nduku' ña tijn ka'nu' ña'a' ña ni tianu' ña'a' ndii, ña ndixa ka'an te jaan', te süu' te uvi nimá nduu' tu ra. ¹⁹ Ña ndixa nduu' a ndii, Moisés ni saya'a tu'un ndei' Ndiosí nda'a' ndo'ó, ndisu ndee jin ndo' säxinú a. ¿Ndichun na kuni ka'ni' ndo' yu'u? —ni kachi a.

²⁰ Te ni ka'an ne yivi' kua'a' jaan' xiin' a ndii:

—Ña ndiva'a naá nimá un'. ¿Yoo kuni ka'ni' yo'ó? —ni kachi ña.

²¹ Te ni ka'an Jesús xiin' ña ndii:

—Jin ndaa' kuiti' चुुन ka'nu' ni xaa i, te nandanj va sakuu' ndo'. ²² Moisés ni saya'a ña xa'a' ndo' tuni jin' te kualii', tee' ndee süu' mii' ra ni chikandu'u' ndei' jaan', süu' jaan' ndii te xii' yata' ya'a ka. Te xaa' ndo'ó ña jaan' xiin' te kualii' tee' ndee kivi' sábado, ña xinandiee' e', nduu' a. ²³ Va'a, xa'a' ña küni ka'nu' ndo' tu'un ndei' Ndiosí, ña ni ke'i Moisés, xa'a' ndo' tuni jin' te kualii' tee' ndee kivi' sábado, ña xinandiee' e', nduu' a. Sakan' na kuu', ¿ndichun na xi'é ndo' xini ndo' yu'u xa'a' ña ni sanda'a i kanii' jin' te kuni kuvi kivi' sábado, ña xinandiee' e'? ²⁴ Va'a yoo a ña natava' ndo' kuenta ña kuni ka kundani kaxi' ndo' saa yoo va'a ka natava' ndaku ndo' kuenta kuu' ne yivi' —ni kachi a.

Yo'o' ka'an Jesús mii' ni kīee a

²⁵ Sakan' te ni ka'an sava ne ndiee' ñuu Jerusalén jaan' ndii:

—Saa ni te yivi' nanduku' ña'a', te ka'ni' ña'a' ra chi. ²⁶ Koto ndo', mii' chitu' kaa' iin' ra ka'an ndoso' ra, te kōo' ka'an ndee iin ña'a xiin' ra. ¿Tee' kuein' xa ni kandixa' tu te xa'ndia chuun' nuu' ñuu e' ña te kaa' nduu' Cristo, ña ni tjanu' Ndiosí sakakú yoo'? ²⁷ Ndisu te kaa' ndii, xiní e' mii' ni kīee ra, te ndii, kii' kixin ña nduu' Cristo, ña tjanu' Ndiosí sakakú yoo' ndii, ndee iin ne yivi' künj mii' kīee a —ni kachi nja.

²⁸ Sakan' te ti'e' ni ka'an Jesús kii' sania'a a nuu' ki'e yukun' jaan' ndii:

—Ka'an ndo'ó ña xiní ndo' yu'u, te xiní tu ndo' mii' ni kīee i. Süu' kuaxi ña ka'an' mii' i, ndisu ña ni tjanu' yu'u ndii, ña xachuun' ndaku nduu' a, te xiní ña'a' ndo'ó. ²⁹ Yu'u ndii, xiní ña'a' i, sakan' ña nuu' a kuaxi i. Te ña jaan' ni ti'vi' yu'u —ni kachi a.

³⁰ Sakan' te ni xika te jaan' tijn ra Jesús, ndisu ndee iin ra ni kuvj tijn ña'a', sakan' ña tia'an tondia kivi' nuu' Ndiosí. ³¹ Ndee saa kanj ndii, kua'a' va ne yivi', ne ka'ni tejn ne kua'a' jaan' ndii, ni ini nja xini nja Jesús, te ka'an xiin' ta'an' nja ndii:

—Kij' xaa Cristo, ña tjanu' Ndiosí sakakú yoo' ndii, ¿ñaá kua'a' ka chuun ka'nu' saa te jaan' te sakan' ña xaa' te kaa'? —ni kachi nja.

So'q ni xaa a kii' ni xika te xün' tijn ra Jesús

³² Xa'a' jaan' na kii' ni xini te fariseo ña ndatu'un' ne jaan' xa'a' Jesús ndii, te jaan' xiin' sutu kuu' nuu' ndii, ni ti'vi' ra te xün', te xito' yukun', te tijn ra Jesús.

³³ Sakan' te ni ka'an Jesús ndii:

—Ndee iin xa'a' ka yoo i xiin' ndo', te nandiko' i nuu' ña ni tjanu' yu'u.

³⁴ Nanduku' ndo' yu'u, ndisu künj ka ndo' yu'u, te mii' ku'un i jaan' ndii, kuvj ku'un ndo'ó —ni kachi a.

³⁵ Sakan' te ni ka'an xiin' ta'an' te judío ndii:

—¿Mii' tu kuni ku'un te kaa' te künj ña'a' e'? Tee' kuni ku'un ra mii' ndiee' ne ta'an' e', ne ni xitia i'nu kua'an tejn ne tuku', te sania'a ra ndee ne tuku' jaan'.

³⁶ ¿Ndee ña kuni kachi ña ni ka'an ra: “Nanduku' ndo' yu'u, ndisu künj ka ndo' yu'u, te mii' ku'un i jaan' ndii, kuvj ku'un ndo'ó”? —ni kachi xiin' ta'an' ra.

Yo'o' ka'an Jesús ña Espiritu Santo nduu' ndee naa tikui, te' taxi' kivi' ñuu e'

³⁷ Kivi' ña ndi'i' ndoso' viko' jaan', ña nduu' kivi' ka'nu' ka ndii, ni xikuin ndichj Jesús, te ni ka'an ti'e' a nuu' ne yivi' jaan' ndii:

—Naa' ichi ini yoo ka ndii, na kixin nja nuu' i, te taxi i tikui ko'o nja. ³⁸ Yosq' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'an a xa'a' ne ini xini yu'u ndii: “Kandeta kua'a' tikui, te' taxi' kivi' ñuu, nimá nja”, kachi a —ni kachi Jesús.

³⁹ Ni ka'an Jesús ña jaan' xa'a' Espiritu Santo, ña xa kuyatin' natjin ne ini xini ña'a'. Kuachj ndii tia'an xaa Espiritu Santo nimá ne jaan' kii' sakan', sakan' ña tia'an kuvj Jesús, te natjaku a, te ki'in ka'nu' ña'a' Ndiosí.

Yo'o' nata'vi' ta'an' ne yivi' xa'a' Jesús

⁴⁰ Sakan' te ni ka'an sava ne yivi' kua'a' jaan' kii' ni xini so'o nja ña ni ka'an Jesús ndii:

—Ndixa xna'a nduu' a ndii, te kaa' nduu' te ka'an tiakú tu'un Ndiosí —ni kachi nja.

⁴¹ Te sava tuku nja ka'an ndii:

—Te kaa' nduu' Cristo, ña ni tjanu' Ndiosí sakakú yoo' —ni kachi nja.

Ndisu sava tuku nja ka'an ndii:

—Kuvj tuvj Cristo, ña sakakú yoo', ñuu ña naá nuu' ñu'u' Galilea, ⁴² sakan' ña xa xiní e' ndii, yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'an a ña sjani' xika' David kunduyu ña jaan', te ñuu Belén, mii' ni kīee te jaan', kīee tu ña jaan' —ni kachi nja.

⁴³ Sakan' te ni xa'a' nata'vi' ta'an' ne yivi' kua'a' jaan' xa'a' Jesús. ⁴⁴ Te sava ne jaan' ni künj tijn ña'a' te ku'un a vi'e kaa, ndisu ndee iin nja ni kundieni saa ña jaan'.

Künj ini te xa'ndia chuun' künj ra Jesús

⁴⁵ Sakan' te ni nandiko' te xün' jaan' nuu' sutu kuu' nuu' jaan' xiin' nuu' te fariseo, te ni ndatu'un' ña'a' te jaan' ndii:

—¿Ndichun na kōo' ra ndiaka' ndo' kuaxi ndo'? —ni kachi ra.

46 Te n̄i nakuijn te xiin' jaan' ndii:

—Kōo' kivi' n̄i xini so'o ndu ka'an ndee iin te yivi' naa ka'an te jaan' —n̄i kachi ra.

47 Sakan' na n̄i ka'an te fariseo jaan' xiin' ra ndii:

—¿Tee' xa n̄i xini xa'an' tu te jaan' ndo'ó n̄i? 48 ¿Ñáá yoo iin ndaa' so'o' te xa'ndia chuun', uun te fariseo kandixa' ña ka'an te jaan', tuu ndo'? 49 Ndisu ne yivi' jaan' ndii, ne xini ndee ña ka'an tu'un ndei' Ndiosí nduu' n̄ia, te ne xa yoo nacha'an' nduu' tu n̄ia —n̄i kachi te fariseo jaan'.

50 Ikan' tu ka'n̄i Nicodemo, te n̄i xan ndi'e' mii' ndu'u' Jesús iin ñuu. Te iin te xachuun' inga' xiin' te kuu' ka'nu' jaan' nduu' tu te jaan', te n̄i ka'an ra xiin' inga te ka'nu' jaan' ndii:

51 —Täxi' tu'un ndei' e' katun' e' iin te yivi' naa' tia'an kuni so'o ña'a' e', te kuni e' ndee kuachi n̄i xa ra —n̄i kachi ra.

52 Te n̄i ka'an te jaan' xiin' ra ndii:

—¿Ñáá te Galilea nduu' tu yo'ó? Sakuaan va'a un' ña ka'an tu'un ndei' Ndiosí, ndee iin xaan' kuasa' ka'an a ña kiee iin te ka'an tiakú tu'un Ndiosí ñuu ña naá nuu' ñu'u' Galilea —n̄i kachi ra.

53 [Ikan' te i'in ra kua'an nu'u vi'e ra.

8

So'o' n̄i xaa a kii' n̄i yoo ka'nu' ini Jesús xa'a' iin ña' n̄i natuvi xiin' te yivi'

1 Te Jesús kua'an xiki' ña nani' Olivos.

2 Te kii' n̄i kitu' tuku kivi' ndii, n̄i nandiko' tukuu Jesús nuu' ki'e yukun' jaan', te sakuu' ne yivi' n̄i ndekuie nuu' a, te n̄i xikundu'u' a sania'á ña'a' a. 3 Sakan' te n̄i ndekuie tu te sania'á tu'un ndei' Ndiosí, xiin' te fariseo ndiaka' ra iin ña'a', ña' n̄i natuvi xiin' te yivi', te n̄i xani ña'a' ra ma'in' nuu' Jesús. 4 Te n̄i ka'an ra xiin' a ndii:

—Maestro, ña' yo'o' ndii, n̄i natuvi a' xiin' te yivi'. 5 Nuu' tutu tu'un ndei' Ndiosí n̄i ka'an chuun' Moisés xiin' e' ña ña'a' naa ña' kaa' ndii, kuni a kuu' yuu' ña'a' e' ndee kuv̄i a', kachi a. Te yo'ó, ¿ndee ña ka'an un'? —n̄i kachi ra.

6 N̄i ndatu'un' ña'a' ra ña jaan', ndiani te ka'an a iin ña kuv̄i t̄iin kuachi ña'a' ra xa'a'. Ndisu Jesús ndii, n̄i nakutandje a,

te n̄i xa'a' a ke'i a nuu' ñu'u' xiin' nuu' nda'a' a. 7 Te xa'a' a ña kayu'u' te kayu'u' te jaan' nuu' a, na n̄i nakuijn ndaku a, te n̄i ka'an a xiin' ra ndii:

—Iin ndo'ó, ne kōo' ndee iin kuachi, na kuu' nuu' ña'a' yuu' —n̄i kachi a.

8 Te tuku sakan', n̄i nakutandje a, te n̄i xa'a' a ke'i a nuu' ñu'u' xiin' nuu' nda'a' a.

9 Kii' n̄i xini so'o ra ña jaan' ndii, n̄i xa'a' kiee' i'in ra kua'an ra, xi'na ka te xixa ka n̄i xa'a' kiee' kua'an ndee n̄i ndi'i ndoo ra, te n̄i ndoo ndee iin ndaa' Jesús xiin' ña' jaan' iin' a' ma'in' jaan'. 10 Sakan' te n̄i nakuijn ndaku Jesús, te n̄i ndatu'un' a ña' jaan' ndii:

—¿Mii' kua'an sakuu' te tiin' kuachi yo'ó, naa? ¿Ñáá n̄i katun' ndee iin ra yo'ó? —n̄i kachi a.

11 Te n̄i nakuijn ña' jaan' ndii:

—Ndee iin ra, tákui'e —n̄i kachi a.

Te n̄i ka'an ka Jesús xiin' a' ndii:

—N̄i ndee katun' tu yu'u yo'ó, kua'an te ndee vitin, te ndee nuu' ku'un e' ndii, saa ka un' kuachi —n̄i kachi a.]

Jesús nduu' ñu'u' ña nia'á saa iin' nimá ne yivi'

12 Te tuku n̄i, n̄i ka'an Jesús xiin' ne yivi' kua'a' jaan' ndii:

—Yu'u nduu' ñu'u' ña sayi'é nuu' ne yivi' iin yivi'. Yoo ka ndikun yu'u ndii, kaka iin yavi n̄ia, süu' jaan' ndii sayi'é i nuu' n̄ia, te ña jaan' taxi' kivi' ñuu n̄ia ña kōo' kivi' ndi'i' —kachi a.

13 Ikan' te n̄i ka'an te fariseo xiin' a ndii:

—Yo'ó ndii, xa m̄i' un' nduu' un' te ndiee' yu'u' un' xa'a' un', sakan' na kuii' ndiaa ya'vi' ña ndiee' yu'u' un' jaan' —n̄i kachi ra.

14 Te n̄i nakuijn Jesús nuu' ra ndii:

—Tee' ndee xa m̄i' yu'u nduu' i te ndiee' yu'u' i xa'a' i ndii, ndiaa ya'vi' a, sakan' ña xini i mii' n̄i kiee i, te xini tu i mii' kua'an i. Ndisu ndo'ó ndii, xini ndo' mii' n̄i kiee i, te n̄i ndee xini tu ndo' mii' kua'an i. 15 Ndo'ó ndii, natava' ndo' kuenta kuu' i ndee naa xaa' ne nduu' kuenta iin yivi'. Te yu'u ndii, natava' i kuenta kuu' ndee iin ne yivi'. 16 Ndisu naa' natava' i kuenta kuu' n̄ia ndii, ndiaa ya'vi' a, sakan' ña süu' iin ndaa' m̄i' i xaa' ña jaan', süu' jaan' ndii yuva' i, ña

n̄i t̄ianu' yu'u, xaa' inga' a xiin' i. ¹⁷ Nuu' tu'un ndei' m̄ii' ndo' yoso' ña ka'an ndii, naa' uvi' ta'an te yivi' ndiee' yu'u, te nakuita' ña ka'an ra ndii, ndiaa ya'vi' a, kachi a. ¹⁸ Va'a, xa m̄ii' yu'u nduu' i te ndiee' yu'u i xa'a' i, te yuva' i, ña n̄i t̄ianu' yu'u, nduu' inga' ña ndiee' yu'u' tu xa'a' i —n̄i kachi a.

¹⁹ Sakan' te n̄i ka'an te fariseo jaan' xiin' a ndii:

—¿Mii' ndu'u' yuva' un' jaan'? —n̄i kachi ra.

Te n̄i ka'an a xiin' ra ndii:

—Xini ndo' yu'u, n̄i ndee xini tu ndo' yuva' i. Naa' xini ndo' yu'u ndii, xini tu ndo' yuva' i —n̄i kachi a.

²⁰ Te sakuu' ña jaan' n̄i ka'an Jesús kii' sania'a a nuu' ki'e yukun' ka'nu' ya'in mii' taan' ne yivi' limuxtan. Te ndee iin koo' n̄i tiin' ña'a', sakan' ña tia'an tondia kivi' nuu' Ndiosí.

Yo'o' ka'an Jesús ña küvi ku'un te jaan' mii' ku'un a

²¹ Te n̄i ka'an ka Jesús xiin' ne yivi' jaan' ndii:

—Yu'u ndii, ku'un i, te nanduku' ndo'ó yu'u, ndisu kuiso ndo' kuachi ndo' te kuvi ndo', sakan' ña mii' ku'un i jaan' ndii, küvi ku'un ndo'ó ikan' —n̄i kachi a.

²² Sakan' te n̄i ka'an te judío ndii:

—Te'e xanini te kaa' ka'ni' xiin' mii' ra, sakan' na ka'an ra ndii: “Mii' ku'un i jaan' ndii, küvi ku'un ndo'” —n̄i kachi ra.

²³ Te n̄i ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Ndo'ó ndii, ninu n̄i kiee ndo', te yu'u ndii, ninu n̄i kiee i. Ndo'ó ndii, ne yivi' kuenta iin yivi' yo'o' nduu' ndo', te yu'u ndii, süvi i. ²⁴ Sakan' na kuii' n̄i ka'an i xiin' ndo' ña kuiso ndo' kuachi ndo', te kuvi ndo'. Sakan' ña naa' kändixa' ndo' ña yu'u nduu' i ndii, kuiso ndo' kuachi ndo', te kuvi ndo' —n̄i kachi a.

²⁵ Sakan' te n̄i ndatu'un' ña'a' ra ndii:

—¿Yoo nduu' yo'ó na sakan'? —n̄i kachi ra.

Te n̄i ka'an a xiin' ra ndii:

—Xa n̄i ka'an i ndee ña nuu' xiin' ndo' yoo nduu' i. ²⁶ Yoo kua'a' ña kuvi ka'an i xa'a' ndo' xiin' ña kuvi natava' i kuenta kuu' ndo', ndisu yu'u ndii, ña n̄i xini so' o i ka'an ña n̄i t̄ianu' yu'u kuiti' ka'an i nuu'

ne yivi' iin yivi', te ña jaan' ndii, ña ndixa ka'an a —n̄i kachi Jesús.

²⁷ Ndisu n̄i kundani te jaan' ña xa'a' yuva' e' Ndiosí n̄i ka'an a xiin' ra.

²⁸ Sakan' na n̄i ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Kii' ndani' i ndo' yu'u, ña nduu' tu te yivi' ndii, nakuni ndo' ña yu'u nduu' i, te ndee iin चुुun xaa' i kuenta mii' i, süu' jaan' ndii, saa nii' n̄i sania'a yuva' i yu'u kuiti' ka'an i. ²⁹ Sakan' ña, ña jaan' n̄i t̄ianu' yu'u, te yoo a xiin' i, n̄i nako' iin ndaa' a yu'u, sakan' ña ndi' i n̄i kivi' xaa' i ña xtan' a —n̄i kachi a.

³⁰ Te kii' n̄i ka'an Jesús ña jaan' ndii, kua'a' va ne yivi' n̄i ini xini ña'a'.

Yo'o' ka'an Jesús ña süvi a nduu' ña ndixa ña sando'ó ndiká ne yivi' nuu' kuachi nia

³¹ Sakan' te n̄i ka'an Jesús xiin' te judío, te ini xini ña'a' jaan' ndii:

—Naa' kuita' ni' i ndo' nuu' tu'un ña sania'a i ndii, kunduu' xna'a' ndo' ne ndikun' ichi' i, ³² te kundani ndo' ña ndixa, te ña ndixa jaan' sando'ó ndiká ndo'ó nuu' ña xiko' ni' i ndo'ó —n̄i kachi a.

³³ Te n̄i ka'an te jaan' xiin' a ndii:

—Siani' xika' Abraham nduu' ndu'u. Ndee iin kivi' tia'an viko' ni' i ndee iin te yivi' ndu'u. Sakan' na kuii', ¿ndichun ka'an un' ña ndoo ndiká ndu? —n̄i kachi ra.

³⁴ Te n̄i ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Ña ndaku ka'an i xiin' ndo' ña sakuu' ne xaa' kuachi ndii, ndee naa' tiin' u'vi ña'a' kuachi jaan', te xika' nuu' nia nuu' a.

³⁵ Iin ne xika' nuu' kuiti' ndii, ndoo xachi' ne jaan' kundu'u' nia vi'e xto' o nia jaan', ndisu si'e ne xiin' vi'e ndii, ndoo xachi' ne jaan' kundu'u' nia ikan'. ³⁶ Sakan' na kuii' naa' yu'u, ña nduu' si'e Ndiosí, sando'ó ndiká ndo'ó ndii, ndoo ndiká xachi' ndo'.

³⁷ Xini i ña siani' xika' Abraham nduu' ndo', ndisu kuni ka'ni' ndo' yu'u, sakan' ña küni natin' ndo' tu'un ña ka'an i.

³⁸ Yu'u ndii, ña n̄i xini nduchi' nuu' i xaa' yuva' i kii' n̄i yoo i xiin' a ka'an i, te ndo'ó ndii, ña xini so' o ndo' ka'an yuva' ndo' xaa' ndo' —n̄i kachi a.

Yo'o' ka'an Jesús ña si'e ña ndiva'a nduu' te kuni ka'ni' ña'a'

³⁹ Te n̄i ka'an ra xiin' Jesús ndii:

—Abraham nduu' yuva' ndu —ni kachi ra.

Te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Naa' ndixa xna'a yuva' ndo' nduu' Abraham ndii, iin kachi saa ndo' naa ni xaa te jaan'. ⁴⁰ Te vitin ndii, tee' ndee ka'an i xiin' ndo' na ndixa, na ni xini so'o i nuu' Ndiosi ndii, kuni ka'ni' ndo' yu'u. Abraham ndii, koo' kivi' saa ra na jaan' naa' tiaku ra. ⁴¹ Ndo'o ndii, naa na xaa yuva' xna'a ndo' xaa' ndo' —ni kachi a.

Sakan' te ni ka'an ra xiin' a ndii:

—Ndu'u ndii, suu' si'e na' xika' sij' xiin' ndee ka te yivi' nduu' ndu, iin ndaa' kuiti' yuva' ndu yoo, te na jaan' nduu' Ndiosi —ni kachi ra.

⁴² Te ni ka'an Jesus xiin' ra ndii:

—Naa' Ndiosi xna'a nduu' yuva' ndo' ndii, kundani ndo' yu'u, sakan' na nuu' na jaan' ni kiee i, te ni xaa i. Te suu' kuenta mii' i kuaxi i, suu' jaan' ndii Ndiosi ni ti'vi' yu'u te kuaxi i. ⁴³ Ndichun na kundani ndo' na ka'an i? Kundani ndo' a sakan' na kuni natiin ndo' na ka'an i xiin' ndo'. ⁴⁴ Yuva' ndo'o ndii, na ndiva'a nduu' a, te na kuni na jaan' kuiti' xaa' ndo'. Na jaan' ndii, na xa'ni' ne yivi' nduu' a ndee na nuu', te koo' kivi' xachuun' ndaku a, sakan' na suu' na kumi' na ndaku nduu' a. Te kij' ka'an a tun vixi ndii, ka'an a saa kuu' mii' a, sakan' na na vixi nduu' a, te suvi' a nduu' xa'ndu sakuu' tun vixi. ⁴⁵ Te yu'u ndii, xa'a' a na na ndixa ka'an i xiin' ndo' ndii, kuni kandixa' ndo' a. ⁴⁶ Yo'o nduu' ndo'o kuvi tin kuachi yu'u, te nia'a ndo' na ni xaa i kuachi jaan'? Na ndixa ka'an i xiin' ndo', ndichun na kandixa' ndo' a? ⁴⁷ Ne nduu' kuenta Ndiosi ndii, natiin' va'a nia tu'un ka'an Ndiosi, te ndo'o ndii, natiin' va'a ndo' a, sakan' na suu' kuenta a nduu' ndo' —ni kachi a.

Yo'o' ka'an Jesus na xa yoo a ndee kij' tia'an ko'o Abraham

⁴⁸ Sakan' te ni ka'an te judio jaan' xiin' a ndii:

—Na ndaku xna'a ka'an ndu kij' ka'an ndu na iin te Samaria nduu' un', sakan' na naa na ndiva'a nimá un' —ni kachi ra.

⁴⁹ Te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Koo' na ndiva'a naa nimá yu'u. Yuva' i kuiti' tiin' ka'nu' i, te ndo'o ndii, tiin'

ka'nu' ndo' yu'u. ⁵⁰ Yu'u ndii, nduku' i na tiin' ka'nu' ne yivi' yu'u. Yoo iin na nduku' na jaan', te na jaan' nduu' na kande'i' ka'an na jaan'. ⁵¹ Na ndaku ka'an i xiin' ndo' na yoo ka ita' ni' i nuu' na ka'an i ndii, koo' kivi' kuvi nia —ni kachi a.

⁵² Sakan' te ni ka'an te judio jaan' xiin' a ndii:

—Vitin kundani xna'a ndu na naa na ndiva'a nimá un', sakan' na Abraham xiin' sakuu' te ni ka'an tiaku tu'un Ndiosi ndii, ni xi' i ra. Te yo'o ka'an na yoo ka ita' ni' i nuu' na ka'an un' ndii, koo' kivi' kuvi nia, kachi un'. ⁵³ Naá tuu yo'o na te ka'nu' ka nduu' un' te sakan' te xii' yata' e' Abraham? Te jaan' ndii, ni xi' i ra, te ni xi' i tu sakuu' te ni ka'an tiaku tu'un Ndiosi. Yo'o nduu' yo'o, tuu un', na ka'an un' sakan'? —ni kachi ra.

⁵⁴ Te ni ka'an Jesus xiin' ra ndii:

—Naa' tin ka'nu' xiin' mii' mii' i ndii, ndiaa ya'vi' a. Yuva' i nduu' na tiin' ka'nu' yu'u, na ka'an ndo'o nduu' Ndiosi ndo'. ⁵⁵ Ndisu xini na'a' ndo', te yu'u ndii, xini na'a' i. Te naa' ka'an i na xini na'a' i ndii, te xini xa'an' kunduu' i ndee naa ndo'o. Ndisu xini na'a' i, te saxinu' i tu'un ka'an a. ⁵⁶ Abraham, te xii' yata' ndo' jaan' ndii, va'a va ni kuni ra kij' ni xini ra na kixin i iin yivi' yo'o', te ni xini xna'a ra a, te va'a va ni kuni ra —ni kachi a.

⁵⁷ Sakan' te ni ka'an te judio jaan' xiin' a ndii:

—Jan', ni ndee uvi xiko uxi kuiya kumi' un', sa'a kuvi ka'an un' na xa ni xini un' Abraham? —ni kachi ra.

⁵⁸ Sakan' te ni ka'an Jesus xiin' ra ndii:

—Na ndaku ka'an i xiin' ndo' na kij' kuni ka ko'o Abraham ndii, yu'u nduu' i —ni kachi a.

⁵⁹ Sakan' te ni ki'in ra yuu' te kun yuu' na'a' ra. Ndisu ni naka'ni si'e a tein ne yivi' kua'a' jaan', te ni keta a nuu' ki'e yukun' ka'nu' jaan' kua'an a.

9

Yo'o' ni sanda'a Jesus iin te kui'e nduchi' nuu'

¹ Te kij' xka'ndia Jesus kua'an a ndii, ni xini a iin te kui'e nduchi' nuu', te

xá sakan' kaa' ndee ni tuvı ra. ² Te ni ndatu'un' ña'a' te nda'a' xa'a' a ndii:

—Rabı, ¿yoo ni xaa kuachi na kui'e nduchi' nuu' te kaa' ni tuvı ra? ¿Ñaa mii' ra, uun ñaa yuva' si'i' ra? —ni kachi ra.

³ Te ni nakuijn Jesús nuu' ra ndii:

—Ni ndee te kaa' ni xaa kuachi, te ni ndee yuva' si'i' ra ni xaa kuachi na kaa' ra sakan'. Süu' jaan' ndii sakan' kaa' ra te nia'a' Ndiosı chuun ka'nu' a kivi' ñuu' ra saa i. ⁴ Kunı a saa i chuun ña ni sakuiso' chuun' ña ni tıanu' yu'u saa i ña kunı ka kuaa'. Sakan' ña kii' kuñuu ndii, koo' kuvı sachuun' ka. ⁵ Vitin ña yoo i jin yivi' yo'o' ndii, nduu' i ñu'u' ña nia'a' saa kuu' Ndiosı —ni kachi a.

⁶ Te kii' ndi' i ni ka'an a ña jaan' ndii, ni kondia tiası' i a ñu'u', te ni xa'a a nde'i, te ni saka' ña'a' a nduchi' nuu' te kui'e nuu' jaan'. ⁷ Te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Kua'an, te natia un' nuu' un' pila ña nani' Siloé —ni kachi a xiin' ra.

(Te Siloé jaan' kuni kachi a tikui te ni nachikanu'.) Sakan' te ni keta ra kua'an ra, te ni natia ra nuu' ra, te kii' ni nandiko' ra vi'e ra ndii, xa kuvı xto'ni' ra. ⁸ Sakan' te ne ndee' yatın vi'e ra xiin' inga ne xinı ña te kui'e nuu' ni nduu' ra ndii, ni ka'an xiin' ta'an' nia ndii:

—¿Te kaa' nduu' te xi ndu'u' xikan' xu'un' yi'e' yukun' nu'?' —ni kachi nia.

⁹ Sava nia ka'an ndii:

—Süvi ra.

Te sava tuku nia ka'an ndii:

—Süvi ra, tee' ndee naa kaa' te jaan' kaa' ra —ni kachi nia.

Te ni ka'an mii' te jaan' xiin' nia ndii:

—Yu'u' nduu' i —ni kachi ra.

¹⁰ Sakan' na kuii' ni ndatu'un' ña'a' nia ndii:

—¿Saa ni xaa a, te ni nunia' nduchi' nuu' un'? —ni kachi nia xiin' ra.

¹¹ Te ni nakuijn ra ndii:

—Te yivi', te nani' Jesús, ni xa'a nde'i, te ni saka' ra a nduchi' nuu' i, te ni ka'an ra xiin' i ndii: “Kua'an, te natia un' nuu' un' pila Siloé”, ni kachi ra. Sakan' te ni xa'an natia i nuu' i, te ni nunia' nduchi' nuu' i —ni kachi ra.

¹² Sakan' te ni ndatu'un' ña'a' nia ndii:

—¿Mii' yoo te jaan'? —ni kachi nia.

Te ni nakuijn ra nuu' nia ndii:

—Xinı i —ni kachi ra.

So'o ni xaa a kii' ni ndatu'un' te fariseo saa ni xaa, te ni nunia' nduchi' nuu' te kui'e nuu' jaan'

¹³ Te ni xan ndiaka ne yivi' te ni nduu' te kui'e nuu' jaan' nuu' te fariseo. ¹⁴ Te kivi' sábado, ña xinandiee' ne yivi', ni xa'a Jesús nde'i, te ni nunia' a nduchi' nuu' te jaan'. ¹⁵ Sakan' na kuii' ni ndatu'un' tu ña'a' te fariseo jaan' saa ni xaa a, te ni nunia' nduchi' nuu' ra. Te ni ka'an te jaan' ndii:

—Ni saka' ra nde'i nduchi' nuu' i, te ni natia i nuu' i, te kuvı xito' i vitin —ni kachi ra.

¹⁶ Sakan' na ni ka'an sava te fariseo jaan' ndii:

—Te ni xaa ña kaa' ndii, süu' kuenta Ndiosı nduu' ra, sakan' ña xa'nú ra kivi' sábado, ña xinandiee' e' —ni kachi ra.

Te sava tuku ra ka'an ndii:

—Naa' te ndiso' kuachi nduu' ra ndii, küvi saa ra chuun ka'nu' ña xaa' ra jaan' —ni kachi ra.

Xa'a' a jaan' na ni nakuitá kuento ra.

¹⁷ Sakan' na ni ndatu'un' tuku' ra te ni nduu' te kui'e nuu' jaan' ndii:

—¿Yoo nduu' te ni nunia' nduchi' nuu' un' jaan', tuu un'? —ni kachi ra.

Te ni nakuijn ra ndii:

—Jin te ka'an tiakú tu'un' Ndiosı nduu' ra —ni kachi ra.

¹⁸ Ndisu te judío, te sana'má ña'a' jaan' ndii, ni kandixa' ra naa' te kui'e nuu' ni nduu' te jaan'. Sakan' na kuii' ni kana' ra yuva' si'i' te jaan', ¹⁹ te ni ndatu'un' ña'a' ra ndii:

—¿Ñaa si'e ndo'ó nduu' te yo'o', te ka'an ndo' ni tuvı kui'e nduchi' nuu'? Naa' sakan' ndii, ¿saa kuvı xto'ni' ra vitin? —ni kachi ra.

²⁰ Te ni nakuijn yuva' si'i' te jaan' ndii:

—Xinı ndu ndii, si'e ndu nduu' te kaa', táku'e. Te xinı tu ndu ña te kui'e nduchi' nuu' nduu' ra ni tuvı ra. ²¹ Ndisu xinı ndu saa ni xaa a, te kuvı xito' ra vitin, ni ndee xinı tu ndu yoo ni nunia' nduchi' nuu' ra. Ndatu'un' ndo' mii' ra, te xixa nduu' ra, kuvı ka'an ra xiin' ndo' yoo ni xaa ña jaan' —ni kachi nia.

²² Ni ka'an yuva' si'i' ra ña jaan' xa'a' a ña yi'vi nia te judío jaan', sakan' ña xa ni nakata te jaan' kuento ra ña naa' yoo

ka ndijeē yu'u' ña Jesús nduu' Mesías, ña sakakú ne yivi' ndii, xta'ni' xachi' ña'a' ra, te kunduū ka ne jaan' kuenta vi'e mii' nakayá ne yivi' ñuu jaan'. ²³ Xa'a' a jaan' na kiii' ni ka'an yuva' si'i' te jaan' ndii: "Ndatu'un' ndo' mii' ra, te xixa nduu' ra", ni kachi' nja.

²⁴ Sakan' te ni kana ra te ni nduu te kui'e nuu' jaan' ichi' ña uvi, te ni ka'an ra xiin' ra ndii:

—Ndiosí kuni a tiin ka'nu' un', sakan' ña xini ndu ndii, iin te ndiso' kuachi' nduu' te jaan' —ni kachi' ra.

²⁵ Sakan' te ni ka'an te jaan' xiin' ra ndii:

—Naa' te ndiso' kuachi' nduu' ra, xini yu'u, iin ndaa' kuiti' ña'a xini i ndii, te kui'e nuu' ni nduu i, te vitin ndii, kuvi xto'ni' i —ni kachi' ra.

²⁶ Te tuku ni ni ka'an ra xiin' te jaan' ndii:

—¿Ndee ña ni xaa ra xiin' un'? ¿Saa ni xaa ra, te ni nunia' ra nduchi' nuu' un'? —ni kachi' ra.

²⁷ Te ni ka'an te jaan' xiin' ra ndii:

—Xa ni ka'an i xiin' ndo', te kuni kandixa' ndo'. ¿Ndichun na kuni kuni so'o tukuū ndo' ña xa ni ka'an i? ¿Ñáá kuni kundikun tu ndo'ó ichi' te jaan'? —ni kachi' ra.

²⁸ Sakan' te ni kanja'a ra xiin' te jaan' ka'an ra ndii:

—Yo'ó nduu' te ndikún ichi' te jaan', ndisu ndu'u ndii, te ndikún ichi' Moisés nduu' ndu. ²⁹ Xini ndu ña ni ka'an Ndiosí xiin' Moisés, ndisu te jaan' ndii, xini ndu mii' ni kijeē ra —ni kachi' ra.

³⁰ Te ni ka'an te jaan' xiin' ra ndii:

—Ña jaan' nduu' ña nandaní va yu'u' ña xini ndo'ó mii' ni kijeē ra, ndisu ni sanda'a ra nduchi' nuu' i. ³¹ Xini e' ndii, xaa' Ndiosí kuenta ña ka'an ne ndiso' kuachi', ndisu xaa' a kuenta ña ka'an ne ki'in' ka'nu' ña'a', te xaa' nja ña kuni a. ³² Ndee ni xikandu'u' iin yivi' ndii, tia'an kuni e' kuento ña ni nunia' iin te yivi' nduchi' nuu' iin ne kui'e nduchi' nuu' ndee ni tuvi nja. ³³ Naa' süu' te ni kijeē nuu' Ndiosí nduu' te jaan' ndii, köo' xachi' a kuvi saa ra —ni kachi' ra.

³⁴ Te ni ka'an ra xiin' te jaan' ndii:

—Yo'ó, te ndiso' kuachi' ndee ni tuvi un', ¿yoo nduu' yo'ó, tuu un', na kuni sania'á un' ndu'u? —ni kachi' ra.

Sakan' te ni xta'ni' xachi' ña'a' ra vi'e mii' nakayá ne ñuu jaan'.

Yo'o' ka'an Jesús yoo nduu' ne kui'e nuu' nuu' Ndiosí

³⁵ Ni xini Jesús kuento ña ni xta'ni' ra te jaan' vi'e jaan', te kij' ni xini ña'a' a, te ni ndatu'un' ña'a' a ndii:

—¿Ñáá ini un' xini un' ña nduu' si'e Ndiosí? —ni kachi' a.

³⁶ Te ni ka'an ra xiin' a ndii:

—¿Yoo nduu' ña jaan', tákui'e, te ini i kuni ña'a' i? —ni kachi' ra.

³⁷ Te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Xa ni xini ña'a' un', te suvi i nduu' ña ndatu'un' xiin' un' vitin —ni kachi' a.

³⁸ Ikan' te, ni ka'an ra xiin' a ndii:

—Tákui'e, ini i xini i yo'ó —ni kachi' ra. Te ni xaka'nu' ña'a' ra. ³⁹ Te ni ka'an Jesús ndii:

—Ni xaa i iin yivi' yo'o', te nia'a ne yivi' saa yoo nimá nja nuu' Ndiosí, sakan' te nunia' nduchi' nuu' ne kui'e nuu', te ne tuu ña tuvi' nuu' nja ndii, kukui'e nuu' nja —ni kachi' a.

⁴⁰ Te ni xini so'o sava te fariseo, te ita' yatín nuu' a jaan', ña ni ka'an a, te ni ka'an ra ndii:

—¿Ñáá te kui'e nuu' nduu' tu ndu'u, kachi un'? —ni kachi' ra.

⁴¹ Te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Naa' te kui'e nuu' nduu' ndo' ndii, köo' kuachi' ndo', ndisu xa'a' a ña ka'an ndo' ña tuvi' nuu' ndo' ndii, yoo na yoo kuachi' ndo'.

10

Yo'o' ka'an Jesús xa'a' uvi ta'an nuu' te paxto

¹ Ña ndaku ka'an i xiin' ndo' ña yoo ka kua'an kaa nuu' nama mii' ñu'u' mbee, te xka'ndiá ra yi'e' ndii, iin te kui'na' nduu' ra, te nduu' tu ra te kui'na' mii' kuu'.

² Ndisu te nduu' xna'a te paxto mbee jaan' ndii, yi'e' xka'ndiá ra. ³ Te xito' yi'e' ndii, nunia' ra a nuu' te paxto jaan', te xini so'o mbee tachi' yu'u' te paxto, te kana' ra ri' xiin' kivi' ri', te tava' ra ri'. ⁴ Te kij' tava' ra sakuu' sana mii' ra ndii, ni'i' ichi' ra

nuu' ri' kua'an ra, te ndikun ri' xata' ra, sakan' ña nakuni ri' tachi' ra. ⁵ Ndisu jin te ndiva'a ndii, kundikun ña'a' ri', süu' jaan' ndii kunu ri' nuu' ra, sakan' ña xini ri' tachi' ra —ni kachi a.

⁶ Ni ka'an ndiaa Jesús ña jaan', ndisu ni kundani te jaan' ndee ña kuni kachi a.

Yo'o' ka'an Jesús ña mii' a nduu' te paxto va'a

⁷ Te ni ka'an ka Jesús xiin' ra ndii:

—Ña ndaku ka'an i xiin' ndo' ndii, yu'u nduu' ndee naa yi'e' korra mii' ñu'u' mbee. ⁸ Sakuu' te ni kixin xi'na ka te sakan' yu'u ndii, te kui'na' nduu' ra, te nduu' tu ra te kui'na' mii' kuu', sakan' na ni xaa' mbee jaan' kuenta kuu' ra. ⁹ Yu'u nduu' yi'e', te yoo ka ko'ni' yi'e' yo'o' ndii, kaku nia. Te kunduu nia ndee naa mbee, ti' ko'ni', te kiee' ri', te ni'j' ri' itia kaxi' ri'. ¹⁰ Te kui'na' ndii, kuaxi ra te sakui'na' ra, te ka'ni' ra, te sandoñu'u' ra. Ndisu yu'u ndii, kuaxi i te koo kivi' ñuu ndo', te koo kua'a' a.

¹¹ 'Yu'u nduu' te paxto va'a, te paxto va'a ndii, taxi' ra kivi' ñuu ra xa'a' mbee sana ra. ¹² Ndisu te xiku'un ya'vi' ndii, te paxto tatu' kuiti' nduu' ra. Te süu' te xiin' sana mbee jaan' nduu' ra, sakan' na kii' xito' ra kuaxi lobo ndii, nakoo' ra mbee jaan', te xinu' ra. Te tiin' lobo jaan' mbee, te kiku' ña'a' ri'. ¹³ Sakan' xaa' ra, sakan' ña te xiku'un ya'vi' kuiti' nduu' ra, te ndi'ni' ra xa'a' mbee jaan'. ¹⁴ Yu'u ndii, te paxto va'a nduu' i. Te xini i mbee sana i, te xini tu ti' jaan' yu'u, ¹⁵ saa nii' xini yuva' i Ndiosí yu'u ndii, nii' sakan' tu xini ña'a' i. Te taxi' i kivi' ñuu i xa'a' mbee jaan'. ¹⁶ Te kumi' tu i inga ka mbee, ti' ñu'u' tixin korra yo'o', ku'un naka tu i ti' jaan', te kuni so'o ri' tachi' i. Te kunduu ri' jin ndaa' ti'vi', te jin ndaa' yu'u kunduu te paxto ri'. ¹⁷ Xa'a' a jaan' na kundani yuva' i yu'u, sakan' ña taxi' i kivi' ñuu i, te kivi' i xa'a' ri', te natjaku i. ¹⁸ Ndee jin ne yivi' kivi' tu'un kivi' ñuu i xiin' ña kuni mii' nia, süu' jaan' ndii sanakua'a mii' yu'u a. Sakan' ña kumi' i ndiee' te taxi' i kivi' ñuu i, te kumi' tu i ndiee' te natjaku i. Ña jaan' nduu' ña ni sakuiso' chuun yuva' i yu'u saa i —ni kachi a.

¹⁹ Te kii' ni xini so'o te judío jaan' ña ni ka'an a ndii, tuku ni ni nata'vi' ta'an' ra.

²⁰ Kua'a' te jaan' ni ka'an ndii:

—Ña ndiva'a naa nimá te kaa', süu' te kuu' kaxi' nduu' ra, ¿ndichun na xini so'o ka ndo' ña ka'an ra? —ni kachi ra.

²¹ Te inga ra ni ka'an ndii:

—Tu'un ña ka'an te kaa' ndii, süu' ña ka'an te naa ña ndiva'a nimá nduu' a, sakan' ña jin te naa ña ndiva'a nimá ndii, kivi' nunia' ra nduchi' nuu' ne kui'e nduchi' nuu' —ni kachi ra.

Küni kandixa' te judío jaan' ña si'e Ndiosí nduu' Jesús

²² Kii' ni nasuku viko' ña xaka'nu' ne yivi' kivi' ña ni sanakua'a tuku nia yukun' ka'nu' nda'a' Ndiosí ndii, yoo' vixin nduu' a. ²³ Te xika' Jesús mii' iin' yukun' ka'nu' vi'e ndika' xa'a' ña nani' yi'e' Salomón. ²⁴ Sakan' te ni xinu'nduu ña'a' te judío, te kuu' nuu', te ni ndatu'un' ña'a' ra ndii:

—¿Ama vi' kun ndiko' ña ndiatu' ndu xaa' un'? Naa' yo'o nduu' Cristo, ña sakaku' ne yivi' ndii, ka'an kaxi' un' xiin' ndu —ni kachi ra.

²⁵ Te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Xa ni ka'an i xiin' ndo' te kandixa' ndo'. Chuun ka'nu' ña xaa' i kuenta yuva' i Ndiosí nduu' ña nia'a' yoo nduu' i. ²⁶ Ndisu ndo'ó ndii, kandixa' ndo', sakan' ña süu' mbee sana i nduu' ndo' naa xa ni ka'an i xiin' ndo'. ²⁷ Ne nduu' mbee sana i ndii, xini so'o nia tachi' i, te yu'u ndii, xini ña'a' i, te ndikun nia yu'u. ²⁸ Te taxi' i kivi' ñuu nia ña koo' kivi' ndi'i', te koo' tu kivi' kivi' nia, ni ndee koo' tu kivi' tu'un tu ña'a' nda'a' i. ²⁹ Te yuva' i, ña ni taxi' ne jaan' nda'a' i, nduu' ña ka'nu' ka te sakan' sakuu' ña yoo, te koo' kivi' tu'un ña'a' nda'a' a. ³⁰ Yu'u xiin' yuva' i Ndiosí ndii, jin ndaa' nduu' ndu —ni kachi a.

³¹ Te tuku sakan' ni k'in te judío jaan' yuu' te kuun yuu' ña'a' ra. ³² Te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Kua'a' ya'a chuun va'a ni xaa' i kuenta yuva' i nuu' ndo' te kuni ndo'. ¿Xa'a' ndee chuun jaan' kuni kuun yuu' ndo' yu'u? —ni kachi a.

³³ Te ni nakuiin te judío jaan' ndii:

—Süü' xa'a' ndee iin ña jaan' kuni kuun yuu' ndu yo'ó, süü' jaan' ndii xa'a' a ña kani'a un' xa'a' Ndiosí, sakan' ña te yivi' kuiti' nduu' un', te ndasanduu' xiin' mii' mii' un' Ndiosí —ñi kachi ra.

³⁴ Te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Naka'an' ndo' ña yoso' nuu' tu'un ndei' Ndiosí mii' ka'an a ndii: “Yu'u ni ka'an ndii, ndiosí nduu' ndo'”, kachi a.

³⁵ Mii' Ndiosí ni ka'an ña ndiosí nduu' ne ni xini so'o tu'un a jaan', koo' kuvi xka'ndia ndoso' ña yoso' nuu' tutu jaan'.

³⁶ Te yu'u ndii, Ndiosí ni sakuiso' chuun' yu'u, te ni ti'vi' a yu'u iin yivi' yo'o', sakan' na kuii', ¿ndichun ka'an ndo' ña kani'a a i xa'a' a xa'a' a ña ka'an i ña si'e a nduu' i? ³⁷ Naa' xaa' i chuun kuenta yuva' i ndii, kandixa' ndo'. ³⁸ Ndisu naa' xaa' i ña jaan' ndii, tee' ndee tia'an kandixa' ndo' ndii, kandixa' ndo' ña chuun Ndiosí nduu' a. Te sakan' kundan' ndo', te kandixa' ndo' ña yoo' yuva' i Ndiosí xiin' i, te yoo tu yu'u xiin' a —ñi kachi a.

³⁹ Sakan' na ni xika tukuu ra tijn ña'a' ra, ndisu ni kaku a nda'a' ra, te ni keta a kua'an a. ⁴⁰ Te kua'an ni tukuu a tuku ta'vi' itia Jordán mii' ni sakuchi' Juan ne yivi' kuenta Ndiosí ña nuu', te ni ndoo a ikan'. ⁴¹ Te kua'a' ne yivi' ni kixin nuu' a te ka'an nia ndii:

—Tee' ndee ni xaa' Juan ndee iin chuun ka'nu', ndisu sakuu' ña ni ka'an ra xa'a' te kaa' ndii, ña ndixa' nduu' a —ñi kachi nia.

⁴² Te kua'a' nia ni ini xini Jesús ikan'.

11

So'o ni xaa a kii' ni xi'i Lázaro

¹ Te ni yoo iin te kuni kuvi ni nani' Lázaro, te nuu' Betania, ña nduu' tu nuu' ña' ku'va ra María xiin' Marta. ² Te María jaan' nduu' ña' kii' ni ya'a, te ni sakaa' a' xa'an xavixin' koo' chukuu' xa'a' xto'o e', te ni sanayaa' a' a xiin' ixi' xini' a'. Te tiaa ta'an' a' nduu' Lázaro, te kuni kuvi jaan'. ³ Sakan' na ni ti'vi' uvi' saa' ku'va ra jaan' tu'un te ka'an ne yivi' xiin' Jesús ndii: “Táku'e, te ndani un' ndii, kuni kuvi ra”, kachi nia.

⁴ Te ni ka'an Jesús kii' ni xini a tu'un jaan' ndii:

—Kui'e jaan' ndii, süü' ña ka'ni' xachi' ña'a' nduu' a, süü' jaan' ndii yoo a te natijn Ndiosí ña tiin' ka'nu' ña'a' ne yivi', te yoo tu a te natijn yu'u, ña nduu' si'e Ndiosí, ña tiin' ka'nu' ne yivi' yu'u —ñi kachi a.

⁵ Ndan' Jesús Marta, xiin' ña' ta'an' a', xiin' Lázaro. ⁶ Ndee saa ka ni ndii, kii' ni xini a tu'un jaan' ndii, ni ndoo ka a uvi' ta'an kivi' mii' yoo a jaan'. ⁷ Kii' ni xka'ndia kivi' jaan', te ni ka'an a xiin' te nda'a' xa'a' a ndii:

—To'o' tukuu' ndo' nu'u' Judea —ñi kachi a.

⁸ Te ni ka'an ra xiin' a ndii:

—Rabí, sakan' ni xika ti'o' te ndiee' ikan' kuun yuu' ra yo'ó, ¿ndichun na tuku ni kuni ku'un un' ikan'? —ñi kachi ra.

⁹ Te ni ka'an Jesús ndii:

—Xini e' ña uxi uvi' hora kumi' i'in kivi'. Ne xika' iin ke'in' ndii, kiki'í nia, sakan' ña yoo nu'u' nandij' nuu' nia. ¹⁰ Ndisu ne xika' nuu' ndii, kiki'í nia, sakan' ña koo' nu'u' nandij' nuu' nia —ñi kachi a.

¹¹ Ikan' te ni ka'an ka a ndii:

—Lázaro, te xini ta'an' xiin' e' ndii, kixin ra, ndisu ku'un sandoto' ña'a' i —ñi kachi a.

¹² Sakan' te ni ka'an te nda'a' xa'a' a jaan' xiin' a ndii:

—Táku'e, naa' kixin ra ndii, nda'a' mii' ra —ñi kachi ra.

¹³ Ni ka'an Jesús ña jaan' xa'a' ña ni xi'i ra, ndisu te nda'a' xa'a' jaan' ndii, ni xanini ra ña ka'an a xa'a' ña kixin e' kii' nandiee' e'. ¹⁴ Sakan' te ni ka'an kaxi' Jesús xiin' ra ndii.

—Lázaro ndii, xa ni xi'i ra. ¹⁵ Nakuatia' va nimá i xa'a' ndo'ó ña koo' e' ni yoo ikan', sakan' te ini ka ndo' kuni ndo' yu'u. To'o' ndo', ku'un koto ña'a' e' —ñi kachi a.

¹⁶ Sakan' te ni ka'an Tomás, te nani' tu te kuate, xiin' inga te nda'a' xa'a' a ndii:

—To'o', te kuvi tu yoo' xiin' a —ñi kachi ra.

Yo'o' ka'an Jesús xiin' Marta ña sivi a nduu' ña sanatiaku ne ni xi'i

¹⁷ Kii' ni xaa Jesús nuu' Betania ndii, ni xini a kuento ña xa kua'an kumi' ta'an kivi' naá nu'u' nde'i Lázaro tixin yavi ndii. ¹⁸ Te nuu' jaan' ndii, yatin'

unĭ ta'an kilómetro xika' naá a te naá ñuu Jerusalén. ¹⁹ Te kua'a' va ne judío, ne ndiee' yaĭin ĭkan', nĭ xaa mii' ndu'u' Marta xiin' María, te koĭo ña'a' nĭa, te saki'ví tu ña'a' nĭa xa'a' a ña nĭ xi'ĭ tiaa ta'an' ne jaan'. ²⁰ Kij' nĭ xini tu'un Marta ña xa kuaxi Jesús ndii, nĭ keĭa a' kua'an naĭin ña'a' a', ndisu María ndii, nĭ ndoĭ a' vĭ'e. ²¹ Te nĭ ka'an Marta xiin' Jesús ndii:

—Tákui'e, naa' nĭ yoo un' yo'o' ndii, küvi tiaa ta'an' ĭ. ²² Ndisu xini ĭ ña ndee viĭin naa' kakan un' ndee ka ña'a' nuu' Ndiosí ndii, taxĭ ña'a' a nda'a' un' —nĭ kachi a'.

²³ Te nĭ ka'an Jesús xiin' a' ndii:

—Naĭaku tiaa ta'an' un' —nĭ kachi a'.

²⁴ Te nĭ ka'an Marta xiin' a' ndii:

—Xini ĭ ña naĭaku ra kivi' so'o' ndi'ĭ kii' naĭaku sakuu' ne nĭ xi'ĭ —nĭ kachi a'.

²⁵ Te nĭ ka'an Jesús xiin' a' ndii:

—Yu'u nduu' ña sanatiaku ne nĭ xi'ĭ, te suvi tu ĭ nduu' ña taxi' kivi' ñuu ne yivi'. Te yoo ka ĭni xini yu'u ndii, tee' ndee nĭ xi'ĭ nĭa ndii, naĭaku nĭa saa ĭ. ²⁶ Te sakuu' ne tiaku, naa' ĭni nĭa xini nĭa yu'u ndii, koo' kivi' kuvi nĭa. ¿Ñáa kandixa' un' ña jaan'? —nĭ kachi a' xiin' ña' jaan'.

²⁷ Te nĭ ka'an a' xiin' a' ndii:

—Uun ndo', tákui'e, kandixa' ĭ ña yo'ó nduu' Cristo, ña nduu' si'e Ndiosí, ña nĭ ka'an a' ti'vi' a ĭin yivi' —nĭ kachi a'.

Xaku' Jesús xa'a' a ña nĭ xi'ĭ Lázaro yaĭin yavi kava' mii' naá ñu'u' nde'ĭ ra

²⁸ Kij' ndi'ĭ nĭ ka'an Marta ña jaan', te nĭ xa'an ka'an yaa' a' xiin' María ta'an' a' ndii:

—Xa nĭ xaa ña nduu' maestro e', te kuni ka'an a' xiin' un' —nĭ kachi a'.

²⁹ Kij' nĭ xini so'o' María ña jaan' ndii, numi' va te nĭ nuta a', te kua'an a' ndee mii' ĭin' Jesús. ³⁰ Ti'a'an nda'nĭ Jesús ñuu jaan', kuu' saa' ĭin' ka a' mii' nĭ nata'an' a' xiin' Marta. ³¹ Te ne judío, ne ndiee' vĭ'e a' saki'ví ña'a' ndii, nĭ xini nĭa ña numi' va nĭ nuta María te kua'an a'. Sakan' na nĭ xikundikun ña'a' nĭa ka'an' nĭa ña kua'an kuaku a' yu'u' yavi ndii mii' naá ñu'u' nde'ĭ Lázaro jaan'. ³² Kij' nĭ xaa a' mii' ĭin' Jesús, te nĭ xini ña'a' a' ndii, nĭ xikuijn xiti' a' nuu' a' te nĭ ka'an a' ndii:

—Tákui'e, naa' nĭ yoo un' yo'o' ndii, küvi tiaa ta'an' ĭ —nĭ kachi a'.

³³ Kij' nĭ xini Jesús xaku' a', te xaku' tu ne judío, ne kuaxi xiin' a' jaan' ndii, nĭ tuxu'ví nimá a, te nĭ kusuchi' tu ĭni a, ³⁴ ka'an a' ndii:

—¿Mii' nĭ chinaá ña'a' ndo'? —nĭ kachi a'.

Te nĭ ka'an nĭa xiin' a' ndii:

—To'o', te kuni un', tákui'e —nĭ kachi nĭa.

³⁵ Te nĭ xaku Jesús. ³⁶ Sakan' te nĭ ka'an ne judío jaan' ndii:

—Koĭo ndo', saa vĭ' tu nĭ kundani ña'a' ra —nĭ kachi nĭa.

³⁷ Ndisu sava ne jaan' nĭ ka'an ndii:

—Te kaa' nduu' te nĭ nunia' nduchi' nuu' te kui'e nuu', ¿saa tu nĭ kuvi sanda'a ra Lázaro jaan' te küvi ra? —nĭ kachi nĭa.

So'o' nĭ xaa a' kii' nĭ sanatiaku Jesús Lázaro

³⁸ Te tuku sakan' nĭ tuxu'ví nimá Jesús, te nĭ kuyatĭn a' yavi ndii jaan'. Te toko' kava' ĭin' yavi jaan', te ndasi' yu'u' a' xiin' ĭin yuu'. ³⁹ Te nĭ ka'an Jesús ndii:

—Sanundia'á ndo' yuu' kaa' —nĭ kachi a'.

Te nĭ ka'an Marta, ña' ku'va te nĭ xi'ĭ jaan' ndii:

—Tákui'e, xa xa'an ra viĭin, sakan' ña xa kua'an kumi' ta'an kivi' nĭ xi'ĭ ra —nĭ kachi a'.

⁴⁰ Te nĭ ka'an Jesús xiin' a' ndii:

—¿Ñáa náka'an' un' ña xa nĭ ka'an ĭ xiin' un' ña naa' ĭni un' xini un' yu'u' ndii, kuni un' ña nĭa'a' Ndiosí ña ndiee' koo' chukuu' a? —nĭ kachi a'.

⁴¹ Sakan' te nĭ sanundia'á ra yuu' jaan'. Te nĭ nakoto ndiaa Jesús ndivi', te nĭ ka'an a' ndii:

—Tataa, taxi' ĭ ña chindani un', sakan' ña nĭ xini so'o' un' ña nĭ ka'an ĭ xiin' un'.

⁴² Yu'u' ndii, xini ĭ ña xini so'o' un' ña ka'an ĭ xiin' un' sakuu' ĭchi'. Ndisu ka'an ĭ sakan' xa'a' ne yivi' kua'a' ne ita' yo'o', te kandixa' nĭa ña yo'ó nĭ tianu' yu'u' ĭin yivi' yo'o' —nĭ kachi a'.

⁴³ Ndi'ĭ nĭ ka'an a' ña jaan', sakan' te ti'e' nĭ ka'an a' ndii:

—Lázaro, nĭa'a' yo'o' —nĭ kachi a'.

⁴⁴ ĭkan' te nĭ keĭa te nĭ xi'ĭ jaan' ndisuku' toto nda'a' ra xiin' xa'a' ra, te ndisuku' ĭin

pein nuu' ra. Te ni ka'an Jesús xiin' ne yivi' jaan' ndii:

—Ndaxin' ndo' ra te ku'un ra —ni kachj a.

So' o ni xaa a kii' ni ndatu'un' tuni te kuu' ka'nu' sqa kuvj ka'ni' ra Jesús

(Mt. 26:1-5; Mr. 14:1-2; Lc. 22:1-2)

⁴⁵ Te kua'a' va ne judío, ne ni kixin koto María, ne ni xini ña ni xaa Jesús ikan' ndii, ni ini ña ni xini ña'a' ña.

⁴⁶ Ndisu sava ne jaan' ndii, ni xa'an ña nuu' te fariseo, te ni ka'an ña xiin' ra ña ni sanatiaku Jesús te jaan'. ⁴⁷ Sakan' na kuii' sakuu' sutu kuu' nuu' xiin' te fariseo ndii, ni nakaya ra te kuu' ka'nu' xiin' ra, te ni xa'a' ra iin' junta ka'nu' ka'an ra ndii:

—¿Ndee ña sqa e'? Kuachj ndii kua'a' va chuun ka'nu' xaa' te jaan'. ⁴⁸ Naa' taxj e' ña nakaa' ra xaa' ra ña jaan' ndii, sakuu' ne yivi' kundikun ña'a', te kixin te xa'ndia chuun' ñuu' Roma, te sandoñu'u' ra yukun' ka'nu' e' xiin' ñuu' e' —ni kachj ra.

⁴⁹ Sakan' te, iin' te jaan' te nani' Caifás, te nduu' sutu ka'nu' ka' kuyi' jaan', ni ka'an ndii:

—Ndo'ó ndii, koo' a xini xachi' ndo'.

⁵⁰ Ni ndee xanini tu ndo' ña va'a ka kuvj iin' ndaa' kuiti' te yivi' xa'a' sakuu' ne ñuu' e' te ndoñu'u' sakuu' e' —ni kachj ra.

⁵¹ Süu' ña ka'an' mii' te jaan', te ni ka'an ra ña jaan', süu' jaan' ndii xa'a' a ka nduu' ra sutu ka'nu' ka' kuyi' jaan' na ni ka'an tiakú ra ña kuvj Jesús xa'a' kuachj sakuu' ne ñuu' jaan'. ⁵² Te süu' xa'a' ne jaan' kuiti' kuvj a, süu' jaan' ndii kuvj tu a te nakaya a sakuu' si'e Ndiosí, ne ndo'ni tein ne yivi' iin' yivi', te nduuiin' ña. ⁵³ Xa'a' a jaan' na ndee kivi' jaan' ndii, ni nakata ra kuento ra ña ka'ni' ra Jesús.

⁵⁴ Sakan' na Jesús ndii, ni xika' tuvi' ka' a tein te judío jaan'. Süu' jaan' ndii ni keta a kua'an a ñuu' ña nani' Efraín, ña kandu'u' nuu' iin' ñu'u' yatj mii' taxj' kaa'. Te ikan' ni ndoo a xiin' te nda'a' xa'a' a.

⁵⁵ Te xa' kuyatin' viko' pascua, ña xaka'nu' ne judío, sakan' na kua'a' ne yivi' ni kaa' ñuu' Jerusalén, te ndasando' xiin' mii' ña nuu' Ndiosí ña kuni' ka' koo' viko' jaan'. ⁵⁶ Xika' ne yivi' nanduku' ña

Jesús, te ka'an xiin' ta'an' ña nuu' k'e yukun' ka'nu' ndii:

—¿Saa tuu ndo'? ¿Ñáá kixin ra viko', uun kuása'? —ni kachj ña.

⁵⁷ Te sutu kuu' nuu' xiin' te fariseo ndii, ni ka'an chuun' ra ña naa' xini yoo ka mii' yoo a ndii, na ka'an ña xiin' ra te tjin' ña'a' ra.

12

So' o ni xaa a kii' ni saka' María xa'an xavixín' xata' xa'a' Jesús ñuu' Betania

(Mt. 26:6-13; Mr. 14:3-9)

¹ Iñu ta'an ka' kivi' kuni' te koo' viko' pascua jaan', te ni xaa Jesús ñuu' Betania mii' ndu'u' Lázaro, te ni xi'j, te ni sanatiaku ña'a' a. ² Te ikan' ni xava'a ne yivi' ña xaxj' iin' xakuaa' xa'a' a ña tiin' ka'nu' ña Jesús. Marta nduu' ña' xika' nuu' ikan', te Lázaro nduu' iin' te ndu'u' xixi' xiin' Jesús nuu' mesa. ³ Sakan' te ni ki'in' María yatin' sava litro xa'an xavixín' koo' chukuu', ña nduu' mii' ndi'i' nardo, ña ndiaa ya'vi' koo' chukuu', te ni saka' a' xata' xa'a' Jesús, te ni sanayaa' a' a xiin' ixi' xini' a'. Te ni chitu' kanii' tixin' vi'e jaan' xiko xa'an xavixín' jaan'. ⁴ Ikan' te Judas Iscariote, te nduu' tu iin' te nda'a' xa'a' Jesús, te sanakua'a' ña'a' nda'a' te kuu' ka'nu' sie ya'a, ni ka'an ndii:

⁵ —Va'a ka' naa' ni ke'vi' a, te kondia ya'vi' a xu'un' ña ki'in' iin' te yivi' naa' sachuun' ra unj' ciento kivi', te xiin' xu'un' jaan' kuvj chindiee' e' ne nda'vi' kuu' —ni kachj ra.

⁶ Ndisu süu' ni ka'an ra ña jaan' xa'a' a ña ndi'ni xna'a' ra xa'a' ne nda'vi' kuu', süu' jaan' ndii xa'a' ña te kui'na' nduu' ra. Te suvi' ra nduu' te xito' tindaa' xu'un', te xaá ndii xakui'na' ra xu'un' ña kié tixin' ña jaan'. ⁷ Te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Na koo' a' sakan', kuachj ndii iin' chuun' va'a ni xaa' a' xa'a' i. Ña' kaa' ndii, ni taxa'a' a' xa'an xavixín' kaa', te ni xakin' a' ñu'u' nde'i' i, te koo' tu'va' a, te ndiee' a' kii' kuvj i. ⁸ Sakan' ña ne nda'vi' kuu' ndii, ndee ndi'i' ni kivi' koo' ña xiin' ndo', te kuvj chindiee' ña'a' ndo' amaa ka kuni' ndo'. Ndisu yu'u' ndii, süu' ndee ndi'i' ni kivi' kaka' i tein' ndo' —ni kachj Jesús.

Ndatu'un' tuní sutu kuu' nuu' ña ka'ni' tu ra Lázaro

⁹ Kua'a' va ne judío, kij' ni xini nja kuento ña ndu'u' Jesús ñuu Betania ndii, ni kixin koto ña'a' nja. Te süu' Jesús kuñti' ni kixin koto nja, süu' jaan' ndii ni kuni tu nja kuni nja Lázaro, te xa ni xi'i, te ni sanatiaku ña'a' Jesús. ¹⁰ Sakan' na ni ka'an tuní sutu kuu' nuu' ña ka'ni' tu ra Lázaro, ¹¹ sakan' ña te jaan' xaa' sakan', te kua'a' ne judío jaan' ni kuxioo nuu' ña sania'á sutu jaan', te ndikún nja Jesús.

So'q ni xaa a kij' nda'ni' Jesús kua'an a ñuu Jerusalén

(Mt. 21:1-11; Mr. 11:1-11; Lc. 19:28-40)

¹² Te ni kitu' tuku kivi' ndii, ni xini tu'un ne yivi' kua'a' koo' chukuu', ne kuaxi viko' ñuu Jerusalén jaan', ña kuaxi tu Jesús ñuu jaan'. ¹³ Sakan' na ni xa'nu nja ñuu', te ni'i' nja a kua'an nata'an' nja xiin' a, te ti'e' kuaa' nja ka'an nja ndii:

—¡Na natijn xto'o e' Ndiosí ña xaka'nu' ña'a' e'! ¡Sañu'u' va a ña kuaxi kuenta a kaa', te ña kaa' nduu' ña xa'ndia chuun' nuu' yoo', ne vi'e' Israel! —kachi nja.

¹⁴ Te Jesús ndii, yoso' a mburru sie, ti ni tatü a jaan', naa ka'an ña yoso' nuu' tutu Ndiosí ndii:

¹⁵ Kaka nimá ndo'ó, ne ndiee' ñuu Sión. Koto ndo', kaa' kuaxi rey ndo', ndu'u' a xata' iin mburru sie. Sakan' kachi a.

¹⁶ Te nda'a' xa'a' a ndii, ni kundani ra ña ni yoo jaan' ña nuu', ndisu kij' ni natjaku Jesús, te ni tijn ka'nu' ña'a' Ndiosí ndii, ni naka'an' ra ña xa yoso' sakuu' ña jaan' xa'a' a, te nii' sakan' xna'a' ni ndo'o a. ¹⁷ Te ne yivi', ne ni xini kij' ni kana Jesús Lázaro ndee tixin yavi ndii, te ni natjaku ra ndii, ndiee' yu'u' te ndiee' yu'u' nja xa'a' ña ni xaa a jaan'. ¹⁸ Xa'a' a jaan' na ni kiee kua'a' ne yivi', te ni kixin nata'an' nja xiin' Jesús, sakan' ña ni xini nja kuento xa'a' chuun ka'nu' ña ni xaa a jaan'. ¹⁹ Sakan' na kuii' ni ka'an xiin' ta'an' te fariseo ndii:

—Koto ndo', sakuu' ne yivi' ndikún xata' te kaa', koo' a kuví saa xachi' e' vitin —kachi ra.

Kuni a nakoo e' ña kuni mii' e' xa'a' ña ndikún e' ichi' Jesús

²⁰ Te ni ka'ni' tu sava te griego tein ne ni kaa ñuu jaan' te saka'nu' ra Ndiosí kij' yoo viko' jaan'. ²¹ Te ni kuyatin te jaan' nuu' Felipe, te Betsaida, ña kandu'u' ñu'u' Galilea. Te ni ka'an ra ndii:

—Tákuie, kuni ndatu'un' ndu xiin' Jesús —ni kachi ra.

²² Sakan' te ni xa'an Felipe, te ni ka'an ra xiin' Andrés, te uvi saa' te jaan' ni xa'an taxí kuento nuu' Jesús. ²³ Te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Xa kuyatin' kivi' ña tijn ka'nu' Ndiosí ña nduu' tu te yivi'. ²⁴ Ña ndaku ka'an i xiin' ndo' ña naa' ki'vi' iin ndikin' trigo tixin ñu'u', te kuví a ndii, nata'vi' a. Ndisu naa' kuví a tixin ñu'u' jaan' ndii, nata'vi' kua'a' a. ²⁵ Yoo ka kundani kivi' ñuu mii' ndii, kuví nja, ndisu yoo ka chindiaa ya'vi' kivi' ñuu mii' nja iin yivi' yo'o' xa'a' ña ndani ka nja yu'u' ndii, natijn nja kivi' ñuu ña koo' kivi' ndi'i'. ²⁶ Yoo ka kuni kaka nuu' nuu' i ndii, na kundikun nja yu'u', te ne xika' nuu' nuu' i ndii, kundiee nja mii' ndu'u' i, te tijn ka'nu' tu ña'a' yuva' i Ndiosí.

Yo'o' ka'an Jesús ndee ña kundo'o a te kuví a

²⁷ 'Ndi'ni va nimá i vitin. ¿Ndee ña ka'an i? ¿Ñáa ka'an i ndii, "Tataa, sakakú un' yu'u' nuu' ña kundo'o i vitin"? Kúvi ka'an i sakan', kuachi ndii xa xa'a' ña jaan' kuaxi i. ²⁸ Tataa, nia'a un' ña kumi' un' sakuu' ña ndiee' —ni kachi Jesús.

Sakan' te ni tiaku ka'an iin tachi' ndee ndivi' ndii:

—Xa ni nia'a i ña ndiee' ña kumi' i, te nia'a ka e —ni kachi a.

²⁹ Te ni ka'an ne yivi' kua'a', ne ita' ikan', ne ni xini so'o tachi' jaan', ña savi' ni nde'i, te sava tuku nja ni ka'an ndii:

—Iin ángele, ña yoo ndivi', ni ka'an xiin' ra —ni kachi nja.

³⁰ Sakan' te ni ka'an Jesús ndii:

—Süu' xa'a' ña va'a yu'u' ni tiaku ka'an tachi' jaan', süu' jaan' ndii xa'a' ndo'ó ni tiaku a. ³¹ Xa ni xaa kivi' ña sana'má Ndiosí ne yivi' iin yivi' yo'o', te vitin tu ndoo kui'e xachi' ña ndiva'a, ña xa'ndia chuun' iin yivi' yo'o'. ³² Te kij' ndani' i ra yu'u' nuu' ñu'u' iin yivi' yo'o' ndii, saka'an

i nimá sakuu' ne yivi' ña kixin nja nuu' i —ni kachi a.

³³ Te xiin' ña jaan' ni sakuni' Jesús ne jaan' saa kuvj a. ³⁴ Te ni ka'an ne yivi' jaan' xiin' a ndii:

—Xini ndu ña ka'an tu'un ndei' Ndiosí ña Cristo, ña sakakú yoo ndii, koo a xiin' e' ndee ndi'i' ni kivi', sakan' na kuii', ¿ndichun ka'an yo'ó ña kuní a ndani' i ra ña nduu' tu te yivi'? ¿Yoo nduu' ña nduu' tu te yivi' ña ka'an un' xa'a' jaan'? —ni kachi nja.

³⁵ Sakan' te ni ka'an Jesús xiin' nja ndii:

—Ndee jin xa'a' kujti' yoo i te nduu' i ñu'u nuu' ndo'. Kaka ndo' vitin ña yoo i te sayi'é i nuu' ndo', te sakan' kanando ña jin yavi' ndo'ó. Sakan' ña ne xika' niaa' ndii, xini nja mii' kua'an nja. ³⁶ Vitiñ ña yoo i te sayi'é i nuu' ndo' ndii, kandixa' ndo' yu'u, te kunduu' ndo' kuenta ne yi'e ñu'u jaan' nuu' —ni kachi a.

Kij' ndi' i ni ka'an Jesús ña jaan' ndii, kua'an a te ni tisi'e a nuu' ne jaan'.

Ni kuní ne yivi' ini nja kuní nja Jesús

³⁷ Tee' ndee kua'a' va chuun ka'nu' ni xaa Jesús nuu' nja ndii, ni ini nja kuní ña'a' nja. ³⁸ Sakan' ni xka'ndia a, te ni xinu ña ni ka'an Isaías, te ni ka'an tiakú tu'un Ndiosí xta'an' kij' ni ka'an ra ndii: Táku'e, ndee jin ne yivi' ni kandixa' ña ni sania'á ndu.

Te sakan' tu ndee jin koo' ni natiin' ña ni nia'a un' xiin' ña ndiee' un' nuu' nja.

Ni kachi ra.

³⁹ Sakan' na kuii' ni kuvj kandixa' nja a, xa'a' a jaan' na ni ka'an tu Isaías ndii:

⁴⁰ Ni ndasi a nduchi' nuu' nja, te ni xaxi' tu a nimá nja, koto ka kuní nja xiin' nduchi' nuu' nja, te kundani nja xiin' nimá nja, te nandiko' nja nuu' i, te sanda'a ña'a' i.

⁴¹ Ni ka'an Isaías ña jaan' kij' ni xini ra ña ndiee' koo' chukuu' ña kumi' Jesús, te ni ka'an ra xa'a' a. ⁴² Ndee saa ka ni ndii, kua'a' va te xa'ndia chuun' ni ini xini ña'a'. Ndisu ni ndiee' yu'u' ra xa'a' a, sakan' ña yi'vi ra ña tava' xachi' ña'a' te fariseo vi'e mii' nakayá ne ñuu jaan'.

⁴³ Sakan' ña ni xtani ka ra ña ndoo va'a ra nuu' ne yivi' te sakan' ña ndoo va'a ra nuu' Ndiosí.

Yo'o' ka'an Jesús ña kuaxi a te sakakú yoo'

⁴⁴ Te ni ka'an ti'e Jesús nuu' ne yivi' jaan' ndii:

—Yoo ka ini xini yu'u ndii, süu' ini nja xini nja yu'u kujti', süu' jaan' ndii ini tu nja xini nja ña ni tianu' yu'u jin yivi' yo'o'. ⁴⁵ Te sakan' tu yoo ka xini yu'u ndii, xini tu nja ña ni tianu' yu'u jin yivi' yo'o'. ⁴⁶ Yu'u nduu' ñu'u ña sayi'é nuu' ne yivi', te ni xaa i jin yivi' yo'o'. Te yoo ka ini xini yu'u ndii, ndoo niaa' xachi' nimá nja. ⁴⁷ Naa' yoo ka xini so'o ña ka'an i, te saxinu nja a ndii, süu' yu'u nduu' ña katun' ña'a', sakan' ña ni xaa i te katun' i ne yivi' jin yivi', süu' jaan' ndii ni xaa i te sakakú ña'a' i. ⁴⁸ Yoo ka saxio' yu'u, te küni natin nja ña ka'an i ndii, xa yoo jin ña katun' ña'a'. Tu'un ña ni ka'an i jaan' nduu' ña katun' ña'a' kivi' so'o' ndi'i'. ⁴⁹ Sakan' ña süu' ña ka'an' mii' i nduu' ña ni ka'an i jaan'. Süu' jaan' ndii yuva' e' Ndiosí, ña ni ti'vi' yu'u jin yivi' yo'o', nduu' ña ni ka'an chuun' xiin' i ndee ña ka'an i, te saa ka'an e. ⁵⁰ Te xini i ña ña ni ka'an chuun' a xiin' i ndii, taxi' a kivi' ñuu ña koo' kivi' ndi'i', sakan' na kuii' ka'an i saa nii' ni ka'an yuva' e' xiin' i kujti' —ni kachi a.

13

So'o ni xaa a kij' ni natia Jesús xa'a' te nda'a' xa'a' a

¹ Kij' kuní ka koo viko' Pascua ndii, xa xini Jesús ña xa kuyatin' kivi' ña nakoo a jin yivi' yo'o', te nu'u a nuu' yuva' e' Ndiosí. Te ni kundani ya'a a ne nduu' kuenta a jin yivi' yo'o', te jin sakan' kundani ña'a' a ndee so'o' ndi'i'. ² Kij' ndiee' ra xixi' ra ndii, xa ni saka'an ña ndiva'a nimá Judas Iscariote, si'e Simón, ña sanakua'a ra Jesús nda'a' te kuu' ka'nu'. ³ Te xa xini Jesús ña xa ni sakuiso' chuun' ña'a' yuva' e' Ndiosí nuu' sakuu' ña yoo', te xini tu a ña nuu' Ndiosí ni kiee a, te ni xaa a jin yivi', te nuu' ña jaan' tu ku'un nu'u a. ⁴ Sakan' te ni ndondichi a, te ni xta'ni' a toto ndisuku' a, te ni satiin a jin pein tixin toko' a, ⁵ sakan' te ni taan' a tikui tixin jin xiko'o', te ni xa'a' a natia' a xa'a' te nda'a' xa'a' a, te ni sanayaa' a

xa'a' ra xiin' pein tixin ña ni satiín a toko' a jaan'. ⁶ Kij' ni tondia a mii' ndu'u' Simón Pedro ndii, ni ka'an ra xiin' a ndii:

—Tákuie, ¿ndichun na natia yo'ó xa'a' yu'u? —ni kachí ra.

⁷ Te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Ña xaa' i yo'o' ndii, kundaní yo'ó a vitin, ndisu kundani un' un' kij' ya'a —ni kachí a.

⁸ Te ni ka'an Pedro xiin' a ndii:

—Koo' kivi' kuin yu'u ña natia yo'ó xa'a' i —ni kachí ra.

Te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Naa' natia i xa'a' un' ndii, süu' kuenta ka i kunduu un' —ni kachí a.

⁹ Sakan' te ni ka'an Pedro xiin' a ndii:

—Tákuie, süu' xa'a' kuiti' i natia un', süu' jaan' ndii, natia tu un' nda'a' i xiin' xini' i —ni kachí ra.

¹⁰ Te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Ne xa ni chichi ndii, ndee xa'a' kuiti' nia kuni a ndoo, sakan' ña xa ni ndoo kani' nia, te ndo'ó ndii, xa yoo ndoo ndo', ndisu süu' sakuu' ndo' —ni kachí a.

¹¹ Xa xini' Jesús yoo sanakua'a ña'a' nda'a' te kuni ka'ni' ña'a', sakan' na kuii' ni ka'an a ndii: “Süu' sakuu' ndo'ó nduu' te ndoo”, ni kachí a.

¹² Te kij' ndi' i ni natia a xa'a' ra, te ni nakui'nu a toto ndisuku' a jaan', te ni xikundu'u' tukuu a mii' iin' mesa, te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—¿Ñáá kundani ndo' ndee ña kuni kachí ña ni xaa i xiin' ndo' vitin? ¹³ Ka'an ndo'ó ña maestro ndo' nduu' i, te ka'an tu ndo' ña xto' o ndo' nduu' i, te va'a yoo a ka'an ndo' sakan' ña suvi xna'a nduu' i.

¹⁴ Sakan' na kuii' naa' yu'u, ña nduu' xto' o ndo' te nduu' tu i maestro ndo', te ni natia i xa'a' ndo' ndii, kuni a ña natia tu ndo'ó xa'a' i'in ta'an' ndo'. ¹⁵ Ni xaa i sakan' xiin' ndo', te saa tu ndo'ó saa nii' ni xaa yu'u xiin' ndo' vitin. ¹⁶ Ña ndaku ka'an i xiin' ndo' ndii, iin te xika' nuu' ndii, süu' te ka'nu' ka nduu' ra te sakan' xto' o ra, te ni ndee süu' te ka'nu' ka nduu' tu te sakuni' tu'un te sakan' te ni tianu' ña'a'. ¹⁷ Naa' kundani ndo' ña ka'an i xiin' ndo', te saa ndo' a ndii, sañu'u' va' Ndiosí ndo'ó.

¹⁸ 'Süu' xa'a' sakuu' ndo'ó ka'an i, sakan' ña xini' yu'u yoo ni nakaxin i kunduu kuenta i. Ndisu kuni a ña xinu

ña yoso' nuu' tutu Ndiosí mii' ka'an a ndii: “Te xixi' inga' xiin' i ni nandu'u te ndasi' yu'u”, kachí a. ¹⁹ Ka'an i ña kaa' xiin' ndo' ndee vitin ña kuni ka koo a, sakan' te kij' koo a ndii, kandixa' ndo' ña yu'u nduu' i.

²⁰ Ña ndaku ka'an i xiin' ndo' ña yoo ka natiin' ne ti'vi' i ndii, yu'u natiin' nia. Te yoo ka natiin' yu'u ndii, natiin' tu nia ña ni ti'vi' yu'u iin yivi' yo'o' —kachí Jesús.

Yo'o' ka'an Jesús ña Judas nduu' te sanakua'a ña'a' nda'a' te kuu' nuu'

(Mt. 26:20-25; Mr. 14:17-21; Lc. 22:21-23)

²¹ Kij' ndi' i ni ka'an Jesús ña jaan' ndii, ni ndi'ni nimá a, te ni ka'an a ndii:

—Ña ndaku ka'an i xiin' ndo' ña iin ndo'ó sanakua'a yu'u nda'a' te kuu' nuu' —ni kachí a.

²² Sakan' te ni xa'a' xto'ni' nuu' ta'an' te nda'a' xa'a' a jaan' ña xini' ra yoo xa'a' ni ka'an a. ²³ Te iin te jaan', te ndani ka a ndii, ndu'u' ra xiin' a. ²⁴ Sakan' te ni nia'a nda'a' Simón Pedro nuu' te jaan' ña ndatu'un' ra Jesús yoo' xa'a' ka'an a. ²⁵ Te ni kuyatin ka te jaan' nuu' Jesús, te ni ndatu'un' ña'a' ra ndii:

—¿Tákuie, yoo nduu' ra? —ni kachí ra.

²⁶ Te ni nakuiin Jesús nuu' ra ndii:

—Sachii' i iin ta'vi' xita' va'a tixin ko'o', te te taxi i ña jaan' nda'a' nduu' te jaan' —ni kachí a.

Sakan' te ni sachii' a iin ta'vi' xita' va'a tixin ko'o', te ni taxi ña'a' a nda'a' Judas, si'e Simón Iscariote. ²⁷ Kij' ndi' i so'o ni xixi' ra xita' va'a jaan', te ni sko'nu' ña ndiva'a nimá ra. Te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Ña xito' un' saa un' ndii, numi' te saa un' un' —ni kachí a.

²⁸ Ndisu ndee iin te ndiee' xixi' xiin' a ni kundani ndichun ni ka'an a sakan' xiin' ra. ²⁹ Te xa'a' a ña te xito' xu'un' nduu' te jaan' ndii, ni xanini sava te nda'a' xa'a' a jaan' ña ni ka'an Jesús sakan' xiin' ra, te ku'un sata' ra ña kuni xa'a' viko', uun ña ku'un taxi ra xu'un' nda'a' ne nda'vi kuu'. ³⁰ Te kij' ndi' i ni xixi' Judas xita' va'a jaan' ndii, ni ketá ra kua'an ra. Te xa' ñuu nduu' a kij' sakan'.

Yo'o' taxi' Jesús iin tu'un ndei' xaa'

³¹ Kij' nĭ ketā rā kua'an̄ ra, tē nĭ ka'an̄ Jesús ndii:

—Vĭtĭn̄ tiin' ka'nu' Ndiosí yu'u, ñā nduu' tū tē yivĭ', tē natiin' tū Ndiosí ñā tiin' ka'nu' xa'a' i. ³² Tē xa'a' ā ñā natiin' Ndiosí ñā tiin' ka'nu' xa'a' i ndii, nã'a' kā tē tĭjn̄ ka'nu' tū ā yu'u. ³³ Tē kua'a' mĭi' i, ndeē ĩjn̄ xa'a' siē kuĭtĭ' yoō kā i xiin' ndo'. Nanduku' ndo' yu'u, tē naā nĭ ka'an̄ i xiin' nē judío, sakan' tū ka'an̄ i xiin' ndo'ó vĭtĭn̄ ñā mii' ku'un̄ yu'u jaan' ndii, kũvi' ku'un̄ tū ndo'ó ĩkan'. ³⁴ Taxi' i ĩjn̄ tu'un̄ ndei' xaa' yo'o' nuu' ndo' ñā kundanī ta'an' ndo'. Kuní ā kundanī ta'an' ndo' ndeē naā kundanī yu'u ndo'ó. ³⁵ Naa' ndanī ta'an' ndo' ndii, xiin' ñā jaan' kundanī sakuu' nē yivĭ' ñā tē nda'a' xa'a' i nduu' ndo' —nĭ kachī a.

Yo'o' ka'an̄ Pedro ñā yoo' tu'vā rā tē taxĭ rā ndeē kivi' ñuū rā xa'a' Jesús
(Mt. 26:31-35; Mr. 14:27-31; Lc. 22:31-34)

³⁶ Tē nĭ ka'an̄ Simón Pedro xiin' ā ndii:
—¿Mii' kua'an̄ un', tákui'e? —nĭ kachī ra.

Tē nĭ ka'an̄ Jesús xiin' rā ndii:

—Mii' kua'an̄ i ndii, kũvi' kundikun̄ un' yu'u vĭtĭn̄, ndisũ̄ kuvĭ' kundikun̄ un' yu'u nuu' ku'un̄ e' —nĭ kachī a.

³⁷ Tē nĭ ka'an̄ Pedro xiin' ā ndii:

—¿Ndichun̄ nā kũvi' ku'un̄ i xiin' un' vĭtĭn̄, tákui'e? Xā yoo' tu'vā i tē taxĭ i ndeē kivi' ñuū i xa'a' un' —nĭ kachī ra.

³⁸ Tē nĭ ka'an̄ Jesús xiin' rā ndii:

—¿Ndixā xna'a' ndii, xā yoo' tu'vā un' tē taxĭ un' ndeē kivi' ñuū un' xa'a' i uun? Ñā ndaku ka'an̄ i xiin' un' ñā kij' kuní kā kañā nduchiē ndii, xā unĭ ĩchi' nĭ ka'an̄ un' ñā xinī un' yu'u.

14

Jesús nduu' ĩchi' ñā kua'an̄ nda'a' Ndiosí

¹ 'Kũndĭ'nĭ kā nimá ndo', ĩnĭ ndo' kunĭ ndo' Ndiosí, tē ĩnĭ tū ndo' kunĭ ndo' yu'u.

² Vĭ'ē yuva' i ndii, yoo kua'a' mii' kuvĭ' kundieē ndo'. Naa' süu' sakan' nduu' a ndii, kã'an̄ i xiin' ndo' xa'a' a. Sakan' nā kuii' nā ku'un̄ i tē sava'a' i mii' kundieē ndo'. ³ Tē kij' ndĭ'i ku'un̄ i, tē sava'a' i mii' kundieē ndo' ndii, kixĭn̄ tukuu' i, tē nakā i ndo'ó, tē ku'un̄ ndo' xiin' i, tē kundieē

ndo' xiin' i mii' kunduu' i. ⁴ Tē xā xinī ndo' ĩchi' mii' ku'un̄ i —kachī Jesús.

⁵ ĩkan' tē nĭ ka'an̄ Tomás xiin' ā ndii:

—Tákui'e, xinī ndu' mii' ku'un̄ un'. Sakan' nā kuii', ¿saā kuvĭ' kundanī ndu' mii' kua'an̄ ĩchi' ñā ku'un̄ un'? —nĭ kachī ra.

⁶ Tē nĭ ka'an̄ Jesús xiin' rā ndii:

—Yu'u nduu' ĩchi', tē yu'u tū nduu' ñā ndixā, tē yu'u tū nduu' ñā taxi' kivi' ñuū ñā kōo' kivi' ndi'i'. Tē ndeē ĩjn̄ nē yivĭ' kũvi' naxaā nuu' yuva' e' Ndiosí naa' xaā nĭā nda'a' i. ⁷ Naa' nĭ nakunĭ kaxi' ndo' yu'u ndii, nakunĭ tū ndo' yuva' i Ndiosí. Tē ndeē vĭtĭn̄ ndii, xā nĭ nakunĭ ña'a' ndo', tē xā nĭ xinī nduchi' nuu' ña'a' ndo' —kachī a.

⁸ Tē nĭ ka'an̄ Felipe xiin' ā ndii:

—Tákui'e, nia'ā un' ndu' yuva' jaan', tē xava'ā sakan' kuĭtĭ' nuu' ndu' —nĭ kachī ra.

⁹ Tē nĭ ka'an̄ Jesús xiin' rā ndii:

—Xā saa' vā yoo' i xiin' ndo', tē ¿ndichun̄ nā xinī un' yu'u, Felipe? Yoō kā xinī yu'u ndii, xā nĭ xinī tū nĭā yuva' e' Ndiosí. Sakan' nā kuii', ¿ndichun̄ xikán un' nuu' i ñā nia'ā i yuva' e' nuu' ndo'?

¹⁰ ¿Ñáá kãndixa' un' ñā yoo' yuva' e' Ndiosí xiin' i, tē yoo' tū yu'u xiin' a? Tu'un̄ ñā ka'an̄ i xiin' ndo' ndii, süu' ñā ka'an' mĭi' i tē ka'an̄ e, süu' jaan' ndii yuva' e' Ndiosí, ñā yoo' xiin' i, nduu' ñā xaa' ñā ka'nu' xiin' nda'a' yu'u. ¹¹ Kãndixa' ndo' ñā yoo' i xiin' yuva' e' Ndiosí, tē yoo' tū ñā jaan' xiin' i. Naa' kōo' tukuu' ndii, kãndixa' ndo' ā xa'a' ñā ka'nu' ñā nĭ xinī ndo' xaā i. ¹² Ñā ndaku ka'an̄ i xiin' ndo' ñā yoō kā ĩnĭ xinī yu'u ndii, saā tū nē jaan' ñā ka'nu' ñā xaa' i. Tē ka'nu' kā ñā saā nē jaan' tē sakan' ñā xaa' i, sakan' ñā nuu' yuva' e' Ndiosí nu'u' i. ¹³ Tē ndeē kā ñā kakan̄ ndo' nuu' yuva' e' Ndiosí xiin' ñā ndiee' i ndii, saā i ñā jaan', tē xiin' ñā jaan' tĭjn̄ ka'nu' nē yivĭ' yuva' e' Ndiosí xa'a' yu'u, ñā nduu' si'ē a. ¹⁴ Naa' kakan̄ ndo' ndeē kā ña'ā nuu' Ndiosí xiin' ñā ndiee' i ndii, saā i ñā jaan'.

Yo'o' ka'an̄ Jesús ñā tĭ'vi' ā Espiritu Santo ĩjn̄ yivĭ'

¹⁵ 'Naa' ndanī ndo' yu'u ndii, saxinú ndo' ñā ka'an̄ chuun' i xiin' ndo'. ¹⁶ Tē

kakaan yu'u nuu' yuva' e' Ndiosí, te t'vi' a inga ña chindíee' ndo'ó, te koq a xiin' ndo' ndee ndi'i' ni kivi'. ¹⁷ Te ña jaan' nduu' Espíritu Santo, ña nia'á sakuu' ña ndixa xa'a' Ndiosí. Te ne yivi', ne nduu' kuenta iin yivi' yo'o' ndii, küvi natíin nia a sakan' ña küvi kuni ña'a' nia, te ni ndee xini' tu ña'a' nia. Ndisu ndo'ó ndii, xini' ña'a' ndo' sakan' ña yoo a xiin' ndo', te koq a nimá ndo'. ¹⁸ Nakoq nda'vi xachi' i ndo'ó, sakan' ña nandíko' tukuu' i, te koq i xiin' ndo'. ¹⁹ Ndee iin xa'a' sie kuiti', te küni ka ne yivi', ne nduu' kuenta iin yivi', yu'u. Ndisu ndo'ó ndii, kuni ndo' yu'u, te xa'a' a ña tiaku i ndii, kutiaku tu ndo'ó. ²⁰ Te kivi' jaan' ndii, kuni ndo'ó ña yoo' yu'u xiin' yuva' i Ndiosí, te ndo'ó yoo' xiin' yu'u, te yu'u yoo' xiin' ndo'ó. ²¹ Yoo ka natiin' ña ka'an chuun' i, te saxinú nia a ndii, ne jaan' nduu' ne nia'á ña ndani nia yu'u. Te yoo ka ndani yu'u ndii, ndani ña'a' yuva' i Ndiosí, te ndani tu ña'a' yu'u, te nia'a' xiin' mii' i nuu' nia —ni kachi a.

²² Te ni ndatu'un' ña'a' Judas, ndisu süu' Judas Iscariote nduu' te jaan', ka'an ra ndii:

—Tákuie, ¿ndichun na nuu' ndu'u kuiti' nia'a' xiin' mii' un', te nia'a' xiin' mii' un' nuu' ne nduu' kuenta iin yivi'? —ni kachi ra.

²³ Te ni nakuiin Jesús ndii:

—Naa' yoo ka kundani yu'u ndii, saxinú nia ña ka'an i, te kundani ña'a' yuva' i, te kixin ndu, te koq ndu xiin' nia. ²⁴ Te yoo ka küni kundani yu'u ndii, saxinú nia ña ka'an i. Te tu'un' ña xini so'ó ndo' ka'an i ndii, süu' tu'un' mii' i nduu' a, süu' jaan' ndii tu'un' yuva' i, ña ni tianu' yu'u iin yivi' yo'o', nduu' a. ²⁵ Ka'an i sakuu' ña jaan' vitin ña yoo ka i xiin' ndo'. ²⁶ Ndisu t'vi' yuva' e' Ndiosí ña chindíee' ndo'ó, ña nduu' Espíritu Santo, ña kixin kuenta i, te ña jaan' sania'á ndo'ó sakuu' ña'a, te sanaka'an' tu a ndo'ó sakuu' ña ni ka'an i xiin' ndo'.

²⁷ "Taxi' i ña maní' koq nimá ndo', te ña maní' yoo nimá mii' i nduu' ña jaan'. Te ña nduu' kuenta iin yivi' yo'o' ndii, küvi taxi' a ña maní' naa ña taxi' i jaan'. Kündi'ni nimá ndo', te ni ndee küyí'vi tu ndo'. ²⁸ Xa ni xini so'ó ndo' ni ka'an i xiin'

ndo' ña nu'u i, te kixin i tukuu' i mii' yoo ndo' yo'o'. Naa' ndixa xna'a ndani ndo' yu'u ndii, nakuatia' nimá ndo' ña kua'an i nuu' yuva' e' Ndiosí, sakan' ña ka'nu' ka ña nduu' ña jaan' te sakan' yu'u. ²⁹ Ka'an i ña jaan' xiin' ndo' vitin ña kuni ka koq a, sakan' te kii' koq a ndii, kandixa' ndo' a. ³⁰ Ka'an kua'a' ka i xiin' ndo', sakan' ña xa kuaxi ña ndiva'a, ña kumi' ndíee' iin yivi' yo'o', tee' ndee koo' ndíee' kumi' ña jaan' nuu' yu'u. ³¹ Ndisu xaa' i saa nii' ni ka'an chuun' Ndiosí, yuva' i, xiin' i, te kuni ne yivi' iin yivi' ña ndani i yuva' i. Ndondichi' ndo', te ku'un' kiee e' yo'o', te ku'un' e'.

15

Yo'o' ka'an Jesús ña mii' a nduu' ndee naa yo'o' uva xna'a

¹ 'Yu'u nduu' yo'o' uva xna'a, te yuva' i nduu' ña xito' ña'a' a. ² Te sakuu' nda'a' i mii' koo' nduu' kuun' ndii, xa'ndia ña'a' a. Te sakuu' nda'a' i mii' kuun' nduu' ndii, xaña'ma ña'a' a te kuun ka a. ³ Ndo'ó ndii, xa ni ndundoo nimá ndo' ni xaa' tu'un' ña xa ni ka'an i xiin' ndo'. ⁴ Koq naa yoo inga' ndo' xiin' i, te koq naa yoo inga' tu yu'u xiin' ndo'. Sakan' tu iin nda'a' yo'o' uva ndii, koo' uva kuun' nda'a' a naa' yoo inga' a xiin' yo'o' a. Te sakan' tu ndo'ó, naa' yoo inga' ndo' xiin' i ndii, küvi kunduu' ndo' te va'a nda'a' nuu' ichi' Ndiosí.

⁵ 'Yu'u nduu' yo'o' uva, te ndo'ó nduu' nda'a' a. Yoo ka yoo inga' xiin' i, te yoo inga' tu yu'u xiin' nia ndii, kunduu' nia ne va'a va nda'a' nuu' ichi' Ndiosí, sakan' ña naa' yoo inga' ndo' xiin' i ndii, koo' xachi' ña va'a küvi saa ndo'. ⁶ Yoo ka yoo naa yoo inga' xiin' i ndii, kuitia nia ndee naa xitía nda'a' yo'o' uva, te ichi a. Sakan' te nakaya ne yivi' a, te ko'ni nia a nuu' ñu'u, te koko a.

⁷ 'Naa' yoo inga' ndo' xiin' i, te tiin' kutu' tu ndo' tu'un' ña sania'á i ndo'ó ndii, taxi' Ndiosí ndee ka ña kuni kakan' ndo' nuu' a. ⁸ Kii' nduu' ndo' ne va'a va nda'a' nuu' ichi' Ndiosí ndii, nia'á ndo' ña nduu' xna'a ndo' te nda'a' xa'a' i, te xiin' ña jaan' natíin yuva' e' ña tiin' ka'nu' ña'a' ne yivi'. ⁹ Saa nii' ndani Ndiosí

yu'u ndii, nii' sakan' ndani tu yu'u ndo'ó. Tjin kixin' ndo' ña ndani yu'u ndo'ó jaan'.
 10 Naa' saxinú ndo' ña ka'an chuun' i ndii, tjin kixin' ndo' ña ndani i ndo'ó, saa nii' saxinú yu'u ña ka'an chuun' yuva' i, te tiin' kixin' i ña ndani a yu'u.

11 'Ña jaan' ka'an i xiin' ndo', te kuatia' nimá ndo' saa nii' kuatia' nimá yu'u, te sakan' xinu ña kuatia' nimá ndo'.

12 'Ña yo'ó' nduu' ña ka'an chuun' i xiin' ndo', ña kundani naa kundani ta'an' ndo' saa nii' kundani yu'u ndo'ó. 13 Koo' ndee jin ne kundani ya'a ka ne xini ta'an' xiin' ña te sakan' ne taxi kivi' nuu xa'a' ne xini ta'an' xiin' ña. 14 Ndo'ó nduu' te xini ta'an' xiin' i naa' xaa' ndo' ña ka'an chuun' i xiin' ndo'. 15 Ka'an ka i ña te xika' nuu' nuu' i nduu' ndo', sakan' ña jin te xika' nuu' ndii, xini ra ndee ña xaa' xto'ó ra. Te vitin ka'an i ña te xini ta'an' xiin' i nduu' ndo', sakan' ña sakuu' ña ni ka'an yuva' i xiin' i ndii, ni ka'an i e xiin' ndo'. 16 Ni nakaxin ndo'ó yu'u, süu' jaan' ndii yu'u ni nakaxin ndo'ó, te ku'un ndo' te kunduu ndo' te va'a va nda'a' nuu' ichi' Ndiosí, sakan' te kunduu naa nduu' ndo' te va'a va nda'a' nuu' ichi' a. Te ndee ka ña kakan ndo' nuu' yuva' e' xiin' ña ndiee' i ndii, taxi ña'a' a nda'a' ndo'. 17 Ña yo'ó' ka'an chuun' i xiin' ndo' ña kundani naa kundani ta'an' i'in ndo'.

Yo'ó' ka'an Jesús ña kundasi' ne yivi' jin yivi', ne ndikún ichi' a

18 'Kij' ndasi' ne nduu' kuenta jin yivi' yo'ó' ndo'ó ndii, naka'an' ndo' ña xi'na ka yu'u ni kundasi' ña. 19 Naa' sakan' te kuenta jin yivi' yo'ó' nduu' ndo' ndii, kundani ne yivi' kuenta jin yivi' yo'ó' ndo'ó, ndisu süu' kuenta jin yivi' yo'ó' ka nduu' ndo', sakan' ña ni nakaxin i ndo'ó tein ne jaan' te kunduu ndo' kuenta i, sakan' na kuii' ndasi' ña ndo'ó. 20 Naka'an' ndo' ña xa ni ka'an i xiin' ndo' ña jin te xika' nuu' ndii, süu' te ka'nu' ka nduu' ra te sakan' xto'ó ra. Sakan' na kuii' naa' ni sando'o' ne jaan' yu'u ndii, sando'o' tu ña ndo'ó. Te naa' ni saxinú ña ña ni sania'á i ndii, saxinu tu ña ña sania'á ndo'ó. 21 Sakuu' nuu' ña jaan' saa ña xiin' ndo' xa'a' a ña nduu' ndo' kuenta

i, sakan' ña xini ña ña ni tianu' yu'u jin yivi' yo'ó'.

22 'Naa' ni kixin i te ka'an i xiin' ña ndii, koo' kuachi' ña. Ndisu vitin ña ni kixin i, te ni ka'an i xiin' ña ndii, koo' a ni'i' ña ka'an ña xa'a' kuachi' ña. 23 Yoo ka ndasi' yu'u ndii, ndasi' tu ña yuva' i. 24 Naa' ni xaa' i ña ka'nu' tein ña, ña koo' kivi' ni xaa ndee jin ne yivi' ndii, koo' kuachi' ña. Ndisu vitin ndii, tee' ndee xa ni xini ña ña ka'nu' ña ni xaa i ndii, kusaa' ndasi' ña yu'u, te ndasi' tu ña yuva' i. 25 Ndisu ni xka'ndia ña jaan' te xinu ña yoso' nuu' tu'un ndei' Ndiosí mii' ka'an a ndii: "Koo' ndee jin xa'a', te ni kundasi' ña yu'u", kachi a.

26 'Ndisu kixin ña chindiee' ndo'ó, ña ti'vi' i kuenta yuva' i. Te ña jaan' nduu' Espiritu Santo, ña sania'á sakuu' ña ndixa. Te kuaxi ña jaan' nuu' yuva' e', te ndiee yu'u a xa'a' i. 27 Te ndiee yu'u tu ndo'ó xa'a' i, sakan' ña xa yoo ndo' xiin' i ndee ña nuu'.

16

1 'Ni ka'an i sakuu' ña jaan' xiin' ndo', te nako ndo' ña ini ndo' xini ndo' yu'u. 2 Tava' ra ndo'ó vi'e mii' nakayá ne nuu e', te ndee xaa' tu kivi' ña yoo ka ka'ni' ndo'ó ndii, kanini ña ña ña jaan' kuni' Ndiosí saa ña. 3 Saa ra sakan' xa'a' a ña xini ra yuva' e' Ndiosí, te ni ndee xini tu ra yu'u. 4 Ka'an i ña jaan' xiin' ndo', te kij' xaa kivi' ña koo a ndii, naka'an' ndo' ña xa ni ka'an i xiin' ndo' xa'a' a.

Yo'ó' ka'an Jesús xa'a' chuun ña saa Espiritu Santo

'Ni ka'an i ña jaan' xiin' ndo' ndee ña nuu', sakan' ña yoo i xiin' ndo'. 5 Ndisu vitin kua'an nu'u i nuu' ña ni tianu' yu'u jin yivi' yo'ó', te ndee jin ndo'ó ndatu'un' yu'u: "¿Mii' kua'an un'?" 6 Süu' jaan' ndii ni kusuchi' va ini ndo' xa'a' ña ni ka'an i ña jaan' xiin' ndo'. 7 Ndisu ña ndixa ka'an i xiin' ndo' ndii, va'a ka nduu' a nuu' ndo'ó ña nu'u i, sakan' ña naa' nü'u i ndii, kixin ña chindiee' ndo'ó, ndisu naa' nu'u i ndii, ti'vi' ña'a' i, te koo a xiin' ndo'. 8 Te kij' kixin ña jaan' ndii, sakuni' a ne yivi' jin yivi' ña ne ndiso' kuachi' nduu' ña nuu' Ndiosí, te sakuni' tu ña'a'

a ña xachuun' ndaku yu'u, te sakuni' tu ña'a' a ña sana'má ndaku Ndiosí. ⁹ Sakan' ña sakuni' a ne yivi' ña ne ndiso' kuachi nduu' ña xa'a' a ña ñi ñi ña kuni' ña yu'u. ¹⁰ Te sakuni' tu ña'a' a ña xachuun' ndaku i, sakan' ña nu'u i nuu' yuva' e', te künj ka ndo' yu'u. ¹¹ Te sakan' tu sakuni' ña'a' a ña sana'má ndaku Ndiosí, sakan' ña xa ñi katun' a ña ndiva'a, ña kumi' ndiee' iin yivi' yo'o'.

¹² 'Yoo kua'a' ka ña kuni ka'an i xiin' ndo'. Ndisu küvi kundani ndo' sakuu' a vitin. ¹³ Te kij' kixin Espiritu Santo, ña sania'á sakuu' ña ndixa ndii, ña jaan' sania'á ndo'ó sakuu' ña ndixa, sakan' ña ka'an a ña ka'an' mji' a, süu' jaan' ndii ka'an a sakuu' ña ñi xini so'o a ka'an yuva' e' Ndiosí kuñti', te sakuni' a ndo'ó ña koq. ¹⁴ Te tijn ka'nu' ña jaan' yu'u, sakan' ña natijn a ña ka'an i, te ka'an a ña jaan' xiin' ndo'. ¹⁵ Sakuu' ña kumi' yuva' e' ndii, ña'a' tu yu'u nduu' a, sakan' na ñi ka'an i ña natijn Espiritu Santo jaan' ña ka'an i, te ka'an a ña jaan' xiin' ndo'.

Yo'o' ka'an Jesús ña iin xa'a' kuñti' kusuchi' iní te nda'a' xa'a' a

¹⁶ 'Ndee iin xa'a' sie kuñti', te künj ka ndo' yu'u, te sie ya'a te tukü ñi künj ndo' yu'u, sakan' ña nuu' yuva' e' Ndiosí kua'an nu'u i —ñi kachi Jesús.

¹⁷ Sakan' te ñi ka'an xiin' ta'an' sava te nda'a' xa'a' a ndii:

—¿Ndichun tu ka'an a ndii: "Ndee iin xa'a' sie kuñti', te künj ka ndo' yu'u, te sie ya'a te tukü ñi künj ndo' yu'u"? Te, ¿ndichun tu ka'an a ndii: "Sakan' ña nuu' yuva' e' Ndiosí kua'an nu'u i", kachi a? —ñi kachi ra.

¹⁸ Te ñi ka'an tu ra ndii:

—¿Ndichun tu ka'an a ndii: "Ndee iin xa'a' sie kuñti'", kachi a? Kundani e' ndichun ka'an a sakan' —ñi kachi ra.

¹⁹ Ñi xini Jesús ña kuni ndatu'un' ña'a' ra xa'a' ña jaan', sakan' na ñi ka'an a xiin' ra ndii:

—¿Ndichun ndatu'un' ta'an' ndo' xa'a' ña ñi ka'an i ndii: "Ndee iin xa'a' sie kuñti', te künj ka ndo' yu'u, te sie ya'a te tukü ñi künj ndo' yu'u"? ²⁰ Ña ndaku ka'an i xiin' ndo' ndii, kuaku ndo', te tana ndii va ndo'. Ndisu ne yivi' kuenta iin

yivi' ndii, va'a va kuni ña, te ndo'ó ndii, kusuchi' va iní ndo'. Ndisu ña suchi' iní ndo' jaan' ndii, nandu'u a ña va'a kuni ndo'. ²¹ Kundo'o ndo' ndee naa ndo'o' iin ña'a' kij' xa kuyatin' kuii kaku si'e a', sakan' ña xa ñi xa kivi' ña kaku a, ndisu kij' ndi' i tuvi si'e a' jaan' ndii, nandosq' a' ña ñi ndo'o a', sakan' ña va'a va kuni a' xa'a' a ña ñi sakaku' a' iin tiaa iin yivi' yo'o'. ²² Naa sakan' suchi' iní ndo' vitin, ndisu kij' nandiko' i, te kuni i ndo'ó ndii, va'a va kuni nimá ndo'. Te ndee iin ne yivi' küvi sandoñu'u' ña va'a kuni ndo' jaan'. ²³ Kivi' jaan' ndii, ndatu'un' ka ndo' yu'u xa'a' ndee iin ña'a. Ña ndaku ka'an i xiin' ndo' ndii, ndee ka ña kakan ndo' nuu' yuva' e' Ndiosí xiin' ña ndiee' i ndii, taxí ña'a' a nda'a' ndo'. ²⁴ Ndee vitin ndii, tia'an kakan ndo' ndee iin ña'a xiin' ña ndiee' i nuu' Ndiosí. Kakan te kakan ndo' nuu' Ndiosí, te taxí a ña jaan' nda'a' ndo', te xinü ña va'a kuni ndo'.

Yo'o' ka'an Jesús ña nuu' yuva' e' Ndiosí ñi kixin a

²⁵ 'Sakuu' ña ñi ka'an i xiin' ndo' jaan' ndii, ñi ka'an e xiin' ña ka'an ndiaa, ndisu xa kuyatin' kivi' ña ka'an ka i ña ka'an ndiaa xiin' ndo', süu' jaan' ndii ka'an ndi' i xiin' ndo' xa'a' yuva' e'. ²⁶ Kivi' jaan' ndii, kakan ndo' ndee ka ña'a nuu' yuva' e' Ndiosí xiin' ña ndiee' i. Sakan' na ka'an i xiin' ndo' ña künj ka a ña kakan yu'u nuu' a xa'a' ndo', ²⁷ sakan' ña xa mji' a jaan' ndani ndo'ó xa'a' a ña ndani ndo' yu'u, te kandixa' ndo' ña nuu' a ñi kiee i. ²⁸ Nuü' yuva' e' Ndiosí ñi kiee i, te ñi xa i iin yivi' yo'o'. Te vitin nakoo' i iin yivi' yo'o', te nu'u i nuu' a —ñi kachi Jesús.

²⁹ Sakan' te ñi ka'an te nda'a' xa'a' a xiin' a ndii:

—Vitin ndii, ka'an ndi' i va un' xa'a' Ndiosí, te ka'an ka un' xiin' ña ka'an ndiaa. ³⁰ Vitin kundani ndu ña xini un' sakuu' ña'a, sakan' na künj a ndatu'un' un' ndee iin ne yivi' te künj un' ndee ña künj ña, sakan' na kandixa' ndu ña nuu' Ndiosí ñi kiee un' —ñi kachi ra.

³¹ Te ñi ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—¿Ñáá ndee vitin vi' kandixa' xna'a ndo' ña jaan'? ³² Va'a, xa kivi', te vitin nduu' kivi' jaan', ña kiku i'in ndo', te

naḱoō iin ndaa' ndo' yu'u, ndisu ndöō iin ndaa' i, sakan' ña yuva' e' Ndiosí yoo xiin' i. ³³ Ka'án i sakuu' ña jaan' xiin' ndo', tē koō ña maní' nimá ndo' xa'a' a ña iin ndaa' nduu' ndo' xiin' i. Iin yivi' yo'o' ndii, kundo'o' va' ndo', ndisu kuini va' ndo' kuñi ndo' yu'u, sakan' ña xa' ni kanando i nuu' iin yivi' yo'o' —ni kachi a.

17

Yo'o' ka'án Jesús xiin' Ndiosí xa'a' te nda'a' xa'a' a

¹ Kij' ndi'i ni ka'an Jesús ña jaan', te ni ndani'i a nuu' a ndivi', te ni ka'an a ndii: —Tataa, xa' ni xaa' kivi' ña nia'a un' nuu' ne yivi' ña tiin' ka'nu' un' yu'u, ña nduu' si'e un', te xiin' ña jaan' tiiin' ka'nu' ne yivi' yo'ó saa yu'u. ² Xa' mii' un' ni taxí ña ndiee' yu'u nuu' sakuu' ne yivi' iin yivi', te taxí i kivi' ñuu ña koo' kivi' ndi'i nda'a' sakuu' ne ni taxí un' nda'a' i. ³ Te xiin' ña yo'o' ni'i' ne yivi' kivi' ñuu ña koo' kivi' ndi'i, ña kundani ndi'i nia' yoo nduu' yo'ó, ña nduu' iin ndaa' Ndiosí xna'a, te kundani ndi'i tu nia' yoo nduu' Jesucristo, ña ni ti'vi' un' iin yivi' yo'o'. ⁴ Ni tiiin' ka'nu' yu'u yo'ó iin yivi' yo'o', sakan' ña ni saxinú i chuun ña ni taxí un' nda'a' i saa i. ⁵ Te vitin, tataa, taxí un' ña tiin' ka'nu' un' yu'u mii' yoo un' ñaa', ña ni kumi i ki' ni yoo i nuu' un' ndee ña kuní ka' koō iin yivi' yo'o'.

⁶ 'Ni nia'a i ña ndiee' un' nuu' te yo'o', te ni nakaxin un' tein ne yivi' iin yivi', te ni taxí un' ra nda'a' i. Kuenta yo'ó ni nduu' ra, ndisu ni taxí un' ra nda'a' i, te ni saxinú ra tu'un un'. ⁷ Vitin ndii, xa' xiní ra ña sakuu' ña ni taxí un' nda'a' i ndii, nda'a' yo'ó kuaxi a, ⁸ sakan' ña ni saya'a i sakuu' tu'un ña ni taxí un' nda'a' i nuu' ra, te ni natiiin va'a ra a. Te ni kandixa' ra ña yo'ó ni ti'vi' yu'u, te xiní xna'a ra ña nuu' yo'ó ni kiee i. ⁹ Xa'a' te yo'o' xikán i nuu' un', te süu' xa'a' ne nduu' kuenta iin yivi' xikán i, süu' jaan' ndii xa'a' te ni taxí un' nda'a' i yo'o' kuiti' xikán i nuu' un', sakan' ña kuenta yo'ó nduu' ra. ¹⁰ Te sakuu' ña nduu' kuenta i ndii, kuenta tu yo'ó nduu' a. Te sakuu' ña nduu' kuenta yo'ó ndii, kuenta tu yu'u nduu' a, te xiin' te yo'o' ni natiiin i ña tiin' ka'nu'. ¹¹ Koo'

ka' i koō iin yivi' yo'o', ndisu te yo'o' ndii, ndoō ka' ra iin yivi' yo'o', sakan' ña nuu' yo'ó nu'u i. Tataa, ña su'un, koto un' xiin' ña ndiee' un' te ni taxí un' nda'a' i yo'o', te iin ndaa' na iin ndaa' kunduu' ra saa nii' iin ndaa' nduu' yoo'. ¹² Kij' yoo i iin yivi' yo'o' xiin' te ni taxí un' nda'a' i ndii, ni xito' ña'a' i xiin' ña ndiee' un', te ndee iin ra ni xita, süu' jaan' ndii iin ndaa' kuiti' ra ni xita, te xa' sakan' ni kuñi a kundo'o' te xinú ña yoso' nuu' tutu un'.

¹³ 'Te vitin ña kua'an nu'u i nuu' un' ndii, ka'án i ña kaa' xiin' te yo'o' ña yoo ka' i iin yivi' yo'o', te va'a ndi'i kuñi ra saa nii' va'a ndi'i kuni yu'u. ¹⁴ Te xa'a' a ña ni taxí i tu'un un' nuu' ra ndii, ndasi' ña'a' ne yivi', ne nduu' kuenta iin yivi' yo'o', sakan' ña süu' kuenta iin yivi' nduu' ra, saa nii' nduu' tu yu'u kuenta iin yivi' yo'o'. ¹⁵ Süu' xikán i ña tava' un' ra iin yivi' yo'o', süu' jaan' ndii xikán i ña koto ña'a' un' nuu' ña ndiva'a. ¹⁶ Te yo'o' ndii, süu' kuenta iin yivi' yo'o' nduu' ra, saa nii' nduu' tu yu'u kuenta iin yivi' yo'o'. ¹⁷ Sananduu' un' ra nditia ña ndixa, te tu'un yo'ó nduu' ña ndixa jaan'. ¹⁸ Saa nii' ni ti'vi' un' yu'u iin yivi' yo'o' nuu' ne nduu' kuenta iin yivi' ndii, nii' sakan' tu ti'vi' yu'u te yo'o' te ka'an ndoso' ra tu'un un' nuu' ne nduu' kuenta iin yivi'. ¹⁹ Te sanakua'a xiin' mii' i nuu' ña kuní un' nditia te yo'o', sakan' te sanakua'a xiin' mii' tu te yo'o' xa'a' ña ndixa.

²⁰ 'Süu' xa'a' te yo'o' kuiti' xikán i nuu' un', süu' jaan' ndii xikán tu i nuu' un' xa'a' ne ini kuñi yu'u xiin' ña sania'a te yo'o'. ²¹ Sakan' te iin ndaa' kunduu' sakuu' nia' saa nii' iin ndaa' nduu' yo'ó xiin' yu'u, te iin ndaa' nduu' tu yu'u xiin' yo'ó, tataa, te iin ndaa' kunduu' tu ne jaan' xiin' e', te kandixa' ne yivi', ne nduu' kuenta iin yivi' yo'o', ña yo'ó ni ti'vi' yu'u. ²² Te ni taxí i ndiee' ndatun', ña ni taxí un' nda'a' i, nda'a' nia, te iin ndaa' kunduu' nia ndee naa iin ndaa' nduu' yoo'. ²³ Sakan' na iin ndaa' nduu' i xiin' nia te iin ndaa' nduu' tu yo'ó xiin' yu'u, te sakan' iin ndaa' xachi' kunduu' nia, te kuñi ne nduu' kuenta iin yivi' ña yo'ó ni ti'vi' yu'u, te kuñi tu nia ña ndani un' ne jaan' ndee naa ndani un' yu'u. ²⁴ Tataa, kuní i ña

ne ni taxí un' nda'a' i ndii, taxí un' ña kundíee nja xiin' i mii' koo i, te kuni nja ña ndíee' ndatun' ña ni taxí un' nda'a' i, sakan' ña ni kundani un' yu'u ndee kii' tia'an kua'a iin yivi' yo'o'. ²⁵ Tataa, yo'ó ndii, ña xachuun' ndaku nduu' un', te ne nduu' kuenta iin yivi' yo'o' ndii, xini nja yo'ó, ndisu yu'u ndii, xini i yo'ó, te xini tu te yo'ó' ña yo'ó ni ti'vi' yu'u iin yivi' yo'o'. ²⁶ Te ni nia'a i nuu' ra saa kuu' un', te nia'a ka i ña jaan' nuu' ra te kundani ta'an' ra ndee naa ndani un' yu'u, te iin ndaa' kundu'u ra xiin' i —ni kachi a xiin' Ndiosí.

18

So'o ni xaa a kii' ni tiin te yivi' Jesús
(Mt. 26:47-56; Mr. 14:43-50; Lc. 22:47-53)

¹ Kii' ndi'i ni ka'an Jesús xiin' Ndiosí, te ni keta a kua'an a xiin' te nda'a' xa'a' a tuku ta'vi' yivi' ña nani' Cedrón. Te ni skonu' a xa'a' iin ña tata ña kandu'u' ikan' xiin' te nda'a' xa'a' a jaan'. ² Te xini tu Judas, te xito' sanakua'a ña'a' nda'a' te kuu' ka'nu', mii' kandu'u' ña tata jaan', sakan' ña kua'a' va ichi' ni nduujin Jesús ikan' xiin' te nda'a' xa'a' a jaan'. ³ Sakan' na ni xaa Judas jaan' ikan' xiin' iin ti'vi' te xiin', te ni xaa tu te xiin', te xito' yukun' ka'nu'. Te te jaan' ndii, sutu kuu' nuu' xiin' te fariseo ni tianu' ña'a'. Te ndiso' ra kaa tuún xiin' choon tuún a nuu' ra, te ndiso' tu ra ichi'. ⁴ Te Jesús ndii, xa xini ndoo a ndee ña kundo'o a, sakan' na ni kuyatin a nuu' ra, te ni ndatu'un' ña'a' a ndii:

—¿Yoo nanduku' ndo'? —ni kachi a.

⁵ Te ni nakujin ra nuu' a ndii:

—Jesús, te ñuu Nazaret —ni kachi ra.

Te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Yu'u nduu' i —ni kachi a.

Te ikan' iin' tu Judas, te sanakua'a ña'a' nda'a' te jaan'. ⁶ Te kii' ni ka'an a xiin' ra: “Yu'u nduu' i”, ndii, ni nandiko' xata' ra, te ni nduva ndoo ra ñu'u'. ⁷ Sakan' te tuku ni ni ndatu'un' ña'a' a ndii:

—¿Yoo nanduku' ndo'? —ni kachi a.

Te ni nakujin tukuu ra nuu' a ndii:

—Jesús, te ñuu Nazaret —ni kachi ra.

⁸ Te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Xa ni ka'an i xiin' ndo' ña suvi yu'u. Naa' yu'u nanduku' ndo' ndii, taxí ndo' na ku'un te yo'ó' —ni kachi a.

⁹ Ni ka'an a sakan' te xinu ña xa ni ka'an a ndii: “Te ni taxí un' nda'a' i ndii, ndee iin ra ni ndoñu'u’”, ni kachi a.

¹⁰ Sakan' te ni xta'ni' Simón Pedro ichi ra tixin iin', te ni xa'ndia ra so'o kua'a iin te nani' Malco, te xika' nuu' nuu' sutu ka'nu'. ¹¹ Sakan' te ni ka'an Jesús xiin' Pedro ndii:

—Taxa'a un' ichi un' tixin iin' a, sakan' ña naa' yuva' i ni taxí ña kundo'o i tundo'o' chie yo'o', ña nduu' ndee naa tikui uva ndii, ¿ñaá xanini un' ña xata'an kundo'o e? —ni kachi a.

So'o ni xaa a kii' ni xan ndiakā ra Jesús
nuu' sutu ka'nu'

(Mt. 26:57-58; Mr. 14:53-54; Lc. 22:54)

¹² Sakan' te sakuu' te xiin', xiin' te xa'ndia chuun' nuu' ra, xiin' te xiin' judío, te xito' yukun' ka'nu' ndii, ni tiin ra Jesús, te ni satiín ña'a' ra. ¹³ Te xi'na ka nuu' Anás ni xan ndiakā ña'a' ra, sakan' ña tiso Caifás nduu' te jaan', te Caifás jaan' nduu' sutu ka'nu' kuiya jaan'. ¹⁴ Te Caifás jaan' nduu' te ni ka'an xiin' te kuu' ka'nu' nuu' ne judío ña va'a ka iin ndaa' kuiti' te yivi' kuvi xa'a' sakuu' ne ñuu ra.

Yo'o' nduu' ichi' nuu' ña ka'an Pedro ña
xini ra Jesús

(Mt. 26:69-70; Mr. 14:66-68; Lc. 22:55-57)

¹⁵ Te Simón Pedro xiin' inga te nda'a' xa'a' Jesús ndii, ndikún ra xata' a kua'an ra. Te te nda'a' xa'a' a, te inga jaan' ndii, xini ta'an' ra xiin' sutu ka'nu' jaan', sakan' na ni nda'ni ra xiin' Jesús nuu' ki'e sutu jaan'. ¹⁶ Ndisu Pedro ndii, ni ndoo ra iin' ra xata' xti'e', sakan' na ni keta inga te nda'a' xa'a' Jesús jaan', te xini ta'an' xiin' sutu ka'nu' jaan', te ni ka'an ra xiin' ña' xito' yi'e' jaan' ña taxí a' xka'ndia Pedro. ¹⁷ Sakan' te ni ka'an ña' xito' yi'e' jaan' xiin' Pedro ndii:

—¿Tee' te nda'a' xa'a' te kaa' nduu' tu yo'ó ni? —ni kachi a'.

Te ni ka'an ra ndii:

—Süvi i —ni kachi ra.

¹⁸ Te xa'a' ña vixin va ndii, ita' ne xika' nuu' nuu' sutu jaan' xiin' te xiin' te xito'

yukun' ka'nu' xituní' nja nuu' ñu'u ña ndatin ikan', te ikan' tu iin' Pedro xiin' nja xituní' ra.

So'q ni xaa a kii' ni sana'má te kuu' ka'nu' ñuu Jerusalén Jesús

(Mt. 26:59-66; Mr. 14:55-64; Lc. 22:66-71)

¹⁹ Sakan' te ni xa'a' sutu ka'nu' ndatu'un' ra Jesús xa'a' te nda'a' xa'a' a xiin' xa'a' ña sania'á a. ²⁰ Te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Yu'u ndii, sakuu' ichi' ka'an i xiin' ne yivi' nuu' chitu', te sakuu' ichi' tu ni sania'á i vi'e mii' nakayá ne yivi' xiin' nuu' ki'e yukun' ka'nu' mii' nakayá sakuu' ne ñuu e'. Te koo' ndee iin ña'a ni sania'á si'e i. ²¹ ¿Ndichun na ndatu'un' un' yu'u? Va'a ka ndatu'un' un' ne ni xini so'q ña ni ka'an i, ne jaan' xini ndee ña ni ka'an i —ni kachi a.

²² Te kii' ndi'i ni ka'an Jesús ña jaan' ndii, iin te xiin' xito' yukun', te iin' yatín ikan' ndii, ni sa'ndia' ra nuu' a ka'an ra ndii:

—¿Ñáá sakan' vi' nakuiin' yo'ó nuu' sutu ka'nu'? —ni kachi ra.

²³ Te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Naa' ni kanja'a i ndii, ka'an un' ndee ña nduu' a. Te naa' va'a ni ka'an i ndii, ¿ndichun na kuun' un' yu'u? —ni kachi a.

²⁴ Sakan' te ni ti'vi' Anás jaan' Jesús tiin ka a kua'an a nuu' Caifás, te nduu' sutu ka'nu'.

Yo'o' ka'an ka Pedro ña xini ra Jesús

(Mt. 26:71-75; Mr. 14:69-72; Lc. 22:58-62)

²⁵ Te kii' xka'ndiá sakuu' ña jaan' ndii, iin' ndichí Pedro xituní' ra. Te ni ka'an ne ita' ikan' xiin' ra ndii:

—¿Tee' iin te nda'a' xa'a' te kaa' nduu' tu yo'ó ni? —ni kachi nja.

Te ni ka'an ra ndii:

—Süvi i —ni kachi ra.

²⁶ Ikan' te inga te xika' nuu' nuu' sutu ka'nu' jaan' ni ka'an xiin' Pedro ndii:

—Ni xini tu yu'u yo'ó xa'a' ña tata xiin' Jesús —ni kachi ra.

Te jaan' ndii, te iin kuu' xiin' te ni xa'ndia Pedro so'q jaan' nduu' ra. ²⁷ Te tuku ni ni ka'an Pedro ña xini ra Jesús.

Te na ni ña jaan' ka'an ra, te ni kana nduchié.

So'q ni xaa a kii' ni sanakua'a te yivi' Jesús nda'a' Pilato

(Mt. 27:1-2,11-31; Mr. 15:1-20; Lc. 23:1-5,13-25)

²⁸ Sakan' te ni naka ra Jesús vi'e Caifás jaan', te ni xan ndiaká ña'a' ra vi'e ka'nu' te romano. Te xa'a' a ña xa kitú' kuu nduu' a kii' sakan' ndii, ni ko'ni ra vi'e ka'nu' jaan', koto ka ya'a ra ña ka'an tu'un ndei' ra, te küvi kuxi ra ña xaxi' xakuaa' xa'a' viko' pascua. ²⁹ Xa'a' a jaan' na ni keta Pilato, te ni ndatu'un' ña'a' ra ndii:

—¿Ndee xa'a' tiin' kuachi ndo' te ñaa'? —ni kachi ra.

³⁰ Sakan' te ni ka'an te jaan' ndii:

—Naa' süu' te nja'a nduu' ra ndii, kixin ndiaká ña'a' ndu nda'a' un' —ni kachi ra.

³¹ Te ni ka'an Pilato xiin' ra ndii:

—Va'a ka naka ña'a' ndo'ó, te sana'má ña'a' ndo' saa ka'an tuni tu'un ndei' mii' ndo' —ni kachi ra.

Te ni nakuiin te judío jaan' nuu' ra ndii:

—Täxi' tu'un ndei' romano ña ka'ni' ndu ndee iin te yivi' —ni kachi ra.

³² Sakan' ni xka'ndia ña jaan', te xinu ña ni ka'an Jesús kii' ni sakuni' a ndee nuu' ña xi'í küvi a. ³³ Sakan' te ni nandiko' Pilato tixin vi'e ka'nu' ra, te ni kana ra Jesús, te ni ndatu'un' ña'a' ra ndii:

—¿Ñáá yo'ó nduu' rey ne judío? —ni kachi ra.

³⁴ Te ni ndatu'un' ña'a' Jesús ndii:

—¿Ñáá ña ka'an' mii' un' te ka'an sakan', uun inga ne yivi' ni ka'an a xa'a' i nuu' un'? —ni kachi a xiin' ra.

³⁵ Te ni ka'an Pilato xiin' a ndii:

—Xini un' ndii, süu' te judío nduu' yu'u. Ne ñuu mii' un' xiin' sutu kuu' nuu' nduu' ne ni sanakua'a yo'ó nda'a' i. ¿Yoo nduu' a ni xaa un'? —ni kachi ra.

³⁶ Te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Ña xa'ndia chuun' yu'u ndii, süu' kuenta iin yivi' yo'o' nduu' a, naa' sakan' te kuenta iin yivi' yo'o' nduu' a ndii, küun ta'an' te xika' nuu' nuu' i, te täxi ra ña tijn te yivi' yu'u, te sanakua'a ra yu'u nda'a' te kuu' ka'nu' nuu' ndu, ne judío. Ndisu süu'

kuenta iin yivi' yo'o' nduu' ña xa'ndia chuun' i jaan' —ni kachi a.

³⁷ Sakan' te ni ndatu'un' ña'a' Pilato ndii:

—Na sakan' ndii, ¿rey nduu' yo'ó un? —ni kachi ra.

Te ni nakujin Jesús ndii:

—Mii' yo'ó ka'an ña rey nduu' i. Yu'u ndii, xa xa'a' ña jaan' ni tuv'i i, te xa xa'a' ña jaan' tu ni xaa i iin yivi' yo'o'. Ni xaa i te ndiee yu'u i xa'a' ña ndixa, te sakuu' ne xaa' ña ndixa ndii, taxi' so'o nja ña ka'an i —ni kachi a.

³⁸ Te ni ndatu'un' ña'a' Pilato ndii:

—¿Ndee ña nduu' ña ndixa nuu' yo'ó? —ni kachi ra.

Kii' ndi' i ni ka'an ra ña jaan', te ni keta tukuu ra mii' ita' te judío, te ni ka'an ra ndii:

—Koo' ndee iin ña nja'a ni xaa te yo'o' ni na'in i. ³⁹ Ndisu ña xi xaa' ndo'ó i'in ichi' kii' nasuku viko' pascua ndii, xikan' ndo' nuu' i ña saña' i iin te ñuu' ndo', te naá vi'e kaa. ¿Náá kuni' ndo' ña saña' i te nduu' rey ndo'ó, ne judío vitiin? —ni kachi ra.

⁴⁰ Sakan' te ni kuaa' ra ka'an ra ndii:

—Saña' un' te ñaa', süu' jaan' ndii Barrabás saña' un' —ni kachi ra.

Te Barrabás jaan' ndii, iin te kui'na' nduu' ra.

19

S'o'o ni xaa a kii' ni ka'an chuun' Pilato te kuv'i Jesús nuu' krusin

¹ Sakan' te ni ka'an chuun' Pilato, te ni suku' yo'o' te xiin' Jesús ndee ni kui' xata' a. ² Ndi' i jaan', te ni xa'a te xiin' iin corona yo'o' iñu', te ni chindu'u' ra a xini' a. Te ni sakui'nú ña'a' ra toto nani' kua'a ndukun'. ³ Te ka'an ra xiin' a ndii:

—Yoo va'a un', tákui'e, ña nduu' rey nuu' ne judío —kachi ra.

Te sa'ndia' ra nuu' a. ⁴ Sakan' te ni keta tukuu Pilato, te ni ka'an ra ndii:

—Koto ndo', ka'an chuun' i ña keta ra ki'e te kuni' ndo' ña ni na'in yu'u ndee iin kuachi ra —ni kachi ra.

⁵ Te ni keta Jesús ndu'u' corona yo'o' iñu' jaan' xini' a, te ni'nu' a toto kua'a ndukun' jaan'. Te ni ka'an Pilato xiin' ne jaan' ndii:

—Koto ndo', yo'o' iin' ra ni xaa i —ni kachi ra.

⁶ Kii' ni xini' ña'a' sakuu' sutu kuu' nuu' xiin' te xiin', te xito' yukun' ka'nu' ndii, ni kuaa' ti'e' ra ka'an ra ndii:

—iNuu' krusin kuxi un' te ñaa'! iNuu' krusin kuxi un' ra! —ni kachi ra.

Ikan' te ni ka'an Pilato xiin' ra ndii:

—Naka ña'a' ndo'ó te kuxi ña'a' mii' ndo' nuu' krusin, sakan' ña koo' ndee iin kuachi te kaa' ni na'in yu'u —ni kachi ra.

⁷ Te ni ka'an te judío kuu' nuu' ndii:

—Kumi' ndu iin tu'un' ndei' ña ka'an chuun' ña kuni' a kuv'i ra, sakan' ña ni ndasandu'u xiin' mii' ra si'e Ndiosí —ni kachi ra.

⁸ Kii' ni xini' so'o Pilato ña jaan' ndii, ni yi'vi ka ra. ⁹ Te ni ndi'vi tukuu ra tixin vi'e ka'nu' jaan', te ni ka'an ra xiin' Jesús ndii:

—¿Mii' ni kiee yo'ó? —ni kachi ra.

Ndisu ni nakujin Jesús. ¹⁰ Sakan' te ni ka'an Pilato xiin' a ndii:

—¿Ndichun na kuni' ka'an un' xiin' i? ¿Náá xini' un' ña kumi' i ña ndiee' te saña' i yo'ó, te kumi' tu i ña ndiee' te ka'an chuun' i te kuxi te xiin' i yo'ó nuu' krusin? —ni kachi ra.

¹¹ Te ni nakujin Jesús ndii:

—Ndee iin nuu' ña ndiee' kumi' un' nuu' yu'u naa' ni taxi' Ndiosí a nda'a' un', xa'a' a jaan' na te ni sanakua'a yu'u nda'a' un' ndii, chie ka kuachi kumi' ra —ni kachi a.

¹² Ndee kii' sakan', te ni xa'a' nduku' ra saa kuv'i saña' ña'a' ra, ndisu ni ka'an ti'e' ka te judío jaan' xiin' ra ndii:

—Naa' saña' un' te ñaa' ndii, ndüu' ka un' te xini' ta'an' xiin' César, te xa'ndia chuun' ka'nu' ka. Sakan' ña yoo ka sananduu' xiin' mii' mii' rey ndii, te ndasi' ta'an' xiin' César nduu' ra —ni kachi ra.

¹³ Te kii' ni xini' so'o Pilato ña jaan' ndii, ni ka'an chuun' ra, te ni keta Jesús. Te ni xikundu'u' Pilato jaan' mii' xa'nú ra kuachi iin xaan' mii' nani' Gabata xiin' tu'un' hebreo, te ña jaan' kuni kachi a ndii: “Ki'e mii' kaa' yuu.” ¹⁴ Kivi' ña sakoo' tu'va xiin' mii' ne yivi' xa'a' viko' pascua nduu' a kii' sakan', yatin' iin ke'in' nduu' a, te ni ka'an Pilato xiin' te judío jaan' ndii:

—Koto ndo', yo'o' iin' rey ndo' —ni kachi ra.

¹⁵ Ndisu ni kuaa' ti'e' te jaan' ka'an ra ndii:

—iKa'ni' kij' ra! iKa'ni' kij' ra! iNuu' krusin kuxi un' ra! —ni kachi ra.

Te ni ka'an Pilato xiin' ra ndii:

—iNdichun na kuni ndo' na kuxi i rey ndo' nuu' krusin? —ni kachi ra.

Te ni nakujin sutu kuu' nuu' jaan' ndii:

—iIin ndaa' Cesar kuiti' nduu' rey ndu! —ni kachi ra.

¹⁶ Sakan' te ni sanakua'a na'a' Pilato nda'a' te xiin' ra te kuxi na'a' ra nuu' krusin. Sakan' na ni naka na'a' ra te kua'an ra xiin' a.

So'o ni xaa a kij' ni kuxi te xiin' Jesus nuu' krusin

(Mt. 27:32-50; Mr. 15:21-37; Lc. 23:26-49)

¹⁷ Te ni keta Jesus ikan' ni'i' a krusin a kua'an a iin' xaan' mii' nani' a Gólgota, te kivi' jaan' kuni kachi a xiin' tu'un' hebreo ndii: "Iki' xini' ndii." ¹⁸ Te ikan' ni kuxi na'a' ra nuu' krusin. Te tata'vi' xiin' a ni kuxi ra iin' te yivi' nuu' iin' krusin. Iin' ra nda'a' kua'a a, te inga ra nda'a' itin a. Te Jesus naa ma'in'. ¹⁹ Te ni ke'i Pilato iin' tu'un' yu'u' nuu' iin' vitu' mii' ka'an a ndii: "Jesus, te nuu' Nazaret yo'o', nduu' rey ne judío", kachi a.

Te ni ka'an chuun' ra na chindu'u' te xiin' na jaan' xini' krusin Jesus. ²⁰ Te kua'a' ne judío ni ka'vi' tu'un' jaan', sakan' na mii' ni kuxi ra Jesus nuu' krusin jaan' ndii, yatın nuu' ni nduu' a. Te ni ke'i ra na jaan' xiin' tu'un' hebreo, xiin' tu'un' latin, xiin' tu'un' griego. ²¹ Sakan' na kuii' ni ka'an sutu kuu' nuu' nuu' ne judío xiin' Pilato ndii:

—Ke'i un' rey ne judío, süu' jaan' ndii va'a ka ke'i un' na ka'an mii' ra ndii: "Yu'u' nduu' rey ne judío, kachi ra" —ni kachi sutu jaan'.

²² Te ni ka'an Pilato xiin' ra ndii:

—Na xa ni ke'i i ndii, xa sakan' koq mii' a —ni kachi ra.

²³ Te kij' ndi'i ni kuxi te xiin' jaan' Jesus nuu' krusin ndii, ni ki'in' ra toto a, te ni nata'vi' kumi' saa' ra a, iin' ndaa' iin' ndaa' a xa'a' i'in' ra. Te ni ki'in' tu' ra toto na titi a, te na jaan' ndii, kuasa' ni naku a,

süu' jaan' ndii iin' ndaa' nduu' kanii' a. ²⁴ Sakan' na kuii' ni ka'an xiin' ta'an' ra ndii:

—Ndäta' e' e, süu' jaan' ndii va'a ka katın e' xa'a' a, te kuni e' yoo nda'a' ndoo a —ni kachi ra.

Sakan' te ni xinu na yoso' nuu' tutu Ndiosí mii' ka'an a ndii: "Ni nata'vi' te yivi' toto i, te ni katın ra xa'a' toto titi i", kachi a. Te sakan' xna'a ni xaa te xiin' xiin' toto a jaan'.

²⁵ Te yatın xa'a' krusin Jesus jaan' iin' si'i' a, xiin' na ta'an' si'i' a, na nani' María, na nduu' na si'i' Cleofas, xiin' María Magdalena. ²⁶ Te kij' ni xiní Jesus iin' si'i' a ikan', te ni xiní tu' a iin' te nda'a' xa'a' a, te ndani a xiin' na jaan' ndii, ni ka'an a xiin' a' ndii:

—Nanaa, koto un', ndee naa si'e un' nduu' te iin' xiin' un' naa' vitin —ni kachi a.

²⁷ Ndi'i jaan' te ni ka'an a xiin' te nda'a' xa'a' a jaan' ndii:

—Koto un', ndee naa si'i' un' nduu' na naa' vitin —ni kachi a.

Te ndee kivi' jaan' ni natin na'a' ra te ndu'u' a' vi'e ra.

So'o ni xaa a kij' ni xi'i' Jesus nuu' krusin

(Mt. 27:45-56; Mr. 15:33-41; Lc. 23:44-49)

²⁸ Te kij' ni xka'ndia sakuu' na jaan' ndii, ni xiní Jesus na xa ni saxinu a sakuu' na kuni Ndiosí saa a. Sakan' na kuii' ni ka'an a te xinu na yoso' nuu' tutu jaan' ndii:

—Ichí va i tikui —ni kachi a.

²⁹ Te iin' iin' kisi' ikan', te chitu' vi' a naa vino iya', sakan' te ni se'vi ra iin' pachí vino jaan', te ni satiín ra a nuu' nda'a' nduku hisopo, te ni satondía ra yu'u' a.

³⁰ Kij' ndi'i ni xi'i' Jesus vino iya' jaan', te ni ka'an a ndii:

—Xa ni saxinu i sakuu' a —ni kachi a.

Sakan' te ni nako' xini' a, te ni keta nimá a.

So'o ni xaa a kij' ni saki'vi te xiin' iin' kaa xiin' nuu' toko' Jesus

³¹ Kivi' na sakoo' tu'va xiin' mii' te judío xa'a' na yoo viko' pascua nduu' a kij' sakan', te ni kuni ra na ndoo nu'u' nde'i jaan' nuu' krusin ndee xaa' kivi' sábado,

ña xi nandíee' ra, sakan' ña kivi' ka'nu' va nduu' a nuu' ra. Sakan' na ni xikan' ra ña va'a nuu' Pilato ña ka'an chuun' ra, te ka'nu' te xiin' si'in te ndondia nuu' krusin jaan', te sanuu' tu ra ñu'u' nde'i te jaan'. ³² Sakan' na ni xa'an te xiin', te ni xa'nu' ra si'in te nuu', te ndiaa' ndu'u' nuu' inga krusin xiin' Jesús, te ni xa'nu' tu ra si'in inga te ndiaa' ndu'u' nuu' inga krusin tuku' ta'vi' xiin' a. ³³ Ndisu' kii' ni xaa' ra nuu' krusin mii' taxko' Jesús ndii, ni xini' ra ña xa' ni xi'i' a, sakan' na ni xa'nu' ra si'in a. ³⁴ Te ndii ni tui' iin te xiin' jaan' kaa' xiin' nuu' toko' a, te xaka'an e' te ni kiee' nii' xiin' tikui. ³⁵ Te ni xini' sakuu' ña yo'o' nduu' te ndíee' yu'u' xa'a' a, te ña ka'an ra ndii, ña ndixa' nduu' a, te xini' ra ña ña ndixa' ka'an ra, sakan' te kandixa' tu ndo'ó a. ³⁶ Sakan' ña ni xka'ndia' sakuu' ña jaan' te xinu' ña yoso' nuu' tutu' Ndiosí mii' ka'an a ndii: "Ndee' iin' iki' a ni xa'nu' te yivi'", kachi a. ³⁷ Te sakan' tu yoso' a inga' xaan' nuu' tutu' a mii' ka'an ndii: "Koto' ndiaa' ne' yivi', te ni tui' ra kaa' xiin' toko'", kachi a.

So'o' ni xaa' a kii' ni ndíee' ñu'u' nde'i Jesús

(Mt. 27:57-61; Mr. 15:42-47; Lc. 23:50-56)

³⁸ Kii' ndi'i ni xka'ndia' sakuu' ña jaan' ndii, ni xa'an José, te ni kiee' ñuu' Arimatea, te ni ka'an nda'vi' ra xiin' Pilato ña taxí te jaan' na'in ra ñu'u' nde'i Jesús. Te jaan' ndii, iin te ni ndikun' ichi' Jesús nduu' ra, ndisu' ni ndikun' si'e' ña'a' ra xa'a' a ña' yivi' ra te ka'nu' nuu' ne' judío. Te ni taxí Pilato jaan' ña na'in ra ñu'u' nde'i a jaan'. Sakan' te ni xa'an na'in ra a. ³⁹ Sakan' tu Nicodemo, te ni xa'an ndi'e' iin' ñuu' mii' ndu'u' Jesús ndii, ni xaa' ra ni'i' ra yatin' oko' uxí kilo' ña xavixín' va, ña ni nasaka' xiin' mirra xiin' áloe. ⁴⁰ Sakan' te ni na'in uvi' saa' ra ñu'u' nde'i Jesús, te ni tisuku' ra a toto, ña ni xakin' ra xa'an xavixín' jaan', saa' xi' xaá' ne' judío kii' nataan' ña ñu'u' nde'i ne' ni xi'i'. ⁴¹ Te yatín mii' ni xi'i' Jesús nuu' krusin ndii, kandu'u' iin' ña tata. Te tein' ña tata jaan' yoo' iin' yavi' ndii' xaa' mii' tia'an' kuna' ndee' iin' ñu'u' nde'i ne' yivi'. ⁴² Te ikan' ni chinaa' ra ñu'u' nde'i a jaan' xa'a' a ña yatín ka' iin' yavi' jaan', te siin' tuku'

ndii' xa' kuyatin' kuu' xaa' kivi' ña sakoo' tu'va' xiin' mii' te judío xa'a' ña yoo' viko' pascua.

20

So'o' ni xaa' a kii' ni natiaku' Jesús

(Mt. 28:1-10; Mr. 16:1-8; Lc. 24:1-12)

¹ Tikuiin' ka' ña'a' va' kivi' nuu' xa'a' ximana, te ni xa'an' María Magdalena yavi' ndii' mii' naá' ñu'u' nde'i Jesús. Te ni xini' a' ña' xa' ni nundia'a' yuu' ña' ndasi' yu'u' yavi' jaan'. ² Sakan' te ni ndava' a' kua'an' a' mii' ndu'u' Simón Pedro xiin' inga' te ndikun' ichi' Jesús, te kundani' va' a. Te ni ka'an' a' xiin' ra' ndii:

—Ni na'in te yivi' ñu'u' nde'i xto'o' e' tixín' yavi' ndii, te xini' e' mii' ni chikandu'u' ra a —ni kachi a'.

³ Ikan' te ni ndava' Pedro xiin' inga' te ndikun' ichi' Jesús jaan' kua'an' koto' ra yavi' jaan'. ⁴ Iin' kachi' ni taxta'an' uvi' saa' ra, ndisu' ndíee' ka' ni ndava' inga' ra te sakan' Pedro, te xi'na' ka' ra ni xaa' yavi' jaan'. ⁵ Te ni nakutandíe' ra xto'ni' ra tixín' yavi' jaan', te ni xini' ra ndíee' toto' ña' ni ndisuku' ñu'u' nde'i Jesús, ndisu' ni ndi'vi' ra. ⁶ Sakan' te ndikun' Simón Pedro xata' te jaan' ni xaa' ra, te ni nda'ni' ra tixín' yavi' jaan', te ni xini' ra ndíee' toto' ña' ni ndisuku' ñu'u' nde'i Jesús. ⁷ Te ni xini' tu' ra ndu'u' toto' ña' ni ndisuku' xini' Jesús. ⁸ Sakan' te ni nda'ni' tu' te nda'a' xa'a' a, te ni xaa' nuu' yavi' jaan', te ni xini' ra ña' ni yoo' jaan', te ni kandixa' ra a. ⁹ Kuachi' ndii' tia'an' kundani' ra kii' sakan' mii' yoso' a nuu' tutu' Ndiosí ña' ka'an' ña' ni kuni' a natiaku' a. ¹⁰ Te ni nandiko' te nda'a' xa'a' a jaan' mii' ndíee' ra.

So'o' ni xaa' a kii' ni tui' Jesús nuu' María Magdalena

(Mr. 16:9-11)

¹¹ Te María jaan' ndii, ni ndoo' a' iin' a' xaku' a' yatín yu'u' yavi' jaan'. Te kii' iin' a' xaku' a' jaan', te ni nakutandíe' a', te koto'ni' a' tixín' yavi' jaan' ndii, ¹² ni xini' a' uvi' ta'an' ángele' ni'nu' a' toto' yaa', te ndíee' a' mii' ni kandu'u' ñu'u' nde'i Jesús. Iin' a' mii' ni yoo' xini' a, te inga' a' mii' ni yoo' xa'a' a. ¹³ Te ni ka'an' a' xiin' a' ndii:

—¿Ndichun na xaku' un', pia'un? —ni kachi a.

Te ni nakujin ña' jaan' ndii:

—Xaku' i sakan' ña' ni na'in te yivi' ñu'u' nde'i xto'o i, te xini i mii' ni chikandu'u' ra a —ni kachi a'.

¹⁴ Kij' ndi'i ni ka'an a' ña' jaan', te ni nakoto xata' a' ndii, ni xini a' iin' Jesús ikan', ndisu ni nakuni ña'a' a'. ¹⁵ Te ni ndatu'un' ña'a' Jesús ndii:

—¿Ndichun na xaku' un', pia'un? ¿Yoo nanduku' un'? —ni kachi a.

Te ni xanini ña' jaan' ña' tee' te xito' ña' tata jaan' nduu' ra, sakan' na ni ka'an a' xiin' ra ndii:

—Tákuie, naa' yo'ó ni na'in a' ndii, ka'an un' xiin' i mii' ni chikandu'u' un' a, te ku'un na'in e —ni kachi a'.

¹⁶ Te ni ka'an Jesús xiin' a' ndii:

—María —ni kachi a.

Ikan' te ni nandiko' kuiin' a', te ni ka'an a' tu'un hebreo xiin' a' ndii:

—Raboni —ni kachi a'. Te ña' jaan' kuni kachi a maestro.

¹⁷ Ikan' te ni ka'an Jesús xiin' a' ndii:

—Töndia un' yu'u, sakan' ña' tia'an kaa i nuu' yuva' i. Ndisu kua'an mii' ndiee' ñani i, te ka'an un' xiin' ra ndii: “Xa kua'an kaa i nuu' yuva' i, ña' nduu' tu yuva' ndo'ó, nuu' Ndiosí i, ña' nduu' tu Ndiosí ndo'ó” —ni kachi a.

¹⁸ Sakan' te kua'an María Magdalena mii' ndiee' te nda'a' xa'a' a te ka'an a' xiin' ra ña' ni xini a' xto'o e', te ndatu'un' tu a' nuu' ra sakuu' ña' ni ka'an ña' jaan' xiin' a'.

S'o'o ni xaa a kij' ni tui Jesús nuu' te nda'a' xa'a' a

(Mt. 28:16-20; Mr. 16:14-18; Lc. 24:36-49)

¹⁹ Kij' ni xa'a' kuñyu xakuu' kivi' nuu' xa'a' ximana jaan' ndii, ndasi kutu' yi'e' vi'e' mii' ndiee' te nda'a' xa'a' Jesús xa'a' a ña' yi'vi ra te judío kuu' nuu'. Sakan' te ni nda'ni Jesús vi'e' jaan', te ni xikuiin a' ma'in' ra, te ni ka'an a' xiin' ra ndii:

—Na koo na ña' maní' xiin' nimá ndo' —ni kachi a.

²⁰ Ndi'i s'o'o ni ka'an a' ña' jaan', te ni nia'a' a' nda'a' a' xiin' toko' a' nuu' ra. Te ni nakuatia' va' ra kij' ni xini ra xto'o e'.

²¹ Te ni ka'an tukuu Jesús xiin' ra ndii:

—Na koo na ña' maní' xiin' nimá ndo'. Saa nii' ni ti'vi' yuva' e' Ndiosí yu'u te ka'an ndoso' i xa'a' a' ndii, nii' sakan' ti'vi' tu yu'u ndo'ó te ka'an ndoso' ndo' xa'a' i —ni kachi a.

²² Te kij' ndi'i ni ka'an a' ña' jaan' ndii, ni kondia tachi' yu'u' ña'a' a, te ni ka'an a' xiin' ra ndii:

—Natijn ndo' Espiritu Santo. ²³ Yoo ka koo ka'nu' ini ndo' xa'a' kuachi ndii, koo ka'nu' tu ini Ndiosí xa'a' kuachi ña, te yoo ka koo' ka'nu' ini ndo' xa'a' kuachi ndii, koo' ka'nu' tu ini Ndiosí xa'a' kuachi ña —ni kachi a.

Yo'o' ka'an Tomás ña' kändixa' ra ña' ni natiaku Jesús naa' küni ña'a' ra

²⁴ Iin te uxi uvi te nda'a' xa'a' Jesús, te nani' Tomás, te nani' tu te kuate ndii, koo' ra ndu'u' xiin' inga te nda'a' xa'a' a' jaan' kij' ni kixin a' nuu' te jaan'. ²⁵ Sakan' na ni ka'an inga te nda'a' xa'a' a' jaan' xiin' ra ndii:

—Ni xini ndu xto'o e' —ni kachi ra.

Ndisu ni ka'an Tomás xiin' ra ndii:

—Naa' küni i mii' nia'a' ni kuxi ra clavo nda'a' a, te tui i nuu' nda'a' i' i'kan', te se'vi tu i nda'a' i' toko' a' mii' ni tuxu'vi a' ndii, kändixa' xachi' i —ni kachi ra.

²⁶ Kij' ni ya'a' unia kivi', te ndiee' tukuu' te nda'a' xa'a' a' jaan' tixin vi'e' jaan', te ndu'u' tu Tomás xiin' ra kij' sakan'. Tee' ndee ni ndasi kutu' yi'e' vi'e' jaan' ndii, ni xaa Jesús, te ni xikuiin a' ma'in' ra tixin vi'e' jaan', te ni nakuatu ña'a' a' ka'an a' ndii:

—Na koo na ña' maní' xiin' nimá ndo' —ni kachi a.

²⁷ Sakan' te ni ka'an a' xiin' Tomás ndii:

—Tui nuu' nda'a' un' yo'o', te koto un' nda'a' i, sanakaá un' nda'a' un', te tui un' un' toko' i mii' ni tuxu'vi i. Te künduu ka un' te kändixa', süu' jaan' ndii künduu un' iin te kändixa' —ni kachi a.

²⁸ Ikan' te ni ka'an Tomás xiin' a' ndii:

—Xto'o mii' i nduu' yo'ó, te Ndiosí mii' tu i nduu' un' —ni kachi ra.

²⁹ Te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Kandixa' un' vitin xa'a' a' ña' ni xini nduchi' nuu' un' yu'u, ndisu sañu'u' va' Ndiosí ne kandixa' tee' ndee ni xini ña' yu'u —ni kachi a.

Yo'ó ka'án Juan xa'a' ndichun ni ke'i ra tutu yo'o'

³⁰ Ni xaa tu Jesús kua'a' ka चुण ka'nu nuu' te nda'a' xa'a' a, te ni ke'i sakuu' a nuu' tutu yo'o'. ³¹ Ndisu ni ke'i ña yo'o' te kandixa' ndo'ó ña Jesús nduu' Cristo, ña sakakú yoo', te suvi tu a nduu' si'e Ndiosí. Te naa' kandixa' ña'a' ndo' ndii, natjin ndo' kivi' ñuu ña kōo' kivi' ndi'i' xiin' ña ndiee' a.

21

Sq'o ni xaa a kij' ni tuví Jesús nuu' uxq ta'an te nda'a' xa'a' a

¹ Ni ya'a ña jaan', te ni satuví xiin' mii' tukuu' Jesús nuu' te nda'a' xa'a' a yu'u' miní Tiberias. Sq'o ni xaa a. ² Ñu'u' inga' te nda'a' xa'a' a, te nduu' Simón Pedro, xiin' Tomás, te nani' tu te kuate, xiin' Natanael, te ni kīee ñuu Caná, ña naá nuu' ñu'u' Galilea, xiin' uvi ta'an tiaa si'e Zebedeo, xiin' inga uvi ta'an ka te nda'a' xa'a' a. ³ Sakan' te ni ka'an Simón Pedro xiin' te jaan' ndii:

—Ku'un tava' i —ni kachi ra.

Te ni ka'an te jaan' xiin' ra ndii:

—Ku'un tu ndu'u xiin' un' —ni kachi ra.

Te ni kīee ra kua'an ra, te ni ko'ni ra tixin jin tundoo', ndisu nii' ñuu jaan' kōo' xachi' tiaka' ni tava' ra. ⁴ Te kij' xa kitú' ndii, ni xini ra iin' Jesús yu'u' miní jaan', ndisu ni nakuni ña'a' ra. ⁵ Te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Pia'un, ¿ñaá xa ni tava' ndo' tiaka' kuxi ndo'? —ni kachi a.

Te ni ka'an ra xiin' a ndii:

—Kōo' ri' —ni kachi ra.

⁶ Te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Skō'ni' ndo' ñunu' ndo' xjin' kua'a' tundoo' ñaa' te tava' ndo' ri' —ni kachi a.

Sakan' te ni skō'ni' ra a ikan', te ni sekun ra kua'a' koo' chukuu' ri' ndee küvi ka xta'ni' ra ñunu' jaan' tikui. ⁷ Te te nda'a' xa'a' a, te ndani a, ni ka'an xiin' Pedro ndii:

—Xto'o e' Jesús nduu' ña iin' kaa' —ni kachi ra.

Kij' ni xini sq'o Simón Pedro ña xto'o e' Jesús nduu' ña jaan' ndii, xaka'an e', te ni nakui'nu ra toto ra, sakan' ña xa ni tava' ra a, te ni skō'nu' ki'i' va ra miní jaan' te

xaa ra mii' iin' a. ⁸ Te inga te nda'a' xa'a' a ndii, ni kixin mii' ra xiin' tundoo' jaan' kañuu' ra ñunu' tiaka', sakan' ña xaku' xika' ñu'u' ra yu'u' miní, yatin' ciento metro kuiti' xika'. ⁹ Kij' ni nuu' ra ñu'u' ndii, ni xini ra ñu'u' tikei, te kanu' jin tiaka' yatan' ri', te ni xini tu ra jin xita' va'a. ¹⁰ Te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Taxi ndo' sava' tiaka', ti' sakan' ni tava' ndo' ñaa' —ni kachi a.

¹¹ Sakan' na ni skō'nu' Simón Pedro tixin tundoo', te ni xita' ra ñunu' jaan' ndee yu'u' miní mii' ichi kaa', te chitu' vi' a ñu'u' tiaka' na'nu'. Ciento uvi xiko uxi uní kuu' ri', tee' ndee kua'a' ya'a ri' ndii, ni tia'ndiá ñunu' jaan'. ¹² Te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Ñia'a ndo', te kuxi ndo' —ni kachi a.

Te ndee jin te nda'a' xa'a' a jaan' ni kundieni ndatu'un' ña'a' yoo' nduu' a, sakan' ña xa xini ra ña xto'o e' nduu' a. ¹³ Sakan' te ni kuyatin Jesús, te ni na'in a xita' va'a, te ni taxi ña'a' a nda'a' ra, te sakan' tu ni xaa a xiin' tiaka'. ¹⁴ Ña yo'o' nduu' ichi' ña uní ña ni tuví Jesús nuu' te nda'a' xa'a' a ndee kij' ni natia'ku a.

Yo'o' ka'án Jesús xiin' Pedro ña koto ra ne nduu' kuenta a, ndee naa xito' iin te yivi' mbee sana ra

¹⁵ Kij' ndi'i ni xixi ra, te ni ndatu'un' Jesús Simón Pedro ndii:

—Simón, si'e Jonás, ¿ñaá ndani kua'a' ka un' yu'u' te sakan' ña ndani un' te yo'o'? —ni kachi a.

Te ni ka'an ra xiin' a ndii:

—Uun ndo', táku'e, xini un' ña ndani i yo'ó —ni kachi ra.

Te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Koto ne nduu' kuenta i ndee naa xito' iin te yivi' mbee sana ra —ni kachi a.

¹⁶ Te ni ndatu'un' tukuu' ña'a' a ichi' ña uvi ndii:

—Simón, si'e Jonás, ¿ñaá ndani va un' yu'u'? —ni kachi a.

Te ni ka'an ra xiin' a ndii:

—Uun ndo', táku'e, xini un' ña ndani i yo'ó —ni kachi ra.

Te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Koto un' ne nduu' kuenta i ndee naa xaa' iin te xito' mbee sana ra —ni kachi a.

¹⁷ Te ni ka'an ni tukuu' a xiin' ra ichi' ña uní ndii:

—Simón, si'e Jonás, ¿ñáá ndani un' yu'u? —ni kachí a.

Te ni kusuchi' va iní ra xa'a' a ka xa uní ichi' ni ndatu'un' ña'a' a naa' ndani ña'a' ra. Sakan' na ni ka'an ra xiin' a ndii:

—Tákuie, sakuu' ña yoo xiní yo'ó, sakan' na kuu' xiní un' ña ndani yu'u yo'ó —ni kachí ra.

Te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Koto un' ne nduu' kuenta i ndee naa xaa' iin te xito' mbee sana ra. ¹⁸ Ña ndaku ka'an i xiin' un' ña kii' ni nduu un' te sava ndii, ni nakui'nu mii' un' toto un', te ni xa'an un' mii' ka ni kuní nimá un', ndisu kii' kuixa un' ndii, kataní un' nda'a' un', te inga ne yivi' sanaku'nú yo'ó toto un', te ku'un ña xiin' un' mii' kuní ku'un un' —ni kachí a.

¹⁹ Ni ka'an Jesús ña jaan', te nia'a a saa kundo'o ra kii' kuví ra, te xiin' ña jaan' natjin Ndiosí ña tiin' ka'nu'. Te ni ka'an ka a xiin' ra ndii:

—Kundikun ichi' i —ni kachí a.

Yo'o' ka'an Jesús xa'a' te nda'a' xa'a' a, te ndani ka a

²⁰ Sakan' te ni nakoto xata' Pedro, te ni xiní ra inga te nda'a' xa'a' Jesús, te ndani ka a, ndikun ra xata' kuaxi ra. Te jaan' nduu' te ni kuyatin nuu' Jesús, te ni ndatu'un' ña'a' ra kii' ndiee' ra xixi' ra ndii: “¿Yoo nduu' te sanakua'a yo'ó nda'a' te kuu' ka'nu' tákuie?”, ni kachí ra. ²¹ Te ni ndatu'un' Pedro Jesús kii' ni xiní ra te jaan' ndii:

—Tákuie, te te kaa', ¿ndee ña kundo'o ra? —ni kachí ra.

²² Te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Naa' kuní i ña tiaku ra ndee kii' nandiko' i iin yivi' yo'o' ndii, ¿yoo nduu' a ndi'ni yo'ó? Yo'ó ndii, kundikun ichi' i —ni kachí a.

²³ Xa'a' a jaan' na ni kiku kuento tein ñani ta'an' e' ña kuví te nda'a' xa'a' a jaan', ndisu ni ka'an Jesús ña kuví ra, süu' jaan' ndii ni ka'an a ndii: “Naa' kuní i ña tiaku ra ndee kii' nandiko' i iin yivi' yo'o' ndii, ¿yoo nduu' a ndi'ni yo'ó?”, ni kachí a.

²⁴ Te nda'a' xa'a' a jaan' nduu' te ndiee' yu'u' xa'a' sakuu' ña jaan', te ni ke'i ra a, te xiní e' ña ña ndixa ndiee' yu'u' ra. ²⁵ Te yoo kua'a' ka ña ni xaa Jesús. Sakan' na

kuii' naa' ni xikoso' i'in ña jaan' nuu' tutu ndii, tuu yu'u' ña ñani nuu' ñu'u' iin yivi' kundiee tutu ña ka'an xa'a' a naa' sakan' te ni ke'i a. Sakan' na kunduu a.

Tutu yo'o' nduu' ña ni ke'i San Lucas mii' ka'án ra xa'a' ña ni xaa te ni tjanu' Jesús

*Ni ka'an Jesús ña ti'vi' a Espiritu Santo
koo xiin' yoo', ne ndikún ichi' a*

¹ Tutu ña ni ti'vi' nuu' i nda'a' un', xkuaa' Teófilo ndii, ka'án a xa'a' sakuu' ña ni xaa Jesús xiin' xa'a' sakuu' ña ni sania'á a ndee kii' ni xa'a' a xiin' chuun nuu' a, ² xiin' ndee kii' ni kaa a ndivi'. Te kii' kuní ka kaa a ndivi' ndii, xiin' ña ndiee' Espiritu Santo ni ka'an chuun' a nuu' te ni nakaxin a sania'á ichi' a ndee ña kuní a saa ra. ³ Te kii' ni xka'ndia ña ni xi'i a, te ni natiaku a ndii, nii' uvi xiko kivi' ni tuvi a nuu' te jaan' xiin' kua'a' nuu' ña sania'á kaxi' ña'a' a ña ni natiaku xna'a a. Te ni ka'an tu a xiin' ra xa'a' saa kuní Ndiosí ka'ndia chuun' a nimá ne yivi'. ⁴ Te unta' kii' ndu'u' inga' ka Jesús xiin' te jaan' ndii, ni ka'an chuun' a xiin' ra ndii:

—Kundiātu ndo' ñuu Jerusalem ndee saxinú Ndiosí, yuva' e', kuento a ña ni taxí a nuu' ndo' saa ni xini so'o ndo' ni ka'an i. ⁵ Sakan' ña Juan ndii, xiin' tikui ni sakuchi' ra ne yivi' kuenta Ndiosí. Ndisu Ndiosí ndii, ndee ndia'vi' kivi' kuní, te sakuchi' a ndo'ó kuenta a xiin' ña ndiee' Espiritu Santo —ni kachi a.

*So'o ni xaa a kii' ni ndani'i Ndiosí Jesús
te kua'an a ndivi'*

⁶ Te te ni nakaya xiin' Jesús jaan' ni ndatu'un' ña'a' ndii:

—Tákuie, ¿ñaá vitin taxí un' ña xa'a' ka'ndia chuun' mii' ndu, ne ta'an' un', ne Israel? —ni kachi ra xiin' a.

⁷ Te ni nakuijn Jesús nuu' ra ndii:

—Koo' xa'a' ña kundani ndo'ó amaa, uun ndee kivi' kuji' xaa ña koo ña xa ni chituní yuva' e' Ndiosí xiin' ña ndiee' mii' a. ⁸ Ndisu kii' vikui'nu Espiritu Santo ndo'ó ndii, natijn ndo' ña ndiee' a, te ndiee' yu'u' ndo' xa'a' i nuu' ne ndiee' ñuu Jerusalem, xiin' iin kanii' nuu' ñu'u' Judea, xiin' iin kanii' nuu' ñu'u' Samaria. Te iin

sakan' tu saa ndo' ña jaan' ndee mii' xan ndi'i iin yivi' —ni kachi a xiin' ra.

⁹ Ndi'i so'o ni ka'an a ña jaan', te ni xa'a' a kua'an kaa a ndivi', te ita' te jaan' xito' ndi'e' ña'a' ra ndee ni na'in ña'a' iin viko', te ni xini ka ña'a' ra. ¹⁰ Te kii' ita' ka te jaan' xito' te xito' ra ndivi' saa kuxika' Jesús kua'an kaa a ndii, numi' va te ni tuvi uvi ta'an te yivi' ni'nu' ra toto yaa ita' ra xiin' te jaan'. ¹¹ Te ni ka'an te uvi ta'an jaan' xiin' ra ndii:

—Ndo'ó, te ñuu Galilea, ¿ndichun na ita' ndo' xito' ndiaa ndo' ndivi'? Jesús, ña ni xika xiin' ndo' kaa' te kua'an a ndivi' ndii, saa nii' yoo' a xini ndo' kua'an kaa a ndivi' ndii, nii' sakan' tu koo a kii' nandiko' a —ni kachi te jaan'.

*Nakaxin te ni tjanu' Jesús sania'á ichi' a
iin te nani' Matías, te na'in chuun' ra nuu'
Judas*

¹² Sakan' te ni kiee te jaan' xini' xiki' ña nani' Olivos. Te xiki' jaan' ndii, yatín iin' a saa kuví ku'un xa'a' ne judío iin kivi' sábado, ña xinandiee' ña. ¹³ Kii' ni xaa ra ñuu jaan' ndii, ni kaa ra vi'e, te ni ko'ni ra ndienu mii' ndiee' nuu' sakuu' ra. Te ikan' ka'ni Pedro, xiin' Juan, xiin' Jacobo, xiin' Andrés, xiin' Felipe, xiin' Tomás, xiin' Bartolomé, xiin' Mateo. Te ka'ni tu Jacobo, te nduu' si'e Alfeo, xiin' Simón, te ni xika xiin' iin ti'vi, te nani' Zelote, xiin' Judas, te nduu' ñani Jacobo. ¹⁴ Te sakuu' te jaan' ndii, nakaya ra, te ka'án inga' ra xiin' Ndiosí xiin' iin ndaa' nimá ra. Te ka'ni tu sava ña'a' xiin' ra, te ka'ni tu María si'i' Jesús, xiin' ñani a ikan'.

¹⁵ Kii' sakan' ndii, ni xikuujn ndichi Pedro ma'in' ne ini xini Jesús xiin' e', ne kuu' yatin' ciento oko, ndiee' ikan', te ni ka'an ra ndii:

¹⁶ —Ñani ta'an' i, ni kuní a ña ni xinu ña yoso' nuu' tutu Ndiosí ña ni saka'án Espiritu Santo David xta'an' iin yivi', kii' ni ka'an ra xa'a' Judas, te ni ni'i' ichi' nuu' te yivi', te ni xa'an tijn ra Jesús. ¹⁷ Kuachi ndii iin te ni ndiaka ta'an' xiin' ndu'u ni nduu Judas jaan', te ni ndiso chuun tu ra ña sania'á ra ichi' a xiin' ndu. ¹⁸ (Te jaan' ndii, xiin' xu'un', ña ni xiku'un ya'vi' ra xa'a' ña ña'a' ña ni xaa ra, ni sata' ra iin ñu'u', te nuu' ñu'u' jaan' ni nama ra, te ni

tuví ra xíni' ra ñu'u' jaan' ndee ni ka'ndi ma'in' ra, te ni kíee sakuu' xiti ra. ¹⁹ Te ni xini sakuu' ne ndiee' ñuu Jerusalén kuento ña ni ndo'o te jaan'. Sakan' na kuii' ni chindu'u' ña kivi' ñu'u' jaan', Acéldama. Te ña jaan' kuni kachi a xiin' tu'un mji' ña ndii, ñu'u' ní'.) ²⁰ Sakan' na yoso' tu a nuu' tutu Salmos mii' ka'án a ndii:

Na nduxin xachi' mii' ni ndu'u' ra, te na koo' kundiee xachi' ka ikan'. Sakan' yoso' a. Te yoso' tu a ndii: Na ña'in chuun' tukú te yivi' nuu' ra. Sakan' yoso' a.

²¹ Ña jaan' na kuii' kuni a nakaxin e' iin te xa ndiaka' ta'an' xiin' ndu sakuu' kivi' ña ni xika xto'o e' Jesús tein e', ²² ndee kii' ni sakuchi' ña'a' Juan, te ndee kii' ni kaa Jesús jaan' ndivi'. Ña jaan' na kuii' kuni a ña kunduu iin te jaan', te ndiee yu'u' inga' xiin' ndu xa'a' ña ni natia'ku Jesús —ni kachi Pedro.

²³ Sakan' na kuii' ni nakaxin ne yivi' uvi ta'an te yivi'. José, te nani' tu Barsabás, te nani' tu ra Justo. Te inga ra nani' Matías.

²⁴ Sakan' te ni ka'an ña xiin' Ndiosí ndii: —Xto'o ndu Ndiosí, xa'a' a ña yo'ó xini saa iin' nimá sakuu' ne yivi' ndii, nia'a un' ndu ndee te uvi ta'an yo'o' ni nakaxin un', ²⁵ te ña'in chuun ra ña kunduu tu ra te tianu' Jesús sania'á ichi' a. Kuachi ndii ni nako Judas chuun jaan', te kua'an ra mii' ni xata'an ku'un ra —ni kachi ña.

²⁶ Sakan' te ni katin ña xa'a' uvi saa' te jaan', te ni xini ña ña Matías nduu' te ni nakaxin Ndiosí. Te ndee kii' sakan' ndii, ni natiin ña Matías jaan', te ni nduijn ra xiin' uxí iin ka te xa nduu' te ni tianu' Jesús sania'á ichi' a.

2

So' o ni xaa a kii' ni xikui' nu Espiritu Santo ne nduu' kuenta Jesús

¹ Te kii' ni xaa viko' Pentecostés ndii, iin xaan' ndiee' inga' sakuu' ne ini xini Jesús jaan'. ² Te numi' va, te ni ni' i ndiee' ndivi' ndee naa xaa' a kii' xka'ndiá iin tachi' ndiee' va, te ni ni' i kanii' tixin vi' e mii' ndiee' inga' ne jaan'. ³ Sakan' te ni xini ña ña tuví ña iin' ndee naa ñu'u' ndatin, te ni nata'vi' a, te iin ndaa' iin

ndaa' a ni xikundiee xini' i'in ne jaan'. ⁴ Te sakuu' ne jaan' ni xikui' nu Espiritu Santo, te ni xa'a' ka'án i'in ña tukú tu'un saa ni' saka'án ña'a' Espiritu Santo jaan'.

⁵ Kii' sakan' ndii, ni ndiee te judío, te saxinu' ña kuni Ndiosí, te ni kiee iin kanii' nuu' ñu'u' iin yivi' ñuu Jerusalén jaan'.

⁶ Te kii' ni xini so'o ña ña ni ni' i jaan' ndii, ni nakaya kua'a' xava'a ña mii' ndiee' ne ini xini Jesús jaan', te ni nandaní koo' chukuu' ña, sakan' ña i'in ña ni xini so'o ña tu'un mii' ña ka'án ne jaan'. ⁷ Te ni sana ini ña, te ni nandaní xava'a tu ña, te ni xa'a' ka'án xiin' ta'an' ña ndii:

—iSusí rain! Ne ni kiee ñu'u' Galilea nduu' sakuu' ne kaa' nu'. ⁸ Ndisu, ¿saa tu kuví xini so'o i'in yoo' ña ka'án ña tu'un mii' e', ña ni tuví e' xiin'? ⁹ Sakan' ña tein e' yo'o' ndii, ka'ni ne ni kiee ñu'u' Partia, xiin' ne ni kiee ñu'u' Media, xiin' ne ni kiee ñu'u' Elam, xiin' ne ni kiee ñu'u' Mesopotamia, xiin' ne ni kiee ñu'u' Judea, xiin' ne ni kiee ñu'u' Capadocia, xiin' ne ni kiee ñu'u' Ponto, xiin' ne ni kiee ñu'u' Asia, ¹⁰ xiin' ne ni kiee ñu'u' Frigia, xiin' ne ni kiee ñu'u' Panfilia, xiin' ne ni kiee ñu'u' Egipto, xiin' ne ni kiee ñu'u' Libia, ña kandu'u' yatín ñuu Cirene, xiin' ne ni kiee ñuu Roma, ne ndiee' ñuu yo'o', ne nduu' ne judío, xiin' ne ni nakundikun ña kandixa' ne judío. ¹¹ Te ka'ni tu ne ni kiee ñu'u' Creta, xiin' ne ni kiee ñu'u' Arabia. Ndisu sakuu' yoo' xini so'o xiin' tu'un mii' e' ka'án ña xa'a' chuun ka'nu' koo' chukuu' ña xaa' Ndiosí —ni kachi ña.

¹² Te ni sana ini sakuu' ña, te xini ka ña ndee ña saa ña, te ndatu'un' ta'an' ña ndii:

—¿Ndee ña kuni kachi tu sakuu' ña ni xini so'o e' kaa'? —kachi xiin' ta'an' ña.

¹³ Ndisu sava tukú ña xandi'i' tjo' ka'án ndii:

—Xini xava'a ne kaa' —kachi ña.

So' o ni xaa a kii' ni ka'an ndoso' Pedro

¹⁴ Sakan' te ni ndondichi' Pedro xiin' te uxí iin ta'an te nda'a' xa'a' Jesús xiin' ra. Te ni ka'an ti' e' Pedro xiin' ne kua'a' jaan' ndii:

—Ndo'ó, ne judío, ne ta'an' i, ne ni kiee tukú xaan', xiin' ndo'ó, ne ndiee' ñuu Jerusalén yo'o' ndii, kuni so'o ndo', te

chuyun xa'a' va ndo' ña ka'an i xiin' ndo' xa'a' ña xka'ndiá yo'o'. ¹⁵ Kuâsa' xini ne yo'o' naa xanini ndo'ó, kuachî ndii sakan' ka in nja'a kuitî' nduu' a. ¹⁶ Süu' jaan' ndii xa ni ka'an tiakú Joel xta'an' xa'a' ña xini ndo' kaá' kij' ni ka'an ra ndii:

¹⁷ Ni ka'an Ndiosí ndii:
Kivi' so'o' ndi'i' ndii,
taan' i Espíritu i nimá sakuu' ne yivi'.
Xa'a' a jaan' na tiaa si'e ndo'
xiin' ña'a' si'e ndo' ndii,
ka'an tiakú nja tu'un i.
Te ne sava ndii, kunî nja ña satuví xiin' mii' mij' i nuu' nja.
Te te xixa ndii, nia'a xiin' mii' i nuu' ra xiin' xani.

¹⁸ Te sakan' tu te xika' nuu' nuu' i, xiin' ña'a' ne xika' nuu' nuu' i ndii, taan' i Espíritu i nimá nja te ka'an tiakú nja tu'un i.

¹⁹ Te ndienü ndivi' ndii, saa i ña nandaní va ne yivi'.

Te nuu' ñu'u' iin yivi' ndii, saa i chuyun ka'nu' nuu' nja.
Naa kuu' xiin' níi', xiin' ñu'u', xiin' viko' ñu'ma.

²⁰ Ñu'u' ndii, kuü iin yavi xachi' a, te yoq' ndii, nanduü kua'a a ndee naa níi' ña kuní ka xaá kivi' chie ña ka'nu' koo' chukuu', ña ni chituní xto'o e'.

²¹ Te yoq ka kakan nuu' xto'o e' Ndiosí ndii, sakakú ña'a' a nuu' kuachî nja.

Ni kachî Joel.

²² 'Sakuu' ndo'ó, ne vi'e Israel xiin' i ndii, kunî so'o' ndo' ña ka'an i: Xa xini ndo'ó ña Jesús, ña ni kiee ñuu Nazaret ndii, ni nia'a Ndiosí nuu' ndo' ña sivi a ni tianu' ña jaan', te ni xaá a ña nia'a, xiin' ña nandaní va ne yivi', xiin' chuyun ka'nu' nuu' ndo'. ²³ Te xa ni xini Ndiosí ña sanakua'a iin te yivi' Jesús jaan' nda'a' ndo', sakan' ña mij' a ni chituní ña jaan' ndee ña kuní ka koo a. Te xiin' nda'a' te nja'a ni xa'ni' ña'a' ndo' nuu' krusín.

²⁴ Ndisü ni sanatiaku ña'a' Ndiosí, sakakú ña'a' a nuu' tundo'o' ña taxi' ña xi'í jaan', sakan' ña koo' ndiee' ña xi'í jaan' nuu' Jesús jaan'. ²⁵ Kuachî ndii xa ni ka'an tu David xa'a' a ndii:

Xini i ña yoo xto'o e' xiin' i sakuu' kivi'.
Sakan' ña nda'a' kua'a i yoo a,

te naa' yoo ña jaan' xiin' i ndii, koo' ndee iin ña kuvî kisi nimá i.

²⁶ Xa'a' a jaan' na va'a va kuni nimá i te xita' sivi' tu i yaa.

Te ndee ñu'u' nde'i i ndii, nandiee' ndiatu' inî a.

²⁷ Kuachî ndii näkoo xachi' un' yu'u' tixin yavi ndii,

ni ndee taxî tu un' ña tivi' ñu'u' nde'i te nduu' kuenta un'.

²⁸ Te xa ni nia'a un' yu'u' ndee ña nduu' ichi' va'a,

ña taxi' kivi' ñuu ña koo' kivi' ndi'i'.

Te sakutu' vi' un' nimá i xiin' ña sivi' xa'a' a ña yoo un' xiin' i.

Ni kachî ra.

²⁹ 'Ñani ta'an' i, taxî ndo' ka'an kaxi' i xiin' ndo' xa'a' te xii' yata' e' David. Te jaan' ndii, ni xi'i ra, te ni chinaá ña'a' te yivi' tixin iin ñaña'. Te iin' ka ñaña' jaan' ndee vitin ñuu yo'o'. ³⁰ Te ka'an tiakú tu'un Ndiosí ni nduu David jaan', te xa ni xini tu ra ña ni tijn ndiaa xiin' mii' mij' Ndiosí kij' ni taxî a kuento a nuu' ra ña iin te siani' xika' ra kunduu te ka'ndia chuun' kuu' nuu', te kunduu' ra mii' ni xa'ndia chuun' ra.

³¹ Sakan' na ndee ña kuní ka natiaku ña kunduu Cristo, ña sakakú yoo', te ni ka'an tuvi' inî ra xa'a' ñu'u' nde'i a, ña ndoo xachi' a tixin yavi ndii, ni ndee tivi' tu a. ³² Te Jesús jaan' ndii, ni sanatiaku ña'a' Ndiosí. Te sakuu' ndu'u' nduu' ne ndiee' yu'u' xa'a' ña jaan'. ³³ Te kij' ndi'i' ni tijn ka'nu' Ndiosí Jesús ndee ni chindu'u' ña'a' nda'a' kua'a a, te ni natijn Jesús jaan' Espíritu Santo nda'a' yuva' e' Ndiosí, ña ni taxî a kuento a xa'a', ikan' te ni taxî ña'a' Jesús jaan' nda'a' ndu. Te Espíritu Santo jaan' nduu' ña xaa' ña xini ndo', xiin' ña xini so'o' ndo' kaá' vitin.

³⁴ Sakan' ña süu' David nduu' te ni kaa ndivi'. Ndisü ni ka'an ra ndii:

Ni ka'an xto'o e' Ndiosí xiin' xto'o i ndii: Kunduu' nda'a' kua'a i

³⁵ na sandoó kui'e xachi' i te ndasi' yo'ó.

Ni kachî a xiin' ña jaan'.

³⁶ 'Sakan' na kuu' kuní a kundani kaxi' sakuu' ndo'ó, ne ta'an' i, ne Israel, ña Jesús, ña ni xi'i nuu' krusín ni xaá ndo' ndii, ni sakuiso' chuun' ña'a' Ndiosí, te nduu' a xto'o e', te nduu' tu a Cristo, ña sakakú yoo' —ni kachî Pedro.

³⁷ Kij' n̄i x̄in̄i so'o n̄iã ñã n̄i ka'an ra jaan' ndii, n̄i kusuchi' xava'a in̄i n̄iã. Sakan' na n̄i ndatu'un' n̄iã Pedro xiin' inga te n̄i tjanu' Jesús ndii:

—Ñan̄i ta'an' ndu, ¿ndee ñã kuní a saa ndu na sakan'?' —n̄i kachi n̄iã.

³⁸ Te n̄i nakujin Pedro nuu' n̄iã ndii:

—Nama ndo' nimá ndo' xa'a' kuachi ñã xaa' ndo', te kuchi' i'in ndo' kuenta Jesucristo te koõ ka'nu' in̄i Ndiosí xa'a' ndo'. Te taxi tu a Espiritu Santo kunaã nimá ndo'. ³⁹ Kuachi ndii n̄i chikandu'u' Ndiosí kuento a jaan' xa'a' ndo'ó, xiin' xa'a' si'e ndo', xiin' xa'a' sakuu' ne ndiee' xika' iin yivi', ne kun̄i xto'o e' Ndiosí kana a —n̄i kachi ra.

⁴⁰ Te xiin' kua'a' ya'a ka tu'un va'a n̄i ndiee yu'u' ra nuu' n̄iã, te n̄i ndiaa yu'u' tu ñã'a' ra ka'an ra xiin' n̄iã ndii:

—Saxinú ndo' ñã ka'an i yo'o', te kaku ndo' nuu' tundo'o' ñã kundo'o' ne n̄iã'a, ne ndiee' iin yivi' vitin —n̄i kachi ra.

⁴¹ Sakan' na kuii' ne n̄i nat̄iin tu'un ñã n̄i ka'an ndoso' ra xa'a' Jesús ndii, n̄i ch̄ich̄i n̄iã kuenta a. Te kij' sakan' ndii, n̄i ndujin yatin' un̄i m̄ii' ka ne yivi' xiin' ne xa in̄i xini Jesús. ⁴² Te n̄i ita n̄i' n̄iã nuu' ñã n̄i sania'á te n̄i tjanu' Jesús jaan', te iin ndaa' n̄i nduu nimá sakuu' n̄iã, te n̄i xixi inga' tu n̄iã, te n̄i ka'an inga' tu n̄iã xiin' Ndiosí.

Sq'o n̄i ndiee inga' ne in̄i xini Jesús ñã nuu'

⁴³ Te n̄i nandan̄i va sakuu' ne jaan', sakan' ñã kua'a' va ñã nandan̄i ne yivi' xiin' chuun ka'nu' n̄i xaa te n̄i tjanu' Jesús jaan'. ⁴⁴ Te sakuu' ne in̄i xini Jesús ndii, iin ndaa' va n̄i nduu n̄iã, te n̄i ch̄indiee' ta'an' tu n̄iã xiin' ñã kumi' n̄iã. ⁴⁵ Ni xiko' n̄iã ñu'u' n̄iã xiin' ñã kumi' n̄iã, te n̄i nata'vi' n̄iã xu'un', ñã n̄i ki'in n̄iã xa'a' a, nda'a' sakuu' inga ne in̄i xini Jesús saa kuní nuu' i'in n̄iã. ⁴⁶ Te saa kivi' nakayá n̄iã yi'e' yukun' ka'nu' xaka'nu' n̄iã Ndiosí. Te n̄i xixi inga' n̄iã ñã xaxi' xakuua' kuenta Jesús vi'e n̄iã. Te n̄i yoo tu ñã xaxi' inga' n̄iã ñã'a xa'a' ñã va'a kuni n̄iã, te vita kuu' nimá n̄iã kij' xaa' n̄iã ñã jaan'. ⁴⁷ Xaka'nu' n̄iã Ndiosí, te va'a va kuni sakuu' ne ñuu jaan' xini ñã'a' n̄iã. Te i'in kivi' kua'an ndii, nakaya ka xto'o

e' ne sakakú a nuu' kuachi n̄iã, te nduun' n̄iã xiin' ne xa nduu' kuenta a jaan'.

3

Sq'o n̄i xaa a kij' n̄i sanda'a Pedro iin te kui'e xa'a'

¹ Pedro xiin' Juan ndii, kua'an kaa ra yi'e' yukun' ka'nu' ka un̄i xakuua', ñã nduu' hora ñã xi ka'an ne judío xiin' Ndiosí. ² Te iin te kui'e xa'a' ndee n̄i tuvi ra ndii, saa kivi' kua'an ndiaka ñã'a' ne yivi' yi'e' yukun' ka'nu' mi' nani' a yi'e' ndatun'. Chindu'u' ñã'a' n̄iã ikan' te kakan ra xu'un' nuu' ne xka'ndiá kua'an yukun' jaan'. ³ Kij' n̄i x̄in̄i ra kuan ko'ni Pedro xiin' Juan nuu' ki'e yukun' jaan' ndii, n̄i xa'a' xikan ra xu'un' nuu' te jaan'. ⁴ Te n̄i nakoto ndi'e' kaxi' ñã'a' uvi saa' te jaan', te n̄i ka'an Pedro xiin' te kui'e xa'a' jaan' ndii:

—Koto'ni un' nuu' ndu —n̄i kachi ra.

⁵ Te n̄i xito ndi'e' kaxi' va te kuni kuvi jaan' nuu' uvi saa' te jaan' ndiatu' in̄i ra ñã saman̄i' ñã'a' te jaan' ñã'a'. ⁶ Ndisu n̄i ka'an Pedro xiin' ra ndii:

—Koo' xu'un' i te ch̄indiee' i yo'ó. Ndisu ch̄indiee' i yo'ó xiin' ñã kumi' i. Xiin' ñã ndiee' Jesucristo, ñã n̄i kiee ñuu Nazaret, kujin ndich̄i un' te kaka un' —n̄i kachi ra.

⁷ Sakan' te n̄i t̄ijn Pedro nda'a' kua'a te jaan', te n̄i ndan̄i' ñã'a' ra. Te xaka'an e', te n̄i nakoo ndiee' xa'a' ra xiin' sukun' xa'a' ra. ⁸ Te iin n̄i ndondich̄i t̄io' ra. Te n̄i xa'a' xika' ra. Ikan' te n̄i sko'nu' ra xiin' uvi saa' te jaan' nuu' ki'e yukun' jaan'. Xika' ra, te kandeta' ra xaka'nu' ra Ndiosí. ⁹ Te n̄i x̄in̄i sakuu' ne yivi' saa xika' ra xiin' saa xaka'nu' ra Ndiosí. ¹⁰ Te n̄i nakun̄i ñã'a' n̄iã ñã te jaan' nduu' te n̄i ndu'u' xikan xu'un' yi'e' yukun' ñã nani' yi'e' ndatun'. Te n̄i nandan̄i xava'a n̄iã, te x̄in̄i ka n̄iã ndee ñã kan̄in̄i n̄iã xa'a' ñã n̄i nda'a' ra jaan'.

Ka'an ndoso' Pedro nuu' ki'e yukun' ka'nu'

¹¹ Te n̄i nda'a jaan' ndii, n̄i nakoo ra Pedro xiin' Juan. Te sakuu' ne yivi', ne nandan̄i xava'a jaan' ndii, n̄i taxa'an' n̄iã kua'an n̄iã vi'e ndiká xa'a' ñã nani' yi'e' Salomón. ¹² Te kij' n̄i x̄in̄i Pedro ne jaan', te n̄i ka'an ra xiin' n̄iã ndii:

—Ndo'ó, ne ta'an' ndu, ne Israel, ¿ndichun na nandaní va ndo' xa'a' ña ni xka'ndia kaa'? Te, ¿ndichun na xito' ndi'e' ndo' ndu'u ndee naa ña ndiee' mii' ndu, uun ña saxinú va ndu ña kuní Ndiosí na ni xaa sakan', te xika' te kaa'? ¹³ Ndiosí, ña nduu' xto'o nuu' te xii' yata' e' Abraham xiin' Isaac xiin' Jacob ndii, ni tjin ka'nu' a si'e a, ña nduu' Jesús. Te ndo'ó ndii, ni sanakua'a ña'a' ndo' nda'a' Pilato, te ni taxi ndo' saña' ña'a' ra kii' xa ni xindoo nimá ra saa ra ña jaan'. ¹⁴ Ndisu ndo'ó ndii, ni saxioo ndo' ña su'un, ña nduu' tu ña xachuun' ndaku jaan', te ni xikan ndo' ña saña' ra jin te xa'ni' ne yivi'. ¹⁵ Te ni xa'ni' ndo' ña taxi' kivi' ñuu e' jaan', ndisu ni sanatiaku ña'a' Ndiosí tejn ne ni xi'i. Te ndiee' yu'u' ndu'u xa'a' ña jaan'. ¹⁶ Te xa'a' ña ini ndu xini ndu Jesús na ni sanda'a a xa'a' te yo'o. Te xini ndo'ó ña ni nda'a ra, te xini tu ña'a' ndo'. Te xa'a' ña ini ndu xini ndu Jesús na ni sanda'a xachi' ña'a' a nuu' sakuu' ndo'ó.

¹⁷ 'Ne ñani ta'an' i, vitin ndii, xini yu'u ña ni xaa sa'vi ini ndo' ña jaan', te sakan' tu te xixa te kuu' nuu' ñuu e'. ¹⁸ Ndisu xiin' ña ni ndo'o a jaan' ni saxinú Ndiosí ña xa ni ka'an tuni a xta'an', kii' ni saka'an tiakú a sakuu' te ni ka'an tu'un a, ña ni kuni a kundo'o Cristo, ña sakakú yoo'. ¹⁹ Xa'a' a jaan' na kuu' nama ndo' nimá ndo' xa'a' kuachi ña xaa' ndo', te nandu'u i'in ndo' kuenta Ndiosí, te sandoyo' a kuachi ndo'. Sakan' te taxi xto'o e' Ndiosí jaan' nandiee' ndo' kii' xaa' kivi' ña ni chituni a. ²⁰ Te ti'vi' tu a Jesucristo nuu' e' saa xa ni chituni a xa'a' ña jaan' ndee ña nuu'. ²¹ Te Jesús ndii, kuni a ña kundu'u' a ndivi' ndee ndasaxaa' Ndiosí sakuu' ña yoo saa ni' ni saka'an a te ni ka'an tiakú tu'un a xta'an' kivi', te nduu' nditia a. ²² Sakan' tu ni ka'an Moisés xiin' ne xii' yata' e' ndii: "Xto'o e' Ndiosí ndii, sakaku' a tejn e' jin te ka'an tiakú tu'un a ndee naa yu'u. Kuni so'o ndo' sakuu' ña ka'an te jaan' xiin' ndo'. ²³ Te yoo ka kändixa' ña ka'an te jaan' ndii, kundu'u ka nja kuenta ne ñuu e'", ni kachi Moisés jaan'.

²⁴ 'Sakuu' te ni ka'an tiakú tu'un Ndiosí, ña ni xa'a' a ndee kii' ni xika Samuel ndii, ni ka'an ra xa'a' ña xka'ndia kivi'

vitin. ²⁵ Xa'a' a jaan' na ndo'ó nduu' ne natijn ña va'a, ña ni ka'an te ni ka'an tiakú tu'un Ndiosí jaan' xa'a'. Te sakan' tu natijn ndo' kuento ña ni ndoo Ndiosí xiin' te xii' yata' e' Abraham kii' ni ka'an a xiin' ra ndii: "Xa'a' ña saa jin siani' xika' un' sañu'u' i sakuu' ne yivi' jin yivi'", ni kachi a xiin' ra. ²⁶ Te kii' ni sanatiaku Ndiosí si'e a Jesús ndii, xi'na ka nuu' ndo'ó ni ti'vi' ña'a' a, te sañu'u' ña jaan' ndo'ó, te nakoo ndo' ña nja'a ña xaa' ndo' —ni kachi Pedro.

4

So'o ni xaa a kii' ni ka'an Pedro xiin' Juan nuu' te kuu' nuu'

¹ Iin' ka Pedro xiin' Juan ka'an ndoso' ra nuu' ne yivi' jaan', ikan' te ni ndekuie sutu, xiin' te kuu' nuu' nuu' te xiin', te xito' yukun' ka'nu', te ni ndekuie tu sava te saduceo. ² Te xi'e va sakuu' te jaan' xa'a' ña sania'a Pedro xiin' Juan ne yivi', ka'an ndoso' ra xa'a' ña ni natia'ku Jesús, xa'a' a jaan' na natia'ku tu yoo'. ³ Te ni tjin ña'a' ra, te xa'a' a ña xa ni kuaa' kii' sakan' ndii, ni ko'ni ña'a' ra vi'e kaa te sana'má ña'a' ra ndee tukú kivi'. ⁴ Ndisu kua'a' va ne ni xini so'o tu'un jaan' ndii, ni kändixa' nja a. Te ña mii' ndi'i' te yivi' kuiti' ndii, yatin' u'un mií kuu' ra.

⁵ Te ñuu Jerusalén ikan' tukú kivi' ndii, ni nakaya te xa'ndia chuun' kuu' nuu', xiin' te xixa nuu' ñuu, xiin' te sania'a tu'un ndei' Ndiosí, ⁶ xiin' sutu ka'nu', te nani' Anás, xiin' Caifás, xiin' Juan, xiin' Alejandro, xiin' sakuu' sutu te jin kuu' xiin' sakuu' sutu jaan'. ⁷ Te ni xa'an naka te xiin' Pedro xiin' Juan, te ni xata ña'a' ra ma'in' te kuu' nuu' jaan'. Te ni ndatu'un' ña'a' te jaan' ndii:

—¿Yoo ni taxi ndiee' ndo', uun yoo xiin' ña ka'an chuun' ni xaa ndo' ña jaan'? —ni kachi ra.

⁸ Te chitu' vi' Pedro xiin' ña ndiee' Espíritu Santo, te ni nakujin ra ndii:

—Ndo'ó, te xa'ndia chuun' nuu' ñuu e', xiin' ndo'ó, te xixa ndii, ⁹ ndatu'un' ndo' ndu'u vitin xa'a' ña ni xaa ndu ña va'a xa'a' jin te kuni kivi' yo'o', te kuni ndo' saa ni xaa a, te ni nda'a ra. ¹⁰ Na kundani sakuu' ndo'ó, xiin' sakuu' ne ta'an' e', ne

Israel, ña xiin' ña ndiee' Jesucristo, ña ni kīee ñuu Nazaret, ni nda'a te iin' xiin' ndu yo'o'. Te Jesús jaan' ndii, xiin' tu'un yu'u ndo'ó ni xa'ni' ña'a' te yivi' nuu' krusín, te ni sanatiaku ña'a' Ndiosí. ¹¹ Te Jesucristo jaan' nduu' yuu' ña ni nakoo ndo'ó, te xa'a vi'e, te yuu' jaan' ni nanduuy ña nuu' ña tiin' xa'a' vi'e. ¹² Sakan' ña Jesús jaan' kuiti' kuvī sakakú yoo' nuu' kuachi e'. Kuachi ndii ni sakuiso' chuun' Ndiosí inga ña kumi' ña ndiee' nuu' ñu'u' iin' yivi', te sakakú a yoo' nuu' kuachi e' —ni kachi Pedro.

¹³ Te ni xini te kuu' nuu' jaan' ña Pedro xiin' Juan ndii, xiin' ña ndieni ka'an ra, te ni kundani tu ra ña ni sakuaan kua'a' te jaan', te ni kundani tu ra ña te nda'vi so'ó nduu' tu ra. Sakan' na kuii' ni nandani xava'a ra, te ni nakuni ra ña te ni xika xiin' Jesús nduu' te jaan'. ¹⁴ Te siin' tuku' ndii, ni xini tu ra ña iin' te ni nda'a jaan' xiin' te jaan'. Xa'a' a jaan' na koo' a ni kuvī ka'an ra. ¹⁵ Xa'a' a jaan' na ni ka'an chuun' te kuu' nuu' jaan', te ni kīee te jaan' vi'e ka'nu' jaan', te ni xa'a' ndatu'un' xiin' ta'an' te kuu' nuu' jaan' ¹⁶ ka'an ra ndii:

—¿Ndee ña saa e' xiin' te yivi' kaa'? Sakuu' ne ndiee' ñuu' Jerusalén yo'o' xini ña ni xaa xna'a' ra iin' chuun' ka'nu'. Te kuvī ka'an e' ña koo' ña jaan' ni yoo. ¹⁷ Ndisu ña kuvī saa e' te kiku ka kuento xa'a' ña jaan' ndii, na sayi'vi ña'a' e', te ndee vitin te ndee nuu' ku'un e' ndii, ka'an ka ra xiin' ña ndiee' Jesús jaan' nuu' ndee iin' ne yivi' —ni kachi xiin' ta'an' ra.

¹⁸ Te ni kana ña'a' ra, te ni ka'an chuun' ra xiin' te jaan' ña ka'an ka ra xa'a' ña ndiee' Jesús, te ni ndee sania'á ka tu ra ne yivi' xa'a' a. ¹⁹ Ndisu Pedro xiin' Juan ndii, ni ka'an ra xiin' te kuu' nuu' jaan' ndii:

—Nakanini ndo' naa' va'a ka nduu' a nuu' Ndiosí ña kandixa' ndu ña ka'an ndo'ó te sakan' ña ka'an ña jaan'. ²⁰ Sakan' ña ndu'u' ndii, kuvī vikuijn ndu ña ka'an ndu xa'a' ña ni xini nduchi' nuu' ndu xiin' xa'a' ña ni xini so'ó ndu —ni kachi ra.

²¹ Te kij' ni ndi'i ni sayi'vi ka ña'a' te jaan' ndii, ni saña' ña'a' ra. Te koo' a ni kuvī saa ka ra xiin' te jaan', sakan'

ña sakuu' ne yivi' xaka'nu' Ndiosí xa'a' ña ni xka'ndia xiin' te ni kuni kuvī jaan'. ²² Kuachi ndii ya'a' uvi' xiko kuiya ni kumi' te jaan' kij' ni sanda'a ña'a' Ndiosí xiin' chuun' ka'nu' jaan'.

Ka'an ne ini xini Jesús xiin' Ndiosí

²³ Te kij' ni ndoo ndiká Pedro xiin' Juan ndii, ni xa'an ra mii' ndiee' ne ini inga' xini Jesús xiin' ra, te ni ka'an ra xiin' ne jaan' sakuu' ña ni ka'an sutu kuu' nuu' xiin' ña ni ka'an te xixa nuu' ñuu' jaan' xiin' ra. ²⁴ Te kij' ni xini so'ó ne jaan' ña ni ka'an ra ndii, ni ka'an ti'vi nja xiin' Ndiosí ndii:

—Xto'ó ndu, ña xa'ndia chuun' nuu' sakuu' ña yoo, yo'ó nduu' ña ni xa'a ndivi', xiin' ñu'u', xiin' miji ka'nu', xiin' sakuu' ña kumi' ña jaan'. ²⁵ Xiin' ña ndiee' Espiritu Santo ni saka'an yo'ó David, te xij' yata' ndu, te ni xika nuu' nuu' un' kij' ni ka'an ra ndii:

¿Ndichun na xi'é ne yivi' iin' yivi' xini nja Ndiosí?

¿Te ndichun tu na chituni saka nja kuento nja, te kunta'an' nja xiin' a?

²⁶ Te sakuu' te xa'ndia chuun' ka'nu' kuu' nuu' iin' yivi',

xiin' te xa'ndia chuun' nuu' ñuu' ndii, nakata' siki' ra kuento ra, te xatei' ra nuu' xto'ó e' Ndiosí,

te xatei' tu ra nuu' Cristo, ña nduu' kuenta a.

Ni kachi David jaan'.

²⁷ 'Sakan' ña ña ndixa xna'a' nduu' a ndii, ni nduijn Herodes xiin' Poncio Pilato, xiin' ne ta'an' ndu, ne Israel, xiin' ne tuku' ñuu' yo'o', te ni xa'ni' nja Jesús si'e un', ña su'un, ña xika' nuu' nuu' un', ña ni sakuiso' chuun' un'. ²⁸ Te xiin' ña ni xaa ne jaan', saxinú yo'ó ña xa ni chituni mii' un' ndee ña nuu' xiin' ña ndiee' un' ña koo a. ²⁹ Te vitin, xto'ó ndu, koto un' ña ni ka'an xatu va ra xiin' ndu, te taxi un' ndiee' ndu, ne xika' nuu' nuu' un', te kuän yi'vi ndu te ka'an ndu xa'a' un' nuu' ne yivi'. ³⁰ Te ti'vi' un' ña ndiee' un' te sanda'a un' ne kuni kuvī, te saa tu un' chuun' ka'nu' xiin' ña nandanī ne yivi', te xiin' ña ndiee' si'e un' Jesús, ña su'un, saa un' sakuu' ña jaan' —ni kachi nja.

³¹ Te kij' ndi'i ni ka'an nja xiin' Ndiosí ndii, ni taan mii' ndiee' nja jaan'. Te

n̄i ch̄itu' nimá s̄akuu' n̄iá xiin' Esp̄iritu Santo. Te n̄i ka'an n̄iá tu'un Ndiosí xiin' ña nd̄ieni nuu' ne yivi'.

Iin ndaa' nimá ne in̄i xini Jesús

32 Te s̄akuu' ne in̄i xini Jesús xiin' e' ndii, iin ndaa' nduu' nimá n̄iá, te iin ndaa' tu xanini n̄iá. Te ndee iin n̄iá x̄anini ña ña'a ña kumi' n̄iá ndii, ña'a m̄ji' kuit̄i' n̄iá nduu' a. Süu' jaan' ndii ña'a s̄akuu' n̄iá nduu' a. 33 Te te n̄i t̄ianu' xto'o e' Jesús ndii, xiin' kua'a' ka ña nd̄iee' ndiee' yu'u' ra xa'a' ña n̄i nātiaku a. Te chindiee' va Ndiosí s̄akuu' ne jaan'. 34 Te k̄o' ndee iin ne ndo'o' xa'a' ña'a tein n̄iá, sakan' ña ne yoo iin uvi' ta'an vi'e, uun ne yoo ñu'u' ndii, n̄i x̄iko' n̄iá a, te n̄i tax̄i n̄iá xu'un' 35 nda'a' te n̄i t̄ianu' Jesús jaan', te nāta'vi' ra a sāa kuu' a kuni nuu' i'in ne ndo'o' xa'a' ña'a.

36 Iin te nani' José, te n̄i tuv̄i nuu' ñu'u' Chipre, te nduu' s̄iani' xika' Leví ndii, n̄i ch̄indu'u' tu te n̄i t̄ianu' Jesús kivi' ra Bernabé, te ña jaan' kuni kach̄i a te xandieni ne yivi'. 37 Te jaan' ndii, n̄i kumi' ra iin ñu'u', te n̄i x̄iko' ra a, te n̄i tax̄i ra xu'un' a jaan' nda'a' te n̄i t̄ianu' Jesús.

5

So'o n̄i x̄a a k̄i' n̄i x̄iqa Ananías xiin' Safira kuni xa'an' n̄iá ne in̄i xini Jesús

1 N̄i yoo iin te yivi', te n̄i nani' Ananías, te jaan' xiin' ña' si'i ra Safira ndii, n̄i x̄iko' n̄iá iin ñu'u' n̄iá, 2 ndisu n̄i nak̄ata n̄iá kuento n̄iá, te n̄i ndoo n̄iá xiin' chaa' xu'un' ña n̄i k̄i'in n̄iá xa'a' ñu'u' jaan', te n̄i k̄ix̄in ndiaka' ra chaa' kuit̄i' xu'un' jaan' nda'a' te n̄i t̄ianu' Jesús. 3 Te n̄i ka'an Pedro xiin' ra ndii:

—Ananías, ¿ndichun na n̄i tax̄i un' n̄i s̄akutu' ña nd̄iva'a nimá un', te n̄i ka'an un' tun vix̄i nuu' Esp̄iritu Santo, te n̄i ndoo un' xiin' chaa' xu'un' ña n̄i k̄i'in un' xa'a' ñu'u' un'? 4 Kij' tīa'an x̄iko' un' ñu'u' jaan' ndii, ña'a m̄ji' un' n̄i nduu a, te kij' n̄i x̄iko' un' un' ndii, ña'a m̄ji' tu un' n̄i nduu xu'un' ña n̄i k̄i'in un' xa'a' a. ¿Ndichun na n̄i x̄aa un' ña jaan'? Süu' nuu' te yivi' kuit̄i' n̄i ka'an un' tun vix̄i jaan', süu' jaan' ndii ndee nuu' Ndiosí n̄i ka'an un' ña jaan' —n̄i kach̄i Pedro.

5 Te kij' n̄i x̄in̄i so'o Ananías tu'un jaan' ndii, n̄i nduva' ra ñu'u', te iin n̄i xi'i t̄io' ra. Te n̄i ȳi'vi xava'a s̄akuu' ne n̄i x̄in̄i kuento xa'a' ña n̄i ndo'o te jaan'. 6 Sakan' te n̄i kuyat̄in ndia'vi' te sava, te n̄i t̄isuku' ra toto ñu'u' nde'i Ananías jaan', te n̄i xa'an' ch̄inaá ña'a' ra t̄ix̄in yavi ndii.

7 Xa n̄i xka'ndia yatin' un̄i ta'an hora, te n̄i ki'vi ña' si'i Ananías ikan'. Te ña' jaan' ndii, x̄in̄i a' ndee ña n̄i xka'ndia ikan'.

8 Sakan' te n̄i ndatu'un' ña'a' Pedro ndii: —¿Ñaa' so'o kuit̄i' kuu' xu'un' ña n̄i k̄i'in ndo' xa'a' ñu'u' ndo'? Nakuiin un' —n̄i kach̄i ra.

Te n̄i ka'an a' ndii:

—Uun ndo'. Sakan' kuit̄i' kuu' a —n̄i kach̄i a'.

9 Te n̄i ka'an Pedro xiin' a' ndii:

—¿Ndichun na n̄i nak̄ata ndo' kuento ndo' te koto ku'a' ndo' Esp̄iritu xto'o e'? Ñaa', koto un', xa kuax̄i te n̄i xa'an nātaan' i' un', te vit̄in ndii, ku'un nātaan' tu ra yo'ó —n̄i kach̄i ra.

10 Xa num̄i' sakan', te n̄i nduva' a' ñu'u', te iin n̄i xi'i t̄io' a' xa'a' Pedro mii' iin' ra jaan'. Te kij' n̄i ko'ni te sava jaan' ndii, xa n̄i xi'i a'. Sakan' na n̄i na'in ña'a' ra, te n̄i xa'an nātaan' ña'a' ra xiin' a' mii' naá ñu'u' nde'i i' a'. 11 Xa'a' a jaan' na s̄akuu' ne nduu' kuenta Jesús xiin' s̄akuu' ne n̄i x̄in̄i kuento xa'a' s̄akuu' ña n̄i xka'ndia jaan' ndii, n̄i ȳi'vi xava'a n̄iá.

So'o n̄i x̄a a k̄i' n̄i sanda'a te n̄i t̄ianu' Jesús inga ne kuni kuv̄i

12 Te xiin' kua'a' chuun ka'nu' xiin' ña nandan̄i n̄i sanda'a te n̄i t̄ianu' Jesús jaan' ne yivi' ñuu jaan'. Te s̄akuu' ne in̄i xini Jesús ndii, nakayá te nakayá n̄iá vi'e kandiká xa'a' ña nani' ȳi'e Salomón.

13 Te tuk̄u ne yivi' ndii, ndee iin n̄iá n̄i kuni nduiin xiin' ne ndikún ichi' Jesús xiin' e'. Ndisu ne ñuu jaan' ndii, n̄i ka'an va'a xava'a n̄iá xa'a' ne jaan'. 14 Te ne in̄i xini xto'o e' ndii, so'o kuu' kua'a' ka ne yivi' nduiin' xiin' n̄iá i'in kivi' kua'an, so'o tiaa n̄i so'o ña'a' n̄i. 15 Te ndee ne kuni kuv̄i n̄i tava' n̄iá, te n̄i tand̄iee ña'a' n̄iá ya'ya nuu' tun' xto xiin' nuu' ȳivi'. Sakan' te kij' xka'ndia Pedro ndii, tondia na tee' kunda'vi' kuit̄i' ra sava ne jaan' te nda'a' n̄iá. 16 Te ndee ne ndiee' ñuu ña

ñu'u' yatın ñuu Jerusalén ndii, kua'a' nja nı kixın xiin' ne kuni kuvı xiin' ne ñu'u' ña ndıva'a nimá, te nı nda'a sakuu' ne jaan'.

So'õ nı xaa a kii' nı ñu'u te nı tıanu' Jesús vi'e kaa

¹⁷ Sakan' te sutu ka'nu' xiin' sakuu' te ndiee' inga' xiin' ra, te nduu' iin ti'vi te ndikún ña sania'á te saduceo ndii, nı xakuiñu va ra te nı tıanu' Jesús xa'a' ña ndikún ña'a' kua'a' ne yivi'. ¹⁸ Sakan' na kuii' nı ka'an chuun' ra xiin' te xıin' ra, te nı xa'an tıin te jaan' te nı tıanu' Jesús, te nı ko'ni ña'a' ra vi'e kaa. ¹⁹ Ndisu iin ángele, ña xika' nuu' nuu' xto'o e' Ndiosı ndii, nı nunia' a yi'e' vi'e kaa jaan' ñuu, te nı tava' ña'a' a, te nı ka'an a xiin' ra ndii:

²⁰ —Kua'an ndo' nuu' ki'e yukun' ka'nu', te ka'an ndoso' ndo' nuu' ne yivi' xa'a' sakuu' tu'un yo'o', ña taxi' kivi' ñuu ña koo' kivi' ndi'i' —nı kachi ra.

²¹ Sakan' na nı saxınu ra saa nii' nı xıni so'o ra, te nıa'a va kuaxi kitú' kivi' jaan' ndii, nı ko'ni ra nuu' ki'e yukun' ka'nu' jaan', te nı xa'a' sania'á ra ne yivi'.

Te nı ndekuıe sutu ka'nu' xiin' te ndiee' inga' xiin' ra, te nı nakana ra sakuu' te kuu' nuu' xiin' ra xiin' sakuu' te xıxa kuu' nuu' nuu' ne Israel. Te nı ka'an chuun' ra xiin' te xıin' ra ña ku'un ra vi'e kaa naka ra te nı tıanu' Jesús jaan', te kixın ndiaka ña'a' ra ikan'. ²² Ndisu kii' nı xaa ra vi'e kaa ndii, koo' ka te jaan' ñu'u' ikan'. Sakan' te nı nandiko' ra, te nı ka'an ra ndii:

²³ —Kii' nı xaa ndu vi'e kaa ndii, ndasi kutu' a, te ita' te xito' yi'e'. Ndisu kii' nı nunia' ndu a ndii, koo' ka ra ñu'u' —nı kachi ra.

²⁴ Kii' nı xıni so'o sutu ka'nu' jaan', xiin' te xa'ndia chuun' nuu' te xito' yukun', xiin' sutu kuu' nuu' ña jaan' ndii, nı ndi'ni va ra, te nı ndatu'un' ta'an' ra saa xka'ndia ña jaan' nuu' ku'un e'. ²⁵ Ndisu sakan' te nı xaa iin te yivi', te nı ka'an ra ndii:

—Koto ndo', te yivi', te nı taan' ndo' vi'e kaa ndii, nuu' ki'e yukun' ndiee' ra sania'á ra ne yivi' —nı kachi ra.

²⁶ Sakan' te nı xa'an te xa'ndia chuun' nuu' te xıin' xiin' nda'a' xa'a' ra, te nı naka ña'a' ra xiin' ña manı', sakan' ña

yi'vi ra kuvun yuu' ña'a' ne yivi'. ²⁷ Te kii' nı xaa ra xiin' te jaan' ndii, nı saxka'ndia ña'a' ra nuu' te xa'ndia chuun' kuu' nuu' jaan', te nı ka'an sutu ka'nu' xiin' ra ndii:

²⁸ —Xa nı ka'an chuun' ndiee' va ndu xiin' ndo' ña ka'an ndoso' ka ndo' xiin' ña ndiee' te yivi' jaan' nuu' ne yivi'. Ndisu ndo'ó ndii, xa nı chıtu' vi' ñuu Jerusalén yo'o' nı xaa ndo' xiin' ña sania'á ndo' xa'a' te jaan', te satavı kuachi tu ndo' ndu'u xa'a' ña nı xi'i ra —nı kachi ra.

²⁹ Te nı nakuın Pedro xiin' inga te nı tıanu' Jesús ndii:

—Kunı a ña xi'na ka Ndiosı kandixa' ndu te sakan' te yivi'. ³⁰ Te Jesús ndii, nı xa'ni' ña'a' ndo' kii' nı xikan ndo' ña kataxko' ña'a' te yivi' nuu' iin krusın. Ndisu Ndiosı, ña nı xaka'nu' ne xii' yata' e' ndii, nı sanatiaku ña'a' a. ³¹ Te xiin' ndiee' Ndiosı nı tıin ka'nu' a Jesús jaan', te nı chındu'u' ña'a' a nda'a' kua'a a, te nduu' ña jaan' ña kuu' nuu', te nduu' tu a ña sakakú yoo' nuu' kuachi e', te nama ne ta'an' e', ne Israel, nimá nja xa'a' kuachi ña xaa' nja, te saa nja ña kunı Ndiosı, te koo ka'nu' inı a xa'a' nja. ³² Te ndu'u nduu' te ndiee' yu'u' xa'a' ña nı ndo'o ña jaan', te ndiee' yu'u' tu Espıritu Santo, ña nı taxi' Ndiosı naá nimá ne kandixa' ña'a', xa'a' ña jaan' —nı kachi Pedro.

³³ Te kii' nı xıni so'o te kuu' nuu' jaan' ña jaan' ndii, nı nasaa' xava'a ra ndee nı kunı ra ka'ni' ña'a' ra. ³⁴ Sakan' te nı ndondıchi iin te fariseo, te nani' Gamaliel, te sanakuachi' tu'un ndei' Ndiosı. Te nı ka'an chuun' ra ña tava' te yivi' te jaan' ki'e iin xa'a'. Te Gamaliel jaan' ndii, xito' ka'nu' va ña'a' sakuu' ne ñuu jaan'. ³⁵ Te nı ka'an ra xiin' te kuu' nuu' jaan' ndii:

—Te ta'an' i, te Israel, koto va ndo' ndee ña saa ndo' xiin' te yivi' kaa'. ³⁶ Kuachi ndii nı yoo iin te nı nani' Teudas xta'an', te nı ka'an ña nduu' ra iin te ka'nu'. Te nı nduın yatin' kumi' ciento te yivi' xiin' ra. Ndisu kii' nı xa'ni' ña'a' te yivi' ndii, nı kiku sakuu' te ndikún ña sania'á ra, te xa ikan' nı ndi'i' ndoo ra. ³⁷ Te kii' nı ya'a ña jaan', te nı nuta Judas, te nı kiee ñu'u' Galilea, kivi' ña nakoso' ne yivi' xaa' te xa'ndia chuun'. Te kua'a' ne yivi' nı nduın tu xiin' te jaan', te nı xa'ni' tu te yivi' te jaan', te nı kiku ndoo sakuu'

ne n̄i nduujin xiin' ra, te xa ikan' n̄i ndi'i ndoo tu ne jaan'. ³⁸ Xa'a' a jaan' na ka'an i xiin' ndo' vitin ndii, sataña'a' ka ndo' te yivi' kaa', te na koo mii' ra sakan'. Sakan' ña naa' ña n̄i tuv̄i xini' te yivi' nduu' ña sania'á ra uun naa' kuenta te yivi' tu nduu' ña xaa' ra ndii, ndoñu'u' a. ³⁹ Ndisu naa' kuenta Ndiosí nduu' a ndii, k̄uvi sandoñu'u' ndo' a, te xiin' Ndiosí k̄unta'an' tu ndo' naa' sakan' —n̄i kachi ra.

⁴⁰ Te n̄i nat̄ijn te xa'ndia chuun' jaan' ña n̄i ka'an ra. Sakan' te n̄i kana ra te n̄i t̄ianu' Jesús jaan', te n̄i suku' iin' ña'a' te yivi', te n̄i ka'an chuun' tu ra xiin' te jaan' ña ka'an ka ra xiin' ña ndīee' Jesús, ikan' te n̄i sandoó ndiká ña'a' ra.

⁴¹ Te n̄i t̄ianu' Jesús jaan' ndii, va'a va kuni ra n̄i k̄īee ra nuu' te xa'ndia chuun' jaan' kua'an ra, sakan' ña n̄i xata'an nuu' Ndiosí ña kundo'o na ra xa'a' a ña ini ra xini ra Jesús. ⁴² Te saa kivi' n̄i sania'á ra naa kuu' nuu' k̄i'e yukun' ka'nu', xiin' naa kuu' vi'e ne yivi' ne kuu' mii', sakan' ña n̄i nakoo ra ña ka'an ndoso' ra ña Jesús nduu' ña n̄i t̄i'vi' Ndiosí sakakú yoo'.

6

Nakaxin ne nduu' kuenta Jesús ux̄a ta'an te ch̄ind̄īee' ta'an' xiin' te n̄i t̄ianu' a

¹ Te k̄i' sakan' ndii, xa'a' a ña so'o kuu' kua'a' ka ne nduu' kuenta Jesús ndii, n̄i xa'a' ka'an kuachi ne judío, ne ka'an tu'un griego, xata' ne judío, ne ka'an tu'un hebreo, sakan' ña ne kuaan', ne nduu' kuenta ne griego jaan' ndii, n̄i nat̄ijn xaluv̄i n̄i ña xaxi' saa kivi' saa xata'an nat̄ijn n̄i, kachi n̄i. ² Xa'a' a jaan' na n̄i nakaya te ux̄i uv̄i, te n̄i t̄ianu' Jesús, sakuu' ne nduu' tu kuenta a. Te n̄i ka'an ra xiin' n̄i ndii:

—V̄a'a yoo a ña nakoo' ndu ña sania'á ndu tu'un Ndiosí, te xaxa' ndu ña'a.

³ Nani ta'an' i, xa'a' a jaan' na nakaxin ndo' ux̄a ta'an te yivi' tein ndo'. Te jaan' ndii, kuni a ña nduu' ra iin te ka'an va'a ne yivi' xa'a', te kuni tu a ña chitu' vi' nimá ra xiin' Espiritu Santo, xiin' ña xini tuní. Sakan' te sakuiso' chuun' ña'a' e' nuu' chuun jaan'. ⁴ Sakan' te nakoo ndu ña ka'an ndu xiin' Ndiosí n̄i ndee chuun

nuu' a ña ka'an ndoso' ndu xa'a' Jesús —n̄i kachi ra.

⁵ Te n̄i nakuita kuento sakuu' ne yivi' jaan' xiin' ña n̄i ka'an te jaan', te n̄i nakaxin n̄i Esteban, te jaan' ndii, iin te ini xava'a xini Jesús nduu' ra, te chitu' vi' tu nimá ra xiin' Espiritu Santo. Te n̄i nakaxin tu n̄i Felipe, xiin' Prócoro, xiin' Nicanor, xiin' Timón, xiin' Parmena, xiin' iin te n̄i k̄īee ñuu Antioquía, te nani' Nicolás. (Te jaan' ndii, xa n̄i kandixa' ra Ndiosí, ña kandixa' te judío.) ⁶ Sakan' te n̄i xata n̄i te ux̄a ta'an jaan' nuu' te n̄i t̄ianu' Jesús, te n̄i ka'an te jaan' xiin' Ndiosí xa'a' sakuu' te ux̄a ta'an jaan', ndi'i jaan' te n̄i tandīee ra nda'a' ra xini' te jaan' sakuiso' chuun' ña'a' ra.

⁷ Te tu'un xto'o e' Ndiosí ndii, so'o kiku' kua'a' ka a, te ne nduu' kuenta Jesús ndii, so'o nduu' kua'a' ya'a ka n̄i ñuu Jerusalén jaan'. Te ndee sutu ndii, kua'a' ya'a tu te jaan' n̄i kandixa' ña ndixa xa'a' Jesús.

So'o n̄i xaa a k̄i' n̄i t̄īin te yivi' Esteban

⁸ Te Esteban jaan' ndii, n̄i ch̄ind̄īee' kua'a' va ña'a' Ndiosí, sakan' ña n̄i tax̄i a ndīee' ra, te saa ra kua'a' ña nandan̄i ne yivi', xiin' chuun ka'nu' tein n̄i. ⁹ Sakan' te sava te nakaya iin vi'e ña nani' te xika' ndiká, te n̄i k̄īee ñuu Cirene, xiin' ñuu Alejandria, xiin' ñuu Cilicia, xiin' nuu' ñu'u' Asia ndii, n̄i xa'a' kani' ta'an' kuento ra xiin' Esteban jaan'. ¹⁰ Ndisu n̄i kund̄īee' ra kani' ta'an' ra kuento xiin' Esteban jaan', sakan' ña te jaan' ndii, xiin' ña xini tuní ña taxi' Espiritu Santo ka'an ra. ¹¹ Sakan' na n̄i tax̄i te jaan' xu'un' nda'a' ndia'vi' te yivi', te ka'an ra ña n̄i xini so'o ra kani'a' Esteban jaan' xa'a' Moisés xiin' xa'a' Ndiosí. ¹² Te xiin' ña jaan' n̄i sanasaá' te jaan' te ñuu jaan'. Te n̄i sanasaá' tu ra te xixa nuu' ñuu, xiin' te sania'á tu'un ndei' Ndiosí. Xa'a' a jaan' na n̄i t̄īin te yivi' Esteban, te n̄i xa'an ndiaka ña'a' ra mii' nakaya te xixa kuu' nuu' jaan'. ¹³ Te n̄i kana ra te ka'an tun vixi jaan', te n̄i ka'an te jaan' ndii:

—Te yivi' yo'o' ndii, xikuiin ra ña kani'a' a ra xa'a' yukun' su'un yo'o', te kani'a' a tu ra xa'a' tu'un ndei' Ndiosí. ¹⁴ N̄i xini so'o ndu ka'an ra ña Jesús, te n̄i k̄īee

ñuu Nazaret ndii, sandoñu'u' ra yukun' yo'o', te nama tu ra ña xi xaá e', ña ni saya'á Moisés nda'a' e' —ni kachi ra.

¹⁵ Te sakuu' te kuu' nuu', te ndiee' jaan' ndii, ni xini ra ña nuu' Esteban ndii, ndee naa kaa' nuu' iin ángele kaa' a.

7

So'õ ni naka'an Esteban xa'a' ra nuu' te kuu' nuu'

¹ Te ni ndatu'un' sutu ka'nu' Esteban ndii:

—¿Ñáá ña ndixa nduu' ña ka'an te yivi' kaa' xa'a' un'? —ni kachi ra.

² Te ni nakujin Esteban ndii:

—Te yivi', ñani i, xiin' ndo'ó, te xixa nuu' ñuu ndii, kuni so'õ ndo' ña ka'an i xiin' ndo'. Ndiosí, ña ka'nu' koo' chukuu' ndii, ni tui a nuu' te xii' yata' e' Abraham kij' ndu'u' ka ra ñu'u' Mesopotamia, ña kuni ka kunduu' ra ñuu Harán. ³ Te ni ka'an a xiin' ra ndii: “Kuan keta ñuu un' tein ne iin kuu' xiin' un', te ku'un kunduu' un' nuu' ñu'u' ña nia'a i yo'ó”, ni kachi a.

⁴ 'Sakan' te ni keta ra nuu' ñu'u' ne Caldeo te kua'an kunduu' ra ñuu Harán jaan'. Ni ya'a ña ni xi'i yuva' ra, te ni saya'á ña'a' Ndiosí ñuu mii' ndiee' ndo' yo'o' vitin. ⁵ Ndisu ni taxí Ndiosí ndee tikun' ñu'u' jaan' kunduu ña'a ra. Te ndii ni taxí a kuento a ña taxí ña'a' a nda'a' ra xiin' nda'a' si'e ra xiin' nda'a' siani' xika' ra, tee' ndee koo' si'e ra kij' sakan'. ⁶ Ni ka'an Ndiosí xiin' ra ña kunduu ne siani' xika' ra ne ndiva'a, te kundiee nia nuu' ñu'u' tuku ne yivi'. Te kunduu tu nia ne viku'un kaka nuu nuu' ne yivi' ikan'. Te mii' kuu ne ndiee' nuu' ñu'u' jaan' xiin' nia nii' kumi' ciento kuiya. ⁷ Te ni ka'an Ndiosí xiin' ra ndii: “Ndisu mii' yu'u katun' ne ñuu jaan', ne viko ni'i ne kunduu siani' xika' un' jaan'. Ndi'i xka'ndia ña jaan', te kiee nia ñuu jaan', te saka'nu' nia yu'u yo'o'", ni kachi a.

⁸ 'Te ni taxí tu Ndiosí chuun nuu' Abraham ña kua'a tuni iin' sakuu' te siani' xika' ra jaan', ña nia'á ña ni ndoo Ndiosí kuento a xiin' ra. Sakan' na kui' kij' ni tui si'e ra Isaac ndii, ni xa'a ra tuni iin' te jaan' kij' ni xka'ndia unia kivi' ña ni tui ra. Te sakan' tu ni xaa Isaac jaan' xiin' si'e

ra Jacob. Te sakan' tu ni xaa Jacob jaan' xiin' si'e ra, te uxi uvi, te xii' yata' yoo', te Israel.

⁹ 'Te xa'a' a ña ndasi' nuu' te xii' yata' e' jaan' ndii, ni xiko' ra ñani mii' ra, te ni nani' José, te ku'un te jaan' kunaan ra sachuun' ra nuu' te ñuu Egipto. Ndisu Ndiosí ndii, ni yoo a xiin' José jaan', ¹⁰ te ni sakakú ña'a' a nuu' sakuu' ña ni ndo'õ ra. Te ni taxí a ña xini tuni ra nuu' Faraón, te xa'ndia chuun' nuu' ñu'u' Egipto jaan', te va'a tu kuni ra xini ra José. Te ni sakuiso' chuun' ña'a' Faraón nuu' sakuu' ne ñuu Egipto xiin' nuu' sakuu' ña nduu' kuenta ra.

¹¹ 'Te ni yoo va soko kanii' ñu'u' Egipto xiin' kanii' ñu'u' Canaán kij' sakan'. Sakan' na ni ndo'õ xava'a ne ñuu jaan'. Te ni kuví ki'in ne xii' yata' e' ña xaxi'.

¹² Te kij' ni xini Jacob jaan' kuento ña yoo ndikin' trigo ñuu Egipto ndii, ni ti'vi' ra si'e ra, te xii' yata' e', ichi' ña nuu' ñuu jaan'. ¹³ Te kij' ni ti'vi' ña'a' ra ichi' ña uvi ndii, ni satuvi xiin' mii' José nuu' ñani ra. Sakan' te ni kundani Faraón jaan' yoo nduu' ne iin kuu' xiin' José jaan'.

¹⁴ Sakan' te ni nakana José Jacob yuva' ra xiin' sakuu' ne iin kuu' xiin' ra ña ku'un kundiee nia ikan'. Te ña sakuu' nia ndii, uní xiko' xa'un ni kuu nia. ¹⁵ Sakan' te ni naka'a' Jacob jaan' ñu'u' Egipto ni ndu'u' ra, te ikan' ni xi'i ra, te ikan' ni xi'i tu te xii' yata' e'. ¹⁶ Te iki' Jacob jaan' xiin' iki' José ndii, ñuu Siquem ni xa'an nataan' ra a yavi ndii mii' ni sata' Abraham nuu' si'e te nani' Hamor ñuu Siquem jaan'.

¹⁷ 'Te kij' xa kuyatin' kivi' ña saxinu Ndiosí kuento a ña ni taxí a nuu' Abraham jaan' ndii, ni kuu kua'a' va ne xii' yata' e' jaan' nuu' ñu'u' Egipto jaan'. ¹⁸ Te kij' sakan' ndii, ni na'in chuun' iin te xa'ndia chuun' kuu' nuu', te xaa' nuu' ñu'u' Egipto. Te te jaan' ndii, xini ra xa'a' ña va'a ña ni xaa José jaan' xa'a' ne ñuu ra. ¹⁹ Te jaan' ndii, ni xini xa'an' ra ne xii' yata' e' jaan' te mii' ni kuu ra xiin' nia. Te ni tijn u'vi tu ra ne jaan' ña nakoo nia te kualí si'e nia, te sakan' tui, te kuví ra.

²⁰ 'Te kivi' jaan' ni kaku tu Moisés. Te ni xini Ndiosí ña iin te kuañu'u luj va kaa' ni nduu' ra. Te ni xito ña'a' yuva' si'i' ra nii' uní ta'an yoo'. ²¹ Te kij' ni nakoo ña'a' nia

ndii, ni na'in ña'a' ña' si'e Faraón jaan', te ni sakua'nu' ña'a' a' ndee naa si'e mii' a'. ²² Te ni sakuaan Moisés jaan' sakuu' ña xini tuni ne Egipto, xa'a' a jaan' na te koo' chukuu' va xiin' kuento ni nduu ra, te sakan' tu xiin' chuun ña xaa' ra.

²³ 'Kij' ni xinu ra uvi xiko kuiya ndii, ni saka'an a nimá ra ku'un ndi'e' ra mii' ndiee' ne iin kuu' xiin' ra, ne Israel. ²⁴ Te kij' ni xini ra satuxu'vi iin te Egipto jaan' iin te iin kuu' xiin' ra ndii, ni naka'an ra xa'a' te jaan', te ni sandutu' ra kuenta xa'a' te jaan' ni xa'ni' ra te Egipto jaan'. ²⁵ Te ni xanini Moisés ña kundani ne ta'an' ra jaan' ña ni ti'vi' ña'a' Ndiosí, te sakakú a ne jaan' nda'a' te Egipto jaan' saa ra. Ndisu ni kundani ña ña jaan'. ²⁶ Te tuku kivi' ndii, ni xini Moisés kuenta'an' uvi ta'an te ta'an' ra jaan'. Te ni xika ra sanakoó ra te jaan' ña maní' ka'an ra ndii: "Te yivi', ndo'ó ndii, iin ndaa' ichi' nduu' ndo', te vä'a satuxu'vi ta'an' ndo'", ni kachi ra. ²⁷ Sakan' te ni chinda'a' te satuxu'vi tuku te ta'an' ra jaan' Moisés ka'an' ra ndii: "¿Yoo ni sakuiso' chuun' yo'ó te ka'ndia chuun' un' nuu' ndu, te kunduu tu un' te xa'ndia kuachi nuu' ndu?" ²⁸ ¿Te'e' kuni ka'ni' un' yu'u ndee naa ni xa'ni' un' te Egipto iku ni?", ni kachi ra. ²⁹ Te kij' ni xini so'o Moisés ña jaan' ndii, ni xinu ra kua'an kunduu' ra nuu' ñu'u' ña nani' Madián ndee naa te tuku'. Te ikan' ni yoo uvi ta'an si'e ra.

³⁰ 'Te kij' ni xka'ndia uvi xiko kuiya ndii, ni tuvi iin ángele nuu' ra tein iñu', ña ndatin, iin xaan' mii' ichi kaa' yatín iku' ña nani' Sinaí. ³¹ Sakan' te ni nandaní va Moisés kij' ni xini ra ña xixi iñu' jaan', te kij' ni kuyatín ka ra te kuni va'a ra ña jaan' ndii, ni xini so'o ra tachi' xto'o e' Ndiosí ka'an a xiin' ra ndii: ³² "Yu'u nduu' Ndiosí, ña ni xaka'nu' te xii' yata' un'. Yu'u nduu' Ndiosí Abraham, te yu'u nduu' tu Ndiosí Isaac, te yu'u tu nduu' Ndiosí Jacob", ni kachi a. Te Moisés ndii, kisi' vi' ña'a' a ña yi'vi ra, te ni kundieni ra koto ra mii' ni kixin tachi' yu'u' jaan'. ³³ Te ni ka'an xto'o e' xiin' ra ndii: "Tava' un' ndixan' xa'a' un', sakan' ña ñu'u' mii' iin' un' ñaa' ndii, ñu'u' su'un' nduu' a. ³⁴ Xa ni xini i saa sando'o' u'vi ne Egipto, ne ta'an' un', ne nduu' kuenta

i. Te xa ni xini so'o tu i ña tana' ña. Xa'a' a jaan' na ni nuu' i te sakakú ña'a' i. Te vitin ndii, ña'a' yo'o', te ti'vi' i yo'ó ñu'u' Egipto jaan'", ni kachi a xiin' ra.

³⁵ 'Te xa Moisés jaan' nduu' te ni saxioo ne ta'an' e' jaan' kij' ni ka'an ña ndii: "¿Yoo ni sakuiso' chuun' yo'ó te ka'ndia chuun' un' nuu' ndu, te kunduu tu un' te ka'ndia kuachi nuu' ndu?", ni kachi ña. Sava ni te jaan' nduu' te ni tianu' Ndiosí, te kunduu ra te xa'ndia chuun' nuu' ña, te kunduu tu ra te sakakú ña'a' nda'a' ne Egipto jaan'. Te xiin' ña ndiee' ángele, ña ni tuvi tein iñu' ña ndatin jaan', ni saxinu' ra chuun' jaan'. ³⁶ Te Moisés jaan' tu nduu' te ni tava' ne xii' yata' e' jaan' nuu' ñu'u' Egipto. Te kij' tava' ña'a' ra ndii, ni xaa ra ña nandaní ne yivi', te ni xaa tu ra chuun' ka'nu'. Te ni xaa tu ra a kij' ni xka'ndia ña mii' ña nani' mii' kua'a. Te ni xaa tu ra ña jaan' nii' uvi xiko kuiya kij' ni xika ña mii' ichi kaa'. ³⁷ Te Moisés jaan' tu nduu' te ni ka'an xiin' ne ta'an' e', ne Israel ndii: "Mii' Ndiosí saa sakan', te keta iin te ka'an tiakú tu'un a ndee naa yu'u tein ne ta'an' ndo'. Kuni so'o ndo' ña ka'an te jaan'", ni kachi ra. ³⁸ Te kij' ni yoo ne ta'an' e', ne Israel, mii' ichi kaa' ndii, Moisés jaan' nduu' tu te ni xikui'ni xa'a' ña nuu' ángele, ña ni ka'an a xiin' ra iku' ña nani' Sinaí. Te te jaan' ni nduu' tu te ni natin tu'un ña taxi' kivi' ñuu' e', te saya'a' ra a nuu' yoo'.

³⁹ 'Ndisu ne ta'an' e' jaan' ndii, ni kuni ña taxi' so'o ña ña ni ka'an ra. Süu' jaan' ndii ni saxioo ña'a' ña. Te ni ka'an va nimá ña nandiko' ña ñuu' Egipto. ⁴⁰ Te ni ka'an ña xiin' Aarón ndii: "Va'a ka kasa'a un' ndiosí, ña ki'in ichi' nuu' e' te koto a yoo'. Sakan' ña xini e' yoo' nduu' a ni ndo'o Moisés, te ni tava' yoo' nuu' ñu'u' Egipto", ni kachi ña. ⁴¹ Sakan' te ni xa'a ña iin ña kaa' ndee naa sindiki' lulu, te ni nasoko' ña kiti' nuu' a. Sakan' te ni xa'a ña iin viko' xa'a' ña ni xa'a xiin' nda'a' ña jaan'. ⁴² Xa'a' a jaan' na ni nakoo ña'a' Ndiosí xata' a te saka'nu' ña tiuun' ndiee' ndivi', naa yoso' ña ni ke'i te ni ka'an tiakú tu'un Ndiosí ndii: Ne vi'e Israel, süu' nuu' yu'u ni nasoko' ndo' kiti' sana ndo',

te ni ndee süu' nuu' yu'u tu ni taxí ndo' tumani' nii' uví xikó kuiya kij' ni xika ndo' mii' ichi kaa'.

⁴³ Süu' jaan' ndii ni ndiso ndo' vî'e toto xa'a' ndiosí saka, ña nani' Moloc, xiin' xa'a' ndiosí saka, ña nduu' tiuun', ña nani' Refán,

ña ni xa'a' ndo', te saka'nu' ndo' a. Xa'a' a jaan' na katia xika' i ndo'ó ndee ndoso' ka nuu' ñuu' Babilonia. Sakan' yoso' a.

⁴⁴ Te ne xii' yata' e' jaan' ndii, ni kumi' nia iin vî'e toto mii' nia'á Ndiosí ña yoo a xiin' nia. Te ni xa'a' Moisés vî'e jaan' saa nii' ni xini ra kij' ni sania'á ña'a' Ndiosí nuu' ra. ⁴⁵ Te ne xii' yata' e' ndii, ni natiin nia vî'e toto jaan' nda'a' ne yata' nia, te ni ko'ni nia xiin' a ñu'u' ne tuku' kij' ni nduu' Josué te xa'ndia chuun' nuu' nia. Kij' ni ko'ni nia nuu' ñu'u' jaan' ndii, ni tava' Ndiosí ne ni ndiee ikan' nuu' ne xii' yata' e' jaan'. Te ikan' ni ita vî'e toto jaan' ndee kij' ni xika David. ⁴⁶ Te David jaan' ndii, va'a kuni Ndiosí xini ña'a' a, te ni xikan ra ña ndei' nuu' a, te kasa'a ra iin vî'e mii' kundu'u' Ndiosí, mii' saka'nu' ña'a' te xii' yata' e' Jacob. ⁴⁷ Ndisu si'e ra Salomón ni nduu' te ni xa'a' vî'e jaan'.

⁴⁸ Ndee saa ka ni ndii, ndü'u' Ndiosí, ña ka'nu' koo' chukuu', vî'e ña xa'a te yivi', naa ni saka'an a te ni ka'an tiakú tu'un a ndii:

⁴⁹ Ndivi' nduu' tej chie ka'nu' mii' ndu'u' i xa'ndia chuun' i.

Te nuu' ñu'u' iin yivi' nduu' mii' ita' xa'a' i.

¿Ndee nuu' vî'e kuví kasa'a ndo'ó kundu'u' yu'u'?, kachi xto'o e'.

Uun ndee xaan' mii' nandiee' i kuví kasa'a ndo'.

⁵⁰ ¿Ñáá süu' yu'u' ni xa'a' sakuu' ña yoo? Ni kachi a —ni kachi Esteban.

⁵¹ Te ni ka'an ka ra ndii:

—Ndo'ó ndii, ne küu' kaxi' nduu' ndo', te xii' va tu nimá ndo'. Te ndee naa ne so'o' nduu' ndo'. Sakan' ña ndee iin ichi' sáxinú ndo' ña kuni Espíritu Santo ndee naa ni xaa ne xii' yata' ndo'. ⁵² Ne jaan' nduu' ne mji' ni kuu' xiin' sakuu' te ni ka'an tiakú tu'un Ndiosí, te suvî tu nia nduu' ne ni xa'ni' te jaan' kij' ni ka'an ra xa'a' ña kixin' ña xachuun' ndaku. Te

vitin ndii, ndo'ó ni sanakua'a ña jaan' nda'a' te yivi', te suvî tu ndo' ni xa'ni' ña'a'. ⁵³ Ndo'ó ndii, tee' ndee nda'a' ángele ni natiin ndo' tu'un ndei' Ndiosí ndii, ni sáxinú ndo' a —ni kachi ra.

Sq'o ni xaa a kij' ni xa'ni' te yivi' Esteban

⁵⁴ Te kij' ni xini sq'o ra ña ni ka'an Esteban jaan' ndii, ni nasaa' va nimá ra ni xini ña'a' ra ndee ke'i vî' nakaxi' nu'u' ra. ⁵⁵ Ndisu chitu' nimá Esteban jaan' naá Espíritu Santo, te ni xito ndiaa ra ndivi'. Te ni xini ra ña ndatun' koo' chukuu' Ndiosí, te ni xini tu ra iin' ndichi Jesús nda'a' kua'a Ndiosí. ⁵⁶ Te ni ka'an ra ndii: —Koto ndo', xito' i ña nunia' ndivi'. Te iin' ndichi ña nduu' tu te yivi' nda'a' kua'a Ndiosí —ni kachi ra.

⁵⁷ Ikan' te ni ndasi te ndiee' jaan' sq'o ra kuaa' ti'e ra, te ni kondia inga' ra Esteban jaan', ⁵⁸ te ni xta'ni' ña'a' ra ndee nuu' ñuu, te ni xa'a' kuun' yuu' ña'a' ra. Te te yivi', te ni tijn kuachi ña'a' ndii, ni tandiee ra toto ra xa'a' iin te sava, te nani' Saulo, te koto te jaan' a. ⁵⁹ Te ni ka'an Esteban jaan' xiin' Ndiosí kij' kuun' yuu' ña'a' te yivi' ndii:

—Xto'o i Jesús, natiin un' nimá i —ni kachi ra.

⁶⁰ Te ni xikuijn xiti' ra, te ni ka'an ti'e ra ndii:

—Xto'o i, nātava' un' kuenta xa'a' kuachi ña xaa' ra xiin' i yo'o' —ni kachi ra.

Ndi'i ni ka'an ra ña jaan', te ni xi'i ra.

8

Sq'o ni xaa a kij' ni xa'a' sando'o' Saulo ne nduu' kuenta Jesús

¹ Te Saulo jaan' ndii, ni nakuita kuento ra xiin' te ni xa'ni' Esteban jaan'. Kij' ndi'i ni xi'i te jaan' ndii, kivi' jaan' ni xa'a' ndikún u'vî va ne yivi' ne nduu' kuenta Jesús ñuu' Jerusalén. Ndee te ni tianu' Jesús tjo' ni ndoo ñuu' jaan', ndisu sakuu' inga nia ndii, ni xinu ndoo nia. Sava nia kua'an inga ñuu' nuu' ñu'u' Judea, te sava tuku nia kua'an nuu' ñu'u' Samaria. ² Te sava te yivi', te xaa' ña kuni Ndiosí ndii, ni nataan' ra ñu'u' ndei' Esteban jaan', te ni xaku va ra xa'a' te jaan'. ³ Te

Saulo jaan' ndii, ni xa'a' sando'o' va ra ne nduu' kuenta Jesús, ki'ví ra ví'e nja te tiin' ndiee' ra tiaa ni xiin' ña'a' ni, te kañuu' ña'a' ra kua'an taan' ña'a' ra ví'e kaa.

Sq'o ni xaa a kii' ni ka'an Felipe xa'a' Jesús ñuu Samaria

4 Ndisu ne ni xinu ñuu Jerusalén jaan' ndii, ka'an ndoso' nja tu'un va'a xa'a' Jesús mii' ka kua'an nja. 5 Te Felipe ndii, ni nakaa' ra ñuu Samaria. Te ni xa'a' ka'an ndoso' ra nuu' ne ndiee' ñuu jaan' xa'a' Cristo, ña ni ti'vi' Ndiosí sakakú yoo'. 6 Te kua'a' ne yivi' nakaya ñuu jaan', te ni xini so'o nja xiin' iin kanii' nimá nja ña ni ka'an ra xa'a' a ña ni xini nja chuun ka'nu' ña xaa' ra. 7 Kuachi ndii kua'a' ne ñu'u' ña ndiva'a nimá ndii, nde'í nja, te kiee' a nimá nja. Te ni nda'a tu ne küvi kaka xiin' ne kui'e xa'a'. 8 Xa'a' a jaan' na va'a xava'a kuni ne ndiee' ñuu jaan'.

9 Te ni yoo iin te yivi', te nani' Simón, ñuu jaan'. Te jaan' ndii, xa yata' va xaa' ra ña tu'va, te ni nandaní va ne ñuu Samaria jaan' ni xaa' ra, sakan' ña ka'an ñuñu' ra ña iin te koo' chukuu' va nduu' ra. 10 Te sakuu' ne yivi' ni xini so'o kaxi' va ña ni ka'an te jaan', ndee ne nda'vi so'o, te ndee ne ka'nu', te ka'an nja ndii:

—Te yivi' kaa' ndii, ña ndiee' koo' chukuu' Ndiosí nduu' ra —kachi nja.

11 Ni kandixa' nja ña ka'an ra, sakan' ña xa yata' va xini xa'an' ña'a' ra xiin' ña tu'va jaan'. 12 Ndisu kii' ni kandixa' nja tu'un va'a ña ka'an ndoso' Felipe xa'a' saa xa'ndia chuun' Ndiosí nimá e', xiin' xa'a' Jesucristo ndii, ni chichi nja kuenta a, tiaa ni, ña'a' ni. 13 Te ni kandixa' tu mii' Simón jaan' ña ni ka'an Felipe jaan', te ni chichi ra kuenta Jesús. Sakan' te ni xa'a' ndikún ra Felipe jaan' mii' ka kua'an ra. Te nandaní va ra xa'a' ña xini ra chuun ka'nu' xiin' ña nandaní ña ni xaa Felipe jaan'.

14 Te kii' ni xini te ni tianu' Jesús, te ndiee' ñuu Jerusalén, kuento ña ni natijn ne Samaria tu'un Ndiosí ndii, ni ti'vi' ra Pedro xiin' Juan ikan'. 15 Te kii' ni xaa te jaan' ikan' ndii, ni ka'an ra xiin' Ndiosí xa'a' ne jaan' te natijn nja Espiritu Santo. 16 Kuachi ndii tia'an natijn ndee iin ne jaan' Espiritu Santo jaan', sakan'

ña ni chichi nja kuenta xto'o e Jesús kuiti'. 17 Sakan' te ni tondia nda'a' ra ne jaan', te ni natijn nja Espiritu Santo jaan'.

18 Te kii' ni xini Simón jaan' ña ni natijn ne yivi' Espiritu Santo kii' ni tondia nda'a' ña'a' te ni tianu' Jesús ndii, ni ka'an ra taxi ra xu'un' nda'a' te jaan' 19 ka'an ra ndii:

—Xiko' na ndo' ña ndiee' ñaa' ki'in yu'u, te yoo ka tondia nda'a' i ndii, natijn nja Espiritu Santo —ni kachi ra.

20 Ndisu ni ka'an Pedro xiin' ra ndii:

—Kua'an te ndoñu'u' inga' un' xiin' xu'un' un' ñaa'. Kuachi ndii tuu un' ña küvi sata' un' xiin' xu'un' un' ña xamaní Ndiosí ne yivi'. 21 Köo' xachi' kuenta ña xamaní Ndiosí jaan' kumi' yo'ó, sakan' ña süu' te ndaku nimá nuu' Ndiosí nduu' un'. 22 Xa'a' a jaan' na nama un' nimá un' xa'a' ña jaan'. Te ka'an nda'vi un' xiin' xto'o e' Ndiosí, tee' koo ka'nu' na ini a xa'a' ña nja'a, ña ni xanini un' jaan'. 23 Kuachi ndii xini i ña chitu' vi' nimá un' xiin' ña ndasi nuu' un', te tiin kutu' va nimá un' xaa' ña nja'a —ni kachi Pedro xiin' ra.

24 Sakan' te ni ka'an Simón ndii:

—Saa ndo'ó ña va'a, te ka'an nda'vi ndo' xiin' xto'o e' xa'a' i, te kündo'o i ña ni ka'an un' jaan' —ni kachi ra.

25 Kii' ndi'i ni ndiee' yu'u' uni saa' te jaan' xa'a' Jesús, te sania'á tu ra tu'un va'a ndii, ni nandiko' ra ñuu Jerusalén. Te kii' kua'an ra ichi' ndii, ka'an ndoso' ra tu'un va'a xa'a' Jesús nuu' kua'a' ne yivi', ne ndiee' nda'a' ñuu Samaria.

Sq'o ni xaa a xiin' iin te Etiopía kii' ni sania'á ña'a' Felipe xa'a' Jesús

26 Te ni ka'an iin ángele, ña xika' nuu' nuu' xto'o e', xiin' Felipe ndii:

—Sakoo' tu'va xiin' mii' un', te ki'in un' ichi', ña kiee' ñuu Jerusalén, te xka'ndiá a mii' ichi kaa', ña nakaa' ñuu Gasa —ni kachi a xiin' ra.

27 Te ni ki'in ra ichi' kua'an ra. Sakan' te ni nata'an' ra xiin' iin te ñuu Etiopía. Te jaan' ndii, te ña'ma nduu' ra, te nduu' tu ra te ndiso' chuun' vie xa'a' xu'un' ña'a', ña' xa'ndia chuun' kuu' nuu' nuu' ñuu Etiopía, ña' nani' Candace. Te jaan' ndii, xa ni nandiko' ra ni xa'an ra ñuu Jerusalén te saka'nu' ra Ndiosí. 28 Te kii'

kua'an nu'u ra ñuu ra ndii, tixin carreta tun' kañuu' kuei naá ra kua'an ra, te ka'vi' ra tutu, ña ni ke'i Isaías, te ni ka'an tiakú tu'un Ndiosí.

²⁹ Te ni ka'an Espiritu Ndiosí xiin' Felipe ndii:

—Kua'an, te kuyatin un' mii' kua'an carreta kaá' —ni kachi a.

³⁰ Sakan' na kuii' ni ndava ra, te ni xaa ra mii' kua'an te jaan'. Te ni xini so'o ra ka'vi' te jaan' tutu ña ni ke'i Isaías jaan'. Te ni ka'an Felipe jaan' xiin' ra ndii:

—¿Ñáá kundani un' ndee ña kuni kachi ña ka'vi' un' ñaa'? —ni kachi ra.

³¹ Te ni nakuijn ra ndii:

—¿Saa kuví kundani i ndee ña kuni kachi a naa' koo' ne sanakuachi' a nuu' i? —ni kachi ra.

Sakan' te ni ka'an nda'vi ra xiin' Felipe ña kaá te jaan', te kundu'u' ra xiin' ra tixin carreta jaan'. ³² Te tutu Ndiosí mii' yoso' ña ka'vi' ra kua'an ra jaan' ndii, so'o ka'an a:

Ni ndiaká ña'a' te yivi' te ka'ni' ña'a' ra ndee naa xaa' ra xiin' mbee kij' xa'ni' ra ri'.

Te ndee naa xaa' mbee taxin' iin' ri' kij' xa'ndia te yivi' ixi' ri' ndii,

sakan' ni xaa tu te jaan', koo' a ni ka'an xachi' ra.

³³ Te kij' ni saka'an' te yivi' nuu' te jaan' ndii,

koo' ndee iin te ni xaa ña ndaku xa'a' ra.

Xa'a' a jaan' na ndee iin ne yivi' kuví kuni siani' xika' ra,

sakan' ña ni kendoso' te yivi' kivi' ñuu ra, te ni xta'ni' ña'a' ra nuu' ñu'u' iin yivi'.

Sakan' yoso' a mii' ka'vi' ra jaan'.

³⁴ Sakan' te ni ka'an te jaan' xiin' Felipe ndii:

—Saa un' ña va'a te ka'an un' xiin' i. ¿Yoo xa'a' ni ke'i te ni ka'an tiakú tu'un Ndiosí jaan' ña yo'o? ¿Ñáá ni ke'i ra a xa'a' mii' ra, uun ni ke'i ra a xa'a' inga te yivi'? —ni kachi ra.

³⁵ Te ni xa'a' ka'an Felipe tu'un va'a xa'a' Jesús nuu' ra xiin' ña yoso' jaan'.

³⁶ Te ichi' ñu'u' ra kua'an ra, te ni xaa ra iin xaan' mii' yoo tikui, te ni ka'an te jaan' xiin' Felipe ndii:

—Koto un', yoo tikui yo'o'. ¿Ñáá kuví sakuchi' un' yu'u yo'o' kuenta Jesús vitin? —ni kachi ra xiin' Felipe.

³⁷ Te ni ka'an Felipe xiin' ra ndii:

—Naa' ini un' xini un' Jesús xiin' iin kanii' nimá un' ndii, va'a kuví —ni kachi ra.

Te ni ka'an te Etiopía jaan' ndii:

—Ini i ña si'e Ndiosí nduu' Jesucristo —ni kachi ra.

³⁸ Ikan' te ni ka'an chuun' ra ña vikuijn carreta jaan'. Te ni nuu uvi' saa' ra tikui jaan'. Te ni sakuchi' ña'a' Felipe kuenta Jesús. ³⁹ Te kij' ni kije ra tikui ndii, ni xini ka ra Felipe jaan', sakan' ña yachi va ni naka ña'a' Espiritu xto'o e'. Sakan' te ni keta ra kua'an ra kuatia' nimá ra. ⁴⁰ Te Felipe ndii, ni xaa ra ñuu Asoto. Te saa ñuu mii' xka'ndiá ra kua'an ra ndii, ka'an ra tu'un va'a ndee ni xaa ra ñuu Cesarea.

9

So'o ni xaa a kij' ni nama Jesús nimá Saulo

(Hch. 22:6-16; 26:12-18)

¹ Te Saulo jaan' kij' sakan' ndii, ndiee' ka ka'an u'vi' ra ña ka'ni' ra ne ndikún ichi' xto'o e' Jesús. Sakan' na kuii' ni xa'an ra nuu' sutu ka'nu', ² te ni xikan ra tutu ña taxí ra nda'a' te kumi' ña ndiee' vi'e mii' nakayá ne judío ñuu Damasco. Te naa' yoo ne ndikún ichi' Jesús ñuu jaan', tiaa uun ña'a' nduu' ña ndii, xiin' tutu jaan' kuví tijn ña'a' ra, te kundjaka ña'a' ra ñuu Jerusalén.

³ Ndisu kij' kuyatin' ra ñuu Damasco jaan' kua'an ra ndii, xaka'an e', te ni kije iin ñu'u' ndee ndivi', te ni xinundu ña'a' a. ⁴ Te ni nduva ra ñu'u', te ni xini so'o ra iin tachi' yu'u' ka'an a xiin' ra ndii:

—Saulo, Saulo. ¿Ndichun na sando'o' un' yu'u'? —ni kachi a.

⁵ Te ni ndatu'un' ña'a' ra ndii:

—¿Yoo nduu' yo'ó, tákui'e? —ni kachi ra.

Te ni ka'an tachi' yu'u' jaan' ndii:

—Yu'u' nduu' Jesús, ña sando'o' un'. Sando'o' xiin' mii' mii' un' ndee naa xaa' iin kiti' kij' kacha'ni' ri' kaá xiin' nuu' kij' xaa' un' sakan' —ni kachi a.

⁶ Te kisi' vi' a Saulo ña yi'vi' ra, te ni ka'an ra ndii:

—Tákui'e, ¿ndee ña kuní un' saa i? —ni kachi ra.

Te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Ndondichí un', te ndi'vi un' ñuu kaá', te ka'an iin te yivi' xiin' un' ndee ña kuní a saa un' —ni kachi a.

⁷ Te yivi', te kua'an xiin' Saulo jaan' ndii, ni xikuita i'in' ni'vi ra xini so' o ra tachi' yu'u' jaan', ndisu ni xini ra ndee iin te yivi'. ⁸ Te kij' ni ndondichí Saulo jaan', te ni nunia' ra nduchi' nuu' ra ndii, ni kuví kuní ka ra. Sakan' na kuii' ni tjin te kua'an xiin' ra jaan' nda'a' ra ndiaka' ña'a' ra ni ko'ni ra ñuu Damasco jaan'. ⁹ Te ikan' ni ndu'u' ra uní ta'an kivi'. Te sakuu' kivi' jaan' ndii, ni kuví koto'ni ra, ni xixi ra, te ni xij' tu ra tikui.

¹⁰ Te ñuu Damasco jaan' ni ndu'u' iin te ndikún ichi' Jesús, te nani' Ananías. Te jaan' ndii, ni satuví xiin' mii' xto' o e' nuu' ra, te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—¡Ananías! —ni kachi a.

Te ni nakuiin ra ndii:

—Yo'o' yoo i, tákui'e —ni kachi ra.

¹¹ Te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Kua'an ki'j' ya'ya ña nani' Ya'ya Ndaku. Te ndatu'un' ne ndiee' vi'e Judas xa'a' iin te nani' Saulo, te ni kiee ñuu Tarso. Vitin ndii, xiin' Ndiosí ka'an ra. ¹² Te ni xini ra iin ña ni satuví i nuu' ra ña kuaxi iin te nani' Ananías vi'e mii' ndu'u' ra, te tondía nda'a' ña'a' ra, te natuvi tukuu nuu' ra —ni kachi Jesús xiin' Ananías.

¹³ Sakan' te ni nakuiin Ananías jaan' ndii:

—Tákui'e, xini so' o i ndatu'un' kua'a' ne yivi' xa'a' te jaan' ña kua'a' va sando'o' ra ne nduu' kuenta un', ne ndiee' ñuu Jerusalén. ¹⁴ Te ndee yo'o' kumi' ra ña ndiee' ña xa'ndia chuun' sutu kuu' nuu', te tjin ra sakuu' ndu'u, ne ka'an ña yo' o nduu' xto' o ndu —ni kachi ra.

¹⁵ Ndisu ni ka'an ka xto' o e' xiin' ra ndii:

—Kua'an, sakan' ña ni nakaxin ña'a' i, te kaka nuu' ra nuu' i, te ka'an ndoso' ra xa'a' i nuu' ne tuku' xiin' nuu' te xa'ndia chuun' kuu' nuu', xiin' nuu' ne ta'an' un', ne Israel. ¹⁶ Sakan' ña nia'a' ña'a' yu'u' kua'a' nuu' tundo' o' ña kuní a kundo' o' ra xa'a' i —ni kachi a.

¹⁷ Sakan' te ni keta ra kua'an ra, te ni ndi'vi ra vi'e jaan'. Te ni tondia nda'a' ra

Saulo jaan', te ni ka'an ra xiin' te jaan' ndii:

—Ñani i Saulo, xto' o e' Jesús, ña ni tuvi nuu' un' ichi' mii' ni kixin un', ni ti'vi' yu'u, te natuvi tukuu nuu' un', te kutu' nimá un' xiin' Espíritu Santo —ni kachi ra.

¹⁸ Xaka'an e', te ni koyo iin nuu' ña iin' ndee naa machin nduchi' nuu' ra, te ni natuvi tukuu a. Te ni ndondichí ra, te ni chichí ra kuenta Jesús. ¹⁹ Ikan' te ni xixi ra, te ni nakoo tukuu ndiee' ra.

Ka'an ndoso' Saulo xa'a' Jesús

Te ki'in' kivi' ni ndoo ra xiin' ne ndikún ichi' Jesús xiin' ra, ne ndiee' ñuu Damasco jaan'. ²⁰ Numi' te ni xa'a' ka'an ndoso' ra xa'a' Jesús vi'e mii' nakaya ne judío ñuu jaan' ka'an ra ña Jesús jaan' nduu' si'e Ndiosí. ²¹ Te sakuu' ne ni xini so' o ña ni ka'an ra ndii, ni nandaní xava'a nia ka'an nia ndii:

—Te kaá' nduu' te ni sando'o' xii va ne ndiee' ñuu Jerusalén, ne ka'an ña ña jaan' nduu' xto' o nia. Te ni xaa tu ra yo'o', te tjin ra ne ka'an sakan', te naka ña'a' ra, te sanakua'a ña'a' ra nda'a' sutu kuu' nuu' —ni kachi nia.

²² Ndisu Saulo jaan' ndii, so' o xandiee' ka ra i'in kivi' kua'an xiin' ña ka'an ndoso' ra jaan', te sasana' ra xini' te judío, te ndiee' ñuu Damasco jaan'. Te nia'a' ña'a' ra xiin' ña jaan' ña Jesús nduu' Cristo, ña ni tjanu' Ndiosí sakakú yoo'.

So' o ni xaa a kij' ni xinu Saulo nuu' te judío

²³ Te ni xka'ndia kua'a' kivi', te ni ndatu'un' tuni te judío ña ka'ni' ra Saulo jaan'. ²⁴ Ndisu ni xini ra kuento xa'a' ña jaan'. Te nduvi' xiin' nii' ñuu ni xito te judío jaan' yi'e' ñuu Damasco jaan', te ka'ni' ña'a' ra. ²⁵ Ndisu kij' ni kuñuu ndii, ni chinaa' ña'a' te ndikún ichi' Jesús xiin' ra tixin iin íka', te ni sanuu' ña'a' ra xiin' yo' o' iin yavi ña iin' toko' nama ña ndasi i'nu ñuu jaan'.

Xika' Saulo ñuu Jerusalén

²⁶ Te kij' ni xaa Saulo ñuu Jerusalén ndii, ni xika ra nduiin ra xiin' ne ndikún ichi' Jesús ndiee' ikan', ndisu ni yi'vi sakuu' ne jaan', sakan' ña ni kandixa' nia ña te ndikún ichi' Jesús xna'a nduu' tu te

jaan'. ²⁷ Ndisu Bernabé ndii, ni naka ña'a ra, te ni xaa ra xiin' ra nuu' te ni tjanu' Jesús. Te ni ka'an Bernabé jaan' xiin' te jaan' saa ni nia'a xiin' mii' xto'o e' Jesús nuu' Saulo jaan' ichi' mii' kua'an ra, te ni ka'an tu ra ña ni ka'an a xiin' te jaan'. Te ni ka'an tu ra saa ni ka'an ndoso' ini va Saulo jaan' xa'a' a ñuu Damasco.

²⁸ Sakan' na ni ndoo Saulo xiin' te jaan' ñuu Jerusalén. Kua'an kuaxi ra xika' ra ñuu jaan' ka'an ndoso' ndituni ra xa'a' xto'o e' jaan'. ²⁹ Te ni ndatu'un' ndiee' ra xiin' te judío, te ka'an tu'un griego, ndisu te jaan' ndii ni xika nduu ra ka'ni' ña'a' ra. ³⁰ Te kij' ni xini inga te ndikún ichi' Jesús ña jaan' ndii, ni naka ña'a' ra te kua'an ra ñuu Cesarea. Ikan' te ni ti'vi' ña'a' ra ñuu ra Tarso.

³¹ Te ne nduu' kuenta Jesús, ne ndiee' kanii' nuu' ñu'u' Judea, xiin' Galilea, xiin' Samaria ndii, ndiee' maní' ña. Te tiin' ka'nu' ña xto'o e' i'in kivi' kua'an. Te so'o kuu' kua'a' ka ña, te taxi' tu Espiritu Santo ndiee' ña.

So'o ni xaa a kij' ni nda'a iin te nani' Eneas

³² Unta' kij' xika' ndi'e' Pedro kua'a' ñuu mii' ndiee' ne nduu' kuenta Jesús ndii, ni nakaa' ra ñuu Lida, te kua'an ndi'e' tu ra mii' ndiee' ne nduu' kuenta Jesús ñuu jaan'. ³³ Te ikan' ni xini ra iin te kui'e xa'a' nani' Eneas, te xa kua'an unia kuiya kandu'u' te jaan' nuu' tun' xto xaa' kui'e jaan'. ³⁴ Te ni ka'an Pedro xiin' ra ndii:

—Eneas, Jesucristo na sanda'a yo'ó. Ndokoo un', te natuvi' un' tun' xto un' —ni kachí ra.

Te xaka'an e', te ni ndokoo te jaan'. ³⁵ Te sakuu' ne ndiee' ñuu Lida xiin' ne ndiee' iin ñu'u' mii' ndaa ña nani' Sarón ndii, ni xini ña ña ni nda'a te jaan', te ni nanduun ña kuenta xto'o e' Jesús.

So'o ni xaa a kij' ni natiaaku iin ña' nani' Dorcas

³⁶ Te ñuu ña nani' Jope ni ndu'u' iin ña'a' ña' ndikún ichi' Jesús xiin' e' ña nani' Tabita. Te xiin' tu'un griego nani' a' Dorcas. Te ña' jaan' ndii, ni xaa a' kua'a' xava'a ña va'a xa'a' ne yivi'. Te ni chindiee' tu a' ne nda'vi kuu'. ³⁷ Kivi' jaan' ndii, ni kuni kivi' Dorcas jaan'.

Te so'o' ndi'i' ndii, ni xi'i a'. Te kij' ndi'i' ni natia ña ñu'u' nde'i a' ndii, ni chikandu'u' ña a tixin vi'e ninu mii' sukun.

³⁸ Te yatín naá ñuu Lida mii' naá ñuu Jope jaan'. Xa'a' a ña xini ne ndikún ichi' Jesús ña ndu'u' Pedro ñuu Lida jaan', sakan' na kui' ni ti'vi' ña uvi ta'an te yivi', te ku'un ka'an nda'vi ra xiin' Pedro jaan'. Sakan' te ni xaa ra mii' ndu'u' Pedro jaan', te ni ka'an ra xiin' ra ndii:

—Tákuie kua'a, saa un' ña va'a te ku'un ki'i' un' xiin' ndu ñuu mii' ndiee' ndu —ni kachí ra.

³⁹ Ikan' te ni keta Pedro kua'an ra xiin' te jaan'. Te kij' ni xaa ra ikan' ndii, ni naka ña'a' ña te kua'an ña tixin vi'e ninu mii' sukun jaan'. Te ni kuyatín sakuu' ne kuaan' nuu' ra xaku' naa xaku' ña. Te ni sania'a ña ki'in' nuu' toto, ña ni xa'a Dorcas jaan' kij' ni tiaku a'.

⁴⁰ Sakan' te ni tava' Pedro sakuu' ne yivi' jaan' ki'e, te ni xikuiin xiti' ra, te ni ka'an ra xiin' Ndiosí. Ikan' te ni nakoto ndoso' ra ñu'u' nde'i a' jaan', te ni ka'an ra ndii:

—Tabita, ndokoo un' —ni kachí ra.

Te ni nunia' a' nduchi' nuu' a', te kij' ni xini a' Pedro ndii, ni ndokoo a', te ni xikundu'u' a'. ⁴¹ Te ni tiin Pedro jaan' nda'a' a', te ni xikuiin ndichi' a'. Te ni kana ra ne kuaan' jaan' xiin' sakuu' inga ne nduu' tu kuenta Jesús. Te ni nia'a ña'a' ra nuu' ña ña xa ni natiaaku a'. ⁴² Te ni xini sakuu' ne ndiee' ñuu Jope kuento xa'a' ña jaan'. Te kua'a' ne jaan' ni ini xini xto'o e' Jesús. ⁴³ Te ni ndoo Pedro ki'in' kivi' ñuu Jope jaan' xiin' iin te ndasava'a iin' kiti', te nani' Simón.

10

So'o ni xaa a kij' ni xini Cornelio iin angele

¹ Ni ndu'u' iin te ni nani' Cornelio ñuu Cesarea. Te jaan' ndii, te kuu' ka'nu' nuu' iin ti'vi' te xini, te ni kiee ñu'u' Italia, nduu' ra. ² Te jaan' ndii, ni xaa ra ña kuni Ndiosí, te ni xito ka'nu' ña'a' ra xiin' sakuu' ne ndiee' vi'e ra. Te ni chindiee' kua'a' ra ne nda'vi kuu' ñuu jaan'. Te ka'an chito va tu ra xiin' Ndiosí. ³ Iin kivi' yatin' kaa un' xaku' ndii, ni satuvi

a nuu' ra. Te ni xiní kaxi' ra iin ángele, ña xika' nuu' nuu' Ndiosí, ña kuaxi' a mii' ndu'u' ra. Te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Cornelio —ni kachi' a.

⁴ Te ni xito' ndi'e' yi'vi va' ra ángele jaan'. Te ni ka'an ra xiin' a ndii:

—¿Ndee ña kuni un', tákui'e? —ni kachi' ra.

Te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Va'a kuni Ndiosí xiin' ña ka'an un' xiin' a, te sakan' tu ña chindiee' un' ne nda'vi kuu'. ⁵ Viti'ndii, ti'vi un' te yivi' ñuu Jope, te ku'un naka' ra iin te nani' Simón, te nani' tu ra Pedro. ⁶ Te jaan' ndii, ndu'u' ra vi'e te nani' Simón, te ndasava'a iin' kiti'. Te vi'e ra ndii, iin' a yatín yu'u' miji' ka'nu' —ni kachi' a.

⁷ Te kiji' kua'an ángele, ña ni ka'an xiin' ra jaan' ndii, ni kana' ra uvi' ta'an te xika' nuu' nuu' ra xiin' iin te xii'n', te xaa' ña kuni Ndiosí. Te ini' ra xini' ra uní saa' te jaan'. ⁸ Te kiji' ndi'i ni sanakuachi' ra sakuu' ña ni xka'ndia jaan' nuu' te jaan' ndii, ni ti'vi' ña'a' ra ñuu Jope jaan'.

Xini Pedro iin ña satuví Ndiosí nuu' ra

⁹ Te kivi' ña uvi' kiji' ñu'u' te jaan' ichi' yatín ñuu Jope jaan' kua'an ra ndii, ni kaa' Pedro xini' vi'e te ka'an ra xiin' Ndiosí. Yatín iin' ke'in' nduu' a kiji' sakan'. ¹⁰ Te ni xi'i va' Pedro soko, te ni kuni' ra kuxi' ra. Te kiji' xava'a ne ndiee' ikan' ña kuxi' ra ndii, ni xiní ra iin' ña ni satuví Ndiosí nuu' ra, ¹¹ ña nunia' ndivi', te nuu' iin' ña kaa' ndee' naa kaa' iin' toto' chie' va' ndee' nuu' ñu'u', te tii'n kumi' saa' xiki' a. ¹² Te nuu' a jaan' ñu'u' sakuu' nuu' kiti', ti' kumi' ta'an xa'a', xiin' sakuu' nuu' ti' ka'nuu' tixin, xiin' sakuu' nuu' saa, ti' ta'nu' ndivi'. ¹³ Te ni ka'an iin' tachi' yu'u' xiin' ra ndii:

—Pedro, ndondichi, te ka'ni' un' ti' ñaa', te kuxi' un' ri' —ni kachi' a.

¹⁴ Te ni nakuiin Pedro ndii:

—Kuäsa' xachi' sakan' ran', tákui'e, sakan' ña ndee' iin' ichi' tia'an kuxi' i' ti' kiji' iin', ti' täxi' tu'un ndei' un' ña kuxi' ndu' —ni kachi' ra.

¹⁵ Te ni ka'an tukuu' tachi' yu'u' jaan' ichi' ña uvi' ndii:

—Ña xa' ni ndasandoo Ndiosí ndii, ka'an yo'ó ña ña kiji' iin' nduu' a —ni kachi' a.

¹⁶ Te uní ta'an ichi' ni xiní so'o ra tachi' yu'u' jaan', ikan' te ni kaa' tukuu' toto' jaan'

xiin' ti' jaan' ndee' ndivi'. ¹⁷ Kusaa' ndu'u' ka' Pedro ndi'ni xava'a' ra xanini' ra ndee' ña kuni kachi' ña ni xiní ra jaan'. Te ni ndekuie te ni ti'vi' Cornelio jaan' yi'e' vi'e Simón, kiji' ndi'i ni ndatu'un' ra xa'a' vi'e ndee' ni xa'an kuni' ra mii' iin' a. ¹⁸ Te ni kana' ra ne ndiee' ikan'. Te ni ndatu'un' ña'a' ra naa' ikan' ndu'u' iin' te nani' Simón, te ka'an tu ne yivi' Pedro xiin'.

¹⁹ Te kiji' xika' ka' Pedro kuni kundani' ra ndee' xa'a' ka'an ña ni xiní ra jaan' ndii, ni ka'an Espiritu Santo xiin' ra ndii:

—Pedro, nanduku' uní ta'an te yivi' yo'ó. ²⁰ Ndondichi un', kua'an nuu' kiji'. Te ka'an yu'u' un' te ku'un un' xiin' te jaan', sakan' ña yu'u' ni ti'vi' ña'a' —ni kachi' a.

²¹ Te ni nuu' Pedro mii' ita' te jaan'. Te ni ka'an ra ndii:

—Yu'u' nduu' te nanduku' ndo' jaan'. ¿Ndee xa'a' kuaxi' ndo'? —ni kachi' ra.

²² Te ni nakuiin te jaan' ndii:

—Chuu' nuu' Cornelio, te kuu' ka'nu' nuu' iin' ti'vi' te xii'n', kuaxi' ndu'. Te jaan' ndii, xachuun' ndaku' ra, te xito' ka'nu' va' tu' ra Ndiosí. Te sakuu' ne judío ka'an va'a' xa'a' ra. Te iin' ángele, ña xika' nuu' nuu' Ndiosí, ni ka'an xiin' ra ña kana' ra yo'ó, te ku'un un' vi'e ra, te kuni' so'o ra ndee' ña ka'an un' —ni kachi' te jaan'.

²³ Sakan' te ni saxka'ndia ña'a' Pedro vi'e, te ni ndoo' ra ikan' ñuu jaan'. Te tuku' kivi' ni keta' ra kua'an ra xiin' te jaan', te kua'an tu sava' ka' te ndikun' ichi' Jesús, te ndiee' ñuu Jope jaan', xiin' ra.

²⁴ Te tuku' kivi' ndii, ni xa' Pedro xiin' te jaan' ñuu' Cesarea jaan'. Te Cornelio ndii, ni nakaya' ra ne iin' kuu' xiin' ra, xiin' ne xini' ta'an' xava'a' xiin' ra, te ndiatu' ra Pedro. ²⁵ Te kiji' kuan ndi'vi' Pedro vi'e Cornelio jaan' ndii, ni xa'an natii' ña'a' ra. Te ni nakandu'u' ndiee' ra xa'a' te jaan', te ni kiji' ka'nu' ña'a' ra. ²⁶ Ndisu' ni ndoni' ña'a' Pedro ka'an ra xiin' ra ndii:

—Ndondichi un'. Te yivi' kuiti' nduu' tu yu'u' —ni kachi' ra.

²⁷ Te ndatu'un' ndatu'un' Pedro xiin' te jaan' kuan ko'ni' ra vi'e. Te ni xiní ra ndiee' kua'a' ne yivi', ne ni nakaya' ikan'.

²⁸ Te ni ka'an ra xiin' ña ndii:

—Xini' ndo'ó ña täxi' tu'un ndei' ndu'u', ne judío, ña nduiin' ndu' xiin' ne tuku', uun ku'un ndi'e' ndu' vi'e ne jaan'. Ndisu'

n̄i n̄ia'a Ndiosí yu'u ña v̄a'a ka'an i ña ne kuāsa' kuní nduu' ndo' nuu' a, uun ne kin̄i iin' nduu' ndo', n̄i kach̄i a xiin' i. ²⁹ Ña jaan' na kuii' n̄i ka'an yu'u' i te kuax̄i i kii' n̄i x̄in̄i i kuento. Te vit̄in kuni ndatu'un' i ndo'ó, ¿ndee xa'a' n̄i kana' ndo' yu'u'? —n̄i kach̄i ra.

³⁰ Sakan' te n̄i nakuiin Cornelio ndii:

—Xa kua'an kumi' ta'an kivi' naa kuu' vit̄in kaa un̄i xakuaa', iin' yu'u' vi'e i ka'an i xiin' Ndiosí. Te iin n̄i x̄ikuiin t̄io' iin ña kaa' ndee naa te yivi' nuu' i ni'nu' a toto yi'é va. ³¹ Te n̄i ka'an a xiin' i ndii: “Cornelio, xa n̄i x̄in̄i so'o Ndiosí ña ka'an un' xiin' a. Te naka'an' tu a ña chindiee' un' ne nda'vi kuu'. ³² Sakan' na kuii' t̄i'vi' un' te yivi' ñuu Jope, te ku'un naka ra iin te nani' Simón, te ka'an tu ne yivi' Pedro xiin'. Te jaan' ndii, ndu'u' ra vi'e iin te nani' Simón, te ndasava'a iin' kiti', te ndu'u' yat̄in yu'u' min̄i ka'nu'", n̄i kach̄i a xiin' i. ³³ Ña jaan' na kuii' yach̄i va n̄i t̄i'vi' i chuun xiin' te yivi' mii' ndu'u' un'. Te va'a va n̄i xaa un' ña kuax̄i un'. Te vit̄in ndii, ndiee' tu'va sakuu' ndu nuu' Ndiosí, te kun̄i so'o ndu sakuu' ña n̄i ka'an chuun' xto'o e' xiin' un' ka'an un' xiin' ndu —n̄i kach̄i ra xiin' Pedro.

Ka'an ndoso' Pedro nuu' ne n̄i nakaya vi'e Cornelio

³⁴ Sakan' te n̄i xa'a' ka'an ndoso' Pedro ndii:

—Xa kundani i vit̄in ña Ndiosí ndii, nakaxin a ne yivi'. ³⁵ Süu' jaan' ndii natiin' a ndee ka nuu' ne yivi', ne xito' ka'nu' ña'a', te xachuun' ndaku ña. ³⁶ Ndiosí ndii, n̄i t̄i'vi' a tu'un va'a nuu' ndu, ne Israel. Te tu'un va'a jaan' ka'an xa'a' ña na kundiee man̄i e' xiin' Ndiosí xa'a' ña n̄i xaa Jesucristo, ña nduu' xto'o nuu' sakuu' ña yoo'. ³⁷ Te xini' ndo' sakuu' ña n̄i yoo kanii' nuu' ñu'u' Judea. N̄i xa'a' a ndee ñu'u' Galilea kii' ndi' n̄i ka'an ndoso' Juan xa'a' ña chichi' ne yivi' kuenta Ndiosí. ³⁸ Te xini' tu ndo' ña n̄i ch̄indu'u' Ndiosí Espiritu Santo in̄i Jesús, ña ñuu Nazaret, te n̄i ch̄indu'u' tu a ña ndiee' a. Te xini' tu ndo' saa n̄i xika ña jaan' xaa' a ña va'a, te sanda'a a sakuu' ne n̄i ndo'o n̄i xaa ña ndiva'a, sakan' ña Ndiosí yoo xiin' a. ³⁹ Te ndu'u' nduu' te ndiee' yu'u' xa'a' sakuu' ña n̄i xaa Jesús

jaan' nuu' ñu'u' Judea xiin' ñuu Jerusalén. N̄i ya'a, te n̄i xa'ni' ña'a' ña nuu' iin krusin̄i itun'. ⁴⁰ Ndisu n̄i sanatiaku ña'a' Ndiosí kivi' ña un̄i, te n̄i tax̄i a ña tuv̄i a nuu' ndu. ⁴¹ Te n̄i tuv̄i a nuu' sakuu' ne yivi', süu' jaan' ndii nuu' ndu'u, te xa n̄i nakaxin Ndiosí te ndiee yu'u' ndu xa'a' ña jaan' kuit̄i', ndu'u te n̄i xix̄i, te n̄i x̄i' i tu xiin' a kii' n̄i natiaku a. ⁴² Te n̄i ka'an chuun' a xiin' ndu ña ka'an ndoso' ndu xa'a' a, te ndiee yu'u' tu ndu xa'a' a nuu' ne yivi' ña suvi' a nduu' ña n̄i sakuiso' chuun' Ndiosí, te kunduu a ña sana'má ne tiaku xiin' ne n̄i x̄i'. ⁴³ Te xa'a' Jesús tu n̄i ndiee yu'u' sakuu' te n̄i ka'an tiakú tu'un Ndiosí xta'an', ña yoo ka in̄i xini ña jaan' ndii, koq ka'nu' in̄i Ndiosí xa'a' kuach̄i ña xiin' ña ndiee' a —n̄i kach̄i ra.

⁴⁴ Kij' kusaa' iin' ka Pedro ka'an ra tu'un jaan' ndii, n̄i nuu Espiritu Santo, te n̄i tux̄i' a sakuu' ne ndiee' xini so'o ña ka'an ra jaan'. ⁴⁵ Te xa'a' a ña n̄i tax̄i Ndiosí te n̄i tux̄i' tu Espiritu Santo ne tuku' jaan' ndii, n̄i nandan̄i va te judío, te in̄i xini Jesús, te n̄i xaa xiin' Pedro jaan', ⁴⁶ sakan' ña n̄i x̄in̄i so'o ra ka'an ne jaan' tu'un ña xini ña kii' xaka'nu' ña Ndiosí. Sakan' te n̄i ka'an ka Pedro ndii:

⁴⁷ —Küvi nakasi ndee iin e' ne kaa' ña kuch̄i ña kuenta Jesús, sakan' ña xa n̄i natiin tu ne kaa' Espiritu Santo saa nii' n̄i natiin yoo' a —n̄i kach̄i ra.

⁴⁸ Te n̄i ka'an chuun' ra ña kuch̄i ña kuenta xto'o e' Jesús. Sakan' te n̄i ka'an ña xiin' ra ña ndoo ka ra xiin' ña ndia'vi' kivi'.

11

So'o n̄i xaa a kii' n̄i nandiko' Pedro ñuu Jerusalén

¹ Te n̄i tianu' Jesús xiin' inga ne in̄i xini Jesús ndiee' kanii' nuu' ñu'u' Judea ndii, n̄i x̄in̄i ña kuento ña n̄i natiin tu ne tuku' tu'un Ndiosí. ² Sakan' na kuii' kii' n̄i kaa Pedro ñuu Jerusalén ndii, n̄i kan̄i ta'an' kuento sava te in̄i xini Jesús xiin' ra, te ka'an ña kuní a koq tun̄i iin' e' kii' nanduu' e' kuenta Ndiosí, ³ ka'an ra ndii:

—¿Ndichun na n̄i xa'an' un' vi'e te tuku', te n̄i xix̄i un' xiin' ra? —n̄i kach̄i ra.

4 Sakan' te ni xa'a' sanakuachi' ndi'i Pedro saa ni xka'ndia sakuu' ña jaan', ka'an ra ndii:

5 —Ñuu Jope ndu'u' yu'u' ka'an i xiin' Ndiosí, te ni xini i iin ña ni satuví a nuu' i, ña ndee ndivi' kuaxi nuu' iin ña kaa' ndee naa toto chie, te tiiin kumi' saa' xiki' a, te ni xaa a ndee mii' ni ndu'u' i. 6 Kii' ni xto'ni i tixin a ndii, ni xini i ñu'u' ti' kumi' ta'an xa'a', xiin' ti' kui'e, xiin' ti' kañuu' tixin, xiin' saa, ti' ta'nu' ndivi'. 7 Te ni xini so'o i ka'an iin tachi' yu'u' xiin' i ndii: “Pedro, ndondichí un', te ka'ni' un' ti' ñaa', te kuxi un' ri’”, ni kachi a. 8 Ndisu ni ka'an i ndii: “Kuasa' xachi' sakan' ran', tákui'e, sakan' ña ndee iin ichi' tia'an kuxi i ti' kiní iin', ti' táxi' tu'un ndei' un' kuxi ndu’”, ni kachi i.

9 'Te ni ka'an tukuu' tachi' yu'u' jaan' xiin' i ndee ndivi' ichi' ña uvi' ndii: “Ña xa ni ndasandoo Ndiosí ndii, ka'an yo'ó ña ña kiní iin' nduu' a’”, ni kachi a. 10 Te uní ta'an ichi' ni xaa a sakan', ikan' te ni kaa tukuu' sakuu' a jaan' ndee ndivi'.

11 'Sava ni sakan', te ni xaa uní ta'an te yivi' vi'e mii' ndu'u' i jaan'. Te jaan' ndii, ndee ñuu' Cesarea ni kiee ra te kua'an naka ra yu'u. 12 Te ni ka'an Espíritu Santo xiin' i ña natiiaa i te ku'un i xiin' ra. Te ni xa'an tu iñu saa' te ini xini xto'o e' yo'o' xiin' i. Te ni ko'ni ndu vi'e te ni tianu' te jaan'. 13 Te jaan' ndii, ni ndatu'un' ra nuu' ndu saa ni tuví iin' ángele nuu' ra vi'e ra, te ni ka'an a xiin' ra ndii: “Ti'vi' un' te yivi' ñuu' Jope, te ku'un naka ra iin te nani' Simón, te ka'an tu ne yivi' Pedro xiin'”. 14 Te jaan' ka'an xiin' un' tu'un va'a, te kaku un' nuu' kuachi un', te kaku tu sakuu' ne iin' kuu' xiin' un'”, ni kachi a xiin' ra. 15 Te kii' ni xa'a' ka'an ndoso' i ndii, ni tuxi' tu' Espíritu Santo ne jaan' naa ni xaa xiin' yoo' ña nuu'. 16 Ikan' te ni naka'an' i ña ni ka'an xto'o e' kii' ni ka'an a ndii: “Juan ndii, xiin' tikui kuiti' ni sakuchi' ra ne yivi' kuenta Ndiosí. Ndisu ndo'ó ndii, xiin' ña ndiee' Espíritu Santo kuchi ndo’”, ni kachi a. 17 Va'a, naa' ni taxi Ndiosí te ni tuxi' tu' Espíritu Santo ne jaan' saa nii' ni xaa a xiin' yoo' xa'a' ña ini e' xini e' xto'o e' Jesucristo ndii, koo' nduu' xachi' yu'u' te nakasi i ña xaa' Ndiosí —ni kachi Pedro.

18 Te kii' ni xini so'o te judío jaan' ña jaan' ndii, ni nuu' nimá ra. Te ni xaka'nu' ra Ndiosí ka'an ra ndii:

—Naa' sakan' ndii, taxi' tu' Ndiosí ña nama' ne tuku' nimá ña xa'a' kuachi ña xaa' ña, te kumi' ña kivi' ñuu' ña koo' kivi' ndi'i' —ni kachi ra.

So'o ni xaa a kii' ni kandixa' ne ñuu' Antioquía tu'un va'a xa'a' Jesús

19 Te kii' ndi'i' ni xa'ni' te yivi' Esteban jaan' ndii, ni xa'a' sando'o' ne yivi' ne ndikún ichi' Jesús, ne ndiee' Jerusalén. Xa'a' a jaan' na ni kiku sava ña kua'an ña ndee nuu' ñu'u' Fenicia, xiin' ñu'u' Chipre, xiin' ñuu' Antioquía. Te ni ka'an ña tu'un va'a xa'a' Jesús nuu' ne judío xiin' ña kuiti'. 20 Ndisu sava te ni kiee ñu'u' Chipre xiin' ñuu' Cirene, kii' ni ko'ni ra ñuu' Antioquía ndii, ni xa'a' ka'an tu ra tu'un va'a xa'a' xto'o e' Jesús nuu' ne ka'an tu'un griego. 21 Te ni taxi xto'o ndiee', te ni ka'an ndoso' jaan'. Te kua'a' va ne yivi' ni ini xini xto'o e' jaan', te ni xikundikun ña ichi' a.

22 Te ni xini ne nduu' kuenta Jesús, ne ndiee' ñuu' Jerusalén, kuenta xa'a' ña ni xka'ndia jaan', sakan' na ni ti'vi' ña Bernabé ñuu' Antioquía jaan'. 23 Te kii' ni xaa te jaan' ñuu' jaan', te ni xini ra ña sañu'u' va' Ndiosí ne jaan' ndii, ni nakuatia' nimá ra. Te ni xandieni ra sakuu' ña ña ini na ini ña xini ña xto'o e' xiin' kanii' nimá ña. 24 Ni xaa ra ña jaan' sakan' ña te yivi' va'a nduu' ra, te chitu' vi' tu' nimá ra xiin' Espíritu Santo, te ini va tu ra xini ra xto'o e'. Xa'a' a jaan' na kua'a' ka ne yivi' ni ini xini xto'o e' jaan'.

25 Ndi'i' jaan' te ni keta Bernabé jaan' kua'an ra ñuu' Tarso, te nanduku' ra Saulo. 26 Te kii' ni xan kuni' ña'a' ra ndii, ni naka ña'a' ra, te ni nandiko' ra ñuu' Antioquía jaan'. Te ni ndiee' ra ikan' xiin' ne nduu' kuenta Jesús nii' iin' kuiya, te ni sania'á ra kua'a' xava'a ne yivi'. Te ñuu' Antioquía jaan' nduu' mii' ni chindu'u' ne yivi' kivi' ne nduu' kuenta Jesús ichi' nuu' ña nani' ña Cristianos.

27 Te kii' sakan' ndii, ni naka' ndia'vi' te ka'an tiakú tu'un Ndiosí ñuu' Jerusalén, te ni xaa ra ñuu' Antioquía jaan'. 28 Te

ní ndondichi iin te jaan', te nani' Agabo, te ní saka'án ña'a' Espíritu Santo ña koq va soko kanii' nuu' ñu'u' jaan'. Te ní yoo xna'a ña jaan' kij' ní nduu te nani' Claudio, te ní xa'ndia chuun' kuu' nuu'.
 29 Sakan' te i'in ne ndikún ichi' Jesús, ne ndiee' ñuu Antioquía jaan' ndii, ní ndoo nja kuento ña ti'vi' nja ña chindiee' nja ne nduu' kuenta Jesús, ne ndiee' ñu'u' Judea, xiin' saa ní kundiee' nja. 30 Te sakan' xna'a ní xaa nja, ní ti'vi' nja Bernabé xiin' Saulo, te taxi ra ña jaan' nda'a' te xixa, te xito' ne nduu' kuenta Jesús ñu'u' Judea jaan'.

12

Sq'o ní xaa a kij' ní xa'ni' rey Herodes Jacobo, te ní chinaá tu ra Pedro vi'e kaa

1 Kivi' jaan' ní ka'an chuun' rey Herodes, te ní tijn te yivi' ndia'vi' ne nduu' kuenta Jesús, te sando'o' u'vi' ña'a' ra. 2 Sakan' te ní ka'an chuun' ra, te ní xi'i Jacobo, ñani Juan, xiin' ichi' ní xaa te xiin' ra. 3 Te kij' ní xini Herodes jaan' ña va'a kuni ne judío ña ní xaa ra sakan' ndii, ní ka'an chuun' tu ra, te ní tijn tu te xín' Pedro. Ní xaa ra ña jaan' sava ní kivi' ña nasukú ña xixi' ne yivi' xita' va'a ti'e', ña koo' yuchi' levadura saká xiin', kuenta viko' pascua. 4 Te kij' ní tijn ña'a' ra ndii, ní skoni' ña'a' ra vi'e kaa, te ní xata ra kumi' ti'vi' te xín', te kumi' ta'an kuu' ra i'in tivi' jaan', te koto ra Pedro. Sakan' ña ní kuni Herodes jaan' xta'ni' ña'a' ra nuu' ne yivi' kij' xka'ndia viko' pascua jaan', te sana'má ña'a' ra. 5 Sakan' na kuii' Pedro ndii, vi'e kaa jaan' naá ra, ndisu ne nduu' kuenta Jesús ndii, ka'an te ka'an nja xiin' Ndiosí xa'a' ra.

Sq'o ní xaa a kij' ní sandoó ndiká iin ángele Pedro vi'e kaa

6 Te ñuu kivi' ña xito' xta'ni' Herodes jaan' Pedro vi'e kaa, te sana'má ña'a' ra ndii, kixín te jaan' kandu'u' ra ma'in' uvi' ta'an te xín', te tiín ra xiin' uvi' ta'an karena. Te ita' tu te xín' xito' ra yi'e' vi'e kaa jaan'. 7 Te iin ní tui' tjo' iin ángele, ña xika' nuu' nuu' xto'o' e' Ndiosí, te ní yi'e' iin ñu'u' kanii' tixín vi'e kaa jaan'. Te ní tondia nda'a' ángele jaan' toko' Pedro, te ní sandoto' ña'a' a ka'an a xiin' ra ndii:

—Ndokoo kij' —ní kachi a.

Ikan' te ní ndaxin' karena ña tiín nda'a' ra jaan'. 8 Te ní ka'an ka ángele xiin' ra ndii:

—Satiín kutu' un' iin' ki'i' toko' un', te naki'i tu un' ndixan' un' —ní kachi a.

Te sakan' ní xaa ra. Te ní ka'an ka a xiin' ra ndii:

—Nakui'nu un' toto titi un', te kundikun un' yu'u' —ní kachi a.

9 Te ní xikundikun ña'a' Pedro, ndisu xini ra naa' ña ndixa nduu' ña xaa' ángele jaan', süu' jaan' ndii tuu ra ña iin ña satuvi' a nuu' ra kuji' nduu' a. 10 Te kij' ní xka'ndia ra te xín' nuu', xiin' te uvi' ndii, ní xaa ra yi'e' kaa mii' xka'ndia ya'ya. Te yi'e' jaan' ndii, ní nunja' mii' a. Te kij' ní keta Pedro xiin' ángele jaan' kua'an ra ndee ní xaa ra inga ya'ya ndii, xaka'an e' te ní nakoó iin ndaa' ña'a' ángele jaan'.

11 Sakan' te ní naku'un iní Pedro, te ní ka'an ra xiin' nimá ra ndii: “Vitin ndii, kundani xna'a i ña xto'o' e' Ndiosí ní ti'vi' ángele, ña xika' nuu' nuu' a, te ní sakakú a yu'u' nda'a' Herodes, xiin' nuu' sakuu' ña nja'a ña kuni ne judío, ne ta'an' i, saa nja xiin' i”, ní kachi ra.

12 Te kij' ní nakuni ra ña jaan' ndii, ní keta ra kua'an ra vi'e María, ña' nduu' si'i' Juan, te ka'an tu ne yivi' Marcos xiin', mii' ní nakaya kua'a' va ne yivi' ka'an nja xiin' Ndiosí. 13 Kij' ní ka'an ra, te ní sakaxan' ra yi'e' nuu' ki'e' ndii, ní keta iin ña' xika' nuu' ña' nani' Rode te kuni a' yoo sakaxan' yi'e' jaan'. 14 Te kij' ní nakuni a' ña tachi' Pedro nduu' a ndii, va'a va ní kuni a' ndee ní nunia' a' yi'e'. Süu' jaan' ndii ní ndava a' kua'an a' ka'an a' ña yi'e' jaan' iin' Pedro. 15 Te ní ka'an nja xiin' a' ndii:

—Ña' küu' kaxi' nduu' un' —ní kachi nja.

Ndisu ña' jaan' ndii, ndiee' ka ka'an a' ña suvi' xna'a' ra. Sakan' te ní ka'an nja xiin' a' ndii:

—Ángele ra nduu' a —ní kachi nja.

16 Ndisu Pedro ndii, sakaxan' te sakaxan' ra yi'e' jaan'. Te kij' ní nunia' nja yi'e' jaan', te ní xini ña'a' nja ndii, ní nandaní xava'a nja. 17 Ndisu ní kataní nda'a' ra te nia'á ra ña koq taxin' yu'u'

nja. Te ni ndatu'un' ra nuu' nja saa ni xta'ni' ña'a' xto'o e' vi'e kaa. Te ni ka'an tu ra xiin' nja ndii:

—Ka'an ndo' xiin' Jacobo xiin' inga ne nduu' kuenta Jesús xiin' e' xa'a' ña yo'o' —ni kachi ra.

Sakan' te ni keta ra kua'an ra tuku xaan'.

¹⁸ Kij' ni kitu' tuku kivi' ndii, ni kuaa' ndi'ni va te xiin', te xito' vi'e kaa jaan', sakan' ña xini ra mii' kua'an Pedro. ¹⁹ Sakan' na kuii' ni ti'vi' Herodes te xiin' te nanduku' ndoo va ra Pedro. Te xa'a' a ña koo' te jaan' ni na'in ra ndii, ni sana'ma ra te xiin', te ni xito Pedro jaan', ikan' te ni ka'an ra ña ka'ni' te xiin' ra te xiin' jaan'. Ndi'i jaan', te ni keta Herodes jaan' ñu'u' Judea, te ni nakaa' ra ñuu' Cesarea, te ni ndoo ra ikan'.

So'o ni xaa a kij' ni xi'i Herodes

²⁰ Te Herodes jaan' ndii, ni xi'e va ra xini ra ne ndiee' ñuu' Tiro xiin' ne ndiee' ñuu' Sidón. Sakan' na kuii' ni nakata ne jaan' kuento nja ña ku'un ndatu'un' man'i nja xiin' Herodes. Te kij' ni xaa nja ikan' ndii, ni ndiaka nja jin te vikui'ni xa'a' nja te nani' Blasto. Te jaan' ndii, jin te ndiso' chuun' vie va vi'e Herodes jaan' ni nduu' ra. Sakan' na te jaan' ni chindiee' ña'a', te ni xikan nja ña man'i nuu' Herodes jaan'. Sakan' ña nuu' ñu'u' te jaan' sata' sakuu' ne jaan' ña tiaku nja.

²¹ Te kivi' ña ni chituni Herodes jaan' ndii, ni nakui'nu' ra toto ña ni'nu' ra xa'ndia chuun' ra, te ni xikundu'u' ra mii' xa'nú ra kuachi. Te ni xa'a' ka'an ndoso' ra nuu' ne jaan'. ²² Ikan' te ni ka'an ti'e ne jaan' ndii:

—Tachi' yu'u' jin ndiosí nduu' ña ka'an kaa', süu' tachi' yu'u' te yivi' nduu' a —ni kachi nja.

²³ Xa sakan' ni, te ni kani jin ángele, ña xika' nuu' nuu' xto'o e' Ndiosí, Herodes jaan', te ni xa'a' xaxi' ña'a' tikuxi' ndee ni xi'i ra, sakan' ña ni xaka'nu' ra Ndiosí.

²⁴ Te tu'un va'a xa'a' xto'o e' ndii, so'o kiku' ka a, te kua'a' ka tu ne yivi' natiin' a.

²⁵ Te Bernabé xiin' Saulo ndii, ni kije ra ñuu' Jerusalén kij' ndi'i ni saxinú ra chuun nuu' ra, te ni nandiko' ra ñuu' Antioquía, te ni xaka tu ra Juan, te ka'an tu ne yivi' Marcos xiin'.

13

So'o ni xaa a kij' ni kana Ndiosí Bernabé xiin' Saulo te ka'an ndoso' ra xa'a' Jesús

¹ Te tein ne nduu' kuenta Jesús ñuu' Antioquía ndii, ni yoo te ka'an tiakú tu'un Ndiosí, te ni yoo tu te sanakuachi' a. Te jaan' ndii, jin ra nduu' Bernabé, te inga ra nani' Simón, te ka'an tu ne yivi' te tuun' xiin' ra, te inga ka ra nani' Lucio, te ñuu' Cirene, te inga ka ra nani' Manaén, te ni xa'nu inga xiin' Herodes, te inga ka ra nduu' Saulo. ² Unta' kij' ni yoo nditia ne jaan', te xaka'nu' tu nja xto'o e' Ndiosí ndii, ni ka'an Espiritu Santo xiin' nja ndii:

—Sasiin' ndo' Bernabé xiin' Saulo xa'a' chuun ña ni kana ña'a' i saa ra —ni kachi a.

³ Te kij' ndi'i ni yoo nditia ne jaan', te ni ka'an tu nja xiin' Ndiosí ndii, ni tondia nda'a' nja uvi' saa' te jaan' ka'an nja xiin' Ndiosí xa'a' ra. Ndi'i jaan', te ni ndei' ña'a' nja.

Xika' Pablo xiin' Bernabé ñu'u' Chipre

⁴ Sakan' na kuii' ni tianu' ña'a' Espiritu Santo, te ni nakaa' ra ñuu' Seleucia, te ikan' ni ko'ni ra tundo', te kua'an ra ndee nuu' ñu'u' ña naá i'nu ña nani' Chipre. ⁵ Te kij' ni xaa ra ñuu' Salamina, ña kandu'u' mii' xaá tundo' jaan' ndii, ni ka'an ndoso' ra tu'un Ndiosí tixin ki'in' vi'e mii' nakayá ne judío. Te ni xika tu Juan chindiee' ña'a' ra.

⁶ Te kij' ndi'i ni xinu'ni ra kani' nuu' ñu'u' Chipre, ña naá i'nu jaan' ndii, ni xaa ra ndee ñuu' Pafos. Te ikan' ni xini ta'an' ra xiin' jin te tu'va, te nani' Barjesús. Te jaan' ndii, jin te judío, te ka'an tiakú tun vixi, nduu' ra. ⁷ Te ndu'u' ra vi'e jin te xa'ndia chuun', te nani' Sergio Paulo. Sergio jaan' ndii, jin te kuu' kaxi' va nduu' ra, te ni kuni va ra kuni so'o ra tu'un Ndiosí, sakan' na ni kana ra Bernabé xiin' Saulo. ⁸ (Te Elimas nani' te tu'va jaan' tu'un griego.) Te ni xika ra nakasi ra Bernabé xiin' Saulo, sakan' ña ni kuni ra ña kuni te xa'ndia chuun' jaan' kuni ra Jesús. ⁹ Te Saulo, te nani' tu Pablo ndii, chitu' nimá ra xiin' Espiritu Santo. Te ni xito ndi'e' ra te tu'va jaan'. ¹⁰ Te ni ka'an ra xiin' te jaan' ndii:

—Yo'ó ndii, te xini xa'an' va nduu' un', te chitu' vi' nimá un' ñu'u' ña nia'a, te si'e ña ndiva'a nduu' un'. Te ndasi' ta'an' tu un' xiin' sakuu' ña ndixa. ¿Ndichun na xikuiin un' ña xayakua' un' ichi' ndaku xto'o e' Ndiosí? ¹¹ Te vitin ndii, kanj xto'o e' Ndiosí yo'ó, te nanduun un' te kui'e nuu', te ni ndee ñu'u' kuvj kunj ka un' ndia'vi' kivi' —ni kachj Pablo.

Te xaka'an e', te ni kuvj jin yavi nuu' ra, te tüvi' ka a. Te ni xa'a' nanduku' nianí ra ne tjin nda'a' ra. ¹² Sakan' na kuii', kij' ni xini te xa'ndia chuun' jaan' ña ni yoo jaan' ndii, ni inj ra xini ra xto'o e', te nandanj va ra xa'a' ña ni sania'a' Pablo jaan'.

Xika' Pablo xiin' Bernabé ñuu Antioquía, ña naá nuu' ñu'u' Pisidia

¹³ Te Pablo xiin' inga te kua'an xiin' ra ndii, ni ko'ni ra tundo'o' ñuu Pafos jaan', te kua'an ra ndee ñuu Perge, ña naá nuu' ñu'u' Panfilia. Ndisu kij' ni xaa ra ñuu Perge jaan' ndii, ni nakoo ña'a' Juan, te ni nandiko' ra ñuu Jerusalén. ¹⁴ Te ñuu Perge jaan' ni kje'e ra, te ni xaa ra ñuu Antioquía, ña naá nuu' ñu'u' Pisidia. Te kivi' sábado, ña xinandiee' ne judío ndii, ni ko'ni ra xiin' nja vi'e mii' nakayá nja, te ni xikundiee' ra ikan'. ¹⁵ Te kij' ndi'i ni ka'vi' jin te yivi' tu'un ndei' Ndiosí xiin' ña ni ke'i te ni ka'an tiakú tu'un a ndii, ni ti'vi' te kuu' nuu' xa'a' vi'e jaan' jin te yivi', te ni ka'an ra xiin' Pablo xiin' Bernabé ndii:

—Ñanj i, naa' yoo jin tu'un va'a te sandieni ndo' sakuu' e' ndii, saa ndo' ña va'a te ka'an ndo' a —ni kachj ra.

Ka'an ndoso' Pablo xa'a' Jesús nuu' ne judío

¹⁶ Sakan' te ni ndondichj Pablo, te ni katani nda'a' ra te ko'o taxin' yu'u' nja. Te ni ka'an ra ndii:

—Ne vi'e Israel, ne ta'an' i, xiin' ndo'ó, ne tuku', ne xaka'nu' tu Ndiosí ndii, kunj so'o ndo'. ¹⁷ Ndiosí yoo', ne vi'e Israel, ni nakaxin ne ichi' yata' e', te ni xakua'a' xava'a' ña'a' a kij' ni nduu nja ne ndiva'a nuu' ñu'u' Egipto. Te xiin' ña ndiee' a ni tava' ña'a' a nuu' ñu'u' Egipto jaan'. ¹⁸ Te nii' uvj xiko' kuiya ni kundieni a xa'a' ña ni xaa ne jaan' mii' ichi' kaa'. ¹⁹ Te kij' ni

xka'ndia ña jaan' ndii, ni chindiee' Ndiosí ne ichi' yata' e' jaan', te ni sandoñu'u' nja uxá ta'an nuu' ne yivi', ne ni ndiee nuu' ñu'u' Canaán, te ni taxj a ñu'u' jaan' kunduu ña'a' ne ichi' yata' e' jaan'. ²⁰ Te sakuu' ña jaan' ni xka'ndia yatin' kumi' ciento uvj xiko' uxj kuiya.

'Ni ya'a' ña jaan', te ni sakuiso' chuun' Ndiosí te kuu' nuu', te ki'in ichi' ra nuu' nja. Sakan' ni xika nja ndee kivi' ni nduu Samuel, te ni ka'an tiakú tu'un Ndiosí. ²¹ Ndi'i jaan', te ni xikan nja jin rey te ka'ndia chuun' nuu' nja. Te ni nakaxin Ndiosí Saúl, si'e Cís, te nduu' sjani' xika' Benjamín. Te ni xa'ndia chuun' ra uvj xiko' kuiya. ²² Te kij' ndi'i ni xta'ni' ña'a' Ndiosí ndii, ni sakuiso' chuun' a David, te kunduu ra rey, te ka'ndia chuun' nuu' nja. Te jaan' nduu' te xa ni ka'an a xa'a' ndii: “Xa ni xini i ña David, si'e Isaí ndii, jin te xtani va nimá i nduu' ra, te jaan' saxinú sakuu' ña kuni' yu'u'”, ni kachj a.

²³ 'Ni taxj Ndiosí kuento a ña tejn sjani' xika' David jaan' keta jin ña sakakú yoo', ne vi'e Israel, nuu' kuachj e', ña jaan' nduu' Jesús. ²⁴ Te ña kuni' ka' kixin ña jaan' ndii, ni ka'an ndoso' Juan nuu' sakuu' ne vi'e e' Israel xa'a' ña kuni' a nama nja nimá nja xa'a' kuachj ña xaa' nja, te nakaka nja ichi' Ndiosí, te kuchj nja kuenta a. ²⁵ Te kij' xa kuyatin' saxinú Juan jaan' chuun' nuu' ra ndii, ni ka'an ra ndii: “Süu' yu'u' nduu' ña sakakú yoo' jaan'. Süu' jaan' ndii xata' i kuaxi' ña jaan'. Te yu'u' ndii, ni ndee va'a i kunduu te ndaxin' ndixan' ki'i' a”, ni kachj ra.

²⁶ 'Ñanj ta'an' i, ne nduu' sjani' xika' Abraham, xiin' sakuu' ndo'ó, ne tuku', ne xaka'nu' Ndiosí ndii, tu'un va'a' ña ka'an xa'a' ña sakakú Ndiosí yo'o' ndii, nuu' yoo' ni ti'vi' ña'a' a. ²⁷ Kuachj ndii, ne ndiee' ñuu' Jerusalén xiin' te xa'ndia chuun' nuu' nja ndii, ni nakuni' nja Jesús, ni ndee ni kundani tu nja ndee ña ka'an ña ni ka'an te ni ka'an tiakú xa'a' a, ña xi ka'vi' te yivi' nuu' nja sakuu' kivi' sábado, ña xinandiee' nja. Sakan' na kuii' ni saxinú nja ña ni ka'an tiakú te jaan' xa'a' a kij' ni ndoo nja kuento ña xata'an kuvj a. ²⁸ Tee' ndee koo' ndee jin xa'a' ña xata'an kuvj a ndii, ni ka'an nja xiin' Pilato, te ni ka'an chuun' ra te ka'ni' ña'a'

te xiin' ra. ²⁹ Te kij' ni saxinú nja sakuu' ña yoso' xa'a' ña jaan' ndii, ni sanuu' ra ñu'u' nde'i a nuu' krusin itun', te ni chinaá ña'a' ra yavi ndii. ³⁰ Ndisu Ndiosí ndii, ni sanatiaku ña'a' a. ³¹ Te ña jaan' ndii, ki'in' kivi' ni tui a nuu' ne ni klee ndee nuu' ñu'u' Galilea, te ni kaa nja ñuu Jerusalem xiin' a. Te ne jaan' nduu' tu ne ndiee' yu'u' xa'a' a vitin nuu' ne yivi'.

³² 'Te ndu'u' ndii, ka'an ndoso' ndu nuu' ndo' xa'a' tu'un va'a ña ka'an xa'a' ña ni taxí Ndiosí kuento a nuu' ne xii' yata' e', ³³ te xa ni saxinú xachi' a ña jaan' nuu' yoo', ne nduu' siani' xika' ne jaan' kij' ni sanatiaku a Jesús. Naa yoso' a nuu' tutu Salmos ña uvi mii' ka'an a ndii: "Si'e i nduu' yo'ó, kivi' vitin satuvi i ña nduu' i yuva' un'", kachi a. ³⁴ Te ni sanatiaku ña'a' a, te koo' kivi' tivi' ñu'u' nde'i ña jaan' naa ni ka'an ka Ndiosí ndii: "Sañu'u' xna'a i ndo'ó xiin' ña ni taxí i kuento i xa'a' nuu' David", kachi a. ³⁵ Te sakan' tu yoso' a inga Salmo mii' ka'an a ndii: "Taxí yo'ó tivi' ñu'u' nde'i te nduu' kuenta un'." Sakan' kachi a.

³⁶ 'Va'a, David jaan', kij' ndi'i ni xika nuu' ra nuu' ne ta'an' ra saa kuni Ndiosí ndii, ni xi'i ra, te ni chinaá ña'a' te yivi' mii' ñu'u' ne ichi' yata' ra. Te ni tivi' ñu'u' nde'i ra jaan'. ³⁷ Ndisu ña ni sanatiaku Ndiosí jaan' ndii, ni tivi' ñu'u' nde'i a.

³⁸ 'Ndo'ó, ne ta'an' i, xa'a' jaan' na kuni a kundani ndo' ña ka'an ndoso' ndu ña nda'a' Jesús jaan' kuiti' kuaxi ña kivi' ko ka'nu' ini Ndiosí xa'a' kuachi e', ³⁹ sakan' ña xiin' tu'un nde'i Ndiosí, ña ni ke'i Moisés ndii, ni kivi' kundaku nimá e' nuu' a ndee sie. Sakan' na kuii' nda'a' Jesús jaan' kuiti' kuaxi ña nduu' ndaku nimá sakuu' yoo', ne ini xini ña'a', nuu' Ndiosí. ⁴⁰ Sakan' na kuii' koto xiin' mii' ndo', koto ka kundo'o ndo' ña ni ka'an te ni ka'an tiakú tu'un Ndiosí ndii:

⁴¹ Koto va ndo'ó, ne kundi'i' xiin' i, te nandaní ndo', te ndoñu'u' ndo'. Sakan' ña kivi' ña xika' ka ndo' ndii, saa i jin chuun ka'nu', ña ndeva'a ni ka'an ne yivi' a xiin' ndo' ndii, kändixa' ndo' a. Sakan' yoso' a —ni kachi Pablo.

⁴² Te kij' ni keta Pablo xiin' Bernabé vi'e mii' nakayá ne judío jaan' ndii, ni ka'an

nda'vi nja xiin' ra ña ka'an ka ra xiin' nja xa'a' ña jaan' tuku kivi' sábado, ña xinandiee' nja. ⁴³ Te kij' ndi'i ni ndutia nja ndii, kua'a' ne judío xiin' ne tuku', ne ndikún ndituni ña kandixa' ne judío, ni xikundikun ña'a', te ka'an ra xiin' nja ña kuita ni'i va nja nuu' ña ndani mii' ña'a' Ndiosí.

⁴⁴ Te tuku kivi' sábado, ña xinandiee' nja ndii, yatin' sakuu' ne ñuu jaan' ni nakaya te kuni so'o nja tu'un va'a xa'a' xto'o e'. ⁴⁵ Ndisu kij' ni xini te judío, te kuu' nuu', ña ni nakaya kua'a' xava'a ne yivi' jaan' ndii, ni xakuiñu xava'a ra, te ni xa'a' ka'an kiní ra xa'a' ña ka'an ndoso' Pablo jaan', te kani'a tu ra xiin' ra. ⁴⁶ Ndisu Pablo xiin' Bernabé ndii, xiin' ña ndieni ni ka'an ra ndii:

—Ni kuni a ña xi'na ka nuu' ndo'ó, ne ta'an' ndu, ka'an ndoso' ndu tu'un Ndiosí. Te ndii, xa'a' a ña kuni natijn ndo' a, te nia'á ndo' ña xata'an natijn ndo' kivi' ñuu ña koo' kivi' ndi'i, sakan' na kuii' vitin ndii, ku'un ndu nuu' ne tuku', ⁴⁷ sakan' ña xa sakan' ni ka'an chuun' xto'o e' Ndiosí xiin' ndu naa yoso' a nuu' tutu a mii' ka'an a ndii:

Ni sakuiso' chuun' i yo'ó, te kunduu un' ndee naa ñu'u' nuu' ne tuku', te ku'un un' ndee mii' xan ndi'i jin yivi', te sania'á un' nja xa'a' ña sakakú ña'a' i. Ni kachi a.

⁴⁸ Kij' ni xini so'o ne tuku' ña jaan' ndii, va'a va ni kuni nja, te ni tijn ka'nu' nja tu'un xto'o e'. Te sakuu' ne xa ni nakaxin Ndiosí te natijn nja kivi' ñuu ña koo' kivi' ndi'i' ndii, ni ini nja xini nja Jesús. ⁴⁹ Te ni kiku tu'un xto'o e' kani' nuu' ñu'u' jaan'.

⁵⁰ Ndisu te judío jaan' ndii, ni chu'u' ra sava ña'a', ne ka'nu' va, ne ita' ni'i va nuu' ña kandixa' nja, xiin' ki'in' te kuu' nuu' ñuu jaan'. Te ni xa'a' sando'o' ra Pablo xiin' Bernabé, sakan' na ni taxí ña'a' ra nuu' ñu'u' jaan'. ⁵¹ Sakan' te ni sakoyó te jaan' yaka' xa'a' ra te nia'á ra ña xi'é Ndiosí xini a ne jaan'. Te ni klee ra kua'an ra ñuu Iconio. ⁵² Ndisu ne ndikún ichi' Jesús, ne ndiee' ñuu Antioquía jaan' ndii, chitu' vi' nimá nja xiin' ña va'a kuni nja, te chitu' vi' tu nimá nja xiin' Espiritu Santo.

14

So' o ni xaa a kii' ni ka'an ndoso' Pablo xiin' Bernabé tu'un va'a nuu Iconio

¹ Te kii' ndiee' ra nuu Iconio jaan' ndii, ni ko'ni inga' ra vi'e mii' nakaya' ne judío naa xi xaa ra, te ni ka'an ndoso' va'a xava'a ra tu'un va'a nuu' nia, sakan' na kua'a' xava'a ne judío xiin' ne tuku' ni iní xini Jesús. ² Ndisu ne judío, ne ni iní xini Jesús ndii, ni chu'u' nia sava ne tuku', te ni ka'an kini ne jaan' xa'a' Pablo xiin' xa'a' Bernabé. ³ Ndee saa ka ni ndii, kua'a' ya'a kivi' ni ndoo Pablo xiin' Bernabé ikan' ka'an ndoso' ndieni ra tu'un va'a xa'a' xto'o e'. Te na jaan' ni chindiee' na'a' a, te ni xaa ra chuun ka'nu' xiin' na nandaní va ne yivi'. Te xiin' na jaan' nia'a a na na ndixa nduu' tu'un na ka'an ndoso' ra xa'a' na ndani mii' Ndiosí yoo'. ⁴ Te ni nata'vi' ne ndiee' nuu jaan'. Sava nia ni nduun xiin' ne judío, te sava tuku nia ni nduun xiin' te ni tianu' Jesús jaan'. ⁵ Xa'a' a jaan' na ni nakata sava ne tuku' xiin' ne judío kuento nia, te ni chindiee' tu na'a' te xa'ndia chuun' nuu nia, te mii' kuu nia xiin' ra, te kuun yuu' tu na'a' nia. ⁶ Te kii' ni xini te tianu' Jesús jaan' kuento xa'a' na jaan' ndii, ni xinu ra kua'an ra nuu Listra xiin' nuu Derbe, na nu'u' nuu' nu'u' Licaonia. Te ni xa'an tu ra sakuu' nuu na nu'u' yatín ikan' ⁷ ka'an tu ra tu'un va'a nuu jaan'.

Kuun' yuu' ne yivi' Pablo nuu Listra

⁸ Te ni yoo' iin te kui'e xa'a' nuu Listra jaan'. Ndee iin kivi' ni kuvi kaka ra, sakan' na xa te kui'e xa'a' nduu' ra ndee ni tuví ra. ⁹ Te jaan' ndii, ni ndu'u' ra xini so'o ra na ka'an ndoso' Pablo. Te ni xto'ni kaxi' Pablo nuu' ra, te ni xini ra na iní te jaan' na kuvi sanda'a na'a' Ndiosí. ¹⁰ Te ni ka'an ti'e' Pablo xiin' ra ndii:

—Kuiin ndichí ndaku un' xiin' xa'a' un' —ni kachi ra.

Te iin ni kandeta tjo' te jaan', te ni xa'a' xika' ra. ¹¹ Te kii' ni xini ne kua'a' jaan' na ni xaa Pablo ndii, ni xa'a' kuaa' nia ka'an nia xiin' tu'un mii' nia Licaonia ka'an nia ndii:

—Ndiosí ndii, te yivi' ni nanduú a, te ni nuu a nuu' e' —kachi nia.

¹² Bernabé ndii, ndiosí Júpiter ni kachi nia xiin' ra, te Pablo ndii, ndiosí Mercurio ni kachi nia xiin' ra, koto ka suvi ra nduu' te ka'an ka. ¹³ Te sutu, te xachuun' tixin vi'e mii' xaka'nu' ne yivi' ndiosí Júpiter jaan' ndii, ni kixin ndiaka ra toro xiin' ita toso yi'e' nuu jaan'. Sakan' na vi'e mii' xaka'nu' ne yivi' ndiosí Júpiter jaan' ndii, ndee nuu' nuu iin' a. Te te jaan' xiin' sakuu' ne kua'a' jaan' ndii, ni kuní nia nasoko' nia na jaan' nuu' Pablo xiin' nuu' Bernabé. ¹⁴ Ndisu kii' ni xini Pablo xiin' Bernabé na jaan' ndii, ni xtaní xachi' ra na jaan', sakan' na ni ndata' ra toto na titi ra, te taxa'an' ra ni ko'ni ra tein ne yivi' kua'a' jaan' ka'an ti'e' ra ndii:

¹⁵ —Kuní so'o ndo' na ka'an i, ¿ndichun na xaa' ndo' na kaa'? Te yivi' ndee naa ndo'ó kuiti' nduu' tu ndu'u. Te ka'an ndoso' ndu tu'un va'a nuu' ndo' na nakoo ndo' na xini xa'an' kaa', te nandiko' ndo' nuu' Ndiosí tiaku, na ni xa'a' ndivi', xiin' nu'u' iin yivi', xiin' miní ka'nu', xiin' sakuu' na yoo nuu' sakuu' na jaan'. ¹⁶ Nuú' ni kixin ndii, ni taxi a na kaka sakuu' nuu' ne yivi' saa ka kuní mii' nia. ¹⁷ Tee' ndee sakan' ni xaa nia ndii, ni xikuin a na xaa a na va'a nuu' nia, te nia'a na'a' a na yoo a. Sakuun' a savi' te taxi a kua'a' na savi' nda'a' nia, xiin' na xaxi' nia, xiin' na va'a kuni nimá nia —ni kachi ra.

¹⁸ Tee' ndee sakuu' na jaan' ni ka'an ra xiin' nia ndii, ni ndo'o va ra, te ni sain kuiin ra ne kua'a' jaan' na nasoko' nia kiti' jaan' nuu' ra.

¹⁹ Ndisu ni ya'a, te ni ndekuie ndia'vi' te judío, te ni kiee nuu Antioquia xiin' nuu Iconio. Te jaan' ndii, ni nama ra nimá ne jaan', te ni kuun yuu' nia Pablo. Te xa'a' na ni tuu nia na xa ni xi'i ra ndii, ni ka'nuu na'a' nia xta'ni' nia ndee nuu' nuu.

²⁰ Ndisu kii' ni xaa ne ndikún ichi' Jesús, te ni xinu nduu na'a' nia ndii, ni ndokoo ra, te ni ndi'vi' tukuú ra nuu jaan'. Te tuku kivi' ni keta ra kua'an ra xiin' Bernabé nuu Derbe.

²¹ Te ni ka'an ndoso' ra tu'un va'a nuu' ne ndiee' nuu jaan', te ni nakoo kua'a' ne ndikún ichi' Jesús ni xaa ra. Kii' ndi'i na jaan', te ni nandiko' ra nuu Listra, xiin' nuu Iconio, xiin' nuu Antioquia

22 xandieni ra ne ndikún ichi' Jesús, te ndiaa yu'u' ña'a' ra ña kuni a kuíta ni'i nia nuu' ña iní nia xini nia a. Te ni ka'an ra xiin' nia ña kuni a kundo'o va e' te xka'ndia e' mii' xa'ndia chuun' Ndiosí. 23 Te i'in ñuu jaan' ndii, ni sakuiso' chuun' ra te xixa te ka'ndia chuun' nuu' ne nduu' kuenta Jesús. Te kii' ndi'i ni ka'an ra xiin' Ndiosí, te ni yoo nditia tu ra ndii, ni sanakua'a ra te jaan' nda'a' xto'o e' Jesús, ña xa iní ra xini ra.

Nandiko' Pablo xiin' Bernabé ñuu Antioquía, ña naá nuu' ñu'u' Siria

24 Xka'ndia so'o ra ñu'u' Pisidia, te ni xaa ra ñu'u' Panfilia. 25 Te kii' ndi'i ni ka'an ndoso' ra tu'un va'a ñuu Perge ndii, ni nakaa' ra ñuu Atalia. 26 Te ikan' ni kiese ra, te ni ko'ni ra tundoo' te kua'an ra ñuu Antioquía mii' ni sanakua'a ña'a' ne nakaya xa'a' Jesús nuu' ña ndani mii' ña'a' Ndiosí, te taxi a ña ndiee' ra xa'a' chuun ña ni xaa ra. 27 Te kii' ni xaa ra ñuu jaan', te ni nakaya ra ne nduu' kuenta Jesús ndii, ni ndatu'un' ndi'i ra nuu' nia sakuu' ña ni xaa Ndiosí xiin' ra, xiin' saa ni taxi a ña iní tu ne tuku' kuni nia Jesús. 28 Te ni ndoo ra ikan' kua'a' kivi' xiin' ne ndikún ichi' Jesús xiin' ra.

15

Ndatu'un' tuni ka'nu' te ni tianu' Jesús xiin' te xixa ñuu Jerusalén

1 Te kivi' jaan' ndii, ni xaa ndia'vi' te ni kiese ñu'u' Judea ñuu Antioquía, te ni xa'a' sania'á ra ne nakaya xa'a' Jesús, ka'an ra ndii:

—Naa' kuä'a tuni iin' ndo' naa ka'an tu'un ndei' Ndiosí, ña ni natijn Moisés ndii, küvi kaku ndo' nuu' kuachí ndo' —ni kachi ra.

2 Te Pablo xiin' Bernabé ndii, ni nakuitá kuento ra xiin' te jaan', xa'a' a jaan' na ndiee' va ni kaní ta'an' ra kuento. Sakan' na ni ndoo ne nakaya xa'a' Jesús kuento ña kaa Pablo xiin' Bernabé ñuu Jerusalén xiin' sava ka te nakaya xiin' nia, te ndatu'un' ra xa'a' ña jaan' xiin' inga te ni tianu' Jesús, xiin' te xixa kuenta a, te ndiee' ñuu jaan'. 3 Te ni ti'vi' ña'a' ne nduu' kuenta Jesús kua'an ra xka'ndia ra Fenicia xiin' Samaria ka'an ra ña kua'a'

ne tuku' ni nanduü kuenta Jesús. Te va'a va kuni sakuu' inga ne nduu' kuenta Jesús xa'a' ña jaan'. 4 Kii' ni xaa Pablo xiin' Bernabé ñuu Jerusalén ndii, ni natijn ña'a' te xixa, xiin' inga te ni tianu' Jesús, xiin' sava ka ne nduu' kuenta Jesús. Te ni ndatu'un' ra nuu' sakuu' ne jaan' sakuu' ña ni xaa Ndiosí xiin' ra. 5 Ndisu ni ndondichi sava te fariseo, te xa iní xini Jesús, te ni ka'an ra ndii:

—Kuni a ña kuä'a tuni iin' te tuku' jaan', te ka'an chuun' e' xiin' ra te saxinú ra tu'un ndei' Ndiosí, ña ni ke'i Moisés —ni kachi ra.

6 Sakan' te ni nakaya te ni tianu' Jesús, xiin' te xixa jaan' te ndatu'un' tuni ra xa'a' ña jaan'. 7 Te kii' ni kua'a' va ndatu'un' ndiee' xiin' ta'an' ra ndii, ni ndondichi Pedro, te ni ka'an ra ndii:

—Ñani ta'an' i, xini ndo'ó ña saa' ni nakaxin Ndiosí yu'u tein ndo', te ka'an ndoso' i tu'un va'a nuu' ne tuku', te ni iní nia xini nia Jesús. 8 Te Ndiosí, ña xini saa iin' nimá e' ndii, ni nia'a a ne tuku' ña natiin' ña'a' a taxi a Espiritu Santo naá nimá nia, saa nii' ni xaa tu a xiin' yoo'. 9 Te kuäsa' xachi' siin' ni xaa a xiin' yoo' ni ndee xiin' ne jaan'. Sakan' ña ni ndasandoo tu a nimá ne jaan' xa'a' ña iní nia xini nia Jesús. 10 Sakan' na kuii', ¿ndichun na xika' ndo' sataña'a' ndo' Ndiosí vitin taxi' ndo' chuun vie nuu' ne iní xini Jesús jaan', chuun ña küvi saxinú yoo' ni ndee ni küvi saxinú tu ña'a' ne xii' yata' e'? 11 Sakan' ña yoo' ndii, kandixa' e' ña ni sakakú Ndiosí yoo' nuu' kuachí e' xa'a' ña kundani mii' xto'o e' Jesús yoo' kuiti', te nii' sakan' tu kundani a ne jaan' —ni kachi ra.

12 Sakan' te ni xikundiee taxin' sakuu' ne kua'a' jaan' xini so'o tu nia ña ka'an Bernabé xiin' ña ka'an Pablo xa'a' chuun ka'nu' xiin' ña nandaní va ne yivi', ña ni xaa te jaan' tein ne tuku' ni xaa Ndiosí.

13 Te kii' ndi'i ni ka'an te jaan', te ni xa'a' Jacobo ka'an ra ndii:

—Ñani ta'an' i, kuni so'o ndo' ña ka'an i xiin' ndo' vitin. 14 Xa ni ka'an Simón xiin' e' saa ni xaa Ndiosí ndee ña nuu' ña ni kundani a ne tuku' jaan', te ni nakaxin a sava nia te kunduu tu nia kuenta a. 15 Te

nakuitá ña jaan' xiin' ña ni ke'i te ni ka'an tiakú tu'un Ndiosí mii' ka'an a ndii:

¹⁶ Kij' xka'ndia ña jaan' ndii, nandiko' i te nakasa'a xaa' tukuu' i vi'e David,

mii' ni xa'ndia chuun' ra, ña xa ni nduva, te ndasava'a i mii' ni iin a.

¹⁷ Ña jaan' saa i te nanduku' sakuu' inga ne yivi' yu'u, ña nduu' xto'o ña, xiin' sakuu' ne tuku', ne xa ni nakaxin i kunduu kuenta i.

¹⁸ Sakan' ni kachi xto'o e', ña satuvi ña jaan' ndee xta'an' iin yivi'.

Sakan' kachi a.

¹⁹ 'Xa'a' a jaan' na tuu yu'u ndii, va'a taxí e' chuun vie nuu' ne tuku', ne xa xa'a' ini xini xto'o e' Ndiosí. ²⁰ Süu' jaan' ndii va'a ka ke'i e' iin tutu, te ti'vi' e' e nda'a' ña mii' ka'an a ña kuní a nakoo ña ña xixi' ña ndei', ña ni nasoko' ne yivi' nuu' ndiosí saka, te na kümi' ña musa ña, te na küxi ña ndei' kiti', ti' ni xitia ní', te na küxi tu ña ní'. ²¹ Sakan' ña ndee xta'an' ndii, i'in ñuu ni yoo te ka'an ndoso' tu'un ndei' Ndiosí, ña ni natiin Moisés, te ka'vi' tu ra a vi'e mii' nakayá ña saa kivi' sábado, ña xinandiee' ne ta'an' e' —ni kachi ra.

Tutu ña kua'an nda'a' ne tuku'

²² Xa'a' a jaan' na te ni tianu' Jesús, xiin' te xixa jaan', xiin' sakuu' inga ne nduu' kuenta Jesús ñuu Jerusalén jaan' ndii, ni nakuita inga' ña kuento ña nakaxin ña iin uvi te yivi', te ti'vi' ña'a' ña xiin' Pablo xiin' Bernabé ñuu Antioquía. Te jaan' ndii, iin ra nani' Judas, te ka'an tu ne yivi' Barsabás xiin' ra, te inga ra nani' Silas. Te te kuu' nuu' nuu' ne nakayá xa'a' Jesús nduu' uvi saa' te jaan'. ²³ Te xiin' te jaan' ni ti'vi' ña tutu yo'o' ña ka'an ndii: "Ndu'u, te ni tianu' Jesús, xiin' ne nakayá xa'a' a ñuu yo'o', xiin' te xixa, te xito' ne jaan' ndii, ti'vi' ndu cha'an' ndo'ó, ne tuku', ne ini xini tu Jesús, ne ndiee' nuu' ñuu' Siria xiin' ñuu' Cilicia, xiin' ne ndee' ñuu' Antioquía. ²⁴ Xa ni xini ndu kuento ña ni kiee sava te yivi' tein ndu yo'o', tee' ndee köo' ra ni ti'vi' ndu. Te ni xaa ra mii' ndiee' ndo'ó, te ni sandi'ni ra nimá ndo' xiin' ña ni ka'an ra, te ni nasaka' tu ra ña xanini ndo' xa'a' a ña

ka'an chuun' ra xiin' ndo', ña kasa'a ndo' tuni iin' ndo'. Te ka'an tu ra ña kuní a saxinú ndo' sakuu' ña ka'an tu'un ndei' Ndiosí. ²⁵ Xa'a' a jaan' na ni ndoo inga' ndu kuento ña nakaxin ndu ndia'vi' te yivi', te ti'vi' ndu ra xiin' ñani maní' e' Bernabé xiin' Pablo mii' ndiee' ndo'. ²⁶ Te yo'o' ndii, xa xiyoo' ra taxí ra kivi' ñuu ra xa'a' a ña saxinú ra ña kuní xto'o e' Jesucristo. ²⁷ Xa'a' a jaan' na ti'vi' ndu Judas xiin' Silas, te ndatu'un' ndi' ra nuu' ndo' ña ni ndoo ndu kuento, ña yoso' nuu' tutu yo'o'. ²⁸ Sakan' ña ni nakuita ña kuní Espíritu Santo xiin' ndu ña tjachuun' ndu ndo'ó xiin' ndee iin tuku ña'a, süu' jaan' ndii ña yo'o' kuiti' saa ndo': ²⁹ Kuní a ña nakoo ndo' ña xixi' ndo' ndei' ña ni nasoko' ne yivi' nuu' ndiosí saka, te küxi ka tu ndo' ní', te küxi ka tu ndo' ndei' ti' ni xitia ní', te kümi' tu ndo' musa ndo'. Naa' saxinú ndo' ña jaan' ndii, va'a saa ndo'. Ndiosí na koo xiin' ndo'." Sakan' yoso' a nuu' tutu jaan'.

³⁰ Te kij' ndi' ni ndei' ña'a' ña ndii, ni kiee ra ñuu Jerusalén, te ni nakaa' ra ñuu Antioquía. Te ni nakaya ra ne nakayá xa'a' Jesús, te ni sanakua'a ra tutu jaan' nda'a' ña. ³¹ Te kij' ni ka'vi' ña a ndii, ni nakuatia' va ña, sakan' ña ni saki'vi' ña'a' ña yoso' nuu' tutu jaan'. ³² Te Judas xiin' Silas, xa'a' a ña nduu' tu ra te ka'an tiakú tu'un Ndiosí ndii, ni xandieni ña'a' ra xiin' kua'a' tu'un va'a, te ni nakata ni' tu ña'a' ra nuu' ichi' Jesús. ³³ Te kij' ndi' ni ndoo ra ñuu jaan' ndia'vi' kivi' ndii, ni ndei' maní' ña'a' ne nduu' kuenta Jesús, ne ndiee' jaan', te nandiko' ra mii' ndiee' ne ni ti'vi' ña'a'. ³⁴ Ndisu Silas ndii, ni xtani ra ndoo ka ra ikan'. ³⁵ Te ni ndoo tu Pablo xiin' Bernabé ñuu Antioquía jaan' sania'á inga' ra xa'a' xto'o e', te ka'an ndoso' tu ra tu'un va'a xiin' kua'a' inga te yivi'.

Kani ta'an' kuento Pablo xiin' Bernabé xa'a' Juan

³⁶ Kij' ni ya'a ndia'vi' kivi', te ni ka'an Pablo xiin' Bernabé ndii:

—To'o' tukuu' sakuu' ñuu mii' ni ka'an e' tu'un va'a xa'a' xto'o e' nuu' ne yivi', te kuni e' saa ndiee' ne jaan' —ni kachi ra.

³⁷ Ndandij ni kuni Bernabé ña ku'un tu Juan, te ka'an tu ne yivi' Marcos xiin',

xiin' ra. ³⁸ Ndisu ni tuu Pablo ña vä'a nduu' a ña ku'un ka te jaan' xiin' ra, sakan' ña ni nakoo xiin' mii' ra ñu'u' Panfilia, te ni xiin' ka ra kundikun ra sachuun' inga' ra xiin' te jaan' chuun' nuu' xto'o e'. ³⁹ Xa'a' a jaan' na Pablo xiin' Bernabé ndii, ndiee' va ni kanj ta'an' ra kuento ndee ni kusiiin' ra. Sakan' na ni xaka Bernabé Marcos, te ni ko'ni ra tundoo', te kua'an ra nuu' ñu'u' Chipre.

⁴⁰ Te Pablo ni xaka Silas, te kua'an ra kij' ndi'i ni sanakua'a ña'a' inga ne ndikun ichi' Jesús nuu' ña ndani mii' ña'a' xto'o e' Ndiosí. ⁴¹ Te ni xka'ndia ra nuu' ñu'u' Siria xiin' nuu' ñu'u' Cilicia nakata' ni'i ra i'in ti'vi ne nduu' kuenta Jesús.

16

Kua'an Timoteo xiin' Pablo xiin' Silas

¹ Xi'na ka ñuu Derbe ni xaa ra, ndi'i jaan' te ni xaa ra ñuu Lистра, te ikan' ndu'u' iin te nani' Timoteo, te ndikun ichi' Jesús. Te si'e iin ña'a' judía, ña' ini xini Jesús nduu' te jaan', ndisu yuva' ra ndii, te griego nduu' ra. ² Te xa'a' a ña ka'an va'a va ne ini xini xto'o e', ne ndiee' ñuu Lистра jaan' xiin' ñuu Iconio, xa'a' Timoteo jaan' ndii, ³ ni kunj Pablo ña ku'un te jaan' xiin' ra. Ndisu ña kunj ka ku'un ra ndii, ni ka'an chuun' ra ña koq tunj iin' te jaan', te kanini kinj ne judío, ne ndiee' ñu'u' jaan'. Kuachj ndii, sakuu' ne ndiee' jaan' xini ña te griego nduu' yuva' ra. ⁴ Te kij' xka'ndia Pablo xiin' te kua'an xiin' ra saa ñuu kua'an ra ndii, sakuni' tu'un ra xa'a' tu'un ndei', ña ni chituni te ni tianu' Jesús, xiin' te xixa, te ndiee' ñuu Jerusalén, ña kunj a saxinu nja a. ⁵ Sakan' na kuii' i'in ti'vi ne nduu' kuenta Jesús ndii, ni xandi'eni ka ña'a' ra nuu' ña ini nja xini nja Jesús, te so'o kukua'á' ka nja i'in kivi' kua'an.

So'o ni xaa a kij' ni satuvi a nuu' Pablo, ña xini ra iin te Macedonia

⁶ Te ni xka'ndia Pablo xiin' te kua'an xiin' ra nuu' ñu'u' Frigia xiin' ñu'u' Galacia, sakan' ña ni taxj Espiritu Santo ka'an ra tu'un Ndiosí nuu' ñu'u' Asia. ⁷ Te kij' ni xaa ra xa'in' ñu'u' Misia ndii, ni xika ra ku'un ra ñu'u' Bitinia. Ndisu ni taxj tu Espiritu Jesús ña ku'un ra ikan'. ⁸ Te

ni xka'ndia ra ñu'u' Misia, te ni nakaa' ra ndee ñuu Troas, ña naá yu'u' mini ka'nu'. ⁹ Te ñuu jaan' ni satuvi a nuu' Pablo ña iin' ndichj iin te ñu'u' Macedonia ka'an nda'vi ra xiin' ra ndii:

—Xka'ndia un' ñu'u' Macedonia te chindiee' un' ndu —kachi ra.

¹⁰ Te kij' ni satuvi a ña jaan' nuu' Pablo ndii, ni chitu'va ki'i' xiin' mii' ndu, te ku'un ndu ñu'u' Macedonia. Sakan' ña ni kundani ndu ña Ndiosí nduu' ña kana' ndu, te ka'an ndoso' ndu tu'un va'a nuu' ne ndiee' ñu'u' jaan'.

So'o ni xaa a kij' ni xa'an ndu xiin' Pablo ñuu Filipos

¹¹ Te ni ko'ni ndu iin tundoo', tun' ni keta ñuu Troas jaan', te kua'an ndaku ndu ndee ñu'u' Samotracia. Te ni kitu' tuku kivi', te ni kiee ndu kua'an ndu ñuu Neápolis. ¹² Te ñuu jaan' ni kiee ndu te kua'an ndu ndee ñuu Filipos. Ñuu jaan' ndii, nda'a' ñuu Roma nduu' a, te kandu'u' a nuu' ñu'u' Macedonia jaan', te iin ñuu ka'nu' va nduu' a. Ikan' ni ndiee ndu ndia'vi' kivi'.

¹³ Te iin kivi' sábado, ña xinandiee' ne ta'an' ndu, ne judío ndii, ni kiee ndu ñuu jaan', te ni xa'an ndu yu'u' itia mii' tuu ndu ña yoo iin xaan' mii' xi ka'an ne judío, ne ndiee' ikan' xiin' Ndiosí. Sakan' te ni xikundiee ndu ikan', te ni xa'a' ka'an ndu xiin' ña'a', ne ni nakaya ikan', tu'un va'a xa'a' Jesús. ¹⁴ Te iin ña'a' jaan' nani' Lidia, ña' ñuu Tiatira. Te xiko' a' toto va'a, ña kua'a ndiaa'. Te ña' xaka'nu' Ndiosí nduu' a'. Te kij' ndu'u' a' xini so'o a' ña ka'an Pablo ndii, ni nunia' xto'o e' nimá a', te ni natiin a' tu'un va'a ña ni ka'an ra. ¹⁵ Te kij' ndi'i ni chichj a' kuenta Jesús xiin' sakuu' ne ndiee' vi'e a' ndii, ni ka'an nda'vi a' xiin' ndu ndii:

—Naa' tuu ndo' ña ini i xini i xto'o e' ndii, to'o' ndo' te ndoo ndo' xiin' ndu vi'e i —ni kachj a'.

Te xa'a' a ña ndiee' va ni ka'an a' xiin' ndu ndii, ni ndoo ndu ikan'.

So'o ni xaa a kij' ni chinaa te yivi' Pablo xiin' Silas vi'e kaa

¹⁶ Unta' kij' kua'an tukuu ndu mii' ka'an ndu xiin' Ndiosí ndii, ni nata'an' iin ña' sava xiin' ndu. Ña' jaan' ndii, xiko' ni'i' ña'a' xto'o a', te ndiee' ñuu jaan'. Te naá

jin ña ndiva'a nimá a', ña xaa' sakan' te tuvi' iní a'. Te xiin' ña ndiee', ña taxi' ña jaan' ndii, kua'a' va xu'un' ni kanando a' xa'a' xto'o a' jaan'. ¹⁷ Te ni xikundikun a' Pablo xiin' ndu'u ka'an ti'e' a' ndii:

—Te yivi' kaa' ndii, te xika' nuu' nuu' Ndiosí ka'nu' xava'a nduu' ra. Te ka'an ra saa saa ndo' te kaku ndo' nuu' kuachi ndo' —kachi a'.

¹⁸ Te kua'a' va kivi' ni xaa a' ña jaan' ndee ni kusuxan' xini' Pablo. Sakan' na ni ndiko kuiin ra, te ni ka'an ra xiin' ña ndiva'a ña naá nimá a' jaan' ndii:

—Xiin' ña ndiee' Jesucristo ka'an chuun' i xiin' un' ña kuan keta nimá ña' ñaa' —ni kachi ra.

Xaka'an e' te ni keta ña jaan', te kua'an a.

¹⁹ Te kij' ni xini xto'o ña' sava jaan' ña ni ndi'i ña ndiatu' iní ra kanando ka ra xu'un' xiin' a' ndii, ni tjin ra Pablo xiin' Silas te ni ñuu ña'a' ra xan ndiaka ra ma'in' ya'vi nuu' te xa'ndia chuun' nuu' ñuu jaan'. ²⁰ Te ni sanakua'a ña'a' ra nuu' te kuu' ka'nu' ka'an ra ndii:

—Te judío yo'o' ndii, sasana' ra ne ñuu e' xiin' ña ka'an ndoso' ra. ²¹ Sakan' ña sania'a ra jin nuu' ña ndei' ña va'a natjin e', te ni ndee vasa' tu xi xaa e', sakan' ña te romano nduu' yoo' —ni kachi ra.

²² Xa'a' a jaan' na ni nuta tu kua'a' ne yivi', ne ni nasaa' ni xini nia Pablo xiin' Silas. Sakan' te ni tianu' te kuu' ka'nu' jaan' te xiiin', te ni tava' ra toto Pablo xiin' Silas, te ni ka'an chuun' tu ra, te ni suku' nduku va ña'a' ra. ²³ Te kij' ndi'i ni kutun' ña'a' te xiiin' jaan' kua'a' va ichi' ndii, ni taan' ña'a' ra vi'e kaa. Te ni ka'an chuun' te kuu' ka'nu' jaan' xiin' te xiiin' te xito' vi'e kaa ña koto va ña'a' ra. ²⁴ Kij' ni natjin te xito' vi'e kaa jaan' ña ni ka'an chuun' te jaan' xiin' ra ndii, ni taan' ña'a' ra ndemaa' tixin vi'e kaa jaan' mii' kutu' va kaa'. Te ni ko'ni tu ra xa'a' te jaan' yavi jin itun' vie va.

²⁵ Te xa nañuu sava nduu' a, ndisu Pablo xiin' Silas ndii, ka'an ra xiin' Ndiosí te xita' tu ra yaa nuu' a. Te sakuu' te ñu'u' vi'e kaa jaan' xini so'o a. ²⁶ Te jin ni taan' ndiee' xava'a ndee ni kisi a xa'a' vi'e kaa jaan'. Te xa ndikun sakan', te ni nunia' tu sakuu' yi'e' a, te ni ndaxin' tu karena, ña tiin sakuu' te ñu'u' jaan'. ²⁷ Te kij'

ni ndoto te xito' vi'e kaa jaan', te ni xini ra ña nunia' yi'e' jaan' ndii, ni xta'ni' ra ichi' ra, te ka'ni' xiin' mii' ra, sakan' ña ni xanini ra ndii, xa ni xinu te ñu'u' vi'e kaa jaan'. ²⁸ Ndisu ni ka'an ti'e' Pablo xiin' ra ndii:

—Sätuxu'vi xiin' mii' un', sakan' ña yo'o' ñu'u' sakuu' ndu' —ni kachi ra.

²⁹ Sakan' te ni xikan te xito' vi'e kaa jaan' ñu'u', te ki'i' ni ndava ra ndeta ra mii' naá Pablo xiin' Silas. Te kisi' vi' ña'a' a ña yi'vi ra, te ni xikandu'u' ndiee' ra ndee nuu' ñu'u' nuu' Pablo xiin' Silas.

³⁰ Ndi'i jaan' te ni tava' ña'a' ra ikan'. Te ni ka'an ra xiin' te jaan' ndii:

—Ndo'ó, tákui'e, ¿ndee ña saa i, te kaku i nuu' kuachi i? —ni kachi ra.

³¹ Te ni nakuiin te jaan' ndii:

—Iní un' kuni un' xto'o e' Jesucristo, te kaku un' nuu' kuachi un', yo'ó xiin' sakuu' ne ndiee' vi'e un' —ni kachi ra.

³² Sakan' te Pablo xiin' Silas ndii, ni ka'an ra tu'un xa'a' xto'o e' nuu' te jaan' xiin' nuu' sakuu' ne ndiee' vi'e ra. ³³ Te xa ñuu sakan' ni xaka ña'a' te xito' vi'e kaa jaan', te ni natia ra mii' ni tuxu'vi te jaan'. Sakan' te ni chichi ra xiin' sakuu' ne ndiee' vi'e ra kuenta Jesús. ³⁴ Te kij' ndiee' te jaan' vi'e ra ndii, ni taxi ra ña ni xixi te jaan', te va'a va kuni ra xiin' sakuu' ne ndiee' vi'e ra xa'a' a ña iní nia xini nia Ndiosí.

³⁵ Kij' ni kitu' kivi' jaan' ndii, ni ti'vi' te kuu' ka'nu' ñuu jaan' jin uvi te xiiin' te ka'an ra xiin' te xito' vi'e kaa jaan' ndii:

—Saña' un' te yivi' ñaa' —ni kachi ra.

³⁶ Sakan' te ni ka'an te xito' vi'e kaa jaan' kuento jaan' xiin' Pablo ndii:

—Te kuu' ka'nu' ni ka'an chuun' xiin' i ña saña' i ndo'ó. Sakan' na kuii' xa kuví kiee ndo' te ku'un ndo', Ndiosí na ku'un na xiin' ndo' —ni kachi ra.

³⁷ Ndisu ni nakuiin Pablo nuu' te xito' vi'e kaa jaan' ndii:

—Xi'na ni kutun' ra ndu'u nuu' kua'a' ne yivi', te ni ko'ni ra ndu' vi'e kaa tee' ndee ni sana'má ra ndu'u, te na'in ra kuachi ndu. Te ndu'u ndii, te romano nduu' tu ndu'u. Te vitin ndii, kuni ra tava' si'e ra ndu'u. Kuasa' xachi' sakan' ran', na kixin mii' te kuu' ka'nu' jaan' te tava' ra ndu' —ni kachi Pablo.

³⁸ Te n̄i ka'an te x̄iin' jaan' xiin' te kuu' ka'nu' jaan' ña n̄i ka'an Pablo jaan', te n̄i yiv̄i ra kij̄i' n̄i x̄in̄i so'ō ra ña te romano nduu' tu Pablo xiin' Silas. ³⁹ Xa'a' a jaan' na n̄i xa'an tava' ra te jaan' v̄i'e kaa jaan', te n̄i xikan ra ña ka'nu' in̄i nuu' ra, te n̄i ka'an nda'vi ra xiin' ra ña k̄iee ra ñuu jaan'. ⁴⁰ N̄i keta so'ō Pablo xiin' Silas v̄i'e kaa jaan', te kua'an ra v̄i'e Lidia. Te ikan' n̄i ndūin ra xiin' ne nakayá xa'a' Jesús, te n̄i xand̄ieni ra nimá ña, nd̄i'j̄i jaan' te n̄i k̄iee ra kua'an ra.

17

So'ō n̄i xaa a kij̄i' xika' Pablo ñuu Tesalónica

¹ Te Pablo xiin' Silas ndii, n̄i xka'nd̄ia ra ñuu ña nani' Anfipolis xiin' ñuu ña nani' Apolonia, te n̄i xaa ra ndee ñuu Tesalónica, te ikan' ndii, yoo in̄i v̄i'e mii' nakayá ne judío. ² Te Pablo ndii, un̄i ta'an kivi' sábado, ña xinand̄iee' ne judío, n̄i xa'an ra v̄i'e mii' nakayá ña naa xi xaa ra. Te nd̄iee' n̄i ndatu'un' ra nuu' ne jaan' xa'a' ña ka'an tu'un' Ndiosí. ³ Te n̄i sanakuachi' ra ña yoso' nuu' tutu Ndiosí jaan' nuu' ña, te sakuni' ña'a' ra ña ña nduu' Cristo n̄i t̄i'vi' Ndiosí sakakú yoo' ndii, n̄i kuni' a ña kuv̄i a, nd̄i'j̄i jaan', te nat̄iak̄u a. Te ka'an tu ra ndii:

—Jesús, ña ka'an ndoso' j̄i xa'a' jaan' nduu' Cristo, ña n̄i t̄i'vi' Ndiosí sakakú yoo' —n̄i kachi' ra.

⁴ Te sava ne judío jaan' ndii, n̄i in̄i ña x̄in̄i ña Jesús, te n̄i ndūin ña xiin' Pablo xiin' Silas. Te sakan' tu n̄i xaa kua'a' va ne griego, ne ndikún Ndiosí ña kandixa' ne judío, xiin' ki'in' ña'a', ne kuu' nuu'. ⁵ Ndisu te judío, te n̄i kand̄ixa' ndii, n̄i xakuiñu xava'a' ra Pablo xiin' Silas. Sakan' na kuii' n̄i nakaya ra ki'in' te ña'a' xika' sij̄i' ya'ya, te sanasaá' te jaan' ne ndiee' ñuu jaan'. Te n̄i ki'vi' nd̄iee' ra v̄i'e in̄i te nani' Jasón nanduku' ra Pablo xiin' Silas, te tava' ña'a' ra, te kund̄iak̄a ña'a' ra v̄i'e ka'nu' ñuu jaan'. ⁶ Ndisu xa'a' a ña k̄oo' te jaan' n̄i na'in ra ndii, n̄i naka ra Jasón xiin' inga ka te in̄i tu xini Jesús. Te n̄i kañuu ña'a' ra xan nd̄iak̄a ra nuu' te kuu' nuu' nuu' ñuu jaan'. Te n̄i ka'an ti'e ra ndii:

—Te yivi', te sat̄ivi' ne yivi' in̄i yivi' mii' ka ndiee' n̄i jaan' ndii, n̄i xaa tu ra ñuu mii' ndiee' e' yo'ō v̄it̄in, ⁷ te Jasón kaa' ndii, n̄i nat̄iin ña'a' ra v̄i'e ra. Te sakuu' te jaan' xka'nd̄ia kuento ña ka'an chuun' César, te xa'ndia chuun' ka'nu' ka, sakan' ña ka'an ra ndii, yoo inga te xa'ndia chuun' ka'nu' ka te nani' Jesús, kachi ra —n̄i kachi te jaan'.

⁸ Te n̄i nasaa' ne kua'a' jaan' xiin' te sanakuachi' kuento ñuu jaan' kij̄i' n̄i x̄in̄i so'ō ña ña n̄i ka'an ra. ⁹ Xa'a' a jaan' na n̄i chikand̄ia Jasón xiin' inga te yivi' jaan' xu'un', te n̄i sain' ña'a' te jaan'.

So'ō n̄i xaa a kij̄i' n̄i xika' Pablo xiin' Silas ñuu Berea

¹⁰ N̄i xaa so'ō ñuu, te n̄i t̄i'vi' ne in̄i xini Jesús Pablo xiin' Silas ndee ñuu Berea. Te kij̄i' n̄i xaa ra ñuu jaan' ndii, n̄i xa'an ra v̄i'e mii' nakayá ne judío. ¹¹ Ne ndiee' ñuu jaan' ndii, ka'nu' ka in̄i ña te sakan' ne ndiee' ñuu Tesalónica jaan'. Kuachi ndii n̄i nat̄iin va'a ña tu'un va'a xa'a' Jesús, te j̄i'in kivi' kua'an ndii, sakuaan nd̄i'j̄i ña ña yoso' nuu' tutu Ndiosí te kuni' ña naa' sakan' xna'a' nduu' a naa sania'a' Pablo xiin' Silas. ¹² Ña jaan' na kuii' kua'a' va ne judío jaan' n̄i in̄i xini Jesús. Te sakan' tu kua'a' ña'a' griega, ne ka'nu' xiin' te yivi' ndii, n̄i in̄i ña xini ña Jesús.

¹³ Ndisu kij̄i' n̄i x̄in̄i te judío, te ndiee' ñuu Tesalónica, kuento ña ka'an ndoso' tu Pablo tu'un Ndiosí ñuu Berea jaan' ndii, n̄i xa'an tu ra ikan', te n̄i k̄iku' ra ne yivi' kua'a', ne ndiee' ñuu jaan', sanasaá' ña'a' ra. ¹⁴ Ndisu ne in̄i xini Jesús ndii, numi' va, te n̄i t̄i'vi' ña Pablo ndee yu'u' m̄in̄i ka'nu'. Te Silas xiin' Timoteo ndii, n̄i ndoo ra ñuu Berea jaan'. ¹⁵ Te yivi', te n̄i xa'an xiin' Pablo ndii, ndee ñuu Atenas n̄i xa'an nakoo ña'a' ra. Te kij̄i' nd̄i'j̄i n̄i ka'an chuun' Pablo xiin' ra ña ka'an ra xiin' Silas xiin' Timoteo ña yachi va k̄ix̄in te jaan' ñuu Atenas mii' ndu'u' Pablo jaan' ndii, n̄i nand̄iko' ra.

So'ō n̄i xaa a kij̄i' n̄i xika' Pablo ñuu Atenas

¹⁶ Te kij̄i' ndu'u' Pablo ñuu Atenas jaan' ndiatu' ra te jaan' ndii, n̄i tuxu'ví va nimá ra kij̄i' n̄i x̄in̄i ra ña chitu' v̄i' ñuu jaan' yoo ndiosí saka. ¹⁷ Xa'a' a jaan' na n̄i

ndatu'un' ndi'i ra nuu' ne judío jaan' vi'e mii' nakayá nja, xiin' nuu' ne tuku', ne xaka'nu' Ndiosí. Te sakan' tu ni xaa ra i'in kivi' nuu' yoo ka xika' ya'vi. ¹⁸ Te sava te ndikún xata' ña ni sania'á iin ti'vi te nani' epicúreos xiin' sava te ndikún xata' ña ni sania'á iin ti'vi te nani' estoicos ndii, ni kanj ta'an' ra kuento xiin' Pablo. Te ni ka'an sava te jaan' ndii:

—¿Yoo nduu' tu a sania'á te ka'an saka kaa'? —ni kachi ra.

Te sava tuku' ra ni ka'an ndii:

—Kuain' te ka'an ndoso' xa'a' inga nuu' ndiosí nduu' ra —ni kachi ra.

Ni ka'an te jaan' ña jaan' sakan' ña ni ka'an ndoso' Pablo tu'un va'a nuu' ra xa'a' Jesús, xiin' xa'a' ña natjaku e' kij' kuvj e'.

¹⁹ Sakan' te ni xaka te jaan' Pablo te kua'an ra xiin' ra iin xaan' mii' nakayá te xini tuni mii' nani' a Areópago, te ni ndatu'un' ña'a' ra ndii:

—¿Ñáa kuvj sania'á un' ndu'u xa'a' ña xaa' ña ka'an ndoso' un' jaan'? ²⁰ Kuachi ndii ña siin' tu ka'an un' xtuu ndu, sakan' na kuni kundani ndu ndee xa'a' ka'an a —ni kachi ra.

²¹ Sakan' ña sakuu' ne ndiee' ñuu jaan' xiin' ne tuku', ne ndiee' tu ikan' ndii, xa nuu' ndatu'un' nja uun xini so'o nja xa'a' ndee ka ña tuu nja nduu' ña xaa' nuu' nja.

²² Sakan' te ni xikuijn ndichi Pablo ma'in' vi'e Areópago jaan', te ni ka'an ra ndii:

—Ndo'ó, ne ndiee' ñuu Atenas yo'o' ndii, xa kundani yu'u ña tiin' ka'nu' va ndo'ó ña kandixa' ndo'. ²³ Sakan' ña kij' ni xka'ndia i ya'ya ñuu ndo' mii' ita' yukun' kualí' mii' xaka'nu' ndo' kua'a' va ña kandixa' ndo' jaan' ndii, ni xini tu i iin' iin yukun' lulu mii' yoso' iin yu'u ña ka'an ndii: “Xa'a' Ndiosí ña koo' xini.” Sakan' yoso' a. Suu xa'a' Ndiosí, ña xaka'nu' ndo' jaan' tee' ndee xini ndo' a, kuaxi yu'u ka'an ndoso' i nuu' ndo' vitin.

²⁴ Ña jaan' nduu' ña ni xa'a' iin yivi' te sakan' tu sakuu' ña yoo nuu' ñu'u' iin yivi', xa'a' a jaan' na suvi a nduu' xto'o ndivi' xiin' ñu'u' iin yivi'. Te ndu'u' a ndee iin yukun' ña xa'a' nda'a' te yivi', ²⁵ ni ndee koo' tu ndee iin e' kuvj chindiee' ña'a' ndee naa kumi' e' iin ña

kuni nuu' a. Sakan' ña koo' a kuni xachi' nuu' a jaan', suu' jaan' ndii mii' a taxi' kivi' ñuu sakuu' e', xiin' ña na'in' tachi' e', xiin' sakuu' ña kuni nuu' e'. ²⁶ Te xiin' iin ndaa' te yivi' ni xa'a' Ndiosí sakuu' nuu' ne yivi' iin yivi', te kundiee i'in ne jaan' kanii' iin yivi'. Te kij' tia'an koo ndee iin e' ndii, ni ndoo a kuento ama'a xiin' mii' kundiee e', ²⁷ te nanduku' ña'a' sakuu' e', tee' ndee nanduku' niani' ña'a' e' ndii, na'in ña'a' e', sakan' ña xika' yoo a nuu' i'in e'. ²⁸ Kuachi ndii suvi a xaa' sakan' te tiaku e', xiin' ña xiko' kuiin e', xiin' ña yoo e'. Naa ni ka'an sava te ichi' ndo'ó, te ni ke'i kuento ndatun' kua'an ndii: “Si'e Ndiosí nduu' e'”, ni kachi ra.

²⁹ Te xa'a' a ña si'e Ndiosí nduu' e' ndii, va'a kanini e' ña nduu' Ndiosí ndee naa ña xa'a' nda'a' te yivi' xiin' oro, xiin' plata, xiin' yuu' saa xanini mii' ra. ³⁰ Te Ndiosí ndii, ni ka'an kuachi a xiin' ne yivi' xa'a' ña naa' ni kuu nja xta'an'. Ndisu vitin ndii, ka'an chuun' a xiin' sakuu' yoo', ne ndiee' kanii' iin yivi', ña nama e' nimá e' xa'a' kuachi e' te saa e' ña kuni a. ³¹ Sakan' ña xa ni chindu'u' a iin kivi' ña sana'má ndaku a sakuu' ne yivi' xa'a' kuachi nja. Te saa a ña jaan' xiin' nda'a' iin te yivi', te xa ni sakuiso' chuun' a xa'a' chuun jaan'. Te ni nia'a a nuu' sakuu' e' xa'a' ña jaan', sakan' ña ni sanatiaku ña'a' a —ni kachi Pablo.

³² Te kij' ni xini so'o ne yivi' jaan' ña natiaku ne xi'i ndii, sava nja ni xandi'i xiin' Pablo, te sava tuku' nja ni ka'an ndii:

—Inga kivi' kuni kuni so'o ka ndu xa'a' ña ka'an un' kaa' —ni kachi nja.

³³ Sakan' te ni keta Pablo tejn ne yivi' jaan' kua'an ra. ³⁴ Te sava ne yivi' jaan' ndii, ni natijn nja tu'un va'a xa'a' Jesús ña sania'á Pablo, te ni nduijn nja xiin' ra. Te tejn ne jaan' ka'ni iin te nani' Dionisio, iin te xa'ndia chuun' xa'a' Areópago jaan' nduu' tu te jaan'. Te ka'ni tu iin ña'a' nani' Dámaris, xiin' inga ka ne yivi' ikan'.

18

Sq'o ni xaa a kij' xika' Pablo ñuu Corinto

¹ Te kij' ni ndi'i ña jaan' ndii, ni keta Pablo ñuu Atenas jaan' te kua'an ra ñuu ka'nu' ña nani' Corinto. ² Te ikan' ni xini

ta'an' ra xiin' iin te judío te nani' Aquila, te ni tuvi ñu'u' Ponto. Sakan' ndia'vi' kivi' kua'an ña ni kiee te jaan' ñu'u' Italia, te ni xaa ra ñuu Corinto jaan' xiin' ña si'i ra Priscila. Sakan' ña Claudio, te xa'ndia chuun' kuu' nuu' Roma, ni ka'an chuun' ña kiee sakuu' ne judío ñuu jaan'. Te ni nduujin Pablo xiin' nja. ³ Te xa'a' a ña iin ndaa' nuu' chuun xaa' Pablo xiin' Aquila jaan' ndii, ni ndoo ra ndu'u' ra xiin' nja, te sachuun' inga' ra xiin' nja, sakan' ña ne xa'a vi'e toto nduu' nja. ⁴ Te saa kivi' sábadó, ña xinandiee' ne judío ndii, ni xa'an Pablo vi'e mii' nakayá nja, te ni ndatu'un' ra xiin' nja, xiin' ne griego xa'a' Jesús te ini nja kuní nja a.

⁵ Te kij' ni xaa Silas xiin' Timoteo ñuu Corinto jaan', ña ni kiee ra ndee ñu'u' Macedonia ndii, ndee xa nuu' tu'un va'a xa'a' Jesús ka'an ndoso' Pablo, te ndiee' yu'u' ra nuu' ne judío jaan' ña suvi a nduu' Cristo, ña ni ti'vi' Ndiosí sakakú yoo'. ⁶ Te ndii, xa'a' a ña xikuítanu' ne judío jaan' nuu' tu'un va'a ña ka'an ndoso' Pablo, te kani'a'a tu nja xiin' ra ndii, ni kisi ra toto ra ka'an ra ndii:

—Xa kuenta mii' ndo' nduu' ña kundo'o ndo' xa'a' kuachí ndo' nuu' Ndiosí, kōo' kuachí kumi' ka yu'u' xa'a' ña jaan'. Te ndee vitin ndii, nuu' ne tuku' ku'un ka'an ndoso' i tu'un va'a —ni kachí ra.

⁷ Sakan' te ni keta Pablo mii' nakayá ne judío jaan' te kua'an ra vi'e iin te nani' Justo. Te jaan' ndii, xito' ka'nu' ra Ndiosí, te iin' vi'e ra yatín xiin' vi'e mii' nakayá ne judío jaan'. ⁸ Te Crispo, te kuu' nuu' tixin vi'e mii' nakayá ne judío jaan' ndii, ni ini ra xini ra xto'o e' Jesús, te sakan' tu sakuu' ne ndiee' vi'e ra. Te ki'in' tuku' ne ñuu Corinto jaan', kij' ni xini so'o nja ña ni ka'an ndoso' Pablo ndii, ni ini nja xini nja xto'o e' Jesús, te ni chichí nja kuenta a.

⁹ Sakan' te ni satuví xiin' mii' xto'o e' Jesús nuu' Pablo ñuu, te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Kuán yi'vi un' ka'an ndoso' un' xa'a' i, ka'an na ka'an un', te vikuijin un'. ¹⁰ Kuachí ndii yoo i xiin' un', te kōo' ndee iin ne yivi' kuví tijn yo'ó te satuxu'ví nja yo'ó, sakan' ña yoo kua'a' ne nduu' kuenta i ñuu yo'o' —ni kachí a xiin' ra.

¹¹ Sakan' na ni ndoo ra ikan' iin kuiya yoso' sava sania'á ra ne ñuu Corinto jaan' tu'un Ndiosí.

¹² Ndisu kij' ni nduu Galión te xa'ndia chuun' kuu' nuu' nuu' ñu'u' Acaya jaan' ndii, ni nakata sava ne judío kuento nja, te ni tijn nja Pablo, te ni xan ndiaka ña'a' nja vi'e mii' xa'nú te yivi' kuachí ¹³ ka'an nja ndii:

—Te yo'o' ndii, tianu' ra ne yivi' te saka'nu' nja Ndiosí ña nakuitá xiin' ña ka'an tu'un ndei' ndu —ni kachí nja.

¹⁴ Te kij' xa xito' ka'an Pablo xa'a' ra ndii, ni ka'an Galión xiin' ne jaan' ndii:

—Naa' sakan' te yoo xna'a iin kuachí vie, uun iin ña nja'a ña ni xaa te yo'o' ndii, kuní so'o i ña ka'an ndo', ne judío.

¹⁵ Ndisu naa' kani' ta'an' ndo' xa'a' kuento kujti', xiin' xa'a' ña kandixa' ndo', xiin' xa'a' tu'un ndei' mii' ndo' ndii, kuni kundu'u yu'u te xa'nú kuachí xa'a' ña jaan'. Sakan' na kuii' ñaa' mii' ndo' xini saa saa ndo' xiin' a —ni kachí ra.

¹⁶ Sakan' te ni tava' ra ne jaan' vi'e mii' xa'nú ra kuachí jaan'. ¹⁷ Te ni tijn sakuu' ne jaan' Sóstenes, te kuu' nuu' tixin vi'e mii' nakayá nja, te ni kutun' ña'a' nja nuu' a mii' xa'nú Galión kuachí jaan'. Ndisu te jaan' ndii, ni xaa ra kuenta kuu' vi' ne jaan'.

Sq'o ni xaa a kij' ni nandiko' Pablo ñuu Antioquia

¹⁸ Te ni ndoo ka Pablo ñuu Corinto jaan' kua'a' kivi'. Ndi'i jaan', te ni ndei' ra ne ini xini Jesús, ne ndiee' ikan', te ku'un ra ñu'u' Siria. Te kua'an tu Aquila xiin' Priscila xiin' ra. Te ñuu Cencrea mii' ki'in nja tundo'o, tun' kua'an nja jaan', ni kiee ti'e' xini' Pablo jaan', sakan' ña xa ni taxí ra kuento ra nuu' Ndiosí. ¹⁹ Te kij' ni xaa nja ñuu Éfeso ndii, ni nakoo Pablo Aquila xiin' Priscila ñuu jaan'. Te kua'an ra vi'e mii' nakayá ne judío, te ni ndatu'un' ra xiin' ne nakayá ikan'. ²⁰ Te ni ka'an nda'vi ne jaan' xiin' ra ña ndoo ka ra xiin' nja ndia'vi' kivi', ndisu ni xiin' ra, ²¹ süu' jaan' ndii ni ndei' ña'a' ra ka'an ra xiin' nja ndii:

—Kixin ndi'e' tuku' i yo'o' naa' sakan' kuní Ndiosí —ni kachí ra.

Te ni ki'in ra tundoo' ñuu Éfeso jaan', te ni keta ra kua'an ra.

²² Te kij' ni xaa ra ñuu Cesarea ndii, ni keta ra tundoo' jaan', te ni kaa ra ñuu Jerusalén, te kua'an nakuatü ra ne nduu' kuenta Jesús. Ikan' te ni nakaa' ra ñuu Antioquía.

²³ Te ñuu Antioquía jaan' ni ndoo Pablo ndia'vi' kivi', ikan' te ni keta ra kua'an ra i'in ñuu ña ñu'u' nuu' ñu'u' Galacia xiin' nuu' ñu'u' Frigia nakata' ni'i ra ne nduu' kuenta Jesús nuu' ichi' a.

Ka'an ndoso' Apolos xa'a' Jesús ñuu Éfeso

²⁴ Te kivi' jaan' ni xaa iin te judío, te nani' Apolos, ñuu Éfeso, te jaan' ndii, ñuu Alejandría ni kiese ra, te chuun va ra xiin' ña ka'an ndoso' ra, te xini va tu ra saa yoo ña yoso' nuu' tutu Ndiosí.

²⁵ Te jaan' ndii, ni sakuaan ndi'i tu ra xa'a' ichi' xto'o e' Jesús. Te xiin' iin kanii' nimá ra ka'an ndoso' ra, te ndaku va sania'á tu ra xa'a' Jesús, tee' ndee xa'a' ña ni sakuchi' Juan ne yivi' kuenta ña nama' nja nimá kuiti' nja xini ra. ²⁶ Te ni xa'a' ra ka'an ndoso' ndituni ra vi'e mii' nakayá ne judío. Ndisu kij' ni xini so'o Aquila xiin' Priscila ña ni ka'an ra jaan' ndii, ni xaka ña'a' nja mii' koo' yoo, te ni sanakuachi' ndi'i ka nja ichi' Ndiosí nuu' ra.

²⁷ Te xa'a' a ña kuni ku'un Apolos jaan' nuu' ñu'u' Acaya ndii, ni xandieni ña'a' ne nakayá xa'a' Jesús, ne ñuu Éfeso jaan', te ni ke'i nja iin tutu nuu' ne nakayá xa'a' Jesús, ne ndiee' ñu'u' Acaya jaan', ña natiin va'a nja te jaan'. Te kij' ni xaa Apolos ikan' ndii, ni chindiee' kua'a' ra ne yivi', ne ni ini xini Jesús ni xaa Ndiosí xa'a' a ña ndani mii' ña'a' a. ²⁸ Sakan' suu ndiee' va ni sandoó kui'e ra ne judío, ne ini xini Jesús, mii' chitu' kaa'. Te xiin' ña yoso' nuu' tutu Ndiosí ni nia'a ra ne jaan' ña Jesús nduu' Cristo, ña ni ti'vi' Ndiosí sakakú yoo'.

19

So'o ni xaa a kij' xika' Pablo ñuu Éfeso

¹ Ndu'u' ka Apolos ñuu Corinto jaan', te Pablo ndii, xa ndi'i ni xinu'ni ra kanii' tein

iku', te xa ni xaa ra ndee ñuu Éfeso. Te ikan' ni xini ta'an' ra xiin' sava te ndikun ichi' Jesús. ² Te ni ndatu'un' ña'a' ra ndii:

—¿Ñáá ni natiin ndo' Espiritu Santo kij' ni xa'a' ini ndo' xini ndo' Jesús? —ni kachi ra.

Te ni nakuuin te jaan' ndii:

—Ni ndee tia'an kuni so'o ndu naa' yoo iin Espiritu Santo —ni kachi ra.

³ Te ni ndatu'un' tukuu' ña'a' Pablo ndii:

—¿Ndee nuu' ña chichi' ni natiin ndo'ó na sakan'? —ni kachi ra.

Te ni nakuuin te jaan' ndii:

—Ña chichi', ña ni sania'á Juan kuiti', ni natiin ndu —ni kachi ra.

⁴ Te ni ka'an ka Pablo xiin' ra ndii:

—Ña ni chichi' ña ni sania'á Juan jaan' ndii, kuenta ña nama' e' nimá e' xa'a' kuachi ña xaa' e' kuiti' nduu' a. Te ni ka'an tu ra xiin' ne yivi' ña ini nja kuni nja ña kuaxi xata' ra, te ña jaan' nduu' Jesús, ni kachi ra —ni kachi Pablo.

⁵ Te kij' ni xini so'o ra ña jaan' ndii, ni chichi' ra kuenta xto'o e' Jesús. ⁶ Te kij' ni tondia nda'a' ña'a' Pablo ndii, ni xikui'nu Espiritu Santo sakuu' te jaan', te ni xa'a' ka'an ra tu'un' ña xini ra, te ni ka'an tiakú tu ra. ⁷ Te ña sakuu' te yivi' jaan' ndii, uxi uvi ta'an kuu' ra.

⁸ Te nii' uni ta'an yoo' ni xa'an Pablo vi'e mii' nakayá te judío ñuu jaan', te ni ndatu'un' ndieni ra xiin' te jaan', te ni xika ra sakandixa' ña'a' ra ña ka'ndia chuun' Ndiosí nimá te jaan'. ⁹ Ndisu kua'a' va te jaan' ni xaxii nimá, te nuu' chitu' ni kania'a ra xa'a' ichi' xaa' ña ka'an ndoso' Pablo jaan'. Sakan' na ni kuxioo ra nuu' te jaan', te ni naka siin' ra te ini xini Jesús, te kua'an ra xiin' te jaan' vi'e mii' sania'á iin te nani' Tiranno. Te saa kivi' ni ndatu'un' ndi'i ra xiin' te jaan' ikan'. ¹⁰ Te sakan' ni xaa ra nii' uvi kuiya. Sakan' na kuii' ni xini so'o sakuu' ne ndiee' nuu' ñu'u' Asia jaan' tu'un' va'a xa'a' xto'o e' Jesús, ne judío xiin' ne griego.

¹¹ Te xiin' ña ndiee' Ndiosí ni xaa Pablo ki'in' chuun ka'nu' koo' chukuu'. ¹² Te ndee pein ra xiin' toto taa' nuu' ra ni ki'in' ne yivi', te kua'an nja xiin' a mii' ndiee'

ne kuni kuvj, te ni nda'a nja nuu' kui'e ña ndo'o' nja. Te sakan' tu ni kiee ña ndiva'a nimá nja.

¹³ Ndisu sava te judío, te xika' ya'ya tava' ña ndiva'a nimá ne yivi' ndii, ni xaa na ra ña nduxa' ña tava' ra ña ndiva'a nimá ne yivi' xiin' ña ndiee' xto'o' e' Jesús ka'án ra ndii:

—Xiin' ña ndiee' Jesús, ña ka'án ndoso' Pablo xa'a', ka'án chuun' ndu xiin' ndo'. Kua'an kiee ndo' —ni kachj ra.

¹⁴ Te xaa' ña jaan' ndii, te uxá ta'an si'e iin sutu ka'nu' judío, te ni nani' Esceva, nduu' ra. ¹⁵ Ndisu ni ka'an ña ndiva'a jaan' xiin' ra ndii:

—Jesús ndii, xini ña'a' i, te xini tu i yoo nduu' Pablo. Ndisu ndo'ó ndii, ¿yoo nduu' ndo' na ka'an ndo' ña jaan'? —ni kachj a.

¹⁶ Xa sakan' ni, te ni xikosó' ndi'i' ña'a' te yivi', te naá ña ndiva'a nimá jaan', te ni kanando ña'a' ra. Te mii' va ni kuu ra xiin' te jaan', ndee ni xinu iin' vichi' ti'e' sakuu' ra vi'e jaan', te ni tuxu'vi xava'a tu ra.

¹⁷ Te kij' ni xini sakuu' ne ndiee' ñuu Éfeso kuento xa'a' ña jaan', ne judío xiin' ne griego ndii, ni yi'vi xava'a nja. Te ni xito ka'nu' va nja ña ndiee' xto'o' e' Jesús mii' ka. ¹⁸ Te kua'a' va tu ne sakan' ni xa'a' ini xini Jesús ndii, kuaxi nja na'má nja kuachi nja xa'a' ña nja'a ña xaa' nja. ¹⁹ Te kua'a' ne ni xaa ña tu'va ndii, ni ndasain nja sakuu' tutu mii' yoso' tu'un tu'va jaan', te ni xa'mi nja a nuu' sakuu' ne yivi'. Te kij' ni natava' nja kuenta xa'a' ya'vi tutu jaan' ndii, ni ketá a uvi xiko uxj mií xu'un' yuu' plata xa'a' sakuu' a. ²⁰ Xa'a' a jaan' na so'o' ndiee' ka kikú tu'un va'a xa'a' xto'o' e' Jesús, te kua'a' ka tu ne yivi' ini xini a. Sakan' ña xini nja ña kumi' a kua'a' ña ndiee'.

²¹ Kij' ndi'i' ni xka'ndia sakuu' ña ni yoo jaan' ndii, ni ka'an Pablo xiin' nimá ra ña ku'un ra ñuu Jerusalén kij' ndi'i' xka'ndia ra ñu'u' Macedonia xiin' ñu'u' Acaya. Te ni ka'an tu ra ndii:

—Kij' ndi'i' saá i ña jaan' ndii, kuni a ku'un tu i ñuu Roma —kachi ra.

²² Te ni ti'vi' ra uvi ta'an te xachuun' inga' xiin' ra ñu'u' Macedonia, Timoteo xiin' Erasto. Te mii' ra ndii, ni ndoo ra ñu'u' Asia jaan' ndia'vi' ka kivi'.

So'o ni xaa a kij' ni ka'an ndoso' Pablo ñuu Éfeso

²³ Te sava ni kij' sakan' ni xa'a' xi'é kua'a' ne ñuu jaan' xini nja ichi' xaa' ña ka'án xa'a' Jesús. ²⁴ Kuachi ndii ni yoo iin te xachuun' xiin' plata ñuu jaan' te nani' Demetrio. Te jaan' ndii, xa'a ra yukun' kualí kuenta ndiosí Diana. Te kua'a' va xu'un' ni kanando te xachuun' nuu' ra xa'a' ña jaan'. ²⁵ Xa'a' a jaan' na ni nakaya ra te jaan' xiin' tukú te xaa' tu naa chuun jaan', te ni ka'an ra xiin' te jaan' ndii:

—Ndo'ó, te xaa' tu chuun yo'o' ndii, xini ndo' ña ña kaa' tiaku e'. ²⁶ Ndisu xa xini e', te xa xini tu e' kuento ña süu' ñuu Éfeso yo'o' kuiti' xa ni sakandixa' Pablo jaan' kua'a' ne yivi' xiin' ña sania'á ra, süu' jaan' ndii yatin' kanii' nuu' ñu'u' Asia. Te ka'án ra ña ña xa'a nda'a' e' ndii, süu' ndiosí nduu' a. ²⁷ Te süu' chuun ña xaa' kuiti' e' iyo ndoñu'u', süu' jaan' ndii ndee vi'e mii' xaka'nu' sakuu' yoo' ndiosí chie Diana iyo ndoñu'u'. Te sakan' ndoñu'u' ña xaka'nu' ña'a' sakuu' ne ndiee' ñu'u' Asia xiin' ne ndiee' kanii' iin yivi' —ni kachj ra.

²⁸ Te kij' ni xini so'o' ra ña jaan' ndii, ni nasaa' xava'a ra, te ni kuaa' ti'e' ra ka'án ra ndii:

—Ña' ka'nu' nduu' ndiosí yoo' Diana, ne ñuu Éfeso —kachi ra.

²⁹ Te iin kani' tjo', te ni sana xini' ne yivi' kanii' ñuu jaan', te ni tjin nja Gayo xiin' Aristarco. Te jaan' ndii, ñu'u' Macedonia ni kiee ra, te ndiaka' ta'an' ra xiin' Pablo. Ikan' te ni ki'vi sakan' moto nja vi'e ñuu mii' nakaya ne yivi' ndiaka' nja uvi saa' te jaan'. ³⁰ Te Pablo ndii, ni kuni ra ku'un ra mii' ni nakaya ne ñuu jaan', ndisu ni taxj ne nakaya xa'a' Jesús xiin' ra ña ku'un ra. ³¹ Te sakan' tu sava te xa'ndia chuun' nuu' ñu'u' Asia jaan', te xini ta'an' xiin' Pablo ndii, ni ti'vi' ra tu'un ka'án nda'vi' ra ña kü'un ra vi'e ñuu jaan'.

³² Te ne yivi', ne ni nakaya vi'e ñuu jaan' ndii, nakuitá xachi' kuento nja, sava nja ka'án xa'a' iin ña'a, te tukú nja ka'án xa'a' tukú a. Te yatin' sakuu' nja xini ndee xa'a' ni nduujin nja ikan'. ³³ Te sava ne judío, ne ka'ni tein ne kua'a' jaan' ndii, ni chinda'a' nja iin te nani' Alejandro te

ka'an ra xiin' ne kua'a' jaan'. Sakan' te ni katanj nda'a' te jaan' nuu' nja na koq taxin' yu'u' nja, te ni kuni ra ka'an ra xa'a' ne judio nuu' nja. ³⁴ Ndisu kij' ni xinj nja na te judio nduu' tu mji' ra ndii, ni xa'a' kuaa' sakuu' nja, te sakan' ni xaa nja yatin' uvi ta'an hora ka'an nja ndii:

—Na' ka'nu' va nduu' ndiosí yoo' Diana, ne nuu' Éfeso —ni kachi nja.

³⁵ Te kij' ni sain kuiin' na'a' te kuu' ka'nu' nuu' nuu' jaan', sakan' te ni ka'an ra xiin' nja ndii:

—Ndo'ó, ne nuu' Éfeso, sakuu' ne yivi' jin yivi' xini na yoo', ne ndiee' nuu' Éfeso, nduu' ne kumi' kuenta na xito' e' yukun' ndiosí ka'nu' Diana xiin' na niania' a', na ni nuu' ndivi'. ³⁶ Te xa'a' a na na ndaku xna'a' nduu' na jaan' ndii, kundiee taxin' ndo', te saa ndo' ndee jin na'a' xiin' tu'un' kui'e. ³⁷ Sakan' na te yivi', te ni kixin ndiaka ndo' yo'o' ndii, koo' a ni xakuina' ra yukun' e' ni ndee ni kanja'a tu ra xa'a' ndiosí e' jaan'. ³⁸ Sakan' na kuii' naa' yoo jin na kuni chindu'u' Demetrio kuachi xa'a' uun te xachuun' xiin' ra ndii, xa yoo vi'e mii' xa'nú te yivi' kuachi. Ikan' yoo te xa'nú kuachi. Ikan' kuvj ku'un chindu'u' ra kuachi xa'a' ta'an' ra. ³⁹ Te naa' yoo inga ka xa'a' kuni ka'an kuachi ndo' ndii, kij' koq junta ka'nu', te ndoo e' kuento xa'a' na jaan' saa ka'an chuun' tu'un' ndei' e'. ⁴⁰ Kuachi ndii, xa'a' na ni nakuchi e' vitin' ndii, iyo tin kuachi ne yivi' yoo' nuu' te xandia chuun' ka'nu' na xiin' a kundiee taxin' e'. Sakan' na koo' ndee jin na kuvj ka'an e' xa'a' e' naa' ndatu'un' te jaan' yoo' ndee xa'a' ni xaa e' sakan' —ni kachi ra.

⁴¹ Te kij' ndi'i ni ka'an ra na jaan' ndii, ni sandutía ra ne jaan' vi'e jaan'.

20

S'o'o ni xaa a kij' xika' Pablo nu'u' Macedonia xiin' nu'u' Grecia

¹ Te kij' ni xikuijn na ni nakuchi ne kua'a' jaan' ndii, ni nakaya Pablo ne ini xini Jesús ndiee' nuu' Éfeso jaan', te ni xandieni na'a' ra. Ndi'i jaan', te ni ndei' na'a' ra, te ni keta ra kua'an ra nu'u' Macedonia. ² Te kij' ndi'i ni xka'ndia ra nu'u' jaan' xandieni kua'a' ra ne ini

xini Jesús ndiee' ikan' xiin' na ka'an ra ndii, sakan' vi' te ni xaa ra nu'u' Grecia. ³ Te ni ndoo ra ikan' uni ta'an yoo'. Te kij' xa xito' ki'in' ra tundoo', te ku'un' ra nu'u' Siria ndii, ni xinj ra kuento na ni ndatu'un' tuni ne judio na ka'ni' na'a' nja. Sakan' na kuii' ndee chaa' ka ni kuni ra nandiko' xa'a' ra nuu' nu'u' Macedonia. ⁴ Te ni xa'an ki'in' te yivi' xiin' ra. Jin ra nani' Sópater, te ni kiee nuu' Berea, te inga ra nani' Aristarco xiin' inga te nani' Segundo. Te nuu' Tesalónica nduu' uvi saa' te jaan'. Te inga ra nani' Gayo, te ni kiee nuu' Derbe xiin' inga te nani' Timoteo. Te inga ra nani' Tíquico xiin' inga te nani' Trófimo. Te nu'u' Asia nduu' uvi saa' te jaan'. ⁵ Te jaan' ndii, ni ki'in' ichi' ra, te ni ndiatu ra ndu'u' nuu' Troas. ⁶ Te kij' ni ndi'i viko' kuenta na xixi' ne judio xita' va'a' na koo' yuchi' levadura saká xiin' ndii, ni kiee ndu nuu' Filipos, te ni ko'ni ndu jin tundoo' te kua'an ndu. Te u'un' ta'an kivi' ni ya'a, te ni xaa ndu nuu' Troas jaan' mii' ndiatu' te jaan' ndu. Te ni ndoo ndu ikan' uxá ta'an kivi'.

S'o'o ni xaa a kij' ni ka'an ndoso' Pablo nuu' Troas, te ni ndei' ta'an' ra xiin' ne yivi' ikan'

⁷ Te kivi' nuu' xa'a' ximana ndii, ni nakaya ndu te kuxi ndu na xaxi' xakuaa' kuenta na ni xixi' Jesús. Te xa'a' a na kitu' tuku kivi' kiee ndu te ku'un' ndu ndii, ni sania'a' Pablo ne ini xini Jesús ndee ni kuu' na nuu. ⁸ Te cuarto vi'e sukun' mii' ni nakaya ndu jaan' ndii, ni yoo kua'a' kaa tuun' tixin' a. ⁹ Te jin te sava, te nani' Eutico ndii, ndu'u' ra yu'u' ventana vi'e jaan' kuni kusun' xava'a' ra. Te xa'a' a na na'a' va ni ka'an ndoso' Pablo na ni kanando ma'na te jaan'. Sakan' na kuii' ndee piso na uni mii' ndiee' ndu jaan' ni kiee ra, te ni nama ra ndienu. Te kij' ni ndoni'i na'a' ne yivi' ndii, xa ni xi'i ra. ¹⁰ Sakan' te ni nuu' Pablo, te ni nakanu' ra xata' nu'u' ndei' te jaan', te ni numi' ra a. Te ni ka'an ra xiin' ne yivi' jaan' ndii: —Kundi'ni ndo' sakan' na xa ni natjaku ra —ni kachi ra.

¹¹ Ikan' te ni kaa ka Pablo cuarto jaan', te ni ta'vi' ra xita' va'a, te ni xixi' ndu na xaxi' xakuaa' kuenta Jesús. Sakan' te ni nakaa ka ra ni ka'an ndoso' ra ndee ni

kitu'. Sakan' te ni kjee ndu kua'an ndu. 12 Te ni naka tiaku ne yivi' te sava jaan', te kuan nu'u nia xiin' ra, xa'a' a jaan' na va'a xava'a kuni nia.

Kua'an Pablo nuu Mileto

13 Te ndu'u ndii, xi'na ndu ni ki'in ichi' kua'an ndu, sakan' na ni ko'ni ndu tundo'o' te ndiatu' ndu Pablo ndee nuu Asón, sakan' na ni kuni ra ku'un xa'a' ra. 14 Te kii' ni nata'an' ndu xiin' ra nuu Asón jaan' ndii, ni ndi'vi ra tundo'o' te kua'an sakuu' ndu ndee nuu Mitilene. 15 Te tuku kivi' ni kjee ndu nuu jaan', te ni xka'ndia ndu nuu' nu'u' Quío. Te kii' ni kitu' inga ka kivi' ndii, ni xka'ndia ndu yatun nuu' nu'u' Samos. Te inga ka kivi' ndii, ni xaa ndu nuu Trogilio. Te tuku kivi' ni xaa ndu ndee nuu Mileto. 16 Sakan' na ni chituni Pablo na xka'ndia xioo ra nuu Éfeso, sakan' na ni kuni ra kuu kuachi ra nuu' nu'u' Asia. Kuachi ndii ndi'ni ra xaa ra nuu Jerusalén, te naa' ni kuvj' ndii, xa ikan' yoo ra kii' ko viko' ka'nu' na nani' Pentecostés.

Kani kuento Pablo te xito' ne nakaya xa'a' Jesús, ne ndiee' nuu Éfeso

17 Te ni ti'vi' Pablo te yivi' te ka'an ra xiin' te xixa, te xito' ne nduu' kuenta Jesús, ne ndiee' nuu Éfeso jaan', te kixin ra nuu Mileto jaan'. 18 Kii' ni xaa te jaan' ikan', te ni ka'an Pablo xiin' ra ndii:

—Xini' ndo'ó saa ni xachuun' i sakuu' kivi' kii' ni ndu'u' i xiin' ndo' ndee kivi' nuu' kii' ni xaa i nuu' nu'u' Asia yo'o', 19 te sakuu' kivi' tu ni xika nuu i nuu' xto'o' e' xiin' sakuu' na nda'vi kuu' nimá i, xiin' na ni xitia tikui nuu' i xa'a' ndo'ó, xiin' na ni xaa ne judío xiin' i kii' ni sando'o' nia yu'u. 20 Te xini' ndo'ó na sakuu' ichi' ni ka'an i xiin' ndo' xa'a' na va'a mii' ndo', te chindiee' a ndo'ó. Te ni sania'á i ndo'ó tu'un va'a nuu' kua'a' ne yivi'. Te sakan' tu ni xaa i vi'e' i'in ndo'. 21 Ni ka'an ndoso' i nuu' ne judío xiin' nuu' ne tuku' na nama nia nimá nia xa'a' kuachi nia te saa nia na kuni Ndiosí, te ini nia kuni nia xto'o' e' Jesucristo.

22 'Te vitin ndii, ndiee' xaka' Espiritu Santo yu'u na ku'un i nuu Jerusalén, te xini' i ndee na kundo'o' i ikan'. 23 Te ndii, xini' kuiti' i na i'in nuu mii' kua'an

i ndii, sakuni' Espiritu Santo jaan' yu'u na kunaan i vi'e' kaa, te ko'o tu i kua'a' tundo'o'. 24 Ndisu nuu' mii' i ndii, ndiaa ya'vi' xachi' kivi' nuu i. Süu' jaan' ndii ndiaa ya'vi' ka na saxinu' i chuun na ni sakuiso' chuun' xto'o' e' Jesús yu'u, na ndiee' yu'u' i xa'a' tu'un va'a, na ka'an xa'a' na ndani mii' Ndiosí yoo'.

25 'Te vitin ndii, ka'an i xiin' ndo' na xini' i na ndee i'in ndo'ó, ne ni yoo i xiin' ka'an ndoso' i xa'a' saa xa'ndia chuun' Ndiosí nimá e' ndii, kuni ka ndo' nuu' i. 26 Na jaan' na kuui' ka'an kaxi' i xiin' ndo' kivi' vitin na ko'o ka kuenta kumi' i xa'a' ndo'. 27 Kuachi ndii ni nakoo si'e' i nuu' ndo' ndee i'in na kuni Ndiosí, süu' jaan' ndii ni ka'an i sakuu' a xiin' ndo'.

28 'Xa'a' a jaan' na ko'o xiin' mii' va ndo', te ko'o va tu ndo' sakuu' ne nduu' kuenta xto'o' e', ne ni taxi Espiritu Santo kundu'u ndo' te paxto nuu', te ko'o na'a' ndo', kuachi ndii ni ndasandu'u a ne jaan' kuenta a xiin' ni' si'e' mii' a. 29 Sakan' na xini' yu'u na kii' ku'un i ndii, ko'ni te yivi' tein ndo', te kuu ra ndee naa lobo nia'a, ti' xika' kuni kaxi' mbee, sakan' na kaka ra sativi' ra nimá ndo'ó. 30 Te tein mii' ndo' kjee sava te ka'an tun vixi, te xita' ra ne ndikun ichi' Jesús, te kundikun nia xata' mii' ra. 31 Na jaan' na kuui' kaka nu'u' ini va ndo'. Te naka'an' va ndo' na nii' uni kuiya ni xikuijn i na saki'in' kuento i i'in ndo'. Te kua'a' va ichi' ndii, ndee ni xaku i.

32 'Te vitin sanakua'a i ndo'ó nda'a' Ndiosí xiin' nda'a' tu'un a na ka'an xa'a' na ndani mii' a yoo'. Na jaan' kumi' ndiee' te kuvj' nakata ni' i a yoo' nuu' ichi' a. Te na jaan' tu kuvj' saa sakan' te natijn na ndo' xiin' inga ne nduu' tu nditia a na xa ni taxi a kuento a xa'a' nuu' e'. 33 Ko'o' kivi' ni ndioo' ini i xa'a' na'a' ndee i'in ndo', naa kuu' oro, plata uun toto ndo'. 34 Xini' ndo'ó na ni xachuun' i xiin' nda'a' i yo'o', te ni ki'in i na ni kuni nuu' i xiin' na ni kuni nuu' te ndiaka' ta'an' xiin' i. 35 Te xiin' na ni xaa i jaan' ni nia'a' i ndo'ó na sakan' kuni a sachuun' u'vi' e' te kuvj' chindiee' e' ne natiin. Naka'an' e' na ni ka'an xto'o' e' Jesús kii' ni ka'an a ndii: "Sa'u'u' ka Ndiosí yoo' kii' taxi' e' na'a te sakan' na natiin' e' na jaan'." Sakan' ni

kachj Jesús —nĭ kachj Pablo xiin' te xĭxa jaan'.

³⁶ Te kij' ndĭ'i nĭ ka'an ra ña jaan' ndii, nĭ xĭkuijn xiti' ra xiin' sakuu' te xĭxa jaan', te nĭ ka'an sakuu' ra xiin' Ndiosí. ³⁷ Ikan' te nĭ xaku' tĭ'e' sakuu' ra xiin' Pablo, te nĭ numĭ ña'a' ra, te nĭ chĭto tu ra nuu' te jaan'. ³⁸ Sakan' ña suchi' xava'a ĩnĭ te jaan' koto ka nĭ ka'an Pablo xiin' ra ña koo' kivi' ka kunĭ nuu' ta'an' ra. Te nĭ xa'an ndĭaka ña'a' ra ndee mii' ĩin' tundoo'.

21

Sokua'an Pablo ñuu Jerusalén

¹ Te kij' ndĭ'i nĭ ndei' ndu te jaan' ndii, nĭ ko'nĭ ndu tundoo' te kua'an ndaku ndu ndee nuu' ñu'u' Cos. Te tuku kivi' kua'an ndu, te nĭ xaa ndu ndee nuu' ñu'u' Rodas. Te ĩkan' nĭ kiee ndu te kua'an ndu, te nĭ xaa ndu ndee ñuu Pátara. ² Te ñuu Pátara jaan' nĭ xĭnĭ ndu ĩin' tundoo', tun' kua'an ñu'u' Fenicia. Te nĭ ko'nĭ ndu tun' jaan', te nĭ kiee ndu kua'an ndu. ³ Te kij' kua'an ndu ndii, nĭ xĭnĭ ndu kandu'u' ñu'u' Chipre nda'a' ĩtin ndu, te kua'an ndaku ndu ndee ñu'u' Siria. Te nĭ xa'an nu' xiin' ndu ñuu Tiro, sakan' ña ĩkan' nĭ xka'ndĭa te yivi' nakoo ra ña'a, ña ñu'u' tĭxin tun' jaan'. Sakan' te nĭ nuu' ndu ĩkan'.

⁴ Te ĩkan' nĭ xĭnĭ ta'an' ndu xiin' ne nduu' kuenta xto'o e'. Te nĭ ndoo ndu xiin' ne jaan' uxā ta'an kivi'. Te nĭ sakuni' Espĭritu Santo ne jaan' ña kundoo' Pablo, sakan' na nĭ ka'an ña xiin' ra ña kũ'un ra ñuu Jerusalén.

⁵ Ndisu kij' nĭ saxinú ndu kivi' jaan' ndii, nĭ kiee ndu ñuu jaan' te kua'an ndu mii' nĭ ndoo tundoo' jaan'. Te sakuu' ne jaan', tiaa xiin' ña' si'i ra xiin' si'e ña ndii, nĭ xan ndĭaka ña ndu'u yu'u' minĭ nuu' ñuu jaan'. Te nĭ xĭkuita xiti' sakuu' ndu yu'u' minĭ jaan', te nĭ ka'an ndu xiin' Ndiosí. ⁶ Ikan' te nĭ ndei' ña'a' ndu, te nĭ ko'nĭ ndu tundoo' jaan' kua'an ndu. Te ne jaan' ndii, nĭ nandĭko' ña vi'e ña.

⁷ Te ndu'u' ndii, nĭ kiee ndu ñuu Tiro jaan' te kua'an ka ndu nuu' minĭ ndee nĭ xaa ndu ñuu Tolemaida. Te ĩkan' nĭ nakuatu ta'an' ndu xiin' ne nduu' kuenta Jesús, te nĭ ndoo ndu xiin' ne jaan' ĩin'

nda'a' kivi'. ⁸ Te tuku kivi' nĭ kiee ndu ĩkan' te kua'an ndu, te nĭ xaa ndu ñuu Cesarea. Te ĩkan' nĭ xa'an ndu vi'e ĩin' te ka'an ndoso' tu'un va'a, te nani' Felipe. Te jaan' nduu' ĩin' te uxā ta'an te nĭ chĭndĭee' te nda'a' xa'a' Jesús, te nĭ ndoo ndu vi'e ra jaan'. ⁹ Te jaan' ndii, yoo kumi' ta'an ña'a' si'e ra, te ne jaan' ndii, ne ndĭee' ĩin' ndaa' nduu' ña, te ne ka'an tiakú tu'un Ndiosí nduu' tu' ña.

¹⁰ Te kij' xa kua'an ndia'vi' kivi' ndĭee' ndu ĩkan' ndii, nĭ xaa ĩin' te nĭ kiee ñu'u' Judea, te ka'an tiakú tu'un Ndiosí, te nani' Agabo. ¹¹ Xaa so'o ra mii' ndĭee' ndu jaan', te nĭ kuyatĭn ra nuu' ndu, te nĭ kĭ'in ra toto ña tĭin toko' Pablo, te nĭ satiĭn ra a nda'a' ra xiin' xa'a' ra, te nĭ ka'an ra ndii: —Ka'an Espĭritu Santo xiin' ĩ ndii, so'o satiĭn te judío ñuu Jerusalén te xiin' ña'a' toto yo'o'. Te sanakua'a ña'a' ra nda'a' ne tuku', kachi a —nĭ kachj ra.

¹² Te kij' nĭ xĭnĭ so'o ndu ña jaan' ndii, ndu'u' xiin' ne ndĭee' ĩkan' ndii, nĭ ka'an nda'vi va ndu xiin' Pablo ña kaa ra ñuu Jerusalén. ¹³ Sakan' te nĭ ka'an ra xiin' ndu ndii:

—Kuaku ka ndo', sakan' ña sakusuchi' ndikui ndo' ĩnĭ ĩ. Kuachi ndii, süu' ña kotĭjn kujtĭ' ĩ xa yoo tu'va ĩ, süu' jaan' ndii xa yoo tu'va tu ĩ ña kuvĭ ĩ ñuu Jerusalén jaan' xa'a' xto'o e' Jesús —nĭ kachj ra.

¹⁴ Te xa'a' a ña nĭ kuvĭ nakasi ña'a' ndu ndii, nĭ xĭkuijn ndu ka'an xiin' ta'an' ndu ndii:

—Na xka'ndĭa saa kunĭ xto'o e' Jesús —nĭ kachj ndu.

¹⁵ Te kij' nĭ ya'a ndia'vi' kivi', te nĭ sakoo' tu'va xiin' mii' ndu, te nĭ kiee ndu kua'an kaa ndu ñuu Jerusalén.

¹⁶ Te nĭ xa'an ndia'vi' te ndikún ĩchi' Jesús, te ndĭee' ñuu Cesarea jaan', xiin' ndu. Te nĭ xan ndĭaka ra ndu vi'e ĩin' te nani' Mnasón mii' nĭ ndoo ndu. Te jaan' ndii, ñu'u' Chipre nĭ kiee ra, te xa yata' va ndikún ra ĩchi' xto'o e'.

So'o nĭ xaa a kiĭ' nĭ xaa Pablo ñuu Jerusalén

¹⁷ Kij' nĭ xaa ndu ñuu Jerusalén ndii, nĭ natĭjn manĭ' va ne nduu' kuenta Jesús, ne ndĭee' ĩkan', ndu. ¹⁸ Te tuku kivi' kua'an ndi'e' ndu mii' ndu'u' Jacobo. Te ĩkan' ndĭee' tĭ'vi' sakuu' te xĭxa, te xito' ne jaan'.

19 Te kij' ndi'i ni nakuatu ña'a' ndu ndii, ikan' te ni xa'a' ndatu'un' ndi'i Pablo nuu' te jaan' saa ni chindiee' ña'a' Ndiosí nuu' i'in chuun ña ni sakuiso' chuun' ña'a' a tein ne tuku'. 20 Te kij' ndi'i ni xini so'o ra ña jaan' ndii, ni xaka'nu' ra Ndiosí, te ni ka'an ra xiin' Pablo ndii:

—Xa xini yo'ó, ñani i, ña ñuu Jerusalén yo'o' ndii, yoo kua'a' mií ne ta'an' e', ne judío, ne xa ini xini xto'o e'. Te sakuu' ne jaan' ndii, tiin' ka'nu' xava'a ña tu'un ndei' Ndiosí. 21 Te xa xini ña ka'an ne yivi' xa'a' yo'ó ña sania'á un' sakuu' ne judío, ne ndiee' tein ne tuku', ña na kuxioo ña nuu' tu'un ndei', ña ni sania'á Moisés, te ka'an un' xiin' ña ña na kasa'a ña tuni iin' tiaa si'e ña, te ka'an tu un' xiin' ña ña na kändixa' ña ña xi xaá e'. 22 ¿Saa tu saa e' vitin? Sakan' ña kuni ne kua'a' jaan' kuento ña xa ni xaa un' yo'o'. 23 Sakan' na kuii' va'a ka saa un' ña ka'an ndu xiin' un' vitin: Yoo kumi' ta'an te yivi' tein ndu yo'o', te kuni a ña saxinú ra ña ni taxí ra kuento ra, ña kaka nuu ra nuu' Ndiosí. 24 Naka ña'a' un' te ku'un un' yukun' ka'nu', te ndasandoo sutu ndo'ó nuu' Ndiosí. Te cha'vi un' xa'a' ra te kivi kije ti'e xini' ra xa'a' ña kuni a saa ra jaan'. Sakan' te kuni sakuu' ne yivi' ña süu' ña ndixa' nduu' ña ni xini so'o ña ka'an ne yivi' xa'a' un' jaan', süu' jaan' ndii xika' tu yo'ó saa nii' ka'an chuun' tu'un ndei' jaan'. 25 Te ne tuku', ne xa ini xini Jesús ndii, xa ni ti'vi' ndu tutu nda'a' ña ña ni chituní ndu ña kuni a ña nako ña ña xixi' ña ndei', ña ni nasoko' ne yivi' nuu' ndiosí saka, te kuxi ka tu ña ní', te kuxi ka tu ña ndei' ti' ni xitia ní', te kumi' ka tu ña musa ña —ni kachi ra xiin' Pablo.

26 Te tuku kivi' ndii, ni xaka Pablo te jaan', te ni xa'an ra te ndasandoo ña'a' sutu xiin' te jaan' nuu' Ndiosí. Ndi'i jaan', te ni nda'ni Pablo yukun' ka'nu', te ni ka'an ra xiin' sutu ndee kivi' xinu ña nduu' ndoo' ra xiin' te jaan' nuu' Ndiosí, te taxí ra tumaní' nuu' a xa'a' i'in ra.

So'o ni xaa a kii' ni tiin te yivi' Pablo ñuu Jerusalén

27 Te kij' xa xito' xinu kuii' uxá ta'an kivi' jaan' ndii, ni xini sava te judío, te ndiee' nuu' ñu'u' Asia, Pablo yukun' ka'nu' jaan'.

Sakan' te ni sanakuchi ra sakuu' ne yivi' kua'a' xava'a, ne ndiee' ikan', te ni tiin ra Pablo 28 ka'an ti'e' ra ndii:

—Ndo'ó, ne ta'an' ndu, te Israel, ña'a' ndo' te chindiee' ndo' ndu'u, sakan' ña te yivi' yo'o' nduu' te sania'á sakuu' ne yivi' iin yivi' ña kanja'a ña xa'a' ne ñuu e', xiin' xa'a' tu'un ndei' Ndiosí, xiin' xa'a' yukun' ka'nu' su'un yo'o'. Te siin' tuku' ndii, ndee sava te griego ni ko'ni ra yukun' e' te sanduxin ra a kii' xaa' ra sakan' —ni kachi ra.

29 Ni ka'an te jaan' sakan', kuachi ndii ni xini ra xika' Pablo xiin' iin te ñuu Éfeso, te ñani' Trófimo, te ni xanini ra ña ni xaka Pablo te jaan', te ni ki'vi ra yukun' jaan'. 30 Sakan' na kuii' ni nakuchi sakuu' ne ndiee' ñuu jaan' te taxa'an' ña ndekuie' inga' ña. Te ni tiin te yivi' Pablo, te ni xta'ni' ña'a' ra ndee ki'e yukun' jaan'. Te xaka'an e', te ni ndasi ra yi'e' yukun' jaan'. 31 Te xa xito' ka'ni' ña'a' ra kii' ni xini tu'un te xiin', te xa'ndia chuun' nuu' iin ti'vi' te xiin', ña ni nakuchi va sakuu' ne ndiee' ñuu Jerusalén jaan'. 32 Numi' te ni naka ra ki'in' te xiin' xiin' sava tu te xiin' kuu' nuu' te taxa'an' ra nakaa' ra ndekuie' ra nuu' ne yivi' kua'a' jaan'. Te kij' ni xini ña'a' ña ndii, ni xikuiin ña ña kutun' ña Pablo. 33 Sakan' te ni kuyatin te xiin', te xa'ndia chuun' jaan', te ni ka'an chuun' ra, te ni tiin ra Pablo, te satiin ña'a' ra xiin' uvi ta'an karena. Te ni ndatu'un' te jaan' ne jaan' yoo nduu' Pablo, te yoo nduu' tu a ni xaa ra. 34 Ndisu sava ne jaan' ka'an ti'e' iin ña'a, te sava tuku ña ka'an ti'e' inga ña'a. Xa'a' a ña ni kivi kundani kaxi' ra ndee xa'a' tiin' kuachi ña Pablo xa'a' a ña kuaa' ti'e' ña ndii, ni ka'an chuun' ra ña naka ña'a' te xiin' jaan' te ku'un ra vi'e mii' ndiee' ra. 35 Te kij' ni xaa te xiin' jaan' xiin' Pablo kuató ña kua'an kaa mii' ndiee' ra ndii, ni ndoni' ña'a' ra sakan' ña ni sana va'a cho' ne kua'a' jaan'. 36 Kuachi ndii xa xata' ra jaan' ndikun ne kua'a' jaan' ka'an ti'e' ña ndii:

—Na kivi ra —kachi ña.

Xikán Pablo ndei' ña ka'an ra xa'a' ra nuu' ne kua'a' jaan'

³⁷ Kij' xa xito' te xiin' jaan' sko'ni' ña'a' ra vi'e mii' ndiee' ra ndii, ni ka'an Pablo tu'un griego xiin' te xa'ndia chuun' nuu' te xiin' jaan' ndii:

—¿Ñáa' kuví ka'an i xiin' un' iin xa'a'? —ni kachí ra.

Te ni ka'an te xa'ndia chuun' jaan' xiin' ra ndii:

—Aan, kuví tu ka'an yo'ó tu'un griego uun. ³⁸ Naa' sakan' ndii, ¿süu' yo'ó nduu' te Egipto, te ni sakunta'an' te yivi' xiin' te xa'ndia chuun' xama'in', ndi'i jaan', te ni naka ra kumi' mií te xa'ni' ne yivi' te kua'an ra xiin' te jaan' mii' ichi kaa'? —ni kachí ra.

³⁹ Te ni nakuijn Pablo ndii:

—Yu'u ndii, te judío nduu' i, te ni kiee i ñuu Tarso, ña nduu' iin ñuu ka'nu' ña kandu'u' nuu' ñu'u' Cilicia. Te xikán i ña va'a nuu' un' ña taxí un' ka'an i xiin' ne yivi' kaa' —ni kachí ra.

⁴⁰ Te kij' ni taxí te xiin' jaan' ña ka'an Pablo ndii, ikan' te ni iin ra kuató jaan', te ni ndon'i ra nda'a' ra te ka'an ra xiin' nja. Te kij' ni xikuijn sakuu' nja ndii, ni ka'an ra xiin' nja tu'un hebreo ndii:

22

¹ —Te yivi', ñani i, xiin' ndo'ó, te xixa nuu' ñuu yo'o', kuní so'o ndo' ña ka'an i xa'a' i nuu' ndo' vitin —ni kachí ra.

² Te kij' ni xini so'o nja ña ka'an ra xiin' nja tu'un hebreo ndii, ni xikuita taxin' ka nja. Te ni ka'an ka ra ndii:

³ —Te judío nduu' tu yu'u, te ni kiee i ñuu Tarso, ña kandu'u' nuu' ñu'u' Cilicia. Ndisu ñuu Jerusalén yo'o' ni xa'nu i, te ni sakuaan ndi'i i saa nii' ka'an tu'un ndei' ne ichi' yata' e', nuu' Gamaliel. Te xika' nuu' i nuu' Ndiosí ndee vitin xiin' kanii' nimá i naa xaa' sakuu' ndo'ó kivi' vitin.

⁴ Te ni sando'o' u'vi va i ne ndikún ichi' Jesús ndee ni xi'i sava nja xa'a' a ña ni satiín ña'a' i, te ni taan' i nja vi'e kaa, naa' tiaa nduu' ra, uun ña'a' nduu' nja.

⁵ Sakan' tu sutu ka'nu' xiin' te xixa nuu' ñuu yo'o' ndii, kuví ndiee yu'u' ra xa'a' ña jaan', sakan' ña nda'a' te jaan' ni ki'in i tutu ña kua'an nda'a' ne ta'an' e', ne ndiee' ñuu Damasco. Te ni keta i kua'an i ñuu jaan' te satiín i ne ndikún ichi' jaan',

te naka ña'a' i, te xaa nja ñuu yo'o', te kundo'o nja.

Ndiee' yu'u' Pablo saa ni nama Jesús nimá ra

(Hch. 9:1-19; 26:12-18)

⁶ Te kij' kuyatin' iin ke'in' kij' naá i ichi' yatín ñuu Damasco jaan' kua'an i ndii, achí va ni kiee iin ñu'u' yí'é koo' chukuu' ndee ndivi', te ni xinunduú a yu'u. ⁷ Te ni nduva i ñu'u', te ni xini so'o i iin tachi' yu'u' ka'an a xiin' i ndii: “Saulo, Saulo, ¿ndichun na sando'o' un' yu'u?”, ni kachí a. ⁸ Te ni ka'an i ndii: “¿Yoo nduu' yo'ó, tákui'e?”, ni kachí i. Te ni ka'an a xiin' i ndii: “Yu'u nduu' Jesús, te ñuu Nazaret, te sando'o' un'”, ni kachí a. ⁹ Te yivi', te kua'an xiin' i ndii, ni xini ra ñu'u' jaan', ndisu ni kundani ra ña ni ka'an tachi' yu'u' jaan' xiin' i. ¹⁰ Te ni ka'an i xiin' a ndii: “¿Ndee ña saa i, tákui'e?”, ni kachí i. Te ni ka'an a xiin' i ndii: “Ndokoo un' te ndi'vi un' ñuu Damasco, te ikan' ka'an iin te yivi' xiin' un' ndee ña kuní a saa un'”, ni kachí a.

¹¹ Te xa'a' a ña ni kuví kuní i sakan' ña ni yí'e koo' chukuu' ñu'u' jaan' ndii, ni tijn te kua'an xiin' i jaan' nda'a' i, te ni naka ra yu'u te kua'an ndu ndee ni ko'ni ndu ñuu Damasco jaan'. ¹² Te ikan' ndu'u' iin te nani' Ananías, te jaan' ndii, xika' nuu' ra nuu' Ndiosí saa ka'an tu'un ndei' a. Te ka'an va'a sakuu' ne ta'an' e', ne judío, ne ndiee' ñuu jaan', xa'a' ra. ¹³ Te ni xaa ra mii' ni ndu'u' i jaan', te ni kuyatin' ra nuu' i, te ni ka'an ra xiin' i ndii: “Ñani Saulo, na natuvi nuu' un'”, ni kachí ra xiin' i. Te xaka'an e', te ni natuvi nuu' i, te ni nakoto ndjaa ña'a' i. ¹⁴ Te ni ka'an ka ra xiin' i ndii: “Ndiosí, ña ni xaka'nu' ne xii' yata' e', ni nakaxin yo'ó te kuní un' ña kuní a, te kuní nduchi' nuu' un' Jesús, ña xachuun' ndaku, te kuní so'o un' tachi' a. ¹⁵ Te ndiee yu'u' un' xa'a' ña jaan' nuu' sakuu' ne yivi', te ka'an ndoso' un' xa'a' ña ni xini nduchi' nuu' un' xiin' xa'a' ña ni xini so'o un' jaan'. ¹⁶ Te vitin ndii, kundiatu ka un'. Ndondichi un' te kuchí un' kuenta a. Te kakan un' nuu' a te sandoyo' a kuachi un'”, ni kachí ra xiin' i.

¹⁷ Te kij' ni nandiko' i ñuu Jerusalén yo'o', te iin' i ka'an i xiin' Ndiosí yukun'

ka'nu' ndii, ni satuví a nuu' i 18 ña ni xini i xto' o e'. Te ni ka'an a xiin' i ndii: "Yachi va te keta ki'i' un' ñuu Jerusalén ñaa'. Sakan' ña natiin ne ñuu ñaa' ña ndiee' yu'u' un' xa'a' i", ni kachi a. 19 Te ni ka'an i xiin' a ndii: "Tákuie, xini kaxi' ne yivi' jaan' ña yu'u' nduu' te ni xa'an saa vi'e mii' nakaya ne judío, ne ta'an' e', te ni taan i ne ini xini yo'ó vi'e kaa, te ni kutun' tu nja ni xaa i. 20 Te sakan' tu kii' ni xa'ni' te yivi' Esteban, te ni ndiee' yu'u' xa'a' un' ndii, xta'an tu yu'u' ni iin' i kan' xito' i toto te ni xa'ni' ña'a' jaan', te ni nakuita kuento i xiin' te jaan'", ni kachi i xiin' a. 21 Te ni ka'an a xiin' i ndii: "Kua'an, sakan' ña ti'vi' i yo'ó nuu' ne tuku', ne ndiee' xika'", ni kachi a xiin' i —kachi Pablo.

So' o ni xaa a kii' ni yoq Pablo nda'a' te xiin' romano

22 Te ndee ña yo' o' kuiti' ni xini so' o ne kua'a' jaan' ni ka'an Pablo. Ikan' te ni xa'a' kuaa' ti'e' nja ka'an nja ndii:

—Xata'an kutiaku ka te yivi' ñaa', ka'ni' ña'a' ndo' —kachi nja.

23 Te xa'a' a ña kuaa' ti'e' nja, te seko' xi'é nja toto nja, te sakandeta' tu nja yaka' ndii, 24 ni ka'an chuun' te xiin', te xa'ndia chuun' jaan', ña sandi'vi' te xiin' ra Pablo tixin vi'e ra jaan', te suku' yo' o' tu ña'a' ra te ndiee' yu'u' Pablo jaan' ndee xa'a' nduu' a ña kuaa' ndiaa ña'a' ne yivi' jaan'. 25 Te kii' xa ni satiin kutu' te xiin' jaan' Pablo xiin' iin' te suku' yo' o' ña'a' ra ndii, ni ka'an Pablo xiin' iin' te xiin' kuu' nuu', te iin' yatın jaan' ndii:

—¿Ñáá taxi' tu'un ndei' ñuu Roma ña suku' yo' o' ndo' iin te romano naa' tia'an sana'má ña'a' te xa'ndia chuun'? —ni kachi ra.

26 Te kii' ni xini so' o te kuu' nuu' jaan' ña jaan' ndii, ni xa'an ka'an ra xiin' te xa'ndia chuun' nuu' ra jaan' ndii:

—¿Saa saa un' vitin, kuachi ndii te romano nduu' tu te kaa'? —ni kachi ra.

27 Te ni kuyatın te xa'ndia chuun' jaan' mii' iin' Pablo, te ni ndatu'un' ña'a' ra ndii:

—¿Ñáá ndixa xna'a' ndii, te romano nduu' tu yo' o'? —ni kachi ra.

Te ni nakuiin Pablo nuu' ra ndii:

—Uun suvi' i —ni kachi ra.

28 Te ni ka'an ka te xa'ndia chuun' jaan' xiin' Pablo ndii:

—Yu'u' ndii, kua'a' xava'a xu'un' ni cha'vi i, te ni nandu'u i te romano —ni kachi ra.

Te ni ka'an Pablo xiin' ra ndii:

—Yu'u' ndii, xa te romano nduu' i ndee kii' ni tuvi' i —ni kachi ra.

29 Ña jaan' na kuu' te xiin', te xito' suku' yo' o' ña'a' jaan' ndii, xaka'an e', te ni kuxioo ra. Te ndee te xa'ndia chuun' jaan' ni yi'vi kii' ni xini ra ña te romano nduu' tu Pablo, sakan' ña ni ka'an chuun' ra, te ni xikotiin Pablo xiin' karena.

Ka'an Pablo xa'a' ra nuu' te xixa kuu' nuu' nuu' ne judío

30 Te tuku' kivi' ndii, xa'a' a ña ni kuni' te xa'ndia chuun' jaan' kundani kaxi' ra ndee xa'a' ni tijn kuachi ne judío Pablo jaan' ndii, ni ndaxin' ra karena ña tijn Pablo. Te ni ka'an chuun' ra ña nakaya tu sutu kuu' nuu' xiin' sakuu' te xixa kuu' nuu' ñuu' Jerusalén jaan'. Te ni xta'ni' ra Pablo vi'e kaa, te ni xani' ña'a' ra nuu' te jaan'.

23

1 Te ni xto'ni kaxi' Pablo nuu' te xa'ndia chuun' jaan', te ni ka'an ra ndii:

—Ñani ta'an' i, saxinu' i ña kuni' Ndiosí ndee vitin xiin' ña naa' va'a nimá i nuu' a —ni kachi ra.

2 Te sutu ka'nu', te nani' Ananías ndii, ni ka'an chuun' ra xiin' te ita' yatın jaan' ña sa'ndia' ra yu'u' Pablo. 3 Sakan' te ni ka'an Pablo xiin' Ananías jaan' ndii:

—Ndiosí na sa'ndia' yu'u' yo'ó, sakan' ña nduu' un' ndee naa nama vi'e, ña kinj' kaa', te ni nake'i' yaa a. Ndu'u' un' ñaa' te sana'má un' yu'u' saa nii' ka'an tu'un' ndei' Ndiosí. Ndisu ni xka'ndia un' tu'un' ndei' jaan' ña ni ka'an chuun' un' te kani' ra yu'u' —ni kachi ra.

4 Ikan' te ni ka'an te ita' yatın jaan' xiin' Pablo ndii:

—Sakan' vi' tuku' ka'an yo'ó xiin' sutu ka'nu', te xika' nuu' nuu' Ndiosí un' —ni kachi ra.

5 Te ni ka'an Pablo ndii:

—Ñani i, xini yu'u' naa' sutu ka'nu' nduu' te kaa', sakan' ña yoso' a nuu' tutu' Ndiosí mi' ka'an a ndii: "Ka'an kinj' un'

xiin' te xa'ndia chuun' kuu' nuu' nuu' ñuu un'." Sakan' yoso' a —ñi kachi ra.

⁶ Xa'a' a ña ni xini Pablo ña sava te jaan' nduu' te saduceo, te sava tuku ra nduu' te fariseo ndii, ni ka'an ti'e' ra xiin' te xixa kuu' nuu' jaan' ndii:

—Ñani ta'an' i, yu'u ndii, te fariseo nduu' i, te te fariseo ni nduu tu yuva' i. Te tiin' kuachi ndo' yu'u xa'a' a ña ndiatu' ini i ña natjaku e' kii' kuvj e' —ni kachi ra.

⁷ Te kii' ni ka'an ra ña jaan' ndii, ni xa'a' kani' ta'an' kuento te fariseo xiin' te saduceo, te ni nata'vi' ra. ⁸ Kuachi ndii, te saduceo ndii, kändixa' ra ña natjaku ne ni xi'i, te ni ndee kändixa' tu ra ña yoo ángele, te ni ndee kändixa' tu ra naa' yoo espíritu. Ndisu te fariseo ndii, kandixa' te jaan' sakuu' ña jaan'. ⁹ Ikan' te ni xa'a' kuaa' ti'e' sakuu' te jaan'. Te ni ndondichi sava te sanakuachi' tu'un ndei' Moisés, te nduu' te fariseo. Te ni ka'an ra ndii:

—Koo' xachi' kuachi te kaa' ni na'in ndu. Naa' ni ka'an jin ángele, uun naa' ni ka'an jin espíritu xiin' ra ndii, vä'a kuun' ta'an' e' xiin' Ndiosi —ni kachi ra.

¹⁰ Te xa'a' a ña so'o ni nasaa' kua'a' ka sakuu' te jaan' ndii, ni yi'vi te xa'ndia chuun' nuu' te xiin' jaan' ña sakuachi' xi'e' ra Pablo. Ña jaan' na kuii' ni ka'an chuun' ra xiin' ndia'vi' te xiin', te ko'ni ra xta'ni' ña'a' ra tein te jaan', te ku'un ndiaka tukuu ña'a' ra vi'e mii' ndiee' ra xito' ra.

¹¹ Te kii' ni kuñuu kivi' jaan' ndii, ni tujv xto'o e' nuu' Pablo, te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Sandjeni xiin' mii' un', sakan' ña saa ni ndiee yu'u' un' xa'a' i ñuu Jerusalén ñaa' ndii, nii' sakan' tu kuni a ndiee yu'u' un' xa'a' i ñuu Roma —ni kachi a.

Ndatu'un' tuni te judío saa saa ra te ka'ni' ra Pablo

¹² Te kii' ni kitu' ndii, ni ndatu'un' tuni sava te judío saa saa ra te ka'ni' ra Pablo. Te ni chikandia xiin' mii' ra nuu' ta'an' ra ña küxi ra, te kö'o tu ra tikui ndee skachi' ka'ni' ña'a' ra. ¹³ Te ya'a' uvj xiko kuu' te ni chikandia xiin' mii' jaan'. ¹⁴ Te jaan' ndii, ni xa'an ra nuu' sutu kuu' nuu' xiin' nuu' te xixa nuu' ñuu Jerusalén jaan', te ni ka'an ra xiin' te jaan' ndii:

—Ndu'u ndii, ni chikandia xiin' mii' ndu ña kaxi' ndu ndee jin ña'a ndee skachi' ka'ni' ndu Pablo. ¹⁵ Ña jaan' na kuii' ndo'ó xiin' te xixa kuu' nuu' ndii, ka'an ndo' xiin' te xiin', te xa'ndia chuun', te kixin ndiaka ra Pablo nuu' ndo', te saa ndo' ndee naa kuni sana'má ndi'i ka ndo' ra. Te ndu'u ndii, ko'o tu'va ndu te ka'ni' ña'a' ndu ña kuni ka xa'a ra yo'o' —ni kachi ra.

¹⁶ Ndisu ni xini tiaa si'e ña' ta'an' Pablo kuento ña ni ndatu'un' tuni si'e te jaan'. Te ni xa'an ndatu'un' ra a nuu' Pablo mii' naa ra vi'e mii' ndiee' te xiin' jaan'. ¹⁷ Sakan' te ni kana Pablo jin te xiin' kuu' nuu', te ni ka'an ra xiin' ra ndii:

—Kua'an ndiaka te sava yo'o' nuu' te xiin' xa'ndia chuun', sakan' ña yoo jin ña kuni ka'an ra xiin' te jaan' —ni kachi ra.

¹⁸ Sakan' te ni xaka ña'a' te kuu' nuu' jaan' nuu' te xa'ndia chuun' jaan', te ni ka'an ra ndii:

—Pablo, te naa' vi'e kaa, ni kana yu'u, te ni ka'an ra xiin' i ña kixin ndiaka i te sava yo'o' nuu' yo'ó, sakan' ña yoo jin ña kuni ka'an ra xiin' un' —ni kachi ra.

¹⁹ Te te xa'ndia chuun' jaan' ndii, ni tijn ra nda'a' te sava jaan', te ni naka siin' ña'a' ra. Te ni ndatu'un' ña'a' ra ndii:

—¿Yoo nduu' a kuni ka'an un' xiin' i? —ni kachi ra.

²⁰ Te ni ka'an te sava jaan' ndii:

—Te judío ndii, ni ndoo ra kuento ña kakan ra nuu' yo'ó te ku'un ndiaka un' Pablo nuu' te xixa kuu' nuu' tiaan, te saa ra ndee naa kuni sana'má ndi'i ka ra te jaan'. ²¹ Ndisu yo'ó ndii, saa un' kuenta kuu' ra, sakan' ña ya'a' uvj xiko ta'an te yivi' xa ni chikandia xiin' mii' ra ña küxi ra te kö'o tu ra tikui ndee ka'ni' ra Pablo. Te vitin ndii, ndiee' tu'va ra ndiatu' ra ndee ña ka'an yo'ó —ni kachi te sava jaan'.

²² Sakan' te ni ndei' ña'a' te xa'ndia chuun' jaan' ka'an chuun' ra xiin' te sava jaan' ña ka'an ra xiin' ndee jin ne yivi' ña ni ka'an ra xiin' te jaan' xa'a' ña jaan'.

Sq'o ni xaa a kii' ni ti'vi' ra Pablo nuu' te ka'nu', te nani' Félix

²³ Te ni kana te xa'ndia chuun' jaan' uvj ta'an te kuu' nuu', te ni ka'an ra xiin' te jaan' ña sakoo' tu'va ra uvj ciento te xiin',

xiin' unj xiko uxj te xiin', te yoso' kuei, xiin' uvj ciento te xiin', te ni'i' tun' xiin', te ku'un ra ñuu Cesarea kaq iin ñuu. ²⁴ Te ni ka'an chuun' tu ra ña sakoo' tu'va ra kuei ti' koso' Pablo, te xaa va'a ra ñuu jaan' nuu' te xa'ndia chuun' kuu' nuu', te nani' Félix.

²⁵ Te ni ke'j te xiin' te xa'ndia chuun' jaan' iin tutu, te so'o ka'an a: ²⁶ "Yu'u, te nduu' Claudio Lisias ndii, ti'vi' j tutu yo'o' nda'a' yo'ó, te ka'nu' xava'a, Félix, te xa'ndia chuun' kuu' nuu' ndii. Natjin un' ña nakuatu' j yo'ó. ²⁷ Te yo'o' ndii, ni tjin ña'a' ne judío, te xa xito' ka'ni' kuii ña'a' ña. Ndisu ni xa'an j xiin' te xiin', te xa'ndia chuun' j nuu', te ni sakaku' ña'a' j, sakan' ña ni xinj j kuento ndii, iin te romano, te ta'an' e', nduu' ra. ²⁸ Te xa'a' a ña ni kuni j kundani j ndee xa'a' tiin' kuachj ña'a' ña ndii, ni xa'an ndiaka ña'a' j nuu' te xixa nuu' ñuu ña. ²⁹ Te ni xinj j ña tiin' kuachj ña'a' ña xa'a' tu'un ndei' mii' ña. Ndisu ni xaa ra ndee iin ña xata'an kuvj ra xa'a' ni ndee ña kunaq ra vj'e kaq. ³⁰ Te kij' ni xinj j kuento ña ni ndatu'un' tuni ndia'vi' te yivi' ña ka'ni' ra te yo'o' ndii, xaka'an e', te ni ti'vi' ña'a' j nuu' yo'ó. Te ni ka'an chuun' tu j xiin' te tiin' kuachj ña'a' ña ku'un ra nuu' yo'ó te chindu'u' ra kuachj te yo'o' nuu' un'." Sakan' kachi tutu jaan'.

³¹ Te ni naka te xiin' jaan' Pablo ñuu jaan', te ni xan ndiaka ña'a' ra ndee ñuu Antipatris saq nii' ni ka'an chuun' te xiin', te xa'ndia chuun' jaan', xiin' ra. ³² Te ni kitu' tuku kivi' ndii, ni nandiko' te xiin', te kua'an xa'a', ñuu Jerusalén vj'e mii' ndiee' ra. Ndisu te xiin', te yoso' kuei ndii, kua'an naa kua'an ra xiin' Pablo. ³³ Kij' ni xaa ra ñuu Cesarea ndii, ni taxi ra tutu jaan' nda'a' te xa'ndia chuun' kuu' nuu' jaan', te ni sanakua'a tu ra Pablo nda'a' te jaan'.

³⁴ Te kij' ni ka'vi' te xa'ndia chuun' kuu' nuu' jaan' tutu jaan', te ni ndatu'un' ra Pablo mii' ni kiee ra. Te kij' ni xinj ra ña te ni kiee ñu'u' Cilicia nduu' ra ndii, ³⁵ ni ka'an ra ndii:

—Kuni so'o tukuu j ña ka'an un' kij' xaa te tiin' kuachj yo'ó —ni kachi ra.

Te ni ka'an chuun' ra ña kondia ña'a' te xiin' vj'e ka'nu', ña ni xa'a iin te ni

xa'ndia chuun' kuu' nuu', te ni nani' Herodes.

24

So'o ni xaa a kij' ni naka'an Pablo xa'a' ra nuu' Félix

¹ Te kij' ni xka'ndia u'un ta'an kivi' ndii, ni xaa sutu ka'nu', te nani' Ananías, xiin' sava te xixa nuu' ñuu xiin' iin te xikui'ni xa'a' ne yivi', te nani' Tértulo. Te sakuu' ra ni xaa nuu' te xa'ndia chuun' kuu' nuu' jaan' tiin' kuachj ra Pablo. ² Te kij' ni kana te xa'ndia chuun' kuu' nuu' jaan' Pablo, te ni xaa ra ndii, ni xa'a' tiin' kuachj ña'a' Tértulo jaan' ka'an ra ndii:

—Tákuie, yo'ó te ka'nu' va' ndii, xa'a' ña xa'ndia chuun' va'a un', te xa' kua'a' kuiya ndiee' manj' va' ndu, te xa'a' a ña xini tuni un' ndii, xa ni ndasava'a un' ñu'u' mii' ndiee' ndu, ³ sakan' na kuii' sakuu' ndu ndii, taxi' va' ndu ña chindani un' xa'a' sakuu' ña jaan'. ⁴ Te xa'a' a ña kuni sakuchí kua'a' ndu yo'ó ndii, ka'an nda'vi' j xiin' un' ña kuni so'o un' iin xa'a' ña ka'an j xiin' un' xa'a' ña vita kuu' nimá un'. ⁵ Te yivi' yo'o' ndii, ni xinj ndu ña nduu' ra ndee naa kui'e, sakan' ña nata'vi' ra sakuu' ne ta'an' ndu, ne judío, mii' ka' ndiee' ña nuu' ñu'u' iin yivi'. Te siin' tuku ndii, te ni'i' ichi' nuu' iin ti'vi' ne ni xasiin' xiin' mii', te ndikun' ña ichi' te nazaret, nduu' ra. ⁶ Ni xika tu ra xe'na' ra xiin' yukun' ka'nu' ndu, xa'a' a jaan' na ni tjin ña'a' ndu, te ni kuni ndu sana'má ña'a' ndu saq ka'an tu'un ndei' mii' ndu. ⁷ Ndisu ni kixin Lisias xiin' te xiin' ra, te ni tu'un u'vi' ña'a' ra nda'a' ndu, ⁸ te ni ka'an chuun' ra xiin' ndu ña kixin ndu nuu' yo'ó. Te kij' sana'má ña'a' un' xa'a' sakuu' ña jaan' ndii, kuvj kuni un' ña ña ndaku nduu' ña tiin' kuachj ña'a' ndu —ni kachi ra.

⁹ Te sakan' tu inga ka te judío, te ita' xiin' ra ikan' ndii, ni nakata ra kuento ra, te ni ka'an ra ña sakan' xna'a' nduu' a.

¹⁰ Sakan' te ni sania'á nda'a' te xa'ndia chuun' jaan' nuu' Pablo ña ka'an ra, ikan' te ni xa'a' ka'an Pablo ndii:

—Xini yu'u ña xa ki'in' kuiya kua'an ña nduu' un' te xa'nú kuachj nuu' ne yivi', ne ndiee' nuu' ñu'u' yo'o'. Ña jaan' na kuii' va'a va' kuni j te naka'an j xa'a' j nuu' un'

viṭin. ¹¹ Naa' ndatu'un' un' ndii, kuvj kuni un' ña ndee uxj uvj ta'an kivi' tia'an ya'a vi' ña nī kaa i ñuu Jerusalén te saka'nu' i Ndiosí. ¹² Nī ndee nuu' ki'e yukun' ka'nu', te nī ndee vi'e mii' nakayá ne judío, ne ta'an' ndu, te nī ndee iin xaan' mii' ka ñuu jaan' ndii, nī xini te kaa' nata'vi' i ndee iin ne yivi', nī ndee nī xini tu ra sanakuchi i ne yivi' kua'a' i kan'. ¹³ Nī ndee kuvj tu nia'a te kaa' nuu' yo'ó ña ña ndixa nduu' ña tiin' kuachi ra yu'u viṭin.

¹⁴ 'Ndisu ndiee' yu'u' i nuu' yo'ó ña xaka'nu' i Ndiosí, ña nī xaka'nu' ne xij' yata' ndu, saa sania'á ichi' xaa', ña ka'án te kaa' nduu' iin ti'vi ne nī xasiin' xiin' mii'. Sakan' ña kandixa' i sakuu' ña ka'án tu'un ndei' Ndiosí xiin' sakuu' ña ka'án ña nī ke'i te nī ka'an tiakú tu'un a. ¹⁵ Te iin kachi ndiatu' ini i naa ndiatu' ini te kaa' ña Ndiosí ndii, sanatiaku a sakuu' ne yivi', naa' ne xachuun' ndaku nduu' e', uun naa' ne xachuun' ndaku nduu' e'. ¹⁶ Xa'a' a jaan' na xaa' i sakuu' ña nduxa' i'in kivi' kua'an te kunaá va'a nimá i nuu' Ndiosí xiin' nuu' ne yivi'.

¹⁷ 'Kij' nī xka'ndia ki'in' kuiya xika' i tuku xaan' ndii, nī naxaa i ñuu Jerusalén te taxj xu'un' nda'a' ne nda'vi kuu' ñuu i, te nasoko' tu i tumaní' nuu' Ndiosí. ¹⁸ Te naní ña jaan' xaa' i, te nī xini sava te judío, te nī kije ñu'u' Asia, naá i yukun' ka'nu' ndasandoo' sutu yu'u nuu' Ndiosí saa ka'án tu'un ndei' a. Ndisu kōo' ne yivi' kua'a' nī yoo i kan' xiin' i, nī ndee nī nata'vi' tu i ne yivi'. ¹⁹ Te nī xini naá i jaan' kuni a kixin nuu' yo'ó, te tiin kuachi ra yu'u naa' yoo iin xa'a'. ²⁰ Uun naa' kōo' tuku ndii, na ka'an tu mii' te kaa' naa' nī xini ra xaa' i ña nia'a kij' nī yoo i nuu' te xixa kuu' nuu' ñuu Jerusalén. ²¹ Kuein' tiin' kuachi ra yu'u xa'a' ña nī ka'an ti'e' kuiti' i kij' nī yoo i tein ra, kij' nī ka'an i ndii: "Tiin' kuachi ndo' yu'u xa'a' a ña ini i ña natiaku e kij' kuvj e'" —nī kachi Pablo.

²² Te xa'a' a ña xini kaxi' Félix jaan' xa'a' ichi' Jesús ndii, nī sain kuiin ra ña sana'má ra Pablo, te ndee tuku kivi' nakaa' ra xiin' ña jaan'. Te nī ka'an ra ndii:

—Ndee kij' kixin Lisias, te xiin' te xa'ndia chuun', sakan' vi' te ndoo i kuento

xa'a' ndo' —nī kachi ra.

²³ Sakan' te nī ka'an chuun' ra xiin' te xiin' kuu' nuu' ña koo ndiaa ra Pablo, te na taxj ra ña kuvj saa ndiká ra sava ña'a tixin vi'e chuun' jaan'. Te taxj tu ra xka'ndia te xini ta'an' xiin' ra te kaka nuu' ra.

²⁴ Kij' nī ya'a ndia'vi' kivi' te nī xaa Félix xiin' ña' si'i' ra Drusila, ña' jaan' ndii, ña' judia nduu' a'. Te nī ka'an chuun' ra ña kixin Pablo nuu' nia. Te nī xini so'o nia ka'án ra xa'a' ña kuni a ini e' kuni e' Jesucristo. ²⁵ Ndisu kij' nī ndatu'un' Pablo xiin' nia xa'a' ña kuni a sachuun' ndaku e', xiin' xa'a' ña kuni a viko ni'i' xiin' mii' e', xiin' xa'a' ña sana'má Ndiosí yoo' kivi' nuu' ku'un e' ndii, nī yi'vi xava'a Félix jaan', te nī ka'an ra ndii:

—Xava'a sakan' kuiti' viṭin kua'an kij', te kij' kuni'a'a i te kana tukuu i yo'ó —nī kachi ra.

²⁶ Te siin' tuku' ndii, nī ndiatu tu ini Félix jaan' ña taxj Pablo xu'un' nda'a' ra te sandoó ndiká ña'a' ra. Sakan' na kuii' ki'in' ichi' nī kana ña'a' ra, te nī ndatu'un' ra xiin' te jaan'. ²⁷ Te kij' nī xka'ndia uvj ta'an kuiya ndii, nī nain' chuun' iin te nani' Porcio Festo nuu' Félix jaan'. Te xa'a' a ña nī kuni Félix jaan' ndoo va'a ra xiin' ne judío ndii, nī nakoo ra Pablo naá ra vi'e jaan'.

25

So'o nī xaa a kij' nī naka'an Pablo xa'a' ra nuu' Festo

¹ Te kij' nī ndi' i unj ta'an kivi' ña nī xaa Festo jaan' nuu' ñu'u' jaan' ndii, nī keta ra ñuu Cesarea jaan', te nī kaa ra ñuu Jerusalén. ² Te i kan' nī xaa ki'in' sutu kuu' nuu' xiin' ki'in' te judío kuu' nuu' nuu' Festo jaan', te nī xa'a' tiin' kuachi ra Pablo. ³ Te nī ka'an nda'vi ra xiin' Festo jaan' ña ka'an chuun' ra te kixin ndiaká te xiin' Pablo ñuu Jerusalén jaan'. Nī xikan ra ña jaan' sakan' ña xa nī ndatu'un' tuni ra ña ka'ni' ra Pablo ichi'. ⁴ Ndisu nī ka'an Festo ña xava'a naá mii' Pablo vi'e chuun' ñuu Cesarea, te nā'a' ka te nandiko' tu mii' ra i kan'. ⁵ Te nī ka'an ka ra xiin' te jaan' ndii:

—Na ku'un sava ndo'ó te kuu' nuu' xiin' i ikan', te tijn kuachi ña'a' ndo' naa' ni xaa ra iin ña ña'a —ni kachi ra.

⁶ Te kij' ndi'i ni ndoo ra tein ne jaan' unia, uun uxí ta'an ka kivi' ndii, ni nakaa' ra ñuu Cesarea. Te tukú kivi' ni xikundu'u' ra mii' xa'nú ra kuachi, te ni ka'an chuun' ra ña ku'un ndiaka te xiin' Pablo nuu' ra. ⁷ Te kij' ni xaa Pablo ikan' ndii, ni kati ña'a' te judío, te ni kiee ñuu Jerusalén jaan', tiin' kuachi ña'a' ra xiin' kua'a' kuachi vie, tee' ndee koo' a ni kuví nia'a ra xa'a' a. ⁸ Te ni ka'an Pablo xa'a' ra ndii:

—Koo' ndee iin ña ña'a ni xaa' i xa'a' tu'un ndei' ndu, ne judío, ni ndee xa'a' yukun' ka'nu' ndu, ni ndee koo' tu a ni xaa i xa'a' tu'un ndei' César, te xa'ndia chuun' kuu' nuu' —ni kachi ra.

⁹ Ndisu xa'a' a ña ni kuni Festo jaan' ndoo va'a ra xiin' te judío jaan' ndii, ni ndatu'un' ra Pablo ndii:

—¿Náa ka'an nimá un' kaa un' ñuu Jerusalén te sana'má i yo'ó ikan' xa'a' ña jaan'? —ni kachi ra.

¹⁰ Te ni nakuiin Pablo ndii:

—Vitin ndii, mii' xa'nú César kuachi iin' i, sakan' na yo'o' kuni a sana'má un' yu'u, sakan' ña xiní kaxi' un' ña koo' ndee iin ña ña'a ni xaa i xiin' ne ta'an' i, ne judío. ¹¹ Sakan' ña naa' ni xaa i iin ña ña'a, ña kuni a kuví i xa'a' a ndii, koo' a ka'an i kuví i. Ndisu xa'a' a ña süu' ña ndaku nduu' ña tiin' kuachi te judío, te ta'an' i kaa', yu'u ndii, ndee iin koo' kumi' ña ndaku te sanakua'a ra yu'u nda'a' te kaa'. Ña jaan' na kuii' xikan' i ña na sana'má César yu'u —ni kachi ra.

¹² Te kij' ndi'i ni ka'an Festo xiin' te chindiee' ta'an' xiin' ra xiin' kuento ndii, ni ka'an ra xiin' Pablo ndii:

—Xa'a' a ña ni xikan un' ña sana'má César yo'ó ndii, nuu' César jaan' ku'un un' —ni kachi ra.

So'o ni xaa a kij' ni iin Pablo nuu' Agripa

¹³ Te kij' ni xka'ndia ndia'vi' kivi' ndii, ni xaa rey Agripa xiin' iin ña' nani' Berenice ñuu Cesarea jaan' te nakuatú nia Festo. ¹⁴ Te xa'a' a ña ni ndoo nia ikan' ki'in' kivi' ndii, ni ndatu'un' Festo

xiin' rey jaan' xa'a' tundo'o' Pablo ka'an ra ndii:

—Ni nakoo Félix iin te yivi' naa' ra vi'e kaa yo'o. ¹⁵ Te kij' ni xa'an i ñuu Jerusalén ndii, ni tijn kuachi ña'a' sutu kuu' nuu' xiin' te xixa nuu' ne judío. Te ni xikan ra nuu' i ña ka'an chuun' i ña kuví te jaan'. ¹⁶ Te ni ka'an i xiin' te judío jaan' ña táxi' tu'un ndei' romano ña ka'ni' e' ne yivi' ki' tia'an naka'an nia xa'a' nia nuu' te tiin' kuachi ña'a'. ¹⁷ Ña jaan' na kuii' kij' ni kixin te judío jaan' yo'o' ndii, ni kuu kuachi i xiin' tundo'o' ra. Süu' jaan' ndii tukú kivi' ni xikundu'u' i mii' xa'nú i kuachi, te ni ka'an chuun' i ña kixin ndiaka te xiin' te jaan' nuu' i. ¹⁸ Te kij' ni xikuita te tiin' kuachi ña'a' jaan' ndii, koo' ña ña'a ña ni ndiatu i xa'a' ni tijn kuachi ña'a' ra. ¹⁹ Süu' jaan' ndii xa'a' iin uvi' ña kandixa' mii' ra xa'a' Ndiosí ra kujiti' ni kani ta'an' te jaan' kuento xiin' Pablo jaan', xiin' xa'a' iin te xa ni xi'i, te ni nani' Jesús, te ka'an Pablo jaan' ña tiaku ra. ²⁰ Te xa'a' a ña ni kundani i ndee ña saa i xiin' ña ni kani ta'an' ra kuento xiin' te jaan' ndii, ni ndatu'un' i Pablo naa' ka'an nimá ra ku'un ra ñuu Jerusalén te sana'má ña'a' i ikan' xa'a' ña jaan'. ²¹ Ndisu Pablo jaan' ndii, ni xikan ra ña kundiatu ra te sana'má ña'a' César, te xa'ndia chuun' kuu' nuu'. Sakan' na ni ka'an chuun' i ña koo ndiaa ka ña'a' te xiin' ndee kij' kuví ti'vi' ña'a' i nda'a' César jaan' —ni kachi Festo.

²² Te ni ka'an Agripa jaan' xiin' Festo ndii:

—Kuni kuni so'o tu yu'u ña ka'an te jaan' —ni kachi ra.

Te ni ka'an Festo ndii:

—Tiaan te kuni so'o un' ra —ni kachi ra.

²³ Te tukú kivi' kij' ni xaa Agripa xiin' Berenice vi'e chuun' ndii, ni tijn ka'nu' xava'a ña'a' kua'a' ne yivi'. Te kua'a' tu te xiin' kuu' nuu' ni ndekuie xiin' ne jaan' xiin' kua'a' te xixa kuu' nuu' nuu' ñuu jaan'. Te ni ka'an chuun' Festo jaan' ña ku'un naka te xiin' Pablo te kixin ndiaka ña'a' ra ikan'. ²⁴ Sakan' te ni ka'an Festo ndii:

—Yo'ó, rey Agripa, xiin' sakuu' ndo'ó, te ndiee' yo'o' vitin, te yivi' te iin' nuu' e'

yo' o' ndii, kua'a' va ne judío ka'án kuachi nuu' i ñuu Jerusalén xiin' ñuu yo' o' xa'a' ra kuaa' ti'e' ña ka'án ña ña kuní a kuví ra. ²⁵ Ndisu tuu yu'u ndii, koo' ndee jin ña xata'an kuví ra xa'a' ni xaa ra. Te ndii, xa'a' a ña ni ka'an mii' ra ña César Augusto sana'má ña'a' ndii, ni chituní i tiví' ña'a' i nda'a' te jaan'. ²⁶ Te xa'a' a ña koo' a ni'í' i ke'i i xa'a' ra nuu' xto'o e' César jaan' ndii, ni ka'an chuun' i te ni kixin ndiaka ña'a' ra nuu' ndo' yo'o' vitin, ndisu nuu' yo' o' ka vi' rey Agripa. Te kij' ndi' i sana'má ña'a' un' ndii, koo na ña kuví ke'i i xa'a' ra. ²⁷ Kuachi ndii tuu i ña süu' te kuu' kaxi' nduu' i naa' tiví' i jin te naá vi'e kaa nuu' César, te ka'an i ndee xa'a' tiin' kuachi ña'a' ne yivi' —ni kachi Festo.

26

So'o ni xaa a kij' ni naka'an Pablo xa'a' ra nuu' Agripa

¹ Sakan' te ni ka'an Agripa jaan' xiin' Pablo ndii:

—Kuví naka'an un' xa'a' un' vitin —ni kachi ra.

Sakan' te ni katanj nda'a' Pablo, te ni xa'a' naka'an ra xa'a' ra ndii:

² —Rey Agripa, va'a kuni i ña naka'an i xa'a' i nuu' yo' o' vitin xa'a' sakuu' ña tiin' kuachi te judío, te ta'an' i, yu'u. ³ Sakan' ña xini yo' o' sakuu' ña xi xaá ne judío, ne ta'an' i, xiin' sakuu' ña kani' ta'an' ne ñuu i kuento xa'a'. Ña jaan' na kuu' ka'án nda'vi i xiin' un' ña saa un' ña va'a, te kunj so'o un' xiin' ña maní' ña ka'an i xiin' un'.

Ka'an Pablo saa ni nduu ra xta'an'

⁴ 'Sakuu' ne judío, ne ta'an' i, xini saa xika' i ndee kij' ni nduu i te sava tein ne ñuu i xiin' kij' ni ndu'u' i ñuu Jerusalén.

⁵ Ne jaan' ndii, xini tu ña ña ni xika i nuu' ña sania'á te fariseo ndee xta'an' vi'. Te kuví ndiee yu'u' ña xa'a' ña jaan' naa' kuní ña. Te te fariseo jaan' nduu' jin tiví' te xika' ndiee' ka xiin' tu'un ndei' Ndiosí, te sakan' sakuu' te ñuu i. ⁶ Te vitin ndii, tiin' kuachi ra yu'u xa'a' a ña ndiatu' inj i xa'a' kuento ña ni taxi Ndiosí nuu' ne xii' yata' i. ⁷ Te kuento jaan' nduu' ña ndiatu' inj ndu, ne uxí uvi' tiví', ne vi'e ne Israel natjin ndu, xa'a' a jaan' na xaka'nu' chito

ndu Ndiosí nduvi' xiin' ñuu. Rey Agripa, xa'a' kuento jaan' tiin' kuachi ne ta'an' i, ne judío jaan', yu'u. ⁸ ¿Ndichun na vixi ña tu nduu' a nuu' ndo' o' te kandixa' ndo' ña kuví sanatiaku Ndiosí ne ni xi'í'?

Ka'an Pablo saa ni sando'o' ra ne nduu' kuenta Jesús

⁹ 'Te yu'u ndii, ni tuu i ña kuní a saa i sakuu' ña nduxa' te sandi'i' i ne inj xini Jesús, te ñuu Nazaret. ¹⁰ Te ni xaa i ña jaan' ñuu Jerusalén, te xiin' ña ndiee' sutu kuu' nuu' ni ka'an chuun' i, te ni ñu'u kua'a' ne nduu' kuenta ña jaan' vi'e kaa. Te ni nakuita tu kuento i xiin' te yivi' kij' ni xa'ni' ra sava ne jaan'. ¹¹ Te ki'in' va ichi' ni xa'an i saa vi'e mii' nakayá ndu te sando'o' u'vi' ña'a' i, te kanja'a ña xa'a' Jesús jaan'. Te xa'a' a ña ni xi'e xava'a i ni xini ña'a' i ndii, ni ndikun i sando'o' i ña ndee tukú ñu'u' mii' kua'an ña.

Ndiee' yu'u' ka Pablo saa ni nama Jesús nimá ra

(Hch. 9:1-19; 22:6-16)

¹² 'Te ña jaan' kua'an saa i ñuu Damasco xiin' ña ndiee' ña xa'ndia chuun' sutu kuu' nuu', xiin' ña ni ka'an chuun' ra xiin' i. ¹³ Ndisu kij' naá i ichi' kua'an i ikan' jin ke'in' ndii, kuni ka'an i xiin' un', rey, ña ni xini i ni kiee jin ñu'u ndee ndivi', ña yi'é koo' chukuu' ka te sakan' ñu'u, te ni xinundu'u a yu'u xiin' te kua'an xiin' i. ¹⁴ Te ni nduva sakuu' ndu ñu'u', te ni xini so'o i jin tachi' yu'u' ña ka'án xiin' i xiin' tu'un hebreo ndii: "Saulo, Saulo ¿ndichun na sando'o' un' yu'u? Sando'o' xiin' mii' un' ndee naa ndo'o' toro kij' kacha'ni' ri' kaa xiin' nuu'", ni kachi a.

¹⁵ Te ni ka'an i xiin' a ndii: "¿Yoo nduu' yo' o', tákui'e?", ni kachi i. Te ni ka'an xto'o e' xiin' i ndii: "Yu'u nduu' Jesús, ña sando'o' un'. ¹⁶ Ndisu ndokoo un', te kujin ndichij un'. Sakan' ña ni satuvi xiin' mii' i nuu' un', te ndasandu'u i yo' o' te kaka nuu nuu' i, te ndiee yu'u' tu un' xa'a' ña ni nia'a i nuu' un' xiin' xa'a' ña nia'a ka i nuu' un'. ¹⁷ Te sakakú i yo' o' nuu' ne ñuu un' xiin' nuu' ne tuku' mii' tianu' i yo' o' ku'un un' vitin, ¹⁸ te sakuni' un' ne jaan' te nakoo ña ña xika' ña ichi' ñaa', te na kaka ña ichi' ña yi'é ñu'u i. Sakan' te kiee ña nuu' ña xiko ni'i' ña'a' ña ndiva'a, te

ko'ni nja nuu' ña viko ni'i' ña'a' Ndiosí. Sakan' te xa'a' ña ini nja kuni nja yu'u koq ka'nu' ini Ndiosí xa'a' kuachí nja, te natjin tu nja ña va'a ña samaní Ndiosí ne nduu' nditja a", ni kachi a xiin' i.

19 'Ña jaan' na kuii', rey Agripa, ni xaso'o i nuu' ña ni ka'an xiin' i ndee ndivi'. 20 Süu' jaan' ndii xi'na ka ni ka'an ndoso' i ñuu Damasco, xiin' ñuu Jerusalén, xiin' saa kua'an ka nuu' ñu'u' Judea, xiin' tein ne tuku', te nama nja nimá nja xa'a' kuachí ña xaa' nja, te kundikun nja Ndiosí, te xiin' ña va'a ña xaa' nja nia'a nja ña xa ni nama xna'a nja nimá nja xa'a' kuachí nja. 21 Xa'a' a jaan' na ni tin te judío, te ta'an' i, yu'u nuu' ki'e yukun' ka'nu', te ni xika ra ka'ni' ra yu'u. 22 Ndisu xa'a' a ña ni chindiee' Ndiosí yu'u ndii, kusaa' ka'an i tu'un a ndee vitin nuu' sakuu' ne yivi', naa' ne nda'vi so'o nduu' nja, uun naa ne ka'nu' nduu' nja. Te sania'a i nuu' nja saa ni' ni ka'an te ni ka'an tiakú tu'un Ndiosí, xiin' ña ni ka'an Moisés ña kuni a koq. 23 Te jaan' ndii, ni ka'an ra ña kuni a kundo'o ña kunduu Cristo, te kij' kuví a ndii, xi'na ka a kunduu ña natjaku tein ne ni xi'i, te kunduu a ñu'u, ña nia'a ichi' Ndiosí nuu' ne ta'an' a xiin' nuu' ne tuku'. Te ña ni ka'an te jaan' ndii, xa ni xinu a —ni kachi Pablo.

24 Kij' ka'an ka Pablo ña jaan' xa'a' ra iin' ra ndii, ikan' te ni nde'i ti'e' Festo ka'an ra ndii:

—Te küu' kaxi' nduu' yo'ó, Pablo. Ni sakuaan kua'a' va un' ndee ni sana vi' xini' un' —ni kachi ra.

25 Ndisu ni nakujin Pablo ndii:

—Süu' te küu' kaxi' nduu' i, xkuaa' Festo. Süu' jaan' ndii ña ndixa nduu' ña ka'an i, te ña kuu' kaxi' tu nduu' a. 26 Kuachí ndii xini' rey Agripa ñaa' xa'a' ña ka'an i yo'o'. Ña jaan' na kuii' ini i te ka'an i nuu' ra. Te xini' kaxi' i ña xini' ra sakuu' ña jaan', sakan' ña süu' ña ni yoo si'e nduu' a. 27 Te yo'ó, rey Agripa, ¿ñáá kandixa' un' ña ni ka'an te ni ka'an tiakú tu'un Ndiosí? Xini' yu'u ña kandixa' un' ña jaan' —ni kachi ra.

28 Te ni ka'an Agripa xiin' Pablo ndii:

—Ndee xaku' va te sananduu' un' yu'u te ndikún ichi' Cristo —ni kachi ra.

29 Te ni ka'an Pablo xiin' ra ndii:

—Ndee xaku', uun kua'a' ka, ndisu xikan va i nuu' Ndiosí ña süu' yo'ó kuiti' kunduu tu te ndikún ichi' Cristo, süu' jaan' ndii, kuni i ña kunduu tu sakuu' ne xini so'o ña ka'an i vitin ndee naa yu'u, ndisu süu' xiin' karena ña tiin i yo'o' —ni kachi ra.

30 Kij' ndi'i ni ka'an Pablo ña jaan' ndii, ni ndondichi' rey jaan' xiin' te xa'ndia chuun' jaan', xiin' ña' nani' Berenice, xiin' sakuu' ne ni ndiee xiin' te ka'nu' jaan'. 31 Te kij' ni kiee nja kua'an nja ndii, ni xa'a' ndatu'un' xiin' ta'an' nja ka'an nja ndii:

—Köo' xachi' a ni xaa te yivi' jaan' ña xata'an kuví ra xa'a', uun kunaá ra vi'e kaa —kachi nja.

32 Te ni ka'an Agripa xiin' Festo ndii:

—Kuví sandoó ndiká e' te jaan' naa' ni xikan ra ña sana'má ña'a' César —ni kachi ra.

27

So'o ni xaa a kij' ni ti'vi' Festo Pablo ñuu Roma

1 Kij' ni ndoo Festo kuento ña ti'vi' ra ndu ñu'u' Italia xiin' jin tundo'o' ndii, ni sanakua'a ra Pablo xiin' tuku te ñu'u' vi'e kaa nda'a' jin te xin' kuu' nuu', te nani' Julio, te xachuun' inga' xiin' jin ti'vi' te xin', te xika' nuu' nuu' Augusto César. 2 Te ni ko'ni ndu jin tundo'o', tun' ni kiee ñuu Adramitio. Tun' jaan' ndii, xka'ndia nu' saa ñuu, ña ñu'u' yu'u' miji nuu' ñu'u' Asia. Te ni kiee ndu kua'an ndu, te kua'an tu Aristarco, te ñuu Tesalónica, ña kandu'u' nuu' ñu'u' Macedonia, xiin' ndu. 3 Te tuku kivi' ni xaa ndu ñuu Sidón. Te Julio jaan' ndii, maní' ni kuu' ra xiin' Pablo, sakan' ña ni taxi' ra ku'un koto te jaan' ne xini' ta'an' xiin' ra, te chindiee' ña'a' nja. 4 Te ni kiee ndu ikan' te kua'an ndu xiin' tundo'o' yatín xijn' ñu'u' Chipre mii' köo' tachi' ndiee' tiasi nuu' ndu. 5 Te ni xka'ndia ndu miji ka'nu' yatín ñu'u' Cilicia xiin' ñu'u' Panfilia, te ni xaa ndu ndee ñuu ña nani' Mira, ña kandu'u' nuu' ñu'u' Licia.

6 Te ikan' ni xini' te xin' kuu' nuu' jaan' jin tundo'o', tun' ni kiee ñuu Alejandría, tun' kua'an ñu'u' Italia. Te ni ka'an

chuun' ra te ni ko'ni ndu tixin tun' jaan'.
 7 Te kua'a' va kivi' ni nu'u ndu nuu' tikui
 sakan' na kuie va kua'an tundoo' jaan',
 te ni ndo'o xava'a ndu te ni xaa ndu
 nuu' nuu, na nani' Gnido, sakan' na tachi'
 ndiee' ni nakasi nuu' ndu, te xa'a' a na
 kusaa' xika' ka tachi' ndii, ni xa'an' seko'
 ndu ndee nuu na naa' i'nu, na nani' Creta
 yatın Salmón. 8 Te xiin' kua'a' tundo'o'
 ni xa'an ndu saa yu'u' mini ndee ni xaa
 ndu iin xaan' mii' nani' Puerto Va'a, na
 kandu'u' yatın nuu Lasea.

9 Te xa kua'a' va kivi' ni xka'ndia nu'u'
 ndu nuu' mini, te siin' tuku ndii, xa ni kuu
 kuain' va kaa' na ku'un ndu xiin' tundoo'
 nuu' mini jaan' kij' sakan'. Sakan' na xa
 kuyatin' yoo' vixin. Xa'a' a jaan' na ni
 sakuni' chito Pablo te xa'ndia chuun' tixin
 tundoo' jaan' 10 ka'an ra ndii:

—Te yivi' rain, tuu i naa' ku'un
 na ku'un e' ndii, kundo'o' kua'a' e' te
 ndo'nu'u' tundoo' yo'o' xiin' sakuu' na
 ndiso' nu'. Te ndee mii' e' iyo kivi' —ni
 kachi ra.

11 Ndisu te xin' kuu' nuu' jaan' ndii ni
 kandixa' ka ra na ni ka'an te xiin' na'a
 nu' xiin' te satuvi' nu' te sakan' na ni
 ka'an Pablo. 12 Te xa'a' a na va'a kaa'
 yi'e' jaan' te ndoo tundoo' jaan' yoo' vixin
 ndii, yatin' sakuu' ra ni ndoo kuento na
 ku'un na ku'un ndu, te naa' ni kivi' ndii,
 xaa ndu nuu Fenice, na nduu' yi'e' nu'u'
 Creta jaan'. Te na jaan' ndii, so'o xito' a
 mii' keta' nu'u' xiin' mii' keta' a. Te ikan'
 ni kuni ra ndoo ndu yoo' vixin jaan'.

*So'o ni xaa a kij' ni sando'o' tachi'
 ndiee' ndu nuu' mini*

13 Te ni xa'a' xika' kuie tachi' na kuaxi
 xioo mini, te ni tuu ra na kivi' ku'un ndu
 mii' kua'an ndu jaan'. Sakan' na kuii' ni
 sakaa' ra kaa vie na tin nu', te ni kiee
 ndu kua'an ndu yatın yatın ni yu'u' mini
 nu'u' Creta jaan'. 14 Ndisu sie tjo' ni xa'an
 ndu, te ni xa'a' xika' iin tachi' ndiee', na
 nani' Euroclidón, na ni kixin nuu' nu'u'
 tuku ta'vi' xioo mini, te ni kondia ndiee'
 a tundoo' jaan'. 15 Sakan' na ni ka'nuu
 a nu' mii' kuni mii' a, te xa'a' a na ni
 kivi' sanandiko' kuiin ra nu' te ku'un nu'
 mii' kuaxi tachi' jaan' ndii, ni taxi ra na
 ku'un nu' mii' chinda'a' na'a' a. 16 Te kij'
 ni xka'ndia ndu xata' nu'u' sie na naa'

i'nu, na nani' Claudia, mii' xaku ndiee'
 xika' tachi' ndii, ni ndo'o xava'a ndu, te
 ni sakaa' ndu tundoo' lulu. 17 Te kij' ndii
 ni sakaa' ndu nu' ndii, ni satin va'a ra
 tundoo' chie jaan' xiin' yo'o'. Te xa'a' a
 na yi'vi ra na tin tundoo' jaan' nuu' nuti'
 mii' nani' a Sirte ndii, ni ndaxin' ra toto,
 na xiku'un tachi' tun' ndoo jaan', te ni
 taxi ra na ku'un nu' mii' chinda'a' na'a'
 tachi' jaan'. 18 Te tuku kivi' ndii, ndiee'
 ka xika' tachi' jaan', xa'a' a jaan' na ni
 xatia ra sava na ndiso' tundoo' jaan' nuu'
 mini. 19 Te kivi' na uni ndii, ni xatia
 nda'a' ndu sava ndachuun', na tiin' ra
 tixin tundoo' jaan', nuu' mini. 20 Te xa'a'
 a na xa kua'a' va kivi' kua'an na kuasa'
 ka nandii', ni ndee tiuun' tui' ka ndiee',
 te sando'o' va tachi' ndiee' xava'a na xika'
 jaan' ndu ndii, ni xa'ndia ini ndu na kaku
 ndu. 21 Te xa'a' a na xa kua'a' kivi' kua'an
 na tia'an kuxi ndu ndii, ni xikuin ndichi
 Pablo ma'in' sakuu' ndu, te ni ka'an ra
 ndii:

—Va'a ka naa' ni kandixa' ndo' na ni
 ka'an i jaan' te kiee e' nu'u' Creta kixin
 e'. Naa' sakan' ndii, kundo'o' e' na iyo
 kaa' te ndo'nu'u' tu na'a e' na ni xatia e'
 kaa'. 22 Ndisu vitin ndii, ka'an i xiin' ndo'
 na sandieni xiin' mii' ndo', kuachi ndii
 ndee iin e' kivi', tundoo' kui'i' ndo'nu'u'.
 23 Kuachi ndii, Ndiosí, na xaka'nu' i te
 xika' nuu' tu i nuu' ndii, nuu ndi'e' ni
 satuvi' a iin ángele a nuu' i. 24 Te ni
 ka'an a xiin' i ndii: “Kuan yi'vi un', Pablo.
 Kuni a ku'un un' nuu' César. Te xa'a' na
 kundani Ndiosí yo'ó ndii, sakaku' a sakuu'
 te kua'an xiin' un' tundoo' yo'o'”, ni kachi
 a. 25 Xa'a' a jaan' na kuii' sandieni xiin'
 mii' ndo', te yivi' rain. Kuachi ndii ini
 i xini i Ndiosí na ko'o a saa nii' ni ka'an
 ángele jaan' xiin' i. 26 Te ndii, kuni a na
 ku'un tundoo', te kan' nu' yu'u' mini iin
 nu'u' na ndasi i'nu xiin' mini —ni kachi
 Pablo.

27 Te xa uxi kumi' ta'an kivi' kua'an
 na chinda'a' tachi' jaan' tundoo' nuu'
 mini ka'nu' na nani' Adriático. Te yatin'
 na nuu ndii, ni tuu sakuu' te xachuun'
 xiin' nu' na xa kuyatin' ndu nuu' nu'u'.
 28 Sakan' na kuii' ni k'in ku'va te jaan'
 xiin' yo'o' te kuni ra saa kunu mini jaan'.
 Te ni xini ra na kunu a oko nda'a'. Te
 sie ndoso' ka te tuku ni ni k'in ku'va ra

a xiin' yo'o' jaan', te ni xini ra ña kunu a xa'un nda'a'. ²⁹ Te xa'a' ña yi'vi ra ña kanj ta'an' nu' xiin' yuu' ndii, ni sakoyó te jaan' kumi' ta'an kaa ki'i' vie tixin tikui xiin' yo'o', te kotijn kutu' yo'o' jaan' su'ma' nu'. Te ni ka'an va nimá ra ña kitu' ki'i'.

³⁰ Te ni xika te xachuun' xiin' tundo'o' jaan' kunu ra nuu' tundo'o' jaan'. Ña jaan' na kuii' ni xa'a' sanuu' ra tundo'o' lulu nuu' mini. Ni xaa ra ndee naa kuni sakoyó tu ra kaa ki'i' vie tixin tikui xiin' yo'o', te kotijn kutu' yo'o' jaan' nuu' nu'.

³¹ Ndisu ni ka'an Pablo xiin' te xiin' kuu' nuu' xiin' te xiin' ra ndii:

—Naa' ndoo te kaa' tixin tundo'o' yo'o' ndii, kuvj kaku ndo'ó —ni kachj ra.

³² Ikan' te ni xa'ndia jin uvi te xiin' jaan' sakuu' yo'o' ña tiin' tun' lulu jaan', te kua'an ndi'i nu' xiin' tikui.

³³ Te kij' xa sakan' te kitu' kuii ndii, ni xandjeni Pablo sakuu' ndu ña kuxj ndu, ka'an ra ndii:

—Xa kua'an uxi kumi' ta'an kivi' ña tia'an kuxj e' ndee sie ña ndiatu' e' ndee ña koq. ³⁴ Ña jaan' na kuii' ka'an nda'vi i xiin' ndo' ña kuxj e', te koq ndjee' e', te kutjaku ka e'. Kuachj ndii ndee jin ixi' xini' e' ndoñu'u' —ni kachj ra.

³⁵ Te kij' ndi'i ni ka'an ra ña jaan' ndii, ni ki'in ra jin xita' va'a, te ni taxi ra ña chindani Ndiosí xa'a' a nuu' sakuu' ndu ita' ndu jaan', te ni ta'vi' ra a, te ni xa'a' xixi' ra a. ³⁶ Sakan' te ni xandjeni xiin' mji' sakuu' ndu, te ni xa'a' xixi' tu ndu'u. ³⁷ Te ña sakuu' ndu te ni ñu'u' tixin tundo'o' jaan' ndii, ni kuu' ndu uvi ciento unj xiko xa'un jin. ³⁸ Te kij' ndi'i ni xixi' ndu ndii, ni ko'ni te xachuun' xiin' tundo'o' jaan' ndikin' trigo mini, te kuu' xaku vie nu'.

S'o'o ni xaa a kii' ni tani tundo'o' mii' kua'an Pablo

³⁹ Te kij' ni kitu' ndii, ni nakuni ra ñu'u' mii' ni ndekuie ra jaan'. Ndisu ni xini ra ña yoo jin nda'a' mini mii' yoo kua'a' ñuti', te ni kuni ra ku'un chikandu'u' ra nu' ndee nuu' ñuti' jaan' naa' ni kuvj.

⁴⁰ Te ni xa'ndia ra yo'o' ña tiin' kumi' saa' kaa ki'i' jaan', te ni ndoo a mini jaan'. Te ni sataya tu ra yo'o' ña tiin' kutu' tun' ndiko' ni'i' ra tundo'o'. Te ni ndani'i ra toto, ña ta'nu' nuu' nu'. Te ni xika ra

ku'un ndaku ra xiin' nu' nuu' yu'u' mini jaan'. ⁴¹ Ndisu tundo'o' jaan' ndii, ni xa'an xikui'ni nuu' nu' mii' ndiee' ma'to ñuti', te ikan' ni tijn ndi'i nu' te ni kuvj ka kanda nu'. Te su'ma' tundo'o' ndii, ni xa'a' a tiachi' a xaa' koq nuu' mini jaan'.

⁴² Sakan' te ni ndoo te xiin' kuento ña ka'ni' ra sakuu' te ñu'u' vi'e kaa, te kua'an tixin tundo'o' jaan', koto ka suntia' ra, te kunu ra. ⁴³ Ndisu xa'a' a ña ni kuni te xiin' kuu' nuu' jaan' sakaku' ra Pablo ndii, ni taxi ra saa te jaan' ña jaan'. Süu' jaan' ndii ni ka'an chuun' ra ña te xini suntia' ndii, xi'na ra sakoyó xiin' mji' nuu' tikui mini te naxaa ra ndee yu'u' mini. ⁴⁴ Te sava tuku' ra kiee xata' vixin' itun', uun kiee ra xiin' inga tu'un' tundo'o' ña chachi' jaan'. Te sakan' ni xaa ndu, te ni kaku va'a sakuu' ndu, te ni xaa ndu ndee yu'u' mini.

28

S'o'o ni xaa a kii' ni xaa Pablo ñu'u' Malta

¹ Te kij' xa ni kaku ndu ita' ndu yu'u' mini jaan' ndii, ni xini ndu kuento ña Malta nani' ikan'. ² Te ne ndiee' ikan' ndii, ni natijn va'a va nja ndu. Kuachj ndii ni na'mi nja ñu'u, te ni ka'an nja xiin' sakuu' ndu ña kutun' ndu nuu' ñu'u' jaan', sakan' ña kuun' va savj', te vixin xava'a xini ndu.

³ Sakan' te kij' ni nakaya Pablo sava tutun', te taan' ra nu' nuu' ñu'u' jaan' ndii, ni keta jin koq' xatu tein tun' jaan' xinu' ri' nuu' ña i'ni' ñu'u' jaan', te ni tijn nu'u' ri' nda'a' ra. ⁴ Te kij' ni xini ne ndiee' ñu'u' jaan' taa' xiko' ti' jaan' nda'a' ra ndii, ni ka'an xiin' ta'an' nja ndii:

—Te kaa' ndii, kuän vi' kuni e' ña jin te xa'ni' ne yivi' nduu' ra. Kuachj ndii, tee' ndee ni kaku ra nuu' mini ndii, xa ni kanj ña'a' ndiosí, ña kendiaa' ya'vi' ndaku, te kutjaku ka ra —ni kachj nja.

⁵ Ndisu ni kisi Pablo nda'a' ra, te ni nama koq' jaan' nuu' ñu'u, te koq' a ni ndo'o' ra. ⁶ Te sakuu' nja ndiatu' ña nein nda'a' ra, uun jin kuvj tjo' ra. Ndisu kij' ni kuna'a' ndiatu' nja, te ni xini nja ña koq' a ndo'o' ra ndii, ni nama nja saa tuu nja ka'an nja ña jin ndiosí nduu' ra.

7 Te yaṭin iḱan' kandu'u' ñu'u' iin te naṇi' Publio. Te jaan' ndii, te kuu' nuu' nduu' ra nuu' ñu'u' ña ndasi i'nu xiin' mini jaan'. Te ni naṭiin ra ndu'u' vi'e ra, te ni xito va'a ra ndu'u' unḱi ta'an kivi'. 8 Te yuva' te jaan' ndii, kuni kuvi ra kandu'u' ra tiin' ña'a' ka'ni' xiin' tinda'ku' ni'. Te ni ndi'vi Pablo mii' kandu'u' ra, te koto ña'a' ra. Te kij' ndi'i ni ka'an ra xiin' Ndiosí xa'a' te jaan' ndii, ni tondia nda'a' ña'a' ra, te ni sanda'a ña'a' ra. 9 Te kij' ni xka'ndia ña jaan' ndii, ni ndeku'e sakuu' tuku ne kuni kuvi ndiee' ñu'u' jaan' nuu' Pablo, te ni nda'a' nia. 10 Te ne jaan' ndii, ni tijn man'i va' nia ndu'u' xiin' kua'a' nuu' ña va'a. Te kij' ni ki'in ndu' tundo'o' kua'an ndu' ndii, ni taxi nia sakuu' ña ni kuni nuu' ndu'.

So'o ni xaa a kij' ni xaa Pablo ñuu Roma

11 Te kij' ni ndi'i unḱi ta'an yoo' ña ndiee' ndu' iḱan' ndii, ni ko'ni ndu' iin tundo'o', tun' ni kiee' ñuu Alejandría. Tun' jaan' ndii, ni ndiatu nu' iḱan' ndee' xka'ndia yoo' vixin'. Te nuu' nu' ndii, ita' uvi ta'an ndiosí, ña naṇi' ndiosí kuate. 12 Te kij' ni xaa ndu' yi'e', ña kandu'u' ñuu Siracusa ndii, ni ndoo ndu' iḱan' unḱi ta'an kivi'. 13 Te ndee' iḱan' ni kiee' ndu' te kua'an ndu' yaṭin yaṭin yu'u' mini jaan' xiin' tundo'o' jaan' te ni xaa ndu' yi'e' ña kandu'u' ñuu Regio. Te ni ya'a' tuku kivi' kij' ni xika' tach'i' va'a, ña kuaxi xata' a mii' kua'an tundo'o' jaan'. Te tuku ka' kivi' ni xaa ndu' ndee' yi'e' ña kandu'u' ñuu Puteoli. 14 Te iḱan' ni xini' ta'an' ndu' xiin' sava ne ndikún Jesús. Te ni ka'an' nda'vi ne jaan' xiin' ndu' ña ndoo ndu' iḱan' uxá ta'an kivi' xiin' nia, ndi'i jaan' te kua'an ndu' ndee' ñuu Roma. 15 Te kij' ni xini' ne ndikún ichi' Jesús kuento ña ni xaa ndu' ñuu Puteoli jaan' ndii, ndee' ñuu Roma ni kiee' sava nia, te ni kixin' naṭiin nia ndu'u' ndee' ya'vi ña naṇi' Apio. Te sava' tuku nia ni kixin' naṭiin ndu'u' ndee' iin' xaan' mii' nani' unḱi ta'an vi'e. Kij' ni xini' Pablo ne jaan' ndii, ni taxi ra ña chindani Ndiosí xa'a' nia, te ni kundieni nimá ra. 16 Te kij' ni xaa ndu' ñuu Roma ndii, ni sanakua'a te xiin' kuu' nuu' jaan', te ñu'u' vi'e kaa, te ndiaa ra kua'an ra jaan' nda'a' te xito' vi'e kaa ñuu Roma jaan'. Ndisu ni ndu'u'

siin' mji' Pablo iin' vi'e xiin' iin' te xiin', te xito' ña'a'.

Ka'an ndoso' Pablo nuu' te judío, te ndiee' ñuu Roma

17 Kij' ni xka'ndia unḱi ta'an kivi' ndii, ni kana Pablo te judío, te kuu' nuu', te ndiee' ñuu jaan'. Kij' ni nakaya te jaan' ndii, ni ka'an ra xiin' ra ndii:

—Ñani' ta'an' i, yu'u' ndii koo' ndee' iin' ña nia'a' ni xaa i xiin' ne judío, ne ta'an' e', te ni ndee' ni xka'ndia tu' i ña ni nakoo ne xii' yata' e' xaa' e'. Ndisu ni tijn te ta'an' e', te Jerusalén, yu'u' ñuu jaan', te ni sanakua'a ra yu'u' nda'a' te xiin', te romano. 18 Te kij' ndi'i ni sana'má te romano jaan' yu'u' ndii, ni kuni ra sando'o' ndiká ra yu'u' xa'a' a ña koo' kuachi, ña xata'an kuvi i xa'a' ni xaa i. 19 Ndisu xa'a' a ña ni ka'an te judío, te ta'an' e' jaan', ña sando'o' ndiká ra yu'u' ndii, ni kuni a ña kakan' i ña sana'má César yu'u'. Ndisu ni xaa i sakan', te tijn kuachi te ñuu e' jaan'. 20 Xa'a' a jaan' na ni kana i ndo'ó, te kuni i nuu' ndo', te ka'an i xiin' ndo'. Kuachi ndii, xa'a' a ña kandixa' i ña ndiatu' ini' yoo', ne Israel, tiin' karena yo'o' nda'a' i —ni kachi ra.

21 Te ni ka'an te jaan' xiin' ra ndii:

—Ndee' iin' tutu' tia'an' naṭiin ndu' nda'a' te ta'an' e', te ndiee' ñu'u' Judea, ña ka'an' xa'a' yo'ó, te ndee' iin' tu' te ndiee' iḱan' tia'an' kixin' yo'o', te chindu'u' ra kuachi xa'a' un', uun' kani'a' ra xa'a' un'. 22 Te ndii, kuni' ndu' kuni' so'o' ndu' saa xanini' un' xa'a' ne kandixa' naa kandixa' un' jaan', sakan' ña xini' ndu' kuento mii' ka' ña kiji' va' ndatu'un' ne yivi' xa'a' ne ndikún ichi' xaa' jaan' —ni kachi ra.

23 Te ni chindu'u' te jaan' iin' kivi' ña kuni' so'o' ka' ra xa'a' ña jaan'. Te kua'a' va' ra ni kixin' vi'e' mii' ndu'u' Pablo kij' ni xaa kivi' jaan'. Te nduvi' ni ka'an Pablo xiin' ra xa'a' saa kuvi ko'ni e' nda'a' Ndiosí, te ka'ndia chuun' a nuu' e', te ni xika' ra sakandixa' ña'a' ra ña xa'a' Jesús ka'an' tu'un' ndei' Ndiosí, ña ni ke'i' Moisés, xiin' ña ni ke'i' te ni ka'an' tiakú tu'un' a. 24 Te sava te jaan' ni kandixa' ña ni ka'an Pablo, te sava tuku ra ni kandixa' ña jaan'. 25 Te xa'a' ña ni nakuitá kuento

ra ndii, ni xa'a' kiee' ra kua'an ra, sakan' na ni ka'an ka Pablo ña yo'o' xiin' ra ndii:

—Va'a va ni ka'an Espiritu Santo xiin' ne xii' yata' e', xiin' ña ni ke'i Isaías, te ni ka'an tiakú tu'un Ndiosí ndii:

²⁶ Kua'an te ka'an un' xiin' ne yivi' ñaa' ndii:

Kuni so'o te kuni so'o ndo', ndisu kundani xachi' ndo'.

Te koto te koto ndo', ndisu küvi xachi' kuni ndo'.

²⁷ Kuachi ndii ni xaxii ña nimá ña.

Te xini so'o te xini so'o ña, ndisu xaa' ña kuenta.

Te xito' te xito' ña, ndisu küvi kuni ña ña yoo jaan'.

Sakan' xaa' ña koto ka kuni so'o ña.

Te xaa' tu ña sakan' koto ka kuni ña.

Te xaa' tu ña sakan' koto ka kundani ña xiin' nimá ña.

Xa'a' a jaan' na nandiko' ña nuu' i, te sanda'a ña'a' i.

Ni kachi a.

²⁸ 'Xa'a' a jaan' na, kuni a ña kundani ndo' vitin, ña Ndiosí ndii, nuu' ne tuku' ti'vi' a ña ka'an xa'a' ña sakakú a yoo'. Te ne jaan' ndii, kuni so'o xna'a ña a —ni kachi ra.

²⁹ Te kii' ndi'i ni ka'an Pablo ña jaan' ndii, ndiee' va kani' ta'an' te judío jaan' kuento ni kije ra kua'an ra. ³⁰ Te nii' uvi kuiya ni ndoo ka Pablo vi'e mii' ni tatú ra ikan'. Te ni natijn ra sakuu' ne ni xa'an koto ña'a' ikan'. ³¹ Kii' sakan' ndii, ka'an ndoso' ra xa'a' saa kuni Ndiosí ka'ndia chuun' a nimá e', xiin' xa'a' xto'o e' Jesucristo. Te ni xaa ra ña jaan' xiin' ña ndieni, te koo' tu ni xikuita'nu nuu' ra xa'a' ña jaan'.

Tutu ña ni ke'i San Pablo kua'an nda'a' ne iní xini Jesús, ne ndiee' ñuu Roma

Ti'vi' ra cha'an' nia

¹ Yu'u nduu' Pablo, te xika' nuu' nuu' Jesucristo, te tianu' a sania'á ichi' a, sakan' ña Ndiosí ni sakuiso' chuun' yu'u te ka'an ndoso' i tu'un va'a xa'a' a. ² Te xa ni taxi a kuento a xa'a' tu'un va'a jaan' nuu' ña su'un, ña nduu' tutu a, ña ni ke'i te ni ka'an tiakú xa'a' Jesús ndee xta'an' iin yivi'. ³ Te tu'un va'a jaan' ndii, ka'an a xa'a' si'e a, xto'o e' Jesucristo. Te kuenta ña nduu' a te yivi' ndii, iin te siani' xika' David nduu' a. ⁴ Te ni sanatiaku ña'a' Ndiosí xiin' ña ndiee' Espíritu Santo, te xiin' ña jaan' ni nia'a a ña si'e a nduu' ña jaan'. ⁵ Te xa'a' a ña ndan' mii' Jesús ndu'u na ni sakuiso' chuun' a ndu, te ni ti'vi' tu a ndu ña sania'á ndu ichi' a nuu' sakuu' ne yivi' iin yivi', te iní nia kuni ña'a' nia, te kandixa' tu ña'a' nia. Sakan' te ña jaan' natijn sakuu' ña xaka'nu' ña'a' nia. ⁶ Te tein ne ka'an i xa'a' jaan' ka'ni tu ndo'ó, ne ni kana Ndiosí te kunduu' ndo' kuenta Jesucristo. ⁷ Te ke'i i tutu yo'o' nuu' sakuu' ndo'ó, ne ndiee' ñuu Roma. Ndiosí ndii, ndan' a ndo'ó, te ni kana a ndo'ó, ña jaan' na nduu' ndo' kuenta a. Na sañu'u' va yuva' e' Ndiosí xiin' xto'o e' Jesucristo ndo'ó, te na taxi tu a ña man' koo xiin' ndo'.

Kuni ku'un ndi'e' Pablo mii' ndiee' ne iní xini Jesús, ne ndiee' ñuu Roma

⁸ Ña nuu' ndii, taxi' i ña chindani Ndiosí xa'a' sakuu' ndo'ó xiin' ña ndiee' Jesucristo. Sakan' ña xini i kuento ña ka'an va'a sakuu' ne yivi' xa'a' ña iní ndo' xini ndo' a. ⁹ Te xika' nuu' i nuu' Ndiosí xiin' kanii' nimá i ka'an ndoso' i tu'un va'a xa'a' si'e a. Te xini Ndiosí ña naka'an' chito i xa'a' ndo' sakuu' ichi' ki' ka'an i xiin' a. ¹⁰ Te sakuu' ichi' ki' ka'an i xiin' a ndii, xikan' i nuu' a ña naa' kuni a ndii, kuain' so'o' ndi'i' ku'un ndi'e' na i mii' ndiee' ndo'. ¹¹ Kuach'i ndii ka'an va nimá

i kuni nduchi' nuu' i ndo'ó, te ka'an va tu nimá i saya'á i iin ña chuun va ña kuni taxi Espíritu Ndiosí nuu' ndo' te sandieni a nimá ndo' xa'a' ichi' a. ¹² Te ndiatu' iní i ña sandieni ta'an' e' xa'a' ña iní ka e' xini ña'a' e'.

¹³ Ndisu ndee vjtin ndii, yoo naa yoo ña xikuita'nú nuu' i te xaa i mii' ndiee' ndo' jaan'. Ñani ta'an' i, kuni i ña kundani ndo' ña kua'a' va ichi' ni chituni i ña ku'un ndi'e' i mii' ndiee' ndo' te sanakoó ka i ne xika' ichi' Jesús naa ni xaa i tein inga ne tuku', ¹⁴ naa' ne griego nduu' nia, uun naa' süu' ne griego nduu' nia, naa' ne xini tuni nduu' nia, uun naa' ne xini tuni nduu' nia ndii, kuni a ka'an ndoso' i tu'un va'a jaan' nuu' sakuu' nuu' ne jaan'. ¹⁵ Ña jaan' na saki'i' a nimá i ña ka'an ndoso' tu i tu'un va'a jaan' nuu' ndo'ó, ne ndiee' ñuu Roma.

Tu'un va'a ndii, ndiee' Ndiosí nduu' a

¹⁶ Kuach'i ndii kuchi' i ka'an i tu'un va'a jaan', sakan' ña ndiee' Ndiosí nduu' a, te xiin' ña jaan' sakakú Ndiosí sakuu' ne iní xini ña'a'. Xi'na ka nuu' ndu'u, ne judío, ni xaa tu'un va'a jaan', te sakan' ni xaa a nuu' ndo'ó, ne tuku'. ¹⁷ Sakan' ña ka'an tu'un va'a jaan' ña xa'a' ña iní kuiti' e' xini e' Jesús, xa ni xandaku Ndiosí nimá e', naa yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'an a ndii: "Ne ni xandaku Ndiosí nimá xa'a' ña iní kuiti' nia xini ña'a' nia ndii, kuitaku nia ndee ndi'i' ni kivi'." Sakan' yoso' a.

Sakuu' e' ndiso' kuach'i nuu' Ndiosí

¹⁸ Sakan' ña ndee ndivi' satuvi' tu Ndiosí ña xi'é a xini a sakuu' ne xaa ña nia'a, te xachuun' ndaku tu nia, te xiin' ña jaan' xikuita'nú nia nuu' ña ndixa xa'a' Ndiosí. ¹⁹ Te ña kuni a kundani ne jaan' xa'a' Ndiosí ndii, xa xini nia a, sakan' ña mii' a nia'a ña jaan' nuu' nia. ²⁰ Kuach'i ndii küvi kuni e' Ndiosí xiin' nduchi' nuu' e', te ni ndee küvi tu kuni e' ña ndiee' a, ña koo' kivi' ndi'i', ndisu ndee ki' ni xikandu'u' iin yivi', te ni nia'a a nuu' e' ña sakan' nduu' a, te xiin' ña ni xa'a a xini e' ndii yoo a. Xa'a' jaan' na koo' ndee iin ne küvi ka'an ña xini nia naa' yoo Ndiosí. ²¹ Kuach'i ndii, tee' ndee xini ne jaan' ña yoo Ndiosí ndii, xito' ka'nu' ña'a' nia saa

xata'an koto ka'nu' ña'a' e', te ni ndee täxi' tu ña ña chindani a. Xa'a' a jaan' na ni sana ña xini tuni ña, te ni kuu jin yavi' tu nimá ña ña küu' kaxi'. ²² Te tee' ndee ka'an ne jaan' ña ne चुउन va xika' ndaku nduu' ña ndii, ne küu' kaxi' nduu' ña. ²³ Te tee' ndee va'a koo' chukuu' kuu' Ndiosí, te koo' kivi' xi'í a ndii, xaka'nu' ña'a' ña. Süu' jaan' ndii xaka'nu' ña ña niania', ña ni xa'a' nda'a' ña, naa kuu' ne yivi' jin yivi', xiin' naa kuu' saa, xiin' naa kuu' ti' kumi' ta'an xa'a', xiin' naa kuu' ti' kañuu' tixin.

²⁴ Xa'a' a jaan' na ni sanakua'a ña'a' Ndiosí nuu' ña xe'na' ña ndioo' ini ne jaan' xa'a' jaan'. Ña jaan' na kuii' xaa' ne jaan' ña kini jaan' xiin' ta'an ña xiin' jin' ña. ²⁵ Koto ka ni nakoo ne jaan' ña ndixa xa'a' Ndiosí, te nuu' a jaan' ndii, ni natjin ña ña xini xa'an'. Kuachí ndii xaka'nu' ña ña ni xa'a' Ndiosí, te xika' nuu' ña nuu' ña jaan'. Te xaka'nu' ña ña ni xa'a' sakuu' ña yoo, ña nduu' Ndiosí, ña kuní a saka'nu' sakuu' e' ndee ndi'i' ni kivi'. Sakan' na kundu'u a.

²⁶ Xa'a' a jaan' na ni sanakua'a Ndiosí ne jaan' nuu' sakuu' ña ña'a, ña ndioo' ini ña xa'a'. Kuachí ndii ni nakoo ndee ña'a' naa ni chituní Ndiosí xa'a' a, te kandu'u' a' xiin' inga ña'a'. ²⁷ Te nii sakan' tu xaa' te yivi', nakoo' ra ña ni chituní Ndiosí xa'a' ra xiin' ña'a'. Te ndiee' va ni ndioo' ini ra ni xini ta'an' ra, te kixin xiin' ta'an' ra. Te xaa' ra ña ka'an' nuu', xa'a' a jaan' na xata'an kundo'o ra nuu' mii' ra xa'a' ña kini jaan'.

²⁸ Te xa'a' a ña ni kuní ne jaan' ki'in kuenta ña Ndiosí ndii, ni sanakua'a ña'a' a nuu' ña xanini saka ña te saa ña ña kini kuasa' kuní jaan'. ²⁹ Sakan' na xaa' ne jaan' sakuu' nuu' ña kuasa' nduu' ña ndaku jaan', naa kuu' ña kumi' ña musa ña, xiin' ña ña'a' ini ña, xiin' ña ndioo' ini va ña xa'a' ña'a, xiin' ña kui'e' ña, xiin' ña ndasi' nuu' ña, xiin' ña xa'ni' ña ne yivi', xiin' ña iin taan ña, xiin' ña xini xa'an' ña ne yivi', xiin' ña xika' ña'a' ña, ³⁰ xiin' ña ndatu'un' ña tu'un ne yivi', xiin' ña kanja'a ña xiin' ne yivi', xiin' ña ndasi' ña Ndiosí, xiin' ña sandiee' kui'e' ña ne yivi', xiin' ña ñuñu' ña, xiin' ña ka'an va'a ña xa'a' mii' ña, xiin' ña

nata'vi' xini' ña xa'a' ña ña'a' ña kuni saa ña, xiin' ña kändixa' ña yuva' si'i' ña, ³¹ xiin' ña nduu' ña ne küu' kaxi', xiin' ña säxinú ña kuento ña, xiin' ña ndani ña ndee jin ne yivi', xiin' ña xini ña koo ka'nu' ini ña, xiin' ña küvita ini ña ndee sie. ³² Tee' ndee xini kaxi' ne jaan' ña xa ni ka'an tuni Ndiosí ña ne xaa' ña jaan' ndii, xata'an ña kuví ña, ndisu süu' xaa' kuñti' ña kuachí jaan', süu' jaan' ndii va'a kuni tu ña xiin' inga ne yivi' kii' xaa' ña kuachí jaan'.

2

Sana'má ndaku Ndiosí ne yivi'

¹ Sakan' na kuii' yoo ka nduu' ndo'ó, ne katun' ne yivi' jaan' ndii, koo' a kuví ka'an ndo' xa'a' ndo' nuu' Ndiosí, kuachí ndii saa nii' xaa' ne jaan' xaa' tu mii' ndo'. Sakan' na kuii' kii' katun' ndo' ne jaan' ndii, katun' xiin' mii' mii' ndo'. ² Ndisu xini e' ña kii' katun' Ndiosí ne xaa' ña jaan' ndii, katun' ndaku ña'a' a. ³ Naa' katun' ndo' inga ne yivi' xa'a' kuachí ña xaa' ña, te xaa' tu mii' ndo' kuachí jaan' ndii, kaniñi ndo' na katun' Ndiosí mii' ndo' xa'a' kuachí jaan'. ⁴ ¿Ñáá tüvi' nuu' ndo' ña kii' xaa' ndo' sakan' ndii, chindiaa ya'vi' ndo' ña vita xava'a kuu' ini Ndiosí xa'a' ndo', xiin' ña ndasun ini a xa'a' ndo', xiin' ña kundieni tu a xini a ndo'ó? ¿Ñáá xaa' ndo' kuenta ña xa'a' ña vita xava'a kuu' ini Ndiosí na kuii' kuví nama ndo' nimá ndo' xa'a' kuachí ndo' nuu' a? ⁵ Ndisu xa'a' a ña xaxii' ndo' nimá ndo' nuu' Ndiosí, te xaya'vi' tu ndo' ña nama ndo' a xa'a' kuachí ndo' ña xaa' ndo' ndii, so'o nakayá moto ka tundo'o' ña kundo'o' ndo' kii' xaa' kivi' ña satuvi' Ndiosí ña xi'é a te sana'má ndaku a ne yivi'. ⁶ Te Ndiosí ndii, taxí a nda'a' i'in ne yivi' xa'a' saa nii' ni xaa ña. ⁷ Te ne ni xaa naa xaa' ña va'a ndii, taxí a natjin ña kivi' nuu' ña ña koo' kivi' ndi'i' xa'a' a ña nduku' ña ña kuni ña ña ka'nu' koo' chukuu' Ndiosí, xiin' xa'a' ña nduku' tu ña ña ka'an va'a a xa'a' ña, xiin' xa'a' a ña nduku' tu ña ña kutiakú ña xiin' a ndee ndi'i' ni kivi'. ⁸ Ndisu taxí a tundo'o', te kasi'e' tu a kuni a ne xaa' so'o nuu' a, te kändixa' ña ña ndaku xa'a' a, süu' jaan' ndii ña ña'a' kandixa' ña. ⁹ Te koo kua'a' va tundo'o'

xiin' ña u'vi kundo'o sakuu' ne xaa' ña ña'a jaan', xi'na ka ne judío kundo'o ña jaan', te sakan' ne tuku'. ¹⁰ Ndisu taxi' Ndiosí ña kuni ne xaa' ña va'a ña ka'nu' koo' chukuu' a, te ka'an va'a tu a xa'a' ña, te taxi tu a ña maní' koq xiin' ña. Ña nuu' taxi a ña jaan' nda'a' ne judío, te sakan' taxi ña'a' a nda'a' ne tuku'. ¹¹ Sakan' ña iin kachi kuu' a xiin' sakuu' ne yivi'.

¹² Sakan' ña sakuu' ne ni kumi' tu'un ndei' Ndiosí, te xaa' ña kuachi ndii, katun' a ne jaan' tee' ndee ni kumi' ña tu'un ndei' a jaan'. Te sakan' tu sakuu' ne kumi' tu'un ndei' jaan', te xaa' ña kuachi ndii, sana'má a ne jaan' xa'a' tu'un ndei' jaan'. ¹³ Kuachi ndii, ne xini so'o kujiti' tu'un ndei' jaan' ndii, nduu' ña ne ndaku nimá nuu' Ndiosí, süu' jaan' ndii ne xini so'o tu'un ndei' jaan', te xaa' tu ña a nduu' ne ndaku nimá nuu' a. ¹⁴ Sakan' ña ne tuku' ndii, kumi' ña tu'un ndei' a jaan', ndisu kij' xaa' ña ña ndaku, ña ka'an tu'un ndei' jaan' xiin' ña xini tuni mji' ña ndii, nia'á ña ña xini nimá ña ndee ña nduu' ña ndaku xiin' ndee ña nduu' ña ña'a. ¹⁵ Te xiin' saa xika' ña nia'á ña ña yoo iin tu'un ndei' nimá ña, sakan' na kuii' xiin' ña xini tuni ña xini mji' ña amaa xaa' ña ña va'a uun ña va'a. Te tu'un ndei', ña yoo nimá ña jaan' nduu' ña tiin kuachi ña'a, uun naka'an a xa'a' ña ¹⁶ kij' xaa kivi' ña sana'má Ndiosí ne yivi' xa'a' ña yoo si'e nimá ña xiin' nda'a' Jesucristo saa nii' yoo tu'un va'a ña ka'an ndoso' i.

Saxinú ne judío tu'un ndei' Ndiosí

¹⁷ Ndo'ó, ne ta'an' i ndii, ka'an va'a ndo' xa'a' ndo' ña nduu' ndo' ne judío, te tiin' ndiaa ndo' tu'un ndei' Ndiosí, te ka'an ñuñu' ndo' ña nduu' ndo' kuenta Ndiosí. ¹⁸ Te xini kaxi' ndo' ndee ña kuni Ndiosí saa ndo'. Te sakuaan ndo' tu'un ndei' a jaan' te kundani ndo' ña va'a ka ña kuni a saa ndo'. ¹⁹ Te tuu ndo' ña kuvi sania'á ndo' ichi' Ndiosí nuu' ne tuku', ne yoo sa'vi ini xa'a' a. Te tuu tu ndo' ña ne satuvi ichi' a nuu' ne yoo ñaa' nimá jaan' nduu' ndo'. ²⁰ Te tuu ndo' ña kuvi sania'á ndo' ne ñaa' kuu'. Te tuu tu ndo' ña kuvi sania'á ndo' ne tia'an kuixa ini. Te xa'a' a ña kumi' ndo' tu'un ndei' Ndiosí ndii, tuu ndo' ña xini va ndo' ña ndichi xiin'

ña ndaku xa'a' ña kuni a. ²¹ Te ndo'ó, ne sania'á tuku ne yivi' ndii, ni ndee mji' ndo' saxinú ña sania'á ndo' jaan'. Te ndo'ó, ne sania'á ña va'a sakui'na' e' ndii, suvi ndo' nduu' ne xaku'na'. ²² Te ndo'ó, ne ka'an kumi' ndo' musa ndo' ndii, suvi ndo' nduu' ne xaa' ña jaan'. Te ndo'ó, ne ndasi' ndiosí saka ndii, xaku'na' ndo' ña'a ña yoo tixin yukun' a. ²³ Te ka'an ñuñu' ndo' xa'a' ña kumi' ndo' tu'un ndei' jaan'. Ndisu suvi ndo' xaa' sakan', te tiin' ka'nu' ne yivi' Ndiosí, sakan' ña xka'ndiá ndo' tu'un ndei' a jaan'. ²⁴ Kuachi ndii yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'an a ndii: "Xa'a' ña xika' va'a' ndo'ó ichi' Ndiosí kanja'a ne tuku' xa'a' Ndiosí." Sakan' yoso' a.

²⁵ Sakan' ña naa' yoo tuni iin' e' ndii, ndiaa ya'vi a naa' saxinú e' tu'un ndei' jaan'. Ndisu naa' saxinú e' tu'un ndei' jaan' ndii, ndee naa' köo' a kumi' e'. ²⁶ Ndisu ne köo' tuni jaan' iin' te saxinú ña ña ka'an tu'un ndei' a jaan' ndii, natiin' ña'a' a tee' ndee köo' tuni iin' ña. ²⁷ Te ne köo' tuni jaan' iin' te saxinú va'a ña ña ka'an tu'un ndei' jaan' ndii, nia'á ña jaan' ña xata'an katun' Ndiosí ndo'ó, sakan' ña tee' ndee yoo tuni iin' ndo', te kumi' tu ndo' tu'un ndei' jaan' ndii, saxinú ndo' a. ²⁸ Kuachi ndii, süu' nduu' e' ne judío xa'a' a ña nduu' e' si'e ne judío kujiti', te ni ndee süu' nduu' tu e xa'a' a ña yoo tuni iin' kujiti' e'. ²⁹ Süu' jaan' ndii ne nduu' xna'a ne judío ndii, ndee tixin nimá ña kuaxi ña jaan', te tuni ña kumi' ña ndii, nimá ña yoo a ni xaa Espiritu Santo, te süu' ni xa'a a ña jaan' xa'a' a ña saxinú ña ña ka'an tu'un ndei' jaan'. Te ne kumi' ña jaan' ndii, süu' te yivi' ka'an va'a xa'a' ña, süu' jaan' ndii mji' Ndiosí.

3

¹ Tee' kuein' xanini ndo'ó ña ka'an i ña köo' xata' a ña nduu' e' ne judío, te ni ndee köo' tu xata' a ña yoo tuni iin' e'. ² Süu' yoo kua'a' xata' a, kuachi ndii ndee ña nuu' ni ini Ndiosí xini a yoo', ne judío, te ni sanakua'a a tu'un a nda'a' e'. ³ Küvi kanini e' ña saxinú tu Ndiosí kuento a ña ni taxi a nuu' e' xa'a' a ña ni saxinú sava e' kuento a. ⁴ Süu' saxinú xna'a ña'a' a, sakan' ña Ndiosí ndii, sakuu' ichi' ka'an

ndaaku a, te koo' kivi' xini xa'an' a jaan' tee' ndee sakuu' ne yivi' nduu' ne xini xa'an', naa yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'án a ndii:

Xiin' ña ka'án un' nia'á un' ña iin ña xachuun' ndaku nduu' un', te kij' sana'má ne yivi' yo'ó ndii, keta va'a un'.

Sakan' yoso' a.

⁵ Tee' kuein' ka'an ndo' xiin' i ña naa' xiin' ña xachuun' ndaku e', te kuvj' kunj' e' ña xachuun' ndaku Ndiosí xiin' kuento a, ña ni taxj' a nuu' e' ndii, xachuun' ndaku Ndiosí jaan' kij' sando'o' a yoo' xa'a' kuachj' e' naa' sakan', kachj' ndo'. (Ka'án i saá xanini ne yivi' iin yivi'.)

⁶ Kuäsa' xachi' sakan' ran'. Naa' sakan' nduu' a ndii, kuvj' sana'má ndaku Ndiosí ne yivi' iin yivi'. ⁷ Tee' kuein' ka'an ka iin ndo' xiin' i ndii: "Naa' xiin' kuachj' ña xaa' i so'o' tuví kua'a' ka ña ndixa' xa'a' Ndiosí, te kua'a' ka tu ne yivi' xaka'nu' ña'a' ndii, koo' ndee iin xa'a' ña kusaa' katun' ka a yu'u' ndee naa iin ne ndiso' kuachj'." Sakan' kachj' ndo'. ⁸ Naa' sakan' nduu' a ndii, tee' ka'an sava ndo' ña na saá e' ña ña'a, te sakan' kua'a' ka ne yivi' saka'nu' Ndiosí, kachj' ndo'. Te sakan' tiin' kuachj' sava ne yivi' ndu'u' ka'án kinj' ña xa'a' ndu' ña ña jaan' sania'á ndu'. Ndisu' ne jaan' ndii, ne xa' yoo' katun' saá Ndiosí nduu' ña.

Koo' ndee iin ne xika' ndaku nuu' Ndiosí

⁹ Naa' sakan' nduu' a ndii, ¿ñaá va'a ka ne yivi' nduu' ndu, ne judío, te sakan' ne tuku' jaan'? Kuäsa' xachi' sakan' ran'. Kuachj' ndii, naa' xa' ni ka'an ndu' ndii, naa' ne judío uun' ne tuku' nduu' e' ndii, iin kachi xiko' ni'i' kuachj' yoo'. ¹⁰ Naa' yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'án a ndii: Koo' ndee iin ne xachuun' ndaku nuu' Ndiosí.

Koo' ndee iin ndaa' ña.

¹¹ Te koo' tu ne kuní xna'a' ña kundani ña ña kuní Ndiosí.

Te koo' ni tu ne kuní xna'a' ña nduku' ki'i' ña nuu' Ndiosí.

¹² Te sakuu' ña ni kuxioo' xachi' nuu' Ndiosí.

Te ni nanduu' ña ne kuäsa' kuní nuu' a.

Te koo' ka' ndee iin ne xaa' ña ndaku.

Koo' ka' ndee iin ndaa' ña.

¹³ Yu'u' ña ndii, ndee na yavi' ndii ña nunia' nduu' a,

te xa' nuu' ña xini xa'an' kieve' yu'u' ña.

Te xa' nuu' ña xatu' nduu' kuento ña kieve' yu'u' ña kij' ka'án ña.

Ndee naa' ña xatu', ña ñu'u' yu'u' koo' xatu', nduu' a.

¹⁴ Te chitu' vi' yu'u' ña kieve' ña kanja'a' ña xa'a' ne yivi',

Te chitu' vi' tu yu'u' ña ñu'u' ña kinj' yoo' inj' ña.

¹⁵ Te ki'i' va' kua'an' ña te xa'ni' ña ne yivi'.

¹⁶ Te mii' ka' xka'ndiá ña ndii, ña nduxin' xiin' ña suchi' inj' kujti' nakoo' ña.

¹⁷ Te xini ña kundjee' manj' ña xiin' ne yivi'.

¹⁸ Te koo' kivi' yi'vi' ña Ndiosí.

Sakan' yoso' a.

¹⁹ Ndisu' xini' e' ña sakuu' ña ka'án tu'un' ndei' Ndiosí ndii, ka'án a xiin' ne xiko' ni'i' a, sakan' te koo' a kuvj' ka'an' ndee iin ne jaan' xa'a' ña nuu' Ndiosí, te kunj' tu sakuu' ne yivi' iin yivi' ña ndiso' kuachj' ña nuu' Ndiosí, te sana'má ña'a' a. ²⁰ Sakan' na kuu' ndee iin e' kuäsa' kundaku nimá nuu' Ndiosí xa'a' a ña saxinú e' ña ka'án tu'un' ndei' a jaan'. Kuachj' ndii ni taxj' Ndiosí tu'un' ndei' jaan', te kuvj' kunj' e' ña ne ndiso' kuachj' nduu' e' nuu' a.

Xandaaku Ndiosí nimá e' xa'a' ña inj' e' xini e' Jesucristo

²¹ Ndisu' vitin' ndii, xa' ni nia'a' Ndiosí saá kuvj' sandaku a nimá e' nuu' a, te süu' xa'a' a ña saxinú ka' e' ña ka'án tu'un' ndei' jaan' nduu' a, sakan' ña xa' mji' tu'un' ndei' jaan' xiin' ña ni ka'an' te ni ka'an' tiakú tu'un' Ndiosí xta'an' ka'án saá kuvj' sandaku a nimá e'. ²² Te ña xandaaku Ndiosí nimá e' jaan' ndii, xa'a' a ña inj' e' xini e' Jesucristo kujti' xaa' a ña jaan' xa'a' sakuu' e'. Sakan' ña Ndiosí ndii, näkaxin a yoo, ²³ te xa'a' a ña sakuu' e' xaa' kuachj' ndii, xika' yoo' e' nuu' Ndiosí, te kuvj' kunj' e' ña ndatun' a. ²⁴ Ndisu' Ndiosí ndii, ni ndasandaaku mji' a nimá e' xa'a' a ña ndani mji' a yoo', sakan' ña xiin' ña ni xi'i' Jesucristo ni sandoó ndiká a yoo' nuu' ña ni kunj' a kundoo' e' xa'a' kuachj' e'. ²⁵ Sakan' ña Cristo nduu' ña ni chikandia Ndiosí, te ni xitia' ní' ña

jaan', te xiin' ña ni xitja ní' a jaan' ni sandoyo' Ndiosí kuachi e' xa'a' a ña ini e' xini ña'a' e', sakan' na ni nia'a Ndiosí yoo' ña xachuun' ndaku a. Te kuie tu ini a, sakan' na ni nakan a kuenta nuu' e' xa'a' kuachi ña ni xaa e' xta'an'. ²⁶ Sakan' ni xaa Ndiosí te nia'a a yoo' ndee kivi' vitin ña xachuun' ndaku a, sakan' te kuni e' ña mji' kujti' a nduu' ña xachuun' ndaku, te mji' tu a xandaku nimá yoo', ne ini xini Jesús.

²⁷ Xa'a' a jaan' na kuii' koo' ndee jin xa'a' ña kuvi ka'an ñuñu' e', sakan' ña süu' xa'a' tu'un ndei' Ndiosí ni xandaku a nimá e'. Süu' jaan' ndii xa'a' a ña ini e' xini e' Jesús kujti' ni xaa a ña jaan'. ²⁸ Sakan' na kuii' kundani e' ña xandaku Ndiosí nimá e' xa'a' a ña ini e' xini e' Cristo kujti', te süu' xa'a' a ña xaa e' ña ka'an chuun' tu'un ndei' a. ²⁹ Sakan' ña Ndiosí ndii, süu' Ndiosí ne judío kujti' nduu' a, süu' jaan' ndii nduu' tu a Ndiosí ne tuku'. ³⁰ Sakan' ña yoo jin ndaa' kujti' Ndiosí, te jin ndaa' ña jaan' kujti' nduu' ña xandaku nimá sakuu' yoo', ne ini xini Jesús. Naa kuu' ne yoo tuni jin', xiin' ne koo' tuni jaan' jin' ndii, jin kachi xandaku a nimá ña xa'a' ña ini ña xini ña Jesús. ³¹ Naa ini e' xini e' Jesús ndii, ¿tee' tuu ndo' ña koo' ka ndee' tu'un ndei' Ndiosí jaan' nuu' e'? Kuasa' xachi' sakan' ran', süu' jaan' ndii so'o chindiaa ya'vi' ka e' tu'un ndei' a jaan' kij' ini e' xini e' Jesús.

4

Ni xandaku Ndiosí nimá Abraham nuu' a xa'a' a ña ni ini ra xini ña'a' ra

¹ Naa' sakan' nduu' a ndii, ¿ndee ña kuvi ka'an e' xa'a' ña ni kundani Abraham, te xii' yata' e', xa'a' ña ini e' jaan'? ² Kuachi ndii, naa' sakan' te ni xandaku Ndiosí nimá ra xa'a' a ña ni xaa ra ña ka'an tu'un ndei' a ndii, kuvi ka'an va'a ra xa'a' ra nuu' e', ndisu nuu' Ndiosí ndii, koo' a kuvi ka'an ra. ³ Sakan' ña sakan' yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'an a ndii: "Xa'a' a ña ni ini Abraham ni xini ra Ndiosí na ni ka'an a ña te ndaku nimá ni nduu' ra nuu' a." Sakan' yoso' a. ⁴ Te vitin ndii, xini e' ña kij' xachuun' yoo ka te xiku'un ya'vi' ña ndii, süu' ña xamaní' ña'a' ne yivi' nduu' ña jaan', süu'

jaan' ndii ña ndiso' ika' ña'a' ña nduu' a. ⁵ Ndisu Ndiosí, ña ndasandaku nimá ne ña'a ndii, ka'an a ña ne ndaku nimá nduu' e' xa'a' a ña ini e' xini ña'a' e', te süu' xa'a' a ña xaa e' ña va'a. ⁶ Naa ni ka'an tu David xa'a' ne sañu'u' va Ndiosí xiin' ña ndasandaku a nimá ña nuu' a, tee' ndee koo' ña va'a ni xaa ña. ⁷ Ni ka'an ra ndii:

Sañu'u' va Ndiosí xiin' ña yoo ka'nu' ini a xa'a' ña ña'a' ña ni xaa ña, te sandoyo' tu a kuachi ña.

⁸ Te va'a va tu kuni ne sañu'u' a xiin' ña nātava' ka a kuenta xa'a' kuachi ña.

Ni kachi ra.

⁹ Te ña sañu'u' Ndiosí ne jaan' ndii, süu' nuu' ne judío, ne yoo tuni jin' kujti', taxi Ndiosí a. Süu' jaan' ndii taxi tu ña'a' a nuu' ne tuku', ne xa'a tuni jaan' jin'. Xa ni ka'an i saa ka'an tu'un Ndiosí ña ni ini Abraham ni xini ra a, te ni ka'an a ña te ndaku nimá ni nduu' ra nuu' a. ¹⁰ Ndisu kij' ni ka'an Ndiosí ña te ndaku nimá nduu' Abraham jaan' ndii, ¿ñaá xa yoo tuni jaan' jin' ra kij' sakan', uun ñaa tia'an koo a jin' ra, tuu ndo'? Süu' tia'an koo a jin' ra kij' sakan', süu' jaan' ndii ndee ni ya'a, te ni xa'a ra tuni jaan' jin' ra. ¹¹ Te ni xa'a ra tuni jaan' jin' ra, te ni nduu' a ña nia'a ña xa ni yoo ndaku nimá ra nuu' Ndiosí xa'a' a ña ni ini ra xini ña'a' ra. Xa'a' a jaan' na suvi ra ni nandu'u' xii' yata' sakuu' ne ini xini Ndiosí tee' ndee koo' tu tuni jaan' jin' ña ndii, ka'an Ndiosí ña ne ndaku nimá nduu' tu ña nuu' a xa'a' a ña ini ña xini ña'a' ña. ¹² Te sakan' tu suvi Abraham jaan' nduu' te xii' yata' ne judío, ne yoo tuni jaan' jin', te süu' xa ña jaan' kujti' yoo jin ña, süu' jaan' ndii ini tu ña xini ña Ndiosí saa nii' ni ini te xii' yata' e' Abraham jaan' ni xini ra Ndiosí kij' tia'an koo tuni jin' ra.

Ni taxi' Ndiosí kuento a nuu' Abraham xa'a' a ña ini ra xini ña'a' ra

¹³ Kuachi ndii, kij' ni taxi Ndiosí tu'un a nuu' Abraham xiin' nuu' sjani' xika' ra ña kunduu' ra te xiin' ña'a' ñu'u' jin yivi' ndii, süu' ni taxi ña'a' a xa'a' a ña ni saxinú' ra tu'un ndei' a, süu' jaan' ndii ni taxi a ña jaan' ña te ndaku nimá nduu' ra nuu' a xa'a' a ña ni ini ra xini ña'a' ra. ¹⁴ Sakan'

ña, naa' ne xika' saa ka'an chuun' tu'un ndei' jaan' nduu' ne kunduu' ne xiin' ña'a ñu'u' iin yivi' ndii, ini saka e' xini e' Ndiosí naa sakan' nduu' a, te tu'un a ña ni taxi a nuu' Abraham jaan' ndii, koo' ka ndiee' a naa' sakan'. ¹⁵ Kuachí ndii, ne saxinú tu'un ndei' jaan' ndii, sando'o' ña'a' Ndiosí, ndisu mii' koo' tu'un ndei' xa'ndia chuun' ndii, koo' tu' ne xa'nú a.

¹⁶ Sakan' na kuii', xa'a' a ña ini e' xini e' Ndiosí ndii, taxi mii' a ña va'a nda'a' e', ña ni taxi a kuento a xa'a' natijn sakuu' yoo', ne nduu' sjani' xika' Abraham. Te süu' nuu' ne kumi' tu'un ndei' kuíti' ni taxi a ña jaan', süu' jaan' ndii ni taxi tu' ña'a' a nuu' sakuu' ne ini xini Ndiosí saa nii' ni ini Abraham jaan' ni xini ña'a' ra. Sakan' na te jaan' nduu' xii' yata' sakuu' e', ¹⁷ naa yoso' a nuu' tutu' Ndiosí mii' ka'an a ndii: "Xa ni ndasanduu' i yo'ó xii' yata' kua'a' va ne yivi' iin yivi'", kachi a. Te Abraham jaan' ndii, ini ra ni xini ra Ndiosí, te ni xini ra ña kuvi sanatiaku a ndee ne ni xi'i, te kuvi tu' ka'an a xa'a' ña tia'an koo ndee naa xa yoo a. ¹⁸ Te ni kandixa' Abraham ña ni ka'an Ndiosí xiin' ra tee' ndee koo' ka ndee iin xa'a' ña kundiatu ini ka ra, ndisu ni ndiatu ini ra kaa' sakan'. Te sakan' na ni nanduu' ra te xii' yata' kua'a' va ne yivi' iin yivi' saa nii' ni ka'an Ndiosí xiin' ra ndii: "Sakan' vi' kua'a' kuu sjani' xika' un'", ni kachi a. ¹⁹ Te ni sanuu' Abraham jaan' ña ini ra xini ra Ndiosí, tee' ndee ni kumi' ra yatin' ciento kuiya, te sakan' tu' ni kundani kaxi' ra ña ñu'u' ndei' ra ndii, ndee naa ña xa ni xi'i ni nduu' a, te kuvi tu' koo si'e Sara. ²⁰ Tee' ndee sakan' ni nduu' a ndii, ni sanuu' ra ña ini ra xini ra Ndiosí, süu' jaan' ndii ni kandixa' ra kuento ña ni taxi a nuu' ra jaan', te so'o ndiee' ka ini naa ini ra ni xini ra Ndiosí xaka'nu' ña'a' ra, ²¹ sakan' ña xini kaxi' ra ndii, ndiee' koo' chukuu' a te saxinu a kuento a ña ni taxi a nuu' ra jaan'. ²² Xa'a' a ña ini ra xini ra Ndiosí jaan' na ni ka'an a ña te ndaku nimá nduu' ra nuu' a. ²³ Te süu' xa xa'a' mii' kuíti' Abraham jaan' yoso' a mii' ka'an ña ni xandaku Ndiosí nimá ra nuu' a, ²⁴ süu' jaan' ndii yoso' tu' a xa'a' yoo'. Sakan' ña xandaku tu' Ndiosí nimá yoo' xa'a' a ña ini e' xini ña'a' e' xa'a' a

ña ni sanatiaku a xto'o e' Jesús tein ne ni xi'i. ²⁵ Ni sanakua'a Ndiosí Jesús jaan', te ni xi'i a xa'a' kuachi e'. Te ni sanatiaku tu' ña'a' a te kunduu' e' ne ndaku nimá nuu' Ndiosí.

5

Xa ni xandaku Ndiosí nimá e' nuu' a

¹ Sakan' na kuii', xa'a' a ña ini e' xini e' Jesús na xa ni xandaku Ndiosí nimá e', sakan' na xa yoo e' ña maní xiin' Ndiosí xa'a' a ña ni xaa xto'o e' Jesucristo. ² Te sakan' tu' ni nunia' Jesús jaan' ichi' nuu' e' xa'a' a ña ini e' xini ña'a' e', te kuvi natijn e' ña ndani mii' Ndiosí yoo', te ita' ni'i e' nuu' ña jaan' vitin. Te va'a va kuni e' xa'a' a ña ndiatu' ini e' ña kuni e' mii' ndatun' koo chukuu' kaa' mii' yoo' Ndiosí. ³ Ndisu süu' xa'a' ña jaan' kuíti' va'a kuni e', süu' jaan' ndii va'a tu' kuni e' kii' yoo' tundo'o' nuu' kivi' ñuu' e', sakan' ña xiin' ña jaan' kuixa ña kundieni ini e'. ⁴ Te xiin' ña kundieni ini e' jaan' kuixa ini e' nuu' ichi' Ndiosí. Te xiin' ña kuixa ini e' jaan' chindiee' a yoo', te ndiatu' ini e'. ⁵ Te ña ndiatu' ini e' jaan' ndii, saka'an' a yoo', kuachi ndii xa ni sko'nu' Espiritu Santo nimá e' ña kundani Ndiosí yoo' kii' ni natijn e' Espiritu Santo jaan' ni xaa a.

⁶ Sakan' na kuii' kii' kusaa' ndiso' kuachi ka e' ndii, ni xi'i Cristo xa'a' yoo', ne xaa' ña nja'a, kii' ni xinu kivi' ña ni ka'an tuni Ndiosí. ⁷ Kuachi ndii vixi xava'a te taxi iin ne yivi' ña kuvi nja xa'a' inga ne yivi', tee' ndee ne xachuun' ndaku va nduu' ne jaan'. Ndee saa kaní ndii, tee' kuain' yoo iin ne kundieni kuvi nja xa'a' iin ne yivi' va'a xna'a. ⁸ Ndisu ni nia'a Ndiosí ña kundani a yoo', sakan' ña kii' kusaa' ndiso' ka e' kuachi e' jaan' ndii, ni xi'i Cristo xa'a' e'. ⁹ Sakan' na kuii', xa'a' a ña xa ni xandaku Ndiosí nimá e' xiin' nii' Cristo ndii, kaku e' nuu' ña sando'o' Ndiosí yoo'. ¹⁰ Kuachi ndii, naa' kii' kusaa' nduu' ka e' ne ndasi' ta'an' xiin' Ndiosí, te ni nako'o a ña maní xiin' e' xa'a' a ña ni xi'i si'e a xa'a' kuachi e' ndii, kachi ka vi' e' vitin ña xa ni natandiee maní' Cristo yoo' xiin' Ndiosí ndii, sakakú a yoo' xa'a' a ña ni natjaku Jesús. ¹¹ Te süu' ña jaan' kuíti', süu' jaan' ndii va'a tu' kuni e' xini

e' Ndiosí xa'a' ña ni xaa xto'o e' Jesucristo jaan', sakan' ña ni nako'o e' ña mani' xiin' Ndiosí ni xaa a.

Kuachi Adán xiin' ña ni xaa Jesucristo xa'a' kuachi jaan'

¹² Te xa'a' ña ni xaa iin ndaa' kuiti' te yivi', te nani' Adán, ni xkoo kuachi sakuu' ne yivi' iin yivi', te xa'a' kuachi jaan' ni kuu, te ni xa'a' xi'i tu sakuu' ne yivi' jaan', kuachi ndii sakuu' ña xaa' kuachi jaan'. ¹³ Sakan' ña kii' tia'an taxí Ndiosí tu'un ndei' a ndii, xa ni xaa ne yivi' iin yivi' kuachi. Ndisu mii' koo' tu'un ndei' ndii, koo' tu ne kuvi' xka'ndia ña ka'an a. ¹⁴ Ndee saa ka ni ndii, ndee kii' ni xika Adán, te ndee kii' ni xika Moisés ndii, ni xi'i ne yivi' tee' ndee koo' ndee iin tu'un ndei' ni xa'nú ne jaan' ndee naa' ni xaa Adán jaan'. Te Adán jaan' ni nduu ndee naa iin nuu' ña xito' kixin.

¹⁵ Ndisu iin ña va'a' ka ni natjin yoo' nda'a' Ndiosí te sakan' ña ni natjin e' xa'a' kuachi ña ni xaa Adán jaan'. Sakan' ña xa'a' kuachi ña ni xaa te iin ndaa' jaan' kuiti', te ni xi'i kua'a' va ne yivi'. Ndisu ña va'a', ña ni taxí mii' Ndiosí nda'a' yoo' xa'a' ña ni xaa iin ndaa' kuiti' te yivi' ndii, xa'a' ña va'a' kua'a' ka tu ne yivi' nduu' a. Te te yivi' jaan' nduu' Jesucristo. ¹⁶ Te sakan' tu ña va'a', ña ni taxí mii' Ndiosí nda'a' e' ndii, nakuitá a xiin' kuachi te iin ndaa' jaan'. Kuachi ndii, xa'a' kuachi te iin ndaa' jaan' kuiti' ni xa'a' katun' Ndiosí ne yivi' iin yivi', te xata'an koo ña tundo'o'. Ndisu ña va'a' ña taxí Ndiosí nda'a' e' ndii, tee' ndee kua'a' kuachi ne yivi' iin yivi' ndii, xanda'ku a nimá e'. ¹⁷ Kuachi ndii, xa'a' kuachi iin ndaa' kuiti' te yivi' jaan', te ni xa'ndia chuun' ña xi'i nuu' sakuu' ne yivi', sakan' tu xa'a' iin ndaa' kuiti' Jesucristo kumi' e' kivi' ñuu ña koo' kivi' ndi'i, sakan' ña kua'a' ña ndani mii' Ndiosí yoo' ni natjin e' xiin' ña ni ndasanda'ku a nimá e' nuu' a.

¹⁸ Xa'a' a jaan' na, saa nii' ni katun' Ndiosí sakuu' yoo', ne ndee' iin yivi', xa'a' kuachi iin ndaa' kuiti' te yivi' jaan' ndii, nii' sakan' tu xa'a' ña ni saxinú iin ndaa' kuiti' Jesucristo ña kuní Ndiosí, ni ndasanda'ku a nimá e' nuu' a te natjin e' kivi' ñuu ña koo' kivi' ndi'i'. ¹⁹ Kuachi

ndii, saa nii' xa'a' ña ni xaso'o iin ndaa' kuiti' te yivi', ni nakuiso kuachi sakuu' ne yivi' nuu' Ndiosí ndii, nii' sakan' tu, xa'a' ña ni kandixa' iin ndaa' kuiti' te yivi', sandaku Ndiosí nimá sakuu' e'. ²⁰ Te siin' tuku' ndii, ni sko'nu' tu'un ndei' Ndiosí te kundani ne yivi' ña yoo kua'a' kuachi ña. Ndisu kii' ni kukua'a' ka kuachi ne yivi' ndii, so'o kukua'a' ka ña ndani mii' ña'a' Ndiosí, ²¹ te sakan' naa xaa' kuachi e' xa'ndia chuun' a te xi'i e' ndii, sakan' tu xa'ndia chuun' ña ndani mii' Ndiosí yoo' ndasanda'ku a nimá e' nuu' a, te taxí a kivi' ñuu e' ña koo' kivi' ndi'i' xa'a' a ña ni xaa xto'o e' Jesucristo xa'a' e'.

6

Ni xi'i inga' e' xiin' Cristo nuu' krusin, te ni natjaku inga' tu e' xiin' a

¹ Naa' sakan' ndii, ¿ndee ña va'a' ka'an e' xa'a' ña jaan'? ¿Ñáá saa na xaa' e' kuachi te kundani mii' ka Ndiosí yoo'? ² Kuasa' xachi' sakan' ran', kuachi ndii ne xa ni xi'i nuu' kuachi nduu' yoo', sakan' na kiii' kuvi' kaka ka yoo' xaa' e' kuachi. ³ Suu xini kaxi' sakuu' yoo' ña saa nii' ni nduujin e' xiin' Cristo kii' ni chichi e' kuenta a ndii, nii' sakan' tu ndee naa ni xi'i na e' xiin' a. ⁴ Sakan' ña kii' ni chichi e' kuenta Jesús ndii, ndee naa ni xi'i inga' e' xiin' a, te ni ñu'u' inga' tu e' xiin' a tixin ñu'u'. Sakan' te saa nii' ni sanatiaku ña'a' yuva' e' xiin' ña ndee' ndatun' va ndii, ni sanatiaku tu a yoo' te kaka e' xiin' kivi' ñuu xaa'.

⁵ Sakan' na kiii', naa' ni nduujin e' xiin' a ña ni xi'i a ndii, nii' sakan' tu nduujin e' xiin' a saa nii' ni natjaku a. ⁶ Te xini e' ña kivi' ñuu yata' e' ndii, ni kuxi inga' a nuu' krusin xiin' Cristo, sakan' te ndoñu'u' ña ndioo' ini iin' e' ña xaa' e' kuachi, te sakan' kaka nuu ka e' nuu' kuachi jaan'. ⁷ Sakan' ña ne xa ni xi'i ndii, xa ni sain' ña nuu' ña xaa' ña kuachi. ⁸ Te siin' tuku' ndii, naa' ni xi'i e' xiin' Cristo ndii, ini e' ña kutjaku tu e' xiin' a. ⁹ Sakan' ña xini e' ña ni natjaku Cristo, te koo' kivi' ka kuvi' a. Kuachi ndii xa'ndia chuun' ka ña xi'i jaan' nuu' a. ¹⁰ Sakan' ña kii' ni xi'i Jesús ndii, xa unta' sakan' ni xi'i a xa'a' kuachi e', te koo' kivi' ka kuvi' a. Ndisu vitin ndii, tiaku a xaa' a ña kuní Ndiosí.

11 Te sakan' tu jin kachi saa ndo'ó kuenta, ña ne xa ni xi'i nduu' ndo' nuu' kuachi ndo', ndisu tiaku ndo' vitin te saa ndo' ña kuní Ndiosí kuiti' xa'a' a ña ni nduujin ndo' xiin' xto'o e' Jesucristo.

12 Ña jaan' na kuu' na kaka nuu ka ndo' nuu' kuachi xiin' ñu'u' nde'i ndo', ña kuvi ñaa', te ni ndee saa tu ndo' ña ndioo' inji ñu'u' nde'i ndo' ñaa'. 13 Te sakan' tu sanakua'a ndo' jin tu'un' ñu'u' nde'i ndo' nuu' kuachi ndee naa ndachuun' ña sakuiniá ña ña'a. Süu' jaan' ndii ndee chaa' ka sanakua'a xiin' mii' ndi'i ndo' nda'a' Ndiosí ndee naa ne xa ni xi'i, te ni natjaku ni tukuu ña. Xa'a' a jaan' na sanakua'a ndo' jin tu'un' ñu'u' nde'i ndo' nda'a' Ndiosí, te kunduu a ndee naa ndachuun' ña kuvi xaa' sakan', te xaa' ndo' ña ndaku. 14 Kuachi ndii kuasa' ka xa'ndia chuun' kuachi nuu' kivi' ñuu ndo', sakan' ña köo' ka ndiee' tu'un ndei' Ndiosí nuu' ndo', süu' jaan' ndii ña ndani mji' Ndiosí ndo'ó nduu' ña kumi' ndiee' nuu' ndo' vitin.

Kuní a kaka ndaku e' nuu' Ndiosí xiin' nuu' ne yivi'

15 Naa' sakan' ndii, ¿ñaa' saa e' kuachi vitin ña kumi' ka tu'un ndei' Ndiosí ndiee' nuu' e', süu' jaan' ndii ña ndani mji' Ndiosí yoo' kumi' ndiee' nuu' e'? Kuasa' xachi' sakan' ran'. 16 Süu' xini kaxi' ndo'ó ña naa' sanakua'a xiin' mii' ndo' nda'a' jin ne yivi' te sachuun' ndo' nuu' ña ndii, ne jaan' xiko' ni'i' ndo'ó. Te sakan' tu yoo a naa' sanakua'a xiin' mji' e' nuu' kuachi ndii, kuvi xachi' e'. Ndisu naa' sanakua'a xiin' mji' e' nda'a' Ndiosí te saxinú e' ña kuní a ndii, ndasandaku a nimá e'. 17 Ndisu chindani va' Ndiosí ña tee' ndee ni xiko' ni'i' kuachi ndo'ó ndii, xa ni kandixa' ndo' ña ndixa' xa'a' Jesús vitin xiin' jin kanii' nimá ndo' saa nii' yoo' a ni natjin ndo'. 18 Te kij' xa ni ndoo ndiká ndo' nuu' ndiee' kuachi ndii, ni nanduu ndo' ne xika' nuu' nuu' ña ndaku ña kuní Ndiosí. 19 Ka'an i ña yo'o' xiin' ndo' xiin' ña ka'an ndiaa' jaan' xa'a' a ña tia'an kuvi kundani va'a ndo' ña ni sania'a i ndo'ó jaan'. Xta'an' ndii, ni sanakua'a ndo' jin tu'un' ñu'u' nde'i ndo' nuu' ña xe'na' xiin' nuu' ña ña'a, te ni nduu ndo' ne xika' nuu' nuu' ña jaan'. Ndisu vitin ndii, na sanakua'a ndo' jin tu'un' ñu'u'

nde'i ndo' jaan' nuu' ña ndaku ña kuní Ndiosí, te sakan' kunduu ndo' xanuu' nditia Ndiosí kuiti'. 20 Kuachi ndii, kij' ni xiko' ni'i' kuachi ndo'ó ndii, ni xika nuu ndo' nuu' ña ndaku ña kuní Ndiosí. 21 Ndisu kij' ni xiko' ni'i' kuachi jaan' ndo'ó ndii, köo' ndee jin nuu' ña va'a ni kiji' ndo', süu' jaan' ndii sakuchani ndi'i' ña jaan' ndo'ó vitin, kuachi ndii mii' ndi'i' ndoso' ña jaan' ndii, xi'i ne yivi' xaa' a. 22 Te ndii, vitin ña xa ni ndoo ndiká ndo' nuu' kuachi jaan', te ni nanduu ndo' ne xika' nuu' nuu' Ndiosí ndii, kuní a kaka ndo' saa kuní mji' a kuiti', te ndi'i' ndoso' natjin ndo' kivi' ñuu ña köo' kivi' ndi'i'. 23 Sakan' ña ya'vi e' ña natjin e' xa'a' kuachi e' ndii, ña kuní a kuvi e' nduu' a. Ndisu tumaní' ña natjin e' nda'a' Ndiosí xa'a' a ña inji e' xini e' xto'o e' Jesucristo ndii, kivi' ñuu ña köo' kivi' ndi'i' nduu' a.

7

Xa'a' a ña inji e' xini e' Jesús te sakakú a yoo', süu' xa'a' a ña saxinú e' tu'un ndei' Moisés

1 Ne ñani ta'an' i, ka'an i xiin' ndo'ó, ne xini tu'un ndei' Ndiosí. Xini ndo'ó ña tu'un ndei' jaan' ndii, kumi' a ndiee' nuu' e' kij' tiaku kuiti' e'. 2 Saa e' kuenta naa kuu' jin ña'a' kij' tunda'a' a' ndii, kumi' tu'un ndei' ña tunda'a' jaan' ndiee' nuu' a' kij' tiaku kuiti' ii' a. Ndisu naa' kuvi te jaan' ndii, köo' ka ndiee' kumi' tu'un ndei' jaan' nuu' ña'a' jaan'. 3 Ña jaan' na kuu', naa' tiaku ka ii' a' jaan', te tunda'a' a' xiin' tuku te yivi' ndii, jin ña' xaa' kuachi nuu' Ndiosí xiin' te yivi' jaan' nduu' a'. Ndisu naa' kuvi ii' a' jaan' ndii, ndoo ndiká a' nuu' tu'un ndei' jaan'. Te nduu' a' jin ña' xaa' kuachi nuu' Ndiosí tee' ndee tunda'a' a' xiin' tuku te yivi'.

4 Sakan' tu ndo'ó, ne ñani ta'an' i ndii, ne ni xi'i nduu' tu ndo' nuu' tu'un ndei' Ndiosí xa'a' a ña ni xi'i Cristo xa'a' kuachi e', sakan' na jin ndaa' ni nanduu ndo' xiin' a xa'a' a ña ni xi'i a xa'a' kuachi e' jaan', te ni natjaku a, te kuvi saa ndo' ña va'a ña xtaní Ndiosí. 5 Sakan' ña kij' ni xika e' xaa' e' ña kuní jin' mji' e' xta'an' ndii, ni chu'u' ndi'i' tu'un ndei' jaan' ña ndioo' inji jin' e' yoo' te saa ka e' ña ña'a jaan' xiin' jin' e', sakan' te ni xata'an kuvi

e' nuu' Ndiosí. ⁶ Ndisu vitin ndii, xa'a' a ña ni xi'i e' nuu' tu'un ndei' ña ni xiko ni'i' yoo' jaan' ndii, xa ni ndoo ndiká e' nuu' a jaan', te sakan' xika' nuu' e' nuu' Ndiosí xiin' ndiee' xaa' ña taxi' Espíritu Santo. Te süu' xika' nuu' e' nuu' a saa ka'an chuun' tu'un ndei' yata' ña ni ke'i te yivi'.

Yo'o' ka'an Pablo xa'a' kuachi ña ñu'u' iin' ra

⁷ Tee' ka'an ndo' xiin' i ña naa' sakan' nduu' a ndii, ¿ñaá kuachi nduu' tu'un ndei' jaan'?, kachi ndo'. Kuasa' xachi' sakan' ran'. Ndisu naa' ni ka'an tu'un ndei' jaan' ndee ña nduu' kuachi ndii, kundani yu'u ndee ña nduu' kuachi. Te ni ndee koo' kivi' kundani tu i naa' kuachi nduu' a ña ndioo' ini e' xa'a' ña'a inga ne yivi' naa' ni ka'an tu'un ndei' jaan' ndii: "Ndiöo' ini ndo' xa'a' ña'a inga ne yivi'." Sakan' yoso' a. ⁸ Ndisu kuachi ña ñu'u' nimá i jaan' ndii, tu'un ndei' jaan' ni nduu' kuej a, te xiin' ña jaan' ni sakuiniá a sakuu' nuu' ña ndioo' ini kinj nimá i. Kuachi ndii, kij' xini yu'u ña ka'an tu'un ndei' jaan' ndii, koo' tu ña ndiee' kuachi jaan' nuu' i. ⁹ Te kij' tia'an kuni yu'u ña ka'an chuun' tu'un ndei' jaan' ndii, ni xanini i ña te yivi' va'a ni nduu' i. Ndisu kij' ni kundani i ña ka'an ña jaan' ndii, ni xa'a' xiko' ni'i' kuachi i jaan' yu'u, te ni xata'an kuvi i nuu' Ndiosí. ¹⁰ Te ni kundani i ña xa mji' tu'un ndei', ña ni xata'an taxi kivi' ñuu i ña koo' kivi' ndi'i' jaan', nduu' ña ni taxi te ni xata'an kuvi i nuu' Ndiosí. ¹¹ Kuachi ndii tu'un ndei' jaan' ni nduu' kuej kuachi jaan', te ni xini xa'an' a yu'u, te sakan' ni xata'an kuvi i nuu' Ndiosí ni xaa a. ¹² Sakan' na kuii' tu'un ndei' jaan' ndii, ña sü'un nduu' a. Te i'in ña ka'an chuun' a ndii, ña sü'un nduu' a, te ña ndaku nduu' tu a, te ña va'a tu nduu' a.

¹³ Naa' sakan' nduu' a ndii, ¿ñaá tu'un ndei' va'a ña ka'an chuun' Ndiosí jaan' ni nduu' ña ni xa'ni' yu'u nuu' Ndiosí? Kuasa' xachi' sakan' ran'. Süu' jaan' ndii kuachi nduu' ña ni tijn ndiaa tu'un ndei' jaan', te ni xa'ni' a yu'u nuu' Ndiosí, sakan' te nia'a kuachi jaan' ña yoo ndiee' a nuu' i. Sakan' ni tijn ndiaa kuachi jaan'

tu'un ndei' jaan' te nia'a a ña nja'a koo' chukuu' kuachi jaan'. ¹⁴ Sakan' ña xa xini e' ña tu'un ndei' jaan' ndii, ni kiee a nuu' Ndiosí. Ndisu yu'u ndii, iin te yivi' iin yivi' kuiti' nduu' i, te xiko' ni'i' kuachi kivi' ñuu i. ¹⁵ Xini i yoo nduu' a ndo'o i, sakan' ña xaa' i ña va'a ña kuni i saa i, süu' jaan' ndii ña nja'a, ña ndasi' i saa i, nduu' ña xaa' i. ¹⁶ Te vitin ndii, xa'a' a ña xaa' i ña nja'a, ña kuni i saa i jaan' ndii, kuni kachi a ndii ña va'a nduu' tu'un ndei' Ndiosí jaan'. ¹⁷ Sakan' na kuii' süu' xaa' mji' yu'u kuachi jaan', süu' jaan' ndii kuachi, ña ñu'u' iin' i, nduu' ña xaa' sakan', te xaa' i ña jaan'. ¹⁸ Te xini yu'u ña koo' ndee iin ña va'a ñu'u' iin' i, süu ka'an i xa'a' ñu'u' nde'i i. Xa'a' a jaan' na tee' ndee kuni saa i ña va'a ndii, küvi saa e. ¹⁹ Te süu' ña va'a, ña kuni saa i jaan' xaa' i. Süu' jaan' ndii ña nja'a, ña kuni i saa i jaan', xaa' i. ²⁰ Te naa' xaa' i ña kuni saa i jaan' ndii, süu' yu'u ka xaa' ña nja'a jaan'. Süu' jaan' ndii kuachi, ña ñu'u' iin' i jaan', nduu' ña xaa' sakan', te xaa' i ña jaan'.

²¹ Ña jaan' na kuii' sakan' ndo'o' i, tee' ndee kuni saa i ña va'a ndii, xa ikan' yoo tu ña nja'a iin' i, te taxi' a saa i ña va'a jaan'. ²² Sakan' ña ndee maa' tixin ini i ndii, xtani i saa i ña ka'an tu'un ndei' jaan'. ²³ Ndisu xini i ña iin' i ndii, yoo inga ña xikuita'nú nuu' tu'un ndei' jaan' ña kuni i saa i, te ña xikuita'nú jaan' nduu' kuachi ña ñu'u' iin' i, te süvi tu a nduu' ña xiko' ni'i' yu'u ndee naa iin te naá vi'e kaa. ²⁴ Iin te nda'vi va kuu' nduu' yu'u. ¿Yoo tu kuvi sakakú yu'u nuu' ñu'u' nde'i i yo'o', ña kuni ka'ni' yu'u nuu' Ndiosí? ²⁵ Chindani va Ndiosí, sakan' ña ni sakakú xto'o e' Jesucristo yu'u. Sakan' na kuii', tee' ndee xika' nuu' yu'u nuu' tu'un ndei' Ndiosí xiin' ña kuni i xtun, ndisu xiin' iin' i ndii, xiko' ni'i' kuachi kivi' ñuu i.

8

Na kaka e' saa kuni Espíritu Santo

¹ Sakan' na kuii' vitin ndii, koo' ndee iin xa'a' ña katun' Ndiosí yoo', ne ini xini Cristo Jesús, sakan' ña süu' xika' ka e' saa kuni iin' e', süu' jaan' ndii xika' e' saa kuni Espíritu Santo. ² Kuachi ndii, tu'un

nde'i, ña nduu' kuenta Espíritu, ña taxi' kivi' ñuu' e' xa'a' a ña in'i e' xini e' Cristo Jesús ndii, ni sakakú a yoo' nuu' ña xiko' ni'i' kuach'i yoo' xiin' nuu' ña xata'an kuv'i e' xa'a'. ³ Kuach'i ndii ni saxinú Ndiosí ña ni kuv'i saxinú tu'un ndei' jaan' xa'a' a ña itia' kuu' in'i ne yivi' nuu' ña ña'a. Xa'a' a jaan' na ni tjanu' a si'e a iin yivi' xiin' iin ñu'u' nde'i ndee naa ña kumi' yoo', ne xaa' kuach'i, te ni sanakua'a xiin' mii' a te kuitia' ní' a xa'a' kuach'i e'. Te sakan' te nuu' ña ni xi'i Jesús jaan', ni sakakú a yoo' nuu' ña xiko' ni'i' kuach'i yoo'. ⁴ Sakan' ni xaa' Ndiosí te saxinu' ndaku Jesús nuu' e' sakuu' ña ka'an chuun' tu'un ndei' jaan', sakan' ña yoo' ndii, xika' ka e' saa kuní ñu'u' nde'i e', süu' jaan' ndii xika' e' saa kuní Espíritu Santo.

⁵ Te ne xika' saa kuní iin' mii' ña ndii, xanini ña xa'a' ña ndioo' in'i iin' ña jaan' kuiti'. Ndisu ne xika' saa kuní Espíritu Santo ndii, xanini ña xa'a' ña kuní ña jaan' kuiti'. ⁶ Te yoo' ka ndi'ni xa'a' ña ndioo' in'i iin' ña jaan' ndii, kuv'i xachi' ña nuu' Ndiosí, ndisu yoo' ka ndi'ni xa'a' ña xiko' ni'i' Espíritu Santo jaan' kivi' ñuu' ña ndii, koo' man'i nimá ña, te natjin ña kivi' ñuu' ña koo' kivi' ndi'i'. ⁷ Xa'a' a jaan' na ña ndioo' in'i iin' jaan' ndii, ña ndasi' ta'an' xiin' Ndiosí nduu' a, te kuni a saxinú a ña ka'an chuun' tu'un ndei' Ndiosí, te ni ndee kuv'i tu' saa a ña jaan'. ⁸ Te ne xika' saa kuní iin' ña jaan' ndii, kuv'i sakuatia' ña Ndiosí.

⁹ Ndisu ndo'ó ndii, xika' ka ndo' saa kuní iin' ndo' jaan', süu' jaan' ndii xika' ndo' saa kuní Espíritu Santo naa' ndixa' xaa' naá Espíritu Ndiosí nimá ndo'. Te yoo' ka koo' Espíritu Cristo naá nimá ndii, süu' kuenta Cristo xaa' nduu' ña. ¹⁰ Ndisu naa' ndu'u' xaa' Cristo tixin' nimá ndo' ndii, tee' ndee kuv'i ñu'u' nde'i ndo' xa'a' kuach'i ndii, taxi' Espíritu kutiaku ndo' xa'a' a ña xa' ni xandaku Ndiosí nimá ndo' nuu' a. ¹¹ Te naa' naá Espíritu Ndiosí, ña ni sanatiaku Jesús, nimá ndo' ndii, Ndiosí jaan' tu' sanatiaku ñu'u' nde'i ndo' xa'a' ña naá Espíritu a jaan' nimá ndo'.

¹² Ñani ta'an' i, xa'a' a jaan' na kuii' kumi' e' ña ndei' te kaka' ka e' saa kuní

iin' mii' e'. ¹³ Kuach'i ndii, naa' xika' ndo'ó saa kuní iin' mii' ndo' ndii, kuv'i xachi' ndo' nuu' Ndiosí, ndisu naa' xiin' ndiee' Espíritu Santo sandi'i' xachi' ndo' ña kuní iin' mii' ndo' jaan' ndii, kutiaku xaa' ndo'.

¹⁴ Kuach'i ndii sakuu' ne taxi' ña ndiaka' ña'a' Espíritu Santo ndii, si'e Ndiosí nduu' ña. ¹⁵ Sakan' ña ni natjin ndo'ó espíritu, ña tuku ni xiko' ni'i' ndo'ó, te kaka' iyo' ndo'. Süu' jaan' ndii Espíritu, ña ni sananduu' Ndiosí ndo'ó si'e a, ni natjin ndo'. Te ña jaan' xaa' sakan' te ka'an e' xiin' Ndiosí ndii: "Tata yuva' i", kachi e'. ¹⁶ Te suvi tu' Espíritu jaan' nduu' ña nduun' xiin' espíritu e', te ndiee' yu'u' a nuu' a ña xa' nduu' e' si'e Ndiosí. ¹⁷ Te xa'a' a ña si'e a nduu' e' ndii, natjin tu' e' ña ni taxa'a' Ndiosí xa'a' e', te natjin e' ña jaan' xiin' Cristo. Sakan' ña naa' ndo'ó e' saa ni ndo'ó a ndii, tjin ka'nu' tu' Ndiosí yoo' xiin' Cristo jaan'.

¹⁸ Kuach'i ndii xiní kaxi' yu'u' ña ndee sie nakuitá tundo'ó' ña yoo' nuu' kivi' ñuu' e' vitin xiin' ña ndatun' koo' chukuu' ña natjin e' saa Ndiosí naá kivi'. ¹⁹ Sakan' ña sakuu' ña ni xa'a' Ndiosí ndiatu' ndi'ni ña xaa' kivi' te nia'a' Ndiosí yoo' nduu' xaa' si'e a. ²⁰ Kuach'i ndii, süu' xa'a' a ña kuní mii' ña ni xa'a' Ndiosí na ni natjin a ña tívi' a, süu' jaan' ndii xa'a' ña xa' sakan' ni kuní mii' Ndiosí. Ndisu ni natjin tu' a ña ndiatu' in'i a ²¹ ña ndoo' ndiká a nuu' ña xiko' ni'i' ña'a' ña sativi' ña'a' jaan'. Te ndiatu' tu' in'i a ña ndoo' ndiká inga' a xiin' yoo', ne nduu' si'e Ndiosí, te natjin na a ña ndundatun' a xiin' e'. ²² Kuach'i ndii xiní e' ña tana' inga' sakuu' ña ni xa'a' Ndiosí ndee vitin. Te ndo'ó u'vi' tu' sakuu' a ndee naa' ndo'ó iin' ña' sakaku' si'e. ²³ Te süu' ña jaan' kuiti' ndo'ó sakan', süu' jaan' ndii tana' u'vi' tu' in'i yoo', ne ni taxi' Ndiosí Espíritu Santo naá nimá, ña nduu' ndee naa' ña ni chikandia' a nuu' e', ña ndiatu' in'i e' xaa' kivi' ña natjin nda'vi xachi' Ndiosí yoo', te natjin e' sakuu' ña va'a' nda'a' a kij' sanduxaa' xachi' a ñu'u' nde'i e'. ²⁴ Kuach'i ndii, kij' ni sakakú Ndiosí yoo' ndii, ni natjin e' ña ndiatu' in'i e' jaan', ndisu ña kuv'i kunj nuu' e' ndii, kuni a ña kundiatu' in'i ka e' xa'a' ña jaan'. Sakan' ña koo' ndee iin' ne yivi' ndiatu' in'i

xa'a' ña xa kumi' ña. ²⁵ Ndisu xa'a' ña ndiatu' iní e' ña tia'an kuví kuni' e' ndii, na kundiatu' ndituni' kuie e' xa'a' a.

²⁶ Te nii' sakan' tu chindiee' Espíritu Santo yoo' kij' itia' iní nimá e', kuachi' ndii xini' e' ndee ña kakan' e' nuu' Ndiosí. Ndisu mii' Espíritu jaan' xikui'ní xa'a' e' nuu' Ndiosí tee' ndee xiin' ña tana' ña kuví ka'an e' xiin' tu'un e'. ²⁷ Te Ndiosí ndii, xa'a' a ña suvi' a xachuun' ndi' xiin' nimá e' ndii, xa xini' a jaan' ndee ña kuní Espíritu ña naá nimá e' jaan'. Sakan' ña xikui'ní Espíritu jaan' xa'a' yoo saa nii' kuní Ndiosí xa'a' a ña nduu' e' kuenta a.

Kanando e' nuu' sakuu' tundo'o' ña ndo'o' e'

²⁸ Te siin' tuku' ndii, xa xini' e' ña xa'a' a ña ndani' e' Ndiosí, na sakuu' ña ndo'o' e' ndii, ña va'a nduu' a xaa' a, sakan' ña ni kana' a yoo' saa ni chituní mii' a. ²⁹ Sakan' ña yoo' ne xa ni nakaxin' Ndiosí ndee kij' tia'an kua'a' jin yivi' ndii, ni chituní a ña kuu' e' saa nii' kuu' si'e a. Te sakan' si'e a jaan' kunduu' ñani' ña xkua'a' nuu' kua'a' ne ta'an' a. ³⁰ Te yoo', ne xa ni chituní a ña koo' e' sakan' ndii, ni kana' tu a yoo', te yoo', ne ni kana' a jaan' ndii, ni xandaku' tu a nimá e' nuu' a, te yoo', ne ni xandaku' a nimá jaan' ndii, nduu' e' kuenta mii' ndatun' kaa' mii' ndu'u' a.

³¹ Xa'a' a jaan' na kuii' kuví ka'an e' ña naa' Ndiosí yoo xiin' e' ndii, ¿yoo kuví kanando yoo'? ³² Sakan' ña Ndiosí ndii, ni kuu' xi'ndia' a si'e a nuu' e', süu' jaan' ndii ni sanakua'a' ña'a' a, te ni xi'i' ña jaan' xa'a' kuachi' sakuu' e'. Xa'a' a jaan' na nii' sakan' tu taxí inga' a xiin' si'e a jaan' nuu' e' sakuu' ña'a. ³³ Naa' sakan' ndii, koo' xachi' ka ña kuví tii' kuachi' yoo', ne xa ni nakaxin' Ndiosí ran'. Sakan' ña mii' a jaan' nduu' ña xa ni ka'an ña ne ndaku' nimá nduu' e' nuu' a. ³⁴ Te sakan' tu koo' xachi' ka ña kuví katun' yoo' nuu' Ndiosí. Sakan' ña Cristo nduu' ña xa ni xi'i' xa'a' kuachi' e'. Te süu' sakan' kuiti', süu' jaan' ndii xa ni natjaku' tukuu' a, te ndu'u' a nda'a' kua'a' Ndiosí xikui'ní a xa'a' e'. ³⁵ Te sakan' ni tu koo' xachi' ña kuví saa sakan' te nakoo' Cristo ña ndani' a yoo', naa kuu' tundo'o', uun naa kuu' ña ndi'ni nimá e', uun naa kuu' ña ndikún u'vi ne yivi' yoo', uun naa kuu' soko, uun

naa kuu' ña natiin' e' xa'a' toto, uun naa kuu' ña kuain', uun naa kuu' ña xa'ni' ne yivi'. Ndee jin ña jaan' kuví saa sakan'.

³⁶ Naa yoso' a nuu' tutu' Ndiosí mii' ka'an a ndii:

Xa'a' a ña ndikún ndu' ichi' un' ndii, saa kivi' yoo ndu' nuu' ña kuein' ña ka'ni' ne yivi' ndu'u'.

Te kuu' ña xiin' ndu' ndee naa xaa' ne yivi' xiin' mbee, ti' xa xito' ka'ni' ña.

Sakan' yoso' a.

³⁷ Ndisu xa'a' a ña ndani' Cristo yoo' ndii, mii' a saa sakan', te kanando xachi' e' nuu' sakuu' tundo'o' jaan'. ³⁸ Sakan' ña xini' kaxi' yu'u' ña koo' xachi' ña kuví saa sakan', te nakoo' Cristo ña ndani' a yoo', naa kuu' ña xi'i' e', uun naa kuu' ña xika' e' jin yivi', uun naa kuu' ángele, uun naa kuu' ña xa'ndia chuun' ka'nu', uun naa kuu' ña kumi' ndiee', uun naa kuu' ña ndo'o' e' vitin, uun naa kuu' ña kundoo' e' nuu' ku'un e', ³⁹ uun naa kuu' ña ndiee' mii' sukun' va' ndivi', uun naa kuu' ña ñu'u' ndee' maa' va' tixin' ñu'u', ndee ndee ka' ña ni kua'a' ni xaa' Ndiosí ndii, kuví saa a sakan' te nakoo' Ndiosí ña ndani' a yoo', sakan' ña ni nia'a' ña ndani' a yoo' xa'a' ña ni xaa' xto'o' e' Jesucristo xa'a' e'.

9

Nakaxin Ndiosí yoo' ka' kuní mii' a kunduu' kuenta a

¹ Xa'a' a ña nduu' i te ndikún Cristo ndii, ña ndixa' ka'an i, süu' xini' xa'an' i. Te Espíritu Santo ndiee' yu'u' nuu' nimá i ña ña ndixa' ka'an i, ² kij' ka'an i ña ndiee' va' xikui'nú titu'un' yu'u', te ndiee' va' tu ndi'ni u'vi nimá i xa'a' ne ta'an' i. ³ Kuachi' ndii xa' nakuiin' yu'u' yu'u' nacha'an i saa Ndiosí, tee' ndee' ndondia' i Cristo naa' xiin' ña jaan' kuví sakakú a ne ta'an' i, ne Israel, ne nduu' ichi' i mii' kuaxi i. ⁴ Sakan' ña ne Israel nduu' tu ne jaan', te ne jaan' tu nduu' ne xito' natijn' nda'vi Ndiosí, te suvi' tu ña nduu' ne ni nia'a' Ndiosí ña ndiee' ndatun' va' a, te suvi' tu ña nduu' ne ni ndoo' a kuento a xiin', te suvi' tu ña nduu' ne ni taxí a tu'un' ndei' a nuu', te suvi' tu ña nduu' ne ni ka'an Ndiosí xiin' saa saka'nu' ña'a'

n̄ia, t̄e s̄uv̄i t̄u n̄ia nduu' n̄e n̄i ch̄ikand̄ia N̄diosí kuenta a xa'a'. ⁵ T̄e s̄akan' t̄u īchi' yata' t̄u n̄ia nduu' t̄e xii' yata' e', t̄e n̄i xika va'a īchi' N̄diosí, t̄e kuenta t̄e jaan' nduu' t̄u īchi' yata' Cristo kuenta ña nduu' a si'e n̄e yivi'. T̄e Cristo jaan' nduu' t̄u N̄diosí, ña xa'ndia chuun' xa'a' s̄akuu' ña yoo'. Na s̄aka'nu' ña'a' e' ndee ndi'i' n̄i kivi'. S̄akan' na kunduu' a.

⁶ N̄disu süu' ka'an i ña n̄i saxinú N̄diosí t̄u'un ña n̄i tax̄i a jaan' nuu' n̄e jaan'. Kuach̄i ndii süu' s̄akuu' n̄e Israel jaan' nduu' kuenta N̄diosí, ⁷ t̄e n̄i ndee süu' s̄akuu' t̄u s̄iani' xika' Abraham nduu' xna'a s̄iani' xika' ra nuu' N̄diosí. Süu' jaan' ndii n̄i ka'an N̄diosí xiin' ra ndii: "S̄iani' xika' Isaac kūit̄i' kunduu' s̄iani' xika' un'", n̄i kachi a. ⁸ Ña jaan' na kuni kachi a ndii, ndee iin n̄e yivi' nduu' si'e N̄diosí xa'a' a ña nduu' n̄ia s̄iani' xika' Abraham kūit̄i'. Süu' jaan' ndii n̄e n̄i tax̄i a kuento a xa'a' nuu' Abraham jaan' kūit̄i' nduu' xna'a s̄iani' xika' ra. ⁹ Kuach̄i ndii ña yo'o' nduu' kuento a ña n̄i tax̄i a ndii: "Kivi' naa vit̄in nand̄iko' i kuiya ki'in, t̄e Sara ndii, xa n̄i t̄uvi si'e a'", n̄i kachi a. ¹⁰ T̄e süu' xa ña jaan' kūit̄i', süu' jaan' ndii s̄akan' t̄u Rebeca ndii, n̄i s̄akaku' a' t̄e kuate si'e a' xiin' iin ndaa' t̄e yivi' kūit̄i', t̄e jaan' nduu' xii' yata' e' Isaac. ¹¹ N̄disu ña kuní ka kaku t̄e kuate jaan', t̄e kii' kuní ka t̄u saa uvi saa' ra ña va'a, uun ña n̄ia'a ndii, xa n̄i ch̄ituní N̄diosí ña nakax̄in a iin t̄e jaan', t̄e süu' xa'a' ña n̄i xaa t̄e jaan' ña va'a na n̄i nakax̄in ña'a' N̄diosí, ¹² s̄akan' ña n̄i ka'an a xiin' Rebeca ndii: "T̄e xkua'a' kaka nuu' nuu' t̄e xanuu'", n̄i kachi a. ¹³ T̄e s̄akan' t̄u yoso' a nuu' tutu N̄diosí mii' ka'an a ndii: "N̄i kundani i Jacob, ndisu n̄i kundasi' i Esaú." S̄akan' yoso' a.

¹⁴ Tee' ka'an ndo' xiin' i ña süu' ña xachuun' ndaku nduu' N̄diosí na xaa' a s̄akan', kachi ndo'. Kuasa' xachi' s̄akan' ran'. ¹⁵ Kuach̄i ndii yoso' a nuu' tutu N̄diosí mii' n̄i ka'an a xiin' Moisés ndii: "Kuv̄ita in̄i i xa'a' yo'o' ka kuní m̄ii' i, t̄e ko'o' ka'nu' in̄i i xa'a' yo'o' ka kuní m̄ii' i." S̄akan' yoso' a. ¹⁶ Xa'a' a jaan' na kuii' ña kuv̄ita in̄i N̄diosí xa'a' e' ndii, süu' kuenta ña ka'an nimá e' nduu' a, t̄e n̄i ndee süu' kuenta ña ndiee' m̄ii' e'

nduu' t̄u a. Süu' jaan' ndii kuenta ña n̄i ch̄ituní N̄diosí ña kuv̄ita in̄i a xa'a' kūit̄i' e' nduu' a. ¹⁷ Kuach̄i ndii yoso' a nuu' tutu N̄diosí ña n̄i ka'an a xiin' Faraón, t̄e n̄i xa'ndia chuun' kuu' nuu' nuu' Egipto, mii' ka'an a ndii: "N̄i s̄akuiso' chuun' i yo'ó t̄e nia'a i ña ndiee' i xiin' ña kundo'o un', t̄e kiku' t̄u'un xa'a' i kanii' nuu' nuu' iin yivi'." S̄akan' yoso' a. ¹⁸ Xa'a' a jaan' na kuii' kuv̄ita in̄i N̄diosí xa'a' n̄e kuní m̄ii' a kuv̄ita in̄i a xa'a' kūit̄i', t̄e xax̄i a nimá n̄e kuní a sax̄i a nimá.

¹⁹ N̄disu tee' ka'an ndo' xiin' i ndii: "¿Ndee xa'a' ka'an N̄diosí ña n̄e ndiso' kuach̄i nduu' e', s̄akan' ña küvi xachi' s̄ain kuiin e' ña xa n̄i ch̄ituní a saa a xiin' e'?" ²⁰ N̄disu ka'an yu'u xiin' ndo' ndii, n̄e yivi' iin yivi' kūit̄i' nduu' yoo'. Köo' nduu' xachi' yo'ó na nakan un' kuenta nuu' N̄diosí xa'a' ña xaa' a. Naa kuu' iin kisi ndii, ¿ñáá tuu ndo'ó ña kuv̄i ka'an a xiin' t̄e n̄i xa'a' ña'a' ndii: "¿Ndichun na n̄i xa'a un' yu'u so'o'?", kachi a. ²¹ Xiní e' ña t̄e xachuun' xiin' nuu' kixin' ndii, kumi' ra ndiee', t̄e kasa'a ra ndee ka nuu' kisi xiin' nuu' kixin' naa' kuní ra. Kuv̄i kasa'a ra iin a xa'a' chuun va'a, t̄e kuv̄i t̄u kasa'a ra iin a xa'a' chuun kualí kuu' so'o'.

²² T̄e ndee naa s̄akan' t̄u yoo N̄diosí, kii' kuní a nia'a a ña xi'é a xini a kuach̄i, t̄e kuní n̄e yivi' ña ndiee' a, s̄akan' na xiin' kua'a' ña kuiee in̄i n̄i kundien̄i a xa'a' n̄e xa n̄i yo'o' t̄u'va, t̄e s̄ando'o' ña'a' a, t̄e ndux̄in n̄ia. ²³ T̄e n̄i xaa t̄u a s̄akan' t̄e nia'a a ña ka'nu' va ña nduu' a xiin' n̄e n̄i nakax̄in a, t̄e kuv̄ita in̄i a xa'a' n̄ia, t̄e n̄e jaan' nduu' n̄e n̄i ch̄ituní a ndee ña nuu' ña kundiee n̄ia mii' ndatun' va kaa'. ²⁴ T̄e yoo' t̄u nduu' n̄e n̄i kana N̄diosí jaan'. T̄e süu' ndu'u n̄e judío kūit̄i' n̄i kana a, süu' jaan' ndii n̄i kana t̄u a ndo'ó, n̄e tuku'. ²⁵ Naa n̄i ka'an N̄diosí xiin' Oseas, t̄e n̄i ka'an tiakú t̄u'un a ndii: Ka'an i ña n̄e nduu' kuenta i nduu' n̄e n̄i nduu' kuenta i. T̄e ka'an i ña kundani i n̄e n̄i ndani i. ²⁶ T̄e iin xaan' mii' n̄i ka'an i xiin' n̄e yivi' ndii: "Ndo'ó ndii, süu' kuenta i nduu' ndo'", ikan' ka'an i xiin' n̄ia ña si'e m̄ii' yu'u N̄diosí tiaku nduu' n̄ia. N̄i kachi N̄diosí xiin' Oseas jaan'.

27 Te ni ka'an ndoso' Isaías, te ni ka'an tiakú tu'un Ndiosí, xa'a' ne Israel ndii: Tee' ndee yoo kua'a' ya'a ndu ne Israel, ndee naa ñuti' miní ka'nu' ndii, chaa' kuñti' ndu kaku nuu' kuachí ndu.

28 Kuachí ndii xa kuyatin' kuuí va natava' ndaku xto'o e' kuachí sakuu' ne ndiee' iin yivi'.

Ni kachí ra. 29 Te naa ni ka'an ka Isaías inga xaan' ndii:

Naa' ni sakakú xto'o e' Ndiosí, ña ndiee' koo' chukuu', iin chaa' ne xii' yata' ndu ndii,

xa ni ndoñu'u' ndu ndee naa ni ndo'o ne ni ndiee' ñuu Sodoma xiin' ñuu Gomorra.

Sakan' ni kachí ra.

İni ne Israel xini niá Cristo

30 Xa'a' a jaan' na kuuí, ña yo'o' nduu' ña ka'an ña ni ka'an i jaan'. Te ne tuku' ndii, tee' ndee ni nduku' niá ña koo ndaku nimá niá nuu' Ndiosí ndii, ni natijn niá ña ni xandaku a nimá niá jaan' nuu' a xa'a' a ña ini niá xini ña'a' niá. 31 Ndisu ne ta'an' i, ne Israel ndii, tee' ndee ni nduku' u'vi niá ña sandaku Ndiosí nimá niá nuu' a xa'a' a ña xanduxa' niá, te saxinú niá tu'un ndei' a ndii, ni natijn niá ña sandaku a nimá niá nuu' a. 32 Ni ndo'o niá sakan' kuachí ndii, ni nduku' niá ña sandaku Ndiosí nimá niá nuu' a xa'a' a ña ini niá xini ña'a' niá. Süu' jaan' ndii ni nduku' niá ña sandaku a nimá niá nuu' a xa'a' a ña xaa' niá ña ka'an chuun' tu'un ndei' a. Sakan' na ni kaki'i niá xiin' yuu', ña kaki'í ne künü ini. 33 Naa yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'an a ndii:

Chuun xa'a' va ndo'. Xa ni chindu'u' i iin yuu' ñuu Sión.

Te nuu' yuu' jaan' kaki'i ne yivi' te nduva niá.

Ndisu yoo ka ini xini yuu' jaan' ndii, sākuchani ña'a' a.

Sakan' kachi a.

10

1 Ñani ta'an' i, ña ka'an nimá i xa'a' ne ta'an' i, ne Israel, xiin' ña ka'an i xiin' Ndiosí xa'a' niá ndii, ña kaku na niá nuu' kuachí niá nduu' a. 2 Kuachí ndii kuvi ndiee' yu'u' i xa'a' ne jaan' ña xikán va nimá niá ña kaka nuu' niá nuu' Ndiosí, ndisu xini niá saa kuni a saa niá. 3 Kuachí

ndii ni kundani niá saa ni kuni Ndiosí sandaku a nimá niá nuu' a. Sakan' na ni xika niá sandaku mii' niá nimá niá nuu' a xiin' ndiee' mii' niá, te ka'an a ña ne ndaku nimá nduu' niá. Te ni natijn niá saa ni kuni Ndiosí sandaku a nimá niá nuu' a. 4 Kuachí ndii Cristo nduu' mii' xinu ña ka'an tu'un ndei' Ndiosí. Sakan' te sandaku a nimá sakuu' yoo', ne ini xini ña'a'.

5 Te so'o yoso' tu'un ndei' Ndiosí ña ni ke'i Moisés jaan' xa'a' ne xika sandaku mii' nimá niá nuu' Ndiosí xiin' tu'un ndei' jaan' ndii: "Yoo ka saxinú sakuu' ña ka'an chuun' tu'un ndei' Ndiosí ndii, kuñaku niá saa tu'un ndei' jaan'." Sakan' kachi a.

6 Ndisu yoso' a nuu' tutu Ndiosí ña ne ini xini ña'a' kuñti' nduu' ne yoo ndaku nimá nuu' a, sakan' na ka'an a ndii: "Känini ndo' xiin' nimá ndo' ndii: ¿Yoo tu kuvi ndaa ndivi', te na'in niá a? (Kii' ka'an e' sakan' ndii, ndee naa' kuni sanuu' e' Cristo.) 7 Ni ndee ka'an tu ndo' xiin' nimá ndo' ndii: ¿Yoo tu nuu' ndee yavi kunu te na'in niá a?" (Kii' ka'an e' sakan' ndii, ndee naa' kuni xta'ni' e' Cristo tein ne ni xi'i.) Sakan' yoso' a. 8 Ndisu yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'an a ndii: "Yatin nuu' ndo', te yatin tu nimá ndo' yoo tu'un va'a jaan'", kachi a. Te tu'un va'a jaan' nduu' tu ña ka'an ndoso' ndu'u nuu' ndo' vitin te ini ndo' kuni ndo' Jesús.

9 Sakan' ña naa' ka'an un' xiin' yu'u' un' ña Jesús nduu' xto'o nuu' sakuu' ña'a, te ini un' xiin' nimá un' ña ni sanatiaku ña'a' Ndiosí ndii, kaku un' nuu' kuachí un'. 10 Kuachí ndii xiin' nimá e' ini e' xini ña'a' e' te xandaku Ndiosí nimá e' nuu' a. Te xiin' yu'u' e' ka'an e' ña nakuni ña'a' e' nuu' ne yivi' te sakakú a yoo' nuu' kuachí e'. 11 Naa yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'an a ndii: "Yoo ka ini xini ña'a' ndii, tãxi a kuchani niá." Sakan' yoso' a.

12 Kuachí ndii iin ndaa' nduu' e' tee' ndee ne judío nduu' e', uun ne tuku' nduu' e'. Sakan' ña iin ndaa' Ndiosí nduu' xto'o nuu' sakuu' e', te sañu'u' kua'a' a saa ka ta'an' ne yivi' xikán nuu' a. 13 Kuachí ndii yoso' tu a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'an a ndii: "Yoo ka kakan nuu' xto'o e' Ndiosí jaan' ndii, sakakú ña'a' a nuu' kuachí niá", kachi a.

¹⁴ Ndisu xiní kaxi' e' ña küvi kakan ne jaan' nuu' a naa' tia'an iní nja kuní ña'a' nja. Te küvi tu iní nja kuní nja xto'o e' naa' tia'an kuní so'o nja tu'un a. Te sakan' tu küvi kuní so'o nja tu'un a naa' tia'an ka'an ndoso' ne yivi' nuu' nja xa'a' a. ¹⁵ Te, ¿yoo ku'un ka'an ndoso' tu'un a naa' nī tjanu' ña'a' a? Naa yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'an a ndii: “Ña va'a va nduu' a kij' xaá ne ka'an ndoso' tu'un ña nachindiee' maní' yoo' xiin' Ndiosí, te ka'an tu nja tu'un va'a.” Sakan' yoso' a.

¹⁶ Ndisu nī natijn sakuu' ne ta'an' i, ne Israel, tu'un va'a jaan'. Naa yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' nī ka'an Isaías ndii: “Táku'e, köo' nī kandixa' tu'un ña ka'an ndoso' ndu”, nī kachí ra. ¹⁷ Ña jaan' na kuu' kij' xini so'o e' tu'un va'a jaan', te xa'a' ña iní e' xini e' Ndiosí, te tu'un va'a jaan' nduu' ña ka'an xa'a' Jesucristo. ¹⁸ Ndisu ndatu'un' i ndo'ó ndii: ¿Ñáá nī xini so'o ne jaan' tu'un va'a jaan'? Suu' nī xini so'o nja a naa yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'an a ndii:

Te iin kanii' nuu' ñu'u' iin yivi' ka'an ndoso' ne yivi' tu'un va'a jaan'.

Te ndee mii' xan ndi' i iin yivi' xaá tu'un nja.

Sakan' yoso' a. ¹⁹ Te ndatu'un' tu i ndo'ó ndii: ¿Ñáá nī kundani ne ta'an' i, ne Israel, tu'un va'a jaan'? Suu' nī kundani nja a naa yoso' a nuu' tutu Ndiosí ña nī ke' i Moisés ndii:

Sakuiñu ndo' yu'u' saa i xa'a' ne tuku', ne nduu' kuenta i.

Te sanasaá' i ndo'ó xa'a' ne tuu tu ndo' ña ne küu' kaxi' nduu' nja.

Sakan' kachi Ndiosí, nī kachí a. ²⁰ Te yoso' tu a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'an a ña nī xandjeni xiin' mii' Isaías, te nī ka'an ra ndii:

Nī natijn ne tuku' jaan' yu'u' tee' ndee nī nanduku' nja yu'u'.

Te tee' ndee nī ndatu'un' nja xa'a' i ndii, nī satuví xiin' mii' mji' i nuu' nja.

Sakan' yoso' a. ²¹ Ndisu yoso' tu a nuu' tutu Ndiosí ña nī ka'an Isaías jaan' ndii: “Nduvi' nī kataní nda'a' i nuu' ndo'ó, ne so'o, ne xii nimá.” Sakan' yoso' a.

11

Nakaxin Ndiosí chaa' kuñti' ne Israel, te iní nja kuní ña'a' nja

¹ Sakan' na ndatu'un' i ndo'ó ndii: ¿Ñáá xanini ndo' ña xa nī saxioo Ndiosí ne nduu' kuenta a nuu' a? Kuäsa' xachi' sakan' ran'. Kuachi' ndii, sakan' tu yu'u' ndii, iin te Israel siani' xika' Abraham nduu' i, te nduu' tu i kuenta ti'vi ne iin kuu' xiin' Benjamín. ² Nī saxioo Ndiosí nuu' a ne nī nakaxin a ndee xta'an' iin yivi' nduu' kuenta a. Tee' naka'an' ka ndo' saa yoso' a nuu' tutu Ndiosí xa'a' Elías kij' nī tijn kuachi' ra ne jaan' nuu' a ka'an ra ndii: ³ “Táku'e, xa nī xa'ni' nja te ka'an tiakú tu'un un', te xa nī tani' tu nja sakuu' yuu' ña ndiee' moto mii' nī saka'nu' ndu yo'ó. Te ndee iin ndaa' i so'o nī kaku. Te kuni ka'ni' tu nja yu'u'”, nī kachí ra. ⁴ Ndisu nī nakuijn Ndiosí nuu' ra ndii: “Xa nī xa siin' i uxá mií te yivi' xa'a' mii' i, te xika' nuu' nuu' i xiin' un', te köo' kivi' nī ita xiti' ra nuu' ndiosí saka ña nani' Baal, te saka'nu' ra a”, nī kachí Ndiosí. ⁵ Te sakan' tu xaa' Ndiosí ndee vitin ndii, nī nakaxin a chaa' kuñti' ne ta'an' i, ne Israel, xa'a' a ña ndani mji' a ndu'u. ⁶ Te naa' nī nakaxin a ne jaan' xa'a' a ña ndani mji' ña'a' ndii, süu' xa'a' chuun va'a ña nī xaa nja nduu' a. Süu' jaan' ndii xa'a' a ña ndani mji' a ne jaan' kuñti' nduu' a. Sakan' ña naa' xa'a' a ña va'a ña xaa' nja nī nakaxin ña'a' a ndii, süu' xa'a' a ña ndani mji' ña'a' a kunduu' a, ndisu süu' sakan' nduu' a. ⁷ Ña jaan' na kuu' nī nanduku' ne ta'an' i, ne Israel, ña sandaku Ndiosí nimá nja nuu' a, te nī natijn nja a, ndisu ne chaa' ne nī nakaxin Ndiosí ndii, nī natijn ne jaan' a. Te sakuu' tuku' ka ne Israel jaan' ndii, nī kuxij' nimá nja nuu' Ndiosí. ⁸ Naa yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'an a ndii: Nī sakuun' Ndiosí ma'na nuu' nimá ne Israel jaan' nuu' ichi' a, te nī ndasi tu a nduchi' nuu' nja, te nī ndasi nī tu a so'o nja, te küvi kuní so'o nja tu'un a ndee kivi' vitin.

Sakan' yoso' a. ⁹ Te sakan' tu yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' nī ka'an David ndii: Na kunduu' mii' yoo viko' nja, ndee naa iin ñunu',

xiin' ndee naa iin itun' mii' xiku'un saa.
Te kunduu a ña viku'un xa'a' ña,
te sando'o' ña'a' Ndiosí.

¹⁰ Te na ndasi nduchi' nuu' ña te küvi
kuni ña nuu' Ndiosí.

Te na kutoso xachi' ña nuu' kuachi ña
ndiso' ña.

Ñi kachi ra.

Sakakú Ndiosí ne tuku' nuu' kuachi ña

¹¹ Xa'a' a jaan' na ndatu'un' i ndo'ó
ndii: Kii' ñi kachi' ne ta'an' i, ne Israel
jaan' ndii, ¿ñaá xanini ndo' ña ñi nduva
xachi' ña? Kuasa' xachi' sakan' ran'.
Ñi xka'ndia ña jaan' te sakakú Ndiosí ne
tuku', te sakuiñu a ne Israel jaan' kuiti'.

¹² Xa'a' a ña ñi xaso'o' ne Israel jaan' nuu'
Ndiosí ndii, ñi natijn ne yivi' iin yivi'
kua'a' ña va'a, ña taxi' Ndiosí. Te xa'a'
a ña ñi saxioo ña ña kuni Ndiosí taxi' a
nuu' ña ndii, ñi sañu'u' kua'a' a ne tuku'
jaan', saa ka vi' tu kua'a' sañu'u' a yoo'
kii' sanakua'a' xiin' mii' sakuu' ne Israel
jaan' nda'a' Ndiosí.

¹³ Te vitin ka'an' i xiin' ndo'ó, ne tuku',
ña Cristo nduu' ña ñi tianu' yu'u, te
sania'á i ichi' a nuu' ndo', te tiin' ka'nu'
i chuun yo'o'. ¹⁴ Te kuni i naa' sakuiñu ne
ta'an' i ndo'ó xa'a' a ña ñi sakakú Ndiosí
ndo'ó nuu' kuachi ndo', te sakan' küvi
kaku tu sava ne jaan' nuu' kuachi ña.

¹⁵ Kuachi ndii, naa' xa'a' a ña ñi saxioo
Ndiosí yatin' sakuu' ne ta'an' i, ne Israel
jaan', te ñi nako a ña maní' xiin' sakuu'
inga ne yivi' iin yivi' ndii, saa ka vi' tu saa
a kii' natijn tukuu a ne Israel jaan'. Saa a
xiin' ña ndee naa natiaaku tukuu ña ndee
tejn ne ñi xi'i, te nako kivi' ñuu ña ña
koo' kivi' ndi'i'. ¹⁶ Te naa' ña su'un nduu'
xita' va'a, ña ñi kua'a' ña nuu', ña nduu'
nditia nuu' Ndiosí ndii, ña su'un nduu'
tu kanii' xini' ixan'. Te sakan' tu naa'
ña su'un nduu' tio'o' itun' ndii, ña su'un
nduu' tu nda'a' nu'.

¹⁷ Ndu'u ne Israel ndii, ndee naa tun'
olivo tata tun' xa ñi ta'nu sava nda'a'
nduu' ndu. Te ndo'ó, ne tuku' ndii, ndee
naa nda'a' tun' olivo iku' nduu' ndo'. Te
ni'ni' ndiaa nda'a' tun' olivo iku' jaan'
toko' tun' olivo tun' tata jaan' mii' ñi
ta'nu sava nda'a' tun' olivo tata jaan'. Te
tio'o' tun' tata jaan' taxi' siku' asin' va
xa'a' nda'a' tun' olivo iku' ña ñi xikui'ni

ndiaa jaan'. ¹⁸ Ndisu ka'an' ñuñu' ndo'ó,
ne tuku', ña ne ka'nu' ka' nduu' ndo' te
sakan' ne Israel, ne nduu' ndee naa nda'a'
tun' olivo tata ña ñi ta'nu jaan'. Naa'
ka'an' ñuñu' ndo' sakan' ndii, kuni a ña
saa ndo' kuenta ña süu' ndo'ó, ne tuku',
taxi' siku' asin' va nuu' tio'o' tun' tata
jaan'. Süu' jaan' ndii tio'o' tun' tata jaan'
taxi' siku' jaan' nuu' ndo'ó.

¹⁹ Tee' ka'an' ndo' ña xa ñi ta'nu nda'a'
tun' olivo tata jaan', te nakui'ni ndiaa
ndu'u. ²⁰ Ña ndaku ka'an' ndo', ndisu
ne jaan' ndii, xa'a' a ña ñi xiin' ña iní
ña kuni ña Cristo na nduu' ña ndee
naa nda'a' tun' olivo ña ñi ta'nu jaan'.
Te ndo'ó, ne tuku' ndii, ni'ni' ndiaa ndo'
nda'a' tun' olivo jaan' xa'a' a ña iní kuiti'
ndo' xini ndo' Cristo. Xa'a' a jaan' na
va'a kuñuñu' nimá ndee iin ndo' xa'a' ña
jaan'. Süu' jaan' ndii nuu' ña jaan' ndii,
va'a ka kuyi'vi ndo' Ndiosí. ²¹ Kuachi
ndii, naa' ñi yoo ka'nu' iní Ndiosí xa'a'
ne Israel, ne nduu' ndee naa nda'a' tun'
olivo tata jaan' ndii, koo' ka'nu' tu iní a
xa'a' ndo'ó naa' saa ndo' saa nii' ñi xaa
ne jaan'. ²² Ña jaan' na chuun xa'a' va e'
xa'a' ña ndasun iní Ndiosí xiin' xa'a' ña
kui'e a. Sakan' ña kui'e a xini a ne ñi kuni
natijn ña ñi kuni a sakakú ña'a' a, ndisu
ndasun iní a xini a ndo'ó, ne ñi natijn ña
jaan'. Ndisu naa' nako ndo' ña ndasun
iní a jaan' ndii, kunduu tu ndo'ó ndee naa
nda'a' tun' olivo, ña ñi ta'nu jaan'. ²³ Te
naa' nako ne jaan' ña iní ña xini ña
Cristo ndii, küvi nachi'ni ñi tukuu a ne
jaan' mii' ñi ndondia ña. Kuachi ndii ña
ndjee' koo' chukuu' nduu' Ndiosí te saa
a sakan'. ²⁴ Kuachi ndii ndee naa nda'a'
tun' olivo iku', ña ñi tia'ndia te ñi xikui'ni
ndiaa a nda'a' tun' olivo tata jaan', nduu'
ndo'ó. Sakan' ña tee' ndee nakuitá ndo'
xiin' tun' olivo tata jaan' ndii, ñi xikui'ni
ndiaa ndo' nda'a' tun' jaan'. Saa ka vi'
tu ne Israel, ne nduu' ndee naa nda'a'
tun' olivo, ña ñi ta'nu jaan' ndii, küvi ya'a
nachi'ni tukuu Ndiosí ne jaan' mii' xa ñi
ndondia ña jaan'.

*Kaku sakuu' ne Israel xna'a nuu' kuachi
ña*

²⁵ Ñani ta'an' i, kuni i ña kundani ndo'
ña ñi chituni si'e Ndiosí xa'a' ne Israel
jaan', sakan' te küñuñu' nimá ndo'. Sava

ne Israel ndii, ni xa xii nja nimá nja, te sakan' kundo' o nja ndee skachi' ndi' i xinu ne tuku', ne ni nakaxin Ndiosí, ne ini kuni Cristo. ²⁶ Ndi' i ña jaan' te sakakú Ndiosí sakuu' ne Israel nuu' kuachí nja. Naa yoso' a nuu' tutu Ndiosí mi' ka'án a ndii:

Te xaa jin ña sakakú ne ndiee' ñuu Jerusalén, ña ketá tein nja,

te ndasandoo a ne nduu' siani' xika' Jacob nuu' kuachí nja.

²⁷ Te kuento yo' o' ndoo i xiin' ne jaan' kii' sandoyo' i kuachí nja.

Ni kachi a. ²⁸ Te xa'a' a ña ni natiiin ne Israel jaan' tu'un va'a xa'a' Cristo ndii, ndasi' nja Ndiosí, te ña jaan' ndii, ña va'a ndo' o' nduu' a. Ndisu xa'a' a ña nduu' nja ne ni nakaxin Ndiosí ndii, kua'an na kua'an a ña ndani ña'a' a xa'a' a ña ni ndoo a kuento a xiin' te xii' yata' ndu.

²⁹ Sakan' ña Ndiosí ndii, tü'un a nda'a' e' ña xa ni xamaní' a yoo', ni ndee nakoo tu a ne xa ni kana a te kaka nja ichi' a.

³⁰ Sakan' tu ndo' o', ne tuku' ndii, ni saxinú ndo' ña kuni Ndiosí nuu' ni kixin. Ndisu kuvita ini a xa'a' ndo' vitin xa'a' a ña saxinú ne Israel jaan' ña kuni a. ³¹ Sakan' tu ne jaan' vitin ndii, saxinú nja ña kuni Ndiosí, ndisu natiiin na nja ña kuvita ini a xa'a' nja naa kuvita ini a xa'a' ndo' o'.

³² Kuachí ndii mii' Ndiosí ni ndasi' i' nu sakuu' ne yivi' nuu' ña so' o', sakan' te kivi kuvita ini a xa'a' sakuu' e'.

Xaka'nu' Pablo Ndiosí xa'a' a ña xini tuní a

³³ Ña ndichi xava'a nduu' Ndiosí xiin' ña xini tuní, te sakuu' ña yoo kundani a, te koo' ndee jin ne kivi sanakuachi' ña chituní a, ni ndee koo' tu ne kivi nakuni saa yoo ichi' a. ³⁴ Te koo' tu ndee jin ne xini ña xanini xto' o' e' jaan', te ni ndee koo' tu ni ka'an ña kaa' va'a xiin' a. ³⁵ Te ni ndee koo' tu ne yivi' ne kivi satatu ndee jin ña'a' nuu' Ndiosí, te sakan' nakan nja ña'a' jaan' nuu' a. ³⁶ Sakan' ña sakuu' ña yoo ndii, mii' a ni xa'a' ña'a', te xa'a' a ña kuni Ndiosí na yoo a, te xa'a' mii' a yoo sakuu' ña jaan'. Te na natiiin a sakuu' ña tiin' ka'nu' ña'a' e' ndee ndi' i' ni kivi'. Sakan' na kunduu a.

12

Va'a ka taxi e' kivi' ñuu e' te kunduu a tumaní' nditiá Ndiosí

¹ Ñani ta'an' i, ka'án nda'vi i xiin' ndo' ña xa'a' a ña kuvita ini Ndiosí xa'a' e' ndii, na sanakua'a na ndo' kivi' ñuu ndo' nda'a' a ndee naa jin tumaní' ña yoo tiaku te kunduu a nditiá Ndiosí, ña va'a kuni a xini a. Kuachí ndii sakan' kuni a saka'nu' ña'a' e'. ² Te kaka ka tu ndo' jin yivi' saa nii' xika' sakuu' ne yivi' jin yivi' vitin. Süu' jaan' ndii taxi ndo' ña ndasaxaa' Ndiosí nimá ndo' xiin' ña xanini ndo', sakan' te kivi kundani kaxi' ndo' ndee ña nduu' ña va'a ña kuni Ndiosí saa ndo', xiin' ña xtani a, xiin' ña xachuun' ndaku.

³ Te xa'a' a ña ndani mii' Ndiosí yu'u na ni sakuiso' chuun' a yu'u te ka'án i xiin' sakuu' ndo' o' ña ka'an ñuñu' ndo' xa'a' mii' ndo' ya'a ka te sakan' ña kuni a, süu' jaan' ndii kuni a ña kanini kuiti' ndo' xa'a' mii' ndo' saa naá nimá ndo', xiin' saa ni taxi Ndiosí ña ini ndo' xini ña'a' ndo'.

⁴ Sakan' ña, naa kuu' yoo' ndii, yoo ñu'u' nde' i' in e', te kua'a' tu'un' kuu' a, ndisu xa yoo xa yoo chuun nuu' i' in a. ⁵ Te nii' sakan' tu sakuu' yoo' ndii, tee' ndee kua'a' e' ndii, jin ndaa' nduu' e' xa'a' a ña ini e' xini e' Cristo.

⁶ Xa siin' ña chuun ni taxi Ndiosí nda'a' i' in e' saa kuni mii' a sañu'u' a yoo'. Naa' chuun va yoo ka xiin' ña ka'án tiakú nja tu'un a ndii, na saa nja ña jaan' saa kuu' ña ini kuiti' nja xini ña'a' nja. ⁷ Te naa' ña chindiee' nja ne yivi' nduu' ña chuun ña ni natiiin nja nuu' Ndiosí ndii, na chindiee' ña'a' nja. Te naa' ña sania'á nja ne yivi' nduu' a ndii, na sania'á ña'a' nja. ⁸ Te naa' ña sandieni nja nimá ne yivi' nduu' a ndii, na sandieni ña'a' nja. Te naa' ña taxi nja ña'a' nduu' a ndii, na taxi nja a xiin' kanii' nimá nja. Te naa' ña ka'ndia chuun' nja nuu' ne nakayá xa'a' Jesús nduu' a ndii, na ka'ndia chuun' nja xiin' jin kanii' nimá nja. Te naa' ña kuvita ini nja xa'a' ne yivi' nduu' a ndii, na va'a kuni nja kii' xaa' nja a.

Saa xika' e' jin yivi' kii' nduu' xna'a e' ne xika' ichi' Cristo

⁹ Te na kundani ta'an' ndaku ndo', te na kundasi' ndo' ña nja'a, te kuni a ña kundikun kixin' ndo' ña va'a. ¹⁰ Te kuni

tụ a ña kundani ta'an' i'in ndo' ndee naa iin ndaa' yuva' si'i' ndo'. Te kuni ni tu a ña koto ka'nu' ta'an' i'in ndo'. ¹¹ Te sachuun' ndiee' ndo', te kusuxan' ndo'. Te kuni a ña kaka nuu ndo' nuu' xto'o e' Ndiosi xiin' iin kanii' nimá ndo'. ¹² Te na nakuatia' va ndo' xa'a' ña ndiatu' kutu' ini e'. Te sakan' tu na kukuie ini ndo' kii' yoo tundo'o' nuu' ndo', te na ka'an te ka'an tu ndo' xiin' Ndiosi. ¹³ Te na chindiee' ndo' inga ne nduu' tu kuenta Cristo ne kuni ña'a nuu'. Te na natiin va'a ndo' ne xaá vi'e ndo'.

¹⁴ Ka'an ndo' xiin' Ndiosi ña sañu'u' a ne sando'o' ndo'ó, na ka'an ndo' xiin' a ña sañu'u' ña'a' a, te süu' sanacha'an' ña'a' ndo'. ¹⁵ Te na nakuatia' ndo' xiin' ne kuatia'. Te sakan' tu na kuaku ndo' xiin' ne xaku'. ¹⁶ Te na kundiee maní' xiin' ta'an' ndo'. Te sakan' tu na küñuñu' ndo', süu' jaan' ndii ndujin ndo' xiin' ne nda'vi so'o. Ni ndee na kanini tu ndo' ña ne xini tuni ka nduu' mji' ndo'.

¹⁷ Te na sanandiko' ndo' ña va'a nuu' ne yivi' xa'a' ña va'a ña xaa' nja xiin' ndo'. Süu' jaan' ndii na kaka ndo' saa ndo' ña va'a xa'a' sakuu' ne jaan'. ¹⁸ Te na saa va ndo' ña nduxa' te kaka maní' ndo' xiin' sakuu' ne yivi'. ¹⁹ Ndo'ó, ne ndani i ndii, sanandiko' ndo' ña nja'a nuu' ne yivi' xa'a' ña nja'a ña xaa' nja xiin' ndo'. Süu' jaan' ndii taxi ndo' na sando'o' ña'a' mji' Ndiosi. Kuachi ndii yoso' a nuu' tutu Ndiosi mii' ka'an a ndii: "Mji' yu'u nakan kuenta nuu' ne xaa' ña nja'a xiin' ne yivi', te nacha'vi i ne jaan' xa'a' ña ni xaa nja", kachi xto'o e'. ²⁰ Te siin' tuku ndii, yoso' tu a tuku xaan' ndii: "Naa' iin ne ndasi' ndo'ó xi'i' soko ndii, taxi ndo' ña kuxi nja. Te naa' ichi ini nja ndii, taxi ndo' tukui ko'o nja. Kuachi ndii, naa' saa ndo' ña jaan' ndii, ka'an nuu' nja xa'a' ña nja'a ña ni xaa nja xiin' ndo' jaan'." Sakan' yoso' a. ²¹ Taxi ndo' ña kanando ña nja'a ndo'ó, süu' jaan' ndii mji' ndo'ó kanando nuu' ña nja'a jaan' xiin' ña va'a.

13

¹ Te na kandixa' sakuu' ndo' sakuu' te xa'ndia chuun' nuu' nuu'. Kuachi ndii koo' ndee iin te jaan' kumi' ndiee' te ka'ndia chuun' ra naa' taxi Ndiosi a. Sakan' na kuii' te xa'ndia chuun' jaan'

ndii, mji' Ndiosi ni sakuiso' chuun' ña'a' te ndiee' ra. ² Ña jaan' na kuii' yoo ka xikuita' tei' nuu' ña ka'an te xa'ndia chuun' jaan' ndii, xikuita' tei' tu nja nuu' ña chikandu'u' Ndiosi xa'a' ña xa'ndia chuun' te jaan'. Te ne xikuita' tei' jaan' ndii, katun' nja xa'a' ña xikuita' tei' nja jaan'. ³ Sakan' ña te xa'ndia chuun' ndii, süu' yoo ra te sayi'vi ra ne xaa' ña va'a, süu' jaan' ndii yoo ra te sayi'vi ra ne xaa' ña nja'a. Xa'a' a jaan' na naa' kuni ndo' kuyi'vi ndo' nuu' te xa'ndia chuun' jaan' ndii, ña va'a saa ndo' te ka'an va'a ra xa'a' ndo'. ⁴ Kuachi ndii, te xa'ndia chuun' jaan' ndii, Ndiosi ni taxi chuun' jaan' nuu' ra te kundiee maní' ndo'. Ndisu naa' xaa' ndo' ña nja'a ndii, kuni a kuyi'vi ndo' te jaan', sakan' ña kümi' saka ra ña ndiee' te sando'o' ra ne yivi'. Kuachi ndii Ndiosi ni taxi chuun' jaan' nuu' ra te sando'o' ra ne xaa' ña nja'a. ⁵ Ña jaan' na kuii' kuni a ña kandixa' ndo' te xa'ndia chuun' nuu' ndo'. Süu' xa'a' a ña kuyi' sando'o' kuyi' ra ndo'ó kandixa' ña'a' ndo', süu' jaan' ndii saa tu ndo' ña jaan' xa'a' a ña naa' kaxi' nimá ndo'. ⁶ Ña jaan' na kuni a ña cha'vi ndo' nda'a' te jaan' xu'un' yoo', kuachi ndii Ndiosi ni taxi chuun' jaan' nuu' ra. Te xa' nditia ña xa'ndia chuun' ra jaan' xika' ra i'in kivi'. ⁷ Te nacha'vi ndo' sakuu' ne ndiso' ika' ndo'. Te naa' ndiso' ika' ndo' ndee ka xu'un' yoo' ndii, nacha'vi ndo' a nda'a' te jaan'. Te naa' ndiso' ika' ndo' xu'un' yoo' kuenta nu'u' ndo' ndii, nacha'vi ndo' a. Te nuu' ne xata'an ña xito' ka'nu' ña'a' ne yivi' ndii, na koto ka'nu' tu ña'a' ndo'. Te naa' nuu' ña xata'an ña tjin ka'nu' ña'a' ne yivi' ndii, na tjin ka'nu' tu ña'a' ndo'.

⁸ Kuiso ika' ndo' ndee iin ne yivi'. Kuachi ndii, ña kuni kuyi' a kuiso ika' ta'an' ndo' ndii, ña kundani ta'an' ndo' nduu' ña jaan'. Sakan' ña naa' kundani e' ne yivi' xiin' e' ndii, xa' saxinu' e' ña ka'an tu'un' ndei' Ndiosi. ⁹ Kuachi ndii, naa' ka'an tu'un' ndei' Ndiosi ndii: "Kümi' ndo' musa ndo'. Te ka'ni' tu ndo' ne yivi'. Te sakuina' ndo'. Te ka'an ndo' tun vixi. Te ndio'o' ini ndo' xa'a' ña'a' ne yivi'." Te sakuu' tu'un' ndei' jaan' xiin' sakuu' ka tuku tu'un' ndei' Ndiosi ndii, nakuita' a xiin' ña kundani e' ne yivi' xiin' e' jaan'

saa nii' ndani xiin' mii' mii' e'. ¹⁰ Te yoo ka ndani ne yivi' ndii, koo' kivi' sando'o' nja ne jaan' xiin' na nja'a. Na jaan' na kuii' kij' ndani e' ne yivi' ndii, xa saxinu' e' tu'un ndei' Ndiosi.

¹¹ Na jaan' kuni a saa ndo', sakan' na xa kua'an va kivi'. Sakan' na kuii' ndoto nuu' ndo', sakan' na xika' ndo' jin yivi' ndee naa ne iin' va ma'na nuu'. Kuachi ndii xa kuyatin' ka kivi' na kixin Cristo te sakaku a yoo' te sakan' kij' ni xa'a ini e' xini na'a' e'. ¹² Xa kuyatin' ndi'i nuu, te xa kuyatin' kivi' na nandiko' a. Sakan' na kuii' na vikuijn e' na xaa' e' na nja'a, na xaa' ne yivi' mii' jin yavi. Te na koo tu'va e' xiin' tu'un ndatun' Ndiosi, te kunta'an' e' xiin' na nja'a jaan'. ¹³ Te na kaka va'a e' ndee naa jin ke'in' nduu' a. Te na kasa'a ndo' viko' loco, te saxini xiin' mii' tu ndo'. Te saa tu ndo' na xiin, ni ndee na kiji kuu' ndo' xiin' jin' ndo'. Te kani ta'an' ndo' kuento xiin' ne yivi', ni ndee kunduu tu ndo' ne ndasi' nuu'. ¹⁴ Ndisu nuu' a jaan' ndii, kundikun ni' ndo' ichi' xto'o' e' Jesucristo. Te vikuijn ndo' na xanini ndo' saa kivi' ini ndo' na ndioo' ini nu'u' nde'i ndo'.

14

Yo'o' ka'an Pablo saa kuni a kuu e' xiin' ne itia' ini nuu' ichi' Cristo

¹ Te natijn va'a naa natiin' va'a ndo' ne nduu' kuenta Cristo xiin' e', ne itia' ini nuu' ichi' a. Te kij' xaa' ndo' sakan' ndii, kani ta'an' ndo' kuento xiin' nja. ² Naa kuu' sava ndo'o' ndii, xanini ndo' na kivi kuxi ndo' sakuu' nuu' a, ndisu tukuu ndo', ne itia' na ini ndii, xanini ndo' na kivi kuxi ndo' yuva kiji'. ³ Te ndo'o', ne xixi' sakuu' nuu' a ndii, ka'an ichi' ndo' xiin' ne xixi' sakuu' nuu' a jaan'. Te ndo'o', ne xixi' sakuu' nuu' a jaan' ndii, natava' ndo' kuenta kuu' ne xixi' sakuu' nuu' a jaan'. Sakan' na ni natijn tu Ndiosi ne jaan'. ⁴ Te koo' xachi' xa'a a na natava' ndo'o' kuenta kuu' ne xika' nuu' nuu' xto'o' e' Ndiosi. Mii' a jaan' ka'an naa' xika' nuu' va'a nja uun naa' xika' nuu' va'a nja nuu' a. Ndisu kaka ni' nja ichi' a, kuachi ndii kumi' xto'o' e' Ndiosi jaan' ndiie' te chindiee' na'a' a.

⁵ Yoo sava ne yivi' ndii, ka'nu' ka sava kivi' nuu' nja te sakan' tukuu a, ndisu sava nja ndii, jin kachi nduu' sakuu' kivi' nuu' nja. Sakan' na kuii' i'in ne ka'an na jaan' ndii, kuni a na koo na ndaku nuu' nja na na kandixa' nja jaan' ndii, na va'a nduu' a. ⁶ Te ne tuu na ka'nu' ka sava kivi' ndii, xa'a' xto'o' e' xaa' nja a. Te ne koo' kivi' ka'nu' nuu' ndii, xa'a' xto'o' e' xaa' nja a. Te ne xixi' sakuu' nuu' a ndii, xa'a' xto'o' e' xixi' nja a, sakan' na taxi' nja na chindani Ndiosi. Te ne xixi' sakuu' nuu' a jaan' ndii, xa'a' xto'o' e' xixi' nja a, sakan' na taxi' tu ne jaan' na chindani Ndiosi. ⁷ Kuachi ndii ndee jin e' tiaku xa'a' mii' e' kiji'. Te ndee jin tu e' kivi' xa'a' mii' e'. ⁸ Te naa' tiaku e' ndii, xa'a' xto'o' e' tiaku e' te saa e' na kuni a. Te naa' ni xi'i e' ndii, kuenta xto'o' e' nduu' e'. Na jaan' na kuii' naa' tiaku e', uun naa' ni xi'i e' ndii, kuenta xto'o' e' nduu' e'. ⁹ Kuachi ndii ni xi'i Cristo, te ni natjaku a, te sakan' kunduu a xto'o' nuu' ne ni xi'i xiin' nuu' ne tiaku.

¹⁰ Te ndo'o' ndii, koo' ndee jin xa'a' na natava' ndo' kuenta kuu' ne nduu' kuenta Cristo xiin' e'. Te koo' tu ndee jin xa'a' na ka'an ichi' ndo' xa'a' nja. Kuachi ndii sakuu' e' kiji' ndichi' nuu' Cristo mii' sana'ma a yoo'. ¹¹ Sakan' na yoso' a nuu' tutu Ndiosi mii' ka'an a ndii:

Ka'an kaxi' i xiin' ndo' na xa'a' na tiaku i ndii, nuu' yu'u kiji' xiti' sakuu' ne yivi'

te ndiiee yu'u' nja na yu'u nduu' Ndiosi.

Kachi a. ¹² Na jaan' na kuii' i'in yoo' nataxi kuenta nuu' Ndiosi xa'a' mii' e'.

¹³ Na jaan' na kuii' vikuijn e' na natava' e' kuenta kuu' ta'an' e'. Te nuu' a jaan' ndii, ndee chaa' ka chituni e' na kunduu e' na kaviko' ne nduu' kuenta Cristo xiin' e' te saa nja kuachi. ¹⁴ Te xini kaxi' yu'u na nuu' xto'o' e' Jesus ndii, koo' ndee jin na xaxi' na kiji' iin' mii'. Ndisu naa' yoo ka tuu na yoo na xaxi' na kiji' iin' ndii, na kiji' iin' nduu' a nuu' mii' ne jaan'. ¹⁵ Saa e' kuenta ndii, naa' satuxu'vi ndo' nimá jin ne nduu' kuenta Cristo xiin' xa'a' na xaxi' ndo' ndii, kuasa' ka nia'a ndo' saa ndani e' ne jaan'. Xa'a' a jaan' na sanduxin ndo' xiin' na xaxi' ndo' jaan' jin ne xa ni xi'i Cristo xa'a'. ¹⁶ Na jaan' na

kuii' tāxi ndo' ña kanja'a ne yivi' xa'a' ña xini ndo' nduu' ña va'a ña xaa' ndo'.
 17 Kuach'i ndii, ña xa'ndia chuun' Ndiosí nimá e' ndii, süu' kuenta ña xaxi' uun ña xi'i' nduu' a. Süu' jaan' ndii kuenta ña xachuun' ndaku e', xiin' ña xika' manj' e' iin yivi', xiin' ña va'a kuni e' nduu' a. Te sakuu' ña jaan' ndii, Espíritu Santo taxi' a nuu' e'.
 18 Kuach'i ndii, yoo ka xika' nuu' nuu' Cristo sakan' ndii, va'a kuni Ndiosí xini ña'a' a. Te va'a tu kuni ne yivi' xini ña'a' nja.

19 Ña jaan' na kuii' na kundikun ni'i e' ña kundiee manj' xiin' ta'an' e', te sakua'nu' naa sakua'nu' ta'an' e' nuu' ichi' Ndiosí.
 20 Xa'a' a jaan' na vikuiin ndo' ña sanduxin ndo' ña xaa' Ndiosí nimá ne ta'an' e' xiin' Cristo xa'a' ña xaxi' ndo'. Ña ndaku nduu' a ndii, ña va'a nduu' ndee ka nuu' ña xaxi'. Te ndii, va'a xaa' ndo' xaxi' ndo' ña xaxi', ña kaviko' tuku ne ta'an' e' jaan', te saa nja kuach'i.
 21 Ndee va'a ka küxi e' ndei' ni ndee kö'o tu e' vino, ni ndee ndiaa ka inga ña'a, te sanama' tu ña'a' e' nuu' kuach'i, te ni ndee saa tu e' ña kandixa' ne jaan' ndii, kuach'i nduu' a, te ni ndee sätuxu'vi e' nimá ne jaan' xa'a' ña jaan'.
 22 Te naa' kandixa' ndo'ó ndii, va'a saa ndo' ndee ka ña jaan' naa' saa ndo' a nuu' Ndiosí kuiti'. Sakan' ña sañu'u' va Ndiosí i'in ndo'ó, ne tiin' kuach'i xiin' mji' kij' xaa' ndo' ña kandixa' ndo' nduu' ña ndaku.
 23 Ndisu ne kandixa' ña va'a kaxi' nja sava ña'a, te xaxi' nja a ndii, katun' xiin' mii' mji' nja, sakan' ña kandixa' nja ña ña va'a nduu' a. Te sakuu' ne xaa' ña jaan', te kandixa' nja ña süu' ña va'a nduu' a ndii, kuach'i nduu' a nuu' Ndiosí.

15

1 Sakan' na kuii' yoo', ne xixa' ña ini xini Jesús ndii, kuni a ña kundieni e' nuu' ne itja' ña ini xini nja a, te na kaka e' xa'a' ña va'a ña kuni mji' kuiti' e'.
 2 Süu' jaan' ndii kuni a ña sakuatia' e' ne ndikun ichi' Jesús xiin' e', te na nduku' tu e' ña va'a saa e' xa'a' nja, te kua'nu' naa kua'nu' nja nuu' ichi' Ndiosí.
 3 Kuach'i ndii ni ndee mji' Cristo ni nduku' ña va'a xa'a' mji' a. Süu' jaan' ndii yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'an a ndii: "Ña ni kanja'a ne yivi'

xa'a' un' ndii, xa'a' yu'u ni kanja'a nja." Sakan' yoso' a.
 4 Kuach'i ndii sakuu' ña yoso' nuu' tutu Ndiosí, ña ni ke'i xta'an' iin yivi' ndii, ni ke'i a, te sania'a a yoo' ña kuie koo ini e', te sandieni tu a yoo', te kundiatu ini e' ña ni taxi Ndiosí kuento a xa'a' nuu' e'.
 5 Ndiosí, ña taxi' ña kuie yoo ini e' xiin' ña xandieni yoo', na chindiee' ndo'ó te kundiee manj' naa ndiee' manj' xiin' ta'an' ndo' ndee naa kuni Cristo Jesús,
 6 te xiin' iin ndaa' nimá ndo' saka'nu' inga' ndo' Ndiosí, ña nduu' yuva' xto'o e' Jesucristo.

Na sania'a e' tu'un va'a nuu' ne tuku'

7 Xa'a' a jaan' na kuii' natiin manj' ta'an' i'in ndo' ndee naa ni natiin manj' tu Cristo yoo', te natiin Ndiosí ña xaka'nu' ña'a' ne yivi'.
 8 Naka'an' ndo' ña Cristo Jesús ndii, ni kixin a, te ni xika nuu' a nuu' ne ta'an' i, ne Israel, te xiin' ña jaan' ni nia'a a ña Ndiosí ndii, ña xachuun' ndaku nduu' a, sakan' ña ni saxinu a ña ni ka'an a xiin' ne xii' yata' i.
 9 Te sakan' tu ni kixin a te saka'nu' ne tuku' Ndiosí xa'a' ña kuvita ini a xa'a' nja. Naa yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'an a ndii:

Xa'a' a jaan' na ka'an i xiin' ne tuku' ña ña ka'nu' va nduu' yo'ó,

te saka'nu' i yo'ó xita' i nuu' un'.

Sakan' yoso' a. 10 Te yoso' tu a ndii:

Nakuatia' nimá ndo'ó, ne tuku', xiin' ndu'u, ne Israel, ne nduu' kuenta Ndiosí.

Sakan' yoso' a. 11 Te yoso' tu a ndii:

Ne tuku', na saka'nu' sakuu' ndo'ó xto'o e' Ndiosí.

Te na ka'an ndatun' sakuu' ndo'ó, ne yivi' iin yivi' xa'a' Ndiosí.

Sakan' yoso' a. 12 Te yoso' tu a nuu' tutu a mii' ni ke'i Isaías ndii:

Te kaku iin siani' xika' Isaí.

Te jaan' ndii, ka'ndia chuun' ra nuu' sakuu' ne tuku'.

Te ini ne jaan' kuni ña'a' nja.

Sakan' yoso' a. 13 Te mji' Ndiosí, ña taxi' ña ndiatu' ini e', na taxi' tu a ña va'a kuni ndo', te taxi' tu a ña manj' koo nimá ndo' xa'a' a ña ini ndo' xini ña'a' ndo'. Te koo kua'a' xava'a ña kundiatu ini ndo' saa ña ndiee' Espíritu Santo.

Chuyun nuu' Pablo ña ni taxi Ndiosí saq ra tejn ne tuku'

¹⁴ Ñañi ta'an' i, yu'u ndii, iní xna'a i ña xaa' ndo' sakuu' nuu' ña va'a xiin' ta'an' ndo'. Te xini kaxi' ndi' i ndo' ndee ña kuni Ndiosí kuni ndo'. Te ne chuyun va' nduu' ndo' ña kondia yu'u' ta'an' ndo'. ¹⁵ Ndisu ni ke' i i tutu yo'o' mii' ka'an ndiee' a xa'a' sava ña'a, te sanaka'an' i ndo'ó xa'a' ña jaan'. Xaa' i sakan' kuachi ndii, Ndiosí nduu' ña ni xamaní' yu'u chuyun yo'o', ¹⁶ te kunduu i te xika' nuu' nuu' Cristo Jesús xa'a' ne tuku', ña jaan' na nduu' i te ka'an ndoso' tu'un va'a xa'a' Ndiosí nuu' ña. Sakan' xaa' i te kunduu ne tuku', ne iní xini Ndiosí, ndee naa ña nasoko' i nuu' a, ña nduu' ña va'a kuni a xini a, te sakan' nduu' ne jaan' nditja Ndiosí xiin' ña ndiee' Espíritu Santo.

¹⁷ Ña jaan' na kuii' kuví ka'an kuatia' i xa'a' ña ni xaa' Cristo Jesús xiin' nda'a' i xiin' chuyun ña xaa' i nuu' Ndiosí.

¹⁸ Kuachi ndii ka'an nihu kuiti' i xa'a' ña ni xaa' Cristo xiin' nda'a' i, sakan' ña xiin' ña ni ka'an i, te xiin' ña ni xaa' i, ni taxi so'o' ne tuku' jaan' tu'un va'a. ¹⁹ Sakan' ña xiin' ña ndiee' ña taxi' Espíritu Ndiosí ni xaa' i chuyun ka'nu' xiin' ña nandaní ne yivi'. Sakan' na ni xa'a' i ndee ñuu' Jerusalén ka'an ndoso' i tu'un va'a xa'a' Cristo sakuu' ñuu' ndee ni xaa' i nuu' ñu'u' Ilirico. ²⁰ Xa'a' a jaan' na ka'an ndiee' xachi' nimá i ña ka'an ndoso' i tu'un va'a mii' tia'an kuni so'o' ne yivi' xa'a' Cristo. Sakan' xaa' i te sania'á ka' i ne xa' ni xa'a' inga ne yivi' sania'á ña xa'a' ichi' Ndiosí. ²¹ Süu' jaan' ndii ni xaa' i naa yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'an a ndii:

Ne ni ka'an ne yivi' xiin' xa'a' ña jaan' ndii, kuni ña'a' ña.

Te ne ni xini so'o' xa'a' ña jaan' ndii, kundani ña xa'a' a.

Sakan' yoso' a.

Chituní Pablo ña ku'un ndi'e' ra te kuni ra ne nduu' kuenta Jesús, ne ndiee' ñuu' Roma

²² Xa'a' a jaan' na ni kuví ku'un ndi'e' i mii' ndiee' ndo' tee' ndee kua'a' va' ichi' ni ka'an nimá i. ²³ Ndisu vitin ña xa' ni ndi' i chuyun nuu' i yo'o', te xa'a' a ña kua'a' kuiya xikán nimá i ku'un ndi'e' i mii' ndiee' ndo' ndii, ²⁴ chituní i ña xka'ndia

i mii' ndiee' ndo' jaan' kii' ku'un i ñu'u' España. Te kuví chindiee' ndo' yu'u, te nakaa i ku'un i ñu'u' España jaan' kii' ndi' i va'a kuni inga' nimá e' ndia'vi' kivi'.

²⁵ Ndisu vitin ndii, kua'an i ñuu' Jerusalén te chindiee' i ne nduu' kuenta Ndiosí xiin' e'. ²⁶ Kuachi ndii, ne nakayá xa'a' Jesús, ne ndiee' ñu'u' Macedonia xiin' ñu'u' Acaya ndii, ni ka'an nimá mii' ña ña ndasain ña xu'un' te chindiee' ña ne nda'vi kuu', ne nduu' kuenta Ndiosí xiin' e', ne ndiee' ñuu' Jerusalén. ²⁷ Te ni ka'an nimá mii' ña saq ña ña jaan', tee' ndee kande' ña chindiee' ña ne jaan' xa'a' a ña xi'na ne Israel jaan' ni taxi tu'un va'a xa'a' Jesús nuu' ne tuku' jaan'. Sakan' na kuni tu' a ña chindiee' ña ne jaan' xiin' ña va'a ña kumi' ña. ²⁸ Ña jaan' na kuii' kii' saxinú i chuyun va'a yo'o', ña nataxi i xu'un' jaan' xa'a' ne nda'vi kuu' jaan' ndii, xka'ndia i mii' ndiee' ndo', te ikan' te ku'un i ñu'u' España. ²⁹ Te xini i ña kii' xaa' i mii' ndiee' ndo' ndii, xaa' i xiin' sakuu' ña kuni sañu'u' ndi' i Cristo yoo'.

³⁰ Ñañi ta'an' i, ka'an nda'vi i xiin' ndo' xa'a' a ña iní e' xini e' xto'o' e' Jesucristo, xiin' xa'a' a ña ndani ta'an' e' xiin' ña ndiee' Espíritu Santo ndii, chindiee' ndo' yu'u' ña ka'an ndiee' ndo' xiin' Ndiosí xa'a' i. ³¹ Te iin sakan' ka'an tu' ndo' xiin' a ña sakakú a yu'u' nuu' ne kuni iní kuni Jesús, ne ndiee' ñuu' Jerusalén, xiin' inga ne ndiee' nuu' ñu'u' Judea. Te ka'an tu' ndo' xiin' a ña tijn maní' ne nduu' kuenta Jesús, ne ndiee' ñuu' Jerusalén jaan', xu'un' jaan'. ³² Sakan' te naa' kuni Ndiosí ndii, ni' sakan' va'a kuni na nimá i xaa' i ndee mii' ndiee' ndo' jaan', te nandiee' i iin xa'a' tejn ndo'. ³³ Te na koo' na Ndiosí ña taxi' ña maní' yoo' nimá e' xiin' sakuu' ndo'. Sakan' na kunduu' a.

16

Ti'vi' Pablo cha'an' sava ne ndiee' ñuu' Roma

¹ Te sakan' tu' ka'an nda'vi i xiin' ndo' ña natijn va'a ndo' ña' ta'an' e' Febe, ña' jaan' ndii, ña' xito' ne nakayá xa'a' Jesús ñuu' Cencrea nduu' a'. ² Te xa'a' a ña kuenta xto'o' e' nduu' a' ndii, natijn maní' ña'a' ndo' saq xata'an natiin' maní' e' ne

nduu' kuenta a' xiin' e'. Te chindiee' ña'a' ndo' xiin' ndee ka ña kuni nuu' a', sakan' ña xa ni chindiee' kua'a' a' ne yivi', te ni chindiee' tu a' yu'u.

³ Kua'an Ndiosí na koo Priscila xiin' ii' a' Aquila, ne xachuun' inga' xiin' i' nuu' Cristo Jesús. ⁴ Te ni sando'o' xiin' mii' nja te sakakú nja yu'u, ndee kuain' ni kuu nja. Te süu' yu'u kuiti' taxi' ña chindani Ndiosí xa'a' ne jaan'. Süu' jaan' ndii sakan' tu ne tuku', ne nakayá xa'a' Jesús ndii, taxi' nja ña chindani a' xa'a' ne jaan'. ⁵ Te kua'an Ndiosí koo tu ne nakayá xa'a' Jesús, ne nduun' vi'e ne jaan'.

Te kua'an Ndiosí koo tu te ndani va i, te nduu' Epeneto. Te xi'na ka te jaan' ni ini xini Cristo te sakan' sakuu' ne ndiee' nuu' ñu'u' Asia.

⁶ Te kua'an Ndiosí koo tu María, ña' xa xika' nuu' kua'a' tein ndo'ó.

⁷ Kua'an Ndiosí koo Andrónico xiin' Junia. Te judío, te ta'an' i, nduu' tu te jaan'. Te ni ñu'u' inga' ndu vi'e ka xa'a' tu'un va'a xa'a' Jesús. Te ka'an va'a va te nda'a' xa'a' Cristo xa'a' te jaan'. Te xi'na ka te jaan' ni ini xini Cristo te sakan' yu'u.

⁸ Kua'an Ndiosí koo Amplias, te ndani va i, te nduu' kuenta xto'o' e'.

⁹ Kua'an Ndiosí koo Urbano, te xachuun' inga' xiin' ndu nuu' Cristo Jesús. Te sakan' tu kua'an Ndiosí koo Estaquis, te ndani i. ¹⁰ Kua'an Ndiosí koo Apeles, te ni nia'a nuu' kua'a' tundo'o' ña ini ra xini ra Cristo. Kua'an Ndiosí koo tu Aristóbulo xiin' ne jin kuu' xiin' ra.

¹¹ Kua'an Ndiosí koo Herodión, te nduu' te judío, te ta'an' i. Kua'an Ndiosí koo Narciso xiin' ne jin kuu' xiin' ra, ne ini xini xto'o' e'.

¹² Kua'an Ndiosí koo Trifena xiin' Trifosa. Te xachuun' ne jaan' kuenta xto'o' e'. Kua'an Ndiosí koo tu Pérsida, ña' ndani e', ña' xachuun' va tu kuenta xto'o' e'.

¹³ Kua'an Ndiosí koo Rufo, te xika' nuu' va'a nuu' xto'o' e', te kua'an Ndiosí koo tu si'i' ra, ña' nduu' ndee naa si'i' tu yu'u.

¹⁴ Kua'an Ndiosí koo Asíncrito, xiin' Flegonte xiin' Hermas, xiin' Patrobas xiin' Hermes. Kua'an Ndiosí koo tu ñani ta'an' e', ne nakayá xa'a' Cristo xiin' ne jaan'.

¹⁵ Kua'an Ndiosí koo Filólogo xiin' Julia xiin' Nereo xiin' ña' ta'an' ra. Te kua'an

Ndiosí koo tu Olimpás xiin' sakuu' ne nduu' kuenta Jesús xiin' ne jaan'.

¹⁶ Chito nuu' ta'an' ndo' kuenta Jesús, te xiin' ña jaan' nakuatu ta'an' ndo'. Te ti'vi' sakuu' i'in ti'vi' ne nakayá xa'a' Cristo cha'an' ndo'.

¹⁷ Ñani ta'an' i, ka'an nda'vi i xiin' ndo' ña koto xiin' mii' ndo' nuu' ne kuni nata'vi' ndo'ó. Ne jaan' ndii, kuni kaviko' nja ndo'ó xiin' ña xini xa'an' ña nakuitá xiin' ña ndixa xa'a' Jesús, ña ni kandixa' ndo'. Kuxioo naa kuxioo' ndo' nuu' ne jaan'. ¹⁸ Kuachi ndii, ne yivi' jaan' ndii, süu' xika' nuu' nja nuu' xto'o' e' Jesucristo.

Süu' jaan' ndii xika' nuu' nja xa'a' ña xikan' jin' mii' kuiti' nja. Te xiin' kuento ndatun' va ka'an nja. Te sakan' tu xiin' kuento vixi sachie nja ne yivi'. Sakan' xaa' nja xini xa'an' nja ne naa' kuu'.

¹⁹ Kuachi ndii xini sakuu' ne yivi' ña saxinú ndo' tu'un va'a xa'a' Cristo, te sakuatia' va ña jaan' nimá i. Ndisu kuni i ña chuun va koo ini ndo' nuu' ña va'a, te koo sa'vi ini ndo' nuu' ña nja'a. ²⁰ Te Ndiosí, ña taxi' ña maní' ndii, ña'a' ka te kue'ni a ña ndiva'a nuu' ndo'. Te na sañu'u' na xto'o' e' Jesucristo ndo'ó.

²¹ Timoteo, te xachuun' inga' xiin' i ndii, ti'vi' ra cha'an' ndo'. Te jin kachi xaa' Lucio xiin' Jasón xiin' Sosipater. Te judío, te ta'an' i, nduu' tu te jaan'.

²² Ti'vi' tu yu'u te nani' Tercio, cha'an' ndo', te ni ke'i tutu yo'o'. Te nduu' tu yu'u kuenta xto'o' e' Jesús xiin' ndo'. ²³ Ti'vi' Gayo cha'an' ndo'. Te jaan' ndii, natiin' va'a ra yu'u xiin' sakuu' ne nakayá xa'a' Jesús yo'o'. Te ti'vi' tu Erasto cha'an' ndo'. Te jaan' ndii, te xito' xu'un' xa'a' ñuu yo'o' nduu' ra. Te ti'vi' tu ñani ta'an' e' Cuarto cha'an' ndo'. ²⁴ Te na sañu'u' na xto'o' e' Jesucristo sakuu' ndo'ó. Sakan' na kunduu a.

Tuku ni xaka'nu' Pablo Ndiosí

²⁵ Te na saka'nu' e' Ndiosí, ña kuvi taxi' ña ndiee' ndo' te kuita ni'i ndo' xiin' ña kandixa' ndo' saa nakuitá xiin' tu'un va'a, ña ka'an ndoso' i nuu' ndo' xa'a' Jesucristo. Te nakuitá tu ña ka'an ndoso' i jaan' xiin' ña ni yoo si'e ni xaa Ndiosí ndee kii' ti'an kua'a' jin yivi' xta'an' kivi'.

²⁶ Ndisu vitin ndii, xa ni satuvi Ndiosí

ñā ndixā xa'a' Jesús, ñā nī yoo sī'e jaan',
ñā nī ke'i tē nī ka'an tiakú tū'un a jaan',
saa nii' nī ka'an tuní mii' Ndiosí jaan',
ñā yoo ndee ndi'i' nī kivi', tē kunj sakuu'
tj'vi nē tuku' ñā ndixā jaan', tē kuvj kujni
sakuu' nē yivi' kunj ñā'a' nja, tē kuvj tū
kandixa' ñā'a' nja. ²⁷ Tē jin ndaa' Ndiosí
ñā ndichi va jaan' na saka'nu' e' ndee
ndi'i' nī kivi' xa'a' ñā nī xaa Jesucristo.
Sakan' na kunduu a.

Tutu nuu' ña ni ke'i San Pablo kua'an nda'a ne ini xini Jesús, ne ndiee' ñuu Corinto

Ti'vi' ra cha'an' nia

¹ Yu'u nduu' Pablo, te ni kana Ndiosí xa'a' a ña kuní mii' a te kunduu' i te tianu' Jesucristo sania'á ichi' a. Ti'vi' yu'u xiin' ñani e' Sóstenes ² cha'an' sakuu' ndo'ó, ne nakayá xa'a' Ndiosí, ne ndiee' ñuu Corinto, ne ndoo nuu' Ndiosí xa'a' ña ni xaa Cristo Jesús. Te ni kana a ndo'ó te kunduu' ndo' nditiá a xiin' sakuu' ne yivi', ne ndiee' mii' ka ñin yivi', ne nakuni ña Jesucristo nduu' xto'ó nia ndee' naa nduu' tu a xto'ó yoo'. ³ Na sañu'u' na Ndiosí, yuva' e', xiin' xto'ó e' Jesucristo, ndo'ó, te na taxí tu a ña maní' koq xiin' ndo'.

Taxi' Pablo ña chindani Ndiosí

⁴ Saa kivi' taxi' i ña chindani Ndiosí e' xa'a' ndo', te sakan' tu xa'a' a ña ndani mii' Ndiosí ndo'ó ni xaa Cristo Jesús. ⁵ Kuachí ndii ña jaan' ni xaa sakan', te ni sañu'u' va Ndiosí ndo'ó xiin' ña chuun va ndo' sania'á ndo' tu'un a, te ni taxí tu a ña ndichi va ndo'. ⁶ Te xiin' ña jaan' nia'á ndo' ña ni tuxi' va tu'un va'a, ña ni sania'á ndu ndo'ó xa'a' Cristo, nimá ndo'. ⁷ Xa'a' a jaan' na koo' ka ndee' ñin ña chuun va ña xaxa' Ndiosí nuu' e' kuní nuu' ndo'ó ña ndiatu' ndo' kii' xaa kivi' ña nandiko' xto'ó e' Jesucristo. ⁸ Ndiosí tu taxí ndiee' ndo' te kuíta ni' i ndo' nuu' ichi' a ndee' so'ó' ndi'i, sakan' te koo' xa'a' ña kuvi' sanandiko' a ndo'ó kii' xaa kivi' ña kixin' xto'ó e' Jesucristo jaan'. ⁹ Sakan' ña Ndiosí ndii, xachuun' ndaku a, te suvi' a ni kana ndo'ó te ñin ndaa' nduu' ndo' xiin' xto'ó e' Jesucristo si'e a.

Va'a nata'vi' ta'an' ne ndikún ichi' Jesús

¹⁰ Ñani ta'an' i, xiin' ndiee' xto'ó e' Jesucristo ka'an' nda'vi i xiin' ndo' ña nakuita kuento ndo', te nata'vi' ta'an' ndo'. Süu' jaan' ndii kundiee' maní' ndo', te ñin kachi kanini ndo', te ñin kachi tu ña'a chituní ndo' xa'a'. ¹¹ Ka'an' i sakan'

xiin' ndo', ñani ta'an' i, sakan' ña xini i kuento xaa' ne vi'e Cloé ña nata'vi' ta'an' ndo'. ¹² Sakan' ña sava ndo' ka'an' ndii, kuenta Pablo nduu' ndo', te sava tu ndo' ka'an' ndii, kuenta Apolos nduu' ndo', te sava ni tu ndo' ka'an' ndii, kuenta Pedro nduu' ndo', te sava ka tu ndo' ka'an' ndii, kuenta Cristo nduu' ndo', kachi ndo'. ¹³ ¿Ñáá xanini ndo'ó ndii, ni nata'vi' Cristo? Uun, ¿ñáá xanini ndo' ndii, Pablo ni xi'i nuu' krusín xa'a' ndo'? Uun, ¿ñáá kuenta Pablo ni chichi' ndo'? ¹⁴ Taxi' i ña chindani Ndiosí ña ndee' ñin ndo'ó ni sakuchi' i kuenta Jesús. Süu' jaan' ndii Crispo xiin' Gayo kuíti' ni sakuchi' i kuenta Jesús. ¹⁵ Sakan' na kuii' ndee' ñin ne yivi' küvi' ka'an' ña ni chichi' nia kuenta i. ¹⁶ Ni sakuchi' tu i ne vi'e Estéfanos kuenta Jesús. Ndisu' naka'an' i naa' ni sakuchi' i inga ka ne yivi'. ¹⁷ Kuachí ndii ni tianu' Cristo yu'u te sakuchi' i ne yivi' kuenta a, süu' jaan' ndii ni tianu' a yu'u te ka'an' ndoso' i tu'un va'a nuu' ne yivi'. Te süu' xiin' tu'un ndichi ni xaa i ña jaan', sakan' te chindiaa ya'vi' i ña ni xi'i Cristo nuu' krusín.

Cristo nduu' ña ndiee' Ndiosí, te suvi' tu a nduu' ña ndichi a

¹⁸ Sakan' ña tu'un va'a ña ka'an' xa'a' ña ni xi'i Jesús nuu' krusín xa'a' kuachí e' ndii, ña siki' nduu' a nuu' ne kua'an' mii' ndoñu'u' nimá nia. Ndisu' nuu' yoo, ne xa ni kaku nuu' kuachí e' ndii, ña ndiee' Ndiosí nduu' a. ¹⁹ Naa yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'an' a ndii: Sandoñu'u' i ña xini tuní te yivi' te xini tuní, te saxioq tu i ña kundani te xini tuní jaan'. Sakan' kachi a.

²⁰ Xa ni sasana' ndoo' Ndiosí ña xini tuní ña yoo ñin yivi' yo'o', naa kuu' te kumi' ña xini tuní jaan', xiin' te sania'á ña ndichi, xiin' te kani ta'an' kuento xa'a' ña ndichi jaan'. ²¹ Kuachí ndii, xiin' ña xini tuní Ndiosí ni xindoo' nimá a ña koo' kivi' kuní nia nuu' a xiin' ña xini tuní ña yoo ñin yivi' yo'o', süu' jaan' ndii ni xindoo' nimá a ña sakakú a ne ini xini ña sania'á ndu'u, tee' ndee' ña siki' nduu' a nuu' sava ne yivi'. ²² Kuachí ndii, ne ta'an' ndu, ne judío ndii, kuni kuní nia chuun ka'nu' te kuvi' kandixa' nia. Te ne

tuku' ndii, kuni kunj so'o nja ña ndichi te kuvj kändixa' nja. ²³ Ndee saa kanj ndii, xa'a' a ña nj xi'i Cristo nuu' krusín ka'án ndoso' ndu. Te tu'un yo'o' ndii, sanasaá' va a ne judío, te nuu' ne tuku' ndii, sikj kujtj' nduu' a. ²⁴ Ndisu nuu' yoo', ne nj kana Ndiosí nuu' ichi' a ndii, Cristo jaan' nduu' ña ndiee' a, te nduu' tu a ña ndichi a, kōo' a xaa' naa' ne judío nduu' e', uun naa' ne tuku' nduu' e'. ²⁵ Kuachj ndii, tee' ndee sikj kujtj' nduu' tu'un Ndiosí jaan' nuu' ne yivi', ndisu ña ndichi ka nduu' a te sakan' sakuu' ña xini tuni ña yoo jin yivi' kaa'. Te ña xaa' Ndiosí, te tuu ne yivi' ña kōo' ña ndiee' a ndii, ndiee' kua'a' ka a te sakan' ña ndiee' ña kumi' ne yivi' jin yivi' yo'o'.

²⁶ Chuun xa'a' ndo' ña kij' nj kana Ndiosí ndo'ó nuu' ichi' a ndii, ndia'vi' kujtj' ndo' nduu' ne ndichi nuu' ne yivi' jin yivi', te ndia'vi' tu ndo' nduu' ne ndiachuun', uun ne jin kuu' xiin' ne ka'nu'. ²⁷ Sakan' ña nj nakaxin Ndiosí ne naa' kuu' tuu ne yivi' jin yivi' te saka'an' a ne tuu ña ndichi nja. Te nj nakaxin tu a ne nda'vi so'o' tuu ne yivi' jin yivi' te saka'an' a ne tuu ña yoo ndiee' nja. ²⁸ Te nj nakaxin nj tu Ndiosí ne nda'vi va kuu', xiin' ne kuni koto ne yivi' nuu', xiin' ne kuasa' kuni xachi' tuu ne yivi' jin yivi', sakan' nj xaa a te saka'an' a ne tuu ndii, ne ka'nu' nduu' mii' nja. ²⁹ Sakan' nj xaa Ndiosí te ndee jin ne yivi' kuvj sañuñu' xiin' mii' nuu' a. ³⁰ Mii' Ndiosí nj ndasajin ndo'ó xiin' Cristo Jesús, te xa'a' ña nj xaa a ndii, nduu' e' ne ndichi, te nduu' tu e' ne ndaku nimá nuu' a, te nduu' tu e' nditja a te saa e' ña kuni a, te sakan' tu nj sandoó ndiká a yoo' nuu' kuachj e'. ³¹ Sakan' nj xaa Ndiosí sakan' ña naa yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'án a ndii: "Naa' kuni ka'an ninu yoo ka ndii, na ka'an ninu nja xa'a' ña nj xaa xto'o e' Ndiosí xa'a' nja", kachi a.

2

Ka'án Pablo ña nj xi'i Cristo nuu' krusín xa'a' kuachj e'

¹ Ñani ta'an' j, sakan' na kij' nj xa'an ka'an ndoso' j mii' ndiee' ndo' tu'un ña nj natjin j nda'a' Ndiosí ndii, nj tiin' j tu'un ña xasuvi', nj ndee nj tiin' tu j ña ndichi.

² Süu' jaan' ndii nj chituní j ña ka'an j xiin' ndo' xa'a' Jesús kujtj' xiin' xa'a' ña nj xi'i a nuu' krusín xa'a' kuachj e'. ³ Te nj yoo ndiee' j, te ndee kisi' vi' a yu'u ña yi'vi j kij' nj xika j mii' ndiee' ndo' jaan'. ⁴ Te kij' nj ka'an ndoso' j tu'un va'a xa'a' Jesús nuu' ndo' ndii, nj tiin' j tu'un ña xasuvi' ña ndichi ne yivi' jin yivi' yo'o'. Süu' jaan' ndii ña ndiee' Espiritu Santo nj nia'a ndo'ó xiin' tu'un ña nj ka'an ndoso' j jaan'. ⁵ Sakan' te kotijn ndiaa ña ini ndo' xini ndo' Jesús jaan' ña ndiee' Ndiosí, te kotijn ndiaa a ña ndichi ne yivi' jin yivi' yo'o'.

Kumi' e' ña ndichi xaa' Espiritu Santo

⁶ Ndisu ka'án ndu xiin' ña ndichi nuu' ne xa ita' nj' nuu' ichi' Jesús. Te ndii, ña ndichi ña ka'án ndu jaan' ndii, süu' ña ndichi jin yivi' yo'o' nduu' a, nj ndee süu' ña ndichi ne xini tuni xa'ndia chuun' jin yivi' yo'o' nduu' a. Ne jaan' ndii, xa kua'an ndoñu'u' nja. ⁷ Te ndu'u ndii, sania'a ndu ña ndichi ña nj yoo si'e, ña xini mii' kujtj' Ndiosí ndee kij' tia'an kasa'a a jin yivi', ña nj chituní a xa'a' e' te natjin e' ña ndatun' saa a. ⁸ Te ña ndichi jaan' ndii, ndee jin te xa'ndia chuun' jin yivi' yo'o' nj kundani a. Sakan' ña naa' nj kundani ra a ndii, ka'ni' ra xto'o e', ña ndatun' koo' chukuu', nuu' krusín. ⁹ Te ndii, naa yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'án a ndii:

Ña'a ña kōo' kivi' nj xini nduchi' nuu' ne yivi',
xiin' ña kōo' kivi' nj xini so'o nja,
xiin' ña kōo' kivi' nj xanini nja nduu'
ñā nj xava'a Ndiosí xa'a' ne ndani
ñā'a'.

Sakan' yoso' a. ¹⁰ Ndisu nj satuvi' Ndiosí sakuu' ña jaan' nuu' e' nj xaa Espiritu Santo, sakan' ña Espiritu Santo jaan' ndii, xini a sakuu' ña yoo' si'e ndee maa' nimá Ndiosí. ¹¹ Kuachj ndii ndee jin e' xini saa xanini inga ne yivi', süu' jaan' ndii jin ndaa' mii' nja xiin' nimá kujtj' nja xini yoo nduu' a xanini nja. Sakan' tu ndee jin e' xini yoo nduu' a xanini Ndiosí, süu' jaan' ndii Espiritu Santo kujtj' nduu' ña xini ña xanini a. ¹² Te yoo' ndii, nj natjin e' espíritu ña nduu' kuenta jin yivi' yo'o', süu' jaan' ndii nj natjin e'

Espíritu ña kuaxi nda'a' Ndiosí te kuvi kundani e' sakuu' ña ni saman' a yoo'.
 13 Te sania'á ndu xa'a' ña jaan' xiin' tu'un ña sania'á Espíritu Ndiosí ndu'u, te süu' sania'á ndu a xiin' ña xini tuni mji' ndu. Süu' jaan' ndii xiin' tu'un ña natiin' ndu nuu' Espíritu Santo sania'á ndu xa'a' ña ka'an xa'a' Ndiosí. 14 Ndisu ne yivi', ne köo' Espíritu Santo naá nimá ndii, küvi natijn nja ña sania'á Espíritu Santo jaan', sakan' ña nuu' ne jaan' ndii, siki kuiti' nduu' a, te ni ndee küvi tu kundani nja a. Sakan' ña ne naá Espíritu Santo nimá kuiti' kuvi kundani ña jaan'. 15 Sakan' ña ne naá Espíritu Santo nimá ndii, kuvi nakuni nja sakuu' ña'a, ndisu ne jaan' ndii, ndee jin ne yivi' küvi nakuni ña'a'. 16 Naa yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'an a ndii: "Köo' xini ña xanini xto'o e' Ndiosí, te köo' tu kuvi sania'á ña'a'", sakan' yoso' a. Ndisu kundani yoo' ña jaan' sakan' ña xanini e' saq xanini Cristo.

3

Xachuun' inga' Pablo xiin' Apolos nuu' Jesús

1 Ñani ta'an' i, ni kuvi ka'an i xiin' ndo' ndee naa xaa' i xiin' ne xa xaa' ña kuni Espíritu Santo. Süu' jaan' ndii ni ka'an i xiin' ndo' ndee naa ne xaa' ña ka'an nimá mji', uun ndee naa ne kuañu'u nuu' ichi' Cristo. 2 Ni sania'á i ndo'ó ña xaku vixi kuiti' ndee naa xaa' e' xiin' ne kuañu'u ne chichin', ña sako'o' e' nja lechin kuiti', te taxí e' kaxi' nja ña xaxi' naa ña xaxi' yoo' ne xixa. Sakan' ni xaa' i sakan' ña ndo'ó ndii, ni kuvi natijn ndo' ña ndichi xa'a' Ndiosí, te tia'an kuvi natijn ndo' a ndee vitin, 3 sakan' ña kusaa' xaa' ka ndo' ña ka'an nimá mji' ndo', naa kuu' ña kuiñu ndo', xiin' ña kani' ta'an' ka ndo' kuento, xiin' ña nata'vi' ta'an' ndo'. Te xiin' ña jaan' nia'á ndo' ña kusaa' nduu' ka ndo' ne xaa' ña ka'an nimá mji' kuiti' ndo' ndee naa ne yivi' ne xini yoo Ndiosí. 4 Sakan' suu, kij' ka'an sava ndo' ndii: "Yu'u ndii, kuenta Pablo nduu' i", kachi ndo'. Te sava tuku ndo' ka'an ndii: "Yu'u ndii, kuenta Apolos nduu' i", kachi ndo'. Te kij' xaa' ndo' sakan' ndii, jin kachi xaa' ndo' te sakan' xaa' ne xaa' ña ka'an nimá mji' kuiti'.

5 ¿Yoo nduu' Pablo, xanini ndo'ó, uun yoo nduu' Apolos, xanini tu ndo'? Ndu'u ndii, te xika' nuu' nuu' Ndiosí kuiti' nduu' ndu, te xiin' ña sania'á ndu ini ndo' xini ndo' Jesús. Ndisu i'in ndu ni xaa ña ni ka'an chuun' xto'o e' Ndiosí xiin' kuiti' ndu. 6 Yu'u ni chi'i tu'un a nimá ndo', te Apolos ni koso a, ndisu mii' Ndiosí ni sakuu' nuu' a. 7 Xa'a' a jaan' na süu' te ka'nu' ka nduu' te chi'i', te ni ndee te kosó. Süu' jaan' ndii mji' Ndiosí nduu' ña ka'nu' ka, sakan' ña suvi a sakuu' nuu' ña'a'. 8 Sakan' ña te chi'i' xiin' te kosó ndii, jin kachi te nduu' ra, tee' ndee xakoo xakoo ya'vi ra xa'a' chuun ña ni xaa i'in ra. 9 Sakan' ña ndu'u ndii, te xaa' chuun nuu' Ndiosí kuiti' nduu' ndu, te ndo'ó nduu' ndee naa ñu'u' mii' xachuun' a, te nduu' tu ndo' ndee naa vi'e a ña xa'a a.

10 Te xa'a' a ña ndani mii' Ndiosí yu'u ndii, ni taxí a kumi' i ña chuun, te nduu' i ndee naa te xa'a vi'e. Xa'a' a jaan' na sakan' i xa'a' vi'e, te tuku te yivi' saka' vi'e jaan'. Ndisu kuni a ña koto va'a te saka' vi'e jaan' saq saka' ra a. 11 Sakan' ña ndee jin ne yivi' küvi sakan' i xa'a' inga vi'e mii' xa iin' ña jaan'. Te xa'a' vi'e ña xa iin' jaan' ndii, Jesucristo nduu' a. 12 Kuachi ndii, xa'a' vi'e jaan' ndii, kuvi saka' e' xiin' oro, uun xiin' plata, uun xiin' yuu' ndatun', uun xiin' itun', uun xiin' itia, uun xiin' ñuu' nda'a' tun' koko. 13 Ndisu i'in chuun ña ni xaa i'in e' natuvi kij' koto kua'a ña'a' Ndiosí kivi' so'o' ndi'i'. Sakan' ña xiin' ñu'u' koto kua'a a i'in ña jaan' naa' chuun va'a nduu' a, uun naa' süvi a. 14 Naa' köo' a ni ndo'o' vi'e ña ni saka' yoo ka ndii, natijn nja ña va'a ña taxí Ndiosí nda'a' nja. 15 Ndisu naa' koto a ndii, ndoñu'u' xachi' chuun ña ni xaa nja. Tee' ndee kaku mji' nja ndii, kundo'o nja ndee naa ne xka'ndia nuu' ñu'u'.

16 ¿Ñaa' xini ndo' ña yukun' Ndiosí nduu' ndo', te naá Espíritu Santo nimá ndo'? 17 Sakan' ña naa' xika' yoo ka sandoñu'u' nja yukun' Ndiosí jaan' ndii, sandoñu'u' tu Ndiosí mii' ne jaan'. Kuachi ndii, yukun' jaan' ndii, ña su'un nduu' a, te xa mii' ndo'ó nduu' yukun' jaan'.

18 Küni xa'an' xiin' mii' mji' ndee jin ndo'. Naa' xanini sava ndo'ó ña ndichi

ndo' xiin' ña xini tuní ñin yivi' yo'o' ndii, kuú ndo' ndee naa ne xini tuní xiin' ña ndichi jaan', sakan' te kuví kunduu ndo' ne xini tuní xna'a nuu' ña ndichi Ndiosí. ¹⁹ Kuachí ndii, ña ndichi ña nduu' kuenta ñin yivi' yo'o' ndii, ña kúu' kaxi' nduu' a nuu' Ndiosí naa yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'án a ndii: "Nakasi Ndiosí ne ndichi nuu' ña xini tuní saka mii' ña." ²⁰ Te ka'án tu a ndii: "Xini xto'o e' Ndiosí ña ña xanini ne ndichi ndii, ña kúu' kaxi' nduu' a", kachi a. ²¹ Xa'a' a jaan' na va'a kuñuñu' ndo' xa'a' ña ndikún ndo' ñin te yivi' ñin yivi' yo'o'. Sakan' ña sakuu' ña'a nduu' kuenta mii' ndo', ²² naa kuu' yu'u, te nduu' Pablo, xiin' te nduu' Apolos, xiin' te nduu' Pedro, xiin' ñin yivi' yo'o', xiin' kivi' ñuu, xiin' ña xi'í, xiin' ña xka'ndiá vitin, xiin' ña xka'ndiá nuu' ku'un e' ndii, sakuu' ña jaan' nduu' kuenta mii' ndo'. ²³ Te ndo'ó nduu' kuenta Cristo, te Cristo jaan' nduu' kuenta Ndiosí.

4

Ka'án Pablo xa'a' ña xaa' ra tein ne nakayá xa'a' Jesús

¹ Xa'a' a jaan' na kuní a ña kundani ndo' ña ndu'u ndii, te xika' nuu' nuu' Cristo kuiti' nduu' ndu, te ni sakuiso' chuun' a ndu te sania'á ndu ña xini mii' kuiti' Ndiosí. ² Te yoo ka ni tiso chuun', te saa ña ñin chuun' ndii, kuní a ña ña'a ña ña ne xachuun' ndaku nduu' ña. ³ Yu'u ndii, ndi'ni xachi' i naa' natava' ndo'ó kuenta kuu' i, uun naa' natava' te yivi' kuenta kuu' i mii' xa'nú ra kuachí. Ndee mii' ndii, natava' i kuenta ña kuu' mii' i. ⁴ Ndisu tee' ndee xini kaxi' i ña naá va'a nimá i ndii, süu' xa'a' a jaan' na nduu' i te ndaku xachi' nimá nuu' Ndiosí. Kuachí ndii xto'o e' Jesús nduu' ña sana'má yu'u. ⁵ Xa'a' a jaan' na natava' ndo' kuenta kuu' ndee ñin ne yivi' ña kuní ka xaa kivi' so'o' ndi'i, süu' jaan' ndii ndiatu' ndo' ndee nandiko' xto'o e' Jesús. Sakan' ña ña jaan' nduu' ña sanatuví sakuu' ña xaa' si'e e' xiin' sakuu' ña xanini nimá e', te natin i'in e' ña tiin' ka'nu' saa xata'an natin e' nda'a' Ndiosí.

⁶ Ñani ta'an' i, ni ka'an' i xa'a' ña xaa' Apolos xiin' ña xaa' mii' i xa'a' ña va'a mii' ndo'. Sakan' te kuní ndo' saa

xaa' ndu, te ña jaan' kundikun ndo' saa ndo', te saa kuiti' ndo' ña yoso' nuu' tutu Ndiosí, sakan' te ndee ñin ndo' sañuñu' xiin' mii' mii' ña xtaní ka ndo' saa xaa' ñin ra te sakan' inga ra. ⁷ Kuachí ndii, yoo nduu' ndo'ó, tuu ndo', na natava' ndo' kuenta kuu' te jaan'? Te, yoo nduu' ña kumi' ndo' ni taxi' Ndiosí nda'a' ndo'? Sakuu' a ni taxi' a jaan'. Naa' suvi' a ni taxi' a ndii, ndichun na xañuñu' xiin' mii' ndo' ndee naa' ni ki'in ndo' a xiin' ña ndee' mii' ndo'?

⁸ Xanini ndo' ña koo' a kuní xachi' ka nuu' ndo', te xa vika' va ndo', te xa nduu' tu ndo' ndee naa ne xa'ndia chuun' kuu' nuu', te kuasa' ka kuní ndu nuu' ndo'. Va'a ya'a naa' sakan', te nduu' xna'a ndo' ne xa'ndia chuun' kuu' nuu', te kuví ka'ndia chuun' na ndu'u xiin' ndo'. ⁹ Kuachí ndii tuu yu'u ndii, ndu'u, te tianu' Jesús sania'á ichi' a ndii, ni xata yukun Ndiosí ndu ndee so'o' ndi'i' ndee naa te xa ni xaa ndei' ña kuví ra. Sakan' ña xa ni nandu ndu ndee naa ña sii' ñin yivi' yo'o' nuu' ángele xiin' nuu' ne yivi'. ¹⁰ Te xa'a' a ña saxinú ndu ña kuní Cristo na nduu' ndu ndee naa te kuu' kaxi' nuu' ne yivi', ndisu ndo'ó ndii, ne kuu' kaxi' va nduu' ndo' ni xaa Cristo, kachi mii' ndo'. Ndu'u ndii, koo' ndee' ndu, ndisu ndo'ó ndii, ndee' va ndo' nuu' mii' ndo'. Ndo'ó ndii, xito' ka'nu' ne yivi' ndo'ó, ndisu ndu'u ndii, ndasi' ña ndu. ¹¹ Ndee kivi' vitin ndii, xi'í va ndu soko, te ichi' tu ndu tikui, te kuní tu toto ndu, te mii' tu kuu' ne yivi' xiin' ndu, te koo' tu vi'e mii' ndee' ndu. ¹² Te xavi xava'a ndu xachuun' ndu te tiaku ndu, te kii' kanja'a ne yivi' xiin' ndu ndii, ka'án ndu xiin' Ndiosí ña sañu'u' ña'a' a, te kii' mii' kuu' ña xiin' ndu ndii, kundieni ndu xa'a' ña. ¹³ Te kii' kanja'a ña xiin' ndu ndii, ka'án va'a ndu xiin' ña. Te ndee vitin ndii, xaa' ña xiin' ndu ndee naa xaa' e' xiin' mii' in' ña yoo ñin yivi' kuiti', uun ndee na xaa' e' xiin' ña xa ni ndoo ndoso'.

¹⁴ Süu' ke'i i ña yo'o' te saka'an' i ndo'ó, süu' jaan' ndii ke'i e te chituní i ndo'ó ndee naa si'e mii' i, sakan' ña ndani va i ndo'ó. ¹⁵ Sakan' na tee' ndee kumi' ndo' uxí mií te sania'á ndo'ó ichi' Cristo, ndisu yuva' ndo' ndii, ñin ndaa' kuiti' kuu' ra. Te yu'u nduu' yuva' ndo' jaan',

sakan' ña suvi i ni ka'an ndoso' tu'un va'a xa'a' Jesús nuu' ndo', te ni natijn ndo' a. ¹⁶ Xa'a' a jaan' na ka'an nda'vi i xiin' ndo' ña kundikun ndo' ña xaa' i. ¹⁷ Xa'a' a jaan' tu na ni ti'vi i Timoteo nuu' ndo', te nduu' ndee naa si'e i, te ndani va i, te te yo'o' ndii, xika' ndaku va ra ichi' xto'o e' Jesús. Te yo'o' sanaka'an' ndo'ó saa xika' yu'u nuu' ichi' Cristo xiin' saa sania'á i ne nakayá xa'a' Jesús mii' ka kua'an i. ¹⁸ Ndisu sava ndo' ndii, xa ni kuñuñu' va ndo', te tuu ndo' ña ndee naa koo' kivi' ku'un ka i mii' ndiee' ndo'. ¹⁹ Ndisu naa' ni taxí xto'o e' ndii, ku'un achi i mii' ndiee' ndo', te kuni i naa' ndixa kumi' xna'a te ñuñu' jaan' ña ndiee' Ndiosí, uun xanu'u tu'un nda'vi so'o kuiti' ka'an ra. ²⁰ Kuachi ndii, kij' xa'ndia chuun' Ndiosí nimá e' ndii, süu' tu'un nda'vi so'o kuiti' ka'an e', süu' jaan' ndii nia'á e' ña kumi' e' ña ndiee' a. ²¹ ¿Saa kuni ndo' xaa i mii' ndiee' ndo'? ¿Ñáá kuni ndo' ña xaa i xiin' iin nduku te kutun' i ndo'ó, uun ñáá kuni ndo' ña xaa maso i xiin' ña ndani va i ndo'ó?

5

Ka'an chuun' Pablo ña xta'ni' nia tein nia te xaa' kuachi xiin' si'i' nda'vi ra

¹ Xini i kuento ña yoo iin te yivi', te kumi' musa tein ndo', te ña jaan' ndii, ndee ne tuku' xaa' a, sakan' ña te jaan' ndii, si'i' nda'vi ra ndiaka' ra. ² Te ndo'ó ndii, kusaa' xañuñu' ka ndo' tee' ndee xaa' te jaan' sakan'. Naa' va'a iin yivi' ndii, kusuchi' ini ndo' xa'a' ña jaan', te xta'ni' ndo' te xaa' ña kini jaan' tein ndo'. ³ Te yu'u ndii, tee' ndee koo' i yoo tein ndo' ndii, kanini ndo' ndee naa ndu'u' i xiin' ndo'. Tee' ndee xika' ndu'u' i ndii, xa ni katun' i te xaa' ña kini jaan'. ⁴ Te kij' nakayá ndo' xa'a' xto'o e' Jesucristo xiin' ña ndiee' a ndii, koq tu nimá yu'u xiin' ndo', te xiin' ña ndiee' xto'o e' Jesucristo ⁵ sanakua'a ndo' te xaa' ña kini jaan' nda'a' ña ndiva'a, te sakan' ndoñu'u' xachi' ña ndioo' ini ñu'u' nde'i ra, te kaku nimá ra kij' nandiko' xto'o e' Jesucristo.

⁶ Te ndo'ó ndii, va'a ña kusaa' xañuñu' ka ndo'. ¿Ñáá xini ndo' ña sie kuiti' yuchi' levadura te saki'ví pachi a sakuu' ixan'

xita' va'a? ⁷ Xa'a' a jaan' na kuxioo ndo' nuu' kuachi naa ña ni xaa te yivi' jaan', ña nduu' ndee naa yuchi' levadura yata', ña saki'ví pachi xita' va'a te sativi' a ndo'ó. Te sakan' kunduu ndo' ndee naa ixan' xaa' ña koo' yuchi' jaan' saká xiin'. Te mii' ndo'ó nduu' ndee naa xita' va'a jaan', ña xi xixi' e' kij' nasukú viko' pascua. Sakan' ña Cristo nduu' ndee naa mbee sie, ti' xa'ni' ne yivi' viko' pascua jaan', te ni nasoko' xiin' mii' mii' a xa'a' kuachi e'. ⁸ Sakan' na kui' kuni a ña saka'nu' e' viko' pascua jaan' kuenta Jesús xiin' ña ndoo nimá e' xiin' ña ndixa, te kunduu a ndee naa xita' va'a ti'e' ña koo' yuchi' levadura yata' jaan' saká xiin'. Sakan' ña yuchi' jaan' ndii, nduu' a ndee naa kuachi xiin' ndee naa ña nia'a.

⁹ Xa ni ka'an i xiin' ndo' xiin' inga tutu ña ni ti'vi' nuu' i ña kundiaqa ta'an' ndo' xiin' ne kumi' musa. ¹⁰ Ndisu süu' xiin' ña ni ka'an i jaan' kuni kachi i ña kuxioo xachi' ndo' nuu' ne yivi', ne nduu' kuenta iin yivi', naa kuu' ne kumi' musa, xiin' ne ndioo' ini va xa'a' ña'a inga ne yivi', xiin' ne kui'na', xiin' ne xaka'nu' ndiosí saka. Sakan' ña naa' kuxioo xachi' ndo' nuu' ne jaan' ndii, kuni a ña kiee xachi' ndo' nuu' ñu'u' iin yivi' yo'o'. ¹¹ Ña ni kuni yu'u ka'an i ndii, ña kundiaqa ta'an' ka ndo' xiin' ne ka'an ña ndikun nia ichi' Jesús, ndisu kumi' nia musa nia, te nduu' tu nia ne ndioo' ini va xa'a' ña'a inga ne yivi', te xaka'nu' tu nia ndiosí saka, te tiin' kuachi nianí tu nia ne yivi', te nduu' tu nia ne xini, te kui'na' tu nia. Te xiin' ne jaan' ndii, ni ndee küxi inga' ndo'. ¹² Kuachi ndii koo' ndee iin xa'a' ña sana'má yu'u ne nduu' kuenta iin yivi'. Ndisu ndo'ó nduu' ne kuni a sana'má ne nduu' kuenta Jesús xiin' ndo'. ¹³ Sakan' ña mii' Ndiosí sana'má ne nduu' kuenta iin yivi' jaan'. Xa'a' a jaan' na xta'ni' ndo' te xaa' ña kini, te ndiaka' si'i' nda'vi jaan' tein ndo'.

6

Nakoo ndo' ña maní' xiin' ta'an' ndo' tein mii' ndo' kij' yoo tu'un kui'e

¹ Kij' yoo iin ndo' tu'un kui'e xiin' iin ne xika' ichi' Jesús xiin' e' ndii, va'a xaa' ndo' naa' ku'un ndo' nuu' te ndiso' chuun'

vì'e kuächì, te tìin kuächì ta'an' ndo', süu' jaan' ndii kuní a ña ku'un ndo' nuu' te xa'ndia chuun' nuu' ne nduu' kuenta Jesús xiin' e', te ka'an ndo' ña jaan' xiin' ra. ² Kuächì ndii, yoo', ne nduu' kuenta Ndiosí, nduu' ne sana'má ne yivi' ìin yivi' kivi' so'o' ndi'i'. Naa' sakan' nduu' a ndii, ¿ndichun na kùvi ka'nu ndo' kuächì kualì kuso'o' jaan'? ³ ¿Ñáá xini ndo' ña yoo' sana'má ndee ángele nuu' ku'un e'? Naa' sakan' nduu' a ndii, kùvi ka'vi' ka'nu ndo' kuächì ña yoo' ìin yivi' yo'o'. ⁴ Xa'a' a jaan' na kiji' yoo' ndo' tu'un kui'e tein ndo' ndii, koo' ndee ìin xa'a' ña ku'un ka'an kuächì ndo' xa'a' ta'an' ndo' nuu' te xa'ndia chuun' vì'e kuächì, te nduu' kuenta Jesús. ⁵ Ka'an ì ña yo'o' xiin' ndo', sakan' te kuka'an nuu' ndo'. ¿Saa ka'vi' tu' koo' ndee ìin ne kùvi ka'nu kuächì xa'a' tu'un kui'e ña yoo' tein mii' ndo' jaan'? ⁶ Sakan' ña süu' kuenta'an' mii' kùti' ndo', süu' jaan' ndii ndee nuu' te xa'ndia chuun' vì'e kuächì, te nduu' kuenta Jesús, kua'an ndo' kuenta'an' ndo'.

⁷ Sakan' na kuii', xa'a' a ña kuenta'an' ndo' jaan' kùti' ndii, nia'a ndo' ña ita' ni'i ndo' nuu' ichi' Jesús. Ndee va'a ka' naa' kundièni ndo' ña saa ka'kuu' ne yivi' xiin' ndo', te va'a ka' naa' kundièni tu' ndo' kiji' xaku'na' ña ña'a ndo'. ⁸ Ndisu ndo'ó nduu' ne saa ka'kuu' xiin' ne yivi' ndee ne ta'an' ndo', ne nakaya' xiin' ndo' xa'a' Jesús, te xaku'na' tu' ndo' ña'a ña.

⁹ Saa ka'vi' tu' tüvi' nuu' ndo' ña ne xaa' ña ña'a ndii, kundu'u ña kuenta ña xa'ndia chuun' Ndiosí. Kùni xa'an' xiin' mii' mii' ndo', sakan' ña ne xaa' ña xiin' ndii, kundièe ña ìkan', te sakan' tu' ne xaka'nu' ndiosí saka, te sakan' ni' tu' ne kumi' musa, te sakan' ni' tu' te yivi', te sananduu' xiin' mii' ña'a', te sakan' tu' te yivi', te kixin' xiin' inga' te yivi', ¹⁰ te ni' ndee ne kui'na', te ni' ndee ne ndioo' ìni va' xa'a' ña'a inga' ne yivi', te ni' ndee ne nduu' ne xini, te ni' ndee ne tiin kuächì nianí, te ni' ndee ne xini xa'an' ne yivi', te na'in' ña xu'un' ne jaan' ndii, ndee ìin ne jaan' kundièe mii' xa'ndia chuun' Ndiosí jaan'. ¹¹ Te sakan' ni' xaa' sava' ndo'ó nuu' ni' kixin'. Ndisu vitin' ndii, xa' ni' ndasandoo' Ndiosí ndo'ó nuu' kuächì ndo', te xa' ni' ndasandu'u tu' a ndo'ó nditia' mii' a, te

nduu' ndo' ne ni' xandaku' a nimá nuu' a xiin' ña ndièe' xto'o' e' Jesucristo, te sakan' tu' xiin' ña ndièe' Espiritu Ndiosí.

Kuxioo' e' nuu' ña xiin'

¹² “Sakuu' nuu' a kùvi saa' i'”, kachi ne yivi', ndisu süu' sakuu' a nduu' ña chindiee' yoo'. “Sakuu' nuu' a kùvi saa' i'”, kachi ña, ndisu va'a taxì e' ña viko' ni'i' ndee ìin ña jaan' yoo'. ¹³ Te sakan' tu' ka'an sava' ña ndii: “Ña xaxi' e' ndii, ña kuní tixin' e' nduu' a, te tixin' e' ndii, ña kuní ña xaxi' nduu' a”, kachi ña. Ndi'xa' ka'an ña, ndisu sandoo'nu'u' Ndiosí uvi' saa' ña jaan'. Te ndii, ñu'u' nde'i' e' ndii, süu' ni' xa'a' ña'a' xto'o' e' Ndiosí te saa' e' ña xiin' xiin' a. Süu' jaan' ndii ni' xa'a' ña'a' a xa'a' mii' a, te suvi' tu' a nduu' xto'o' ñu'u' nde'i' e' jaan'. ¹⁴ Saa' ni' ni' sanatiaku' Ndiosí xto'o' e' Jesús ndii, ni' sakan' tu' sanatiaku' a yoo' xiin' ña ndièe' a. ¹⁵ Saa' ka'vi' tu' xini ndo' ña kuenta Cristo nduu' ñu'u' nde'i' e'. ¿Ñáá xanini ndo' ña kùvi sanduiin' e' ñu'u' nde'i' e', ña nduu' kuenta Cristo, xiin' ñu'u' nde'i' ìin ña'a' ña' xiin'? Va'a xachi' sakan' ran'. ¹⁶ Saa' ka'vi' tu' xini ndo' ña te sanduiin' ñu'u' nde'i' ra xiin' ñu'u' nde'i' ìin ña'a' ña' xiin' ndii, ìin ndaa' nanduu' ra xiin' ña'a' jaan', naa' yoso' a nuu' tutu' Ndiosí mii' ka'an a ndii: “Ìin ndaa' ñu'u' nde'i' nanduu' uvi' saa' ña.” Sakan' yoso' a. ¹⁷ Ndisu ne sanduiin' xiin' mii' xiin' xto'o' e' Jesús ndii, ìin ndaa' nanduu' nimá ña xiin' a.

¹⁸ Sakan' na kuii' kunu' ndo' nuu' ña xiin', kuächì ndii, ndee ka' tuku' nuu' kuächì ña xaa' ne yivi' ndii, süu' xiin' ñu'u' nde'i' ña xaa' ña a. Ndisu ne xaa' ña kiji' jaan' ndii, xiin' ñu'u' nde'i' ña xaa' ña a. ¹⁹ Saa' ka'vi' tu' xini ndo' ña ñu'u' nde'i' ndo' jaan' ndii, nduu' a ndee naa' yukun' Espiritu Santo ña ni' taxì Ndiosí nuu' ndo', te naa' a nimá ndo'. Te süu' ña'a' mii' ndo' nduu' ñu'u' nde'i' ndo' jaan', ²⁰ kuächì ndii ya'vi' va' ni' cha'vi' Ndiosí xa'a' ndo'. Sakan' na kuní a ña saka'nu' ña'a' ndo' xiin' ñu'u' nde'i' ndo' xiin' nimá ndo', sakan' ña ña'a' mii' a nduu' ña jaan'.

7

Ka'án Pablo saa kuní a kundíee ne yivi' kii' tunda'á nja

¹ Te vitiin kuni nakuiin i ña ni ndatu'un' ndo' yu'u nuu' tutu, ña ni ti'vi' ndo' nuu' i, ña ka'án naa' va'a ña kusun te yivi' xiin' ña'a'. ² Ndisu xa'a' a ña iyo va koyo e' nuu' ña xiin' ndii, tuu yu'u ña va'a ka ña i'in te yivi' ndii, koq ña' si'i' ra, te i'in ña'a' ndii, koq ii' a. ³ Te ii' ña'a' ndii, kuní a ña saxinú ra ña kusun ra xiin' ña' si'i' ra, te sakan' tu ña' si'i' iin te yivi' ndii, kuní a ña saxinú a' ña kusun a' xiin' ii' a'. ⁴ Ña'a' ndii, süu' ña'a' mii' a' nduu' ñu'u' nde'i' a', süu' jaan' ndii ña'a' ii' a' nduu' a. Te sakan' tu te yivi' ndii, süu' ña'a' mii' ra nduu' ñu'u' nde'i' ra, süu' jaan' ndii ña'a' ña' si'i' ra nduu' a. ⁵ Xa'a' a jaan' na ka'an yu'u' ndo' ña kusun xiin' ta'an' ndo'. Ndisu naa' ni ndoo ndo' kuento ña koq ii' ndo' iin xa'a' te ka'an ndo' xiin' Ndiosí ndii, va'a sakan'. Te kii' ndi'i ña jaan' ndii, kuní a ña kusun xiin' ta'an' ni tukuu' ndo', saa' iin kii' te samaña ña ndiva'a ndo'ó, te koyo ndo' nuu' kuachi xa'a' a ña kundieni ndo'.

⁶ Sakuu' ña yo'ó' ka'án i xiin' ndo' saa tuu mii' yu'u, ndisu süu' iin ña ka'án chuun' i nuu' ndo' nduu' a. ⁷ Tuu yu'u ndii, va'a ka naa' ndoo iin ndaa' sakuu' ne yivi' ndee naa yu'u, ndisu i'in ne yivi' ndii, ni taxí Ndiosí ña siin' kaka nja iin yivi'. Sava nja ni taxí a ña ndoo mii' nja saa yoo nja, te sava tuku nja ni taxí a ña tunda'a' nja.

⁸ Sakan' na kuu' ka'án i xiin' ne ndiee' iin ndaa', xiin' ne kuaan' ña va'a ka ndoo mii' nja kundíee nja saa yoo nja ndee naa yu'u. ⁹ Ndisu naa' kundieni nja ña koq ii' nja nuu' ña kuni kusun xiin' ta'an' nja ndii, ndee chaa' ka na tunda'a' nja te sakan' ña ndíee' va ndo'o' nja xa'a' ña kuni kusun xiin' ta'an' nja.

¹⁰ Ne xa ni tunda'a' ndii, ña yo'ó' ka'án chuun' i nuu' nja, ndisu süu' ña ka'án chuun' mii' i nduu' a, süu' jaan' ndii, ña ka'án chuun' xto'ó e' nduu' a. Ña ña'a' ndii, kuní a ña nakoq a ii' a'. ¹¹ Te naa' xa ni nata'vi' ta'an' iin ña'a' xiin' ii' a' ndii, na tunda'a' ka a', uun na nakoq nja ña maní' xiin' ta'an' nja. Te sakan' tu tiaa ndii, na nata'vi' ta'an' ra xiin' ña si'i' ra.

¹² Te ña kuni i ka'an i xiin' sakuu' inga ndo' vitiin ndii, süu' ña ni ka'an chuun' xto'ó e' Jesús nduu' ka a. Naa' yoo iin te ndikún ichi' Jesús xiin' e', te ndikún ña' si'i' ra ichi' Jesús, ndisu xindoó nimá a' ña kundu'u' a' xiin' ra ndii, na nata'vi' ta'an' ra xiin' a'. ¹³ Te naa' yoo iin ña'a', ña' ndikún ichi' Jesús xiin' e', te ndikún ii' a' ichi' Jesús, ndisu xindoó nimá ra ña kundu'u' ra xiin' a' ndii, na nata'vi' ta'an' a' xiin' ra'. ¹⁴ Sakan' ña iin te yivi', te ndikún ichi' Jesús ndii, nduu' ra nditia Ndiosí nuu' a xa'a' a ña ndikún ña' si'i' ra ichi' Jesús. Te iin kachi tu iin ña'a' ña' ndikún ichi' Jesús ndii, nduu' a' nditia Ndiosí nuu' a xa'a' ña ndikún ii' a' ichi' Jesús. Naa' süu' sakan' nduu' a ndii, süu' ne ndoo nduu' si'e nja nuu' Ndiosí. Ndisu nditia Ndiosí nduu' tu si'e nja jaan' vitiin. ¹⁵ Ndisu naa' kuni nata'vi' ta'an' ne ndikún ichi' Jesús jaan' ndii, na saa nja a. Sakan' ña ne ndikún ichi' Jesús ndii, kuasa' kande'i' ña kundia'ka ta'an' ka nja xiin' ne jaan'. Sakan' ña Ndiosí ndii, kuní a ña kundíee maní' e'. ¹⁶ Ndo'ó, ña'a', xini ndo' naa' kuein' kuví sakundikún ndo' ii' ndo' ichi' Jesús. Te ndo'ó, te yivi', xini tu ndo'ó naa' kuein' kuví sakundikún ndo' ña' si'i' ndo' ichi' Jesús.

¹⁷ I'in ndo' kuní a kaka saa ni ka'an tuni xto'ó e' xiin' ndo' kii' ni kana a ndo'ó te kaka ndo' ichi' a. Ña kaa' nduu' ña sanía'á i sakuu' xaan' mii' nakayá ne yivi' xa'a' Jesús. ¹⁸ Naa' xa yoo tuni iin' sava ndo'ó kii' ni kana Ndiosí ndo'ó te kaka ndo' ichi' Jesús ndii, na ndoo mii' a iin' ndo', te naa' sava ndo' ni yoo a iin' ndii, kasa'a' ndo' a iin' ndo'. ¹⁹ Kuasa' chindíee' a ña kasa'a' e' tuni iin' e', uun naa' kasa'a' e' iin' e'. Ña ka'nu' ka nduu' a ña saxinu e' ña ka'án chuun' Ndiosí xiin' e'. ²⁰ Sakan' na kuu' na kaka i'in e' saa yoo e' kii' ni kana Ndiosí yoo te kaka e' ichi' a. ²¹ Naa' ni xiko ni'i' iin xto'ó ndo'ó kii' ni kana Ndiosí ndo'ó nuu' ichi' a ndii, kundí'ni ndo' xa'a' ña jaan'. Ndisu naa' kuví ndoo ndiká ndo' nuu' xto'ó jaan' ndii, saa ndo' a. ²² Kuachi ndii, naa' ni xiko ni'i' ña'a' iin xto'ó kii' ni kana ña'a' xto'ó e' Ndiosí ndii, ni sandoó ndiká ña'a' a te kunduu nja kuenta a, ndisu ne ni xika ndiká kii' ni kana ña'a' xto'ó e' Ndiosí ndii, ne xika'

nuu' nuu' Cristo ni nandu'u nja. ²³ Sakan' ña kii' ni sandoó ndiká Ndiosí yoo' ña ni xi'i Cristo xa'a' e' ndii, kua'a' va ni cha'vi a. Xa'a' a jaan' na kuni a ña taxi' ndo' viko ni'i' ndee jin ne yivi' ndo'ó. ²⁴ Sakan' na kuii', ñani ta'an' i, na kaka nuu i'in ndo' nuu' Ndiosí saa ni yoo ndo' kii' ni kana a ndo'ó te kaka ndo' ichi' a.

²⁵ Te xa'a' ne tia'an tunda'a' ndii, koo' ndee jin ña ka'an chuun' xto'o e' taxi' i, ndisu kuví taxi i ña tuu mii' i, te kuví ini ndo' kuni ndo' yu'u xa'a' a ña ni kuvita ini Ndiosí xa'a' i. ²⁶ Tuu yu'u ndii, va'a ka na kaka i'in e' saa yoo e' kii' ni kana Ndiosí yoo' te kaka e' ichi' a xa'a' a ña ni kuví tundo'o' kaa' jin yivi' ña ndee' e' vitin. ²⁷ Naa' yoo ña si'i' ndo' ndii, nata'vi ta'an' ndo' xiin' a', te naa' koo' a' ndii, nduku' ña'a' ndo'. ²⁸ Naa' tunda'a' ndo' ndii, kuasa' xaa' ndo' kuachi, te naa' jin ña'a' ndu'u' sie tunda'a' ndii, kuasa' tu xaa' ña' jaan' kuachi, ndisu ne tunda'a' jaan' ndii, koo tundo'o' nuu' nja jin yivi' yo'o', te yu'u ndii, kuni i ña kundo'o' nja ña jaan'.

²⁹ Ñani ta'an' i, ña yo'o' nduu' ña kuni ka'an i xiin' ndo'. Xa kua'an ndi'i' kivi', xa'a' a jaan' na ne xa ni tunda'a' ndii, kuni a ña kundiee nja ndee naa ne tia'an tunda'a' nduu' nja, ³⁰ te ne xaku' ndii, kuni a ña kuví nja ndee naa ne kuasa' xaku', te ne va'a kuni ndii, kuni a ña ndee naa kuasa' va'a tu kuni nja, te ne sata' ña'a' ndii, ndee naa koo' xachi' a kumi' nja, ³¹ te ne sasana' xiin' mii' xiin' ña'a' ña yoo jin yivi' yo'o' ndii, kuví nja ndee naa kuasa' sasana' xiin' mii' xachi' nja nuu' a. Sakan' ña, ña yoo jin yivi' vitin ndii, xa kuyatin' ndoñu'u' a.

³² Ka'an nimá yu'u ña kundi'ni ndo' xa'a' ndee jin ña'a, sakan' ña te ndu'u' jin ndaa' ndii, xa'a' xto'o e' kuiti' ndi'ni ra xiin' xa'a' saa saa ra te kusii' ini a saa ra. ³³ Ndisu te xa ni tunda'a' ndii, ndi'ni ra xa'a' ña'a' ña yoo jin yivi', sakan' ña ndi'ni ra xa'a' saa saa ra te sasi' ra ini ña' si' i' ra. ³⁴ Te sakan' tu ña'a', ña' yoo ii', xiin' ña' ndu'u' sie ndii, nakuitá ndo'o' nja, sakan' ña ña' koo' ii' ndii, ndi'ni a' xa'a' ña xika' nuu' a' nuu' xto'o e' kuiti' xiin' xa'a' ña kundu'u' a' xanu' nditia a xiin' ñu'u' nde'i' a' xiin' nimá a'. Ndisu ña' yoo ii' jaan'

ndii, ndi'ni a' xa'a' ña yoo jin yivi', sakan' ña ndi'ni a' xa'a' saa saa a' te sasi' a' ini ii' a' jaan'. ³⁵ Ka'an i ña yo'o' xiin' ndo' xa'a' ña va'a mii' ndo', süu' xaa' i sakan' xa'a' a ña kuni nakasi i ndo'ó. Süu' jaan' ndii kuni chindiee' i ndo'ó te sachuun' ndaku ndo', te kuví kaxi' tu ndo', te sakan' tu te koo' ndee jin ña vikuita'nu nuu' ndo' te kaka nuu' ndo' nuu' xto'o e'.

³⁶ Ndisu naa' yoo sava te yivi', te yoo jin ña'a' si'e ndu'u' sie, te tuu ra ndii, xa ña'a' xinu' nduu' a' te xanini ra ña va'a ka nduu' a ña tunda'a' a', na satunda'a' ña'a' ra. Te xiin' ña jaan' ndii, koo' kuachi xaa' ra. ³⁷ Ndisu te xa ni xindoo nimá ña tunda'a' ña' si'e ra, te koo' ndee jin xa'a' ña satunda'a' ra ña' jaan', te koo' tu ndee jin ña xikuita'nu nuu' ra, te saa ra ña kuni ra xa'a' ña' jaan', te xa ni taxi ini tu ra ña satunda'a' ra ña'a' si'e ra jaan' ndii, va'a xaa' ra. ³⁸ Xa'a' a jaan' na te satunda'a' ña' si'e jaan' ndii, va'a xaa' ra, te te satunda'a' ña'a' ndii, va'a ka xaa' ra.

³⁹ Ña'a', ña' xa ni tunda'a' ndii, jin ndaa' ni nandu'u' a' xiin' ii' a' ña tiaku ra. Ndisu naa' kuví ra ndii, ndoó ndiká a' te kuví tunda'a' a' xiin' yoo ka kuni a', ndisu na tunda'a' a' xiin' te xika' ichi' xto'o e' Jesús. ⁴⁰ Tee' ndee kuví tunda'a' a' ndii, tuu yu'u ña va'a ka kundu'u' a' naa' tunda'a' ka a', te kumi' i Espiritu Santo, te tuu yu'u ndii, süvi a saka'an yu'u ña yo'o'.

8

Ña ni nasoko' ne yivi' nuu' ndiosí saka

¹ Te vitin kuni ka'an i xiin' ndo' xa'a' ndei' ña ni nasoko' ne yivi' nuu' ndiosí saka. Ña ndixa nduu' a ndii, sakuu' e' xini xa'a' ña jaan', te ña xini e' jaan' ndii, xañuñu' a yoo', ndisu ña ndani e' ne yivi' ndii, sakuu' nu' a yoo' nuu' ichi' Jesús. ² Te yoo ka tuu ña xa xini nja xa'a' ña jaan' ndii, kusaa' tia'an kundani nja saa kuni a ña kundani xna'a' nja a. ³ Ndisu ne ndani Ndiosí ndii, xini a ne jaan'.

⁴ Te xa'a' a ña, naa' va'a kaxi' e', uun va'a kaxi' e' ña xaxi' ña ni nasoko' ne yivi' nuu' ndiosí saka jaan' ndii, xini kaxi' e' ña süu' ña tiaku nduu' ndiosí saka jaan', te xini tu e' ña jin ndaa' tilu' kuiti' Ndiosí yoo. ⁵ Tee' ndee yoo kua'a' ña

ka'án ne yivi' nduu' ndiosí, uun xto'o nja ndivi', uun nuu' ñu'u' iin yivi', sakan' ña yoo kua'a' ña jaan' nuu' ne yivi' iin yivi',⁶ ndisu nuu' yoo' ndii, yoo iin ndaa' kuiti' Ndiosí, yuva' e', ña ni xa'a' sakuu' ña'a' ña yoo, te xa'a' ña jaan' tiaku e'. Te yoo iin ndaa' kuiti' xto'o e', te ña jaan' nduu' Jesucristo, te xiin' nda'a' ña jaan' ni xa'a' Ndiosí sakuu' ña'a', te suvi' tu a taxi' kivi' ñuu' e'.

⁷ Te ndisu süu' sakuu' ne ndikún ichi' Jesús xiin' e' xini ña ndixa jaan', sakan' ña sava nja ndii, ni kaan nja ña ni xaka'nu' nja ndiosí saka jaan', te ndee vitin, xa'a' a ña itia' ini nja ndii, kii' xixi' nja ndei', ña ni nasoko' ne yivi' nuu' ndiosí saka jaan' ndii, xanini nja ña xa ni tivi' nja. ⁸ Ndisu ña natiin' Ndiosí yoo' ndii, süu' kuenta ndee nuu' ña xaxi' e' nduu' a, uun ndee nuu' ña xaxi' e'. Ni ndee süu' ne ka'nu' ka nduu' e' xa'a' a ña xaxi' e' iin nuu' ña xaxi', uun ni ndee süu' ne nda'vi so'o nduu' e' xa'a' a ña xaxi' e'.

⁹ Ndisu koto ndo', koto ka sakoyó ndo' ne itia' ini nuu' ichi' Ndiosí nuu' kuachi xiin' ña yoo ndika ndo' te xixi' ndo' ndee ka nuu' ña xaxi' jaan'. ¹⁰ Sakan' ña saa e' kuenta ndii, naa' iin ndo'ó, ne xa xini xa'a' ña xaxi' jaan' ku'un te kuxi ndo' a tixin yukun' ndiosí saka jaan', te na'in nda'a' iin ne ta'an' e', ne itia' ini xini Jesús, ndo'ó ndii, kuein' ka'an tu nimá ne jaan' kuxi nja ña ni nasoko' ne yivi' jaan' tee' ndee xanini nja ña vā'a' saa nja ña jaan'. ¹¹ Sakan' na xa'a' a ña xini ndo'ó ña kōo' a xaa' a saa e' ña jaan' ndii, xiin' ña jaan' sanama' ndo' ne itia' ini xini Cristo, ne ni xi'i tu a xa'a'. ¹² Sakan' na kiii' kii' xaa' ndo' ña jaan' ndii, satuxu'ví ndo' nimá ne itia' ña ini xini Jesús, sakan' ña xiin' ña xaa' ndo' jaan' ni tuu' ne jaan' ndii, ni xaa' nja kuachi, te ndee naa xiin' mii' Jesucristo xaa' ndo' kuachi. ¹³ Sakan' na kiii', naa' xa'a' ña xixi' i ndei' jaan' te xaa' inga ne ta'an' i kuachi ndii, kōo' kivi' kuxi ka i ndei' ña ni nasoko' ne yivi' nuu' ndiosí saka jaan', te saa ka ne ta'an' i jaan' kuachi jaan' xa'a' ña kuu' yu'u.

9

Ka'án Pablo ña nduu' ra te ni tianu'

Jesús sania'a' ichi' a

¹ Xini ndo'ó ña kumi' yu'u ndei' te saa i naa xaa' inga te ndikún ichi' Jesús, te xini tu ndo' ña nduu' i te tianu' a sania'a' ichi' a, te xini ni tu ndo' ña ni xini nduchi' nuu' i Jesús, ña nduu' xto'o e', te nduu' ndo'ó kuenta a xa'a' ña ni ka'an i tu'un a nuu' ndo'. ² Naa' süu' te tianu' a sania'a' ichi' a nduu' i nuu' tuku ne yivi' ndii, suvi' xna'a' nduu' i nuu' ndo'ó, sakan' ña ni sananduu' i ndo'ó kuenta a, te xiin' ña jaan' kuvi' kuni ne yivi' ndii, suvi' nduu' i.

³ Ña yo'o' ka'an i xiin' ne kanja'a xiin' i: ⁴ Xata'an tu ña taxi ndo'ó ña kaxi' ndu'u xiin' ña ko'o ndu xa'a' chuun ña xaa' ndu. ⁵ Xata'an tu ña naka ndu iin ña'a' xika' ichi' Jesús te kunduu' a' ña' si'i' ndu, te kaka a' xiin' ndu naa xaa' tuku te ni tianu' Jesús sania'a' ichi' a, xiin' naa xaa' ñani mii' xto'o e', xiin' naa xaa' Pedro. ⁶ ¿Ñáá yu'u xiin' Bernabé kuiti' kuni a sachuun' tuku nuu' chuun te kutiaku ndu? ⁷ Kōo' ndee iin te xini xiku'un ya'vi xiin' xu'un' mii' ra xa'a' chuun ña xaa' ra. Te kōo' ndee iin te chi'i' uva te xaxi' ra nduu' a, te sakan' tu kōo' ndee iin te kumi' mbee te xi'i' ra lechin ri'.

⁸ Te kaniini ndo' naa' yu'u kuiti' ka'an sakan'. Kuachi ndii sakan' tu ka'an tu'un ndei' Ndiosí. ⁹ Sakan' ña tu'un ndei', ña ni ke'i Moisés jaan', ka'an ndii: "Chū'un ndo' tinda'a' yu'u' toro kii' sakoyó ri' ndikin' trigo." Sakan' kachi a. Te kii' ka'an Ndiosí sakan' ndii, süu' xa'a' ti' jaan' kuiti' ndi'ni a, ¹⁰ süu' jaan' ndii xa'a' yoo' ndi'ni a, kuachi ndii xa'a' yoo' ni ke'i tu'un jaan'. Sakan' ña te ta'vi' ñu'u' xiin' te sakoyó ndikin' trigo jaan' ndii, xaa' ra chuun jaan' xa'a' a ña ndiatu' ini ra ña natiin' ra ña savi', ña xata'an natiin' ra xa'a' chuun jaan'. ¹¹ Xa'a' a ña ndu'u ni chi'i' tikin' ña nduu' tu'un Ndiosí nimá ndo' ndii, ¿ñáá xata'an ña taxi ndo'ó ña kutiaku ndu? ¹² Naa' tuku te yivi' taxi ndo'ó ña tiaku ra ndii, saa ka vi' tu kuni a ña saa ndo' sakan' xa'a' ndu'u.

Ndisu ndu'u ndii, tia'an kakan' ndu'u a nuu' ndo', süu' jaan' ndii sakuu' a kundieni ndu, te sakan' ndee iin ña'a' vikuita'nu nuu' ña ka'an ndoso' ndu tu'un va'a' xa'a' Cristo. ¹³ Xini ndo'ó ña te

xachuun' tixin yukun' ka'nu' ndii, xa ña yoo tixin yukun' jaan' xixi' ra chaa' a, te te xachuun' mii' nasoko' ra kiti' nuu' Ndiosí ndii, xixi' ra chaa' ndej' ri'. 14 Te sakan' tu ni ka'an chuun' xto'o e' Jesús ña ne sania'a tu'un va'a ndii, na kutiaku ña xiin' chuun' jaan'. Sakan' ni kachi a. 15 Ndisu ndee jin ichi' tia'an kakan i ndee jin ña'a nuu' ndo' ña kutiaku i, ni ndee süu' ke'i i ña yo'o' nuu' ndo' sakan' ña kuní i ña samaní' ndo' yu'u ña jaan'. Ndee va'a ka kuví i te sakan' ña kendiaa' ndo'ó ña sakutu' nimá i ña kí'in' i xu'un' nda'a' ndo'. 16 Sakan' ña nuu' yu'u ndii, ña ka'an ndoso' i tu'un va'a ndii, süu' jin ña sachié xiin' mii' mii' nduu' a, kuachi ndii Ndiosí ni tianu' yu'u ña kuní a saa e, sakan' ña nda'vi va kuu' i naa' ka'an ndoso' e. 17 Sakan' na kuu' naa' xaa' i ña yo'o' xa'a' ña kuní mii' i ndii, xata'an ña natjin i jin ña maní', ndisu naa' xaa' e' xa'a' a ña ni tjachuun' Ndiosí yu'u ndii, koo' a kuví saa i. 18 Xa'a' a jaan' na koo' a kuví kí'in' xachi' i, süu' jaan' ndii ña maní' ña natiin' yu'u ndii, nduu' a ña sakutu' nimá i ña kí'in' i xu'un' nda'a' ndo' xa'a' ña ka'an ndoso' i tu'un va'a xa'a' Cristo nuu' ndo'. Sakan' ña xikán i ña kutiaku i nuu' ndo' tee' ndee kandeí' saa i ña jaan' xa'a' a ña ka'an ndoso' i tu'un va'a jaan' nuu' ndo'.

19 Xa'a' a ña xiko' ni'i' ndee jin ne yivi' yu'u ndii, yoo ndiká i te kaka nuu' i nuu' sakuu' ne yivi', sakan' te kua'a' ka ne yivi' kandixa' Cristo saa i. 20 Kij' ndu'u' i tein ne ta'an i, ne judío ndii, kuu' i ndee naa ne jaan' te natjin ña ichi' Jesús. Te kij' ndu'u' i tein ne xika' saa ka'an chuun' tu'un ndei' Ndiosí ndii, tee' ndee xika' yu'u saa ka'an tu'un ndei' jaan' ndii, kuu' i ndee naa ne jaan' te natjin ña ichi' Jesús. 21 Te sakan' tu xaa' i kij' ndu'u' i tein ne xika' saa ka'an tu'un ndei' jaan' ndii, kuu' i ndee naa ne jaan' te natjin ña ichi' Jesús. Tee' ndee xaa' i sakan', ndisu xika' i saa ka'an chuun' tu'un ndei' Ndiosí xa'a' a ña xika' i saa ka'an chuun' Cristo. 22 Te sakan' tu xaa' i kij' ndu'u' i tein ne itia' ini nuu' ichi' Jesús ndii, kuu' i ndee naa ne jaan' te kua'nu ña nuu' ichi' Jesús. Sakan' na kuu' sakuu' ña jaan' xaa' i xa'a' sakuu' ne yivi' te natjin sava

ña ichi' Jesús. 23 Te sakuu' ña jaan' xaa' i xa'a' tu'un va'a jaan' te kuu' kua'a' ka ne yivi' ini kuní Jesús, te keta va'a i xiin' tu'un va'a jaan'.

24 Xiní ndo'ó ña kij' katin ta'an' ne yivi' taxa'an' ña ndii, sakuu' ña kuní a taxa'an', ndisu jin ndaa' kujiti' ña kanando. Xa'a' a jaan' na kuní a ña kuita ni'i' ndo' nuu' ichi' Jesús ndee naa ne taxa'an' jaan', te kuví kanando ndo' ña taxí Ndiosí. 25 Sakan' tu te yivi', te sakoo' tu'va xiin' mii', te katin ta'an' ra ndii, sando'o' xiin' mii' xava'a ra. Te corona, ña katin ta'an' ra xa'a' jaan' ndii, jin kaní' te tiví' a, ndisu naa' kuita ni'i' ndo' nuu' ichi' Jesús ndii, natjin ndo' jin corona ña koo' kivi' tiví'. 26 Xa'a' a jaan' na yu'u ndii, kua'an ndaku i nuu' ichi' Ndiosí, te süu' ndava' nianí i, ni ndee kuinta'an' i xiin' ña ndiva'a naa xaa' ne xatia iki' nda'a' ña tein tachi'. 27 Süu' jaan' ndii sando'o' i ñu'u' nde'i i te tiin' ndiee' e, te saxinú a ña kuní Ndiosí, saa' jin kij' ndoo' kui'e i so'o' ndi'i' kij' ndi'i' ka'an ndoso' i tu'un a nuu' inga ne yivi'.

10

Ka'an Pablo ña va'a saka'nu' e' ndiosí saka

1 Naní ta'an' maní' i, kuní i ña nandosó' ndo' ña ne xij' yata' ndu ndii, ni ni'i' ichi' jin viko' nuu' ña nia'a' ña'a' a mii' kua'an ña, te ni xka'ndia ña miní kua'a. 2 Te sakuu' ne jaan' ndii, ndee naa ni chichi ña kuenta Ndiosí xiin' viko' jaan', xiin' tikui miní jaan', te ni ko'ni ña tixin ña ka'an chuun' Moisés. 3 Te sakuu' tu ña ni xixi' ña xaxi', ña ni taxí Ndiosí. 4 Te sakan' ni tu, sakuu' ña ni xi'i' tikui, te' ni taxí Ndiosí, te yuu' mii' ni kiejé tikui jaan' ndii, ndee naa mii' Jesucristo nduu' a, te ni ndikun ña'a' a mii' ka kua'an ña. 5 Ndisu yatin' sakuu' ña ndii, ni xtani Ndiosí ña ni xaa ña, xa'a' a jaan' na ni xi'i' ña mii' ichi' kaa' jaan'.

6 Te sakuu' ña jaan' ni xka'ndia te sakuni' a yoo' ña va'a ndioo' ini e' xa'a' ña'a' naa ni xaa ne jaan'. 7 Künduu' ndo' ne xaka'nu' ndiosí saka naa ni xaa sava ne jaan', naa yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'an a ndii: "Ni xikundiee ne yivi' jaan', te ni xixi' ña, te ni xi'i' tu ña vino, ikan' te

nɪ xa'a' nɪa kusií' inɪ nɪa nuu' ndiosí saka jaan'", kachi a. ⁸ Sakan' na vâ'a koɔ musa e' naa nɪ xaa savã ne jaan', te xa'a' a jaan' na nɪ xi'i' oko unɪ mií nɪa iin ndaa' kuɪtɪ' kivi'. ⁹ Te sakan' tu vâ'a koto kua'a e' Ndiosí xto'o e' naa nɪ xaa savã ne jaan', te nɪ xaxɪ' ña'a' koo', te nɪ xi'i' nɪa. ¹⁰ Te kã'án i'ni tu e' xiin' Ndiosí naa nɪ xaa savã ne jaan', te nɪ xa'ni' ña'a' ángele, ña kumi' ndiee' te xa'ni' a ne yivi'.

¹¹ Te sakuu' ña jaan' nɪ xka'ndia xiin' ne jaan' te sakuni' a yoo', te sãa e' naa nɪ xaa ne jaan'. Te yoso' a nuu' tutu Ndiosí te sania'á a yoo', ne ndiee' kivi' so'o' ndi'i' vitin. ¹² Xa'a' a jaan' na yoo ka tuu ña ita' ni'i' nɪa nuu' ichi' Ndiosí ndii, na koto xiin' mii' nɪa saa' iin kii' te saa nɪa kuachi. ¹³ Sakuu' ña xito' kua'a ña ndo'o' ndo'ó ndii, iin kachi ndo'o' tu sakuu' ne yivi' a. Ndisu Ndiosí ndii, xachuun' ndaku a, sakan' na taxɪ a ña koto kua'a ña kinɪ ndo'ó ya'a ka te sakan' ña kuvɪ kundieni ndo'. Süu' jaan' ndii taxɪ tu a ndiee' ndo' te kuvɪ ketã va'a ndo' nuu' ña xito' kua'a jaan'.

¹⁴ Ne ta'an' manɪ' i, xa'a' a jaan' na kuii' kunu ndo' nuu' ña nduu' ndiosí saka jaan'. ¹⁵ Ka'án i xiin' ndo' ndee naa ne xa naá nimá, te kuvɪ saa ndo' kuenta naa va'a yoo ña ka'án i xiin' ndo' jaan'. ¹⁶ Kii' xi'i' i'in e' sie vino, te taxi' e' ña chindani Ndiosí xa'a' a ña nɪ sañu'u' a yoo' ndii, iin ndaa' nanduu' e' xiin' Cristo xiin' nii' a. Te sakan' tu kii' xixi' i'in e' sie xita' va'a ndii, iin ndaa' nanduu' e' xiin' ñu'u' nde'i a. ¹⁷ Tee' ndee kua'a' e' ndii, iin ndaa' kuɪtɪ' xita' va'a xixi' sakuu' e', xa'a' a jaan' na iin ndaa' nanduu' e'.

¹⁸ Saa ndo' kuenta saa xaa' a xiin' te vi'e Israel, te xixi' ndeɪ' ña nasoko' ne yivi' nuu' Ndiosí ndii, iin ndaa' nduu' ra xiin' mii' nasoko' ra kiti' jaan'. ¹⁹ Te süu' ka'án i ña yoo ndiee' ndiosí saka. Te süu' ka'án tu i ña ndiaa ya'vi' ndeɪ' ña nasoko' ne yivi' nuu' a. ²⁰ Sakan' nduu' a, kuachi ndii, kii' nasoko' ne tuku' jaan' ndii, nuu' ña ndiva'a nasoko' nɪa te süu' nuu' Ndiosí xaa' nɪa a, te kuni' i ña nduujin ndo' xiin' ña ndiva'a jaan'. ²¹ Sakan' ña vâ'a ko'o e' vino jaan' kuenta xto'o e' Jesús, te ko'o tu e' ra' kuenta ña ndiva'a jaan'. Te vâ'a tu ña kuxɪ e' sie xita' va'a jaan' kuenta

Jesús, te kuxɪ tu e' e kuenta ña ndiva'a jaan'. ²² ¿Ñáá xini ndo' ña sataña'a' e' xto'o e' Ndiosí, te sakuiñu a yoo' kii' xaa' e' sakan'? ¿Ñáá nakuitá yoo' xiin' ña jaan', tuu ndo'?

Kundi'ni e' xa'a' ña va'a inga ne yivi'

²³ "Sakuu' nuu' a kuvɪ saa i'", kachi ne yivi', ndisu süu' sakuu' a nduu' ña chindiee' yoo'. "Sakuu' nuu' a kuvɪ saa i'", kachi nɪa, ndisu vâ'a taxɪ e' ña vikɔ ni'i' ndee iin ña'a jaan' yoo'. ²⁴ Na kundini e' xa'a' ña va'a mii' kuɪtɪ' e', süu' jaan' ndii, na kundini e' xa'a' ña va'a inga ne yivi'. ²⁵ Kuxɪ ndo' ndee ka ndeɪ' ña ke'vi mii' ke'vi ndeɪ', te kuni' a ndatu'un' ndo' mii' nɪ kixin a te kundini ndo'. ²⁶ Sakan' ña ña'a xto'o e' Ndiosí nduu' kanii' iin yivi' xiin' sakuu' ña yoo nuu' a.

²⁷ Naa' kana' iin ne ndüu' ne ndikun ichi' Jesús ndo'ó vi'e nɪa te kuxɪ ndo' ndii, kuvɪ ku'un ndo' naa' kuni ku'un ndo', te kuxɪ ndo' ndee ka ña kanɪ nɪa nuu' ndo'. Te kuni' a ndatu'un' ndo' mii' nɪ kixin a te kundini ndo'. ²⁸ Ndisu naa' ka'an iin te yivi' xiin' ndo' ndii: "Ndeɪ' kaa' ndii, ña nɪ nasoko' ne yivi' nuu' ndiosí saka nduu' a." Naa' sakan' ndii, kuxɪ ndo' a xa'a' ña va'a te nɪ ka'an sakan', te kundini ra. ²⁹ Kii' ka'án i sakan' ndii, ka'án i xa'a' ña kundini inga te yivi', süu' xa'a' ña kundini ndo'ó.

Kuein' ndatu'un' savã ndo'ó yu'u ndii: "¿Ndichun na kuni' a ña ka'nu inɪ yu'u nuu' ña yoo ndiká i kuxɪ i xa'a' ña ndi'ni inga ne yivi'? ³⁰ Naa' taxi' i ña chindani Ndiosí xa'a' ña xaxɪ' i ndii, ¿ndichun na tiin' kuachi ne yivi' yu'u xa'a' a?" Kuein' sakan' kachi savã ndo'. ³¹ Va'a, naa' xixi' ndo', uun naa' xi'i' ndo', uun naa' xaa' ndo' ndee ka tuku' nuu' ña'a ndii, saa va'a ndo' a te natiin Ndiosí ña xaka'nu' ña'a' e'. ³² Vâ'a naa' sakaki'í ndo' ne yivi' te saa nɪa kuachi nuu' Ndiosí, nɪ ndee ne judío, nɪ ndee ne tuku', nɪ ndee ne nakayá xa'a' Jesús xiin' e'. ³³ Sakan' tu yu'u ndii, sakuu' ña xaa' i ndii, xaa' e te sakuatia' i ne yivi', sakan' ña nduku' i ña va'a mii' kuɪtɪ' i, süu' jaan' ndii nduku' tu i ña va'a inga ne yivi' te natiin nɪa Jesús, te kaku nɪa nuu' kuachi nɪa.

11

1 Saa ndo' naa xaa' yu'u ña xaa' i naa xaa' Cristo.

Saa kuni a kuu e' mii' nakayá e' xa'a' Jesús

2 Ñani ta'an' i, ka'án va'a i xa'a' ndo' sakan' ña naka'an' ndo' xa'a' i saa kivi', te taxa'a ndo' ña ni sania'á i ndo'ó saa nii' ni ka'an e xiin' ndo'. 3 Te vitin ndii, kuni i ña kundaní ndo' ña Cristo nduu' ndee naa xini' sakuu' te yivi', te te yivi' nduu' ndee naa xini' ña' si'i' ra, te Ndiosí nduu' ndee naa xini' Cristo. 4 Te sakuu' te yivi', naa' tisa'ví ra xini' ra kij' ka'án ra xiin' Ndiosí, uun kij' ka'án tiakú ra tu'un ña ni taxí a nuu' ra ndii, xito' ka'nu' ra Cristo, ña nduu' ndee naa xini' ra jaan' kij' xaa' ra sakan'. 5 Ndisu naa' tisa'ví jin ña'a' xini' a kij' ka'án a' xiin' Ndiosí, uun kij' ka'án a' tiakú a' tu'un ña ni taxí a nuu' a' ndii, xito' ka'nu' a' jii' a', te nduu' ndee naa xini' a'. Sakan' ña nduu' a' ndee naa jin ña' ni kjee ti'e' xini'. 6 Naa' tisa'ví jin ña'a' xini' a ndii, ndee chaa' ka na ka'ndia a' ixi' xini' a' jaan'. Ndisu naa' ka'an' nuu' a' ña ka'ndia a' ixi' xini' a' jaan', uun ña kjee ti'e' xini' a' ndii, ndee chaa' ka na tisa'ví a' xini' a'. 7 Te te yivi' ndii, kuni a ña tisa'ví ra xini' ra, kuachí ndii, ni xa'a' ña'a' Ndiosí saa kaa' mii' a' xiin' saa ndatun' a. Ndisu ña'a' nduu' ña' ndatun' ka ni ketá iní tiaa. 8 Kuachí ndii, ni ketá tiaa iní ña'a' ña nuu', süu' jaan' ndii ña'a' ni ketá iní tiaa ña nuu'. 9 Te sakan' tu ni xa'a' Ndiosí tiaa jaan' xa'a' ña va'a ña'a' jaan', süu' jaan' ndii ni xa'a' a ña'a' jaan' xa'a' ña va'a tiaa jaan'. 10 Xa'a' a jaan' na kuni a ña tisa'ví ña'a' xini' a', te nia'a a' ña ki'in' ka'nu' a' tiaa xiin' ña ki'in' ka'nu' a' ángele.

11 Ndisu ni chituní xto'o e' Ndiosí ña köo' tiaa naa' köo' ña'a' ni ndee köo' tu ña'a' naa' köo' tiaa. 12 Kuachí ndii, tee' ndee ña ndaku nduu' a ña ña'a' ndii, ni ketá a' iní tiaa te nuu', ndisu ña ndaku nduu' tu a ña ña'a' sakaku' te yivi'. Te ndii, sakuu' e' kuaxi nda'a' Ndiosí.

13 Mii' ndo'ó kuví natava' kuenta naa' va'a ka ña tisa'ví ña'a' xini' ña te ka'an ña xiin' Ndiosí. 14 Xini' ndo' saa ndiee' yoo' ña jin ña ka'an nuu' nduu' a nuu' te yivi' ña sakuu' nu' ra ixi' xini' ra. 15 Te

ndisu ña'a' ndii, jin ña va'a nduu' a nuu' a' ña sakuu' nu' a' ixi' xini' a', te nduu' tu a ña ndatun' a', kuachí ndii ixi' xini' a' jaan' tisa'ví xini' a'. 16 Naa' yoo ka kuni kuví kuento xa'a' ña kaa' ndii, kuni a kundaní ña ña ña kaa' nduu' ña xi xaá ndu'u xiin' ne nakayá xa'a' Jesús xiin' e' mii' ka.

Kani kuento Pablo ne yivi', ne vä'a xaa' kij' xixi' ña kuenta Jesús

17 Ña kuni ke'i i vitin ndii, kuví ka'an va'a i xa'a' ndo', sakan' ña kij' nakayá ndo' xa'a' Jesús ndii, kuni a ña chindíee' a ndo'ó, ndisu süu' sakan' nduu' a xiin' ndo', süu' jaan' ndii sativi' ndi'i' a ndo'ó. 18 Sakan' ña, ña nuu' ña kuni ka'án i xiin' ndo' ndii, xini i kuento ña nata'vi' ta'an' ndo' kij' nakayá ndo', te xanini yu'u ndii, ña ndixa nduu' a. 19 Kuachí ndii kuni vi' a ña nata'vi' ta'an' ndo'ó te kuví kuni ndo' yoo nduu' xna'a ne xika' va'a ichi' Jesús xtun, kachi ndo'. 20 Te kij' nakayá ndo' xixi' ndo' kuenta ña xaxi' xakuua' ña ni xixi' Jesús ndii, süu' xaa' va'a ndo' a. 21 Sakan' ña xixi' inga' ndo' a, süu' jaan' ndii i'in ndo' xixi' a ama'a ka kuni mii' ndo', te inga' ndo' xi'í soko, te inga' tuku ndo' saxiní xiin' mii'. 22 Te kij' xaa' ndo' sakan' ndii, saka'an' ndo' ne nda'vi kuu', te xito' ka'nu' tu ndo' inga' ne nakayá xa'a' Jesús. Naa' kuni kuví ndo', te kuni ko'o tu ndo' ndii, va'a ka na vi'e ndo' saa ndo' ña jaan'. ¿Ñáá xanini ndo' ña ka'an va'a i xa'a' ndo' xa'a' ña jaan'? Kuäsa' xachi' sakan' ran'.

Ka'án Pablo saa kuni a kuví e' kuenta Jesús

(Mt. 26:26-29; Mr. 14:22-25; Lc. 22:14-20)

23 Kuachí ndii ña yo'o' nduu' ña ni taxí mii' xto'o e' nda'a' yu'u, te yu'u tuku saya'á a nuu' ndo'ó. Ña nuu, kij' ni sanakua'a te yivi' xto'o e' Jesús jaan' ndii, ni ki'in a jin xita' va'a, 24 te kij' ndi'i ni taxí a ña chindani Ndiosí xa'a' a ndii, ni sakuachi' ña'a' a, te ni taxí ña'a' a nda'a' te nda'a' xa'a' a ka'án a xiin' ra ndii: "Ki'in ndo' a te kuví ndo', ña yo'o' nduu' nu'u' nde'i i ña xito' kuví xa'a' ña va'a ndo'ó. Sakan' na ndee vitin, te ndee nuu' ku'un e' ndii, na saa ndo' ña kaa' naka'an' ndo' ña ni xi'i i xa'a' ndo'", ni kachi a.

25 *Iin* kachi ni xaa tu a kij' ndi'i ni xixi a xakuaa' jaan' xiin' te jaan' ndii, ni ki'in a iin copa vino, te ni ka'an a ndii: "Te' naa tixin' na yo'o' nduu' nii' i, te xiin' na kaa' taxi' xa'a' Ndiosí na chikandu'u' a iin kuento xaa' xa'a' ndo'. Sakan' na ndee vitin, te ndee nuu' ku'un e' ndii, i'in ichi' kij' xaa' ndo' na kaa' ndii, na saa ndo' a naka'an' ndo' na ni xi'i i xa'a' ndo'", ni kachi a.

26 Sakan' na kuu' ndee vitin, te ndee nuu' ku'un e' ndii, i'in ichi' kij' xixi' ndo' xita' va'a kaa', te xi'i' ndo' vino kaa' ndii, xa'a' na ni xi'i xto'o e' Jesús xa'a' kuachi e' sanaka'an' ta'an' ndo' ndee nandiko' tukuu a.

Kündi'i e' xiin' na xixi' e' kuenta Jesús

27 Xa'a' a jaan' na yoo ka xixi' xita' va'a jaan', uun xi'i' na vino jaan', te iin ka'nu' na a ndii, kuachi xaa' na xa'a' a na xandi'i' na xiin' nu'u' nde'i xto'o e' xiin' nii' a. 28 Sakan' na kuu' kuni a na natava' i'in ndo' kuenta saa ita' ndo' nuu' ichi' Jesús na kuni ka kuxi ndo' xita' va'a xiin' na ko'o ndo' vino jaan'. 29 Sakan' na naa' tiin' ka'nu' ndo' nu'u' nde'i Jesús jaan' xiin' nii' a kij' xixi' ndo' xita' va'a te xi'i' ndo' vino jaan' ndii, na sando'o' Ndiosí ndo'ó nduku' ndo' kij' xaa' ndo' sakan'. 30 Xa'a' a jaan' na kua'a' va ndo' kuni kuvj, te kua'a' tu ndo' ni kuvita va, te kua'a' ni tu ndo' xa ni xi'i. 31 Naa' xi'na ka natava' e' kuenta saa ita' e' nuu' ichi' Jesús ndii, sando'o' Ndiosí yoo'. 32 Ndisu natava' xto'o e' Ndiosí kuachi e', te taxi' a tundo'o' ndo'o' e' te kundani e', sakan' te katun' a yoo ndee naa xaa' a xiin' ne yivi' ne nduu' kuenta iin yivi'.

33 Nanj ta'an' manj i, sakan' na kuu' kij' nakaya' ndo' te kuxi ndo' kuenta Jesús ndii, ndiatu' ndo' ndee nakaya' sakuu' ne ta'an' ndo' te kuxi ndo' a. 34 Xa'a' a jaan' na, naa' xi'i sava' ndo' soko ndii, va'a ka vi'e ndo' kuxi ndo' te taxi' Ndiosí tundo'o' kundo'o' ndo' xa'a' na va'a na xaa' ndo' mii' nakaya' ndo'. Te tukuu nuu' na'a ndii, ndee kij' xaa i mii' ndee' ndo', te ndasava'a e'.

12

Kumi' yoo' na chuun va na xaxa' Ndiosí nuu' e'

1 Nanj ta'an' i, kuni yu'u na kundani kaxi' ndo' xa'a' na chuun va na xaxa' Espiritu Santo nuu' e'. 2 Xini ndo'ó na kij' tia'an kunduu ndo' ne xini yoo Ndiosí ndixa ndii, ni xika sana' ndo' ndee naa ne kui'e nuu' na kuu' na xaka'nu' ndo' ndiosí saka, na kuvj ka'an. 3 Sakan' na kuu' kuni i na kundani ndo' na ko'o ndee iin ne yivi' kuvj sanacha'an' Jesús xiin' na ndee' Espiritu Santo. Te ko'o tu ndee iin ne yivi' kuvj ka'an ndii, Jesús nduu' xto'o nuu' sakuu' na'a, naa' ko'o' na ndee' Espiritu Santo kumi' na.

4 Yoo ki'in' nuu' na chuun va te kuvj saa e' chuun Ndiosí, ndisu iin ndaa' Espiritu Santo nduu' na xaxa' i'in na jaan'. 5 Te yoo ki'in' tu nuu' saa sachuun' e' nuu' Ndiosí, ndisu iin ndaa' xto'o e' nduu' na xika' nuu' i'in e' nuu'. 6 Te sakan' tu yoo ki'in' nuu' saa na'á Ndiosí ndee' a xiin' nda'a yoo', ndisu iin ndaa' Ndiosí nduu' na xaa' sakuu' na jaan'. 7 Ndisu Ndiosí nduu' na xaxa' i'in na chuun va jaan' xiin' na ndee' Espiritu Santo xa'a' na va'a sakuu' e'. 8 Xiin' na ndee' Espiritu Santo na xaxa' a nuu' sava e' na ka'an e' tu'un ndichi, te xiin' na jaan' tu ka'an sava e' na xini tuni mii' kuiti' Ndiosí. 9 Te xiin' na ndee' Espiritu Santo na xaxa' a nuu' sava e' natiin' e' na ini xava'a e' xini e' Ndiosí, te xiin' na jaan' tu kuvj sanda'a sava e' ne kuni kuvj. 10 Te xiin' na jaan' tu kuvj saa sava e' chuun ka'nu' koo' chukuu', te xiin' na jaan' tu kuvj ka'an tiaku' sava e' tu'un na natiin' e' nuu' Ndiosí, te xiin' na jaan' ni tu kuvj nakuni sava e' ndee nuu' espiritu kumi' i'in ne yivi', te xiin' na jaan' tu kuvj ka'an sava e' tukuu nuu' tu'un na xini e', te xiin' na jaan' tu kuvj sanakuachi' sava e' tukuu tu'un na ni ka'an ne jaan'. 11 Ndisu sakuu' nuu' na jaan' ndii, iin ndaa' Espiritu Santo nduu' na xaxa' a, te i'in na jaan' xaxa' a nuu' i'in e' saa kuni mii' a.

Iin ndaa' nduu' e' xa'a' a na nduu' e' kuenta Jesús

12 Kuachi ndii, naa kuu' nu'u' nde'i e' ndii, tee' ndee kua'a' xaan' nu'u' ta'an' a ndii, iin ndaa' nu'u' nde'i nduu' a. Sakan' tu nduu' a xiin' yoo', ne nduu' kuenta Jesús ndii, iin ndaa' nduu' e' xiin' a. 13 Te

sakuu' yoo' ndii, ni chichí e' kuenta Jesús xiin' ña ndíee' iin ndaa' Espiritu Santo, te iin ndaa' ni nanduú e'. Köo' a xaa' naa' ne judío nduu' e', uun naa' ne tuku' nduu' e', uun naa' xiko' ni' i' iin xto'o' yoo', uun naa' ne xika' ndiká nduu' e' ndii, iin ndaa' Espiritu Santo ni natíin e'.

14 Te siin' tuku' ndii, sakan' tu ñu'u' nde'i e' ndii, süu' iin ndaa' tu'un' kuítí' kuu' a, süu' jaan' ndii kua'a' ya'a tu'un' kuu' a. 15 Naa' sakan' te ka'an iin xa'a' e' ndii: "Xa'a' a ña süu' nda'a' nduu' i' ndii, süu' kuenta ñu'u' nde'i nduu' i'", süu' xa'a' a jaan' na ndüu' xna'a' xa'a' jaan' kuenta ñu'u' nde'i e'. 16 Te naa' ka'an iin so'o' e' ndii: "Xa'a' a ña süu' ndüchi' nuu' nduu' i' ndii, süu' kuenta ñu'u' nde'i nduu' i'", süu' xa'a' a jaan' na ndüu' xna'a' so'o' e' jaan' kuenta ñu'u' nde'i e'. 17 Naa' sakan' te saa kua'an iin' e' kundüü ndüchi' nuu' e' ndii, küvi küni so'o' e', te naa' sakan' te saa kua'an iin' e' kundüü so'o' e' ndii, küvi ta'ni e' xiko. 18 Ndisu Ndiosí ndii, ni tandíee a i'in tu'un' ñu'u' nde'i e' jaan' mii' ni xtaní mii' a. 19 Kuächí ndii, naa' sakan' te iin ndaa' nuu' tu'un' kuítí' kundüü iin kanii' e' ndii, küvi koo ñu'u' nde'i e'. 20 Ña ndaku nduu' a ña xini e' ndii, kua'a' ya'a tu'un' kuu' ñu'u' nde'i e', ndisu iin ndaa' ñu'u' nde'i nduu' kanii' a.

21 Xa'a' a jaan' na küvi ka'an ndüchi' nuu' e' xiin' nda'a' e' ndii: "Kuäsa' kuní un' nuu' i." Te ni ndee küvi tu ka'an xini' e' xiin' xa'a' e' ndii: "Kuäsa' kuní ndo'ó nuu' i." 22 Süu' jaan' ndii tu'un' ñu'u' nde'i e', ña tiin' kua'a' ka e' ndii, kuní kua'a' ka a, 23 te tu'un' ñu'u' nde'i e', ña tuu e' ndii, ña xaku ka'nu' nduu' a ndii, ña jaan' nduu' ña tisa'ví va'a ka e', te ña küni a nia'a e' nuu' ne yivi' ndii, kuní a tisa'ví va'a ka e' ña jaan'. 24 Te tu'un' ñu'u' nde'i e', ña ndatun' ndii, küni a ña tijn ka'nu' kua'a' ña'a' e'. Kuächí ndii xa sakan' ni chituní Ndiosí xa'a' i'in tu'un' a jaan', sakan' te ña xaku ka'nu' ndii, xata'an ña koto ka'nu' ka ña'a' e'. 25 Sakan' te kani ta'an tu'un' ñu'u' nde'i e' jaan', süu' jaan' ndii kundí'ni i'in a xa'a' ta'an' a. 26 Te kii' ndo'o' iin tu'un' ñu'u' nde'i e' ndii, sakuu' tu'un' ñu'u' nde'i e' jaan' ndo'o' xiin' a, te kii' natiin' iin tu'un' ñu'u' nde'i e' jaan' ña tiin' ka'nu' ña'a' ne

yivi' ndii, sakuu' inga tu'un' ñu'u' nde'i e' va'a kuni xiin' a.

27 Sakan' na kuii' sakuu' ndo'ó ndii, kuenta ñu'u' nde'i Cristo nduu' ndo', te i'in ndo' ndii, iin ndaa' tu'un' ñu'u' nde'i a nduu' ndo'. 28 Te mii' nakayá ndo' xa'a' Jesús ndii, ña nuu' ni küni Ndiosí ña koo te tianu' Jesús sania'á ichi' a, te ña uvi ndii, ña koo te ka'an tiakú tu'un' a, te ña uní ndii, ña koo te sania'á ne yivi' tu'un' a, te ni küni ni tu a ña koo te xaa' chuun ka'nu' koo' chukuu', te sakan' tu ni küni a ña koo te sanda'a ne küni küvi, te ni küni ka tu a ña koo te chindíee' ne yivi', xiin' ña koo te xa'ndia chuun' nuu' ne ndikún ichi' Jesús, xiin' ña koo te ka'an tu'un' ña xini ra. 29 Süu' sakuu' e' nduu' ne ni tianu' Jesús sania'á ichi' a, te ni ndee süu' sakuu' tu e' nduu' ne ka'an tiakú tu'un' Ndiosí. Süu' sakuu' e' nduu' ne sania'á ne yivi' tu'un' a, te ni ndee süu' sakuu' tu e' xaa' chuun ka'nu' koo' chukuu', 30 te ni ndee süu' sakuu' tu e' sanda'a ne küni küvi. Te sakan' tu süu' sakuu' e' ka'an tu'un' ña xini e', te ni ndee küvi tu sanakuachi' sakuu' e' tu'un' jaan'. 31 Xa'a' a jaan' na ndee chaa' ka na nduku' ndo' ña chuun ña va'a ka. Te yu'u ndii, küni sania'á i' ndo'ó iin ichi' va'a ka.

13

Kuní a ña kundani ta'an' e' saa kuní Ndiosí

1 Naa' saa e' kuenta ndii, küvi ka'an yu'u ki'in' nuu' tu'un' iin yivi' uun küvi ka'an i' ndee tu'un' ña ndatu'un' ángele. Ndisu naa' ndani i' ne yivi' ndii, ndee naa ka'a ña sakaxan' ne yivi' kuítí' nduu' i, uun ndee naa iin ti'e' ña sakaxan' ne yivi' kuítí' nduu' i. 2 Te naa' saa tu e' kuenta ndii, kumi' i' ña xaxa' Ndiosí nuu' e', te küvi ka'an tiakú i' tu'un' a, te küvi kundani tu i' sakuu' ña yoo si'e' ña xini iin ndaa' mii' kuítí' Ndiosí, te kundani tu i' sakuu' nuu' ña'a, te ini kua'a' tu i' xini Ndiosí ndee küvi ka'an chuun' i' xiin' iin iku', te ku'un' ndia'a a mii' ndu'u' a. Ndisu naa' ndani i' ne yivi' ndii, kuäsa' kuní xachi' i' naa' sakan'. 3 Te naa' saa ka tu e' kuenta ndii, nata'vi' i' sakuu' ña kumi' i, te taxi e' nda'a' ne nda'vi' kuu', te sanakua'a xiin' mii' tu i' te koko ñu'u' nde'i i' nuu' ñu'u'

ndatin. Ndisu naa' ndäni i ne yivi' ndii, kuäsa' kuní xächí' i na sakan'.

⁴ Kij' ndani xna'a e' ne yivi' ndii, kuie kuu' ini e' xa'a' nja, te va'a tu nimá e' xini e' nja, te kuäsa' tu ndasi' nuu' e', te sakan' tu kuäsa' ñuñu' e', te sakan' ni tu xächie xiin' mii' mji' e', ⁵ te kuäsa' tu mji' kuu' e' xiin' ne yivi', ni ndee kuäsa' tu nduku' e' ña kuní nuu' mji' kujiti' e', ni ndee kuäsa' ni tu nasaá' yachi' e', te sakan' tu kuäsa' taxa'a' e' ka'ni' nimá e'; ⁶ te kuäsa' tu va'a kuni e' kij' xächuun' ndaku ne yivi', süu' jaan' ndii kuation' ini e' kij' xachuun' ndaku ne yivi'. ⁷ Kij' ndani e' ne yivi' ndii, yoo ka'nu' ini e' xa'a' sakuu' ña xaa nja, te ini tu e' kuni e' nja ndee ka ña ka'an nja, te sakan' tu kundiatu ini e' ña kiee va'a nja nuu' sakuu' ña'a, te kundieni tu e' nuu' sakuu' ña xaa' nja xiin' e'.

⁸ Sakan' ña, ña ndani ta'an' e' jaan' xiin' ña ndani Ndiosí yoo' ndii, koo' kivi' ndi' a, ndisu ña ka'an tiakú ne yivi' tu'un Ndiosí, xiin' ña ka'an ne yivi' tu'un ña xini nja, xiin' ña kundani ne yivi' ña yoo si'e, ña xini mji' kujiti' Ndiosí ndii, ndi' i a naá kivi'. ⁹ Kuächí' ndii sava kujiti' xini e' ña xini tuní Ndiosí vitin, te sava tuku ka'an tiakú e' tu'un a jaan', ¹⁰ ndisu kij' xaa ña kundani ndi' i e' ña kuní Ndiosí xiin' ña ndiee' a ndii, sakan' te ña sie, ña xini e' jaan' ndii, ndi' i a.

¹¹ Kij' ni nduu' yu'u te lulu ndii, ni ka'an i saa ka'an ne kualí', te ni xanini tu i saa xanini ne kualí', te sakan' tu ni xaa kuenta i saa xaa' kuenta ne kualí', ndisu kij' ni xixa i ndii, ni nakoo i ña ni kuu i saa kuu' ne kualí' jaan'. ¹² Viti' ndii küvi kuni kaxi' e' sakan' na xito' e' ndee naa kij' xito' iin ne yivi' nuu' nja nuu' iin yuu' peko kujiti', ndisu naá kivi' ndii, kuni nuu' e' sakuu' ña xini Ndiosí. Viti' ndii xini kaxi' i saa xini i Ndiosí, ndisu naá kivi' ndii, kundani kaxi' i saa kaa' Ndiosí ndee naa xini a yu'u. ¹³ Te sakan' na kuii' vitin ndii, yoo uni ta'an' kujiti' ña koo' kivi' ndi' i, ña nduu' ña ini e' xini e' Ndiosí, xiin' ña ndiatu' ini xna'a e', xiin' ña ndani e' ne yivi'. Ndisu ña ka'nu' ka tein uni saa' ña jaan' ndii, ña ndani e' ne yivi' nduu' a jaan'.

14

Saa kuní a kuu ne ka'an tuku tu'un ña xini nja

¹ Sakan' na kuii' ndee chaa' ka na sanduxa' ndi' ni ndo' xa'a' ña ndani ta'an' ndo', te sakan' tu xa'a' ña chuun ña xaxa' Espiritu Santo nuu' ndo'. Ndisu sanduxa' ndi' ni ka' ndo' xa'a' ña ka'an tiakú ndo' tu'un Ndiosí. ² Kuächí' ndii, ne ka'an tu'un ña xini nja ndii, xiin' Ndiosí ndatu'un' nja, te süu' xiin' ne nakayá xa'a' Jesús ndatu'un' nja. Sakan' ña koo' ne yivi' küvi kundani ña ka'an ne jaan', kuächí' ndii ña yoo si'e ña xini mji' kujiti' Ndiosí ka'an nja xiin' ña ndiee' Espiritu Santo. ³ Ndisu ne ka'an tiakú tu'un Ndiosí ndii, xiin' ne nakayá xa'a' Jesús ka'an nja te kua'nu' ka ne jaan' nuu' ichi' a, te sandieni tu ña'a' nja nuu' ichi' a, te sakan' tu te saki'vi' ña'a' nja kij' ndo'o' ne jaan'. ⁴ Te ne ka'an tu'un ña xini nja ndii, mji' kujiti' nja chindiee' a te kua'an kua'nu' nja nuu' ichi' Ndiosí. Ndisu ne ka'an tiakú tu'un Ndiosí ndii, chindiee' nja ne nakayá xa'a' Jesús te kua'nu' tu ne jaan' nuu' ichi' a. ⁵ Xa'a' a jaan' na kuní yu'u ña ka'an sakuu' ndo' o' tu'un ña xini ndo', ndisu ña kuní ndiee' ka' i ndii, ña ka'an tiakú ndo' tu'un Ndiosí. Sakan' ña, ña va'a ka' nduu' a jaan' te sakan' ña ka'an e' tuku tu'un ña xini e' kij' koo' ne sanakuachi' ña ka'an e' jaan', te chindiee' a ne nakayá xa'a' Jesús.

⁶ Ñani ta'an' i, saa e' kuenta ndii, ku'un i mii' ndiee' ndo' te ka'an ndoso' i nuu' ndo' xiin' tu'un ña xini ndo' ndii, kuäsa' chindiee' xachi' a ndo'o'. Ndisu naa' ka'an i xiin' ndo' xiin' ña satuvi' Ndiosí nuu' i, uun naa' ka'an i xiin' ndo' xiin' ña xini tuní ña xini mji' kujiti' Ndiosí, uun naa' ka'an i xiin' ndo' xiin' ña ka'an tiakú i tu'un Ndiosí, uun naa' ka'an i xiin' ndo' xiin' ña ndixa xa'a' Jesús, ña jaan' ndii, chindiee' a ndo'o'. ⁷ Naa kuu' tun' yoo' xiin' ñuu' ndii, küvi nakuni e' ndee nuu' yaa ka'an i'in a naa' iin ndaa' nduu' ndusu a. ⁸ Te naa' tivi' kaxi' iin te xini' ndachuun', tun' nichí' kij' kua'an ra mii' yoo ñu'u' ndii, ndee iin te xini' ra sakoo' tu'va xiin' mii' te kunta'an' ra. ⁹ Sakan' tu xka'ndia naa' ka'an ndo'o' iin tu'un ña koo' kundani, ¿saa küvi kundani ne yivi' yoo nduu' a ka'an ndo'? Ndee naa xiin' tachi' kujiti' ka'an ndo'. ¹⁰ Xini e' ndii, yoo

kua'a' nuu' tu'un jin yivi', te sakuu' ña jaan' ndii, xa yoo xa yoo ndusu xa'a' i'in a. ¹¹ Ndisu naa' xini yu'u ndee ña kuni kachi tu'un jaan' ndii, ndee naa te tuku' kunduu i nuu' ne ka'an tu'un jaan', te ne jaan' ndii, ndee naa ne tuku' kunduu ña nuu' i xa'a' ña kundani i tu'un ña ka'an ña. ¹² Sakan' na kuii' ndo'ó ndii, xa'a' ña xikán va ini ndo' chuun ña xaxa' Espiritu Santo nuu' e' ndii, kakan va tu ini ndo' te kumi' ndo' kua'a' ka ña chindiee' ne nakaya xa'a' Jesús te kua'nu ka ndo' nuu' ichi' a.

¹³ Xa'a' a jaan' na yoo ka ka'an tu'un ña xini ña jaan' ndii, na kakan ña ña xini tuni nuu' Ndiosí, te kuví sanakuachi' ña tu'un jaan' kij' ka'an ña a. ¹⁴ Kuachí ndii, naa' ka'an yu'u xiin' Ndiosí xiin' tu'un ña xini i ndii, tee' ndee xini espíritu i ña ka'an i xiin' Ndiosí jaan', ndisu ña xanini i ndii, kundani xachi' a ña ka'an i xiin' tu'un jaan'. ¹⁵ ¿Ndee ña kuni a saa i naa' sakan'? Ka'an i xiin' Ndiosí xiin' espíritu i, te ka'an tu i xiin' Ndiosí xiin' ña xanini i. Kata i yaa nuu' Ndiosí xiin' espíritu i, te kata tu i yaa jaan' xiin' ña xanini i. ¹⁶ Kuachí ndii, naa' xaka'nu' ndo'ó Ndiosí xiin' tu'un ña xaxa' Espiritu Santo, te xini so'ó jin ne xika' ichi' Jesús, ne kundani tu'un jaan' ndii, kuví ka'an ña: "Sakan' na kunduu a", kij' taxi' ndo' ña chindani Ndiosí, sakan' ña kundani ña ndee ña ka'an ndo'. ¹⁷ Kij' taxi' ndo' ña chindani Ndiosí ndii, va'a ya'a xaa' ndo', ndisu chindiee' a inga ne yivi'.

¹⁸ Te yu'u ndii, taxi' va i ña chindani Ndiosí xa'a' ña ka'an chito ka i tu'un jaan' te sakan' sakuu' ndo'ó. ¹⁹ Ndisu mii' nakaya e' xa'a' Jesús ndii, ndee chaa' ka ña ka'an i u'un ta'an yu'u' tu'un ña kuví kundani e' te sakan' kuví chindiee' i inga ne yivi', te sakan' ña ka'an i uxí mií yu'u' tukú nuu' tu'un ña köo' kundani.

²⁰ Ñani ta'an' i, kanini ndo' naa xanini ne kuachí' kualí, süü' jaan' ndii kanini ndo' ndee naa ne xixa ini nuu' ichi' Jesús. Te sakan' tu kuví ndo' ndee naa ne kuachí' kualí ne xini xa'a' ña ña'a. ²¹ Yoso' tu'un ndei' Ndiosí nuu' tutu a mii' ka'an a ndii: Ne yivi', ne nduu' kuenta i kaa' ndii,

xiin' tu'un ña ka'an inga ne yivi' ka'an i xiin' ña, te ka'an tu i xiin' ña xiin' tu'un ne kuaxi tukú xaan'.

Ndisu ni ndee sakan' ndii, taxí so'ó ña ña ka'an i, kachi xto'ó e'.

²² Sakan' na kuii', ña ka'an e' tu'un ña xini e' ndii, kuenta ña ña' Ndiosí nuu' ne ini xini Jesús nduu' a, te süü' xa'a' ña va'a ne ini xini Jesús nduu' a. Ndisu ña ka'an tiakú e' tu'un Ndiosí ndii, kuenta ña ña' a nuu' ne ini xini Jesús nduu' a, te süü' xa'a' ña va'a ne ini xini Jesús nduu' a. ²³ Süü' jaan' ndii, naa' ndiee' ti'vi sakuu' ndo'ó mii' nakaya ndo' xa'a' Jesús, te ka'an tu ndo' tu'un ña xini ndo', te ko'ni ne xaa' nuu' ichi' Jesús, uun jin ne ini xini Jesús ndii, ka'an ne jaan' ña ne loco nduu' ndo'ó na xaa' ndo' sakan'. ²⁴ Ndisu naa' ndiee' ti'vi sakuu' ndo'ó mii' nakaya ndo' xa'a' Jesús, te sakuu' tu ndo' ka'an tiakú tu'un Ndiosí, te ko'ni ne xaa' nuu' ichi' Jesús, uun ne ini xini Jesús ndii, kij' kuni so'ó ña ña ka'an ndo' jaan' ndii, nakuni ña ña ne ndiso' kuachí nduu' ña nuu' Ndiosí, te xata'an ña katun' ña'a' Ndiosí xa'a' kuachí ña jaan'. ²⁵ Te natuvi tu ña yoo si'e nimá ña, xa'a' a jaan' na vikuijin xiti' ña nuu' Ndiosí te saka'nu' ña'a' ña, te ka'an ña ña ndixa xna'a' ndii, yoo Ndiosí tein ndo' mii' nakaya ndo' xa'a' Jesús.

Kuni a saka'nu' va'a e' Ndiosí mii' nakaya e' xa'a' Jesús

²⁶ Ne ta'an' i, xa'a' a jaan' na kij' nakaya ndo' ndii, kuví kata sava ndo' yaa nuu' Ndiosí, te sava tu ndo' kuví sania'a' tu'un a, te sava tukú ndo' kuví ka'an yoo nduu' ña ni ña' Ndiosí nuu' ndo', uun ka'an ndo' tu'un ña xini ndo', te kuví tu sanakuachi' sava ndo' tu'un jaan'. Ndisu sakuu' ña xaa' ndo' jaan' ndii, na saa ndo' a te saka'nu' ta'an' ka ndo' nuu' ichi' Jesús. ²⁷ Naa' ka'an sava ndo' tu'un ña xini ndo' ndii, na ka'an uvi ta'an kuiti' ne yivi' a, uun ndee uní ta'an ña. Te xa ka'an xa ka'an ña a, te kuni tu a ña sanakuachi' jin ne yivi' ña ka'an ne jaan'. ²⁸ Te naa' köo' ne kuví sanakuachi' tu'un ña ka'an ne jaan' ndii, ndee chaa' ka köo taxin' yu'u' ña mii' nakaya ndo' xa'a' Jesús, te

na ka'an nja ña jaan' xiin' nimá kuṭi' nja nuu' Ndiosí.

²⁹ Te sakan' tu ne ka'an tiakú tu'un Ndiosí ndii, na ka'an uvi ta'an, uun ndee uni ta'an kuṭi' nja. Te sava nja kuni so'o ña ka'an ne jaan', te kuví kundani nja saa kuni a saa nja ña jaan'. ³⁰ Te naa' nia'á Ndiosí yoo ka nduu' a nuu' inga ne ndu'u' ikan' ndii, na vikuijn ne ka'an jaan', te taxí nja ña ka'an inga nja ña ni satuvi Ndiosí nuu' nja. ³¹ Sakan' te kuví ka'an tiakú i'in ndo'ó, ne kuví ka'an tiakú tu'un Ndiosí kii' kuni a ka'an ndo' a, te kuví tu kuni so'o sakuu' ndo', te kuví ni tu sandieni ta'an' ndo'. ³² Kuachí ndii, ne ka'an tiakú tu'un Ndiosí ndii, kumi' nja ndiee' nuu' ña jaan', te kuví ka'an nja a amaa ka kuni mii' nja. ³³ Sakan' ña Ndiosí ndii, süu' ña sasana' yoo' nduu' a, süu' jaan' ndii natandee' maní' a yoo'.

Saa xaa' tu sakuu' ti'vi sakuu' xaan' mii' nakayá ne nduu' kuenta Jesús, ³⁴ kuni a ña na kundiee taxin' ña'a' kii' nakayá ndo' xa'a' Jesús, sakan' ña köo' ndei' ña ka'an nja, süu' jaan' ndii kuni a ña koq taxin' nja naa ka'an tu'un ndei' Ndiosí. ³⁵ Naa' yoo ña kuni ndatu'un' nja ndii, na ndatu'un' nja ii' nja vi'e nja, sakan' ña ka'an va kaa' a ña ka'an iin ña'a' mii' nakayá e' xa'a' Jesús.

³⁶ ¿Ñáá xanini ndo'ó ña suvi ndo' nduu' ne ni nata'vi' xini' tu'un Ndiosí, te xa ndo'ó kuṭi' tu nduu' ne ni xini so'o a? ³⁷ Naa' yoo ka tuu ña kuví ka'an tiakú nja tu'un Ndiosí, uun tuu nja ña kumi' nja ña chuun ña xaxa' Espiritu Santo ndii, na nakuni nja ña xto'o e' nduu' ña ka'an chuun' xiin' i, te ke'i i ña yo'o. ³⁸ Ndisu naa' nakuni yoo ka ña xto'o e' nduu' ña ka'an chuun' xiin' i, te ke'i i ña yo'o' ndii, sakan' tu ne jaan' ndii, nakuni ña'a' xto'o e' jaan'.

³⁹ Ne ta'an' maní' i, sakan' na kiii' ndo'ó ndii, kuni a ña sanduxa' ka ndo' ña ka'an tiakú ndo' tu'un Ndiosí, te nakasi ndo' nuu' ne ka'an tu'un ña xini nja. ⁴⁰ Ndisu kuni a ña sakuu' ña xaa' ndo' ndii, na saa va'a ndo' a, te na saa yukun tu ndo' a.

15

Ni natiaku Cristo

¹ Ne ta'an' i, vitin ndii kuni sanaka'an' i ndo'ó xa'a' tu'un va'a ña xa ni ka'an ndoso' i nuu' ndo', te ni natiin ndo' a, te ita' ni'i ndo' saa ka'an a ndee vitin.

² Te sakan' tu xiin' ña ka'an tu'un va'a jaan' kuví kaku ndo' nuu' kuachí ndo' naa' kuṭa ni'i na ita' ni'i ndo' nuu' ña ka'an a saa nii' ni sania'á i ndo'ó. Te naa' kuasa' ndii, ni natiin saka ndo' a.

³ Kuachí ndii xi'na ka ni sania'á i ndo'ó tu'un va'a ña ni natiin tu mii' i ña ni xi'i Cristo xa'a' kuachí e', te ni saxinú a ña yoso' nuu' tutu Ndiosí xa'a' a, ⁴ te ni kuxi tu ña'a' ne yivi' tixin ñu'u', te ni sanatiaku ña'a' Ndiosí kivi' ña uni, te ni saxinú a ña yoso' nuu' tutu Ndiosí xa'a' a, ⁵ te ni tui a nuu' Pedro, ikan' te ni tui ni tu a nuu' sakuu' inga te uxi uvi te nda'a' xa'a' a. ⁶ Te ni ya'a, te ni tui a nuu' ya'a u'un ciento ne ta'an' e', ne xika' ichi' a. Te ki'in' ne jaan' ndii, kusaa' tiaku ka nja ndee vitin, te sava tukú nja xa ni xi'i. ⁷ Te ni ya'a ka, te ni tui ni tu a nuu' Jacobo, te ni ya'a ka sie, te ni tui a nuu' sakuu' te ni tianu' a sania'á ichi' a. ⁸ Te ndi'i' ndoso', te ni tui tu a nuu' yu'u, te nduu' ndee naa iin te kuañu'u, te ni tui kii' xa ni xka'ndia kivi' ña tui ra. ⁹ Kuachí ndii yu'u nduu' te lulu ma'á ka te tianu' Jesús sania'á ichi' a, te ndee xata'an ña kunani' i te tianu' a, sakan' ña ni sando'o' va i ne nakayá xa'a' Ndiosí. ¹⁰ Ndisu xa'a' a ña ndani mii' Ndiosí yu'u na nduu' i te ni tianu' Jesús sania'á ichi' a, te ña ndani mii' Ndiosí yu'u ndii, ni natiin' saka e, süu' jaan' ndii xa xachuun' kua'a' ka i xiin' a te sakan' sakuu' te tianu' Jesús jaan'. Ndisu süu' xiin' ña ndiee' mii' i xaa' i chuun jaan', süu' jaan' ndii xiin' ña ndiee' ña xamaní' va Ndiosí yu'u xaa' i sakuu' a. ¹¹ Sakan' na kiii' köo' a xaa' a yoo ni ka'an ndoso' tu'un va'a jaan' nuu' ndo', naa' yu'u, uun naa' inga te ni tianu' Jesús jaan', sakan' ña iin kachi sania'á ndu a te sakan' ni natiin ndo'ó a.

¹² Te ndii, naa' xa'a' ña ni sanatiaku Ndiosí Cristo tejn ne ni xi'i ka'an ndoso' ndu ndii, ¿ndichun na ka'an sava ndo'ó ña natiaku ne yivi' kii' kuví nja? ¹³ Sakan' ña naa' natiaku ne yivi' kii' kuví nja ndii, ni ndee Cristo ni natiaku naa' sakan' nduu' a. ¹⁴ Te naa' ni natiaku Cristo

ndii, ña saka kuäsa' kuní nduu' ña ka'án ndoso' ndu naa' sakan' nduu' a, te ña saka nduu' tu ña iní ndo'ó xini ña'a' ndo'.¹⁵ Te naa' ndixa xna'a natiaku ne yivi' kii' kuví nja ndii, te xini xa'an' ndiee' yu'u' xa'a' Ndiosí nduu' ndu, sakan' ña ka'án ndoso' ndu ña nī sanatiaku a Cristo. Ndisu naa' ndixa xna'a sanatiaku Ndiosí ne yivi' kii' kuví nja ndii, nī sanatiaku tu a Cristo.¹⁶ Kuachí ndii, naa' ndixa xna'a sanatiaku Ndiosí ne yivi' kii' kuví nja ndii, nī sanatiaku tu a Cristo.¹⁷ Te naa' nī sanatiaku Ndiosí Cristo ndii, ña saka nduu' tu ña iní ndo'ó xini ña'a' ndo', te kusaa' ndiso' ka ndo' kuachí ndo' nuu' Ndiosí.¹⁸ Te sakan' tu ne ndikún ichi' Jesucristo, ne nī xi'i ndii, nī ndoñu'u' saka nja naa' sakan' xna'a nduu' a.¹⁹ Naa' xa iin yivi' yo'o' kuñti' ndiatu' iní e' xa'a' Cristo, te kōo' ña natiaku e' jaan' naá kivi' ndii, ne ndo'o' saka kua'a' so'o' nduu' e' naa' sakan'.

²⁰ Ndisu vitin ndii, xa nī natiaku xna'a Cristo tein ne nī xi'i, te suvi a nduu' ña nī natiaku nuu' nuu' sakuu' yoo', ne natiaku tu saa Ndiosí kita'an.²¹ Kuachí ndii xa'a' kuachí iin ndaa' kuñti' te yivi' xi'i ne yivi' iin yivi', sakan' tu xa'a' iin ndaa' kuñti' tu te yivi' natiaku e' kii' kuví e'.²² Sakan' ña xa'a' kuachí ña nī xaá Adán xi'i tu sakuu' ne yivi' iin yivi', sakan' tu xa'a' ña nī natiaku Cristo ndii, sakuu' e' koo kivi' ñuu ña kōo' kivi' ndi'i' saa Ndiosí.²³ Ndisu i'in e' natiaku saa Ndiosí amaa ka kuní mii' a, xi'na Cristo nī sanatiaku a, te kii' nandiko' Cristo jaan', te sanatiaku tu a yoo', ne nduu' kuenta a.²⁴ Te ikan' kuaxi ña ku'un ndiko' ña saxinu Cristo chuun nuu' a, te sanakua'a a ña xa'ndia chuun a jaan' nda'a' yuva' e' Ndiosí kii' ndi'i' sandoó kui'e xachi' a sakuu' ne xa'ndia chuun', xiin' sakuu' ne kumi' ndiee' te xa'ndia chuun' nja, xiin' sakuu' ña ndiee' ña ndiva'a.²⁵ Kuachí ndii kuní a ña ka'ndia chuun' Cristo ndee ndi'i' sandoó kui'e xachi' a sakuu' ña ndasi' ta'an' xiin' a.²⁶ Te ña kumi' ndiee' nuu' ña xa'ni' yoo' nduu' ña ndasi' ta'an' xiin' e', ña sandoñu'u' a so'o' ndi'i'.²⁷ Sakan' ña nī taxi Ndiosí viko ni'i' Cristo sakuu' ña yoo. Te kii' ka'án ña nī taxi Ndiosí viko ni'i' Cristo sakuu' ña yoo ndii, süu' kuni kachi a ña viko ni'i' tu Cristo ndee mii'

Ndiosí. Kuachí ndii mii' Ndiosí nī taxi te viko ni'i' Cristo sakuu' ña jaan'.²⁸ Ndisu kii' ndi'i' sakuu' ña jaan' viko ni'i' Cristo ndii, sakan' te xa mii' Cristo, si'e a, taxi ña viko ni'i' ña'a' Ndiosí, sakan' ña mii' a nī taxi te viko ni'i' Cristo sakuu' ña jaan'. Sakan' te iin ndaa' mii' kuñti' Ndiosí ka'ndia chuun' kuu' nuu' nuu' sakuu' nuu' ña yoo.

²⁹ Naa' kändixa' sava ndo'ó ña natiaku e' kii' kuví e' ndii, ne yivi', ne chichi' xa'a' ne xa nī xi'i ndii, kuví xachi' chindiee' ña'a' nja naa' sakan' te natiaku ne nī xi'i. Kōo' ndee iin xa'a' ña kuchí nja xa'a' ne nī xi'i jaan' naa' sakan' nduu' a.³⁰ Te kōo' tu ndee iin xa'a' ña sakukuein' xiin' mii' ndu'u' saa kivi' kua'an xa'a' ichi' Jesús naa' natiaku ne nī xi'i.³¹ Ne ta'an' i, ka'án kaxi' i xiin' ndo' ña saa kivi' sakukuein' xiin' mii' i xa'a' ichi' Jesús xa'a' ña va'a kuni nimá i xa'a' ña nī xaá xto'o' e' Jesucristo xa'a' ndo'.³² Kii' nī xika i ñuu' Éfeso ndii, nī kaní ta'an' kuento i xiin' kua'a' ne yivi', ne nduu' ndee naa kiti' iku'. Naa' ndixa xna'a ña natiaku ne nī xi'i ndii, kōo' xachi' xata' a jaan'. Ndee chaa' ka saa e' naa ka'án ne yivi' ndii: "Kuxi e', te ko'o e' vitin, te tiaan kuví e'." Sakan' kachi nja.³³ Kuní xa'an' xiin' mii' ndo': "Ña ndiaka' ta'an' ndo' xiin' ne xini xa'an' jaan' ndii, sativi' nja ña va'a ña xi xaá ndo'." ³⁴ Nachinaa' kaxi' ndo' iní ndo', te saa ka ndo' kuachí nuu' Ndiosí, kuachí ndii, sava ndo'ó ndii, ndee Ndiosí xini ndo'. Ka'án i sakan' te ka'an nuu' ndo'.

Ka'án Pablo saa natiaku e' saa Ndiosí

³⁵ Ndisu tee' kuein' ndatu'un' sava ndo'ó yu'u' ndii: "¿Saa tu natiaku ne nī xi'i? ¿Te xiin' ndee nuu' ñu'u' nde'i natiaku nja?", kachi ndo'.³⁶ Ne küu' kaxi' xna'a nduu' ndo', sakan' ña kuní a ña kuví iin tikin' ña nuu' kii' chi'i' e' te nata'vi' a.³⁷ Te ña chi'i' e' ndii, süu' itun' a tun' nakun jaan' nduu' nu', süu' jaan' ndii tikin' kuñti' a chi'i' e', naa' ndikin' trigo nduu' a, uun naa' ndee ndiaa ka nuu' inga tikin' chi'i' e'.³⁸ Ndisu mii' Ndiosí nduu' ña taxi itun' tikin' jaan' saa xtaní mii' a koo tun' jaan', te xa siin' xa siin' iin' itun' nī taxi Ndiosí xa'a' i'in tikin'.³⁹ Süu' xa iin ndaa' nuu' kuu'

sakuu' ñu'u' nde'i, süu' jaan' ndii xa iin kuu' ñu'u' nde'i ne yivi', te xa iin kuu' tu ñu'u' nde'i kiti', te xa iin kuu' ni tu ñu'u' nde'i tjaaka', te sakan' tu xa iin kuu' ñu'u' nde'i saã. ⁴⁰ Te sakan' tu xa tuku ni xa'a Ndiosí ña yoo ndivi' te sakan' ña yoo nuu' ñu'u' iin yivi', ndisu xa siin' ndatun' ña yoo ndivi', te xa siin' tu ndatun' ña yoo nuu' ñu'u' iin yivi'. ⁴¹ Te sakan' tu xa siin' yi'é ñu'u', te xa siin' ni tu yi'é yoo', te xa siin' ka ni tu yi'é tiuun'. Kuachí ndii, i'in tiuun' ndii, xa yoo xa yoo siin' saã yi'é ri'.

⁴² Iin kachi saã tu Ndiosí xiin' ñu'u' nde'i e' kii' kuví e', te natjaku e' ndii. Ñu'u' nde'i e', ña kua'an tixin ñu'u' ndii, ña te'i nduu' a, ndisu ñu'u' nde'i e', ña natjaku nuu' Ndiosí ndii, ña koo' kivi' te'i kunduu a jaan'. ⁴³ Ñu'u' nde'i e', ña kua'an tixin ñu'u' ndii, ña kuasa' kuní nduu' a, ndisu ñu'u' nde'i e', ña natjaku saã Ndiosí ndii, ña ndatun' xava'a kunduu a. Ñu'u' nde'i e', ña kua'an tixin ñu'u' ndii, koo' ka ndiee' a, ndisu ñu'u' nde'i e', ña natjaku saã Ndiosí ndii, koo' kua'a' ña ndiee' a. ⁴⁴ Ñu'u' nde'i e', ña kua'an tixin ñu'u' ndii, kuenta iin yivi' kaa' nduu' a jaan', ndisu ñu'u' nde'i e', ña natjaku saã Ndiosí ndii, kuenta ndivi' mii' ndu'u' Ndiosí kunduu a jaan'. Sakan' ña naa' yoo ñu'u' nde'i, ña nduu' kuenta iin yivi' ndii, yoo tu ñu'u' nde'i, ña nduu' kuenta ndivi' mii' ndu'u' Ndiosí.

⁴⁵ Sakan' tu yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'an a ndii: "Te Adán, te ni yoo ña nuu' ndii, Ndiosí ni taxí kivi' ñuu ra." Ndisu Adán, te ni yoo ña uví, ña nduu' Jesús ndii, Espíritu ña taxi' kivi' ñuu e' nduu' a. ⁴⁶ Ndisu süu' xi'na ñu'u' nde'i, ña nduu' kuenta ndivi' mii' ndu'u' Ndiosí, kumi' e', süu' jaan' ndii xi'na ka ñu'u' nde'i, ña nduu' kuenta iin yivi', kumi' e', sakan' vi' te natjin e' ñu'u' nde'i, ña nduu' kuenta ndivi' mii' ndu'u' Ndiosí. ⁴⁷ Te yivi', te ni yoo ña nuu' ndii, kuenta iin yivi' ni nduu ra, ndisu te yivi', te uví, ña nduu' xto'o e' Jesús ndii, kuenta ndivi' nduu' a.

⁴⁸ Ñu'u' nde'i yoo', ne yivi' iin yivi' ndii, nakuitá xiin' ñu'u' nde'i Adán, te ni xa'a Ndiosí xiin' ñu'u' kujiti'. Te ñu'u' nde'i, ña nduu' kuenta ndivi' ndii, nakuitá a xiin' ñu'u' nde'i ña kumi' Jesús ndivi'. ⁴⁹ Te saã nii' nakuitá ñu'u' nde'i e' xiin' ñu'u'

nde'i te yivi', te ni xa'a Ndiosí xiin' ñu'u' kujiti' ndii, nii' sakan' tu nakuitá ñu'u' nde'i e' xiin' ñu'u' nde'i ña kumi' Jesús ndivi'. ⁵⁰ Te kuni ka'an i xiin' ndo'ó, ñañi ta'an' i ndii, ñu'u' nde'i xiin' ní' ndii, kuví kundiee a mii' xa'ndia chuun' Ndiosí, te ni ndee kuví tu ko'ni ñu'u' nde'i, ña te'i jaan', mii' koo' kivi' te'i ña'a jaan'.

⁵¹ Te vitin kuní yu'u' ña kundani ndo' iin ña yoo si'e, ña xiní iin ndaa' mii' kujiti' Ndiosí. Süu' sakuu' e' kuví, ndisu sakuu' e' ndii, nama a ñu'u' nde'i e' saã Ndiosí. ⁵² Te ña jaan' ndii, numi' va xka'ndia a ndee naa kii' nakuaní e' iin xa'a' te nakoto'ni' kujiti' e' kii' ndi'i nde'i ndachuun' tun' nichí' so'o' ndi'i'. Sakan' ña kivi' so'o' ndi'i' jaan' ndii, nde'i ndachuun' tun' nichí', te ne ni xi'i' ndii, natjaku ña xiin' ñu'u' nde'i ña koo' kivi' kuví ka. Te yoo', ne tiaku kii' sakan' ndii, nama Ndiosí ñu'u' nde'i e'. ⁵³ Sakan' ña kuní a ña nama Ndiosí ñu'u' nde'i e', ña te'i kaa', te koo' kivi' te'i ka a. Te sakan' tu nama Ndiosí ñu'u' nde'i e', ña xi'i' kaa', te koo' kivi' kuví ka a.

⁵⁴ Te kii' xa ni nama Ndiosí ñu'u' nde'i e' kaa', te koo' kivi' te'i ka a, xiin' kii' xa ni nama tu a ñu'u' nde'i e' kaa', te koo' kivi' kuví ka a ndii, sakan' te xinu tu'un Ndiosí mii' ka'an a ndii: "Te ña kumi' ndiee' nuu' ña xa'ni' yoo' ndii, xa ni ndoñu'u' xachi' a xa'a' ña ni kanando e' xiin' ña ndiee' Ndiosí. ⁵⁵ Yo'ó, ña xa'ni' rain, ¿mii' kua'an ña kanando un' ndu? Yo'ó, yavi ndii rain, ¿mii' kua'an ña sando'o' un' ndu ndee naa kii' xaxi' tisu'ma?" ⁵⁶ Sakan' ña kuachí e' nduu' ndiee' ña xa'ni' jaan', te sando'o' a yoo', te ña ndiee' kuachí e' nduu' tu'un nde'i Ndiosí. ⁵⁷ Ndisu chindani Ndiosí ña xa ni taxí a ña ni kanando e' ña xa'ni' jaan' xa'a' ña ni xaã xto'o e' Jesucristo xa'a' e'.

⁵⁸ Ñañi ta'an' maní' i, xa'a' a jaan' na kuní a ña kua'an na kua'an ndo' ña kujita ni'i va ndo' nuu' ichi' Jesús. Te kua'an na kua'an tu ndo' ña xaa' ndo' chuun nuu' xto'o e' jaan', sakan' ña xiní ndo' ña chuun nuu' xto'o e', ña xaa' ndo' jaan' ndii, xaa' saka ndo' a.

16

Kaya ne ini xini Jesús ndiee' ñuu Cor-

into xu'un' te chindiee' nia inga ne ini tu xini Jesús

¹ Te vitin kuni ka'an i xa'a' ña kayá xu'un' te chindiee' ndo' inga ne nduu' kuenta Jesús ndii, saa ndo' a saa nii' ni ka'an chuun' i xiin' ne nakayá xa'a' Jesús, ne ndiee' ñuu Galacia. ² Te i'in ndo'ó ndii, i'in kivi' nuu' xa'a' ximana xtá'ni siin' ndo' chaa' xu'un' ña xiku'un ya'vi' ndo' kij' xachuun' ndo', te taxa'a ndo' a. Sakan' te kij' xaa i ndii, nakaya ki'i' ka ndo' ña jaan'. ³ Te kij' xaa i mii' ndiee' ndo' ndii, ke'i i iin tutu taxi i nda'a' ne ni nakaxin ndo', te ku'un nia ñuu Jerusalén xiin' xu'un' ña ni kayá ndo' jaan', te ti'vi' ña'a' i ikan'. ⁴ Te naa' kuní a ña ku'un tu yu'u xiin' ne jaan' ndii, ku'un i xiin' nia.

Ka'an tuni Pablo ña ku'un ra ñuu Corinto

⁵ Kij' ndi' xka'ndia i ñu'u' Macedonia, sakan' te ku'un i mii' ndiee' ndo', sakan' ña xi'na ka ikan' kuní a xka'ndia i. ⁶ Tee' kuein' ndoo i iin xa'a' mii' ndiee' ndo', uun kuein' ikan' ndu'u' i ndee xka'ndia yoo' ña vixin, te kuví chindiee' ndo' yu'u, te ku'un i mii' kuní a ku'un i. ⁷ Kuachi ndii, kuni i ña xka'ndia xaa kujiti' i mii' ndiee' ndo' vitin, süu' jaan' ndii kuní i ña ndoo i mii' ndiee' ndo' ndia'vi' kivi' naa' ni kuní xto'o e'. ⁸ Ndisu ndoo i ñuu Éfeso yo'o' ndee tondia viko' Pentecostés, ⁹ sakan' ña yoo kua'a' va ne kuni kuní so'o tu'un Ndiosí ñuu yo'o', te va'a va kivi' nduu' a te ka'an ndoso' i tu'un a jaan', tee' ndee yoo kua'a' tu ne ndasi' yu'u.

¹⁰ Te naa' xaa Timoteo mii' ndiee' ndo' ñaa' ndii, koto ña'a' ndo', te va'a kuní ra kundu'u' ra xiin' ndo', sakan' ña te xaa' chuun nuu' xto'o e' nduu' tu te jaan' ndee naa yu'u. ¹¹ Te xa'a' a jaan' na kuu' ndee iin ndo' ka'an kui'e xa'a' ra, süu' jaan' ndii chindiee' ña'a' ndo' te kuví ya'a ra ku'un maní' ra, te kuví xaa nata'an' ra xiin' i mii' xika' i yo'o'. Sakan' ña ndiatu' i ña kixin ra xiin' inga ñani ta'an' e'.

¹² Te te nduu' ñani e' Apolos ndii, ni ka'an nda'vi va i xiin' ra ña ku'un na ra mii' ndiee' ndo' xiin' inga ñani ta'an' e', te ni xijn xachi' ra ku'un ra vitin, ndisu ku'un ra tuku ichi' kij' kuni'a'a ra.

Ti'vi' Pablo cha'an' ne ndikun ichi' Jesús, ne ndiee' ñuu Corinto

¹³ Ndo'ó, ne ta'an' i ndii, ku'un naa ñu'u' tu'va ini ndo', te kujta ni' naa ita' ni' tu ndo' nuu' ña ini ndo' xini ndo' Jesús, te sakan' tu na kujxa naa xixa' ka ni tu ini ndo' nuu' ichi' a, te na kaka ni' ndituni tu ndo'. ¹⁴ Te sakuu' ña xaa' ndo' ndii, saa ndo' a xa'a' ña ndani ta'an' ndo'.

¹⁵ Ñani ta'an' i, xini kaxi' ndo'ó ña ne vi'e Estéfanos ndii, ne ni natijn nuu' tu'un va'a xa'a' Jesús ñuu Acaya nduu' nia, te xini tu ndo' ña ni chindiee' kua'a' tu nia ne nduu' kuenta Jesús xiin' e'. ¹⁶ Ka'an nda'vi yu'u xiin' ndo' ña saxinu ndo' ña ka'an ne yivi', ne nduu' ndee naa ne jaan', te sakan' tu sakuu' ne chindiee' xiin' ne xachuun' u'vi' tu ndee naa ne jaan' nuu' chuun xa'a' xto'o e'. ¹⁷ Va'a va kuni i ña ni kixin ne ni kee mii' ndiee' ndo' mii' ndu'u' i yo'o', te nduu' Estéfanos, xiin' te nduu' Fortunato, xiin' te nduu' Acaico, sakan' ña xa ni kuní i vitin, tee' ndee küvi kuní nduchi' nuu' i ndo'ó. ¹⁸ Sakan' ña ni saki'vi nia nimá i te sakan' tu nimá ndo'ó. Te ne yivi', ne nduu' naa ne jaan' ndii, kuní a ña tijn maní' ña'a' ndo'.

¹⁹ Sakuu' ne nakayá xa'a' Jesús, ne ndiee' nda'a' ñu'u' Asia ndii, ti'vi' nia cha'an' ndo'. Te ñani e' Aquila xiin' ku'va e' Priscila xiin' sakuu' ne nakayá xa'a' Jesús vi'e nia ndii, ti'vi' kua'a' tu ne jaan' cha'an' ndo' kuenta xto'o e'. ²⁰ Te sakan' tu ti'vi' sakuu' ne ta'an' e', ne xika' ichi' Jesús ñuu Éfeso yo'o', cha'an' ndo'. Te chito nuu' ta'an' ndo' kuenta Jesús, te xiin' ña jaan' nakuatu ta'an' ndo'.

²¹ Te cha'an' ndo' ña ti'vi' i nda'a' ndo' yo'o' ndii, mii' yu'u, te nduu' Pablo, ke'i a xiin' nda'a' i.

²² Naa' ndani yoo ka nduu' ne yivi' xto'o e' Jesucristo ndii, na nachaan nia saa Ndiosí. Te xto'o e' ndii, xa kuaxi a.

²³ Te na sañu'u' na xto'o e' Jesucristo sakuu' ndo'ó. ²⁴ Te ndani i sakuu' ndo'ó xa'a' a ña iin ndaa' nduu' e' xiin' xto'o e' Jesucristo jaan'. Sakan' na kundu'u a.

Tutu ña uvi ña ni ke'i San Pablo kua'an nda'a ne ini xini Jesús, ne ndiee' ñuu Corinto

Ti'vi' ra cha'an' nja

¹ Yu'u nduu' Pablo, te Jesucristo ni tjanu' yu'u te sania'a i ichi' a saa kuni Ndiosí. Te yu'u xiin' ñani e' Timoteo ndii, ti'vi' ndu cha'an' ndo'ó, ne nakaya xa'a' Ndiosí ñuu Corinto, te ti'vi' tu ndu cha'an' sakuu' ne nduu' kuenta a, ne ndiee' kanii' nuu' ñu'u' Acaya. ² Na sañu'u' na Ndiosí, yuva' e', xiin' xto'o e' Jesucristo ndo'ó, te na taxí tu a ña maní' koó xiin' ndo'.

Ka'an Pablo xa'a' ña ni ndo'o ra

³ Ka'nu' va ña nduu' Ndiosí, yuva' xto'o e' Jesucristo, te nduu' tu a ña kuvita ini xa'a' e', te saki'vi tu a yoo'. ⁴ Te sakan' tu saki'vi a ndu'u nuu' sakuu' ña ndo'o' ndu, te sakan' kuví saki'vi tu ndu'u ne yoo nuu' ndee ka nuu' tundo'o' saa nii' ni saki'vi Ndiosí ndu'u. ⁵ Kuachí ndii, kii' kua'a' ka ndo'o' ndu xa'a' Cristo ndii, kua'a' ka tu saki'vi Ndiosí ndu'u nuu' tundo'o' jaan' xiin' nda'a' Cristo. ⁶ Ndisu naa' ndo'o' ndu ndii, ndo'o' ndu te ki'vi ndo'ó, te ndo'o' tu ndu, te kaku ndo'. Te naa' ki'vi ndu'u ndii, ki'vi ndu'u te ki'vi tu ndo'ó, sakan' te kuví sandieni ndituni ndo' nuu' tundo'o' ña ndo'o' ndo' jaan' ndee naa ndo'o' ndu'u. ⁷ Te ini va tu ndu xini ndu Ndiosí xa'a' ndo'ó, sakan' ña xini ndu ña ndo'o' ndo' saa nii' ndo'o' ndu, xa'a' a jaan' na iin kachi tu saki'vi Ndiosí ndo'ó ndee naa xaa' a xiin' ndu'u.

⁸ Ñani ta'an' ndu, kuni ndu ña kundani ndo' saa vi' kua'a' ni ndo'o' ndu nuu' ñu'u' Asia. Kua'a' xava'a ni ndo'o' ndu ya'a ka te sakan' ña kuví kundieni ndu, ndee ni xanini ndu ña kuví ndu. ⁹ Ni xini ini ndu ndee naa te xa yoo kuví, ndisu ni ndo'o' ndu ña jaan' te ini ndu kuni ndu ndiee' mii' ndu, süu' jaan' ndii ini kuiti' ndu kuni ndu Ndiosí, ña sanatiaku ne ni xi'i. ¹⁰ Te ni sakakú Ndiosí ndu'u nuu' ña iyó va ña ni xi'i ndu jaan', te sakakú ka a ndu'u, te ini ndu ña sakakú ka tu a ndu'u nuu'

tundo'o'. ¹¹ Te naa' chindiee' ndo'ó ndu'u ña ka'an na ka'an ndo' xiin' Ndiosí xa'a' ndu, te naa' kua'a' ka tu ndo' ka'an xiin' a xa'a' ndu ndii, kua'a' ka ne yivi' taxi' ña chindani a xa'a' kua'a' ña ni chindiee' a ndu.

Ka'an Pablo ndichun na ni xa'an ra ñuu Corinto

¹² Ndu'u ndii, yoo iin xa'a' ña kuví ka'an ninu ndu xa'a' ndu, ña xachuun' va'a ndu kachi nimá ndu, te xika' ndaku tu ndu iin yivi', te xaa' ka vi' ndu sakan' tein ndo'ó. Te süu' xika' ndu sakan' xiin' ndiee' ña xini tuni iin yivi', süu' jaan' ndii Ndiosí nduu' ña chindiee' ndu te xika' ndu sakan'. ¹³ Sakan' ña ni ke'i ndu ña vixi te kuví ka'vi ndo' a, te kuví tu kundani ndo' a. Te ndiatu' ini i ña kundani va'a ndo' a ¹⁴ saa nii' xa xa'a kundani ndo' a sie vitin. Te kii' nandiko' xto'o e' Jesús ndii, va'a kuni nimá ndo' xa'a' ndu, te va'a tu kuni nimá ndu'u xa'a' ndo'ó.

¹⁵ Te xa'a' a ña ini i ni xini i ndo'ó ndii, ni kuni i xka'ndia i ña nuu' mii' ndiee' ndo', te sakan' kuví xka'ndia i uvi ta'an ichi' mii' ndiee' ndo' jaan', te natiin tukuu ndo' ña sañu'u' Ndiosí ndo'ó. ¹⁶ Sakan' ña ni xanini i xka'ndia i mii' ndiee' ndo' kii' ku'un i ñu'u' Macedonia, te xka'ndia ka tu i ikan' kii' nandiko' i, sakan' te kuví chindiee' ndo' yu'u te ku'un i ñu'u' Judea. ¹⁷ Te ndiatu' ini i ña kanini ndo' na kii' ni ndoo i kuento ña ku'un i mii' ndiee' ndo' ndii, ni xanini va'a i, uun ni xaa i ndee naa xaa' ne yivi', ne xini yoo Ndiosí, kii' ka'an nja uvi ta'an yu'u', ka'an nja uun, ndisu iin kachi ka'an tu nja ü'un'. ¹⁸ Ndisu xini kaxi' Ndiosí ña süu' ka'an ndu xiin' ndo' uun, te ka'an tu ndu ü'un'. ¹⁹ Kuachí ndii ni ka'an ndoso' Silvano xiin' Timoteo xiin' yu'u, xa'a' Jesucristo, si'e Ndiosí, nuu' ndo', te ña jaan' ndii, köo' kivi' ka'an a uun, te ka'an tu a ü'un', süu' jaan' ndii xa'a' a jaan' ka'an Ndiosí uun kuiti'. ²⁰ Kuachí ndii xiin' ña ni xaa Jesús ni xinu sakuu' kuento ña ni taxí Ndiosí nuu' e'. Sakan' na kiii' kii' xaka'nu' e' Ndiosí ndii, ka'an e' ña sakan' na kunduu a xa'a' ña ni xaa Cristo jaan'. ²¹ Te ndu'u ni xiin' ndo'ó ni ndii, Ndiosí nduu' ña xata' ni'i yoo' nuu' ichi' Cristo, te ni sakuiso' chuun' tu

a yoo', ²² te ni chindu'u' tu a sello a nimá e', te ña jaan' nduu' Espiritu Santo ña ni chikandia a nuu' e' te kuni e' ña natjin xna'a e' ña ni taxi a kuento a xa'a' jaan'.

²³ Ndisu Ndiosí nduu' ña xini saa kaa' nimá i, sakan' na xini tu a ña süu' xini xa'an' i ndo'ó. Te naa' tia'an ku'un i ñuu Corinto ndii, xa'a' a ña ni kuni i sakusuchi' i ini ndo' na ni xaa i sakan'. ²⁴ Süu' kuni viko ni'i' ndu ndo'ó nuu' ña ini ndo' xini ndo' Jesús, kuachi ndii xini kaxi' ndu ña xa ini va'a ndo' xini ndo' a. Süu' jaan' ndii kuni chindiee' ndu ndo'ó te va'a ka kuni ndo'.

2

¹ Xa'a' a jaan' na ni chituni i ña kü'un tukuu i mii' ndiee' ndo' te sakusuchi' i ini ndo'. ² Kuachi ndii, naa' sakusuchi' yu'u ini ndo'ó ndii, ¿yoo saki'vi' yu'u kii' ya'a naa' süu' ndo'ó? Iin ndaa' ndo'ó, ne sakusuchi' i ini kuiti'. ³ Te ña ni ti'vi' i nda'a' ndo' ndii, ni ke'i e sakan' te kii' xaa' i mii' ndiee' ndo' ndii, kuni i ña nuu' a ña saki'vi' ndo' yu'u ndii, sakusuchi' ndo' ini i. Te kii' va'a kuni yu'u ndii, ini i ña va'a tu kuni sakuu' ndo'ó. ⁴ Kuachi ndii, kii' ni ke'i i tutu ña ni ti'vi' i nda'a' ndo' ndii, ni ndi'ni xava'a i, te ni kusuchi' ya'a tu ini i ndee ni xaku i. Ndisu ni ke'i i e te sakusuchi' i ini ndo', süu' jaan' ndii ni ke'i e te kundani ndo' ña kundani xava'a i ndo'ó.

Yoo ka'nu' ini Pablo xa'a' te ni xaa kuachi

⁵ Te kuni ka'an i xiin' ndo' ña te ni sakusuchi' ini i jaan' ndii, süu' yu'u kuiti' ni sakusuchi' ra ini, süu' jaan' ndii kuvi ka'an e' ña ni sakusuchi' tu ra ini sakuu' ndo'ó. ⁶ Ndisu xa yoo sakan' kuiti' ña sando'o' yatin' sakuu' ndo'ó te jaan'. ⁷ Xa'a' a jaan' na ndee chaa' ka koo ka'nu' ini ndo' xa'a' te jaan', te saki'vi' tu ña'a' ndo', saa' iin kii' kuvi ndi'i ra saa titu'un'. ⁸ Sakan' na kuu' ka'an nda'vi i xiin' ndo' ña nia'a ni tukuu ndo' te jaan' ña ndani ña'a' ndo'. ⁹ Kuachi ndii, xa'a' a jaan' na ni ti'vi' i tutu jaan' nda'a' ndo' te koto kua'a i ndo'ó, te kuni i naa' saxinu ndo' sakuu' ña ka'an chuun' i xiin' ndo'. ¹⁰ Sakan' ña yoo ka yoo ka'nu' ini ndo'ó xa'a', xa'a' ña ni xaa nia ndii, yoo ka'nu'

tu ini yu'u xa'a' nia naa' yoo iin ña koo ka'nu' ini e' xa'a' ne jaan'. Xaa' i sakan' xa'a' ña va'a ndo'ó xiin' xa'a' ña sakan' tu kuni Cristo, ¹¹ sakan' te kanando ña ndiva'a yoo', sakan' ña xa xini e' ña kuni ña kuni saa ña ndiva'a jaan' xiin' e'.

Ndi'ni Pablo xa'a' Tito

¹² Kii' ni xaa i ñuu Troas te ka'an ndoso' i tu'un va'a xa'a' Cristo ndii, ni taxi xto'o e' Ndiosí ña kuvi ka'an ndoso' i ikan'. ¹³ Ndisu xa'a' a ña ni xini i ñani i Tito ndii, va'a xachi' ni kuni i, sakan' na ndee chaa' ka ni ndei' i ne ndiee' jaan', te ni keta i kuaxi i ñu'u' Macedonia te kuni ta'an' i xiin' ra.

Kanando e' xa'a' ña ndikun e' ichi' Cristo

¹⁴ Ndisu chindani va Ndiosí ña suvi a xaa' sakan' te kanando ndu sakuu' ichi' xa'a' a ña ndikun ndu Cristo Jesús, te suvi tu a xaa' sakan' te nduu' ndu te ka'an ndoso' tu'un va'a xa'a' Jesús. Saa kua'an iin yivi' kiku ndu tu'un jaan' ndee naa iin xiko xavixin'. ¹⁵ Kuachi ndii nduu' ndu'u ndee naa xiko suxa chú'ma xavixin', ña ni nasoko' Cristo nuu' Ndiosí, te xiko jaan' nduu' tu'un va'a ña ka'an ndoso' ndu nuu' ne xika' ichi' ña kaku nia nuu' kuachi nia, xiin' nuu' ne xika' ichi' ña kua'an mii' koo nia tundo'o'. ¹⁶ Te nuu' ne kua'an mii' koo nia tundo'o' jaan' ndii, xiko tu'un ña ka'an ndoso' ndu ndii, nduu' a ndee naa xiko ña xa'ni', ndisu nuu' ne xika' ichi' ña kaku nia nuu' kuachi nia ndii, xiko tu'un ña ka'an ndoso' ndu ndii, nduu' a ndee naa xiko ña taxi' kivi' ñuu nia. Te, ¿yoo xini tuni va'a te kuvi saa nia chuun jaan' nuu' Ndiosí? ¹⁷ Sakan' ña ndu'u ndii, süu' xiko' ndu tu'un Ndiosí naa xaa' inga ne ka'an ndoso' a, süu' jaan' ndii xini Ndiosí ña ka'an ndoso' ndaku ndu tu'un a jaan', kuachi ndii suvi a ni tianu' ndu. Te sakan' tu ña iin ndaa' nduu' ndu xiin' Cristo.

3

Ka'an Pablo ña ni ndoo Ndiosí iin kuento xaa' nuu' e'

¹ Te kii' ka'an ndu sakan' ndii, süu' ka'an ndu a te kan'i xiin' mii' ni tukuu' ndu. Sakan' ña kuni ndu iin tutu ña ka'an va'a xa'a' ndu nuu' ndo', ni ndee kuni tu a

ña ke'i ndo'ó ñin tutu ña ka'án va'a xa'a ndu nuu' inga ne yivi' naa xaa' inga te yivi'. ² Te küní tutu jaan' nuu' ndu, sakan' ña xa ndo'ó nduu' tutu ña ka'án va'a xa'a ndu, ña küní nuu' ndu. Te ndiaka' ndu ndo'ó nimá ndu mii' ka kua'an ndu, te ka'án tu ndu xa'a' ndo' nuu' sakuu' ne yivi', sakan' na xini ña ndo'ó, te xini tu ña kivi' ñuu ndo'. ³ Sakan' ña nia'á ndo'ó ña nduu' ndo' tutu ña ka'án va'a xa'a' ndu, ña ni ke'i mii' Cristo, te ni'i' ndu a mii' ka kua'an ndu. Te ni ke'i ña'a' Cristo xiin' tuun' nuu' tutu, süu' jaan' ndii xiin' ndiee' Espiritu Santo, ña taxi' Ndiosí tiaku, ni ke'i a ña jaan', te ni ndee ni ke'i tu ña'a' a xata' yuu', süu' jaan' ndii nuu' nimá ndo' ni ke'i a ña jaan'.

⁴ Te vitin ndii, Cristo nduu' ña xaa' sakan', te ñi ndu xini ndu Ndiosí ña sakuu' ña jaan' ndii, ña ndixa xna'a nduu' a. ⁵ Süu' xiin' ña chuun va mii' ndu na kuví xaa' ndu ña jaan', süu' jaan' ndii Ndiosí nduu' ña xaa' chuun va ndu nuu' chuun jaan'. ⁶ Te sakan' tu Ndiosí nduu' ña ni xaa' chuun va ndu, te kaka nuu ndu nuu' a saa ka'án chuun' kuento xaa' ña ni ndoo a xiin' e'. Te kuento xaa', ña ni ndoo a xiin' e' jaan' ndii, süu' yoo kuej a nuu' tu'un ndei' ña ni ke'i, süu' jaan' ndii yoo kuej a nuu' ña ndiee' Espiritu Santo. Te tu'un ndei' jaan' ndii, ka'án chuun' a ña kuví e', ndisu Espiritu Ndiosí ndii, taxi' a kivi' ñuu e' ña köo' kivi' ndi'i'.

⁷ Te tu'un ndei', ña ka'án chuun' ña kuví e' jaan' ndii, ni ke'i ña'a' Ndiosí xata' yuu'. Te kij' ni taxi' ña'a' a nda'a' Moisés ndii, ni yi'e koo' chukuu' a, sakan' na ne vi'e Israel ndii, ndee ni kuví koto'ni ña nuu' ra, sakan' ña ni yi'e xava'a nuu' ra. Ndisu tee' ndee ni yi'e kua'a' a ndii, kuie kuie ni nda'va a. ⁸ Saa ka vi' tu ndatun' yi'e tu'un xaa', ña ni ndoo Ndiosí nuu' e' jaan', ña yoo kuej nuu' ndiee' Espiritu Santo jaan'. ⁹ Kuachi ndii, naa' tu'un ndei', ña ka'án chuun' ña kuví e' xa'a' kuachi e' jaan', ni yi'e ndatun' ya'a ndii, saa ka vi' tu ndatun' ni yi'e tu'un xaa', ña ka'án ña xa ni xandaku Ndiosí nimá e' nuu' a. ¹⁰ Kuachi ndii, tee' ndee ni yi'e koo' chukuu' tu'un ndei', ña ni taxi' Ndiosí ña nuu' ndii, näkuítá ña yi'é ña jaan' xiin' ña yi'é ña xaa', ña taxi' a nda'a' yoo'.

¹¹ Sakan' ña, naa' ni yi'e tu tu'un ndei', ña kuie kuie ni ni ndi'i' ndii, saa ka vi' tu yi'e ña xaa', ña köo' kivi' ndi'i'.

¹² Te xa'a' a ña ñi ndu xini ndu ña xaa' jaan', na ka'án nditun' ndu xa'a' a. ¹³ Te ni xaa' ndu ndee naa ni xaa' Moisés, ña ni tisa'vi ra nuu' ra xiin' ñi toto te küni ne vi'e Israel ña nda'vá ña yi'é nuu' ra. ¹⁴ Ndisu ña kundani ne jaan' ndii, ni xa xii ña. Te ndee kivi' vitin, kij' ka'vi' ña tu'un ndei' ña ni taxi' Ndiosí nda'a' ña xta'an' ndii, kusaa' tiasi ka toto jaan' nuu' ña, te küvi kundani ña tu'un ndei' a jaan', sakan' ña tia'an kundia'a toto jaan', kuachi ndii ñi ndaa' ña ñi e' xini e' Cristo kujiti sakundia'a ña jaan'. ¹⁵ Te ndee kivi' vitin, kij' ka'vi' ña tu'un ndei' Ndiosí, ña ni natin Moisés xta'an' ndii, toto jaan' tiasi nuu' ña kundani ña. ¹⁶ Ndisu kij' natiin' yoo ka xto'o e' Jesús ndii, kundia'a toto jaan' saa a.

¹⁷ Kuachi ndii, xto'o e' jaan' ndii, Espiritu nduu' a, te mii' yoo Espiritu xto'o e' jaan' ndii, ne xa yoo ndiká ndiee' ikan'. ¹⁸ Xa'a' a jaan' na sakuu' yoo' ndii, köo' ka toto jaan' tiasi ka nuu' e'. Te nduu' e' ndee naa yuu' tata, ña yi'é te nia'á e' ña ka'nu' köo' chukuu' xto'o e' jaan', te sakan' kua'an na kua'an e' ña nduva'a ka e' ndee skachi' naxaa e' köo e' saa ni' kaa' mii' xto'o e' jaan'. Te sakuu' ña jaan' ndii, mii' Espiritu xto'o e' nduu' ña xaa' a.

4

Ka'án ndoso' ndaku Pablo tu'un va'a xa'a' Jesús

¹ Xa'a' a jaan' na xikuiin ndu ña xaa' ndu chuun nuu' Ndiosí, ña ni sakuiso' chuun' a ndu xa'a' a ña ni kuvita ñi a xa'a' ndu. ² Te köo' ndee ñi ña'a' xaa' si'e ndu, ni ndee köo' tu ña ka'an kaa' xaa' ndu, te sakan' tu xini xa'an' ndu ndee ñi ne yivi', ni ndee nāma' ni tu ndu tu'un Ndiosí. Süu' jaan' ndii ñi ndaa' Ndiosí xini ña ña ndixa xna'a nduu' ña ka'án ndu, te kuví ñi ndo' küni ndo' a. ³ Ndisu naa' yoo ka kundani tu'un va'a ña ka'án ndoso' ndu jaan' ndii, kundani ña a sakan' ña ne xika' ichi' ña kua'an mii' köo tundo'o' nduu' ña. ⁴ Te ne jaan' ndii, küvi kundani ña tu'un va'a jaan', sakan' ña ña ndiva'a, ña nduu' ndiosí nuu' ñu'u'

jin yivi' yo'o', ni ndasi ña kundani nja te küvi kundani nja tu'un va'a jaan', te natuvi nuu' nja xiin' ña yi'é tu'un va'a ndatun' koo' chukuu' jaan', ña ka'an xa'a' Cristo. Te ni ndaku nii' Cristo jaan' saa kaa' mji' Ndiosí. ⁵ Kuachí ndii süu' xa'a' mji' ndu ka'an ndoso' ndu, süu' jaan' ndii xa'a' xto'o' e' Jesucristo ka'an ndoso' ndu, te nduu' ndu te xika' nuu' nuu' kuiti' ndo' xa'a' a ña xika' nuu' ndu nuu' Jesús. ⁶ Te Ndiosí ni ka'an chuun', te ni natuun ñu'u ña nuu' kij' ni yoo niaa' jin yivi', te suvi tu a nduu' ña ni xaa sakan', te ni natuun ñu'u a jaan' nimá ndu'u, te nia'a ndu a nuu' inga ne yivi', te küvi kundani nja ña ña ndatun' koo' chukuu' nduu' Ndiosí. Te nia'a Ndiosí ña ndatun' a jaan' xiin' nda'a' Jesucristo.

Iní ndu xini ndu Ndiosí kij' yoo tundo'o'

⁷ Te ndu'u ndii, ndee na kisi ña ni kua'a xiin' ñu'u' kixin' nduu' ndu, te ñu'u' ña ndiaa ya'vi' xava'a jaan' nimá ndu, ña nduu' tu'un va'a. Te xiin' ña jaan' nia'a Ndiosí ña ña ndiee' ka'nu' koo' chukuu' jaan' ndii, ña ndiee' mji' a nduu' a, te süu' ña ndiee' mji' ndu nduu' a. ⁸ Sakan' na kuii' tee' ndee yoo kua'a' tundo'o' nuu' kivi' ñuu ndu ndii, küvi kanando a ndu, te tee' ndee yoo kua'a' tu ña sandi'ni ndu'u ndii, küvi sanuu' a nimá ndu. ⁹ Tee' ndee ndikún ne yivi' taxi' nja ndu'u ndii, kuasa' yoo' jin ndaa' ndu. Tee' ndee suku' ne yivi' ndu'u ñu'u' ndii, kuasa' sandoñu'u' nja ndu. ¹⁰ Te mii' ka kua'an ndu ndii, ndo'o' ndu xiin' ñu'u' nde'i ndu xa'a' ichi' Jesús. Sakan' te kuní tu ne yivi' xa'a' kivi' ñuu Jesús xiin' ña xaa' ndu. ¹¹ Kuachí ndii, vitin ña tiaku ndu ndii, saa kivi' kuein' kuu' ndu xiin' kivi' ñuu ndu xa'a' ña ka'an ndoso' ndu xa'a' ichi' Jesús. Sakan' te kuní tu ne yivi' xa'a' kivi' ñuu Jesús xiin' nda'a' ña xaa' ndu xiin' ñu'u' nde'i ndu. ¹² Sakan' na kuii' ndu'u xa yoo küvi, te natijn ndo'ó kivi' ñuu ña köo' kivi' ndi'i'.

¹³ Sakan' ña ini ndu xini ndu Ndiosí ndee naa ni ini te ni ke'i mii' yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'an a ndii: "Iní i xini i Ndiosí, sakan' na ka'an i xa'a' a", kachi a. Te sakan' tu ndu'u ndii, kandixa' ndu Ndiosí, sakan' na ka'an ndu xa'a' a. ¹⁴ Kuachí ndii xini ndu ña Ndiosí ni

sanatiaku xto'o' e' Jesús tein ne ni xi'i, te sanatiaku tu a ndu'u xiin' Jesús jaan', te sanakua'a inga' Jesús jaan' ndu'u xiin' sakuu' ndo'ó nuu' Ndiosí. ¹⁵ Te sakuu' ña jaan' ndo'o' ndu xa'a' ña va'a ndo'ó, sakan' te kua'a' ka ne yivi' natijn ña ndani mji' ña'a' Ndiosí, te kua'a' ka tu nja taxi' ña chindani a. Sakan' te ña jaan' natijn sakuu' ña xaka'nu' ña'a' e'.

¹⁶ Xa'a' a jaan' na nüu' nimá ndu, kuachí ndii, tee' ndee so'o' xixa' ñu'u' nde'i ndu kua'an a, ndisu nimá ndu ndii, so'o' nakoó ka ndiee' a i'in kivi' kua'an. ¹⁷ Kuachí ndii, tundo'o' kuali', ña ndo'o' ndu jin yivi' yo'o' ndii, jin kaní' kuiti' yoo a, te ña xka'ndiá kuiti' nduu' tu a. Ndisu xa'a' ña jaan' taxi' Ndiosí nda'a' ndu ña va'a koo' chukuu' ña köo' kivi' ndi'i'. ¹⁸ Sakan' ña xito' ndu ña küvi kuní nduchi' nuu' ndu, süu' jaan' ndii xito' ndu ña küvi kuní ndu. Te ña küvi xini e' ndii, ña xka'ndiá kuiti' nduu' a, ndisu ña küvi kuní e' ndii, ña köo' kivi' ndi'i' nduu' ña jaan'.

5

¹ Kuachí ndii xini ndu ña naa' ndoñu'u' ñu'u' nde'i ndu, ña nduu' ndee naa jin vi'e toto, ña iin' jin kaní' kuiti' jin yivi' yo'o' ndii, taxi' Ndiosí nda'a' ndu jin ña köo' kivi' ndoñu'u' ndivi'. Te ña jaan' ndii, süu' te yivi' ni xa'a' a. ² Te xa'a' a jaan' na tana' ndu ña kusaa' tiaku ka ndu jin yivi' yo'o' xa'a' a ña xikán va ini ndu ña nama kij' ñu'u' nde'i ndu yo'o', te nakundixin ndu ñu'u' nde'i ña nduu' kuenta ndivi'. ³ Sakan' na kuii' kumi' ndu ñu'u' nde'i xaa' ndivi', sakan' te kunduu ndu jin te köo' ñu'u' nde'i ikan'. ⁴ Te vitin ña kusaa' tiaku ka ndu xiin' ñu'u' nde'i yo'o' ndii, tana' ndii u'vi' ini ndu, kuachí ndii kuni ndu ña kunduu ndu jin te köo' ñu'u' nde'i, süu' jaan' ndii kuni ndu ña nama kij' ñu'u' nde'i ndu, ña xi'i kaa', xiin' ña köo' kivi' küvi. ⁵ Te mji' Ndiosí nduu' ña ni xava'a ndu'u xa'a' ña jaan', te ni chinaá Espíritu Santo nimá ndu, ña jaan' ni chikandia a nuu' ndu.

⁶ Xa'a' a jaan' na saa kivi' ini ndu xika' ndu jin yivi', te xini tu ndu ña vitin ña tiaku ndu xiin' ñu'u' nde'i yo'o' ndii, xika' yoo ndu nuu' xto'o' e'. ⁷ Sakan' ña ña

jaan' kujit'i inji ndu xini ndu te xika' ndu iin yivi', te süu' ndi'ni ndu xa'a' ña xini nduchi' nuu' ndu. ⁸ Sakan' na kuii' inji ndu te xika' ndu iin yivi', te ka'an nimá ndu ña ñakoo kij' ndu ñu'u' nde'i ndu yo'o', te ku'un kundiee ndu mii' ndu'u xto'o e' jaan'. ⁹ Sakan' na kuii' saa kivi' xanduxa' ndu, te sasi' ndu inji xto'o e' jaan', naa' yoo ndu xiin' ñu'u' nde'i yo'o', uun naa' yoo ndu xiin' ñu'u' nde'i xaa'. ¹⁰ Kuach'i ndii sakuu' yoo' kuní a kuyatin nuu' Cristo mii' xa'nú a kuach'i, te i'in e' natjin ña xata'an natjin e' xa'a' ña va'a, uun ña ña'a ña ni xaa e' kij' ni xika e' iin yivi' yo'o'.

Ni ñakoo e' ña man'i xiin' Ndiosí ni xaa Cristo

¹¹ Te xa'a' ña xini ndu ña kuní a kuyi'vi e' xto'o e' jaan' ndii, xika' ndu sakandixa' ndu ne yivi', sakan' ña Ndiosí ndii, xa xini a saa xika' ndu nuu' a, te ndiatu' inji i ña xini tu ndo'ó ndu'u xiin' nimá ndo'. ¹² Te kij' ka'an ndu sakan' ndii, süu' ka'an ndu a te kan'i xiin' mii' ni tukuu' ndu nuu' ndo', süu' jaan' ndii ka'an ndu a te kivi ka'an ninu na ndo'ó xa'a' ndu, te kivi tu ñakuin ndo' nuu' ne xasuvi' xiin' mii' mii' xa'a' ña xaa' kujit'i ña, te süu' xaa' ña a xiin' iin ndaa' nimá ña. ¹³ Sakan' ña, naa' te loco nduu' ndu tuu ne yivi' ndii, xa'a' चुण nuu' Ndiosí nduu' ndu te loco, te naa' te kuu' kaxi' nduu' ndu tuu ña ndii, xa'a' ña va'a mii' ndo' nduu' ndu te kuu' kaxi'. ¹⁴ Kuach'i ndii xa'a' a ña ndan'i Cristo ndu'u na xaki'i' a ndu, te xaa' ndu ña kaa', sakan' ña xa ni kundani ndu ña iin ndaa' ña jaan' kujit'i ni xi'i xa'a' kuach'i sakuu' e'. Xa'a' a jaan' na iin kachi ni xi'i tu sakuu' e' xiin' a kij' ni xi'i a. ¹⁵ Te xa'a' a ña ni xi'i a xa'a' kuach'i sakuu' e' ndii, kuní a ña kutiaku e' xa'a' ña jaan' kujit'i, te süu' kutiaku ka e' xa'a' mii' e'. Süu' jaan' ndii kutiaku e' te saa e' ña kuní ña ni xi'i jaan', te ni natiaku a xa'a' ña va'a mii' e'.

¹⁶ Sakan' na kuii' ndee vitin, te ndee nuu' ku'un e' ndii, xanini ka ndu xa'a' inga ne yivi' naa xanini ne yivi' iin yivi'. Ña ndixa nduu' a ña ni xanini tu ndu'u xta'an' ña ndee Cristo ndii, te yivi' nda'vi so'o kujit'i nduu' a. Ndisu vitin ndii, süu' sakan' ka xanini ndu xa'a' a. ¹⁷ Xa'a' a

jaan' na naa yoo ka inji xini Cristo ndii, ne yivi' xaa' ni nanduü ña, te ña ni nduu ña ña nuu' ndii, xa ni ndoo ña jaan'. Sakan' na kuii' vitin ndii, ne yivi' xaa' nduu' kanii' ña. ¹⁸ Te sakuu' ña kaa' kuaxi nda'a' Ndiosí, ña ni ñakoo e' ña man'i xiin' xiin' nda'a' Cristo, te ni ka'an chuun' Ndiosí xiin' ndu ña ka'an ndu xiin' ne yivi' ndee ña kuní a saa ña, te ñakoo ña ña man'i xiin' a. ¹⁹ Te ka'an tu ndu xiin' ña ña xiin' nda'a' Cristo ni ñakoo Ndiosí ña man'i xiin' ne yivi' iin yivi', te koo ka'nu' xachi' inji a xa'a' kuach'i ña. Ña jaan' nduu' ña ni ka'an chuun' Ndiosí xiin' ndu ña ka'an ndu xa'a' a nuu' ne yivi'. ²⁰ Sakan' na kuii' te tianu' Cristo nuu' a ka'an ndoso' xa'a' a nduu' ndu, xa'a' a jaan' na ndee naa mii' Ndiosí ka'an nda'vi xiin' nda'a' ndu nuu' ndo' ña ñakoo ndo' ña man'i xiin' a. Xa'a' a jaan' na ka'an nda'vi ndu nuu' ndo' xa'a' Cristo ña ñakoo ndo' ña man'i xiin' Ndiosí. ²¹ Kuach'i ndii, tee' ndee koo' ndee iin kuach'i ni xaa Cristo ndii, kuach'i yoo' ni sakuiso' ña'a' Ndiosí, te kunduu e' ne ndaku nimá nuu' a xa'a' ña ni xaa Cristo.

6

¹ Te vitin ña te xaa' चुण nuu' Ndiosí nduu' ndu ndii, ka'an nda'vi ndu xiin' ndo'ó ña natjin saka ndo' ña ndan'i mii' Ndiosí ndo'ó. ² Kuach'i ndii yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'an a ndii:

Kij' ni kuní a ña chindiee' i ndo'ó ndii, ni chindiee' i ndo'ó,
te kij' ni kuní a ña sakakú i ndo'ó ndii, ni sakakú i ndo'ó.

Sakan' yoso' a.

Chun xa'a' ndo' ña ka'an ndu xiin' ndo', vitin ni xaa kivi' ña chindiee' Ndiosí ndo'ó, te vitin tu ni xaa kivi' ña sakakú a ndo'ó.

³ Kuasa' xaa' ndu ndee iin ña va'a xiin' ndee iin ne yivi' te kania'a ña xa'a' चुण nuu' Ndiosí ña xaa' ndu. ⁴ Süu' jaan' ndii xiin' sakuu' ña ndo'o ndu nia'a ndu ne yivi' ña te xika' nuu' nuu' Ndiosí nduu' ndu. Naa kuu' ña kuie inji ndu nuu' tundo'o', xiin' naa kuu' ña natin ndu, xiin' naa kuu' ña sandi'ni a ndu, ⁵ xiin' naa kuu' ña suku' yo'o' te yivi' ndu'u, xiin' naa kuu' ña xiñu'u ndu vi'e kaa, xiin' naa kuu' ña katí kua'a' ne yivi' ndu, te

kani nja ndu, xiin' naa kuu' ña xachuun' u'vi ndu, xiin' naa kuu' ña kixín va'a ndu, xiin' naa kuu' ña xika' soko ndu, ⁶ te xiin' naa kuu' ña xika' ndoo ndu, xiin' naa kuu' ña sanía'á ndu ña ndixa ña xini ndu, xiin' naa kuu' ña kuie ini ndu xa'a' ne yivi', xiin' naa kuu' ña maso ndu, xiin' naa kuu' ña xachuun' Espiritu Santo nimá ndu, xiin' naa kuu' ña ndani ndu ne yivi' xiin' jin ndaa' nimá ndu, ⁷ xiin' naa kuu' ña ka'án ndoso' ndu tu'un ña ndixa xna'a, xiin' naa kuu' ña taxi' Ndiosí ña ndiee' ndu. Te tiin ndiaa ndu ña nduu' ña xachuun' ndaku ndu jaan', te xiin' ña jaan' naka'án ndu xa'a' ndu kij' yoo' tundo'o' nuu' ndu, uun kij' kiee' va'a ndu. ⁸ Xaá tukú ndii tiin' ka'nu' ne yivi' ndu, te xaá tukú ndii kanía'a nja xa'a' ndu, te xaá tukú ndii ka'án va'a ne yivi' xa'a' ndu, te xaá tukú ndii tun vixi ka'án nja xa'a' ndu. Te sakan' tu ka'án nja ña te xini xa'an' nduu' ndu, tee' ndee ña ndixa xna'a nduu' ña ka'án ndu. ⁹ Kuu' nja xiin' ndu ndee naa te koo' xini, tee' ndee xini kaxi' nja ndu'u, te xa yoo ndu kuví ndu, ndisu koto ndo' kusaa' tiaku ka ndu, sando'o' nja ndu, ndisu tia'an kuví ndu. ¹⁰ Naa iin' te suchi' ini iin' ndu, ndisu saa kivi' va'a kuni ndu, naa iin' te natiin' iin' ndu, ndisu kua'a' va ne yivi' nduu' vika' xaa' ndu xiin' ña ndixa, naa iin' te koo' xachi' ña'a iin' ndu, ndisu kumi' ndu sakuu' nuu' ña'a.

¹¹ Ndo'ó, ne ta'an' ndu, ne nakayá xa'a' Jesús ñuu Corinto ndii, ni ka'an kaxi' va ndu xiin' ndo', te ni ka'an ndu xiin' ndo' xiin' jin kanii' nimá ndu. ¹² Te tuku' ni kuu' ndu xiin' ndo', ndisu ndo'ó ndii, tuku' ka kuu' ndo' xiin' ndu. ¹³ Te xa'a' a ña nduu' i ndee naa yuva' ndo' ndii, ka'án nda'vi i xiin' ndo' ndee naa xaa' jin yuva' xiin' si'e ra ña taxi' na ndo' nunja' kanii' nimá ndo' nuu' i, ndee naa xaa' yu'u ña nunia' i kanii' nimá i nuu' ndo'.

Nduu' e' ndee naa vi'e Ndiosí tiaku

¹⁴ Ndo'ó ndii, süu' jin kachi ka xika' ndo' te sakan' ne ini xini Jesús, sakan' na kuii' ki'in ta'an' kutu' ka ndo' xiin' ne jaan'. Kuachi ndii ki'in' ta'an' ña ndaku xiin' ña nja'a, te ni ndee ki'in' ta'an' tu ñu'u xiin' ña jin yavi. ¹⁵ Sakan' tu Cristo ndii, ni ki'in ta'an' a xiin' ña ndiva'a, ni

ndee vä'a tu ki'in ta'an' kutu' jin ne ini xini Jesús xiin' ne ini xini a. ¹⁶ Yukun' Ndiosí ndii, ki'in' ta'an' a xiin' yukun' ndiosí saka. Sakan' ña yoo' ndii, yukun' mji' Ndiosí tiaku nduu' e', naa ni ka'an mji' a ndii:

Kundu'u' inga' i xiin' ne yivi' kaa', te kaka inga' tu i xiin' nja,

te yu'u kunduü Ndiosí nja, te ne kaa' kunduü kuenta i.

Ni kachi a. ¹⁷ Te ni ka'an ka tu xto'o e' Ndiosí ndii:

Ndo'ó, ne nduu' kuenta i ndii, kua'an kiee ndo' tein ne yivi' ñaa',

te kuxioo ndo' nuu' nja.

Sakan' te töndia ndo' ndee jin ña nja'a ña xaa' nja,

te sakan' kuví natiin yu'u ndo'ó.

¹⁸ Te yu'u kunduü yuva' ndo',

te ndo'ó kunduü tiaa si'e i xiin' ña'a' si'e i,

kachi xto'o e' Ndiosí, ña ka'nu' koo' chukuu'.

7

¹ Ne ta'an' mani' i, ña jaan' nduu' ña ni taxi' Ndiosí kuento a xa'a' nuu' e'. Xa'a' a jaan' na kuni a ña ndasandoo xiin' mii' xachi' e' nuu' sakuu' ña sativi' ñu'u' nde'i e', xiin' espíritu e'. Te xa'a' a ña yi'vi e' Ndiosí ndii, na sanduxa' e' te kunduü xachi' e' nditia' kuiti' a.

Va'a kuni Pablo ña ni nama ne ñuu Corinto nimá nja

² Xa'a' a jaan' na saa ndo' ña va'a te natiin va'a ndo' ndu'u, sakan' ña xini ndo' ña kuäsa' ni xaa' ndu ña nja'a xiin' ndee jin ne yivi', ni ndee kuäsa' tu ni sativi' ndu ndee jin ne yivi', te kuäsa' ni tu ni xini xa'an' ndu ndee jin ne yivi'. ³ Te süu' ka'án i sakan' xa'a' a ña kuni saka'an' i ndo'ó, kuachi ndii xa ni ka'an i xiin' ndo' ña ndani kua'a' i ndo'ó. Naa' tiaku i uun naa' kuví i ndee saa ka ni ndii, ndani na ndani i ndo'ó. ⁴ Ndítunji va yu'u te ka'án i xiin' ndo'ó xa'a' ña kaa', te ka'án va'a va tu i xa'a' ndo' nuu' ne yivi'. Tee' ndee kua'a' ndo'o' ndu ndii, va'a va kuni i, te naá va'a tu nimá i.

⁵ Sakan' ña ndee kij' ni xaa' ndu nuu' ñu'u' Macedonia yo'o' ndii, tia'an kuví nandiee' ndu. Süu' jaan' ndii xanuü' tundo'o' yoo nuu' kivi' ñuu ndu saa

kua'an. Ne yivi', ne ndasi' ndu'u ndii, sando'o' nia ndu, te ndo'o' tu ndu xaa ña ndi'ni nimá ndu. ⁶ Ndisu Ndiosí ndii, saki'ví a ne nda'vi kuni iní, te ni saki'ví a ndu'u kii' ni xaa Tito mii' ndiee' ndu yo'o', ⁷ te süu' xa'a' a ka ni xaa Tito kuiti' na ni saki'ví a ndu'u, süu' jaan' ndii sakan' tu xa'a' a ña va'a kuni ra ni xaa ndo'ó. Te xa ni ndatu'un' tu ra nuu' ndu ña ka'an va nimá ndo' kuni ndo' ndu, te sakan' tu ni ka'an ra xiin' ndu ña suchi' va iní ndo' xa'a' kuachi ña ni xaa ndo', te ni ka'an tu ra xiin' i ña kusaa' nakuita ka ndo' xiin' i. Xa'a' a jaan' na so'o va'a ka ni kuni i.

⁸ Kuachi ndii tee' ndee ni kusuchi' iní ndo' ni xaa i xiin' tutu ña ni ti'vi' i nda'a' ndo' jaan' ndii, kuasa' ka suchi' iní i xa'a' ña jaan' vitin. Ña ndixa nduu' a ña saa' ndii, ni kusuchi' tu iní yu'u kii' ni xini i kuento ña ni sakusuchi' tutu jaan' iní ndo'ó. ⁹ Te vitin ndii, va'a va kuni i xa'a' ña jaan', süu' va'a kuni i koto ka ni sakusuchi' i iní ndo' xiin' tutu jaan', süu' jaan' ndii koto ka ni kusuchi' iní ndo' xa'a' kuachi ndo', ña ni xaa ndo' jaan' nuu' Ndiosí, te ni nama ndo' nimá ndo' xa'a' a. Te ña ni kusuchi' iní ndo' jaan' ndii, ña ni kuni mii' Ndiosí nduu' a. Xa'a' a jaan' na kuasa' ni xaa' ndu ndee iin ña va'a xiin' ndo'. ¹⁰ Kuachi ndii, kii' kusuchi' iní e' saa kuni mii' Ndiosí xa'a' a ña ni xaa e' kuachi ndii, kuni nama e' nimá e' xa'a' kuachi ña ni xaa e' jaan', te sakakú Ndiosí yoo', te koo' ndee iin xa'a' ña kusuchi' ka iní ndu xa'a' a ña ni sakusuchi' ndu iní ndo'ó. Ndisu ña kusuchi' iní ne yivi' iin yivi' ndii, kuenta ña xi'í kuiti' nduu' ña jaan'. ¹¹ Te vitin ndii, koto ndo' saa vi' ni nama nimá ndo' ni xaa ña ni kusuchi' iní ndo' nuu' Ndiosí xa'a' a ña ni xaa ndo' kuachi jaan'. Ña jaan' ni xaa sakan', te ni nakuita kuento ndo' ña saa ka ndo' ña ni xaa ndo' jaan', te ndee xa'a' yu'u ni naka'an ndo', te ni xtani tu ndo' kuachi ña ni xaa ne yivi' jaan', te ni yi'vi tu ndo' Ndiosí xa'a' ña ni xaa ndo' kuachi jaan'. Ndi' i jaan' te ni kuni tu ndo' ña kuni ndo' yu'u, ni yoo tu va ndo' te saa ndo' ña ni ka'an i, te ni sando'o' ndo' te ni xaa kuachi jaan'. Te xiin' sakuu' ña ni saxinu ndo' ña ni ka'an i jaan' ndii, nia'a ndo' ña xa ni sanduva'a ndo' tu'un kui'e jaan' tein

ndo'. ¹² Xa'a' a jaan' na kii' ni ke' i i tutu jaan', te ni ti'vi' e nda'a' ndo' ndii, süu' ni ti'vi' e xa'a' yoo ni xaa kuachi jaan', uun xa'a' yoo ni ndo'o xa'a' kuachi jaan'. Süu' jaan' ndii ni xaa i sakan' te nia'a ndo' nuu' Ndiosí saa vi' ndi'ni ndo' xa'a' ndu'u.

¹³ Te xa'a' ña jaan' na ni saki'ví a nimá ndu, ndisu kua'a' ka ni saki'ví a nimá ndu kii' ni xini ndu ña va'a va kuni Tito kii' ni xaa ra yo'o' xa'a' ña ni xandieni ña'a' sakuu' ndo'ó. ¹⁴ Sakan' na kuu' ña ni ka'an va'a i xa'a' ndo'ó nuu' Tito ndii, kuasa' ni saka'an' ndo' nuu' i, sakan' ña sakuu' ña ka'an ndu xiin' ndo' ndii, ña ndixa nduu' a, te sakan' tu sakuu' ña ni ka'an va'a ndu xa'a' ndo' xiin' te jaan' ndii, ña ndixa nduu' tu a jaan'. ¹⁵ Te ña ndani va ra ndo'ó ndii, so'o kua'an kuanu ka a kii' naka'an' ra ña ni saxinu sakuu' ndo' ña ni ka'an ra xiin' ndo', xiin' ña ni natiin va'a tu ña'a' ndo', xiin' ña yi'vi ndo', te ni tiin ka'nu' tu ña'a' ndo'. ¹⁶ Te yu'u ndii, va'a va kuni i ña kuni iní i kuni i ndo'ó xiin' iin kanii' nimá i.

8

Kaya ne iní xini Jesús xu'un' xa'a' inga ne ndikún ichi' a

¹ Ne ta'an' ndu, vitin kuni ka'an ndu xiin' ndo' xa'a' saa vi' xamaní' Ndiosí ne nakaya xa'a' Jesús, ne ndiee' nuu' ñu'u' Macedonia. ² Sakan' ña tee' ndee kua'a' ya'a ndo'o' nia, te kua'a' ya'a tu natiin nia ndii, va'a va kuni nia, te sakan' tu kua'a' xu'un' xito' nia ndee naa ne vika' vi' nduu' nia. ³ Te kumi' yu'u ña ndaku ña xiin' ña ka'an nimá mii' nia te xito' nia xu'un' jaan' saa kundiee' nia, te xaá ndii, ndee ya'a ka te sakan' saa kundiee' nia. ⁴ Ndee ni ka'an nda'vi va nia xiin' ndu ña taxi ndu ña koto na nia xu'un', te chindiee' na nia ne nduu' inga' kuenta Ndiosí xiin' e'. ⁵ Te süu' xu'un' kuiti' ni xito nia, süu' jaan' ndii ni xaa nia kua'a' ka te sakan' ña ni ka'an ndu xiin' nia. Sakan' ña ña nuu' ndii, ni sanakua'a xiin' mii' nia nda'a' xto'o e' Jesús, te ni nakuita tu kuento nia xiin' ndu'u xa'a' ña kuni saa nia ña kuni Ndiosí. ⁶ Tito nduu' te ni xa'a' nakaya xu'un' jaan' tein ndo', sakan' na kuu' ni ka'an nda'vi ndu xiin' ra ña saxinu ra chuun va'a jaan' saa nii' ni taxi

xa'a' ra a tein ndo'. ⁷ Sakan' ña ndo'ó ndii, chuun va ndo' nuu' ndee ndee ka ña xaa' ndo': naa kuu' ña iní ndo' xini ndo' Jesús, xiin' ña chuun va ndo' xiin' tu'un va'a, xiin' ña chuun tu ndo' xiin' ña xini tuní, xiin' ña taxi' ndo' kivi' te chindíee' ndo' ne yivi', xiin' ña ndani ndo' ndu'u. Xa'a' a jaan' na vitin ndii, kuní a ña saa tu ndo' ña nduxa', te saxinu ndo' chuun va'a yo'o xa'a' ne yivi'.

⁸ Te süu' ka'an chuun' i ña jaan' xiin' ndo', süu' jaan' ndii kuní kuiti' i ña kuni ndo' saa nia'á tukü ne ndikún ichi' Jesús ña yoo tu'va nia te chindíee' nia ne natiín, te sakan' te kuví nia'a tu ndo'ó ña ndani xna'a ndo' ne yivi'. ⁹ Kuachí ndii xa xini ndo'ó ña ndani mii' xto'o e' Jesucristo ndo'ó, sakan' suu' xa'a' a ña ndani a ndo'ó, na tee' ndee ña vika' nduu' a ndii, ni xanda'vi xiin' mii' mii' a, te xiin' ña ni xanda'vi xiin' mii' mii' a jaan' ni nanduü ndo'ó ne vika'. ¹⁰ Te xa'a' ña va'a mii' ndo' na kuni kondia yu'u' i ndo'ó xa'a' ña jaan', kuachí ndii xa ndee kuiya ndi'i vi' ni xa'a' mii' ndo' nakaya ndo' xu'un' jaan'. Te süu' ni xa'a' kuiti' ndo' xaa' ndo' ña jaan', süu' jaan' ndii mii' tu ndo' ni taxi' xa'a' xiin' ña jaan'. ¹¹ Sakan' na kuii' vitin ndii, na saxinu tu ndo' a saa kundíee' mii' ndo', saa nii' va'a ni kuni ndo' te ni taxi' xa'a' ndo' xiin' a, sakan' tu na saxinu ndo' a. ¹² Kuachí ndii, naa ndixa xna'a ka'an nimá yoo ka chindíee' nia ndii, natiin' Ndiosí saa kundíee' mii' nia taxi' nia, sakan' ña Ndiosí ndii, xikán jaan' nuu' e' ña xini a ndii, köo' a kumi' e'. ¹³ Sakan' ña süu' ka'an i ña yo'o', te kuví ndo'ó soko xa'a' a ña chindíee' ndo' inga ne natiín, süu' jaan' ndii xaa' i sakan' te jin kachi kumi' e' ña koq maní' e'. ¹⁴ Te vitin ndii, kumi' ndo'ó ña tiaku ndo', ndisu ne jaan' ndii, köo' a kumi' nia, te naá kivi' kii' köo' a kumi' tu ndo'ó ndii, ne jaan' chindíee' tu ndo'ó xiin' ña kutiakü ndo', te jin kachi kumi' e' ña koq maní' e'. ¹⁵ Naa yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'an a ndii: "Köo' a ni ndoo ndoso' nda'a' ne ni nakaya kua'a' ña xaxi', te ni ndee köo' tu a ni kuni nuu' ne ni nakaya xaku ña jaan'", kachi a.

¹⁶ Ndisu chindani va Ndiosí ña ni saka'an a nimá ñani e' Tito, te ni ndi'ni tu

ra xa'a' ndo' ndee naa yu'u. ¹⁷ Sakan' ña kii' ni ka'an chuun' ndu xiin' ra ña ku'un ra mii' ndíee' ndo' ndii, ni ka'an yu'u' ra, süu' jaan' ndii xiin' ña ka'an nimá mii' ra te kua'an ra ikan'. Sakan' ña ndi'ni va ra xa'a' ndo'. ¹⁸ Te ni ti'vi' tu ndu inga ñani e' xiin' Tito jaan', te ñani e', te ni ti'vi' ndu jaan' ndii, sakuu' xaan' mii' nakayá ne yivi' xa'a' Jesús ndii, ka'an va'a va ne jaan' xa'a' ra xa'a' ña xaa' va'a ra chuun nuu' Ndiosí xa'a' tu'un va'a. ¹⁹ Te siin' tukü ndii, ñani e', te kua'an xiin' Tito jaan' ndii, ne nakayá yo'o' xa'a' Jesús ni nakaxin ña'a', te ku'un tu ra xiin' ndu kii' ku'un ndiaka ndu ña ni kaya ne ta'an e'. Te ña xaa' ndu kaa' ndii, xaa' ndu a te natin mii' xto'o e' ña xaka'nu' ña'a' e', te xaa' tu ndu a, te nia'a ndu ña ndi'ni xna'a ndu xa'a' ne natiín. ²⁰ Xaa' tu ndu sakan', kuachí ndii kuni ndu ña ka'an kini ndee jin ne yivi' xa'a' ndu xa'a' ña kaya ndu tumaní' chie jaan'. ²¹ Sakan' na kuii' xaa' ndu ña nduxa', te xachuun' ndaku ndu nuu' xto'o e' Ndiosí xiin' nuu' ne yivi'. ²² Te ti'vi' ka tu ndu inga ka ñani ta'an e' xiin' te uvi' ta'an jaan'. Te ñani e', te ti'vi' ndu jaan' ndii, xa ki'in' ichi' ni nia'a ra ndu'u ña xachuun' ndaku xna'a ra chuun nuu' Ndiosí, te vitin ka vi' ndi'ni ra xa'a' ndo', sakan' ña iní ra xini ra ndo'ó. ²³ Te ñani e' Tito ndii, xa xini ndo' ña jin te xachuun' inga' xiin' i xa'a' ña va'a mii' ndo'ó nduu' ra. Te inga ka tukü uvi' ta'an te ta'an e' ndii, ne nakayá xa'a' Jesús ni tianu' ña'a'. Te sakan' tu xiin' nda'a' te jaan' natin mii' Cristo ña tiin' ka'nu'. ²⁴ Xa'a' a jaan' na nia'a na ndo' te jaan' ña ndani xna'a ña'a' ndo', te kuni na ne nakayá xa'a' Jesús, ne ni ti'vi' ña'a', ña ndani xna'a ña'a' ndo', te kuni tu nia ña ni ka'an va'a saka ndu xa'a' ndo' nuu' nia.

9

¹ Te xa'a' xu'un' ña nakayá, te chindíee' e' ne nduu' kuenta Jesús xiin' e', ne natiín ndii, kuni a ña ke'i ka i ña jaan' nuu' ndo'. ² Kuachí ndii xa xini yu'u' ña kuni va ndo'ó chindíee' ña'a' ndo'. Xa un ni te ka'an va'a i xa'a' ndo' nuu' ne ndíee' nuu' ñu'u' Macedonia yo'o'. Ka'an i ña ndo'ó, ne ndíee' nuu' ñu'u' Acaya ndii, xa ndee kuiya ndi'i vi' ni xa'a' ndo' kaya ndo'

xu'un' xa'a' ne natiin jaan' te chindiee' ña'a' ndo'. Xa'a' a ña yoo tu'va ndo' te saa ndo' ña jaan' ndii, kua'a' va tu ne Macedonia ni kunj chindiee' nja ne jaan'.
 3 Ndisu ti'vi' i te ta'an' e' yo'o' saa' iin kij' te ka'an va'a saka i xa'a' ña xaa' ndo' jaan'. Sakan' te koo tu'va xna'a ndo' xiin' xu'un' ña kaya ndo' jaan'.
 4 Saa' iin kij' ku'un sava ne ta'an' e', ne ndiee' nuu' ñu'u' Macedonia yo'o', xiin' i mii' ndiee' ndo', te kunj nja ña kuasa' yoo' tu'va ndo' xiin' xu'un' jaan', te kuka'an ndu nuu' nja xa'a' a ña inj va ndu xini ndu ndo'ó, ndisu kuka'an ka vi' nuu' ndo'ó.
 5 Xa'a' a jaan' na ni kunj a ña ka'an nda'vi i xiin' ñanj ta'an' e' yo'o', te konj' i ichi' ra ku'un ra mii' ndiee' ndo', te chindiee' ra ndo'ó te kaya ndo' xu'un' ña xa ni ndoo ndo' kuento taxi ndo', te kunduu a ña ni ka'an nimá mii' ndo' taxi ndo', te kunduu a ña xikán u'vi ndu'u nuu' ndo'.

6 Ndisu naka'an' ndo' ña yo'o' ndii: "Yoo ka sie chi'i' ndii, sie tu ña'a nakaya nja, te yoo ka kua'a' chi'i' ndii, kua'a' tu ña'a nakaya nja." 7 Te i'in ndo' ndii, kuni a ña taxi ndo' saa ka ni ka'an nimá mii' ndo', te kusuchi' inj ndo' kij' taxi' ndo' a, ni ndee taxi tu ndo' a xa'a' a ña tiin' u'vi ne yivi' ndo'ó. Kuachj ndii ndanj Ndiosí ne va'a kuni te taxi' nja ña jaan'.
 8 Te ña ndiee' koo chukuu' nduu' tu Ndiosí, mii' tuku' a jaan' sañu'u' va ndo'ó, te koo' ndee iin ña'a kundo'o ndo' xa'a', te koo ña kuni a kutiaku ndo' saa kivi', te ndee nianj a te chindiee' ka ndo' xiin' ña jaan' ne koo' a kumi'.
 9 Naa yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'an a xa'a' ne va'a nimá ndii: Ni taxi kua'a' nja ña'a nja nda'a' ne nda'vi kuu',

te naka'an' Ndiosí ndee ndi'i' ni kivi' ña ni xachuun' ndaku nja jaan'.

Sakan' yoso' a. 10 Te Ndiosí nduu' ña taxi' tikin' te chi'i' ne yivi' a, te suvi tu a taxi' ña xaxi' e', sakan' na kuui' taxi tu a ña nakaya kua'a' ka ndo' ña'a ndo' ña ni chi'i' ndo', te sañu'u' kua'a' ka a ndo'ó, te kuvj chindiee' ka ndo' ne natiin.
 11 Sakan' te kumi' ndo' sakuu' nuu' ña vika', te kuvj chindiee' ndo' kua'a' ka ne nda'vi kuu'. Te ña taxi ndo' nda'a' ndu'u jaan', te xaxa' ndu a, saa sakan' te kua'a' ka tu ne yivi' taxi ña chindani Ndiosí xa'a'

ña jaan'. 12 Kuachj ndii, xiin' tumanj' ña chindiee' ndo'ó ne ta'an' e' jaan' ndii, süu' ne jaan' kujti' taxi' ndo' ña kuni nuu', süu' jaan' ndii xandieni tu ña'a' ndo', te taxi va nja ña chindani Ndiosí.
 13 Sakan' ña kij' natijn ne jaan' ña chindiee' ña'a' ndo' ndii, saka'nu' nja Ndiosí, kuachj ndii kunj nja saa nia'a' ndo'ó ña saxinu' xna'a ndo' tu'un va'a ña ka'an xa'a' Cristo. Te saka'nu' tu nja Ndiosí xa'a' a ña taxi' ndo' kua'a' xu'un' te chindiee' ña'a' ndo', te chindiee' tu ndo' sakuu' ne natiin.
 14 Te sakan' tu ka'an va nja xiin' Ndiosí xa'a' ndo', sakan' ña ndanj nja ndo'ó xa'a' a ña ni sañu'u' va ña'a' Ndiosí xiin' nda'a' ndo'.
 15 Chindani va Ndiosí xa'a' a ña kua'a' va ni xamanj' a yoo', te koo' tu'un ña kuvj sanakuachi' e' tumanj' jaan'.

10

Naka'an' Pablo xa'a' chuun ña ni sakuiso' ña'a' Ndiosí xaa' ra

1 Ka'an nda'vi yu'u, te nduu' Pablo, xiin' ndo'ó saa nii' xaa' Cristo, ña maso kuu' a, te va'a tu nimá a. Sakan' ña xini i kuento ña ka'an sava ndo' ña iyoy va i kij' ndu'u' i tein ndo', ndisu kij' ndu'u' i tuku xaan' ndii, tiakú xachi' yu'u' i xa'a' ndo', kachi ndo'.
 2 Xa'a' a jaan' na ka'an nda'vi i xiin' ndo' ña ndüku' ndo' ña tiakú yu'u' i jaan' kij' koo i tein ndo', sakan' ña xa yoo ndituni i ña ka'an kaxi' i xiin' ne tiin' kuachj ndu'u' jaan', ña ka'an nja ña xika' ndu ndee naa xika' ne nduu' kuenta iin yivi'.
 3 Kuachj ndii, tee' ndee te yivi' iin yivi' nduu' ndu ndii, kün'ta'an' ndu naa kün'ta'an' ne yivi' iin yivi' yo'o'.
 4 Kuachj ndii, ña tiin' ndiaa ndu te kün'ta'an' ndu ndii, süu' naa ña tiin' ndiaa ne yivi' iin yivi' nduu' a, süu' jaan' ndii ndiee' mii' Ndiosí nduu' a. Te kumi' a ndiee' te sanduxin a ña ndiee' ña ndiva'a, 5 te xiin' ña jaan' sandoñu'u' ndu ña xini tuni xini xa'an' ña kumi' ne yivi' iin yivi'. Te ña jaan' taxi' tu ndiee' ndu, te sanduxin ndu sakuu' ña ka'an ñuñu' nja, te xikuita'nú nja nuu' ña ka'an xa'a' Ndiosí. Te ña jaan' tu taxi' ndiee' ndu, te nakasi ndu sakuu' ña xanini ne yivi' iin yivi', te kixin ndiaka ña'a' ndu nuu' Cristo, te kandixa' ña'a' nja.
 6 Te xa yoo tu'va ndu te sando'o' ndu

sakuu' ne xaso'o nuu' Cristo kij' kunj ndu ña xa ni kandixa' ña'a sakuu' ndo'o.

⁷ Chuun xa'a va ndo' saa kuu' ne yivi'. Naa' tuu yoo ka ña xini kaxi' ña ña kuenta Cristo nduu' ña ndii, kuni a ña nakunji tu ña ña kuenta Cristo nduu' tu ndu'u. ⁸ Tee' ndee ndee vaa' ndjee' ka ka'an chuun' yu'u vitin xa'a a ña ni taxi xto'o e' ndjee' jaan' nda'a' i ndii, kuasa' ka'an' nuu' i. Sakan' ña ni taxi a ndjee' jaan' nda'a' i te sakua'nu' i ndo'o nuu' ichi' Jesús, te süu' ni taxi a ndjee' jaan' nda'a' i te sativi' i ndo'o, ne ini xini ña'a'. ⁹ Te kuni i ña kanini ndo' ña tee' kuni sayi'vi i ndo'o xiin' tutu, ña ni ti'vi i kua'an nda'a' ndo'. ¹⁰ Kuachi ndii, xini i kuento ña ka'an sava ndo' ndii, vixi va te saxinu' e' ña ni ke'i i nuu' tutu jaan', te ndjee' va tu ka'an ña yoso' nuu' a, ndisu kij' yoo i tein ndo' ndii, iyoo va i te kuvj tu ndatun' ka'an i, kachi ndo'. ¹¹ Sakan' na kuii' kuni i ña kundani tu te ka'an sakan' xa'a i ña saa nii' ni ke'i ndjee' i nuu' tutu yo'o' kij' ndu'u' xika' i ndii, nii' sakan' tu ndjee' ka'an i xiin' ndo' kij' koo i mii' ndiee' ndo'.

¹² Sakan' ña koo' kivi' saa ndu naa xaa' te ka'an va'a xa'a' mii' jaan', ni ndee nakata xiin' mii' tu ndu xiin' te jaan', kuachi ndii te ka'an va'a xa'a' mii' jaan', te xa xiin' ta'an' mii' tu ra nakata' xiin' mii' ra ndii, jin te kuu' kaxi' nduu' ra. ¹³ Ndisu ndu'u ndii, ka'an va'a ndu xa'a' chuun ña xaa' ndu ya'a ka te sakan' saa kuni Ndiosi, süu' jaan' ndii Ndiosi nduu' ña nia'a ndu'u saa kuni a saa ndu chuun nuu' a, te ña jaan' tu ni xaa sakan', te ni xaa ndu ndee mii' ndiee' ndo'o. ¹⁴ Xi'na ndu ni xa'an mii' ndiee' ndo' ña nuu', sakan' na kuii' kuasa' ya'a ndu ña kuni Ndiosi saa ndu. Kuachi ndii xi'na ndu ni xa'a' ka'an ndoso' tu'un va'a ña ka'an xa'a' Cristo nuu' ndo'. ¹⁵ Kuasa' ka'an va'a ndu xa'a' mii' ndu xa'a' chuun ña ni xaa tuku te yivi', süu' jaan' ndii ndiatu' ini ndu ña saa ña kua'an kua'nu ka ña ini ndo'o xini ndo' Jesús, te kuvj kua'a' ka ndo' kumi' ndu ña ndjee' nuu' saa kuni Ndiosi sachuun' ndu. ¹⁶ Te ndiatu' tu ini ndu ña ku'un ka'an ndoso' ndu tu'un va'a jaan' xika' ka te mii' ndiee' ndo'o, mii' tia'an ku'un ndee jin te yivi', te sakan' ka'an va'a ndu xa'a' mii' ndu xa'a' chuun

ña ni xaa tuku te yivi'. ¹⁷ Sakan' ña yoso' a nuu' tutu Ndiosi mii' ka'an a ndii: "Naa' kuni ka'an va'a yoo ka xa'a' mii' ña ndii, ndee chaa' ka na ka'an va'a ña xa'a' ña ni xaa xto'o e' Ndiosi xa'a' ña." Sakan' yoso' a. ¹⁸ Kuachi ndii, süu' ne ka'an va'a xa'a' mii' nduu' ne keta' va'a nuu' xto'o e' Ndiosi, süu' jaan' ndii ne ka'an va'a mii' ña jaan' xa'a' nduu' ne keta' va'a nuu' a.

11

¹ Ndiatu' ini i ña kundieni xini' ndo' kunj ndo' yu'u, tee' ndee ka'an i ndee naa jin te kuu' kaxi'. Va'a ka na kundieni xini' ndo' kunj ndo' yu'u. ² Kuachi ndii, ña xakuiñu yu'u ndo'o ndii, ndee nda'a' Ndiosi kuaxi a. Sakan' ña xa ni chituni i ña xiin' jin ndaa' kujiti' te yivi' tunda'a' ndo' saa i, te te yivi' jaan' ndii, Cristo nduu' a. Sakan' na kuii' kij' kundia ka i ndo'o nuu' a ndii, kuni a ña ndoo koo ndo' ndee naa jin ña'a' ña ndu'u' sie ndee xaa' kivi' ña tunda'a' a'. ³ Ndisu xika' nimá i ña naa ni xaa koo' ni xini xa'an' ri' Eva ndii, kuein' tu kunj xa'an' te jaan' ndo'o, te sasana' ra xini' ndo', te nakoo ndo' ña ita' ni' i ndo' ichi' Cristo. ⁴ Sakan' ña ndo'o ndii, kundieni manj' xini' ndo' kuu' yoo ka kuaxi ka'an ndoso' siin' nuu' ndo' xa'a' Jesús, te sakan' ña xa ni ka'an ndoso' ndu nuu' ndo' xa'a', te natiin' tu ndo' inga espíritu siin' te sakan' Espíritu Santo, ña xa ni natjin ndo', te natiin' ka tu ndo' inga nuu' tu'un siin' te sakan' tu'un va'a, ña xa ni ka'an ndoso' ndu nuu' ndo'. ⁵ Te kuasa' tuu yu'u ña te xanuu' ka nduu' i te sakan' te ka'an mii' ña nduu' ra te chuun va ka'an ndoso' jaan'. ⁶ Tee' ndee süu' jin te chuun va xiin' kuento nduu' i, ndisu kumi' i ña chuun xaa' ña ndichi ña ni taxi Ndiosi. Te ña jaan' ndii, xa ki'in' ichi' xi nia'a ndu a nuu' ndo'.

⁷ Kuein' tuu ndo' ña ni xaa i kuachi ña ni ki'in i xu'un' nda'a' ndo' kij' ni sania'a i ndo'o tu'un va'a ña ka'an xa'a' Ndiosi, sakan' ña ni sanuu' xiin' mii' mii' i te kanji' i ndo'o. ⁸ Te nda'a' tuku ti'vi ne nakaya xa'a' Jesús ni ki'in i xu'un', te ni sania'a i ndo'o. ⁹ Kij' ni ndu'u' i mii' ndiee' ndo' ñaa', te kij' ni kunj yoo ka nduu' ña'a nuu' i ndii, koo' kivi' ni xa'an i vi'e ndee jin ndo' te kakan e nuu' ndo', sakan' ña ne ta'an' e', ne nduu' kuenta

Jesús, ne nī kīēē ñu'u' Macedonia yo'o', nī chīndīēē' yu'u' xiin' ña tiaku i. Te nī xānduxa' i, te nī xīkan i ña'a nuu' ndee jīn ndo', te nī ndeeē kākan tu e' nuu' ndo'.¹⁰ Saa nii' xīnī kaxi' yu'u' ña xīnī xna'a' i ña ndīxa' xa'a' Cristo ndii, nii' sakan' tu xīnī kaxi' i ña ndeeē jīn ne ndiee' nuu' ñu'u' Acaya ñaa' kūvī sāvīkuiin yu'u, te nakoo i ña va'a kuni i xa'a' ña kī'in' i xu'un' te sania'á i ndo'ó. ¹¹ Tee' kuein' tuu ndo' ña xaa' i sakan' xa'a' a ña ndānī i ndo'ó. Kuāsa' xachi' sakan' ran', xīnī Ndiosí ña ndanī kua'a' i ndo'ó.

¹² Ndisu yu'u' ndii, saa na xaa' i ña xa xaa' i jaan', sakan' te kōo' xachi' a kuvī ka'an nīnu te ñuñu' xa'a' mji' ra xa'a' ña jaan', te nakata' xiin' mii' ra xiin' ndu. ¹³ Sakan' ña te jaan' ndii, te ka'an ndoso' tun vixi kuīti' nduu' ra, te xīnī xa'an' ra ndo'ó ka'an ra ña te tianu' Cristo sania'á ichi' a nduu' ra, kachi ra. ¹⁴ Te kōo' a nandanī e' xa'a' ña xaa' te jaan' sakan', kuachī ndii sakan' tu xaa' mji' ña ndīva'a sananduu' xiin' mii' a ndee naa ángele, ña yíé. ¹⁵ Xa'a' a jaan' na kuii' kōo' a nandanī tu e' xa'a' ña xaa' te xika' nuu' nuu' ña ndīva'a jaan', ña sananduu' xiin' mii' ra ndee naa te ka'an ndoso' xna'a' xa'a' ña ndaku. Ndisu kivi' so'o' ndi'i' ndii, ku'un' ra vī'e tundo'o' mii' xata'an ku'un' ra xa'a' ña xaa' ra ña jaan'.

Yo'o' ka'an Pablo ña ndo'o' ra xa'a' a ña nduu' ra te ka'an ndoso' tu'un va'a xa'a' Jesús

¹⁶ Tuku nī ka'an i xiin' ndo' ña ndee jīn ndo' kānīnī ña te kūu' kaxi' nduu' i, ndisu tee' ndee sakan' nduu' a ndii, natjīn ndo' yu'u' kaa' sakan', te sakan' kuvī tu ka'an va'a yu'u' xa'a' mji' i sie. ¹⁷ Te ña xito' ka'an i yo'o' ndii, süu' xto'o' e' nī ka'an chuun' a xiin' i, süu' jaan' ndii ka'an i ndee naa jīn te kūu' kaxi', te kuvī ka'an va'a i xa'a' mji' i. ¹⁸ Xa'a' ña yoo va te ka'an va'a xa'a' mji' xa'a' ña kuu' mji' ra ndii, kuvī tu saa yu'u' sakan'. ¹⁹ Tee' ndee tuu ndo' ña ne kuu' kaxi' nduu' ndo' ndii, kundieni xīnī' ndo' kuu' te kūu' kaxi' jaan'. ²⁰ Sakan' ña kundieni xīnī' ndo' kuu' ndee te tiachuun' ndo'ó, te xa nda'a' ndo'ó tiaku ra, te xīnī xa'an' tu ra ndo'ó, te sakan' tu xachié xiin' mji' ra nuu' ndo', te ndee sa'ndia' ra nuu' ndo'. ²¹ Ka'an'

va nuu' i ka'an i xiin' ndo' ña ndu'u' ndii, ya'a' kuie nī kuu' ndu' xiin' ndo', sakan' na nī xaa' ndu' naa xaa' te jaan'.

Ndisu naa' inga te yivi' ka'an va'a xa'a' mji' ndii, sakan' tu saa yu'u, tee' ndee ña kūu' kaxi' nduu' ña jaan'. ²² ¿Ñáá te vī'e hebreo nduu' te jaan', kachi ra? Suvī tu yu'u. ¿Ñáá te ñuu' Israel nduu' te jaan', kachi ra? Suvī tu yu'u. ¿Ñáá te vī'e Abraham nduu' te jaan', kachi ra? Suvī tu yu'u. ²³ Ka'an te jaan' ña te xika' nuu' nuu' Cristo nduu' ra xtun, yu'u' ka vī' te sakan' te jaan'. Tee' ndee ka'an i ndee naa jīn te kūu' kaxi', xa kua'a' ka nī xachuun' yu'u te sakan' te jaan', te xa kua'a' ka tu ichi' xi xaxi' i nda'a' te yivi' te sakan' te jaan', xa kua'a' ka tu ichi' xi naá i vī'e kaa te sakan' te jaan', sakan' tu xa kua'a' ka ichi' xa yoo i kuvī i te sakan' te jaan'. ²⁴ U'un' ta'an ichi' xa nī suku' yo'o' te Israel yu'u. Te jīn ichi' jaan' ndii, oko xa'un kumi' ichi' nī suku' ra a jīn i. ²⁵ Unī ta'an ichi' xa nī suku' nduku te yivi' yu'u, te jīn ichi' nī kuun yuu' tu te yivi' yu'u, te sakan' tu xa unī ta'an ichi' xa nī ndeka'nu tundo'o' mii' kua'an i nuu' minī ka'nu', te nī ndoo i nuu' tīkui minī ka'nu' jaan' jīn ndaa' kivi' xiin' jīn ndaa' ñuu. ²⁶ Xa kua'a' va xaan' xi xa'an i, te kī'in' itja xi xka'ndja i xiin' kua'a' tundo'o'. Xi ndokuein' i xaa' te kui'na', te sakan' tu xi ndokuein' i xaa' te ñuu' mji' i, te xa xi ndokuein' tu i xaa' te tuku'. Sakan' tu xi ndokuein' i ñuu' ka'nu', uun mii' taxin' kaa', uun nuu' minī ka'nu', te xa xi ndokuein' tu i tejn te xīnī xa'an' ka'an ña te xika' ichi' Jesús xiin' e' nduu' ra. ²⁷ Xa kua'a' va tu xi xachuun' i, sakan' na nī xavi va i, te xa kua'a' tu ichi' nī kixin i ndee sie, te kī'in' tu ichi' nī xī i va i soko, te nī ichi tu i tīkui, te xa kī'in' tu ichi' nī xixi i ndee sie sakan' na nī yoo nditja i, te sakan' tu xa kī'in' ichi' nī yoo toto i, te nī xīnī vixin va i. ²⁸ Te süu' xa ña jaan' kuīti' ndo'o' i, süu' jaan' ndii saa kivi' kua'an ndi'ni kua'a' ka i xa'a' sakuu' ne nakayá xa'a' Jesús. ²⁹ Sakan' na kuii' kī' kōo' ndiee' sava ndo'ó nuu' ichi' Jesús ndii, ndee naa kōo' tu ndiee' yu'u, te kī' kaviko' ne yivi' yoo ka nduu' ndo'ó te xaa' ndo' kuachī ndii, sanasaá va nīa yu'u.

³⁰ Naa' yoo jīn xa'a' ña kunī a ka'an va'a

i xa'a' mii' i ndii, kuví saa i sakan' xa'a' a ña nia'á ña kōo' xachi' ndiee' i. ³¹ Sakan' ña Ndiosí, ña xata'an saka'nu' e' ndee ndi'i' ni kivi', yuva' xto'o' e' Jesucristo, xini ña süu' xini xa'an' i. ³² Kii' ni xika i ñuu Damasco ndii, iin te ni xa'ndia chuun' nuu' ñuu jaan', te ni chindu'u' rey te nani' Areta ndii, ni ka'an chuun' ra xiin' te xito' yi'e' ñuu jaan', ndiaa ni te natiiin ra yu'u. ³³ Ndisu ni chindiee' sava ne yivi' yu'u, te ni ketā i toko' nama ñuu jaan' mii' yoo iin ventana. Ni sko'ni' nia yu'u tixin iin íka', te ni nuu i. Sakan' te ni kuví ni kaku i nda'a' te ñuu jaan'.

12

Ka'an Pablo xa'a' ña ni satuvi xto'o' e' nuu' ra xiin' xa'a' ña ndo'o' ra

¹ Ña ndaku nduu' a ña kōo' xata' a ña ka'an va'a e' xa'a' mii' e', ndisu yu'u ndii, kuni a ña ka'an i xa'a' ña ni satuvi xto'o' e' nuu' i xiin' ña ni sakuni' a yu'u. ² Xini yu'u iin te yivi', te ini xini Cristo, ña xa kua'an uxí kumi' kuiya ndii, ni naka ña'a' Ndiosí ndee ndivi' uní, ndee mii' ndu'u' a. Xini i naa' ni xa'an ra xiin' ñu'u' nde'i ra, uun xiin' nimá kuñi' ra ni xa'an ra. Xini yu'u. Iin ndaa' Ndiosí kuñi' xini ña jaan'. ³ (Xini i naa' ni xa'an ra xiin' ñu'u' nde'i ra, uun xiin' nimá kuñi' ra ni xa'an ra. Xini yu'u. Iin ndaa' Ndiosí kuñi' xini ña jaan'.) Ndisu xini yu'u xa'a' te yivi' jaan' ⁴ ña ni naka ña'a' Ndiosí ndee ndivi' mii' ndu'u' a, mii' ndatun' xava'a kaa'. Te ikan' ni xini so'o' ra tu'un ña xini mii' kuñi' Ndiosí ka'an a, te kōo' ndee iin ne yivi' ne kande'i' ka'an ña jaan'. ⁵ Xa'a' te yivi' jaan' ndii, kuví ka'an va'a i, ndisu saa i sakan' xa'a' mii' i. Sakan' ña xa'a' mii' i ndii, ka'an va'a i xa'a' ña nia'á ña kōo' xachi' ndiee' i kuñi'. ⁶ Sakan' na kuii' tee' ndee ka'an va'a i xa'a' mii' i ndii, süu' iin te küu' kaxi' kunduu' i, kuachi ndii ña ndaku nduu' a ka'an i. Ndisu xaa' i ña jaan', sakan' te kanini ne yivi' xa'a' i ña iin te koo' chukuu' ya'a ka nduu' i te sakan' saa xini ne jaan' xaa' i, uun te sakan' ña xini so'o' nia ka'an i. ⁷ Te koto ka ka'an va'a ya'a i xa'a' mii' i xa'a' ña ndatun' koo' chukuu' ña ni xini i, ña ni nia'a Ndiosí nuu' i jaan' ndii, ni kaní iin ña u'vi iin' i ndee naa ki'vi iñu', te

ña xika' nuu' nuu' ña ndiva'a nduu' ña sando'o' yu'u jaan', sakan' te ka'an va'a ya'a i xa'a' mii' i. ⁸ Te xa uní ichi' ni ka'an nda'vi i xiin' xto'o' e' Ndiosí ña tava' ña'a' a, ⁹ ndisu ni ka'an a xiin' i ndii: "Ña kundani i yo'ó kuñi' nduu' ña kuni' nuu' un', sakan' ña ña ndiee' i ndii, nia'á va'a ya'a ka a kii' kōo' ña ndiee' ne yivi'", ni kachi a. Xa'a' a jaan' na ndee chaa' ka va'a kuni i, te ka'an va'a i xa'a' ña nia'á ña kōo' ña ndiee' i, sakan' te nia'a va'a ka i ña ña ndiee' Cristo xiko ni'i' yu'u. ¹⁰ Sakan' na kuii' va'a kuni i kii' kōo' ña ndiee' i, uun kii' ka'an kiní ne yivi' xiin' i, uun kii' natiín i, uun kii' mii' kuu' ne yivi' xiin' i, uun kii' ndo'o' i xa'a' a ña xaa' i chuun nuu' Cristo. Sakan' ña kii' kōo' ka ña ndiee' i ndii, sakan' te nduu' i te ndiee' ka xaa' Ndiosí.

¹¹ Ni kuví i ndee naa iin te küu' kaxi' kii' ni ka'an va'a i xa'a' mii' i nuu' ndo', ndisu ndo'ó kumi' kuachi xa'a' ña jaan'. Kuachi ndii ndo'ó nduu' ne ni kuni a ka'an va'a xa'a' i, sakan' ña tee' ndee kōo' nduu' xachi' i ndii, küni kachi a jaan' ña xanuu' ka i sie nuu' te ka'an mii' ña nduu' ra te chuun va ka'an ndoso' jaan'. ¹² Sakan' ña ña nia'á ña te tianu' xna'a' Cristo sania'á ichi' a nduu' ndu ndii, ña yo'o' nduu' a, xiin' ña kuie ini ni kundieni ndu nuu' sakuu' ña ndo'o' ndu ni xaa ndu chuun ka'nu' mii' ndiee' ndo', te ni xaa tu ndu ña nandaní va ne yivi', te ni xaa tu ndu ña nia'á ña yoo ndiee' Ndiosí xiin' ndu. ¹³ ¿Ndee ña va'a ni xaa i xa'a' inga ne nakayá xa'a' Jesús, tuu ndo', ña ni xaa' i xa'a' ndo'ó? Süu ña ni xaa kuñi' i xa'a' ndo' ndii, ña ndee iin ña kuñaku i ni xikan' i nuu' ndee iin ndo'. ¿Koo ka'nu' ini ndo' xiin' i naa' iin kuachi chie va nduu' ña jaan', tuu ndo'!

Ka'an Pablo ña ku'un ndi'e' ra ichi' ña uní ñuu Corinto

¹⁴ Koto ndo', xa sakoo' tu'va xiin' mii' i, te ku'un ndi'e' ni tukuu' i mii' ndiee' ndo' ichi' ña uní, ndisu kakan ni tukuu' i ña kuñaku i nuu' ndee iin ndo' vitin. Sakan' ña süu' ña kumi' ndo' xika' ndikun' i, süu' jaan' ndii ndo'ó ndi'ni i xa'a'. Sakan' ña iin yuva' ndii, süu' ne kualí si'e ra taxa'a' xu'un' ña kuni' nuu' ra, süu' jaan' ndii mii' ra taxa'a' ña kuni' nuu' si'e ra jaan'.

15 Te yu'u ndii, xa yoo i sandi'i' i sakuu' ña kumi' i xa'a' ndo' xa'a' a ña ndani i ndo'ó. Te süu' ña kumi' i jaan' kuṭi', süu' jaan' ndii ndee mii' ñu'u' nde'i' i ndii xa yoo i sanakua'a e xa'a' ña va'a ndo'ó. Tee' ndee na saa kivi' ndani kua'a' ka i ndo'ó ndii, so'ó sie ka ndani ndo'ó yu'u' i'in kivi' kua'an. 16 Tee' ndee ni xikán i ndee iin ña kuṭiakū i nuu' ndo', ndisu ka'an sava ndo' ña xa'a' ña chuun va i ndii, ni xini xa'an siki' i ndo'ó. 17 ¿Ñáá tuu ndo' ña ni xini xa'an' i ndo'ó xiin' nda'a' sava ñani e', te ni tivi' i mii' ndiee' ndo' jaan'? 18 Ni ka'an nda'vi i xiin' Tito, te ni tivi' ña'a' i xiin' inga ka ñani ta'an' e', te ni xa'an ra mii' ndiee' ndo'. ¿Ñáá tuu ndo' ña ni xini xa'an' te jaan' ndo'ó? Xiní ndo'ó ña iin kachi xanini ndu, te iin ndaa' tu ichi' ndikún ndu.

19 Tee' kusaa' xanini ka ndo' ña ka'an ndu ña jaan' xa'a' ña naka'an ndu xa'a' mii' ndu, süu' sakan' nduu' a, süu' jaan' ndii ka'an i sakan' xiin' ndo' nuu' Ndiosí xa'a' a ña nduu' i te tianu' Cristo. Ne ta'an' manj' mii' i, sakuu' ña xaa' ndu jaan' ndii, xaa' ndu a, te kuvj' kuā'nu na kua'nu ka ndo' nuu' ichi' Jesús. 20 Sakan' ña xika' nimá i ña kij' xaa' i mii' ndiee' ndo' ndii, kuein' kuāsa' ndiee' va'a ndo' saa ndiatu' ini yu'u, tee' kuein' tu ni ndee yu'u ndii, kuāsa' naá va'a nimá i xini ndo'ó kij' xaa' i mii' ndiee' ndo' jaan' ndee naa ndiatu' ini ndo'. Sakan' ña tee' kuein' ndiee' ti'vi' ndo', tee' ndasi' nuu' ndo' xini ta'an' ndo', tee' xi'é ndo' xini ta'an' ndo', tee' nata'vi' ta'an' ndo', tee' ka'an ndo' tun vixi tein ndo', tee' chichi' ndo' ne yivi' xata' nja, tee' ñuñu' tu ndo', tee' so'ó ni tu ndo'. 21 Te sakan' tu xika' nimá i ña kij' ku'un ndi'e' i mii' ndiee' ndo' ndii, tee' kuein' kuka'an nuu' i nuu' Ndiosí, xa'a' ndo'ó xa'a' kuachj' ndo', tee' kuein' kuni a kuaku i xa'a' kua'a' ne ni xaa kuachj' saa', te tia'an nama nja nimá nja xa'a' kuachj' nja, naa kuu' ña kuu' xe'na' nja, xiin' ña kumi' nja musa nja, xiin' ña kini kuu' nja xiin' iin' nja.

13

Ka'an Pablo saa saa e', te kuni e' ña xika' xna'a e' ichi' Cristo

1 Ña yo'ó' nduu' ichi' ña uni ña ku'un i mii' ndiee' ndo'. Xiní ndo' ña ka'an tu'un Ndiosí ndii: "Kij' chindu'u' e' kuachj' xa'a' iin ne yivi' ndii, kuni a ña koo uvi ta'an', uun uni ta'an ne ndiee yu'u', te sakan' kuvj' kunjanj' kuachj' jaan'", kachi a. 2 Kij' ni xa'an i mii' ndiee' ndo' saa' ndii, xa ni sakuni' i ndo'ó, ne ni xaa' kuachj' jaan'. Te vitin ña xika' ndu'u' i ndii, sakuni' ni tukuu' i yoo ka xaa' ka kuachj', xiin' sakuu' inga ne xa xa'a' xaa' tu a ña kundu'u' i te ka'nu' ini xa'a' nja kij' xaa' tukuu' i mii' ndiee' ndo', 3 sakan' ña kuni' ndo' ña nia'a' i ndo'ó naa' ndixa xna'a' ña Cristo tianu' yu'u. Te Cristo ndii, kuāsa' i' kuu' a jaan' xiin' ndo', süu' jaan' ndii ndiee' xa'ndia chuun' a nuu' ndo'. 4 Kuachj' ndii, tee' ndee koo' ña ndiee' Cristo jaan' kij' ni xi'j a nuu' krusin, ndisu vitin ndii, xiin' ña ndiee' Ndiosí tiaku a. Te sakan' tu ndu'u' vitin ndii, tee' ndee koo' ña ndiee' ndu ndee naa ni ndo'ó ña jaan' ndii, Ndiosí taxi' tu ña ndiee' ndu'u', te xachuun' ndu tein ndo'ó.

5 Chuun xa'a' ndo' naa' ndixa xna'a' xika' ndo' saa ka'an tu'un va'a xa'a' Jesús, te koto kuā'a' xiin' mii' mii' ndo' nuu' ña jaan'. ¿Ñáá xaa' ka ndo' kuenta ña yoo Jesucristo xiin' ndo'? Te naa' koo' ña nia'a' ña yoo ña jaan' xiin' ndo' ndii, koo' a yoo xiin' ndo'. 6 Ndisu ndiatu' ini yu'u ña xiní ndo' ña ndu'u' ndii, yoo ña nia'a' ña yoo a xiin' ndu. 7 Te ka'an va ndu xiin' Ndiosí xa'a' ndo' ña saa ndo' ndee iin ña nja'a. Ndisu süu' xaa' ndu sakan' xa'a' ña kuni ndu ña ka'an va'a ne yivi' xa'a' ndu, süu' jaan' ndii xaa' ndu sakan', te saa ndo'ó ña va'a, tee' ndee kanini ne yivi' ña koo' ña nia'a' ña yoo ndiee' Cristo xiin' ndu. 8 Kuachj' ndii koo' kivi' nakasi ndu ña ndixa xa'a' Cristo, süu' jaan' ndii chi'ni' xiin' mii' kuṭi' ndu xa'a' ña ndixa jaan'. 9 Xa'a' a jaan' na va'a va kuni ndu ña ndu'u' koo' ndiee', te ndo'ó nduu' ne yoo ka ndiee'. Te ka'an ka ndu xiin' Ndiosí ña na taxi' na taxi' a ña so'ó xinu xachi' ndo' saa nii' kuni a. 10 Sakan' na kui' ke'i i tutu yo'ó' ña kuni ka xaa' i mii' ndiee' ndo', sakan' te kij' xaa' i ñaa' ndii, xaku ndiee' kuu' i xiin' ndo' xiin' ndiee' ña ni taxi' xto'ó e' nda'a' i. Sakan' ña süu' ni taxi' a ndiee' nda'a' i te sanduxin i ndo'ó,

süü' jaan' ndii n̄i taxi ña'a' a te sakuu'nu' i ndo'ó nuu' ichi' Jesús.

Ña ndeji' Pablo so'o' ndi'i'

¹¹ Ne ta'an' man̄i' i, mii' so'o' ndi'i' yo'o' ndii, ka'án ka i xiin' ndo' ña s̄i' kundiee ndo', te saxinu tu ndo' ña kunduu xachi' ndo' saa kuní Ndiosí, te na sandieni ta'an' tu ndo' xiin' ña ka'án i yo'o'. Sakan' tu jin ndaa' kunaá nimá sakuu' ndo', te kundiee man̄i' xiin' ta'an' ndo'. Te sakan' Ndiosí, ña ndani yoo', te taxi' tu a ña man̄i' a yoo xiin' e', na koq na a xiin' ndo'. ¹² Chito nuu' ta'an' ndo' kuenta Jesús, te xiin' ña jaan' nakuat̄u ta'an' ndo'. ¹³ Sakuu' ne nduu' kuenta Jesús, ne ndiee' yo'o', ti'vi' cha'an' ndo'. ¹⁴ Te na sañu'u' na xto'o' e' Jesucristo sakuu' ndo'ó, te na koq tu ña ndani Ndiosí xiin' ndo', te sakan' tu na kundiee ti'vi' sakuu' ndo' xaa' Espiritu Santo. Sakan' na kunduu a.

Tutu ña ni ke'i San Pablo kua'an nda'a ne ini xini Jesús, ne ndiee' ñu'u' Galacia

Ti'vi' ra cha'an' nia

¹ Yu'u nduu' Pablo, te Jesucristo ni tjanu' yu'u te sania'á i ichi' a. Süu' te yivi' ni sakuiso' chuun' yu'u, ni ndee süu' te yivi' tu ni tjanu' yu'u. Süu' jaan' ndii mji Jesucristo xiin' yuva' e' Ndiosí, ña ni sanatiaku ña'a', ni sakuiso' chuun' yu'u. ² Yu'u xiin' ñani ta'an' e', ne ndiee' yo'o' ndii, ti'vi' ndu cha'an' i'in ti'vi' ndo'ó, ne nakayá xa'a' Jesús, nuu' ñu'u' Galacia. ³ Na sañu'u' yuva' e' Ndiosí xiin' xto'o' e' Jesucristo ndo'ó, te na taxí tu a ña maní' koq xiin' ndo'. ⁴ Te Jesús jaan' nduu' ña ni sanakua'a xiin' mii', te ni xi'i a xa'a' kuachi e', te ni sakakú a yoo' nuu' ña nia'a ña yoo iin yivi' vitin. Sakan' ña xa sakan' ni kuni Ndiosí, yuva' e'. ⁵ Te ña jaan' kuni a natjin sakuu' ña ka'nu' ndee ndi'i' ni kivi'. Sakan' na kunduu a.

Iin ndaa' Jesús kuiti' kivi sakakú yoo' nuu' kuachi e'

⁶ Nandaní xava'a i ña yachi va ni kuxioq ndo' nuu' Ndiosí, ña ni kana ndo'ó xa'a' ña ndani mji' a ndo'ó xa'a' ña ni xaa Cristo, te vitin ndikún ndo' tuku nuu' tu'un va'a. ⁷ Ndisu koo' tuku tu'un va'a ña kivi saa sakan', te kaku e'. Süu' jaan' ndii yoo sava te yivi', te kuni sasana' ndo'ó. Te jaan' ndii, kuni nama ra tu'un va'a ña ka'an xa'a' Cristo. ⁸ Tee' ndee ndee yu'u naa' ka'an ndoso' i iin tu'un ña nakuitá xiin' ña xa ni ka'an ndoso' ndu, uun iin ángele, ña kiee ndivi', naa' ka'an ndoso' a iin tu'un ña nakuitá xiin' ña xa ni ka'an ndoso' ndu ndii, na kundoo' xachi' ndu saa Ndiosí. ⁹ Te saa nii' xa ni ka'an ndu ndii, sakan' tu ka'an i vitin ña naa' ka'an ndoso' yoo ka iin tu'un ña nakuitá xiin' ña xa ni natjin ndo' ndii, na kundoo' xachi' nia saa Ndiosí.

¹⁰ Kuachi ndii, süu' xa'a' ña ndoo va'a i nuu' ne yivi' xika' i, süu' jaan' ndii xika' i xa'a' ña ndoo va'a i nuu' Ndiosí. Känini

ndo' naa' xika' i te ndoo va'a i nuu' ne yivi', sakan' ña naa' kusaa' xika' i xa'a' ña ndoo va'a i nuu' ne yivi' ndii, süu' te xika' nuu' nuu' Cristo nduu' i naa' sakan'.

Ka'an Pablo saa ni ndo'o ra kii' ni kana ña'a' Cristo

¹¹ Ñani ta'an' i, kuni i ña kundani ndo'ó ña tu'un va'a ña ka'an ndoso' i ndii, süu' ña ni nata'vi' xini' ne yivi' nduu' a. ¹² Kuachi ndii ni natjin i e nda'a' ndee iin ne yivi', ni ndee ni sakuaan i e nuu' ndee iin te yivi'. Süu' jaan' ndii Jesucristo ni nia'a tu'un va'a jaan' nuu' i.

¹³ Xa ni xini ndo' kuento saa ni xika i iin yivi' xta'an' kii' ni xika i saa xika' ne judío, ne ta'an' i, ichi' Ndiosí. Te xa ni xini tu ndo' kuento ña ni sando'o' u'vi' i ne nakayá xa'a' Jesús te sandoñu'u' i nia. ¹⁴ Te kii' ni xika i saa xika' ne judío, ne ta'an' i, ichi' Ndiosí ndii, ndiee' ka ni kandixa' i te sakan' tuku te iin kachi xiin' i, sakan' ña ni xito ka'nu' ya'a ka i ña xi xaá ne xii' yata' ndu te sakan' te jaan'.

¹⁵ Ndisu Ndiosí ndii, ni nakaxin a yu'u xa'a' a ña ndani mji' a yu'u, ndee kii' kuni ka kaku i, te ni xtaní a ¹⁶ ña nia'a a Jesús, si'e a jaan', nuu' i, te ka'an ndoso' i xa'a' ña jaan' nuu' ne tuku'. Te ni xa'an i te ndatu'un' i xiin' ndee iin te yivi' ndee ña ka'an ndoso' i, ¹⁷ ni ndee ni ka tu i ñuu Jerusalén te ndatu'un' i te ni tjanu' Jesús ña nuu' ka te sakan' yu'u. Süu' jaan' ndii ni xa'an i ñu'u' Arabia, te ni nandiko' tuku i ñuu Damasco.

¹⁸ Te kii' ni xka'ndia uni kuiya ndii, ni xa'an i mii' ndu'u' Pedro ñuu Jerusalén, te ni ndoo i xiin' ra xa'un kivi' ikan'. ¹⁹ Ndisu ni xini ta'an' i xiin' inga te tianu' Jesús sania'á ichi' a. Iin ndaa' so'o Jacobo, te nduu' ñani xto'o' e' Jesús, ni xini ta'an' xiin' i. ²⁰ Te ña ke'i i nuu' tutu yo'o' ndii, xini Ndiosí ña ña ndixa nduu' a.

²¹ Te kii' ni ya'a sie, te ni xa'an i ñu'u' Siria xiin' ñu'u' Cilicia. ²² Ndisu ne nakayá xa'a' Jesús ñu'u' Judea ndii, tia'an kuni nuu' nia yu'u. ²³ Ni xini so'o kuiti' nia ña ka'an ne yivi' xa'a' i ndii: "Te ni sando'o' yoo' xta'an' ndii, ka'an ndoso' ra nuu' ne yivi' tu'un va'a ña ni xika ra sandoñu'u' ra", ni kachi nia. ²⁴ Te ni

xaka'nu' va nja Ndiosí xa'a' ña ni xaa a xiin' i.

2

So'o ni xka'ndia a kii' ni xa'an Pablo mii' ndiee' inga te sania'a' ichi' Jesús

1 Te kij' ni xka'ndia uxj kumi' kuiya ndii, ni kaa tukuu i ñuu Jerusalén xiin' Bernabé. Te ni xaka tu i Tito kua'an ra xiin' ndu. 2 Ni xa'an i sakan' ña Ndiosí ni nia'a nuu' i ña kuní a ña ku'un i ikan'. Te nuu' te kuu' nuu' nuu' ne nakayá xa'a' Jesús kuiti' ni ndatu'un' ndi'i i xa'a' ña ka'an ndoso' i xa'a' tu'un va'a nuu' ne tuku'. Ni ndatu'un' ndi'i i xa'a' ña jaan' nuu' ra koto ka xachuun' saka i, uun xa ni xachuun' saka i kanini te jaan'. 3 Ndisu ni xtani ra ña ni ka'an i, sakan' na ndee Tito, te ni xa'an xiin' ndu ndii, tee' ndee te griego nduu' ra ndii, ni ka'an te kuu' nuu' jaan' ña kuní a kua'a tuni jin' ra, 4 tee' ndee ni kō'ni s'e jin' uvi te xini xa'an' ka'an ña xika' ra ichi' Jesús tein ndu mii' ni nakaya ndu jaan'. Ni kō'ni ra ikan' te niani' ra ña xaa' ndu ña yoo ndiká ndu nuu' ichi' Cristo Jesús, ndiani te tuku ni sanandiko' ra ndu'u nuu' ña ka'an tu'un ndei'. 5 Ndisu ndee jin' kaní' ni natiiin ndu'u ña ka'an te jaan', sakan' te nāma xachi' ndu tu'un va'a ndixa ña xa kandixa' ndo' jaan'.

6 Te kōo' xachi' ña xaa' ni ka'an te kuu' nuu' nuu' ne nakayá xa'a' Jesús jaan' xiin' i. Nu'u' yu'u ndii, naa' te ka'nu' nduu' ra, uun süvi ra ndii, kōo' a xaa' a, sakan' ña Ndiosí ndii, nakaxin a ne yivi'. 7 Süu' jaan' ndii ni xini te kuu' nuu' jaan' ña ni taxj Ndiosí chuun nuu' i ña ka'an ndoso' i tu'un va'a nuu' ne tuku' jin' kachi naa ni taxj a chuun nuu' Pedro ña ka'an ndoso' ra tu'un va'a jaan' nuu' ne judío. 8 Kuachj ndii mii' Ndiosí ni taxj ndiee' Pedro te kunduu ra te sania'a' ichi' Jesús nuu' ne judío, te mii' tu a ni taxj ndiee' yu'u te kunduu i te sania'a' ichi' Jesús nuu' ne tuku'. 9 Sakan' na kuii' ni nakuni Santiago xiin' Pedro xiin' Juan, te nduu' te kuu' nuu' nuu' ne ndikún ichi' Jesús, ña ni saman' va' Ndiosí yu'u chuun yo'o'. Sakan' na kuii' ni tiiin ra nda'a' i xiin' nda'a' Bernabé te nia'a' ra ña nduiin' ra xiin' ndu. Te ni ndoo ra kuento ña

sachuun' ka ndu nuu' ne tuku', te te jaan' sachuun' ka nuu' ne judío. 10 Te kuu' nuu' jaan' ndii, jin' ndaa' kuiti' a ni xikan ra nuu' ndu ña chindiee' naa chindiee' ndu ne nda'vi kuu', ni kachj ra. Te ña jaan' nduu' ña xa kuaxj i saxinú i xiin' jin' kanii' nimá i.

So'o ni xaa a kii' ni kanj kuento Pablo Pedro xa'a' ña va'a ña xaa' ra tein ne tuku'

11 Te kij' ni xaa Pedro ñuu Antioquía ndii, ni kanj ña'a' i kuento, sakan' ña va'a xaa' ra. 12 Kuachj ndii, kij' kuní ka xaa te ni ti'vi' Jacobo ndii, ni xixi ra xiin' ne tuku' jaan'. Ndisu kij' ni xaa te ni ti'vi' Jacobo jaan' ndii, ni kuxioo Pedro jaan' nuu' ne tuku' jaan' xa'a' a ña yi'vi ra te yivi', te ka'an ña kuní a kua'a tuni jin' sakuu' te tuku', te ndikún ichi' Jesús. 13 Te sakan' tu inga te judío, te ndikún ichi' Jesús ndii, ni kuxioo tu te jaan' nuu' ne tuku' jaan' naa ni xaa Pedro jaan', ña ni xasuvi xiin' mii' ra. Te ndee Bernabé ni sanama' xiin' mii' nuu' ña siki' jaan' ni xaa ra. 14 Te kij' ni xini i ña xika' ndaku sakuu' te jaan' nuu' ña ndixa xa'a' tu'un va'a xa'a' Jesús ndii, ni ka'an i xiin' Pedro nuu' sakuu' ne nakayá xa'a' Jesús ikan' ndii: "Yo'ó ndii, te ichi' ne ta'an' e', ne judío, nduu' un', ndisu xika' un' ndee naa süu' te judío nduu' un'. Sakan' na kuii', ¿ndichun na kaviko' u'vi un' ne tuku', ne ndikún ichi' Jesús, ña kuní a kaka nja naa xika' ne judío? 15 Yoo' ndii, si'e ne judío nduu' e' ndee ni tuvi e', te süu' te tuku', te xaa' kuachj nuu' tu'un ndei' Ndiosí, nduu' e'. 16 Sakan' ña xini e' ña süu' xa'a' a ña xaa' ndee jin' ne yivi' ña ka'an tu'un ndei' Ndiosí sandaku a nimá nja, süu' jaan' ndii xa'a' a ña ini nja xini nja Cristo Jesús kuiti'. Te sakan' tu yoo' ndii, xa'a' a ña ini e' xini e' Cristo Jesús jaan' kuiti', te ni xandaku Ndiosí nimá e' nuu' a, te süu' xa'a' a ña xaa' e' ña ka'an tu'un ndei' jaan'. Kuachj ndii ndee jin' ne yivi' küvi kunduu ne ndaku nimá nuu' Ndiosí xa'a' a ña xaa' nja ña ka'an tu'un ndei' jaan'. 17 Sakan' na kuii' kij' xika' e' sandaku Ndiosí nimá e' xa'a' a ña ini e' xini e' Cristo kuiti' ndii, ka'an sava ne judío ña xa'nú e' sava tu'un ndei' jaan'. ¿Ñáá Cristo nduu' ña xaa' sakan', te xaa'

e' kuachí na sakan'? Kuäsa' xachi' sakan' ran'. ¹⁸ Kuachí ndii, naa' iní nì tüküü jì kuní tu'un ndei' jaan', ña nì iní nì xini saa' ndii, tükü nì nanduu' jì te ndiso' kuachí nuu' Ndiosí. ¹⁹ Sakan' ña yu'u ndii, ndee naa te xa nì xi'jì nduu' jì nuu' tu'un ndei' jaan' xa'a' ña iní ka jì ña kuví sákakú a yu'u, sakan' na tiaku jì te xaa' jì ña kuní Ndiosí. ²⁰ Te yu'u vitin ndii, xaa' jì kuenta ndee naa nì xi'jì inga' jì xiin' Cristo nuu' krusín. Sakan' na kuii' yu'u ndii, ña tiaku jì xiin' ñu'u' ndei' yo'o' vitin ndii, tiaku ka jì te saa jì ña kuní mji' jì. Süu' jaan' ndii Cristo nduu' ña xiko' ni'i' kivi' ñuü jì, te xika' jì iin yivi' xa'a' a ña iní jì xini jì Cristo, si'e Ndiosí. Te kundani ña jaan' yu'u, sakan' ña nì sanakua'a xiin' mji' a xa'a' jì, te nì xi'jì a nuu' krusín xa'a' kuachí jì. ²¹ Köo' kivi' nakoo jì ña ndani mji' Ndiosí yu'u, sakan' ña naa' kuví kundaku nimá e' nuu' Ndiosí xa'a' a ña saxinú e' tu'un ndei' jaan' ndii, nì xi'jì saka Cristo nuu' krusín naa' sakan', ndisu süu' sakan' nduu' a", nì kachi jì xiin' ra.

3

Xa'a' ña iní e' xini e' Cristo kuiti' natiin' e' Espiritu Santo

¹ Ndo'ó, ne Galacia, ne küu' kaxi' nduu' ndo' ndee naa nì sakuini' iin te yivi' xiin' ndo', sakan' ña nì kuxioo ndi'jì ndo' nuu' ña nì sania'á jì ndo'ó ña nì xi'jì Jesucristo nuu' krusín xa'a' kuachí e'. ² Ña yo'o' kuiti' kuní jì ña nakuiin ndo' nuu' jì: ¿Ñáá xanini ndo'ó ña nì natiiin ndo' Espiritu Santo xa'a' a ña nì saxinú ndo' ña ka'an chuun' tu'un ndei' Moisés? Kuäsa' xachi' sakan' ran'. Sakan' ña nì natiiin ndo' Espiritu Santo jaan' xa'a' a ña iní ndo' xini ndo' tu'un va'a ña ka'an xa'a' Jesús kuiti'. ³ Saa tu' tiakú xini' ndo'. Naa' nì natiiin ndo' Espiritu Santo kii' nì xa'a' iní ndo' xini ndo' tu'un va'a jaan' ndii, ¿ndichun na xika' ndo' ña ndasandaku ndo' nimá ndo' nuu' Ndiosí vitin xiin' ña ndiee' mii' ndo', na sakan'? ⁴ Nì ndo'o kua'a' va' ndo'ó xa'a' a ña iní ndo' xini ndo' Jesús. ¿Ñáá nì ndo'o saka ndo' sakuu' ña jaan'? Va'a va' naa' nì ndo'o saka ndo' ña jaan'. ⁵ Sakan' ña süu' xa'a' a ña nì xaa' ndo' ña ka'an tu'un ndei' jaan'

nì taxí Ndiosí Espiritu a naá nimá ndo', te nì xaa' a chuun' ka'nu' koo' chukuu' tein ndo'. Süu' jaan' ndii xa'a' a ña iní ndo' xini ndo' tu'un va'a jaan' nì xaa' a ña jaan'.

Ni ka'an Ndiosí ña te ndaku nimá nduu' Abraham xa'a' a ña nì iní ra xini ña'a' ra

⁶ Nì iní kuiti' Abraham, te xii' yata' ndu, nì xini ra Ndiosí, te nì ndasandaku a nimá ra nuu' a. ⁷ Sakan' na kuii' kuní a kundani ndo' ña ne iní xini Ndiosí nduu' xna'a siani' xika' Abraham jaan'. ⁸ Ndee xta'an' yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'an a ña naá kivi' kunduu' tu' ne tuku' ne ndaku nimá nuu' Ndiosí saa a xa'a' a ña iní nja' kuní ña'a' nja. Sakan' na kuii' nì sakuini' Ndiosí Abraham tu'un va'a jaan' kii' tia'an xka'ndia a, sakan' na nì ka'an a xiin' ra ndii: "Xiin' nda'a' yo'o' sañu'u' jì sakuu' ne yivi' iin yivi'", nì kachi a. ⁹ Sakan' na kuii' ne iní xini Jesús ndii, sañu'u' ña'a' Ndiosí naa nì sañu'u' a Abraham jaan' xa'a' a ña nì iní ra xini ña'a' ra.

¹⁰ Kuachí ndii, yoo' ka' kuní ña ndasandaku Ndiosí nimá nja' nuu' a xa'a' ña saxinú nja' ña ka'an chuun' tu'un ndei' a ndii, xa' yoo' nja' nuu' ña' nacha'an'. Kuachí ndii ka'an ña yoso' nuu' tutu Ndiosí ndii: "Nacha'an sakuu' ne saxinú ndi'jì sakuu' ña ka'an tu'un ndei' jaan'", kachi a. ¹¹ Xini kaxi' e' ña sandaku Ndiosí nimá ndee iin e' xa'a' a ña xaa' e' ña ka'an tu'un ndei' jaan', sakan' ña ka'an ña yoso' nuu' tutu a ndii: "Ne nì xandaku Ndiosí nimá xa'a' a ña iní kuiti' nja' xini ña'a' nja' ndii, kutiaku nja' ndee ndi'i' nì kivi'", kachi a. ¹² Ndisu tu'un ndei' jaan' ndii, süu' kuenta ña iní e' xini e' Jesús nduu' a, sakan' ña ka'an ña yoso' nuu' tutu a ndii: "Ne saxinú sakuu' ña ka'an tu'un ndei' jaan' ndii, kutiaku nja' xa'a' ña jaan'", kachi a. ¹³ Nì sandoó ndiká Cristo yoo' nuu' ña nì kuní a sanacha'an' tu'un ndei' jaan' yoo'. Sakan' ña nì xi'jì a nuu' e', te nì tiso a ña nacha'an' jaan, naa yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'an a ndii: "Yoo' ka' nduu' ne xi'jì nuu' nduyü ndii, nacha'an' nja'", kachi a. ¹⁴ Sakan' nì xaa' Cristo te sañu'u' tu' Ndiosí ne tuku' xiin' kuento a, ña nì taxí a nuu' Abraham jaan'. Te xa'a' a ña iní e' xini e' Cristo

ndii, natiin' e' Espíritu Santo, ña xa ni taxí Ndiosí kuento a xa'a' jaan'.

Sándoñu'u tu'un ndei' jaan' kuento ña ni taxí Ndiosí nuu' Abraham

¹⁵ Ñani ta'an' i, kuni ka'an i xiin' ndo' iin ña ka'an ndiaa xa'a' te yivi'. Te yivi', kii' ndoó ra kuento xiin' ta'an' ra ndii, ke'i ra a nuu' tutu, te chindu'u' ra nuu' nda'a' ra nuu' a. Kii' xaa' ra sakan' ndii, ndee iin ra küvi nachikanu' ka ndee iin yu'u', ni ndee küvi tu sandoñu'u' ra ña jaan'. ¹⁶ Sakan' tu ni xaa Ndiosí ni taxí a kuento a nuu' Abraham xiin' nuu' siani' xika' ra. Sakan' na kuii' yoso' a ndii: "nuu' iin siani' xika' un'", sakan' yoso' a. Ndisu ka'an ña jaan' xa'a' kua'a' siani' xika' ra kii' ka'an a sakan'. Süu' jaan' ndii ka'an a xa'a' iin ndaa' kuiti' a, te ña jaan' nduu' Cristo. ¹⁷ Ña kuni ka'an i xiin' ndo' yo'o' ndii, xa ni ndoo Ndiosí kuento a xiin' Abraham jaan' ña saxinú a ña ni ka'an a xiin' ra jaan'. Te tu'un ndei', ña ni taxí Ndiosí nda'a' Moisés kii' xa ni ya'a kumi' ciento oko uxí kuiya ndii, küvi sativi' a kuento a ña xa ni taxí a nuu' Abraham jaan'. ¹⁸ Kuachi ndii, naa' xa'a' a ña saxinú e' tu'un ndei' jaan' natiin e' ña samanì Ndiosí yoo' jaan' ndii, süu' xa'a' ña ni taxí a kuento a jaan' ka nduu' a naa' sakan'. Ndisu Ndiosí ndii, ni taxí a ña jaan' nuu' Abraham xa'a' a ña xa sakan' ni ndoo a kuento a nuu' ra.

Ka'an Pablo ndee xa'a' ni taxí Ndiosí tu'un ndei' a nda'a' Moisés

¹⁹ ¿Ndichun ni taxí Ndiosí tu'un ndei' jaan' naa' sakan'? Ni taxí ña'a' a te nia'a xna'a a ne yivi' ndee ña nduu' kuachi. Te ni kuni a ña sachuun' tu'un ndei' jaan' ndee kii' ni kixin siani' xika' Abraham jaan', ña ni taxí Ndiosí kuento a xa'a' a jaan'. Te ni taxí Ndiosí tu'un ndei' jaan' nda'a' ángele, te ángele jaan' ni taxí a nda'a' Moisés, te ni saya'á ra a nuu' ne ñuu ra. ²⁰ Sakan' ña kii' ni taxí Ndiosí kuento a nuu' Abraham jaan' ndii, ni tiachuun' a inga ne yivi', sakan' ña iin ndaa' mii' a ni xaa sakuu' ña jaan'.

²¹ Sakan' na kuii', ¿ñaá kani' ta'an' tu'un ndei' jaan' xiin' kuento ña ni taxí Ndiosí jaan'? Kuasa' xachi' sakan' ran'.

Kuachi ndii, naa' kuvi taxí tu'un ndei' jaan' kivi' ñuu e', ña koo' kivi' ndii' ndii, kuvi kunduu e' ne ndaku nimá nuu' Ndiosí xa'a' a ña xaa' e' ña ka'an tu'un ndei' jaan'. ²² Ndisu ka'an ña yoso' nuu' tutu Ndiosí ña xiko' ni'i kuachi sakuu' ne yivi', sakan' te ne ini xini Jesucristo kuiti' kuvi natiin ña ni taxí Ndiosí kuento a xa'a' jaan'.

²³ Te kii' tia'an ini e' kuni e' Jesús ndii, ni nduu e' ndee naa ne ndasi i'nu ni xaa tu'un ndei' jaan' ndee kii' ni xaa kivi' ña nia'a Ndiosí ña kuni a ña ini e' kuni e' Cristo. ²⁴ Sakan' na kuii', ña kuni ka kixin Cristo ndii, tu'un ndei' jaan' ni nduu ndee naa iin te sania'á yoo'. Ndee naa sakan' ni xachuun' tu'un ndei' jaan' te kundjaka a yoo' nuu' Cristo, te sandaku Ndiosí nimá e' xa'a' a ña ini e' xini e' Cristo jaan'. ²⁵ Ndisu vitin ndii, xa ni xaa kivi' ña ini e' xini ña'a' e', te kuasa' ka xito' tu'un ndei' jaan' yoo'.

²⁶ Te xa'a' a ña ini e' xini e' Cristo Jesús jaan' ndii, si'e Ndiosí nduu' sakuu' e'. ²⁷ Kuachi ndii, sakuu' yoo', ne ni chichi kuenta Cristo ndii, ni xikui'nu a yoo'. ²⁸ Sakan' na koo' a xaa a ndee ka nuu' ne yivi' nduu' e', naa' ne judío nduu' e', uun naa' ne tuku' nduu' e', naa' ne xiko' ni'i iin xto'o' nduu' e', uun naa' ne xika' ndiká nduu' e', naa' tiaa nduu' e', uun naa' ña'a' nduu' e' ndii, iin ndaa' nduu' sakuu' e' xa'a' a ña nduu' e' kuenta Cristo Jesús. ²⁹ Te xa'a' a ña nduu' e' kuenta Cristo ndii, ne vi'e Abraham jaan' nduu' e', sakan' na kuii' natiin e' ña ni taxí Ndiosí kuento a xa'a' nuu' ne vi'e ra.

4

¹ Te sakan' tu ka'an i ndii, iin te lulu, te natiin ña'a yuva', kii' tia'an xinu kuiya ra ndii, nduu' ra ndee naa iin te xika' nuu' kuiti' tee' ndee kunduu ra te xiin' ña'a sakuu' a. ² Kii' lulu ra ndii, yoo ne xito' ña'a', te yoo tu ne xito' ña'a yuva' ra ndee xaa kivi' ña ni chindu'u' yuva' ra jaan'. ³ Te iin kachi tu ni nduu a xiin' yoo' kii' tia'an ini e' kuni e' Jesús ndii, ni nduu e' ne xachuun' nuu' ña xiko' ni'i ne yivi' iin yivi'. ⁴ Ndisu kii' ni xinu kivi' ña ni chituní Ndiosí ndii, ni ti'vi' a si'e a. Te iin ña'a' ni sakaku' ña'a'. Te si'e a

jaan' ndii, n̄i kaku a, te n̄i xika a saa ka'an chuun' tu'un ndei' Ndiosí. ⁵ Sakan' n̄i xaa a te sandoó ndiká a yoo' nuu' tu'un ndei' jaan', te kunduu e' si'e Ndiosí. ⁶ Te xa'a a ña si'e Ndiosí nduu' e' ndii, n̄i sandoó a Espíritu si'e a jaan' nimá e' ña saka'an yoo' ndii: "Tata kua'a m̄ji' i", kachi e' xiin' Ndiosí. ⁷ Sakan' na kuui', süu' ne xika' nuu' kuji' nduu' e', süu' jaan' ndii si'e Ndiosí nduu' e'. Te xa'a a ña si'e a nduu' e' ndii, xa kande'i' sani'í' a yoo' sakuu' ña va'a a.

Ndi'ni Pablo xa'a' ne ini xini Jesús, ne ndiee' nuu' ñu'u' Galacia

⁸ Kij' xini ndo' Ndiosí ndii, n̄i xiko ni'i' ndiosí saka ndo'ó. ⁹ Ndisu vitin ña xa xini ndo' Ndiosí, uun va'a ka ka'an e' ndii, ña xa xini Ndiosí ndo'ó ndii, ¿ndichun na tuku n̄i kuni ko'ni ndo' nda'a' ña xiko' ni'i' ne yivi' iin yivi', te viko ni'i' a ndo'ó? Ña jaan' ndii, koo' ndiee' a te kuasa' tu kuni a. ¹⁰ Kuachi ndii xito' ka'nu' ndo' kivi' ka'nu', te xa'a tu ndo' viko' yoo', te xa'a tu ndo' i'in viko' ña nasukú, te xito' ka'nu' tu ndo' kuiya. ¹¹ Xa'a' a jaan' na ndi'ni yu'u' xa'a' ndo', saa' iin kij' xachuun' saka i tein ndo'.

¹² Ñani ta'an' i, ka'an nda'vi i xiin' ndo' ña kaka ndo' naa xika' yu'u, sakan' ña yu'u ndii, n̄i xika i saa ni' xika ndo'ó. Te ndo'ó ndii, n̄i xaa' ndo' ndee iin ña va'a xiin' i nuu' n̄i kixin. ¹³ Naka'an' ndo' ña kij' n̄i kuni kuv̄i i ndii, n̄i tax̄i a kivi', te kuv̄i ka'an ndoso' i tu'un va'a nuu' ndo' ña nuu'. ¹⁴ Tee' ndee n̄i ndo'ó ndo' xiin' i kij' n̄i kuni kuv̄i jaan' ndii, n̄i kundasi' ndo' yu'u, te n̄i ndee n̄i saxioo tu ndo' yu'u. Süu' jaan' ndii n̄i nat̄iin ndo' yu'u ndee naa iin ángele ña xika' nuu' nuu' Ndiosí, te n̄i nat̄iin tu ndo' yu'u ndee naa m̄ji' Cristo Jesús. ¹⁵ Kij' sakan' ndii, n̄i kuatia' va nimá ndo' xini ndo' yu'u. ¿Mii' kua'an tu sakuu' ña jaan' vitin? Kuachi ndii kuv̄i ndiee yu'u' i nuu' ndo' ña naa' n̄i kuv̄i ndii, tava' xachi' ndo' nduchi' nuu' ndo', te tax̄i ndo' a nda'a' i kij' sakan'. ¹⁶ Te vitin ndii, xa'a' a ña ka'an i ña ndixa xiin' ndo' ndii, kundasi' ndi'i' ndo' yu'u.

¹⁷ Te ne yivi', ne kuni nama tu'un va'a jaan' ndii, nia'á ña ndo'ó ndee naa ndi'ni ña xa'a' ndo', ndisu va'a xaa' ña. Kuni

sasiin' ña ndo'ó nuu' ndu'u, te kundi'ni kuji' ndo' xa'a' m̄ji' ña. ¹⁸ Te ña va'a nduu' a kundi'ni e' sakuu' ichi' xa'a' ña va'a, te süu' kij' yoo i xiin' ndo' kuji'. ¹⁹ Ne kua'a i, ndo'o' tukuu i xa'a' ndo' ndee naa ndo'o' iin ña'a', ña' sakaku'. Naa' sakan' kundoo' naa ndo'o' i xa'a' ndo' ndee kij' saa ndo' ndee naa xaa' Cristo. ²⁰ Xava'a a naa' yoo i mii' ndiee' ndo' naka'an' e' sakan', te kuv̄i ka'an vita ka i xiin' ndo', sakan' ña ndi'ni i xa'a' ña xaa' ndo'.

Yo'o' ka'an xa'a' ña n̄i ndo'ó Agar xiin' ña n̄i ndo'ó Sara

²¹ Ndo'ó, ne kuni ku'un nuu' ña ka'an chuun' tu'un ndei' jaan' ndii, ka'an ndo' xiin' i, ¿ñaá xini xna'a ndo' ña ka'an tu'un ndei' jaan'? ²² Kuachi ndii yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'an a xa'a' Abraham, ña n̄i yoo uvi' ta'an tiaa si'e ra. Iin si'e ra n̄i yoo xiin' ña' n̄i xika nuu' nuu' ña' si'i ra. Te inga si'e ra n̄i yoo xiin' ña' n̄i yoo ndiká, ña n̄i nduu ña si'i ra jaan'. ²³ Si'e ña' n̄i xika nuu' jaan' ndii, n̄i tuvi ra xa'a' a ña sakan' n̄i kuni m̄ji' Abraham. Ndisu, si'e ña' n̄i yoo ndiká jaan' ndii, n̄i tuvi ra te xinu kuento Ndiosí, ña n̄i tax̄i a nuu' Abraham jaan'.

²⁴ Te ña n̄i xka'ndia xiin' uvi' saa' ña'a' jaan' ndii, ña ka'an ndiaa nduu' a xa'a' uvi' saa' kuento ña n̄i ndoo Ndiosí xiin' ne ñuu i. Iin a ka'an xa'a' iku' ña nani' Sinaí, ña' jaan' nduu' ña' nani' Agar, te ña' jaan' tu nduu' ichi' yata', ne xiko' ni'i' xaa' tu'un ndei' Ndiosí. ²⁵ Te xiin' ña n̄i ndo'ó Agar jaan' ka'an ndiaa a xa'a' iku' Sinaí, ña iin' ñu'u' Arabia. Te sakan' tu ka'an ndiaa ña n̄i ndo'ó ña' jaan' xa'a' ne ñuu Jerusalén, sakan' ña xiko' ni'i' tu ña'a' tu'un ndei' jaan'. ²⁶ Ndisu xiin' ña n̄i ndo'ó Sara, ña' n̄i yoo ndiká ndii, ka'an ndiaa a xa'a' ñuu Jerusalén, ña nduu' kuenta ndivi' mii' ndia'vi' ne yoo' ndiká. Te ñuu jaan' nduu' ndee naa si'i' yoo', ne ini xini Jesús. ²⁷ Kuachi ndii yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'an a ndii:

Yo'ó, ña' kuv̄i koo si'e,

te tia'an tu kundo'ó un' kui'e ne kuachi' ndii,

sij' kuni un', te nde'i' ti'e' un' ña va'a kuni un'.

Kuach̄i ndii koō kua'a' k̄a si'e un' te sakan' jin ña' ndu'u' xiin' ji'. Sakan' yoso' a.

²⁸ Ñani ta'an' i, yoo' ndii nduu' e' ndee naa Isaac, sakan' ña si'e ne ni tax̄i Ndiosí kuenta a xa'a' nuu' Abraham nduu' tu e'. ²⁹ Ndisu te ni kaku kuenta jin yivi' jaan' ndii, ni sando'o' ra Isaac, te ni kaku kuenta Espiritu Santo. Nii' sakan' tu xaa' ne ndikun̄ ni' tu'un ndei' jaan' xiin' e' v̄it̄in. ³⁰ Ndisu naka'an' ndo' ña yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'an a ndii: "Tax̄i un' ña' xika' nuu' jaan' xiin' si'e a'. Kuach̄i ndii xata'an ña nat̄iin si'e ña' jaan' ña'a yuva' ra xiin' si'e ña' yoo ndiká." Sakan' yoso' a. ³¹ Ñani ta'an' i, xa'a' a jaan' na kuii', süu' si'e ña' ni xika nuu' jaan' nduu' yoo'. Süu' jaan' ndii si'e ña' yoo ndiká nduu' e'.

5

Xika' ndiká e' nuu' tu'un ndei' Moisés ni xaa Jesucristo

¹ Ni sandoó ndiká Jesucristo ndo'ó te kunduu' ndo' ne yoo ndiká. Xa'a' a jaan' na kujta ni' ndo' nuu' ña jaan', te tax̄i ndo' ña v̄iko ni'i inga ña'a ndo'ó. ² Koto ndo', m̄ii' yu'u Pablo ka'an xiin' ndo' ña naa' tax̄i ndo' ña kua'a tuni jin ndo' ndii, keta va'a xachi' ndo' nuu' ña ni xaa Cristo. ³ Te ka'an k̄a i xiin' yoo k̄a nduu' ndo'ó, te taxi' kua'a tuni jin ndii, kande'i saxinú ndo' sakuu' inga ña ka'an chuun' tu'un ndei' jaan'. ⁴ Ndo'ó, ne xika' kunduu' ne ndaku nimá nuu' Ndiosí xa'a' a ña xaa' ndo' ña ka'an tu'un ndei' a jaan' ndii, xa ni kusin' ndo' nuu' Cristo, te xa ni nako' ndo' ña ndani m̄ii' Ndiosí ndo'ó.

⁵ Ndisu yoo', ne ndiatu' in̄i ña sandaku Ndiosí nimá e' xa'a' a ña in̄i e' jaan' ndii, ndiatu' e' xiin' ña nd̄iee' Espiritu Santo. ⁶ Sakan' ña, xa'a' a ña in̄i e' xini e' Cristo Jesús ndii, koō a xaa' naa' yoo tuni jin e', uun naa' koō a. Ña ka'nu' k̄a ndii, ña in̄i e' xini e' Cristo, te ña jaan' xaa' sakan' te kundani e' ne yivi'.

⁷ Ni xika va'a ndo' ña nuu' ichi' Cristo. ¿Yoo ni nakasi nuu' ndo', te ni in̄i k̄a ndo' kun̄i ndo' ña nd̄ixa? ⁸ Süu' Ndiosí ni xaa ña jaan', kuach̄i ndii m̄ii' ña jaan' ni kana ndo'ó nuu' ña nd̄ixa jaan'. ⁹ Naa ka'an e'

ndii, jin ña xini xa'an' ndii nduu' a ndee naa yuchi' levadura, ña saki'ví pach̄i xita' va'a. Sie t̄io' a ndii kiku' i' nu a kani' tejin ixan', te saki'ví pach̄i a ña jaan'. ¹⁰ Te yu'u ndii, in̄i xini i xto'o e' ña jin kachi xanini ndo' xiin' i xa'a' ña nd̄ixa jaan', te ne xini xa'an' ndo'ó jaan' ndii, kundo'o' n̄ia saa Ndiosí, yoo k̄a nduu' n̄ia.

¹¹ Ñani ta'an' i, naa' ña nd̄ixa nduu' ña ka'an te jaan' ña kusaa' ka'an ndoso' i ña kuní a kua'a tuni jin te in̄i xini Jesús ndii, ¿ndee xa'a' na sando'o' ne Israel yu'u naa' sakan'? Kuach̄i ndii, naa' sakan' nduu' a ndii, n̄iasaa' kua'a' n̄ia saa tu'un va'a ña ka'an xa'a' ña ni xi' i Cristo nuu' krusin. ¹² Tee' naa' saña'ma xiin' m̄ii' nd̄i' i te xini xa'an' ndo'ó jaan' ran'.

¹³ Ñani ta'an' i, ni kana Ndiosí ndo'ó te koō ndiká ndo' nuu' tu'un ndei' Moisés jaan', ndisu kan̄in̄i ndo' ña xa'a' ña yoo ndiká ndo' nuu' ña jaan', na kuv̄i saa ndo' ña ndioo' in̄i jin ndo'. Süu' jaan' ndii kaka nuu' nuu' ta'an' ndo' xa'a' a ña kundani ta'an' ndo'. ¹⁴ Kuach̄i ndii sakuu' tu'un ndei' Ndiosí kuv̄i saxinú e' xiin' jin ndaa' yu'u sie ña ka'an ndii: "Kundani ndo' ne yivi' xiin' ndo' ndee naa kundani xiin' m̄ii' m̄ii' ndo'", kachi a. ¹⁵ Ndisu naa' chichi' ta'an' ndo', te satuxu'ví ndo' nimá ta'an' ndo' ndii, koto xiin' m̄ii' ndo'. Naa' saa naa xaa' ndo' ña jaan' ndii, sando'ñu'u' ta'an' xachi' ndo'.

Kaka e' saa kuní Espiritu Santo, te süu' saa ndioo' in̄i m̄ii' e'

¹⁶ Xa'a' a jaan' na ka'an i xiin' ndo' ña kaka naa xika' ndo' saa kuní Espiritu Santo, te s̄anda'ni ndo' nimá ndo' xiin' ña ndioo' in̄i ndo'. ¹⁷ Kuach̄i ndii kani' ta'an' ña ndioo' in̄i ndo' jaan' xiin' ña kuní Espiritu jaan'. Te kani' ta'an' tu ña kuní Espiritu jaan' xiin' ña ndioo' in̄i ndo' jaan'. Ña ndasi' ta'an' nduu' uv̄i saa' ña jaan', sakan' na kuii' kuv̄i saa ndo' ña kuní m̄ii' ndo'. ¹⁸ Ndisu xa'a' a ña ndiaka' Espiritu Santo yoo' ndii, xiko' ni' i k̄a tu'un ndei' jaan' yoo'.

¹⁹ Kuän vi' kun̄i e' saa kuu' ne xaa' ña ndioo' in̄i n̄ia: kumi' n̄ia musa n̄ia, te xiin n̄ia, te kuu' xe'na' n̄ia, te xaa' n̄ia ña kin̄i kuu' xiin' jin n̄ia, ²⁰ te xaka'nu' n̄ia ndiosí saka, te xaa' n̄ia ña kuin̄i', te ndasi'

ta'an' nja, te xika' manj' xiin' ta'an' nja, te kuiñu nja, te xi'é nja, te nata'vi' ta'an' nja, te xasiin' xiin' mji' nja, te kuu' mji' nja iin' t'vi', ²¹ te ndasi' nuu' nja xini nja ne yivi', te xa'ni' nja ne yivi', te nduu' nja ne xini, te xa'a nja viko' loco, te sakan' xaa' nja xiin' kua'a' ka tuku' nuu' ña'a. Te sakuni' tukuu' i ndo'ó naa ni sakuni' i ndo'ó xa'a' ña jaan' saa' ndii, ne xaa' ña jaan' ndii, küvi kundiee nja ndivi' mii' xa'ndia chuun' Ndiosí.

²² Ndisu ña va'a, ña taxi' Espíritu Santo saa e' ndii, nduu' a ña kundani e' ne yivi', te nduu' tu a ña kuation' ini e', te nduu' tu a ña xika' manj' e', te nduu' tu a ña kuie kuu' ini e' xiin' ne yivi', te nduu' tu a ña chindiee' ña'a' e', te nduu' tu a ña va'a kuu' e' xiin' nja, te nduu' tu a ña xachuun' ndaku e' xiin' nja, ²³ te nduu' tu a ña maso kuu' e', te nduu' tu a ña xiko' ni'i' xiin' mji' e'. Te kuäsa' xa'nú e' ndee iin' tu'un' ndei' kij' xaa' e' sakuu' ña jaan'.

²⁴ Te yoo', ne nduu' kuenta Cristo Jesús ndii, xa ni xa'nú ini e' xa'a' ña ndioo' ini e' xiin' ña xikán nimá e', ndee naa xa ni xi'i' ña jaan' nuu' krusín. ²⁵ Naa' kumi' e' kivi' ñuu' xaa' xaa' Espíritu Santo ndii, na taxi' tu e' ña kundjaka a yoo' te kaka e' saa kuni' a. ²⁶ Na künduu' e' ne ñuñu', te na sataña'a' ta'an' tu e', te sakan' tu na ndäsi' nuu' e' kuni' ta'an' e'.

6

Na chindiee' e' ne yivi'

¹ Ñani ta'an' i, naa' ni nama yoo ka nuu' ndee ka kuachi ndii, ndo'ó, ne xika' ni'i' nuu' ichi' Jesús ndii, chindiee' ndo' ne jaan', te nandiko' nja nuu' ichi' a jaan'. Ndisu maso kuu' ndo' kij' chindiee' ña'a' ndo'. Te koto xiin' mji' va' ndo' kij' xaa' ndo' sakan', koto ka koto kua'a' tu kuachi jaan' ndo'ó. ² Te chindiee' naa chindiee' ta'an' ndo' xiin' ña ndo'ó ndo'. Te kij' xaa' ndo' sakan' ndii, saxinú ndo' tu'un' ndei' ña ni sania'á Cristo. ³ Kuachi ndii naa' yoo ka tuu ña ne ka'nu' ka nduu' mji' nja kij' süu' sakan' nduu' a ndii, xini xa'an' xiin' mii' mji' nja. ⁴ Sakan' na kiii' i'in' ndo' kuni' a natava' kuenta xa'a' ña kuu' mji' ndo'. Naa' ña va'a xaa' ndo' ndii, küvi va'a kuni' ndo' xa'a' ña jaan'. Ndisu näkata xiin' mii' ndo' xiin' inga ne

yivi'. ⁵ Kuachi ndii xa' yoo xa' yoo ña ka'an' kuachi xiin' i'in' e'.

⁶ Ne sakuaan ndii, na chindiee' nja ne sania'á ña'a' tu'un' Ndiosí xiin' sakuu' nuu' ña kumi' nja.

⁷ Te küni xa'an' xiin' mji' ndo'. Küvi küni xa'an' e' Ndiosí, sakan' ña ndee ka nuu' ña chi'i' e' ndii, ña jaan' tu na'in' e'. ⁸ Sakan' ña ne chi'i' ña ndioo' ini mji' nja ndii, ña küvi xachi' nja natijn nja. Ndisu ne xaa' ña kuni' Espíritu ndii, natijn nja ña kutjaku nja ndee ndi'i' ni kivi' saa Espíritu jaan'. ⁹ Sakan' na kiii' na näko e' ña xaa' e' ña va'a, sakan' ña naa' xävi e' ña xaa' e' ña jaan' ndii, kij' xaa' kivi' ña ni chituní Ndiosí ndii, natijn e' ña va'a nda'a' Ndiosí xa'a' ña jaan'. ¹⁰ Xa'a' a jaan' na kiii' na chindiee' e' ne yivi' sakuu' ichi' kij' küvi. Ndisu na chindiee' kua'a' ka e' ne nduu' kuenta Jesús xiin' e'.

Ne yivi' xaa' nduu' e' vitin xa'a' a ña ini e' xini e' Jesucristo

¹¹ Yo'o' ndii, mji' i ke'i a vitin xiin' letra na'nu' va' xiin' nda'a' mii' i.

¹² Te yivi', te kuni' tijn u'vi' ndo'ó te kua'a' tuni iin' ndo' jaan' ndii, xaa' ra sakan' te ndoo' va'a ra xiin' ne yivi' kujti', sakan' ña kuni' ra ña sando'o' ña'a' ne yivi' jaan'. Xa'a' a jaan' na ka'an' ndoso' ra ña kaku e' xa'a' ña ni xaa' Cristo nuu' krusín kujti'. ¹³ Sakan' ña ni ndee mji' te yoo tuni iin' jaan' saxinú ña ka'an' tu'un' ndei' jaan'. Ndisu kuni' ra ña koq tuni jaan' iin' ndo'ó te küvi ka'an' ninu' ra xa'a' ña ni xaa' ndo' jaan'.

¹⁴ Yu'u' ndii, kuäsa' xachi' ka'an' ninu' i naa te jaan'. Ndisu ka'an' ninu' kujti' i xa'a' ña ni xaa' xto'o' e' Jesucristo nuu' krusín. Te xa'a' a ña ni xaa' ña jaan' nuu' krusín jaan', na xaa' i kuenta ña xa' ni xi'i' i nuu' ña yoo iin' yivi', te xa' ni xi'i' tu ña jaan' nuu' yu'u'. ¹⁵ Kuachi ndii, xa'a' a ña nduu' e' kuenta Cristo Jesús ndii, kümi' a kuenta naa' yoo tuni iin' e', uun' naa' köo' a. Süu' jaan' ndii kumi' a kuenta xa'a' a ña nduu' e' ne ni sakaku' xaa' Ndiosí kujti'. ¹⁶ Te ndo'ó, ne nakuitá xiin' saa ka'an' chuun' i yo'o' ndii, na taxi' na Ndiosí ña manj' koq nimá ndo', te na küvita tu ini a xa'a' sakuu' ndo'ó, ne nduu' xna'a' kuenta a.

¹⁷ Te ndee vitin, te ndee nuu' ku'un e' ndii, küní i ña kasa'a ka ndee jin ne yivi' tu'un kui'e nuu' i. Kuachi ndii tin ña ndondia jin' i nia'a ña te xika' nuu' nuu' Jesús nduu' i.

¹⁸ Ñani ta'an' i, na sañu'u' na xto'o e' Jesucristo ndo'ó. Sakan' na kundu a.

Tutu ña ni ke'i San Pablo kua'an nda'a' ne ini xini Jesús, ne ndiee' ñuu Éfeso

Ti'vi' ra cha'an' nia

¹ Yu'u nduu' Pablo, te Jesucristo ni tianu' yu'u te sania'a' i ichi' a saa kuni Ndiosí. Te ti'vi' i cha'an' sakuu' ndo'ó, ne ndiee' ñuu Éfeso, ne nduu' kuenta Cristo Jesús, ne xika' ndaku ichi' a. ² Na sañu'u' va yuva' e' Ndiosí xiin' xto'o e' Jesucristo ndo'ó. Te na taxi tu a ña maní' koq xiin' ndo'.

Sañu'u' Ndiosí yoo' xiin' sakuu' ña va'a ña nduu' kuenta Jesucristo

³ Ka'nu' va ña nduu' Ndiosí, yuva' xto'o e' Jesucristo. Suví a nduu' ña sañu'u' yoo' xiin' sakuu' nuu' ña va'a, ña yoo ndivi', xa'a' a ña nduu' e' kuenta Cristo. ⁴ Kuachí ndii ni nakaxin a yoo' xa'a' Cristo ndee kij' tia'an kua'a jin yivi' te kunduu e' nditia mii' a, te koo' ndee jin xa'a' ña tjin kuachí a yoo' nuu' a. ⁵ Te xa'a' a ña ndani a yoo' ndii, ni chituní a kuento ndee ña nuu' ña kunduu e' si'e a xa'a' ña ni xaa Jesucristo, sakan' ña xa sakan' ni ndoo nimá mii' a saa a. ⁶ Ni xaa a sakan', te saka'nu' ña'a' e' xa'a' a ña ndani ndatun' a yoo', te ni natijn yoo' ña jaan' xa'a' a ña ni xaa si'e a, ña ndani a. ⁷ Xiin' ní' si'e a jaan' ni sandoó ndiká a yoo' nuu' ña ni kuni a kundo'o e' xa'a' kuachí e', te xiin' ña jaan' ni yoo' ka'nu' ini a xa'a' e', te ni xaa a sakan' xa'a' ña ndani va mii' a yoo'. ⁸ Te xa'a' a ña ndani xava'a a yoo' na ni natijn e' sakuu' ña ndichi xiin' ña xini tuní. ⁹ Te xiin' ña jaan' ni nia'a Ndiosí nuu' e' ña ni yoo' si'e, ña ka'an xa'a' ña xa ni chituní a saa a xiin' Cristo. ¹⁰ Te saxinú Ndiosí ña ni chituní a jaan' sava ni kivi' ña ni kuni mii' a, te ndasajin a sakuu' ña yoo, te ka'ndia chuun' Cristo nuu' sakuu' ña jaan', naa' ña yoo ndivi' nduu' a uun naa' ña yoo jin yivi' nduu' a.

¹¹ Te xa'a' ña ni xaa Cristo tu ni nakaxin Ndiosí yoo' te natijn kua'a' e' ña va'a jaan'

nda'a' Ndiosí, ña ni chituní mii' a ndee ña nuu', sakan' ña ña jaan' ndii, saxinú a sakuu' ña kuni a. ¹² Sakan' te natijn Ndiosí ña xaka'nu' xiin' nda'a' yoo', xi'na ka nda'a' ndu'u, ne ni ndiatu xi'na ña kixin Cristo. ¹³ Te sakan' tu ndo'ó, kij' ni xini so'o ndo' tu'un ndixa, ña nduu' tu'un va'a, ña ka'an xa'a' saa kaku e' nuu' kuachí e', te ni kandixa' ndo' a ndii, ni natijn ndo' Espiritu Santo naa' nimá ndo' saa nii' ni taxi Ndiosí kuento a ña saa a. Te ña jaan' nduu' ndee naa sello ña nia'a ña kuenta Jesucristo nduu' ndo'. ¹⁴ Te naa ña jaan' nimá e', te kuni e' ña natijn xna'a e' sakuu' ña ni chituní Ndiosí taxi a nda'a' e' ndee kij' xaa kivi' ña sandoó ndiká xachi' a yoo', ne nduu' kuenta a, te koq e' xiin' a, te natijn a sakuu' ña ka'nu'.

Ka'an va Pablo xiin' Ndiosí xa'a' ne ini xini Jesús, ne ndiee' ñuu Éfeso

¹⁵ Te xa'a' a jaan' na, kij' ni xini tu i kuento ña ini va ndo' xini ndo' xto'o e' Jesús, te ndani tu ndo' sakuu' ne nduu' kuenta Ndiosí ndii, ¹⁶ xikuiin tu yu'u ña taxi i ña chindani a xa'a' ndo' kij' ka'an i xiin' a. ¹⁷ Te suví a nduu' Ndiosí xto'o e' Jesucristo, te nduu' tu a yuva' e', ña ka'nu' koo' chukuu'. Te ka'an va i xiin' a ña na taxi a Espiritu a te chindiee' a ndo'ó ña kundichi ndo', te taxi tu a ña satuví nuu' ndo' te kundani va'a ka ndo' xa'a' a. ¹⁸ Te xikan tu i nuu' a ña sanatuún a nimá ndo' te kundani kaxi' ndo' xa'a' ña ndiatu' ini e', ña ni kana a yoo' natijn e' saa a. Te kundani tu ndo' xa'a' ña ndatun' va ña natijn ndo' nda'a' a, ña natiin' tu sakuu' ne nduu' kuenta a. ¹⁹ Te kundani kaxi' tu ndo' ña ña ndiee' ya'a nduu' ña ndiee' a, ña tiin' a te chindiee' a yoo', ne ini xini Jesús. Te ña ndiee' jaan' tu ²⁰ ni tjin a kij' ni sanatiaku a Cristo, te ni chindu'u' ña'a' a nuu' tei ka'nu' nda'a' kua'a a ndivi'. ²¹ Te kumi' a ndiee' nuu' sakuu' ña xa'ndia chuun' kuu' nuu', xiin' nuu' sakuu' ña kumi' ndiee', xiin' nuu' sakuu' ña kumi' ña ndiee', xiin' nuu' sakuu' xto'o. Te kumi' tu a chuun ka'nu' ka te sakan' sakuu' ña kumi' ndiee' jin yivi' vitin xiin' inga jin yivi' nuu' ku'un e'. ²² Te ni sanakua'a Ndiosí sakuu' ña yoo nda'a' Cristo, te ni sakuiso' chuun' ña'a' a ña nduu' ña jaan' xini' xa'a' ña va'a yoo',

ne nduu' kuenta a. ²³ Te sakuu' yoo' nduu' ndee naa ñu'u' nde'i Cristo. Te yoo xinu e' xiin' ña ndiee' Cristo, sakan' ña ña jaan' nduu' ña saxinú sakuu' ña yoo.

2

Sakakú Ndiosí yoo' nuu' kuachí e' xiin' nda'a' Cristo kuítí'

¹ Te Ndiosí tu ni sanatiaku ndo'ó kij' ni nduu' ndo' ndee naa ne xa ni xi'i nuu' a xa'a' a ña ni xka'ndia ndo' ña ndaku, te ni xaa ndo' kuachí, ² sakan' ña ni xika ndo' saa xika' ne nduu' kuenta iin yivi' yo'o', sakan' ña ni xika ndo' xaa' ndo' ña kuni ña xa'ndia chuun' tejn tachí'. Te ña jaan' xiko' ni'i' ne kändixa' Ndiosí. ³ Kij' sakan' ndii, sakuu' e' ni xika xaa' kuachí jaan', sakan' ña ni too tu ini e' xa'a' ña ndioo' ini mii' e', te ni xaa tu e' ña ña'a, ña ka'an nimá mii' e' xa'a', xiin' ña xanini kiní e'. Te xa'a' a jaan' na ni nduu' e' ndee naa sakuu' ne yivi', ne xi'é Ndiosí xini a. ⁴ Ndisu Ndiosí ndii, kuvita xava'a ini a xa'a' e', sakan' ña kua'a' xava'a ndani a yoo'. ⁵ Te sakan' na tee' ndee ndee naa ne ni xi'i ni nduu' e' nuu' a xa'a' kuachí e' ndii, ni sanatiaku a yoo' nuu' a xiin' nda'a' Cristo. Ni sakakú a yoo' nuu' kuachí e' jaan' xa'a' a ña ndani mii' a yoo'. ⁶ Te ni sanatiaku a yoo' naa' ni xaa a xiin' Cristo Jesús, te ni chindiee a yoo' xiin' a ndivi' mii' ndu'u' a. ⁷ Te nia'a a nuu' ku'un e' ña kua'a' va ndani mii' a yoo', sakan' ña ni xaa a ña va'a jaan' xiin' e' xa'a' ña ni xaa Cristo Jesús. ⁸ Kuachí ndii, xa'a' a ña ndani mii' Ndiosí yoo', na ni sakakú a yoo' nuu' kuachí e' xa'a' a ña ini e' xini e' Jesús. Sakan' ña küvi sakakú xiin' mii' mii' e', süu' jaan' ndii, Ndiosí xamaní' ña jaan' nuu' e'. ⁹ Te süu' xa'a' ña va'a ña xaa' e' sakakú a yoo', koto ka ka'an ninu yoo ka. ¹⁰ Kuachí ndii mii' Ndiosí nduu' ña ni xa'a' yoo', te xa'a' a ña iin ndaa' ni nandu e' xiin' Cristo Jesús na ni ndasaxaa' a yoo' te saa e' ña va'a ña ni chituní a saa e' ndee ña nuu'.

Ndasaa iin' Cristo sakuu' nuu' ne yivi', te kundiee maní' e'

¹¹ Xa'a' a jaan' na kuni a ña naka'an' ndo' ña xta'an' ndii, ni ka'an te judío ña te koo' tuni iin' nduu' ndo'ó, te tuku,

te mii' ra ndii, te yoo tuni iin' nduu' ra, sakan' na kuii' kuenta Ndiosí nduu' ra kachi ra, ndisu te yivi' kuítí' ni xa'a' tuni jaan' iin' ra. ¹² Te kij' sakan' ndii, ni nduu' ndo' kuenta Cristo, te ni nduu' tu ndo' ne kuenta Ndiosí ndee naa ne Israel. Te ni yoo siin' ndo' nuu' sakuu' ña ni chituní Ndiosí, xiin' nuu' ña ni ndoo a kuento a xiin' ndu. Te ni yoo ña ndiatu' ini ndo' xa'a', te ni ndee xini tu ndo' Ndiosí ndixa kij' sakan'. ¹³ Ndisu vitin, xa'a' a ña nduu' ndo' kuenta Cristo Jesús ndii, tee' ndee xika' ni yoo ndo' nuu' a saa' ndii, yatín yoo ndo' nuu' a vitin xa'a' a ña ni xitia ní' a kij' ni xi'i a nuu' krusín xa'a' kuachí e'.

¹⁴ Kuachí ndii ni tandiee maní' Cristo ndu'u, ne judío, xiin' ndo'ó, ne tuku', sakan' na iin ndaa' ni ndasandu a yoo' xa'a' a ña ni sandoñu'u' a ña ndasi' ta'an' e', ña ni nduu' ndee naa nama, ña ni ta'nu ma'in' tejn e'. ¹⁵ Te xa'a' a ña ni xi'i a nuu' krusín ndii, ni sandoñu'u' a tu'un nde'i Ndiosí xiin' ña ka'an chuun' ña jaan'. Te sakan' ni ndasaiin a ndu'u, ne judío, xiin' ndo'ó, ne tuku', te kunduu e' iin ti'vi xaa', te kundiee maní' e'. ¹⁶ Te xiin' ña ni xi'i a nuu' krusín jaan' ni ndasaiin a yoo', te ni nakoó uvi saa' ti'vi e' xiin' Ndiosí ña maní' ni xaa a. Te xiin' ña jaan' tu ni sandoñu'u' a ña ndasi' ta'an' e'. ¹⁷ Sakan' ña ni kixin Cristo Jesús iin yivi', te ni ka'an ndoso' a tu'un va'a, ña ka'an saa kundiee maní' e' xiin' Ndiosí, nuu' ndo'ó, ne tuku', ne ni yoo xika' nuu' Ndiosí, xiin' nuu' ndu'u, ne judío, ne ni yoo yatín nuu' a. ¹⁸ Sakan' na xa'a' ña ni xaa Cristo küvi naxaa sakuu' e' nuu' yuva' e' Ndiosí xiin' iin ndaa' Espíritu Santo.

¹⁹ Sakan' na kuii' ndo'ó ndii, süu' ne tuku' ka nduu' ndo', ni ndee ndüu' ka tu ndo' ne ndiva'a. Süu' jaan' ndii kuenta Ndiosí nduu' tu ndo' xiin' ndu. Te nduu' tu ndo' ne vi'e Ndiosí xiin' ndu. ²⁰ Te ndo'ó ndii, ni xikuita ndo' nuu' ña ni sania'á te ni tianu' Jesús sania'á ichi' a, xiin' ña sania'á te ni ka'an tiakú tu'un Ndiosí. Te mii' Jesucristo nduu' ndee naa yuu' ña kua'an xiki' vi'e. ²¹ Sakan' te ku'un ta'an' va'a xa'a' vi'e jaan', te kaa va'a a ndee xinu a, te kunduu a yukun' su'un kuenta xto'o e' Jesús. ²² Te sakan'

tụ ndo'ó, xa'a' a ña ìnì ndo' xini ndo' a ndii, kua'an kaa ndo' te kunduu tụ ndo' yুকun' Ndiosí mii' ndu'u' Espíritu a.

3

Ka'án Pablo xa'a' tu'un va'a ña ka'án ndoso' ra nuu' ne tuku'

¹ Xa'a' a ña ka'án ndoso' yu'u, te nduu' Pablo, tu'un va'a xa'a' Cristo Jesús jaan' nuu' ndo'ó, ne tuku', na naá i vi'e kaa. ² Xa ñi xini so'o ndo' ña Ndiosí ñi sakuiso' chuun' yu'u te kundani ndo' ña kundani mji' a ndo'ó. ³ Sakan' ña xiin' ña satuví ñi nia'a Ndiosí yu'u ña ñi yoo si'e xa'a' mji' a, naa xa ñi ke'i i sie ña jaan' nuu' ndo'. ⁴ Te kij' ka'vi te yivi' ña jaan' nuu' ndo', te kuví kundani ndo' ña kundani ndi'i yu'u ña ñi yoo si'e ña ka'án xa'a' Cristo. ⁵ Nu'u' ñi kixin ndii, ñi sakuni' Ndiosí ña jaan' nuu' ne yivi'. Ndisu vitin ndii, xa ñi sakuni' Espíritu Santo ña jaan' nuu' te ñi nakaxin Ndiosí, naa kuu' te ñi tjanu' Jesús sania'á ichi' a xiin' te ñi ka'an tiakú tu'un a. ⁶ Te ña ñi yoo si'e jaan' ndii, ña yo'o' nduu' a: ña xiin' tu'un va'a ndii, natiin' inga' ndo'ó, ne tuku', xiin' ndu'u, ne judío, ña va'a ña kumi' Ndiosí xa'a' yoo', te nanduu' tu ndo' ñi ndaa' ti'vi xiin' ndu, te natiin' tu ndo' ña taxi' Ndiosí kuento a xa'a'. Te sakuu' ña jaan' natijn ndo' xa'a' ña ñi ndo' xini ndo' Cristo Jesús. ⁷ Sakan' ña Ndiosí nduu' ña ñi samanì' yu'u ña nduu' i te xachuun' xa'a' tu'un va'a jaan' xa'a' a ña ndani mji' a yu'u, te ñi xaa a ña jaan' xiin' i xiin' ña ndiee' a. ⁸ Te yu'u ndii, tee' ndee koo' te nduu' xachi' i tejn sakuu' ne nduu' kuenta Ndiosí, ndisu ñi samanì' a yu'u chuun' yo'o' te ka'an ndoso' i tu'un va'a xa'a' Cristo nuu' ne tuku', te ndee ñi ne yivi' kuví kundani sakuu' ña va'a ña xamanì' Cristo yoo'. ⁹ Te ñi taxi' tu a chuun' jaan' nuu' i te sanakuachi' i nuu' ne yivi' ña ñi chituní Ndiosí saa a ndee ña nuu', ña ñi yoo si'e ndee xta'an' ñi yivi'. Te mji' a ñi xa'a' sakuu' ña yoo. ¹⁰ Ñi chituní Ndiosí sakan', te vitin ndii, xiin' nda'a' ne nduu' kuenta a kuví kuni' sakuu' ña xa'ndia chuun' kuu' nuu', xiin' ña kumi' ndiee' ña yoo ndivi', ña kua'a' nuu' ña ndichi Ndiosí. ¹¹ Te vitin ñi saxinú a ña

jaan' saa ñi chituní mji' a ndee kij' tia'an kua'a' ñi yivi' xiin' ña ñi xaa Cristo Jesús, ña nduu' xto'o e'. ¹² Te xa'a' ña ñi xaa a jaan' ndii, kuví ñi e' te kuyatin e' nuu' Ndiosí xa'a' a ña ñi e' xini e' Cristo. ¹³ Xa'a' a jaan' na kuu' ka'án nda'vi i xiin' ndo' ña nuu' nimá ndo' ña naá i vi'e kaa xa'a' a ña ka'án ndoso' i tu'un va'a, sakan' ña xa'a' ña va'a mji' ndo' ndo'o' i ña jaan'.

Ka'án Pablo xiin' Ndiosí xa'a' ne ndikun' ichi' Jesús, ne ndiee' ñu'u' Éfeso

¹⁴ Xa'a' a jaan' na xikuiin xiti' i nuu' Ndiosí, yuva' xto'o e' Jesucristo, te ka'án i xiin' a. ¹⁵ Te ña jaan' nduu' yuva' nuu' ña ndiee' ndivi' xiin' nuu' yoo', ne ndiee' ñu'u' ñi yivi'. ¹⁶ Te xa'a' a ña kumi' a ña vika' ndatun' ndii, ka'án nda'vi i xiin' a ña taxi' a ña ndiee' ñi nimá ndo' xiin' nda'a' Espíritu a, ¹⁷ te kunaan' Cristo nimá ndo' xa'a' a ña ñi ndo' xini ña'a' ndo', te na kunduu' ña ndani a ndo'ó ndee' naa tjo'o' itun', te kunduu' tu a xa'ndu' kivi' ñu'u' ndo'. ¹⁸ Te xiin' ña jaan' tu kuví kundani ndo'ó xiin' sakuu' inga' ne nduu' kuenta Ndiosí ña ya'a ndiká ña ndani Cristo yoo', xiin' ña ya'a nani' ña ndani a yoo' jaan', xiin' ña ya'a kunu ña ndani a yoo' jaan', xiin' ña sukun ya'a ña ndani a yoo' jaan', ¹⁹ te kundani ndo' ña ndani ya'a Cristo yoo', te chie' ya'a ka ña ndani ña jaan' yoo' te sakan' ña kuví kundani e', sakan' te kuví xaa ndo' kunduu' ndo' ne yoo xinu' saa kuni' mji' Ndiosí.

²⁰ Te Ndiosí jaan' ndii, ndiee' koo' chukuu' a, te kuví saa a kua'a' ya'a ka te sakan' ña kuví kakan e' nuu' a, te kuví saa kua'a' xava'a ka tu a te sakan' ña kuví tuu e' xa'a' ña xachuun' ña ndiee' a xiin' nimá e'. ²¹ Te ña jaan' na natijn ndee' ndi'i ñi kivi' ña tiin' ka'nu' ña'a' ne yivi' xa'a' yoo', ne nduu' kuenta a, te na natijn tu a ña tiin' ka'nu' xa'a' ña ñi xaa Cristo. Sakan' na kunduu' a.

4

Nduiin' e' xaa' Espíritu Santo

¹ Yu'u, te naá vi'e kaa xa'a' a ña xaa' i chuun' nuu' xto'o e' Jesús ndii, ka'án nda'vi i xiin' ndo' ña kaka' naa xika' va'a ndo' saa kuni' a kaka' ndo' xa'a' a ña ñi kana Ndiosí ndo'ó te kunduu' ndo' kuenta

a. ² Te kij' xika' ndo' sakan' ndii, nda'vi kuü nimá ndo', te maso tu kuü ndo', te kuie tu koo iní ndo', te kundieni tu ndo' kuní ta'an' ndo' xiin' ña ndani ta'an' ndo' jaan'. ³ Te saa va ndo' ña nduxa', te kundiee ti'vi ndo' saa Espíritu Santo xiin' ña ndiee' maní' ndo'. ⁴ Sakan' ña iin ndaa' ti'vi kuu' e' vitiin, te iin ndaa' tu Espíritu Santo yoo nimá e', te ni kana tu Ndiosí yoo' te natiiin e' iin ndaa' nuu' ña kundiatu iní e' xa'a'. ⁵ Te yoo iin ndaa' kuiti' tu xto'o e'. Te yoo tu iin ndaa' kuiti' ña ndixa ña kandixa' e'. Te yoo tu iin ndaa' ña chichi' e' kuenta Jesús. ⁶ Te yoo tu iin ndaa' Ndiosí, te ña jaan' nduu' yuva' sakuu' e'. Te ña jaan' xa'ndia chuun' nuu' sakuu' yoo', te suvi tu a xaa' sakan' te xaa' e' chuun' nuu' a, te naa tu a nimá sakuu' e'.

⁷ Te i'in e' ni natiiin nda'a' Cristo iin ña chuun' va saa kuní mii' a. ⁸ Sakan' na yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'an' a ndii: Kii' ni kaa a mii' sukun va ndivi' ndii, kua'a' va te tiin ni naka a, te ni taxi a ña va'a nda'a' ne yivi'. Sakan' yoso' a. ⁹ Te kij' ka'an' ña yoso' jaan' ña ni kaa a ndii, kuni kachi a ña ña nuu' ndii, ni nuu' a te ni kixin a ndee ndienü ka nuu' ñu'u' iin yivi'. ¹⁰ Sakan' na kuii' ña ni nuu' ndienü jaan' ndii, suvi tu a nduu' ña ni ndaa' ndee mii' sukun va ndivi', te ka'ndia chuun' ndi'i a iin kanii' ndivi' xiin' iin yivi'. ¹¹ Te xa mii' Cristo ni taxi ña chuun' va sava e' ña nduu' e' ne tianu' a sania'á ichi' a, te sava e' nduu' ne ka'an' tiakú tu'un' Ndiosí, te sava tuku e' nduu' ne ka'an' ndoso' tu'un' va'a nuu' ne yivi', te sava tuku e' nduu' ne xito' ne ndikún ichi' Jesús, te sava tuku e' nduu' ne sania'á tu'un' a. ¹² Sakan' xaa' a te sakoo' tu'va a yoo', ne nduu' kuenta a, te kuvi saa va'a sakuu' e' chuun' nuu' a, sakan' te kua'nu kaa yoo', ne nduu' ndee naa ñu'u' nde'i a, nuu' ichi' a, ¹³ ndee naxaa e' ña iin ndaa' kunduu' e' xiin' ña iní e' xini e' si'e Ndiosí, xiin' ña kuní xna'a ña'a' e'. Te naxaa tu e' kunduu' e' ne xa ni xa'nu xinü xachi' nuu' ichi' a ndee naa mii' Cristo. ¹⁴ Te küu ka e' ndee naa ne kuachi' kualí, ne tia'an kuixa iní. Sakan' te kundikun e' yo'o' ni jaan' sakuu' nuu' ña xini xa'an', ña sania'á te saka, te saxio' ra yoo' xiin' ña maña, te ndasanduu' ra

a ndee naa ña ndixa. ¹⁵ Süu' jaan' ndii kuní a ña kundikun e' ña ndixa ndani ta'an' e', te kua'nu e' ndee naxaa e' kuü e' ndee naa kuu' Cristo. Te ña jaan' nduu' ndee naa xini' e'. ¹⁶ Te ña jaan' xiko' ni'i' yoo', ne nduu' ndee naa ñu'u' nde'i a, naa xaa' xini' e' ña xiko' ni'i' a ñu'u' nde'i e', ña ñu'u' ta'an' a xiin' tuchi, te iin ndaa' nduu' a, te chindiee' ta'an' a nuu' i'in chuun' ña yoo nuu' i'in a. Te sakan' tu xaa' Cristo xiin' yoo' te kua'nu e' xiin' ña ndani ta'an' e'.

Na kaka e' saa kuní Jesús xiin' kivi' ñuu' xaa'

¹⁷ Ña jaan' na kuii' ka'an' ndiee' i xiin' ndo' xiin' ndiee' xto'o e' ña kaka ka ndo' saa xika' inga ne tuku', ne xanini saka, ¹⁸ te yoo iin yavi tu ña xini tuni ña, te xika' yoo ña nuu' kivi' ñuu' ña kuní Ndiosí taxi a, kuachi ndii yoo sa'vi iní ña xa'a' a ña ni xaxi ña nimá ña. ¹⁹ Te koo' ka ña ka'an' nuu' ña, te ni sanakua'a xiin' mii' ña nuu' ña kiní kuu' ña xiin' iin' ña, sakan' ña ka'an' ndiee' va nimá ña saa ña sakuu' nuu' ña xe'na'. ²⁰ Ndisu ndo'ó ndii, koo' ña jaan' ni sakuaan ndo' saa ndo' ki' ni xini so'o ndo' xa'a' Cristo, ²¹ naa' ndixa xna'a ni xini so'o ndo' ña ka'an' xa'a' a, te ni kundani ndo' saa nii' nakuitá ña ndixa xa'a' a jaan'. ²² Sakan' na kuii' kuní a ña nakoo ndo' kivi' ñuu' yata' ndo', te tava' xachi' ndo' saa ni kuü ndo' saa', sakan' ña ni sativi' ña jaan' nimá ndo', te ni xini xa'an' ña jaan' ndo'ó xiin' ña ndioo' kiní iní ndo'. ²³ Te taxi ndo' ña nama Ndiosí ña xanini ndo' ²⁴ te ndasanduu' a ndo'ó ne yivi' xaa', te kuü ndo' ndee naa kuu' mii' a, te kunduu' ndo' ne xachuun' ndaku nuu' ña ndixa, te kunduu' tu ndo' nditia a.

²⁵ Te ña jaan' na kuii' nakoo ndo' tun vixi, te ka'an' ndaku xiin' ta'an' i'in ndo', sakan' ña iin ndaa' nduu' e'. ²⁶ Naa' nasaá xiin' ta'an' ndo' ndii, saa ndo' kuachi. Te ndiatu' ndo' ndee keta vi' ñu'u' te nakoo ndo' ña maní' xiin' ta'an' ndo', ²⁷ ni ndee taxi tu ndo' ña keta va'a ña ndiva'a xiin' ndo'. ²⁸ Te ne ni xakui'na' ndii, na sakui'na' ka ña. Süu' jaan' ndii na sachuun' ndaku ña xiin' nda'a' ña, te kuvi ki'in ña xu'un' te chindiee' ña ne nda'vi kuu'. ²⁹ Te ka'an' ndo' ndee iin ña kiní, süu' jaan' ndii ña va'a ka'an

ndo' saa kivi' te kuã'nu ka ne xini so'õ ña jaan' nuu' ichi' Jesús. Te kii' saa ndo' ña jaan' ndii, chindíee' ndo' ne jaan'. ³⁰ Te sãkusuchi' ndo' iní Espíritu Santo, kuachi ndii ña jaan' nduu' ndee naa iin sello ña ni ñatiin e', ña nia'á ña nduu' e' kuenta Ndiosí, te kaku xna'a e' kij' xaa kivi' ña kixin Cristo. ³¹ Te na ñakoo ndo' sakuu' ña ñu'u' ka'ni' nimá ndo', xiin' ña nasaá' ndo', xiin' ña kui'e ndo', xiin' ña ti'e yu'u' ndo', xiin' ña kanjá'a ndo' xa'a' ne yivi', xiin' sakuu' nuu' ña ña'a ndo'. ³² Süu' jaan' ndii va'a ka ndasun koo iní ndo', te kuvita tu iní ndo', te sakan' tu koo ka'nu' iní ndo' kuní ta'an' ndo' saa nii' yoo ka'nu' iní Ndiosí xa'a' kuachi e' xa'a' ña ni xaa Cristo.

5

Na kaka e' saa kuní Ndiosí kaka e'

¹ Ña jaan' na kuii' kuu ndo' saa nii' kuu' Ndiosí xa'a' a ña si'e a, ne ndani va a, nduu' ndo'. ² Te kundani ndo' ne yivi' saa nii' ndani Cristo yoo', sakan' na ni sanakua'a xiin' mii' a, te ni xi'i a xa'a' e' ndee naa iin ña nasoko' ña xavixín' va nuu' Ndiosí.

³ Sakan' na kuii' tein ndo'ó ndii, na koo' ndee iin ne kumi' musa, ni ndee iin nuu' ña xe'na' naa ña jaan', ni ndee ne ndioo' iní va xa'a' ña'a. Sakan' ña ne nduu' kuenta Ndiosí ndii, xata'an saa ña ña jaan'. ⁴ Te ni ndee xata'an tu ka'an kiji ndo', xiin' ña ka'an saka ndo', xiin' ña ka'an ndo' siki ka'an. Te sakuu' ña jaan' va'a saa yoo', ne nduu' kuenta Ndiosí, süu' jaan' ndii va'a ka taxi e' ña chindani a. ⁵ Kuachi ndii kuní a kundani ndo' ña ndee iin ne kumi' musa, uun ne xaa' ña xe'na', uun ne ndioo' iní va xa'a' ña'a inga ne yivi', ne nduu' ndee naa ne xaka'nu' ndiosí saka ndii, ni'i' ña ña kundíee ña mii' xa'ndia chuun' Cristo xiin' Ndiosí. ⁶ Xa'a' jaan' na taxi' ndo' ña kuní xa'an' ndee iin ne yivi' ndo'ó xiin' ña maña. Kuachi ndii sando'o' Ndiosí ne so'õ jaan'. ⁷ Ña jaan' na kuii' saa ndo'ó ña xaa' ne jaan'.

⁸ Sakan' ña nuu' ni kixin ndii, ni xika iin' yavi' ndo' iin yivi'. Ndisu vitin ndii ñu'u' xto'o e' tuún nuu' ndo' te xika' ndo'. Xa'a' a jaan' na kuní a ña kaka va'a ndo'

ndee naa xika' ne yoo ña tuún nuu' jaan'. ⁹ Sakan' ña ne yoo ña tuún nuu' xika' ndii, va'a kuu' ña, te xachuun' ndaku ña, te iin ndaa' tu nimá ña, ¹⁰ sakan' ña nuu' sakuu' ña xaa' ña xika' nduku' ña ña xakuatia' xto'o e'. ¹¹ Te saa ndo' ña kuasa' kuní, ña xaa' ne xika' iin yavi' jaan', süu' jaan' ndii kuxioo ndo' nuu' a, ¹² sakan' ña ndee kuchani e' ka'an e' xa'a' ña xaa' si'e ne jaan'. ¹³ Ndisu sakuu' ña yoo si'e natuvi' xaa' ña tuún, sakan' ña ña tuún jaan' ndii, sakuu' ña'a sanatuví a, ¹⁴ naa ka'an ne yivi' ndii:

Ndoto nuu' yo'ó, te kixín,

te ndokoo un' tein ne nduu' ndee naa ne xa ni xi'i,

te sayi'é Cristo nimá un'.

Kachi ña.

Taxi e' ña sakuu' Ndiosí nimá e' xiin' Espíritu Santo

¹⁵ Ña jaan' na kuii' koto xiin' mii' va ndo' saa xika' ndo', te kaka ndo' naa xika' ne sa'ví iní. Süu' jaan' ndii kaka ndo' naa xika' ne chuun va xika' ndaku. ¹⁶ Te i'in ichi' kua'an ndii, ña va'a saa ndo', sakan' ña kivi' vitin ndii, yoo va ña ña'a. ¹⁷ Ña jaan' na kuii' kundu' ndo' ne küu' kaxi'. Süu' jaan' ndii saa ndo' ña nduxa' ña kundani ndo' ndee ña kuní xto'o e'. ¹⁸ Te koo' ndo' vino ndee xini ndo', sakan' ña sativi' xiin' mii' ndo', süu' jaan' ndii taxi ndo' ña sakuu' Ndiosí nimá ndo' xiin' Espíritu Santo. ¹⁹ Te ka'an xiin' ta'an' ndo' xiin' yaa Ndiosí ña yoso' nuu' tutu a, xiin' yaa ña xaka'nu' ña'a' e', xiin' yaa ña saka'an Espíritu nimá e'. Te kata ndo' yaa jaan' xaka'nu' ndo' xto'o e' Jesús xiin' nimá ndo'. ²⁰ Te xiin' ndíee' xto'o e' Jesucristo taxi ndo' ña chindani yuva' e' Ndiosí xa'a' sakuu' ña ndo'o' ndo'.

Ka'an Pablo saa kuní a kundíee i'in ne tunda'á'

²¹ Te xa'a' a ña tiin' ka'nu' ndo' Cristo ndii, kaka nuu' nuu' ta'an' ndo' xiin' iin kanii' nimá ndo'. ²² Ña'a', ña' yoo ii' ndii, kuní a ña kaka nuu' a' nuu' ii' a' saa nii' xaa' a' xiin' xto'o e' Cristo. ²³ Sakan' ña ii' a' jaan' nduu' ndee naa xini' a', ndee naa nduu' Cristo xini' sakuu' yoo', ne nduu' kuenta a, ne nduu' ndee naa ñu'u' nde'i a. Te sivi' tu a nduu' ña sakakú yoo'.

24 Saa nii' xika' nuu' yoo', ne nduu' kuenta Jesucristo, nuu' a ndii, nii' sakan' tu kuní a ña kaka nuu' ña'a' nuu' ii' a' nuu' sakuu' ña kuní a.

25 Te ndo'ó, te yoo ña' si'i ndii, kundani ña'a' ndo' saa nii' ndani Cristo sakuu' yoo', ne nduu' kuenta a, te ni sanakua'a xiin' mii' a, te ni xi'i a xa'a' e' 26 te kunduu e' nditia Ndiosí kuiti'. Te ni ndasandoo tu a yoo' xiin' tikui ni xaa tu'un a. 27 Ni xaa a sakan' te sanakua'a a yoo, ne nduu' kuenta a, nuu' mii' a, te ndatun' xava'a koo e'. Te nimá e' ndii, koo' ndee sie ma'á ña ke'i nuu' a, te ni ndee koo' tu ña kuti'vi nuu' a, te ni ndee koo' tu ndee iin nuu' ña va'a nuu' a. Süu' jaan' ndii nditia mii' a kuiti' kunduu e', te koo' ndee sie ma'á ña ke'i nimá e'. 28 Sakan' tu, te yoo ña' si'i ndii, kuní a kundani ña'a' ra ndee naa ndani ra ñu'u' nde'i mii' ra. Kuachi ndii iin te ndani ña' si'i ndii, ndani tu ra mii' ra. 29 Sakan' ña ndee iin te yivi' ndasi' ñu'u' nde'i mii' ra. Süu' jaan' ndii kuie xamaní' xiin' mii' ra, te kuie tu xito' xiin' mii' ra saa nii' xito' Cristo sakuu' yoo', ne nduu' kuenta a. 30 Sakan' ña kuenta ñu'u' nde'i a nduu' e' xa'a' a ña nduu' e' ndee naa kuñu a xiin' iki' a. 31 "Xa'a' a jaan' na nakoo tiaa yuva' si'i ra, te nduujin ra xiin' ña' si'i' ra, te uvi' saa' ña ndii, iin ndaa' nanduu ña." 32 Ña kaa' ndii, iin nuu' ña vixi xava'a nduu' a, ndisu nakata' yu'u a xiin' ña ndo'o' Cristo xiin' yoo', ne nduu' kuenta a. 33 Ndee saa kaní ndii, kuní a ña kundani i'in ndo'ó, ña' si'i ndo' saa nii' ndani xiin' mii' mii' ndo', te ña'a' ndii, kuní a ña koto ka'nu' a' ii' a'.

6

Ka'an Pablo saa kuní a kuu yuva' si'i xiin' si'e ña, te si'e jaan' xiin' yuva' si'i ña

1 Ne kuachi', kandixa' ndo' yu'u' yuva' si'i' ndo' naa kuní xto'o e', sakan' ña ña jaan' nduu' ña xata'an nuu' Ndiosí. 2 Tu'un ndei' nuu' ña ni taxi Ndiosí nuu' e' kii' ni ndoo a kuento a xiin' e' ka'an ndii: "Koto ka'nu' ndo' yuva' si'i' ndo' 3 te natiiin ndo' ña maní' koo xiin' ndo', te nakaa tu kivi' ñuu ndo' nuu' ñu'u' iin yivi'", kachi a.

4 Te ndo'ó, yuva' si'i' ndii, sanasaá' ndo' si'e ndo', süu' jaan' ndii sania'á ndo' ña, te kondia yu'u' tu ña'a' ndo' saa kuní xto'o e' Jesús.

Yo'o' ka'an Pablo xa'a' ne ni ke'vi xachuun' xiin' xa'a' xto'o ña

5 Te ndo'ó, ne xiko' ni'i' iin xto'o ndii, kandixa' ndo' sakuu' ña ka'an ne nduu' xto'o ndo' iin yivi' yo'o' xiin' ndo'. Te koto ka'nu' yi'vi ña'a' ndo', te kaka nuu' ndo' nuu' ña xiin' iin ndaa' nimá ndo' saa nii' xika' nuu' ndo' nuu' Cristo. 6 Te süu' kandixa' ña'a' ndo' kii' ita' ña xito' kuiti' ña ndo'ó te ndoo va'a ndo' nuu' ña, süu' jaan' ndii kaka nuu' ndo' nuu' ña ndee naa nuu' Cristo xika' nuu' ndo' xiin' iin kanii' nimá ndo' saa kuní Ndiosí. 7 Te kaka nuu' sini ndo' nuu' ne jaan' ndee naa nuu' xto'o e' Cristo xika' nuu' ndo'. Saa ndo' kuenta ña süu' nuu' ne yivi' kuiti' xika' nuu' ndo'. 8 Sakan' ña xa xini ndo' ña i'in e' natiiin ña va'a saa xto'o e' Cristo naa kivi' xa'a' ña va'a ña ni xaa e', naa' ne xiko' ni'i' iin xto'o nduu' e' uun naa' ne xika' ndiká nduu' e'. 9 Te ndo'ó, ne nduu' xto'o ne jaan' ndii, iin kachi kuu va'a ndo' xiin' ña, te vikuiin ndo' ña sayi'vi ña'a' ndo', sakan' ña xa xini ndo' ña iin ndaa' xto'o ndo', ña ndu'u' ndivi' nduu' tu xto'o ne jaan'. Te ña jaan' ndii, iin kachi kuu' a xiin' sakuu' ne yivi'.

Nakuinu' e' sakuu' ña taxi' Ndiosí te kasi a yoo' nuu' ña ndiva'a

10 Naní ta'an' i, ndee vitin te ndee nuu' ku'un e' ndii, nduku' ndo' ndiee' ndo' nuu' ña ndiee' xava'a ña taxi' xto'o e'. 11 Te nakuinu' ndo' sakuu' ña taxi' Ndiosí te kasi a ndo'ó nuu' ña ndiva'a, te kuví kuita ni'i' ndo' kii' xamaña ña jaan' ndo'ó. 12 Sakan' ña süu' xiin' ne yivi' iin yivi' kunta'an' e', süu' jaan' ndii xiin' ña ndiva'a, xiin' ña xa'ndia chuun', xiin' ña kumi' ndiee' xa'ndia chuun' nuu' ñu'u' iin yivi', mii' iin yavi' yo'o' vitin, xiin' ña ndiee' kua'a' tachi' kiní, ña xika' nuu' viko', kunta'an' e. 13 Xa'a' jaan' na nakuinu' ki'i' ndo' sakuu' ndachuun' ña taxi' Ndiosí te kasi a ndo'ó nuu' ña ndiva'a jaan' kii' xaa kivi' kiní ña kunta'an' ndo' xiin' a. Te kii' ndi'i ña kunta'an' ndo' jaan' ndii, kusaa' ita' ni'i' ka ndo' nuu' ichi' Ndiosí. 14 Ña jaan' na

kuii' kuḷṭa nḷi' ndo' ichi' a. Ña nduu' ña ndixā xa'a' Ndiosí ndii, tḷin ndo' a ndee naa iin' ña ki'i' toko' ndo'. Te ña xachuun' ndaku ndii, tḷin ndo' a ndee naa ña kasi tḷa'ni ndo'. ¹⁵ Te ña yoo tu'va ndo' te ka'an ndoso' ndo' xa'a' tu'un va'a saa ndiee' manḷi' e' xiin' Ndiosí ndii, tḷin ndo' a ndee naa ndixan' ki'i' ndo'. ¹⁶ Te siin' tuku' ndii, ña inḷi ndo' xini ndo' Ndiosí tḷin ndo' ndee naa kaa ña tiasi xiin' mi' ndo', te kuvi nda'va ndo' sakuu' kuxi ndatin, tun' xatia ña ndiva'a nuu' ndo'. ¹⁷ Te ña ni sakakú Jesús ndo'ó nuu' kuachḷi ndo' ndii, tḷin ndo' a ndee naa ti'e' ña kasi xini' ndo'. Te tu'un Ndiosí ndii, tḷin tu' ndo' a ndee naa ichḷi ña taxi' Espiritu Santo nda'a' ndo'. ¹⁸ Ka'an ndo' xiin' Ndiosí saa kivḷi', te sakuu' nuu' saa ka'an e' xiin' a ndii, ka'an nda'vi ndo' xiin' a xiin' ña ndjee' Espiritu Santo, te koḷ tu'va tu' ndo' xiin' ña jaan', te nakoo ndo' ña xikan' ndo' nuu' a xa'a' sakuu' ne nduu' kuenta a. ¹⁹ Te ka'an tu' ndo' xiin' Ndiosí xa'a' yu'u ña taxi' a tu'un a nuu' i, te ka'an i xiin' ña ndieni nuu' ne yivi' kii' sakuni' i nḷa ña yoo si'e xa'a' tu'un va'a, ña ka'an xa'a' Jesús. ²⁰ Te yu'u nduu' te ndiso' chuun' xa'a' tu'un va'a jaan', sakan' na tiin' i xiin' karena naá i vi'e kaa. Ka'an va' ndo' xiin' Ndiosí xa'a' i te kuvi ka'an i xiin' ña ndieni nuu' ne yivi' saa kuní Ndiosí ka'an i.

Cha'an' so'o' ndi'i'

²¹ Tíquico, ñanḷi manḷi' e', iin te xika' nuu' ndaku nuu' xto'o e' ndii, xaa ra mii' ndiee' ndo', te ka'an ndi'i' ra xiin' ndo' xa'a' i te kunḷi ndo' saa ndu'u' i. ²² Ti'vi' ña'a' i xa'a' ña kaa', te sakuni' ra ndo'ó saa ndiee' ndu, te sandieni ra nimá ndo'. ²³ Na taxi' na yuva' e' Ndiosí xiin' xto'o e' Jesucristo ña manḷi' koḷ xiin' sakuu' ndo'ó, te sakan' tu' ne ta'an' e', te na taxi' tu' a ña kundani ta'an' ndo' xiin' ña inḷi ndo' xini ña'a' ndo'. ²⁴ Te na sañu'u' na tu' Ndiosí sakuu' ne ndani xto'o e' Jesucristo xiin' iin' kanii' nimá nḷa. Sakan' na kunduḷ a.

Tutu ña ni ke'i San Pablo kua'an nda'a' ne ini xini Jesús, ne ndiee' ñuu Filipos

Ti'vi' ra cha'an' nia

¹ Yu'u Pablo xiin' Timoteo ndii, te xika' nuu' nuu' Jesucristo nduu' ndu, te ti'vi' ndu cha'an' sakuu' ndo'ó, ne nduu' kuenta Ndiosí, ne ini xini Cristo Jesús, ne ndiee' ñuu' Filipos. Te ti'vi' tu ndu cha'an' te xito' ndo'ó, xiin' te chindiee' ndo'ó. ² Na sañu'u' va yuva' e' Ndiosí xiin' xto'ó e' Jesucristo ndo'ó, te na taxí tu a ña maní' koq xiin' ndo'.

Ka'an Pablo xiin' Ndiosí xa'a' ne ndikún ichi' a xiin' ra

³ Taxi' i ña chindani Ndiosí i sakuu' ichi' kii' naka'an' i xa'a' ndo'. ⁴ Te sakuu' ichi' ndii, kuatia' nimá i te ka'an' i xiin' a xa'a' sakuu' ndo'ó, ⁵ sakan' ña xachuun' inga' e' xa'a' tu'un va'a ndee kivi' nuu' ña ni xini so'ó ndo' tu'un jaan', te ndee vitin. ⁶ Te ndituni yu'u ña chuun va'a ña ni xa'a' Ndiosí xaa' a xiin' nimá ndo' ndii, kua'an naa kua'an a xaa' ña'a' a, te saxinú ña'a' a ndee xaa kivi' ña nandiko' Jesucristo. ⁷ Te kande'i xanini i sakan' xa'a' sakuu' ndo', sakan' ña ndani kua'a' i ndo'ó. Kuachí ndii ni xachuun' inga' sakuu' ndo' xiin' i nuu' chuun ña ni samaní' Ndiosí yu'u, kii' naá i vi'e kaa xiin' kii' xika' ndiká i ndiee' yu'u' i xa'a' tu'un va'a jaan', te nia'a' i ña ña ndaku nduu' a. ⁸ Ndiosí xini saa vi' kundani i sakuu' ndo'ó saa nii' kundani va Jesucristo yoo'. ⁹ Te ka'an' i xiin' Ndiosí xa'a' ndo' te kundani ta'an' ya'a ka ndo', te na saa ndo' a xiin' ña xini tuní, te saa tu ndo' a xiin' ña ndichi. ¹⁰ Te kuní i ña jaan' xa'a' ndo' te kuví nakaxin ndo' ndee ña nduu' ña va'a xna'a, te kaka na kaka ndaku ndo', te koo' ndee jin ña kuví tjin kuachí ne yivi' ndo'ó ndee xaa kivi' ña nandiko' Jesucristo. ¹¹ Te kumi' tu ndo' kua'a' va ña ndaku ña xaa' ndo' xiin' ña ndiee' Jesucristo, te xiin' ña jaan' kua'a' ka ne yivi' tjin ka'nu' Ndiosí, te saka'nu' tu ña'a' nia.

Ka'an Pablo ña xa'a' Cristo kuítí' tiaku ra

¹² Ñani ta'an' i, kuní i ña kundani ndo' ña tu'un ndo'o' i yo'o' ndii, ni nakasi a ña kikú tu'un va'a, süu' jaan' ndii so'ó chindiee' ka a xa'a' ña jaan'. ¹³ Sakan' na kuii' ndee te xiiin', te ndiaa vi'e ka'nu', xiin' sakuu' ne yivi' xini ña naá i vi'e kaa xa'a' ña xika' nuu' i nuu' Cristo. ¹⁴ Te kua'a' ka ñani ta'an' e' ndii, ini ka ra xini ra xto'ó e' xa'a' a ña naá i vi'e kaa. Te so'ó kumi' ka ra ña ndieni te ka'an' ndoso' ndituni ra tu'un va'a jaan' nuu' ne yivi'.

¹⁵ Ña ndixa nduu' a ña sava te jaan' ndii, ka'an' ndoso' ra xa'a' Cristo xa'a' ña ndasi' nuu' ra xini ra yu'u xa'a' chuun ña ndiso' i, uun xa'a' a ña kuni kanando ra yu'u kuítí'. Ndisu sava tukú ra ndii, ka'an' ndoso' ra a xa'a' a ña va'a nimá ra. ¹⁶ Te ndasi' nuu' jaan' ndii, ka'an' ndoso' ra xa'a' Cristo xa'a' a ña kuni katin ta'an' ra xiin' yu'u kuítí', te xachuun' ndaku nimá ra. Süu' jaan' ndii kuni sanakuiniá ka ra tu'un kui'e nuu' i vi'e kaa yo'ó. ¹⁷ Ndisu te va'a nimá jaan' ndii, ka'an' ndoso' ra xa'a' Cristo xa'a' a ña ndani ra yu'u, sakan' ña xini ra ndii, naá i vi'e kaa xa'a' a ña naka'an' i xa'a' tu'un va'a jaan'. ¹⁸ Te ndii, koo' a xaa' a naa' ka'an' ndoso' ra a xa'a' a ña ndasi' nuu' ra, uun xa'a' a ña nduu' ra te ndaku nimá, ndee saa kaní ndii, xa'a' Cristo ka'an' ndoso' ra, te va'a va kuni yu'u xa'a' ña jaan'. Te va'a na va'a ka kuni i, ¹⁹ sakan' ña xini i ña xa'a' a ña ka'an' ndo' xiin' Ndiosí xa'a' i, xiin' xa'a' a ña chindiee' Espíritu Jesucristo yu'u ndii, keta i vi'e kaa yo'o'. ²⁰ Te ka'an' nimá i, te ndiatu' tu ini i ña ndoo' kui'e i nuu' Cristo, süu' jaan' ndii xini kaxi' i ña naa xa xaa' ka i ndii, nia'a' tu i ña ka'nu' Cristo vitin tee' ndee tiaku i, uun tee' ndee kuví i. ²¹ Sakan' ña nuu' yu'u naa' tiaku i ndii, tiaku i te xaa' i ña kuní Cristo, te naa' kuví i ndii, xa ni keta va'a i. ²² Te naa' kutiaku ka i, te kunduu' a nuu' i jin ña koq kua'a' ka ne ini kuni Cristo ndii, xini ndee ña va'a ka. ²³ Sakan' ña vixi va nuu' i te kuni i ndee ña uvi ta'an' jaan' nduu' ña va'a ka. Kuachí ndii ka'an' nimá i kuví i, te kunduu' i xiin' Cristo, sakan' ña ña jaan' nduu' ña va'a ya'a ka. ²⁴ Ndisu xa'a' ña va'a ndo'ó ndii, kuní a ña koq ka i xiin'

ndo' iin yivi' yo'o'. ²⁵ Te iní i ña ndoo ka i iin yivi' yo'o' xiin' sakuu' ndo' xa'a' ña va'a mii' ndo', te chindíee' i ndo'ó nuu' ña kuatia' nimá ndo' ña iní ndo' xini ndo' Jesús, ²⁶ te saka'nu' ka ndo' Cristo Jesús xa'a' a ña chindíee' a yu'u, xiin' xa'a' a ña koo tukuu i xiin' ndo'.

²⁷ Ndisu ndee ka ña koo ndii, xa'a' a ña nduu' ndo' kuenta Cristo ndii, kaka naa xika' ndo' naa ka'an chuun' tu'un va'a xa'a' a. Tee' ndee xaa i uun xaa i mii' ndíee' ndo' ndii, kuni kuní i kuento ña ita' ni' ndo' xiin' iin ndaa' nimá ndo' nuu' ichi' a, te xachuun' inga' tu ndo' nuu' ichi' a xa'a' tu'un va'a ña kandixa' e' jaan'. ²⁸ Te ndee sie kuyi'vi ndo' nuu' ne nakasi ndo'ó xa'a' a ña kandixa' ndo' tu'un va'a jaan'. Te ña jaan' nia'á ña ne ndoñu'u' nduu' nja, ndisu ndo'ó ndii, nia'á ña jaan' ña ne kaku nduu' ndo', te mii' Ndiosí saa ña jaan'. ²⁹ Kuachí ndii, süu' ni taxí Ndiosí ña iní kuiti' e' xini e' Cristo, süu' jaan' ndii ni taxí tu a ña kundoo' tu e' xa'a' a. ³⁰ Sakan' ña ndo'o' ndo' naa ni xini ndo' ni ndo'o' i saa', xiin' saa xini ndo' kuento ña ndo'o' i vitin.

2

Nda'vi kuu' nimá ndo' saa nii' nda'vi kuu' nimá Cristo Jesús

¹ Sakan' na kuu', naa' ndixa xna'a saki'ví Cristo ndo'ó xa'a' a ña iní ndo' xini ña'a' ndo', te saki'ví tu a ndo'ó xa'a' a ña ndani a ndo'ó, te ni nduúin ndo' ni xaa Espíritu Santo te ndíee' maní' ndo', te kuvita iní ndo' xini ta'an' ndo' ndii, ² sakuatia' ndi'i' ndo' nimá i kunduu' ndo' iin ndaa' xini', te iin ndaa' tu ña ndani ta'an' ndo', te iin ndaa' tu nimá ndo', te iin ndaa' tu ña xanini ndo'. ³ Te saa ndo' ndee iin ña'a, te nata'vi' ta'an' ndo' xa'a' a ña ndasi' nuu' ndo' ni ndee xa'a' a ña ñuñu' ndo'. Süu' jaan' ndii xiin' ña nda'vi kuu' nimá ndo' kanini ndo' ña ne ka'nu' ka nduu' inga ne yivi' te sakan' mii' ndo'. ⁴ Te kanini ndo' xa'a' ña va'a mii' kuiti' ndo', süu' jaan' ndii kanini tu ndo' xa'a' ña va'a inga ne yivi'. ⁵ Sakan' na kuu' na kanini ndo'ó naa xanini Cristo Jesús. ⁶ Ña jaan' ndii, tee' ndee iin kachi nduu' a xiin' Ndiosí ndii, ni xa xii a xa'a' a ña iin kachi nduu' a xiin' Ndiosí. ⁷ Süu' jaan'

ndii ni nakoo mii' ndoo a ña ka'nu' a, te ni nanduúin kachi a xiin' iin te xika' nuu', te ni ndasaiin kachi xiin' mii' tu a xiin' te yivi'. ⁸ Te kij' nduu' a te yivi' ndii, ni sanuu' xiin' mii' mii' a, te ni saxinu ndi' xechi' a ña kuni Ndiosí ndee ni xi' a, te ndee nuu' iin krusin vi' ni xi' a. ⁹ Sakan' na kuu' ni kaní' ña'a' Ndiosí ndee mii' ka'nu' ya'a, te ni chindu'u' a iin kivi' a ña ka'nu' ka te sakan' ndee ka tukú kivi' ña yoo. ¹⁰ Sakan' te nuu' Jesús vikuita xiti' sakuu' ña ndíee' ndivi', xiin' sakuu' ña ndíee' nuu' ñu'u' iin yivi', xiin' sakuu' ña ñu'u' tixin ñu'u', ¹¹ sakan' te nakuni sakuu' ne yivi' iin yivi' ña Jesús nduu' xto'o' nuu' sakuu' ña'a, te xiin' ña jaan' natiin' Ndiosí, yuva' e', ña tiin' ka'nu'.

Ka'an Pablo ña kuni a kunduu' e' ndee naa ñu'u' nuu' ne yivi'

¹² Ñani ta'an' maní' i, saa nii' kandixa' ndo' ña ka'an i sakuu' ichi' xiin' ndo', te süu' kij' ndu'u' kuiti' i xiin' ndo', süu' jaan' ndii vitin ka vi' ndíee' kandixa' ndo' yu'u' ña koo' i ndu'u' xiin' ndo'. Te nia'a ndo' ña nduu' ndo' ne ni sakakú Ndiosí, te xiin' ña kundí'ni ndo' yi'vi ndo' ndee kisi' a ndo'ó xaa' ndo' a. ¹³ Kuachí ndii mii' Ndiosí nduu' ña xaa' sakan', te ka'an nimá ndo' saa ndo' ña kuni a, te suvi' tu a xaa' sakan', te saxinu ndo' ña jaan' xa'a' a ña sakan' ni kuni mii' a.

¹⁴ Te ka'an yu'u' ndo' kij' xaa' ndo' sakuu' ña'a, ni ndee kaní' ta'an' tu ndo' kuento, ¹⁵ sakan' te kunduu' ndo' ne xachuun' ndaku nuu' sakuu' ne yivi', te tñin kuachí nja ndo'ó. Te kunduu' ndo' si'e Ndiosí, ne koo' kuachí tein ne nja'a, ne ni satívi' xiin' mii'. Te kunduu' ndo' ndee naa ñu'u' ña yi'é, ña ndíee' ndivi', nuu' ne yivi' iin yivi' jaan'. ¹⁶ Tiin' kutu' ndo' tu'un ña taxi' kivi' ñuu' e', sakan' te kij' nandiko' Cristo ndii, kuví ka'an kuatia' i xa'a' ña ni sando'o' saka xiin' mii' i, te ni ndee ni xachuun' saka tu i nuu' a tein ndo'. ¹⁷ Tee' ndee kuni a kuitia' ní' i, te k'jin ta'an' a xiin' ña nasoko' ndo' nuu' Ndiosí, te ña jaan' nduu' ña iní ndo' xini ndo' a, saa e xiin' ña kuatia' nimá i, te sakuatia' tu i nimá sakuu' ndo'ó xiin' i. ¹⁸ Te sakan' tu ndo'ó ndii, kuatia' nimá ndo', te sakuatia' na ndo' nimá i xiin' nimá ndo'.

Ka'án Pablo xa'a' uvi ta'an te chindiee' ta'an' xiin' ra, Epafrodito xiin' Timoteo

¹⁹ Ndiatu' i ña taxí xto'ó e' Jesús tí'vi' yachi i Timoteo mii' ndiee' ndo', te va'a kuni i kii' nandiko' ra te ka'an ra xiin' i saa ndiee' ndo'. ²⁰ Sakan' ña koo' ka ndee jin ra xiin' i ndee naa te jaan', te ndi'ni xna'a xa'a' ndo' ndee naa yu'u. ²¹ Kuachi ndii, sakuu' inga ra ndii, ndi'ni ra xa'a' ña kuni mii' kuiti' ra, te ndi'ni ra xa'a' ña kuni Cristo Jesús. ²² Ndisu xa xini ndo' saa xachuun' ndaku Timoteo yo'ó', ña xika' nuu' va'a ra nuu' tu'un va'a xiin' i ndee naa xaa' jin si'e, te xika' nuu' nuu' yuva' ra. ²³ Sakan' na kuii' ndiatu' ini i tí'vi' yachi ra mii' ndiee' ndo' kii' kuni i kuento ndee ña kundo'ó i. ²⁴ Te ini i ña taxí xto'ó e' ña yachi ku'un tu yu'u mii' ndiee' ndo' jaan'.

²⁵ Ndisu vitin ndii, ni xata'an nuu' i ña sanandiko' tukuu' i ñani i Epafrodito mii' ndiee' ndo', te ni tí'vi' ndo', te saa ra chuun nuu' i. Te chindiee' ta'an' ra xiin' i xachuun' inga' ndu ña kuenta'an' ndu xiin' ña ña'a. ²⁶ Tí'vi' ña'a' i mii' ndiee' ndo' sakan' ña nanduku' va ra sakuu' ndo'. Te ndi'ni va tu ra xa'a' a ña ni xini ndo' kuento ña ni kuni kuví ra. ²⁷ Ña ndixa nduu' a ndii, ni kuni kuví va ra. Ndee chaa' va te kuví ra. Ndisu ni kuvita ini Ndiosí xa'a' ra, te ni sanda'a ña'a' a. Te ni kuvita tu ini a ndee xa'a' yu'u, kuachi ndii ni taxí a ña kusuchi' kua'a' ka ini i. ²⁸ Sakan' na kuii' yachi va tí'vi' ña'a' i, te nandiko' ra mii' ndiee' ndo' jaan'. Te kii' kuni ña'a' ndo' ndii, kuatia' ni tukuu' nimá ndo', te kusuchi' ka ini yu'u. ²⁹ Natijn ña'a' ndo' saa kuni xto'ó e' xiin' ña kuatia' nimá ndo'. Te koto ka'nu' ndo' te yivi', te xaa' naa xaa' te yo'ó', ³⁰ sakan' ña ndee sie va te kuví ra xa'a' a ña xachuun' ra nuu' Cristo Jesús, ña kuain' ni kuu ra xiin' kivi' ñuu ra kii' ni xito ra yu'u xa'a' ndo'ó xa'a' a ña ni kuví chindiee' mii' ndo' yu'u.

3

Ka'án Pablo ña Cristo kuiti' kuni a ini e' kuni e'

¹ Ñani ta'an' i, ka'an tu i xiin' ndo' ña kuatia' nimá ndo' xa'a' a ña nduu' ndo' kuenta xto'ó e' Jesús. Yu'u ndii, xavi i

ña tuku ni ke'i i nuu' ndo' ña xa ni ke'i i jaan', te chindiee' tu a ndo'ó nuu' ichi' Ndiosí. ² Koto xiin' mii' ndo' nuu' te yivi' ñaa', te nduu' ndee naa naya' sana', te koto xiin' mii' ndo' nuu' ña ña'a ña xaa' ra, te koto xiin' mii' tu ndo' nuu' ña kuni kasa'a ra tuni jin' ndo'. ³ Sakan' ña yoo' ndii, kumi' xna'a e' ña jaan', ndisu nimá e' yoo a xa'a' a ña xaka'nu' e' Ndiosí xiin' ndiee' Espiritu Santo, te Jesucristo kuiti' ini e' xini e', te ini e' xini e' ña ndiee' mii' e' te koo ndaku nimá e' nuu' Ndiosí. ⁴ Sakan' tu yu'u ndii, yoo ña kuví ini i kuni i te koo ndaku nimá i nuu' Ndiosí xiin' ndiee' mii' i. Naa' yoo ka xanini ña kuví koo ndaku nimá e' nuu' Ndiosí xiin' ndiee' mii' e' ndii, yu'u ka vi'. ⁵ Sakan' ña ni xa'a ña tuni jin' i kivi' ña unia ña ni tuvi i. Te ichi' ne Israel nduu' i. Te xii' yata' i ni nduu Benjamín. Te te hebreo ndii' nduu' i. Te kuenta ña nduu' i te fariseo ndii, ndikún va'a ka i tu'un ndei' Ndiosí. ⁶ Te kuenta ña xaa' i ña kuni Ndiosí ndii, ndee ne nakaya' xa'a' Jesús ni taxí' u'vi i, te kuenta ña ka'an chuun' tu'un ndei' jaan' ndii, ni saxinú i sakuu' a. ⁷ Ndisu vitin ndii, sakuu' ña ni tuu i ni ndiaa ya'vi' nuu' i kii' sakan' ndii, kuasa' xachi' ka ndiaa ya'vi' a nuu' i vitin xa'a' ña ini i xini i Cristo. ⁸ Ndisu süu' sakan' kuiti', ndee jin ña jaan' ndiaa ya'vi' ka nuu' i vitin kii' nakata' e xiin' ña xini i xto'ó i Cristo Jesús, ña ndiaa ya'vi' ya'a ka. Te xa'a' Cristo ni nakoo i sakuu' ña jaan', te nduu' a nuu' i ndee naa mii'ni' kuiti', sakan' te ndee jin ndaa' Cristo kuiti' kondia ya'vi' nuu' i, ⁹ te ndujin tu i xiin' a. Te nduku' i ña kunduu i te ndaku nimá nuu' Ndiosí xa'a' ña saxinú i ña ka'an tu'un ndei' a, süu' jaan' ndii xa'a' a ña ini i xini i Cristo kuiti' nduku' i ña jaan'. Sakan' ña mii' Ndiosí kuiti' nduu' ña xandaku nimá e' xa'a' a ña ini e' xini e' Cristo. ¹⁰ Kuachi ndii kuni kuni i Cristo, te kuni tu i ña ndiee' Ndiosí, ña ni sanatiaku ña'a' a, te kundo'ó na i naa ni ndo'ó a, ña xaa i kuví i ndee naa ni xi' i a, ¹¹ te xiin' ña jaan' ndiatu' ini i ña natiaaku i tein ne ni xi' i.

Ka'án Pablo ña kuni xaa ra ndee mii' ni nia'a ña'a' Ndiosí xaa ra

¹² Süu' ka'an i ña xa ni nani' i i sakuu' ña jaan', ni ndee ka'an tu i ña xa ni saxinu

ĩ saꝓ kunĩ Ndiosĩ kunduu ĩ, süu' jaꝓn' ndii kua'an na kua'an ĩ ña ndiatu' ĩni ĩ nani'ĩ ĩ ĩ ña ĩi kaꝓa Cristo yu'u kunduu ĩ. ¹³ Ñani ĩ ta'an' ĩ, süu' ka'an ĩ ña xa ĩi nani'ĩ ĩ ĩ ña jaꝓn'. Ndisu ĩin ndaa' a xaa' ĩ ndii, nandoso' ĩ xa'a' sakuu' ña ĩi naꝓoo ĩ xata' ĩ, te xanduxa' ka ĩ ña nani'ĩ' ĩ ña ndu'u' nuu' ĩ mii' kua'an ĩ, ¹⁴ te ndii kua'an na kua'an ĩ mii' ĩi nia'a Ndiosĩ naꝓaa ĩ ndee nani'ĩ' ĩ ña va'a ña ĩi kaꝓa Ndiosĩ yu'u naꝓiin ĩ xa'a' ña ĩni ĩ xini ĩ Cristo Jesús. ¹⁵ Sakan' na kuii' sakuu' yoo', ne xa xixa ĩni nuu' ĩchi' Ndiosĩ ndii, kunĩ a kaꝓini e' sakan'. Ndisu naa' siin' xanini saꝓa ndo'ó xa'a' ña jaꝓn' ndii, mii' Ndiosĩ sakuu' ndo'ó ndee ña kunĩ a saꝓ ndo'. ¹⁶ Ndee saꝓ ka ĩi ndii, kunĩ a ña ĩin ĩi nda'a' kaꝓa e' nuu' ĩchi' a naa xa xika' e'.

¹⁷ Ñani ta'an' ĩ, kaꝓa ndo' ĩchi' Jesús saꝓ nii' xika' yu'u ĩchi' a, te chuun xa'a' tu ndo' saꝓ xika' ne xika' ĩchi' a naa xika' ndu'u. ¹⁸ Naa xa ĩi ka'an ĩ xiin' ndo' ki'in' va' ĩchi' ndii, tukuu ĩi ka'an ĩ xiin' ndo' viꝓin ndee xaku' ĩ ña xika' kua'a' ne yivi', ne kuu' ndee naa chĩndiaa ya'vi' ĩi ña ĩi xaꝓ Cristo nuu' krusĩn. ¹⁹ Te kii' kuꝓi ne jaꝓn' ndii, tũndo'o' kuꝓi' koꝓ ĩi, sakan' ña ña xikán nimá kuꝓi' ĩi nduu' ndiosĩ nuu' ĩi, te ka'an ñuñu' ĩi xa'a' ña ka'an ña xaa' ĩi, te ndi'ni ĩi xa'a' ña yoo ĩin yivi' kuꝓi'. ²⁰ Ndisu yoo' ndii, ndivi' kandu'u' ñuu e', te ĩkan' ndiatu' ĩni tu e' kixĩn xto'o e' Jesucristo, ña sakakú yoo'. ²¹ Te nama a ñu'u' nde'ĩ e', ña tívi', te kunduu a ndee naa ñu'u' nde'ĩ mii' a, ña ndatũn' va. Te saꝓ a ña jaꝓn' xiin' ndiee' a ña tiin' a te xa'ndia chuun' a nuu' sakuu' ña yoo'.

4

Kuatia' naa kuatia' nimá ndo' ĩin kivi' kua'an xa'a' Jesús xto'o e'

¹ Sakan' na ka'an ĩ xiin' ndo'ó, ne ta'an' ĩ, ne ndani va ĩ, te kundini va tu ĩ xa'a' ndo', te va'a tu kuni ĩ xini ndo'ó, te nduu' ndo' ndee naa corona ĩ, ña kuꝓa ĩi na ita' ĩi ndo' nuu' ĩchi' xto'o e' Jesús. ² Ka'an nda'vi ĩ xiin' Evodia, te sakan' tu xiin' Síntique, ña na naꝓoo ĩi ña manĩ' xiin' ta'an' ĩi. Kuachi ndii ĩin kachi ne xika' ĩchi' xto'o e' nduu' uvi' saa' ĩi. ³ Te ka'an nda'vi tu ĩ xiin' yo'ó, Sícigo, te

xachuun' inga' ndaku xiin' ĩ, ña chĩndiee' un' ña'a' jaꝓn'. Ne ĩi xachuun' u'vi' xiin' ĩ xa'a' tu'un va'a nduu' tu ne jaꝓn', xiin' Clemente, xiin' inga' ne ĩi xachuun' inga' tu xiin' ĩ. Te xa yoso' kivi' sakuu' ne jaꝓn' nuu' tutu mii' yoso' kivi' ne naꝓiin kivi' ñuu ña koꝓ' kivi' ndi'ĩ.

⁴ Viꝓin ka'an ĩ ña kuatia' nimá ndo' saꝓ kivi' xa'a' a ña nduu' ndo' kuenta xto'o e' Jesús. Te tukuu ĩi ka'an ĩ xiin' ndo' ña kuatia' nimá ndo'. ⁵ Te nia'a ndo' nuu' sakuu' ne yivi' ña ne va'a nimá nduu' ndo'. Xa kuyatin' tukuu' kixĩn xto'o e' jaꝓn'. ⁶ Sãndi'ni xiin' mii' ndo' xa'a' ndee ĩin ña'a, ndee cha'a' ka ka'an ndo' xiin' Ndiosĩ sakuu' ĩchi', te ka'an nda'vi ndo' xiin' a xa'a' ña kunĩ nuu' ndo', te taxi tu ndo' ña chĩndani a. ⁷ Te taxi a ña manĩ' a, ña va'a ya'a ka te sakan' ña xini ne yivi' ĩin yivi', koꝓ nimá ndo', te ña jaꝓn' koto nimá ndo' xiin' ña xanini ndo' xa'a' a ña ĩni ndo' xini ndo' Cristo Jesús.

Xa'a' ña va'a kuꝓi' kunĩ a kaꝓini e'

⁸ Ñani ta'an' ĩ, mii' sandi'ĩ' ĩ yo'o' ka'an ĩ ña kaꝓini ndo' xa'a' sakuu' ña nduu' ña ndixa, xiin' xa'a' sakuu' ña xata'an koꝓo ka'nu' e', xiin' xa'a' sakuu' ña ndaku, xiin' xa'a' sakuu' ña ndoo, xiin' xa'a' sakuu' ña ndatũn', xiin' xa'a' sakuu' ña va'a koo' chukuu' xa'a' ne yivi'. Naa' yoo ña xata'an saka'nu' e' ndii, xa'a' ña jaꝓn' kuꝓi' kaꝓini ndo'. ⁹ Te sakuu' ña ĩi sania'á ĩ ndo'ó, xiin' ña ĩi ka'an ĩ, xiin' ña ĩi xini so'o ndo' ka'an ĩ, xiin' ña ĩi xini ndo' xaa' ĩ ndii, ña jaꝓn' saꝓ ndo'. Te na koꝓ Ndiosĩ, ña taxi' ña manĩ' yoo nimá e', xiin' ndo'.

Taxi' Pablo ña chĩndani ne ñuu Filipos xa'a' a ña ĩi chĩndiee' ña'a' ĩi

¹⁰ Kuatia' va' nimá ĩ nuu' xto'o e' ña tukuu sakan' ĩi naꝓa'an' ndo' chĩndiee' ndo' yu'u. Xini ĩ ña koꝓ' kivi' ĩi naꝓoo ndo' ña naka'an' ndo' xa'a' ĩ, ndisu ĩi kuꝓi' kuni ndo' saꝓ chĩndiee' ndo' yu'u. ¹¹ Süu' ka'an ĩ ña yo'o' xa'a' a ña natiin ĩ xa'a' ña'a. Kuachi ndii xa ĩi kaan ĩ ña va'a kuni ĩ nuu' ndee ka nuu' ña ndo'o' ĩ. ¹² Xini ĩ kunduu ĩ te nda'vi kuu', te xini tu ĩ kunduu ĩ te vika'. Xa ĩi kaan ĩ nuu' ndee ka ña ndo'o' ĩ, naa kuu' ña kaꝓa chitu' ĩ, uun ña kaꝓa soko ĩ, te xini tu ĩ ña kumi'

i kua'a' ña'a, uun ña kunduu i te natiín.
¹³ Kuví xaa' i sakuu' ña jaan' sakan' ña
 Cristo chindiee' yu'u.

¹⁴ Ndee saa ka ni ndii, va'a ni xaa ndo'
 ña ni chindiee' ndo' yu'u nuu' ña ndo'o' i.

¹⁵ Xini kaxi' ndo'ó, ne ndiee' ñuu Filipos,
 ña kij' ni ketá i ñu'u' Macedonia ñaa', te
 ni xa'a' i ka'an ndoso' i tu'un va'a ndii,
 ndee jin ti'vi ne nakayá xa'a' Jesús ni
 chindiee' yu'u, süu' jaan' ndii ndo'ó kujiti'
 ni xaa ña jaan'. ¹⁶ Kuachi ndii, ndee kij'
 xika' i ñuu Tesalónica ndii, ki'in' ichi' ni
 ti'vi' ndo' ña kutiaku i. ¹⁷ Süu' ka'an i
 ña yo'o' xa'a' a ña kuni i ña taxí ka ndo'
 ña kutiaku i, süu' jaan' ndii kuni i ña
 sañu'u' na Ndiosí ndo'ó xa'a' ña va'a ña
 xaa' ndo' jaan'. ¹⁸ Xa ni natjin i nda'a'
 Epafrodito sakuu' ña kutiaku i, ndee yoso'
 a nuu' i vitin xiin' ña ni ti'vi' ndo' jaan',
 niani ndee yoso' a kutiaku i. Ña jaan'
 ndii, ndee naa jin tumanj' xavixín' nduu'
 a nuu' Ndiosí, te va'a tu kuni a xini a
 ña jaan'. ¹⁹ Te mji' Ndiosí e', ña kumi'
 ña vika' ndatun' koo' chukuu', taxí sakuu'
 ña kuni nuu' ndo' saa Cristo Jesús. ²⁰ Na
 natjin yuva' e' Ndiosí ña xaka'nu' ña'a' e'
 ndee ndi'i' ni kivi'. Sakan' na kunduu a.

*Ti'vi' Pablo cha'an' sakuu' ne nakayá
 xa'a' Jesucristo, te ndeji' ña'a' ra*

²¹ Sakuu' inga ne ini xini Cristo Jesús,
 ne nduu' kuenta Ndiosí, ne ndiee' ñaa'
 ndii, kua'an Ndiosí koq nja. Te kua'an
 Ndiosí koq tu ndo'ó, kachi ñani e', te
 ndiee' xiin' i yo'o'. ²² Sakan' tu sakuu' ne
 nduu' kuenta Ndiosí, ne ndiee' yo'o' ndii,
 ti'vi' nja cha'an' ndo', ndisu ne xika' nuu'
 nuu' César ka vi' ti'vi' cha'an' ndo'. ²³ Te
 na sañu'u' na xto'o' e' Jesucristo sakuu'
 ndo'ó. Sakan' na kunduu a.

Tutu ña ni ke'i San Pablo kua'an nda'a' ne ini xini Jesús, ne ndiee' ñuu Colosas

Ti'vi' ra cha'an' nja

¹ Yu'u nduu' Pablo, te Jesucristo ni tjanu' yu'u te sania'á i ichi' a saa kuní Ndiosí, te xiin' Timoteo, ñani ta'an' e' ndii, ti'vi' ndu cha'an' ndo'ó, ² ñani ta'an' ndu, ne nduu' kuenta Ndiosí, ne xika' ndaku ichi' Cristo, ne ndiee' ñuu Colosas. Na sañu'u' va yuva' e' Ndiosí ndo'ó, te na taxi tu a ña maní' koq xiin' ndo'.

Ka'an Pablo xiin' Ndiosí xa'a' ne ini xini Jesús xiin' ra

³ Sakuu' ichi' kii' ka'an ndu xiin' Ndiosí, yuva' xto'ó e' Jesucristo ndii, taxi' ndu ña chindani a xa'a' ndo'. ⁴ Sakan' ña ni xini ndu kuento ña ini ndo' xini ndo' Cristo Jesús, te kundani tu ndo' sakuu' ne nduu' kuenta Ndiosí ⁵ xa'a' a ña ndiatu' ini ndo' ña natin ndo' ña kumi' Ndiosí xa'a' ndo' ndivi'. Te xa xini ndo' xa'a' ña jaan', sakan' ña xa ni xini so'ó ndo' tu'un va'a ndixa ña ka'an xa'a' Jesús, ⁶ ña xa ni xaa ndee mii' ndiee' ndo'. Te tu'un va'a jaan' ndii, kiku' a, te sanduva'a a kivi' ñuu ne yivi' kanii' jin yivi' naa ni xaa a xiin' ndo'ó ndee kivi' nuu' ña ni xini so'ó ndo' a, te ni kundani xna'a' ndo' xa'a' ña ndani mii' Ndiosí yoo'. ⁷ Te Epafras, ñani maní' ndu, ni sania'á ndo'ó ña jaan'. Te jaan' ndii, te xachuun' xiin' ndu nduu' ra, te xika' nuu' ndaku ra nuu' Cristo xa'a' ña va'a ndo'ó. ⁸ Te ni ka'an ra xiin' ndu ña ndani ta'an' ndo' xaa' Espíritu Santo.

⁹ Xa'a' a jaan' na ndee kii' ni xini ndu ña ni ka'an ra xa'a' ndo' jaan' ndii, ka'an te ka'an ndu xiin' Ndiosí xa'a' ndo', te sakuni' ndi'i' a ndo'ó ña kuní a saa ndo', te sakutu' tu a ndo'ó xiin' ña xini tuní, xiin' ña kundani ña taxi' Espíritu Santo, ¹⁰ te kaka' ndo' saa xata'an nuu' xto'ó e' Jesús, te sakuatia' ndo' a xiin' sakuu' ña xaa' ndo', sakan' ña saa ndo' ña va'a, te kua'nu tu ndo' xiin' ña xini va'a ka ndo' Ndiosí. ¹¹ Te xikan tu ndu nuu' a

ña taxi a ndiee' ndo' xiin' ña ndiee' a ña ndatun' koo' chukuu' ña kumi' a, te kuví kundieni kuie ndo' nuu' sakuu' tundo'ó'. ¹² Te nakuatia' nimá ndo' taxi' ndo' ña chindani yuva' e' Ndiosí ña ni sakoo' tu'va yoo', te natin na e' ña xito' natin ne nduu' kuenta a mii' xa'ndia chuun' a mii' ndatun' koo' chukuu', ¹³ sakan' ña ni sakakú a yoo' nuu' ña xiko' ni'i' ña jin yavi, ña nduu' kuenta ña ndiva'a, te ni ndasandu' a yoo kuenta Cristo, si'e maní' a, ¹⁴ ña ni nacha'vi' xa'a' kuachi e' xiin' nii' a, te xiin' ña jaan' ni yoo ka'nu' ini Ndiosí xa'a' kuachi e'.

Ni nakoq e' ña maní' xiin' Ndiosí xa'a' ña ni ndo' Jesucristo

¹⁵ Te Cristo jaan' nduu' ña nakuitá xachi' xiin' Ndiosí, ña kuví kuni e', te nia'a a yoo' saa kuu' Ndiosí, te xi'na a ni xikoq te sakan' sakuu' ña yoo'. ¹⁶ Sakan' ña suvi a ni xa'a sakuu' ña yoo ni xaa Ndiosí, ni xa'a a ña yoo ndivi', xiin' ña yoo nuu' ñu'u' jin yivi', ña kuví kuni e', xiin' ña kuví kuni e', naa kuu' ña kumi' ndiee' ka'nu', xiin' naa kuu' ña xa'ndia chuun' ka'nu', xiin' naa kuu' ña xa'ndia chuun', xiin' naa kuu' ña kumi' ndiee'. Cristo jaan' ni xa'a sakuu' ña yoo, te xa'a' mii' a ni xa'a ña'a' a. ¹⁷ Te ña jaan' ndii, xa yoo a ndee kii' tia'an koq ndee jin ña'a. Te xiin' ndiee' a yoo yukun sakuu' ña yoo. ¹⁸ Te ña jaan' nduu' xini sakuu' ne nduu' kuenta a, ne nduu' ndee naa ñu'u' nde'i a. Te suvi tu a nduu' xa'ndu sakuu' ña yoo, te xi'na tu a ni natiku tein ne ni xi'i te kunduu a ña ka'nu' kuu' nuu' nuu' sakuu' ña yoo. ¹⁹ Sakan' ña mii' Ndiosí ni xtani ña nakuitá xachi' ña jaan' xiin' a, ²⁰ te xiin' ña ni ndo'ó a ni nakoq Ndiosí ña maní' xiin' sakuu' ña yoo, ña yoo nuu' ñu'u' jin yivi', xiin' ña yoo ndivi' ndii, ni natandiee maní' a sakuu' ña jaan' xa'a' a ña ni xitia ní' Cristo jaan' nuu' krusin.

²¹ Sakan' tu ndo'ó saa' ndii, xika' ni yoo' ndo' nuu' Ndiosí xa'a' a ña kini ña ni xanini ndo', xiin' ña nja'a ña ni xaa ndo', te ni kundasi' ndo' Ndiosí. Te ndii, xa ni natandiee maní' Cristo ndo'ó xiin' Ndiosí vitin ²² xa'a' a ña ni xi'i a xa'a' kuachi ndo' kii' ni xika a jin yivi', te ndoo koq ndo' kii' sanakua'a a ndo'ó nuu' Ndiosí, te ndoo tu nimá ndo', te koq' ndee jin xa'a'

ña t̄īn kuach̄i Ndiosí yoo' nuu' a ²³ naa' ita' n̄i' i' ndo' nuu' ña in̄i e' xini e' Jesús, te k̄un̄undia'a ndo' nuu' a, te k̄ux̄ioo tu ndo' nuu' ña ndiatu' in̄i e' ña n̄i nat̄īn ndo' k̄i' n̄i x̄in̄i so'o ndo' xa'a' tu'un va'a, ña ka'án ndoso' te yivi' kan̄ii' īin yivi'. Te n̄i s̄akuiso' chuun' tu Ndiosí yu'u Pablo, te ka'án ndoso' i' ña jaan'.

Ndo'o' Pablo xa'a' ne ndikún ichi' Jesús

²⁴ Nakuatia' nimá i' v̄it̄in nuu' ña ndo'o' i' xa'a' ndo' xiin' ñu'u' nde'i' i', sakan' ña xiin' ña jaan' saxinú i' ña n̄i ndo'o' Cristo xa'a' ne nduu' kuenta a, ne nduu' ndee naa ñu'u' nde'i' a. ²⁵ Te n̄i s̄akuiso' chuun' Ndiosí yu'u te xika' nuu' i' nuu' ndo'ó, ne nakayá xa'a' Jesús, te ka'án ndoso' xinu' i' tu'un va'a ²⁶ ña n̄i yoo s̄i'e nuu' s̄akuu' ne yivi' ndee x̄ta'an' īin yivi', xiin' ndee k̄i' n̄i xa'a' yoo ne yivi'. Ndisu v̄it̄in ndii, xa n̄i satuví ña'a' Ndiosí nuu' ne nduu' kuenta a. ²⁷ Sakan' ña n̄i kun̄i a ña kundani' ndo'ó, ne tuku', ne nduu' kuenta a, ña ka'nu' koo' chukuu' ña n̄i yoo s̄i'e jaan'. Te Cristo nduu' ña jaan', te naá a nimá ndo', xa'a' a jaan' na ndiatu' in̄i ndo' ña kundiee ndo' mi' ndatun' koo' chukuu' kaa'. ²⁸ Te xa'a' Cristo jaan' ka'án ndoso' ndu nuu' s̄akuu' ne yivi'. Ndiaa yu'u' ña'a' ndu, te sania'á tu ña'a' ndu xiin' s̄akuu' ña xini tuni' ña kuaxi nda'a' Ndiosí, te kuv̄i sanakua'a ña'a' ndu nuu' Ndiosí nduu' n̄i a ne ndaku nimá xa'a' a ña in̄i n̄i a xini n̄i a Cristo Jesús. ²⁹ Xa'a' a jaan' na xachuun' u'vi' i' nuu' Cristo xiin' ña ndiee' ña taxi' a nuu' i', te saxinú i' ña n̄i s̄akuiso' chuun' a yu'u.

2

¹ Te kuní i' ña kundani' ndo' saa v̄i' xachuun' u'vi' va' i' xa'a' ndo'ó, xiin' xa'a' ne ndiee' ñu'u' Laodicea, xiin' xa'a' s̄akuu' ne tia'an kun̄i saa kaa' nuu' i'. ² Xaa' i' sakan' te sandieni' i' nimá ndo', te īin ndaa' kunduu' ña ndani' ta'an' ndo', te kundani' ndi' i' ndo' s̄akuu' ña xini tuni', sakan' te kundani' ndo' ña ndichi ña yoo s̄i'e xa'a' yuva' e' Ndiosí, te ña ndichi jaan' nduu' Cristo. ³ Te ña jaan' nduu' ña kumi' s̄akuu' ña ndiaa ya'vi' koo' chukuu', ña yoo s̄i'e, ña xini tuni' xiin' ña ndichi xava'a. ⁴ Ka'án i' ña yo'o' xiin' ndo' te k̄un̄i xa'an' ndee īin ne yivi' ndo'ó xiin'

kuento ndatun' saka. ⁵ Kuach̄i ndii, tee' ndee k̄o'o' i' yoo xiin' ndo', ndisu yoo nimá i' xiin' ndo', te nakuatia' i' ña ndiee' man̄i' xiin' ta'an' ndo', te ita' n̄i' i' tu' ndo' nuu' ña in̄i ndo' xini ndo' Cristo.

⁶ Sakan' na kuii' xa'a' a ña n̄i nat̄īn ndo' Jesucristo nduu' x̄to'o' ndo' ndii, kaka ndo' saa kuní a, ⁷ tiin' kutu' ña'a' ndo', te kuita kutu' tu' ndo' nuu' tu'un a, te kuita n̄i' i' ndo' nuu' ña in̄i e' xini e' Jesús saa nii' n̄i sania'á ra ndo'ó, te taxi' va' ndo' ña ch̄indani' Ndiosí.

Ni sandoó ndiká Cristo yoo' nuu' kuachi e' te nduu' e' ne yivi' xaa'

⁸ Koto xiin' m̄i' va' ndo', te k̄un̄i xa'an' ndee īin ne yivi' ndo'ó xiin' ña xini tuni' saka, ña kuasa' kuní, ña ka'án xa'a' ña xi xaá te yivi' kuiti', te ka'án tu' a saa kuní ña xiko' ni' i' ne yivi', ne nduu' kuenta īin yivi', te süu' ka'án ña jaan' saa kuní Cristo. ⁹ Sakan' ña nakuitá kan̄ii' Cristo xiin' ña kuu' Ndiosí. ¹⁰ Te ndo'ó ndii, xa yoo xinu' ndo' te saa ndo' ña kuní Ndiosí xa'a' a ña in̄i ndo' xini ndo' Cristo, te ña jaan' nduu' xini' nuu' s̄akuu' ña kumi' ndiee' xiin' ña xa'ndia chuun'. ¹¹ Te sakan' tu' xa'a' a ña in̄i ndo' xini ndo' Jesús ndii, n̄i xa'a' a tuni' ndo', ndisu süu' tuni' naa ña xa'a' nda'a' te yivi' nduu' ña jaan', süu' jaan' ndii nduu' a ña tava' Jesús ña ndioo' in̄i īin' ndo' saa ndo' kuach̄i. Te ña jaan' nduu' ndee naa tuni' ndo' ña n̄i xa'a' Cristo. ¹² K̄i' n̄i ch̄ich̄i ndo' kuenta Cristo ndii, ndee naa n̄i kuxi tu' ra ndo'ó xiin' a t̄ixin' ñu'u', te n̄i nat̄īku inga' tu' ndo' xiin' a xiin' ndiee' Ndiosí xa'a' a ña in̄i ndo' xini ndo' Jesús, te ndiee' jaan' nduu' ña n̄i t̄īn Ndiosí, te n̄i san̄tiaku ña'a' a tein' ne n̄i xi' i'.

¹³ Te ndo'ó ndii, n̄i nduu' ndo' ndee naa ne n̄i xi' i' nuu' Ndiosí xa'a' a ña n̄i x̄iko' ni' i' kuach̄i kivi' ñu'u' ndo', te n̄i nduu' ndo' kuenta Ndiosí xa'a' a ña k̄o'o' tuni' īin' ndo'. Ndisu Ndiosí ndii, n̄i san̄tiaku inga' a ndo'ó xiin' Cristo k̄i' n̄i yoo ka'nu' in̄i a xa'a' kuach̄i e', ¹⁴ sakan' ña n̄i sandoyo' a s̄akuu' ña yoso' xa'a' e', ña n̄i xka'ndia e' ña ka'án tu'un nde'i' a, ña n̄i t̄īn kuach̄i yoo'. N̄i t̄īn ña'a' a, te n̄i kuxi ña'a' a nuu' krusín, te sakan' n̄i sandoyo' a ña ka'án ña jaan' xa'a' kuach̄i e'. ¹⁵ Te sakan' n̄i tu'un a ña ndiee' nuu' s̄akuu' ña kumi'

ndíee' jaan', xiin' nuu' ña xa'ndia chuun' kii' nî sandíee' kui'e tuvi' ña'a' a nuu' kua'a' ne yivi', xiin' ña nî xaa Cristo nuu' krusín.

¹⁶ Xa'a' a jaan' na kuu' sãa ndo' kuenta ña ka'an kîni ne yivi' xiin' ndo' xa'a' ña xixi' ndo', xiin' ña xi'i' ndo', nî ndee xa'a' a ña xito' ka'nu' ndo' kivi' ña tuu ne jaan' ka'nu', xiin' a xa'a' ña xito' ka'nu' ndo' kivi' ña nduu' itja' yoo', xiin' xa'a' a ña xito' ka'nu' ndo' kivi' sábadó, ña xinandíee' nja. ¹⁷ Te sakuu' ña jaan' nduu' kunda'vi ña kixin, ndisu ña ka'an xna'a ña jaan' xa'a' ndii, Cristo nduu' a. ¹⁸ Te taxî ndo' nakasi ndee jin ne yivi' ndo'ó nuu' ña sani'í' Ndiosí ndo'ó, sakan' ña ne jaan' ndii, xasuvi' nja ña nda'vi ini nja, te xaka'nu' tu nja ángele, te ka'an ñuñu' nja ña satuví a nuu' nja, te chitu' vi' xini' nja ñu'u' ña kuäsa' kuní. ¹⁹ Te ne jaan' ndii, ndikún nja Cristo, ña nduu' xini' sakuu' yoo', ne ini xini a, ne nduu' ndee naa ñu'u' nde'i a, xiin' mii' ñu'u' ta'an' iki' mii' tiin' tuchî xii ñu'u' nde'i jaan'. Sakan' ña saxka'ndiá a sakuu' ña kuní a xa'a' yoo', ne ini xini a. Te sakan' sanduiin' ña'a' a, te xa'nu' e' saa kuní Ndiosí.

²⁰ Naa' ndixa xna'a xa nî xi'i' inga' ndo' xiin' Cristo nuu' ña xiko' ni'i' ne yivi', ne nduu' kuenta jin yivi' yo'o' ndii, ¿ndichun na xika' ndo' ndee naa xika' ne nduu' kuenta jin yivi', te ndikún ndo' ña xaa' ne jaan'? ²¹ Naa kuu' ña ka'an nja ndii: "Künî nda'a' un' ña kaa', koto un' saa iin' ña yo'o', töndia un' ña yo'o' xiin' nda'a' un'", kachi nja. ²² Te sakuu' ña jaan' ndii, ka'an a xa'a' ña sania'á te yivi' xiin' ña ka'an chuun' mii' kuiti' ra, te ña ndoñu'u' kunduü a kii' ya'a kivi' yoo a. ²³ Ña ndixa nduu' a ndii, sakuu' ña sania'á ne jaan' ndii, ndee naa ña xini tuní xna'a xa'a' ichi' Ndiosí nduu' a, sakan' ña ka'an a saa kaka nja ichi' Ndiosí, xiin' saa kunda'vi ini nja, xiin' saa sando'o' xiin' mii' nja. Ndisu ndee sie chindíee' ndee jin ña jaan' yoo', te nakoo e' kuachî ña ndioo' ini jin' e.

3

Na kanini e' xa'a' ña yoo ndivi' kuiti'

¹ Te xa'a' a ña nî natia'ku inga' ndo' xiin' Cristo ndii, nduku' naa nduku' ndo' ña'a' ña yoo ndivi' mii' ndu'u' Cristo nda'a' kua'a' Ndiosí. ² Te kanini ndo' xa'a' ña nduu' kuenta ndivi', te kanini ndo' xa'a' ña nduu' kuenta jin yivi'. ³ Te xa'a' a ña nî xi'i' ndo' nuu' ña kuní jin' mii' ndo' ndii, nda'a' Ndiosí yoo si'e kivi' ñuü ndo' nî xaa Cristo. ⁴ Te kii' natuvi' Cristo, ña taxi' kivi' ñuü e' ndii, natuvi' tu ndo'ó xiin' a mii' ndatun' kaa'.

Na nakoo e' sakuu' nuu' kuachî

⁵ Xa'a' a jaan' na kütiaku ka ndo' nuu' ña kuní jin' mii' ndo': naa kuu' ña kumi' ndo' musa ndo', xiin' ña xe'na' ndo', xiin' ña kîni ndioo' ini ndo', xiin' ña ka'an nimá ndo' saa ndo' ña kîni, xiin' ña ndioo' ini va ndo' xa'a' ña'a, te ndee naa jin' ndiosí ndo' nduu' ña jaan'. ⁶ Te ne xaa' ña jaan' ndii, chie va tundo'o' taxî Ndiosí kundo'o nja. ⁷ Te nî xaa tu ndo'ó ña ka'an jaan' kii' nî xika ndo' xiko ni'i' ña jaan' kivi' ñuü ndo'. ⁸ Ndisu vitin ndii, kuní a ña nakoo ndo' sakuu' ña yo'o': naa kuu' ña nasaá' ndo', xiin' ña kui'e ndo', xiin' ña chichî' ini ndo', xiin' ña kania'a ndo' xa'a' ne yivi', xiin' ña va'a yu'u' ndo'. ⁹ Te küni xa'an' ta'an' ka ndo', sakan' ña vitin ndii xa nî nakoo ndo' kivi' ñuü yata', xiin' sakuu' ña nî xaa ndo', ¹⁰ te xa nî nanduü ndo' ne yivi' xaa'. Sakan' na jin' kivi' kua'an nakuitá ka kuu' ndo' saa kuu' Ndiosí, ña nî xa'a yoo', ndee skachi' xaa kivi' ña kundani ndi'i ndo' xa'a' a. ¹¹ Te köo' a xaa' a naa' nduu' e' ne tuku', uun ne judío, naa' yoo tuni jin' e', uun naa köo' a, naa' ne nda'vi so'o' nduu' e', uun ne iku' nduu' e', naa' ne xiko' ni'i' jin' xto'o' nduu' e', uun naa' ne xika' ndiká nduu' e'. Süü' jaan' ndii Cristo nduu' ña xa'ndia chuun' nuu' e', te suvi' tu a naá nimá sakuu' e'.

¹² Te xa'a' a ña nî nakaxin Ndiosí yoo', te nduu' tu e' kuenta a, te ndani a yoo' ndii, nia'a ndo' ña va'a kuu' ndo', xiin' ña kuvita ini ndo', xiin' ña ndasun ini ndo', xiin' ña nda'vi kuu' nimá ndo', xiin' ña maso kuü ndo', xiin' ña kuie ini ndo'. ¹³ Te sakan' tu kundieni ndo' küni ta'an' ndo', te koo ka'nu' ini ndo' küni ta'an' ndo'. Te naa' yoo ndo' tun' kui'e xiin' ta'an' ndo' ndii, koo ka'nu' ini ndo' xa'a'

ta'an' ndo' saa nii' ni yoo ka'nu' inji Cristo xa'a' e'. ¹⁴ Te ña ka'nu' ka nuu' sakuu' ña jaan' ndii, ña kundani ta'an' ndo' nduu' a, sakan' ña ña jaan' nduu' ña ndasaiin' xachi' yoo'. ¹⁵ Te na koo na ña manj', ña taxi' Cristo, nimá ndo', kuachj' ndii ni kana Ndiosí ndo'ó te kunduu' ndo' ndee naa jin ndaa' ñu'u' nde'i, te kundjee manj' ndo'. Te taxi' na ndo' ña chindani Ndiosí.

¹⁶ Te na koo kua'a' tu'un va'a xa'a' Cristo nimá ndo' te kuvj' sania'á ta'an' ndo', te kuvj' tu kondia yu'u' ta'an' ndo' xiin' sakuu' ña xini tuni ña kuaxi nda'a' Ndiosí. Te kata ndo' nuu' a taxi' ndo' ña chindani a xiin' yaa ña yoso' nuu' tutu Salmos, xiin' yaa ña kuie kua'an, xiin' yaa ña saka'an Espiritu nimá ndo'. ¹⁷ Sakan' na kuii' ndee ka ña ka'an ndo', uun ndee ka ña xaa' ndo' ndii, saa ndo' sakuu' ña jaan' xiin' ndjee' xto'o e' Jesús taxi' ndo' ña chindani yuva' e' Ndiosí xa'a' ña ni xaa Jesús.

Saa xata'an kaka ne ndikún ichi' Jesús

¹⁸ Ndo'ó, ña'a', ne yoo ij' ndii, kuni a ña kaka nuu' ndo' nuu' ij' ndo' xiin' jin kani' nimá ndo' saa xata'an saa ne ndikún ichi' xto'o e' Jesús. ¹⁹ Ndo'ó, te yoo ña' si'i ndii, kundani ña'a' ndo', te mji' kuu' ndo' xiin' a'. ²⁰ Ndo'ó, ne kuachj' ndii, kandixa' ndo' sakuu' ña ka'an yuva' si'i' ndo' xiin' ndo'. Kuachj' ndii va'a kuni xto'o e' Jesús kij' xaa' ndo' ña jaan'. ²¹ Ndo'ó, yuva' si'i' ndii, mji' kuu' ndo' xiin' si'e ndo' koto ka kuu' soo inji ña. ²² Ndo'ó, ne xiko' ni'i' jin xto'o ndii, kandixa' ndo' sakuu' ña ka'an xto'o ndo' jin yivi' yo'o' xiin' ndo'. Te süu' kandixa' ña'a' ndo' kij' xito' ndi'e' kuiti' ne jaan' ndo'ó te ndoo va'a ndo' nuu' ña. Süu' jaan' ndii xiin' jin kani' nimá ndo' kandixa' ña'a' ndo', sakan' ña xito' ka'nu' ndo' xto'o e' Jesús. ²³ Te ndee ka ña xaa' ndo' ndii, saa ndo' a xiin' jin kani' nimá ndo' ndee naa xika' nuu' ndo' nuu' xto'o e' Jesús, te süu' nuu' ne yivi' kuiti'. ²⁴ Kuachj' ndii xini' ndo' ña natjin ndo' ña va'a nda'a' Ndiosí ndivi', sakan' ña nuu' xto'o e' Cristo xika' nuu' ndo' kij' xika' nuu' ndo' nuu' ne yivi' jaan'. ²⁵ Ndisu' yoo ka xaa' ña ña'a' ndii, nacha'vi' mji' ña xa'a' ña jaan' saa Ndiosí, sakan' ña jin kachi kuu' ña jaan' xiin' sakuu' ne yivi'.

4

¹ Ndo'ó, ne nduu' xto'o vitin ndii, sachuun' ndaku ndo' xiin' ne xika' nuu' nuu' ndo', te jin kachi tu kuu' ndo' xiin' ña naka'an' ndo' ña yoo tu jin xto'o ndo'ó ndivi'.

² Nako' ndo' ña ka'an chito ndo' xiin' Ndiosí, te koo tu'va ndo' kij' ka'an ndo' xiin' a taxi' ndo' ña chindani a. ³ Te kij' ka'an ndo' xiin' a ndii, kakan tu' ndo' nuu' a te nunia' a ichi', te kuvj' ka'an ndoso' ndu tu'un va'a xa'a' Cristo, ña ni yoo si'e nuu' ne yivi', ña naá i vi'e kaa xa'a'. ⁴ Te ka'an tu' ndo' xiin' Ndiosí xa'a' i te kuvj' ka'an ndoso' kaxi' i ña jaan' saa kuni a.

⁵ Te kaka ij' ndo' nuu' ne tia'an inji kuni Jesús, te koo tu'va xava'a ndo' sakuu' ichi' kij' kuvj' ndatu'un' ndo' xiin' ña. ⁶ Te sakuu' ichi' kij' ndatu'un' ndo' xiin' ne jaan' ndii, va'a va ka'an ndo', te sij' tu ka'an ndo'. Sakan' te kuvj' nakuin va'a ndo' nuu' i'in ne yivi'.

Cha'an' so'o' ndi'i'

⁷ Tíquico, ñani manj' e', te xika' nuu' ndaku nuu' xto'o e' Jesús xiin' i, ka'an xiin' ndo' xa'a' i kij' xaa' ra mii' ndiee' ndo'. ⁸ Ti'vi' i ra te ka'an ra xiin' ndo' saa ndiee' ndu, te sandieni ra nimá ndo'. ⁹ Te ti'vi' ña'a' i xiin' Onésimo, ñani manj' e', te ni kjee' ñuu' ndo', te xika' nuu' ndaku nuu' xto'o e'. Te ka'an uvi' saa' te jaan' xiin' ndo' sakuu' ña xka'ndiá yo'o'.

¹⁰ Ti'vi' Aristarco, te naá vi'e kaa xiin' i, cha'an' ndo'. Te sakan' tu ti'vi' Marcos, te nduu' saxin Bernabé, cha'an' ndo'. Te xa ni natjin ndo' jin tutu ña ka'an chuun' xa'a' ra. Te natjin va'a ña'a' ndo' naa' naxaa' ra ñaa'. ¹¹ Te ti'vi' tu Jesús, te ñani tu Justo, cha'an' ndo'. Te unj' ta'an yo'o' kuiti' nduu' te judío, te xachuun' inga' xiin' i te ki'in' ka ne yivi' ka'ndia chuun' Ndiosí nimá, te xandieni kua'a' tu ra yu'u. ¹² Ti'vi' ni tu te ñuu' ndo' Epafras cha'an' ndo', te xika' nuu' nuu' Cristo. Te ka'an ndjee' ra xiin' Ndiosí xa'a' ndo' te kuita ni'i' xava'a ndo' nuu' ichi' a, te kujaxa tu inji ndo' nuu' a, te saxinú ndo' sakuu' ña kuni a. ¹³ Te kuvj' ndiee' yu'u' i ña xachuun' u'vi va ra xa'a' ndo' xiin' xa'a' ne ndiee' ñuu' Laodicea xiin' xa'a' ne ndiee' ñuu' Hierápolis. ¹⁴ Te ti'vi' tu Lucas, te tatan', te ndani e', cha'an' ndo', te sakan' tu Demas.

¹⁵ Te kua'an Ndiosí koo ñani ta'an' e', ne ndiee' ñuu Laodicea. Te kua'an Ndiosí koo tu Ninfas, te sakan' tu ne nakayá xa'a' Jesús vi'e a'. ¹⁶ Te kij' ndi'i ka'vi ra tutu yo'o' nuu' sakuu' ndo'ó ndii, saya'á ndo' a nda'a' ne nakayá xa'a' Jesús ñuu Laodicea te ka'vi tu ne jaan' a. Te ndo'ó tukú ka'vi tutu ña ni tivi' i nda'a' ne jaan' kij' taxí ña a nda'a' ndo'. ¹⁷ Te ka'an ndo' xiin' Arquipo ña saxinú ra chuun ña ni sakuiso' chuun' ña'a' xto'o e'.

¹⁸ Mii' yu'u, te nduu' Pablo, ke'i i xiin' nda'a' i vitin. Ti'vi' tu i cha'an' ndo'. Naka'an' ndo' ña vi'e kaa naá i. Te na sañu'u' na xto'o e' Jesucristo ndo'ó. Sakan' na kunduu a.

Tutu nuu' ña ni ke'i San Pablo kua'an nda'a' ne ini xini Jesús, ne ndiee' ñuu Tesalónica

Ti'vi' ra cha'an' nia

¹ Yu'u Pablo, xiin' Silvano, xiin' Timoteo ndii, ti'vi' ndu cha'an' ndo'ó, ne ndiee' ñuu Tesalónica, ne nakayá xa'a' yuva' e' Ndiosí xiin' xa'a' xto'ó e' Jesucristo. Na sañu'u' va na a ndo'ó, te na taxí tu a ña maní' koq xiin' ndo'.

Taxi' Pablo ña chindani Ndiosí xa'a' ne ini xini Jesús

² Sakuu' ichi' kij' ka'an ndu xiin' Ndiosí ndii, taxi' ndu ña chindani a xa'a' sakuu' ndo'. ³ Te naka'an' chito ndu xa'a' ndo' nuu' yuva' e' Ndiosí xa'a' saa xaa' ndo' chuun va'a xa'a' ña ini ndo' xini ndo' Jesús, xiin' xa'a' ña xachuun' u'vi' va ndo' ña ndani ndo' inga ne yivi', xiin' xa'a' ña ita' ni' ndo' nuu' ña ndiatu' ini e' xa'a' xto'ó e' Jesucristo. ⁴ Ñani ta'an' ndu, ndani Ndiosí ndo'ó, te xini ndu ña ni nakaxin a ndo'ó xa'a' mii' a. ⁵ Kuachí ndii, kij' ni ka'an ndoso' ndu tu'un va'a nuu' ndo' ndii, süu' xiin' tu'un kuiti' ni xaa ndu a, süu' jaan' ndii xiin' ña ndiee' Ndiosí ni xaa ndu a, te sakan' tu xiin' ña ndiee' Espíritu Santo te kuni ne yivi' ña ña ndixa nduu' tu'un va'a jaan'. Te xini ndo' ña maní' ni kuu ndu kij' ni xika ndu tein ndo' xa'a' ña va'a mii' ndo'. ⁶ Te ni xaa ndo' saa nii' xaa' ndu'u xiin' saa xaa' xto'ó e'. Tee' ndee ni sando'o' u'vi' va ne yivi' ndo'ó ndii, ni natjin ndo' tu'un va'a jaan' nakuatia' nimá ndo' xaa' Espíritu Santo. ⁷ Te nuu' ña jaan' ni nia'a ndo' nuu' sakuu' ne ini xini xto'ó e', ne ndiee' ñu'u' Macedonia, xiin' ne ndiee' ñu'u' Acaya. ⁸ Süu' ne ndiee' ikan' kuiti' xa ni xini so'ó tu'un va'a xa'a' xto'ó e' ni xaa ndo', süu' jaan' ndii mii' ka kikú tu'un jaan', sakan' ña xa ni xini so'ó ne yivi' ña ini ndo' xini ndo' Ndiosí. Ndee kuni a ña ka'an ka vi' ndu xiin' ne yivi' xa'a' tu'un jaan', ⁹ kuachí ndii mii' ne jaan' ka'an saa ni natjin ndo' ndu'u xiin' saa ni nakoo

ndo' ndiosí saka, te vitin xika' nuu' ndo' nuu' Ndiosí tiaku, ña nduu' Ndiosí xna'a. ¹⁰ Te ka'an tu nia saa ndiatu' ndo' ña kiee Jesús, si'e Ndiosí, ndivi', te xaa a jin yivi'. Te Ndiosí ni sanatiaku ña'a', te ni sakakú a yoo' nuu' ña sando'o' Ndiosí ne ndiso' kuachí nuu' ku'un e'.

2

Ka'an Pablo xa'a' saa xachuun' ra tein ne ñuu Tesalónica

¹ Ñani ta'an' ndu, xini ndo' ña ni xa'an saka ndu mii' ndiee' ndo'. ² Te xini tu ndo' ña ni sando'o' ne yivi' ndu'u, te mii' tu ni kuu nia xiin' ndu ñuu Filipos. Ndisu Ndiosí ni taxí ndiee' ndu, te ni ka'an ndoso' ndu tu'un va'a nuu' ndo', tee' ndee ndiee' ni xikuíta'nu ne yivi' nuu' ndu. ³ Kuachí ndii, ña ka'an ndoso' ndu ndii, kuaxi a nuu' ña sana', ni ndee kuaxi tu a nuu' ña xanini kini, ni ndee kuaxi tu a nuu' ña xini xa'an'. ⁴ Süu' jaan' ndii mii' Ndiosí ni sakuiso' chuun' ndu te ka'an ndoso' ndu tu'un va'a jaan', te nii' sakan' yoo a ka'an ndu, sakan' te nduku' ndu ña sakuatia' ndu ne yivi', süu' jaan' ndii nduku' ndu ña sakuatia' ndu Ndiosí, ña xini saa iin' nimá e' kuiti'. ⁵ Te xini tu ndo' ña koo' kivi' ni ka'an ndatun' ndu nuu' ndo' te sakandixa' ndu ndo'ó, ni ndee ni xini xa'an' tu ndu ndo'ó te ki'in ndu xu'un' nda'a' ndo'. Xini Ndiosí ña xaa' ndu sakan'. ⁶ Te ni ndee nduku' tu ndu ña koto ka'nu' ndee jin ne yivi' ndu'u, ni ndee ndo'ó uun ndee ka ne yivi' ndii, küni ndu ña saa nia sakan'. Tee' ndee te tianu' Jesús sania'a' ichi' a nduu' ndu, te kumi' ndu ndiee' te tjachuun' ndu ndo'ó ndii, ni xaa ndu sakan'. ⁷ Süu' jaan' ndii kuie ni kuu ndu xiin' ndo' ndee naa xaa' jin ña'a' ña' ndani a si'e a', te xito' va'a a. ⁸ Te xa'a' a ña ndani xava'a ndu ndo'ó ndii, süu' tu'un va'a xa'a' Ndiosí kuiti' ni sania'a' ndu ndo'ó, süu' jaan' ndii ndee kivi' ñuu ndu ni kuni ndu taxí tu ndu xa'a' ndo', sakan' ña ndani xava'a ndu ndo'ó, ndee naa nimá ndu nduu' ndo'. ⁹ Te naka'an' ndo'ó, ñani ta'an' ndu, saa ni xachuun' u'vi' va ndu, te ni saxavi xiin' mii' tu ndu ña xachuun' ndu nduvi' xiin' ñuu te sando'o' ndu ndee jin ndo'ó xa'a' ña tiaku ndu kij' ka'an ndoso' ndu tu'un va'a xa'a' Ndiosí nuu' ndo'.

¹⁰ Xiní Ndiosí, te xiní tū ndo'ó saa ni xika ndoo ndu nuu' Ndiosí nuu' ndo'. Te xiní tū ndo' saa ni xachuun' ndaku ndu nuu' ndo'ó, ne iní xini ña'a'. Te kōo' ndee iin xa'a' ña kuvi tūin kuachi ne yivi' ndu'u. ¹¹ Te xiní tū ndo' ña ni kuū va'a ndu xiin' i'in ndo' ndee naa xaa' iin yuva' xiin' si'e ra. ¹² Sakan' ni xandieni ndu ndo'ó, ni chi'ni kuei tū ndu ndo'ó xiin' kuento, te ni ka'an ndiee' ndu xiin' ndo' te kaka xata'an ndo' saa kuní Ndiosí, ña ni kana yoo' te kundiee e' mii' xa'ndia chuun' a mii' ndatun' koo' chukuu' kaa'.

¹³ Ña jaan' na xikuiin ndu ña taxi' ndu ña chindani Ndiosí xa'a' a ña ni natiin va'a ndo' tū'un a kij' ni ka'an ndoso' ndu a nuu' ndo'. Te süu' ni natiin ndo' a ndee naa tū'un ne yivi', süu' jaan' ndii ni natiin ndo' a ndee naa tū'un Ndiosí. Te tū'un Ndiosí xna'a nduu' a, te xiin' tū'un jaan' xachuun' Ndiosí xiin' nimá ndo'ó, ne iní xini ña'a'. ¹⁴ Ne ñani ta'an' i, kij' ndo'o' ndo' xaa' ne ta'an' ndo' ndii, ndo'o' ndo' saa nii' ni ndo'o' i'in tū'vi ne nakayá xa'a' Ndiosí, ne nduu' kuenta Cristo Jesús, ne ndiee' ñu'u' Judea, ni xaa ne judío, ne ta'an' ndu. ¹⁵ Te ne judío jaan' nduu' ne ni xa'ni' xto'o e' Jesús, te suvi tū nia ni xa'ni' te ni ka'an tiakú tū'un Ndiosí xta'an', te suvi ni tū nia ni taxi' ndu'u. Te xaa' nia ña kuní Ndiosí, te ndasi' nia sakuu' ne yivi', ¹⁶ sakan' ña taxi' nia ka'an ndoso' ndu tū'un va'a nuu' ndo'ó, ne tuku', te kaku ndo' nuu' kuachi ndo'. Te xiin' sakuu' ña xaa' nia jaan' ndii, so'o kuu' kua'a' ka kuachi nia nuu' Ndiosí, ndisu ndiee' va sando'o' ña'a' a.

Kuni ku'un ndi'e' ni tukuu' Pablo mii' ndiee' ne ñuu' Tesalónica

¹⁷ Ñani ta'an' ndu, tee' ndee ni kuxika' ndu nuu' ndo' ni xaa ne yivi' jaan' iin xa'a' ndii, yachi va ni kuni ndu nandiko' tukuu' ndu mii' ndiee' ndo', te koō ndu xiin' ndo', sakan' ña ñu'u' ndo' nimá ndu tee' ndee xika' ndiee' ndu nuu' ndo'. ¹⁸ Ña jaan' na kuii' ni kuni ndu ku'un ndu mii' ndiee' ndo' jaan'. Yu'u, te nduu' Pablo ka vi' ndii, ki'in' ichi' ni xika i ku'un i mii' ndiee' ndo', ndisu ni nakasi ña ndiva'a nuu' ndu. ¹⁹ Kuachi ndii, ¿ñaá xini ndo' ña ndo'ó nduu' ne xaa' sakan' te ndiatu' iní ndu, xiin' ña kuatia' nimá

ndu, te kunduu tū ndo' ña kuvi ka'an va'a ndu xa'a' ndu nuu' xto'o e' Jesucristo kij' nandiko' tukuu' a? ²⁰ Süu ndo'ó nduu' ne xaa' sakan', te ka'an va'a ndu xa'a' ndu, te suvi tū ndo' xakuatia' nimá ndu.

3

Ni tū'vi' Pablo Timoteo ñuu' Tesalónica

¹ Xa'a' a jaan' na kuii', kij' ni kundieni ka ndu ndii, ni ndoo ndu kuento ña ndoo ndu ñuu' Atenas, ² te ni tū'vi' ndu Timoteo, ñani e', mii' ndiee' ndo'. Te jaan' ndii, te xachuun' inga' xiin' ndu kuenta Ndiosí xa'a' tū'un va'a ña ka'an xa'a' Cristo nduu' ra. Ni tū'vi' ña'a' ndu te nakata ni'i ka ra ndo'ó nuu' ña iní ndo' xini ndo' Jesús, te sandieni tū ra ndo'ó nuu' ña jaan', ³ koto ka kuxioo ndo' nuu' ichi' a xa'a' a ña sando'o' ne yivi' ndo'ó. Kuachi ndii xiní ndo' ña kuní a kundo'o e' ña jaan'. ⁴ Sakan' na kij' ni yoo ndu xiin' ndo' ndii, ni sakuni' ndu ndo'ó ña sando'o' ne yivi' yoo', te sakan' xna'a ndo'o' e' vitin. ⁵ Xa'a' a jaan' na kij' ni kundieni ka yu'u ndii, ni tū'vi' i Timoteo mii' ndiee' ndo' te kuni i naa' kusaa' ndikún ka ndo' ichi' Jesús. Kuachi ndii ni xanini i ña tee' kuain' xa ni koyo ndo' nuu' ña xito' kua'a ña ndiva'a ndo'ó, te chuun ña ni xaa ndu tein ndo' ndii, ni ndoñu'u' saka a.

⁶ Ndisu kij' ni nandiko' Timoteo ni xa'an ra mii' ndiee' ndo' ndii, ni ka'an va'a ra xiin' ndu xa'a' ña iní ndo' xini ndo' Jesús, xiin' xa'a' ña ndani ta'an' ndo'. Te ndatun' va naka'an' ndo' xa'a' ndu, te kuni kuni tū ndo' nuu' ndu ndee naa kuní ndu'u kuni ndu nuu' ndo'ó, ni kachi ra xiin' ndu. ⁷ Ñani ta'an' ndu, sakan' na kuii' tee' ndee sando'o' va ne yivi' ndu'u, te sakusuchi' tū nia iní ndu ndii, ni xandieni Ndiosí ndu'u kij' ni xini ndu kuento ña ita' ni'i ndo' nuu' ña iní ndo' xini ndo' Jesús. ⁸ Te vitin ndii, ni nakuna'a va'a nimá ndu kij' ni xini ndu ña ndikún ni'i ndo' ichi' xto'o e' Jesús. ⁹ Ndee xini ka ndu ndee ña ka'an ndu xiin' Ndiosí kij' taxi' ndu ña chindani a xa'a' ña nakuatia' xava'a nimá ndu xa'a' ndo' nuu' a. ¹⁰ Sakan' na kuii' nduvi' xiin' ñuu' xikan' ndiee' ndu nuu' a ña taxi' a kuni tukuu' ndu nuu' ndo', te saxinu ndu ña kuní ka kundani ndo' xa'a' ña iní ndo' xini ndo' Jesús.

11 Na nūnia' na yuva' e' Ndiosí, xiin' xto'ō e' Jesucristo ichi' te kuvī xaa tukuu ndu mii' ndiee' ndo'. 12 Te na chīndīee' na xto'ō e' ndo'ó te kua'nu ndo' nuu' ña ndanī ta'an' ndo', te kundani naa kundani ta'an' ka tu ndo', te kundani tu ndo' sakuu' ne yivi' ndee naa kundani ndu' ndo'ó. 13 Te na chīndīee' na a nimá ndo', sakan' te kōo' kuachī ndo', te kōo' tu ndee iin xa'a' ña tīin kuachī Ndiosí, yuva' e', ndo'ó kivi' kii' nandīko' xto'ō e' Jesucristo xiin' sakuu' ne nduu' kuenta mii' a.

4

Ka'án Pablo ña kuní a saq e' ña xtani Ndiosí

1 Te vitin, ñani ta'an' ndu, ka'án nda'vi ndu xiin' ndo', te ndiaa yu'u' tu ndu ndo'ó xa'a' a ña ini e' xini e' xto'ō e' Jesús ña kaka na kaka ndo' ña xakuatia' ndo' Ndiosí saq ni sania'á ndu ndo'ó. Tee' ndee xa xaa' ndo' a ndii, kuní a ña saq va'a ka ndo' a. 2 Kuachī ndii xa xini ndo' ña ni sania'á ndu ndo'ó saq nii' ni sakuiso' chuun' xto'ō e' Jesús ndu'u. 3 Kuachī ndii kuní Ndiosí ña kaka ndo' saq kuní mii' a kuiti', sakan' na kuii' kuxioo ndo' nuu' ña xiin'. 4 Kuní a ña i'in ndo' ndii, kundani ndo' ña kuu tuni ndo' xiin' iin' ndo', te kaka ndoo ndo' xiin' a. 5 Te ndiōo' ini ka'an ta'an' ndo' naa xaa' ne tuku', ne xini yoo Ndiosí. 6 Te mii' kuu ndee iin ndo', ni ndee kuni xa'an' tu ndo' ñani ta'an' ndo' nuu' naa ña yo'ō', sakan' ña sando'o' xto'ō e' ne xaa' ña jaan' naa xa ni ka'an ndu xiin' ndo', te ni ndiaa yu'u' ndu ndo'ó. 7 Kuachī ndii ni kana Ndiosí yoo' te saq e' ña xe'na', süu' jaan' ndii ni kana a yoo', te kunduu e' nditja a. 8 Sakan' na kuii' yoō ka sanandiko' ña yo'ō' ndii, süu' ña ka'án ne yivi' sanandiko' ña, süu' jaan' ndii, ña ka'án chuun' Ndiosí sanandiko' ña. Sakan' ña ña jaan' ni taxi' Espiritu Santo naá nimá e'.

9 Te xa'a' a ña ndani ta'an' ndo' ndii, kuní a ña ka'an ka i xa'a' ña jaan', sakan' ña mii' Ndiosí ni sania'á ndo'ó ña ndani ta'an' ndo'. 10 Kuachī ndii ndani tu ndo' sakuu' ne ini inga' xini Jesús xiin' e', ne ndiee' ñu'u' Macedonia nda'a' ñuu ndo'. Ndisu ka'án nda'vi ndu xiin' ndo', ñani ta'an' ndu, ña kundani naa kundani ta'an'

ka ndo'. 11 Te kaka naa xika' ndo' ña ndiee' maní' ndo' xiin' sakuu' ne yivi'. Te xa'a' ña ka'án kuachī nuu' mii' kuiti' ndo' chuun' xa'a' ndo'. Te sachuun' ndo' xiin' nda'a' mii' ndo' te kuitaku ndo' saq nii' ni ka'án chuun' ndu xiin' ndo' kii' ni jaan'. 12 Te koto ka'nu' ne ini xini Jesús ndo'ó kii' kuni ña xaa' ndo' ña jaan', te kōtijn ndiaa ndo' ndee iin ne yivi'.

So'ō saq a kivi' ña nandīko' xto'ō e'

13 Ñani ta'an' ndu, kuní ndu ña kuni ndo' saq ndo'o' ne xa ni xi'i, te küsuchi' ini ndo' xa'a' ña ndee naa xaa' ne ndiatu' ini ña kundīee ña mii' ndu'u' Ndiosí. 14 Kuachī ndii kandixa' e' ña ni sanatiaku Ndiosí Jesús, te sakan' tu sanatiaku a ne ni xi'i, ne ini xini Jesús, te nduiin ña xiin' a ndivi'. 15 Sakan' na kuii' ka'án ndu xiin' ndo' vitin ña ni ka'an xto'ō e' xiin' ndu ndii. Yoo', ne tiaku kii' nandīko' a ndii, kī'in ichi' e' nuu' ne xa ni xi'i jaan'. 16 Kuachī ndii mii' xto'ō e' Jesús keta ndee ndivi' ka'án chuun' ti'e' a xiin' tachi' yu'u' a, te ka'an ti'e' tu iin ángele kuu' nuu', te nde'i ti'e' tu iin ndachuun' Ndiosí. Te ne ni xi'i, ne ini xini Cristo ndii, xi'na ka ña natiaku kii' sakan'. 17 Sakan' te yoo', ne tiaku kii' sakan', ne ni ndoo ka ndiee' ndii, iin xita' inga' tjo' Ndiosí yoo' xiin' ne jaan', te ku'un e' nuu' viko', te nduiin e' xiin' xto'ō e' tein tachi'. Te sakan' kundīee e' xiin' a ndee ndi'i' ni kivi'. 18 Xa'a' a jaan' na kuii' sandieni ta'an' i'in ndo' xiin' tu'un yo'o'.

5

1 Ñani ta'an' ndu, kuní a ña ka'an i xiin' ndo' amaā kuiti' nandīko' xto'ō e' Jesús, ni ndee kuni tu a ka'an i xiin' ndo' saq kuiti' xka'ndia a. 2 Kuachī ndii xa xini kaxi' ndo' ña kii' xaa kivi' ña nandīko' xto'ō e' ndii, iin xaa ki'i' kuiti' a ndee naa xaa' iin te kui'na' ñuu. 3 Kii' ka'án ne yivi' ndii: "Ndiee' maní' e', te kōo' a yoo", kachi ña, sakan' te iin kixin kuiti' ña sandoñu'u' ña'a' ndee naa iin kuaxi kuiti' ña ndo'o' iin ña'a' kii' xito' sakaku' a'. Te kōo' a kuvī saq ña, te kaku ña. 4 Ndisu ndo'ó, ñani ta'an' ndu ndii, yoo sa'vi ini ndo' xa'a' kivi' jaan' te tīin nianí a ndo'ó ndee naa tiin' nianí te kui'na' ne yivi'. 5 Sakan' ña sakuu' ndo'ó ndii, xa

tuvi' nuu' nimá ndo' xaa' ñu'u Ndiosí, te xika' ndo' ndee naa iin ke'in' nduu' a. Te ndüu' e' ndee naa ne xika' ñuu, ni ndee ndüu' tu e' ne xika' iin yaví. ⁶ Sakan' na kuii' täxi' e' ña koo sa'ví iní e' xa'a' kivi' jaan' naa xaa' ne iní xini Jesús, süu' jaan' ndii koo tu'va e' xa'a' a, te koo ñu'u' iní tu e'. ⁷ Kuachí ndii, ne yoo sa'ví iní xa'a' kivi' jaan' ndii, kixín ña ñuu, te xi'i' tu ña vino ñuu, te xini ña. ⁸ Ndisu yoo', ne xa tuvi' nuu' nimá xaa' ñu'u Ndiosí ndii, kuní a ña koo ñu'u' iní e', te tiasi ña iní e' xini e' Jesús yoo', xiin' ña ndani ta'an' e'. Te ña ndiatu' iní e' sakakú Jesús yoo ndii, nduu' a ndee naa ti'e' ña kasi xini' e'. ⁹ Kuachí ndii, süu' ni nakaxin Ndiosí yoo' te sando'o' a yoo', süu' jaan' ndii ni nakaxin a yoo' te sakakú a yoo' xa'a' ña ni xaa xto'o' e' Jesucristo, ¹⁰ ña ni xi'i' a xa'a' e', te kundíee inga' e' xiin' a naa' ni xi'i' e' uun naa' tiaku e'. ¹¹ Sakan' na kuii' sandieni ta'an' i'in ndo', te chindíee' ta'an' tu ndo' ña ku'nu ka' ndo' nuu' ichi' Jesús naa xa' xaa' ka' ndo'.

Ndiaa yu'u' Pablo ne iní xini Jesús saa kuní a kaka' ña

¹² Ñani ta'an' ndu, ka'an nda'vi ndu xiin' ndo' ña koto ka'nu' ndo' ne xachuun' u'vi' tein' ndo' chuun nuu' xto'o' e', ña xito' ña ndo'ó, te sania'á tu ña ndo'ó ña ndikún ndo' ichi' a. ¹³ Te tjin' ka'nu' va' ndo' ne jaan', te kundani va' tu ña'a' ndo' xa'a' chuun ña xaa' ña. Te kundíee' maní' xiin' ta'an' ndo'. ¹⁴ Ñani ta'an' ndu, ka'an nda'vi tu ndu xiin' ndo' ña kaní kuento ndo' ne suxan', te sandieni tu ndo' ne nuu' nimá, te chindíee' ni tu ndo' ne itia' iní, te sakan' tu kuie kuu iní ndo' xiin' sakuu' ne yivi'. ¹⁵ Chuun xa'a' va' ndo' ña ndee iin ndo' sanandiko' ña ña'a xa'a' ña ña'a ña xaa' ne yivi' xiin' ndo', süu' jaan' ndii kaka' ndo' xaa' ndo' ña va'a xiin' ta'an' ndo', te iin kachi tu saa ndo' a xa'a' sakuu' ne yivi'.

¹⁶ Kuatia' na kuatia' iní ndo'. ¹⁷ Te ka'an na ka'an ndo' xiin' Ndiosí. ¹⁸ Te taxi' na taxi' ndo' ña chindani a xa'a' sakuu' ña ndo'o' ndo'. Kuachí ndii ña jaan' nduu' ña kuní Ndiosí saa e' xa'a' a ña iní e' xini e' Cristo Jesús.

¹⁹ Tiasi ndo' ña kuni saa Espiritu Santo.

²⁰ Te sanuu' tu ndo' ña ka'an tiakú ne

yivi' xaa' Espiritu Santo jaan'. ²¹ Ndisu sakuaan ndi'i ndo' a te kuní ndo' naa' Espiritu Santo jaan' nduu' ña saka'an tiakú ne yivi' jaan' uun süvi' a. Te ña va'a kujti' natjin ndo'. ²² Te na kuxioo tu ndo' nuu' sakuu' nuu' ña ña'a.

²³ Na taxi' na Ndiosí ña maní' koo xiin' ndo', te na ndasandoo ndi'i xachi' a ndo'ó. Te sakan' taxa'a a kanii' ndo', naa kuu' espíritu ndo', xiin' nimá ndo', xiin' ñu'u' nde'i ndo', te koo' ndee iin xa'a' ña tjin kuachí a ndo'ó kii' nandiko' xto'o' e' Jesucristo. ²⁴ Sakan' ña Ndiosí, ña ni kana yoo' ndii, xachuun' ndaku a te saxinú a sakuu' ña jaan'.

Ndeji' Pablo ne iní xini Jesús

²⁵ Ñani ta'an' ndu, ka'an ndo' xiin' Ndiosí xa'a' ndu. ²⁶ Chito nuu' ta'an' sakuu' ndo' kuenta Jesús, te xiin' ña jaan' nakuatu' ta'an' ndo'. ²⁷ Ka'an chuun' i nuu' ndo' saa kuní xto'o' e' ña ka'vi ndo' tutu yo'o' nuu' sakuu' ñani ta'an' e'. ²⁸ Te na sañu'u' na xto'o' e' Jesucristo ndo'ó. Sakan' na kunduu' a.

Tutu ña uvi ña ni ke'i San Pablo kua'an nda'a' ne iní xini Jesús, ne ndiee' ñuu Tesalónica

Ti'vi' ra cha'an' nia

¹ Yu'u Pablo, xiin' Silvano, xiin' Timotee ndii, ti'vi' ndu cha'an' ndo'ó, ne ndiee' ñuu Tesalónica, ne nakayá xa'a' yuva' e' Ndiosí xiin' xa'a' xto'o e' Jesucristo. ² Na sañu'u' va na a ndo'ó, te na taxí tu a ña maní koq xiin' ndo'.

Taxi' Pablo ña chindani Ndiosí, te ka'an tu ra ña sando'o' a ne sando'o' ne ndikún ichi' a

³ Ñani ta'an' ndu, kuní a ña taxí ndu ña chindani Ndiosí sakuu' ichi' xa'a' ndo'. Xata'an saa ndu sakan', kuachi ndii kua'an kuanu' te kua'an kuanu' ña iní ndo' xini ndo' Jesús, xiin' ña ndani ta'an' ka ndo' i'in kivi' kua'an. ⁴ Xa'a' a jaan' na ka'an kuatia' ndu nuu' i'in ti'vi, ne nakayá xa'a' Jesús, saa kundieni ndo' nuu' sakuu' nuu' ña sando'o' ne yivi' ndo'ó, xiin' sakuu' nuu' ña xandi' nia xiin' ndo'. Te ka'an tu ndu saa vi' iní ndo' xini ndo' Jesús kii' ndo'o' ndo' sakan'.

⁵ Te xa'a' a ña kundieni ndo' ña ndo'o' ndo' jaan' ndii, nia'a a ña xachuun' ndaku Ndiosí, te xata'an kundiee' ndo' mii' xa'ndia chuun' a, sakan' na ndo'o' ndo' xa'a' ña jaan' vitin. ⁶ Te xa'a' a ña xachuun' ndaku Ndiosí ndii, sando'o' a ne sando'o' ndo'ó jaan'. ⁷ Te ndo'ó, ne ndo'o' vitin ndii, taxí a ña ndiee' ndo' xiin' ndu kii' satuví xiin' mii' xto'o e' Jesús ndee ndivi' xiin' kua'a' ángele, ña xika' nuu' nuu' a. ⁸ Te kixin a tein ñu'u ndatin, te sando'o' a sakuu' ne xini yoo Ndiosí, ne ni kandixa' tu'un va'a xa'a' xto'o e' Jesucristo. ⁹ Ne jaan' ndii, kundo'o nia ndee ndi'i ni kivi' saa a kii' sakan', te taxí a ña kundiee nia xiin' a. Ni ndee taxí tu a kundiee nia nuu' ña ndiee' ndatun' koo' chukuu' a. ¹⁰ Sakan' saa a kii' xaa kivi' ña nandiko' a jaan', te koto ka'nu' ña'a' sakuu' ne nduu' kuenta a, te nandaní tu nia kuní ña'a' nia. Te kundiee tu ndo'ó

ikan' xiin' ne jaan' xa'a' a ña iní ndo' xini ndo' ña ni ndiee' yu'u' ndu nuu' ndo'.

¹¹ Xa'a' a jaan' na ka'an te ka'an ndu xiin' Ndiosí xa'a' ndo' te kunduu' ndo' ne xata'an xa'a' chuun' ña ni kana a ndo'ó, te xiin' ña ndiee' a na saxinú a ña va'a ña kuní ndo' saa ndo', xiin' ña va'a ña xaa' ndo' xa'a' a ña iní ndo' xini ndo' Jesús. ¹² Te xiin' ña xaa' ndo' jaan' natijn xto'o e' Jesucristo ña tiin' ka'nu' ña'a' ne yivi', te natijn tu ndo'ó ña tijn ka'nu' jaan' xa'a' a ña kundani mii' Ndiosí xiin' xto'o e' Jesucristo ndo'ó.

2

Xi'na ka te nia'a kixin, sakan' te kixin Jesús

¹ Te vitin ka'an ndu xiin' ndo' xa'a' ña nandiko' xto'o e' Jesucristo xiin' xa'a' saa nata'an' e' xiin' a. Ñani ta'an' ndu, xikan' ndu nuu' ndo' ² ña taxí ndo' ña sandi'ni ne yivi' ndo'ó, ni ndee küyi'vi tu ndo' saa nia naa' ka'an nia ña ni satuví Espiritu Ndiosí nuu' nia ña xa ni kixin tukuu' xto'o e' Jesús, uun naa' ka'an ndoso' nia ña jaan', uun naa' ka'an nia ña ni natijn nia iin tutu nda'a' ndu'u ña ka'an xa'a' ña jaan' ndii. ³ Taxí ndo' kuní xa'an' ndee iin ne yivi' ndo'ó xiin' ndee ka nuu' ña xini xa'an'. Kuachi ndii, kii' kuní ka xaa kivi' jaan' ndii, xi'na ka kivi', ña nakuita tei' kua'a' va ne yivi' nuu' Ndiosí, xaa, xiin' ña tuvi te xaa' kuenta kuu' tu'un ndei' Ndiosí. Te jaan' ndii, te xa yoo ndoñu'u' xachi' nduu' ra. ⁴ Kuachi ndii xikuita'nu' ra nuu' sakuu' ña ka'an ne yivi' nduu' ndiosí, xiin' nuu' sakuu' ña xaka'nu' ne yivi', te ndee tixin yukun' ka'nu' Ndiosí nda'ni ra kundu'u' ra, te ka'an ra ña xa Ndiosí nduu' mii' ra. ⁵ Te naka'an' ndo' ña xa ni ka'an i xiin' ndo' xa'a' te jaan' kii' ni ndu'u' i tein ndo'. ⁶ Xini kaxi' ndo' ña yoo iin ña nakasi te jaan' te satuví xiin' mii' ra ndee kii' xaa kivi' ña kuní a saa ra ña jaan'. ⁷ Kuachi ndii xa ni xa'a' xachuun' ña ndiee' ña ndiva'a, ña yoo si'e jaan', ndee ña kuní kundia'a ndi'i ña nakasi ña'a' kujiti' te tuvi a. ⁸ Te sakan' te tuvi te xaa' kuenta kuu' tu'un ndei' Ndiosí jaan', te xto'o e' ndii, ka'ni' ña'a' a xiin' tachí' yu'u' a, te sandoñu'u' xachi' ña'a' a xiin' ndiee' ndatun' koo' chukuu' a ña

kixin xiin' a. ⁹ Te kij' tuvı te jaan' ndii, ña ndıva'a sakuıso' chuun' ña'a' te saa ra kua'a' nuu' chuun ka'nu' siki', xiin' kua'a' ña nia'á siki', xiin' kua'a' ña vixi siki' ña nandanı ne yivi'. ¹⁰ Te tijn ra sakuu' nuu' ña xini xa'an' kını va, te kını xa'an' ra ne kua'an' ichi' vı'e ndıaya' xa'a' a ña nı kını nıa kandıxa' nıa ña ndıxa te kaku nıa nuu' kuachı nıa. ¹¹ Xa'a' a jaan' na tı'vi' Ndiosı jın ndıee' ña kını xa'an' ndıee' ne jaan' te kandıxa' nıa ña xini xa'an' jaan', ¹² sakan' na katun' Ndiosı sakuu' ne nı kandıxa' ña ndıxa, süu' jaan' ndii nı xtanı ka nıa xaa' nıa ña nıa'a.

Kuıta nı'i e' nuu' ichi' Jesús

¹³ Ndisu ndo'ó, ñanı ta'an' ndu, ne ndanı xto'ó e' Jesús ndii, kını a ña taxı naa taxi' ndu ña chındanı Ndiosı xa'a' ndo', sakan' ña xa nı nakaxın a ndo'ó ndee ña nuu' te kaku ndo' xiin' ña ndıee' Espıritu Santo, ña xaa' sakan', te nduu' ndo' ndıtıa Ndiosı, xiin' ña jını ndo' xini ndo' ña ndıxa. ¹⁴ Xa'a' a jaan' na nı kana Ndiosı ndo'ó xiin' tu'un va'a ña nı ka'an ndoso' ndu nuu' ndo' te kundıee na ndo' mii' ndatun' kaa', mii' yoo xto'ó e' Jesucristo. ¹⁵ Ñanı ta'an' ndu, sakan' na kuıı kuıta nı'i ndo' nuu' ña nı saya'á ndu nuu' ndo', te kaka ndaku tu ndo' nuu' a, naa' nduu' a ña nı ka'an xiin' yu'u' ndu nuu' ndo', uun naa' nduu' a ña nı ke'i ndu nuu' tutu.

¹⁶ Te mii' xto'ó e' Jesucristo xiin' yuva' e' Ndiosı, ña nduu' ña ndanı yoo', te nı taxı mii' a ña saki'vı a yoo' ndee ndi'i' nı kivi', te nı taxı tu a ña ndıatu' jını va'a e', ¹⁷ na sandıeni na tu a nimá ndo', te chındıee' tu a ndo'ó xiin' sakuu' ña va'a ña saa ndo', uun ña ka'an ndo'.

3

Xikán Pablo ña ka'an nıa xiin' Ndiosı te kiku ka tu'un a

¹ Ñanı ta'an' ndu, mii' ndi'i' ndoso' yo'o' ka'an ndu xiin' ndo' ña ka'an va ndo' xiin' Ndiosı xa'a' ndu te yachi kiku tu'un va'a xa'a' xto'ó e', te natıın ka'nu' ne yivi' a ndee naa nı natıın ndo'ó a. ² Te ka'an tu ndo' xiin' Ndiosı ña sakakú a ndu'u nuu' ne nıa'a. Kuachı ndii süu' sakuu' ne yivi' jını xini Jesús. ³ Ndisu xto'ó e'

ndii, xachuun' ndaku a, ña jaan' na kuıı sandıeni a ndo'ó, te koto tu a ndo'ó nuu' ña ndıva'a. ⁴ Te xa'a' a ña jın nduu' e' xiin' xto'ó e' Jesús ndii, jını ndu ña saxinú ndo' ña nı ka'an ndu xiin' ndo', te kua'an' naa kua'an' ndo' ña saxinú ndo' ña jaan'. ⁵ Te na chındıee' xto'ó e' ndo'ó, te kundanı ka ndo' ne yivi' saa nıı' ndanı Ndiosı sakuu' e', te na taxı tu a ndıee' ndo', te sandıeni xiin' mii' ndo' nuu' tundo'ó' naa nı xandıeni xiin' mii' Cristo nuu' ña nı ndo'ó a.

Ka'an Pablo ña kını a sachuun' e' te kuıaku e'

⁶ Ñanı ta'an' i, xiin' ña ndıee' xto'ó e' Jesucristo ka'an' chuun' ndu xiin' ndo' ña kuıın' ndo' nuu' sakuu' ne suxan', ne ndıkın' ichi' Jesús, ne xıka' saa nı sanıa'á ña'a' ndu. ⁷ Kuachı ndii xini mii' ndo'ó saa kundıkun ndo' xata' ña nı xaa ndu kii' nı yoo ndu xiin' ndo', nı nduu' ndu te suxan' kii' sakan'. ⁸ Te nı ndee nı xaxı' so'ó ndu ña'a' ndee jın ne yivi', süu' jaan' ndii nduvi' xiin' ñuu nı xachuun' u'vı ndu, sakan' ña nı kını ndu sando'o' ndu ndee jın ndo'ó. ⁹ Nı xaa ndu sakan' tee' ndee xata'an' ña taxı ndo'ó ña xaxı' jaan' kaxı' ndu. Ndisu nı kını ndu sakan' te kundıkun ndo' ichi' ña nı nıa'a ndu jaan'. ¹⁰ Kuachı ndii sakan' tu kii' nı yoo ndu xiin' ndo' ndii, nı ka'an' chuun' ndu ña naa' yoo ka kını sachuun' ndii, na küxi tu nıa. ¹¹ Kuachı ndii nı xını ndu kuento ña yoo sava ne suxan' tejn ndo', te kını sachuun' nıa ndee jın nuu' chuun, süu' jaan' ndii chı'ni' xiin' mii' nıa nuu' ña xaa' tuku ne yivi' mii' koo' kana' ña'a'. ¹² Te ne jaan' ndii, ka'an' chuun' ndu xiin' nıa, te kani tu ña'a' ndu kuento xa'a' a ña nı sakuıso' chuun' xto'ó e' Jesucristo ndu'u, ña na sachuun' manı' nıa, te kuıaku nıa. ¹³ Te ndo'ó, ñanı ta'an' ndu, na xıvi ndo' ña xaa' ndo' ña va'a.

¹⁴ Saa ndo' kuenta naa' yoo sava ne kını kandıxa' ña ka'an' ndu nuu' tutu yo'o', te kı'ın ta'an' ndo' xiin' nıa, sakan' te kuka'an' nuu' nıa xa'a' ña xaa' nıa jaan'. ¹⁵ Ndisu kundası' ña'a' ndo', süu' jaan' ndii ka'an' manı' ndo' xiin' nıa xa'a' a ña ne jını xini xto'ó e' xiin' e' nduu' nıa.

Tı'vi' Pablo cha'an' so'ó ndi'i'

¹⁶ Tẹ xto'ọ e', ña taxi' ña manj', na taxi na ña manj' a kọọ xiin' sakuu' ndo' saā kivi' xiin' amaa ka. Tẹ na kọọ na a xiin' sakuu' ndo'. ¹⁷ Yu'u, tẹ nduu' Pablo, ke'i i xiin' nda'a' mji' i cha'an' ndo'. Sakan' xaa' i xiin' sakuu' tutu ña ke'i i te nia'á i ña yu'u ni ke'i i a. Sakan' ke'i yu'u. ¹⁸ Na sañu'u' na xto'ọ e' Jesucristo sakuu' ndo'ó. Sakan' na kunduu a.

Tutu nuu' ña ni ke'i San Pablo kua'an nda'a' Timoteo

Ti'vi' ra cha'an' ra

¹ Yu'u nduu' Pablo, te Jesucristo ni tjanu' yu'u te sania'á i ichi' a, sakan' ña Ndiosí, ña ni sakakú yoo', xiin' Jesucristo, ña ndiatu' iní e' xa'a', ni sakuiso' chuun' yu'u. ² Ti'vi' i cha'an' un', Timoteo, te nduu' un' ndee naa si'e i xa'a' a ña iní inga' e' xini e' Cristo. Na sañu'u' na yuva' e' Ndiosí xiin' xto'o e' Cristo Jesús yo'ó, te na kuvita iní a xa'a' un', te na taxí tu a ña maní' koq xiin' un'.

Ka'an Pablo ña kuni a kotq xiin' mi' e' nuu' ne sania'á ña xini xa'an'

³ Kii' ni ketá i kua'an i ñu'u' Macedonia ndii, ni ka'an nda'vi i xiin' un' ña ndoo un' ñu'u' Éfeso te ka'an chuun' un' xiin' sava te sania'á ña xini xa'an' ña na saiin kuiín ra ña jaan'. ⁴ Te na saiin kuiín tu ra ña sania'á ra kuento yata', uun ña natava' ra kuenta yoo ni nduu' ichi' yata' ne yivi', ña koo' kivi' ndi'i. Kuachí ndii kuento kuiti' sakani ta'an' ña jaan' ne yivi', te taxí a ña kua'nu e' nuu' ña iní e' xini e' Jesús. ⁵ Te ni ka'an chuun' i ña jaan' xiin' un' te sania'á un' ne yivi' ña ndani ta'an' e', xiin' ña ndoo koq nimá e', xiin' ña naá kaxi' tu ña xanini e', xiin' xa'a' ña iní xna'a e' xini e' Jesús. ⁶ Te xa ni kuxioo sava te yivi' nuu' ña jaan', te ndee xa nuu' xa'a' ña kuasa' kuni kuiti' kani' ta'an' ra kuento. ⁷ Te kuni kunduu' ra te sania'á tu'un ndei' Ndiosí, kachi' mii' ra, ndisu ndee kundani ra ña ka'an tu'un ndei' jaan' ni ndee ña sania'á ndituní va ra.

⁸ Ndisu yoo' ndii, xini e' ña ña va'a nduu' tu'un ndei' jaan' naa xachuun' ndaku e' xiin' a. ⁹ Te xini tu e' ña süu' yoo tu'un ndei' jaan' xa'a' ne xachuun' ndaku, süu' jaan' ndii yoo a xa'a' ne xka'ndiá ndoso' a, xiin' xa'a' ne xaso' nuu' a, xiin' xa'a' ne xaa' ña kuni Ndiosí, xiin' ne xtani saa kuachí, xiin' ne xito' ka'nu' Ndiosí, xiin' ne xa'nú tu'un ndei' Ndiosí, xiin' ne xa'ni' yuva' si'i' mii' ña,

xiin' sakuu' inga ne xa'ni', ¹⁰ te yoo tu a xa'a' ne kumi' musa, xiin' xa'a' te yivi', te kandu'u' xiin' inga te yivi', xiin' xa'a' ne xiko' ne yivi', xiin' xa'a' ne vixí, xiin' xa'a' ne ndiee' yu'u' xiin' ña vixí, xiin' xa'a' ndee ka ña kani' ta'an' xiin' ña ndixa, ña sania'á e' xa'a' Jesús, ¹¹ ña nakuitá xiin' tu'un va'a ndatun' koo' chukuu', ña ka'an xa'a' Ndiosí, ña xata'an tjin ka'nu' e', ña ni sakuiso' chuun' yu'u te ka'an ndoso' i tu'un jaan'.

Ka'an Pablo ña ni kuvita iní Jesús xa'a' ra, te ni sakuiso' chuun' ña'a' a

¹² Taxi' i ña chindani xto'o e' Cristo Jesús, ña taxi' ndiee' i, sakan' ña ni xini a ña te xachuun' ndaku nduu' i, te ni sakuiso' chuun' a yu'u. ¹³ Tee' ndee ni nduu' i te kania'a xa'a' a, te ni nduu' tu i te xandi' xiin' ne iní xini ña'a', te ni nduu' ni tu i te tei' nuu' a kii' sakan', ndisu ni kuvita iní a xa'a' i, sakan' ña ni kandixa' ña'a' i, te ni ndee ni kundani tu i ña ni xaa' i. ¹⁴ Ndisu xa'a' a ña ndani kua'a' mii' xto'o e' Ndiosí yu'u, na ni taxí a ña iní i xini ña'a' i, xiin' ña ndani i ne yivi' xaa' Cristo Jesús. ¹⁵ Ña ka'an i yo'o' ndii, ña ndaku nduu' a, te xata'an ña natijn sakuu' ne yivi' a: ña ni kixin Cristo Jesús jin yivi', te sakakú a ne ndiso' kuachí, te yu'u nduu' te nuu', te ni ndiso' kua'a' ka kuachí te ni sakakú a. ¹⁶ Ndisu xa'a' a jaan' na ni kuvita iní Ndiosí xa'a' yu'u, te ndiso' kua'a' ka kuachí, te ni nia'a' Cristo Jesús xiin' i sakuu' ña kuie kuu' iní a. Te ni nia'a' tu a ña naa' iní ne yivi' kuni ña'a' nia' ndii, taxí a kivi' nuu' ña koo' kivi' ndi'i' nda'a' nia' naa ni xaa' a xiin' yu'u. ¹⁷ Te na natijn na Ndiosí sakuu' ña tiin' ka'nu', xiin' sakuu' ña xaka'nu' ña'a' e' ndee ndi'i' ni kivi'. Te ña jaan' nduu' ña xa'ndia chuun' kuu' nuu' ndee ndi'i' ni kivi'. Te koo' kivi' kuví a, te ndee jin ne yivi' kuví kuni nduchi' nuu' ña'a', te ña jaan' kuiti' nduu' Ndiosí. Sakan' na kunduu' a.

¹⁸ Timoteo kua'a' mii' i, ña yo'o' sakuiso' chuun' i yo'ó, ña nakuitá xiin' ña ni ka'an tiakú ra xa'a' un' saa'. Sakan' na ña jaan' na kunduu' ndiee' un' te kunta'an' naa kunta'an' va'a un' xiin' ña nia'a. ¹⁹ Te na kunduu' tu a ndiee' un' te kulin ni' un' xiin' ña iní un' xini un' Jesús, te kuna

kaxi' tu in̄i un'. Sakan' ña sava ne ndikún ichi' Jesús, ne n̄i xaa' ña jaan' ndii, n̄i sana n̄a nuu' ña in̄i n̄a jaan' ndee naa tundo' kij' kani ta'an' nu'. ²⁰ Sakan' n̄i xka'ndia a xiin' Himeneo xiin' Alejandro. Sakan' na n̄i sanakua'a ña'a' i nda'a' ña ndiva'a te kundani ra ña va'a kanja'a ra xa'a' Ndiosí.

2

Va'a ka ña ka'an e' xiin' Ndiosí xa'a' sakuu' ne yivi'

¹ Ña yo'o' xikán i nuu' un' vitin ña ka'an nda'vi un' xiin' Ndiosí xa'a' sakuu' nuu' ne yivi', te kakan tu un' nuu' a xa'a' n̄a. Te ka'an un' xiin' a xa'a' n̄a, te sakan' tu tax̄i un' ña chindani a xa'a' n̄a. ² Sakan' tu saa un' xa'a' te xa'ndia chuun', te ka'nu' koo' chukuu', xiin' xa'a' sakuu' te kumi' ndiee', te kuv̄i kundiee man̄i' e' iin yivi', te kund̄i n̄i nimá e', te xaa' e' ña kuní Ndiosí, te kuu kaxi' tu e' xiin' ne yivi'. ³ Sakan' ña ña jaan' nduu' ña va'a, ña xtani Ndiosí, ña n̄i sakakú yoo'. ⁴ Kuach̄i ndii kuní Ndiosí ña kaku sakuu' ne yivi' nuu' kuach̄i n̄a, te kuní tu a ña nat̄iin n̄a ña ndixa xa'a' a. ⁵ Sakan' ña yoo iin ndaa' kūiti' Ndiosí, te yoo iin ndaa' kūiti' tu ña xikui'ní xa'a' sakuu' ne yivi' nuu' a. Te ña jaan' nduu' Jesucristo, ña nduu' tu te yivi', ⁶ ña n̄i sanakua'a kivi' ñuu a te n̄i xi'i a, te nduu' a ya'vi xa'a' kuach̄i sakuu' ne yivi'. Te n̄i xka'ndia sakuu' ña jaan' kivi' ña n̄i ch̄ituní m̄ii' Ndiosí. ⁷ Xa'a' a jaan' na n̄i sakuiso' chuun' Jesús yu'u, te sania'á i ichi' a nuu' ne tuku', te ka'an ndoso' i tu'un a, te sania'á tu i ña jaan' te in̄i ne jaan' kun̄i ña'a' n̄a, te kun̄i tu n̄a ña ndixa. Te süu' xini xa'an' i ña ndixa ka'an i xa'a' Cristo.

Ka'an Pablo xa'a' te yivi' xiin' xa'a' ña'a'

⁸ Sakan' na kuii' kuní i ña mii' ka ka'an te yivi' xiin' Ndiosí ndii, na ndani'i ra nda'a' ra xiin' ña ndoo nimá ra, te na n̄asaa' ra, te n̄i ndee kani' ta'an' tu ra kuento.

⁹ Te kuní tu i ña ña'a' ndii, xaku t̄io' nat̄axi xiin' m̄ii' n̄a kij' ni'nu' n̄a toto, te kuní i ña kuu' kaxi' n̄a xiin' toto n̄a te nia'a n̄a ña xakuita' n̄a te yivi', n̄i ndee

s̄atiin ndatun' tu n̄a ixi' xini' n̄a, n̄i ndee kü'un tu oro nda'a' n̄a, te n̄i ndee kü'un tu yuu' ndatun', ña nani' perla, sukun' n̄a, n̄i ndee kü'nu tu n̄a toto ya'vi va. ¹⁰ Süu' jaan' ndii va'a ka kund̄i n̄i n̄a ña saa n̄a chuun va'a, ña nakuitá xiin' ña ndiee' yu'u' ña'a', ña' xito' ka'nu' Ndiosí. Te ña jaan' kunduu' ndee naa ña nat̄axi xiin' m̄ii' n̄a. ¹¹ Te kuní tu i ña koo tax̄in' yu'u' ña'a' kij' sania'á te yivi' tu'un Ndiosí, te na koto ka'nu' n̄a ña xaa' ra jaan' kundiee tax̄in' n̄a. ¹² Te tax̄i' i ña sania'á ndee iin ña'a', te n̄i ndee tax̄i' tu i ña v̄iko ni'i' n̄a te yivi'. Va'a ka koo tax̄in' yu'u' n̄a. ¹³ Kuach̄i ndii xi'na ka n̄i xa'a Ndiosí Adán, sakan' te n̄i xa'a a Eva. ¹⁴ Te n̄i x̄inj xa'an' ña ndiva'a Adán jaan', süu' jaan' ndii, n̄i x̄inj xa'an' a Eva, sakan' te n̄i nama a nuu' kuach̄i. ¹⁵ Ndisu ña'a' ndii, sakakú ña'a' Ndiosí xa'a' a ña yoo si'e a' naa' iin' n̄i' a' nuu' ña in̄i a' xini a' Jesús, xiin' ña ndani a' ne yivi', xiin' ña xika' a' saa kuní Ndiosí kūiti', xiin' ña kaka kaxi' a'.

3

Yo'o' ka'an Pablo saa kuní a kuu te xito' ne nakayá xa'a' Jesús

¹ Ka'an ne yivi' ña naa' kuni kunduu' yoo ka te xito' ne nakayá xa'a' Jesús ndii, ña ndaku nduu' a, ña iin chuun va'a ndioo' in̄i ra xa'a'. ² Ndisu iin te xito' ne nakayá xa'a' Jesús ndii, kuní a ña kunduu' ra te koo' ndee iin xa'a' ña kuv̄i t̄iin kuach̄i ña'a' ne yivi', te kuní tu a ña kunduu' ra te iin ndaa' kūiti' ña' si'i, te kuní tu a ña koo ñu'u' in̄i ra, te kuní tu a ña kuu' kaxi' ra, te kuní tu a ña xito' ka'nu' ña'a' ne yivi', te kuní tu a ña nat̄iin va'a ra ne yivi' vi'e ra, te kuní tu a ña koo tu'va ra te sania'á ra. ³ Te kuní a ña kunduu' ra te xinj, te kuní tu a ña kunduu' ra te kui'e, te kuní tu a ña kunduu' ra te ndioo' in̄i va xa'a' xu'un'. Süu' jaan' ndii kuní a ña kunduu' ra te va'a nimá, te kaka man̄i' tu ra xiin' ne yivi'. ⁴ Te na kunduu' ra te xa'ndia chuun' va'a vi'e m̄ii' ra, te na sania'á va'a ra si'e ra, te kunduu' n̄a ne so'o, te koto ka'nu' ña'a' n̄a. ⁵ Kuach̄i ndii, naa' kuv̄i ka'ndia chuun' va'a iin te yivi' t̄ixin vi'e m̄ii' ra ndii, ¿saa tu kuv̄i ka'an chuun' ra nuu' ne

nakayá xa'a' Jesús, na sakan'? ⁶ Kuní tu a ña kunduú ra ñin te sakan' xa'a' ndikún ichi' Jesús, koto ka sachié xiin' mii' ra, te nama ra, te kundo'o ra saa Ndiosí naa ni ndo'o ña ndiva'a xa'a' a ña ni xachié xiin' mii' mii' a. ⁷ Te kuní tu a ña kunduú ra ñin te ka'an va'a ne ñini xini Jesús xa'a', sakan' te ni'i' ne yivi' ña kanja'a ña xa'a' ra, te viku'un ra saa ña ndiva'a jaan'.

Saa kuní a kuú te chindiee' ne nakayá xa'a' Jesús

⁸ Te te chindiee' ta'an' xiin' te xito' ne nakayá xa'a' Jesús ndii, kuní a kunduú ra ñin te ka'an va'a ne yivi' xa'a', te kuní tu a ña ndatu'un' ndaku ra, te kuní a ña kō'o kua'a' ra vino, ni ndee ndiōo' tu ñini ra ña ki'in kua'a' ra xu'un' nda'a' ne yivi' xiin' ña xini xa'an'. ⁹ Te kuní a ña kaka naa kaka ra taxa'a ra ña ni satuví Ndiosí nuu' e' xa'a' a ña ñini e' xini e' Jesús. Te kunaa va'a nimá ra kij' xaa' ra ña jaan'. ¹⁰ Ndisu ña nuu' ndii, kuní a ña kuni e' saa xika' ra, te naa' kōo' ña kuví tijn kuachí e' ra ndii, sakan' te kuví kunduú ra te chindiee' jaan'. ¹¹ Sakan' tu ña' si'i' ra ndii, kuní a ña kunduú a' ña' ka'an va'a ne yivi' xa'a'. Te kuní tu a ña kanja'a a' xa'a' ne yivi'. Süu' jaan' ndii kuú kaxi' a', te kaka ndaku a' xiin' sakuu' ña xaa' a'.

¹² Te chindiee' ne nakayá xa'a' Jesús jaan' ndii, kuní a ña kunduú ra te ñin ndaa' kujti' ña' si'i'. Te kuní tu a ña kunduú ra te xa'ndia chuun' va'a nuu' si'e ra xiin' tixin vi'e ra. ¹³ Sakan' ña te chindiee' va'a ndii, xito' ka'nu' ña'a' ne ñini xini Jesús, te kua'an ku'a'nu' ka tu ña ñini ra xini ra Cristo Jesús.

Ña yo'o' nduu' ña ndixa ña kandixa' e'

¹⁴ Ke'i i ña yo'o' nuu' tutu tee' ndee ndiatu' ñini i ña xaa yachi i mii' yoo un'. ¹⁵ Sakan' te naa' kuú kuachí i ndii, kuni un' saa kuú un' vi'e Ndiosí mii' nakayá ne yivi' xa'a' Ndiosí tiaku, ne taxi' ndiee' xa'a' ña ndixa, te nduu' tu ña ndee naa nduyú a. ¹⁶ Xini kaxi' e' ña ña ka'nu' ya'a nduu' ña ndixa, ña ni satuví Ndiosí nuu' e' kandixa' e':
Ni kixin Jesús ñin yivi' nduu' a ñin te yivi', te Espiritu Santo ni nia'a ña ña xachuun' ndaku nduu' a,
te ni xini tu ña'a' ángele,

te ni ka'an ndoso' te yivi' xa'a' a nuu' ne tuku',
te ni kandixa' ña'a' ne yivi' ñin yivi',
te ni natiin ña'a' Ndiosí ndivi' mii' ndatun' va' kaa'.

4

Sakuni' tu'un Pablo ne ndikún ichi' Jesús xa'a' ne sania'a' ña xini xa'an'

¹ Ndisu ka'an kaxi' Espiritu Santo xiin' e' vitin ña nakoo sava ne yivi' ña ndixa xa'a' ichi' Jesús kivi' so'o' ndi'i', te kandixa' ña espíritu, ña xini xa'an', te kundikun ña ña sania'a' ne saka'an ña ndiva'a. ² Te ne sania'a' ña jaan' ndii, ne xini xa'an' xasuvi' xiin' mii' nduu' ña, te ni kuxij' nimá ña nuu' ña ndaku, te ndee sie kúchani ka ña. ³ Te taxi' ka ña ña tunda'a' ne yivi', te taxi' tu ña ña kaxi' ne yivi' sava nuu' ña xaxi'. Ndisu Ndiosí ndii, ni xa'a' a sakuu' ña xaxi' jaan', te kuví kaxi' yoo', ne ñini xini ña'a', ne xa xini ña ndixa, ne taxi' ña chindani a kij' xaxi' e' e. ⁴ Sakan' ña sakuu' ña ni xa'a' Ndiosí ndii, ña va'a nduu' a, te ndee ñin a va'a kundasi' e' naa' taxi' e' ña chindani a kij' natiin' e' ña jaan'. ⁵ Kuachí ndii ku'u'u' a xaa' tu'un Ndiosí, te ku'u'u' tu a kij' ka'an e' xiin' a xa'a' a.

Saa kuní a kuú ñin te xika' nuu' va'a nuu' Jesucristo

⁶ Te naa' sania'a' un' ña yo'o' nuu' ñani ta'an' e' ndii, te xika' nuu' va'a nuu' Jesucristo kunduú un', te xiin' ña ndixa, ña kandixa' e' xa'a' Jesús, ña ni sakuaan un', kua'an ku'a'nu' un', te ndikún un' ña jaan' ndee vitin. ⁷ Xa'a' a jaan' na kuii', natiin' un' kuento ña sanduxin xiin' ña ndatu'un' saka ña'a' xixa. Süu' jaan' ndii koto xiin' mii' un', te saa va'a ka un' ña kuní Ndiosí. ⁸ Kuachí ndii, tee' ndee xito' xiin' mii' e' xiin' ñu'u' nde'i' e' ndii, chindiee' kua'a' a. Te ña xaa' e' ña kuní Ndiosí ndii, chindiee' a nuu' sakuu' ña'a. Sakan' ña chindiee' a yoo' ñin yivi' yo'o' xiin' inga ñin yivi' ña kixin nuu' ku'un e'. ⁹ Te ña ndaku nduu' ña yo'o', te xata'an natiin' sakuu' ne yivi' a. ¹⁰ Xa'a' a jaan' na xachuun' ndiee' u'vi' e', te ndo'o' nimá e', sakan' ña ndiatu' ñini e' xa'a' Ndiosí tiaku,

ña sakakú sakuu' ne yivi', kachí ka vi' yoo', ne iní xini ña'a'.

11 Ña yo'ó' kuní a ka'an chuun' un' nuu' ne yivi', te sivi' tu a kuní a sania'á ña'a' un'. 12 Täxi un' sandiee' kui'e ndee iin ne yivi' yo'ó' xa'a' a ña nduu' un' te sava. Süu' jaan' ndii kunduu' un' te nia'á va'a nuu' ne iní xini Jesús, naa kuu' saa ndatu'un' un', xiin' saa kuu' un', xiin' saa ndan' un' ne yivi', xiin' saa iní un' xini un' Jesús, xiin' saa yoo ndoo nimá un' nuu' Ndiosí xiin' nuu' ne yivi'. 13 Te ña kuní ka xaa i ndii, ka'vi' naa ka'vi' un' tutu Ndiosí nuu' ne yivi', sandieni un' nimá nia, te sania'á tu ña'a' un' ndee xaa i. 14 Te koto un' ña chuun va, ña ni taxi Ndiosí nda'a' un' kij' ni ka'an tiakú te xixa xa'a' un', kij' ni chindiee' ra nda'a' ra xini un'. 15 Te kundin' un' xa'a' chuun jaan', te saxinú ndi' un', sakan' te kuní sakuu' ne yivi' ña kua'an ku'nu un' xiin' chuun ña ni taxi Ndiosí nda'a' un'. 16 Te koto xiin' mii' un', te koto tu un' ña ndixa ña sania'á un', te kuin' ni' un' nuu' ña jaan'. Kuachí ndii, kij' xaa' un' sakan' ndii, sakakú xiin' mii' mii' un', te sakakú tu un' ne xini so'ó' ña ka'an un' jaan'.

5

Ka'an Pablo saa kuní a ku' e' xiin' ne yivi'

1 Kási'e un' nuu' te xixa, süu' jaan' ndii kuie kondia yu'u' ña'a' un' ndee naa yuva' un'. Te te sava ndii, ka'an un' xiin' ra ndee naa ñan' un', 2 te ka'an kuie tu un' xiin' ña' xixa ndee naa xaa' un' xiin' si'i' un', te ka'an kuie tu un' xiin' ña' sava ndee naa xaa' un' xiin' ña' ku'va mii' un', te xiin' nimá ndoo saa un' ña jaan'.

Ka'an Pablo xa'a' ña'a' ne kuaan'

3 Te ña' kuaan', ña' koo' xna'a ne iin kuu' xiin' ndii, kuní a ña chindiee' ña'a' un'. 4 Ndisu naa' yoo iin ña' kuaan', ña' yoo si'e, uun siani' a' ndii, kuní a ña xi'na ka chindiee' nia ña' jaan', saa xata'an saa nia, xa'a' a ña nduu' nia kuenta Jesús, te xiin' ña jaan' sanandiko' nia ña va'a ña ni xaa yuva' si'i' nia xiin' nia. Sakan' ña ña jaan' nduu' ña xtani Ndiosí. 5 Ña' kuaan', ña' iin ndaa' tilu' xna'a ndii, ndiatu' iní a' xa'a' Ndiosí kuiti',

te ka'an a' xiin' a nduvi' xiin' ñuu xikan' a' nuu' a ña chindiee' ña'a' a. 6 Ndisu ña' kuaan', ña' xa xindoó nimá ña saa a' ña kuní iin' mii' a' ndii, tee' ndee tiaku a' ndii, ndee naa' ña' xa ni xi' nduu' a' nuu' Ndiosí. 7 Te ña yo'ó' ka'an chuun' un' nuu' sakuu' ne nduu' kuenta Jesús, sakan' te koo' ndee iin xa'a' ña kuví tijn kuachí ña'a' ne yivi'. 8 Va'a xaa' ne chindiee' ne iin kuu' xiin' nia, te ndii va'a xachi' ka xaa' ne chindiee' ne ndiee' vi'e mii' nia, sakan' ña ne xaa' sakan' ndii, ni ndiko' xata' nia nuu' ichi' Jesús, te kiní ka kuu' nia te sakan' ne iní xini Jesús.

9 Ña' kuaan', ña' nakoso' kivi' mii' nakoso' kivi' ne kuaan', ne kuní a chindiee' ndo' ndii, kuní a ña kumi' a' ya'a ka uní xiko' kuiya, te kuní tu a ña unta' kuiti' ni tunda'a' a'. 10 Te sakan' tu kuní a kunduu' a' iin ña' ka'an va'a ne yivi' xa'a', xiin' xa'a' ña va'a ña xaa' a', naa kuu' ña ni sakua'nu' va'a a' si'e a', te ni natijn va'a tu a' ne yivi' vi'e a', te ni natia a' xa'a' inga ne nduu' kuenta Jesús, te ni chindiee' a' ne suchi' iní, te ni yoo tu'va a' sakuu' ichi', te saa a' sakuu' nuu' ña va'a.

11 Te ña'a' kuaan', ne sava ndii, taxi ndo' nakoso' kivi' nia ikan'. Kuachí ndii, kij' ka'an ndiee' va nimá nia xa'a' te yivi' ndii, saxinú nia kuento ña ni taxi nia nuu' Cristo, te kuní nia tunda'a' tukuu' nia. 12 Te xiin' ña jaan' ndiso' kuachí nia xa'a' a ña ni saxinú nia kuento ña ni taxi nia nuu' a. 13 Te sakan' tu nanduu' nia ne suxan', te xa nuu' vi'e ne yivi' kuiti' xika' ndi'e' nia, te süu' ña jaan' kuiti' xaa' nia, süu' jaan' ndii nanduu' tu nia ne vixi, te chi'ni' xiin' mii' nia mii' koo' kana' ña'a', te ka'an nia ña xata'an ka'an nia. 14 Ña jaan' na kuu' kuní i ña tunda'a' ne jaan', te koo si'e nia, te kumi' nia chuun tixin vi'e nia, te saxinú tu nia a, te koo' ndee iin xa'a' ña kuví ka'an kuachí ne ndasi' yoo' xa'a' e'. 15 Kuachí ndii xa ni kuxioo sava ne kuaan' jaan' nuu' ichi' Jesús, te ndikún nia ña ndiva'a. 16 Sakan' na kuu', naa' iin ne ndikún ichi' Jesús xiin' e' yoo iin ña' kuaan' vi'e nia ndii, kuní a ña chindiee' ña'a' nia, te xaku kua'a' chuun taxi nia nuu' yoo', ne nakaya xa'a' Jesús, sakan' te kuví chindiee' e' ne kuaan', ne iin ndaa' tilu' xna'a.

Ka'án Pablo ña kuní a tjin ka'nu' e' te xixa, te xito' ne nakayá xa'a' Jesús

17 Te xixa, te ni'i' ichi' va'a nuu' ne nakayá xa'a' Jesús ndii, xata'an ña koto ka'nu' ña'a' e', te taxi e' ña kutiaku ra. Te ndii, ña jaan' nduu' ña va'a ka saa e' xa'a' te xixa, te xachuun' ndjee' va ña ka'án ndoso' ra xa'a' ichi' Jesús xiin' ña sania'á tu ra tu'un a. 18 Kuachi ndii yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'án a ndii: "Chü'un ndo' tindaa' yu'u' toro kij' sakoyó ri' ndikin' trigo." Te yoso' tu a ndii: "Te xachuun' ndii, xata'an ki'in ya'vi' ra." Sakan' yoso' a.

19 Naa' tiin' kuachi iin ne yivi' iin te xixa, te xito' ne nakayá xa'a' Jesús ndii, kändixa' un' ña ka'án nja naa' köo' uvi ta'an, uun unj ta'an ne tiin' kuachi ña'a'. 20 Te naa' xaa' naa xaa' yoo ka kuachi ndii, kanj kuento ña'a' un' nuu' sakuu' ne nakayá xa'a' Jesús, te kuyi'vi inga ne jaan', te saa nja ña jaan'.

21 Te nuu' Ndiosí, xiin' nuu' Jesucristo, xiin' nuu' sakuu' ángele, ña ni nakaxin a ndii, sakuiso' chuun' i yo'ó ña ka'an chuun' un' ña yo'ó' nuu' sakuu' ne yivi'. Te kij' xaa' un' ña jaan' ndii, chitun koo inj un', ni ndee nakaxin tu un' ne yivi'. 22 Kaninj va'a va un' ña kuní ka chindu'u' un' nda'a' un' xini' yoo ka, te sakuiso' chuun' ña'a' un', koto ka kuiso un' kuachi ña xaa' nja. Kaka ndoo un' nuu' Ndiosí.

23 Te kö'o ka un' xa mii' ndi'i' tikui, süu' jaan' ndii ko'o tu un' sie vino xa'a' a ña ku'vi chito va tixin un'.

24 Sava ne yivi' ndii, tuvi' va xaa' nja kuachi ndee ña kuní ka nandjee a, ndisu sava tuku nja ndii, ndee kij' nandjee kuachi nja, te sakan' vi' natuvi a. 25 Te sakan' tu ña va'a ña xaa' e' ndii, yoo ña kuään' vi' kunj e', ndisu sava a ndii, küvi kunj e' vitin, te ndii naá kivi' ndii, kunj e' sakuu' a.

6

1 Sakuu' ne inj xini Jesús, ne xiko' ni'i' iin xto'o ndii, kuní a ña koto ka'nu' nja xto'o nja te kani'a' a ne yivi' xa'a' Ndiosí xiin' xa'a' ña ndixa ña sania'á e'. 2 Te ne xiko' ni'i' iin ne inj xini Jesús ndii, va'a tjin ka'nu' nja ne jaan' xa'a' a ña nduu' inga nja ne inj xini Jesús xiin' nja, süu'

jaan' ndii kuní a ña kaka nuu' va'a ka nja nuu' ne jaan', sakan' ña xa'a' ña va'a ne ñanj manj e', ne inj xini Jesús, xachuun' nja. Ña yo'ó' kuní a sania'á un' ne yivi', te suvi tu a kondia yu'u' ña'a' un'.

Ndee chaa' ka va'a kuni e' xiin' ña kumi' e'

3 Naa' yoo ka sania'á xa'a' xto'o e' Jesucristo, te nakuitá a xiin' ña ndixa ña sania'á e', te chindiee' tu a ne yivi' te saa nja ña kuní Ndiosí ndii, 4 iin te ñuñu', te kündani xachi' ña xaa' nduu' ra. Te xtanj va ra iin taan ra xiin' ne yivi' xa'a' ña kuäsa' kuní ña ka'án ra, te xiin' ña jaan' sakaku' ra ña ndasi' nuu', xiin' tu'un kui'e, xiin' ña kani'a' a xiin' ta'an' ne yivi', xiin' ña inj ka ne yivi' xini ta'an' nja. 5 Te kani' ta'an' te jaan' kuento xa'a' ña kuäsa' kuní, sakan' ña xa ni tivi' ña xanini ra, te xini ra ña ndixa, te tiin' ndiaa ra ña ndixa ña kändixa' e', te xiin' ña jaan' sanduvika' xiin' mii' ra. Kuxioo un' nuu' te xaa' naa ña jaan'.

6 Naa' xaa' e' ña kuní Ndiosí, te va'a kuni e' xiin' ña kumi' e' ndii, ndee naa ne vika' nduu' e' nuu' a. 7 Kuachi ndii kij' ni tuvi e' iin yivi' ndii, köo' ña'a' ndiso' e'. Te sakan' tu kij' kuyi e' ndii, köo' a kuiso e' ku'un e'. 8 Xa'a' a jaan' na kuii', naa' kumi' e' ña xaxi' xiin' ña kuj'nu e' ndii, na va'a kunj nimá e'. 9 Sakan' ña, ne kuni kuvika' ndii, koyó nja nuu' ña xito' kua'a ña'a' ña kinj, te xiku'un nja nuu' kua'a' ña ndioo' inj nja. Te ña jaan' ndii, ña küu' kaxi' nduu' a, te sando'o' ña'a' a, te sandoó nda'vi tu ña'a' a, ndee skachi' sandoñu'u' xachi' ña'a' a. 10 Kuachi ndii ña too va ne yivi' xu'un' nduu' xa'ndu sakuu' nuu' ña nja'a. Te xa'a' a ña ndioo' inj va nja ña jaan' na ni kuxioo sava nja nuu' ña ndixa ña kändixa' e', te ni sando'o' kua'a' ña'a' ña jaan'.

Ndiaa yu'u' ka Pablo Timoteo

11 Ndisu yo'ó, te ni sakuiso' chuun' Ndiosí ndii, kuxioo un' nuu' sakuu' ña nja'a jaan', te kundikun naa ndikun un' ña xachuun' ndaku un', te saa un' ña kuní Ndiosí, te kujin ni'j un' nuu' ña inj un' xini un' Jesús, te kundikun tu un' ña ndani un' ne yivi', xiin' ña kuie inj un', xiin' ña maso kuu un' xiin' ne yivi'. 12 Te

kua'an naa kua'an un' ña xanduxa' un' xa'a' ña ndixa, ña kandixa' e', te kujin ni'i un' nuu' ichi' ña kua'an vi'e Ndiosí mii' kundu'u' un' ndee ndi'i' ni kivi'. Sakan' ña mii' Ndiosí ni kana yo'ó xa'a' ña jaan' ki'i' ni ndiee yu'u' un' xiin' iin kanii' nimá un' nuu' kua'a' va ne yivi' ña nduu' un' kuenta Jesús.

13 Te nuu' Ndiosí, ña taxi' kivi' ñuu sakuu' ña'a, xiin' nuu' Jesucristo, ña ni ndiee yu'u' va'a nuu' Poncio Pilato, sakuiso' chuun' i yo'ó, 14 te saxinú un' chuun' ña ni natijn un' nuu' a. Te taxi un' tivi' nimá un', te ni ndee taxi tu un' ndee iin xa'a' ña kivi' tijn kuachi ne yivi' yo'ó, sakan' saa un' ndee xaa kivi' ña nandiko' xto'o e' Jesucristo. 15 Te mii' Ndiosí satuvi' kivi' jaan' ki'i' kuni mii' a. Sakan' ña iin ndaa' ña jaan' kuiti' nduu' ña su'un, ña xa'ndia chuun' kuu' nuu'. Te suvi' tu a nduu' ña xata'an tijn ka'nu' e', te ña ka'nu' ka nduu' a te sakan' sakuu' te xa'ndia chuun' kuu' nuu', te nduu' tu a xto'o nuu' sakuu' xto'o. 16 Te iin ndaa' ña jaan' kuiti' koo' kivi' kivi', te yoo a tein ñu'u, ña ndatun' va, te ndee iin ña'a kivi' kuyatin nuu' a, te ndee iin ne yivi' tia'an kuni ña'a, ni ndee kivi' tu kuni ña'a' nia xiin' nduchi' nuu' nia. Te na natijn a sakuu' ña tiin' ka'nu' ña'a' e', xiin' sakuu' ña xa'ndia chuun' ndee ndi'i' ni kivi'. Sakan' na kunduu a.

17 Ne vika' iin yivi' yo'o', ne ini xini Jesús ndii, ka'an chuun' un' xiin' nia ña kunduu nia ne ñuñu' nimá, te ni ndee chindu'u' tu nia ña ndiatu' ini nia nuu' ña vika' nia, sakan' ña yachi va xka'ndia ña jaan'. Süu' jaan' ndii nuu' Ndiosí kuiti' chindu'u' nia ña ndiatu' ini nia, ña jaan' taxi' sakuu' ña kuni nuu' e', te koo va'a e'. 18 Te ka'an chuun' tu un' xiin' nia ña kuni a saa nia chuun' va'a, te na kunduu nia ndee naa ne vika' xiin' kua'a' chuun' va'a, te koo tu'va nia xiin' ña saman'i' nia ne yivi', te nata'vi' nia ña ni xaman'i' ña'a' Ndiosí. 19 Te ki'i' xaa' nia sakan' ndii, kaya nia ña vika' xna'a ndivi', te xiin' ña jaan' kivi' ni'i' nia iin kivi' ñuu xna'a kivi' ña kixin.

20 Koto va'a un' ña ni sakuiso' chuun' Ndiosí yo'ó, Timoteo. Taxi so'o un' kuu' ne ka'an kuento ña sanduxin, ña yoo iin yivi', ni ndee ña kuasa' kuni ña ka'an ne kani ta'an' kuento xa'a' ña xini tuni te yivi' iin yivi'. 21 Te sava ne ini xini Jesús xiin' e' ndii, xa'a' a ña ni chuun' xa'a' nia kuu' ña jaan' ndii, ni kuxioo nia nuu' ichi' a.

Na sañu'u' na Jesucristo yo'ó. Sakan' na kunduu a.

Ña ka'an chuun' so'o' ndi'i' Pablo nuu' Timoteo

Tutu ña uvi ña ni ke'i San Pablo kua'an nda'a' Timoteo

Ti'vi' ra cha'an' ra

¹ Yu'u nduu' Pablo, te Jesucristo ni tjanu' yu'u te sania'a' i ichi' a saa kuni Ndiosí, te ka'an ndoso' i xa'a' kuento ña ni ndoo Ndiosí xiin' e', ña taxi' a kivi' ñuu e' xa'a' a ña iní e' xini e' Cristo Jesús. ² Ti'vi' i cha'an' un', Timoteo, te nduu' un' ndee naa si'e i xa'a' a ña iní inga' e' xini e' Jesús. Na sañu'u' na Ndiosí, yuva' e', xiin' xto'o e' Jesucristo, yo'ó, te na kuvita iní a xa'a' un', te na taxi' tu a ña maní' koq xiin' un'.

Xandieni Pablo Timoteo

³ Sakuu' ichi' ki' ka'an i xiin' Ndiosí, iin ke'in' nduu' a, uun ñuu nduu' a ndii, naka'an' i xa'a' un', te taxi' i ña chindani Ndiosí, ña xika' nuu' i nuu' xiin' nimá ndoo, saa ni xaa ne xii' yata' i. ⁴ Kii' naka'an' i ña ni xitja tikui nuu' un' kii' ni ndei' ta'an' e' ndii, kuni kuni i yo'ó, te va'a ndi' i kuni nimá i. ⁵ Naka'an' tu i ña iní xna'a un' xini un' Jesús naa ni xaa xi'na xtaan' un' Loida xiin' si'i' un' Eunice. Xini kaxi' i ña iní tu yo'ó naa ne jaan'. ⁶ Xa'a' a jaan' na sanaka'an' i yo'ó ña taxi' un' nda'va ña चुणुन va ña ni taxi' Ndiosí nuu' un' ki' ni chindu'u' i nda'a' i xini' un'. ⁷ Kuachi' ndii ni taxi' Ndiosí iin espíritu ña iyo nuu' e', süu' jaan' ndii Espiritu mii' a ni taxi' a nuu' e', te taxi' ña jaan' ña ndiee' e', te taxi' tu a ña ndani e' ne yivi', xiin' ña ndiko' ni'i' xiin' mii' e'.

⁸ Sakan' na kui' kuchi' un' te ndiee yu'u' un' xa'a' xto'o e', ni ndee xa'a' yu'u' ña naá i vi'e kaa xa'a' a ña ndiee' yu'u' i xa'a' a. Süu' jaan' ndii kundieni un' nuu' tundo'o' ña ndo'o' un' xa'a' tu'un va'a xiin' ña ndiee' Ndiosí naa xaa' yu'u'. ⁹ Kuachi' ndii ni sakakú Ndiosí yoo' nuu' kuachi' e', te ni kana a yoo' te kunduu' e' kuenta a. Te süu' xa'a' ña va'a ña ni xaa e' na ni xaa a sakan' xa'a' e'. Süu' jaan' ndii ndee kii' tia'an koq iin yivi' ndii, ni chituni Ndiosí kuento ña kundani mii' a yoo' xa'a' ña saa Cristo Jesús. ¹⁰ Te

vitin ndii, xa ni satuvi Ndiosí ña ni chituni a jaan' ña ni kixin Cristo Jesús, ña ni sakakú yoo' nuu' kuachi' e', te ña jaan' ni sandoñu'u' ndiee' ña xa'ni' yoo'. Te xiin' tu'un va'a ni satuvi kaxi' a nuu' e' ña kivi' natiiin e' kivi' ñuu ña koo' kivi' ndi'i'. ¹¹ Te xa'a' tu'un va'a jaan' ndiso' chuun' i ña nduu' i te ka'an ndoso' a, te nduu' tu i te ni tjanu' Cristo sania'a' tu'un jaan' nuu' ne tuku', te nduu' tu i maestro xa'a' ña jaan'. ¹² Xa'a' a jaan' na ndo'o' i yo'o' vitin. Ndisu kuchi' i, sakan' ña xini i yoo' nduu' ña iní i xini i, te iní xna'a i ña kumi' ña jaan' ña ndiee', te koto va'a a ndee kivi' so'o' ndi'i' चुणुन ña ni xaa i, ña ni sanakua'a i nda'a' a. ¹³ Taxaa un' ña ni sania'a' i yo'ó, te iní un' xini un' Cristo Jesús, te ndani un' ne yivi' xaa' a. ¹⁴ Te xiin' ndiee' Espiritu Santo, ña naá nimá un', koto va un' tu'un va'a ña ni sania'a' i yo'ó.

¹⁵ Xa xini un' ña ni nakoq sakuu' ne ni kiee ñu'u' Asia yu'u, te ni nakoq tu Figelo xiin' Hermógenes yu'u.

¹⁶ Na kuvita iní xto'o e' Jesús xa'a' ne vi'e Onesíforo, sakan' ña ki'in' ichi' ni xandieni ra yu'u, te ni kuchi' ra xa'a' a ña naá i vi'e kaa. ¹⁷ Süu' jaan' ndii xaa so'o ra ñuu Roma yo'o', te ni xa'a' nanduku' ndi'ni ra yu'u ndee ni xan kuni ra mii' naá i. ¹⁸ Na kuvita iní xto'o e' Jesús xa'a' Onesíforo jaan' kivi' so'o ndi'i'. Xini kaxi' un' ña ni chindiee' va ra yoo' ñuu Éfeso.

2

Kuni a kuita ni'i e' nuu' ichi' Jesús tee' ndee yoo tundo'o' kivi' ñuu e'

¹ Te yo'ó, yuva' i, kiiin ni'i un' nuu' ña xamaní' Ndiosí yoo' xa'a' a ña nduu' e' kuenta Cristo Jesús. ² Ña ni xini so'o un' ni ka'an i nuu' kua'a' ne yivi' ndii, ña jaan' kuni a tiachuun' un' te xika' ndaku ichi' xto'o e', te tuu un' ña yoo tu'va xna'a ra te sania'a' ra ña jaan' nuu' tuku ne yivi'. ³ Na kundo'o inga' e' nuu' ichi' Jesucristo xa'a' a ña nduu' e' ndee naa te xiin' va'a xa'a' a. ⁴ Te ndee iin te xiin', te kuni ndoo va'a nuu' te tiachuun' ña'a' ndii, ndi'ni ra saa ra naa xaa' ne yivi' nda'vi so'o. ⁵ Te sakan' tu te katin ta'an' ndii, küvi

naṭiṭin ra corona ña xata'an naṭiṭin ra naa' kãṭin ta'an' va'a ra saã ka'án tu'un ndei' xa'a' ña xasiki' jaan'. ⁶ Te sakan' ni tu iin te xachuun' u'vi xa'a' ku'u ndii, xi'na ra xata'an kaxi' ña savi' va'a ka' kii' nakuixa a. ⁷ Kanini un' xa'a' ña ka'án i jaan', te mii' xto'o e' chindiee' yo'ó te kundani kaxi' un' sakuu' a.

⁸ Te naka'an' un' xa'a' Jesucristo, ña ni naṭiaku, ña nduu' siani' xika' David. Te tu'un va'a xa'a' ña jaan' ka'án ndoso' i. ⁹ Te xa'a' ña jaan' sando'o' te yivi' yu'u, te tiin i xiin' karena naá i vi'e kaã yo'o ndee naa iin te xaa' ña ña'a. Ndisu tu'un Ndiosí ndii, kuãsa' tiin a xiin' karena. ¹⁰ Xa'a' a jaan' na kundieni i saã ka' ndo'o' i xa'a' ne ni nakaxin Ndiosí, te kuvj naṭiṭin tu ne jaan' ña sakakú ña'a' a xa'a' ña ni xaã Cristo Jesús, sakan' te kundiee ña ndee ndi'i ni kivi' mii' ndatun' kaa'. ¹¹ Te ña ka'an i yo'o' ndii, ña ndaku nduu' a: Naa' ni xi'i inga' e' xiin' Cristo ndii, kuṭiaku inga' tu e' xiin' a.

¹² Naa' ni kundieni e' nuu' tundo'o' xa'a' a ndii, ka'ndia chuun' inga' tu e' xiin' a.

Ndisu naa' ka'an e' ña xini ña'a' e' ndii, ka'an tu a jaan' nuu' Ndiosí ña xini a yoo'.

¹³ Naa' xachuun' ndaku e' nuu' a ndii, kua'an naa kua'an ña jaan' xachuun' ndaku a xa'a' e'.

Kuachi ndii kuvj xachi' nama a saã kuu' a.

Kuni a kunduu e' te xachuun' va'a, te va'a kuni Ndiosí xini a

¹⁴ Te sanaka'an' un' ne ini xini Jesús ña ni ka'an i jaan'. Te sakuni ndiee' un' ne jaan' ña nuu' Ndiosí ka'án i ña va'a kani' ta'an' ña kuento xa'a' ña kuãsa' kuni. Sakan' ña sativi' ndi'i ña'a' ña jaan' kii' xini so'o ña a. ¹⁵ Nakundiee' un' te kunduu un' iin te va'a kuni Ndiosí xini a ndee naa iin te xachuun' va'a, te koo' ndee iin xa'a' ña kuchani ra nuu' Ndiosí, te sanakuachi' ndaku ra tu'un ndixa xa'a' a. ¹⁶ Chi'ni xiin' mii' un' xiin' te ndatu'un' kuento ña sanduxin xiin' ña kuãsa' kuni, sakan' ña te xaa' ña jaan' ndii, so'o saxioo' ka' ra ne yivi' nuu' ña kuni Ndiosí. ¹⁷ Te ña sania'a' ra ndii, kiku' a ndee naa xaa' kui'e te'i, ña kiku' kani' iin' e'. Te tein te jaan' ka'ni te nduu' Himeneo xiin' Fileto. ¹⁸ Te

jaan' ndii, ni kuxioo ra nuu' tu'un ndixa, te xika' ra ka'án ra ña xa ni xka'ndia ña sanatiaku Ndiosí ne ni xi'i, te sasana' ra ña ini sava ne yivi' xini ña Jesús. ¹⁹ Ndisu ña ndixa xa'a' Ndiosí ndii, nduu' a ndee naa xa'a' vi'e ña iin kutu' mii' yoso' ña ka'án a ndii: "Xini xto'o e' ne nduu' kuenta a." Te yoso' tu a ndii: "Yoo ka' nakuni ña Ndiosí nduu' xto'o ña ndii, kuni a kuxioo ña nuu' ña ña'a." Sakan' yoso' a.

²⁰ Te tixin iin vi'e chie ndii, yoo kua'a' nuu' ndachuun' ña tiin' ne yivi'. Yoo ña ni kua'a' xiin' oro, te yoo tu ña ni kua'a' xiin' plata, te yoo ni tu ña ni kua'a' xiin' ñu'u' kixin', te sakan' tu yoo ña ni kua'a' xiin' itun'. Te i'in ña jaan' ndii, xa yoo xa yoo chuun' nuu' a. Sava a yoo xa'a' chuun' ka'nu', te sava tuku a yoo xa'a' chuun' kual' kuso'o. ²¹ Ndee naa ndachuun', ña yoo xa'a' chuun' ka'nu' jaan', nduu' ne kuxioo' nuu' ña ña'a jaan'. Te nduu' ña nditia xto'o e', te chuun' va ña nuu' a, te yoo tu va ña xa'a' ndee ka' chuun' va'a.

²² Kunu un' nuu' kuachi ña xtani ne sava xaa' ña, te kundikun un' ña xachuun' ndaku un', xiin' ña ini un' xini un' Jesús, xiin' ña ndani un' ne yivi', xiin' ña yoo un' ña man' xiin' ne yivi'. Saã inga' un' ña jaan' xiin' ne nakuni xiin' nimá ndoo ña Jesús nduu' xto'o ña. ²³ Chi'ni xiin' mii' un' xiin' ne kani' ta'an' kuento xa'a' ña kuãsa' kuni, xiin' xa'a' ña kuu' kaxi' ña, sakan' ña xa xini kaxi' un' ña ña jaan' sandutiá tu'un kui'e. ²⁴ Te iin te xika' nuu' nuu' xto'o e' ndii, kuni a kani' ta'an' ra kuento xiin' ne yivi', süu' jaan' ndii kuni a kunduu ra iin te vita nimá xiin' sakuu' ne yivi', te koo tu va tu ra te sania'a' ña'a' ra, te kuie kuvj tu ini ra xiin' ña. ²⁵ Te sakan' tu kuni a ña kondia yu'u' maso ra, te nakuitá kuento xiin' ña ndixa, tee' kuain' taxj na Ndiosí ña nama te jaan' nimá ra, te sakuni' ña'a' a ña ndixa jaan'. ²⁶ Sakan' te ndoto nuu' ra, te ndie'ni ra nda'a' ña ndiva'a, ña ni saviku'un ña'a' te xaa' ra ña kuni mii' a.

3

Koo kua'a' tundo'o' iin yivi' kivi' so'o' ndi'i

¹ Te v̄it̄in ndii, kuní i ña kundani un' ña kivi' so'o' ndi'i' ndii, koḡ kua'a' tundo'o' iin yivi'. ² Kuachi ndii koḡ kua'a' va ne ndani xiin' m̄i' kuṭi', te koḡ kua'a' ne ndioḡ' in̄i va xa'a' xu'un', te koḡ kua'a' ne ka'an̄ ñuñu', te koḡ kua'a' ne ñuñu', te koḡ kua'a' ne kani'a' xa'a' Ndiosí xiin' xa'a' ne yivi', te koḡ kua'a' ne so'o' nuu' yuva' si'i', te koḡ kua'a' ne tāxi' ña ch̄indani, te koḡ kua'a' ne xito' ka'nu' Ndiosí, ³ te koḡ kua'a' ne ndani ndee sie, te koḡ kua'a' ne kōo' ka'nu' xachi' in̄i, te koḡ kua'a' ne kani'a' xa'a' ne yivi', te koḡ kua'a' ne ndiko' ni'i' xiin' m̄i', te koḡ kua'a' ne tei' in̄i, te koḡ kua'a' ne ndasi' sakuu' nuu' ña va'a, ⁴ te koḡ kua'a' ne siki', te koḡ kua'a' ne yachi' va kuu', ndisu x̄anini ña ña xka'ndia naá kivi' xa'a' ña xaa' ña, te koḡ kua'a' ne ñuñu' ya'a, te koḡ kua'a' ne xtani ya'a ka ña si' te sakan' ña xtani ña ña kuní Ndiosí. ⁵ Te ne jaan' ndii, kuḡ ña ndee naa ne xito' ka'nu' xna'a Ndiosí, ndisu k̄uni ña nama Ndiosí kivi' ñuñu ña xiin' ña ndiee' a. Te ki'in' ta'an' un' xiin' ne jaan'.

⁶ Sakan' ña naa ne jaan' nduu' ne chuun va te xika' ndi'e' ña vi'e' ne yivi', te saviku'un̄ ña ña'a', ne itia' ña in̄i nuu' ichi' Jesús, ne ndiso' kua'a' kuachi, te xa'a' a jaan' na xiko ni'i' ña'a' sakuu' nuu' ña ndioḡ' in̄i ña. ⁷ Te ne jaan' ndii, sakuaan te sakuaan ña, ndisu kōo' kivi' xaá ña kundani ña ña ndixa xa'a' Ndiosí. ⁸ Te kuu' ña ndee naa ni kuḡ Janes xiin' Jambres kii' ni xikuṭa'nu ra nuu' Moisés xta'an' kivi', nii' sakan' xikuṭa'nu ña nuu' ña ndixa jaan'. Sakan' ña xa ni nduxin xachi' ña xanini ña, te kōo' chuun tu ña nuu' ña in̄i e' xini e' Jesús. ⁹ Ndisu ñakaḡ kua'a' ña xiin' ña xini xa'an' jaan', sakan' ña sakuu' ne yivi' kun̄i ña ne kuu' kaxi' nduu' ña naa ni ndo'o' te uvi' ta'an' jaan'.

Sakuiso' chuun' Pablo Timoteo

¹⁰ Ndisu yo'ó ndii, xiní kaxi' un' ña sania'á i, te xiní tu un' saa xika' i, te xiní tu un' ndee ña kuni saa i xiin' kivi' ñuñu i, te xiní tu un' saa vi' in̄i i xini xto'o' e', te xiní tu un' saa kuie kuu' in̄i i xiin' ne yivi', te xiní tu un' saa kundani i Ndiosí xiin' ne yivi', te xiní tu un' saa vi' kundieni i nuu' ichi' Jesús, ¹¹ te xiní tu un' saa vi' m̄i' ni

kuḡ te yivi' xiin' i, te xiní tu un' saa vi' ni ndo'o' i. Te xiní tu un' saa ni ndo'o' u'vi i kii' ni xika i ñuñu Antioquia, xiin' ñuñu Iconio, xiin' ñuñu Listra, xiin' kua'a' ña m̄i' ni kuḡ te yivi' xiin' i. Ndisu ni sakakú xto'o' e' yu'u' nuu' sakuu' ña jaan'. ¹² Te sakuu' yoo', ne kuni saa ña kuní Ndiosí, xa'a' a ña nduu' e' ne in̄i xini Jesús ndii, sando'o' ne yivi' yoo'. ¹³ Te ña'a, te xini xa'an' jaan' ndii, i'in kivi' kua'an so'o' tívi' ka ra nuu' ña ña'a jaan'. Xini xa'an' ra ne yivi', te xini xa'an' ta'an' tu m̄i' ra.

¹⁴ Ndisu yo'ó ndii, kuḡ in̄i un' nuu' ña ni sakuaan un', sakan' ña xiní kaxi' un' ña ña ndixa nduu' a, te xiní tu un' yoo ni sania'á a yo'ó. ¹⁵ Te ndee kii' lulu un' te xa xiní un' ña yoso' nuu' tutu Ndiosí. Te ña jaan' ndii, kumi' a ndiee' te sania'á a yo'ó, te kun̄i un' ña kuvi' kaku e' nuu' kuachi e' xa'a' a ña in̄i e' xini e' Cristo Jesús. ¹⁶ Te sakuu' ña yoso' nuu' tutu Ndiosí ndii, m̄i' a ni saka'an̄ nimá te yivi', te ni ke'i ra a. Xa'a' a jaan' na ña yoso' jaan' ndii, va'a a sania'á e' ne yivi', te va'a a saki'in' ndei' e' ne yivi', te va'a a nakata ndaku e' ne yivi', te va'a a sania'á ña'a' e' te sachuun' ndaku ña saa kuní Ndiosí. ¹⁷ Sakan' te koḡ tu'va yoo' te xaa' chuun nuu' Ndiosí, te kuvi' saa e' sakuu' nuu' chuun va'a.

4

Ka'an ndoso' e' tu'un va'a

¹ Nuū' Ndiosí xiin' nuū' Jesucristo, ña kixin sana'má ne tiaku xiin' ne ni xi'i kii' nandiko' a te ka'ndia chuun' a ndii, sakuiso' chuun' i yo'ó ² ña vikuijn un' ña ka'an ndoso' un' tu'un va'a. Ka'an un' un amaa ka, naa' kivi' va'a nduu' a, uun naa' süvi a. Te xiin' ña jaan' nakata ndaku un' ne yivi', te saki'in' ndei' tu ña'a' un', te sandieni tu un' ña xiin' ña kuie in̄i un' kii' sania'á un' ña jaan'. ³ Sakan' ña xaa kivi' ña natiin ne yivi' ña ndixa ña sania'á e' xa'a' Jesús, süu' jaan' ndii kun̄i ña kun̄i so'o' ña ña xikan̄ nimá m̄i' ña. Sakan' na nduku' ña moto vi' maestro, te sania'á ña'a' ña nakuitá xiin' ña xtani m̄i' ña. ⁴ Nakoo ña ña ndixa jaan' xata' ña, te kun̄i so'o' ña kuento yu'u' te yivi' kuṭi'. ⁵ Ndisu yo'ó ndii, koḡ ñu'u' in̄i va un' sakuu' ichi', te kundieni un' nuu' tundo'o',

te xanuú' tu'un va'a tjo' ka'an ndoso' un' nuu' ne yivi', ne tia'an ini kuni Jesús, te saxinú ndi'i tu un' sakuu' chuun ña ni taxi Ndiosí nda'a' un' naa xaa' iin te xika' nuu va'a.

⁶ Sakan' ña yu'u ndii, xa yoo i kuví i te kunduú a ndee naa iin tumani' nuu' Ndiosí, sakan' ña xa ni xaa kivi' ña keta i iin yivi' yo'o'. ⁷ Ni kunta'an' va'a i xiin' ña nja'a, te xa ni saxinú i chuun ña ni taxi xto'o e' nda'a' i, te koo' kivi' ni nakoo i ña ndixa ña kandixa' e'. ⁸ Te vitin ndii, ndee ndiatu' ini i natjin i iin corona kivi' so'o' ndi'i, ña xata'an natjin ne xachuun' ndaku nda'a' xto'o e', ña nduu' ña xa'nú ndaku kuachi. Te süu' nda'a' yu'u kujti' taxi ña'a' a, süu' jaan' ndii taxi tu ña'a' a nda'a' sakuu' ne ndiatu' xiin' iin kanii' nimá nja ña nandiko' a.

Xikán Pablo ña va'a nuu' Timoteo

⁹ Saa un' sakuu' ña nduxa', te kixin koto yachi un' yu'u, ¹⁰ Sakan' ña xa ni nakoo Demas yu'u, te kua'an ra ñuu Tesalónica xa'a' a ña ni xtani va ra ña nduu' kuenta iin yivi'. Te xa kua'an tu Crescente ñu'u' Galacia. Te Tito kua'an ñu'u' Dalmacia. ¹¹ Te ndee iin ndaa' so'o' Lucas ndu'u' xiin' i. Naka tu un' Marcos, te kixin ra xiin' un', kuachi ndii kuví chindiee' ra yu'u xiin' chuun nuu' i. ¹² Tíquico ndii, ñuu Éfeso ni ti'vi' ña'a' i. ¹³ Kij' kixin un' ndii, koni' i un' toto nani' ni'nu' i ña ni nakoo i ñuu Troas mii' ndu'u' Carpo. Te koni' i tu un' tutu i, ndisu naka'an' ka un' xa'a' tutu iin' ña ni nakoo i ikan'.

¹⁴ Alejandro, te xachuun' xiin' ka ndii, mii' va ni kuú ra xiin' i. Ndisu nacha'vi mii' ra nuu' xto'o e' xa'a' ña ni xaa ra jaan'. ¹⁵ Koto xiin' mii' tu yo'ó nuu' te jaan', sakan' ña ni xikuíta'nu ndiee' va ra nuu' tu'un va'a ña sania'á e'.

¹⁶ Kij' ni naka'an' i xa'a' i nuu' te romano ña nuu' ndii, ndee iin koo' ni naka'an' xa'a' i, süu' jaan' ndii ni nakoo sakuu' ra yu'u. Te ndiatu' ini i ña saa Ndiosí kuenta xa'a' ña ni xaa te jaan' xiin' i. ¹⁷ Ndisu xto'o e' ndii, yoo a xiin' i, te chindiee' a yu'u, sakan' te ni taxi a ña ndiee' i te kuví ka'an ndoso' ndi'i i tu'un va'a, te sakan' ni xini so'o' ña'a' sakuu' ne tuku' yo'o'. Te ni sakakú a yu'u nuu' león. ¹⁸ Te sakakú xto'o e' yu'u nuu' sakuu' ña nja'a,

te kundiaka va'a a yu'u ndee ndivi' mii' xa'ndia chuun' a. Te na natjin Ndiosí sakuu' ña xaka'nu' ña'a' e' ndee ndi'i' ni kivi'. Sakan' na kunduú a.

Ña ndeji' Pablo so'o' ndi'i'

¹⁹ Kua'an Ndiosí koo Priscila xiin' Aquila, xiin' ne vi'e Onesíforo. ²⁰ Erasto ndii, ñuu Corinto ni ndoo ra, te ñuu Mileto ni nakoo i Trófimo, sakan' ña kuni kuví ra. ²¹ Saa un' sakuu' ña nduxa', te kixin un' ña kuni ka xaa yoo' ña vixin. Ti'vi' Eubulo xiin' Pudente xiin' Lino xiin' Claudia cha'an' un'. Te ti'vi' tu sakuu' inga ñani ta'an' e' cha'an' un'. ²² Te na koo na xto'o e' Jesucristo xiin' nimá un'. Na sañu'u' na Ndiosí sakuu' ndo'ó. Sakan' na kunduú a.

Tutu ña ni ke'i San Pablo kua'an nda'a' Tito

Ti'vi' ra cha'an' ra

¹ Yu'u nduu' Pablo, te xika' nuu' nuu' Ndiosí, te nduu' tu i te ni tjanu' Jesucristo sania'á ichi' a, te kuini ne ni nakaxin Ndiosí kuni nja Jesús, te kundani nja ña ndixa ña kandixa' e'. ² Xa'a' a jaan' na ndiatu' ini nja kivi' ñuu ña koo' kivi' ndi'i, ña xa ni taxi Ndiosí kuento a xa'a' ndee xta'an' kii' tia'an kua'a' iin yivi', te ña jaan' ndii, xini xa'an' a. ³ Kii' ni xaa kivi' ña ni nakaxin a ndii, ni satuvi' a kuento jaan'. Te mii' Ndiosí, ña sakakú yoo', nduu' ña ni sakuiso' chuun' yu'u te ka'an ndoso' i ña jaan' nuu' ne yivi'. ⁴ Tito, yo'ó ndii, ndee naa si'e mii' xna'a i nduu' un' xa'a' a ña ini inga' e' xini e' Jesús, te ti'vi' i tutu yo'o' nda'a' un'. Te na sañu'u' na Ndiosí, yuva' e', xiin' xto'o' e' Jesucristo, ña sakakú yoo', yo'ó, te na kuvita tu ini a xa'a' un', te na taxi tu a ña maní' koq xiin' un'.

Saa kuni a kaka nuu te xixa te xa'ndia chuun' nuu' ne nakayá xa'a' Jesús

⁵ Kii' ni nakoo i yo'ó nuu' ñu'u' ña naá i'nu ña nani' Creta ndii, ni xaa i sakan' te ndasava'a un' ña kuni xinu, naa kuu' ña sakuiso' chuun' un' te xixa, te ka'ndia chuun' nuu' ne nakayá xa'a' Jesús i'in ñuu, saa ni tiachuun' i yo'ó. ⁶ Te iin te xixa, te xa'ndia chuun' nuu' ne nakayá xa'a' Jesús ndii, kuni a ña kundu'u ra iin te ka'an va'a ne yivi' xa'a', te iin ndaa' kuiti' ña' si'i ra koq, te si'e ra ndii, kuni a ña ini nja xini nja Jesús, te kundu'u nja ne nja'a, ni ndee kundu'u tu nja ne so'o. ⁷ Kuachi ndii, te xito' ne nakayá xa'a' Jesús jaan' ndii, kuni a ña kundu'u ra iin te ka'an va'a ne yivi' xa'a', sakan' ña chuun nuu' Ndiosí xaa' ra. Te kuni a ña kundu'u ra te ñuñu', ni ndee te i'ni', ni ndee te xini, ni ndee te kunta'an' xiin' ne yivi', ni ndee te xini xa'an' ne yivi' te ki'in ra xu'un'. ⁸ Süu' jaan' ndii kuni a ña kundu'u ra iin te natiin' maní' ne yivi' kii' xaa nja vi'e ra, iin te ka'an va' nimá saa ña va'a, iin

te kuu' kaxi', iin te xachuun' ndaku, iin te xika' ndoo nuu' Ndiosí, iin te xito' xiin' mii'. ⁹ Te sakan' tu kuni a ña kuin ni'i ra saa nii' ni sakuaan ra tu'un va'a ña kandixa' e', te koq tu'va ra, te kani kuento ra ne yivi' xiin' ña va'a ña sania'á ra xa'a' ña ndixa ña kandixa' e', te sakandixa' ra ne xikuita'nú nuu' tu'un va'a jaan'.

¹⁰ Kuachi ndii yoo kua'a' te so'o nuu' ña kandixa' e' jaan', te ka'an saka ra, te xini xa'an' tu ra ne ini xini Ndiosí. Sakan' xaa' naa kuu' te ka'an ña kuni a ña kasa'a e' tuni iin' e'. ¹¹ Täxi' un' sania'á te jaan' ne ndikún ichi' Jesús, sakan' ña sasana' ra sakuu' ne ndiee' vi'e mii' ko'ni' ra sania'á ra. Te siin' tuku' ndii, süu' xa'a' Ndiosí xaa' ra chuun jaan', süu' jaan' ndii xa'a' a ña kuni ki'in ra xu'un' kuiti' xaa' ra a. ¹² Xa'a' a jaan' na xa ni ka'an tiakú iin te ñuu Creta ñaa' xa'a' ne ñuu ra xta'an' ndii: "Ne ñuu i, ne Creta ndii, vixi va mii' ne jaan', te kuu' nja ndee na kiti' iku', te sakan' tu xixi' xka'ndia nja, te suxan' va tu nja", ni kachi ra. ¹³ Te ña ndaku ni ka'an ra, sakan' na kuni a ña kondia yu'u' ndiee' un' ne ndikún ichi' Jesús jaan', te nakuita ni'i tuku'u nja nuu' ña ini e' xini e' Jesús, ¹⁴ te saa tu nja kuenta kuu' kuento ña ni nata'vi' xini' te judío, ni ndee saa tu nja kuenta kuu' ña ka'an chuun' te yivi', te ni saxioq xiin' mii' nuu' ña ndixa xa'a' Ndiosí.

¹⁵ Ne ini xna'a xini Jesús ndii, ndoo nimá nja te ndoo tu sakuu' ña'a nuu' nja. Ndisu ne xa ni tivi' nimá, te ini tu nja xini nja Jesús ndii, koo' ndee iin ña ndoo nuu' ne jaan'. Kuachi ndii mii' ndi'i' ña kuasa' kuni xanini nja, te natuvi' ini nja xa'a' ña nja'a, ña xaa' nja. ¹⁶ Ka'an ne jaan' ña xini nja Ndiosí, ndisu xiin' ña xaa' nja ndii, nia'á nja ña ne xini xa'an' nduu' nja. Te kini va kuu' nja, te nduu' tu nja ne so'o, te sakan' tu koo' kivi' xaa' nja ndee iin nuu' ña va'a.

2

Saa kuni a sania'á Tito

¹ Ndisu yo'ó ndii, ka'an kuiti' un' ña nakuita xiin' ña ndixa ña kandixa' e'. ² Te xixa ndii, ka'an un' xiin' ra ña kuni a koq ñu'u' ini va ra, te kuni tu a ña kundu'u ra iin te ka'an va'a ne yivi' xa'a', te kuni a

ña kuu' kaxi' ra, te kuní a kujiin ni'i tu ra nuu' ichi' Jesús, te kuní a ña kujiin ni'i tu ra nuu' ña kundani ra ne yivi', te kujiin ni'i tu ra tee' ndee yoo tundo'o' nuu' kivi' ñuu ra. ³ Sakan' tu ña'a' xixa ndii, sania'á un' nja ña kuní a kaka ii' nja saa kuní Ndiosí. Te sätaví kuachí nianí nja ne yivi', te ni ndee kunduu tu nja ne xtani va ko'o vino, ndee va'a ka na sania'á nja ña va'a, ⁴ te kondia yu'u' nja ña'a' sava ña kundani ne jaan' ii' nja xiin' si'e nja. ⁵ Te na kondia yu'u' tu nja ne sava jaan' ña kunduu nja ne kuu' kaxi', te kunduu tu nja ne xika' ndoo, te koto maní' tu nja ne ndiee' vi'e nja, te va'a tu nimá nja kuní nja ne yivi', te sakan' tu koto ka'nu' nja ii' nja. Sakan' te koo' ne kuví kanja'a xa'a' tu'un Ndiosí.

⁶ Sakan' tu ne sava ndii, kondia yu'u' un' nja ña na kunduu nja ne kuu' kaxi', ⁷ te xiin' ña xaa' un' nja'a un' nja ña xachuun' ndaku un' xiin' sakuu' ña xaa' un', te kij' sania'á ña'a' un' ndii, saa un' ña jaan' xiin' iin kanii' nimá un', te saa tu un' saa xata'an kuini e'. ⁸ Te sakan' tu sania'á ndaku un' ne yivi', te koo' ne kuví kanja'a xa'a' tu'un va'a, sakan' te yoo ka xikuita'nú nuu' ña sania'á un' jaan' ndii, kuka'an nuu' nja, kuachí ndii koo' ña nja'a kuví ka'an nja xa'a' e'.

⁹ Te sakan' tu ne xiko' ni'i iin xto'o ndii, kondia yu'u' un' nja, ña taxí so'o nja ña ka'an chuun' xto'o nja xiin' nja, te kaka nja xakuatia' nja te jaan' xiin' sakuu' ña xaa' nja, te kani ta'an' nja kuento xiin' ra. ¹⁰ Te sakuina' nja ña'a' xto'o nja jaan', süu' jaan' ndii kuní a ña sachuun' ndaku xna'a nja. Sakan' te kuní sakuu' ne yivi' ña ndatun' ya'a ka'an ña ndixa xa'a' Ndiosí, ña ni sakakú yoo'.

¹¹ Kuachí ndii xa ni nja'a tuvi' Ndiosí ña ndani mii' a yoo'. Sakan' na katani' a ña sakakú a sakuu' yoo' ne yivi' iin yivi' nuu' kuachí e'. ¹² Te xiin' ña ndani a yoo' jaan' sania'á a yoo' ña kuxioo e' nuu' sakuu' nuu' ña nja'a, xiin' ña too ini, ña yoo iin yivi'. Te kunduu e' ne kuu' kaxi', te kaka ndaku e' iin yivi', te saa e' ña kuní Ndiosí, ¹³ ña ndiatu' e' xaa ña ndiatu' ini e' xa'a', ña nduu' kivi' ndatun' ña kixin Ndiosí ka'nu' koo' chukuu', ña nduu' Jesucristo, ña sakakú yoo'. ¹⁴ Te ni sanakua'a xiin' mii' a, te ni xi'i a xa'a' kuachí e' te sandoó

ndiká a yoo' nuu' sakuu' nuu' ña nja'a, te ndasandoo a nimá e'. Sakan' te kunduu e' kuenta mii' a, ne nduu' nditia a, ne xaa' xa nuu' ña va'a kuiti'.

¹⁵ Xiin' sakuu' ña ndiee' ña kumi' un' ka'an un' ña yo'o' nuu' ne yivi' ñaa', te sandieni un' nja, te ka'an ndiee' tu un' xiin' nja. Te taxí un' ndee iin xa'a' ña ka'an kui'e ndee iin ne yivi' xa'a' un'.

3

Saa kuní a kuú ne ndikún ichi' Jesús

¹ Sanaka'an' naa sanaka'an' un' sakuu' ne ta'an' e', ne nduu' kuenta Jesús, ña kuní a saxinú nja ña ka'an te ndiaa chuun' nuu' ñu'u' e', xiin' te xa'ndia chuun' nuu' ñuu e'. Te na saxinú nja ña ka'an chuun' ra, te na koo tu'va tu nja te saa nja sakuu' ña va'a. ² Te na kanja'a nja xa'a' ndee iin ne yivi', te na kani' ta'an' nja kuento xiin' ne yivi', süu' jaan' ndii maní' kuú nja xa'a' ne yivi' nja'a nja nuu' sakuu' ne jaan' ña maso kuu' nja.

³ Kuachí ndii ni kuú tu yoo' xta'an' naa kuu' ne jaan', ni nduu e' ne küu' kaxi', te ni nduu tu e' ne so'o nuu' Ndiosí, te xika' ni yoo e' nuu' ña ndixa, te ni xiko ni'i sakuu' nuu' ña nja'a, ña ndioo' ini mii' e' yoo', xiin' ña sii', ña yoo' iin yivi'. Te xa nuu' nuu' ña nja'a ni tiaku e', te ndasi' nuu' e' ni xini ta'an' e', te kini va ni iin e', te ni ndasi' ta'an' e'. ⁴ Ndisu Ndiosí, ña sakakú yoo' ndii, ni nja'a a ña kuvita ini a xa'a' ne yivi' iin yivi' xiin' ña ndani a sakuu' e'. ⁵ Te süu' xa'a' a ña ni xaa e' ña va'a na ni sakakú a yoo', süu' jaan' ndii xa'a' a ña kuvita ini a xa'a' e' ni xaa a ña jaan', sakan' ña ni sandoyo' a kuachí e' kij' ni kaku e' tuku ichi', te ni na'in e' kivi' ñuu xaa' ni xaa Espíritu Santo, ⁶ ña ni sakutu' Ndiosí nimá e' xa'a' ña ni xaa Jesucristo, ña sakakú yoo'. ⁷ Ni xaa a sakan' te sandaku a nimá e' xa'a' a ña ndani mii' a yoo', te natiin e' kivi' ñuu ña koo' kivi' ndi'i, ña ndiatu' ini e' xa'a'.

⁸ Ña yo'o' ndii, ña ndaku nduu' a, te kuní i ña ka'an ndiee' va un' un' xiin' ne yivi', sakan' te kundini ne ini xini Ndiosí te saa nja ña va'a. Te ña jaan' ndii, ña va'a va nduu' a, te chindiee' kua'a' tu a sakuu' ne yivi'. ⁹ Ndisu kani ta'an' un' kuento xiin' ne yivi' xa'a' ña kuasa' kuní, ni

ndeē xa'a' kuento yata' ña ka'án nja xa'a' ne xii' yata' e', ni ndeē xa'a' tu'un ndei' Ndiosí. Kuachi ndii ña kuasa' kuní nduu' a kii' xaa' e' sakan', te kuasa' tu chindiee' a. ¹⁰ Te ne xika' nata'vi' ne ndikún ichi' Jesús ndii, kani ña'a' un' kuento jin uvi ta'an ichi', te naa' taxí so'o nja ña ka'án un' ndii, taxí ka un' ndujin nja xiin' ndo'. ¹¹ Kuachi ndii xa xiní kaxi' e' ña xiin' ña jaan' nia'á ne jaan' ña xa ni sanako' xiin' mji' nja nuu' ña ndixa, te xa kuachi mji' nja katun' ña'a'.

Ka'án Pablo xiin' Tito xa'a' ña kuní a saq ra

¹² Te kii' ti'vi' i Artemas uun Tíquico mii' ndu'u' un' ñaa' ndii, saq un' sakuu' ña nduxa' te kixin koto un' yu'u ñuu Nicópolis. Sakan' ña ikan' xanini i xka'ndia i yoo' vixin. ¹³ Te chindiee' un' te xikui'ní xa'a' ne yivi', te nani' Zenas, te chindiee' tu un' Apolos xiin' yoo ka nduu' ña'a' ña kuní nuu' uvi saa' ra, te kuví nakaa ra ku'un ra xiin' tu'un Ndiosí, sakan' te kundo'o ra xa'a' ndeē jin ña'a'. ¹⁴ Sakan' te kuví sakuaan ne ndikún ichi' Jesús xiin' e' saq nja ña va'a, te chindiee' nja ne natiín xna'a, te kunduu nja ne चुुun va nuu' Ndiosí.

Ndeji' Pablo Tito

¹⁵ Ti'vi' sakuu' ne chindiee' ta'an' xiin' i cha'an' un'. Te kua'an Ndiosí koq na ne ini inga' xini Jesús xiin' e', ne ndani yoo'. Na sañu'u' na xto'o e' Jesucristo sakuu' ndo'ó. Sakan' na kunduu a.

Tutu ña ni ke'i San Pablo kua'an nda'a' Filemón

Ti'vi' ra cha'an' ra

¹ Yu'u nduu' Pablo, te naá i vi'e kaá xa'a' a ña nduu' i te xika' nuu' nuu' Jesucristo. Yu'u xiin' ñani e' Timoteo ndii, ti'vi' ndu cha'an' un' Filemón kua'a, te xachuun' inga' xiin' ndu. ² Te ti'vi' tu ndu cha'an' sakuu' ne nakayá xa'a' Jesús vi'e un'. Te sakan' tu ti'vi' ndu cha'an' ne ta'an' e' xiin' Cristo, ña' nduu' Apia xiin' te nduu' Arquipo, te xachuun' inga' xiin' e'. ³ Te na sañu'u' na Ndiosí, yuva' e', xiin' xto'o e' Jesucristo, ndo'ó. Te na taxí tu a ña maní' koq xiin' ndo'.

Ka'an Pablo xiin' Ndiosí xa'a' Filemón

⁴ Sakuu' ichi' kii' ka'an i xiin' Ndiosí ndii, taxi' i ña chindani a xa'a' un', Filemón, ⁵ sakan' ña xini i kuento ña ndani un' xto'o e' Jesús, te ini tu un' xini ña'a' un'. Te sakan' tu ndani un' sakuu' ne nduu' kuenta a. ⁶ Te ka'an va i xiin' Ndiosí ña xa'a' a ña iin kachi ini e' xini ña'a' e' ndii, kundani un' sakuu' ña va'a ña kuví natiiin e' xa'a' a ña ndikún e' ichi' Jesucristo. ⁷ Kuachi ndii va'a va kuni nimá i, te naá va'a tu ini i xa'a' a ña tiakú tu'un ña kundani va un' ne ini xini Jesús. Ñani i, sakan' ña ni saki'ví un' nimá kua'a' ne nduu' kuenta Ndiosí xiin' ña xaa' un' jaan'.

Xikán Pablo iin ña va'a nuu' Filemón xa'a' Onésimo

⁸ Sakan' na kuii', tee' ndee kumi' i ña ndiee' ña ni taxí Cristo nuu' i te tiachuun' i yo'ó ndee ka ña kuni a saa un' ndii, ⁹ ndee chaa' ka ka'an nda'vi i xiin' un' te saa un' iin ña va'a xa'a' i xa'a' a ña ndani ta'an' e'. Yu'u, Pablo ndii, iin te xixa va nduu' i, te siin' tuku' ndii, vi'e kaá naá i vitin xa'a' a ña sania'á i ichi' Jesucristo. ¹⁰ Ka'an nda'vi i xiin' un' xa'a' Onésimo, te ni ka'an ndoso' i tu'un va'a nuu' tixin vi'e kaá yo'o', ndee naa si'e i nduu' ra nuu' ichi' Jesús. ¹¹ Naa' nuu' ni kixin ndii, iin te naá xachuun' kuasa' kuni ni nduu' Onésimo yo'o' nuu' yo'ó ndii, süu' sakan' ka nduu' a vitin, süu' jaan' ndii iin

te xachuun' ndaku va nduu' ra nuu' i, te sakan' tu nuu' yo'ó.

¹² Sakan' na kuii' ti'vi' ña'a' i mii' ndu'u' un', te ndee naa nimá i nduu' ra. ¹³ Tee' ndee ni kuni nimá i ña ndoo ra xiin' i nuu' yo'ó te chindiee' ra yu'u mii' naá i vi'e kaá xa'a' a ña ka'an ndoso' i tu'un va'a, ¹⁴ ndisu ni kuni i saa i ndee iin ña'a xa'a' a ña tia'an ndoo e' kuento xa'a' ña jaan'. Sakan' te ña va'a ña saa un' xa'a' i ndii, kunduu a ndee naa ña tiin' u'vi yu'u yo'ó te saa un' un, süu' jaan' ndii saa un' sakan' xa'a' a ña sakan' ka'an nimá mii' un'. ¹⁵ Kuachi ndii kuein' xa'a' a jaan' na ni kuxioo Onésimo yo'o' nuu' un' iin xa'a'. Ndisu vitin ndii sanandiko' i ra vi'e un', te ndoo ra ikan' ndee amaa ka kivi' xiin' un'. ¹⁶ Ndandii, kunduu ka ra te xika' nuu' nuu' kuiti' un', süu' jaan' ndii kunduu ra ndee naa ñani mii' un', te ndani va un'. Sakan' ña va'a ka nduu' a sakan'. Yu'u ndii, ndani va ña'a' i, ndisu yo'ó ndii, kuni a ña kundani ya'a ka ña'a' un'. Kundani un' ra sakan' ña süu' ndee ka nuu' te yivi' nduu' ra, süu' jaan' ndii iin te ndikún xto'o e' nduu' ra.

¹⁷ Sakan' na kuii', naa' ndixa xna'a ñani un' nduu' i nuu' ichi' xto'o e' ndii, natiiin va'a un' ra ndee naa natiin' un' yu'u. ¹⁸ Naa' ni xaa Onésimo yo'o' ndee ka nuu' ña va'a xiin' un', uun naa' ndiso' ika' ra yo'ó ndii, yu'u nacha'vi xa'a' ra. ¹⁹ Yu'u, te nduu' Pablo, ke'i tutu yo'o', te chindu'u' i nuu' nda'a' i nuu' a, te kuni un' ña taxi' i kuento i ña nacha'vi i yo'ó sakuu' ña ndiso' ika' ra yo'ó. Tee' ndee kuví sanaka'an' i yo'ó ña ndiso' ika' tu' mii' un' yu'u xa'a' kivi' nuu' un'. ²⁰ Ndixa, ñani i Filemón, ka'an nimá i ña saa un' iin ña va'a xa'a' i xa'a' a ña ini e' xini e' xto'o e' Jesús. Saki'ví un' nimá i xiin' ña jaan' xa'a' a ña iin kachi xika' e' ichi' a.

²¹ Ti'vi' i tutu yo'o' nda'a' un', sakan' ña xini kaxi' i ña saxinú un' ña yo'o', te ndee kua'a' ka saa un' te sakan' ña xikán i jaan'. ²² Te ndee vitin sakuni' tu'un i yo'ó ña sakoo' tu'va un' iin xaan' mii' kundu'u' i. Sakan' ña ndiatu' ini i saxinú Ndiosí ña xikán ndo' nuu' a, te kuví keta i vi'e kaá, te ku'un ndi'e' i mii' ndiee' ndo'.

Ti'vi' te chindiee' ta'an' xiin' Pablo cha'an' Filemón

²³ Epafras, tē naá vī'ē kaā xiin' i xa'a' a ña xika' nuu' ndu nuu' Cristo Jesús ndii, ti'vi' ra cha'an' un'. ²⁴ Tē sakan' tū ti'vi' Marcos, xiin' Aristarco, xiin' Demas, xiin' Lucas cha'an' un'. Tē chindiee' ta'an' xiin' tū i nduu' sakuu' tē yo'o'. ²⁵ Na sañu'u' na xto'o' ē' Jesucristo nimá ndo'. Sakan' na kunduū a.

Tutu yo'o' nduu' ña kua'an nda'a' ne judío, ne ndikún ichi' Jesús

Ka'an Ndiosí xiin' e' vitin xiin' nda'a' si'e a

¹ Nuu' ni kixin ndii, kua'a' va ichi' te kua'a' va tu nuu' ni saka'an Ndiosí te ni ka'an tiakú tu'un a nuu' ne xii' yata' e'.
² Ndisu kivi' ña xa kua'an ndi'i' jin yivi' vitin ndii, xiin' nda'a' si'e a ni ka'an a xiin' e'. Te ña jaan' ni ndasandu u a ña xiin' ña'a sakuu' ña yoo. Te xiin' nda'a' ña jaan' tu ni xa'a Ndiosí jin yivi'.
³ Ña jaan' nduu' ña nia'á ña ka'nu' koo' chukuu' Ndiosí. Te suvi tu a nduu' ña nakuitá xachi' xiin' Ndiosí jaan'. Te suvi tu a nduu' ña xito' sakuu' ña yoo' xiin' ndiee' tu'un yu'u' a. Te kij' ndi'i' ni sandoyo' mji' a kuachi e' ndii, ni xikundu'u' a ndienu nda'a' kua'a' Ndiosí, ña ka'nu' va.
⁴ Sakan' na kuu' ña ka'nu' ka nduu' si'e Ndiosí jaan' te sakan' ángele, sakan' ña ka'nu' ka kivi' ni natjin a te sakan' ña jaan'.

⁵ Kuachi ndii, koo' kivi' ni ka'an Ndiosí xiin' ndee jin ángele ndii:

Si'e i nduu' yo'ó,
kivi' vitin satuvi i ña nduu' i yuva' un'.

Te tuku xaan' ni ka'an a ndii:

Yu'u kunduu yuva' te jaan',

te te jaan' kunduu si'e i.

Sakan' kachi a.

⁶ Te ni ka'an ka tu Ndiosí kij' ni ti'vi' a si'e a ña xkua'a' jaan' jin yivi' ndii:

Naa saka'nu' ña'a' sakuu' ángele,

ña xika' nuu' nuu' Ndiosí.

Ni kachi a.

⁷ Te ndisu xa'a' ángele yoso' a nuu' tutu Ndiosí ndii:

Te ángele, ña xika' nuu' nuu' a ndii,

sananduu' ña'a' a ndee na tachi',

uun ndee na ñu'u' ndatin.

⁸ Ndisu ni ka'an Ndiosí xa'a' si'e a ndii:

Ndiosí, yo'ó nduu' ña xa'ndia chuun' ndee ndi'i' ni kivi',

te xa'ndia chuun' ndaku tu un'.

⁹ Te xtani un' ña xachuun' ndaku, te ndasi' un' ña nja'a.

Xa'a' jaan' na ni sakuiso' chuun' Ndiosí un' yo'ó,

te ni taxi a ña sii' ka kuni un' te sakan' sakuu' ndee ka ne ta'an un'.

Ni kachi a.

¹⁰ Te yoso' tu a nuu' tutu Ndiosí ña ka'an a xa'a' si'e a jaan' ndii:

Tákui'e, yo'ó nduu' ña ni xa'a' ñu'u' jin yivi' ndee ña nuu',

te suvi tu un' ni xa'a' ndivi'.

¹¹ Te ña jaan' ndii, ndoñu'u' a, te yo'ó ndii, yoo naa yoo un'.

Te kuyata' sakuu' a ndee naa toto,

¹² te natuvi' un' ña jaan' ndee naa jin toto,

te nama un' ndee naa xaa' ne yivi' kij' nama' nja toto nja,

sakan' nama un' sakuu' ña jaan'.

Ndisu yo'ó ndii, koo' kivi' nama un',

te koo' kivi' ndi'i' tu kivi' ñuu un'.

Kachi a.

¹³ Kuachi ndii koo' kivi' ni ka'an Ndiosí xiin' ndee jin ángele ndii:

Kundu'u' nda'a' kua'a' i, te na sandoo kui'e xachi' i te ndasi' yo'ó.

Ni ka'an a sakan'.
¹⁴ Sakan' ña sakuu' ángele jaan' ndii, espíritu, ña xika' nuu' nuu' Ndiosí kujti' nduu' a, te ti'vi' ña'a' Ndiosí te chindiee' a yoo', ne natjin ña sakakú Ndiosí yoo'.

2

Kuni a kuita ni'i e' nuu' ña ni sakakú Ndiosí yoo'

¹ Xa'a' a jaan' na kuni a ndii, kuita ni'i va e' nuu' ña ka'an tu'un Ndiosí, ña ni xini so'o e', koto ka kuxioo e' nuu' ichi' a.

² Te naa' ni saxinú Ndiosí tu'un ndei' a, ña ni saka'an a ángele xta'an' nuu' ne xii' yata' e', te sakuu' ne ni xaa ña nja'a, te ni taxi so'o nja tu'un ndei' a jaan' ndii, ni sandoo' ña'a' Ndiosí saa xata'an kundoo' nja,

³ saa ka vi' tu yoo' naa' tava' e' kuenta kuu' tu'un va'a xa'a' ña ka'nu' ya'a ña xa ni sakakú Ndiosí yoo' nuu' kuachi e'.

Sakan' suu xi'na ka xto'o e' Jesús ni ka'an ndoso' tu'un jaan', ikan' te ni ka'an tu ña'a' ne ni xini so'o a ña ña ndixa nduu' a.

⁴ Te sakan' tu Ndiosí ndii, ni nia'a a ña ña ndixa nduu' ña ni ka'an ne jaan' xiin' ña nia'á ndiee' a, xiin' ña nandaní va ne yivi', te sakan' tu xiin' ki'in' nuu' chuun' ka'nu' koo' chukuu'.

Te sakan' tu xiin'

te sakan' tu xiin'

te sakan' tu xiin'

te sakan' tu xiin'

te sakan' tu xiin'

nda'a' Espíritu Santo nî taan a ña chuun va nimá i'in ne nî kunî a saa sakan' xiin'.

Cristo nduu' ña sakakú yoo'

⁵ Kuachi ndii nî taxî Ndiosí ña ka'ndia chuun' ángele nuu' ku'un e' nuu' ñu'u' iin yivi', ña ka'án ndu xa'a' nuu' ndo' jaan'. ⁶ Naa nî ka'an iin te yivi' iin xaan' mii' yoso' a nuu' tutu Ndiosí ndii:

Yuva' e' Ndiosí, ¿yoo nduu' ne yivi' na naka'an' un' xa'a' ña?

Te, ¿yoo nduu' ña na ndi'ni un' xa'a' ña?

⁷ Te nî sanuu' ka un' ña iin xa'a' te sakan' ángele,

te nî taxî un' ña ndatun' koo' chukuu' ña, te nî taxî tu un' ña natin ña ña tiin' ka'nu'.

Te nî sanakua'a un' sakuu' ña nî xa'a un' nda'a' ña

te ka'ndia chuun' ña nuu' ña jaan'.

⁸ Te nî sakuiso' chuun' un' ña nuu' sakuu' ña jaan'.

Sakan' yoso' a. Te kij' ka'án a ña nî sakuiso' chuun' un' ña nuu' sakuu' ña'a jaan' ndii, ndee iin a nî ndoo ña ka'ndia chuun' ña nuu' a. Ndisu ndee saa kanî ndii, tia'an kuvî kunî e' naa' xa xa'ndia chuun' ña nuu' sakuu' ña'a jaan'. ⁹ Te ndii, kuvî kundani e' ña nî sanuu' ka Ndiosí Jesús iin xa'a' te sakan' ángele, te nî natin a ña ndatun' koo' chukuu' xiin' ña tiin' ka'nu' xa'a' a ña nî ndo'o a ña xi'í. Sakan' ña xa'a' a ña kundani va mii' Ndiosí yoo' na nî xi'í Jesús nuu' sakuu' e'.

¹⁰ Te Ndiosí nduu' ña nî xa'a sakuu' ña yoo, te suvi tu a xaa sakan' te yoo naa yoo a. Te xa'a' a ña nî kunî a ña kua'a' si'e a kundiee xiin' a mii' ndu'u' a, mii' ndatun' kaa' ndii, nî ndoo a kuento ña Jesús saxinú sakuu' ña kunî a xiin' tundo'o' ña nî ndo'o a. Sakan' ña suvi a nduu' ña nî sakakú yoo' nuu' kuachi e'. ¹¹ Kuachi ndii Jesús nduu' ña nî ndasandoo yoo', te yoo' nduu' ne nî ndasandoo a, sakan' na yuva' tu sakuu' yoo' nduu' Ndiosí xiin' a. Xa'a' a jaan' na kuasa' ka'an' nuu' a jaan' ka'án a ña ñani ta'an' a nduu' e'. ¹² Naa yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'án a ndii:

“Ka'an ndoso' i xa'a' un' nuu' ñani ta'an' i, te mii' nakayá kua'a' ne yivi' kata i yaa nuu' un'.”

Sakan' yoso' a.

¹³ Te tuku xaan' yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'án a ndii:

Iñi yu'u kunî i Ndiosí.

Sakan' yoso' a. Te ka'án ka a ndii:

Koto ndo' yo'o' ita' ndu xiin' si'e i, ne nî xamani' Ndiosí yu'u.

Sakan' yoso' a.

¹⁴ Xa'a' a ña yoo ñu'u' nde'i xiin' nii' yoo', ne nduu' si'e Ndiosí ndii, nî ndasanduu xiin' mii' tu Jesús jaan' ndee naa yoo'. Te kij' nî xi'í a ndii, nî kanando a ña xa'ndia chuun' nuu' ña xi'í, te ña jaan' nduu' ña ndiva'a. ¹⁵ Te xiin' ña jaan' nî sandoó ndiká a sakuu' e' nuu' ña yi'vi e' kuvî e', sakan' ña ndee nî tuvi e', te nî xiko ni'i' ña jaan' yoo'. ¹⁶ Kuachi ndii nî kixin Jesús te chindiee' a ángele, süu' jaan' ndii nî kixin a te chindiee' a yoo', ne nduu' siani' xika' Abraham. ¹⁷ Xa'a' a jaan' na nî kunî a ña nakuita nii' a xiin' yoo', ne ta'an' a. Sakan' te kunduu a nuu' Ndiosí iin sutu ka'nu' xachuun' ndaku, ña vita iñi xa'a' ne yivi'. Te sakan' te sandoyo' a kuachi e' xiin' ña nî sanasoko' xiin' mii' a kij' nî xi'í a. ¹⁸ Te xa'a' a ña nî ndo'o tu mii' Jesús, ña xito' kua'a ña kinî ndii, yoo ndiee' a te chindiee' a yoo', ne yoo nuu' ña xito' kua'a ña jaan'.

3

Ña ka'nu' ka nduu' Jesús te sakan' Moisés

¹ Xa'a' a jaan' na, ñani ta'an' i, ndo'ó, ne nduu' kuenta Ndiosí, ne nî kana a te kundiee ndo' ndivi' ndii, saa ndo' kuenta kuu' Cristo Jesús, ña nî tianu' a sania'á ichi' a, te nduu' tu a sutu ka'nu' nuu' ichi' ña ndikún e'. ² Te Jesús jaan' ndii, nî xika nuu' ndaku a nuu' chuun ña nî sakuiso' ña'a' Ndiosí, naa nî xika nuu' ndaku tu Moisés nuu' sakuu' chuun ña nî sakuiso' ña'a' Ndiosí nuu' ra xa'a' ne nduu' kuenta a. ³ Te ndii, kua'a' ka ña ka'nu' xata'an natin Jesús te sakan' Moisés jaan', ndee naa xaa' ne yivi' xiin' iin te xa'a vi'e ndii, xito' ka'nu' ka ña te jaan' te sakan' vi'e ña xa'a ra. ⁴ Kuachi ndii, te yivi' xa'a sakuu' vi'e, ndisu Ndiosí nduu' ña nî xa'a sakuu' ña'a ña yoo. ⁵ Te nî xika nuu' ndaku Moisés nuu' sakuu' chuun ña nî sakuiso' ña'a' Ndiosí nuu' ne nduu' kuenta a, te

xiin' ña jaan' ni nia'a ra ña kuni kachi chuun jaan' nuu' ku'un e'. ⁶ Ndisu Cristo ndii, xa'a' a ña si'e Ndiosí nduu' a ndii, xa'ndia chuun' ndaku a nuu' ne nduu' kuenta Ndiosí, te ne jaan' nduu' yoo' naa' nako e' ña iní ni'í e' ña ndiatu' iní e', te va'a kuni e' ndiatu' e' ña jaan'.

Mii' nandiee' ne ndikún ichi' Ndiosí

⁷ Xa'a' a jaan' na ka'an Espiritu Santo ndii:

Naa' xini so'o ndo' tu'un yu'u' Ndiosí vitin ndii,

⁸ säxii ndo' nimá ndo' nuu' a, naa ni xa'a ne xii' yata' ndo' xta'an' kii' ni xatei' nja nuu' a, te ni xito kua'a tu ña'a' nja mii' taxin' kaa'.

⁹ Ikan' ni xito kua'a ne xii' yata' ndo' yu'u, tee' ndee ni xini nja chuun ka'nu' ña ni xa'a i nii' uvi xiko kuiya.

¹⁰ Xa'a' a jaan' na ni nasaa' i ni xini i ne jaan', te ni ka'an i ndii:

“Ndee naa ne xika' ndoso' iin yivi' tiaan tiaan nduu' nimá nja, te tia'an nakuni nja mii' kua'an ichi' i.”

¹¹ Sakan' na ni nasaa' i, te ni taxi i kuento i ña ko'ni nja mii' nandiee' nja xiin' i.

Sakan' kachi a.

¹² Koto xiin' mii' ndo', ñani ta'an' i, te ndee iin ndo' kundu'u ne nja'a nimá, te kundu'u tu ndo' ne xii' nimá, te kuxioo ndo' nuu' Ndiosí tiaku. ¹³ Süu' jaan' ndii va'a ka kondia yu'u' ta'an' i'in ndo' i'in kivi' kua'an, ña tani' ka kivi' vitin ña ka'an Ndiosí xa'a' jaan', sakan' te ndee iin ndo'ó kuxii' nimá nuu' Ndiosí xa'a' a ña xini xa'an' kuachi ndo'ó. ¹⁴ Kuachi ndii kuenta Cristo nduu' e' naa' iní na iní e' xini ña'a' e' ndee so'o' ndi'i' ndee naa iní e' ni xini ña'a' e' ña nuu'. ¹⁵ Naa yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'an a ndii:

Naa' xini so'o ndo' tu'un yu'u' Ndiosí vitin ndii,

säxii ndo' nimá ndo' nuu' a naa ni xa'a ne xii' yata' ndo' xta'an' kii' ni xatei' nja nuu' a.

Sakan' yoso' a.

¹⁶ Naka'an' ndo' ña ne ni tava' Moisés ñu'u' Egipto xiin' ña ndiee' Ndiosí nduu' sakuu' ne ni xini so'o tu'un yu'u' a jaan', ndisu tee' ndee sakan' nduu' a ndii, ni

xatei' nja nuu' a. ¹⁷ Te suvi tu nja nduu' ne ni xi'e Ndiosí ni xini a nii' uvi xiko kuiya xa'a' a ña ni xa'a nja kuachi, sakan' na ni xi'i nja mii' taxin' kaa' jaan'. ¹⁸ Te suvi ni tu nja nduu' ne ni taxi Ndiosí kuento a nuu' ña ko'ni nja mii' nandiee' nja xiin' a, sakan' ña ni taxi so'o nja ña ni ka'an a xiin' nja. ¹⁹ Sakan' na xini e' ndii, ni ko'ni nja ikan' xa'a' a ña ni iní nja ni xini ña'a' nja.

4

Kundu'u e' ne so'o nuu' Ndiosí

¹ Sakan' na kuii' kuni a koto xiin' mii' e' ña kusaa' kandu'u' ka kuento Ndiosí ña ka'an ña kuví ko'ni e' mii' nandiee' e' xiin' a, säa iin kii' te ko'ni sava ndo' ikan'.

² Kuachi ndii, xa ni xini so'o tu yoo' tu'un va'a naa ña ni xini so'o ne jaan', ndisu ni chindiee' a ne jaan' tee' ndee ni xini so'o nja a. Sakan' ña ni iní nja kuni nja Ndiosí xiin' tu'un va'a jaan'. ³ Ndisu yoo', ne kandixa' tu'un va'a jaan' ndii, ko'ni e' mii' nandiee' e' xiin' Ndiosí, mii' ni ka'an a xiin' ne jaan' ndii:

Sakan' na ni nasaa' i, te ni taxi i kuento i ña ko'ni nja mii' nandiee' nja xiin' i.

Ni ka'an a sakan' tee' ndee xa yoo mii' nandiee' e' xiin' a jaan' ndee kii' ni sandi'i' a ni xa'a a iin yivi'. ⁴ Sakan' ña yoo iin xaan' mii' ka'an a so'o xa'a' kivi' ña uxá ndii:

Te ni nandiee' Ndiosí kivi' ña uxá ndee ndi'i' ni chuun nuu' a.

Kachi a.

⁵ Te tuku ni ni ka'an a ndii:

Ko'ni nja mii' nandiee' nja xiin' i.

Ni kachi a.

⁶ Ndisu kuni ka ko'ni sava ne yivi' mii' nandiee' nja jaan', sakan' ña ne ni xini so'o tu'un va'a jaan' ña nuu' ndii, ni kuví ko'ni nja ikan' xa'a' a ña ni xaso'o nja.

⁷ Sakan' na ni chindu'u' ni tukuu' Ndiosí inga kivi', te kivi' jaan' nduu' kivi' vitin. Xa'a' a jaan' na xa kua'a' kuiya kua'an ña xa ni saka'an a David xa'a' kivi' jaan' ndii: Naa' ni xini so'o ndo' tu'un yu'u' Ndiosí vitin ndii,

säxii ndo' nimá ndo' nuu' a.

Ni kachi a. ⁸ Kuachi ndii, naa' sakan' te ni taxi Josué ña nandiee' xna'a ne xii' yata'

e' jaan' ndii, kä'án Ndiosí xa'a' tuku kivi' kii' xa ni ya'a. ⁹ Xa'a' a jaan' na yoo ka jin xaan' mii' nandiee' sakuu' yoo', ne xika' ichi' Ndiosí. ¹⁰ Na jaan' na kuii' yoo ka ni ko'ni mii' nandiee' nja xiin' a jaan' ndii, nandiee' xachi' nja ndee ndi'i' ni chuun nuu' nja, naa ni xaa Ndiosí ni nandiee' a xiin' chuun nuu' a. ¹¹ Sakan' na kuii' na saa e' na nduxa' na ko'ni e' mii' nandiee' e' xiin' a jaan', te ndee jin e' kunduu ne so'o nuu' a naa ni xaa ne xii' yata' e' jaan'.

¹² Kuachi' ndii tu'un yu'u' Ndiosí ndii, yoo tiaku a, te yoo tu na ndiee' a, te xiin' ka a te sakan' sakuu' ichi' na xiin' uvi saa' ta'vi', te ki'vi a ndee tixin nimá e', xiin' tixin espíritu e' ndee maa'. Te ki'vi tu a ndee mii' nu'u' ta'an' iki' e', xiin' ndee mii' nu'u' chimeke tixin a, te kivi nakuni a na xanini e', te sakan' tu na ka'an nimá e' xa'a'. ¹³ Te koo' ndee jin na ni kua'a yoo si'e nuu' Ndiosí, süu' jaan' ndii sakuu' na'a yoo jin' vichi' nuu' a, te yoo nunia' tu a nuu' na xito' sana'má yoo'.

Jesús nduu' sutu ka'nu' kumi' yoo'

¹⁴ Te xa'a' a na xa kumi' e' jin sutu ka'nu', na ni kaa ndivi' te ndu'u' a ikan', na nduu' Jesús, si'e Ndiosí ndii, na kuita ni'i' e' nuu' na ndixa' na kandixa' e'. ¹⁵ Kuachi' ndii kumi' e' jin sutu ka'nu' na kivi kunda'vi ini xa'a' e' kii' koo' ndiee' e', sakan' na ni ndo'o tu mii' na jaan' na xito' kua'a na kinj ndee naa ndo'o' yoo', ndisu koo' kivi' ni xaa' a kuachi'. ¹⁶ Xa'a' a jaan' na ini e' te kuyatin e' nuu' Ndiosí mii' ndu'u' a nuu' tej ka'nu' mii' natiin va'a manj' a yoo', te kuvita ini a xa'a' e', te chindiee' a yoo' xiin' ndee ka na ndo'o' e' sava ni kii' kuni a nuu' e'.

5

¹ Kuachi' ndii, sakuu' sutu ka'nu' ndii, nakaxin na'a' Ndiosí tein ne ta'an' ra te sakuiso' chuun' na'a' a, te vikui'ni ra xa'a' ne yivi' nuu' a, te sanakua'a tu ra na nasoko' nja nuu' a xiin' na ka'mi ra kiti' xa'a' kuachi' nja. ² Te kivi kive kuu ini ra kuni ra ne sa'vi ini xiin' ne sasana' xiin' mii' mii', sakan' na te yoo kuachi' nduu' tu mii' ra. ³ Te xa'a' a jaan' na kuni a ka'mi tu ra kiti' xa'a' kuachi' mii' ra saa xaa' ra xa'a' kuachi' ne nuu' ra. ⁴ Te küvi na'in ndee ka te yivi' chuun' ka'nu' jaan' te

saa ra a, süu' jaan' ndii te sakuiso' chuun' Ndiosí kuiti' kivi' saa a naa ni xaa a xiin' Aarón.

⁵ Sakan' tu Cristo ndii, ni xaka'nu' xiin' mii' mii' a jaan' te ndasanduü xiin' mii' a sutu ka'nu', süu' jaan' ndii mii' Ndiosí, na ni sakuiso' chuun' na'a', ni ka'an xiin' a ndii:

Si'e i nduu' yo'ó, kivi' vitin satuvi i na nduu' i yuva' un'.

Ni kachi' a.

⁶ Te inga xaan' yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'an a ndii:

Yo'ó nduu' sutu ka'nu' ndee amaa ka kivi' ndee naa ni nduu' te ni nani' Melquisedec.

Sakan' yoso' a.

⁷ Te kii' ni xika Cristo jin yivi' yo'o' ndii, ti'e' ni ka'an nda'vi a xiin' Ndiosí, te ni xaku tu a, sakan' na na jaan' kuiti' kivi' chindiee' na'a' nuu' na xi'i. Te xa'a' na ni saxinu a na kuni Ndiosí ndii, ni chindiee' xna'a' na'a' a. ⁸ Sakan' na kuii' tee' ndee si'e Ndiosí nduu' a ndii, xiin' tundo'o' na ni ndo'o' a ni kundanj a saxinu a na kuni Ndiosí. ⁹ Te kii' ni ndi'i' ni xaa Jesús sakuu' chuun' na ni taxi Ndiosí saa a ndii, ni nanduü a xa'ndu na kakú e', te taxi' tu a kivi' nuu' na koo' kivi' ndi'i' nda'a' sakuu' ne xaa' na kuni a. ¹⁰ Te ni sakuiso' chuun' na'a' Ndiosí te nduu' a sutu ka'nu' ndee naa ni nduu' Melquisedec.

Ndee naa ne kualii' nduu' e kii' küvi kua'nu' e' nuu' ichi' Jesús

¹¹ Yoo kua'a' ka na kuni sania'á ndu ndo'o' xa'a' na jaan', ndisu xa'a' a na taxi' so'o kaxi' ndo' tu'un va'a ndii, vixi va te sanakuachi' ndu a. ¹² Kuachi' ndii xa kua'a' va kuiya sakuaan ndo' tu'un Ndiosí, te xa xata'an kunduu ndo' ne sania'á na jaan'. Ndisu kusaa' kuni a na sakuaan ka ndo' xa'a' na kuu' nuu' na xa ni sania'á ndu ndo'o' xa'a' tu'un jaan'. Te nduu' ndo' ndee naa ne kuachi' kualii', ne kusaa' chichin' ka, te küvi kuxi nja ndee ka na xaxi'. ¹³ Te sakuu' ne kuu' ka ndee naa kuu' ne kualii', ne chichin' ndii, küvi kundanj nja ndee na nduu' na va'a, uun ndee na nduu' na nja'a. Sakan' na kuu' nja ndee naa na kua'nu'u. ¹⁴ Ndisu ne xa nduu' ndee naa ne xixa, ne xa kivi xanini va'a, te xa kivi tu xixi' nja ndee ka nuu' na xaxi' ndii, ne jaan' nduu' ne xa xini

ndee ña nduu' ña va'a, uun ndee ña nduu' ña ña'a.

6

¹ Xa'a' a jaan' na vikuijn e' ña sakuaan e' xa nuu' xa'a' ña kuu' nuu' kujiti' xa'a' ichi' Cristo. Ndee chaa' ka so'o ku'un kua'nu ka e' nuu' ichi' a jaan'. Süu' xa nuu' xa'a' ña kuu' nuu' jaan' kujiti' ndatu'un' e', naa kuu' xa'a' ña kuní a nama e' nimá e' xa'a' ña kuasa' kuní ña xaa' e', xiin' xa'a' ña kuní a inji e' kuní e' Ndiosí, ² xiin' xa'a' saa' kuní a kuchi' e' kuenta Jesús, xiin' xa'a' ña chindu'u' e' nda'a' e' xini' ne yivi', xiin' xa'a' ña natjaku e' kiji' kuví e', xiin' xa'a' kiji' sana'má Ndiosí yoo' kivi' so'o' ndi'i'.

³ Sakan' saa' e' naa' kuní Ndiosí.

⁴ Kuachi' ndii, ne xa ni' ña' Ndiosí ña ndixa nuu' unta', te ni' xini' ña tumaní' ña taxi' mii' a, te ni' kumi' ña ña ndiee' Espíritu Santo, ⁵ te xa ni' xini' tu ña ña ndatun' ka'an tu'un Ndiosí, te ni' xini' tu ña ña ndiee' ña ko'o nuu' ku'un e', ⁶ te ni' nakoo ña sakuu' ña jaan' xata' ña ndii, koo' xachi' ka kuví saa' e' te nama ne jaan' nimá ña xa'a' kuachi' ña xaa' ña, te nandiko' tukuu' ña nuu' Ndiosí. Sakan' ña kiji' xaa' ña sakan' ndii, ndee naa' tukuu' ni' xa'ni' ña si'e' a jaan' nuu' krusin, te ndee naa' tukuu' ni' tu saka'an' ña'a' ña nuu' kua'a' ne yivi'. ⁷ Sakan' na kuu' ne yivi' jaan' ndii, nduu' ña ndee naa' ñu'u' mii' kuun' va'a' savi'. Naa' kua'a' ña savi' taxi' ñu'u' jaan' ndii, sañu'u' ña'a' Ndiosí. ⁸ Ndisu' naa' mii' ndi'i' iñu' xiin' ndiki'i' kujiti' taxi' a ndii, kuasa' kuní xachi' a, te kaní ña'a' Ndiosí, te ka'mi' tu ña'a' a.

⁹ Ne ta'an' maní' ndu, tee' ndee ka'an' ndu sakan', ndisu' xini' kaxi' ndu ña ndo'ó ndii, xa' yoo' ña va'a' va' xito' natijn' ndo' xa'a' a ña nduu' ndo' ne ni' kaku' ni' xaa' Ndiosí. ¹⁰ Kuachi' ndii ña xachuun' ndaku nduu' Ndiosí, te nandosoo' a ña xachuun' ndo' nuu' a, te ni' xika' nuu' tu ndo' nuu' ne nduu' kuenta a xa'a' a ña ndani' ña'a' ndo', te kusaa' xika' nuu' ka ndo' nuu' ne jaan' ndee vitin. ¹¹ Ndisu' ka'an' nimá ndu ña ku'un naa' ku'un inji' ndo' ña xaa' ndo' sakan' ndee so'o' ndi'i', te kuní ndo' xinu' xna'a' ña ndiatu' inji' e' xa'a'. ¹² Künduu' ndo' ne suxan' nuu' ichi' Ndiosí, süu' jaan' ndii inji' naa' inji' ndo'

kuní ndo' Ndiosí, te kundieni' ndo' ndee naa' xaa' ne natiin' ña ni' taxi' a kuento a xa'a', xa'a' a ña inji' ña xini' ña'a' ña.

¹³ Kuachi' ndii, kiji' ni' taxi' Ndiosí kuento a nda'a' Abraham ndii, xa'a' a ña koo' ka ña ka'nu' ka ña kuví tiin' ndiaa' a ndii, ni' tiin' ndiaa' xiin' mii' mii' a, te ni' taxi' a kuento a ¹⁴ kiji' ni' ka'an' a ndii: "Sañu'u' kua'a' xava'a' i' yo'ó, te ndasakua'a' xava'a' tu' i' siani' xika' un' nuu' ku'un e'", ni' kachi' a xiin' ra. ¹⁵ Te xa'a' a ña ni' ndiatu' te ni' ndiatu' inji' Abraham jaan' ndii, ni' natijn' ra ña ni' taxi' Ndiosí kuento a xa'a' jaan'. ¹⁶ Sakan' ña iin' ne yivi', kiji' taxi' ña kuento ña ndii, tiin' ndiaa' ña iin' ña ka'nu' ka te sakan' mii' ña, te kiji' xaa' ña sakan' ndii, kuví ndatu'un' ka e' xa'a' ña jaan'. ¹⁷ Te xa'a' a ña ni' kuní Ndiosí ña'a' kaxi' a nuu' ne natijn' ña ni' chikandu'u' a kuento a xa'a' jaan', te kuní ña ña nama' a ña ka'an' a ndii, ni' tiin' ndiaa' xiin' mii' a kiji' ni' taxi' a kuento a jaan'. ¹⁸ Te xa'a' kuento ña ni' taxi' a, xiin' ña ni' tiin' ndiaa' xiin' mii' mii' a jaan' ndii, kuví nama' a uvi' saa' ña jaan', sakan' ña kuví kuní xa'an' a. Te xandieni' ña jaan' yoo' ne nduku' ña koto' Ndiosí yoo', te ndiatu' inji' e' ña natijn' e' ña ni' ka'an' a taxi' a nda'a' e'. ¹⁹ Te ña inji' e' jaan' xaa' sakan', te ita' ni' i' e'. Te suvi' tu' a xaa' sakan', te ita' ndaku e' ndee naa' iin' tundoo' kiji' chu'un' ki'i' te yivi' nu' xiin' kaa' ki'i' tixin' miní. Te ña inji' e' jaan' xaa' sakan', te xka'ndia e' ndee xata' toto' ndiká mii' ndu'u' Ndiosí ndivi', ²⁰ ndee mii' ni' ki'vi' Jesús xa'a' e' ni' i' ichi' a nuu' e' nduu' a sutu' ka'nu' ndee amaa' ka kivi' ndee naa' ni' nduu' Melquisedec.

7

Jesús nduu' sutu' ka'nu' ndee naa' Melquisedec

¹ Te Melquisedec jaan' ni' nduu' te ni' xa'ndia' chuun' kuu' nuu' ñuu' Salem, te ni' nduu' tu' ra' sutu' ka'nu' kuu' nuu' xika' nuu' nuu' Ndiosí ndu'u' ndivi'. Te kiji' ni' nandiko' Abraham ña ni' xa'an' kuenta'an' ra, te ni' kanando' ra' tukuu' te xa'ndia' chuun' kuu' nuu' ndii, ni' kixin' nata'an' Melquisedec jaan' xiin' ra, te ni' sañu'u' ña'a' ra. ² Te ni' cha'vi' Abraham jaan' Melquisedec iin' ña'a' xa'a' i'in' uxi' sakuu' ña'a' ña ni' kanando' ra. Te kivi'

Melquisedec jaan' ndii, yoo uvj ta'an ña kuni kachi a, ña nuu' ndii, "Te xa'ndia chuun' ndaku." Te nduu' tu ra te xa'ndia chuun' kuu' nuu' ñuu Salem. Te ña jaan' kuni kachi a ndii, "Te xa'ndia chuun' xiin' ña manj'." ³ Te jaan' ndii, koo' xiní xachi' xa'a' yuva' sji' ra, te nj ndee xa'a' ne xij' yata' ra, te sakan' tu ndee jin koo' xiní amaa nj tuvj ra, uun amaa nj xij' ra, sakan' ña nj ndaku nii' ra si'e Ndiosí, ña jaan' ndii, nduu' a sutu ka'nu' kuu' nuu' ndee amaa ka kivi'.

⁴ Koto ndo', saa vi' te ka'nu' koo' chukuu' nj nduu' te jaan' na ndee mji' xij' yata' e' Abraham nj cha'vi ña'a' jin ña'a' xa'a' i'jin uxj sakuu' ña nj kanando ra jaan'. ⁵ Tu'un ndei' Ndiosí ka'an chuun' ña te nduu' sjani' xika' Leví, te na'in' chuun' te kunduu' ra sutu ndii, kandej' cha'vi ña'a' sakuu' ne yivi' jin ña'a' xa'a' i'jin uxj sakuu' ña na'in' nj xa'a' chuun' ña xaa' nj, tee' ndee te jin kuu' xiin' nj nduu' ra xa'a' a ña te xij' yata' tu ne jaan' nduu' Abraham, kachi a. ⁶ Ndisu Melquisedec jaan' ndii, süu' sjani' xika' Leví nduu' ra, ndee saa ka nj ndii nj kiji' ra jin ña'a' xa'a' i'jin uxj sakuu' ña nj kanando Abraham, te xa nj taxj Ndiosí kuento a nda'a' jaan', te nj sañu'u' tu ña'a' ra. ⁷ Te xiní kaxi' sakuu' e' ndii, te ka'nu' ka nduu' te sañu'u' ne yivi' te sakan' ne kuñu'u' xaa' ra jaan'. ⁸ Te yivi', te kendiaa' ya'vi' jin ña'a' xa'a' i'jin uxj sakuu' ña na'in' e' xa'a' chuun' ña xaa' e' jaan' ndii, te kuvj nduu' ra naá kivi'. Ndisu Melquisedec jaan' ndii, kusaa' tiaku ka ra, kachi tu'un Ndiosí. ⁹ Sakan' na kuii' kuvj ka'an e' ña kij' nj cha'vi Abraham Melquisedec jaan' xiin' jin ña'a' xa'a' i'jin uxj sakuu' ña nj kanando ra jaan' ndii, nj cha'vi tu ña'a' sutu te nduu' sjani' xika' Leví, te kendiaa' ya'vi' jin ña'a' xa'a' i'jin uxj sakuu' ña na'in' e' xa'a' chuun' ña xaa' e' vitin. ¹⁰ Kuachj ndii, kij' nj kixin nata'an' Melquisedec jaan' xiin' Abraham jaan' ndii, xa nj ndiso Abraham jaan' te vi'e Leví jaan' tejn ní' ra, tee' ndee tia'an tuvj ndee jin ra.

Jesús ndii, ndee naa Melquisedec nduu' a

¹¹ Sutú te vi'e Leví ndii, nj ndiso chuun' ra saa ka'an tu'un ndei' jaan', ndisu

xa'a' a ña nj kuvj kunduu' ne yivi' ne ndaku xachi' nimá nuu' Ndiosí xiin' a ndii, nj kuni a tukú nuu' sutu ndee naa Melquisedec jaan', te süu' ndee naa nj nduu' Aarón sutu. ¹² Kuachj ndii, kij' namá te kunduu' sutu ndii, kuni a ña nama tu tu'un ndei' jaan'. ¹³ Sakan' ña xto'o e' Jesús, ña ndatu'un' e' xa'a' jaan' ndii, süu' sjani' xika' te vi'e Leví nj nduu' a, te ndee jin te vi'e a jaan' nj nduu' sutu, te nasoko' kiti' nuu' Ndiosí. ¹⁴ Kuachj ndii, xiní kaxi' e' ña sjani' xika' Judá nduu' ña jaan'. Te xa'a' te vi'e Judá jaan' ndii, koo' kivi' nj ka'an Moisés naa' kuvj kunduu' ra sutu.

¹⁵ Te kundani e' ña nj nama tu'un ndei' jaan' xa'a' a ña nj kakú inga sutu ka'nu' kuu' nuu' siin' kaa' ndee naa Melquisedec. ¹⁶ Te Jesús ndii, süu' nduu' a sutu saa ka'an chuun' tu'un ndei', sakan' ña tu'un ndei' jaan' ka'an ndii, te nduu' sjani' xika' Leví kujiti' kuvj saa sakan', süu' jaan' ndii nduu' a sutu xa'a' a ña kumi' a ña ndjee', te tiaku a ndee ndi'i' nj kivi'. ¹⁷ Kuachj ndii, yoso' a nuu' tutu Ndiosí xa'a' a ndii:

Yo'ó nduu' sutu ka'nu' kuu' nuu' ndee amaa ka kivi' ndee naa Melquisedec. Sakan' yoso' a. ¹⁸ Sakan' na kuii' tu'un ndei' yata' jaan' ndii, xa nj ndoo chuun' a xa'a' a ña nj koo' chukuu' a saxinú a ña kuni Ndiosí, te kuasa' tu kuni a. ¹⁹ Kuachj ndii nj kuvj ndasandaku tu'un ndei' jaan' nimá e' nuu' Ndiosí. Te siin' tuku' ndii, xa yoo inga ña va'a ka ndiatu' inj yoo' xa'a', ña sakuyatin' yoo' nuu' Ndiosí.

²⁰ Te Jesús ndii, nj tjin ndiaa xiin' mii' mji' Ndiosí kij' nj taxj a kuento a ña kunduu' Jesús sutu kuu' nuu', ²¹ ndisu tukú nuu' sutu ndii, nj tjin ndiaa xiin' mii' a xa'a' ra ndee jin ichi'. Ndisu yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' nj taxj a kuento a xa'a' Jesús ka'an a ndii:

Nj tjin ndiaa xiin' mii' mji' xto'o e' Ndiosí, te ña jaan' ndii nama a kuento a: "Yo'ó nduu' sutu ka'nu' kuu' nuu' ndee amaa ka kivi' ndee naa Melquisedec."

Sakan' kachi a. ²² Jesús nduu' ña chikan-dia Ndiosí te saxinú a kuento ña nj ndoo Ndiosí xiin' e', te ña va'a ka nduu' ña jaan' te sakan' kuento ña nj ndoo a ña nuu'.

²³ Te tuku nuu' sutu ndii, kua'a' xava'a ra ni yoo xa'a' a ña ndee iin ra ni kuvi kutjaku ndee ndi'i' ni kivi'. ²⁴ Ndisu Jesús ndii, xa'a' a ña tiaku a ndee amaa ka kivi' ndii, nduu' a sutu ndee amaa ka kivi'. ²⁵ Xa'a' a jaan' na kuvi tu sakaku xachi' a ne ini xini ña'a', ne kuyatin' nuu' Ndiosí xiin' ña ndi'ee' a, sakan' ña tiaku a ndee ndi'i' ni kivi', te xikui'ni chito a xa'a' ña nuu' Ndiosí.

²⁶ Sakan' na kuii' ña jaan' nduu' sutu ka'nu' ña ni kuni a kumi' yoo', sakan' suu ña ndoo ndi'i' nduu' a, te koo' tu kuachi a, te koo' kivi' ni xaa' tu a ña ña'a', te ni xta'ni' ña'a' Ndiosí tein ne xaa' kuachi, te ni sakaa' ña'a' a ndivi', te ni taxí a iin chuun' ka'nu' ka nda'a' a ikan'. ²⁷ Ña jaan' ndii, xaa' a ndee naa xaa' tuku sutu ka'nu' jaan', ña xa'ni' ra kiti' i'in kivi'. Te xi'na xa'mi' ra ri' xa'a' kuachi mii' ra, te sakan' xa'mi' tu ra ri' xa'a' kuachi ne yivi'. Süu' jaan' ndii unta' kujti' ni sanasoko' xiin' mii' a, te ni xi'i' a xa'a' kuachi e', te ndee ndi'i' ni kivi' ndiaa ya'vi' ña ni xaa a jaan'. ²⁸ Sakan' ña tu'un ndei' Ndiosí ndii, te yivi', te ndiso' kuachi, kujti' saki'in' chuun' a, te nduu' ra sutu ka'nu'. Ndisu Ndiosí, kii' ni tjin ndiaa xiin' mii' mii' a ndii, ni sakuiso' chuun' a si'e a jaan', te nduu' a sutu ña saxinu' sakuu' ña kuni Ndiosí ndee amaa ka kivi'. Te ni xaa Ndiosí ña jaan' kii' xa yoo tu'un ndei' jaan'.

8

Jesús nduu' sutu ka'nu' ya'a ka te sakan' ndee ka te yivi'

¹ Va'a, ña ka'nu' ka ña kuni ka'an ndu xiin' ndo' xa'a' ndii, sutu ka'nu' ka vi' nduu' ña kumi' e' jaan'. Ndee nda'a' ku'a' tei Ndiosí, ña ka'nu' va, mii' ndu'u' a xa'ndia chuun' a ndivi', ni xikundu'u' a. ² Te sutu ka'nu' jaan' ndii, xachuun' a nuu' Ndiosí tixin yukun' ka'nu' xna'a ña iin' ndivi'. Te süu' te yivi' ni xa'a yukun' jaan', süu' jaan' ndii mii' xto'o e' Ndiosí ni xa'a a.

³ Sakan' ña sakuu' sutu ka'nu' iin yivi' yo'o' ndii, ndiso' chuun' ra te nasoko' ra tumaní', xiin' ña ka'mi' ra kiti' xa'a' kuachi ne yivi'. Xa'a' a jaan' na sakan' tu Jesús jaan' ndii, kuni a ña koo tu iin

ña nasoko' a nuu' Ndiosí xa'a' kuachi e'. ⁴ Naa' sakan' te xika' ka Jesús nuu' ñu'u' iin yivi' yo'o' ndii, ni ndee kunduu a sutu ka'nu' jaan', kuachi ndii kusaa' yoo ka sutu te nasoko' tumaní' jaan' saa ka'an tu'un ndei' Ndiosí. ⁵ Sutu ka'nu' jaan' ndii, ndee naa ña niania', uun ndee naa kunda'vi' ña yoo yukun' ña iin' ndivi' kujti' nduu' ña xaa' ra jaan'. Naa ni ka'an Ndiosí xiin' Moisés kii' ni sakuiso' chuun' ña'a' a, te kasa'a ra vi'e toto, ni ka'an a xiin' ra ndii: "Chuun xa'a' va un' te saxinu un' sakuu' ña ni nia'a i yo'ó saa nii' ni xini un' un xini' iku' yo'o'", ni kachi a xiin' ra. ⁶ Ndisu chuun sutu, ña ni sakuiso' chuun' Ndiosí Jesús ndii, ña ka'nu' ka nduu' a te sakan' ña ni xaa te yivi', te ni nduu' sutu jaan'. Sakan' ña iin ña xikui'ni va'a ka xa'a' e' nduu' a jaan' xa'a' a ña xiin' nda'a' a ni ndoo Ndiosí kuento va'a ka ña saa a xiin' e', te xiin' nda'a' a ni chikandu'u' Ndiosí kuento va'a ka xiin' e'.

⁷ Kuachi ndii, naa' ni kuvi kundaku nimá e' nuu' Ndiosí xiin' kuento ña ni ndoo a xiin' e' ña nuu' ndii, kuni a ndoo a inga kuento xiin' e'. ⁸ Ndisu xa'a' a ña ni xini Ndiosí ña xika' va'a ne jaan' ichi' a ndii, ni xi'e a xini ña'a' a ka'an a ndii: Kuaxi kivi', kachi xto'o e' ndii, ndoo i inga kuento xaa' xiin' ne vi'e Israel, te sakan' tu xiin' ne vi'e Judá.

⁹ Süu' naa kuento ña ni ndoo i xiin' ne xii' yata' ña xta'an' kii' ni tjin i nda'a' ne jaan',

te ni tava' ña'a' i nuu' ñu'u' Egipto.

Sakan' ña ne jaan' ndii, ni saxinu ña kuento i jaan'.

Xa'a' a jaan' na ni nakoo ña'a' i.

Kachi a.

¹⁰ Te ka'an tu xto'o e' ndii:

Ña yo'o' nduu' kuento xaa' ña ndoo i xiin' ne vi'e Israel nuu' ku'un e':

Chindu'u' i tu'un ndei' i nuu' ña xanini ña,

te ke'i tu e tixin nimá ña.

Sakan' te kunduu i Ndiosí ña xaka'nu' ña, te ne jaan' kunduu kuenta i.

¹¹ Te sakan' tu kuni ka ña sania'a ña ne nuu ña xa'a' i,

te ni ndee kuni ka tu a ña sania'a ña ne iin kuu' xiin' ña xa'a' i.

Kuachĩ ndii sakuu' ña kundani kaxi' xa'a'
1,
ndee ne kuali', te ndee ne xixa.

12 Te koo ka'nu' inĩ i xa'a' sakuu' ña ña'a
ña ni xaa ña,
te koo' kivi' ka tu naka'an' i xa'a' kuachĩ
ña.

Ni kachi' a. 13 Kij' ni ka'an Ndiosi ña ndoo
a inga kuento xaa' jaan' nuu' e' ndii, xa
ni ndoo chuun kuento ña ni ndoo a nuu'
e' ña nuu', te xa ni kuyata' tu a nuu' a, te
ña xa yata' ndii, ña'a' ka te nduxin xachi'
a.

9

1 Va'a, te xiin' kuento ña ni ndoo Ndiosi
xiin' ne xii' yata' e' ña nuu' ndii, ni taxi
a ndei' saa kunĩ a sachuun' sutu nuu' a
xaka'nu' ña'a' ra, xiin' saa kunĩ a koo
yukun' a iin yivi' yo'o'. 2 Te yukun' jaan'
ndii, so'o ni ku'a'a a: mii' xaa uun e'
ndii, iin xaan' su'un nani' a. Te ikan' ita'
kandero xiin' iin mesa mii' ndiee' xita'
va'a ña kuñu'u' nuu' Ndiosi. 3 Te xata'
toto ndiká ña uvi tixin yukun' jaan' ndii,
iin xaan' mii' su'un xava'a nani' a. 4 Te
ikan' iin' cho'o oro mii' xixi suxa chu'ma,
te ikan' tu iin' xatun', tun' ndisuku' mii'
ndi'i oro, tun' nia'á ña ni ndoo Ndiosi
kuento a xiin' ña xta'an' ka. Te tixin tun'
jaan' naá iin kisi lulu ña nduu' mii' ndi'i
oro mii' ni taxa'a ne yivi' ña xaxi' ña nani'
maná, xiin' tun' ni katuvi Aaron', tun' ni
ñanña nda'a', te ikan' tu ñu'u' yuu' mii'
yoso' tu'un ndei' Ndiosi. 5 Te xata' xatun'
jaan' ni xata' ña uvi ta'an ángele ña ni
saniania' ña, ña nani' Querubines. Te
xiin' ña jaan' nia'á Ndiosi ña ikan' yoo
a. Te ni tisa'ví ángele jaan' ña ndasi tun'
jaan' xiin' ndixin a. Ndisu vitin ndii kunĩ
a ka'an ka ndu xa'a' ña jaan'.

6 Te kij' xa yoo tu'va sakuu' ña jaan'
ndii, ko'ni chito sutu xaa' ra chuun nuu'
Ndiosi mii' xaá uun e' tixin yukun' jaan'.

7 Ndisu xata' toto ndiká ña uvi jaan' ndii,
sutu ka'nu' kuñti' kuvi xkan'dja ikan' iin
ichi' i'in kuiya. Te ndii, xiin' ní' kiti' kuñti'
kuvi xka'ndja ra ikan' te nasoko' ra a xa'a'
kuachĩ mii' ra xiin' xa'a' kuachĩ ña xaa'
nianí ne yivi'. 8 Te xiin' ña jaan' ni sakuni'
Espiritu Santo yoo' ña naa' iin' ka mii'
xaá uun e' tixin yukun' jaan' ndii, kuvi
ki'vi e' mii' iin' ña su'un xava'a jaan'. 9 Te

sakuu' ña jaan' ndii, ña ka'an ndjaa kuñti'
nduu' a nuu' e' kivi' vitin. Sakan' ña koo'
ndiee' ña xa'mi' ña kiti' jaan', xiin' ña
nasoko' ña te ndasandoo a nimá ña, te
kunĩ ña ña koo' ka kuachĩ jaan' ndiso'
ña. 10 Sakan' ña ña jaan' ndii, ka'an a
xa'a' ña kuvi kaxi' e', xiin' ña kuvi ko'o e'
kuñti', te ka'an tu a xa'a' saa sandoo xiin'
mii' e' nuu' Ndiosi, te ña jaan' ka'an a saa
kunĩ a saa e' xiin' ñu'u' nde'i e'. Sakan' ni
yoo a ndee skachi' ni xaa kivi' ña nama
ña'a' Ndiosi.

11 Ndisu vitin ña xa ni kixin Cristo ndii,
ña jaan' nduu' sutu ka'nu' te natin e'
ña va'a, ña ni ndoo Ndiosi kuento taxi a
nda'a' e'. Te yukun' mii' xa'ndia chuun' a
ndii, ña va'a ka nduu' a, te ña su'un ka tu
nduu' a, te süu' te yivi' iin yivi' ni xa'a
yukun' jaan', sakan' ña süu' kuenta iin
yivi' yo'o' nduu' a. 12 Te sakan' tu süu' ní'
tixu'u', uun ní' sindiki' ni nasoko' a nuu'
Ndiosi tixin yukun' mii' su'un ka jaan'.
Süu' jaan' ndii xiin' ní' mii' a ni ki'vi a,
te nasoko' a xa unta' sakan' nuu' Ndiosi
mii' su'un ka jaan', te ni ndasandoo a yoo'
nuu' Ndiosi ndee amaa ka kivi'.

13 Kuachĩ ndii, naa' ní' toro, xiin' ní'
tixu'u' chie, xiin' yaa' nú'u vaca sie, ti'
ni xixi ni kondja likin' sutu kuu' nuu'
jaan' iin' ne ni xka'ndja ña ka'an tu'un
ndei' Moisés, te ni kuvi ndasandoo a ñu'u'
nde'i ña nuu' ña ni xaa ña jaan' ndii,
14 kachi' ka vi' tu e' ní' Cristo ndii, ni
ndasandoo a nimá e'. Kuachĩ ndii xiin' ña
ndiee' Espiritu Santo, ña yoo ndee ndi'i'
ni kivi', ni sanasoko' xiin' mii' a xa'a'
kuachĩ e' nuu' Ndiosi. Te xa'a' a ña ña
ndoo ndi'i' nduu' a ndii, kuvi ndasandoo
ní' a nimá e' nuu' ña kinĩ ña saxioo' yoo',
te kaka nuu' e' nuu' Ndiosi tiaku. 15 Xa'a'
a jaan' na Jesucristo nduu' ña xikui'ni
xa'a' e' nuu' Ndiosi xa'a' a ña ni saxinú a
ña ka'an chuun' kuento xaa', ña ni ndoo
Ndiosi xiin' e' saa a, te ni natin yoo',
ne ni nakaxin a, sakuu' ña va'a ña yoo
ndivi', ña ni chikandu'u' a kuento a xa'a'
jaan'. Sakan' ña ni xi'i Jesús te sandoyo'
a kuachĩ e' ña ni xaa e' kij' ni xika e'
saa ka'an chuun' kuento yata', ña ni ndoo
Ndiosi xiin' e'.

16 Kuachĩ ndii, kij' xava'a iin ne yivi'
tutu ña ka'an saa kunĩ ña nata'vi' ña'a

n̄ia, te yoo nda'a' ndoo a kij' kuv̄i n̄ia ndii, ndee kij' kuv̄i ne jaan', sakan' vi' te ndiaa ya'vi' tutu jaan'. 17 Sakan' n̄a tutu jaan' ndii, ndee na kuv̄i ne n̄i xa'a' a te kuv̄i ch̄indjee' a, sakan' n̄a kuv̄i nata'vi' n̄a'a jaan' kij' kusaa' tiaku ka ne nakoo' a. 18 Xa'a' a jaan' na ndee kij' n̄i xa'a' nuu' kuento n̄a n̄i ndoo Ndiosí xiin' e' ndii, n̄i xitiá n̄i' kiti', te n̄i xa'a' a xachuun' a. 19 Kuach̄i ndii, kij' n̄i ndi'i n̄i ka'an ndoso' Moisés sakuu' n̄a ka'an chuun' tu'un ndei' Ndiosí nuu' sakuu' ne yivi' jaan' ndii, n̄i ki'in ra n̄i' s̄indiki' xiin' n̄i' t̄ixu'u' chie, te n̄i nasaka ra a xiin' t̄ikui. Ikan', te n̄i ki'in tu ra kach̄i' kua'a ndukun', xiin' yuku nduku hisopo, te n̄i koso likin' ra n̄i' xiin' t̄ikui jaan' xata' yuu' mii' yoso' tu'un ndei' jaan', te sakan' tu n̄i kondia likin' ra te' jaan' sakuu' ne yivi' jaan'. 20 ka'an ra ndii: "Xiin' n̄i' n̄aa' n̄ia'á Ndiosí ndo'ó kuento a n̄a n̄i ndoo a xiin' ndo'", n̄i kach̄i ra. 21 Te n̄i kondia likin' tu ra n̄i' jaan' yukun' xiin' sakuu' ndachuun' n̄a xi tiin sutu kij' xaa' ra chuun' nuu' Ndiosí. 22 Te ka'an chuun' tu'un ndei' jaan' n̄a yatin' sakuu' n̄a'a kuni a ndundo xiin' n̄i', kachi a. Te na koo' n̄i' jaan' kuitia ndii, kuv̄i koo' ka'nu' in̄i Ndiosí xa'a' kuach̄i e'.

N̄i ndoyo kuach̄i e' nuu' Ndiosí xa'a' a n̄a n̄i xitiá n̄i' Jesús

23 Sakan' na, n̄i kuni a n̄a kuitia n̄i' kiti' jaan' te ndundo sakuu' n̄a jaan', n̄a nduu' n̄a ka'an ndiaa kuiti' xa'a' n̄a yoo ndivi'. Ndisu n̄a ndixa xna'a n̄a yoo ndivi' ndii, xiin' n̄i' va'a ka kuni a te kuv̄i xka'ndia e' ikan' te sakan' xiin' n̄i' kiti' jaan'. 24 Kuach̄i ndii n̄i ndi'vi' Cristo iin yukun' n̄a n̄i xa'a' nda'a' te yivi', n̄a nduu' ndee naa n̄a ka'an ndiaa xa'a' yukun' n̄a ndixa xna'a. Süu' jaan' ndii n̄i ndi'vi' a ndee ndivi' mii' ndu'u' Ndiosí te xikui'n̄i a xa'a' e' nuu' a jaan'. 25 Te n̄i ndi'vi' a ikan' te nasoko' xiin' m̄i' a kua'a' ichi' naa xi xaá sutu ka'nu', n̄a ndi'vi' ra saa kuiya mii' su'un xava'a t̄ixin yukun' xiin' n̄i' kiti', te süu' n̄i' m̄i' ra. 26 Naa' sakan' n̄i xaa' Cristo ndii, n̄i kuni a n̄a kuv̄i a kua'a' ya'a ichi' ndee kij' n̄i kua'a' iin yivi', ndisu vitin' n̄a xa kuyatin' ndi'i iin yivi' ndii, n̄i kixin a, te n̄i nasoko' xiin' m̄i' a, te n̄i xi'i a unta' kuiti' xa'a' kuach̄i e', te

ndiaa ya'vi' a ndee amaa ka n̄i xa'a' a n̄a n̄i ndo'o m̄i' a, te n̄i sandoyo' a kuach̄i e'. 27 Te sakan' tu yoo', ne yivi' iin yivi' ndii, unta' kuiti' xi'i e', ndi'i jaan' te kuaxi n̄a sana'má Ndiosí yoo' xa'a' n̄a n̄i xaa e'. 28 Sakan' na kuu' Cristo ndii, unta' kuiti' tu n̄i xi'i n̄a jaan' xa'a' kuach̄i kua'a' ne yivi'. Te kij' kixin n̄i tukuu a ndii, süu' kixin a te kuv̄i tukuu a xa'a' kuach̄i e', süu' jaan' ndii kixin kuiti' a te sakakú a, ne ndiatu' n̄a'a'.

10

N̄i kuv̄i ndasandoo n̄i' kiti' yoo' nuu' kuach̄i e'

1 Tu'un ndei' Ndiosí ndii, süu' n̄a va'a n̄a n̄i ka'an Ndiosí taxi a nda'a' e' n̄i nduu' n̄a jaan', süu' jaan' ndii kunda'vi' kuiti' a n̄i nduu a. Sakan' na tee' ndee saa kuiya xa'mi' sutu kiti' nuu' Ndiosí xa'a' kuach̄i ne yivi', ne kuaxi ikan' ndii, ndasandaku n̄a jaan' nimá n̄ia nuu' Ndiosí. 2 Kuach̄i ndii, naa' sakan', te n̄a kuv̄i sandoyo' kuach̄i n̄a nduu' n̄a xa'mi' n̄a ti' jaan' ndii, kuasa' ka kin̄i kun̄i ne xaka'nu' Ndiosí xiin' n̄a jaan' xa'a' kuach̄i n̄a, te nasoko' ka tu n̄a kiti' jaan'. 3 Ndisu n̄a nasoko' sutu kiti' jaan' ndii, saa kuiya sanaka'an' n̄a'a' a xa'a' kuach̄i n̄a. 4 Sakan' n̄a n̄i' toro xiin' n̄i' t̄ixu'u' chie ndii, kuv̄i sandoyo' a kuach̄i e' nuu' Ndiosí. 5 Xa'a' a jaan' na n̄i ka'an Cristo xiin' Ndiosí kij' n̄i kixin a iin yivi' ndii: Xtān̄i un' n̄a nasoko' ne yivi' n̄a'a, n̄i ndee n̄a taxi' n̄a tuman̄i' nuu' un'. Xa'a' a jaan' na n̄i taxi un' n̄u'u' ndei' yu'u'.

6 N̄i xtān̄i un' n̄a nasoko' ne yivi' n̄a'a, n̄i ndee n̄a xa'mi' n̄a kiti' xa'a' kuach̄i n̄a.

7 Sakan' na n̄i ka'an i ndii:

"Ndiosí ka'nu', koto un', yo'o' iin' i, kuaxi i te saa i n̄a ka'an nimá un', saa n̄i' ka'an tu'un ndei' un' xa'a' i", n̄i kach̄i i.

8 N̄i ka'an a n̄a nuu' ndii: "Xtān̄i un' n̄a nasoko' ne yivi' n̄a'a, n̄i ndee n̄a taxi' n̄a tuman̄i', n̄i ndee n̄a xa'mi' n̄a kiti' nuu' un' xa'a' kuach̄i n̄a, te va'a tu kuni un' xiin' n̄a jaan'." Sakan' ka'an a tee' ndee tu'un ndei' Ndiosí n̄i ka'an tuni n̄a jaan'.

9 Te n̄i ka'an ka Cristo ndii: "Ndiosí ka'nu',

koto un', yo'o' iin' i, kuaxi i te saa i ña ka'án nimá un', ni kachi a. Te xiin' ña jaan' xta'ni' Ndiosí ña yata' jaan', te ni naxhíndu'u' a iin ña xaa'. ¹⁰ Te xa'a' a ña ni saxinú Jesucristo jaan' ña kuní Ndiosí ndii, ni ndasanduu a yoo' nditja Ndiosí, sakan' ña ni sanakua'a xiin' mii' a, te ni xi'i a xa'a' kuachi e' unta' kujti', te ndiaa ya'vi' ña ni xaa a jaan' ndee ndi'i' ni kivi'.

¹¹ Te sakuu' sutu ndii, xini kaxi' e' ña saa kivi' xaa' ra chuun nuu' Ndiosí tixin yukun', te xa nuu' kiti' kujti' xa'mi' chito ra tee' ndee kuví sandoyo' ña jaan' kuachi ne yivi' nuu' Ndiosí. ¹² Ndisu Cristo ndii, unta' kujti' ni sanakua'a xiin' mii' a, te ni xi'i a xa'a' kuachi e', te ndiaa ya'vi' ña jaan' ndee ndi'i' ni kivi'. Te ndi'i' jaan', te ni xikundu'u' a nda'a' kua'a Ndiosí. ¹³ Te ikan' ndiatu' a ndee skachi' sandoó kui'e xachi' Ndiosí te ndasi' ña'a'. ¹⁴ Sakan' ña xiin' iin ndaa' kujti' ña ni nasoko' xiin' mii' a jaan' ni ndasandoo xachi' a yoo', ne xa nduu' nditja Ndiosí. ¹⁵ Te sakuni' tu Espiritu Santo yoo' ña jaan' a kii' ni ka'an a ndii:

¹⁶ Ka'án Ndiosí ndii:

Ña yo'o' nduu' kuento ña ndoo i xiin' ne vi'e Israel nuu' ku'un e':

Taan' i tu'un ndei' i nimá ña,
te ke'i tu e xini' ña.

¹⁷ Ikan' te ka'án ka a ndii:

Te koo' kivi' naka'an' ka i xa'a' kuachi ña,
ni ndee ña ña'a' ña ni xaa ña.

Ni kachi a. ¹⁸ Sakan' na kuii', xa'a' a ña ni yoo ka'nu' ini Ndiosí xa'a' kuachi e' ndii, kuni ka ña nasoko' ka e' ña'a' xa'a' kuachi e' jaan'.

Jesús nduu' ichi' xaa' ña kua'an nda'a' Ndiosí

¹⁹ Nanj ta'an' i, xa'a' a jaan' na xa yoo ndiká e' te kuví xka'ndia e' nuu' a mii' su'un ka xa'a' a ña ni xitja níi' Jesucristo xa'a' kuachi e'. ²⁰ Sakan' ña kii' ni xi'i Jesús ndii, ni nunia' a ichi' xaa' ña taxi' kivi' ñuu e', te kuví xka'ndia e' xata' toto ndiká jaan' xa'a' a ña ni nasoko' a ñu'u' nde'i a jaan'. ²¹ Te yoo', ne vi'e Ndiosí ndii, xa kumi' e' iin sutu ka'nu' va ña ni'i' ichi' nuu' e', ²² sakan' na kuii' na kuyatin e' nuu' Ndiosí xiin' iin ndaa' nimá e', te ini xachi' e' ña natijn va'a a yoo' xa'a' a ña xa ni ndasandoo a nimá e' nuu' ña

ni ndo'o e' ni xaa kuachi e', ndee naa ni natja a ñu'u' nde'i e' xiin' tikui ndatun' va. ²³ Ini naa ini e' kuni e' Ndiosí ndiatu' ini e' xa'a' a, te iin ndaa' tu kunaá nimá e' nuu' ña kandixa' e', sakan' ña xachuun' ndaku ña ni chikandu'u' kuento jaan' nuu' e'. ²⁴ Te kuni a ña kundi'ni e' xa'a' saa kuví chindiee' ta'an' i'in e', te xiin' ña jaan' taxi e' ndiee' ta'an' e', te kundani ta'an' ka e', te saa e' ña va'a. ²⁵ Te nakoo tu e' ña nakayá e' saka'nu' e' Ndiosí naa sakaán xiin' mii' sava ne yivi'. Süu' jaan' ndii sandjeni ta'an' i'in e', kachi ka vi' e' vitin ña xa kuyatin' kivi' ña nandiko' xto'o e'.

²⁶ Kuachi ndii, naa' xa xini e' sakuu' ña ndixa ña ka'án tu'un va'a, te kusaa' xaa' te xaa' ka e' kuachi ndii, koo' ka ndee iin ña kuví nasoko' e' nuu' Ndiosí te sakakú a yoo' xa'a' kuachi e' jaan'. ²⁷ Süu' jaan' ndii ndee ña iyo xava'a ña kuaxi kii' ndi'i' sana'má Ndiosí yoo' xa'a' kuachi e' jaan' kujti' ndiatu' e', xiin' ña ku'un e' nuu' ñu'u' ndatin ña ka'mi Ndiosí ne ndasi' ña'a'. ²⁸ Naa' yoo ka ni saxinu tu'un ndei', ña ni natijn Moisés, te yoo uvi' ta'an, uun unj ta'an ne yivi' ndiee' yu'u' xa'a' ña nuu' te sana'má ña'a' ndii, koo' kuvita xachi' ka ini xa'a' ña, süu' jaan' ndii ka'an chuun' ra te kuví ña xa'a' ña ni xaa ña jaan'. ²⁹ Sakan' na kuii' saa ndo' kuenta ña kua'a' ya'a ka kundo'o ne kuni koto si'e Ndiosí jaan', sakan' ña ndee naa xe'ní ndoso' ña'a' ña. Te xaa' ña ña ndee naa ña kuasa' kuni nduu' níi' a ña saxinú ña ni ndoo Ndiosí kuento a xiin' e', tee' ndee xiin' ña jaan' ndasanduu' a ne jaan' nditja a. Te ka'án kini tu ña xa'a' Espiritu Santo, ña ndani ña'a'. ³⁰ Sakan' ña xa xini e' saa xachuun' Ndiosí naa yoso' a nuu' tutu a mii' ka'án a ndii: "Mii' yu'u nakan kuenta nuu' ne xaa' ña ña'a' xiin' ne yivi', te naxa'vi i ne jaan' xa'a' ña ni xaa ña", ni kachi xto'o e'. Te yoso' tu a ndii: "Sana'má xto'o e' ne nduu' kuenta a." Sakan' yoso' a. ³¹ Iyo ya'a kundo'o yoo ka naa' kanj ña'a' Ndiosí tiaku.

³² Naka'an' ndo' ña u'vi va ni ndo'o ndo' nuu' ni kixin kii' ni natijn ndo' tu'un va'a, ña nduu' ndee naa ñu'u' nuu' ndo'. ³³ Yoo xaá ndii, ni kanja'a ne yivi' xiin' ndo' nuu' chitu', te ni sando'o' tu ña ndo'ó, te xaá tuku ndii, ni nduun ndo' xiin' ne

n̄i yoo nuu' tundo'o' jaan'. ³⁴ Sakan' tu n̄i kuvita in̄i ndo' xa'a' ne ñu'u' v̄i'e kaa, te kii' n̄i nakaya ne yivi' ña kumi' ndo' ndii, va'a kuṭi' n̄i kuni' ndo'. Sakan' ña xini' ndo' ndii, ndivi' kumi' ndo' ña va'a ka ña koo' kivi' ndi'i', ña sani'í' Ndiosí yoo'. ³⁵ Nako' ndo' ña in̄i ndo' xini' ndo' kuento ña n̄i tax̄i Ndiosí nuu' ndo' jaan', sakan' ña xiin' ña jaan' sañu'u' kua'a' a ndo'ó ndivi'. ³⁶ Kuach̄i ndii kuni' a ña kundieni naa kundieni ndo' te saxinu' ndo' ña kuni' Ndiosí, te nat̄iin ndo' ña n̄i tax̄i a kuento a nuu' ndo'. ³⁷ Sakan' ña yoso' a nuu' tutu a mii' ka'an a ndii:

Ña kixin ndii, xa kuyatin' kuu' kixin a, te kũkuach̄i ka a.

³⁸ Ne n̄i xanda'ku Ndiosí nimá ndii, xika' n̄i nuu' a xa'a' a ña in̄i n̄i xini' ña'a' n̄i.

Te ndii, naa' nako' n̄i ichi' i xata' n̄i ndii,

v̄a' kuni' i kuni' ña'a' i.

Sakan' yoso' a. ³⁹ Ndisu' yoo' ndii, nduu' e' ne nakoo' ichi' a, te koo' e' tundo'o' jaan'. Süu' jaan' ndii ne in̄i xini' Ndiosí nduu' e', te sakakú a nimá e'.

11

Kuni' a in̄i e' kuni' e' Ndiosí

¹ Ña in̄i e' xini' e' Ndiosí kuni' kachi a ndii, in̄i xna'a' e' ña nat̄iin e' ña n̄i tax̄i Ndiosí kuento a nuu' e' xa'a', te xiin' ña in̄i e' jaan' tu xini' xna'a' e' ña tax̄i Ndiosí ña jaan' nda'a' e' naá kivi', tee' ndee kũvi' kuni' e' ña jaan'. ² Kuach̄i ndii, xa'a' a ña n̄i in̄i ne xii' yata' e' n̄i xini' n̄i Ndiosí xta'an', na n̄i k̄iee va'a n̄i nuu' a, te n̄i nat̄iin ña'a' a. ³ Te xa'a' a ña in̄i e' xini' e' Ndiosí na xini' e' ndii, xiin' tu'un' yu'u' a n̄i xa'a' a in̄i yivi' xiin' ndivi'. Sakan' na kuu' ña kuv̄i xini' e' v̄it̄in ndii, n̄i kua'a' a xiin' ña kũvi' kuni' e'.

⁴ Sakan' tu Abel ndii, xa'a' a ña n̄i in̄i ra n̄i xini' ra Ndiosí na n̄i nasoko' ra ña va'a ka nuu' a te sakan' ñan̄i ra Caín. Xa'a' a jaan' na n̄i ka'an Ndiosí ña te xachuun' ndaku n̄i nduu' ra, te n̄i nat̄iin a ña n̄i nasoko' ra jaan'. Te ña n̄i in̄i ra n̄i xini' ra Ndiosí jaan' ndii, kusaa' n̄i á ka a yoo', tee' ndee xa n̄i xi' ra.

⁵ Sakan' tu Enoc ndii, xa'a' a ña n̄i in̄i ra n̄i xini' ra Ndiosí, na n̄i ndani' ña'a' a

te kua'an ra ndivi', te n̄i xi' ra. Te sakan' tu koo' n̄i xini' ka ña'a', sakan' ña Ndiosí n̄i naka ña'a'. Ndisu' ña kuni' ka ku'un' ra mii' ndu'u' Ndiosí ndii, ka'an' tutu a ña n̄i saxinu' ra ña kuni' a, te va'a n̄i kuni' a xiin' ña n̄i xa'a' ra. ⁶ Xa'a' a jaan' na kuu' naa' in̄i e' xini' e' Ndiosí ndii, kũvi' xachi' va'a kuni' Ndiosí kuni' a yoo'. Sakan' ña yoo' ka kuyatin' nuu' a ndii, kuni' a ña kandixa' n̄i ña yoo' a, te kandixa' tu n̄i ña saman̄i a ne nanduku' ña'a'.

⁷ Xa'a' a ña n̄i in̄i Noé n̄i xini' ra Ndiosí na kii' n̄i sakuni' tu'un' ña'a' a xa'a' ña tia'an' koo, te kuv̄i kuni' e' ndii, n̄i saxinu' ra ña n̄i ka'an a xiin' ra, te n̄i xaso'o' ra nuu' a. Te n̄i xa'a' ra in̄i tundo'o' chie' mii' n̄i sakakú ra ne in̄i kuu' xiin' ra. Te xa'a' a ña n̄i in̄i ra jaan' n̄i nacha'an' ne n̄i in̄i kuni' Ndiosí. Te te jaan' ndii, n̄i xanda'ku Ndiosí nimá ra nuu' a xa'a' a ña n̄i in̄i ra n̄i xini' ña'a' ra.

⁸ Xa'a' a ña n̄i in̄i Abraham n̄i xini' ra Ndiosí na n̄i saxinu' ra ña n̄i ka'an a xiin' ra ña keta' ra mii' n̄i ndu'u' ra, te ku'un' ra tuku' ñu'u' mii' tax̄i Ndiosí kunduu' ña'a' ra naá kivi'. Te n̄i keta' ra kua'an' nianí ra tee' ndee xini' ra mii' nduu' a. ⁹ Te xa'a' a ña in̄i tu Abraham jaan' xini' ra Ndiosí na n̄i ndu'u' ra v̄i'e' toto nuu' ñu'u' ña n̄i ndoo' Ndiosí kuento a tax̄i a nda'a' ra ndee naa' te kuax̄i tuku' xaan'. Te in̄i kachi naa' n̄i xa'a' si'e' ra, te nani' Isaac, xiin' s̄iani' ra, te nani' Jacob. Sakan' tu te jaan' ndii, n̄i tax̄i Ndiosí kuento a ña tax̄i a ñu'u' jaan' nda'a' ra. ¹⁰ Sakan' ña n̄i ndiatu in̄i Abraham jaan' in̄i ñu'u' ña n̄i sakanía' mii' Ndiosí xa'a', te suv̄i tu a nduu' ña n̄i saniania' ñu'u' jaan', te suv̄i n̄i tu a n̄i xa'a' ña'a'.

¹¹ Te sakan' tu xa'a' a ña n̄i in̄i Sara n̄i xini' a' Ndiosí, na n̄i nakunaa' ña ndiee' a', te n̄i yoo' in̄i si'e' a', tee' ndee ña' xixa' va n̄i nduu' a', te ña' kũvi' nakuiso' n̄i nduu' tu a'. Sakan' ña in̄i a' n̄i xini' a' Ndiosí ña saxinu' xna'a' a kuento a ña n̄i tax̄i a nuu' a'. ¹² Xa'a' a jaan' na tee' ndee te xixa' va n̄i nduu' Abraham ndii, n̄i yoo' kua'a' xava'a' s̄iani' xika' ra ndee na kua'a' tiuun' ndiee' ndivi', uun' ndee na kua'a' ñuti' m̄ini, te kũvi' ka'vi' e' a.

¹³ Te sakuu' ne jaan' ndii, n̄i in̄i n̄i xini' n̄i Ndiosí ndee n̄i xi' n̄i, tee' ndee n̄i nat̄iin n̄i ña n̄i tax̄i a kuento a xa'a'

jaan', te ni xi'i nja. Ndisu xa'a' a ña ni ini nja ndii, ndee naa' ni xini nja ndee xika' ña ni chikandu'u' Ndiosí kuento a xa'a' jaan', te va'a va ni kuni nja ni xini nja a. Te ni ndjee yu'u' nja ña ne tuku', ne xka'ndia kua'an kuiti', nduu' nja nuu' ñu'u' iin yivi'. ¹⁴ Sakan' ña ne ka'an ña jaan' ndii, kundani kaxi' e' ña ne nduku' ñuu mii' kundjee nduu' nja. ¹⁵ Kuachi ndii, naa' sakan' te xa'a' ñuu mii' ni kiee nja ni xanini nja kii' ni ka'an nja ña jaan' ndii, kuvj nandiko' nja ñuu jaan'. ¹⁶ Ndisu ne jaan' ndii, ni ka'an nimá nja xa'a' iin ñuu va'a ka, te ña jaan' nduu' ña kandu'u' ndivi'. Xa'a' a jaan' na ka'an' nuu' Ndiosí ka'an a ña xa iin ndaa' a jaan' nduu' Ndiosí nja, sakan' ña ni xava'a a iin ñuu chie mii' kundjee nja.

¹⁷ Xa'a' a ña ni ini tu Abraham ni xini ra Ndiosí na kii' ni xito kua'a ña'a' a ndii, ni yoo tu'va ra ña nasoko' ra Isaac, si'e ra, te iin ndaa' tilu', tee' ndee xa ni taxi a kuento a xa'a' te jaan' ¹⁸ kii' ni ka'an a ndii: "Te xiin' Isaac, si'e un', ñaa' kuiti' koq kua'a' siani' xika' un'", ni kachi a xiin' ra. ¹⁹ Sakan' ña ni ini Abraham jaan' ña koo' chukuu' ya'a Ndiosí, te kuvj sanatiaku a ne yivi' tee' ndee xa ni xi'i nja. Xa'a' a jaan' na kuni kachi a ndii, ndee naa ni xi'i Isaac jaan', te ni natiaaku ra nda'a' Abraham.

²⁰ Te sakan' tu Isaac jaan' ndii, xa'a' a ña ni ini ra ni xini ra Ndiosí na ni ka'an ra xiin' si'e ra Jacob xiin' Esaú ña sañu'u' ña'a' a nuu' ku'un e'.

²¹ Te sakan' tu Jacob jaan' ndii, xa'a' a ña ini ra ni xini ra Ndiosí na kii' xa xito' kuvj kuii ra ndii, ni ka'an ra xiin' uvi saa' si'e José ña sañu'u' ña'a' Ndiosí nuu' ku'un e', te ni xikuijn ndichj ra xiin' tun' katuvi' ra, te ni xaka'nu' ra Ndiosí.

²² Te sakan' tu José jaan' ndii, xa'a' a ña ni ini ra ni xini ra Ndiosí na kii' xa xito' kuvj kuii ra ndii, ni ka'an tiakú ra ña kiee ne vi'e ra, ne Israel, ñuu Egipto, te ni ka'an chuun' ra saa saa nja xiin' iki' ra.

²³ Te sakan' tu yuva' si'i' Moisés ndii, xa'a' a ña ni ini nja ni xini nja Ndiosí na kii' sakan' ni tuvi ra ndii, ni tisi'e ña'a' nja ni' unj ta'an yoo', sakan' ña ni xini nja ndii, iin te kuañu'u' luvi va kaa' ni nduu' ra,

te ni yi'vi nja xa'a' ña ni ka'an chuun' te xa'ndia chuun' kuu' nuu' nuu' ñu'u' jaan' ña ka'ni' ra sakuu' te kuañu'u' si'e ne vi'e Israel. ²⁴ Te sakan' tu Moisés ndii, xa'a' a ña ni ini ra ni xini ra Ndiosí na kii' ni xixa ra ndii, ni xiin' ka ra ña tijn ka'nu' ña'a' ne yivi' tee' ndee si'e nda'vi ña' si'e Faraón ni nduu' ra. ²⁵ Süu' jaan' ndii ni xindoo nimá ra ña kundo'o inga' ra xiin' ne ta'an' ra, ne ndikún ichi' Ndiosí, te sakan' ña sasana' xiin' mii' ra nuu' kuachi iin xa'a'. ²⁶ Sakan' ña ni xini ra ndii, ña va'a ka nduu' a ña kundo'o ra xa'a' Cristo, ña tianu' Ndiosí, te sakan' ña kumi' ra ña vika' ne Egipto jaan'. Sakan' ña ni ndiatu ini ra ña sañu'u' ña'a' Ndiosí nuu' ku'un e' xiin' ña va'a ka. ²⁷ Te xa'a' a ña ini tu Moisés jaan' ni xini ra Ndiosí na ni nakoo ra ñuu Egipto, te ni yi'vi ra tee' ndee xini ra ndii, kasi'e te xa'ndia chuun' kuu' nuu' nuu' ñu'u' jaan' ña ni xaa ra ña jaan'. Te ni ini ra xiin' iin kanii' nimá ra ni xini ra Ndiosí ndee naa ni xini ña'a' ra xiin' nimá ra tee' ndee kuvj kuni ña'a' e'. ²⁸ Te sakan' tu xa'a' a ña ni ini Moisés jaan' ni xini ra Ndiosí na ni xa'a' ra viko' pascua, te ni ka'an chuun' ra, te ni xatia likin' ne ta'an' e' ní' mbee yi'e' nja, sakan' te kii' xka'ndia ña kumi' ndjee', te ka'ni' a si'e nuu' ne Egipto ndii, ka'ni' a si'e nuu' ne jaan'.

²⁹ Te sakan' tu xa'a' a ña ni ini ne xij' yata' e', ne Israel, ni xini nja Ndiosí na ni xka'ndia nja mini kua'a ndee naa ñu'u' ichi ni nduu' a. Ndisu kii' ni xika te xiin' Egipto xka'ndia ra ikan' ndii, ni ka'a ndoo ra te ni xi'i ra.

³⁰ Te sakan' tu xa'a' a ña ni ini ne jaan' ni xini nja Ndiosí na ni nduva nama ña ndasi i'nu ñuu Jericó kii' ndi'i ni kiendu ña'a' nja uxá ta'an kivi'. ³¹ Te sakan' tu ña' nani' Rahab, ña' ni xiko' xiin' mii' ndii, xa'a' a ña ini a' ni xini a' Ndiosí na ni ndoñu'u' a' xiin' inga ne ñuu a', ne ni taxi' so'o ña ni ka'an Ndiosí. Süu' jaan' ndii ni sakakú ña'a' Ndiosí xa'a' a ña ni natijn mani' a' te Israel, te ni xa'an koto si'e saa kaa' ñuu Jericó jaan'.

³² Yoo kua'a' ka ña kuvj ka'an i xiin' ndo', ndisu keta i nakaa ka i ka'an i xa'a' naa kuu' ña ni xaa Gedeón, xiin' Barac, xiin' Sansón, xiin' Jefe, xiin' David, xiin' Samuel, te sakan' tu sakuu' naa kuu' ña ni

xaa te ni ka'an tiakú tu'un Ndiosí. ³³ Te jaan' ndii, xa'a' a ña ni iní ra ni xini ra Ndiosí sakan' na ni kanando ra nuu' kua'a' mii' xa'ndia chuun' tuku, te koo' chukuu', sakan' tu na ni xachuun' ndaku ra, te sakan' tu na ni natiin ra ña ni taxi Ndiosí kuento a xa'a' jaan', te sakan' ni tu na ni ndasi ra yu'u' león. ³⁴ Te xa'a' a ña iní tu te jaan' ni xini ra Ndiosí na ni nda'va ra ñu'u' ndatin ndiee' va, te ni kakú tu ra nda'a' te yivi', te ni kuní ka'ni' ña'a' xiin' ichi, te ni taxi tu Ndiosí ndiee' ra tee' ndee xa ni xavi xava'a ra, te sakan' tu ni yoo ndiee' ra, te ni kiee va'a ra kii' ni xa'an ra tiin ra ñu'u', te ni kanando tu ra te xiin', te ndasi' ta'an' xiin' ra. ³⁵ Ni yoo sava ña'a' ndii, xa'a' a ña iní nia ni xini nia Ndiosí na ni natiaku ne iin kuu' xiin' nia, ne ni xi'i.

Te sava tuku ne yivi' ndii, ni nakujin yu'u' nia ña sando'o' ña'a' te yivi' xa'a' a ña iní nia ni xini nia Ndiosí, te ni xiin' nia nakoo nia Ndiosí te sandoo ndiká ña'a' ra, sakan' ña xini nia ña kii' natiaku tukuu' nia ndii, kivi' ñuu' va'a ka natiin nia ndivi'. ³⁶ Te xa'a' a ña iní tu sava nia ni xini nia Ndiosí na ni xandi'i ne yivi' xiin' nia, te ni suku' iin' tu ña'a' nia. Te sava tuku nia ndii, ni satiin ña'a' ne yivi' karena, te ni taan tu ña'a' nia vi'e kaa. ³⁷ Te ni xa'ni' tu ne yivi' sava ne jaan' xiin' yuu', te sava nia ni kendoso' ma'in' ña'a' nia xiin' serrucho, te ni xito kua'a' tu ña'a' nia, te sava nia ni xa'ni' ña'a' nia xiin' ichi, te sakan' tu ni xika nia mii' ka ni'nu' nia iin' mbee, uun iin' tixu'u'. Te ne natiin xava'a ni nduu' tu nia, te ni xika ndo'o' iní va nia iin yivi', te sakan' tu mii' va ni kuu' ne yivi' xiin' nia. ³⁸ Te ni xata'an ne yivi' iin yivi' yo'o' ña kaka ne yivi' va'a jaan' tein nia. Sakan' ña ne yivi' va'a jaan' ndii, ni ndiee nia xika' ndoso' nia mii' ichi' kaa', te ni ndiee tu nia xiki' tein iku', uun tixin yavi yuu' ni ndiee nia, uun ni ndiee tu nia tixin yavi ñu'u'. ³⁹ Ndisu tee' ndee va'a ni kuní Ndiosí xa'a' ña ni iní ne jaan' ni xini ña'a' nia ndii, ni natiin ndee iin nia ña ni taxi a kuento a nuu' nia jaan'. ⁴⁰ Sakan' ni xaa Ndiosí, sakan' ña xa ni chituní a iin ña va'a ka xa'a' yoo', te na xaa inga' e' xiin' ne jaan' mii' ndasandoo inga' ndi'i a yoo'.

12

Iní e' kuní e' Ndiosí tee' ndee yoo tundo'o' nuu' kivi' ñuu' e'

¹ Ña jaan' na kuii' sakan' tu yoo' ndii, xa'a' a ña yoo ne yivi' kua'a' jaan' saa xinunduu' xiin' e', te nia'á nia yoo' saa iní e' kuní e' Ndiosí ndii, na nakoo e' sakuu' ña nakasi nuu' e', te sakan' tu kuachi e' ña xiko ni'i' yoo', te kundieni e' ku'un naa ku'un nuu' ichi' Ndiosí mii' xa' tavi e' kua'an e'. ² Nu'u' Jesús kuiti' na taxi so'o e, sakan' ña ña jaan' nduu' xa'ndu ña iní e', te suvi tu a xaa' sakan' te iní naa iní e' xini ña'a' e' ndee so'o' ndi'i'. Ña jaan' ndii, ni kundieni a ña ka'an ña ni xi'i a nuu' krusin, sakan' ña ni xini a ña va'a va' kuní a nuu' ku'un e', te vitin ndu'u' a nda'a' kua'a' Ndiosí mii' ndu'u' ña jaan' xa'ndia chuun' a.

³ Xa'a' a jaan' na saa ndo' kuenta naa kuu' Jesús, saa vi' ni sando'o' ña'a' ne ndiso' kuachi, ne ni nakuita xiin' a, ndisu ni kundieni a nuu' ña jaan'. Sakan' na kuii' saxavi xiin' mii' ndo' ña iní ndo' xini ndo' Ndiosí, te sanako' xiin' mii' tu ndo' nuu' ichi' a. ⁴ Kuachi ndii tia'an kundo'o' ndo' ndee kuví ndo' xa'a' a ña küni saa ndo' kuachi ndee naa ni ndo'o' Jesús. ⁵ Tee' xa ni nandosó' ndo'ó ña ka'an tu'un Ndiosí xiin' yoo', ne nduu' si'e a, kii' kani kuento a yoo' ka'an a ndii: Si'e mii' i, ichi koo iní un' kii' ndiaa yu'u' xto'o' e' Ndiosí yo'ó, ni ndee künda'vi tu kuní un' kii' kani kuento a yo'ó.

⁶ Kuachi ndii, xto'o' e' Ndiosí jaan' ndii, ndiaa yu'u' a sakuu' ne ndani a, te suku' yo'o' tu a ne natiin' a nduu' si'e a. Sakan' kachi a.

⁷ Va'a ka kundieni ndo' nuu' ña ndiaa yu'u' Ndiosí ndo'ó, kuachi ndii xaa' a sakan' xiin' ndo' xa'a' ña nduu' ndo' si'e a. Sakan' ña koo' ndee iin yuva' si'i', te koo' kivi' ndiaa yu'u' si'e ra. ⁸ Ndisu naa' ndiaa yu'u' Ndiosí ndo'ó naa xaa' a xiin' inga' ne nduu' si'e a ndii, süu' si'e xna'a a nduu' ndo' nuu' a na sakan'. ⁹ Te siin' tuku ndii, kii' ni nduu' e' ne kualí ndii, ni ndiaa yu'u' yuva' si'i' e' iin yivi' kaa' yoo', te ni xito ka'nu' ña'a' e'. Saa ka vi' tu kuní a ña koto ka'nu' e' yuva' e' Ndiosí,

ña ndu'u' ndivi', te taxi a kivi' ñuu e' ña kōo' kivi' ndi'i'. ¹⁰ Kij' nī nduu e' ne kuali' ndii, nī ndiaa yu'u' yuva' si'i' e' jaan' yoo' iin xa'a', sakan' ña nuu' ne jaan' ndii, ña jaan' nduu' ña va'a nuu' yoo'. Ndisu Ndiosí ndii, ndiaa yu'u' a yoo' xa'a' ña va'a mii' e', sakan' te kunduu e' ne ndoo nuu' a ndee naa yoo mii' a. ¹¹ Ña ndaku nduu' a ndii, kuäsa' xachi' va'a kuni e' kij' ndiaa yu'u' yuva' e' yoo', süu' jaan' ndii kusuchi' ndi'i' ini e'. Ndisu naa' yoo ka nī kundieni nuu' ña jaan' ndii, taxi' a ña ndiee' manj' xiin' ta'an' nja, te taxi' tu a ña sachuun' ndaku nja.

Saa saa Ndiosí xiin' ne saxioo' ña'a'

¹² Xa'a' a jaan' na nachinaa' ndo' ndiee' nda'a' ndo' ña xa nī xavi, te sakan' tu xa'a' ndo', ña xa nī kuu' itun', te nakuita nī' ndo'. ¹³ Te nakaka' ndaku ndo' ichi' Ndiosí, sakan' te nda'a' xa'a' ndo' ña nduu' ndee naa ña yakua' ñaa', te keta ndo' nuu' ichi' a. ¹⁴ Kundiee manj' naa ndiee' manj' ndo' xiin' sakuu' ne yivi', te kaka' naa xika' ndo' saa kuni mii' xto'o' e' Ndiosí kuiti', sakan' ña ne xaa' ña jaan' ndii, kuni nja nuu' a. ¹⁵ Te koto ndo' ña ndee iin ndo' sana'ko' xiin' mii' nuu' ña ndani mii' Ndiosí yoo', sakan' te kunduu ndee iin ndo' ndee naa tjo'o' iin ku'u' uva, te xiin' ña jaan' sativi' ndo' kua'a' ne yivi', te kuxika' nja nuu' Ndiosí saa ndo'. ¹⁶ Te koto va tu ndo' ña ndee iin ndo' kunduu ne kumi' musa, nī ndee ka'nu tu ndo' tu'un ndei' naa nī xaa' Esaú, ña xa'a' iin ndaa' ko'o' ña xaxi' kuiti' nī xiko' ra ndei' ña kumi' ra xa'a' a ña nduu' ra te xkua'a', te natiiin ra ña'a' yuva' ra kij' kuvi' te jaan'. ¹⁷ Sakan' ña xa xini e' ndii, kij' nī ya'a, te nī kuni te jaan' natiiin ra kuento va'a yu'u' yuva' ra, ña nī xata'an natiiin ra jaan' ndii, nī kuvi' ka natiiin ra a. Tee' ndee nī xika' nduu' ra ndee nī xaku' va' ra xa'a' ña jaan' ndii, nī yoo' ka tatan' a xa'a' ña nī xaa' ra jaan'.

¹⁸ Te yoo' ndii, nī kuyatin' e' iku' naa nī kuyatin' ne xii' yata' e', iin iku' ña kuvi' tondia' nda'a' nja, ña xixi', te iin yavi' va' tu a xiin' viko' nu'u', te sakan' tu nī xika' ndiee' va' tachí'. ¹⁹ Te nī ndee nī xini so'o' tu e' ña nde'í ti'e' ndachuun', nī ndee tachí' yu'u' Ndiosí ña nī ka'an' xiin' e' ndee naa ña nī xini so'o' ne xii' yata' e'

jaan'. Kij' nī xini so'o' nja ña jaan' ndii, nī ka'an' nda'vi nja ña ka'an' ka' tachí' yu'u' jaan' xiin' nja. ²⁰ Sakan' ña nī kundieni ka' nja kuni so'o' nja tu'un ndei', ña nī ka'an' chuun' Ndiosí xiin' nja ikan', kij' nī ka'an' a ndii: "Naa' yoo' ka' tondia' iku' yo'o' ndii, ka'ni' ña'a' ne yivi' xiin' yuu', uun' xiin' kuxi'. Te sakan' tu saa nja tee' ndee iin kiti' tondia' iku' yo'o'", nī kachi' a. ²¹ Iyo' xava'a' nī kaa' ña nī xini ne jaan' ikan' sakan' na ndee mii' Moisés nī ka'an' ndii: "Yi'vi' i' ndee kisi' vi' a yu'u'", nī kachi' ra.

²² Ndisu yoo' ndii, kuyatin' e' mii' iin' iku' Sión, ña nduu' ñuu' Jerusalén, ña kandu'u' ndivi', ña nduu' ñuu' mii' Ndiosí tiaku. Te kuyatin' tu e' nuu' kua'a' xava'a' ángele ña xita' sini nuu' Ndiosí ndivi'.

²³ Te kuyatin' tu e' nuu' ti'vi' ne xa' yoso' kivi' ndivi'. Ne jaan' nduu' ne nī nakaxin' nuu' Ndiosí ndee ña nuu' te nduu' nja si'e' a. Te nī sakan' tu kuyatin' e' nuu' Ndiosí, ña xa'nú ndaku kuachi' sakuu' e'. Te kuyatin' tu e' nuu' nimá ne yivi', ne nī xandaku Ndiosí xa' ndiee' ndivi'.

²⁴ Te sakan' tu kuyatin' e' nuu' Jesús, ña xikui'ní xa'a' e', sakan' na nī ndoo' Ndiosí kuento xaa' xiin' e'. Te nī sakan' tu kieve' va'a' e' xiin' ní' Jesús jaan' ña nī xitia' xa'a' kuachi' e'. Te ní' va'a' ka' nduu' ña jaan' te sakan' ní' Abel, sakan' ña xikán ya'vi' a xa'a' kuachi' e'.

²⁵ Xa'a' a jaan' na koto va' ndo' saa iin' kij' sasoo' ndo' nuu' Ndiosí kij' ka'an' a xiin' ndo'. Naa' nī sakakú Ndiosí ne xii' yata' e' kij' nī xaso'o' nja nuu' a xta'an', kij' nī ka'an' ndei' a xiin' nja iin' yivi' yo'o' ndii, kaku' xachi' ka' vi' yoo' naa' taxí so'o' e' nuu' ña ka'an' a xiin' e' ndee ndivi'.

²⁶ Kij' nī ka'an' Ndiosí xiin' ne jaan' xta'an' ndii, nī taan' nu'u' iin' yivi' kuiti', ndisu vitin' ndii xa' nī taxi' ka' Ndiosí kuento a ka'an' a ndii: "Sataan' ka' tukuu' i' iin' yivi', ndisu süu' nu'u' iin' yivi' kuiti', süu' jaan' ndii sataan' tu i' ndee ndivi'", nī kachi' a.

²⁷ Te kij' ka'an' a ndii: "sataan' ka' tukuu' i'", kuni kachi' a ña sakundia' a ña nī xa'a' a, ña kuvi' kanda jaan', te ndoo' ña kōo' kivi' kanda kuiti'.

²⁸ Sakan' na kuu', xa'a' a ña nduu' e' kuenta mii' kuvi' kanda mii' xa'ndia' chuun' Ndiosí ndii, na taxi' e' ña chindani' a, te saka'nu' ña'a' e' xiin' iin' kani' nimá

e' saa xtani a ña ki'in ka'nu' ña'a' e'.
 29 Sakan' ña Ndiosí e' jaan' ndii, ndee naa
 ñu'u ña xa'mi' sakuu' nuu' ña'a' nduu' a.

13

Saa kuní a kuú yoo', ne xika' ichi' Ndiosí

1 Kundani ta'an' naa kundani ta'an'
 ndo' ndee naa iin ndaa' nduu' ndo'. 2 Te
 nãndoso' ndo' ña natijn mani' ndo' yoo
 ka kij' kua'an ndi'e' ña mii' ndiee' ndo',
 kuachí ndii sakan' ni natijn mani' sava
 ne yivi' ndee ángele, tee' ndee ni nakuní
 ña'a' ña.

3 Te naka'an' tu ndo' xa'a' ne ñu'u' vi'e
 kaã ndee naa ñu'u' tu mii' ndo' vi'e kaã
 jaan' xiin' ne jaan'. Te sakan' tu naka'an'
 ndo' xa'a' ne mii' kuu' ne yivi' xiin', te saa
 ndo' kuenta ña ndee naa mii' ndo' ndo'o'
 ña jaan'.

4 Koto ka'nu' sakuu' ndo' ña tunda'á',
 te va'a' nduu' a ña kusun xiin' ta'an' ndo',
 ndisu ne kumi' musa xiin' ne xaa' ña xiin'
 ndii, sana'má ña'a' Ndiosí.

5 Te ndiõo' ini va ndo' xa'a' xu'un', na
 kundoo nimá ndo' xiin' ña kumi' kuiti'
 ndo'. Sakan' ña yoso' a nuu' tutu Ndiosí
 mii' ka'an' a ndii: "Ndee iin kivi' sãndie'ni'
 i yo'ó, te ni ndee nãkoo tu i yo'ó", kachi
 a.

6 Xa'a' a jaan' na ini e' te ka'an' e' naa
 ka'an' a nuu' tutu Ndiosí mii' yoso' a ndii:
 Kuãsa' yi'vi i yoo ka nduu' ña saa ne yivi'
 xiin' i,

sakan' ña xto'o' e' Ndiosí chindiee' yu'u.
 Kachi a. 7 Naka'an' na ndo' xa'a' te paxto
 ndo', te ni sania'á ndo'ó tu'un' Ndiosí, te
 naka'an' tu ndo' saa ni ini te jaan' ni xini
 ra Ndiosí, te saa tu ndo'ó naa ni xaa' ra.

8 Jesucristo ndii, koo' kivi' nama kuu' a,
 naa ni kuú a iku, sakan' tu kuu' a vitin, te
 sakan' tu kuú a ndee amaã ka kivi'. 9 Te
 taxí ndo' kuní xa'an' ne yivi' ndo'ó xiin'
 inga ña sania'á siin' ña nãkuitá xiin' ña
 ndaku xa'a' Jesús. Kuachí ndii va'a' ka ña
 kuíta ni'i e' xiin' ña ini e' xini e' Ndiosí
 xa'a' a ña ndani mii' a yoo', te sakan'
 ña kuíta ni'i e' nuu' ña ka'an' xa'a' ña
 kuví xaxi' e'. Sakan' ña ña jaan' ndii, ni
 chindiee' a ndee iin ne xaa' a.

10 Yoo' ndii, xa kumi' e' ña va'a' ka te
 sakan' mii' nasoko' sutu kiti' kuiti' xa'a' a
 ña ni nasoko' xiin' mii' Jesús, te ni xi'i a

nuu' krusín xa'a' e'. Te sutu jaan' ndii,
 koo' ndei' kumi' ra xa'a' ña va'a' jaan'.

11 Sakan' ña ndei' kiti', ti' xatia sutu ka'nu'
 níi' xa'a' kuachí ne yivi' tixin yukun' toto
 mii' su'un ka ndii, xa'mi' ra a nuu' ñuu
 yatín mii' ndiee' ña jaan'. 12 Xa'a' a jaan'
 na sakan' tu Jesús ndii, ni xi'i a nuu' ñuu
 Jerusalén te ndasanduu a yoo' nditia a
 xiin' níi' mii' a jaan'. 13 Xa'a' a jaan'
 na na ku'un e', te nduujin e' xiin' Jesús
 nuu' ñuu jaan', te iin kachi saka'an' ne
 yivi' yoo' xiin' a. 14 Kuachí ndii, süu'
 xa yo'o' kundiee xachi' e', süu' jaan' ndii
 ndiatu' ini e' xa'a' iin ñuu ña koo nuu'
 ku'un e', ña kandu'u' ndivi'. 15 Xa'a' a
 jaan' na na saka'nu' e' Ndiosí saa kivi'
 kua'an xiin' ña ndiee' Jesucristo. Te ña
 jaan' nduu' ña nasoko' e' nuu' Ndiosí,
 te xiin' ña jaan' ndiee' yu'u' e' xa'a' a.
 16 Te na nãndoso' ndo' saa ndo' ña va'a',
 te sakan' tu chindiee' ta'an' ndo' xiin' ña
 kumi' ndo'. Kuachí ndii ña jaan' nduu' ña
 nasoko' ña xtani Ndiosí.

17 Taxi so'o' ndo' ña ka'an' te paxto ndo',
 te saa ndo' ña ka'an' chuun' ra xiin' ndo'.
 Sakan' ña te jaan' nduu' te xito' ndo'ó
 nuu' ichi' Ndiosí, te xini ra ña nataxi ra
 kuenta nuu' Ndiosí xa'a' ndo'. Taxi so'o'
 ndo' ña ka'an' ra, te kunaã va'a' nimá ra
 saa ra chuun nuu' Ndiosí. Sakan' ña naa'
 sakundi'ni ña'a' ndo' ndii, va'a' xaa' ndo'.

18 Ka'an' ndo' xiin' Ndiosí xa'a' ndu.
 Xini ndu ña naã va'a' nimá ndu, sakan'
 ña ka'an' nimá ndu ña sachuun' ndaku
 ndu xiin' sakuu' ña xaa' ndu. 19 Te
 ka'an' nda'vi i xiin' ndo' ña ka'an' va ndo'
 xiin' Ndiosí xa'a' i, te kuví nãndiko' yachi
 tukuu i mii' ndiee' ndo'.

Cha'an' so'o' ndi'i

20 Te Ndiosí nduu' ña taxi' ña mani'
 yoo nimá e', te ni sanatiaku tu a xto'o' e'
 Jesucristo tein ne ni xi'i. Te Jesús jaan'
 nduu' ña paxto kuu' nuu' nuu' yoo', ne
 nduu' ndee naa mbee. Te xa'a' a ña ni
 xitia níi' a ni ndoo Ndiosí kuento a xiin'
 e' ndee ndi'i' ni kivi'. 21 Na sakoo' chuun
 a ndo'ó nuu' ndee ka chuun va'a' te kuví
 saa ndo' ña kuní a. Te na saa a ña jaan'
 xiin' ndo' saa xtani mii' a xiin' ña ndiee'
 Jesucristo, ña xata'an' kuiti' saka'nu' e'
 ndee amaã ka kivi'. Sakan' na kunduu a.

²² Ñañi ta'an' i, ka'án nda'vi i xiin' ndo' ña natiiñ va'a ndo' ña sie, ña ni ke'i i yo'o', ña xandieni ndo'ó, ña ti'vi' i nda'a' ndo'. ²³ Sakuni' tu'un i ndo'ó ña xa ni ketā ñañi e' Timoteo vi'e kaa, sakan' na kuii' naa' yachi kixin ra ndii, ku'un i xiin' ra ku'un koto i ndo'ó. ²⁴ Kua'an Ndiosí na koq na sakuu' te paxto ndo', te sakan' tu sakuu' inga ne nduu' kuenta Ndiosí. Te ti'vi' tu ne ta'an' e', ne ndiee' Italia, cha'an' ndo'. ²⁵ Na sañu'u' na Ndiosí sakuu' ndo'ó. Sakan' na kunduu a.

Tutu ña ni ke'i Santiago

Ti'vi' ra cha'an'

¹ Yu'u nduu' Santiago, te xika' nuu' nuu' Ndiosí xiin' nuu' xto'o e' Jesucristo. Ti'vi' i cha'an' ndo'ó ne uxí uví tí'vi, ne ta'an' i, ne Israel, ne ni kiku ki'in' xaan' iin yivi'.

Na nakuatia' nimá e' kii' yoo tundo'o' nuu' e'

² Ñani ta'an' i, na nakuatia' va nimá ndo' kii' ndo'o' ndo' nuu' ndee ka tundo'o'. ³ Kuachí ndii xa xini ndo' ña kii' ndo'o' ndo' nuu' ndee ka ña'a xa'a' a ña ini ndo' xini ndo' Ndiosí ndii, chindiee' a te ita' ni'i ka ndo' nuu' ña ini ndo' jaan'. ⁴ Te naa' ita' ni'i ndo' nuu' ña ini ndo' jaan', te chindiee' a ndo'ó nuu' tundo'o' ndee so'o' ndi'i, te kunduu xachi' ndo' ne xata'an nuu' Ndiosí, te kunduu tu ndo' ne xinu xachi' nuu' a, te koo' ña kuni xachi' ka nuu' ndo'.

Kakan e' ña chuun va e' ña kaka ndaku e' nuu' Ndiosí

⁵ Te naa' yoo sava ndo'ó, ne kuni ka ña xini tuni nuu' ndii, kakan ndo' a nuu' Ndiosí, te taxi a ña jaan' nda'a' ndo'. Sakan' ña Ndiosí ndii, taxi' a kua'a' ña va'a nuu' e', te xi'é a nuu' e' xa'a' a ña xikan' e' ña jaan' nuu' a. ⁶ Ndisu ini ndo' te kakan ndo' a, te kunduu ndo' ne uvi a xanini, sakan' ña ne uvi a xanini ndii, nduu' ña ndee naa tikui mini ka'nu', te' kua'an kuaxi xika' xaa' tachi', te yo'o' ni jaan' koyo' a ra'. ⁷ Kuachí ndii, ne xaa' ña jaan' ndii, na kanini ña ña natin ña iin ña xikan' ña jaan' nuu' xto'o e'. ⁸ Sakan' ña ne uvi nimá nduu' ña, te ximi' koo tu ini ña nuu' sakuu' ña xaa' ña.

⁹ Ñani ta'an' e', ne nda'vi kuu' ndii, na va'a kuni ña ña nduu' ña ne ka'nu' nuu' Ndiosí. ¹⁰ Ndisu ne vika' ndii, na va'a kuni ña ña nduu' ña ne nda'vi kuu' nimá ni xaa Ndiosí, sakan' ña ña vika' ña jaan' ndii, ndoñu'u' a ndee naa ita ku'u'. ¹¹ Kuachí ndii, kii' keta ñu'u sanandii' ndiee' a ndii, ichi ku'u jaan', te koyo ita a, te ndoñu'u' ña ndatun' a. Iin kachi kundo'o tu ne vika', sakan' ña ndoñu'u'

ne jaan', te ndoñu'u' tu ña xachuun' ña xiin' ña vika' jaan'.

Kuasa' xito' kua'a Ndiosí ne yivi'

¹² Sañu'u' va Ndiosí yoo ka xandieni nuu' ña xamaña, sakan' ña kii' kanando ña nuu' ña jaan' ndii, natin ña kivi' ñu ña koo' kivi' ndi'i, ña nduu' ndee naa corona ña ni'i ne kanando, ña ni taxi Ndiosí kuento a xa'a' nuu' ne ndani ña'a'.

¹³ Na ka'an yoo ka kii' xito' kua'a ña'a' ña kini ndii: "Ndiosí ni xito kua'a yu'u." Kuachí ndii koo' ndiee' ndee iin ña'a te sanama' a Ndiosí nuu' kuachí, te ni ndee mii' Ndiosí xito' kua'a ndee iin ne yivi' te koyo ña nuu' kuachí. ¹⁴ Süu' jaan' ndii ña kini, ña ndioo' ini mii' ña, nduu' ña xito' kua'a ña'a', te xiku'un ña nuu' kuachí. ¹⁵ Te xa'a' a ña kini ndioo' ini ña ndii, xaa' ña kuachí. Te kii' xaa' te xaa' ña kuachí jaan' ndii, kuvi xachi' ña nuu' Ndiosí xa'a' a jaan'.

¹⁶ Ne kua'a ñani ta'an' i, kuni xa'an' xiin' mii' ndo'. ¹⁷ Kuachí ndii Ndiosí taxi sakuu' ña va'a, te sakuu' ña ndoo kuaxi mii' ndu'u' a ndivi', te suvi tu a nduu' ña ni xa'a sakuu' ña yi'é ndiee' ndivi'. Te Ndiosí ndii, koo' kivi' namá a ndee naa xaa' ña yi'é ndiee' ndivi' jaan', ni ndee nämä tu a ndee naa xaa' kunda'vi ña jaan'. ¹⁸ Te xa'a' a ña kuni mii' a, ni satuvi a yoo' xiin' tu'un a, ña ndixa, te kunduu e' si'e a, ne nuu' nuu' sakuu' ña ni xa'a a.

Na kuni so'o e' tu'un Ndiosí, te saa tu e' ña ka'an a

¹⁹ Ne kua'a, ñani ta'an' i, xa'a' a jaan' na kuni a ña koo tu'va sakuu' e' te kuni so'o e' ña ka'an inga ne yivi', te ndiatu' e' xiin' ña ka'an e', te nasa' yachi tu e'. ²⁰ Kuachí ndii, ña kui'e ne yivi' ndii, taxi' a sachuun' ndaku ña saa kuni Ndiosí. ²¹ Ña jaan' na kuni' nakoo ndo' sakuu' ña xe'na', xiin' sakuu' ña ña'a ña yoo va nuu' kivi' ñu ndo'. Te natin maso ndo' tu'un ña ni chi'i Ndiosí nimá ndo', sakan' ña ña jaan' kumi' ndiee' te sakaku' a ndo'ó.

²² Ndisu kuni xa'an' xiin' mii' ndo', süu' kuni so'o kuiti' ndo' tu'un jaan'. Süu' jaan' ndii, kuni a saa tu ndo' ña ka'an a. ²³ Kuachí ndii, ne xini so'o kuiti' tu'un jaan', te xaa' ña ña ka'an a ndii, nduu' ña ndee naa iin ne xito' ndiaa ndi'i nuu'

nja nuu' yuu' peko. ²⁴ Te kij' ndi'i koto ndiaa xiin' mii' nja, te kua'an nja ndii, jin kan'i va te nandosó' nja saa kaa' nuu' nja. ²⁵ Ndisu ne xini so'ó tu'un ndei' Ndiosí, te xito' ndi'i nja ña ka'an a xiin' nja, te ndikún kixin' nja a, te nandosó' nja a ndii, sañu'u' ña'a' Ndiosí, te xaa' nja a. Sakan' ña tu'un ndei' jaan' ndii, jin ña va'a ndi'i nduu' a, te sandoó ndiká a yoo' nuu' kuach'i e'.

²⁶ Te naa' yoo ka tuu ña nduu' nja ne xaa' xna'a ña kuní Ndiosí, ndisu xito' nja saa koo yu'u' nja ndii, xini xa'an' xiin' mii' nja, te ndiaa ya'vi' ña xaa' nja jaan' nuu' a. ²⁷ Sakan' ña ña ndoo xiin' ña ndaku nuu' yuva' e' Ndiosí, ña xtani a saa e' ndii, ña yo'ó' nduu' a: ña koto e' ne kuach'i nda'vi, te sakan' tu ña'a' kuaan' kij' ndo'o' nja, te koto xiin' mii' e' nuu' kuach'i ña yoo jin yivi'.

2

Va'a nakaxin e' ne yivi'

¹ Ñani ta'an' i, xa'a' a ña ini e' xini e' xto'ó e' Jesucristo, ña ka'nu' koo' chukuu' ndii, kuní a ña jin kachi tjin man'i e' ndee ka nuu' ne yivi'. ² Saa e' kuenta ndii, ndi'vi jin te vika' ni'nu' toto va'a, te ñu'u' tu jin kaxun nda'a' va'a nuu' nda'a' ra, mii' nakaya' ndo', te ndi'vi tu jin te nda'vi kuu' ni'nu' toto yata' ikan'. ³ Te koto'ni ndo' nuu' te vika' jaan', te ka'an ndo' xiin' ra ndii: "Ña'a ya'tin yo'o' kundu'u' un', tákui'e", kachi ndo'. Te ka'an tu ndo' xiin' te nda'vi kuu' jaan' ndii: "Ndee ka'a kujin ndich'i yo'ó, uun ñu'u' mii' ita' xa'a' i yo'o' kundu'u' un'", kachi ndo' xiin' te jaan'. Naa' sakan' nduu' a ndii, ⁴ xa jin kachi tjin man'i ndo' ne yivi' kij' xaa' ndo' sakan', te nduu' ndo' ndee naa te xa'nú kuach'i, te xachuun' ndaku.

⁵ Ne kua'a ñani ta'an' i, chuun xa'a' va ndo' ña ka'an i xiin' ndo' vitin: ¿Náa xini ndo' ña ni nakaxin Ndiosí ne nda'vi kuu' jin yivi' yo'o' te ini va nja kun'i ña'a' nja? Te kij' xaa' nja sakan' ndii, ndee naa vika' nja nuu' a xa'a' a ña natiin' nja ña ka'ndia chuun' a nimá nja saa ni tax'i a kuento a nuu' ne ndani ña'a'. ⁶ Ndisu ndo'ó ndii, mii' kuu' ndo' xiin' ne nda'vi kuu' jaan'. ¿Saa tu xini ndo' ña ne vika' jaan' nduu' ne mii' kuu' xiin' ndo', te suvi

tu nja nduu' ne tiin' kuach'i siki' ndo'ó, te kua'an nja xiin' ndo' ndee vi'e mii' xa'nú te yivi' kuach'i? ⁷ ¿Saa tu xini ndo' ña suvi tu nja nduu' ne kania'a xa'a' kivi' ndatun' xto'ó e', ña ini e' xini e'?

⁸ Ka'an tu'un ndei' ka'nu' ka mii' yoso' a nuu' tutu Ndiosí ndii: "Kundan' ndo' ne yivi' xiin' ndo' ndee naa ndani xiin' mii' mii' ndo'." Sakan' yoso' a. Naa' ndixa xna'a saxinú ndo' ña jaan' ndii, va'a xaa' ndo'. ⁹ Ndisu na jin kachi tjin man'i ndo' ne yivi' ndii, xa ni xaa ndo' kuach'i xa'a' a ña ni xka'ndia ndoso' ndo' ña ka'an tu'un ndei' jaan', te xa ne ndiso' kuach'i nduu' ndo' nuu' a. ¹⁰ Kuach'i ndii yoo ka saxinú sakuu' tu'un ndei' jaan', ndisu xka'ndia ndoso' nja jin yu'u' kujti' a ndii, kumi' kuach'i nja nuu' Ndiosí xa'a' sakuu' a. ¹¹ Kuach'i ndii, suvi Ndiosí jaan' ni ka'an ndii: "Kümi' un' musa un'." Te suvi tu a ni ka'an ndii: "Kä'ni' un' ne yivi'", ni kachi a. Ña jaan' na kuii' naa' ni kumi' ndo' musa ndo', ndisu ni xa'ni' ndo' jin ne yivi' ndii, xa kumi' kuach'i ndo' nuu' Ndiosí xa'a' sakuu' tu'un ndei' a.

¹² Sakan' na kuii' ndo'ó ndii, ndatu'un' va'a ndo', te sachuun' va'a tu ndo', sakan' ña xini ndo' ña sana'má Ndiosí yoo' nuu' kuach'i e' xiin' tu'un ndei' a, ña sandoó ndiká yoo' nuu' kuach'i e'. ¹³ Kuach'i ndii kuvita xachi' ini Ndiosí xa'a' yoo ka kij' sana'má ña'a' a naa' ni kuvita ini nja xa'a' ne yivi', sakan' ña ne ni kuvita ini xa'a' ne yivi' ndii, keta va'a nja kij' sana'má ña'a' a.

Kuní a sachuun' inga' ña ini e' xini e' Ndiosí xiin' ña chindiee' e' ne yivi'

¹⁴ Ñani ta'an' i, ne ka'an ña ini nja xini nja Ndiosí, te xaa' nja ña va'a ndii, kuasa' kuní xachi' ña ka'an nja jaan', te küvi kaku nja nuu' kuach'i xiin' ña ka'an kujti' nja ña ini nja. ¹⁵ Saa e' kuenta ndii, yoo jin ne xika' ichi' Ndiosí xiin' e', tiaa, uun ña'a' nduu' nja, te kuní toto kujnu' nja, te kuní tu ña kutiakü nja, ¹⁶ te ka'an jin ndo'ó xiin' ne jaan' ndii: "Ndiosí na ku'un xiin' un', na koo na toto un' xiin' ña tiaku un'", kachi ndo', ndisu tax'i ndo' ña kuní nuu' nja ndii, koo' ndee jin ña va'a ni xaa' ndo' xa'a' ne jaan' na sakan'. ¹⁷ Nii' sakan' nduu' tu a xiin' ne ka'an kujti' ña ini nja

xini Ndiosí, te xaa' nja ña va'a ndii, jin ña kuäsa' kuní nduu' ña iní nja jaan'.

¹⁸ Ndisu saa e' kuenta ndii, ka'an yoo ka ndii: "Yo'ó ndii, iní un' xini un' Ndiosí, te yu'u ndii, xaa' i ña va'a." Kúvi nia'a ndo' yu'u ña iní ndo' xini ndo' Ndiosí kij' köo' ña va'a xaa' ndo'. Ndisu yu'u ndii, xiin' ña va'a ña xaa' i kuví nia'á i ndo'ó ña iní i xini i Ndiosí.

¹⁹ ¿Ñáá kandixa' ndo'ó ña yoo jin ndaa' kuítí' Ndiosí? Va'a xaa' ndo'. Ndisu ndee ña ndjva'a kandixa' ña jaan', te yí'vi va ña'a' a. ²⁰ ¡Ne küu' kaxi' nduu' ndo'ó! Xa'a' a ña ka'an kuítí' ndo' ña iní ndo' xini ndo' Ndiosí, te xaa' ndo' ña va'a ndii, jin ña kuäsa' kuní nduu' ña iní jaan'.

²¹ Xa xini ndo' ña Abraham, te xii' yata' e' ndii, ni ka'an Ndiosí ña te ndaku nimá nduu' ra nuu' a xa'a' a ña ni xaa ra kij' ni xika ra nasoko' ra si'e ra Isaac saa ni ka'an chuun' a xiin' ra. ²² Te koto ndo' saa ni xachuun' inga' ña iní ra xini ra Ndiosí xiin' ña ni xaa ra. Te xiin' ña ni xaa ra jaan' ni xinu ña iní ra jaan'. ²³ Xa'a' a jaan' na ni xinu ña yoso' nuu' tutu Ndiosí mii' ka'an a ndii: "Ni iní Abraham ni xini ra Ndiosí, te ni ka'an a ña te xachuun' ndaku nduu' ra nuu' a." Sakan' yoso' a. Te ni ka'an tu a ña te xini ta'an' xiin' a nduu' ra. ²⁴ Ña jaan' na kuui' xini e' ndii, süu' xa'a' a ña ka'an kuítí' ne yivi' ña iní nja xini nja Ndiosí, te nduu' nja ne xachuun' ndaku nuu' a. Süu' jaan' ndii xa'a' a ña xaa' tu nja ña va'a nduu' nja ne xachuun' ndaku nuu' a.

²⁵ Te xa xini tu ndo' saa ni xka'ndja a xiin' Rahab, ña' ni xiko' xiin' mii' mii'. Ndee ña' jaan' ni ka'an Ndiosí ña ña' xachuun' ndaku nduu' a' nuu' a xa'a' a ña ni natjin va'a a' te Israel, te kuan koto maña ñuu' a', te ni t'vi' ña'a' a' inga' ichi', te ni kaku ra.

²⁶ Sakan' na kuui' jin ñu'u' nde'i kij' köo' ka nimá a ndii, xa ni xi'i a, nii' sakan' tu yoo ña iní e' naa' köo' ña va'a xaa' e'.

3

Koto e' yu'u' e' kij' ndatu'un' e'

¹ Ñani ta'an' i, na ndüku' kua'a' va ndo'ó ña kunduu' ndo' ne sania'á, sakan' ña xini e' ndii, ndiee' ka nakan Ndiosí kuenta nuu' ndu'u, ne sania'á, te sakan'

ne xini so'o ña jaan'. ² Sakuu' e' ndii, ki'in' va' ichi' xaa' e' ña va'a. Ndisu naa' yoo jin ne yivi', ne köo' kivi' xaa' ña jaan' xiin' ña ka'an nja ndii, ne yivi' va'a xachi' nduu' nja, te kuví ndiko' ni'i' xiin' mii' tu nja nuu' kuächí.

³ Ndee naa xaa' tu e' kij' chika'ni' e' kaa yu'u' kuei, te saa ri' ña kuní e' ndii, kuví ndiko' ni'i' e' ri', te ku'un ri' mii' ka kuní e'. ⁴ Koto tu ndo' saa xaa' tundo', tee' ndee na'nu' xava'a tun' jaan', te ndiee' va xika' tachi' ndii, xiin' jin tun' lulu kuítí' kuví satuvi' te yivi' nu', te kua'an nu' mii' ka kuní ra. ⁵ Sakan' tu xaa' yaa' e' ndii, jin ña lulu kuenta ñu'u' nde'i e' nduu' a, ndisu kumi' a ndiee' te ka'an ninu a xa'a' ña na'nu' ya'a. Te nduu' a ndee naa jin ñu'u' tilikin', ña kuví ka'mi kua'a' xava'a xiki' na'nu'. ⁶ Te sakan' tu yaa' e' ndii, ndee naa ñu'u' nduu' a. Te jin xaan' mii' ñu'u' chitu' vi' ña nja'a nduu' tu a. Te jin tu'un' ñu'u' nde'i e', ña kuví sativi' kanii' e', nduu' a, te ndee kij' tui' e' xiin' ndee skachi' kuví e' ndii, kuví sativi' a yoo', sakan' ña ndee naa ñu'u', ña kuaxi' vi'e ndjaya', nduu' a.

⁷ Ndixa' nduu' a ndii, chuun va ne yivi' samaso nja sakuu' nuu' kiti' iku', naa kuu' ti' kumi' ta'an xa'a', xiin' saa, xiin' ti' kañuu' tixin, xiin' ti' ñu'u' miji' ka'nu'. ⁸ Ndisu ndee jin e' kuví samaso yaa' e'. Sakan' ña jin ña nja'a nduu' a, te kuví ndiko' ni'i' ña'a' e'. Te xiin' yaa' e' jaan' ka'an e' kuento xatu, ña satuxu'vi ne yivi'. ⁹ Te xiin' yaa' e' jaan' tu xaka'nu' e' Ndiosí, yuva' e', te xiin' ña jaan' tu sanacha'an' e' ne yivi', ne ni xa'a Ndiosí saa kuu' mii' a. ¹⁰ Xiin' yu'u' e' ka'an va'a e' xa'a' ne yivi' te xiin' ña jaan' tu sanacha'an' ña'a' e'. Ñani ta'an' i, xata'an saa e' sakan'. ¹¹ Sakan' ña jin xaan' mii' kiee' tikui ndii, kuví kiee' tikui va'a xiin' tikui uva. ¹² Ñani ta'an' i, sakan' tu itun' higo ndii, kuví kuun' nduu' olivo nda'a' nu', ni ndee kuví tu kuun' nduu' higo nda'a' yo'o' uva, sakan' na kuui' ni ndee kuví tu kje'e' tikui va'a mii' kiee' tikui uva.

Yoo uvi' nuu' ña xini tuní

¹³ Naa' ka'ni' sava' ndo'ó ne xini tuní ndii, na nia'a ndo' ña jaan' xiin' ña va'a ña xaa' ndo', xiin' ña maso kuu' ndo', ña taxi' ña xini tuní ndo' jaan'. ¹⁴ Ndisu naa'

ndaſi' va nuu' ndo' xini ndo' ne yivi', te kuni nakuita tu ndo' xiin' nja ndii, koo' ndee jin xa'a' ña ka'an ninu ndo', te xini xa'an' ndo' xa'a' ña ndixa. ¹⁵ Ña xini tuni ña kumi' ndo' jaan' ndii, süu' Ndiosí taxi' a, süu' jaan' ndii ña xini tuni, ña yoo jin yivi' kuſiti' nduu' a, ña ni nata'vi' xini' ne yivi', ña taxi' ña ndiva'a. ¹⁶ Kuachi ndii mii' yoo ne ndaſi' nuu' xini nja ne yivi', te kuni nakuita tu nja xiin' inga ne yivi' ndii, ndiee' manj' nja, te xaa' nja sakuu' nuu' ña nja'a. ¹⁷ Ndisu yoo', ne kumi' ña xini tuni ña taxi' Ndiosí jaan' ndii, xika' ndoo e' nuu' ichi' a, te sakan' tu ndiee' manj' e', te va'a nimá e' xini e' ne yivi', te nda'vi kuu' e' xiin' ne yivi', te kuvita inji e' xa'a' ne yivi', te sakan' tu xaa' e' kua'a' ña va'a, te nakaxin tu e' ne yivi', te nduu' tu e' ne uvi' nimá. ¹⁸ Sakan' ña ne nduku' ña ndiee' manj' ne yivi' ndii, xika' manj' nja jin yivi', te natjin nja ña xaa' ne yivi' ña kuni Ndiosí.

4

Na ndioo' inji e' xa'a' ña'a ña yoo jin yivi'

¹ ¿Ñáá xini ndo' mii' kuaxi tuni kui'e xiin' ñu'u ña yoo tejn ndo'? Süu ña kiji ndioo' inji mii' ndo' jaan' sakaku' ña kunta'an' nimá ndo' xiin' ña va'a ña kuni a saa ndo'. ² Ndioo' inji ndo' xa'a' ña'a, te koo' a natiin' ndo'. Xa'ni' ndo' ne yivi', te kundiendi ka ndo' ña ndaſi' va nuu' ndo' xini ña'a' ndo', ndisu koo' a natiin' ndo'. Xa'a tu ndo' tuni kui'e xiin' ñu'u, ndisu koo' ña'a natiin' ndo', sakan' ña xikan' ndo' a nuu' Ndiosí. ³ Te kiji' xikan' ndo' a nuu' a ndii, koo' a natiin' ndo' sakan' ña xikan' va'a ndo' a saa kuni Ndiosí. Süu' jaan' ndii xikan' ndo' a te kusiki' saka ndo' a mii' yoo ña siji' nuu' ndo'.

⁴ Ndo'ó, ne xa'ni' ndoso' Ndiosí ndee naa ne kumi' musa ndii, ¿ñáá xini ndo' ña ne xtani va saa ña nduu' kuenta jin yivi' ndii, nanduu' nja ne ni ta'an' va'a ka xiin' Ndiosí? Sakan' na kuu' yoo ka xtani saa ña nduu' kuenta jin yivi' ndii, ni ta'an' va'a ka nja xiin' Ndiosí. ⁵ ¿Ñáá xanini ndo' ña yoso' saka ña ka'an nuu' tutu Ndiosí ndii: "Kuiñu va Espiritu Ndiosí, ña ni taxi a naá nimá e', xini a yoo'?" Sakan'

yoso' a. ⁶ Ndisu chindiee' kua'a' ka Ndiosí yoo' naa yoso' a nuu' tutu a mii' ka'an a ndii: "Taxi Ndiosí ña keta va'a ne ñuñu', ndisu chindiee' a ne nda'vi kuu' nimá." Sakan' yoso' a. ⁷ Sakan' na kuu' taxi ndo' ña ka'ndia chuun' Ndiosí nuu' ndo', te taxi ndo' ña keta va'a ña ndiva'a xiin' ndo', te kuxioo a nuu' ndo'. ⁸ Ndasayatin ndo' nimá ndo' nuu' Ndiosí te kuyatin tu a jaan' nuu' ndo'. Ndo'ó, ne ndiso' kuachi ndii, nakoo ndo' a, te ndundoo nimá ndo', sakan' ña ne uvi' nimá nduu' ndo'. ⁹ Xa'a' a jaan' na na kusuchi' u'vi inji ndo', te kuaku ndo', te tana ndii va ndo' xa'a' kuachi ndo'. Na nanduu' ña ni xaku ndo' ña kuaku u'vi ndo', te ña siji' ni xini ndo' ndii, na nanduu' a ña kusuchi' va inji ndo'. ¹⁰ Na sanuu' xiin' mii' mii' ndo' nuu' xto'o e' Ndiosí, te kiji' in ka'nu' a ndo'ó.

Natava' e' kuenta kuu' ta'an' e'

¹¹ Ñani ta'an' i, kani'a xiin' ta'an' ndo'. Sakan' ña naa' kani'a' a ndo' xa'a' ne yivi', uun naa' natava' ndo' kuenta kuu' ne jaan' ndii, kani'a' a tu ndo' xa'a' tu'un ndei' Ndiosí, te natava' tu ndo' kuenta kuu' tu'un ndei' a jaan'. Te kiji' xaa' ndo' sakan' ndii, süu' te saxinu' tu'un ndei' jaan' nduu' ndo', süu' jaan' ndii te xa'nú kuachi sananduu' xiin' mii' ndo'. ¹² Kuachi ndii Ndiosí kuſiti' nduu' ña xa'a tu'un ndei' jaan', te sivi' tu a nduu' ña xa'nú kuachi e'. Te ña jaan' kumi' ña ndiee' te sakaku' a yoo' nuu' kuachi e', uun katun' a yoo'. Ndisu ndo'ó ndii, ¿yoo nduu' ndo', tuu ndo', na natava' ndo' kuenta kuu' inga ne yivi'?

Va'a ka'an ñuñu' e' xa'a' kivi' tiaan

¹³ Chuun xa'a' va ndo'ó vitin, ne ka'an ndii: "Vitin, uun tiaan ku'un e' jin ñuu, te kundiee e' ikan' jin kuiya, te xiko' e' ña'a, te kanando e' xu'un'." Sakan' kachi ndo'. ¹⁴ Ndisu xini ndo' saa saa a xiin' kivi' ñuu ndo' tiaan. Kuachi ndii, kivi' ñuu e' ndii, nduu' a ndee naa viko' nu'u', ña yoo jin kani', te ndi'i tuku'u a so'o. ¹⁵ Kuni a ña va'a ka ka'an ndo' ndii: "Naa' kuni xto'o e' ndii, kutjaku e', te saa e' ña yo'o', uun ña jaan'." Sakan' kuni a ka'an ndo'. ¹⁶ Ndisu ndo'ó ndii, ka'an ñuñu' ndo'. Te sakuu' ña ñuñu' naa ña jaan' ndii, ña nja'a nduu' a. ¹⁷ Sakan' na kuu' ne xini

saa ña va'a, te xaa' ña a ndii, kuachi xaa' ña nuu' Ndiosí.

5

Vitin ka'an Santiago xa'a' ña kundo'o ne vika' ña'a

¹ Ndo'ó, ne vika' ndii, chuun xa'a' va' ndo' ña ka'an i vitin, sakan' ña xa' kuyatin' kuii ña kundo'o ndo'. Sakan' na xa'a' ndo' kuaku' ndo' te nde'i ndo'.
² Sakan' ña ña vika' ndo' ndii, te'í a, te toto' ndo' ndii, xaxi' kuxi' a. ³ Te oro ndo' xiin' plata ndo' ndii, kuxi' a. Te kuxi' ña vika' ndo' jaan' kundu'u ña tiin kuachi ndo'ó nuu' Ndiosí, te kundu'u a ndee naa ñu'u kii' xa'mi' a ña'a. Ndisu taxa'a te taxa'a ka' ndo' ña vika' jaan' tee' ndee xa' kuyatin' kivi' so'o' ndi'i'. ⁴ Kuni so'o' ndo' ña ka'an kuachi te tatu' ndo' nuu' ndo', te ni nakaya ña savi' ndo', sakan' ña ni cha'vi' ña'a' ndo'. Te xto'o' e' Ndiosí ka'nu' koo' chukuu' ndii, xa' ni xini so'o' a ña ka'an kuachi te jaan'. ⁵ Ndo'ó ndii, sii' xika' ndo' iin yivi' yo'o', te sasana' xiin' mii' ndo'. Te sanda'ni ndo' nimá ndo' xiin' sakuu' ña kuni ndo'. Xa'a' a jaan' na ni kuxa'an ndo' ndee naa kiti', ti' xito' kuxi' ne yivi', te xa' ni xaa' kivi' ña kuvi' ri'. ⁶ Te ni katun' ndo' ne yivi', ne koo' kuachi, te ni xa'ni' ña'a' ndo' tee' ndee ni kuvi' ndoni'i' nda'a' ña te naka'an ña xa'a' ña.

Kundiëni e' ndee xaa' kivi' ña nandiko' xto'o' e'

⁷ Ñani ta'an' i, kuie kuu' iní ndo' ndee xaa' kivi' ña nandiko' xto'o' e'. Koto' ndo' saa kuie kuu' iní te xachuun' xa'a' ku'u ndee nakuxa' ña savi'. Te jaan' ndii, kuie kuu' iní ra' ndiatu' ra' savi' ña kuun nuu' xiin' savi' ña kuun ndi'i' ndoso'. ⁸ Nii' sakan' tu' kuni a' ña kuie kuu' tu' iní ndo'ó, te kujta' ni' ndo' nuu' ichi' Ndiosí ndee xaa' kivi' jaan'. Kuachi ndii xa' kuyatin' xaa' kivi' ña nandiko' xto'o' e' jaan'.

⁹ Ñani ta'an' i, küchi ta'an' ndo', saa' iin kii' katun' ndo' xa'a' ña jaan'. Sakan' ña xa' kuyatin' kuii kivi' ña nandiko' ña xa'nú kuachi. ¹⁰ Ñani ta'an' i, naka'an' ndo' saa ni kundiëni te ni ka'an tiaku' tu'un xto'o' e' Ndiosí xiin' ña ndiee' a. Te jaan' ndii, kuie ni kuu' tu' iní ra' kii' ni sando'o' ña'a' ne yivi', nii' sakan' tu'

kuni a' kundiëni ndo'ó, te kuie kuu' tu' iní ndo'. ¹¹ Ña ndixa' nduu' a' ndii, ka'an e' ña sañu'u' va' Ndiosí ne ni kundiëni nuu' tundo'o'. Te ni xini so'o' ndo' saa ni kundiëni Job nuu' tundo'o', ña kuie ni kuu' iní ra'. Te xini tu' ndo' saa ni sañu'u' va' ña'a' xto'o' e' Ndiosí so'o' ndi'i', sakan' ña kuvita va' iní a' xa'a' e', te yoo ka'nu' va' tu' iní a' xa'a' e'.

¹² Ñani ta'an' i, ña ka'nu' ka' nduu' a' ña tiin ndiaa' ndo' kivi' Ndiosí kii' taxi' ndo' kuento ndo'. Ni ndee tiin ndiaa' tu' ndo' ndivi'. Te sakan' tu' tiin ndiaa' ndo' ñu'u' iin yivi'. Te tiin ndiaa' ndo' ndee iin nuu' tuku' ña'a' kii' taxi' ndo' kuento ndo' jaan'. Süu' jaan' ndii kii' ka'an ndo' "uun" ndii, ña jaan' kujti' ka'an ndo'. Te kii' ka'an ndo' "ü'un" ndii, ña jaan' kujti' tu' ka'an ndo'. Sakan' saa' ndo', saa' iin kii' katun' Ndiosí ndo'ó xa'a' ña jaan'.

Ka'an e' xiin' Ndiosí xa'a' ne kuni kuvi'

¹³ Naa' yoo sava' ndo'ó, ne ndo'o' ndii, na ka'an ña xiin' Ndiosí. Naa' yoo sava' ne va'a' va' kuni tein' ndo' ndii, na kata' ña ya' Ndiosí. ¹⁴ Naa' yoo sava' ne kuni kuvi' tein' ndo' ndii, na kana' ña te xixa', te xito' ne nakaya' xa'a' Ndiosí, te ka'an ra' xiin' a' xa'a' ña, te xiin' ña ndiee' xto'o' e' kakin' ña'a' ra' xa'an oliva. ¹⁵ Te kii' iní e', te ka'an e' xiin' Ndiosí xa'a' ña ndii, nda'a' ne kuni kuvi' jaan' saa' xto'o' e', te ndokoo' ña. Te naa' ni xaa' ña kuachi ndii, koo' ka'nu' iní a' xa'a' ña. ¹⁶ Sakan' na kuii' na'ma' ndo' kuachi ndo' nuu' ta'an' ndo', te ka'an ndo' xiin' Ndiosí xa'a' ta'an' ndo', te nda'a' ndo'. Te kii' iin ne xachuun' ndaku' nuu' Ndiosí ka'an xiin' a' ndii, chindiee' kua'a' ña ka'an ne jaan'. ¹⁷ Naa' kuu' Elías ndii, iin te yivi' naa' yoo' tu' ni nduu' te jaan'. Te kii' ni ka'an, te ni ka'an ra' xiin' Ndiosí ña küun savi' ndii, ni kuun xna'a' a' uní kuiya' yoso' sava. ¹⁸ Ni ya'a', te ni ka'an tuku' ra' xiin' Ndiosí ña kuun tuku' savi'. Te ni kuun a, te ni yoo' ña savi'.

Sanandiko' e' ne yivi' nuu' ña ndixa' xa'a' Ndiosí

¹⁹ Ñani ta'an' i, naa' iin ndo'ó sanako' xiin' mii' nuu' ña ndixa' ña kandixa' e', te sanandiko' inga' ne ta'an' e' ndo'ó nuu' ña ndixa' jaan' ndii, ²⁰ kuni i' ña kundiëni

ndo' ña yoo ka sanandiko' ne xaa' kuachi
jaan' nuu' ichi' Ndiosí ndii, sakakú ña'a'
ña nuu' vi'e ña ndiva'a. Te koo ka'nu'
ini Ndiosí xa'a' sakuu' kuachi ne ni xaa
kua'a' xava'a' kuachi jaan'.

Tutu nuu' ña ni ke'i San Pedro kua'an nda'a' ne ni nakaxin Ndiosí

Ti'vi' ra cha'an' nja

¹ Yu'u nduu' Pedro, te Jesucristo ni tjanu' yu'u sania'á i ichi' a. Ti'vi' i cha'an' ndo'ó, ne ndiee' tuku xaan', ne ni xitja i'nu nuu' ñu'u' ña nani' Ponto, xiin' ñu'u' Galacia, xiin' ñu'u' Capadocia, xiin' ñu'u' Asia, xiin' ñu'u' Bitinia. ² Te yuva' e' Ndiosí ndii, ni nakaxin a ndo'ó saa nii' ni chituní a ndee xta'an' te ndasanduú Espíritu Santo ndo'ó kuenta Ndiosí, te kandixa' ña'a' ndo', te xiin' níi' Jesucristo kunduu' ndo' ne ndoo' nimá. Te i'in kivi' kua'an' na sañu'u' na Ndiosí ndo'ó, te na taxi ya'a tu a ña maní' koq xiin' ndo'.

Ni taxi Ndiosí ña ndiatu' ini e' ña kundiee e' xiin' a naá kivi'

³ Ka'nu' va ña nduu' Ndiosí, yuva' xto'o e' Jesucristo. Te xa'a' a ña kuvita xava'a ini a xa'a' e' ndii, ni kaku e' tuku ichi' ni xaa a, te ni natijn e' ña ndiatu' ini ndituni e' xa'a' ña ni natjaku Jesucristo. ⁴ Te natijn e' ña koo' kivi' te'i, te koo' kivi' tu tiví' a, te sakan' tu koo' kivi' ndi'i' ña ndatun' a ña yoo tu'va xa'a' e' xaa' Ndiosí ndivi'. ⁵ Te xiin' ña ndiee' Ndiosí xito' a ndo'ó xa'a' a ña ini ndo' xini ña'a' ndo' ndee xaa ña natijn ndo' ña sakakú xachi' a ndo'ó, ña xa yoo tu'va natijn ndo', te nia'a ña'a' a ndee kivi' so'o' ndi'i'. ⁶ Xa'a' a jaan' na na va'a va kuni ndo' tee' ndee ndo'o' kua'a' ndo' ndee vitin ki'in' nuu' tundo'o' iin kani'. ⁷ Sakan' ña xiin' tundo'o' jaan' nia'a ndo' ña ndee naa oro vi' nduu' ña ini ndo' jaan'. Sakan' ña oro ndii, tee' ndee ña ndoñu'u' nduu' a ndii, saxka'ndiá te yivi' a nuu' ñu'u' te kuni ra naa' oro ndi'i' xna'a nduu' a. Te ña ini ndo'ó jaan' ndii, ndiaa ya'vi' ya'a ka a te sakan' oro, te naa' kiee va'a a nuu' tundo'o' ndii, xata'an natijn ndo' ña ndatun' xiin' ña tiin' ka'nu' xiin' ña va'a saa Jesucristo kii' nandiko' a. ⁸ Tee' ndee ni xini nduchi' nuu' ndo' a ndii, ndani ña'a' ndo'. Tee' ndee küvi kuni ña'a' ndo' vitin ndii, ini ndo' xini ña'a' ndo'. Te va'a

xava'a kuni ndo', te ndee küvi ka'an ndi'i' ndo' saa kuni ndo'. ⁹ Sakan' ña natijn ndo' ña va'a xa'a' a ña ini ndo' jaan', te ña jaan' nduu' ña kaku nimá ndo' nuu' kuachi ndo'.

¹⁰ Te ni ka'an tiakú tu'un Ndiosí ndii, ni ka'an ra ña ndani mii' Ndiosí ndo'ó, sakan' ña ni sakuaan ndi'i' ra, te ni xika tu ra kundani ra saa saa Ndiosí te sakakú a yoo'. ¹¹ Te ni xika tu ra kuni ra amaa koq ña jaan' xiin' saa xka'ndia a, sakan' ña Espíritu mii' Cristo ni naa' nimá ra, te ni nia'a ña'a' a xa'a' ña jaan', te ni sakuni' ña'a' a ndee ña kuni ka koq ña kundo'o' Cristo, ña kixin sakakú yoo', xiin' xa'a' ña ndatun' xava'a, ña natijn a kii' ndi'i' kundo'o' a tundo'o' jaan'. ¹² Te ni sakuni' a te jaan' ña süu' xa'a' ña va'a mii' ra ni ka'an ra ña jaan', süu' jaan' ndii xa'a' ña va'a yoo' ni ka'an ra a. Te ña jaan' nduu' tu ña ni ka'an te yivi', te ni ka'an ndoso' tu'un va'a nuu' ndo' xiin' ña ndiee' Espíritu Santo, ña ni tjanu' Ndiosí ndee ndivi'. Te ndee sakuu' ángele, ña xika' nuu' nuu' Ndiosí ndii, kuni kuni a ña jaan'.

Kaka ndoo e' xiin' sakuu' ña xaa' e' ndee naa xaa' mii' Ndiosí

¹³ Sakan' na kuii' koq tu'va ndo' xiin' ña xanini ndo', te koq ñu'u' ini va ndo', te kundiatu ndi'i' tu ini ndo' xa'a' a ña ndani mii' Ndiosí ndo'ó kii' kixin tukuú Jesucristo. ¹⁴ Ndee naa xaa' si'e, ña saxinú nja ña ka'an yuva' si'i' nja ndii, nii' sakan' tu kuni a saxinú ndo'ó ña ka'an Ndiosí, ña kaka ka ndo' saa ni xika ndo' kii' tia'an kundani ndo' xa'a' Ndiosí. ¹⁵ Süu' jaan' ndii kaka ndoo ndo' xiin' sakuu' ña xaa' ndo' ndee naa xaa' mii' Ndiosí, ña ni kana yoo', sakan' ña ña jaan' ndii, ña ndoo nduu' a. ¹⁶ Sakan' ña yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'an a ndii: "Kaka ndoo ndo', sakan' ña ña ndoo nduu' yu'u'", kachi a.

¹⁷ Sakan' na kuii' naa' nakuni ndo'ó ña Ndiosí nduu' yuva' ndo' ndii, kuni a kaka ndo' tiin' ka'nu' ña'a' ndo', ña xika' nuu' ndo' iin yivi' yo'o', sakan' ña ña jaan' nduu' ña sana'má ndaku yoo' xa'a' ña xaa' i'in e', te nakaxin a ne yivi'. ¹⁸ Te xini kaxi' ndo' saa ni sandoó ndiká Ndiosí yoo' nuu' ña ni xika saka e' saa ni saya'a ne xii' yata' e' nuu' e'. Süu' ni xaa a sakan'

xiin' ña ndoñu'u' naa ña nduu' oro, uun plata. ¹⁹ Süu' jaan' ndii xiin' ña ndatun' xava'a ña nduu' nii' Cristo, ña ni xitja xa'a' kuachi e', ni xaa Ndiosí ña jaan'. Sakan' ña Cristo jaan' ni nduu' ndee naa mbee, ti' nasoko' ne yivi' nuu' Ndiosí, ti' ndatun' va, te kuasa' kui'e ri' ndee sie. ²⁰ Te xa ni chituni Ndiosí ndee kii' tia'an kua'a jin yivi' ña Cristo jaan' saa chuun jaan'. Ndisu vitin, ña xa kua'an ndi'i' kivi' ndii, ni satuvi' ña'a' a xa'a' ña va'a yoo'. ²¹ Te xa'a' a ña ni xaa Cristo, inji ndo'ó xini ndo' Ndiosí, sakan' ña ni sanatiaku ña'a' a, te ni ki'in ka'nu' ña'a' a ndivi', sakan' te inji ndo' kuni ndo' Ndiosí, te xa'a' ña jaan' kuiti' kundiatu inji ndo'.

²² Te vitin, ña xa ni ndasandoo Ndiosí nimá ndo' xa'a' a ña ni kandixa' ndo' ña ndixa xa'a' Jesús ni xaa Espiritu, te kundani ta'an' ndo' xiin' jin kani' nimá ndo' ndii, na kundani ta'an' ndo' xiin' ña ndoo nimá ndo'. ²³ Kuachi ndii xa ni kaku ndo'ó tuku ichi', te süu' ni kaku ndo' naa ni xaa kii' ni sakaku' si'i' ndo' ndo'ó. Süu' jaan' ndii ni kaku ndo', te kutiaku xachi' ndo' saa tu'un Ndiosí. Te tu'un jaan' ndii, ña yoo tiaku nduu' a, te koo' kivi' ndoñu'u' a. ²⁴ Xa'a' a jaan' na yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'an a ndii. Ne yivi' ndii, ndee naa ku'u nduu' nja. Te ndee naa ita ku'u jaan' nduu' ña ka'nu' nja.

Te ku'u jaan' ndii, ichi a, te koyó tu ita a. ²⁵ Ndisu tu'un xto'o e' Ndiosí ndii, koo' kivi' ndoñu'u' a.

Sakan' yoso' a. Te ña yoso' jaan' nduu' tu'un va'a, ña ka'an xa'a' Jesús, ña ni ka'an ndoso' ndu nuu' ndo'.

2

¹ Xa'a' a jaan' na nako ndo' sakuu' ña kinj yoo inji ndo', te nako tu ndo' sakuu' ña xini xa'an', xiin' ña xasuvi' xiin' mii', xiin' ña ndasi' nuu' ndo', xiin' sakuu' ña kani'a ndo' xa'a' ne yivi'. ² Saa nii' xaa' ña kuañu'u, ña xikan va inji a xa'a' lechin si'i' a ndii, nii' sakan' tu kakan va inji ndo'ó xa'a' ña ndixa, ña taxi' Ndiosí, te xiin' ña jaan' kua'nu ndo' ña ndiatu' ndo' kivi' ña sakaku' Ndiosí ndo'ó, ³ sakan' ña xa ni xito ndo' ña va'a va kuu' xto'o e'.

Cristo nduu' ndee naa yuu' xa'a' vi'e

⁴ Te kuyatin ndo' nuu' Jesucristo, ña nduu' ndee naa jin yuu', ña tiaku, te yuu' jaan' ndii, ni nako te yivi' a, ndisu Ndiosí ndii, ni nakaxin ña'a' a te nduu' a jin yuu' ndatun' va. ⁵ Sakan' tu ndo'ó ndii, ndee naa yuu' tiaku nduu' ndo'. Te xa'a Ndiosí jin vi'e a xiin' ndo' te kunduu ndo' jin ti'vi' sutu nditia mii' a, te nasoko' ndo' ña xtani va Ndiosí, ña natiin' a xa'a' ña ni xaa Jesucristo. ⁶ Naa yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'an a ndii:

Koto ndo', chindu'u' i jin yuu', ña kua'an xiki' vi'e, nuu' Sión.

Te yuu' jaan' ndii, yuu' kuu' nuu' nduu' a, te ni nakaxin ña'a' i te nduu' a jin yuu' ndatun' va,

te yoo ka inji xini ña jaan' ndii, koo' kivi' saka'an' xiin' mii' nja.

Sakan' yoso' a. ⁷ Te ña nduu' ndee naa yuu' jaan' ndii, ña ndatun' nduu' a nuu' ndo'ó, ne inji xini ña'a'. Ndisu nuu' ne inji xini ña'a' ndii, nduu' a ndee naa yoso' a nuu' tutu Ndiosí ndii:

Yuu', ña ni nako te xa'a vi'e ndii, yuu' nuu' ña tiin' xa'a' vi'e ni nandu a.

⁸ Te yoso' tu a nuu' tutu Ndiosí ndii:

Xiin' yuu' jaan' kaki'i ne jaan', te ña jaan' saa sakan' te xaa nja nu'u'. Sakan' yoso' a. Sakan' ndo'o' nja xa'a' a ña kandixa' nja ña yoso' nuu' tutu Ndiosí, te xa ña jaan' chituni Ndiosí kundo'o nja.

Ne nyu Ndiosí nduu' yoo'

⁹ Ndisu ndo'ó ndii, ne yivi', ne xa ni nakaxin Ndiosí, nduu' ndo', te nduu' ndo' sutu xika' nuu' nuu' a, te xa nditia mii' kuiti' a nduu' ndo', te xa kuenta mii' kuiti' tu a nduu' ndo' te ka'an ndoso' ndo' xa'a' chuun va'a koo' chukuu' ña ni xaa ña ni kana ndo'ó jaan'. Te ña jaan' ndii, ni tava' a ndo'ó nuu' ichi' ña jin yavi', te ni ko'ni a ndo'ó nuu' ichi' a, ña yi'é ndatun' va.

¹⁰ Ndo'ó, ña nuu' ndii, ndee ni nduu' ndo' jin ti'vi', ndisu vitin ndii, ni nandu ndo' kuenta Ndiosí. Te sakan' tu ni kuvita inji a xa'a' ndo' ña nuu', ndisu vitin ndii, xa kuvita inji a xa'a' ndo'.

¹¹ Nani ta'an' mani' i, xa'a' a ña nduu' ndo' ndee naa ne ndiva'a, ne xka'ndia kua'an jin yivi' ndii, ka'an nda'vi i xiin' ndo' ña taxi' ndo' keta va'a ña ndioo' inji jin' ndo', ña kuun' ta'an' xiin' ña va'a ña kuni nimá ndo'. ¹² Te va'a kuu' ndo' tein

ne tuku', ne ñi xini Jesús, sakan' te tee' ndee kani'a ne jaan' xa'a' ndo' ndii, kuni ña ña va'a ña xaa' ndo' jaan', te saka'nu' ña Ndiosí kij' nakan a kuenta nuu' sakuu' ne yivi'.

Saxinú ndo' ña ka'án sakuu' te xa'ndia chuun'

¹³ Te xa'a' a ña nduu' ndo' kuenta xto'o e' ndii, saxinu' ndo' ña ka'án sakuu' te xa'ndia chuun' kuenta ñin yivi', naa kuu' rey, te xa'ndia chuun' ka'nu' kuu' nuu', ¹⁴ xiin' naa kuu' nda'a' xa'a' ra, te tianu' ra sando'o' ne xaa' ña ña'a, te tiin' ka'nu' ra ne xaa' ña va'a. ¹⁵ Kuachi' ndii kuni Ndiosí ña xiin' ña xaa' ndo' ña va'a, koo' ña kuví ka'an ne kuu' kaxi' xa'a' ndo'. ¹⁶ Ña jaan' na xika' ndiká ndo' ni xaa' Ndiosí, ndisu' tiin' ndiaa ndo' ña xika' ndiká ndo' jaan' te saa' ndo' ña ña'a, süu' jaan' ndii tiin' ndo' a te kaka' nuu' ndo' nuu' Ndiosí kujiti'. ¹⁷ Ña jaan' na kuii' tiin' ka'nu' ndo' sakuu' ne yivi', te kundani' ndo' ne ñi xini Jesús xiin' ndo', te kuyi'vi' ndo' Ndiosí, te tiin' ka'nu' ndo' rey.

Ña kuni a saa ne ni ke'vi xachuun' nuu' xto'o ña kij' mi' kuu' ra xiin' ña

¹⁸ Ndo'ó, ne ni ke'vi xachuun' nuu' xto'o ndii, saxinu' ndo' ña kuni ne jaan', te tiin' ka'nu' ndi' ña'a' ndo'. Te süu' xiin' xto'o ndo', ne va'a, ne vita kuu' ñi kujiti' saa' ndo' ña jaan', süu' jaan' ndii saa' tu' ndo' a xiin' xto'o ndo', ne ña'a, ne mi' kuu' xiin' ndo'. ¹⁹ Kuachi' ndii ñin ña ndiaa ya'vi' nduu' a nuu' Ndiosí naa' xa'a' a ña kuni saxinú ndo' ña kuni a kundieni ndo' ña sando'o' xto'o ndo' ndo'ó tee' ndee koo' ñin xa'a'. ²⁰ Naa' xa'a' a ña xaa' ndo' kuachi', te sando'o' xto'o jaan' ndo'ó, te kundieni kuie ndo' nuu' ña jaan' ndii, kuasa' ndiaa ya'vi' xachi' a jaan'. Ndisu' naa' sando'o' ne jaan' ndo'ó xa'a' a ña xaa' ndo' ña va'a, te kundieni kuie ndo' nuu' a ndii, ñin ña ndiaa ya'vi' nduu' a nuu' Ndiosí. ²¹ Te xa' xa'a' ña jaan' ni kana Ndiosí ndo'ó, sakan' ña sakan' tu' ni ndo'ó Cristo xa'a' e', te ni nia'a a yoo' saa' kuni a kundikun e' ichi' ña ni xika' a. ²² "Ña jaan' ndii, koo' kivi' ni xaa' a kuachi', te ni ndee ni ka'an tu' a tun vixi'." ²³ Te kij' ni kania'a ne yivi' xiin' a ndii, ni kania'a ña jaan' xiin' ña, te kij' ni sando'o' ña'a' ña ndii,

ni ka'an a ña kani' ña'a' a, süu' jaan' ndii ni sanakua'a a sakuu' ña ndo'o' a nda'a' Ndiosí, ña sana'má ndaku ne yivi'. ²⁴ Te mi' Cristo ni nacha'vi' xiin' ñu'u' nde'i a xa'a' kuachi' e' nuu' krusin, sakan' te kunduu' e' ndee naa ne ni xi'i nuu' kuachi' jaan', te kutiaku' e', te saa' e' ña ndaku ña kuni Ndiosí. Te xa'a' a ña ni tuxu'vi' a ni nda'a' e'. ²⁵ Kuachi' ndii ni xika' ndo' ndee naa mbee, ti' ni xiti'a' i'nu'. Ndisu' vitin' ndii, xa' ni nandiko' ndo' nuu' ña paxto e', ña xito' nimá ndo'.

3

Ña kuni a saa sakuu' ne yivi', ne xa' ni tunda'a'

¹ Nii' sakan' tu' ndo'ó, ne yoo' ñi' ndii, koto' ka'nu' ndo' ra, sakan' te naa' kändixa' ra tu'un' va'a' ndii, kuví nana' ra nimá ra xa'a' ña kuu' ndo' jaan', te ndee kuni a ña ka'an vi' ndo' xiin' ra ² kij' kuni ra saa' xika' ndo' ndo' xiin' saa' xito' ka'nu' ña'a' ndo'. ³ Na ndasandatun' ya'a' ndo' ñin' ndo', naa kuu' ña kachi'i' ndo' ñi' xini' ndo', xiin' kaa' va'a' oro ña ndondia ñin' ndo', xiin' toto' ya'vi', ña ni'nu' ndo'. ⁴ Süu' jaan' ndii nimá ndo' ndasandatun' ndo' xiin' ña kuasa' tivi', ña nduu' ña va'a' nimá ndo', xiin' ña maso ndo'. Ña jaan' nduu' ña ndiaa ya'vi' xna'a' nuu' Ndiosí. ⁵ Sakan' ña xta'an' ndii, sakan' ni ndasandatun' xiin' mi' ña'a', ne nduu' kuenta Ndiosí, ne ni ñi xini' ña'a', te ni xito' ka'nu' ña' ña. ⁶ Naa' ni xaa' Sara, ña ni xito' ka'nu' a' Abraham, te ni ka'an a' ña xto'o' a' nduu' ra. Te ndo'ó ndii, ndee naa si'e' ña' jaan' nduu' ndo' naa' xaa' ndo' ña va'a, te xika' ni'vi' ndo' ñin yivi'.

⁷ Te sakan' tu' ndo'ó, te yoo' ña si'i' ndii, kundia'ka' ña'a' ndo' xiin' ña xini' tuni', te tiin' ka'nu' ña'a' ndo' xa'a' a ña nduu' ña ne ñi' ka'. Sakan' ña saman'i' tu' Ndiosí ne jaan' xiin' ndo' kivi' ñu'u' ña koo' kivi' ndi'i'. Te kij' xaa' ndo' sakan' ndii, koo' ña ti'asi' nuu' ndo' kij' ka'án ndo' xiin' Ndiosí.

Va'a' ka' kundo'o' e' xa'a' a ña xaa' e' ña va'a, te sakan' xa'a' a ña xaa' e' ña va'a

⁸ Sakan' na kuii' kuni a ña kundiee man'i' xiin' ta'an' ndo', te koo' ka'nu' ñi' ndo' kuni ta'an' ndo', te kundani' ndo' ne yivi' ndee naa ta'an' mi' ndo', te kuvita

in̄i ndo' xa'a' ta'an' ndo', te va'a koo nimá ndo' kun̄i ta'an' ndo'. ⁹ Te s̄anandiko' ndo' ña v̄a' nuu' ne yiv̄i' xa'a' ña v̄a' ña xaa' n̄ia xiin' ndo'. Te n̄i ndee s̄anandiko' ndo' ña kanīa' a ne yiv̄i' xa'a' ndo'. Süu' jaan' ndii kakan' ndo' nuu' Ndiosí te sañu'u' ña'a' a, sakan' ña ndo'ó ndii, n̄i kana Ndiosí ndo'ó te nat̄iin' ndo' ña sañu'u' a xa'a' a ña xaa' ndo' jaan'. ¹⁰ Kuach̄i ndii yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'an' a ndii: Yoo ka kuni kut̄iaku va'a, te kaka sij' in̄i n̄ia iin' yiv̄i' ndii, na koto n̄ia yaa' n̄ia, te kanīa' a n̄ia xa'a' ne yiv̄i', te na koto tu n̄ia yu'u' n̄ia, te ká'an' n̄ia tun vixi,

¹¹ te na kuxioo n̄ia nuu' ña n̄ia'a, te saa n̄ia ña va'a. Te na nduku' n̄ia ña kund̄iee man̄i' n̄ia xiin' ne yiv̄i', te saa n̄ia a xiin' iin' kanīi' nimá n̄ia.

¹² Kuach̄i ndii xito' ndoso' xto' o e' ne xachuun' ndaku, te xini so' o tu a ña ka'an' n̄ia xiin' a, ndisu xito' xi'é a ne xaa' ña n̄ia'a. Sakan' kachi a.

¹³ Köo' saa xachi' ña v̄a' a xiin' ndo' naa' sanduxa' ndo', te saa ndo' ña va'a. ¹⁴ Ndisu naa' sando' o ne yiv̄i' ndo'ó xa'a' ña xachuun' ndaku ndo' ndii, sañu'u' va Ndiosí ndo'ó. Xa'a' a jaan' na küyi' vi ndo' ne yiv̄i' jaan', n̄i ndee kund̄i' n̄i tu ndo'. ¹⁵ Süu' jaan' ndii t̄ijn' ka' nu' ndo' xto' o e' Ndiosí xiin' nimá ndo'. Te koo tu' va ndo' sakuu' ichi' te nakuiin' ndo' nuu' sakuu' ne ndatu' ún' ndo'ó xa'a' ña ndiatu' in̄i ndo'. Te kij' xaa' ndo' sakan' ndii, maso kuu' ndo' xiin' ne jaan', te t̄ijn' ka' nu' tu ña'a' ndo'. ¹⁶ Te xiin' ña jaan' xini' ndo' ña köo' ndee iin' xa'a' ña kuv̄i' t̄ijn' kuach̄i n̄ia ndo'ó. Sakan' te ne kanīa' a xa'a' ndo' xa'a' ña va'a ña xaa' ndo' xa'a' a ña nduu' ndo' kuenta Cristo ndii, kuka'an' nuu' n̄ia. ¹⁷ Ña jaan' na kuii', naa' kuni' Ndiosí ña kundo' o e' xa'a' a ña xaa' e' ña va'a ndii, va'a ka nduu' a te sakan' kundo' o e' xa'a' a ña xaa' e' ña v̄a' a. ¹⁸ Sakan' ña Cristo ndii, xa unta' sakan' kuñti' n̄i xi'i' a xa'a' kuach̄i e', te ña jaan' ndii, ña köo' kuach̄i nduu' a, te n̄i xi'i' a xa'a' yoo', ne ndiso' kuach̄i, sakan' te ku'un' ndiaka a yoo' nuu' Ndiosí. Ña ndixa nduu' a ndii, n̄i xi'i' xna'a' ñu'u' nde'i' a, ndisu n̄i nat̄iaku

espíritu a. ¹⁹ Sakan' te n̄i xa'an' a, te n̄i ka'an' ndoso' a nuu' nimá ña ndasi i' nu. ²⁰ Te ña jaan' nduu' nimá ne yiv̄i', ne n̄i xiin' kand̄ixa' ña ka'an' chuun' Ndiosí n̄i ndiee iin' yiv̄i' xta'an' kij' n̄i xika Noé iin' yiv̄i'. Tee' ndee n̄i ndiatu' kuie in̄i a xa'a' n̄ia kij' xa'a' Noé jaan' tundo' o chie ndii, ndia' vi' kuñti' ne yiv̄i' n̄i kaku xiin' tundo' o jaan' kij' n̄i kix̄in' tikui savi' jaan'. Un̄ia ta'an' kuñti' n̄ia nduu' ne n̄i kaku ña sakuu' n̄ia. ²¹ Te tikui jaan' ndii, ka'an' ndiaa ra' xa'a' ña chichi' e' kuenta Cristo, te xiin' ña jaan' n̄i sakakú Ndiosí yoo' vit̄in. Te ña chichi' e' jaan' ndii, süu' kuenta ña natia' e' iin' e' nduu' a, süu' jaan' ndii iin' nuu' ña taxi' e' kuento e' nuu' Ndiosí xiin' iin' kanīi' nimá e' nduu' a, te xa'a' a ña n̄i nat̄iaku Jesucristo, na n̄i sakakú a yoo'. ²² Te ña jaan' ndii, n̄i ndaa a ndivi', te ndu'u' a xiin' kua'a Ndiosí. Te sakuu' ángele, xiin' sakuu' ña kumi' ndiee', xiin' sakuu' ña kumi' ña ndiee' yoo nda'a' Jesús.

4

Käka ka e' naa xika ne in̄i xini Jesús

¹ Xa'a' a ña n̄i ndo' o Cristo xiin' ñu'u' nde'i' a xa'a' e' ndii, nii' sakan' tu kuni' a koo tu' va ndo'ó te kundo' o ndo', sakan' ña ña n̄i ndo' o xiin' ñu'u' nde'i' a ndii, xa n̄i sandi' i' a kuach̄i e'. ² Te vit̄in, ña kuu' saa' tiaku ka e' ndii, na kaka e' xaa' e' ña kuni' Ndiosí, te süu' kaka e' saa e' ña ndioo' in̄i e', ña nduu' kuenta iin' yiv̄i'. ³ Vikuiin' ndo' ña xaa' ndo' ña xtani' ne tuku', ne in̄i xini Jesús, ña n̄i xaa' ndo' xta'an' kij' n̄i nduu' ndo' ne n̄i xika xaa' ña kin̄i kuu' xiin' iin' ndo', xiin' ña kin̄i ña ndioo' in̄i ndo', xiin' ña xini, xiin' ña xa'a' ndo' v̄iko' loco, xiin' ña ndiee' sij' ndo' te xini va ndo', xiin' ña xaka' nu' ndo' ndiosí saka, ña kuasa' kuni'. ⁴ Ndisu vit̄in ña xaa' ka ndo' ña kin̄i naa ña xaa' ne jaan' ndii, siin' kuu' ndo' tuu n̄ia, sakan' na kanīa' a n̄ia xa'a' ndo'. ⁵ Ndisu ne jaan' ndii, naá kivi' kuni' a ña nat̄axi n̄ia kuenta nuu' Ndiosí, ña xa yoo tu' va, te sana' má a ne tiaku, xiin' ne xa n̄i xi'i'. ⁶ Xa'a' a jaan' na n̄i xini so' o tu ne xa n̄i xi'i' vit̄in tu' un' va'a te kuv̄i' nat̄iin' n̄ia kivi' ñuu' ña köo' kivi' ndi' i' tee' ndee n̄i xi'i' n̄ia ndee naa xi'i' ndee ka ne yiv̄i'.

Ka'án Pedro saq kuni a kuu e', vitin ña xa kuyatin ndi'i iin yivi'

⁷ Xa kuyatin' kivi' ndi'i iin yivi'. Xa'a' a jaan' na koo ñu'u' iní ndo', te koo tu'va ndo', te ka'an ndo' xiin' Ndiosí. ⁸ Te ña ka'nu' ka ndii, kundani ta'an' xava'a ndo'. Kuachí ndii kij' xaa' e' ña jaan' xa'a' ne yivi' ndii, yoo ka'nu' iní e' xa'a' kua'a' kuachí ña. ⁹ Te na natijn ta'an' va'a ndo' vi'e ndo', te ka'an yu'u' ndo' kij' xaa' ndo' ña jaan'. ¹⁰ Te i'in ndo' ndii, kaka nuu ndo' nuu' inga ne yivi' xiin' i'in nuu' ña chuun ña ni taxi Ndiosí nda'a' ndo'. Te chindiee' va'a ndo' ña xiin' i'in ña chuun jaan'. ¹¹ Xa'a' a jaan' na, ne ka'an ndoso' ndii, na ka'an ña saq nii' saka'an ña'a' Ndiosí kuiti', te ne xika' nuu' ndii, na kaka nuu' ña xiin' ndiee' Ndiosí kuiti'. Te xiin' ña jaan' natijn Ndiosí sakuu' ña xaka'nu' xiin' nda'a' Jesucristo, ña xata'an natijn ña tiin' ka'nu' ña'a' e', xiin' sakuu' ña ndiee' ndee ndi'i' ni kivi'. Sakan' na kunduu a.

Na nakuatia' e' kij' ndo'o' e' xa'a' a ña iní e' xini e' Cristo

¹² Ñani ta'an' maní i, nandaní ndo' kij' yoo tundo'o' chie va nuu' kivi' ñuu ndo', te kanini ndo' ña kuni a xka'ndia tundo'o' naa ña jaan' nuu' kivi' ñuu ndo'. ¹³ Süu' jaan' ndii nakuatia' va nimá ndo' xa'a' a ña ndo'o' ndo' ndee naa ni ndo'o' Cristo, sakan' te nakuatia' ya'a ka nimá ndo' kij' kuní ndo' nandiko' a iin yivi' xiin' ña ndatun' koo' chukuu' a. ¹⁴ Sañu'u' va Ndiosí ndo'ó naa' ka'an kiní ne yivi' xiin' ndo' xa'a' a ña nduu' ndo' kuenta Cristo, sakan' ña naá Espiritu Ndiosí, ña ndatun' koo' chukuu', nimá ndo'. ¹⁵ Te naa' sando'o' ne yivi' yoo ka nduu' ndo'ó ndii, na kunduu a xa'a' a ña nduu' ndo' ne xa'ni' ne yivi', uun xa'a' a ña nduu' ndo' ne kui'na', uun xa'a' a ña nduu' ndo' ne xaa' ndee ka nuu' ña ña'a, uun xa'a' a ña nduu' ndo' ne chí'ni' yu'u' nuu' a, mii' koo' kana' ndo'ó. ¹⁶ Ndisu naa' ndo'o' yoo ka xa'a' a ña nduu' ndo' kuenta Cristo ndii, koo' xa'a' ña kuchani ndo', süu' jaan' ndii saka'nu' ndo' Ndiosí xa'a' a ña ndo'o' ndo' jaan' xa'a' a ña nduu' ndo' kuenta Cristo.

¹⁷ Kuachí ndii xa ni xa'a' kivi' ña sana'má Ndiosí sakuu' ne yivi', te kuni a

ña xi'na xa'a' a xiin' yoo', ne nduu' kuenta a, te naa' xi'na ka xiin' yoo' xa'a' a ndii, saq ka vi' tu kundo'o' ne kuni kandixa' tu'un va'a xa'a' Ndiosí. ¹⁸ Kuachí ndii yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'an a ndii: Te naa' tundo'o' xava'a te kaku ne xachuun' ndaku ndii, saq ka vi' tu kundo'o' ne xaa' ña ña'a xiin' ne xaa' kuachí.

Sakan' kachi a. ¹⁹ Sakan' na kuui', yoo ka ndo'o' xa'a' a ña sakan' kuni Ndiosí ndii, na sanakua'a xiin' mii' ña nda'a' a, sakan' ña ña ni xa'a' iin yivi' ndii, saxinú a kuento ña taxi' a. Xa'a' a jaan' na nakoo ndo' ña xaa' ndo' ña va'a.

5

Ka'án Pedro xiin' te xixa, te xito ne nakayá xa'a' Jesús

¹ Kuni ka'an nda'vi i xiin' te xixa, te xito' ndo'ó, ne nakayá xa'a' Jesús, xa'a' a ña nduu' tu yu'u' te xixa ndee naa te jaan', te ni xini nduchi' nuu' i ña ni ndo'o' Cristo, sakan' tu natijn inga' i xiin' te jaan' ña ndatun' koo' chukuu' ña tuvi saq Ndiosí nuu' ku'un e'. ² Ka'an nda'vi i xiin' ndo' ña koto va'a ndo' ne nduu' kuenta Ndiosí, ne ni taxi a nda'a' ndo' xito' ndo', te nduu' ña ndee naa mbee xito' ndo'. Te saa ndo' ña jaan' xiin' ña ndiee', ni ndee saa tu ndo' a xa'a' a ña too ndo' xu'un', süu' jaan' ndii saq ndo' a xa'a' a ña kuni kaka nuu' ndo' nuu' ne ni taxi Ndiosí xito' ndo' jaan'. ³ Te küu ndo' ndee naa xto'o' xiin' ne xito' ndo' jaan', süu' jaan' ndii kunduu ndo' ne nia'a' ichi' Ndiosí nuu' ne jaan'. ⁴ Te kij' nandiko' ña paxto kuu' nuu' ndii, natijn ndo' corona ndatun' xava'a ña koo' kivi' tivi'.

Kani' kuento Pedro sakuu' inga ne ndikún Jesús

⁵ Ndo'ó, ne sava ndii, koto ka'nu' ndo' te xixa. Te sakuu' ndo' ndii, koto ka'nu' ta'an' ndo' xiin' ña nda'vi küu nimá ndo'. Naa yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'an a ndii:

Nakasi Ndiosí nuu' ne ñuñu', ndisu ne nda'vi kuu' nimá ndii, chindiee' ña'a' a.

Sakan' yoso' a.

⁶ Ña jaan' na kuui' ko'ni xachi' ndo' xiin' ña nda'vi kuu' nimá ndo' nda'a' ka'nu'

koo' chukuu' Ndiosí, te t̄jin ka'nu' a ndo'ó
kij' xaá kivi' ña n̄i ch̄ituní a. ⁷ Te nākoq
ndo' sakuu' ña sandi'n̄i nimá ndo' nda'a'
Ndiosí, sakan' ña ndi'n̄i ña jaan' xa'a' ña
ndo'o' ndo'.

⁸ Koo ñu'u' in̄i ndo', te koq tu'va tu ndo',
sakan' ña ña ndiva'a, ña ndasi' ta'an' xiin'
e' ndii, xika' nduu' a yoo' ndee naa león
kij' xiña ri' nanduku' ri' yoq kuv̄i koko'
ri'. ⁹ Te t̄axi ndo' ña keta va'a ña ndiva'a
jaan' nuu' ndo', te kūita n̄i' i va ndo' nuu'
ña in̄i ndo' xini ndo' Jesús, sakan' ña xiní
ndo' ña ndo'o' tu inga ne in̄i xini Jesús iin
kachi nuu' tundo'o' mii' ka ndiee' n̄ia iin
yivi'. ¹⁰ Ndisu kij' ndi' i kundo'o' ndo' iin
xa'a' ndii, m̄ii' Ndiosí ndaşandāku nimá
ndo' te kūita n̄i' i ndo' nuu' ichi' a, te kūita
kutu' tu ndo'. Sakan' ña Ndiosí jaan' ndii,
ndan̄i m̄ii' a yoo', te suvi' a n̄i kana yoo' te
kundiee' e' ndee ndi' i' n̄i kivi' mii' ndatun'
xava'a kaa' xa'a' a ña nduu' e' kuenta
Cristo. ¹¹ Te Ndiosí na nat̄iin sakuu' ña
tiin' ka'nu', xiin' sakuu' ña ndiee' ndee
ndi' i' n̄i kivi'. Sakan' na kunduu a.

Ndeji' Pedro, te ti'vi' tu ra cha'an'

¹² Xiní i ña Silvano ndii, iin te xika'
ndāku ichi' Jesús nduu' ra, te jaan' n̄i
ch̄indiee' yu'u' n̄i ke' i i tutu ña sie yo'o'
te sandieni i ndo'ó, te taxi i ña kundani
va'a ndo' ndee xa'a' xna'a nduu' a na
ndan̄i m̄ii' Ndiosí yoo'. Ña jaan' na kiii'
na kūita n̄i' i ndo' nuu' ña jaan'. ¹³ Ne n̄i
nākaxin tu Ndiosí, ne nakayá xa'a' Jesús
ñuu' Babilonia ndii, ti'vi' n̄ia cha'an' ndo'.
Te sakan' tu ti'vi' Marcos, te nduu' ndee
naa si'e i, cha'an' ndo'. ¹⁴ Te ch̄ito nuu'
ta'an' sakuu' ndo' kuenta Jesús xa'a' a
ña ndan̄i ta'an' ndo' ndee naa ta'an' m̄ii'
ndo', te xiin' ña jaan' nakuat̄u ta'an' ndo'.
Te na koq na ña man̄i' ña taxi' Ndiosí xiin'
sakuu' ndo'ó, ne nduu' kuenta Jesucristo.
Sakan' na kunduu a.

Tutu ña uvi ña ni ke'i San Pedro kua'an nda'a ne ini xini Jesús xiin' ra

Ti'vi' ra cha'an' nja

¹ Yu'u nduu' Simón Pedro, te xika' nuu' nuu' Jesucristo, te ña jaan' ni tjanu' yu'u sania'á i jchi' a. Te ti'vi' i cha'an' ndo'ó, ne ni natjin jin ña va'a xava'a, ña ini na ndo' xini ndo' Jesús saa ni' ini ndu. Te ni natjin ndo' ña jaan' xa'a' a ña xachuun' ndaku Ndiosí e' Jesucristo, ña ni sakakú yoo'. ² Te i'in kivi' na sañu'u' na Ndiosí ndo'ó, te na taxí ya'a tu a ña maní koq xiin' ndo' xa'a' ña xini ndo' xa'a' a, xiin' ña xini ndo' xa'a' xto'o e' Jesús.

Nia'á ndo' ña ni kaja Ndiosí ndo'ó, te ni nakaxin tu a ndo'ó

³ Xiin' ña ndiee' Ndiosí ni taxí a sakuu' ña kuní nuu' e' te kutiaku e, te kaka ndaku xna'a e' nuu' a xa'a' a ña ni taxí a kundani e' xa'a' Jesús, ña ni kaja yoo' xiin' ña ndiee' mji' a xiin' chuun ka'nu' ña ni xaa a. ⁴ Te xiin' ña jaan' ni taxí Ndiosí kuento a nuu' e', te kuento jaan' ndii, ndatun' va a, te ka'nu' va tu a. Sakan' te kij' ndi' kije ndo' nda'a' ña kiji ña kuní jin' ndo', ña yoo jin yivi' yo'o' ndii, natjin ndo' ñu'u' nde'i ña yoo ndivi'.

⁵ Xa'a' a jaan' na saa ndo' sakuu' ña nduxa', te süu' ini kuiti' ndo' kuni ndo' Jesús, süu' jaan' ndii saa tu ndo' ña nduxa' te kaka ndaku ndo', te süu' ña jaan' kuiti' saa ndo', süu' jaan' ndii saa tu ndo' ña nduxa' te kundani ka ndo' xa'a' Ndiosí. ⁶ Te süu' ña jaan' kuiti' saa ndo', süu' jaan' ndii saa tu ndo' ña nduxa' te ndiko ni'i' xiin' mji' ndo', te süu' ña jaan' kuiti' saa ndo', süu' jaan' ndii sanduxa' tu ndo' te kuie kuu ini ndo', te süu' ña jaan' kuiti' saa ndo', süu' jaan' ndii sanduxa' tu ndo' te saa ndo' ña kuní Ndiosí kuiti'. ⁷ Te süu' ña jaan' kuiti' saa ndo', süu' jaan' ndii sanduxa' tu ndo' te kundani ta'an' ndo' ndee naa ta'an' mji' ndo' nduu' ne yivi', te süu' ña jaan' kuiti' saa ndo', süu' jaan' ndii saa tu ndo' ña nduxa' te kundani ta'an' ndo' xiin' jin kani' nimá

ndo'. ⁸ Sakan' ña, naa' xaa' ndo' sakuu' ña jaan', te chitu' vi' a nimá ndo' ndii, sakua'nu' a ndo'ó nuu' ña xini ndo' xa'a' xto'o e' Jesucristo, te taxí a kunduu' ndo' ne kuasa' kuní, uun ne koo' xachi' ña va'a xaa' xa'a' Ndiosí. ⁹ Te ne koo' ña jaan' ñu'u' nimá ndii, xito' xachi' nja ña xaa' nja, te nduu' nja ndee naa ne kui'e nuu' naka'an' ka nja ña xa ni sandoyo' Ndiosí kuachi' ña ni xaa nja xta'an'. ¹⁰ Nani ta'an' i, sakan' na kui' saa ka ndo' sakuu' ña nduxa' te saa ndo' ña jaan', te koto va ndo' ña ni kaja Ndiosí ndo'ó, sakan' ña suvi a ni nakaxin ndo'ó. Te naa' xaa' ndo' sakan' ndii, koo' kivi' kuxioo ndo' nuu' a. ¹¹ Te kij' xaa' ndo' ña jaan' ndii, nunia' ko'o' Ndiosí yi'e' nuu' ndo' te xka'ndia ndo' mii' xa'ndia chuun' Jesucristo ndee ndi'i' ni kivi', ña nduu' xto'o e', ña ni sakakú yoo'.

¹² Ña jaan' na kui' sanaka'an' chito i ndo'ó xa'a' ña ni ka'an i jaan' tee' ndee xa xini ndo' a, te xika' ni' i ndo' xiin' ña ndixa jaan', ña kumi' ndo' vitin. ¹³ Sakan' ña xini i ña vitin ña kusaa' tiaku i xiin' ñu'u' nde'i yo'o' ndii, kuní a sanaka'an' chito i ndo'ó xa'a' ña jaan'. ¹⁴ Sakan' ña xini i ndii, na'a' ka te nakoq i ñu'u' nde'i i naa ni ka'an xto'o e' Jesucristo xiin' i. ¹⁵ Te xiin' ña ndiee' sanaka'an' tu i ndo'ó sakuu' ña yo'o' vitin te naka'an' ndo' a tee' ndee xa ni xi' i.

Ña ndaku ka'an Ndiosí xa'a' Jesucristo

¹⁶ Kij' ni sakuni' ndu ndo'ó xa'a' ña ndiee' koo' chukuu' xto'o e' Jesucristo, xiin' xa'a' ña nandiko' a jin yivi' ndii, ni ka'an ndu xiin' kuento xini tuni nda'vi so'o. Süu' jaan' ndii ni ka'an ndu xa'a' ña ni xini nduchi' nuu' ndu, ña ka'nu' va ña nduu' Jesús jaan'. ¹⁷ Kuachi' ndii ni tjin ka'nu' ña'a' yuva' e' Ndiosí, te ni ndasayi'é va tu ña'a' a. Te ndee ndivi', mii' ndu'u' ña ka'nu' koo' chukuu', ni xini so'o ndu tachi' yu'u' a ña ka'an ndii: "Si'e i, ña ndani va i, nduu' ña ñaa'. Te va'a va kuni i xini ña'a' i", ni kachi' a.

¹⁸ Te mji' ndu'u' nduu' te ni xini so'o tachi' yu'u' ña ni kixin ndee ndivi' kij' ni ita ndu xiin' Jesús xini' iku' su'un.

¹⁹ Te xiin' ña jaan' ni xini e' ni xinu ña ni ka'an te ni ka'an tiakú tu'un Ndiosí, sakan' na va'a xaa' ndo' naa' kandixa'

ndo' a, sakan' ña kunduu a ndee naa ñu'u ña kotuun nuu' ndo' mii' iin yavi ndee kitu', te tui Jesús nimá ndo', ña nduu' ndee naa tiuun' chie, ti' keta' kuaxi kitú'.
 20 Te ña ka'nu' ka nduu' a ña kundani ndo' ña ndee iin tu'un ña yoso' nuu' tutu Ndiosí, ña ka'án tiakú jaan' ndii, ni kaku a xini' ndee iin te yivi'.
 21 Kuachí ndii, kij' ni ka'an tiakú te yivi' tu'un Ndiosí ndii, ni kaku a xini' mii' ra, süu' jaan' ndii Espiritu Santo ni saka'an ña'a', te ni ka'an tiakú ra saa kuni Ndiosí.

2

Ka'án Pedro ña koto xiin' mii' e' nuu' te sania'á tun vixi (Jud. 4-13)

1 Ndisu ni yoo tu te ka'án tiakú tu'un vixi tein ne ichi' yata' e', ne Israel. Te nii' sakan' koo tu te sania'á tun vixi tein ndo'ó. Te sania'á si'e ra ña xini xa'an' ña satívi' ne yivi', te xiin' ña jaan' ndii, ndee xa'a' xto'o e', ña ni sakakú ña'a', ndiee yu'u' ra. Te xa'a' ña jaan' ndii, ki'i' va kixin ña sandoñu'u' ña'a'.
 2 Kua'a' va ne nduu' kuenta Ndiosí kundikun xata' ña ka'an ña sania'á te jaan'. Te xa'a' a ña xaa' ña ña jaan' ndii, kanja'a ne yivi' xa'a' ichi' ña ndixa, ña ndikún e'.
 3 Te xa'a' a ña ndioo' ini va ra xa'a' xu'un' ndii, tava' ra xu'un' nda'a' ndo' xa'a' kuento nda'vi so'o, ña xini xa'an' jaan'. Xa'a' a jaan' na ndee xta'an' vi' xa ni chituni Ndiosí ña sando'o' a ra, te xa yoo tu'va kivi' ña ndoñu'u' ra.
 4 Ndiosí ndii, ni yoo ka'nu' ini a xa'a' ángele, ña ni xaa kuachí, süu' jaan' ndii ni ko'ni ña'a' a tixin iin yavi kunu va, te ni ndasi i'nu ña'a' a mii' iin yavi ikan', te ni taxí ndiatu ña'a' a ndee xaa kivi' ña sana'má a sakuu' ne yivi'.
 5 Te sakan' tu ni yoo ka'nu' ini Ndiosí xa'a' ne ni xaa ña ña'a' ni ndiee iin yivi' xta'an', kij' ni ti'vi' a savi', te ni xa'ni' ña'a' a, te ni sakakú a Noé kuiti', te ni ka'an ndoso' xa'a' ña sana'má ndaku Ndiosí, te ni sakakú tu a uxá ta'an ka ne yivi' xiin' ra.
 6 Te ni sanduxín tu a ne ni ndiee ñuu Sodoma xiin' ñuu Gomorra ndee ni nanduü ñuu jaan' ndee yaa' nú'u kuiti', te xiin' ña jaan' nia'á a saa sando'o' a ne xaa' ña ña'a'.
 7 Ndisu Lot ndii, ni sakakú ña'a' Ndiosí xa'a' a ña ni xachuun'

ndaku ra nuu' a, te ni ndi'ni va nimá ra kij' xito' ra ña ña'a', ña xaa' ne ñuu ra jaan'.
 8 Te ni xachuun' ndaku jaan' ndii, ni ndo'o' kua'a' nimá ndaku ra i'in kivi' kua'an xa'a' ña ña'a' ña ni xaa ña, ña ni xini ra xiin' ña ni xini so'o ra.

9 Te xiin' sakuu' ña jaan' nia'á xto'o e' Ndiosí ña kumi' a ndiee', te sakakú a ne xaa' ña kuni' a nuu' ña sando'o' ña'a'. Te kumi' tu a ndiee' te sando'o' a ne xachuun' ndaku jaan' kij' xaa kivi' ña sana'má a sakuu' ne yivi'.
 10 Ña jaan' na sando'o' xto'o e' sakuu' ne xaa' ña xe'na' jaan' xiin' ña ka'an ña ndioo' ini iin' mii' ña, te yi'vi ña kanja'a ña xa'a' a ña ndiee' a.

Te sania'á ña xini xa'an' jaan' ndii, tiaku yu'u' ra, te ñuñu' tu ra, te yi'vi tu ra ña kanja'a ra xa'a' ña kumi' ndiee', ña ndiee' ndivi'.
 11 Ndisu ángele ndii, tee' ndee koo' chukuu' ka a, te kumi' ka tu a ña ndiee' te sakan' te xini xa'an' jaan' ndii, kundieni a kanja'a a xa'a' ña kumi' ndiee' jaan' nuu' xto'o e' Ndiosí.
 12 Te jaan' ndii, kuu' ra ndee naa kiti', ña koo' ña xanini ri' te xika' ri' saa tuu mii' kuiti' ri', te tui ri', te tjin te yivi' ri', te ka'ni' ra ri'. Te jaan' ndii, kanja'a ra xa'a' ña kundani ra, sakan' na kiii' tvi' xachi' ra nuu' ña kini jaan',
 13 te kundo'o' ra saa Ndiosí xa'a' a ña ni satívi' ra inga ne yivi'. Sakan' ña tuu ra ndii, va'a kuni ra ña xaa' ra ndee ka nuu' ña kini kuu' ra ndee iin ke'in'. Te kij' naka' ña'a' ndo', te xixi' ra mii' ndiee' sii' ndo' ndii, kua'an ka'an' nuu' e' kuu' ra xa'a' ña kini ña xaa' ra xiin' ña kuaa' loco ra.
 14 Te jaan' ndii, küvi xka'ndia sana' vi' iin ña'a' nuu' ra, sakan' ña xa ndikun ni, te kuni tjin ña'a' ra, te koo' kivi' xikuiín ra ña xaa' ra kuachí. Te xamaña ra ne itia' ini nuu' ña kandixa' ña Cristo, te chuun va ra ña tava' ra ndee ka ña ndioo' ini ra xa'a' nda'a' ne yivi'. Sakan' na kiii' te xa yoo koo' tundo'o' saa Ndiosí nduu' ra.
 15 Te jaan' ndii, ni nakoo ra ichi' ndaku, te ni ko'ni ra nuu' ichi' Balaam, si'e te nduu' Beor. Balaam jaan' ndii, ni xtaní va ra saa ra ña ña'a', te ki'in ra xu'un' nda'a' ne yivi'.
 16 Ndisu ni kaní kuento ña'a' iin mburru xiko' ña'a' xa'a' kuachí ra xiin' iin tachí' yu'u' ndee naa ka'án iin ne yivi', te ni sajin kuiín ri' ña

n̄i kun̄i t̄e ka'án tiakú siki' jaan' saa ra, tee' ndee k̄o' tu'un ti' jaan'.

¹⁷ T̄e sania'á ña xini xa'an' jaan' ndii, nduu' ra ndee naa t̄iko'yo', mii' n̄i ndoko t̄ikui, t̄e nduu' tu ra ndee naa viko', ña xiko' ni'i' tach̄i' ndiee', t̄e xa'a' t̄e jaan' tu n̄i sakoo' tu'va Ndiosí mii' iin yaví ndiaa' xachi'. ¹⁸ Kuach̄i ndii ka'án ñuñu' ra xa'a' mii' ra xiin' kuento ña kuäsa' kuní, t̄e xiin' ña ka'an ña xaa' ra sativi' ra ne sakan' xinu' nuu' ne xini ña ndixa xa'a' Ndiosí. ¹⁹ Taxi' ra kuento ra ña sandoó ndiká ra ne yivi' jaan' nuu' tu'un ndei' Ndiosí, kij' ndee mii' ra tia'an ndoo ndiká nuu' ña k̄ini ña xaa' ra. Sakan' ña yoo ka k̄uvi v̄iko ni'i' xiin' mii' mii' nuu' ndee ka ña'a ndii, ña jaan' xiko' ni'i' ña'a'. ²⁰ Naa' xa n̄i kaku yoo ka nda'a' ña ndioo' in̄i ña nduu' kuenta iin yivi' xa'a' a ña n̄i xini n̄ia tu'un xa'a' xto'o e' Jesucristo, ña n̄i sakakú yoo' nuu' kuach̄i e', t̄e tuku n̄i sanasuku' ña'a' ña k̄ini jaan', t̄e kanando ña'a' a ndii, sativi' ya'a ka ña'a' a ichi' ña uvi t̄e sakan' ña nuu' kij' xini n̄ia ichi' Jesús. ²¹ Sakan' na kiii' ndee chaa' ka na k̄oo' kivi' n̄i xini ne jaan' ichi' ña ndaku jaan', t̄e sakan' ña nakoo n̄ia a kij' xa n̄i xini n̄ia a, sakan' t̄e kuxioo n̄ia nuu' tu'un va'a su'un, ña n̄i xini so'o n̄ia. ²² Ndisu n̄i xaa t̄e jaan' sakan' t̄e xinu' naa ka'án ne yivi' ndii: "Naya' ndii, nakaxi' ri' suxan yu'u' ri'", kachi n̄ia. T̄e naa ka'án tu ne yivi' ndii: "Kij' xa n̄i sakuchi' e' k̄ini ndii, tuku n̄i xiko kava ri' nuu' nde'i'", kachi n̄ia.

3

Ka'án Pedro xa'a' ña xka'ndia kij' xa kuyatin' nandiko' Jesús iin yivi'

¹ Ñani ta'an' man̄i' i, tutu yo'o' nduu' ña uvi ña ti'vi' i nda'a' ndo'. T̄e xiin' uvi saa' a kuní i kondia yu'u' i ndo'ó t̄e ndoto nuu' in̄i ndo', t̄e kanini va'a ndo', ² t̄e naka'an' ndo' ña n̄i ka'an t̄e nduu' kuenta Ndiosí, t̄e n̄i ka'an tiakú tu'un a xta'an'. T̄e kuní tu i ña naka'an' ndo' tu'un ndei' ña n̄i taxi xto'o e', ña n̄i sakakú yoo' nuu' kuach̄i e', nuu' ndu'u, t̄e n̄i tjanu' a sania'á ichi' a, t̄e n̄i saya'á ndu a nuu' ndo'. ³ Ña xi'na ka ña kuní a kundani ndo' ndii, ña yo'o' nduu' a: kivi' so'o' ndi'i' ndii, kandekuie

t̄e kund̄i' i xiin' e', t̄e kundikun ra ña k̄ini ña ka'án nimá mii' kuiti' ra, ⁴ t̄e ka'an ndii' ra ndii: "N̄i nakoo xto'o ndo' kuento ra ña nandiko' ra, t̄e k̄oo' ra xaa, t̄e ndee kij' n̄i xi'i' t̄e xii' yata' e' ndii, iin kachi kaa' iin yivi' ndee vitin ndee naa ña nuu' kij' n̄i ku'a a a", kachi ra. ⁵ Ndisu t̄e yivi' jaan' ndii, kuni naka'an' mii' ra ña ndee xta'an' iin yivi' ndii, xa'a' a ña n̄i ka'an chuun' Ndiosí na n̄i ku'a a ndivi' xiin' ñu'u' iin yivi', t̄e kuni naka'an' tu ra ña t̄ixin t̄ikui n̄i keta ñu'u' jaan', t̄e xiin' t̄ikui jaan' n̄i kuva'a a. ⁶ T̄e xiin' ña n̄i ka'an chuun' ña jaan' tu n̄i sandeka'nú a iin yivi' kij' sakan' xiin' t̄ikui. ⁷ T̄e xiin' tu'un ndei', ña n̄i ka'an chuun' a jaan', tu yoo tu'va ndivi' xiin' ñu'u' iin yivi' ña yoo vitin, t̄e koko a. Sakan' na xiin' ñu'u' jaan' koko ña jaan' kij' xaa' kivi' ña sana'má Ndiosí sakuu' ne yivi', t̄e sandoñu'u' a ne xaa' ña k̄ini.

⁸ Ndisu ndo'ó, ne ñani ta'an' man̄i' i ndii, ka'án i xiin' ndo' ña nandosó' ndo' ña iin kivi' nuu' xto'o e' ndii, nduu' a ndee naa iin mii' kuiya, t̄e iin mii' kuiya ndii, nduu' a ndee naa iin kivi' kuiti' nuu' a. ⁹ Sakan' na xto'o e' jaan' ndii, ña'a' ka t̄e saxinú a kuento a, ña n̄i taxi a nuu' e' jaan', t̄e süu' n̄i kuu kuach̄i a naa xanini sava ne yivi', süu' jaan' ndii ndiatu' a xa'a' a ña kuie in̄i a xa'a' e', t̄e kuni a ña k̄uvi ndee iin ne yivi' xa'a' kuach̄i n̄ia. Süu' jaan' ndii kuní a ña nama sakuu' n̄ia nimá n̄ia xa'a' kuach̄i ña xaa' n̄ia, t̄e kandixa' ña'a' n̄ia.

¹⁰ Ndisu kivi' ña nandiko' xto'o e' ndii, iin xaa ki'i' kuiti' a ndee naa iin t̄e kui'na'. T̄e ndivi' mii' ndiee' ña tuún nuu' e' ndii, ndoñu'u' a saa iin ña ni'i' iyo xava'a kij' sakan', t̄e koko ndoo ña yi'é ndiee' ndivi', t̄e ñu'u' iin yivi' xiin' sakuu' ña yoo nuu' a ndii, koko sakuu' a. ¹¹ T̄e xa'a' a ña sakan' ndoñu'u' sakuu' ña jaan' ndii, kuní a ña ndiee' ka kaka ndoo ndo', t̄e kaka va'a tu ndo', t̄e saa ndo' ña kuní Ndiosí, ¹² ña ndiatu' ndo' xaa kivi' ña sana'má a ne yivi', t̄e saa ndo' ña nduxa', t̄e xaa ki'i' va kivi' jaan'. Kij' sakan' ndii, ndivi' mii' ndiee' ña tuún nuu' e' ndii, ndoñu'u' a saa ñu'u, t̄e ndutia ndoo ña yi'é ndiee' ndivi' jaan' saa ña i'ni' ñu'u' jaan'. ¹³ Ndisu yoo' ndii, ndiatu' e' ña kasa'a Ndiosí iin ndivi'

xaa' xiin' iin ñu'u' iin yivi' xaa', saa ni taxi a kuento a nuu' e', mii' kojo mii' ndi'i ña ndaku.

¹⁴ Sakan' na kuii', ñani ta'an' maní' i, vitin ña ndiatu' ndo' xaa kivi' ña nandiko' xto'o e' jaan' ndii, saa ndo' sakuu' ña nduxa', te sativi' ndo' nimá ndo', te koo' ndee iin xa'a' ña kivi' tiiin kuachi' Ndiosí ndo'ó. Te saa tu ndo' sakuu' ña nduxa', te kojo ndo' ña maní' xiin' a. ¹⁵ Te naka'an' ndo' ña, ña kuie kuu' ini xto'o e' xa'a' e' jaan' ndii, xa'a' ña kuni sakaku' a yoo' na xaa' a sakan' xiin' e', saa nii' ni ke'i tu ñani maní' e' Pablo nuu' ndo' xiin' ña xini tuni ña ni taxi Ndiosí nda'a' ra. ¹⁶ Te kuyatin' sakuu' tutu ña ni ke'i Pablo jaan' ndii, ka'an a xa'a' ña yo'o'. Te yoo sava ña ni ke'i ra jaan' ndii, vixi va ka'an a. Sakan' na kuii', ne küu' kaxi' xiin' ne itia' ini nuu' ichi' Ndiosí ndii, sanakuachi' ndaku ña ña jaan'. Te sakan' tu xaa' ña xiin' inga xaan' mii' yoso' a nuu' tutu Ndiosí. Xa'a' a jaan' na sandonu'u' xiin' mii' mii' ña.

¹⁷ Ne ñani ta'an' maní' i, sakan' na kuii', ndo'ó ndii, xa'a' a ña xa xini ndo' ña jaan' ndii, kaka' ndito' ini va ndo' koto' ka kundikun ndo' xata' ña xini xa'an' ña xaa' ne kini kuu', te nakoo ndo' ña ita' ni'i ndo' nuu' ichi' Jesús. ¹⁸ Ndee chaa' ka kua'nu' naa kua'nu' ka ndo' nuu' ña ndani va xto'o e' Jesucristo, ña ni sakaku' yoo', ndo'ó, xiin' ña kua'nu' ndo' nuu' ña xini ndo' xa'a' a. Te ña jaan' na natiiin sakuu' ña tiin' ka'nu' ña'a' e' ndee ndi'i' ni kivi'. Sakan' na kunduu' a.

Tutu nuu' ña ni ke'i San Juan kua'an nda'a' ne ini xini Jesús

Jesús nduu' tu'un ña taxi' kivi' ñuu e'

¹ Ka'an ndu xiin' ndo' xa'a' tu'un ña taxi' kivi' ñuu ña koo' kivi' ndi'i', ña xa yoo ndee ña nuu' kiji' tia'an kua'a' jin yivi'. Ndu'u ndii, ni xini so'o ndu ña ni ka'an a, te ni xini nduchi' nuu' ña'a' ndu, te ni tondia nda'a' tu ña'a' ndu. ² Te ña taxi' kivi' ñuu e' jaan' ndii, ni tui a jin yivi'. Te ndu'u ndii, ni xini nduchi' nuu' ña'a' ndu, te ndiee' yu'u' ndu xa'a' a, te ka'an ndoso' ndu nuu' ndo' xa'a' ña taxi' kivi' ñuu ña koo' kivi' ndi'i' jaan', ña yoo xiin' yuva' e' Ndiosí, te ni tui a tein e'. ³ Te ña ni xini nduchi' nuu' ndu xiin' ña ni xini so'o ndu jaan' nduu' ña ka'an ndoso' ndu nuu' ndo', sakan' te jin ndaa' kunduu' tu ndo'ó xiin' ndu, ndee naa jin ndaa' nduu' ndu'u xiin' yuva' e' Ndiosí, xiin' si'e a Jesucristo. ⁴ Ke'i ndu ña yo'o' nuu' ndo', te nakuatia' ndi'i' nimá e'.

Sandoyo' Ndiosí kuach'i e' naa' na'ma e' kuach'i e' nuu' a

⁵ Ña yo'o' nduu' ña ni xini so'o ndu ni ka'an Jesucristo, te ka'an ndoso' tu ndu'u a nuu' ndo'ó: Ndiosí nduu' ña tuún ndatun', te koo' ndee ma'á ña jin yavi' ini a. ⁶ Naa' ka'an e' ña jin ndaa' nduu' e' xiin' Ndiosí, te kusaa' xaa' ka e' kuach'i xika' e' ichi' jin yavi' ndii, xini xa'an' e', te koo' ña ndixa xaa' e'. ⁷ Ndisu naa' xika' e' ichi' mii' tuún ñu'u ndatun' jaan' ndee naa xaa' Ndiosí ndii, jin ndaa' nduu' e' xiin' ta'an' e', te ní' Jesucristo, si'e a, sandoyo' sakuu' kuach'i e'. ⁸ Naa' ka'an e' ña ne koo' kuach'i kumi' nduu' e' ndii, xini xa'an' xiin' mii' mii' e', te koo' ña ndixa naa nimá e'. ⁹ Ndisu naa' ndiee yu'u' e' kuach'i e' nuu' Ndiosí ndii, xa'a' a ña xachuun' ndaku a, te saxinú tu a ña ka'an a ndii, koo' ka'nu' ini a xa'a' kuach'i e', te ndasandoo a nimá e' nuu' sakuu' ña ña'a' ña ni xaa e'. ¹⁰ Naa' ka'an e' ña ne koo' kivi' xaa' kuach'i nduu' e' ndii, ña xini

xa'an' ndasanduu' e' Ndiosí, te koo' tu'un a ñu'u' nimá e'.

2

Jesucristo nduu' ña xiku'ni xa'a' e' nuu' Ndiosí

¹ Ne kua'a man'i i, ke'i i ña yo'o' nuu' ndo' te saa ndo' kuach'i. Ndisu naa' ni xaa yoo ka kuach'i ndii, xachuun' ndaku Jesucristo, te ña jaan' nduu' ña xiku'ni xa'a' e' nuu' yuva' e' Ndiosí. ² Te ña jaan' nduu' ña ni xi'i te cha'vi a xa'a' kuach'i e' nuu' Ndiosí. Te süu' kuach'i yoo' kuiti', süu' jaan' ndii süvi tu a ni xi'i xa'a' kuach'i sakuu' ne yivi' jin yivi'.

³ Te naa' saxinú e' ña ka'an chuun' a xiin' e' ndii, kundani e' ña xini xna'a' ña'a' e'. ⁴ Te yoo ka ka'an ndii: "Xini ña'a' yu'u'", kachi ña, ndisu xaa' ña ña ka'an chuun' a ndii, ne xini xa'an' nduu' ña, te koo' ña ndixa naa nimá ña. ⁵ Ndisu yoo ka saxinú ña ka'an chuun' a ndii, ne jaan' nduu' ne kundani xinu xna'a' saa xaa' Ndiosí. Te xiin' ña jaan' xini e' ña jin ndaa' nduu' xna'a' e' xiin' Jesús. ⁶ Yoo ka ka'an ña nduini' ña xiin' a ndii, kuni a ña kaka ña saa nii' ni xika ña jaan'.

Ni ke'i Juan jin ña ka'an chuun' xaa'

⁷ Ñani ta'an' man'i i, ña ka'an chuun' i nuu' ndo' yo'o' ndii, süu' ña xaa' nduu' a, süu' jaan' ndii ña xa ni xini so'o ndo' nduu' a, te xa ni natijn ndo' a ndee ña nuu'. ⁸ Ndisu ke'i tukuu i ña yo'o' nuu' ndo' ndee naa ña ka'an chuun' xaa', ña ka'an xa'a' ña ni nia'a Jesús xiin' xa'a' ña saxinú tu ndo'ó. Kuach'i ndii xa kua'an xka'ndia' ña jin yavi', te xa xa'a' yi'e ñu'u ña ndixa nuu' e'. ⁹ Yoo ka ka'an ña xika' ña ichi' mii' tuún ñu'u a, ndisu ndasi' ña ñani ta'an' ña ndii, kusaa' xika' jin yavi' ka ña. ¹⁰ Yoo ka ndani ñani ta'an' ña ndii, xika' ña mii' tuún ñu'u a, te koo' ña kuvi kaviko' ña'a' te saa ña kuach'i. ¹¹ Ndisu yoo ka ndasi' ñani ta'an' ña ndii, mii' jin yavi' yoo ña, te xa ikan' xika' ña. Te xini ña mii' kua'an ña, sakan' ña tüvi' ka nuu' ña xaa' ña jin yavi' jaan'.

¹² Ñani ta'an' man'i i, ke'i i ña yo'o' nuu' ndo' sakan' ña xa ni yoo ka'nu' ini Ndiosí xa'a' kuach'i ndo' xa'a' ña ni xaa Jesús. ¹³ Ndo'ó, te xixa ndii, ke'i i ña yo'o' nuu'

ndo' sakan' ña xa xini ndo' ña xa yoo ndee kij' tia'an kua'a jin yivi'. Ndo'ó, ne sava ndii, ke'i i ña yo'o' nuu' ndo' sakan' ña xa ni kanando ndo' ña ndiva'a. Ñani ta'an' maní' i, ke'i i ña yo'o' nuu' ndo' sakan' ña xa xini ndo' yuva' e' Ndiosí. ¹⁴ Ndo'ó, te xixa ndii, ke'i i ña yo'o' nuu' ndo' sakan' ña xa xini ndo' ña xa yoo ndee kij' tia'an kua'a jin yivi'. Ndo'ó, ne sava ndii, ke'i i ña yo'o' nuu' ndo' sakan' ña ita' ni'i ndo' nuu' ichi' Ndiosí, te taxa'a' ndo' tu'un a nimá ndo', te xa ni kanando ndo' ña ndiva'a.

Ka'an Juan ña vä'a kundani e' ña kini ña yoo jin yivi'

¹⁵ Sakan' na kuii' kundani ndo' jin yivi' yo'o' ni ndee ña nduu' kuenta a. Sakan' ña yo'o' ka ndani ña jaan' ndii, ndani ña yuva' e' Ndiosí. ¹⁶ Kuachi ndii ndee jin ña kini, ña nduu' kuenta jin yivi' yo'o', kuaxi nda'a' yuva' e' Ndiosí. Süu' jaan' ndii xa jin yivi' yo'o' ni ka'ndi a: naa kuu' ña ndioo' ini kini jin' ne yivi', xiin' ña xikan' ini ña xa'a' ña xini nduchi' nuu' ña, xiin' ña ka'an ñuñu' ña. ¹⁷ Te ndii, jin yivi' xiin' ña kini, ña nduu' kuenta a ndii, ña xka'ndia' kuiti', nduu' a, ndisu ne xaa' ña kuni Ndiosí ndii, kutiaku ña ndee ndi'i ni kivi'.

Kuni a ña koto xiin' mii' e' nuu' te ndasi' ta'an' xiin' Cristo

¹⁸ Ñani ta'an' maní' i, xa kuyatin' kuii va xaa kivi' so'o' ndi'i'. Te ndo'ó ndii, xa ni xini so'o' ndo' ña kixin te ndasi' ta'an' xiin' Cristo, suu' kua'a' ya'a ra xa ni ka'ndi, sakan' na kundani e' ndii, xa kuyatin' kuii va xaa' kivi' so'o' ndi'i' jaan'. ¹⁹ Te jaan' ndii, tee' ndee tein ndu ni kiee ra, ndisu ni nduu' xna'a' ra kuenta Jesús xiin' e', sakan' ña naa' ni nduu' ra kuenta a xiin' e' ndii, yoo ra xiin' e' ndee vitin. Ndisu xiin' ña ni xaa ra jaan' kivi' kundani e' ña süu' kuenta Jesús xna'a' ni nduu' ndee jin ra. ²⁰ Ndisu ndo'ó ndii, ni taxi Ndiosí Espíritu Santo naa nimá ndo', sakan' na kuii' xini sakuu' ndo' xa'a' ña ndixa. ²¹ Süu' ni ke'i ña yo'o' nuu' ndo' xa'a' a ña xini ndo' ña ndixa jaan'. Süu' jaan' ndii ni ke'i e sakan' ña xa xini ndo' a, te ndee jin yu'u' tun vixi kuaxi xiin' ña ndixa jaan'. ²² ¿Yo'o' nduu' te xini xa'an' naa' süu' te ka'an

ña süu' Jesús nduu' Cristo, ña ni sakahú yoo'? Te jaan' nduu' te ndasi' ta'an' xiin' Cristo, sakan' ña saxioo' ra yuva' e' Ndiosí xiin' si'e a jaan'. ²³ Sakuu' ne saxioo' si'e a jaan' ndii, jin ndaa' nduu' tu ña xiin' Ndiosí, yuva' e'. Ndisu yo'o' ka ndiee' yu'u' xa'a' si'e a jaan' ndii, jin ndaa' nduu' tu ña xiin' yuva' e' Ndiosí jaan'. ²⁴ Sakan' na kuii' taxa'a' ndo' ña ni xini so'o' ndo' ndee kij' ni xa'a' xika' ndo' ichi' Jesús, te kij' xaa' ndo' sakan' ndii, jin ndaa' xachi' kunduu' ndo' xiin' si'e yuva' e' Ndiosí xiin' mii' a. ²⁵ Te ña yo'o' nduu' kuento ña ni taxi Cristo nuu' e' ndii, ña natiin e' kivi' ñuu' ña koo' kivi' ndi'i'.

²⁶ Ke'i i ña yo'o' te koto xiin' mii' ndo' nuu' te kuni kuni xa'an' ndo'ó. ²⁷ Ndisu ndo'ó ndii, xa ni chinaa' Ndiosí Espíritu Santo nimá ndo', te naa' ka ña jaan' ikan', sakan' na kuii' kuni ka ña sania'a' ndee jin ne yivi' ndo'ó. Sakan' ña Espíritu Santo jaan' nduu' ña sania'a' ndo'ó sakuu' ña kuni a kundani ndo'. Te ña sania'a' ña jaan' ndii, ña ndixa nduu' a, te süu' ña xini xa'an' nduu' a, sakan' na kuii' kua'an naa kua'an ndo' ña jin ndaa' nduu' ndo' xiin' Cristo saa nii' ni sania'a' ña jaan' ndo'ó.

²⁸ Ne ta'an' maní' i, vitin ndii, jin ndaa' naa jin ndaa' kunduu' e' xiin' Cristo, sakan' te ndituni e' kuni ña'a' e' kij' nandiko' a, te kuka'an nuu' e' kij' kuni ña'a' e'. ²⁹ Naa' xini xna'a' ndo' ña xachuun' ndaku a ndii, kuni a kundani tu ndo' ña sakuu' ne xachuun' ndaku ndii, xa ni kaku xaa' ña ni xaa a.

3

Si'e Ndiosí nduu' e'

¹ Koto ndo', saa vi' kua'a' kundani yuva' e' Ndiosí yoo', sakan' na si'e a nani' e' ni xaa a. Te xa si'e xna'a' nduu' e', sakan' na kuii' ne nduu' kuenta jin yivi' ndii, nakuni ña yoo' sakan' ña ni nakuni tu ña Ndiosí.

² Ñani ta'an' maní' i, xa si'e Ndiosí nduu' e' vitin, tee' ndee xini e' saa kuiti' koo' e', ndisu xini e' ña kij' nandiko' Cristo ndii, kuu' e' saa nii' kuu' mii' a, sakan' ña kuni e' saa nii' kuu' xna'a' a. ³ Te sakuu' ne kumi' ña ndiatu' ini jaan' xa'a' Jesús ndii, jin kivi' kua'an xika' ndoo' ka ña nuu'

a, sakan' ña ña jaan' ndii, ña ndoo ndi'i nduu' a.

4 Sakuu' ne xaa' kuach'i ndii, xka'ndiá ndoso' tu nja tu'un ndei' Ndiosí, sakan' ña kuach'i nduu' a kii' xka'ndiá ndoso' e' tu'un ndei' a. 5 Ndisu xini ndo' ña ni kixin Jesús jin yivi' te sandoyo' a kuach'i e'. Te ña jaan' ndii, ña koo' kuach'i nduu' a. 6 Sakan' na kuii' yoo ka nduiin' xiin' Jesús ndii, xaa' ka nja kuach'i. Te yoo ka xaa' kuach'i ndii, tia'an ini nja kuni ña'a' nja, ni ndee xini tu nja yoo nduu' Jesús jaan'. 7 Ñani ta'an' man'i i, taxi ndo' kuni xa'an' ndee jin ne yivi' ndo'ó. Sakuu' ne xachuun' ndaku ndii, ne ndaku nimá nduu' nja ndee naa ndaku nimá ña jaan'. 8 Ne xaa' na xaa' kuach'i ndii, kuenta ña ndiva'a nduu' nja. Sakan' ña ña ndiva'a jaan' ndii, ndee xta'an' kivi' xaa' a kuach'i. Xa'a' a jaan' na ni kixin si'e Ndiosí, te sandoñu'u' a ña kini ña xaa' ña ndiva'a jaan'. 9 Te sakuu' ne nduu' si'e Ndiosí ndii, xaa' ka nja kuach'i, sakan' ña kivi' ñuu xaa' kumi' nja ni xaa a, sakan' na kivi' ka saa nja kuach'i jaan' xa'a' a ña si'e a nduu' nja. 10 Te xiin' ña yo'o' kivi' kundani kaxi' e' yoo nduu' si'e Ndiosí, te yoo nduu' si'e ña ndiva'a jaan'. Sakuu' ne xachuun' ndaku ndii, süu' si'e Ndiosí nduu' nja, ni ndee süvi' tu ne ndani ne ini xini Jesús xiin' nja.

Ka'an Juan ña kundani ta'an' e'

11 Sakan' ña ña yo'o' nduu' tu'un va'a, ña ni xini so'o ndo' ndee ña nuu' kii' ni xa'a' ndo' ndikun ndo' ichi' Jesús, ña kundani ta'an' i'in e'. 12 Te kunduu' e' ndee naa Cain. Te jaan' ndii, kuenta ña ndiva'a ni nduu' ra sakan' na ni xa'ni' ra ñani mii' ra. ¿Ndee xa'a' ni xaa ra ña jaan'? Ni xaa ra a ña jaan' xa'a' a ña te xaa' ña nja'a ni nduu' ra, ndisu ñani ra jaan' ndii, te xachuun' ndaku ni nduu' te jaan'.

13 Ñani ta'an' i, nandan' ndo' ña ndasi' ne nduu' kuenta jin yivi' ndo'ó. 14 Te yoo' ndii, xini e' ña xa ni kije e' nuu' ichi' ña kua'an mii' xi' e', te xa xika' e' ichi' ña taxi' kivi' ñuu ña koo' kivi' ndi'i', sakan' ña ndani e' ta'an' e' ne ini xini Jesús xiin' e', te yoo ka ndani ne jaan' ndii, xika' ka nja ichi' ña kua'an mii' xi'

e'. 15 Sakuu' ne ndasi' ne ini xini Jesús xiin' nja ndii, ne xa'ni' ne yivi' nduu' nja. Te xa xini ndo'ó ña ndee jin ne xa'ni' ne yivi' ndii, koo' kivi' ñuu ña koo' kivi' ndi'i' kumi' nja nuu' Ndiosí. 16 Te yoo' ndii, xiin' ña yo'o' ni kundani e' saa nduu' a ña kundani ta'an' e', ña ni taxi Jesucristo kivi' ñuu a, te ni xi' a xa'a' kuach'i e'. Te sakan' tu kuni a saa yoo' taxi e' kivi' ñuu e' xa'a' ta'an' e', ne ini xini Jesús xiin' e'. 17 Ndisu naa' kumi' yoo ka ña'a, ña tiaku nja jin yivi' yo'o', te xini nja jin ne ini xini Jesús xiin' nja, ne nakotiin' xa'a' ña'a, te saxi'ndia' nja ña'a nja nuu' ne jaan' ndii, kuasa' xachi' nia'a nja ña ndani ña'a' nja saa kuni Ndiosí. 18 Ne ta'an' man'i i, süu' xiin' tu'un ña kieve' yu'u' kivi' e' kuni a ka'an e' ña ndani ta'an' e', süu' jaan' ndii kuni tu a ña nia'a e' ña jaan' xiin' chuun va'a ña xaa' e', te chindiee' xna'a e' ne jaan'.

19 Te xiin' ña jaan' kuni e' ña ña ndixa kandixa' e', te nachinaa' va'a tu e' nimá e' nuu' Ndiosí. 20 Tee' ndee tin kuach'i nimá e' jaan' yoo' nuu' a ndii, Ndiosí nduu' ña ka'nu' ka te sakan' nimá e' jaan', te xini ña jaan' sakuu' ña'a. 21 Ne ta'an' man'i i, naa' kuasa' tiin' kuach'i nimá e' yoo' ndii, ini e' te kuyatin e' nuu' Ndiosí, 22 te natiin' e' ndee ka ña xikan' e' nuu' a, sakan' ña kandixa' e' ña ka'an chuun' a, te xaa' tu e' ña xtani a. 23 Te ña yo'o' nduu' ña ka'an chuun' a ña ini e' kuni e' si'e a Jesucristo, te kundani ta'an' tu e' saa ni ka'an chuun' a xiin' e'. 24 Te yoo ka kandixa' ña ka'an chuun' a jaan' ndii, nduiin' nja xiin' a, te nduiin' tu a jaan' xiin' nja. Te xini e' ña jaan' sakan' ña ni taxi a Espíritu Santo naa' nimá e'.

4

Saa kivi' kuni e' yoo nduu' ne ini xna'a xini Jesús, te yoo nduu' ne xini xa'an'

1 Ñani ta'an' man'i i, kandixa' ndo' ña sania'a ndee ka ne yivi', ne ka'an ña Espíritu Santo saka'an ña'a, süu' jaan' ndii saa ndo' kuenta xiin' ña sania'a ne jaan' te kuni ndo' naa' kuenta Ndiosí nduu' nja. Sakan' ña xa ni nakuchi kua'a' va te ka'an tiaku tun vixi jin yivi'. 2 Te xiin' ña yo'o' kivi' nakuni e' yoo nduu' ne

naá Espíritu Ndiosí nimá. Yoo ka ndiee' yu'u' ña te yivi' xachi' ni nduu Jesucristo kij' ni kixin a jin yivi' ndii, ne jaan' naá Espíritu Ndiosí nimá. ³ Ndisu yoo ka ndiee' yu'u' ña te yivi' xachi' ni nduu Jesucristo ndii, süu' Espíritu Ndiosí naá nimá ña. Süu' jaan' ndii espíritu kuenta ña ndasi' ta'an' xiin' Cristo kumi' ña. Xa ni xini so'ó ndo'ó ña kixin ña jaan' jin yivi', te vitin ndii, xa yoo a jin yivi'.

⁴ Ñani ta'an' maní' i, ndo'ó ndii, kuenta Ndiosí nduu' ndo'. Te xa ni keta va'a ndo' nuu' ne xini xa'an' jaan', sakan' ña ña ka'nu' ka nduu' Espíritu Ndiosí, ña naá nimá ndo'ó, te sakan' espíritu ña ñu'u' nimá ne nduu' kuenta jin yivi' jaan'. ⁵ Ne jaan' ndii, kuenta jin yivi' nduu' ña sakan' na ka'an' ña xa'a' ña tuu ne yivi' kuenta jin yivi'. Te ne yivi' kuenta jin yivi' ndii, xini so'ó ña ña ka'an' ne jaan'. ⁶ Yoo' ndii, kuenta Ndiosí nduu' e'. Te ne xini Ndiosí ndii, xini so'ó ña ña ka'an' e'. Ndisu ne nduu' kuenta Ndiosí ndii, xini so'ó ña ña ka'an' e'. Xiin' ña jaan' kuví kuni e' yoo nduu' ne kumi' Espíritu Ndiosí, uun ne kumi' espíritu ña xini xa'an' jaan'.

Ka'an Juan ña kuni a kundani ta'an' e'

⁷ Ñani ta'an' maní' i, kuni a kundani ta'an' e', kuachi ndii nuu' Ndiosí kiee' ña ndani jaan'. Te yoo ka ndani ne yivi' ndii, si'e Ndiosí nduu' ña, te xini ña Ndiosí. ⁸ Ndisu yoo ka ndani ne yivi' ndii, tia'an kuni ña Ndiosí, sakan' ña ndani ña jaan' yoo'. ⁹ Te xiin' ña yo'ó' ni nia'a Ndiosí ña kundani a yoo', ña ni ti'vi' a si'e a, ña jin ndaa' tilu', jin yivi' yo'ó', te ni natjin e' kivi' ñuu ña koo' kivi' ndi'i' ni xa ña jaan'. ¹⁰ Te ña kundani xna'a ndii, so'ó yoo a: süu' ña ni kundani yoo' Ndiosí ña nuu', süu' jaan' ndii ña xi'na ka mii' a ni kundani yoo', te ni ti'vi' a si'e a, te ni xi'i a, te ni cha'vi a xa'a' kuachi e'. ¹¹ Ñani ta'an' maní' i, xa'a' a ña sakan' kundani Ndiosí yoo' ndii, nii' sakan' tu kuni a kundani ta'an' yoo'. ¹² Ndiosí ndii, ndee jin ne yivi' tia'an kuni nduchi' nuu' ña'a', ndisu naa' ndani ta'an' i'in e' ndii, jin ndaa' nduu' e' xiin' a, te naa' ndani ta'an' e' ndee naa ndani ña jaan' yoo' ndii,

xa yoo xinu xna'a ña ndani a jaan' nimá e'.

¹³ Te xa'a' a ña ni taxi a Espíritu a naá nimá e' na xini e' ña jin ndaa' xna'a nduu' e' xiin' a, te jin ndaa' tu nduu' a xiin' e'. ¹⁴ Te ndu'u ndii, ni xini ndu, te ndiee' yu'u' ndu ña ni tjanu' yuva' e' Ndiosí si'e a, te ni tuvi a jin yivi' te sakaku a ne yivi' jin yivi' nuu' kuachi ña. ¹⁵ Yoo ka ndiee' yu'u' ña si'e Ndiosí nduu' Jesús ndii, nduun' ña xiin' Ndiosí, te nduun' tu a jaan' xiin' ña. ¹⁶ Te xini e' ña kundani Ndiosí yoo', te ini e' xini e' ña kundani a yoo'. Ndiosí nduu' ña ndani yoo'. Te yoo ka nduu' ne ndani ta'an' ndii, nduun' ña xiin' a, te nduun' tu a xiin' ña. ¹⁷ Te xiin' ña yo'ó' xinu ña ndani ta'an' e' saa kuni Ndiosí, te ini e' kij' xa kivi' ña sana'má a sakuu' ne yivi'. Sakan' ña xika' e' jin yivi' yo'ó' saa nii' ni xika Jesucristo. ¹⁸ Ne ndani ne yivi' ndii, yi'vi ña xa'a' kivi' jaan'. Kuachi ndii kij' ndani xna'a e' ndii, xinu' ña yi'vi e' jaan'. Sakan' na kuii' ne yi'vi ndii, xanini ña ña sando'o' ña'a' Ndiosí xa'a' ña tia'an xinu xna'a ña ndani ña saa kuni Ndiosí. ¹⁹ Yoo' ndii, kundani ña'a' e', sakan' ña xi'na ka ña jaan' ni kundani yoo'. ²⁰ Naa' ka'an' yoo ka ndii, "Kundani yu'u Ndiosí", kachi ña, ndisu ndasi' ña ne ini xini Jesús xiin' ña ndii, ne xini xa'an' nduu' ña na sakan'. Kuachi ndii, naa' kundani ña ne ini xini Jesús xiin' ña, ne kuví xini nduchi' nuu' ña ndii, ¿saa kuví ka'an' ña ña kundani ña Ndiosí, ña tia'an kuni nduchi' nuu' ña? ²¹ Jesucristo ni ka'an' chuun' nuu' ndu ña naa' ndani e' Ndiosí ndii, kuni tu a ña kundani e' ne ini xini Jesús xiin' e'.

5

Ini e' kuni e' Jesús

¹ Yoo ka kandixa' ña Jesús nduu' Cristo ni tjanu' Ndiosí kuenta a ndii, ne jaan' nduu' si'e Ndiosí. Yoo ka kundani jin yuva' ndii, kuni a ña kundani tu ña si'e ra. ² Te xiin' ña yo'ó' xini e' ña kundani e' ne nduu' si'e Ndiosí xiin' e', kij' kundani e' Ndiosí, te kandixa' tu e' ña ka'an' chuun' a. ³ Sakan' na kuii' naa' kundani xna'a e' Ndiosí ndii, saxinu e' ña ka'an' chuun' a. Te ña ka'an' chuun' a jaan' ndii, süu'

ña vixi nduu' a. ⁴ Kuach̄i ndii sakuu' yoo', ne nduu' si'e Ndiosí ndii, kanando e' nuu' ña nduu' kuenta jin yivi'. Te xiin' ña yo'o' kanando e' nuu' ña nduu' kuenta jin yivi' jaan', ña nduu' ña inji e' xini e' Jesucristo. ⁵ Süu' ndee ka ne yivi' kanando nuu' ña nduu' kuenta jin yivi' jaan'. Süu' jaan' ndii ne kandixa' ña si'e Ndiosí nduu' Jesús, ne jaan' kuṭi' kanando nuu' ña nduu' kuenta jin yivi'.

⁶ Te ṭikui xiin' níi' nduu' ña nia'á ña ni kixin Jesucristo nuu' Ndiosí, süu' ṭikui kuṭi' nia'á ña jaan', süu' jaan' ndii ṭikui xiin' níi' nia'á ña jaan'. Te Espiritu Santo nduu' ña ndiee' yu'u' xa'a' ña jaan', sakan' ña Espiritu jaan' ndii, ña ndixa' nduu' a. ⁷ Kuach̄i ndii, unj ta'an kuu' ña ndiee' yu'u' ndivi': [Te ña jaan' nduu' Ndiosí, yuva' e', xiin' si'e a, xiin' Espiritu Santo. Te jin ndaa' nduu' unj saa' ña jaan'. ⁸ Te unj ta'an kuu' ña ndiee' yu'u' jin yivi', te ña jaan' nduu'] Espiritu Santo jaan', xiin' ṭikui jaan', xiin' níi'. Te nakuitá ña ndiee' yu'u' unj saa' ña jaan'. ⁹ Naa' natiin' e' ña ndiee' yu'u' ne yivi' ndii, saa ka vi' tu xata'an ka natiin e' ña ndiee' yu'u' Ndiosí, sakan' ña ña ka'nu' ka nduu' ña ndiee' yu'u' a jaan'. Sakan' ña xa'a' si'e a ni ndiee' yu'u' a. ¹⁰ Yoo ka inji xini si'e Ndiosí jaan' ndii, natiin' ña ña ndiee' yu'u' ña jaan'. Ndisu yoo ka inji xini si'e a jaan' ndii, sandiee' vixi ña Ndiosí xa'a' ña ni kandixa' ña ña ndiee' yu'u' a xa'a' si'e a jaan' ¹¹ Te xa'a' ña yo'o' nduu' ña ni ndiee' yu'u' Ndiosí, ña ni taxi a kivi' ñuu e' ña köo' kivi' ndi'i'. Te kivi' ñuu e' jaan' ndii, nda'a' si'e a jaan' natiin' e'. ¹² Ne inji xini si'e Ndiosí ndii, natiin' ña kivi' ñuu ña köo' kivi' ndi'i', ndisu ne inji xini si'e a jaan' ndii, köo' kivi' ñuu jaan' natiin' ña.

Sandi'i' ndoso' Juan ke'i ra

¹³ Ke'i i ña yoso' yo'o' nuu' ndo'ó, ne inji xini si'e Ndiosí, te kunj ndo' ña xa kumi' ndo' kivi' ñuu ña köo' kivi' ndi'i', te inji ndo' kunj ndo' si'e a jaan'. ¹⁴ Te ña yo'o' nduu' ña inji e' xini e' Ndiosí, ña kij' xikán e' ndee ka ña'a nuu' a saa kuní mji' a ndii, xini so'o a ña ka'án e'. ¹⁵ Te naa' xini e' ña xini so'o a ña xikán e' nuu' a ndii, xini

kaxi' tu e' ña xa natiin' e' ña xikán e' nuu' a jaan'.

¹⁶ Naa' xini sa'va ndo'ó ña xaa' jin ne nakayá xiin' ndo' xa'a' Jesús kuach̄i, ña saku'un ña'a' te kuvj ña ndii, ka'an ndo' xiin' Ndiosí xa'a' ña, te taxi ña jaan' kivi' ñuu ña köo' kivi' ndi'i' nda'a' ña. Sakan' saa ndo' xa'a' ne xaa' kuach̄i ña saku'un ña'a' te kuvj ña. Kuach̄i ndii yoo kuach̄i ña saku'un ne yivi' te kuvj ña, te ka'án i na ka'an ndo' xiin' Ndiosí xa'a' ne jaan'.

¹⁷ Sakuu' ña ña'a nduu' kuach̄i. Ndisu yoo kuach̄i ña saku'un ña'a' te kuvj ña.

¹⁸ Xini e' ña yoo', ne nduu' si'e Ndiosí ndii, xaa' ka e' kuach̄i. Sakan' ña Jesús, si'e Ndiosí, xito' yoo', te kuvj satuxu'ví ña ndiva'a yoo'. ¹⁹ Te xini tu e' ña si'e Ndiosí nduu' e', te nda'a' ña ndiva'a naá kanii' jin yivi'. ²⁰ Te xini tu e' ña ni kixin si'e Ndiosí jin yivi', te ni taxi a ña kundani e' ndee ña nduu' Ndiosí xna'a. Te yoo' ndii, nduiin' e' xiin' ña ndixa jaan', te nduiin' tu e' xiin' si'e a jaan', ña nduu' Jesucristo, te ña jaan' nduu' Ndiosí xna'a, te ña jaan' tu taxi kivi' ñuu e' ña köo' kivi' ndi'i'. ²¹ Ne kua'a mji' i, koto xiin' mji' va ndo' nuu' ndiosí saka. Sakan' na kunduu a.

Tutu ña uvi ña ni ke'i San Juan kua'an nda'a ne ini xini Jesús

Ti'vi' ra cha'an' nja

¹ Yu'u, te nduu' iin te xixa va ndii, ti'vi' i cha'an' yo'ó, ña' ta'an' i, ña' xa ni nakaxin Ndiosí nduu' kuenta a, te ti'vi' tu i cha'an' si'e un'. Te ndani i ndo'ó saa ka'án ña ndixa, ña kandixa' e'. Te süu' yu'u kuiti' ndani ndo'ó. Süu' jaan' ndii sakan' tu sakuu' ne xini ña ndixa. ² Te ndani i ndo'ó xa'a' a ña naá ña ndixa jaan' nimá e', te xa ikan' kunaá a ndee ndi'i' ni kivi'. ³ Na sañu'u' va na Ndiosí, yuva' e', xiin' si'e a Jesucristo, ndo'ó. Te na kuvita tu ini a xa'a' ndo'. Te na taxí tu a ña maní' koq xiin' ndo'. Na saa a ña jaan' xa'a' a ña xini ndo' ña ndixa jaan', te ndani ta'an' ndo'.

Kuita ndaku e' nuu' ña ndixa ña ka'án xa'a' Jesús

⁴ Va'a va ni kuni i kii' ni xini i sava si'e un', ne xaa' ña ndixa saa nii' ni ka'an' chuun' Ndiosí, yuva' e', xiin' e'. ⁵ Ña' ta'an' i, vitin ndii ka'án nda'vi xiin' ndo' ña na kundani ta'an' na e'. Te süu' iin ña ka'án chuun' xaa' nduu' ña ka'án i nuu' ndo'. Süu' jaan' ndii ña xa yoo nuu' e' ndee kii' ni xa'a' ndikún e' ichi' Jesús nduu' a. ⁶ Te ña yo'ó' nduu' ña kundani ta'an' e' ndii, ña kaka' e' saa ka'án chuun' Ndiosí. Te ña yo'ó' nduu' ña ka'án chuun' a jaan' ña kundani ta'an' e' saa nii' ni xini so'ó ndo' ndee ña nuu'.

⁷ Ka'án i ña jaan' sakan' ña xa kua'a' va te xini xa'an' xika' iin yivi' ka'án ña Jesucristo ndii, ni nduu' a te yivi' xachi' kii' ni kixin a iin yivi'. Te jaan' ndii, te xini xa'an' nduu' ra, te ndasi' tu ra Cristo. ⁸ Koto xiin' mii' ndo' nuu' te jaan', koto ka ndoñu'u' saka ña xata'an' natijn ndo' xa'a' chuun' ña ni xaa' ndo' nuu' Ndiosí, va'a ka sanduxa' ndo' te natijn ndo' sakuu' ña kuni a taxí a nda'a' ndo'. ⁹ Yoo ka kuxioo' nuu' ña ndixa ña ka'án xa'a' Cristo, te kuasa' ita' ni' i nja nuu' a ndii, koo' Ndiosí naá nimá nja. Ndisu yoo ka ita' ni' i xiin'

ña jaan' ndii, naá Ndiosí xiin' si'e a jaan' nimá nja. ¹⁰ Sakan' na kuu' naa' kuaxi yoo ka nduu' te jaan' mii' ndiee' ndo', te sãnia'á ra ña ndixa xa'a' Jesús ndii, taxí ndo' xka'ndia ra vi'e ndo' kundiee' ra, te ni ndee nakuatu' ña'a' ndo'. ¹¹ Kuachi' ndii, ne nakuatu' ña'a' ndii, chindiee' ta'an' nja xiin' te jaan' nuu' chuun' nja'a ña xaa' ra jaan'.

Ña ndei' so'ó' ndi'i'

¹² Yoo kua'a' ka ña kuni ka'an' i xiin' ndo', ndisu kuni ke'i i e' nuu' tutu, sakan' ña ndiatu' ini i ku'un' i mii' ndiee' ndo', te ndatu'un' xiin' ta'an' e'. Sakan' saa i te va'a ndi' i kuni na i'in e' kua'an. ¹³ Ne nduu' si'e ña' ta'an' un', ña' ni nakaxin tu Ndiosí, ne ndiee' yo'ó' ndii, ti'vi' nja cha'an' un'. Sakan' na kunduu' a.

Tutu ña uni ña ni ke'i San Juan kua'an nda'a ne ini xini Jesús

Ti'vi' ra cha'an' nja

¹ Yu'u, te nduu' jin te xixa va ndii, ti'vi' i cha'an' yo'ó, Gayo kua'a, te ndani i yo'ó saa ka'an' ña ndixa ña kandixa' e'. ² Ñani kua'a, ka'an' va i xiin' Ndiosí xa'a' un' te kiee va'a un' xiin' sakuu' ña xaa' un', te ko'o va'a tu un' saa nii' yoo va'a nimá un' nuu' Ndiosí. ³ Va'a va ni kuni i kii' ni kixin sava ñani e', te ni ndiee yu'u' ra nuu' i ña ini va un' xini un' ña ndixa, te xika' ndaku tu un' xiin' ña jaan'. ⁴ Koo' ka ndee jin ña'a ña xaa' sakan' te va'a ka kuni yu'u, te sakan' ña xini so'o i ña xika' ne kua'a si'e i xiin' ña ndixa jaan'.

⁵ Ñani kua'a, xachuun' ndaku va un' nuu' chuun' Ndiosí ña chindiee' un' ne ndikún ichi' Jesús xiin' e'. Tee' ndee ne xini ta'an' xiin' un' nduu' sava ne jaan' ndii, chindiee' ña'a' un'. ⁶ Te ne jaan' ndii, ndiee' yu'u' nja xa'a' un' nuu' ne nakayá yo'o' xa'a' Jesús ña kundani va ña'a' un'. Chindiee' naa chindiee' un' ne jaan' saa kuni Ndiosí xiin' ña kuni nuu' nja kii' kua'an' nja ichi'. ⁷ Kuachí ndii, xa'a' a ña ndani nja Jesús na ni kiee nja xika' nja sakan'. Te koo' a ni'í' nja nda'a' ne ini xini Jesús. ⁸ Sakan' na kuu' yoo' ndii, kuni a chindiee' e' ne jaan', te sachuun' inga' e' xiin' nja xa'a' ña ndixa jaan'.

⁹ Xa ni ke'i i jin tutu nuu' ne nakayá xa'a' Jesús ñuu' ñaa'. Ndisu te nduu' Diótrefe ndii, nátiin' ra ña ka'an' ndu jaan', sakan' ña xtani ra ña nduu' ra te kuu' nuu' nuu' nja. ¹⁰ Sakan' na kuu' kii' xaa' i ñaa' ndii, ka'an' i xiin' ra nuu' ndo' xa'a' ña kuu' ra jaan', xiin' xa'a' ña kani'a' ra xa'a' ndu. Te süu' ña jaan' kuiti' xaa' ra, süu' jaan' ndii nátiin' tu ra ñani ta'an' e', ne xaá ñuu' ñaa'. Te ni ndee táxi' tu ra nátiin' inga' ne ini xini Jesús, ne ndiee' ñaa', ne jaan', te ni ndee táxi' tu ra nakaya ka ne nátiin' ña'a' jaan' xiin' inga' ne nakayá xa'a' Jesús ñaa'.

Ka'an' va'a Juan xa'a' jin te nani' Demetrio

¹¹ Ñani kua'a, saa un' ña nja'a ña xaa' ne yivi'. Süu' jaan' ndii ña va'a kuiti' saa un'. Kuachí ndii yoo ka xaa' ña va'a ndii, kuenta Ndiosí nduu' nja. Ndisu ne xaa' ña nja'a ndii, xini nja Ndiosí. ¹² Sakuu' ne nakayá xa'a' Jesús ka'an' va'a xa'a' Demetrio. Te ndee mii' ña ndixa, ña kandixa' e' ndii, nakuitá xiin' saa xika' ra. Te sakan' tu ndu'u ndii, ka'an' va'a ndu xa'a' ra. Te xini un' ña ña ndaku nduu' ña ndiee' yu'u' ndu.

Ndeji' Juan inga' ne ini xini Jesús

¹³ Yoo kua'a' ka ña kuni ka'an' i xiin' un', ndisu ndee chaa' ka ke'i i e nuu' tutu, ¹⁴ sakan' ña ndiatu' ini i ku'un' i mii' ndu'u' un' jin tun ki'i' te ndatu'un' xiin' ta'an' e'. ¹⁵ Na táxi' na Ndiosí ña maní' ko'o xiin' un'. Ne xini ta'an' xiin' e', ne ndiee' yo'o' ndii, ti'vi' nja cha'an' un'. Kua'an' Ndiosí ko'o i'in' ne xini ta'an' xiin' e', ne ndiee' ñaa'.

Tutu ña ni ke'i San Judas kua'an nda'a ne ini xini Jesús

Ti'vi' ra cha'an' nja

¹ Yu'u nduu' Judas, ñani Santiago, te xika' nuu' i nuu' Jesucristo. Te ti'vi' i cha'an' sakuu' ndo'ó, ne ni kana yuva' e' Ndiosí, xa'a' a ña ndani a ndo'ó, te xito' tu a ndo'ó xiin' nda'a' Jesucristo. ² Te na so'ó ku'a'nu kua'a' ka ña kuvita ini Ndiosí xa'a' ndo', xiin' ña maní, ña taxi' a yoo xiin' ndo', xiin' ña ndani a ndo'ó i'in kivi' kua'an.

Ka'an Judas ña kuni a koto xiin' mii' e' nuu' ne sania'a tun vixi
(2 P. 2:1-17)

³ Ne kua'a, ni ka'an ndiee' va nimá i ke'i i xa'a' ña sakakú Ndiosí yoo', ña xa kumi' inga' e'. Ndisu ni xini i ña kuni a ke'i i vitin, te ka'an nda'vi i xiin' ndo' ña ku'un naa ku'un ndo' ña xanduxa' ndo' xa'a' ña ndixa' ña kandixa' e', ña ni sanakua'a Ndiosí unta' kuiti' te xava'a nda'a' ne nduu' kuenta a. ⁴ Kuachi ndii xa ni ko'ni si'e sava te xini xa'an' tein ndo' xiin' tun vixi. Te jaan' ndii, ndee xta'an' vi' ka'an tu'un Ndiosí xa'a' a ña ko' ra tundo'o'. Te yivi' jaan' ndii, te nja'a nduu' ra, te tiin' ndiaa ra ña ndani mii' Ndiosí yoo', te ndasanduu' ra ña jaan' ña kuvi xaa' ra ña ka'an kini xiin' iin ra. Te xiin' ña jaan' saxioo' ra Ndiosí, ña nduu' ña xiin' ña'a yoo', te saxioo' tu ra xto'o e' Jesucristo.

⁵ Tee' ndee xa kundani kaxi' ndo' ña xito' ka'an i xiin' ndo' vitin ndii, kuni sanaka'an' i ndo'ó ña kii' ndi'i ni tava' xto'o e' Ndiosí ne nduu' kuenta a nuu' ñu'u' Egipto ndii, ni sandoñu'u' a sava ne jaan' xa'a' a ña ni kandixa' ña'a' nja. ⁶ Naa kuu' ángele, ña ni tiin' ka'nu' mii' ni ndiee a xa'ndia chuun' a, te ni nakoo a ndiee' a ña ni taxi' Ndiosí nda'a' a ndii, ni ko'ni xachi' ña'a' Ndiosí iin xaan' mii' iin yavi, te ndiatu' a ndee xaa kivi' chie ña so'ó ndi'i te sana'má ña'a' Ndiosí. ⁷ Te naka'an' tu ndo' saa ni xaa ne ni ndiee ñuu' Sodoma, xiin' ñuu' Gomorra, xiin'

nda'a' uvi saa' ñuu' jaan' ndii, ni xtani va nja sakuu' nuu' ña xiin. Te ni xiko ni'i' ña'a' ña ka'an ña ka'an nimá nja xiin' iin' nja. Xa'a' a jaan' na ni sando'o' ña'a' Ndiosí xiin' ñu'u' ña koo' kivi' nda'vá, te sakuni' a yoo' saa xaa' a xiin' ne xaa' kuachi.

⁸ Ndee saa ka ni ndii, te xini xa'an' jaan' ndii, nii' sakan' tu xaa' te jaan' xika' ra ndee naa te xani xaa' ra ña ka'an xiin' iin' ra. Te natiin' ra ña xa'ndia chuun' Ndiosí, te kanja'a tu ra xa'a' ña ndiee' ña ndiee' ndivi'. ⁹ Ni ndee Miguel, ña nduu' iin' ángele ka'nu' kuu' nuu' ka, kii' ni kanj ta'an' a kuento xiin' ña ndiva'a xa'a' ñu'u' nde'i Moisés ndii, ni kundieni a kanja'a a xiin' ña ndiva'a jaan'. Süu' jaan' ndii ni ka'an a xiin' ña ndiva'a jaan' ndii: "Xto'o i na kanj yo'ó", ni kachi a. ¹⁰ Ndisu te xini xa'an' jaan' ndii, kanja'a ra xa'a' ndee ña kundani ra. Te ña kundani ra, kuenta ña xini iin' mii' ra ndee naa xaa' kiti' ña koo' ña xanini ri' ndii, katun' ndi'i ña'a' ña jaan' nuu' Ndiosí. ¹¹ Nda'vi va kundoo' te jaan', kuachi ndii xata' ña nja'a ña ni xaa Caín ndikún ra. Te xa'a' a ña kuni ki'in ra xu'un' ndii, ndikún tu ra xata' ña ni xaa Balaam. Te xa'a' a ña xaso'o' ra ndee naa Coré ndii, sandoñu'u' tu ña'a' Ndiosí.

¹² Te kii' ko'ni te jaan' mii' ndiee' sij' ndo' ña ndani ta'an' ndo', te xixi' ndo' kuenta Jesús, te xixi' ra xiin' ndo' ndii, ka'an' nuu' e' kuu' ra xa'a' ña kini ña xaa' ra, sakan' ña ndi'ni ra xa'a' ña ndioo' ini mii' kuiti' ra, te nduu' ra ndee naa viko' ichi, ña säkuun' savi', te xiko' ni'i' ña'a' tachi' mii' ka kuni a. Te nduu' tu ra ndee naa itun', tun' koo' nduu' kuun' nda'a' kii' kuni a kuun a nda'a' nu'. Xa'a' a jaan' na nduu' ra ndee naa tun' xa ni kiee sakuu' tto'o, te xa ni xi'i xachi' ra nuu' Ndiosí.

¹³ Te te jaan' ndii, nduu' ra ndee naa tikui nuu' mini ka'nu' kii' ndiee' va kiee' kua'a' ña ka'an, ña xini xa'an' jaan' yu'u' ra ndee naa pele nuu' tikui mini jaan'. Te nduu' tu ra ndee naa tiuun', ti' ndiee' iin xaan'. Te xa ni sakoo' tu'va Ndiosí xa'a' te jaan' mii' iin yavi ndiaa' xachi', mii' ku'un ra ndee ndi'i' ni kivi'.

¹⁴ Sakan' tu Enoc, te uxa sjani' xika' Adán ndii, ni ka'an tiakú ra xa'a' te xini xa'an' jaan' ndii: "Koto ndo', kixin xto'o e' xiin' ki'in' mii' ángele, ña xika' nuu'

nuu' a, ¹⁵ te sana'má a sakuu' ne yivi', te kendiaa' ya'vi' a sakuu' ne nja'a xa'a' sakuu' ña nja'a ña ni xaa nja, xiin' sakuu' ña ni kanja'a ne kinj kuu' xaa' kuachi xa'a' a", ni kachi ra. ¹⁶ Te jaan' ndii, xa nuu' kayu'u' ra, te chitun tu ra, te ndikun tu ra ña nja'a, ña ka'an nimá mji' ra xa'a', te ka'an ñuñu' tu ra, te sakan' tu sachie ra ne yivi', te ki'in ra xu'un' nda'a' nja kuiti'.

ni kivi' xa'a' ña ni xaa Jesucristo. Sakan' na kunduu a.

Ka'an Judas ña kuita ni'i e' nuu' ichi' Jesús

¹⁷ Ñani ta'an' manj' i, naka'an' ndo' ña ni ka'an te nda'a' xa'a' xto'o e' Jesucristo nuu' ndo' saa'. ¹⁸ Ni ka'an ra ña: "Kivi' so'o' ndi'i' ndii, ko'o ne kundi'i' xa'a' Ndiosí. Ne jaan' ndii, kaka nja saa ndioo' kinj inji nimá mji' kuiti' nja", ni kachi ra. ¹⁹ Te nata'vi' ndo'ó kuiti' nduu' te xini xa'an' jaan'. Te xiko' ni'i' ña'a' ña nja'a, ña ka'an nimá mji' ra, te ko'o' tu Espiritu Santo naá nimá ra.

²⁰ Ndisu ndo'ó ñani ta'an' manj' i ndii, kuita ni'i' ka ndo' xiin' ña ndixa, ña kandixa' e', ña nduu' ña su'un, ña kuaxi nda'a' Ndiosí. Te ka'an va ndo' xiin' Ndiosí xiin' ndjee' ña taxi' Espiritu Santo. ²¹ Te sakan' tu ku'un naa ku'un ndo' nuu' ña ndani Ndiosí ndo'ó, ña ndiatu' ndo' ña xaa kivi' ña taxi' xto'o e' Jesucristo kivi' ñuu e' ña ko'o' kivi' ndi'i' xa'a' a ña kuvita inji a xa'a' e'.

²² Te ne ko'o' ña ndaku nuu' xa'a' ña ndixa ña kandixa' e' ndii, sania'a' ndi'i' ka ña'a' ndo' xa'a' ña jaan'. ²³ Te sava tuku nja ndii, tu'un ña'a' ndo' nuu' ña kinj ña xaa' nja, ña nduu' ndee naa ñu'u, te sakaku ña'a' ndo' vi'e tundo'o'. Te sava tuku nja ndii, kuvita inji ndo' xa'a' nja. Ndisu koto xiin' mii' va ndo' kij' xaa' ndo' ña jaan', koto ka sativi' nja ndo'ó xiin' kuachi nja. Te kundasi' tu ndo' ndee toto ña ni'nu' nja xaa' nja kuachi jaan'.

Ka'an Judas ña Ndiosí kuiti' xata'an saka'nu' e'

²⁴ Te jin ndaa' Ndiosí, ña ni sakaku yoo' kuiti' kivi' koto ndo'ó, te namá ndo' nuu' kuachi, sakan' te ko'o' ndee jin xa'a' ña tjin kuachi a ndo'ó, te siji' kunj ndo' kij' naxaa e' nuu' a mii' ndatun' kaa'. ²⁵ Te ña jaan' na natjin sakuu' ña ndatun' xava'a, xiin' ña ka'nu', xiin' ña ndjee', xiin' ña xa'ndia chuun' ndee vitin te ndee ndi'i'

Tutu yo'o' ka'án xa'a' sakuu' ña nã'a' ka te koo

Ña ni nia'a Ndiosí nuu' Jesucristo

¹ Ña yo'o' nduu' ña ni nia'a Ndiosí nuu' Jesucristo, te ña jaan' nia'a ña'a' nuu' ne xika' nuu' nuu' a ña nã'a' ka te koo. Xa'a' a jaan' na ni tianu' Jesús iin ángele, ña nduu' nda'a' xa'a' a nuu' yu'u, te nani' Juan, te xika' nuu' nuu' a, te sakuni' a yu'u ña jaan'. ² Te ndiee' yu'u' ndaku i xa'a' ña ni nia'a Ndiosí nuu' i xiin' xa'a' ña ni ndiee' yu'u' Jesucristo, ña ni xini i jaan'. ³ Sañu'u' va Ndiosí ne ka'vi' ti'e' ña yoso' nuu' tutu yo'o' nuu' ne yivi', xiin' sakuu' ne xini so'o' ña ka'án tiakú yo'o', te saxinú nia a. Kuachí ndii xa kuyatin' kivi' ña koo sakuu' ña yo'o'.

Ti'vi' Juan cha'an', te xaka'nu' ra Jesús

⁴ Yu'u nduu' Juan, te ti'vi' i cha'an' uxá ti'vi' saa' ndo'ó, ne nakayá xa'a' Jesús, ne ndiee' nuu' ñu'u' Asia. Na sañu'u' na Ndiosí ndo'ó, te na taxí tu a ña maní' koo xiin' ndo'. Ña jaan' ndii, yoo a, te ni yoo a, te kuaxi a. Te sakan' tu na saa uxá saa' Espíritu, ña ndiee' yatín nuu' tej ka'nu' mii' xa'ndia chuun' Ndiosí. ⁵ Te sakan' tu na saa Jesucristo, ña ndiee' yu'u' ndaku xa'a' Ndiosí, te nduu' tu a ña kuu' nuu' ña ni natiaaku a tein ne ni xi'i, te sakan' tu nduu' a ña kumi' ndiee' nuu' sakuu' te xa'ndia chuun' kuu' nuu' nuu' ne yivi' iin yivi'. Te ndani Cristo yoo', ña jaan' na ni sandoó ndiká a yoo' nuu' kuachí e' xiin' ní' a. ⁶ Te siin' tuku' ndii, ni sananduu' a yoo' te xa'ndia chuun', te ni sananduu' tu a yoo' sutu te kaka nuu' e' nuu' yuva' a Ndiosí. Na natíin a sakuu' ña tiin' ka'nu' ña'a' e' xiin' sakuu' ña ndiee' ndee ndi' i ni kivi'. Sakan' na kunduu a. ⁷ Koto ndo', kaa' kuaxi Jesús tein viko'. Te kuni nduchi' nuu' ña'a' sakuu' ne yivi' iin yivi'. Te ndee te ni xa'ni' ña'a' kuni ña'a'. Te sakuu' ne ndiee' iin yivi' ndii, kusuchi' ini nia xa'a' ña kuaxi a. Sakan' na kunduu a.

⁸ Te ka'án xto'o' e' ndii: “Yu'u ndii, yoo i ña nuu', te yoo tu i ña so'o' ndi'i'. Te

nduu' i ña nuu', te nduu' tu i ña so'o' ndi'i', te yoo i, te ni yoo i, te kuaxi i, te nduu' i ña ka'nu' koo' chukuu'", kachi a.

Ni xini Juan iin ña kaa' naa kaa' Jesús

⁹ Yu'u nduu' Juan, ta'an' ndo', te ndo'o' tu i saa ndo'o' ndo'ó nuu' ña sando'o' va ne yivi' yoo' xa'a' ña ndikún e' ichi' Jesús, te nduu' e' kuenta ña xa'ndia chuun' Ndiosí, te kundieni ini e' nuu' ña jaan' xiin' ndiee' Jesús. Te xa'a' a ña ni ka'án ndoso' i tu'un Ndiosí, xiin' ña ni ndiee' yu'u' i xa'a' Jesús na ni tiiin u'vi' ra yu'u, te ni xan ndiaká ra yu'u nuu' iin ñu'u' ña nani' Patmos, ña ndasi i'nu xiin' miji ka'nu'. ¹⁰ Te iin kivi' ña nakayá e' xaka'nu' e' xto'o' e' ndii, ni sakutu' Espíritu Santo nimá i, te ni xini so'o' i iin tachi' yu'u' ti'e' va xata' i ndee naa' nde'í iin ndachuun' vi'. ¹¹ Te ni ka'án a xiin' i ndii:

—Yu'u ndii, yoo i ña nuu', te yoo tu i ña so'o' ndi'i'. Te nduu' i ña nuu', te nduu' tu i ña so'o' ndi'i'. Ke'i un' nuu' tutu sakuu' ña kuni nduchi' nuu' un', te ti'vi' un' tutu jaan' nda'a' uxá ti'vi' saa' ne nakayá xa'a' i, ne ndiee' ñuu ña ñu'u' nuu' ñu'u' Asia, naa kuu' ñuu Éfeso, ñuu Esmirna, ñuu Pérgamo, ñuu Tiatira, ñuu Sardis, ñuu Filadelfia, xiin' ñuu Laodicea —ni kachi tachi' yu'u' jaan'.

¹² Sakan' te ni ndiko kuiin i, te ni nakoto xata' i te kuni i yoo ka'án xiin' i. Te ni xini i ita' uxá ta'an kandelero, ña ni kuá'a xiin' oro, mii' ita' ña tuún. ¹³ Te tein kandelero jaan' ni xini tu i iin ña kaa' ndee naa kaa' ña nduu' tu te yivi' ni'nu' a toto nani' ña xaá ndee nuu' xa'a' a. Te kanu' iin toto, ña ni kuá'a xiin' yu'va oro tia'ni a. ¹⁴ Te xini' a xiin' ixi' xini' a ndii, yaa kachi' vi' a ndee naa i'in'. Te nduchi' nuu' a ndii, yi'é a ndee naa ñu'u' ndatin. ¹⁵ Te nuu' xa'a' a ndii, yi'é a ndee naa yi'é kaa kua'a ndii' kii' ndundoo' a nuu' ñu'u' i'ni' va. Te tachi' yu'u' a ndii, ndiee' xava'a ni' i a ndee naa ni' i mii' koyó kua'a' va tikui. ¹⁶ Te ni kumi' a uxá ta'an tiuun' tixin nda'a' kuá'a a. Te ni keta iin ichi' ní' ña xiin' va uvi' saa' ta'vi' yu'u' a. Te nuu' a ndii, ndiee' ka ni yi'e a te sakan' ñu'u' iin ke'in' sava.

¹⁷ Te kii' ni xini ña'a' i ndii, ni nakandu'u' ndiee' i ndee nuu' ñu'u' xa'a'

a ndee naa xa ni xi'i i. Te ni chindu'u' a nda'a' kua'a a soko i ka'an a xiin' i ndii:

—Küyi'vi un'. Yu'u ndii, yoo i ña nuu', te yoo tu i ndee so'o' ndi'i, ¹⁸ te tiaku i tee' ndee ni xi'i i ndii. Koto un', tiaku i ndee ndi'i' ni kivi'. Sakan' na kunduu a. Te kumi' i ña ndiee' nuu' ña xi'i xiin' nuu' yavi ndii. ¹⁹ Sakan' na kuii' natiso' un' ña ni xini nduchi' nuu' un', xiin' ña xini un' vitin, xiin' ña koq kij' xka'ndia ña jaan'. ²⁰ Te ña yo'o' nduu' ña ni yoo si'e, ña ka'an ndiaa xa'a' uxá ta'an tiuun' yo'o', ti' ni xini un' tixin nda'a' i, xiin' xa'a' uxá ta'an kandelero oro mii' ita', ña tuun jaan'. Uxá ta'an tiuun' yo'o' ndii, ka'an ndiaa ri' xa'a' uxá ta'an ángele, ña xika' nuu' nuu' i. Te uxá ta'an kandelero jaan' ndii, ka'an ndiaa a xa'a' uxá ta'an ti'vi ne nakayá xa'a' i.

2

Ña yo'o' nduu' tutu ña ni ti'vi' Jesús nda'a' ña ndiaa chuun' nuu' ne nakayá xa'a' a, ne ndiee' ñuu' Éfeso

¹ 'Nuu' ángele, ndiaa chuun' nuu' ne nakayá xa'a' i, ne ndiee' ñuu' Éfeso ndii, ke'i un' nuu' iin tutu ña ka'an i xiin' un' vitin: “Yu'u, ña kumi' uxá ta'an tiuun' tixin nda'a' kua'a i, te xika' i tein uxá ta'an kandelero oro jaan' ndii, ña yo'o' ka'an i: ² Xini i ña xaa' ndo', te xini tu i ña xachuun' u'vi ndo' xa'a' i, te kundieni ndo'. Te xini ni tu i ña ndasi' va ndo' ña xaa' te nja'a. Te xini tu i ña xito' kua'a tu ña'a' ndo', te ka'an te jaan' ña yu'u tianu' ña'a' ña sania'a ra ichi' i, ndisu süvi ra, te ni xini ndo' ña te xini xa'an' nduu' ra. ³ Te xa'a' a ña ndani ndo' yu'u ndii, kundieni ndo' nuu' tundo'o' ña ndo'o' ndo', te xachuun' u'vi ndo' xa'a' i, te ni sanako' xiin' mii' ndo'.

⁴ Te ndee saa ka ni ndii, tiin' kuachi i ndo'o' xa'a' ña yo'o': ña ndani kua'a' ka ndo' yu'u vitin ndee naa ni ndani ndo' yu'u ña nuu'. ⁵ Xa'a' a jaan' na naka'an' ndo' saa ni ita ndo' nuu' ichi' i ña nuu' kii' tia'an kuxioo nimá ndo'. Nama ndo' nimá ndo', te saa tukuu ndo' ña kuni' i naa ni xaa ndo' ña nuu'. Te naa' nama ndo' nimá ndo' ndii, yachi xaa' i mii' ndiee' ndo', te sanundia'a i kandelero ndo' ñaa' mii' iin' a. ⁶ Ndisu yoo iin ña va'a ña xaa' ndo':

ñá ndasi' ndo' ña xaa' ne ndikún ichi' Nicolaítas saa nii' ndasi' yu'u a. ⁷ Yoo ka nduu' ne xa ni nunia' Ndiosí so'o' ndii, na taxi so'o' nja ña ka'an Espiritu Santo xiin' ne nakayá xa'a' i jaan'. Ne kanando nuu' tundo'o' ndii, taxi i kaxi' nja nduu' tun' iin' mii' ndatun' kaa' mii' ndu'u' Ndiosí. Te tun' jaan' nduu' tun' taxi' kivi' ñuu' ña koo' kivi' ndi'i.”

Ña yo'o' nduu' tutu ña ni ti'vi' Jesús nda'a' ña ndiaa chuun' nuu' ne nakayá xa'a' a, ne ndiee' ñuu' Esmirna

⁸ 'Nuu' ángele, ña ndiaa chuun' nuu' ne nakayá xa'a' i, ne ndiee' ñuu' Esmirna ndii, ke'i un' ña ka'an i xiin' un' vitin nuu' iin tutu: “Yu'u, ña yoo ndee ña nuu', te yoo tu i ndee ña so'o' ndi'i, te tiaku xachi' i tee' ndee ni xi'i i ndii, ña yo'o' ka'an i: ⁹ Xini i ña xaa' ndo', te xini tu i saa ndo'o' ndo', te xini ni tu i ña nda'vi kuu' ndo', ndisu vika' ndo' xiin' ña'a' yu'u. Te xini ni tu i saa kani'a'a sava ne ka'an ña ne judío nduu' nja xa'a' ndo', ndisu süu' sakan' nduu' a. Süu' jaan' ndii kuenta ne nakayá xa'a' ña ndiva'a nduu' nja. ¹⁰ Küyi'vi ndo' xa'a' ña xito' sando'o' ne yivi' ndo'o'. Kuachi ndii taan' te nduu' kuenta ña ndiva'a jaan' sava ndo'o' vi'e kaa, te koto kua'a ra ndo'o', te kundo'o' ndo' uxá ta'an kivi'. Kaka naa xika' ndaku ndo' nuu' ichi' i tee' ndee kivi' ndo' saa te jaan'. Sakan' te taxi i kivi' ñuu' ndo' ña koo' kivi' ndi'i, ña nduu' ndee naa iin corona ña ni'i' ndo'. ¹¹ Yoo ka nduu' ne xa ni nunia' Ndiosí so'o' ndii, na taxi so'o' nja ña ka'an Espiritu Santo xiin' ne nakayá xa'a' i jaan'. Te yoo ka kanando nuu' sakuu' ña jaan' ndii, küvi nja ichi' ña uvi.”

Ña yo'o' nduu' tutu ña ni ti'vi' Jesús nda'a' ña ndiaa chuun' nuu' ne nakayá xa'a' a, ne ndiee' ñuu' Pérgamo

¹² 'Nuu' ángele, ña ndiaa chuun' nuu' ne nakayá xa'a' i, ne ndiee' ñuu' Pérgamo ndii, ña yo'o' ke'i un': “Ña kumi' ichi' ni ña xiin' va uvi saa' ta'vi' jaan' ndii, ña yo'o' ka'an a: ¹³ Xini i saa ndo'o' un', te xini tu i ña ndu'u un' ñuu' mii' xa'ndia chuun' ña ndiva'a. Ndee saa kani' ndii, ini te ini un' xini un' yu'u. Te ni nakoo

un' ña iní un' xini un' yu'u, nî ndee kij' nî xa'ni' te yivi' Antipas, te nî xika ndaku ndiee' yu'u' xa'a' i. Ña jaan' nî xka'ndia ñuu un' jaan' mii' ndu'u' ña ndiva'a jaan'.

¹⁴ Te ndee saa ka nî ndii, tiin' kuachi yu'u' yo'ó xa'a' ki'in' ña'a, naa kuu' ña ka'nî ne ndikún ichi' Balaam tejin ndo'. Te Balaam jaan' nî sania'á Balac saa kuvî samaña ra ne vi'e Israel nuu' kuachi. Xa'a' a jaan' na nî kaviko' te jaan' ne vi'e Israel jaan' te kuxi ña ña xaxi' ña nî nasoko' ne yivi' nuu' ndiosí saka. Te nî kaviko' tu ña'a' ra, te nî xaa ña ña xiin'. ¹⁵ Te sakan' tu ka'nî ne ndikún ichi' ña sania'á ne ndikún Nicolaítas tejin ndo'. ¹⁶ Sakan' na kuii' nama ki'i' un' nimá un' xa'a' kuachi un'. Sakan' ña naa' saa un' ña jaan' ndii, yachi ku'un i mii' ndu'u un', te kunta'an' i xiin' ne jaan' xiin' ichi ña keta' yu'u' i jaan'. ¹⁷ Yoo ka nduu' ne xa nî nunia' Ndiosí so'o ndii, na taxí so'o ña ña ka'án Espíritu Santo xiin' ne nakayá xa'a' i, ne ndiee' nuu' ñu'u' Asia. Te yoo ka kanando nuu' sakuu' tundo'o' jaan' ndii, taxí i kaxi' ña ña nani' maná, ña yoo si'e. Te taxí tu i iin yuu' lulu yaa nda'a' ña, te nuu' yuu' jaan' yoso' iin kivi' xaa' ña ndee iin ne yivi' xini, süu' jaan' ndii iin ndaa' mji' ne natijn yuu' jaan' kuiti' kunj a."

Ña yo'o' nduu' tutu ña nî ti'vi' Jesús nda'a' ña ndiaa chuun' nuu' ne nakayá xa'a' a, ne ndiee' ñuu Tiatira

¹⁸ 'Nuu' ángele, ña ndiaa chuun' nuu' ne nakayá xa'a' i, ne ndiee' ñuu Tiatira ndii, ña yo'o' ke'i un': "Si'e Ndiosí, ña yi'é nduchi' nuu' ndee naa ñu'u' ndatin, te yi'é tu nuu' xa'a' a ndee naa yi'é ka kua'a ndii ndii, ña yo'o' ka'án a: ¹⁹ Xini i ña xaa' un', te xini tu i ña ndanî un' yu'u' xiin' ne yivi', te xini nî tu i ña inî un' xini un' yu'u, te xini tu i ña xika' nuu' un' nuu' i, te sakan' tu xini ña kundieni un' nuu' tundo'o'. Te xini i ña kua'a' ka xaa' un' ña jaan' vitin te sakan' nî xaa un' ña nuu' ki' nî xa'a' inî un' xini un' yu'u. ²⁰ Te ndee saa ka nî ndii, tiin' kuachi yu'u' yo'ó xa'a' ki'in' ña'a, naa kuu' ña taxi' un' ña xaa' Jezabel, ña' ka'án ña iin ña' ka'án tiakú tu'un Ndiosí nduu' a, kachi mji' a'. Te xiin' ña sania'á a' ndii, xamaña a' sava ne xika' nuu' nuu' i, te sakan' kumi' ña

musa ña, te sakan' tu xixi' ña ña xaxi' ña nî nasoko' ne yivi' nuu' ndiosí saka. ²¹ Te yu'u' ndii, nî taxí i ki'in' kuiya nuu' a' te nama a' nimá a' xa'a' kuachi a', ndisu nî xiin' a' naoko' a' ña xiin' a'. ²² Xa'a' a jaan' na sando'o' i ña' jaan' xiin' kui'e xatu. Te sando'o' u'vi' tu i ne kumi' ña' jaan' ndee naa musa ña naa' nama ña nimá ña nuu' sakuu' ña ña'a ña nî sania'á ña'a' ña jaan'. ²³ Te xiin' kui'e xatu ka'nî' i ne ndikún ichi' ña sania'á a'. Te kij' sakan' ndii, kunj sakuu' ti'vi' ne nakayá xa'a' i ña yu'u' nduu' ña xini ña xanini yoo ka. Te xini tu i ña ka'án nimá ña xa'a'. Te viku'un ya'vi' tu i'in ndo'ó xa'a' ndee ka nuu' ña nî xaa ndo'.

²⁴ 'Ndisu sava ndo'ó, ne ndiee' ñuu Tiatira, ne nî sakuaan ña sania'á ña' jaan', xiin' ne nî xini kuento ña ka'án ne jaan' kaa' si'e, ña ka'án xa'a' ña ndiva'a ndii, ka'án i ña köo' ka tuku ña ka'án chuun' i xiin' ndo'. ²⁵ Ndaa' ndii, kunj i ña inî naa inî ndo' kunj ndo' yu'u' ndee xaa' kivi' ña nandiko' tuku' i. ²⁶ Te yoo ka kanando nuu' sakuu' tundo'o' jaan', te saxinú ña ña kunj yu'u' ndee kivi' so'o' ndi'i' ndii, taxí i ndiee' ña te ka'ndia chuun' ña nuu' ne yivi' iin yivi'. ²⁷ Te saa nii' nî natijn yu'u' ndiee' nda'a' yuva' i te xa'ndia chuun' i ndii, nii' sakan' taxí i ña ka'ndia chuun' vie ne jaan' nuu' ne yivi', te sakuachi' ña ne yivi' jaan' ndee naa kisi' ña sakuachi' xi'e ne yivi'. ²⁸ Te taxí i tiuun' chie, ti' keta' kuaxi kitú', nda'a' ña. ²⁹ Yoo ka nduu' ne xa nî nunia' Ndiosí so'o ndii, na taxí so'o ña ña ka'án Espíritu Santo xiin' ne nakayá xa'a' i, ne ndiee' nuu' ñu'u' Asia."

3

Ña yo'o' nduu' tutu ña nî ti'vi' Jesús nda'a' ña ndiaa chuun' nuu' ne nakayá xa'a' a, ne ndiee' ñuu Sardis

¹ 'Nuu' ángele, ña ndiaa chuun' nuu' ne nakayá xa'a' i, ne ndiee' ñuu Sardis ndii, ña yo'o' ke'i un': "Ña kumi' uxá saa' Espíritu, ña xika' nuu' nuu' Ndiosí jaan' xiin' uxá saa' tiuun' jaan' ndii, ña yo'o' ka'án a: Xini i ña xaa' un', te xini tu i ña ka'án ne yivi' ña tiaku ka ña inî un' xini un' yu'u. Ndisu nuu' yu'u' ndii, xa yoo un'

kuyi un'. ² Koo ndito' ini un'. Te sandieni un' ña va'a ña xaa' ka na un', ña kusaa' ndoo' ka ndee sie jaan'. Kuach'i ndii xa ni xini i ña ni saxinu va'a un' chuun ña xaa' un' nuu' Ndiosí. ³ Naka'an' un' ña ndixa ña ni natijn un' xiin' ña ni xini so'o un', te saxinú un' ña jaan', te na nama un' nimá un' nuu' kuach'i jaan'. Sakan' ña naa' koo' ndito' ini un' ndii, nandiko' si'e i nuu' un' kii' xini un' amaa kuiti' ndee naa xaa' te kui'na'. ⁴ Ndisu yoo ndia'vi' ne ndiee' ñuu Sardis ñaa' ne ni sande'i nimá xiin' kuach'i nuu' i. Sakan' na kuii' toto yaa kui'nu ña kaka ña xiin' i xa'a' a ña ne xata'an nduu' ña. ⁵ Te ne kanando nuu' kuach'i ndii, kui'nu ña toto yaa jaan'. Te sandoyo' i kivi' ña, ña yoso' nuu' tutu mii' yoso' kivi' ne kumi' kivi' ñuu ña koo' kivi' ndi'i'. Te nuu' yuva' i xiin' nuu' ángele a ndii, ndiee yu'u' i ña nduu' ña kuenta i. ⁶ Yoo ka nduu' ne xa ni nunia' Ndiosí so'o ndii, na taxí so'o ña ña ka'an Espíritu Santo xiin' ne nakayá xa'a' i, ne ndiee' nuu' ñu'u' Asia."

Ña yo'o' nduu' tutu ña ni ti'vi' Jesús nda'a' ña ndiaa chuun' nuu' ne nakayá xa'a' a, ne ndiee' ñuu Filadelfia

⁷ 'Nuu' ángele, ña ndiaa chuun' nuu' ne nakayá xa'a' i, ne ndiee' ñuu Filadelfia ndii, ke'i un' ña ka'an i xiin' un' vitiin: "Ña su'un ndi'i, ña ndixa xna'a, ña kumi' nda'a' ña ni kumi' rey David, te kii' nunia' a iin yi'e' ndii, ndee iin ña'a küvi ndasi ña jaan', te kii' ndasi a iin yi'e' ndii, ndee iin ña'a küvi nunia' tu ña jaan' ndii, ña yo'o' ka'an a: ⁸ Xini i ña xaa' un'. Te koto un', xa ni nunia' i iin yi'e' nuu' un', te ndee iin ña'a küvi ndasi yi'e' jaan'. Te, tee' ndee koo' kua'a' ña ndiee' un' ndii, ni saxinú un' tu'un i, te koo' kivi' ni ka'an un' ña xini un' yu'u. ⁹ Te ne xini xa'an' ne nakayá xa'a' ña ndiva'a jaan', ne ka'an ña ne judío nduu' ña, te süvi ña ndii, sandiee kui'e ña'a' i ña ku'un kuita xiti' ña nuu' un', te kuni ña ña ndani yu'u yo'ó. ¹⁰ Te xa'a' a ña ni saxinú un' ña ni ka'an chuun' i xiin' un', ña kundieni un' nuu' ichi' i ndii, koto tu yu'u yo'ó nuu' tundo'o' chie ña kixin nuu' ñu'u' iin yivi', ña koto kua'a' ne yivi' iin yivi'.

¹¹ Koto un', xa kuyatin' nandiko' ni tukuu' i iin yivi'. Ini naa ini un' kuni un' yu'u, te sakan' koo' na'in corona ña kanando un' saa i. ¹² Te ne kanando nuu' tundo'o' jaan' ndii, sananduu' ña'a' i ndee naa nduyu ka'nu' xa'a' yukun' Ndiosí i mii' xika' nuu' i nuu' a. Te koo' kivi' kuni a ña kiee ña vi'e a jaan'. Te chindu'u' i kivi' Ndiosí i nuu' ne jaan' xiin' kivi' ñuu a, ña nani Jerusalén xaa'. Te ñuu jaan' ndii, keta a ndivi' mii' ndu'u' Ndiosí, te nuu a. Te chindu'u' tu i kivi' xaa' mii' i nuu' ña. ¹³ Yoo ka nduu' ne xa ni nunia' Ndiosí so'o ndii, na taxí so'o ña ña ka'an Espíritu Santo xiin' ne nakayá xa'a' i, ne ndiee' nuu' ñu'u' Asia."

Ña yo'o' nduu' tutu ña ni ti'vi' Jesús nda'a' ña ndiaa chuun' nuu' ne nakayá xa'a' a, ne ndiee' ñuu Laodicea

¹⁴ 'Nuu' ángele, ña ndiaa chuun' nuu' ne nakayá xa'a' i, ne ndiee' ñuu Laodicea ndii, ña yo'o' ke'i un': "Ña nduu' sakan' na kunduu a, ña ndiee' yu'u' ndaku, ña ka'an ña ndixa, ña ni xaa' sakan', te ni xa'a' Ndiosí sakuu' ña yoo ndii, ña yo'o' ka'an a: ¹⁵ Xini i ña xaa' un', te xini tu i ña ni ndee i'ni' ka un' nuu' ichi' i, te ni ndee vixin tu un' nuu' a. Va'a ka naa' vixin un', uun i'ni' un' nuu' ichi' i. ¹⁶ Ndisu xa'a' a ña ni ndee i'ni' ka un' nuu' ichi' i, te ni ndee vixin tu un', süu' jaan' ndii i'ni' vixin kuiti' un' nuu' ichi' i jaan' ndii, xa xito' nduxan kuii' i yo'ó. ¹⁷ Sakan' ña ka'an un' ndii: Te vika' nduu' i, te ni natijn i kua'a' ña vika'. Te kuasa' natiin i xa'a' ndee iin ña'a, kachi un'. Ndisu nuu' yu'u ndii, te nacha'an nduu' un', te te natiin xava'a nduu' tu un'. Te te nda'vi koo' chukuu' kuu' ni tu nduu' un'. Te sakan' tu ndee naa te tüvi' nuu' nduu' un'. Te ndee naa te iin' vichi' nduu' tu un'.

¹⁸ Ña jaan' na kuii' ka'an i xiin' un' ña va'a ka nuu' yu'u sata' un' ña va'a ka ña nduu' ndee naa kaa kua'a, ña ndundoo' nuu' ñu'u' i'ni' va, te kuvika' un' xa'a' ña nduu' kuenta i. Te sata' tu un' toto yaa nuu' i kui'nu un', te kaka iin' vichi' un', te kuchani un', te sakan' tu sata' un' xa'an tatan' te taan un' nduchi' nuu' un', te kivi' kuni un' ña nduu' kuenta i. ¹⁹ Te yu'u ndii, kani kuento i sakuu' ne ndani i, te kani tu ña'a' i tundo'o'. Xa'a' a jaan' na

kundikun un' yu'u xiin' iin kanii' nimá un', te nama un' nimá un' nuu' kuachi un'. ²⁰ Te koto un', yu'u ndii, yoo te yoo i nuu' ki'e, te kana' i ndo'ó. Te yoo ka nduu' ne xini so'o tachi' yu'u' i, te nakujin nja ña ka'an i, te saxka'ndiá nja yu'u' vi'e nja ndii, xka'ndia i vi'e nja, te kuxi inga' i xiin' nja ña xaxi' xakuua'. ²¹ Te ne kanando nuu' sakuu' tundo'o' ña koo ndii, taxi i kundiee nja mii' xa'ndia chuun' i, ndee naa ni xaa i ni kanando i te ndu'u' i mii' xa'ndia chuun' yuva' i. ²² Yoo ka nduu' ne xa ni nunia' Ndiosí so'o ndii, na taxi so'o nja ña ka'an Espiritu Santo xiin' ne nakayá xa'a' i, ne ndiee' nuu' ñu'u' Asia" —ni kachi a xiin' i.

4

Xaka'nu' ña ndiee' ndivi' Ndiosí

¹ Kij' ni ndi' i ni satuvi a ña jaan' nuu' i ndii, ni xini i ña nunia' iin yi'e ndivi', te ni xini so'o ni tukuu i tachi' yu'u', ña ni xini so'o i ña nuu', ña ti'e' ka'an a ndee naa tachi' iin ndachuun'. Te ni ka'an a xiin' i ndii:

—Kua'an kaa yo'o', te nia'a i yo'ó ña xka'ndia kij' ndi' i ña kaa' —ni kachi a.

² Te xaka'an e', te ni sakutu' Espiritu Santo nimá i, te ni xini i iin' iin tei ka'nu' ndivi', te ndu'u' iin te yivi' nuu' tun' jaan'.

³ Te te ndu'u' nuu' tei jaan' ndii, ndatun' va yi'é ra ndee naa yuu' ndatun' ña nani' jaspe, xiin' yuu' kua'a ña nani' cornalina. Te ndasi i'nu tei ka'nu' jaan' xiin' iin ña kaa' ndee naa koo' yanki' ndatun' ndee naa iin yuu' ña yi'é kuij' ndatun' xava'a ña nani' esmeralda. ⁴ Te ndasi i'nu tu tei ka'nu' jaan' xiin' oko kumi' ta'an tei ka'nu' mii' ndiee' ña xixa. Te ña xixa jaan' ndii, ni'nu' a toto yaa, te ndu'u' iin corona oro xini' i'in a. ⁵ Te nuu' tei ka'nu' jaan' ni kje ñu'u' savi', te ti'e' va ni nde'i a, te ka'an tu ki'in' tachi' yu'u'. Te ndatin tu uxá ta'an choon ikan'. Te ña jaan' nduu' uxá ta'an Espiritu Ndiosí. ⁶ Te sakan' tu yoo iin ña yi'é ndee naa mini yuu' tata yatun nuu' tei ka'nu' jaan'. Te yi'é kaxi' a ndee naa yuu' ña nani' cristal.

Te yatun tei ka'nu' jaan' xiin' saa kua'an xiin' nu' ndii, yoo' kumi' ta'an ña tiaku. Te saa kua'an iin' ña jaan' yoo nduchi'

nuu' a naa kuu' xata' a xiin' nuu' a. ⁷ Te ña tiaku, ña iin ndii, naa kaa' León kaa' a. Te ña tiaku, ña uvi ndii, naa kaa' sindiki' sava kaa' a. Te ña tiaku, ña uni ndii, naa kaa' nuu' te yivi' kaa' nuu' a. Te ña tiaku, ña kumi' ndii, naa kaa' tasu' kij' ta'nu' ri' kaa' a. ⁸ Te yoo iñu ta'an ndixin i'in kumi' saa' ña tiaku jaan'. Te saa kua'an iin' a yoo nduchi' nuu' a. Te nduvi' xiin' ñuu ndii, xikuiin a ña ka'an a ndii:

Ña su'un, ña su'un, ña su'un nduu' xto'o e' Ndiosí.

Te ña ka'nu' koo' chukuu' nduu' a.

Te ni yoo a, te yoo a, te kuaxi a.

Kachi a.

⁹ Te xita' kumi' saa' ña tiaku jaan' yaa nuu' ña ndu'u' nuu' tei ka'nu', ña tiaku ndee ndi'i' ni kivi' jaan', te xaka'nu' ña'a' a, te tiin' ka'nu' ña'a' a, te taxi' tu a ña chindani ña jaan'. Te sakuu' ichi' kij' xaa' ña jaan' sakan' ndii, ¹⁰ xikundiee ndiee oko kumi' saa' ña xixa jaan' nuu' ña ndu'u' nuu' tei ka'nu' jaan', te xaka'nu' a ña tiaku ndee ndi'i' ni kivi' jaan'. Te chindu'u' i'in ña xixa jaan' corona oro, ña ndu'u' xini' a, yatun nuu' tei ka'nu' jaan', te xaka'nu' a ka'an a ndii:

¹¹ Xto'o ndu Ndiosí,

xata'an ña yo'ó xito' ka'nu' ndu.

Te xata'an tu ña tiin ka'nu' ndu yo'ó,

te xata'an tu ña natun un' ña ndiee'.

Kuachi ndii yo'ó ni xa'a sakuu' ña yoo.

Te xa'a' a ña kuni un' na yoo a,

te sakan' tu na ni xa'a un'.

Ni kachi ña xixa jaan'.

5

Yo'o' ka'an Juan xa'a' tutu ña iin' tui xiin' xa'a' mbeje Lulu

¹ Te ni xini i ña nda'a' kua'a ña ndu'u' nuu' tei ka'nu' jaan' ndii, tiin' a iin tutu ña iin' tui, te yoo ña yoso' nuu' a xiin' xata' a. Te ndasi kutu' a xiin' uxá ta'an chi'ndu'. ² Te ni xini tu i iin ángele ka'nu' va ña ka'an ndoso' ti'e' va ndii:

—¿Yoo nduu' ne xata'an ta'vi' chi'ndu' kaa' te nunia' nja tutu kaa'? —ni kachi a.

³ Ndisu koo' ndee iin ña xata'an nunia' tutu jaan', ni ndee ndivi', ni ndee nuu' ñu'u' iin yivi', ni ndee tixin ñu'u' ndii, koo' ña koo' chukuu', te nunia' a tutu ña iin' tui jaan', te ka'vi ña'a' a. ⁴ Te

n̄i xaku kua'a' i, sakan' ña kōo' ndee jin ña xata'an te n̄unia' a tutu jaan', te ka'vi ña'a' a. ⁵ Sakan' te n̄i ka'an jin ña xixa jaan' xiin' i ndii:

—Kuaku ka un'. Koto un', ña nduu' león kuenta ne vi'e Judá, ña nduu' tu siani' xika' ka'nu' David ndii, xa n̄i kanando a nuu' ña ndiva'a, sakan' na yoo ndiee' a te ta'vi' a uxá saa' chí'ndu' kaá', te n̄unia' a tutu ña iin' tuví kaá' —n̄i kachi a xiin' i.

⁶ Sakan' te n̄i xini i ña ma'in' kumi' saa' ña tiaku jaan', xiin' ma'in' mii' iin' tej ka'nu' jaan', xiin' ma'in' ña xixa jaan' iin' jin ña nduu' Mbee Lulu. Te ña jaan' ndii, nia'á iin' a ña n̄i xa'ni' ña'a' ne yivi'. Te n̄i yoo uxá ta'an ndiki' a, te n̄i yoo tu uxá ta'an nduchi' nuu' a. Ña jaan' nduu' uxá ta'an Espiritu, ña tianu' Ndiosí nuu' ne ndiee' kanii' i'in' xaan' jin yivi'. ⁷ Te n̄i xa'an nat̄iin Mbee Lulu jaan' tutu ña iin' tuví jaan' nda'a' kuá'a' ña ndu'u' nuu' tej ka'nu' jaan'.

⁸ Te kij' n̄i nat̄iin a tutu jaan' ndii, n̄i xikundiee ndiee kumi' saa' ña tiaku jaan' xiin' oko kumi' saa' ña xixa jaan' nuu' Mbee Lulu jaan'. Te i'in' ña jaan' tiin' jin ñuu' ña xandaa', ña nani' arpa, te n̄i t̄iin tu a ko'o' oro mii' ñu'u' suxá chú'ma. Te suxá chú'ma jaan' nduu' ña ka'an ne nduu' kuenta Ndiosí xiin' a.

⁹ Te n̄i xita a iin' yaa xaa' nuu' Mbee Lulu jaan' ka'an a ndii:

Xata'an ña nat̄iin yo'ó tutu ña iin' tuví kaá',

te ta'vi' un' chí'ndu' kaá',
sakan' ña xa n̄i xa'ni' te yivi' yo'ó,
te xiin' níi' un' n̄i k̄i'in un' sakuu' nuu' ne yivi'

te kunduu n̄ia ndit̄ia Ndiosí.
Te n̄i kiee sakuu' ne jaan' nuu' sakuu' i'in' t̄i'vi' chie,

nuu' ne yoo tu'un mii',
xiin' nuu' sakuu' ñuu' ka'nu' xiin' nda'a' a,

xiin' nuu' sakuu' nuu' ne yivi'.

¹⁰ Te n̄i sananduu' ña'a' un' jin t̄i'vi' ne xa'ndia chuun' kuu' nuu',

te kunduu tu n̄ia sutu,
te kaka nuu n̄ia nuu' Ndiosí e'.

Te ka'ndia chuun' n̄ia nuu' ne yivi' jin yivi'.

N̄i kachi ña xixa jaan'. ¹¹ Ikan' te n̄i xini i mií n̄i mií n̄i ángele saa kua'an xiin' tej

ka'nu' jaan'. Te n̄i xini so'o tu i tachi' yu'u' a, xiin' tachi' yu'u' kumi' saa' ña tiaku jaan', xiin' ña xixa jaan'. ¹² Te ti'e' n̄i kuáa' sakuu' ña jaan' ndii:

Mbee Lulu, ña xa n̄i xa'ni' te yivi' yo'o' ndii,

xata'an ña nat̄iin a ña ndiee',

xiin' ña vika',

xiin' ña ndichi va.

xiin' ndiee',

xiin' ña t̄iin ka'nu' ña'a' e',

xiin' ña ndatun' xava'a,

xiin' ña xaka'nu' e' nuu' a.

Ña jaan' n̄i kachi a.

¹³ Te n̄i xini so'o i ka'an sakuu' ña n̄i xa'a Ndiosí, naa kuu' ña ndiee' ndivi', xiin' ña ndiee' nuu' ñu'u' jin yivi', xiin' ña ñu'u' t̄ixin ñu'u', xiin' ti' ñu'u' m̄inj ka'nu' ndii:

Ña ndu'u' nuu' tej ka'nu' kaá' xiin' Mbee Lulu ndii,

na nat̄iin a ña xaka'nu' ña'a' e',

xiin' ña tiin' ka'nu' ña'a' e'

xiin' ña ndatun' xava'a,

xiin' ña ndiee' ndee ndi'i' n̄i kivi'.

N̄i kachi a.

¹⁴ Te n̄i ka'an kumi' saa' ña tiaku jaan' ndii:

—Sakan' na kunduu a —n̄i kachi a.

Te n̄i xikundiee ndiee oko kumi' saa' ña xixa jaan', te n̄i xaka'nu' a ña tiaku ndee ndi'i' n̄i kivi' jaan'.

6

So'o n̄i xaa a kij' n̄i ta'vi' Jesús chí'ndu' ña ndasi tutu ña iin' tuví jaan'

¹ Te n̄i xini i kij' n̄i ta'vi' Mbee Lulu jaan' jin chí'ndu' ña uxá ta'an jaan'. Te n̄i xini so'o i tachi' yu'u' jin ña tiaku, ña kumi' ta'an jaan', ka'an ti'e' a ndee naa nde'í savi' ndii:

—N̄ia'a —n̄i kachi a.

² Te n̄i xini i n̄i ket̄a jin kuei yaa. Te te yoso' ti' jaan' ndii, ni'i' ra jin itun' toso. Te n̄i nat̄iin ra jin corona ña kunduu' xini' ra. Te n̄i kanando ra. Te kua'an ra, te kanando ka ra.

³ Te kij' n̄i n̄unia' Mbee Lulu jaan' chí'ndu' ña uvi' ndii, n̄i xini so'o i ña n̄i ka'an ña tiaku, ña uvi' jaan' ndii:

—N̄ia'a —n̄i kachi a.

4 Te ni keta jin kuei kua'a ñu'u. Te te yoso' ti' jaan' ndii, ni natiiin ra ndiee' te sakunta'an' ra ne yivi' jin yivi', te ka'ni' ta'an' nia. Te ni natiiin tu ra jin ichi nani' va.

5 Te kij' ni nunia' Mbee Lulu jaan' chi'ndu' ña unj ndii, ni xini so'o i ni ka'an ña tiaku, ña unj jaan' ndii:

—Ñia'a —ni kachi a.

Te ni xini i ni keta jin kuei ndiaa'. Te te yoso' ti' jaan' ndii, ni'i' ra jin kaa ña xikuita' ña'a. 6 Te ni xini so'o i ña keta' jin tachi' yu'u tein kumi' saa' ña tiaku jaan' te ni ka'an a ndii:

—Jin kilo kuiti' yuchi' ndikin' trigo, te kondia a xu'un' ña ki'in' te yivi' xa'a' jin kivi'. Te unj ta'an kilo yuchi' ndikin' cebada kuiti', te kondia a xu'un' ña ki'in' te yivi' xa'a' jin kivi'. Ndisu sanduxin un' xa'an oliva, ni ndee sanduxin tu un' vino va'a —ni kachi tachi' jaan'.

7 Te kij' ni nunia' Mbee Lulu jaan' chi'ndu' ña kumi' ndii, ni xini so'o i ña ni ka'an ña tiaku, ña kumi' jaan' ndii:

—Ñia'a —ni kachi a.

8 Te ni xini i ni keta jin kuei yaa ndii. Te te yoso' ti' jaan' ndii, ña xi'i nani' ra. Te yatın va ndikun yavi ndii xata' ra. Te ni natiiin uvi saa' te jaan' ndiee', te ka'ni' ra jin ta'vi' ña kumi' ne ndiee' jin yivi' xiin' ñu'u, xiin' soko, xiin' kui'e, xiin' kiti' iku'.

9 Te kij' ni nunia' Mbee Lulu jaan' chi'ndu' ña u'un ndii, ni xini i ña ñu'u ne ni xi'i xa'a' ña nduu' mii' nasoko' ne yivi' ña'a nuu' Ndiosí. Te ni xa'ni' ne yivi' ne jaan' xa'a' a ña ni ka'an ndoso' nia tu'un Ndiosí, te ni ndiee yu'u' te ni ndiee yu'u' nia xa'a' a. 10 Te ti'e' ni ka'an nia ndii:

—Xto'o, kumi' un' sakuu' ña ndiee', te ña su'un nduu' tu un'. Te sakan' tu ndixa kuu' un'. ¿Amaa vi' kendiaa' ya'vi' un' nuu' ne ndiee' jin yivi' xa'a' a ña ni xa'ni' nia ndu'u, te sando'o' ña'a' un'? —kachi ne jaan'.

11 Sakan' te ni taxi Ndiosí nda'a' i'in nia jin toto yaa nani'. Te ni ka'an a xiin' nia ña nandiee' ka nia ndee sie ndee skachi' xinu ne ta'an' nia, ne xika' nuu' tu nuu' a, ne kuvj tu naa ni xi'i ne jaan'.

12 Te kij' ni nunia' Mbee Lulu jaan' chi'ndu' ña iñu ndii, ndiee' va ni taan. Te ni kuu jin yavi nuu' ñu'u ndee naa toto

ndiaa'. Te ni kuu kua'a ndiaa' yoo' ndee naa nii'. 13 Te tiuun', ti' ndiee' ndivi' ndii, ni koyo ri' nuu' ñu'u' jin yivi' ndee naa koyo ndoko' higuera itia' nda'a' itun' a kij' xika' ndiee' tachi'. 14 Te ndivi' ndii, ni natuvj' a ndee naa tutu ña iin' tuvj. Te sakuu' iku' ndii, ni nama a mii' ita' a. Te sakuu' ñu'u' ña ndasi i'nu xiin' mini ka'nu' ndii, ni nama mii' ndiee' a. 15 Te ne xa'ndia chuun' kuu' nuu' ka nuu' ne yivi' jin yivi', xiin' ne ka'nu' kuu' nuu', xiin' ne vika', xiin' ne kumi' ña ndiee' nuu' te xiin', xiin' ne kumi' ndiee', xiin' sakuu' ne xiko' ni'i' jin xto'o, xiin' ne xika' ndika' ndii, ni tisi'e xiin' mii' nia iku' tixin kava' xiin' tixin yuu' na'nu'. 16 Te ni ka'an nia xiin' iku' xiin' yuu' na'nu' jaan' ndii:

—Koyo ndo' xini' ndu te tisi'e ndo' ndu'u nuu' ña ndu'u' nuu' tej ka'nu' xiin' nuu' ña sando'o' Mbee Lulu kaa' ndu'u'. 17 Kuachi ndii xa ni xaa kivi' ña sando'o' Ndiosí xiin' Mbee Lulu kaa' ndu'u, te ndee jin ne yivi' kuvj kundieni nuu' tundo'o' jaan' —ni kachi nia xiin' ña jaan'.

7

So'o ni xaa a kij' ni chindu'u' angele sello ti'e' ciento uvi xiko kumi' mii ne yivi'

1 Te kij' ni ndi'i ña ni satuvj a ña jaan' nuu' i ndii, ni xini i ita' ndichj kumi' ta'an angele kumi' saa' xaan' mii' kuaxi tachi' nuu' ñu'u' jin yivi'. Te taxj a xka'ndia ndee jin tachi' jaan' nuu' jin yivi', ni ndee nuu' mini ka'nu', ni ndee nuu' ndee jin itun'. 2 Te ni xini tu i kuaxi keta inga angele mii' keta' ñu'u. Te ni'i' a sello Ndiosí tiaku. Te ni ka'an ti'e' a xiin' kumi' saa' angele jaan', ña xa ni natiiin ndiee' te sanduxin a ñu'u' jin yivi' xiin' mini ka'nu' jaan', ka'an a ndii:

3 —Sanduxin ndo' ñu'u' jin yivi', ni ndee mini ka'nu', ni ndee itun', ndee ndi'i chindu'u' ndu sello yo'o' ti'e' ne xika' nuu' nuu' Ndiosí e' —ni kachi angele jaan'.

4 Te ni xini so'o i saa ta'an te yivi' ni chindu'u' angele jaan' sello jaan' ti'e', ciento uvi xiko kumi' mii kuu' ra. Te te jaan' nduu' siani' te uxj uvi t'vi' te nduu' kuenta ne vi'e Israel. 5 Sakan' na ni chindu'u' a sello jaan' ti'e' uxj uvi mii ne nduu' ichi' Judá. Te ni chindu'u' tu a sello jaan' ti'e' uxj uvi mii ne nduu' ichi'

Rubén. Te n̄i ch̄indu'u' n̄i t̄u a sello jaan' ti'e' ux̄i uv̄i mií ne nduu' ichi' Gad. ⁶ Te n̄i ch̄indu'u' t̄u a sello jaan' ti'e' ux̄i uv̄i mií ne nduu' ichi' Aser. Te n̄i ch̄indu'u' n̄i t̄u a sello jaan' ti'e' ux̄i uv̄i mií ne nduu' ichi' Neftalí. Te n̄i ch̄indu'u' n̄i t̄u a sello jaan' ti'e' ux̄i uv̄i mií ne nduu' ichi' Manasés. ⁷ Te n̄i ch̄indu'u' n̄i t̄u a sello jaan' ti'e' ux̄i uv̄i mií ne nduu' ichi' Simeón. Te n̄i ch̄indu'u' n̄i t̄u a sello jaan' ti'e' ux̄i uv̄i mií ne nduu' ichi' Leví. Te n̄i ch̄indu'u' n̄i t̄u a sello jaan' ti'e' ux̄i uv̄i mií ne nduu' ichi' Isacar. ⁸ Te n̄i ch̄indu'u' t̄u a sello jaan' ti'e' ux̄i uv̄i mií ne nduu' ichi' Zabulón. Te n̄i ch̄indu'u' n̄i t̄u a sello jaan' ti'e' ux̄i uv̄i mií ne nduu' ichi' José. Te sakan' t̄u n̄i ch̄indu'u' a sello jaan' ti'e' ux̄i uv̄i mií ne nduu' ichi' Benjamín.

Ne kua'a' koo' chukuu', ne ni'nu' toto yaa nani'

⁹ Te kij' n̄i ndi'j̄i ña n̄i tuv̄i jaan', sakan' te n̄i x̄ini j̄i kua'a' koo' chukuu' ne yivi'. Kua'a' va kuu' n̄ia, te ndee j̄in ne yivi' k̄uvi ka'vi ña'a'. Te ne jaan' ndii, n̄i kiee n̄ia nuu' sakuu' nuu' ne yivi'. Te n̄i kiee t̄u n̄ia nuu' sakuu' i'in t̄i'vi chie. Te n̄i kiee n̄i t̄u n̄ia nuu' sakuu' ñuu' ka'nu' xiin' nda'a' a. Te sakan' t̄u n̄i kiee n̄ia nuu' sakuu' ne yoo t̄u'un m̄ii'. Te n̄i ita n̄ia yat̄in nuu' tej ka'nu' jaan' xiin' nuu' ña nduu' Mbee Lulu jaan'. Te ni'nu' n̄ia toto yaa nani', te ni'i' t̄u n̄ia ñuu' nda'a' itun'. ¹⁰ Te ti'e' n̄i kuaa' n̄ia ka'an n̄ia ndii:

Xa j̄in ndaa' Ndiosí e',
ñā ndu'u' nuu' tej ka'nu'
xiin' Mbee Lulu kuiti' sakakú yoo'.

N̄i kachi n̄ia.

¹¹ Te ita' sakuu' ángele jaan' saa xin-undu'u yat̄in tej ka'nu' jaan' xiin' mii' ndiee' oko kumi' saa' ña x̄ixa jaan', xiin' kumi' saa' ña tiaku jaan'. Sakan' te n̄i x̄ikundiee ndiee sakuu' a yat̄in nuu' tej ka'nu' jaan', te n̄i xaka'nu' a Ndiosí, ¹² te ka'an a ndii:

Sakan' na kunduu a.

Na nat̄iin Ndiosí e' sakuu' ña xaka'nu' e' nuu' a,

xiin' ña ndatun' xava'a,

xiin' ña ndichi,

xiin' ña ch̄indani ña taxi' e' nuu' a,

xiin' ña tiin' ka'nu' ña'a' e',

xiin' ña xa'ndia chuun',

xiin' ña ndiee' ndee ndi'i' n̄i kivi'.

Sakan' na kunduu a.

N̄i kachi a.

¹³ Sakan' te n̄i ka'an j̄in ña x̄ixa jaan' xiin' j̄i ndii:

—¿Yoo nduu' ne ni'nu' toto yaa kaa', te mii' n̄i kiee n̄ia? —n̄i kachi a.

¹⁴ Te n̄i ka'an j̄i xiin' a ndii:

—Mii' yo'ó x̄ini, tákui'e —n̄i kachi j̄i.

Te n̄i ka'an a xiin' j̄i ndii:

—Ne kaa' nduu' ne xa n̄i xka'ndia tundo'o' chie, te n̄i nat̄ia n̄ia toto n̄ia kaa' xiin' ní' Mbee Lulu kaa', sakan' na n̄i nduyaa n̄ia. ¹⁵ Xa'a' a jaan' na ita' n̄ia yat̄in nuu' tej ka'nu' mii' ndu'u' Ndiosí. Te xika' nuu' n̄ia nuu' a nduvi' xiin' ñuu' t̄ix̄in yukun' a. Te mii' Ndiosí jaan', ña ndu'u' nuu' tej ka'nu' jaan', koo xiin' n̄ia, te koto ña'a' a. ¹⁶ Te koo' kivi' kundoo' ka n̄ia xa'a' ña xaxi', n̄i ndee xa'a' t̄ikui. Te n̄i ndee k̄a'mi t̄u ña'a' ñuu', te n̄i ndee i'ni' ka t̄u kuni' n̄ia. ¹⁷ Sakan' ña Mbee Lulu, ña iin' yat̄in mii' iin' tej ka'nu' kaa', koto ña'a', te kundia'ka ña'a' a t̄iko'yo' mii' yoo' t̄ikui, te nduu' kivi' ñuu' ña koo' kivi' ndi'i', te mii' Ndiosí nakua'a sakuu' t̄ikui te' kiee' nduchi' nuu' n̄ia —n̄i kachi ña x̄ixa jaan' xiin' j̄i.

8

Sq'o n̄i xaa a kij' n̄i nunia' Jesús ch̄indu' ña ux̄a

¹ Te kij' n̄i nunia' Mbee Lulu ch̄indu' ña ux̄a ndii, n̄i kutax̄in' kaa' kanii' ndivi' yat̄in' sav̄a hora. ² Sakan' te n̄i x̄ini j̄i ux̄a ta'an ángele ña ita' ndich̄i yat̄in nuu' Ndiosí. Te n̄i nat̄iin j̄in a j̄in ndachuun' tun' ni'i' ichi'. ³ Ikan' te n̄i kix̄in inga ángele ni'i' a j̄in ko'o' chu'ma oro, te n̄i x̄ikuij̄in ndich̄i a yat̄in nuu' a mii' xi xixí suxa chu'ma. Te n̄i nat̄iin a kua'a' suxa chu'ma, te n̄i sanduij̄in ña'a' a xiin' sakuu' ña ka'an ne nduu' kuenta Ndiosí xiin' a. Te k̄a'mi ángele jaan' uv̄i saa' ña jaan' nuu' ña n̄i kua'a' xiin' oro, ña iin' yat̄in nuu' tej ka'nu' jaan'. ⁴ Te nda'a' ángele jaan' n̄i kiee ñu'ma suxa chu'ma jaan' xiin' ña ka'an ne jaan' xiin' Ndiosí, te kua'an kaa' a nuu' Ndiosí mii' ndu'u' a. ⁵ Sakan' te n̄i ki'in ángele jaan' ko'o' chu'ma jaan', te n̄i sakutu' ña'a' a xiin' ñu'u' t̄ikei' ña ñu'u' jaan', te n̄i xat̄ia a ñu'u'

jaan' nuu' ñu'u' iin yivi'. Te ti'e' va ni nde'i savi', te ni tiaku tachi' yu'u' ndee naa ka'an ne yivi', te ndiee' va ni kiee ñu'u' a, te ni taan va.

Sq'o ni xaa a kii' ni tiví ángele jaan' ndachuun', tun' ni'i' ichi' jaan'

6 Te uxá saa' ángele, ña tiin' uxá saa' ndachuun' tun' nichí' jaan' ndii, ni xikoq tu'va a te tiví a tun' jaan'.

7 Sakan' te ni tiví ángele ña nuu' ndachuun' a. Te ni koyo i'in' xiin' ñu'u', ña saká xiin' níi', nuu' ñu'u' iin yivi'. Te ni xixi iin ta'vi' ña uní ñu'u' iin yivi'. Te ni xixi iin ta'vi' ña uní itun', tun' ita' nuu' ñu'u' jaan'. Te ni xixi tu sakuu' ku'u' kuii' nuu' ñu'u' jaan'.

8 Sakan' te ni tiví ángele ña uvi ndachuun' a, te ni nama nuu' miní ka'nu' iin ña kaa' ndee naa iku' kii' xixi a. Sakan' te iin ta'vi' ña uní miní ka'nu' jaan' ni nanduú níi'. 9 Te ni xi'i iin ta'vi' ña uní ti' ñu'u' miní ka'nu', te ni ndoñu'u' tu iin ta'vi' ña uní tundo'o', tun' xka'ndiá nuu' miní jaan'.

10 Sakan' te ni tiví ángele ña uní ndachuun' a, te ni nama iin tiuun' ndatin chie va ndee ndivi' ndee naa iin choon. Te ni nama ri' nuu' iin ta'vi' ña uní itia iin yivi', xiin' nuu' iin ta'vi' ña uní tikoyo'.

11 Te tiuun' jaan' ndii, uva nani' ri'. Te iin ta'vi' ña uní tikui ni nanduú uva. Te kua'a' ne yivi' ni xi'i kii' ni xi'i ña te jaan', sakan' ña ni nanduú uva ra'.

12 Sakan' te ni tiví ángele ña kumi' ndachuun' a, te ni nduxin iin ta'vi' ña uní ñu'u', xiin' iin ta'vi' ña uní yoo', xiin' iin ta'vi' ña uní tiuun', te ni kuu iin yavi iin ta'vi' ña uní sakuu' ña jaan'. Te sakan' koo' ñu'u' iin ta'vi' ña uní iin ke'in'. Te ni ndee nandioo' tu yoo' xiin' tiuun' iin ta'vi' ña uní ñuu.

13 Sakan' te ni ndani'i i nuu' i ndivi', te ni xini i sukun va ta'nu' iin tasu' ka'an ti'e' ri' ndii:

—Nda'vi, nda'vi, nda'vi va ne ndiee' nuu' ñu'u' iin yivi' kii' tiví uní ta'an ka ángele kaa' ndachuun' a —ni kachi ti' jaan'.

9

Sq'o ni xaa a kii' ni tiví ángele ña u'un ndachuun' a

1 Sakan' te ni tiví ángele ña u'un ndachuun' a, te ni xini i ña xa ni nama iin tiuun', ti' ni keta ndee ndivi', nuu' ñu'u' iin yivi'. Te ni natijn ri' nda'a' ña nuniá' yavi kunu va. 2 Te ni nunia' ri' yavi kunu va jaan'. Te ni kiee kua'a' xava'a ñu'ma ndee naa kua'a' ñu'ma kiee' iin xitun chie xava'a. Te ni kuu iin yavi ndee ni ndasi ñu'ma jaan' ñu'u' ndee ni sativi' tu a tachi'. 3 Te tejn ñu'ma jaan' ni kiee tika. Te ni nakuchi ri' nuu' ñu'u' iin yivi'. Te ni natijn ri' ña ndiee' ndee naa ña kumi' tisu'ma. 4 Te ni kijn chuun ri' ña sanduxin ri' itia ña yoo nuu' ñu'u' iin yivi', uun sanduxin ri' itun', uun sanduxin ri' ku'u. Süu' jaan' ndii ni kijn chuun kuiti' ri' te sando'o' ri' ne yivi', ne koo' sello Ndiosí ndu'u' ti'e'. 5 Te sakan' tu ni kijn chuun ri' te ka'ni' ri' ne yivi' jaan'. Süu' jaan' ndii ni kijn chuun ri' te sando'o' u'vi va ña'a' ri' u'un ta'an yoo'. Te ña u'vi, ña sando'o' ti' jaan' ndii, u'vi a ndee naa kii' xaxi' tisu'ma iin ne yivi'. 6 Te kivi' jaan' ndii, nanduku' ne yivi' jaan' ña xi'i. Ndisu koo' a kuní ña, te ka'an tu nimá ña kuví ña xa'a' a ña u'vi va xini ña, ndisu kuví kuví ña.

7 Tika jaan' ndii, naa iin' kuei, ti' xa xito' koso' te yivi' kii' ku'un ra ñu'u', iin' ri'. Te iin ri' ndii, ndu'u' iin ña kaa' ndee naa corona oro xini' ri'. Te nuu' ri' ndii, naa iin' nuu' ne yivi' iin' a. 8 Te ixi' xini' ri' ndii, naa iin' ixi' xini' ña'a' iin' a, te nu'u' ri' ndii, naa iin' nu'u' león iin' a. 9 Te ni ni'nu' ri' iin ña kaa' ndee naa kaa' ti'e' ña ni'nu' te xín'. Te ti'e' va ni'i' ndixin ri' ndee naa ni'i' kua'an kua'a' xava'a kuei kii' taxa'an' ri' xita' ri' carreta kii' yoo ñu'u'. 10 Te ni yoo su'ma' ri', te ni yoo tu iñu' a ndee naa tisu'ma. Te xiin' su'ma' ri' jaan' yoo ña ndiee' ri' te sando'o' ri' ne yivi' u'un ta'an yoo'. 11 Te ña xa'ndia chuun' nuu' ri' ndii, ángele, ña xa'ndia chuun' yavi kunu va jaan', nduu' a. Te Abadón nani' ángele jaan' xiin' tu'un hebreo. Te xiin' tu'un griego ndii, Apolión nani' a.

¹² Xa ni ndi'i tundo'o' kini va ña nuu'. Ndisu chuun xa'a' va ndo'. Kusaa' yoo ka uvi ta'an a.

¹³ Sakan' te ni tivi ángele ña iñu ndachuun' a. Te ni xini so'o' i iin tachi' yu'u' ña ni keta ma'in' kumi' saa' ndiki' ña yoo' nuu' ña ni kua'a xiin' oro, ña iin' yatın nuu' Ndiosí. ¹⁴ Te ni ka'an tachi' yu'u' jaan' xiin' ángele ña iñu, ña kumi' ndachuun' tun' nichí' jaan' ndii:

—Kua'an te sajin' un' kumi' saa' ángele, ña tiin ndiee' yu'u' itia ka'nu', ña nani' Éufrates —ni kachi tachi' yu'u' jaan'.

¹⁵ Te ni sajin' kumi' saa' ángele jaan' te ka'ni' a iin ta'vi' ña uní ne yivi' iin yivi'. Sakan' ña xa xa'a' hora jaan', xiin' kivi' jaan', xiin' yoo' jaan', xiin' kuiya jaan' ni xikoq tu'va ángele jaan'. ¹⁶ Te ni xini so'o' i ña uvi ciento millón kuu' te xiin', te yoso' kwei jaan'. ¹⁷ Te ni satuví tukuu a nuu' i, te ni xini i kwei xiin' te yoso' ti' jaan'. Te ña kasi tia'ni ña ni'nu' te yoso' ri' ndii, ña kua'a ñu'u, xiin' ña ndi'e' ndee naa yuu' ña nani' zafiro, xiin' ña kuaan ndee naa azufre nduu' a. Te xini' ti' jaan' ndii, ndee naa iin' xini' león iin' a. Te ni kiee ñu'u, xiin' ñu'ma, xiin' azufre yu'u' ri'. ¹⁸ Te ni xi'i iin ta'vi' ña uní ne ndiee' iin yivi' ni xaa uní ta'an tundo'o' chie jaan', ña nduu' ñu'u, xiin' ñu'ma, xiin' azufre, ña ni kiee yu'u' ri' jaan'. ¹⁹ Kuachi ndii ni kumi' kwei jaan' ña ndiee' xiin' yu'u' ri', xiin' su'ma' ri'. Sakan' ña naa iin' xini' koo' iin' xini' su'ma' ri' jaan'. Te xiin' ña jaan' ni satuxu'ví ri' ne yivi'.

²⁰ Te ne ni xi'i ni xaa tundo'o' jaan' ndii, tee' ndee ni xini ña tundo'o' jaan', ndisu ni nama ña nimá ña te nakoo ña ña ña'a ña xaa' ña, süu' jaan' ndii kusaa' xaka'nu' ka ña ña ndiva'a, xiin' ndiosí ña kua'a xiin' oro, xiin' plata, xiin' kaa kua'a, xiin' yuu', xiin' itun', tee' ndee küvi kuni ña jaan', te küvi tu kuni so'o' a, te ni ndee küvi tu kaka a. ²¹ Te ni nama tu ña nimá ña te nakoo ña ña xa'ni' ña ne yivi', xiin' ña kuini', xiin' ña xiin ña, xiin' ña xaku'na' ña.

10

Kuaxi nuu inga ángele ndiee' va xiin'

tutu lulu ña iin' tuvi

¹ Sakan' te ni xini i inga ángele ndiee' va ña kuaxi nuu a ndee ndivi'. Te ángele jaan' ndii, iin' suku' a iin viko'. Te ndu'u' tu koo' yanki' xini' a. Te yi'é nuu' a ndee naa ñu'u. Te xa'a' a ndii, ndee naa iin' ñu'u ndichi iin' a. ² Te tiin' a iin tutu lulu tun' yoo' ña nunia'. Te ni xani a xa'a' kua'a a nuu' mini ka'nu'. Te xa'a' itin a ni xani a nuu' ñu'u'. ³ Te ni nde'i ti'e' a ndee naa nde'i iin león. Te kii' ndi'i ni nde'i a ndii, ni nakujin uxá saa' ña nde'i savi'. ⁴ Te kii' ni ka'an ña nde'i savi' jaan', te xa xito' ke'i i ña ni ka'an a ndii, ni xini so'o' i iin tachi' yu'u' ña keta' ndivi', ña ka'an ndii:

—Taxa'a si'e un' ña ni xini so'o' un' jaan'. Ke'i un' ña ni ka'an uxá saa' ña nde'i savi' kaa' —ni kachi tachi' yu'u' jaan' xiin' i.

⁵ Sakan' te ángele, ña ni xini i iin' nuu' mini ka'nu' xiin' nuu' ñu'u' jaan' ndii, ni ndani' i a nda'a' a ndivi'. ⁶ Te ni ka'an a ndii:

—Ndiosí, ña yoo ndee ndi'i' ni kivi', ña ni xa'a' ndivi' xiin' sakuu' ña yoo' tixin a, xiin' iin yivi' xiin' sakuu' ña yoo' nuu' a, xiin' mini ka'nu' xiin' sakuu' ña ñu'u' tixin a, nduu' ña xini ña ña'a' ka te ndi'i iin yivi'. ⁷ Süu' jaan' ndii kii' xaa kivi' ña tivi ángele ña uxá ndachuun' a ndii, saxinú a ña ni chituní si'e a, ña ni ka'an a xiin' ne xika' nuu' nuu' a, ne ni ka'an tiakú tu'un a —ni kachi ángele jaan'.

⁸ Sakan' te ni ka'an ni tukuu tachi' yu'u' ña ni xini so'o' i ni keta ndivi' jaan' xiin' i ndii:

—Kua'an te na'in un' tutu lulu tun' yoo' ña nunia', ña ni'i' ángele, ña iin' nuu' mini ka'nu' xiin' nuu' ñu'u' jaan' —ni kachi a.

⁹ Te ni xa'an i nuu' ángele jaan', te ni xikan i tutu lulu jaan' nuu' a. Te ni ka'an a xiin' i ndii:

—Na'in a, te kaxi' un'. Kuu uva a tixin un', ndisu kuu vixi a ndee naa ñu'u' yu'u' un' —ni kachi ángele jaan' xiin' i.

¹⁰ Te ni na'in i tutu lulu jaan' nda'a' a, te ni xaxi' i a. Te ni xini i ña vixi a yu'u' i, ndisu ni kuu uva a tixin i.

¹¹ Sakan' te ni ka'an ka a xiin' i ndii:

—Kuní a ña ka'an tiakú tukuu un' xa'a' ña kundo'o ne ndiee' ñuu ka'nu' xiin' nda'a' a, xiin' xa'a' ña kundo'o kua'a' nuu' ne yivi', xiin' xa'a' ne yoo tu'un mií', xiin' xa'a' ne xa'ndia chuun' kuu' nuu' —ñi kachí a.

11

Te uvi ta'an te ndiee' yu'u' xa'a' Ndiosí

¹ Te ñi natíin i iin nduku tun' kaa' ndee naa iin tun' ki'in' ku'va. Te ñi ka'an iin tachi' yu'u' xiin' i ndii:

—Kua'an te ki'in ku'va un' yukun' Ndiosí xiin' mií' nasoko' ne yivi' ña'a nuu' a. Te sakan' tu ka'vi un' saa ta'an ne yivi' xaka'nu' Ndiosí ikan'. ² Ndisu ki'in ku'va un' nuu' ki'e yukun' jaan', ña nduu' kuenta ne tuku', sakan' ña ñi taxí Ndiosí nuu' ki'e jaan' nuu' ne tuku' jaan'. Te ne jaan' ndii, mii' ku' ña xiin' ne ndiee' ñuu Jerusalén su'un uvi xiko uvi yoo'. ³ Te tianu' i uvi ta'an te ndiee' yu'u' xa'a' i. Te te jaan' ndii, ku'nu' ra toto ña nia'á ña suchi' va iní ra. Te ka'an ndoso' tiakú ra tu'un i iin mií uvi ciento uní xiko kivi' —ñi kachí a.

⁴ Te uvi saa' te ndiee' yu'u' jaan' nduu' uvi saa' tun' olivo xiin' uvi saa' kandelero mii' ita' ña tuún nuu' Ndiosí, ña nduu' xto'o sakuu' ña yoo iin yivi'. ⁵ Te naa' yoo ndee ka' ne yivi', ne kuni satuxu'ví ña'a' ndii, kiee' ñu'u' yu'u' ra te saa ndoñu'u' ra ne ndasi' ña'a' jaan'. Te nii' sakan' tu sandoñu'u' ra ndee ka' ne kaka' satuxu'ví ña'a'. ⁶ Te yoo ndiee' ra te taxí ra kuun savi' kii' xika' ra iin yivi' ka'an tiakú ra tu'un Ndiosí. Te yoo tu ndiee' ra te sanandu' ra tikui ní'. Te sakan' ñi tu yoo ndiee' ra te sando'o' ra ne ndiee' iin yivi' xiin' ndee ka' nuu' kui'e xatu saa ka ta'an ichi' kuní ra.

⁷ Te kii' ndi'i ka'an ndoso' ra tu'un Ndiosí ndii, ketá ti' ña'a yavi kunu va jaan' te kunta'an' ri' xiin' ra. Te kanando ña'a' ri', te ka'ni' tu ña'a' ri'. ⁸ Te kundiee' ñu'u' nde'i' ra ya'ya' ñuu ka'nu' mii' ñi xi'i xto'o e' nuu' krusín. Te kivi' ñuu jaan' ña ka'an ndiaa' ndii, ñuu Sodoma xiin' ñuu Egipto nani' a. ⁹ Te sakuu' ñuu ka'nu' xiin' nda'a' a, xiin' sakuu' ti'vi' chie, xiin' sakuu' ne yoo tu'un mii', xiin' sakuu' nuu' ne yivi' koto ndi'e' ñu'u' nde'i' ra

uní kivi' yoso' sava, te taxí ña ndiee' a. ¹⁰ Te va'a va kuni sakuu' ne ndiee' iin yivi' jaan' xa'a' a ña ñi xi'i te jaan'. Te saka'nu' ña kivi' jaan' samani' ta'an ña ña'a, sakan' ña xa' ñi xi'i uvi saa' te ñi ka'an tiakú tu'un Ndiosí, te ñi sando'o' va ña'a' jaan'. ¹¹ Ndisu kii' ñi xka'ndia uní kivi' yoso' sava jaan' ndii, ñi sanatiaku Ndiosí te jaan'. Te ñi ndondichí ra. Te sakuu' ne ñi xini ña'a' ndii, ñi yi'vi xava'a ña. ¹² Sakan' te ñi xini so'o' ra iin tachi' yu'u' ti'e' va ndee ndivi' ka'an a ndii:

—Kua'an kaa' ndo' yo'o' —ñi kachí a.

Te ñi xini ne ndasi' ña'a' jaan' kua'an kaa' ra ndivi' nuu' iin viko'. ¹³ Te ndiee' va ñi taan hora jaan', te ñi ndoñu'u' uxí ta'an ta'vi' nuu' i'in ciento nda'a' ñuu ka'nu' jaan', te ñi xi'i tu uxá mií ne yivi'. Te ne ñi xi'i ndii, ñi yi'vi xava'a ña, ña jaan' na ñi xaka'nu' ña Ndiosí ndu'u' ndivi'.

¹⁴ —Xa' ñi xka'ndia tundo'o' kini' va ña uvi. Te xa' kuyatin' ña uní —ñi kachí tachi' yu'u' jaan' xiin' i.

So'o' ñi xaa' a kii' ñi tivi' ángele ña uxa ndachuun' a

¹⁵ Sakan' te ñi tivi' ángele ña uxa ndachuun' a, te ñi tiaku kua'a' tachi' yu'u' ndivi' ka'an a ndii:

Xto'o e' Ndiosí xiin' Cristo, ña tianu' a kuenta a ndii, xa' ñi natíin a sakuu' ña xa'ndia chuun' iin yivi'.

Te ña jaan' ndii, ka'ndia chuun' a ndee ndi'i' ñi kivi'.

Ñi kachí tachi' yu'u' jaan'.

¹⁶ Te ña xixa, ña oko kumi', ña ndiee' tei yatín nuu' Ndiosí ndii, ñi xikundiee' ndiee' a nuu' a te ñi xaka'nu' ña'a' a ¹⁷ ka'an a ndii:

Xto'o ndu' Ndiosí, ña ka'nu' koo' chukuu' nduu' un',

te yoo un', te ñi yoo tu un', te kuaxi un'.

Taxi' ndu' ña chindani un',

sakan' ña xa' ñi natíin un' ña ndiee' koo' chukuu',

te xa' ñi xa'a' un' xa'ndia chuun' un'.

¹⁸ Te ñi nasaa' va' ne yivi' iin yivi' xini ña yo'ó,

ndisu xa' ñi xaa' kivi' ña sando'o' ña'a' un'. Te xa' ñi xaa' tu kivi' ña sana'má un' ne ñi xi'i.

Te xa n̄i xaā t̄u kivi' ñā v̄iku'un ya'vi' ne
xika' nuu' nuu' un',
ne ka'án tiakú t̄u'un un'
xiin' ne nduu' kuenta un',
xiin' s̄akuu' ne xito' ka'nu' yo'ó,
naa' ne ka'nu' nduu' ñā,
uun naa' ne nda'vi so'ó nduu' ñā,
te xā n̄i xaā t̄u kivi' ñā s̄andoñu'u' un' ne
s̄anduxín iin yivi'.

Sakan' n̄i kachi' tachi' yu'u' jaan'.

¹⁹ Sakan' te n̄i nun̄ia' yukun' Ndiosí ñā
iin' ndivi'. Te t̄ixin yukun' jaan' ndii, n̄i
x̄ini i iin' xatun' mii' naá kuento ñā n̄i
ndoó Ndiosí xiin' ne Israel. Te n̄i yi'e ñu'u'
savi', te n̄i x̄ini so'ó i tachi' yu'u', te n̄i
nde'j̄ t̄u savi' jaan', te n̄i taan', te sakan'
t̄u n̄i koyó i'in' na'nu'.

12

*S̄o'ó n̄i xaā kuaku' kua'a chiē koo'
chukuu' xiin' iin ña'a'*

¹ Sakan' te n̄i tuv̄i iin ñā n̄ia'á ndatun'
vā ndivi', suu' n̄i x̄ini i iin ña'a', ña' ni'nu'
ñu'u', te ndu'u' yoo' xa'a' a', te ndu'u' iin
corona, ñā n̄i kua'a xiin' ux̄i uv̄i ta'an
tiuun', x̄ini' a'. ² Te ña' jaan' ndii, xā
xito' kaku' si'e a'. Xa'a' a jaan' na nde'í
a', sakan' ñā u'v̄i vā xini a' ñā kaku' si'e
a' jaan'. ³ Sakan' te n̄i tuv̄i ndivi' inga
ñā n̄ia'á, suu' n̄i x̄ini i iin kuaku' kua'a
chiē vā, te ux̄a ta'an kuu' x̄ini' ri', te ux̄i
ta'an kuu' ndiki' ri', te ndu'u' iin corona
i'in x̄ini' ri' jaan'. ⁴ Te n̄i suku' su'ma' ri'
ndee chaa' ta'vi' savā tiuun' ndee' ndivi',
te n̄i sakoyó ña'a' ri' ñu'u' iin yivi'. Te n̄i
x̄ikuin kuaku' jaan' nuu' ña'a', ña' xito'
kaku' si'e jaan', te kuv̄i ndikun kaxi' ri'
si'e a' jaan' kij' tuv̄i rā. ⁵ Sakan' te n̄i
kaku' tiaā si'e a' te ka'ndiā chuun' ndiee'
rā nuu' s̄akuu' ne yivi' ndiee' iin yivi'
xiin' ñā nduu' ndee nā itun' kāa. Te n̄i
nā'in Ndiosí si'e ña' jaan' ndee nuu' a mii'
ndu'u' a nuu' tei ka'nu' a. ⁶ Te n̄i x̄inu
ñā'a' jaan' iin xaan' mii' n̄i xava'a Ndiosí
xa'a' a' mii' ichi kaa'. Te ikan' koto ña'a'
a iin mií uv̄i ciento un̄i x̄iko kivi'.

⁷ Te n̄i xa'a' yoo iin ñu'u' ndivi'. Te
ángele Miguel xiin' ángele nda'a' xa'a' a
ndii, n̄i k̄unta'an' a xiin' kuaku' jaan' xiin'
ángele nda'a' xa'a' ti' jaan'. ⁸ Ndisu n̄i
kanando kuaku' jaan' xiin' nda'a' xa'a' ri'
jaan'. Te n̄i kuv̄i kā kundu'u' ri' ndivi'. Te

n̄i kuv̄i kā t̄u kundiee nda'a' xa'a' ri' jaan'
ikan'. ⁹ Te n̄i xta'ni' kuaku' chiē vā jaan'
ndivi' xiin' nda'a' xa'a' ri'. Te n̄i namā ri'
nuu' ñu'u' iin yivi'. Te suv̄i ri' nduu' koo'
yata' iin yivi', ti' n̄ani' diablo, ñā nduu' ñā
ndiva'a, te n̄ani' t̄u ri' ñā tiin' kuachi, te
suv̄i t̄u ri' xini xa'an' s̄akuu' ne yivi' iin
yivi'.

¹⁰ Sakan' te n̄i x̄ini so'ó i iin tachi' yu'u'
ti'e' ndivi' ka'án ndii:

V̄it̄in xā n̄i xaā ñā s̄akakú Ndiosí ne nduu'
kuenta a,

te kumi' a s̄akuu' ñā ndiee',

te xa'ndia chuun' a,

te sakan' t̄u v̄it̄in xa'ndia chuun' Cristo
tiana' a kuenta a xiin' ndiee'.

Kuachi ndii xā n̄i xta'ni' Ndiosí ñā tiin'
kuachi ne ta'an' e', te n̄i skana'
ña'a' a iin yivi'.

Ñā jaan' ndii, n̄i tiin kuachi a ne jaan'
nuu' Ndiosí nduvi' xiin' ñuu.

¹¹ Te ne jaan' ndii, n̄i kanando ñā nuu' ñā
n̄i tiin kuachi ña'a' jaan'

xiin' ñā ndiee' ní' Mbee Lulu, ñā n̄i xitia
xa'a' kuachi ñā,

xiin' ñā ndixa, ñā n̄i ndiee yu'u' ñā xa'a'
a.

Te n̄i kundani kua'a' kā ñā kivi' ñuu ñā,
s̄uu' jaan' ndii n̄i sanakua'a ñā a,

te kuv̄i ñā xa'a' ñā ndixa jaan'.

¹² Sakan' na kui' n̄akuatia' vā ndo'ó, ñā
ndiee' ndivi'

te va'a vā kun̄i ndo'ó, ñā ndiee' ndivi'.

Ndisu ndo'ó, ne ndiee' nuu' ñu'u' iin yivi'
xiin' ti' ñu'u' min̄i ka'nu' ndii, kundo'ó

ya'a ndo',

sakan' ñā xā n̄i nuu' ñā ndiva'a mii' ndiee'
ndo'.

Te xi'é xava'a a, sakan' ñā xini a ñā ndee
ndia'vi' kivi' yoo nuu' a te koo a
ñāa'.

N̄i kachi a.

¹³ Te kij' n̄i x̄ini kuaku' jaan' ñā n̄i
xta'ni' ri' ndivi', te n̄i namā ri' nuu' ñu'u'
iin yivi' ndii, n̄i xa'a' ndikun ri' ña'a' ña'
n̄i tuv̄i tiaā si'e jaan'.

¹⁴ Ndisu ña'a' jaan'
ndii, n̄i nat̄in a' uv̄i ta'an ndixin na'nu'
ndee naa ndixin iin tasu' chiē vā, te kuv̄i

kuta'nu a', te xaa a' mii' ichi kaa' mii'
xika' nuu' kuaku' jaan', te ikan' koto ña'a'

Ndiosí un̄i kuiya yoso' sava. ¹⁵ Sakan'
te n̄i xatiā kuaku' jaan' kua'a' vā tikui'

xiin' yu'u' ri' ndee n̄i xkoo iin itiā ka'nu'

va xata' ña'a' jaan', ndiani te na'in ra' ña' jaan'. ¹⁶ Ndisu ñu'u' ni chindiee' ña'a' jaan', sakan' ña ni nunja' a, te ni ko'ni tikui itja, te' ni xatja kuaku' jaan'. ¹⁷ Sakan' naa' ni nasaa' xava'a ka kuaku' jaan' ni xini ri' ña'a' jaan', te ni keta ri' ikan' te kua'an kunta'an' ri' xiin' sjani' ña' jaan', ne kandixa' ña ka'an chuun' Ndiosí, te xika' ndaku tu nja nuu' ña ni ndiee' yu'u' Jesús.

13

So'q ni xaq uvi ta'an ti' nja'a

¹ Te ni xikuijn kuaku' jaan' yu'u' mjni ka'nu'. Te ni xini i keta' iin ti' iyo va kaa' mjni ka'nu' jaan', te yoo uxá ta'an xini' ri', te yoo tu uxí ta'an ndiki' ri', te ndu'u' iin corona nuu' i'in ndiki' ri' jaan', te yoso' tu iin kivi' ña kanja'a xa'a' Ndiosí i'in xini' ri'. ² Te ti' ni xini i jaan' ndii, naa kaa' ndika'a kaa' ri'. Te xa'a' ri' ndii, naa iin' xa'a' oso iin' a, te yu'u' ri' ndii, naa kaa' yu'u' león kaa' a. Te kuaku' ndii, ni taxi ri' ña ndiee' ri' nuu' ti' jaan' xiin' mii' xa'ndia chuun' ri', te ni taxi tu ri' kua'a' ndiee' ti' jaan'. ³ Te ni xini i ña kua'a' xava'a ni tuxu'vi iin xini' ti' iyo va kaa' jaan', ndee chaa' kuví ri'. Ndisu ni nda'a ri', te ni nandaní va sakuu' ne yivi' iin yivi' xikundikún nja xata' ti' jaan'. ⁴ Te ni xaka'nu' sakuu' nja kuaku', ti' ni taxi ndiee' ti' iyo va kaa' jaan', te ni xaka'nu' tu nja ti' iyo va kaa' jaan' ka'an nja ndii:

—Ndiee' koo' chukuu' ti' iyo va kaa' kaa'. Te koo' ndee iin ña kuví kanando ña'a' —ni kachí nja.

⁵ Te ti' iyo va kaa' jaan' ndii, ni natijn ri' ndiee' ña ka'an ñu'ñu' ri' xa'a' mji' ri', te kanja'a ri' xa'a' Ndiosí. Te ni natijn tu ri' ndiee' te saa ri' ndee ka ña kuní ri' nuu' ñu'u' iin yivi' uvi xiko uvi yoo'. ⁶ Sakan' na ni xa'a' kanja'a ri' xa'a' Ndiosí, xiin' xa'a' kivi' a, te ni kanja'a tu ri' xa'a' mii' ndu'u' a ndivi', xiin' xa'a' sakuu' ña ndiee' ndivi' jaan'. ⁷ Te ni natijn ri' ndiee' te kunta'an' ri' xiin' ne nduu' kuenta Ndiosí, te kanando ña'a' ri'. Te ni natijn tu ri' ndiee' nuu' ti'vi' chie, xiin' nuu' ñuu' ka'nu' xiin' nda'a' a, xiin' nuu' ne yoo tu'un mji', xiin' nuu' sakuu' nuu' ne yivi'.

⁸ Te sakuu' ne ndee kij' ni kua'a' iin yivi' ni

xikoso' kivi' nja nuu' tutu mii' yoso' kivi' ne kumi' kivi' ñuu' ña koo' kivi' ndi'i' ndii, ni xaka'nu' nja ti' iyo va kaa' jaan'. Tutu jaan' ndii, kuenta Mbee Lulu, ña ni xitja nii' xa'a' kuachí e', nduu' a. ⁹ Na taxi so'q sakuu' ndo'ó, ne yoo so'q. ¹⁰ Te naa' yoo ka taxi' Ndiosí ña saviku'un ña'a' te yivi' ndii, suu' saviku'un ña'a' ra. Te yoo ka taxi' Ndiosí ña ka'ni' ña'a' te yivi' ndii, suu' ka'ni' ña'a' ra. Xa'a' kaa' na kuní a ña kundieni yoo', ne nduu' kuenta a, te kaka' ndaku e' ichi' a.

¹¹ Sakan' te ni xini i keta' inga ti' iyo va kaa' tixin ñu'u'. Te yoo uvi ta'an ndiki' ri' naa iin' ndiki' iin mbee iin' a. Ndisu ka'an ti' jaan' ndee naa ka'an iin kuaku'. ¹² Te kumi' ti' jaan' sakuu' ndiee' ti' iyo va kaa', ti' nuu', te xaa' ri' chuun' nuu' ti' nuu' jaan'. Te kaviko' u'vi ri' ne yivi' iin yivi' ña saka'nu' nja ti' nuu', ti' ni nda'a xini' mii' ni tuxu'vi xava'a jaan'. ¹³ Te ni xaa tu ti' uvi jaan' ki'in' chuun' ka'nu' koo' chukuu' nuu' ne yivi', ndee ñu'u' ni kiee ndivi' ni xaa ri', te ni koyo a nuu' ñu'u' iin yivi' nuu' ne yivi'. ¹⁴ Te ni xini xa'an' ri' ne yivi' iin yivi' xiin' chuun' ka'nu', ña ni natijn ri' ndiee', te saa ri' nuu' ti' nuu' jaan'. Te ni ka'an chuun' ri' xiin' ne jaan' ña kasa'a nja iin ña niania' ti' nuu' jaan', ti' ndee chaa' kuví kuii xiin' ichi, ndisu ni xi'i ri'. ¹⁵ Te ni natijn ti' uvi jaan' ña ndiee' te satiaku ri' ña niania' ti' nuu' jaan', te ndee kuví ka'an a, te ka'an chuun' a te kuví sakuu' ne xiin' saka'nu' ña'a'. ¹⁶ Te ni kaviko' tu ri' sakuu' nuu' ne yivi' ña natijn nja iin tuni nda'a' kua'a nja uun ti'e' nja. Naa' ne ka'nu' nduu' nja uun naa' ne nda'vi so'q nduu' nja, naa' ne vika' nduu' nja uun naa' ne nda'vi kuu' nduu' nja, naa' ne xika' ndika' nduu' nja uun naa' ne xiko' ni'i' iin xto'q nduu' nja. ¹⁷ Te naa' koo' tuni jaan' kumi' nja ndii, kuví sata' nja ni ndee kuví tu xiko' ndee iin nja ña'a. Süu' jaan' ndii ne kumi' tuni jaan' ña nduu' kivi' ti' iyo va kaa' jaan' uun número kivi' ri' kuítí kuví saa ña jaan'. ¹⁸ Ña xini tuni ña taxi' Ndiosí kuní te kuví kundani e' ña yo'q'. Yoo ka kumi' ña xini tuni jaan' ndii, na tava' nja kuenta te kuní nja saa keta' número ti' jaan'. Te número ri' jaan' ndii, ndee naa

jin número te yivi' nduu' a. Inu ciento uni xiko inu nduu' a.

14

Xita' te ciento uvi xiko kumi' mii' nuu' Ndiosí xiin' nuu' Mbee Lulu

¹ Sakan' te ni xini i iin' na nduu' Mbee Lulu jaan' xini' iku' Sión. Te ita' tu ciento uvi xiko kumi' mii' te yivi' xiin' a. Te jaan' ndii, yoso' kivi' Mbee Lulu jaan' xiin' kivi' yuva' a ti'e' ra'. ² Te ni xini so'o i iin' tachi' yu'u' ti'e' va na kieve' ndivi', ndee' naa tisó kua'an kua'a' va tikui, uun ndee' naa ni' nde'í savi' vi' ni' a. Te tachi' yu'u' jaan' ndii, ndusu a ndee' naa kii' xandaa' kua'a' koo' chukuu' ne yivi' nuu' na nani' arpa. ³ Te xita' te jaan' jin yaa xaa' nuu' a mii' xa'ndia chuun' Ndiosí, xiin' nuu' kumi' saa' na tiaku, te sakan' tu nuu' na xixa jaan'. Koo' xachi' na ni kuvi kata yaa jaan'. Süu' jaan' ndii te ciento uvi xiko kumi' mii' te xa ni sakakú Ndiosí nuu' nu'u' jin yivi' jaan' kuvti' kuvi xita' a. ⁴ Te te jaan' ndii, ni sativi' xiin' mii' ra xiin' na'a, sakan' na ni tondia ra na'a'. Te ndikun ra Mbee Lulu jaan' mii' ka kua'an a. Te ni sakakú na'a' Ndiosí tein ne yivi' jin yivi' te kunduu ra ndee' naa tumanj' nuu' nditia a xiin' nditia Mbee Lulu jaan'. ⁵ Te ni ndee' ni ka'an tu ra tun vixi. Te te ndoo nduu' ra nuu' Ndiosí.

Taxi' uni ta'an ángele tu'un Ndiosí nuu' ne yivi'

⁶ Te ni xini i ta'nu' inga ángele sukun va ndivi', na ni' tu'un va'a, na yoo ndee' ndi'i' ni kivi'. Te ka'an ndoso' a na jaan' nuu' ne ndiee' nuu' nu'u' jin yivi'. Naa kuu' nuu' sakuu' nuu' ne yivi', xiin' nuu' ne nduu' ti'vi' chie, xiin' nuu' ne yoo tu'un mii', xiin' nuu' ka'nu' xiin' nda'a' a. ⁷ Te ti'e' ka'an a ndii:

—Kuyi'vi ndo' Ndiosí, te koto ka'nu' ndo' a. Sakan' na xa ni xaa kivi' na sana'má a ne yivi'. Sakan' na kuii' saka'nu' ndo' na jaan', na ni xa'a ndivi', xiin' nuu' jin yivi', xiin' minj' ka'nu', xiin' tikoyo' —ni kachi ángele jaan'.

⁸ Sakan' te ni ndikun na'a' ángele na uvi ka'an a ndii:

—Xa ni nduxin nuu' ka'nu' Babilonia, xa ni nduxin a. Sakan' na ne ni ndiee' nuu'

jaan' ni sativi' sakuu' ne ndiee' jin yivi' xa'a' a na xaa' na ndee' naa xaa' jin na'a', na' xiin, na' künj' viko ni'i' xiin' mii' nuu' na jaan' —ni kachi a.

⁹ Sakan' te ni ndikun tu ángele na uni ka'an ti'e' a ndii:

—Yoo ka saka'nu' ti' iyo va kaa' jaan', xiin' na niania' ri', te natjin na tunj' ri' ti'e' na uun nda'a' na ndii, ¹⁰ kuni a na ko'o na vino uva, te' nduu' na xi'e' va Ndiosí xini a ne jaan'. Sakan' na katia na xi'e' a jaan' xata' ne jaan', te kundoo' ndiee' va na xiin' nu'u', xiin' azufre nuu' ángele, na xika' nuu' nuu' a, te kundoo' tu na nuu' Mbee Lulu jaan'. ¹¹ Te nu'ma, na kieve' mii' nu'u' na tundo'o' jaan' ndii, kieve' te kieve' a ndee' ndi'i' ni kivi'. Sakan' na ni xaka'nu' na ti' iyo va kaa' jaan' xiin' na niania' ri', te ni natjin tu na tunj' kivi' ri'. Te koo' kivi' ndiee' na nduvi' xiin' mii' nuu' tundo'o' jaan'. ¹² Xa'a' a kaa' na kuni a na kundieni yoo' ne nduu' kuenta a, ne saxinu' na ka'an chuun' Ndiosí, te xika' ni' e' ichi' Jesús —ni kachi ángele na uni jaan'.

¹³ Te ni xini so'o i iin' tachi' yu'u' na keta' ndee' ndivi' ka'an xiin' i ndii:

—Ke'i un' na yo'o': “Ndee vitin, te ndee amaa ka ndii, sañu'u' va xto'o e' ne xika' nuu' nuu' a ndee' kuvi na” —ni kachi tachi' yu'u' jaan'.

Te ni ka'an Espiritu ndii:

—Na ndaku nduu' a. Nandiee' na nuu' chuun vie, na ni xaa na, kuachi ndii kiee va'a na xa'a' chuun va'a na ni xaa na —ni kachi Espiritu.

Nakaya ángele na savi' nuu' nu'u' jin yivi' trigo xiin' uva

¹⁴ Te ni xito i, te ni xini i jin viko' yaa. Te nuu' viko' jaan' ndu'u' jin na kaa' ndee' naa na nduu' tu te yivi'. Te ndu'u' jin corona oro xini' a. Te tiin' a jin ichi' ki'i' xiin' va. ¹⁵ Sakan' te ni keta inga ángele yukun' na iin' ndivi', te ti'e' ka'an a xiin' na ndu'u' nuu' viko' jaan' ndii:

—Xa'a' kii' un' ka'ndia un' na savi' xiin' ichi' ki'i' un' naa', sakan' na xa xixa na savi' nuu' nu'u' jin yivi' te xa ni xaa kivi' na nakaya un' —ni kachi ángele jaan' xiin' a.

16 Sakan' te ni xa'ndia ña ndu'u' nuu' viko' xiin' ichi ki'i' a ña savi' jaan' nuu' ñu'u' iin yivi', te ni nakaya ña'a' a.

17 Sakan' te ni xini i ni keta inga ángele yukun' ña iin' ndivi'. Te ni'i' tu a jaan' iin ichi ki'i' xiin' va. 18 Te ni keta ka inga ángele nuu' a mii' nasoko' ne yivi' ña'a' nuu' Ndiosí. Te kumi' ña jaan' ndiee' nuu' ñu'u'. Te ti'e' va ni ka'an a xiin' ángele ña tiin' ichi ki'i' xiin' jaan' ndii:

—Xiin' ichi un' ñaa' ka'ndia un' i'in yutu uva xa'a' ña tata iin yivi', sakan' ña xa ni xixa uva jaan' —ni kachi ángele jaan'.

19 Ikan' te ni xa'a' ángele jaan' xa'ndia a yutu uva jaan' xiin' ichi ki'i' a jaan' nuu' ñu'u' iin yivi', te ko'ni ña'a' a mii' xe'ni ña'a' a, ña nduu' ña xi'é va Ndiosí. 20 Te ni xe'ni ángele jaan' uva jaan' nuu' ñuu, te kij' ni xe'ni ña'a' a ndii, ni kiee kua'a' níi', te ni kaa a ndee yatín yu'u' iin kuei, te ni kiku a yatin' uní ciento kilómetro.

15

Uxa ta'an ángele ña ni'i' uxá ta'an kui'e ña so'o' ndi'i'

1 Ikan' te ni xini i ndivi' inga ña nia'a' ka'nu' koo' chukuu' ña sanandaní yoó ka. Ni yoó uxá ta'an ángele, te ni'i' a uxá ta'an kui'e ña so'o' ndi'i', te xiin' ña jaan' saxinu Ndiosí ña xi'é a xini a ne yivi'. 2 Ni xini tu i kandu'u' iin ña kaa' ndee naa mjiní chie, te tuvi' kaxi' a ndee naa yuu' tata, te ndee naa kiee' ñu'u' nuu' a. Te ni xini tu i ne ni kanando nuu' ti' iyo va kaa' jaan', xiin' ña niania' ri', te ni natiin tu ña número kivi' ri'. Te ne jaan' ndii, ita' ña nuu' mjiní jaan' tiin' i'in ña ñuu' ña nani' arpa, ña ni taxí Ndiosí nda'a' ña. 3 Te xita' ña yaa ña ni xita Moisés, te ni xika nuu' nuu' Ndiosí, te nduu' tu a yaa Mbee Lulu. Ka'an ña ndii:

Xto'o' ndu Ndiosí, ña ka'nu' koo' chukuu' nduu' un',

Ña ka'nu' va nduu' ña xaa' un', te ndatun' va a.

Ña ndaku va nduu' ichi' un', te ña ndixa nduu' a.

Te xa'ndia chuun' nuu' ne yivi' iin yivi' nduu' un'.

4 Te kuni' a ña kuyi'vi sakuu' ne yivi' yo'ó,

te koto ka'nu' ña yo'ó, Ndiosí kua'a.

Kuachi ndii iin ndaa' yo'ó kuiti' nduu' ña ndoo ndi'i,

xa'a' a jaan' na sakuu' ne yivi' iin yivi' kixin nuu' un', te saka'nu' ña yo'ó,

sakan' ña ni nia'a' un' ña xachuun' ndaku va un'.

Yaa jaan' xita' ne jaan'.

5 Ndi'i jaan', te ni xito i, te ni xini i ña ni nunia' yukun' toto ña iin' ndivi', mii' iin' ña nia'a' ña ni taxí Ndiosí kuento a xa'a' ña saa a xa'a' e'. 6 Te tixin yukun' jaan' ni kiee uxá saa' ángele ni'i' a uxá ta'an kui'e jaan'. Te ángele jaan' ndii, ni'nu' a toto yaa nani' xiñu. Te kanu' iin toto ña ni ku'a' xiin' yu'va oro tia'ni a.

7 Sakan' te ni taxí iin ña tiaku, ña kumi' jaan', nda'a' i'in ángele jaan' iin ko'o' oro ña ñu'u' chitu' vi' ña xi'é va Ndiosí, ña yoo tiaku ndee ndi'i' ni kivi'. 8 Te ni chitu' va tixin yukun' jaan' xiin' ñu'ma ña ni kiee mii' nia'a' ña ka'nu' Ndiosí xiin' ña ndiee' a. Te koo' kuvi ndi'vi tixin yukun' jaan' xa'a' ñu'ma jaan' ndee ndi'i' xaxa' uxá saa' ángele jaan' uxá saa' kui'e jaan'.

16

So'o' ni xaa a kij' ni xatia uxá saa' ángele jaan' ña ñu'u' ko'o' a

1 Sakan' te ni xini so'o' i iin tachi' yu'u' ti'e' ña ni keta tixin yukun' jaan'. Te ni ka'an a xiin' uxá saa' ángele jaan' ndii:

—Kua'an ndo' te katia ndo' ña xi'é Ndiosí, ña ñu'u' ko'o' ñaa', nuu' ñu'u' iin yivi' —ni kachi tachi' yu'u' jaan'.

2 Te ni xa'an ángele ña iin, te ni xatia a ña ñu'u' ko'o' a nuu' ñu'u' iin yivi'. Ña jaan' na kuii' ni kiee ta'a xatu ña kini va iin' iin' ne ni natiin tuni ti' iyo va kaa' jaan', te ni xaka'nu' ña ña niania' ri'.

3 Te ni xa'an ángele ña uvi, te ni xatia a ña ñu'u' ko'o' a nuu' mjiní ka'nu'. Ña jaan' na kuii' ni nandu'u' ra' níi' ne ni xi'i, te ni xi'i sakuu' ti' ñu'u' tikui jaan'.

4 Te ni xa'an ángele ña uní, te ni xatia a ña ñu'u' ko'o' a nuu' sakuu' itia xiin' sakuu' tiko'yo'. Ña jaan' na kuii' ni nandu'u' tu te jaan' níi'. 5 Sakan' te ni xini so'o' i ka'an ángele ña xito' tikui iin yivi' ndii:

—Tákui'e, ña ndaku nduu' un', te yoo un', te ni yoo un', ña ndoo ndi'i nduu' un', sakan' ña katun' ndaku un' ne kaa' kiji' xaa' un' ña kaa'. ⁶ Kuachi ndii ne kaa' ni xatija ní' ne nduu' kuenta un' xiin' ní' ne ni ka'an tiakú tu'un un'. Sakan' na kuii' taxi' un' ní' ko'o ña. Sakan' ña xata'an ña natiin' ña tundo'o' kaa' —ni kachi ángele xiin' a.

⁷ Sakan' te ni xini so'o tu i inga tachi' yu'u' ña ni keta mii' nasoko' ne yivi' ña'a nuu' Ndiosí ka'an a ndii:

—Xto'o ndu Ndiosí, ña ka'nu' koo' chukuu' nduu' un', te ña ndixa xiin' ña ndaku xaa' un' kiji' sana'má un' ne jaan' —ni kachi a.

⁸ Te ni xa'an ángele ña kumi', te ni xatija a ña ñu'u' ko'o' a nuu' ñu'u'. Ña jaan' na kuii' ni xa'a' xa'mi' a ne yivi' iin yivi' xiin' ñu'u' a. ⁹ Te sakuu' ne ni xixi xiin' ñu'u' ña i'ni' va jaan' ndii, ni kanja'a ña xa'a' Ndiosí, ña kumi' ndiee' nuu' kui'e jaan', te ni nama ña nimá ña te saka'nu' ña'a' ña.

¹⁰ Te ni xa'an ángele ña u'un, te ni xatija a ña ñu'u' ko'o' a nuu' a mii' xa'ndia chuun' ti' iyo va kaa' jaan'. Ña jaan' na kuii' ni kuy iin yavi' mii' xa'ndia chuun' ti' jaan'. Te ni xaxi'i' ne yivi' yaa' ña xa'a' ña u'vi ndo'o' ña. ¹¹ Te ni kanja'a ña xa'a' Ndiosí ndu'u' ndivi' xa'a' ña u'vi ndo'o' ña xiin' xa'a' ta'a jaan'. Ndisu ni nama ña nimá ña te nakoo ña ña ña'a' ña xaa' ña.

¹² Te ni xa'an ángele ña iñu, te ni xatija a ña ñu'u' ko'o' a itia ka'nu' ña nani' Éufrates. Ña jaan' na kuii' ni ndoko tikui itia jaan', te kuvj xka'ndia te xa'ndia chuun' kuu' nuu' xiin' te xiin' ra ikan', te kuaxi mii' keta' ñu'u'. ¹³ Sakan' te ni xini i unj ta'an espíritu kiji, ña iin' ndee naa sa'va, kiee' a yu'u' kuaku' jaan', xiin' yu'u' ti' iyo va kaa', ti' kuu' nuu', xiin' yu'u' te ka'an tiakú tun vixi. ¹⁴ Te espíritu kiji jaan' ndii, ña ndiva'a nduu' a, te yoo ndiee' a te xaa' a chuun ka'nu'. Te kua'an a nuu' sakuu' ne xa'ndia chuun' kuu' nuu', ne ndiee' kanii' iin yivi', te sanduiin' a ne jaan', te kunta'an' ña xiin' Ndiosí, ña ka'nu' koo' chukuu', kivi' chie so'o' ndi'i'.

¹⁵ Ka'an xto'o e' ndii: “Chuun xa'a' va ndo', yu'u' ndii, kixin i kiji' koo' a naá nimá ndo' ndee naa xaa' te kui'na'. Te sañu'u' va Ndiosí ne xito' xiin' mii', te yoo tu'va ña xiin' toto ña, koto ka kaka iin' vichi' ña, te kuchani ña nuu' ne yivi'”, kachi a.

¹⁶ Te ni kaya espíritu kiji jaan' te xa'ndia chuun' jaan' iin xaan' mii' nani' Armagedón xiin' tu'un hebreo.

¹⁷ Sakan' te ni xatija ángele, ña uxa, ña ñu'u' ko'o' a tein tachi'. Sakan' te ni ka'an ti'e' iin tachi' yu'u' ña keta' nuu' tei ka'nu' tun' iin' tixin yukun' ña iin' ndivi' ndii:

—Xa ni xinu a —ni kachi a.

¹⁸ Sakan' te ni kiee ñu'u' savi' ndiee' va, te ni ka'an ki'in' tachi' yu'u', te ti'e' va ni nde'i savi', te sakan' tu ndiee' xava'a ni taan ñu'u' iin yivi'. Te koo' kivi' ni taan saa ni taan kivi' jaan' ndee kiji' ni xikoo ne yivi' iin yivi'. ¹⁹ Sakan' na ni ndata' ñuu ka'nu' unj ta'an tu'un', te ni ndoñu'u' sakuu' ñuu ña yoo nuu' ñu'u' iin yivi'. Te ni naka'an' tu Ndiosí xa'a' ñuu ka'nu' Babilonia te sako'o' ndi'i a ne jaan' vino, te' ka'an ndiaa xa'a' tundo'o' ña sando'o' a ne jaan' xa'a' ña xi'é va a xini ña'a' a. ²⁰ Te ni ndoñu'u' tu sakuu' ñu'u' ña ñu'u' i'nu ma'in' mini ka'nu', xiin' sakuu' iku' ña ita' nuu' ñu'u'. ²¹ Te ndee ndivi' ni kiee kua'a' va i'in' na'nu' ña vie ndee uvi xiko kilo, te ni koyo a siki' ne yivi', ndisu ni kanja'a ndi'i ña xa'a' Ndiosí xa'a' tundo'o' chie ña sando'o' ña'a' a jaan', sakan' ña iin tundo'o' kiji va nduu' a.

17

Yo'o' ka'an iin ángele ndee ña kuni kachi a ña ni xini Juan yoso' iin ña'a' kochi' kua'a' iyo va kaa'

¹ Sakan' te ni kuyatin iin ángele ña ndiaka' ta'an' xiin' ña uxa ta'an ña ni ni'i ko'o' jaan', te ni ka'an a xiin' i ndii:

—To'o' xiin' i, te nia'a' i yo'ó ndee nuu' tundo'o' sando'o' Ndiosí ña'a', ña ka'nu', ña xiin, te ndu'u' a nuu' kua'a' tikui. ² Te ña jaan' ni nduu' musa sakuu' te xa'ndia chuun' kuu' nuu' nuu' ne yivi' iin yivi'. Te ne yivi' iin yivi' ndii, ndee naa ne xini nduu' ña xa'a' a ña ni xaa ña ña xiin naa ña xaa' ña jaan' —ni kachi ángele jaan'.

³ Sakan' te ni nia'a Espiritu iin ña satuví nuu' i, ña ndiaka' ángele jaan' yu'u ndee ni xaa ndu iin xaan' mii' ichi kaa'. Te ni xini i iin ña'a' ña' yoso' iin ti' kua'a ndukun' iyo va kaa'. Te ti' jaan' ndii, yoso' kanii' iin' ri' kua'a' kivi' ña kanja'a xa'a' Ndiosí. Te yoo uxá ta'an xini' ri', te yoo tu uxí ta'an ndiki' ri'. ⁴ Te ña'a' jaan' ndii, ni'nu' a' toto ndukun' xiin' ña kua'a ndukun'. Te tití a' xiin' ña kua'a xiin' oro, xiin' kua'a' nuu' yuu' xiñu ña ndiaa ya'vi' koo' chukuu', xiin' yuu' yi'é, xiin' ña nani' perla. Te ni'i' a' iin yaxin' ña ni kua'a xiin' oro mii' ñu'u' kua'a' ña ñja'a xiin' ña kiji iin', ña nduu' ña xiin' ña ni xaa a' xiin' ne yivi'. ⁵ Te yoso' iin kivi' si'e ti'e' a' ka'an a' ndii: "Ka'nu' va nduu' ñuu Babilonia, te nduu' a' si'i' sakuu' ña'a' ña' xiko' xiin' mii', te kandu'u' a' xiin' te yivi'. Te nduu' a' xa'ndu sakuu' kuachi ña kiji iin' ña xaa' ne yivi' iin yivi'", kivi' jaan' yoso' ti'e' a'. ⁶ Te ni xini i ña xini ña'a' jaan' xiin' ní' ne nduu' kuenta Ndiosí, xiin' ní' ne ni xi'i' xa'a' a' ña ni ndiee yu'u' va ña xa'a' Jesús. Te kij' ni xini ña'a' i ndii, ni nandaní xava'a' i.

⁷ Te ni ka'an ángele jaan' xiin' i ndii:

—Nandaní un'. Yu'u sakuni' yo'ó ña si'e xa'a' ña'a' kaa' xiin' xa'a' ti' iyo va kaa', ti' yoso' a' kaa', ti' kumi' uxá ta'an xini' xini uxí ta'an ndiki'. ⁸ Te ti' iyo va kaa', ti' ni xini un' jaan' ndii, ni yoo ri', ndisu vitin ndii, koo' ka ri', te xa xito' keta kuii ni tukuu ri' yavi kunu va jaan', te ku'un ri' mii' ndoñu'u' ri'. Te sakuu' ne ndee kij' ni kua'a iin yivi' ni xikoso' kivi' ña nuu' tutu mii' yoso' kivi' ne kumi' kivi' ñuu ña koo' kivi' ndi'i' ndii, nandaní va ña kij' kuni ña ti' jaan', sakan' ña ni yoo ri', te koo' ri' vitin, ndisu tuví ka ri'. ⁹ Ña xini tuní kuni te kuví kundani e' ña yo'ó'. Uxa ta'an xini' ti' jaan' ndii, ka'an ndiaa a' xa'a' uxá ta'an xiki' mii' ndu'u' ña'a' jaan', ¹⁰ te ka'an ndiaa tu uxá ta'an xini' jaan' xa'a' uxá ta'an te xa'ndia chuun' kuu' nuu'. U'un ta'an te xa'ndia chuun' jaan' ndii, xa ni xi'i' ra, te iin ra xa'ndia chuun' ka vitin, te inga ra ndii, tia'an kixin ra. Ndisu kij' kixin te jaan' ndii, iin xa'a' kuiti' ka'ndia chuun' ra. ¹¹ Te ti' iyo va kaa' jaan', ti' ni yoo, ndisu koo' ri' vitin ndii, ka'an ndiaa a'

xa'a' iin te ka'ndia chuun' te unja, ndisu iin nduu' ra xiin' te uxá ta'an jaan'. Te ku'un ra, te ndoñu'u' ra. ¹² Te ndiki', ña uxí ta'an ña ni xini un' jaan' ndii, ka'an ndiaa a' xa'a' te uxí ta'an te tia'an ka'ndia chuun' kuu' nuu'. Ndisu natin ra ndiee' te ka'ndia chuun' inga' ra xiin' ti' jaan' iin xa'a' sie kuiti'. ¹³ Te nduujin kuento te jaan' ña taxi ra ña ndiee' ra xiin' ndiee' ra nuu' ti' jaan'. ¹⁴ Te ti' jaan' xiin' te jaan' ndii, kuun ta'an' ra xiin' Mbee Lulu, ndisu kanando Mbee Lulu jaan' xiin' ne ndikun' ichi' a' nuu' ti' jaan', sakan' ña xto'o ka'nu' ka'nduu' a' te sakan' sakuu' xto'o, te ña ka'nu' ka'nduu' tu a' te sakan' sakuu' te xa'ndia chuun' kuu' nuu'. Te ne ndikun' ichi' a' nduu' ne ni kana Ndiosí, ne ni nakaxin a' te xika' ndaku ña nuu' a' —ni kachi ángele jaan' xiin' i.

¹⁵ Te ni ka'an tu ángele jaan' xiin' i ndii:

—Te tikui, te' ni xini un' mii' kandu'u' ña'a' ña' xiko' xiin' mii' jaan' ndii, ka'an ndiaa ra' xa'a' sakuu' ñuu ka'nu' xiin' nda'a' a', xiin' xa'a' ne kua'a' koo' chukuu' ne ndiee' iin yivi', xiin' xa'a' sakuu' nuu' ne yivi', xiin' xa'a' sakuu' ne yoo tu'un mii'. ¹⁶ Te ti' iyo va kaa' jaan' xiin' uxí ta'an ndiki' ri', ña ni xini un' jaan' ndii, kundasi' a' ña'a' ña' xiko' xiin' mii' jaan'. Te sakui'na' a' sakuu' ña nduu' kuenta a', te tava' a' toto a' ndee kuu iin' vichi' a'. Te kaxi' a' ñu'u' nde'i' a', te kamí a' ña' jaan' xiin' ñu'u'. ¹⁷ Kuachi ndii mii' Ndiosí ni saka'an nimá ña jaan' te saa a' ña ni chituní Ndiosí. Sakan' na kuii' nakujin yu'u' a' ña taxi a' ña ndiee' a' nuu' ti' jaan' ndee xinu ña ka'an tu'un Ndiosí. ¹⁸ Te ña'a' jaan' ndii, ka'an ndiaa a' xa'a' ñuu ka'nu', mii' yoo te xa'ndia chuun' kuu' nuu' nuu' i'in te xa'ndia chuun' kuu' nuu' nuu' ne yivi' iin yivi'.

18

So'ó saa a' kij' ndoñu'u' ñuu Babilonia

¹ Te kij' ndi'i' ni xini i ña jaan' ndii, ni xini i ña kuaxi nuu inga ángele ndiee' koo' chukuu' ndivi', te ni yi'e kanii' iin yivi' ni xaa ña ndatun' a' jaan'. ² Te ti'e' va ni ka'an a' ndii:

—iXa ni nduxin ñuu ka'nu' Babilonia, xa ni nduxin a! Te vitin ndii mii' ndiee' ña ndiva'a ni nandu'u' a, te ni nandu'u'

tụ a mii' ñu'u' espíritu ña ndi'va'a jaan'. Te ni nandu'u ni tụ a mii' ndiee' sakuu' nuu' saa kin'i va iin', ti' ndasi' e' kaxi' e'.³ Ni sanduxin' Ndiosí ne ndiee' ñuu jaan', kuach'i ndii suvi' nja ni xaa sakan', te ni xaa sakuu' ne yivi' iin yivi' sakuu' nuu' ña xiin'. Sakan' ña ndee naa ni sako'o' ne jaan' ne yivi' jaan' vino xatu va, te ni xini va nja xiin' ne jaan'. Te sakan' tụ sakuu' te xa'ndia chuun' kuu' nuu' nuu' ne yivi' iin yivi' ndii, ni xaa ra ña xiin' xiin' ne ñuu jaan', sakan' ña ni ndu'jin ra xiin' ne jaan' xiin' kuach'i ña xaa' nja. Te sakuu' ne naxiko' ña'a iin yivi' ndii, ni kuvika' va nja ni xaa ne ñuu jaan' xa'a' a ña ni xa'ni' ndii' ne jaan' xu'un' xa'a' a ña kuni koo ndatun' nja —ni kachi' ángele jaan'.

⁴ Sakan' te ni xini so' o' i tuku' tachi' yu'u' ña ni keta' ndivi' ka'an a ndii:

—Ne kua'a i, kije' ndo' ñuu Babilonia ñaa', te saa ndo' kuach'i ña xaa' ne jaan' te sando'o' tu i ndo'ó xiin' tundo'o' chie ña nat'in ne jaan'.⁵ Kuach'i ndii xa kua'a' va kuach'i ni xaa nja, te ndee ndivi' mii' ndu'u' Ndiosí ni naxaa a. Te xa ni xaa kivi' ña sando'o' ña'a' a xa'a' sakuu' kuach'i nja jaan'.⁶ Sakan' na kuu', saa nii' ni xaa nja xiin' ne yivi' ndii, nii' sakan' na kundo'o' nja. Te na nacha'vi nja saa nii' ni xaa nja ña nja'a. Na kutu' kati'i' yaxin' mii' nja xiin' te' uva va saa nii' ni xaa nja ña nja'a jaan'.⁷ Saa nii' kua'a' ni xika ñuñu' ne jaan', xiin' saa nii' kua'a' ni xika sii' nja'a nja ndii, nii' sakan' na kundo'o' u'vi' nja, te nii' sakan' tu na kuaku u'vi' nja. Sakan' ña ka'an ne jaan' xiin' nimá nja ndii: “Xa'ndia chuun' e' nuu' sakuu' ne ndiee' iin yivi' ndee naa iin te xa'ndia chuun' kuu' nuu', te kuasa' tu ndo'o' e' ndee naa iin ña' kuaan', te ni ndee koo' tu kivi' kusuchi' ini e'”, kachi nja xiin' nimá nja.⁸ Xa'a' a jaan' na iin xaa ki'i' kujiti' sakuu' ña kundo'o' nja, koo ña kivi' nja, koo tu ña kusuchi' ini nja, te koo ni tu soko, te koko tu ñuu nja. Sakan' ña xto'o' e' Ndiosí, ña sana'má ña'a' ndii, ndiee' koo' chukuu' a.

⁹ Te kij' kun'i te xa'ndia chuun' kuu' nuu' nuu' ne yivi' iin yivi' ñu'ma ña xixi' ñuu Babilonia jaan' ndii, kusuchi' va ini ra, te kuaku u'vi' tu ra. Sakan' ña ni xaa te jaan' kuach'i ka'an ñuu jaan', te ni xika

sii' nja'a tu ra ikan'.¹⁰ Te xa'a' a ña yi'vi ra kundo'o' na ra xiin' ñuu jaan' ndii, ndee ndoso' kujita ra, te ka'an ra ndii:

—Xa nda'vi, xa nda'vi kuu' ne ndiee' ñuu ka'nu' Babilonia kaa', ñuu ne ni kumi' ña ndiee'. Iin ni xaa ki'i' kujiti' ña ni sando'o' ña'a' Ndiosí —kachi' ra.

¹¹ Te ne naxiko' ña'a iin yivi' ndii, kusuchi' tu ini nja, te kuaku u'vi' tu nja xa'a' ne ni ndiee' ñuu jaan', sakan' ña koo' ka ne sata' kua'a' ña'a' ña ya'vi ña xiko' nja,¹² naa kuu' oro, xiin' plata, xiin' kua'a' nuu' yuu' xiñu ña ndiaa ya'vi', xiin' yuu' yi'é ña nani' perla. Naa kuu' ki'in' nuu' toto ndatun' va, naa kuu' toto yaa va, xiin' toto ndukun', xiin' toto kua'a' ndukun', xiin' toto ya'vi' va ña nani' seda. Te koo' ka ne sata' tu kua'a' ña'a' ña ya'vi' ña xiko' nja, naa kuu' vitu' xavixin', xiin' sakuu' ña'a' ña kua'a' xiin' ndiki' nuu' elefante, xiin' vitu' ya'vi' va, xiin' kaa, xiin' kaa kua'a, xiin' kaa ti'e' va, xiin' yuu' ña nani' mármol.¹³ Te koo' ka tu ne sata' ña'a' kua'a' ña ya'vi' ña xiko' nja, naa kuu' sakuu' ña xaa' asin' ña xaxi', naa kuu' canela, xiin' sakuu' ña xavixin', naa kuu' suxa' chu'ma, xiin' ña xavixin' ña nani' mirra, xiin' ki'in' nuu' ka tikui xavixin' ya'vi'. Te koo' ka ne sata' tu ña'a' nja, naa kuu' vino, xiin' xa'an oliva, xiin' yuchi' xita' va'a ña ndi'i va, xiin' ndikin' trigo, naa kuu' sindiki', xiin' mbee, xiin' kuei, xiin' carreta tun' kañuu' kuei, xiin' ndee ne yivi', ne ni ke'vi xachuun' nuu' iin xto'o'.¹⁴ Te ni ka'an tu tachi' yu'u' jaan' ndii:

—Koo' ka ña va'a ña ndioo' ini va ndo' xa'a' kumi' ndo', xa ni ndoñu'u' sakuu' ña ndatun' xiin' ña vika' nuu' ndo'. Te koo' kivi' nat'in xachi' ka ndo' ña ndioo' ini va ndo' xa'a' jaan' —ni kachi' a.

¹⁵ Te ndee xika' kujita tu ne naxiko' jaan', ne ni kuvika' xa'a' ne ndiee' ñuu jaan', xa'a' a ña yi'vi va tu nja ña kundo'o' nja xiin' ne ndiee' ñuu jaan'. Te kusuchi' ini nja te kuaku u'vi' nja,¹⁶ te ka'an tu nja ndii:

—Xa nda'vi, xa nda'vi kuu' ne ni ndiee' ñuu ka'nu', mii' ni ndiee' ne ni ni'nu' toto ndatun' va, xiin' toto yaa va, xiin' toto ndukun', xiin' toto kua'a' ndukun'. Te ni titi' nja xiin' ña kua'a' xiin' oro, xiin' ña kua'a' xiin' yuu' xiñu ña ndiaa ya'vi' va,

xiin' yuu' yi'é ña nani' perla. ¹⁷ Te iin ni xaa ki'i' kuiti' ña ni ndoñu'u' ña vika' ña —kachi ne jaan'.

Te sakan' tu sakuu' te satuvi' tundo'o' na'nu', tun' kua'an nuu' mini ka'nu', xiin' ne cha'vi xa'a' a ña kua'an ña xiin' nu', xiin' te xachuun' nuu' nu', xiin' ne ki'in' xu'un' ña xachuun' ña nuu' mini ka'nu' jaan' ndii, kuita tu ne jaan' ndee xika' va, ¹⁸ te kii' kunj ne jaan' ñu'ma ña xixi ñuu jaan' ndii, ka'an ti'e' ña ndii:

—Koo' xachi' ka iin ñuu ka'nu' ndee naa ñuu kaa' —kachi ña.

¹⁹ Te saka' ña yaka' xini' ña, te nde'i ti'e' ña, te kuaku ña, te ka'an nda'vi ña ndii:

—Xa nda'vi, xa nda'vi kuu' ne ndiee' ñuu ka'nu' kaa', sakan' ña xiin' ña vika' ña ni kuvika' sakuu' ne kumi' tundo'o'. Ndisu iin ni xaa ki'i' kuiti' ña ni ndoñu'u' ña vika' ña —kachi ña.

²⁰ Te ndo'ó, ña ndiee' ndivi', ne nduu' kuenta Ndiosí, xiin' te ni tianu' Jesús sania'á ichi' a, xiin' ne ni ka'an tiakú tu'un a ndii, na nakuatia' na nimá ndo'. Kuachi ndii xa ni kendar' ya'vi' Ndiosí nuu' ne ndiee' ñuu jaan' xa'a' kuachi ña ña ni sando'o' ña ndo'ó, ni kachi tachi' yu'u' jaan'.

²¹ Sakan' te ni ndon'i' iin ángele ndiee' va iin yuu' chie va, ña kaa' ndee naa yuu' molino, te ni skana' ña'a' a tixin mini ka'nu', te ni ka'an a ndii:

—Nii' sakan' yachi va ndoñu'u' ñuu ka'nu' Babilonia, te kuni xachi' ka ña'a' ne yivi'. ²² Te kuni so'o ka ne yivi' ndee iin yaa ñuu jaan', naa kuu' ña xandaa' te yivi' ñuu', naa kuu' ña xita' ne yivi', naa kuu' ña tivi ra tun' yoo', naa kuu' ndusu ndachuun'. Te koo' ka ne chuun va nuu' ña xa'a ña xiin' nda'a' ña. Te ni ndee kutiaku ka tu ni'i ña ndiko ne ndiee' ñuu jaan'. ²³ Te kotuun ka kaa tuun ñuu jaan'. Te koo' ka ne tunda'á ñuu jaan'. Kuachi ndii, ne ni sata' ña'a ñuu ndo' jaan', te naxiko' ña, ni nduu ne ndiee' ka iin kanii' iin yivi'. Te ni xini xa'an' ndo' xiin' ña kuini' ndo' sakuu' ne yivi' iin yivi'. ²⁴ Te ne ni ndiee' ñuu jaan' ni xa'ni' ne ni ka'an tiakú tu'un Ndiosí, xiin' sava ka ne nduu' kuenta a, xiin' sakuu' ne ni xi'i iin kanii' iin yivi' —ni kachi ángele jaan'.

19

Saka'nu' ne ndiee' ndivi' Ndiosí

¹ Kii' ni ndi'i ni ka'an ángele ndiee' jaan' ndii, sakan' te ni xini so'o i ña ka'an ti'e' xava'a kua'a' koo' chukuu' ne yivi' ndii:

Na koto ka'nu' e' Ndiosí.

Kuenta Ndiosí nduu' ña kakú e'.

Te na natijn a ña tiin' ka'nu' ña'a' sakuu' ne yivi',

xiin' ña xaka'nu' ña'a' ña,
te natijn tu a sakuu' ña ndiee'.

² Te ña ndaku xiin' ña ndixa nduu' ña xaa' a kii' sana'má a ne yivi'.

Te ni sando'o' a ne ndiee' ñuu jaan',
ne ni xaa ndee naa xaa' iin ña'a' ña' xiko' xiin' mii'.

Te ni sativi' ne jaan' ne ndiee' iin yivi'
xiin' ña xiin' ña xaa' ña.

Te kendar' ya'vi' ña'a' Ndiosí sakan' ña
ni xa'ni' ne jaan', ne xika' nuu' nuu' a.

³ Te ti'e' xava'a ni ka'an ka a ndii:

—Na koto ka'nu' e' Ndiosí. Kaa' te kaa' ñu'ma mii' xixi ñuu ka'nu' jaan' ndee ndi'i ni kivi' —ni kachi a.

⁴ Te oko kumi' saa' ña xixa jaan' xiin' kumi' saa' ña tiaku jaan' ndii, ni xikundiee ndiee' a yatín nuu' tej ka'nu' ka mii' ndu'u' Ndiosí, te ni xaka'nu' ña'a' a ka'an a ndii:

—Sakan' na kunduu a. Na koto ka'nu' e' Ndiosí —ni kachi a.

⁵ Sakan' te ni keta iin tachi' yu'u' ndee yatín mii' iin tej ka'nu' jaan' ka'an a ndii: Te sakuu' ndo'ó, ne xika' nuu' nuu' Ndiosí ndii,

na saka'nu' ndo' a,
xiin' sakuu' ndo'ó, ne tiin' ka'nu' a,
naa' ne ka'nu' nduu' ndo',
uun naa' ne nda'vi so'o nduu' ndo'.
Ni kachi tachi' yu'u' jaan'.

⁶ Sakan' te ni xini so'o tu i iin ña nduu' ndee naa ña ka'an ti'e' xava'a kua'a' koo' chukuu' ne yivi'. Te ndiee' xava'a ni ni'i a ndee naa ni'i kua'a' va tikui. Te ti'e' va tu ka'an a ndee naa nde'í savi' ka'an a ndii: Na koto ka'nu' e' Ndiosí.

Xa xa'ndia chuun' xto'o e' Ndiosí, ña ka'nu' koo' chukuu'.

⁷ Te na kuatia' va nimá e', te na va'a kuni e'.

Te na saka'nu' e' Ndiosí,

sakan' ña xa ni tondia kivi' ña tunda'a' Mbee Lulu.

Te xa ni xikoo tu'va ña'a' ña' tunda'a' xiin' a.

⁸ Te xa ni taxí Ndiosí toto ni'nu' a'.

Te ndoo va toto jaan', te yaa xiñu vi' a.

Ni kachi a. Te ka'an ndiaa toto jaan' xa'a' ña ndaku ña xaa' ne nduu' kuenta Ndiosí.

Va'a va kuni ne ku'un viko' mii' tunda'a' Mbee Lulu

⁹ Sakan' te ni ka'an iin ángele xiin' i ndii:

—Ke'i un' ña yo'o': “Sañu'u' va Ndiosí ne yivi', ne ni tatu a, te ku'un ña, te kuxi ña ña xaxi' xakuaa' viko' mii' tunda'a' Mbee Lulu jaan'” —ni kachi a.

Te ni ka'an ka ángele jaan' xiin' i ndii:

—Tu'un ndixa, ña ka'an Ndiosí, nduu' ña yo'o' —ni kachi a.

¹⁰ Ikan' te ni nakandu'u' ndiee i nuu' a te saka'nu' ña'a' i, ndisu ni ka'an a xiin' i ndii:

—Saka'nu' un' yu'u. Kuachi ndii iin ña xika' nuu' nuu' Ndiosí nduu' i xiin' un' xiin' inga ne ini xini ña'a', ne ita' ni'i nuu' ña ndixa, ña ka'an xa'a' Jesús. Ndiosí kuiti' saka'nu' un'. Te ña ndixa, ña ka'an xa'a' Jesús, nduu' ña ni taxí ña ndiee' nuu' ne ka'an tiakú tu'un Ndiosí —ni kachi ángele jaan'.

Keta' iin ña yoso' kuei yaa

¹¹ Sakan' te ni xini i ña nunia' ndivi'. Te ni xini i iin kuei yaa. Te ña yoso' ti' jaan' ndii, ña xachuun' ndaku xiin' ña ndixa nani' a. Te sana'má ndaku a, te tiin' ndaku tu a ñu'u. ¹² Te nduchi' nuu' a ndii, yi'é a ndee naa ñu'u ndatin. Te xini' a ndii, yoo kua'a' tivi. Te iin' a ndii, yoso' iin kivi' ña ndee iin ne yivi' xini, süu' jaan' ndii mii' kuiti' a xini ña jaan'.

¹³ Te ndi'i ndoo toto a ni ka'ma ní', te tu'un Ndiosí nani' a. ¹⁴ Te kua'a' ti'vi te xiin' kuenta ndivi', te ni'nu' toto va'a yaa ndoo va, kua'an xiin' a yoso' ra kuei yaa.

¹⁵ Te yu'u' a ndii, keta' iin ichi xiin' va ña tjin a te satuxu'ví a sakuu' ne ndiee' iin yivi'. Te ka'ndia chuun' vie a nuu' ne jaan'. Te kuein ndoso' ña'a' a ndee naa xein ndoso' te yivi' uva, te tava' a tikui a. Te te' jaan' nduu' ña xi'é xava'a Ndiosí, ña ka'nu' koo' chukuu', xini a ne jaan'. ¹⁶ Te

nuu' toto a xiin' si'in a ndii, yoso' kivi' ña ka'an ndii: “Ña xa'ndia chuun' kuu' nuu' nuu' sakuu' te xa'ndia chuun' kuu' nuu'. Xto'o kuu' nuu' nuu' sakuu' xto'o.” Sakan' yoso' a.

¹⁷ Sakan' te ni xini i iin ángele nuu' ñu'u. Te ni ka'an ti'e' a xiin' sakuu' nuu' saa, ti' ta'nu' ndivi' ndii:

—Ñia'a ndo', te nakaya ndo', te koo maní' va ndo' ña xaxi' xakuaa' saa Ndiosí.

¹⁸ Ñia'a ndo', te kaxi' ndo' ñu'u' nde'i te xa'ndia chuun' kuu' nuu', xiin' ñu'u' nde'i te xiin' kuu' nuu', xiin' ñu'u' nde'i te xiin' ndiee' va, xiin' ñu'u' nde'i kuei, xiin' te yoso' ri'. Ñia'a ndo', te kaxi' ndo' ñu'u' nde'i sakuu' nuu' ne yivi', naa kuu' ñu'u' nde'i ne xika' ndiká xiin' ñu'u' nde'i ne xiko' ni'i iin xto'o, te kaxi' tu ndo' ñu'u' nde'i ne ka'nu', xiin' ñu'u' nde'i ne nda'vi so'o —ni kachi ángele.

¹⁹ Sakan' te ni xini i ña ni nduiin ti' iyo va kaa', xiin' te xa'ndia chuun' kuu' nuu' nuu' ne yivi' iin yivi', xiin' sakuu' te xiin' ra, te kunta'an' ri' xiin' ña yoso' kuei yaa xiin' te xiin' a. ²⁰ Sakan' te ni xiku'un ti' iyo va kaa' jaan' xiin' te ka'an tiakú tun vixi, te ni xaa chuun' ka'nu'. Te xiin' chuun' jaan' ni xini xa'an' ra ne yivi', ne ni natiin tuni ti' jaan', te ni saka'nu' tu ña ña niania' ri'. Te ni sko'ni' tiaku Ndiosí ti' iyo kaa' jaan' xiin' te ka'an tiakú tun vixi jaan' miní' mii' ndatin ñu'u xiin' azufre.

²¹ Te ni xa'ni' ña yoso' kuei sakuu' inga ne ni kunta'an' xiin' a jaan' xiin' ichi ña keta' yu'u' a jaan'. Te ni nda'ni va sakuu' saa jaan' kii' ni xaxi' ri' ñu'u' nde'i ne jaan'.

20

Xa'ndia chuun' Cristo iin mií kuiya

¹ Sakan' te ni xini i kua'an nuu' iin ángele ndee ndivi', te ni'i' a nda'a' ña nuniá' yi'e' yavi kunu va jaan'. Te ni'i' tu a iin karena chie. ² Te ni natiin ángele jaan' kuaku', ti' nduu' koo' yata' iin yivi', ti' nani' diablo, ña nduu' ña ndiva'a, te nani' tu ri' ña tiin' kuachi. Te ni satiin ña'a' a, te sakan' koo' ri' kotiin ri' iin mií kuiya. ³ Te ni sko'ni' a ri' tixin yavi kunu va jaan', te ni ndasi' i'nu kutu' a ri' yavi jaan', te ni chindu'u' a sello Ndiosí xata' yi'e' yavi jaan' te küvi kunj xa'an' ka ri' ne ndiee' iin yivi' ndee xinu iin mií kuiya

jaan'. Ndisu kij' ndi'i xinu jin mií kuiya jaan' ndii, kuní a ña ndaxin' ti' jaan' jin xa'a'.

⁴ Sakan' te ni xini i ita' tej ka'nu' mii' ni xikundiee ne ni natijn ndiee' te sana'má nja. Ne jaan' nduu' ne ni kendoso' ne yivi' sukun' xa'a' ña ni ndiee yu'u' nja xa'a' Jesús xiin' xa'a' tu'un Ndiosí, te xiin' xa'a' ña ni xaka'nu' tu nja ti' iyo va kaa' jaan', te ni ndee ni xaka'nu' tu nja ña niania' ri', te ni natijn tu nja tuni ri' ti'e' nja, uun xata' nda'a' nja. Te ne jaan' ndii, ni natjaku nja, te taxi Ndiosí ndiee' nja te ka'ndja chuun' nja xiin' Cristo jin mií kuiya jaan'. ⁵ Te ña yo'o' nduu' ichi' nuu' ña sanatiaku Ndiosí ne ni xi'i. Ndisu sava tuku ne ni xi'i ndii, ni natjaku nja xiin' ne jaan', süu' jaan' ndii natjaku nja ndee kij' xinu jin mií kuiya jaan'. ⁶ Te ne ni natjaku ña nuu' jaan' ndii, sañu'u' va ña'a' Ndiosí, te nduu' nja nditia a. Sakan' na ña xi'i ña uvi ndii, köo' ndiee' kumi' a nuu' kivi' ñuu ne jaan'. Süu' jaan' ndii kunduu nja sutu xika' nuu' nuu' Ndiosí xiin' nuu' Cristo. Te ka'ndja chuun' nja xiin' a jin mií kuiya jaan'.

Skoni' Ndiosí ña ndiva'a mii' xixi ñu'u xiin' azufre

⁷ Te kij' xinu jin mií kuiya jaan' ndii, ndoo ndiká ña ndiva'a jaan' yavi kunu mii' ndasi i'nu a jaan', ⁸ te keta a yavi jaan', te ku'un a te kunj xa'an' a sakuu' ne yivi' jin yivi', ña nduu' Gog xiin' Magog mii' ndiee' ne ndasi' ta'an' xiin' Ndiosí. Te sandujin ña ndiva'a jaan' sakuu' ne ndiee' ñuu jaan' te kunta'an' a xiin' ne nduu' kuenta Ndiosí. Te ne jaan' ndii, kuu kua'a' koo' chukuu' nja ndee naa kua'a' ñuti' ña ndiee' yu'u' minj ka'nu'. ⁹ Te ni kiku ra saa kua'an nuu' ñu'u' jin yivi', te ni xinu nduu' ra ñuu ña ndani Ndiosí mii' ndiee' ne nduu' kuenta a. Ndisu ni nuu ñu'u, ña ni kiee ndivi', te ni xa'mi ndoo a sakuu' te jaan'. ¹⁰ Te ña ndiva'a, ña ni xini xa'an' ne jaan' ndii, ni skoni' ña'a' Ndiosí nuu' ñu'u ña ndatin xiin' azufre, ña kaa' ndee naa minj, mii' xa ni skoni' a ti' iyo va kaa' jaan' xiin' te ka'an tiakú tun vixi jaan', te sando'o' ña'a' a xiin' ñu'u jaan' nduvi' xiin' ñuu ndee ndi'i' ni kivi'.

So'o saa a kij' sana'má Ndiosí sakuu' ne yivi' ichi' so'o' ndi'i'

¹¹ Sakan' te ni xini i jin tej yaa tun' ka'nu'. Te ni xini tu i ndu'u' te xa'ndia chuun' nuu' tun' jaan', te jin yivi' xiin' ndivi' ndii, ni xinu a nuu' a, te ni ni'i' a mii' kundiee a. ¹² Sakan' te ni xini i ne ni xi'i, ne ka'nu' xiin' ne nda'vi so'o, te ita' nja yatj in nuu' tej ka'nu' jaan'. Te ni nunja' kua'a' tutu. Sakan' te ni nunja' tu inga tutu mii' yoso' kivi' ne kumi' kivi' ñuu ña köo' kivi' ndi'i'. Te ne ni xi'i ndii, ni sana'má ña'a' Ndiosí saa nii' yoso' nuu' tutu kua'a' jaan', ña ka'an xa'a' ña ni xaa nja. ¹³ Sakan' te sakuu' ne ni xi'i ñu'u' minj ka'nu' ndii, ni sanakua'a a ña'a' minj jaan' nda'a' Ndiosí te na'ma nja. Te sakan' tu ña xi'i xiin' yavi ndii jaan' ndii, ni sanakua'a tu a jaan' nda'a' Ndiosí ne ni xi'i, ne kumi' a, te na'ma nja. Te ni sana'má Ndiosí i'in ne yivi' jaan' xa'a' ña ni xaa nja. ¹⁴ Sakan' te ni xitia i'nu tu mii' ña xi'i jaan' xiin' yavi ndii jaan' minj mii' ndatin ñu'u jaan'. Te minj ñu'u jaan' nduu' ña xi'i ña uvi. ¹⁵ Te ne yoso' kivi' nuu' tutu mii' yoso' kivi' ne kumi' kivi' ñuu ña köo' kivi' ndi'i' jaan' ndii, ni xitia i'nu nja minj mii' ndatin ñu'u jaan'.

21

Ndivi' xaa' xiin' ñu'u jin yivi' xaa'

¹ Sakan' te ni xini i ndivi' xaa' xiin' jin ñu'u' jin yivi' xaa'. Sakan' ña ndivi' ña nuu' xiin' ñu'u' jin yivi' ña nuu' ndii, xa ni xka'ndia a. Te köo' ka tu minj ka'nu'. ² Sakan' te ni xini yu'u, Juan, ñuu ña nani' Jerusalén xaa', ña su'un. Te ni keta a ndivi' mii' ndu'u' Ndiosí, te nuu' a. Te yoo tu'va a ndee naa jin ña'a' kij' ndasandatun' xiin' mii' a' xa'a' ii' a'. ³ Te ni xini so'o i jin tachi' yu'u' ña keta' ndivi' mii' iin' tej ka'nu' ka'an ti'e' a ndii:

—Koto ndo', yo'o' iin' vi'e mii' yoo Ndiosí xiin' ne yivi' vitin, te ne jaan' kunduu ne ñuu a, te mii' a kaka tein nja, te kunduu a Ndiosí nja. ⁴ Te sanayaa' a nduchi' nuu' nja, ña ni xaku nja. Te küvi ka nja, te kuaku ka tu nja, te ni ndee nda'vi ka ni tu kunj nja, te sakan' tu kunj u'vi ka nja. Kuachi ndii xa ni xka'ndia jin yivi' yata' —ni kachi tachi' yu'u' jaan'.

⁵ Sakan' te n̄i ka'an ña ndu'u' nuu' tei ka'nu' jaan' ndii:

—Koto ndo', ndasaxaa' i sakuu' ña'a —n̄i kachi a.

Te n̄i ka'an tu a xiin' i ndii:

—Ke'i un' tu'un yo'o', sakan' ña ña ndaku nduu' a, te nduu' tu a ña xata'an in̄i ne yivi' kuni n̄ia —n̄i kachi a.

⁶ Te n̄i ka'an tu a xiin' i ndii:

—Xa n̄i xin̄u a. Yu'u ndii, yoo i ña nuu', te yoo tu i ña so'o' ndi'i'. Te nduu' i ña nuu', te nduu' tu i ña so'o' ndi'i'. Te ne ichi' tikui ndii, taxi so'o' i ko'o' n̄ia tikui tikoyo', te' taxi' kivi' ñuu ña koo' kivi' ndi'i'. ⁷ Te yoo ka kanando nuu' tundo'o' ña xka'ndia n̄ia ndii, nat̄in n̄ia sakuu' ña va'a saa i. Te kunduu' i Ndiosí n̄ia, te kunduu' n̄ia si'e i. ⁸ Ndisu sakuu' ne kasi yu'u' xa'a' i, xiin' ne in̄i xini yu'u, xiin' ne xaa' kuachi n̄ia'a, xiin' ne xa'ni' ne yivi', xiin' ne kumi' musa, xiin' ne xaa' ña kuin̄i', xiin' ne xaka'nu' ndiosí saka, xiin' sakuu' ne ka'an tun vixi ndii, ku'un n̄ia min̄i mii' ndatin ñu'u' xiin' azufre. Te min̄i ñu'u' jaan' nduu' mii' kuv̄i n̄ia, ña uvi —kachi a.

S'o' qaa' ñuu' Jerusalén xaa'

⁹ Sakan' te n̄i kixin̄i in̄i ángele ña ux̄a ta'an, ña n̄i ni'j ux̄a ta'an ko'o' mii' ñu'u' chitu' vi' ux̄a ta'an kui'e ña so'o' ndi'i', te n̄i ka'an a xiin' i ndii:

—To'o' xiin' i, te n̄ia'a i yo'ó ña' xito' tunda'a', ña' kunduu' ña' si'i Mbee Lulu —n̄i kachi a xiin' i.

¹⁰ Te n̄i n̄ia'a Espiritu yu'u' in̄i ña satuví, ña jaan' nduu' in̄i iku' chie sukun va, te n̄i sania'á yu'u' ñuu' chie Jerusalén xaa', ña su'un. Te n̄i keta a ndivi' mii' ndu'u' Ndiosí, te nuu' a. ¹¹ Te ñuu' jaan' ndii, yi'é va xa'a' ña ikan' yoo Ndiosí. Te ndatun' yi'é a ndee naa yuu' ña ndiaa ya'vi' xava'a, ndee naa yuu' ña nani' jaspe, ña ndatun' ndee naa yuu' tata. ¹² Te ndasi i'nu a xiin' nama' chie sukun va. Te yoo ux̄i uvi' ta'an yi'e' a. Te in̄i in̄i ángele nuu' i'in yi'e' jaan'. Te yoso' kivi' in̄i ti'vi ne Israel nuu' ña ndasi' i'in yi'e' jaan'. ¹³ Te yoo un̄i ta'an yi'e' xiin' a mii' keta' ñu'u'. Te xiin' a nda'a' kua'a' e' ndii, yoo tu un̄i ta'an yi'e' a. Te xiin' a nda'a' it̄in e' ndii, yoo tu un̄i ta'an yi'e' a. Te sakan' tu xiin' a mii' ketá ñu'u' ndii, yoo un̄i ta'an

yi'e' a. ¹⁴ Te xa'a' nama a ndii, n̄i kua'a' a xiin' ux̄i uvi' ta'an yuu' na'nu'. Te nuu' i'in yuu' jaan' yoso' kivi' i'in te n̄i tianu' Mbee Lulu sania'á ichi' a.

¹⁵ Te ni'i' ángele, ña n̄i ka'an xiin' i jaan', in̄i nduku, tun' ki'in' ku'va a, tun' n̄i kua'a' xiin' oro, te ki'in' ku'va a ñuu' Jerusalén xaa' jaan', yi'e' a xiin' nama a.

¹⁶ Ñuu' jaan' ndii, in̄i kachi ndiká a, te sakan' ña nani' a. Te n̄i ki'in' ku'va ángele ñuu' jaan' xiin' tun' jaan'. Te ña nani' a, xiin' ña ndiká a, xiin' ña sukun a ndii, uvi mií uvi ciento kilómetro kumi' i'in a.

¹⁷ Te n̄i ki'in' ku'va ángele jaan' nama ñuu' jaan' xiin' in̄i ña ki'in' ku'va ne yivi'. Te kumi' a ciento uvi xiko kumi' saa nani' ndee kondó nda'a' e' te ndee nuu' nda'a' e'. ¹⁸ Te nama jaan' ndii, n̄i kua'a' a xiin' yuu' ña nani' jaspe. Te sakuu' ña nduu' kuenta ñuu' jaan' ndii, n̄i kua'a' a xiin' mii' ndi'i' oro. Te oro jaan' ndii, ndee naa yuu' tata ña n̄i ndoo nduu' a. ¹⁹ Te xa'a' nama ñuu' jaan' ndii, ndixin' a xiin' sakuu' nuu' yuu' ña ndiaa ya'vi' xava'a. Te yuu' chie ña in̄i ndii, ndixin' a xiin' yuu' kui' kua'a' ña nani' jaspe. Te yuu' chie ña uvi ndii, ndixin' a xiin' yuu' ndi'e' ña nani' zafiro. Te yuu' chie ña un̄i ndii, ndixin' a xiin' yuu' kui' ña nani' ágata. Te yuu' chie ña kumi' ndii, ndixin' a xiin' yuu' kui' va ña nani' esmeralda. ²⁰ Te yuu' chie ña u'un ndii, ndixin' a xiin' yuu' ña nani' ónice. Te yuu' chie ña in̄i ndii, ndixin' a xiin' yuu' kua'a' ña nani' cornalina. Te yuu' chie ña ux̄a ndii, ndixin' a xiin' yuu' kui' kuaan ña nani' crisólito. Te yuu' chie ña un̄i ndii, ndixin' a xiin' yuu' kui' kuaan tuún ña nani' berilo. Te yuu' chie ña in̄i ndii, ndixin' a xiin' yuu' ndatun' xava'a ña nani' topacio. Te yuu' chie ña ux̄i ndii, ndixin' a xiin' yuu' kui' ndiaa' yi'é ña nani' crisopraso. Te yuu' chie ña ux̄i in̄i ndii, ndixin' a xiin' yuu' kua'a' kuaan ña nani' jacinto. Te yuu' chie ña ux̄i uvi ndii, ndixin' a xiin' yuu' yi'é ndukun' ña nani' amatista. ²¹ Te i'in ux̄i uvi saa' vitu' yi'e' ñuu' jaan' ndii, n̄i kua'a' a xiin' yuu' xiñu ña nani' perla. Te ya'ya ñuu' jaan' ndii, n̄i kua'a' a xiin' mii' ndi'i' oro, te ndatun' a ndee naa yuu' tata.

²² Te n̄i xini i in̄i yukun' ñuu' Jerusalén

xaa' jaan', sakan' ña mji' xto'o e' Ndiosí, ña ka'nu' koo' chukuu', xiin' Mbee Lulu nduu' yukun' jaan'. ²³ Te ñuu jaan' ndii, küní a ñu'u, te ni ndee küní tu a yoo', sakan' ña mji' Ndiosí yi'é nuu' ñuu jaan'. Te Mbee Lulu nduu' ña tuún ñuu jaan'. ²⁴ Te kaka ne yivi' iin yivi' nuu' ña yi'é ñuu jaan'. Te te xa'ndia chuun' kuu' nuu' nuu' ne yivi' iin yivi' ndii, sanakua'a ra sakuu' ña ndatun' ra xiin' ña ka'nu' ra nuu' ñuu jaan'. ²⁵ Te vitu' yi'e' ñuu jaan' ndii, nduvi' koo nunia' a, sakan' ña koo' ñuu ikan'. ²⁶ Te sanakua'a sakuu' ne yivi' iin yivi' sakuu' ña ndatun' ña, xiin' sakuu' ña ka'nu' ña nuu' ñuu jaan'. ²⁷ Te koo' kivi' ko'ni ndee iin ne xaa' ña ña'a ñuu jaan', ni ndee ne xaa' ña ka'an, ni ndee ne ka'an tun vixi, süu' jaan' ndii ne yoso' kivi' nuu' tutu mi' yoso' kivi' ne kumi' kivi' ñuu ña koo' kivi' ndi'i', ña nduu' tutu Mbee Lulu jaan', kuñti' kuñti' xka'ndia ikan'.

22

¹ Sakan' te ni sania'á ángele jaan' yu'u iin itia mi' kua'an tikui, te' taxi' kivi' ñuu ña koo' kivi' ndi'i'. Te tikui jaan' ndii, xiñu ra' ndee naa yuu' tata. Te xa'a' tei ka'nu' Ndiosí xiin' Mbee Lulu kiee' ra'. ² Te kua'an ra' ma'in' ya'ya ñuu jaan'. Te iin' iin ndaa' itun', tun' kuun' nduu' ña taxi' kivi' ñuu ña koo' kivi' ndi'i' nda'a', i'in ta'vi' yu'u itia jaan'. Te uxí uvi nuu' nduu' kuun' nda'a' tun' jaan' i'in kuiya. Te iin ndaa' nuu' nduu' kuun' nda'a' nu' i'in yoo' kua'an. Te xiin' yuku tun' jaan' kuntatan' sakuu' nuu' ne yivi'. ³ Te koo' kivi' ka nacha'an ne yivi' ikan'. Te ñuu jaan' kujin tei ka'nu' Ndiosí xiin' Mbee Lulu jaan'. Te saka'nu' ña'a' ne xika' nuu' nuu' a. ⁴ Te kuni ne jaan' nuu' Ndiosí, te koso' kivi' a ti'e' ña. ⁵ Te koo' ka ñuu ikan', te küní ka tu a kotuun ñu'u nuu' ña, te ni ndee küní tu a kotuun ñu'u, sakan' ña ña yi'é xto'o e' Ndiosí kunduu ñu'u nuu' ña. Te ka'ndia chuun' ña ndee ndi'i' ni kivi'.

Ña'a' ka te nandiko' Jesús iin yivi'

⁶ Sakan' te ni ka'an a xiin' i ndii:

—Ña ndaku nduu' sakuu' tu'un yo'o', te nduu' tu a ña xata'an ini ne yivi' kuni

ña. Sakan' na xto'o e' Ndiosí, ña saka'an nimá te ka'an tiakú tu'un a ndii, ni tianu' a ángele, ña nduu' kuenta a, te nia'a a ne xika' nuu' nuu' Ndiosí ña xa kuyatin' xka'ndia.

⁷ —Koto va ndo', ña'a' ka te nandiko' i, te sañu'u' va Ndiosí ne saxinú ña ka'an tutu yo'o', ña ka'an xa'a' ña koo —ni kachi a.

⁸ Te yu'u, Juan ndii, ni xini so'o i, te ni xini nduchi' nuu' tu i sakuu' ña yoso' nuu' tutu yo'o'. Te kii' ndi'i' ni xini so'o e, xiin' kii' ndi'i' ni xini nduchi' nuu' e ndii, ni nakandu'u' ndi'e'e i nuu' ángele, ña ni nia'a ña jaan' nuu' i, te saka'nu' ña'a' i. ⁹ Ikan' te ni ka'an ángele jaan' xiin' i ndii:

—iSaka'nu' un' yu'u! Kuachi ndii ña xika' nuu' nuu' Ndiosí xiin' un' xiin' inga ne ka'an tiakú tu'un a nduu' i, xiin' sakuu' ne saxinú ña yoso' nuu' tutu yo'o'. Iin ndaa' Ndiosí kuñti' saka'nu' un' —ni kachi a xiin' i.

¹⁰ Te ni ka'an ka a xiin' i ndii:

—Täxa'a un' nuu' ne yivi' ña yoso' nuu' tutu yo'o', ña ka'an xa'a' ña koo. Kuachi ndii xa kuyatin' kivi' ña koo sakuu' ña jaan'. ¹¹ Te ne xaa' ña va'a ndii, naa saa ka ña ña jaan', sakan' tu ne xaa' ña ña'a ndii, naa saa ka ña ña jaan'. Te ne xachuun' ndaku ndii, naa sachuun' ndaku ka ña, sakan' tu ne xaa' ña kuni Ndiosí kuñti' ndii, naa saa ka ña a.

¹² —iKoto va ndo'! Ña'a' ka te nandiko' i, te cha'vi i i'in ne yivi' saa nii' ni xachuun' ña. ¹³ Te yu'u ndii, yoo' i ña nuu', te yoo tu i ña so'o' ndi'i'. Te nduu' i ña nuu', te nduu' tu i ña so'o' ndi'i', te nduu' i ña xi'na, te nduu' tu i ña ndi'i' ndoso'. ¹⁴ Te sañu'u' va Ndiosí yoo ka nduu' ne natia' toto ña, sakan' ña xata'an kaxi' ña nduu' ña kuun' nda'a' tun' taxi' kivi' ñuu ña koo' kivi' ndi'i', te ko'ni tu ña yi'e' ñuu Jerusalén xaa' jaan'. ¹⁵ Ndisu ne cha'an' kuu' ndee naa naya', xiin' ne xaa' ña kuini', xiin' ne kumi' musa, xiin' ne xa'ni' ne yivi', xiin' ne xaka'nu' ndiosí saka, xiin' ne xtani tun vixi, xiin' ne xini xa'an' ne yivi' ndii, kuñti' ko'ni ña ñuu jaan'. ¹⁶ Te yu'u Jesús ndii, xa ni tianu' i iin ángele, ña nduu' kuenta i, te ka'an ndoso' a xa'a' ña jaan' nuu' ndo'ó, ne nakayá xa'a' i. Te yu'u nduu' siani' xika'

David. Te nduu' tu i tiuun' chie ti' keta' kuaxi kitu' —ni kachi a xiin' i.

¹⁷ Te Espiritu Santo xiin' ña' tunda'á' ndii, ka'an ña xiin' Jesús ndii:

—Ñia'a —kachi ña.

Te sakuu' ne xini so'o ña yo'o' ndii, na ka'an tu ña ndii:

—Ñia'a —kachi ña.

Te yoo ka ichi tikui ndii, ña'a ndo', te yoo ka kuni tikui ndii, ko'o so'o ndo' tikui, te' taxi' kivi' ñuu ña koo' kivi' ndi'i'.

¹⁸ Te yu'u, Juan ndii, sakuni' ndiee' i yoo ka xini so'o ña yoso' nuu' tutu yo'o' xa'a' ña koo. Naa' chikanu' ndoso' yoo ka ndee ka yu'u' nuu' tutu yo'o' ndii, sando'o'

ña'a' Ndiosí xiin' tundo'o' ña yoso' nuu' tutu yo'o'. ¹⁹ Te naa' sandoyo' yoo ka sava yu'u' ña ka'an xa'a' ña koo, ña yoso' nuu' tutu yo'o' ndii, taxí Ndiosí kaxi' ña nduu' ña kuun' nda'a' tun' taxi' kivi' ñuu ña koo' kivi' ndi'i', te kivi' tu ko'ni ña ñuu su'un, ña ka'an tutu yo'o' xa'a' jaan'.

²⁰ Te ña ndiee' yu'u' sakuu' ña yoso' nuu' tutu yo'o' ka'an a ndii:

—Ña'a' ka te nandiko' i —kachi a.

Sakan' na kunduu a. Ñia'a, xto'o' ndu Jesús.

²¹ Te na sañu'u' va xto'o' e' Jesucristo sakuu' yoo', ne nduu' kuenta a. Sakan' na kunduu a.